Kalam Baybol Buk Gor minim nuk kisin angayak

The New Testament in the Kalam Language of Papua New Guinea

Contents

FRT 1
Matyiw 2
Mak 47
Luk 74
Jon 124
Apasol 157
Rom 202
1 Koriyn 222
2 Koriyn 241
Galesiya 253
Yipiyses 261
Piyliypay 267
Kolosiy 272
1 Tesalonayka 277
2 Tesalonayka 281
1 Timotiy 284
2 Timotiy 290
Taytas 294
Piyliymon 297
Hiybriw 299
Jemis 314
1 Piyta 319
2 Piyta 325
1 Jon 328
2 Jon 333
3 Jon 334
Jut 335
Repelesin 337

Kalam Baybol Buk Gor minim nuk kisin angayak

The New Testament in the Kalam Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kalam long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kalam

Dialect: central

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-06

ISBN 978-1-5313-0337-2

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016

1491c109-3ee2-5565-9b83-06c480168547

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *"filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea."* (Habakkuk 2:14)

Kalam Baybol Buk Gor minim nuk kisin angayak

The New Testament in the Kalam language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kalam long Niugini

Kalam Baybol Buk Gor minim nuk kisin angayak
The New Testament in the Kalam language of Papua New Guinea
[kmh]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1992 by Bible League International

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.
- In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem yu ken givim kopi long narepela manmeri. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. Yu mas givim nating. Na tu, yu no ken senisim Tok.
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.
Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken askim mipela.
Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, plis askim mipela.

Baybol Buk Day Kisen Ming Keykey Mindip Rek

MATYIW
Jiysis Krays Minim Tep Matyiw Tikak
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day "Matyiw" apun biy, Jiysis binuk Matyiw tikak. Nuk nind bi takes dep bap mindyiŋgip. Yimb nuk bap Liypay. Kesim tikak kun biy biynimb nuk Jiwda kay riyt gi niŋiy, Jiysis mey bi kiyŋ yomb key yimb kond mindyiŋgipun anep niŋniŋgiy aŋgiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Jiysis Krays nusind nupis nuk gok tikey amiy apiy giy, nup tikyak kesim ak mindip, chapta 1:1–2:23.
- Jon bi ñiŋg pikñemb ak woŋg kiñiŋ gi gak minim ak mindip, chapta 3:1-12.
- Jon Jiysis nup ñiŋg pikñak minim ak sek, Seytan Jiysis nup tom gak minim ak sek mindip, chapta 3:13–4:11.
- Jiysis miñmon Galiyliy woŋg kiñiŋ gi gak minim ak mindip, chapta 4:12–18:35.
- Jiysis Galiyliy nimb woŋg gindand Jerusalem amnak minim ak mindip, chapta 19:1–20:34.
- Jiysis ñin nuk ak maŋ giy wiyk nokom bap mindakniŋ, Jerusalem sek, yep maŋ kun okok sek aŋgñiraŋgek minim ak mindip, chapta 21:1–27:66.
- Jiysis kumiy tikjakek biynimb kuŋaynep miseŋ niŋyak minim ak mindip, chapta 28:1-20.

Yerer Giy Tik Dand Apiy Jiysis Nup Tikyak

1 Jiysis Krays nop nusind yes nuk gok
tikey amiy apiy gek nup tikyak rek aŋgniŋg
gispiyn. Biyomb Ebraham tikek tik dand
amiy, kiyŋ Depiyt nup tikeyak mey; Depiyt
nund tikek tik dand amiy mey, Jiysis Krays
nup tikyak.
2 Kun giyak: Ebraham Aysek nup tikak.
Aysek, Jekop nup tikak. Jekop nund pen,
Jiwda nup tikiy, numam onep aŋgip ak tikiy
gak. 3 Jiwda nuk biyn Tema yip mindiy,
Peres yip Sera yip kuyip tikak. Peres, Hes-
ron nup tikak. Hesron, Aram nup tikak.
4 Aram, Amiynadap nup tikak. Amiynadap,
Nason nup tikak. Nason, Salmon nup
tikak. 5 Salmon, Bowas nup tikak. Bowas
nonim nuk ak Reyap. Bowas, Obet nup
tikak. Obet, nonim nuk ak Rut. Obet,
Jesiy nup tikak. 6 Jesiy, kiyŋ Depiyt nup
tikak. Depiyt, Solomon nup tikak. Solomon
nonim nuk ak nind binak Yiwraya nup dek
kumek, kisen Depiyt nup diy, Solomon nup
tikak. 7 Solomon, Riyabowam nup tikak.
Riyabowam, Abaysa nup tikak. Abaysa,
Esa nup tikak. 8 Esa, Jospet nup tikak.
Jospet, Joram nup tikak. Joram, Asaya nup
tikak. 9 Asaya, Jotam nup tikak. Jotam,
Ewas nup tikak. Ewas, Hesekaya nup tikak.
10 Hesekaya, Manase nup tikak. Manase,
Emos nup tikak. Emos, Josaya nup tikak.
11 Josaya, Jekoyakiyn nup tikiy, numam gu-
nap tikiy gak. Ñin kun ak, Babiylon biyn-
imb ap, Yisrel biynimb kuyip kalambis ay,
dand Babiylon amniyak.
12 Dand ameyak, Jekoyakiyn kun okok
mindiy, Siyaltiyel nup tikak. Siyaltiyel,
Serababel nup tikak. 13 Serababel, Abayat
nup tikak. Abayat, Eliyakim nup tikak.
Eliyakim, Yisow nup tikak. 14 Yisow, Sedak
nup tikak. Sedak, Ekim nup tikak. Ekim,
Elayat nup tikak. 15 Elayat, Eleysa nup tikak.
Eleysa, Matan nup tikak. Matan, Jekop nup
tikak. 16 Jekop, Josep nup tikak. Josep mey,
biyn Mariya nup ñeyak, nuk yip ma kinak
won ak, Mariya koŋgiy mindiy mey, Jiysis
bi kiyŋ yomb key yimb kond mindyiŋgipay
ak nup tikak.
17 Kun ak, basind chin Ebraham nund
tikek tik dand, amiy apiy giy mey, basind
kiyŋ Depiyt nup wanjrem piskind ak tikyak.
Tikey Depiyt nund pen tikek amiy apiy gek,
kunep wanjrem piskind ak amek, Babiylon
kay ap kuyip kalambis ay dand miñmon
kiyk ak amniyak. Dand ameyak, kisen pen
tip ak tik dand amiy apiy giy, Krays nup
wanjrem piskind ak tikyak.

Mariya Jiysis Nup Tikak
(Luk 2:1-7)

18 Jiysis Krays nup tikyak minim ak
tikniŋg gispiyn: Jiysis nonim Mariya, Josep
nup ñeyak, yip ma kinrik ñin ak niŋyak;
Mariya ñapan koŋgiy mindek. Gor Kawnan
nuk ak key gek, ñapan koŋgiy kun ak min-
dek. 19 Pen Josep bi suŋ-tep ak mey, minim
yomb ma aŋgak. Ñapan koŋgiy mindip
kun ak, biynimb okok aŋgñeniŋgayn, nup
nambiŋ giniŋgamb. Kun ak nup kapkap
aŋgyokiyn aŋgiy niŋak ak pen, 20 kisyim
biyaŋ wisin niŋak: enjol bap aŋgak, "Josep,

Depiyt ñinuk! Biyn kun ak yenen dinim
aŋgiy gos ak ma niŋnimin; monmon din-
imin. Ñapan koŋgiy mindip ak, Gor Kaw-
nan anep gek mindip. 21 Kisen ñi ak tikek
yomb giy, biynimb nuk gok gach kuyip ak
wiykyokiy, di Nop yip jimñiy ayniŋgamb
ak mey; yimb nup Jiysis aŋgnimin aŋgak.”
22 Aŋgak kun ak, bi Gor minim aŋgep bap
giniŋgamb aŋgiy tikak rek nep gak. 23 Nuk
aŋgak:

“Biyn piñ bi yip ma kiniŋgamb bap, ñapan
koŋgiy mindiy, ñi bap tikeniŋgamb;
yimb nup ak Yimanwel aŋgniŋgam-
bay aŋgak.”

Yimanwel minim kiñiŋ ak, Gor chin yip
mindip apay.

24 Pen Josep, enjol minim aŋgak ak diy,
biyn Mariya nup dinim aŋgiy niŋak. 25 Kun
ak Mariya ñi ak tikek, Josep ñi kun ak yimb
Jiysis aŋgiy, kisen mey; Mariya nup pisnep
dak.

2

Bi Gap Niŋep Gok Ap Jiysis Nup Niŋyak

1 Pen kiyŋ Herot mindek ñin ak, Mariya
Jiysis nup tikak miñmon sikoy Betliyhem;
Jiwdiya propens namb okok. Tikek, bi gap
niŋep gok, pumb limgip tam okok nimb ap
Jerusalem apiy aŋgyak, 2 “Jiwda biynimb,
kiyŋ chin apay ak nup tikpay! Miñiy dayey
mindip akay? Miñmon chin okok mindiy
niŋbun; gap ak limgamb niŋiy mey, nup
lotiw giniŋ aswun aŋgyak.” 3 Kun aŋgeyak,
kiyŋ Herot minim kun ak niŋiy, ñapan kun
ak nup gosimb niŋiy yip kirginiŋgiy rek
ayip aŋgiy, gos kuŋay niŋak. Jerusalem
biynimb kunep, gos kuŋay niŋyak. 4 Pen
kiyŋ Herot, bi Gor nup simboŋgep yomb
gok sek, bi low tiysa gok sek kuyip suk
aŋgek apeyak aŋgak, “Bi kiyn yomb key
yimb ak nup tikniŋgambay miñmon akay?”
5 Aŋgek aŋgyak, “Bi Gor minim aŋgep bap
minim tikiy aŋgak rek: nup tikniŋgambay
miñmon sikoy Betliyhem. Bi Gor minim
aŋgep kun ak tikiy aŋgak,

6 ‘Jiwdiya propens namb okok, miñ-
mon keykey kuŋay mindip,
miñmon Betliyhem niŋey sikoy
rek ayniŋgamb ak pen; Biyomb
ak miñmon kun ak nimb apiy,
biynimb yand Yisrel kay kuyip kond
mindeniŋgamb. Kun giniŋgamb
rek Betliyhem yimb yomb min-
deniŋgamb aŋgak.’ ”

7 Kun aŋgeyak, kiyŋ Herot niŋiy, am bi
gap niŋep gok kuyip kapkap suk aŋgek
apeyak aŋgak, “Ñin akay rek gap kun ak
limgak?” 8 Aŋgek, nup minim kun ak
aŋgñeyak; kuyip Betliyhem aŋgyokniŋ,
tom giy aŋgak, “Nimb am ñapan kun ak
piyow niŋrep giy, yip ap aŋgem, yand
kunep am nup lotiw ginim.” 9 Aŋgek kiyk
saŋdiyakniŋ, gap ak nind nind gakniŋ; kiyk
kisen giyak. Gap ak am am, ñapan ŋaŋ ak
korip mindek namb siŋak nep aland gak.
10 Kun gek kuyip tep yimb gakniŋ, 11 korip
miŋgan biyaŋ amiy niŋyak: ñapan ŋaŋ ak
nonim Mariya yip minderik. Am koŋgim
yimiy, nup lotiw giy, wand kiyk gok aŋiy,
nup gol gunap, pawil kuyrep wip rek gunap,
wel kuy wip rek gunap ñiyak.

12 Pen kiniy wisin niŋyak: Gor aŋgak,
“Andkind Herot ker ma amnimimb aŋgak.”
Kun aŋgek niŋiy, kinjeŋ par bap amiy, korip
kiyk amniyak.

Josep, Biyn Amiymiŋay Ak Poŋind, Pirik Yijip Amnak

13 Pen kiyk kun giy amey, Josep wisin
niŋak: enjol bap apiy nup aŋgak, “Herot
ñapan ŋaŋ ak pikayin aŋgiy, piyow niŋniŋ
gisap. Kun ak ñapan ŋaŋ amiymiŋay ak
kasek poŋind, pirik Yijip amnimin. Pen
winimin aŋgen nep, tip ak andkind win-
imin aŋgak.”

14 Aŋgek, Josep kisyimnamb biyaŋ nep
tikjakiy, ñapan ŋaŋ amiymiŋay ak poŋind
Yijip amnak.

15 Poŋind amnak kun ak, bi Gor minim
aŋgep gok giniŋgamb aŋgiy tikyak rek nep
gak. Tikiy aŋgyak, “Ñi yand ak Yijip nimb
suk aŋgen winiŋgamb aŋgip aŋgyak.”

Pen Josep amyoŋg apyoŋg am Yijip
mindey, Herot kumek, tip ak andkind
wiyak.

16 Pen Herot bi gap niŋep gok kuyip aŋgak
rek ma geyak; nup milukrimey yimb yapek
aŋgak, “Yip gipay kun ak, ñiŋaŋ biyomb
mindniŋ gisap ak yergiy pik aynim aŋ-
gak.” Pen gos bap niŋiy aŋgak, “Ñiŋaŋ kun
ak kisen tikyak ñin ak, gap ak limgek, yip
aŋgrep giy amniyak. Kun ak yand niŋbiyn:
Betliyhem ñiŋaŋ tikey, simiy omiŋal yin-
imb gok sek, ñiŋaŋ kisen tiksipay gok
sek pikjirikiy mey, ñi kun ak sek pikjirik

ayniŋgambun aŋgak." Kun aŋgiy, binuk
gunap aŋgyokek am ñiŋaŋ Betliyhem maŋ
okok mindeyak gok maŋgiysek pikjirik ay-
diyak.
17 Betliyhem ñiŋaŋ pikjirik ayak kun ak,
bi Gor minim aŋgep Jeriymaya giniŋgamb
aŋgiy tikak rek nep giyak. Jeriymaya minim
kun ak tikiy aŋgak:
18 "Miñmon Rama simb gek, kilpul yomb
aŋgiy, siy yomb aŋgniŋgambay.
Biyn Resel tikek, tikey amiy apiy
giniŋgamb gok, simb gek siy
aŋgniŋgambay. Pen biynimb
gunap, kuyip aŋgdep rek ma
ayniŋgamb aŋgak."

Josep, Biynuk Amiymiŋay Yip Tip Andkind Wiyak

19 Pen kisen biyomb Herot kumek, Josep
miñmon Yijip kiniy wisin niŋak: enjol
bap apiy nup aŋgak, 20 "Bi ñapan ŋaŋ
pikayniŋ giyak gok kumbay ak mey; biyn
amiymiŋay ak poŋind, andkind miñmon
Yisrel amnimin aŋgak." 21 Aŋgek, Josep
biyn amiymiŋay ak poŋind, andkind Yis-
rel amnak. 22 Pen amjakek, minim bap
aŋgyak, "Herot kumek, ñinuk Akeleyas,
Jiwdiya biynimb kuyip kond mindip aŋ-
gyak." Aŋgeyak Josep nuk Akeleyas mindip
ak yergiy miñmon kun ak amnim aŋgiy
pirikak ak pen, kiniy wisin niŋak: Gor
nup aŋgak, "Jiwdiya propens ma andkind
amnimin; Galiyliy propens amnimin aŋ-
gak." 23 Aŋgek, Josep Jiysis amiymiŋay
kuyip poŋind am miñmon Nasaret mindy-
iŋgip. Amnak kun ak, bi Gor minim aŋgep
gok giniŋgamb aŋgiy tikyak rek nep gak.
Kiyk aŋgyak, "Nup bi Nasaret nimb aŋg-
niŋgambay aŋgyak."

3

Jon Bi Ñiŋg Pikñemb Ak Minim Aŋgñak
(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Nasaret mindeyak ñin namb kun ak, Jon
bi ñiŋg pikñemb ap Jiwdiya miñmon nep
namb okok mindiy, biynimb gok kuyip Gor
minim tep ak aŋgñiyiŋgip. 2 Kuyip aŋgñiy
aŋgyiŋgip, "Maŋ mindip; Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb ak mey; tap siy tap
timey gipim ak yenen kun gipun aŋgiy
kirgiy, Gor nup nep gosimb niŋnimimb aŋ-
gyiŋgip." 3 Jon aŋgak kun ak, bi Gor minim
aŋgep Asaya wosrey giniŋgamb aŋgiy tikak
rek nep gak. Asaya minim kun ak tikiy
aŋgak, "Bi bap biynimb kuŋay ma mindpay
namb okok suk yomb aŋgiy aŋgniŋgamb,
'Per biyomb ak asaw aŋgiy, biynimb gok
kinjeŋ pindrep giy, kond mindey opay. Kun
ak rek, nimb Biyomb ak asaw aŋgiy, tap
siy tap timey gipim ak kirgiy, nup kond
mindenimimb aŋgniŋgamb,' aŋgak."
4 Pen Jon nuk kanj kamel kas diy giyak
chech ak ay, ler ak namb ak pimbriky-
iŋgip. Tap nuk ñimbyiŋgip ak; joŋ golbind
ak sek, bum ñiŋ ak sek. 5 Ñin kun ak,
Jerusalem biynimb diy, Jiwdiya miñmon
namb okok maŋgiysek diy, Joden ñiŋ maŋ
okok mindeyak gok diy, Jon mindek ak apiy,
6 tap siy tap timey giyak gok aŋ yikyakniŋ,
kuyip Joden ñiŋ namb ak ñiŋ pikñak.
7 Pen Peresiy biynimb gok sek, Sanjiwsiy
biynimb gok sek kuŋaynep, Jon chinup
ñiŋ pikñaŋ aŋgiy apeyak, kuyip aŋ giy
aŋgak, "Nimb siyŋ saraw ñapan guniy!
Yerip gos ak niŋiy pirik opim? Ñiŋ pikon,
Gor biynimb gunap kuyip aŋ giniŋgamb
ñin ak, chinup ma aŋ giniŋgamb aŋgiy,
pirik opim? 8 Ñiŋ pikniŋ, tap siy tap
timey gipim ak kirgiy, mindrep gem mey,
Gor nup gosimb niŋbay aŋgiy, nimbip ñiŋ
pikñinim. 9 Pen nimb gos bap niŋiy; chin
basind yes Ebraham ñapan nuk mindpun
aŋgiy ma aŋgnimimb. Ebraham ñapan nuk
apim ak tap yikop! Gor kamb guniy diy,
Ebraham ñapan nuk gok gayniŋ gaypikop!
10 "Niŋrep ginimimb! Gor mon ak junj
sek timbjiwniŋ, tiw ak mamb giy mindip.
Mon siŋok, maŋgiy ñiŋemb tep gunap ma
piyip gok, timbek amek, di mon yinjap ak
yokniŋgamb. 11 Nimb tap siy tap timey
gipim ak yenen kun gipun aŋgiy kirgiy,
Gor nup gosimb niŋem mey, nimbip ñiŋ
pikñimbiyn. Pen Bi kisen winiŋgamb ak
biyomb yimb: yand bi yikop. Tomb tirup
nup tuŋgasikyiŋ tap nup gok marik ginim
rek ma ayip; yip nambiŋ gip. Yand nimbip
yikop ñiŋ pikñimbiyn; Bi kun ak apiy,
nimbip Gor Kawnan ak sek, mon maŋlaŋ
rek ak sek ñiniŋgamb.
12 "Nuk wiyt maŋgiy pik gek gipay rek
ak giniŋ gisap. Wiyt maŋgiy tep ak key
ay, day day ak key ay giniŋgamb. Kun
giy, wiyt maŋgiy tep gok dam korip miŋgan
ayniŋgamb; day day gok dam mon per yin
mindip ak yokniŋgamb aŋgak."

Jon Jiysis Nup Ñiŋg Pikñak
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Ñin kun ak, Jiysis Jon yip ñiŋg pikñaŋ
aŋgiy, miñmon Galiyliy kirgiy, Joden ñiŋg
mindek ak amiy, 14 aŋgak, 'Yip ñiŋg pikñan.'
Aŋgek Jon aŋgak "Nand nep mey, yip ñiŋg
pikñimbinap. Pen yand nip yergiy ñiŋg
pikñinim?"
15 Aŋgek Jiysis aŋgak, "Nand aspan ak
kirgiy, yand apiyn rek gey mey, Gor aŋgip
aŋgip rek nep giniŋgambur aŋgak." Aŋgek
Jon "Niŋind apan" aŋgiy, Jiysis nup ñiŋg
pikñak.
16 Pikñek, Jiysis ñiŋg gol siŋak apiy niŋak:
semb biyoŋ miŋgan yikiy, Gor Kawnan ak
yakir kochir rek nup ker wiŋind wak. 17 Kun
giy wakniŋ, minim bap semb biyoŋ nimb
apiy aŋgak, "Ñi kun ak, Ñi mapin yand. Nup
niŋen, yip tep yimb gip aŋgak."

4

Seytan, Jiysis Nup Gos Ñen Tap Siy Tap Timey Ginimuŋ Aŋgiy Niŋak
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Ñin kun ak Gor Kawnan ak, Seytan
biynimb gok kuyip per gip rek, nup kunep
ginimuŋ aŋgiy, Jiysis nup poŋind, miñmon
nep namb okok amnak. 2 Poŋind amek, Jiy-
sis miñmon nep namb kun okok tap ñimbiy
mer; yikop nep mindek ñin nokom jiwiy,
andikiy onep ar piskind ak amnak. Kun giy
yikop nep mindek, nup yiwan yomb yimb
ak gek, 3 Seytan apiy nup aŋgak, "Nand
Gor Ñinuk mindiy ker, kamb biy diy aŋgey,
biret ayek ñiŋan." 4 Aŋgek Jiysis pen aŋgak,
"Baybol buk ak tikiy aŋgyak, 'Biynimb gok,
tap ñiŋemb nep ñimbiy ma mindeniŋgam-
bay; Gor minim aŋgip ak niŋiy mey, per
mindeniŋgambay aŋgak.' "
5 Kun aŋgek, Seytan Jiysis nup dand
Jerusalem amiy, dam Gor aŋgniŋep korip
yiy akyoŋ giyak ar ak ay aŋgak, 6 "Yand
Gor Ñinuk mindpiyn aŋgiy, pindeŋ man
biyaŋ ayan. Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
'Gor enjol nuk gok aŋgek, ñin kind nip ak di
mindeniŋgambay mey, kamb tomb nip ma
piŋiyniŋgamb aŋgyak' aŋgak."
7 Aŋgek Jiysis aŋgak, "Baybol buk ak
minim gunap sek tikiy aŋgyak, 'Gor Biy-
omb ak nup ñiñloŋ ay ma aŋgniŋnimimb
aŋgyak' aŋgak."
8 Aŋgek, Seytan Jiysis nup dand dum
yomb bap amiy aŋgak, "Miñmon tep tep
biyomb keykey kond mindpay guniy niŋan!
9 Nand koŋgim yimiy yip lotiw geniŋgam-
ban, miñmon kun guniy nip maŋgiysek
aŋgniŋgayn aŋgak."
10 Aŋgek Jiysis Seytan nup aŋgak, "Nand
key okok amnoŋ! Baybol buk ak tikiy aŋ-
gyak, 'Biyomb Gor nup nep aŋgniŋiy, woŋg
nup gok nep ginimimb aŋgyak.' "
11 Aŋgek Seytan Jiysis nup kirgiy am-
nakniŋ, enjol gunap ap Jiysis nup kond
mindeyak.

Jiysis Miñmon Galiyliy Kiñiŋ Giy Gor Minim Aŋgñak
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Ñin kun siŋak, Jon bi ñiŋg pikñemb
ak nup kalambis ayeyak, Jiysis minim kun
ak niŋiy, miñmon Galiyliy amnak. 13 Amiy
miñmon nuk Nasaret ma am mindek;
am mindek miñmon Kapaniyam, Galiyliy
chemb gol ak. 14 Biynimb miñmon kun okok
kuyip minim tep ak aŋgñi mindyiŋgip ak
mey; bi Gor minim aŋgep Asaya giniŋgamb
aŋgiy tikak rek nep gak. Nuk aŋgak:
15-16 "Miñmon Sebyiwlan Naptalay, Galiyliy
chemb pis biy sek, biynimb Jiwda
mer Joden ñiŋg kind bindoŋ mind-
pay gok sek melik ak niŋniŋgambay.
Kisyim okok mindiy kumniŋgiy rek
ayniŋgamb ak pen; melik yomb
yimb ak niŋniŋgambay aŋgak."
17 Jiysis ñin kun ak kiñiŋ giy, biynimb
okok kuyip Gor minim tep ak aŋgñiyiŋg
aŋgak, "Tap siy tap timey gipim ak yenen
kun gipun aŋgiy kirgiy, Gor nup gosimb
ak niŋnimimb. Yenen Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb ñin ak maŋ yimb asaw
aŋgak."

Jiysis Bi Omiŋal Omiŋal Kuyip, Yip Kondim Aŋgak
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Jiysis Galiyliy chemb gol ak apiy niŋak:
bi piys dep mamiymiŋay ak, wimben yokiy,
piys derik. Bi mamiymiŋay kun ak, numam
bap yimb nuk Enjriw; numam bap Saymon.
Saymon nup ñin gunap, Piyta aŋgyiŋgi-
pay. 19 Jiysis kuyipmiŋay niŋiy aŋgak, "Yip
kindik ger mey, nirip aŋgen, bi piys dep
mer, biynimb dep omiŋal ak mindeniŋgayr
aŋgak." 20 Aŋgek, aŋgak rek niŋiy, piys derik

wimben ak kirgiy, Jiysis chirup aŋgñirep
ginimuŋ aŋgiy nuk yip taŋgyiŋgipiyr.
21 Pen won bap tapin amiy niŋak: Jemis
yip, Jon yip, nop Sebediy yip bot miŋgan
ak apyoŋgon mindyiŋ, wimben ak girep
geyak. 22 Jiysis niŋiy kuyipmiŋay suk aŋgek,
wimben gok kirgiy, Jiysis chirup aŋgñirep
gaŋ aŋgiy yip amniyak.

Jiysis Okok Taŋgiy Minim Aŋgñak
(Luk 6:17-19)

23 Jiysis miñmon Galiyliy namb okok
giraŋgyiŋ, Jiwda lotiw korip miŋgan
okok amiy; Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb minim tep ak, kuyip aŋgñiyiŋ,
biynimb tap gak gok sek, tap yerip yerip gak
gok sek gek suŋ ayiŋgip. 24 Kun gek, Siyriya
biynimb miñmon sikoy okok maŋgiysek
minim kun ak niŋiy, biynimb tap keykey
gak gok dand apey, nuk gek suŋ ayak.
Biynimb kun gok, gunap yikop tap gak;
gunap windin mayn apek apyap pikiy
jep diyiŋgipay; gunap ñin tomb kalaw
gak. 25 Pen Jerusalem biynimb diy, Jiwdiya
biynimb diy, Joden ñiŋ taw akdoŋ ken
mindeyak biynimb gok diy, kuŋaynep Jiysis
amnakniŋ, kisen amniyak.

5

Jiysis Am Dum Biyoŋ Mindiy, Minim Aŋgñak
(Luk 6:20-23)

1 Jiysis, biynimb kuŋaynep kun gok niŋiy,
am dum biyoŋ binuk onep wimiŋgan ak yip
bisiŋ mindyiŋ, kuyip minim aŋgñak.

Biynimb Miñmiñ Giniŋgambay

2 Nuk kuyip aŋgñiyiŋ aŋgak:
3 "Biynimb Gor minim niŋrep ma gipun
aŋgiy, yimgeprek mindpay gok, Gor
kuyip diy kond mindeniŋgamb ak
mey, miñmiñ giniŋgiy.
4 "Biynimb siy apay gok, Gor kuyip
aŋgdiniŋgamb ak mey, miñmiñ
giniŋgiy.
5 "Biynimb sayn kapkap mindpay gok, kiyk
mankumb diniŋgambay ak mey,
miñmiñ giniŋgiy.
6 "Gor biynimb tep nuk mindenjun
aŋgiy, niŋbay gok kuyip kond
mindeniŋgamb ak mey; miñmiñ
giniŋgiy.
7 "Biynimb simb niŋbay gok, Gor kuyip
pen simb niŋiy diniŋgamb ak mey,
miñmiñ giniŋgiy.
8 "Biynimb Gor nup gosimb nokom niŋbay
gok, Gor nup niŋniŋgambay ak mey,
miñmiñ giniŋgiy.
9 "Jimñiy mindenjun aŋgiy gipay biynimb
gok, Gor kuyip ñapan yand aŋg-
niŋgamb ak mey, miñmiñ giniŋgiy.
10 "Biynimb suŋ-tep mindey kuyip timey
gipay gok, Gor kuyip diy kond
mindeniŋgamb ak mey, miñmiñ
giniŋgiy.
11 "Nimbip Jiysis biynimb nuk aŋgiy,
gi timey giy, minim yesek aŋgiy aŋgji-
weniŋgiy, miñmiñ yimb ginimimb. 12 Bi Gor
minim aŋgep wosrey gok kuyip, ar kun ak
nep giyak. Kun ak nimbip kunep giyakniŋ,
gos yomb ma niŋnimimb; Gor chinup direp
giniŋgamb aŋgiy miñmiñ yimb ginimimb.

Gor Biynimb Nuk Gok Melik Tep Rek Ak Mindpay
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Nimb biynimb mankumb biy sol kiyk
rek mindpim. Pen sol ak yindik nuk ak
amdek, pisnep timey gip aŋgiy diyokey,
tawsimbjakpay.
14 "Dawin yomb dum biyoŋ mindiy, wey-
giniŋgiy rek ma ayniŋgamb; miseŋ yimb
mindeniŋgamb. Kun ak rek biynimb yand
gok. Nimb biynimb gunap melik kuyip
ak mindpim. 15 Lam ak daŋgiy tiyn miŋ-
gan okok ma aypay; biynimb niŋrep giyaŋ
aŋgiy, ar siŋbiyoŋ tik aypay. 16 Kun ak
rek, nimb mind tep gem, biynimb niŋiy,
Nap semb biyoŋ mindip anup yimb ak dand
araniŋgiy.

Low Minim

17 "Nimb yip aŋgniŋgambim: Gor low
minim, Mosis aŋgak gok sek, bi Gor minim
aŋgep gunap aŋgyak gok sek kirginim-
imb aŋgniŋ wip aŋgniŋgambim ak pen;
ak mer! Yand winik ak, bi Gor minim
aŋgep gok giniŋgamb aŋgiy aŋgyak rek,
maŋgiysek ginimuŋ aŋgiy winik. 18 Yand
nimbip niŋind yimb apiyn. Semb biyoŋ
sek, mankumb biy sek pisnep kurginimuŋ
rek ayip ak pen; Gor minim nuk ak ma
kurginiŋgamb; perper nep mindeniŋgamb.
Minim yerip yerip aŋgak ak, aŋgak rek nep
giniŋgamb.

19 “Kun ak biynimb an Gor low minim
ak niŋiy, minim sikoy won bap kirsipiyn
aŋgiy, biynimb gok sisker aŋgñey kir-
giniŋgambay ak; Gor biynimb diy kond
mindeniŋgamb ñin ak, yimb kuyip apy-
owniŋgamb. Pen biynimb an Gor low
minim niŋiy, niŋrep giy, biynimb gok kuyip
aŋgñirep giniŋgambay ak; Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb ñin ak, yimb kuyip
ak araniŋgamb. 20 Bi Peresiy gok sek, bi
low tiysa gok sek ‘Tep gipun’ apay ak pen;
biynimb suŋ-tep ma mindpay. Kiyk gipay
rek nep gem amniŋgamb ak; Gor miñmon
tep nuk ma amniŋgambim.

Biynimb Ñaŋgep Nimb Gok Yip, Minim Aŋg Jimñiy Ay Mindenimimb
(Luk 12:57-59)

21 “Wosrey napis nasind yes gok, Gor low
minim aŋgyiŋgipay ar ak nimb niŋbim.
Kiyk aŋgyiŋgipay, ‘Biynimb ma ñaŋgnim-
imb. Biynimb bap, biynimb bap nup ñaŋ-
gayniŋgamb ak, kor niŋniŋgamb aŋgyiŋgi-
pay.’ 22 Minim kun ak niŋbim ak pen, nim-
bip miñiy aŋgrep giniŋgayn. Biynimb bap,
biynimb bap nup miluk niŋniŋgamb ak,
kor giniŋgamb. Biynimb bap, biynimb bap
nup aŋgjiweniŋgamb; Jiwda kanjsol gok ap
nan-giy, nup minim yomb aŋgniŋgambay.
Biynimb bap, biynimb bap nup pen aŋg-
niŋgamb, ‘Nand bi sakiy sek yimb’ aŋg-
niŋgamb ak, mon key yinjap miŋgan ak
amniŋgamb.
23 “Kun ak nimb tap dam Gor nup kamb
bind ar ak simboŋg ñiniŋg; mam ay gunap
kuyip gipik rek minim mindip aŋgiy, 24 am
kuyip minim aŋgrep giy apiy nep, tap kun
ak Gor nup simboŋg ñinimimb.
25 “Tap yerip timey giniŋgambim ak, nim-
bip kor giniŋg, dand kinjeŋnamb okok
kisen amniyakniŋ, kiy yip minim kun ak
aŋg sayn giy, jimñiy mindenimimb. Mer ak,
dam biyomb kor niŋep ak nup ñeniŋgam-
bay, nuk pen nimbip di poliys kay kuyip
ñek, nimbip dam kalambis ayniŋgambay.
26 Nimbip niŋind yimb apiyn: tap day nimb
ak pisnep day paŋg diy rek, mis ambikip.

Biyn Siy Bi Siy Gipay

27 “Pen nimb niŋbim; minim bap aŋgyak
‘Biyn siy bi siy ma ginimimb aŋgyak.’ 28 Pen
yand nimbip aspiyn: bi bap biyn bap nup
niŋiy, nup dipnip aŋgiy gos niŋniŋgamb
ak, Gor niŋek bi kun ak gosimb nuk namb
biyaŋ, tap siy giniŋgamb. 29 Kun ak, windin
maŋgiy yipund pis ak niŋiy, tap siy tap
timey gep rek ayonimuŋ, windin piskind
kun ak tuŋgjiwyoknimimb. Pen windin
nimb ak simb niŋniŋgambim ak; tap siy tap
timey giy, mon key yinjap ak amnimimb
rek ayip. 30 Pen ñin yipund kind ak kunep,
tap siy tap timey giniŋg gonimuŋ, timbrik
yoknimimb. Kun giy mey, ñin piskind ak
nep mindiy kim amniŋgambim. Yikop ak,
mon key yinjap ak amniŋgambim.
31 “Nimb niŋbim; minim bap aŋgyak, ‘Bi
bap biynuk nup kirginiŋg, biyn biy pisnep
kirsipiyn aŋgiy, ñiwkil band bap tikiy biyn
kun anup ñiy mey, pisnep kirginiŋgamb
aŋgyak.’ 32 Pen yand nimbip aspiyn: bi
biyn kiyk gok waŋ siy dey mer, yikop
nep aŋgyokey am bi kisen diniŋgambay
akaŋ yergeniŋgambay, bi kun gok minim
yomb diniŋgambay. Pen kisen bi biyn
aŋgyokniŋgambay kun ak diniŋgambay ak,
kunep timey giniŋgambay.

Minim Niŋind Yimb Apun Apay
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

33 “Wosrey minim bap aŋgyak ak kunep
niŋbim. Minim kun ak aŋgyak, ‘Gor nup tap
bap giniŋgayn aŋgiy, aŋgnimimb rek nep
ginimimb; nup minim nep ma aŋgnimimb
aŋgyak.’ ” 34 Pen nimbip aspiyn: minim bap
aŋgniŋg, Gor windin maŋgiy ar ak niŋind
aspiyn aŋgiy, ma aŋgnimimb. Semb biyoŋ
mindip rek, niŋind apiyn aŋgiy ma aŋgn-
imimb. Ak Gor miñmon nuk yimb. 35 Lum
biy mindip rek niŋind apiyn aŋgiy ma aŋg-
nimimb. Ak Gor miñmon sikoy nuk bap
mey kun ak. Jerusalem mindip rek niŋind
apiyn aŋgiy ma aŋgnimimb. Ak Biyomb ak
miñmon nuk bap mey kun ak. 36 Jun won
yand mindip rek, niŋind apiyn aŋgiy ma
aŋgnimimb. Nimb key gem, jun kas nimb
ak, sum akaŋ mosimb jakniŋgamb? 37 Kun
ak, giniŋgayn aŋgiy, giniŋgayn nep aŋgn-
imimb. Pen ma giniŋgayn aŋgiy, ma giniŋ-
gayn nep aŋgnimimb. Minim kilis yimb
aŋgjun aŋgniŋgambim ak, Seytan nimbip
gos ñek aŋgniŋgambim.
38 “Pen minim bap aŋgyak, ‘Windin
maŋgiy ak piŋiy jiweniŋgiy, kuyip pen
kunep piŋiy jiwnimimb. Meŋg kamb
pikpaŋgeniŋgiy, kuyip pen kunep pikpaŋg-
nimimb aŋgyak.’ 39 Pen nimbip aspiyn: Bi

bap nimbip timey gonimuŋ, nup pen ma
timey ginimimb. Bi bap nimbip mikem
piksil gonimuŋ; andikem piskind ak kunep
piknimuŋ. 40 Nimbip kor giy, tiŋgliys nak
ak yip sanj gan aŋgonimuŋ, tiŋgliys nep
ma ñinimimb; kolsiyor ak sek ñinimimb.
41 Nimbip tap wand biy dam tip siŋak
yokiy wan aŋgey; yiruk ma niŋnimimb;
tip aŋgniŋgiy siŋak silgiy, yesek tip ak
yokiy winimimb. 42 Chinup tap gunap
ñim aŋgeniŋgiy, monmon ñinimimb.
Pen chinup tap gunap yikop ñem; kisen
nimbip tip ak ñiniŋgambun aŋgeniŋgiy,
ma kirginimimb, monmon ñinimimb.

Biynimb Ñaŋgep Nimb Gok Kuyip Wasemb Aynimimb
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 "Minim bap aŋgyak, 'Buŋgiy nimb gok
kuyip wasemb aynimimb; biynimb penpen
ñaŋgep nimb gok kuyip miluk niŋnimimb
aŋgyak.' 44 Pen nimbip aspiyn: Biynimb
penpen ñaŋgep nimb gok kuyip wasemb ay;
biynimb nimbip gi timey gipay gok Gor nup
aŋgniŋem kuyip kond mindonimuŋ.
45 "Kun giniŋgambim ak, Nap semb
biyoŋ ñapan nuk yimb mindiy mey, kun
giniŋgambim. Nuk biynimb mindrep gipay
gok sek, biynimb mindrep ma gipay gok sek
simb niŋimb rek, gek pumb niŋiy miñmon
pikiy tap woŋg kuyip gok jakip. 46 Biynimb
nimbip wasemb aypay gok nep kuyip direp
giniŋgambim ak; bi takes dipay gok gipay
rek nep giniŋgambim. Kun ak Gor nup
yergiy tep gek, nimbip kond mindrep
giniŋgamb. 47 Buŋgiy nimb gok kuyip nep
ñin piksakniŋgambim ak, biynimb Gor
nup gosimb ma niŋbay gok gipay rek nep
giniŋgambim. Kun gem, Gor nup yergiy tep
giniŋgamb?
48 "Kun ak Nap semb biyoŋ mindrep yimb
gip rek, nimb kunep ginimimb.

6

Biynimb Gok Kuyip Tap Monmon Ñinimimb

1 "Pen nimb biynimb windin yirik ar
ak nep mindrep ginjun aŋgiy, gem am-
niŋgamb ak; Gor nimbip yergiy direp
giniŋgamb. 2 Biynimb Gor nup gosimb
niŋbun aŋgiy tom nep gipay gok, gipay rek
ma ginimimb. Kiyk biynimb simbgeprek
gok kuyip maniy ñiniŋ nan-gep korip
biynimb kuŋay mindpay namb ak akaŋ,
kinjeŋ yomb okok nep ñimbay. Yimb yomb
dun aŋgiy gipay kun ak, Gor kuyip direp
ginimuŋ rek ma ayip.
3 "Pen nimb biynimb simbgeprek gok
kuyip tap ñiniŋ, miseŋ ma ñinimimb;
4 kapkap weygiy ñinimimb. Tap wey-
giy gipun gok Bapiy Gor niŋimb ak mey,
giniŋgambim kun ak niŋiy, nimbip direp
giniŋgamb.

Gor Nup Kun Giy Aŋgniŋep
(Luk 11:2-4)

5 "Nimb Gor nup aŋgniŋniŋ, biynimb
yesek gunap gipay rek ma ginimimb.
Kiyk biynimb gunap chinup niŋey yimb
yomb diniŋgambun aŋgiy, am lotiw korip
namb ak mindiy akaŋ, am kinjeŋram
okok mindiy, Gor nup aŋgniŋbay. Yimb
yomb diniŋ gipay kun ak, Gor minim
kuyip ak ma niŋniŋgamb. 6 Kun ak
nimb Gor nup aŋgniŋniŋ; korip ñiluk
miŋgan ak amiy, kinjeŋ giñiy, Bapiy nup
aŋgniŋnimimb. Tap kapkap gipim ak
maŋgiysek niŋimb rek, minim kun ak niŋiy,
aŋgniŋniŋgambim rek giniŋgamb.
7 "Biynimb Gor minim ma niŋbay gok,
nup aŋgniŋniŋ, minim paryomb yimb
apay. Gos kiyk ak minim paryomb aŋgon
mey niŋniŋgamb apay! 8 Pen nimb kun ak
rek ma ginimimb. Minim yerip Gor nup
aŋgniŋniŋ gipim gok, nuk nind niŋimb.
9 Nup aŋgniŋniŋ, kun giy aŋgnimimb:
'Bapiy yomb semb biyoŋ; yimb nand yiy
ar biyoŋ mindip. 10 Nand chinup
diy kond mindenimin; semb biyoŋ
aŋgek niŋbay rek ak, chinup gey
kun ak rek niŋjun. 11 Chinup tap
ñiŋemb minek minek ñimbun rek
ak ñinimin. 12 Biynimb gunap
chinup timey gey niŋiy kirpun
rek, tap siy tap timey chin gipun
gok niŋiy kirginimin. 13 Chin
yikop mindiy, tap siy tap timey
giniŋgambun rek ayip ak; chinup
kond mindey, timey ma ginjun.'
14 "Pen biynimb gunap nimbip timey
gey, niŋiy kirgeniŋgambim; Gor tap siy
tap timey nimb giniŋgambim gok niŋiy
kirginiŋgamb. 15 Pen nimb niŋiy ma kir-
giniŋgambim ak, Gor pen tap siy tap
timey nimb giniŋgambim gok niŋiy ma kir-
giniŋgamb.

Tap Bul Gipay

16 “Nimb tap ñiŋemb kirginiŋg, biyn-
imb yesek gok per gipay rek, ma ginim-
imb. Kiyk apay, miluk mer mer min-
don, biynimb niŋiy aŋgniŋgambay, Gor
nup gosimb niŋiy, tap ñiŋemb kirgiy mey,
miluk mer mer mindpay aŋgniŋgambay.
Nimbip niŋind yimb aspiyn: biynimb
chinup niŋyaŋ aŋgiy giniŋgambay kun gok,
yimb kuyip dand araniŋgambay ak pen,
Gor kuyip direp ma giniŋgamb. 17 Nimb
pen tap ñiŋemb gok kirginiŋg ginimimb ak;
miluk mer mer ma mindenimimb. Ñiŋg
pik tep giy, wel ay, kom giy mindenim-
imb. 18 Kun geniŋgambim, biynimb gunap
nimbip tap keñmaŋgiy bul gipay aŋgiy, ma
niŋniŋgambay; Gor nep tap weygiy gipun
gok maŋgiysek niŋimb rek, nimbip niŋiy
direp giniŋgamb.

*Am Gor Yip Mindenjun Aŋgiy Niŋyiŋg Min-
denimimb*
(Luk 12:32-34)

19 “Pen man ar biy tap tep tep gok di
nan-ginjun aŋgiy gos ak ma niŋnimimb.
Tap kun gok nan-geniŋgambim; bi siydep
apiy siy diniŋgambay akaŋ; simbsis giy,
siplep siwiy giniŋgamb. 20 Kun ak tap tep
nimb rek gok semb biyoŋ nan-gem; simbsis
ma ginimuŋ, siplep ma siwnimuŋ, siy ma
diniŋgiy, mindnep mindonimuŋ. 21 Tap tep
nimb gok man ar biy di nan-geniŋgambim,
gos nimb ak mindeniŋgamb man ar biy;
semb ar biyoŋ nan-geniŋgambim; gos nimb
ak amniŋgamb kun biyoŋ.

22 “Windin maŋgiy chin ak mey, lam rek
mindip. Windin maŋgiy ak tep mindek;
melik tep gamb niŋrep gipun. 23 Pen timey
gek; kisyim apek ma niŋbun. Biynimb
melik ma niŋbay gok, kisyimnamb okok
mindpay.

Gor Yip, Maniy Tap Gok Yip

24 “Bi nokom bap, biyomb ominal woŋg
giñinimuŋ rek ma ayip. Yenen: biyomb
bap nup niŋek tep geniŋgamb, bap nup
kirginiŋgamb: akaŋ bap nup niŋek tep
geniŋgamb, bap nup kirginiŋgamb. Kun ak
rek, nimb maniy tap tep lum ar biy mindip
gok niŋem tep gek, Gor nup kirginiŋgam-
bim rek ayip ak; niŋrep ginimimb.

Gos Yomb Ma Niŋnimimb
(Luk 12:22-31)

25 “Ar kun ak mey nimbip aspiyn: tap
yerip ñimbiy mindenjun; chech akay nimb
ay mindenjun aŋgiy, gos yomb ak ma niŋn-
imimb. Gor nimbip gayek mindpim ak;
tap sikoy kun gok ma ñiniŋgamb? 26 Nimb
niŋbim: yakir gok tap yiŋ ma yimbay;
wiyt, rays, tap gok ma tik dap nan-gipay.
Bapiy semb biyoŋ ak kuyip kond mindek
tap ñimbay. Yakir tap yikop ak tap ñek
ñimbay; nimbip kunep giniŋgamb. 27 Akaŋ,
gosimb kuŋay niŋiy mey, tapin mindiy
kumniŋgambun aŋgiy niŋbim?

28 “Pen yenen chech tap gok gos kuŋay
niŋbim? Tap key jakip gok, chech nap-
nap tap gok giniŋgiy rek ma ayip ak
pen, sumsum teprep yimb gok mindip.
29 Kiyŋ Solomon tap kuŋay mindek ak pen;
mokyaŋ tep kun gok rek ma gak. 30 Tap
kaskas ak tap yikop. Per mindiy mer;
miñiy rek mindiy, toy rek daŋgiypay. Pen
Gor tap yikop kun gok gay mokyaŋ giñimb
ak, yenen chinup ma kond mindeniŋgamb
aŋgiy niŋbim?

31 “Kun ak ñiŋg akay ñiŋjun; tap yerip
ñiŋjun; chech akay nimb ayjun aŋgiy, gos
yomb ak ma niŋnimimb. 32 Biynimb Gor
minim ma niŋbay gok, tap kun gok dun
aŋgiy gos yomb kun ak rek niŋbay. Pen
nimb niŋbim: Bapiy chin semb biyoŋ
mindip ak tap nimb yerip tikdip ak niŋimb.
33 Kun ak, Gor biynimb gunap diy kond
mindeniŋgamb ak, chinup sek dek biynimb
suŋ-tep nuk gok mindonjun aŋgiy, nup gos
nokom niŋiy gem amek mey; tap yikop kun
gok diniŋgambim. 34 Kun ak toy yergiy min-
denjun aŋgiy gos yomb ak ma niŋnimimb;
Gor nimbip minek minek nep kond mindip.

7

*Biynimb Gunap Kuyip Kun Gipim Kun
Gipim Ma Aŋgnimimb*
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 “Chin biynimb tep aŋgiy, biynimb
gunap kuyip gos timey niŋniŋgambim
ak, minim kun ak andkind nimbip ker
winiŋgamb. 2 Kun ak niŋrep ginimimb.
Nimb biynimb gunap kuyip giniŋgambim
rek, Gor nimbip pen kun ak rek giniŋgamb.
3 Mon bopis windin nimbip pik yiwgiy
mindip ak, yenen niŋaŋgiy mer, namam
tap achip mindip ak nup niŋapim? 4-5 Mon
bopis yomb windin nimbip pik yiwgiy

mindip kun ak diyokiy, windin niŋrep giy
rek, namam tap achip mindip ak nup,
diyokan aŋgiy apim.
6 "Gor tap suŋ-tep nuk gok, kayn ayndik
gok kuyip ma moknimimb; kumbap milip
gok kanj sakiy mindeniŋgiy kiñiŋ siŋak
monmon ma ginimimb. Kun giy monmon
gem; kiyk tawpaŋg pikey amek, andkind
apiy nimbip siwniŋgambay.

Gor Nup Aŋgniŋniŋgambim Rek Nep Giniŋgamb
(Luk 11:9-13)

7 "Tap yerip tikdonimuŋ, Gor nup aŋg-
niŋem nimbip ñiniŋgamb. Pen tap gunap
piyow niŋiy niŋniŋgambim. Kinjeŋ yikan
aŋgiy pik giygiw gem, nimbip yikniŋgamb.
8 Biynimb nup aŋgniŋbay gok, aŋgniŋbay
rek gip. Tap piyow niŋbay ak kuyip ñimb.
Kinjeŋ ak yikan aŋgiy pik giygiw gey, apay
rek niŋiy yikip. 9 Nimb bi ñapan sek gok, ña-
pan nimb bap biret nen aŋgek, kamb bap di
ñimbikip? 10 Akaŋ pen, piys nen aŋgek, siyŋ
bap ñimbikip? Ak kun ma gipkip. 11 Nimb
biynimb tep mer ak pen; ñapan nimb gok,
kuyip tap tep gok nep ñimbim. Bapiy semb
biyoŋ, bi tep yimb ak, nimbip yesek ar ak
ma giniŋgamb; nimbip tep giniŋgamb ar ak
nep giniŋgamb.
12 "Pen biynimb gunap, chinup kun giyaŋ
aŋgiy niŋbim rek nep, biynimb gok kuyip
ginimimb. Gor low minim Mosis tikayak ak
sek, bi Gor minim aŋgep gunap tikayak ak
sek kiñiŋ mey kun ak.

Kinjeŋ Achimb Diy Amiy Perper Min-
deniŋgambay Ak
(Luk 13:24)

13-14 "Mon key yinjap kinjeŋ yomb ak;
miseŋ niŋiy amrep gipay. Biynimb
kuŋaynep miŋgan kun ak ambay. Kun ak
nimb niŋrep giy, permindep kinjeŋ sikoy ak
diy amnimimb. Kinjeŋ sikoy kun ak kosyam
tapay. Biynimb nokom nokom nep, kinjeŋ
sikoy par kun ak piyow niŋiy ambay.

Gor Minim Yesek Aŋgñiniŋgambay Rek
Ayip Ak Niŋrep Ginimimb
(Luk 6:43-46; Luk 13:25-27)

15 "Pen biynimb Gor minim aspun aŋgiy
yesek apay gok, kanj siypsiyp sayn tep rek
silok ay winiŋgambay ak pen; ap mindyiŋg
kayn ayndik biynimb siw ayip rek ak nim-
bip giniŋgambay. 16 Kun ak miñ giniŋgam-
bay ak niŋiy, kiyk biynimb yerip rek mind-
pay ak niŋrep giniŋgambim. Nimb niŋbim:
Miñ ñiwñiw sek yikop gok, tap maŋgiy
ñiŋemb ma piyniŋgamb. Mon gok kunep
giniŋgamb. 17-18 Mon ñiŋemb bind gok,
maŋgiy ma ñiŋemb gok ma piyniŋgamb.
Mon maŋgiy ma ñiŋemb bind gok ñiŋemb
gok ma piyniŋgamb. 19 Pen mon bind
maŋgiy tep ma piyniŋgamb gok, timb dam
mon yinjap ak yokniŋgambay. 20 Kun ak miñ
giniŋgambay ar ak niŋiy, biynimb gok tep,
biynimb gok timey aŋgiy niŋniŋgambim.
21 "Biynimb yip Biyomb chin, Biyomb
chin, apay gok Gor kuyip maŋgiysek diy
kond mindeniŋgamb aŋgiy ma aŋgnimimb.
Bapiy semb biyoŋ aŋgip rek gipay gok
nep kuyip diy kond mindeniŋgamb. 22 Nin
kisen ak apek, biynimb kuŋaynep yip aŋg-
niŋgambay, 'Biyomb chin mey nand nep.
Minim tep woŋg nip ak ginuk. Yimb nip
nep aŋgiy, tap biynimb ambaŋ ayak gok
aŋgyokiy, tap mageprek gok giy ginuk aŋg-
niŋgambay.' 23 Yip kun aŋgniŋgambay ak
pen, kuyip aŋgniŋgayn, 'Nimbik biynimb
yand mer: timey nep gipim! Key okok
amnimimb aŋgniŋgayn.'

Bi Omiŋal Korip Girik
(Luk 6:47-49)

24-25 "Bi gos niŋep yimb bap, korip nuk ak
giniŋg, kamb ar ak gak. Kisen yiŋgen yomb
diy, miñmon yomb pikiy, ñiŋg wilik apiy
gak ak pen, korip nup ak ma pikjiw dand
amnak. Kun ak rek mey, biynimb minim
yip niŋiy dipay gok.
26-27 "Pen bi gos niŋrep ma gak bap, korip
nuk ak giniŋg lum sayn ar siŋak gak. Kisen
yiŋgen yomb diy, miñmon yomb pikiy, ñiŋg
wilik apiy, korip nup ak pisnep pikjiw dand
amnak. Kun ak rek mey, biynimb minim
yip niŋiy kirpay gok aŋgak."
28-29 Jiysis minim kun ak aŋgjiwakniŋ,
biynimb kuŋaynep ap mindeyak gok wal
aŋgiy aŋgyak, "Bi low tiysa chin gok apay
rek ma aŋgip; nuk bi minim niŋrep yimb giy
aŋgip aŋgyak."

8

Jiysis Bi Soy Ayndik Ayak Ak Gek Suŋ Ayak
(Mak 1:40-44; Luk 5:12-14; Luk 13:25-27)

1 Jiysis dum biyoŋ mindek ak kirgiy,
mak biyaŋ apyowakniŋ, biynimb kuŋaynep
kisen giyak. 2 Pen bi soy ayndik ayak bap, Ji-
ysis mindek maŋ siŋak amiy, koŋgim yimiy,
jiy kuyaŋgiy aŋgak, "Biyomb. Nand yip
gey suŋ ayniŋg, gey suŋ ayniŋgamb aŋgak."
3 Kun aŋgek, Jiysis nup diniŋyiŋg, "Nip suŋ
ayaŋ aŋgak." Aŋgek, won kun anep suŋ
ayakniŋ aŋgak, 4 "Nip gen suŋ ayip kun
ak, biynimb gunap kuyip ma aŋgñinimin.
Am bi Gor nup simboŋgep gok kuyip nep
yomiy, 'Yip suŋ ayip aŋgnimin!' Kun aŋgiy,
Mosis aŋgak rek, yakir dam Gor nup pik
simboŋg ñinimin. Kun geniŋgamban, biyn-
imb gok niŋiy, nup suŋ ayip ak mey kun
gisap aŋgniŋgambay aŋgak."

Bi Amiybi Yomb Ak Nup Woŋg Giñiyiŋgip Ak Jiysis Gek Suŋ Ayak
(Luk 7:1-10)

5 Jiysis miñmon Kapaniyam amnakniŋ,
amiybi gok kuyip kond mindyiŋgip biyomb
bap ap Jiysis nup aŋgak, 6 "Bi yip woŋg gip
anup tap yomb giy, yiwur nembnemb gek,
kawin kaskas ma giy; korip ak kum mindip
aŋgak." 7 Aŋgek Jiysis aŋgak, "Am nup gen
suŋ ayniŋgamb." 8-9 Aŋgek amiy biyomb
kun ak aŋgak, "Niŋind apan ak pen, yand bi
tep rek korip yip ak amnimin. Yand niŋbiyn
ak, amiy biyomb gunap yip kond mindey,
yand pen amiybi gunap kuyip kond mindiy;
amnimimb aŋgen, ambay sek; winimimb
aŋgen, opay sek. Bi yip woŋg gip ak nup,
woŋg gok kun kun giy ginimin aŋgen gip
aŋgak." 10 Kun aŋgek, Jiysis gos kuŋay yimb
niŋiy, biynimb kisen ameyak gok kuyip
aŋgak, "Bi kun biy par okok nimb ak pen,
Gor gip rek niŋrep yimb giy kun aŋgip.
Bi chin Yisrel nimb bap, Gor nup gosimb
niŋiy aŋgip kun ak rek aŋgey, yand ma
niŋnik. 11 Kisen biynimb par okok nimb
gok, Ebraham, Aysek, Jekop biriwin yip Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb namb
ak amiy; miñmiñ giyiŋ mindeniŋgambay
ak pen; 12 biynimb chin Yisrel nimb gok,
am namb kun ak ma mindeniŋgambay rek
ayip. Gor kuyip aŋgyokeniŋgamb, am min-
deniŋgambay mis kisyim owip ar biyaŋ aŋ-
gak." 13 Jiysis kun aŋgiy, amiy biyomb kun
anup aŋgak, "Nandkaw amnoŋ! Apan rek
nep giniŋgamb aŋgak." Kun aŋgek, korip
amiy niŋak: binuk tap gak ak, Jiysis aŋgak
won kun ak nep suŋ ayak.

Jiysis Piyta Numok Nup Gek Suŋ Ayak

14 Pen Jiysis Piyta korip amiy niŋak; Piyta
numok nup mumbwak okok mon rek yinek
kum mindek. 15 Niŋiy am diniŋek, won anep
suŋ ayek tikjakiy, Jiysis binuk gok yip kuyip
tap keñmaŋgiy gayrep gak.

Jiysis Biynimb Kuŋaynep Gek Suŋ Ayak
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

16 Duŋgep won ak, biynimb kichekiy am-
baŋ ayak gok sek, biynimb tap gak gok sek
dand Jiysis mindek ak apeyak, nuk kichekiy
gok aŋg mis yokiy, biynimb tap gak gok gek
suŋ ayak. 17 Nuk gak kun ak, bi Gor minim
aŋgep Asaya, nind giniŋgamb aŋgiy tikak
rek nep gak. Nuk tikiy aŋgak:
"Tap chinup gip gok gek suŋ ayniŋgamb.
Tap yerip yerip chinup timey gip
gok aŋgyokek mind tep giniŋgam-
bun aŋgak."

Yand Yip Taŋgoniŋgambur Aŋgak
(Luk 9:57-62)

18 Jiysis biynimb kuŋaynep ap nup piŋiy
kus kus geyak niŋiy, binuk gok kuyip aŋgak,
"Ñiŋg chemb kind bindoŋ amnun aŋgak."
19 Kun aŋgakniŋ, bi low tiysa bap apiy nup
aŋgak, "Tiysa. Nand miñmon akay akay
amniŋgamban ak, yand yip nep amniŋgam-
bur." 20 Aŋgek Jiysis aŋgak, "Yakir gok, tip
kiyk kinbay ak mindip. Kayn sakiy gok,
man miŋgan okok kinbay; pen Bi bap Ñinuk
kinimuŋ miŋgan ak ma mindip aŋgak."
21 Pen bi Jiysis minim niŋyiŋgip bap aŋ-
gak, "Yand nand yip amjur ak pen, yip yaw
aŋgey, bapiy nup kumek komiy, nand yip
giraŋgonjur." 22 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Bi yip
gosimb ma niŋbay gunap kumeniŋgiy, bi
yip ma niŋbay gunap dam komniŋgiy; nand
apey yand yip taŋgonjur aŋgak."

Jiysis Aŋgek Yiŋgen Yomb Ak Kirgak
(Mak 4:36-41; Luk 8:22-25)

23 Jiysis bot diy amniŋg gek, binuk gok yip
saŋdiyak. 24 Ñiŋg namb siŋak amniyakniŋ,
day yiŋgen yomb sikerek ak diy, ñiŋg paŋg
apiy, bot ak tuŋgandikniŋg rek gak. Pen Jiy-
sis nuk kinek rek, 25 binuk gok am nup aŋgey
tikjakek aŋgyak, "Biyomb! Yiŋgen yomb ak
chinup tuŋgandikek ñiŋg ñiŋjun rek ayip
ak, aŋgey kirgaŋ aŋgyak." 26 Aŋgeyak kuyip
aŋgak, "Yenen piriksipim? Gor nup gosimb
ak ma niŋbim rek ayip!" Kun aŋgiy tikjakiy,
yiŋgen dek ak aŋgek kirgiy, ñiŋg paŋg apek

ak wilekiy gak. [27] Kun gek, kiyk gos kuŋay niŋiy, “Biyomb biy yergiy aŋgek, yiŋgen
ak kirgiy, ñiŋg paŋg apamb ak kirgiy gip
aŋgyak.”

Bi Malñiluk Sek Omiŋal Ak Jiysis Gek Bi Yimb Ayrik
(Mak 5:1-17; Luk 8:26-37)

[28] Jiysis ñiŋg tikiy, miñmon Gadara pis
bindoŋ amjakakniŋ, bi sakiy kichekiy am-
baŋ ayak omiŋal ak, chip komyiŋgipay
kamb miŋgan okok nimb apchakrik. Bi
omiŋal kun ak kuyip kichekiy ambaŋ ayak
rek, bi kilis yimb mindyiŋgipiyr. Biynimb
bap mindyiŋgipiyr kinjeŋ tam kun ak ma
amyiŋgipay. [29] Pen kiyk omiŋal apchakiy,
Jiysis nup aŋgrik, “Gor Ñinuk! Chirup
yergininŋ aswan? Ñin nand chinup aŋg
miñmon timey yokniŋgamban ak ma wip
aŋgrik.”

[30] Pen won kun ak, kanj kuŋaynep amil
ñimbeyak yep gol kun siŋak ak mey,
[31] kichekiy bi omiŋal kun ak kuyip abaŋ ayak
gok, Jiysis nup nembnemb giyiŋg aŋgyak,
“Chinup aŋgyokniŋg ginimin ak, aŋgey am
kanj mindpay gindoŋ kuyip molik sikun
aŋgyak.”

[32] Aŋgeyak, amnim aŋgek, bi omiŋal kun
ak kuyip kirgiy, am kanj gok kuyip mo-
lik sikeyak; kanj gok pirik miñmon min-
duŋ pis okok amiy, gindam ñiŋg maŋgiy
chemb biyaŋ pikiy, ñiŋg ñimbiy maŋgiysek
kumdiyak.

[33] Pen bi kanj mokyiŋgipay gok gak kun
ak niŋiy, kasek miñmon dawin yomb ak
amiy, Jiysis yerer gak minim ak, biynimb
okok kuyip aŋgñiyak. [34] Aŋgñeyak kiyk
maŋgiysek Jiysis nup niŋun aŋgiy, ap nup
niŋiy, nembnemb giyiŋg aŋgyak, “Miñmon
chinup biy kirgiy, key okok amnoŋ aŋ-
gyak.”

9

Jiysis Bi Ñin Tomb Kalaw Gak Ak Gek Suŋ Ayak
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

[1] Jiysis tip ak bot diy, ñiŋg tikiy miñmon
nuk kind bindoŋ amnak. [2] Pen biynimb
gunap, bi ñin tomb kalaw gak bap Jiysis gek
suŋ ayniŋgamb aŋgiy yirar ay dand mindek
ak wiyak. Pen Jiysis gek suŋ ayniŋgamb
aŋgiy niŋyak rek, bi ñin tomb kalaw gak
kun ak nup aŋgak, “Ñiyand. Gos sek min-
denimin. Tap timey gipan gach ak miñiy
niŋiy kirsipiyn aŋgak.” [3] Aŋgek bi low tiysa
gok, gunap aŋgyak, “Bi biy Gor nup aŋgji-
wyiŋg asap aŋgyak.” [4] Pen Jiysis gos niŋyak
kun ak key niŋiy aŋgak, “Nimb yenen yip
gos timey niŋiy kun aspim? [5] Nup tap timey
gipan gach ak wiykyokpiyn aŋgen, nimbip
tep giniŋgamb akaŋ, tikjakiy amnoŋ aŋgen,
nimbip tep giniŋgamb? Akaŋ minim yerip
ak aŋgen, nimbip tep giniŋgamb? [6] Nimb
niŋbim. Yand Bapiy minim nup ak diy
mey, man ar biy apiy, tap siy tap timey
gipay gach ak wiykyokpiyn aŋgak.” Jiysis
kun aŋgiy, bi ñin tomb kalaw gak anup
aŋgak, “Tikjakiy, minj nak ak diy, dand
korip amnoŋ!” [7] Aŋgek tikjakiy minj band
ak dand korip nuk amek, [8] biynimb gok
niŋiy, aŋgyak, “Bi man ar biy nimb bap kun
ak rek gek ma niŋnuk;” nuk Gor nep aŋgek
ap gisap aŋgiy, gos kuŋay niŋiy, yimb nup
ak dand araniyak.

Jiysis Binuk Matyiw Nup Dak

[9] Jiysis miñmon kun ak kirgiy, wikan bap
amiy niŋak: bi takes dep ak, woŋg giyiŋgip
opiys miŋgan ak bisiŋg mindek. Bi kun ak
yimb nuk Matyiw. Jiysis nup niŋiy aŋgak,
“Yip kondan.” Aŋgek, nup kondak.

[10] Pen bi takes dep gok diy, bi tap timey
giyak gok diy, Jiysis binuk gok sek ap
Matyiw korip ak tap ñiŋyak. [11] Ñimbeyak,
bi Peresiy gok niŋiy, Jiysis binuk gok kuyip
aŋgyak, “Tiysa nimb ak yenen, bi takes dep
gok sek, bi tap siy tap timey gipay gok
sek yip jimñiy tap ñiŋimb?” [12] Aŋgeyak,
Jiysis minim kun ak niŋiy aŋgak, “Biynimb
tap ma gip gok, dokta niŋniŋg ma ambay;
biynimb tap gip gok nep dokta niŋniŋg
ambay. [13] Pen Gor minim bap aŋgak ak
junj ak niŋrep giy, niŋyiŋg mindenimimb.
Nuk aŋgak, ‘Yip tap simboŋg ñem, tep ma
giniŋgamb; biynimb gok simb niŋeniŋgam-
bim, yip tep giniŋgamb aŋgak.’ Pen yand
winik ak, biynimb suŋ-tep gunap piyow
niŋniŋg ma winik; biynimb tap siy tap
timey gipay gok diyn aŋgiy winik aŋgak.”

Tap Bul Gep
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

[14] Ñin bap, Jon bi ñiŋg pikñemb ak binuk
gok Jiysis mindek ak apiy aŋgyak, “Chin yip
bi Peresiy gok yip, ñin gunap Gor nup nep

gos niŋun aŋgiy, tap ma ñimbun. Pen bi nand gok yenen kunep ma gipay?"
[15] Aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Biynimb gok, biyomb kiyk ak yip mindeniŋgambay ñin ak, miñmiñ giy tap ñiŋniŋgambay; pen biyomb anup ñaŋg pikayniŋgambay ñin anep, simb gek tap bul giy ma ñiŋniŋgambay aŋgak."
[16] Pen Jiysis nind giyiŋgipay ar ak key, miñiy aŋgen giniŋgambay ar ak key aŋgiy, kuyip minim bap paydoŋ ay aŋgak, "Chech kim ak diy, chech wor ay puŋgrikniŋgamb tam ak ma ñaŋgdiniŋgambay. Yenen: kun giy yim taŋgey, tam yomb sikerek ak puŋgrikniŋgamb. [17] Pen ñiŋg wayn ak kunep; wayn kisenimb ak giy, di meymey wak milip miŋgan ak ma paŋg ayniŋgambay. Yenen: kun geniŋgambay, ñiŋg wayn kim ak taniy, biŋ yimb aŋgiy, meymey wak ak puŋgrikiy, soŋgniŋgamb. Kun ak ñiŋg wayn kim ak diy, meymey wak kim nimb miŋgan ak dayey nep mey, tep giniŋgamb aŋgak."

Biyn Bap Sek, Paskoy Bap Sek Suŋ Ayak (Mak 5:22-43; Luk 8:41-56)

[18] Jiysis minim kun ak aŋgakniŋ, Jiwda biyomb bap mindek siŋak ap koŋgim yimiy aŋgak, "Pañ yand ak pisnep kumimb ak pen, nand am nup diniŋey, tikjaknimuŋ aŋgak." [19] Aŋgek, Jiysis binuk gok yip tikjakiy, bi kun ak yip amniyak.
[20-21] Pen biyn bap nup, biyn kinjeŋ pandikakniŋ mindek, simiy yin ayak wimiŋgan ak. Kun gek gos nuk anep niŋiy Jiysis chech paryomb nup gol okok nep diniŋen yip suŋ ayniŋgamb aŋgiy, Jiysis amnakniŋ kund okok ken amiy, chech nup ak diniŋak. [22] Diniŋek, Jiysis tuŋgandikiy biyn kun ak nup niŋiy aŋgak, "Yip gosimb niŋban rek, nip gen suŋ ayip. Gos sek mindenimin aŋgak." Aŋgek, tap nup giyiŋgip ak won kun ak nep suŋ ayak.
[23] Pen Jiysis am am, biyomb korip ak amjakiy niŋak: biykul puŋgyiŋ, minim kilpul yomb yimb aŋgeyak. [24] Niŋiy kuyip aŋgak, "Key okok amnim! Pañ biy ma kumimb; yikop wisin kinjap aŋgak." Kun aŋgek nup sik aŋgeyak, [25] kuyip aŋg mis yokiy, korip ñiluk miŋgan biyaŋ amiy pañ kumak anup, ñin kind ak dek, tikjakak. [26] Kun gek minim kun ak yiŋg dand miñmon okok maŋgiysek amniyak.

Jiysis Bi Windin Koy Gak Ominal Ak Gek Suŋ Ayak

[27] Pen Jiysis miñmon kun ak kirgiy amnakniŋ, bi windin koy gak ominal ak nup kisen giyiŋg suk aŋgyiŋg aŋgrik, "Depiyt Ñinuk! Chirup simb niŋnimin aŋgrik."
[28] Kun aŋgerik, Jiysis nuk korip kinak miŋgan ak amnakniŋ, bi ominal kun ak apiy korip miŋgan amer, kuyipmiŋay aŋgak, "Nirmiŋay, chirup gek suŋ ayaŋ aŋgiy, yip aspiyr?" Aŋgek aŋgrik, "Yaw! Chir niŋbur, nand chirup geniŋgamban suŋ ayniŋgamb aŋgrik." [29] Aŋgerik Jiysis windin kuyipmiŋay ak diniŋiy aŋgak, "Yip gosimb niŋbiyr ak, apiyr rek ginimuŋ." [30] Aŋgek windin kuyipmiŋay ak suŋ ayek niŋrikniŋ, kuyipmiŋay aŋgrep giy aŋgak, "Jiysis gamb chirup suŋ ayip aŋgiy ma aŋgnimiyr aŋgak." [31] Kun aŋgak ak pen; kiykmiŋay amiy biynimb miñmon namb kun ak maŋgiysek aŋgñirik.

Bi Minim Ma Aŋgyiŋgip Bap Tip Ak Minim Aŋgak

[32] Pen kiymiŋay amniriknin, biynimb gunap, bi tap abaŋ ayek minim aŋgep rek ma ayak bap, dand Jiysis mindek ak apeyak, [33] tap nup ambaŋ ayak kun ak aŋgyokek, minim aŋgak. Kun gek, biynimb gok wal aŋgiy aŋgyak, "Miñmon Yisrel biy, bi bap kun ak rek gek ma niŋnuk aŋgyak."
[34] Pen bi Peresiy gok aŋgyak, "Nuk kichekiy malñiluk tap gok nop kiyk Seytan kilis ak diy mey, kun gisap aŋgyak."

Jiysis Biynimb Gok Kuyip Simb Niŋak

[35] Pen Jiysis nuk, dawin sikoy okok sek, dawin yomb okok sek giraŋgiy, Jiwda nangep korip okok amiy, kiyŋ yomb key yimb ak biynimb diy kond mindeniŋgamb minim tep ak aŋgñiyiŋgip. Biynimb gok kuyip tap yerip yerip gak ak kunep gek suŋ ayak.
[36] Nuk biynimb kun gok niŋak: kanj siypsiyp gok bi kond mindep kiyk bap ma mindip rek ak mindeyak. Gos yomb niŋiy kosyam mindeyak ak, kuyip simb niŋiy, [37] binuk gok kuyip aŋgak, "Tap keñmaŋgiy kuŋay yimb nep woŋg day ak wos gi mindip ak pen; biynimb pipaŋg dand winiŋgiy ak kuŋay ma mindpay. [38] Kun ak nimb Bi woŋgday nop nimb ak nup aŋgniŋem, bi pipaŋg dand owep gunap yokek, pipaŋg dand nup ker winiŋgiy aŋgak."

10

Jiysis Aŋgak, "nimbip Aspiyn Rek Kichekiy Tap Gok Aŋgyokniŋgambim Aŋgak"
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Jiysis binuk onep wimiŋgan ak suk
aŋgek apey aŋgak, "Yand key nimbip as-
piyn ak mey, kichekiy malñiluk tap gok
aŋgyokniŋ, aŋgyokniŋgambim. Biynimb
tap yerip yerip giniŋgamb gok kunep gem,
suŋ ayniŋgamb aŋgak."
2 Bi Jiysis minim dand amemb onep wim-
iŋgan kun ak, yimb kiyk mey; Bap Say-
mon, yimb nup bap Piyta aŋgyiŋgipay. Bap
Enjriw: Piyta numam nuk ak. Bap Jemis:
Sebediy ñinuk. Bap Jon: Jemis numam nuk
ak. 3 Bap Piyliyp. Bap Batlomiyiw. Bap
Tomas. Bap Matyiw. Nuk takes diyiŋgip.
Bap Jemis: Alpiyas ñinuk. Bap Taydiyas.
4 Bap Saymon: yimb nup bap Selot aŋgy-
iŋgipay. Bap Jiwdas: nuk mey, kisen Jiysis
nup mimuŋ gak.

Jiysis Binuk Gok Kuyip Aŋg Keykey Yokak
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-5)

5 Jiysis binuk kun gok kuyip minim tep
woŋ ak ginimimb aŋgiy, aŋg keykey yoky-
iŋg aŋgak, "Nimb Samariya kay mindpay
namb okok sek, biynimb Jiwda mer namb
okok sek ma amnimimb. 6 Pen nimb am
biynimb chin Yisrel, Gor nup gosimb ma
niŋbay gok kuyip aŋgñiyiŋg aŋgnimimb,
7 'Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb ñin
ak maŋ wip aŋgnimimb.' 8 Kun aŋgyiŋg
biynimb tap ginimuŋ gok gem suŋ ay,
biynimb pisnep kumniŋgiy gok gem, tip
ak tikjakniŋgiy. Biynimb soy ayndik ayn-
imuŋ gok, biynimb kichekiy malñiluk abaŋ
aynimuŋ gok gem, suŋ ayniŋgiy. Bapiy
chirapiy, nimbip per yikop woŋg gipur
rek, nimb biynimb kun gok kuyip yikop
woŋg giñinimimb. 9 Maniy gunap dand ma
amnimimb. 10 Wand, chech, tomb tirup,
yirkondim, tap gok, dand ma amnimimb.
Yenen: biynimb woŋg giñimbay gok, pen
tap ñey ñimbay.
11 "Pen dawin akaŋ, miñmon bap amjakiy,
biynimb nimbip sik aŋgdiniŋgiy rek gunap
niŋiy, kiy yip nep mindiy, miñmon bap
key amniŋg nep kuyip kirgiy amnimimb.
12-13 Kun ak korip bap amiy, nimb mindpim
aŋgem, yaw mindpun aŋgeniŋgiy, korip
miŋgan kun ak amnimimb. 14 Pen nim-
bip ma sik aŋgdeniŋgiy; kiriŋg amniŋg,
silkul tom beŋ nimbip chiŋgdiy mindon-
imuŋ ak, pipal pikem yapek amnimimb.
15 Nimbip niŋind yimb apiyn: kor yomb
ñin ak, Sodom Gomora biynimb yiwur
siskoy diniŋgambay; biynimb nimbip ma
diniŋgambay kun gok, yiwur yomb yimb ak
diniŋgambay.

Miker Kuŋaynep Winiŋgamb
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 "Pen niŋim! Yand nimbip kanj siypsiyp
rek ak, yoksipiyn: biynimb kayn ayndik rek
mindpay namb okok. Kun ak gos niŋrep
giyiŋg, kapkap mindrep giy kuyip aŋgñin-
imimb.
17 "Pen biynimb gunap nimbip chichiy
diy, dam Jiwda nan-gep korip ak amey,
kanjsol kiyk gok ap kor giy, nimbip
pikniŋgambay. Kun ak niŋrep ginimimb.
18 Nimbip Jiysis binuk aŋgiy, lipiŋg dand
gapman biyomb mindeniŋgambay ak
amey, minim tep yip ak, biyomb gok sek,
bi miñmon paryomb okok nimb gok sek
kuyip aŋgñiniŋgambim. 19-20 Nimbip kor
giniŋgambay kun ak, minim yerip aŋgjun
aŋgiy pirikiy, gos kuŋay ma niŋnimimb.
Apikniŋ, Nap Gor Kawnan nuk nimb yip
mindip ak, gos tep ñeniŋgamb, minim
nimbik ar ak key ma aŋgniŋgambim; minim
yipund giy yimb anep aŋgniŋgambim.
21 "Ñin kun ak numam gunap tikjakiy, nu-
mam gunap kuyip pikayaŋ aŋgiy, biyomb
gok kuyip ñiniŋgambay. Nop gok tikjakiy,
ñapan kiyk key gok pikayaŋ aŋgiy, biy-
omb gok kuyip ñiniŋgambay. Ñapan gok,
nonim nop sikop kuyip kunep giniŋgam-
bay. 22 Yip ker mindeniŋgambim rek, biyn-
imb okok maŋgiysek nimbip niŋey, miluk
yowniŋgamb. Pen biynimb kilis giy yip
ker nep mindeniŋgambay gok; ñin kisen ak
apek, Gor kuyip diniŋgamb. 23 Pen wikan
bap amem, nimbip gi timey geniŋgiy,
pirik wikan bap pen amnimimb. Nimbip
niŋind aspiyn: Yisrel biynimb kuyip sayn
nep aŋgñem amnakniŋ, Bi bap Ñinuk ak
winiŋgamb.
24-25 "Ñapan sikul apay gok yomb mindey;
tiysa kiyk gok sikoy ma mindpay. Pen
tiysa mindip rek mindon aŋgiy mey, sikul
apay. Biynimb woŋg giñimbay gok yomb
mindey, biynimb kuyip kond mindpay gok
sikoy ma mindpay. Woŋg gipay ak, biynimb
yomb mindpay rek mindon aŋgiy, woŋg

gipay. Kun ak rek, biynimb yand gok yand
mindpiyn rek mindon aŋgiy gipay. Pen yip
aŋgjiwiy, Seytan yimb nup bap ay, 'Belsiy-
bul' apay ak, nimbip timey yimb giniŋgiy
rek ayip.

Gor Nup Nep Pirikep
(Luk 12:2-9)

26 "Biynimb kun gok kuyip niŋiy ma
piriknimimb. Minim yerip miñiy yiwgiy
mindip ak, kisen miseŋ mindeniŋgamb.
Tap yerip kapkap gipay gok, kisen miseŋ
niŋniŋgambay. 27 Minim nimbip weygiy
apiyn gok, nimb am miseŋ aŋgñinimimb.
Nimbip mimuŋg tikyiŋg apiyn gok, korip ar
biyoŋ amiy, aŋgñem niŋniŋgiy.
28 "Nimb biynimb sinjrimey pikpay gok
kuyip niŋiy ma piriknimimb. Kiyk yikop
wak band anep pikayniŋgambay; mind-
maŋgiy ak sek timey giniŋgiy rek ma ayip.
Pirikniŋg mey, Biyomb biynimb mumbwak
ak sek, mindmaŋgiy ak sek pikay, miñmon
mon key yinjap yokniŋgamb anup pirikn-
imimb. 29 Yakir sikoy gok, tap yikop. Maniy
gach won nokom nep yokiy, omiŋal dipay.
Tap yikop ak pen, Gor kuyip niŋmindip ak,
yikop ma yap pikpay. 30 Jun kas nimbip ak,
Gor maŋgiysek ñin paŋgip. 31 Kun ak ma
piriknimimb. Yakir gok ma kond mindep
rek kond mindip.
32 "Biynimb yip ker mindiy, biynimb okok
kuyip miseŋ aŋgñiniŋgambay gok, yand
pen Bapiy yomb semb biyoŋ mindip ak nup,
yip ker mindpay aŋgiy, miseŋ aŋgñiniŋ-
gayn. 33 Pen biynimb an yip aŋgiy min-
deniŋgambay namb ak, bi kun ak yand
ma niŋbiyn aŋgniŋgambay gok, yand pen
Bapiy semb biyoŋ anup, biynimb guniy
yand ma niŋbiyn aŋgniŋgayn.

Penpen Giniŋgambay
(Luk 12:51-53; Luk 14:26-27)

34 "Yand man ar biy opiyn ak, kapkap
mindrep giniŋgambun aŋgiy, gos ak ma
niŋnimimb. Yand winik rek, minim yomb
aŋgiy, penpen giniŋgambay. 35 Ñi gok tik-
jakiy, nop yip penpen giniŋgambay. Pañ
gok tikjakiy, nonim yip penpen giniŋgam-
bay. Ñi biyn gok tikjakiy, nupis yip pen-
pen giniŋgambay. 36 Kun giniŋgambay kun
ak, korip keykey mindpay rek nep penpen
giniŋgambay.
37 "Biynimb nop nonim kuyip akaŋ,
ñi pañ kiyk gok nep gos niŋiy, yip ma
niŋniŋgambay ak; biynimb yand rek
ma ayniŋgamb. 38 Biynimb yip gosimb
niŋniŋg, pen pikayniŋgambay rek ayip
aŋgiy kirginiŋgambay ak, biynimb yand
rek ma ayniŋgamb. 39 Biynimb keynep
mindiy, mind tep giniŋgayn aŋgniŋgambay
gok, mon key yinjap ak amniŋgambay.
Biynimb Jiysis ker minden, yip pikayniŋg
pikayniŋgiy aŋgniŋgambay gok, perper
mindeniŋgambay.

Gor Kuyip Pen Kunep Kond Mindeniŋgamb
(Mak 9:41)

40 "Nimb amem, biynimb nimbip wasiw
aŋgdiniŋgambay gok, yip diniŋgambay.
Pen yip diniŋgambay rek, Bi yip yokek
winik ak nup diniŋgambay. 41 Biynimb bi
Gor minim aŋgep bap niŋiy, Gor woŋg
gip rek, nup diniŋgambay ak, tep yimb
giniŋgambay ak mey; Gor bi minim nup
aŋgep ak direp giniŋgamb rek, kuyip kunep
giniŋgamb. Biynimb Gor biyn bi suŋ-
tep nuk bap niŋiy, Gor biynimb suŋ-
tep nuk aŋgiy diniŋgambay ak, tep yimb
giniŋgambay ak mey; Gor biynimb suŋ-tep
nuk ak direp giniŋgamb rek, kuyip kunep
giniŋgamb. 42 Pen biynimb yip yikop yimb
bap niŋiy, Jiysis ker mindip aŋgiy ñiŋg
marik giniŋgambay gok; Gor niŋek tep gek,
pen sakiy ma giniŋgamb."

11

Jon Binuk Gunap Aŋgyokek Jiysis Nup
Niŋniŋg Wiyak
(Luk 7:18-35)

1 Jiysis binuk onep wimiŋgan ak kuyip,
kun kun giy ginimimb aŋgiy aŋgñirep giy,
miñmon kun ak kirgiy, dawin yep maŋ
kun okok amiy, biynimb gok kuyip minim
aŋgñak.
2 Pen Jon bi ñiŋg pikñemb ak kalambis
mindiy, Krays yerer gak minim ak niŋiy,
binuk gunap aŋgyokek Jiysis mindek ak
amiy, 3 nup aŋgniŋiy aŋgyak, "Nand mey
bi kiyŋ yomb key yimb aŋgiy per kond
mindpun ak nep opan akaŋ, bi kisenimb
kun ak key kond mindonjun?"
4 Aŋgeyak Jiysis kuyip aŋgak, "Nimb
Jon mindip amiy aŋgnimimb, 'Chin amiy
niŋbun: 5 bi kun ak biynimb windin koy gip
gok gamb windin niŋbay. Biynimb timund

miŋgan pil gip gok gamb gos niŋbay. Biynimb tomb timey gip gok gamb kinjeŋ taŋgrep gipay. Biynimb soy ayndik ayip gok gamb milip gip. Biynimb kumbay gok gamb tip tikjakpay. Biynimb simbgeprek gok kunep Gor minim tep ak aŋgek niŋbay aŋgnimimb.' 6 Pen minim bap aŋgnimimb, 'Biynimb yip gosimb niŋiy, gosow gosow ma niŋbay gok, miñmiñ yimb giniŋgiy aŋgnimimb aŋgak.' "

7 Kun aŋgek, Jon binuk gok amniyakniŋ, Jiysis biynimb ap mindeyak gok kuyip, Jon minim ar ak aŋgiy aŋgak, "Nimb nind miñmon nep namb okok amnimbik ñin ak, yerip giniŋ ambik? Sund par nokom bap yiŋgen diy, dand amiy apiy gek niŋniŋ ambik? 8 Akaŋ yenen ambik? Bi chech teprep nep aypay gok niŋniŋ ambik? Bi chech teprep dun aŋgiy niŋbay gok, biyomb korip kilrimey okok kinbay. 9 Pen tap yerip ak niŋniŋ ambik? Yikop ma ambik. Jon bi Gor minim aŋgep ak niŋniŋ ambik. Bi Gor minim aŋgep winiŋgamb aŋgiy kond mindyiŋgipim mey, bi kun ak. 10 Nup aŋgiy Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

'Bi minim aŋgep yand ak aŋgen nind amiy,
biynimb gok aŋgrep gek, kisen
Ñiyand ak aŋgen niniŋgamb aŋgiy
tikyak.'

11 Nimbip aspiyn: Jon biynimb man ar biy, maŋgiysek wiyniym gip ak pen; Gor biynimb yikop yimb diy kond mindeniŋgamb gok, Jon rek ma mindeniŋgambay; Gor biynimb tep nuk yimb gok mindeniŋgambay. 12 Jon bi ñiŋ pikñemb ap minim tep aŋgñak ñin ak tikiy, biynimb gok Gor chinup diy kond mindonimuŋ aŋgiy, kilis gi dand apiy, miñiy kunep kilisrimey yimb gipay.

13 "Mosis low minim tikak ak sek, bi Gor minim aŋgep gunap minim tikyak ak sek kiñiŋ ak mey, Gor Kiyŋ yomb key yimb ak nup yokek, nuk biynimb gok kuyip diy kond mindeniŋgamb. Minim kun ak aŋg dand apey apey mey, Jon owak. 14 Pen minim aŋgniŋ gispiyn ak diniŋgambim akaŋ ma niŋbiyn. Gor Jon nup aŋgek ap biynimb gok kuyip minim aŋgñak ak; Baybol buk ak tikiy giniŋgamb aŋgyak rek nep gak. Tikiy aŋgyak,

'Bi Gor minim aŋgep Yilayja rek bap nind
apek; bi kiyŋ yomb key yimb ak
kisen winiŋgamb aŋgyak.'

15 Nimb biynimb gos timund sek gok, minim kun ak niŋnimimb.

16 "Biynimb miñiy ñin biy mindpay gok yand niŋbiyn: kiyk ñapan ŋaŋ gunap, ñapan ŋaŋ gunap kuyip apay rek ak mindpay. 17 Ñapan ŋaŋ gunap meŋg miŋgan dand araniy apay, 'Chin akil puŋgon, nimb yenen kamep ma apim? Kamep siy aŋgep rek ak aŋgon, nimb yenen siy ma apim apay?' 18 Kun ak rek Gor Jon nup yokek apiy, ñin gunap tap ma ñimbiy, ñiŋg wayn ak ma yimb ñimbiy gek aŋgyak, 'Bi kun biy nup tap yerip ak ambaŋ ayek kun gip aŋgyak.' 19 Bi bap Ñinuk pen apek apay, 'Bi tap yomb ñimbiy, ñiŋg wayn kuŋay ñimbiy, bi takes dipay gok yip, bi tap siy tap timey gipay gok yip taŋgip apay.' Apay kun ak, biynimb gosimb ma mindip gok rek apay aŋgak."

Minim Yomb Diniŋgambay
(Luk 10:13-15)

20-21 Jiysis miñmon yomb gunap nind giraŋgiy, tap mageprek gek niŋyak ak pen; yenen tap siy tap timey gipun aŋgiy, nup chiŋgiy mindrep ma giyak. Kun gey, Jiysis kuyip kuŋay yimb aŋgiy aŋgak, "Korasin biynimb gok diy, Betsayda biynimb gok diy tap mageprek gok gen niŋiy kirpay rek, minim yomb yimb diniŋgambay. Taya biynimb gok sek, Saydon biynimb gok sek kuyip tap mageprek kun gok nind rek gembinip niŋiy, chech bek band rek gunap yimiy, tun maŋgiysek giy mindembiyap. 22 Kun ak kor yomb ñin ak, Taya biynimb sek, Saydon biynimb sek minim sikoy rek diniŋgambay; Korasin biynimb gok sek, Betsayda biynimb gok sek minim yomb yimb ak diniŋgambay.

23 "Pen ñin kun ak Kapaniyam biynimb gok, semb biyoŋ ma amniŋgambay; pisnep mon key yinjap kaw miŋgan ak amniŋgambay. Sodom biynimb, nimb timey yimb gipim rek ma giyak ak pen, kuyip mon yinak. Nimbik tap mageprek gok gen niŋbik ak pen, Gor nup gosimb ak ma niŋbim. 24 Ar kun ak yand nimbip niŋind yimb aspiyn: kor yomb ñin ak apek, Sodom biynimb gok minim sikoy rek diniŋgambay; nimb Kapaniyam biynimb gok, minim yomb yimb ak diniŋgambim aŋgak."

Yand Bapiy Nup Niŋbiyn, Nuk Yip Niŋimb
(Luk 10:21-22)

25-26 Ñin kun ak Jiysis Nop nup aŋgak,
"Bapiy nand Biyomb. Semb biyoŋ sek, man
biy sek kond mindpan ak, gos nand key
niŋey tep gip rek, biynimb gos tipaŋgiy
niŋbun apay gok kuyip kirgiy, biynimb ña-
pan ŋaŋ rek mindpay gok kuyip gos tep
ñimban ak, nip tep aspiyn aŋgak."
27 Kun aŋgiy aŋgak, "Bapiy kilis nuk
mindip rek, yip ñimb. Biynimb gunap yip
ma niŋrep gipay; Bapiy nep yip niŋimb.
Yand nep Bapiy nup niŋrep gipiyn. Pen
biynimb gos tep ñiyn aŋgiy niŋbiyn gok,
gos tep ñen, nup niŋbay aŋgak."
28 Kun aŋgiy aŋgak, "Nimb biynimb min-
drep ma giy kosyam mindpim gok maŋgiy-
sek, yip ker apem, gen kapkap mindrep
giniŋgambim. 29 Yand bi sayn tep kap-
kap mindpiyn rek, yand yip nep taŋgiy
miñ yand ak niŋrep giy mey, mind tep
giniŋgambim. 30 Minim yip niŋiy yand yip
taŋgem mey, nimbip miker per gip rek ma
giniŋgamb aŋgak."

12

Jiwda Lotiw Ñin Ak, Wiyt Maŋgiy Tik Ñiŋyak
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Jiwda lotiw ñin ak, Jiysis binuk gok yip
wiyt woŋg namb ak amyiŋg, binuk gok
yiwan gek, wiyt maŋgiy kun gok gunap diy,
wak pikyokiy ñimbyiŋg ñimbyiŋg amniyak.
2 Kun geyak, bi Peresiy gok niŋiy, Jiysis nup
aŋgyak, "Binak gok yenen lotiw ñin woŋg
magep biy, wiyt maŋgiy tik wak pikyoksi-
pay aŋgyak."
3 Aŋgeyak kuyip aŋgak, "Depiyt wosrey
binuk gok yip yiwan gek, 4 Gor aŋgniŋep
korip ak amjakiy, biret Gor windin yirik ar
ak ay, bi yikop ma ñimbay: bi Gor nup sim-
boŋgipay gok nep ñimbay biret ak kuyip
aŋgniŋek nup ñey, binuk gok yip ñiŋyak.
Pen yiwan gek giyak kesim kun ak, Baybol
buk biyaŋ tikyak ak nimb ma niŋbim?
5 "Nimb Mosis Baybol buk tikak ak ma
niŋbim rek ayip. Nuk tikiy aŋgak, 'Bi Gor
nup tap simboŋgep gok, lotiw ñin ak Gor
aŋgniŋep korip ak mindiy, niŋind woŋg
gipay aŋgak.' 6 Pen lotiw korip kun ak tap
yikop: Bi bap Ñinuk ap mindip biy Biyomb
yimb. 7 Pen minim bap Baybol buk tikyak
ak, niŋrep ma gipim rek ayip. Minim kun
ak tikiy aŋgyak, 'Biynimb yip tap simboŋg
ñimbay ak, tep ma gip; biynimb gok kuyip
simb niŋbay ak yip tep gip aŋgyak.' Minim
kun ak niŋiy ma gipim ak mey, bi yand gok
mindrep giyakniŋ, kuyip aŋg gipik. 8 'Lotiw
ñin Lotiw ñin' apim ak, Bi bap Ñinuk nep
kond mindip aŋgiy niŋnimimb ak pen, gos
kun ak ma niŋbim aŋgak."

Jiysis Bi Ñin Pipich Gak Ak Gek Suŋ Ayak
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Jiysis miñmon kun ak kirgiy, miñmon
bap amiy, Jiwda nan-gep korip miŋgan ak
amnak. 10 Pen korip miŋgan kun ak bi
ñin pipich gak bap mindek. Biynimb ap
mindeyak gok, Jiysis minim gunap aŋgek
nup dand kor amnun aŋgiy, nup aŋgyak,
"Lotiw ñin ak, biynimb suŋ ayaŋ aŋgiy gep
akaŋ mer?"
11 Aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Kanj
siypsiyp nimb bap lotiw ñin ak kaw miŋ-
gan ameniŋgamb, yiŋgpaŋg yokniŋgam-
bim akaŋ mer? Yiŋgpaŋg yoknimimb rek
ayip. 12 Pen kanj siypsiyp ak tap yikop. Biyn-
imb ak tap yimb. Lotiw ñin gok suŋ ayaŋ
aŋgiy giniŋgambun ak, minim ma mindip
aŋgak."
13 Jiysis kun aŋgiy, bi ñin pipich gak ak
nup aŋgak, "Ñin almil ayan!" Aŋgek, ñin
almil aysipiyn aŋgak, pisnep suŋ ayak.
14 Kun gek niŋiy, bi Peresiy gok am nan-
giy aŋgyak, "Nup kun kun giy pikayjun
aŋgiy, minim kapkap aŋgayrep giyak."

Jiysis, Gor Bi Woŋg Giñemb Nuk Yimb

15 Kun aŋgeyak niŋiy, nuk miñmon kun
ak kirgiy, wikan gunap amniŋg saŋdakniŋ,
biynimb kuŋaynep kisen giyak. Kun geyak,
nuk biynimb tap gak gok gek suŋ ayakniŋ,
16 kuyip aŋgak, "Bi ak kun kun gip aŋgiy, ma
aŋgnimimb aŋgak."
17 Jiysis gak kun ak, bi Gor minim aŋgep
Asaya giniŋgamb aŋgak rek nep gak. Nuk
tikiy aŋgak:
18 "Bi yand pisnep yiŋ dipiyn biy, woŋg
yip giñimb. Bi kun ak yip niŋen
tep yimb gip. Kawnan yand ak
nup bak ayek, minim tep yip ak
biynimb miñmon keykey maŋgiy-
sek aŋgñiniŋgamb.

[19] Pen nup miluk yapek minim yomb yimb
ma aŋgniŋgamb. Biynimb mind-
pay okok yip nep niŋniŋgiy aŋgiy,
meŋg miŋgan dand araniy ma aŋg-
niŋgamb. [20] Biynimb ma niŋbay gok
kuyip kapkap aŋgrep giniŋgamb.
Lam suŋgniŋ gek, kalasin paŋgey
yin nep mindip rek ak kuyip aŋg-
niŋgamb. Nuk kun giy gi dand
amiy, Gor aŋgip rek pis ak aranek;
tap siy tap timey gep pis ak pisnep
apyowniŋgamb. [21] Biynimb miñmon
okok nimb gok kunep, nup gos sek
kond mindeniŋgambay aŋgak."

Jiysis Nup Belsiybul Kilis Dip Aŋgyak
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; Luk 12:10)

[22] Bi kichekiy ambaŋ ayek, windin koy giy minim ma aŋgyiŋgip bap dand apeyak; Jiysis kichekiy ak aŋg mis yokek; windin yimb niŋiy, minim aŋgiy gak. [23] Biynimb mindeyak gok, gak kun ak niŋiy, wal aŋgiy aŋgyak, "Bi kun biy basind Depiyt Ñinuk per kond mindpun ak rek ayip aŋgyak."

[24] Pen bi Peresiy gok minim kun ak niŋiy, gos kiyk okok nep niŋiy aŋgyak, "Bi kun ak Gor nup aŋgniŋiy ma aŋgyokip; nuk kichekiy malñiluk tap gok nop kiyk Belsiybul kilis ak diy aŋgyokip aŋgyak."

[25-26] Pen gos niŋyak kun ak Jiysis key niŋiy, kuyip aŋgak, "Seytan tikjakiy, biynimb nuk gunap aŋgyokniŋgamb ak; yergiy biyomb mindeniŋgamb? Miñmon bap penpen aŋgiy asik keykey ayniŋgambay ak; apyap pikniŋgambay. Miñmon yomb bap akaŋ biynimb kiñiŋ nokom bap, penpen aŋgiy asik keykey ayniŋgambay ak; apyap pikniŋgambay. Nimb kun ak rek aspim ak pen; Seytan layn nuk key gok kuyip ma aŋgyokniŋgamb.

[27] "Yip kichekiy malñiluk tap okok nop kiyk Belsiybul kilis ak diy aŋgyokip apim ak pen; yip aŋgem niŋyin: biynimb nimb gok key Belsiybul kilis ak diy aŋgyokpay? Kiyk key nimbip aŋgniŋgambay, 'Biynimb bap kun giniŋgiy rek ma ayip aŋgniŋgambay.'

[28] "Pen Gor Kawnan ak yip kilis ñek aŋgyokpiyn ak, yenen Gor binuk biynimb diy kond mindeniŋgamb ak wip biy aŋgiy ma niŋbim.

[29] "Bi kalrimey bap mindek, tap nup gok diniŋ, yikop ma ambay. Nup miñ tiwniŋ ay nep, am tap nup gok dipay.

[30] "Biynimb yip ker mindpay gok, biynimb gok kuyip dand yip ker opay. Biynimb yand mer gok, biynimb yip ker winiŋ gipay gok kuyip yuk dam yokpay. [31] Kun ak nimb niŋrep ginimimb. Biynimb gok tap timey geniŋgambay akaŋ, Gor nup minim deniŋgambay, nuk niŋiy kirginimuŋ rek ayip; pen Gor Kawnan ak nup minim dey; kuyip niŋiy kirginimuŋ rek ma ayip. [32] Bi bap Ñinuk ak nup minim timey aŋgeniŋgambay, Gor niŋiy kirginiŋgamb. Pen Gor Kawnan ak nup minim timey aŋgeniŋgambay; ñin biy kunep, ñin kisen ak kunep niŋiy kirginimuŋ rek ma ayniŋgamb.

Minim Key Apim Ar Ak Nimbip Kor Giniŋgamb
(Luk 6:43-45)

[33] "Yip yenen, 'Seytan ambaŋ ayek, woŋg tep ak gip apim?' Mon tep gok maŋgiy timey ma piyip; mon timey gok maŋgiy tep ma piyip. [34] Pen nimb siyŋ saraw ñapan tikpay gok mey kun apim. Nimb biynimb timey kun ak rek, yergiy minim tep aŋgniŋgambim? Biynimb minim apay rek niŋiy gos yerip niŋbay ak, niŋniŋgambun. [35] Biynimb tep gok gos tep niŋiy mey, tep gipay; biynimb timey gok, gos timey niŋiy mey, timey gipay. [36] Niŋrep ginimimb. Kisen kor yomb ñin ak, Gor biynimb gok kuyip maŋgiysek minim monmon aŋgiy akaŋ, timey aŋgiy giyak rek, yenen kun gipik aŋgiy, kuyip aŋgniŋniŋgamb. [37] Kun ak minim aŋgniŋgambim rek niŋiy, biynimb gok suŋ-tep, biynimb gok yiwur dep aŋgniŋgamb."

Tap Mageprek Gey Niŋun Aŋgyak
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

[38] Bi low minim niŋep gok sek, bi Peresiy gok sek ap Jiysis nup aŋgyak, "Tiysa! Tap mageprek bap gey, chin niŋiy mey, nip Gor nep yokek wip aŋgniŋgambun aŋgyak."

[39] Aŋgeyak aŋgak, "Nimb biynimb tap siy tap timey nep gipim. Tap mageprek bap gey niŋun apim ak pen; nimbip tap bap gen ma niŋniŋgambim. Bi Gor minim aŋgep Jona nup gak ar ak nep yip gek, niŋniŋ niŋniŋgambim. [40] Wosrey piys yomb ak Jona nup kal ayek, koŋgiy namb akyaŋ ñin omiŋal nokom mindiy, andkind owak. Kun ak rek, yand kunep ñin omiŋal nokom man namb okok mindiy, andkind winiŋgayn.

41 Wosrey Jona am Niyniypa biynimb kuyip
aŋgek, tap siy tap timey giyak gok kasek
kirgiy, Gor nup gosimb niŋyak. Jona bi
yikop ak aŋgek niŋyak; nimb pen biyomb
yimb miñiy mindip biy, minim aŋgip ak ma
dipim. Kun ak kor yomb ñin ak, miker yomb
yimb diniŋgambim.

42 "Biyn Kiwiyn yomb, miñmon Siyba
nimb ak, wosrey gak rek ak niŋbim. Miñ-
mon nuk par okok nimb ak pen, Jiwda
kiyŋ yomb Solomon minim nup ak niŋniŋg
owak. Solomon bi yikop ak nup kun gak;
pen yenen biyomb miñiy mindip biy minim
aŋgip ak ma niŋbim. Kun ak kor yomb ñin
ak, minim yomb diniŋgambim aŋgak."

Gor Nup Deniŋgambim Kichekiy Tap Gok Tip Kiyk Ma Mindeniŋgamb
(Luk 11:24-26)

43 "Seytan layn nuk kichekiy tap gok bap
biynimb abaŋ ay mindiy, mis amiy, biyn-
imb gunap kuyip abaŋ ayin aŋgiy, niŋraŋg
mer niŋiy, 44 andkind apiy niŋniŋgamb:
bi nind kiriŋg amniŋgamb ak, Gor Kaw-
nan ak yip ma mindeniŋgamb; tip teprep
ak nep mindeniŋgamb. 45 Nuk niŋiy, bi
timey nuk rek mer, timey yimb onep ar ak
poŋind apeniŋgamb, bi kun ak nup molik
sikniŋgambay. Kun gey, nind tep tep min-
dek rek mer; kisen pisnep mind timey yimb
giniŋgamb. Kun ak rek mey, biynimb ñin
namb biy mindiy, alemb alemb ñi mindpay
gok."

Jiysis Nonim Numam Sikop
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Jiysis biynimb gok kuyip minim aŋ-
gakniŋ, nonim numam nuk yimb gok mis
biyaŋ apiy aŋgyak, "Chin Jiysis nup minim
aŋgniŋ aswun." 47 Aŋgeyak bi bap korip
miŋgan amiy, nup aŋgak, "Nanim namam
nak gok, nip minim aŋgniŋ ap mindpay
mis biyaŋ aŋgak."

48-49 Aŋgek biynimb nuk yip korip miŋgan
biyaŋ mindeyak gok kuyip niŋkus giy aŋ-
gak, "Niŋind apan ak pen, biynimb korip
miŋgan mindpay guniy kunep amiy yand,
mam yand gok nep mindpay. 50 Biynimb
Bapiy yomb semb biyoŋ aŋgip rek niŋbay
gok, amiy, mam, ay yand gok nep mindpay
aŋgak."

13

Jiysis, Gor Minim Niŋrep Giyaŋ Aŋgiy Paydoŋ Ayak
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Ñin kun ak, Jiysis korip kun ak kirgiy
am Galiyliy chemb gol ak bisgiy minim
aŋgñiniŋg gek, 2-3 biynimb kuŋay yimb nep
ap nup piŋiy kus kus geyak, nuk am bot ar
ak bisgiy, am ñiŋg namb siŋbindoŋ mindy-
iŋg; kuyip minim paydoŋ ayiŋg aŋgñak.

Aŋgñiyiŋg aŋgak, "Bi bap wiyt jakaŋ
aŋgiy, wiyt maŋgiy ak dam woŋgday okok
yokek, 4 gunap kinjeŋ kosemb ar ak yapek,
yakir gok apiy ñiŋniŋgambay. 5 Gunap
kamb ar man siskoy ayniŋgamb okok yapiy
kasek gup giniŋgamb ak pen, kindiy am
wos ma giniŋgamb rek, 6 pumb niŋiy milip
giyowniŋgamb. 7 Pen gunap kikasik dind-
biliŋ namb okok yapiy jakniŋgamb ak pen,
miñ kun ak saw giy pikñimbek, milip
giniŋgamb. 8 Pen gunap lum teprep ar
okok yapiy, jak tep yimb giy, maŋgiy kuŋay
yimb nep piyniŋgamb. Gunap ñin jiwiy
rek piyniŋgamb; gunap ñin jiwiy omiŋal
rek piyniŋgamb; gunap ñin jiwiy kaw bap
rek piyniŋgamb aŋgak." 9 Jiysis kun aŋgiy
aŋgak, "Nimb biynimb gos timund sek min-
denimimb gok, minim aspiyn biy niŋnim-
imb aŋgak."

Yenen Minim Paydoŋ Ay Aŋgyiŋgip
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Jiysis kun aŋgek, binuk gok apiy,
nup aŋgniŋiy aŋgyak, "Biynimb gok kuyip,
yenen minim paydoŋ ay nep apan?"

11 Aŋgeyak aŋgak, "Gor biynimb nuk diy
kond mindeniŋgamb minim weygiy mindy-
iŋgip ak, nimbip gos ñek niŋniŋgambim;
pen biynimb yikop gok ma niŋniŋgambay.
12 Biynimb minim yip niŋiy dipay gok minim
gunap sek niŋiy, junj ak niŋrep giniŋgam-
bay; pen biynimb minim yip niŋiy ma di-
pay gok, minim sikoy niŋbay ak pisnep
kurginiŋgamb. 13 Kuyip minim paydoŋ ay
apiyn ak; kiyk windin sek, gos timund sek
ak pen, aŋgip mey ak aŋgiy, ma niŋbay.

14 "Gipay kun ak, bi Gor minim aŋgep
Asaya nind giniŋgamb aŋgiy tikak rek nep
gipay. Minim kun ak tikiy aŋgak:

'Minim niŋniŋgambay ak pen, minim
aŋgip kun aŋgiy ma niŋniŋgambay.
Windin niŋniŋgambay ak pen, tap

bap ma niŋniŋgambay. [15] Biynimb
guniy minim yand apiyn ak kuyip
yiruk gek ma yimb niŋbay. Gor
minim niŋon chinup gek biynimb
nuk mindenjun rek ayip aŋgiy,
timund pilgiy, windin jukiy nep
mindpay aŋgak.'

[16-17] "Kun ak kiyk ma niŋbay; Gor nimbip gos tep ñek niŋbim ak, miñmiñ ginimimb. Biynimb Gor nup chiŋgyak gok sek, minim nup aŋgep gok sek kuŋaynep Kiyŋ yomb key yimb ak nup niŋun aŋgyiŋgipay ak pen, yip ma niŋiy, minim yip ma niŋiy giyak. Miñiy nimb minim yip niŋiy, yip niŋiy gispim ak, miñmiñ ginimimb.

Jiysis Tap Yiŋ Paydoŋ Ay Aŋgak Ak Miseŋ Aŋgñak

[18] "Pen minim paydoŋ ay aŋgambiyn junj ak nimbip aŋgen niŋim. [19] Wiyt maŋgiy gunap kinjeŋ kosemb ar ak yapeniŋgamb, yakir gok ñimbdiniŋgambay apiyn ak; biynimb gok, Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb minim tep ak niŋniŋ gey, Seytan gek sakiy giniŋgambay aŋgiy apiyn. [20-21] "Pen maŋgiy gunap kamb ar man siskoy ayniŋgamb okok yapiy, kasek gup giniŋgamb ak pen kindiy am wos ma gek, pumb niŋiy milip giniŋgamb apiyn ak; biynimb gok minim yip ak kisen niŋniŋgambay won ak niŋiy miñmiñ giniŋgambay ak pen; won ak sakiy giy gos ar gunap niŋniŋgambay aŋgiy apiyn. [22] Maŋgiy gunap yowniŋgamb kikasik dindbiliŋ namb okok apiyn ak; minim yip ak niŋniŋgambay ak pen; woŋg wariy, korip kanj, tiw minan, maniy tap gok nep gos niŋiy; Gor minim tep ak kirginiŋgambay aŋgiy apiyn. [23] Pen maŋgiy gunap man tep ar ak yapiy, jak tep giy, maŋgiy kuŋay piyniŋgamb apiyn ak; biynimb gok minim yip ak niŋiy, yip chiŋgrep yimb giniŋgambay. Gunap mindrep giniŋgambay, gunap mindrep yimb giniŋgambay, gunap mindrep giy ar kun ak key yimb giniŋgambay aŋgiy apiyn aŋgak."

Biynimb Yikop Gok, Gor Biynimb Nuk Gok Yip Wilikiy Mindpay

[24] Jiysis kuyip minim bap sek paydoŋ ay aŋgak, "Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb ak kesim dispiyn biy rek giniŋgamb. Biyomb bap wiyt maŋgiy gok jakaŋ aŋgiy, dam woŋgday nuk okok yokniŋgamb. [25] Pen kisyim biyaŋ kin amniŋgambay won ak, bi timey bap tap yiŋ timey gunap dand apiy, namb kun okok yokiy amniŋgamb. [26] Pen wiyt yiŋ tep gok jakakniŋ, tap yiŋ timey gok sesek jakniŋgamb. [27] Kun gek, bi woŋg giñemb gok apiy aŋgniŋgambay, 'Biyomb! Tap yiŋ tep gok nep dam woŋgday ak yokpan; tap yiŋ timey gok yergiy namb kun okok sesek jaksap?' [28] Aŋgey kuyip aŋgniŋgamb, 'Bi yip miluk niŋimb bap dap yokip.' Aŋgek aŋgniŋgambay, 'Chin am tap yiŋ timey jakip kun gok tuŋgjiw yokjun akaŋ?' Aŋgey bi woŋgday nop nimb ak aŋgniŋgamb, [29-30] 'Mer! Ñin biy, tap yiŋ timey kun gok tuŋgjiwim aŋgen, am tap yiŋ tep gunap sek tuŋgjiwnimimb rek ayip ak, kirgem omiŋal giy jaknimuŋ. Pen jakiy maŋgiy piy, dep ñin ak apek ker, bi yand gok aŋgen, tap timey gok tuŋgjiwiy, dam mon daŋgiyey yin simbok amek; wiyt maŋgiy gok nep di nan-giy, dam korip miŋgan yip ak yokniŋgambay aŋgniŋgamb.' "

Jiysis Mon Mastet Yiŋ Ak Paydoŋ Ay Aŋgak (Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

[31-32] Jiysis kuyip minim bap pen paydoŋ ay aŋgak, "Bi bap mon mastet yiŋ ak dam woŋgday nuk ak yokniŋgamb. Mon yiŋ kun ak maŋgiy sikoy ak pen; jak yomb giy, alik tep ak pikek, yakir gok ap alik keykey korip giniŋgambay. Kun ak rek mey, Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb minim tep ak aŋgak."

Jiysis Yiys Minim Ak Paydoŋ Ay Aŋgak

[33] Minim bap pen paydoŋ ay aŋgak, "Biyn gok tap yiys ak di pilaw sek tuŋgandik mandik giy daŋgiyey yin yomb yimb tanimb. Kun ak rek mey, Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb minim tep ak aŋgak."

Jiysis Biynimb Gok Kuyip Minim Paydoŋ Ay Nep Aŋgñak

[34] Jiysis biynimb gok kuyip minim guniy aŋgñiniŋ miseŋ ma aŋgyiŋgip; paydoŋ ay nep kuyip aŋgñiyiŋgip. [35] Gak kun ak, bi Gor minim aŋgep bap nind giniŋgamb aŋgiy tikak rek nep gak. Nuk minim kun ak tikiy aŋgak:

"Miñmon alwol gayak ñin ak tikiy mind
dand apiy miñiy mindpun ñin biy,

minim ma niŋyak ak; kuyip paydoŋ
ay aŋgñiniŋgayn aŋgak."

Jiysis Kuyip Tap Yiŋ Rek Paydoŋ Ayak Minim Kiñiŋ Ák Aŋgñak

36 Jiysis biynimb gok kuyip kun aŋgiy,
korip miŋgan amnakniŋ, binuk onep wim-
iŋgan gok apiy nup aŋgyak, "Tap yiŋ timey
woŋgday namb okok jakip aŋgiy paydoŋ ay
apan ak, chinup aŋgey niŋun aŋgyak."
37 Aŋgeyak aŋgak, "Bi tap yiŋ tep
woŋgday okok yokip apiyn ak, Bi bap
Ñinuk. 38-39 Woŋgday apiyn ak, mankumb
biy maŋgiysek. Tap yiŋ tep apiyn gok, Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb gok. Bi
tap yiŋ timey dap yokek jakak apiyn ak,
bi yip miluk niŋimb Seytan nup apiyn.
Tap yiŋ timey jakip gok, Seytan biynimb
nuk gok kuyip apiyn. Pen wiyt maŋgiy pik
giniŋgamb ñin apiyn ak, ñin kisen ak apiyn.
Bi tik dand owep apiyn ak enjol gok kuyip
apiyn. 40 Tap monmon jakip gok tuŋgjiw
di mon yinjap yokniŋgambay apiyn ak:
41 Bi bap Ñinuk enjol gok kuyip aŋgek, am
biynimb Gor biynimb nuk gok yip yiŋgoŋg
giy mindyiŋg, key timey gipay rek, biynimb
gunap kuyip gey timey gipay ak, 42 aŋg mon
sinjrimey yinimb ak yokey, yiwur gakniŋ,
meŋg siwbirikiy siy aŋgniŋgambay aŋgiy
apiyn. 43 Ñin kun ak Gor biynimb suŋ-tep
nuk gok nuk yip mindiy, mindrep giy,
sup melik pik mindeniŋgambay. Nimb
biynimb gos timund sek gok, minim kun
ak niŋnimimb.

Gos Nokom Niŋiy Gem Amnimuŋ

44 "Pen Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb gok, kesim ar biy rek mindip.
Bi bap amiy niŋniŋgamb, maniy kes wosrey
weygiyak bap mindeniŋgamb. Nuk niŋiy
tap gunap di aybirik tep giy korip amiy, tap
nuk gok maŋgiysek monmon yokiy maniy
diy, maniy kun ak dand amiy tip wikan kun
ak tawiy, am maniy kes kun ak diniŋgamb.
45-46 "Bi sikyim gep gok kunep kumbap
piyow niŋraŋgiy kumbap milip yimb bap
niŋiy korip amiy, tap kiyk gok maŋgiy-
sek yokiy maniy diy, am kumbap kun ak
tawniŋgambay.

Jiysis Wimben Minim Ak Paydoŋ Ay Aŋgak

47 "Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb
ak; bap mey kesim ar aŋgniŋ gispiyn
biy rek. Biynimb gunap wimben dand
amiy, ñiŋg maŋgiy chemb ak yokey, piys
kuŋaynep apiy miŋgan kun ak ambay.
48 Kun gey wimben ak lipiŋg dand gol okok
amiy, piys tep gok yipruŋg piys ayep baket
miŋgan ak ay, piys timey gok diyokpay.
49 Ñin kisen ak kun ak rek giniŋgamb. Gor
enjol nuk gok aŋgyokek apiy, biynimb suŋ-
tep gok key ay, biynimb tap siy tap timey
gipay gok key ay, 50 dam mon yinjap ak
yokeniŋgambay; meŋg siwbirikiy, siy aŋg
mindeniŋgambay aŋgak."
51 Kun aŋgiy aŋgak, "Minim aspiyn gok
niŋbim?"
Aŋgek, binuk gok, "Yaw. Niŋbun aŋ-
gyak."
52 Aŋgeyak aŋgak, "Basind sikop Gor
minim aŋgyiŋgipay ak niŋiy, Gor biynimb
diy kond mindeniŋgamb minim yand apiyn
ak niŋiy gipim ak mey, biynimb gunap
aŋgñiniŋg; minim tep nindnimb ak sek,
kisenimb ak sek aŋgñiniŋgambim aŋgak."

Nasaret Biynimb Jiysis Nup Ma Diyak
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Pen Jiysis paydoŋ ay minim aŋgak kun
gok aŋgjiwiy, miñmon nuk amiy, 54 Jiwda
nan-gep korip ak amiy biynimb gok kuyip
minim aŋgñek niŋiy, wal yimb aŋgyak.
Kisen pen aŋgyak, 55-56 "Bi kun biy nop
nonim, numam nunay nuk gok, chin yip
mindpay ak, nuk yergiy biyomb rek mindiy,
minim key aŋgiy, tap mageprek gok gisap.
Nop nuk ak bi kapenda; nonim Mariya; nu-
mam nuk gok; Jemis ak, Josep ak, Saymon
ak, Jiwdas ak. Kun ak nuk yergiy ap kun
asap?" 57 Kun aŋgiy, nup miluk niŋyak.
Pen Jiysis kuyip aŋgak, "Bi Gor minim
aŋgep gok biynimb miñmon par okok amiy
aŋgey, niŋind apay aŋgiy niŋbay ak pen ko-
rip miñmon kiyk key ak aŋgey, yesek apay
aŋgiy kirpay rek ak nimb gispim aŋgak."
58 Minim aŋgak ak ma niŋeyak, miñmon
kun ak tap mageprek tapin ginimuŋ rek ma
ayak.

14

Jon Bi Ñiŋg Pikñemb Ak Kumak
(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

1 Pen gapman biyomb miñmon Galiyliy
kond mindep Herot, Jiysis nuk yerer gak
minim ak niŋiy, 2 am binuk gok kuyip aŋgak,
"Jiysis tap mageprek gip ak, nuk bi bap key

mer; nuk Jon bi ñiŋ pikñemb anep. Nup
pikaynik ak pen; tip ak tikjakiy ap mindip
rek, niŋind tap mageprek kun gok gisap
aŋgak."
3-5 Pen Jon nup kalambis ay, pikyak minim
kiñiŋ ak kun giy mindip: Herot nuk tikjakiy
numam Piyliyp biyn nup ak di gek, Jon
aŋgak, "Ak girep ma gip." Kun aŋgek nup
sen tiwniŋgiy, dam kalambis ay, pisnep
pikayen kumaŋ aŋgiy gos niŋak ak pen;
biynimb gok Jon nup bi Gor minim aŋgep
chin aŋgyak rek, pirikiy kirgak.
6 Pen kisen Herot nup nonim tikak ñin ak
apek, biynimb kuŋaynep ap nan-giy patiy
geyak, Herodiyas panuk ak, ap namb kun ak
deniys gek, Herot niŋek tep yimb gak. 7 Kun
gek, nuk pañ kun anup minim aŋgay aŋgak,
"Yand niŋind aspiyn. Nak tap bap aŋg-
niŋeniŋgamban; monmon ñiniŋgayn aŋ-
gak." 8 Aŋgek, pañ kun ak, nonim aŋgak rek
niŋiy aŋgak, "Jon bi ñiŋ pikñemb jun won
ak piler ar ay, dap ñinimin aŋgak."
9-10 Kun aŋgek Herot niŋek simb gak ak
pen; biynimb gok niŋmindyakniŋ, pañ kun
anup miseŋ minim aŋgay, "Tap bap aŋg-
niŋeniŋgamban monmon ñiniŋgayn aŋ-
gak" rek niŋiy, bi gunap aŋgyokek, Jon
kalambis mindek ak amiy, jun won nup ak
timbrikiy, 11 di piler ar ak ay dapiy pañ kun
ak nup ñeyak, nuk pen dand amiy, nonim
nup yomek niŋiy, ak niŋind apay aŋgiy
niŋak.
12 Pen Jon nup kun giy kuŋam tim-
brikeyak, binuk gok apiy, nup dam komiy,
am Jiysis nup aŋgñiyak.

Jiysis Payp Tawsin Biynimb Ak Tap Ñek Ñiŋyak
(Mak 6:31-34; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

13 Jiysis minim kun ak niŋiy, am miñmon
wikan bap key minden aŋgiy bot diy, miñ-
mon kun ak kirgiy saŋdak. Pen biynimb
gok, Jiysis amnakniŋ kisen amnun aŋgiy,
miñmon kiyk gok kirgiy, lum ar amiy, Jiysis
amniŋ gek okok amniyak. 14 Jiysis amjakiy
bot ak kirgiy gol okok apiy niŋak: biynimb
kuŋaynep mindeyak. Kuyip niŋek simb
gek, biynimb tap gak gok gek, suŋ ayak.
15 Pen duŋgek waknin, binuk gok mindek
ak apiy nup aŋgyak, "Kisyim asaw. Akniy
miñmon nep namb ak; biynimb kuŋaynep
guniy aŋgey, korip namb akniy amiy, keñ-
maŋgiy kiyk gunap tawiy ñiŋyaŋ aŋgyak."
16 Kun aŋgeyak kuyip aŋgak, "Nimb kuyip
tap keñmaŋgiy ñinimimb aŋgak." 17 Aŋgek
aŋgyak, "Chin tap keñmaŋgiy kuŋay ma
mindip; yikop biret onep mamind ak, piys
omiŋal sek mindip aŋgyak."
18 Aŋgeyak Jiysis aŋgak, "Tap kun gok
dand wim." 19 Kun aŋgiy, biynimb gok kuyip
aŋgek, tap kaskas ar okok bis giyakniŋ,
biret kamb ak diy, piys omiŋal ak diy,
kuyoŋgiy niŋiy, Gor nup tep aŋgiy, biret
ak tipaŋgiy binuk gok kuyip ñakniŋ, kiyk
diyiŋ biynimb gok kuyip bilok ñiyak. Piys
ak kunep giyak. 20 Kun giy bilok ñeyak,
ñimb gey gey tapin ayek day day kirgiyak
gok, binuk gok wand onep wimiŋgan ak di
yiŋgey pisnep arachakak. 21 Biynimb tap
ñiŋyak kun ak, biyn gok sek, ñapan sikoy
gok sek mer; bi gok nep mey, payp tawsin
rek amnak.

Jiysis Ñiŋ Kas Ar Ak Tawind Wak
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

22 Jiysis binuk gok kuyip pis bindoŋ am-
niyaŋ aŋgiy, aŋgek bot diy saŋdiyakniŋ,
biynimb gok kuyip aŋgyokiy, 23 nuk key
Gor nup aŋgniŋniŋ, miñmon dum bap
amnak. Duŋgek waknin, nuk dum kun ak
asiy mindek. 24 Pen binuk gok bot dand
ñiŋ namb yomb siŋak amniyakniŋ, yiŋgen
yomb sikerek ak apiy, bot ak tuŋgandikniŋ
rek gak. 25 Won kun ak miñmon yowniŋ
gek ak mey, Jiysis ñiŋ kas ar ak tawind
apiy, mindeyak maŋ siŋak apek niŋiy, 26 ak
chip kawnan bap asaw aŋgiy, jel pirikiy wal
aŋgyak.
27 Jiysis pen kuyip aŋgak, "Ma piriknim-
imb! Yand nep aswiyn aŋgak."
28 Aŋgek Piyta aŋgak, "Biyomb! Nand nep
apiy ker; yip aŋgey, ñiŋ kas ar ak tawind
kayaŋ ak niyn aŋgak."
29-30 Aŋgek Jiysis aŋgak, "Kun ak owan
aŋgak."
Aŋgek, Piyta bot ar ak kirgiy, ñiŋ kas
ar ak tawind Jiysis mindek siŋak amiy
niŋak: yiŋgen yomb sikerek ak apiy, nup
ñiŋ namb akyaŋ poŋgek yowniŋ rek gek
pirikiy, "Biyomb! Ak-ey aŋgak."
31 Kun aŋgek, Jiysis kasek nup chichiy diy
aŋgak, "Yip gosimb niŋban ak pen, yenen
gos omiŋal niŋamban aŋgak."
32 Kun aŋgiy, bot miŋgan ak amniriknin,
yiŋgen yomb dek ak kirgak. 33 Kun gek
niŋiy, binuk bot miŋgan biyaŋ bisiŋ

mindeyak gok, Jiysis nup lotiw giyiŋ aŋ-
gyak, “Nand Gor Ñinuk yimb aŋgyak!”

Genesaret Biynimb Tap Gak Gok Jiysis Gek Suŋ Ayak
(Mak 6:53-56)

34 Pen kiyk ñiŋ tikiy miñmon Genesaret
pis bindoŋ amjakeyak, 35 biynimb kun gok
Jiysis nep wip aŋgiy, biynimb maŋ kun
okok maŋgiysek suk aŋgey, biynimb tap
gak gok dand wiyak. 36 Dand apiy, Jiysis nup
nembnemb giyiŋ aŋgyak, “Chinup yaw
aŋgey ker, biynimb tap gip guniy, chech
nip gol okok nep diniŋey suŋ ayaŋ aŋgyak.”
Aŋgeyak yaw aŋgek, biynimb nup diniŋyak
gok kuyip maŋgiysek suŋ ayak.

15

Peresiy Kay Nupis Nusind Sikop Aŋgyiŋgipay Rek Kindik Giyiŋgipay
(Mak 7:1-13)

1 Pen ñin kun ak, bi Peresiy gunap, bi
low tiysa gunap Jerusalem nimb apiy, Ji-
ysis nup aŋgyak, 2 “Bi nand guniy, yenen
apis basind sikop minim per ak kirgiy,
ñin kiyk ñiŋ ayokiy mer, yikop nep tap
ñimbay?” 3 Aŋgeyak Jiysis aŋgak, “Nimb
yenen Gor minim nup ak kirgiy, nimb key
gipim rek giniŋgiy aspim? 4 Gor aŋgak,
‘Nap nanim aŋgnimiyr rek niŋdinimimb!
Pen ma niŋdey, kuyip pikayniŋgiy aŋgak.’
5-7 Pen nimb minim kun ak yipund giy ma
aŋgñimbim. Biynimb gunap nop nonim
kuyip kirginiŋ, ‘Bapiy amiy kuyip tap ñim-
binup ak pen, maniy biy Gor nup ñiniŋgam-
bun rek kirsipun aŋgey,’ nimb niŋiy, ‘Tep
apay’ apim. Kun ak, yesek yimb apim.
Biynimb nep minim aŋgaypay gok aŋgñiy-
iŋg, Gor minim aspun apim. Nimb biyn-
imb minim anep aŋgrapim gok, Gor niŋind
yimb bi minim nup aŋgep Asaya nup gos
ñek, minim tikiy aŋgak:

8-9 ‘Biynimb guniy yip yesek nep Gor biy-
omb chin; chinup tep gip apay. Ak
minim nep apay; yip gosimb ma
niŋbay. Gor minim tep ak aŋgñis-
pun aŋgiy, minim kiyk key gok nep
aŋgñimbay aŋgak.’ ”

Tap Biynimb Gek Gach Gip Gok
(Mak 7:14-23)

10 Jiysis kun aŋgiy, biynimb mindeyak gok
aŋgek maŋ siŋak apeyak aŋgak, “Minim
aŋgniŋg gispiyn ak niŋrep ginimimb!
11 Biynimb gok tap monmon okok ñimbey,
simbwur namb kuyip biyaŋ amiy gach ma
gip; namb kiyk biyaŋ gos timey niŋbay ak
mey gach sek mindpay aŋgak.”

12 Pen Jiysis binuk gok apiy nup aŋgyak,
“Bi Peresiy gok, minim apan ak niŋey kuyip
miluk yowip ak niŋban?” 13 Aŋgeyak aŋ-
gak, “Ak minim ma mindip. Bapiy semb
biyoŋ tap yiŋ nuk ma yimimb gok junj
sek piŋiyjiw diyokniŋgamb. 14 Bi kun gok
windin koy! Bi windin koy bap, bi windin
koy bap nup poŋind dand amiy, omiŋal giy
kaw miŋgan ak apyap pikniŋgayr aŋgak.”

15 Jiysis kun aŋgek, Piyta aŋgak, “Minim
kun giy paydoŋ ay apan kiñiŋ ak, chinup
aŋgñey niŋun aŋgak.”

16-17 Aŋgek aŋgak, “Kiyk ma niŋbay rek,
nimb kunep ma niŋbim? Niŋim! Tap yerip
yerip monmon ñimbay gok, Gor niŋek,
minim ma mindip. Ak yikop ñimbiy, simb
kiy yokpay. 18 Namb kiyk biyaŋ gos timey
niŋbay ak gek mey, gach sek mindpay.
19 Gos kiyk key niŋiy: biynimb pikay, biyn
siy bi siy giy, tap okok siy diy, tom giy, biyn-
imb aŋgjiwiy gipay. 20 Gipay kun ak mey,
Gor niŋek timey yimb gip; pen tap ñiŋniŋg,
ñin ñiŋ ma ayokiy monmon ñimbay ak;
Gor niŋek minim ma mindip aŋgak.”

Biyn Keynan Nimb Bap Jiysis Nup Pisnep Chiŋgak
(Mak 7:24-30)

21 Jiysis miñmon Genesaret kun ak kirgiy,
miñmon yomb Taya sek, Saydon sek am-
nak. 22 Am kun okok mindek, biyn Keynan
nimb bap miñmon kun ak mindek ak apiy,
Jiysis nup aŋgak, “Biyomb. Depiyt Ñinuk!
Yip simb niŋnimin. Pañ yip ak kichekiy
ambaŋ ayek, mindrep ma yimb gip aŋgak.”

23 Aŋgek, Jiysis pen ma yimb aŋgak. Pen
binuk gok apiy nup aŋgyak, “Biyn biy
chinup kisen giyiŋg, kilpul nep aŋgip. Nup
aŋgyokan aŋgyak.”

24 Aŋgeyak aŋgak, “Gor yip yokek Jiwda
biynimb Gor nup kirpay gok kuyip diyn
aŋgiy winik aŋgak.” 25 Kun aŋgek, biyn
Jiwda mer kun ak, ap Jiysis mindek kiñiŋ
siŋak koŋgim yimiy aŋgak, “Biyomb! Yip
simb niŋnimin aŋgak.”

26 Aŋgek aŋgak, “Keñmaŋgiy ñapan chin
ñinjun ak, yenen di kayn gok mokjun?”

27 Aŋgek biyn kun ak aŋgak, “Biyomb.
Niŋind apan ak pen; kayn gok nop kiyk
apyoŋg tap ñiŋyakniŋ, day day boŋg molik
okok yowip gok nep ñimbay aŋgak.”
28 Aŋgek Jiysis aŋgak, “Gor nup gosimb
niŋiy apan ak, apan rek giniŋgamb aŋgak.”
Kun aŋgakniŋ, kichekiy ak won kun anep
panuk nup kirgiy mis amnak.

Jiysis Biynimb Kuŋaynep Gek Suŋ Ayak

29 Jiysis andkind Galiyliy chemb gol taw
akdoŋ ken amiy, mak ak kuyoŋgiy am dum
biyoŋ bisgak. 30 Bisiŋg mindakniŋ, biyn-
imb tiwin yomb gok keykey biynimb tomb
timey gak gok, windin koy gak gok, minim
ma aŋgyiŋgipay gok, ñin tomb tind mand
gak gok, tap yerip yerip gak gok maŋgiy-
sek dand apiy Jiysis mindek tomb aŋgin
siŋak ayakniŋ, kuyip gek suŋ ayak. 31 Kun
gek, biynimb kun gok niŋiy wal aŋgyiŋg
aŋgyak, “Chin Yisrel biynimb Gor chin ak
tep yimb. Biynimb windin koy gok gek
niŋsipay; biynimb minim ma apay gok gek
minim aspay; biynimb ñin tomb timey gak
gok gek taŋgrep gispay aŋgiy,” yimb nup
dand aranyak.

Jiysis Bi Pow Tawsin Rek Tap Ñek Ñiŋyak
(Mak 8:1-10)

32 Jiysis binuk onep wimiŋgan ak kuyip
aŋgek apeyak aŋgak, “Biynimb guniy kuyip
simb niŋsipiyn. Ñin omiŋal nokom yand
yip nep mindpay ak pen, kuyip tap ñen
ñiŋniŋgiy ak ma mindip. Kuyip yikop aŋ-
gen amey, kinjeŋnamb okok windin mayn
apek, apyap pikniŋgambay aŋgak.”
33 Aŋgek binuk gok aŋgyak, “Miñmon
biynimb kuŋay ma mindpay namb kun
akniy, keñmaŋgiy akay nimb piyow niŋiy
dapiy, biynimb kuŋaynep kun guniy ñon
ñiniŋgambay?” 34 Aŋgeyak Jiysis aŋgak,
“Biret nimb yerip yerip mindip?” 35 Aŋgek
aŋgyak, “Biret onep ar ak mindiy, pis sikoy
gunap sek mindip aŋgyak.” Aŋgeyak, Jiysis
biynimb gok kuyip aŋgek, man ar kun siŋak
bisgiyak. 36 Bisgiyakniŋ, biret onep ar ak
diy, piys sikoy gok diy, Gor nup tep aŋgiy,
tipaŋgiy binuk gok kuyip ñek, kiyk diy
biynimb gok kuyip bilok ñiyak. 37 Ñeyak,
ñimb gey gey tapin ayek, day day kirgiyak
gok, binuk gok wand onep ar ak diy, yiŋgey,
pisnep arachakak.
38 Biynimb tap ñiŋyak kun gok, biyn gok
sek ñapan sikoy gok sek mer; bi gok nep
mey, pow tawsin rek amnak.
39 Pen kun giy tap ñimbiy, Jiysis kuyip aŋ-
gyokek amniyakniŋ, nuk bot diy, miñmon
Makadan pis biym amiy, miñmon namb
kun okok amnak.

16

Tap Mageprek Bap Gey, Chin Niŋun Aŋgyak
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Bi Peresiy gunap, bi Sanjiwsiy gunap
Jiysis yergonimuŋ nup aŋgjiwjun aŋgiy, ap
nup aŋgyak, “Nand kiyŋ yomb key yimb
mindpiyn apan ak, tap mageprek bap semb
biyoŋ genimin, niŋind apan aŋgiy niŋjun
aŋgyak.”
2 Aŋgeyak kuyip aŋgak, “Pumb saŋind
amiy, likañ likañ pikakniŋ, ‘Miñmon tikrep
giniŋgamb apim.’ 3 Miñmon yowakniŋ,
semb biyoŋ gach giy, likañ likañ gakniŋ,
‘Ak miñmon pikniŋg gisap apim.’ Kun giy
niŋrep gipim ak pen; Gor kun giy rek gip,
kun giy rek giniŋg gisap aŋgiy, gos ak ma
niŋbim. 4 Nimb biynimb miñiy mindpim
gok, mindrep ma giy, Gor nup gosimb ak
ma nep niŋbim. Tap mageprek bap gey
niŋun apim ak, yand gen ma niŋniŋgam-
bim. Bi Jona nup gak rek yip gek niŋniŋ
niŋniŋgambim aŋgak.” Jiysis kun aŋgiy,
kuyip kirgiy wikan bap amnak.

Minim Kiyk Aŋgñimbay Ak Ma Dinimimb
Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak
(Mak 8:14-21)

5 Jiysis binuk gok bot diy, pis bindoŋ
amiy niŋyak: biret gok sakiy giy dand ma
amniyak. 6 Kun ak mey, kisen Jiysis kuyip bi
Peresiy gok sek, bi Sanjiwsiy gok sek yiys
kuyip ak asikrep ginimimb aŋgek, 7 kiyk
key aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, “Chin biret
ak dand ma opun ak mey, kun asap akaŋ
aŋgyak.”
8-9 Pen Jiysis aŋgyak kun ak key niŋiy
aŋgak, “Nimb yenen biret ma dand opun
aŋgiy aŋ amiy apiy gispim? Yand Gor
Ñinuk. Yerer giniŋ giniŋgayn gos ak ma
niŋbim? Pen bi payp tawsin rek mindeyak
ñin ak, biret onep mamind ak diy, tipaŋg
ñenik, ñimb dand doŋwiy geyak; wand
yerip yerip yiŋgem arachakak? 10 “Pen
kisen bi pow tawsin rek mindyakniŋ, biret
onep ar ak ñenik, ñimb dand doŋwiy geyak,

wand yerip yerip yiŋgem arachakak? 11 Ñin
kun ak nimb key mindiy biret wand yipik ak
pen, paydoŋ ay aŋgambiyn ak ma niŋiy, yip
biret nen asap apim. Biret nen ma aspiyn.
Bi Peresiy gok sek, bi Sanjiwsiy gok sek
yiys kiyk ak nimbip dinimuŋ rek ayip aŋgiy
aspiyn." 12 Kun aŋgek niŋyak, tap yiys biret
sek aypay ak ma aŋgak: bi Peresiy gok sek,
bi Sanjiwsiy gok sek minim aŋgñimbay gok
ma niŋnimimb aŋgiy aŋgak.

Piyta Aŋgak, Nand Kiyŋ Yomb Gor Ñinuk Yimb
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Kisen Jiysis binuk gok yip miñmon
Siysariya-Piyliypay namb ak taŋgyiŋ,
kuyip aŋgak, "Biynimb okok yip bi an
apay?"
14 Aŋgek binuk gok aŋgyak, "Gunap Jon bi
ñiŋ pikñemb ak apay; gunap Yilayja apay;
gunap Jeriymaya apay. Gunap pen, bi Gor
minim aŋgep gunap apay aŋgyak."
15 Aŋgeyak Jiysis kuyip aŋgak, "Nimb key
pen, yip an aŋgiy niŋbim?"
16 Aŋgek binuk Saymon Piyta aŋgak,
"Nand bi kiyŋ yomb key yimb Gor biynimb
gek kim mindpay ak Ñinuk aŋgak."
17 Aŋgek Jiysis aŋgak, "Saymon Jona
ñinuk. Nand gos niŋban kun ak, key okok
nimb ma wip; Bapiy semb biyoŋ anep nip
gos tep ñek niŋban.
18 "Piyta. Nand bi kamb rek kilis timey giy
apan kun ak, tep apan. Biynimb yand diniŋ-
gayn gok mey kun ak rek. Seytan ap kuyip
yergeniŋgamb; yip ma kirginiŋgambay.
19 "Biynimb Gor miñmon amniŋgambay
kiywur ak nip ñiniŋgayn. Ñen nand lum ar
biy mindiy, miñ ar akay niŋey yipund ma
gek mer aŋgniŋgamban ak, Gor kunep aŋg-
niŋgamb. Pen miñ ar akay niŋey yipund
gek, yaw aŋgniŋgamban ak, Gor kunep aŋg-
niŋgamb aŋgak."
20 Jiysis kun aŋgiy binuk gok kuyip aŋgak,
"Biynimb gok kuyip, yip bi kiyŋ yomb key
yimb mey kun ak aŋgiy, ma aŋgnimimb
aŋgak."

Jiysis Kumiy Tikjakniŋgayn Aŋgak
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Ñin namb kun siŋak Jiysis binuk
gok kuyip, biynimb gunap nup timey
giniŋgambay rek miseŋ aŋgiy aŋgak,
"Kisen Jerusalem amen, bi minim tuŋ-
gasikep gok diy, bi low tiysa gok diy, bi Gor
nup tap simboŋgep yomb gok diy, yip yiwur
ñiy pikayniŋgambay ak pen; ñin omiŋal
nokom mindiy tip ak tikjakniŋgayn aŋgak."
22 Kun aŋgek Piyta, Jiysis nup dand gol
siŋak amiy, minim yiñ rek aŋgiy aŋgak,
"Minim kun ak tep ma apan. Gor nip kond
mindek, kun ma ginimuŋ aŋgak."
23 Aŋgek, Jiysis pen Piyta nup aŋgak,
"Seytan. Yip kirgiy amnoŋ! Yip yenen
mer aŋgiy aspan? Gor gos niŋimb rek ma
niŋban; biynimb gos niŋbay rek nep niŋiy
aspan aŋgak."
24 Kun aŋgiy binuk gok kuyip aŋgak,
"Biynimb an yip ker mindniŋ ginimuŋ ak;
tap man ar biy gos yomb niŋbay ak kirgiy,
pumbnamb kisyimken yip kisen giy; miker
yomb dep akaŋ kumemb gos ak sakiy giy,
yip chiŋgiy nep taŋgeniŋgiy. 25 Biynimb
Jiysis nup diy mindon tep ma giniŋgamb
aŋgiy niŋniŋgambay gok, pisnep apyap
pikniŋgambay; pen biynimb nup diy min-
don chinup yerginiŋgamb ak, minim ma
mindip aŋgniŋgambay gok kuyip den per-
per mindeniŋgambay.
26 "Biynimb tap man ar biy dun aŋgiy
gey amniŋgamb gok, gos yomb kiyk ak ar
kun anep ameniŋgamb mey; perper ma
mindeniŋgambay. Akaŋ Gor nup tap kun
gok tawiy, kilis diniŋgambay? Mer yimb!
27 "Kisen Bapiy minim ak diy, enjol gok
yip, andkind winiŋgayn ñin ak, biynimb
mindrep giniŋgambay gok key ay, biyn-
imb mindrep ma giniŋgambay gok key ay
giniŋgayn. 28 "Nimbip niŋind yimb aspiyn:
biynimb mindpim guniy gunap kim mind-
pikniŋ, Bi bap Ñinuk biynimb diy kond
mindeniŋgamb ñin ak apek niŋniŋgambim
aŋgak."

17

Jiysis Wak Nuk Ak Key Yimb Ayak
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Jiysis minim kun ak aŋgiy, ñin onep kaŋ-
gol ak mindiy; Piyta, Jemis, Jemis numam
Jon ak, kuyip yakam poŋind, dum yiy akyoŋ
bap amiy, key mindeyak. 2 Mindyakniŋ,
Jiysis wak nup ak key yimb ay, jomluk ak
pumb rek niŋiy, chech nuk ak ñiñakol yimb
gak. 3 Kun gakniŋ niŋyak: bi Gor minim
aŋgep nind kumrik Mosis yip Yilayja yip, ap

Jiysis yip minim aŋg minderik. [4] Kiyk niŋiy,
Piyta Jiysis nup aŋgak, “Biyomb! Chin biy
mindpun ak, tep yimb mindpun. Nand
yaw aŋgey ker, korip bandak band omiŋal
nokom ginjun. Nip bap, Mosis nup bap,
Yilayja nup bap aŋgak.”
[5] Kun aŋgakniŋ, semb tund yimb ak apiy,
kuyip maŋgiysek yiwgak. Yiwiŋg daknin,
minim bap semb namb kun ak nimb aŋ-
gak, “Ñi mapin yand biy, yip tep yimb gip.
Minim yerip yerip aŋgnimuŋ ak, niŋdinim-
imb aŋgak.”
[6] Minim kun ak kun giy aŋgek niŋiy,
Jiysis binuk gok gos kuŋay niŋiy pirikiy,
apyap koŋgim yimiy, jomluk kiyk ak man
akyaŋ ken ay mindeyak. [7] Jiysis ap kuyip
diniŋiy aŋgak, “Ma piriknimimb. Tik-
jakim!” [8] Aŋgek tikjakiy niŋyak, nuk nep
mindek.
[9] Pen mak ak kuyaŋgiyiŋg, Jiysis kuyip
aŋgak, “Miñiy yerer gamb niŋbim kun ak
biynimb gok kuyip ma aŋgñinimimb. Kisen
kumiy tikjaken mey, biynimb okok kuyip
aŋgñinimimb aŋgak.”
[10] Aŋgek nup aŋgyak, “Bi low tiysa gok
yenen, Yilayja nind apeniŋgamb; kisen
Kiyŋ yomb key yimb ak mankumb biy
winiŋgamb apay?”
[11] Aŋgeyak aŋgak, “Niŋind apay. Minim
kun ak mindip. ‘Yilayja nind apiy kuyip
aŋgrep gek, kisen Kiyŋ yomb key yimb ak
winiŋgamb aŋgyak.’ [12] Pen niŋim: Yilayja
owak ak pen, apek nup ma niŋyak. Gos kiyk
key niŋyak rek nup timey giyak. Bi bap
Ñinuk ak nup kunep giniŋgambay aŋgak.”
[13] Kun aŋgek, binuk gok niŋyak; Yilayja
aŋgak kun ak, Jon bi ñiŋg pikñemb ak nup
nep aŋgak.

Jiysis Ñi Kichekiy Ambaŋ Ayak Bap Gek Suŋ Ayak

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-42)

[14] Pen kiyk giw biyaŋ amjakiy niŋyak
biynimb kuŋaynep mindeyak. Bi bap biyn-
imb mindeyak namb kun animb ap Ji-
ysis mindek siŋak koŋgim yimiy aŋgak,
[15] “Biyomb! Ñi yip ak simb niŋnimin. Nup
sakiy ayek mindrep ma gip. Per am mon
yinimb namb okok sek, ñiŋg namb okok
sek gi dam pikip. [16] Nup dand binak gok
mindambay ak amen, nup gi mer niŋiy
kirpay aŋgak.”
[17] Aŋgek Jiysis aŋgak, “Nimb biynimb
miñiy ñin biy mindpim gok, Gor nup
gosimb ma niŋiy mindrep ma gipim. Minek
akay niŋiy key giniŋgambim. Minim per
aŋgen niŋbim ak, yergiy minim kil sek
aŋgnim?” [18] Kun aŋgiy aŋgek dand apeyak,
kichekiy nup ambaŋ ayak ak aŋgyokek; won
anep suŋ ayak.
[19] Kun gek, binuk gok Jiysis mindek ak
apiy, kiyk nep mindyiŋg nup aŋgniŋiy aŋ-
gyak, “Yergek kichekiy ambaŋ ayak kun ak,
aŋgyok mer niŋiy kirpun?”
[20] Aŋgeyak aŋgak, “Gor gek mis am-
niŋgamb aŋgiy, gos kilis giy ma niŋbim
ak mey kun gip. Pen niŋim! Gos
nimb ak mon mastet yiŋ maŋgiy sikoy
mindip rek ak niŋiy, niŋwos giniŋgambim
ak; tap yerip okok aŋgem, aŋgniŋgambim
rek giniŋgamb. Miñmon yirik biy liŋg
siŋbindoŋ amnoŋ aŋgeniŋgambim, Gor gek
amniŋgamb. [21] [Pen kichekiy ambaŋ ayip
kun ak, yikop aŋgyokep rek ma ayip. Tap
keñmaŋgiy kirgiy Gor nup aŋgniŋ mindiy
mey, aŋgyokpay aŋgak.”]

Jiysis Kumiy Tikjakniŋgayn Aŋgiy Tip Ak Aŋgak

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

[22] Jiysis binuk gok, miñmon Galiyliy ap
nan-geyak, kuyip aŋgak, “Maŋ mindip: Bi
bap Ñinuk nup dand amiy, biynimb gunap
kuyip ñeniŋgambay, [23] nup pisnep pikayey
kumniŋgamb ak pen; ñin omiŋal nokom
mindiy, tip ak tikjakniŋgamb aŋgak.”
Kun aŋgek, binuk gok nup simb niŋiy,
gos kuŋay yimb niŋyak.

Jiysis Gor Aŋgniŋep Korip Ak Takes Pikak

[24] Pen kisen Jiysis binuk gok yip miñ-
mon Kapaniyam ameyak, bi Gor aŋgniŋep
korip takes dep gok apiy, Piyta nup aŋ-
gyak, “Tiysa nimbik ak takes pikip sek?”
[25] Aŋgeyak aŋgak, “Yaw! Nuk takes pikip sek
aŋgak.” Piyta pen kun aŋgiy korip miŋgan
amek, Jiysis nup aŋgniŋiy aŋgak, “Gos nand
yerip niŋban? Gapman biyomb gok, takes
maniy akay nimb dipay? Biynimb miñmon
kiyk key gok nimb dipay akaŋ, biynimb par
okok nimb dipay aŋgak?”
[26] Kun aŋgek Piyta aŋgak, “Biynimb par
okok nimb dipay aŋgak.” Aŋgek Jiysis
aŋgak, “Bi kiyk key gok takes ma pik-
pay ak pen; [27] chin ma pikoniŋgambun;

kuyip miluk yowniŋgamb rek ayip. Nand
wik ak dam ñiŋ biyaŋ yokiy piys nind
diniŋgamban ak, meŋg minim ak tuŋglakiy
niŋniŋgamban; maniy maŋgiy won bap
mindeniŋgamb. Diy dam takes chirmiŋay
ak ñinimin aŋgak." Aŋgek mey, am aŋgak
rek gak.

18

Biyomb Mindon Aŋgiy Penpen Aŋgyak
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Jiysis binuk gok apiy nup aŋgyak, "Biyn-
imb Gor diy kond mindip gok, an yomb
yimb rek mindip?" 2 Aŋgeyak Jiysis ñapan
sikoy bap suk aŋgek apek, di windin yirik
ar kuyip siŋak jakñek mindakniŋ aŋgak,
3 "Nimbip niŋind yimb aspiyn! Yimb yomb
dun aŋgiy niŋbim ak kirgiy ñapan sikoy
siskoy diy mindpay rek mindem mey; Gor
nimbip dinimuŋ rek ayniŋgamb. 4 Kun ak
biynimb yimb yomb diniŋ ñapan sikoy
biy rek mindiy mey, biynimb nuk diy kond
mindeniŋgamb namb ak biynimb yomb
rek mindeniŋgambay. 5 Pen biynimb yip
gosimb niŋiy, ñapan sikoy biy rek direp
giniŋgambay gok; kuyip nep mer, yip sek
direp giniŋgambay.

Biynimb Nup Kisen Nep Gos Niŋbay Gok Kuyip Tap Timey Gi Yombay
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 "Pen biynimb gunap biynimb yip
gos kilis giy ma niŋbay bap gey apyap
pikniŋgamb ak, timey yimb giniŋgambay.
Kuyip tiwniŋ dam ñiŋ yomb ak yokey
ñiŋ ñimbiy kumbiyap ak girep gipyap.
Yenen: kim mindiy timey giniŋgambay kun
rek yiwur yomb yimb diniŋgambay.
7 "Biynimb mankumb biy mindpay gok
miker yimb giniŋgamb. Miñ timey ar ak
giy, biynimb gunap kuyip gos ñey, ar kun ak
giy apyap pikpay ak, timey yimb gip. Miñ ar
kun ak; nind giyiŋgipay, miñiy gipay, kisen
kunep giniŋgambay. Pen biynimb miñ ar
kun ak gi yombay gok yiwur yomb yimb
diniŋgambay.
8 "Ñin akaŋ, tomb kind nimb bap tap siy
tap timey gep rek ayonimuŋ; kind kun ak
timbrikyoknimimb. Kun giy mey, tap siy
tap timey gep ar ak kirgiy, permindep ak
diniŋgambim. Pen mindrep ma giy, tap siy
tap timey gep ar ak gi dand amiy, mon per
yin mindip ak amniŋgambim.
9 "Pen windin niŋiy tap siy tap timey
gep rek ayonimuŋ, windin piskind kun ak
tuŋgjiwyoknimimb. Kun giy perper min-
denimimb rek ayniŋgamb. Pen mer ak; tap
siy tap timey gi mindiy miñmon Hel, mon
key yinjap ak amniŋgambim.

Kanj Siypsiyp Kurgak Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak
(Luk 15:3-7)

10 "Niŋrep ginimimb. 'Ñapan sikoy gok
tap yikop aŋgiy gos ak ma niŋnimimb. Gor
kuyip niŋmindiy, enjol kuyip gok aŋgek,
am windin yirik ar nup ak mindyiŋ opay.
11 [Bi bap Ñinuk lum biy wak ak biynimb Nop
ker ma mindpay gok kuyip diniŋ owak.]
12 "Bi bap kanj siypsiyp nuk ñin ji-
wiy onep mamind ak rek mindeniŋgamb.
Pen nokom bap kurgeniŋgamb nuk yerer
giniŋgamb? Gunap kuyip kirgek tap kaskas
ñiŋyakniŋ, nokom kurginiŋgamb anup piy-
owek amniŋgamb. 13 Nimbip niŋind as-
piyn. Am piyow giraŋgraŋg diy, miñmiñ
yimb giniŋgamb. Kanj nuk niŋek tep gip
rek ma giniŋgamb; kanj nuk kurgek piyow
niŋniŋgamb anup niŋek tep kun ak key
yimb giniŋgamb. 14 Kun ak rek, Bapiy chin
semb biyoŋ mindip ak, ñapan sikoy nuk bap
ma kurginimuŋ aŋgiy niŋimb.

Mam Ay Gok Kuyip Aŋgrep Ginimimb Aŋgak

15 "Biynimb Gor nup chiŋgey mam ay
aŋgniŋgambim gok, bap nimbip timey go-
nimuŋ; am nund yip key mindiy, tap gin-
imuŋ kun ak miseŋ aŋgnimimb. Kun
giy aŋgem niŋdek mey, namam nanay
nimbik yimb mindeniŋgamb. 16 Pen ma
niŋdek; am biynimb nokom akaŋ omiŋal
rek poŋind amiy niŋmindyakniŋ, minim
aŋgnimiyr. 17 Pen kun gem ma yimb niŋ-
donimuŋ; biynimb lotiw opay rek maŋgiy-
sek niŋmindyakniŋ aŋgnimin. Pen ma niŋ-
donimuŋ, biynimb tap siy tap timey gipay
gok kuyip gipim rek ak ginimimb.
18 "Kun ak nimbip niŋind aspiyn. Minim
kun ak rek man ar biy tuŋgasik ay, mer
aŋgeniŋgambim, Gor nuk semb biyoŋ
mindiy, kunep mer aŋgniŋgamb; pen
yaw aŋgeniŋgambim, nuk kunep yaw
aŋgniŋgamb.
19 "Niŋind yimb aspiyn. Biynimb omiŋal
mankumb biy mindiy, minim aŋg ar

nokom ay, Gor nup aŋgniŋeniŋgayr; Bapiy
semb biyoŋ mindip ak aŋgniŋgayr rek
giniŋgamb. [20] Pen biynimb ominal akaŋ,
ominal nokom rek, gos yip niŋiy, ap nan-
geniŋgambay, yand namb kuyip okok
wopsakiy mindeniŋgayn aŋgak."

Bi Woŋg Giñemb Tep Mer

[21] Piyta Jiysis mindek maŋ siŋak apiy aŋ-
gak, "Biyomb! Mam gunap yip ñin yerip
yerip rek timey gey kuyip niŋiy kirginim?
Ñin onep ar ak rek akaŋ?" [22] Aŋgek Jiysis aŋ-
gak, "Yand nip, ñin onep ar rek ma aŋgniŋ-
gayn; ñin jiwiy ñin jiwiy onep ar ak rek aŋg-
niŋgayn." [23] Mam gunap nimbip timey gey,
niŋiy ma kirginiŋgambim ak, minim min-
deniŋgamb. Pen Gor nuk giniŋgamb ak;
kesim aŋgniŋg gispiyn biy rek. [24-25] Biyomb
ak, bi nup woŋg giyak gok, tap day yip gok
pen ñim aŋgek, bi tap day nuk maniy yir ñin
jiwiy kuŋay yimb nep mindek bap nup dand
wiyak. Pen bi kun ak tap day yomb yimb
mindek, pen ñinimuŋ rek ma ayak. Kun
gek biyomb ak niŋiy, binuk gunap kuyip
aŋgak, 'Gip kun ak nup diy; biyn ñapan,
tap nuk yerip yerip mindip gok maŋgiysek
diy, dam maker ayem taweniŋgiy, maniy
kun ak dap yip ñinimimb aŋgak.' [26] Kun
aŋgek bi kun ak pen; koŋgim yimiy, jiy
kuyaŋgiy, biyomb anup aŋgak, 'Nand yip
simb niŋiy kond mindenimin; tap day nak
kun ak maŋgiysek day paŋgniŋgayn aŋgak.'
[27] Aŋgek, biyomb ak nup simb niŋiy, tap day
nuk kun ak kirgak.

[28] "Kun giy kirgakniŋ, nuk pen amiy
niŋak; binuk yip woŋg giyiŋgipiyr ak ap
mindek. Niŋiy nup kuŋam chichiy diy
aŋgak, 'Nip maniy yir nokom bap ñinik ak,
yip pen ñan aŋgak.' [29] Aŋgek binuk yip
woŋg giyiŋgipiyr kun ak koŋgim yimiy, jiy
kuyaŋgiy aŋgak, 'Yip simb niŋiy kond min-
denimin; tap day nak kun ak, maŋgiysek
day paŋgniŋgayn aŋgak.' [30] Aŋgek bi kun
ak minim nup ak ma niŋiy aŋgak, 'Nip dam
kalambis ayeniŋgayn, tap day kun ak day
paŋgiy nep mey, mis amniŋgamban aŋgiy,'
nup dam kalambis ayak. [31] Kun gek binuk
yip woŋg giyiŋgipay gok kuyip simbwur
timey gek, am biyomb kiyk anup minim
kun ak aŋgñiyak. [32] Aŋgñeyak, biyomb ak,
binuk kun anup suk aŋgek apek aŋgak,
'Nand bi timey yimb. Yip siy aŋgamban,
nip simb niŋiy tap day yand nip mindip ak
kirpiyn. [33] Pen yenen, bi yip woŋg gipiyr
anup simb niŋiy, ma kirpan? [34] Nup pen
yenen dam kalambis ay, bi kalambis kond
mindip anup apan, "Nup kalambis ayey,
yiwur gakniŋ mindiy, tap day yip ak day
paŋgiy nep mis amniŋgamb apan" aŋgak.'

"Bi kun ak, binuk yip woŋg giyiŋgipiyr
anup, simb ma niŋak ak mey; biyomb ak, bi
kun anup dam kalambis ayak. [35] Nimb mam
gunap kuyip kunep geniŋgambim, Bapiy
semb biyoŋ mindip ak, nimbip pen kunep
giniŋgamb. Kun ak kuyip simb yimb niŋiy,
nimbip timey gipay ak niŋiy kirginimimb
aŋgak."

19

Biyn Diniŋg Pisnep Diniŋgiy
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

[1] Jiysis minim kun ak aŋgjiwiy, miñmon
Galiyliy kirgiy; miñmon Jiwdiya Joden ñiŋg
kind akdoŋ ken amnak. [2] Amek biynimb
kuŋay yimb nep nup kisen geyak, biynimb
tap gak gok kuyip gek suŋ ayak.

[3] Pen bi Peresiy gok, nup aŋgniŋon yerip
rek aŋgnimuŋ aŋgiy, apiy aŋgyak, "Low
chin ak, biyn ak tap sikoy bap girep ma gek,
nup aŋgyokniŋg aŋgyokniŋgambun akaŋ;
nand yerip gos niŋban?"

[4] Aŋgey Jiysis aŋgak, "Baybol buk tikyak
ak nimb ma niŋbim? Miñmon alwol gayak
ñin ak, bi bap biyn bap gayak. [5] Gor aŋ-
gak 'Ar kun ak mey bi gok, nop nonim
yip mindiy, biyn diyiŋg kuyip kirgiy kiyk-
ber jimñiy kiner mumbwak nokom yimb
ayip aŋgak.' [6] Kun ak Gor aŋgek mumb-
wak kiyk nokom ayniŋgamb kun ak, bi
gunap tikjakiy kuyip aŋg tuŋgasik keykey
ma ayniŋgiy aŋgak."

[7] Jiysis kun aŋgek, bi Peresiy gok nup
aŋgyak, "Pen yenen Mosis minim bap tikiy
aŋgak, 'Biyn aŋgyokniŋg; biyn biy pisnep
kirsipiyn aŋgiy, minj band bap tikñiy aŋ-
gyoknimimb aŋgak?' "

[8] Aŋgeyak Jiysis aŋgak, "Nimb biynimb
maŋgiysek, minim kun ak ma niŋdiy-
iŋgipim ak mey, Mosis kun aŋgak. Pen
Gor biynimb gayak ñin ak kun ma giyiŋgi-
pay. [9] Nimbip aspiyn; bi an biynuk bi bap
yip di ger mer; yikop nep aŋgyokiy, biyn
kisen diniŋgamb ak; Gor niŋek timey yimb
giniŋgamb aŋgak."

10 Aŋgek binuk gok aŋgyak, “Bi gok biyn
diy yikop kirginiŋgiy rek ma ayip ak, biyn
ma diniŋgiy ak tep rek ayip aŋgyak.”
11 Aŋgeyak Jiysis aŋgak, “Bi maŋgiysek
yikop mindeniŋgiy rek ma ayip. Gor biyn-
imb yikop mindeniŋgiy aŋgiy aŋgayak gok
nep, yikop mindeniŋgiy rek ayip. 12 Bi
gunap walak dey mey, biyn ma dipay. Gu-
nap ma ayek mey ma dipay. Gunap Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb woŋg ak
gun aŋgiy, ma dipay. Pen minim apim kun
ak, biynimb diniŋ giniŋgiy gok, diniŋgiy
aŋgak.”

Jiysis Ñapan Ŋaŋ Gok Kuyip Jun Diniŋak
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Biynimb gok Jiysis ñapan chinup gok
ñin jun ar biyoŋ diniŋaŋ aŋgiy, dand
apeyak, binuk gok kuyip niŋchikiy aŋgyak.
14 Kun aŋgeyak Jiysis pen ñapan kun gok suk
aŋgek wiyakniŋ, binuk gok kuyip aŋgak,
“Kuyip yenen aŋg gipim! Ñapan sikoy gok
kirgem yip ker wiyaŋ. Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb gok mey, ñapan sikoy
kun gok rek aŋgak.” 15 Kun aŋgiy, ñin nuk
ak ñapan sikoy kun gok jun ar ak ay, kuyip
bilesiym giy, miñmon wikan bap amnak.

Bi Tap Kuŋaynep Mindek Bap
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-20)

16 Bi bap Jiysis mindek ak apiy aŋgak,
“Tiysa. Yand tap yerip tep ak giy, Gor yip
dek perper mindeniŋgayn?”
17 Aŋgek Jiysis aŋgak, “Yenen yip tap
yerip tep, tap yerip timey aŋgiy aŋg-
niŋban? Gor nokom mey bi tep. Pen perper
mindenim aŋgiy, low minim aŋgiy tikyak
gok ma timbriknimin aŋgak.”
18 Aŋgek aŋgak, “Low ar akay rek aspan?”
Aŋgek Jiysis aŋgak, “Chip ma ñaŋgnimimb.
Biyn siy bi siy ma ginimimb. Tap siy ma
dinimimb. Yesek ma aŋgnimimb. 19 Nap
nanim minim aŋgniŋgiy rek niŋiy kindik
ginimimb. Biynimb gunap kuyip, nimb key
wasemb aypim rek ginimimb aŋgak.”
20 Kun aŋgek, bi paranj kun ak aŋgak,
“Low minim gok maŋgiysek niŋdipiyn. Pen
tap yerip ak giy, Gor yip dek perper min-
deniŋgayn aŋgak.”
21 Aŋgek Jiysis aŋgak, “Mindrep yimb
giyn aŋgiy, tap nak gok maŋgiysek yokiy
maniy diy, biynimb yimgeprek gok kuyip
ñiy mey, mind tep gep nand ak min-
deniŋgamb Gor miñmon biyoŋ. Pen apiyn
rek giy apiy, yand yip taŋgonjur aŋgak.”
22 Aŋgek, tap nuk kuŋay mindek rek,
minim kun ak niŋiy, gos kuŋay niŋyiŋ
amnak.
23 Pen nuk kun giy amnaknin, Jiysis
binuk gok kuyip aŋgak, “Yand nimbip
niŋind yimb aspiyn. Biynimb maniy tap
kiyk kuŋay mindeniŋgamb gok, Gor nup
kosyam gosimb niŋey, kuyip diy kond min-
deniŋgamb. 24 Kanj kamel gok, ñiw lek-
pay miŋgan ak amniŋg amniŋgambay; pen
biynimb tap kuŋay mindip gok, Gor nup
kosyam gos niŋey, kuyip diy kond min-
deniŋgamb aŋgak.”
25 Jiysis binuk gok minim kun ak niŋiy,
gos yomb niŋiy aŋgyak, “Aspan kun ak,
biynimb yerip rek gok Gor diy kond min-
deniŋgamb?”
26 Aŋgeyak Jiysis kuyip niŋyiŋ aŋgak,
“Biynimb gok key giniŋgiy rek ma
ayniŋgamb; Gor nep mey yerer giniŋ
giniŋgamb aŋgak.”
27 Jiysis kun aŋgek, Piyta aŋgak, “Niŋan!
Tap chin gok maŋgiysek kirgiy, nand yip
nep chiŋgiy tapun ak; chin pen tap yerip
diniŋgambun?”
28 Aŋgek Jiysis aŋgak, “Yand nimbip
aspiyn; Bi bap Ñinuk ñin kisen ak mokyaŋ
ñiluk giy apiy, biynimb maŋgiysek kond
mindeniŋgamb. Ñin kun ak mey, nimb bi
yip kisen giniŋgambim gok kunep aŋgen
Yisrel biynimb kiñiŋ onep wimiŋgan ak
kuyip kond mindeniŋgambim. 29 Biynimb
yip gosimb niŋiy; numam nunay, nop
nonim, korip woŋgday, tap yerip yerip
okok kirginiŋgambay gok, Bapiy kuyip
sakiy ma giniŋgamb. Tap kun gok rek
kuyip pen kuŋay yimb ñiy, gek perper
mindeniŋgambay. 30 Biynimb kuŋaynep
miñiy yomb mindpay gok, sikoy tam
okok mindeniŋgambay; biynimb sikoy
tam okok mindpay gok, biynimb yomb
mindeniŋgambay aŋgak.”

20

Biynimb Miñ Wayn Woŋg Gipay Aŋgiy Pay-
doŋ Ay Aŋgak

1 Jiysis kun aŋgiy aŋgak, “Gor biyn-
imb diy kond mindeniŋgamb ak, kesim
ar biy rek mindip. Bi wayn woŋg nop

bap, bi gunap am dand apen woŋg yip
ak giyaŋ aŋgiy, kisyim tikjakiy, [2] am bi
gunap piyow niŋiy, nimbip maniy kun
kun giy tawniŋgayn aŋgiy, kiy yip minim
aŋg ar nokom ay, aŋgyokek am wayn
woŋg nup ak gi mindeniŋgambay. [3] Pen
pumb ak yep namb siŋak araniŋgamb won
ak, maker namb ak amiy niŋniŋgamb; bi
gunap yikop mindeniŋgambay. [4] Kuyip
niŋiy aŋgniŋgamb, 'Nimb kunep am woŋg
yip ak geniŋgambim; nimbip maniy ñim-
bay rek namb ak ñiniŋgayn aŋgniŋgamb.'
[5] Aŋgek, am woŋg nup ak geniŋgam-
bay. Pen pumbnamb yomb biyoŋ won ak
sek, pumb kuyim giniŋgamb won ak sek
minim kun ak nep aŋgiy, bi gunap sek
dek, woŋg nup ak geniŋgambay. [6] Pumb
saŋind amniŋg giniŋgamb won ak, tip ak
maker namb amiy niŋniŋgamb: bi gunap
sek ap mindeniŋgambay mey; kuyip aŋg-
niŋgamb, 'Nimb yenen ñin biy woŋg ma
giy, yikop yimb mindpim?' [7] Aŋgek, nup
aŋgniŋgambay, 'Bi bap chinup woŋg bap
ma ñimb aŋgniŋgambay.' Aŋgeniŋgambay
aŋgniŋgamb, 'Nimb kunep am wayn woŋg
yip ak gem aŋgek;' [8] am woŋg geniŋgambay.
Duŋgep won ak, biyomb kuskus nuk anup
aŋgniŋgamb, 'Am bi woŋg yip gispay gok
kuyip aŋgey apey; bi kisen opay gok maniy
kuyip ak nind ñiy, bi nind opay gok kuyip,
kisen ñinimin aŋgniŋgamb.'

[9] "Aŋgek bi kuskus ak, bi kun gok kuyip
suk aŋgek apey, bi pumb paŋind am-
nakniŋ ap woŋg geniŋgambay gok, ap
maniy kiyk ak nind diniŋgambay. [10] Pen
kiyk kun giy diyakniŋ, bi nind aŋgek ap
woŋg geniŋgambay gok maniy yomb ak
diniŋgambun aŋgniŋgambay ak pen, kisen
diyiŋg niŋniŋgambay maniy namb kun
anep diniŋgambay. [11] Diy, day bi wayn woŋg
nop nimb ak yip penpen aŋgiy aŋgniŋgam-
bay, [12] 'Chin yenen bi kisen opay gok maniy
dipay rek nep dipun? Kisyim tikjakiy pumb
sinjrimey niŋakniŋ, woŋg gon gon yiruk
gip ak pen; bi ap sikoy won bap gambay
gok, kuyip maniy ñimban rek nep chinup
ñimban aŋgniŋgambay.' [13] Aŋgeniŋgambay
bi woŋgday nop nimb ak niŋiy, bi kiyk bap
nup aŋgniŋgamb, 'Mam niŋan! Nimbip
timey ma gipiyn; maniy ñiniŋgayn apiyn
rek ñimbiyn. [14-15] Bi kisen opay gok, bi nind
opay gok yip andip andip ñiniŋg ñiniŋgayn;
ak tap yand. Kun ak bi gunap yergiy mer
aŋgniŋgambay. Kuyip monmon ñimbiyn
ak nimbip yenen miluk yowip. Maniy ñim-
biyn ak dand korip nimbik amnim aŋg-
niŋgamb!'

[16] Jiysis kesim kun ak aŋg day jiwiy aŋgak,
"Biynimb nind mindpay gok, kisen min-
deniŋgambay; biynimb kisen mindpay gok,
nind mindeniŋgambay aŋgak."

*Jiysis Kumiy Tikjakniŋgayn Aŋgiy Tip Aŋ-
gak*

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

[17] Jiysis Jerusalem amyiŋg, kinjeŋnamb
okok binuk onep wimiŋgan ak kuyip dand
gol okok amiy key mindyakniŋ aŋgak,
[18] "Niŋim! Chin Jerusalem amon, Bi bap
Ñinuk nup mimuŋg giy, di biyomb Gor nup
simboŋgep gok sek, bi low tiysa gok sek
ñin ar kuyip ak ayeniŋgambay, kiyk minim
aŋgiy aŋgniŋgambay 'Bi biy nup pikayep
aŋgniŋgambay.' [19] Kun aŋgiy, Jiwda kay
kuyip ñeniŋgambay, nup aŋgjiwiy, tapin
pikiy, dam mon kiros bak biyoŋ ñaŋg-
birikayey kumniŋgamb ak pen; ñin omiŋal
nokom mindiy, tip ak tikjakniŋgamb aŋ-
gak."

*Jemis Yip Jon Yip Biyomb Mindniŋg Gos
Niŋrik*

(Mak 10:35-45)

[20] Sebediy ñinuk omiŋal ak kuyip, nonim
poŋind Jiysis mindek ak apiy, jun paŋgiy
aŋgak, "Yand minim bap mindamb aswiyn
aŋgak."

Aŋgek Jiysis aŋgak, "Minim kun ak
yerip?"

[21] Aŋgek aŋgak, "Yip tep giniŋgamb ak;
kisen nand kiyŋ yomb mindiy, biynimb
kond mindeniŋgamban ñin ak, ñi yand
omiŋal ak bak nip siŋak pis pis bisginiŋgayr
aŋgak."

[22] Kun aŋgek Jiysis pen, yiwur diniŋgamb
rek paydoŋ ay aŋgak, "Minim yip aŋg-
niŋbim ak, niŋrep ma gipim. Nirmiŋay
ñiŋg silik yand ñiŋniŋg gispiyn ak kunep
ñiŋniŋgayr?" Aŋgek, "Yaw! Ñiŋniŋgambur
aŋgrik."

[23] Aŋgerik aŋgak, "Niŋind apiyr. Ñiŋg
silik ñiŋniŋg gispiyn ak ñiŋniŋgayr ak pen,
an aŋind pis, an yipund pis mindeniŋgayr
ak ma aŋgayniŋgayn; minim kun ak Bapiy

minim nuk. Binuk aŋgayip gok biyomb kun
ak rek mindeniŋgambay aŋgak."
[24] Binuk omiŋal minim kun ak aŋgerik,
binuk onep wanjrem ak niŋiy, kuyip
mamiymiŋay minim yomb aŋgyak. [25] Jiysis
pen kuyip maŋgiysek aŋgek apey aŋgak,
"Biyomb miñmon okok, biynimb gok kuyip
kond mindiy minim kilis giy aŋgey ñawil
dipay ak niŋbim. [26] Pen kiyk gipay rek ma
ginimimb. Bi nimb bap biyomb mindniŋ
ginimuŋ ak, bi tam okok rek mindiy, nimbip
gunap woŋg giñinimuŋ. [27] Pen bi nimb
bap, biyomb yimb mindniŋ ginimuŋ ak,
bi sikoy tam okok rek mindiy, biynimb gok
woŋg giñinimuŋ. [28] Bi bap Ñinuk ak, woŋg
yip giyaŋ aŋgiy ma wak; biynimb gunap
kuyip woŋg giñi dand amiy, kisen tap siy
tap timey gipay rek tip kuyip ak diy kumen
kiyk kim amniŋgiy aŋgiy awak aŋgak."

Jiysis Gek Bi Windin Koy Gak Omiŋal Ak Tip Niŋrik

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

[29] Pen Jiysis dawin yomb Jeriykow kiriŋ
amnakniŋ, biynimb kuŋaynep kisen giyak.
[30] Bi windin koy omiŋal ak lor gol siŋak
bisiŋ mindrikniŋ, Jiysis asaw aŋgey niŋiy,
meŋ miŋgan dand araniy aŋgrik, "Depiyt
Ñinuk. Chirup simb niŋnimin aŋgrik."
[31] Aŋgerik biynimb gok, kuyipmiŋay
niŋchikiy aŋgiy, "Kilpul ma aŋgiyr
aŋgyak." Kun aŋgeyak, minim kuyip
ak ma diy, meŋ miŋgan dand araniy
aŋgrik, "Depiyt Ñinuk! Chirup simb
niŋnimin aŋgrik." [32] Kun aŋger Jiysis ap
minderik siŋak aland giy, kuyipmiŋay
aŋgak, "Chirup yergaŋ aŋgiy, suk aspiyr?"
[33] Aŋgek aŋgrik, "Biyomb! Chirup windin
koy gip ak, gey niŋur aŋgrik." [34] Aŋgerik
Jiysis kuyipmiŋay simb niŋiy, windin kuyip
ak diniŋek, won kun anep suŋ ayek, nuk
amnakniŋ, kisen girik.

21

Jiysis Nup Kiyŋ Chin Aŋgiy Dand Jerusalem Amniyak

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

[1] Jiysis binuk gok yip Jerusalem maŋ
maŋ giy, miñmon sikoy Betpasiy, Oliyp
dum maŋ siŋak amjakiy, binuk omiŋal aŋ-
gyokiy aŋgak, [2] "Nirmiŋay miñmon wikan
bindoŋ amiy niŋniŋgayr: doŋgiy marip
biynimb ma dand tapay bap nonim yip ti-
wniŋ ayey mindeniŋgamb. Miñ ak wisikiy
poŋind winimiyr. [3] Pen biynimb gunap
apiy yenen kanj doŋgiy chinup ak wisik
dand amjipiyr aŋgeniŋgiy aŋgnimiyr, 'Biy-
omb ak woŋ mindek aŋgamb diniŋ opur
aŋger, yaw aŋgey dand winiŋgayr aŋgak.' "
[4] Pen kuyipmiŋay yokek diniŋ amnirik kun
ak, bi Gor minim aŋgep bap giniŋgamb
aŋgiy tikak rek nep gak. Nuk aŋgak:

[5] "Jerusalem biynimb kuyip aŋgnimimb,
'Biyomb nimb ak doŋgiy ar bisgiy
nimbip ker asaw. Nuk bi yikop rek
bap doŋgiy ñiluk ar ak bisgiy asaw
aŋgnimimb' aŋgak."

[6] Pen Jiysis binuk aŋgyokek amnirik
omiŋal kun ak, aŋgak aŋgak rek, [7] doŋgiy
marip ak sek poŋind aperik, binuk gok
chech tuŋgasikiy, doŋgiy marip ar ak
ayeyak, ar kun ak bisgak. [8] Biynimb
kuŋaynep Biyomb asaw aŋgiy, chech pary-
omb kiyk aryoŋ ay mindeyak gok tuŋgasik
kinjeŋram ak ayak. Gunap am minj kas
mon kas okok timbrik dapiy ayak. [9] Pen nup
piŋiy kus kus giy amyiŋ aŋgyak:

"Depiyt tikek, tik dand amiy tikip ak owip
biy. Niŋim! Gor nup yokek owip.
Gor nup tep aspun aŋgyak!"

[10] Jiysis Jerusalem amjakakniŋ, biynimb
gok aŋg amiy apiy giy aŋgyak, "Bi kun ak
an aŋgyak." [11] Aŋgeyak, biynimb Jiysis yip
wiyak gok aŋgyak, "Bi biy mey Jiysis; bi
Gor minim aŋgep Nasaret Galiyliy propens
nimb ak aŋgyak."

Jiysis Biynimb Gor Aŋgniŋep Korip Biysniys Geyak Gok, Yuk Mis Yokak

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

[12] Jiysis Gor aŋgniŋep korip miŋgan biyaŋ
amiy: biynimb tap maker ay geyak gok,
kuyip maŋgiysek yukyokiy, boŋg band
maniy ay yimjik geyak gok tuŋgandikiy,
bi yakir yokyiŋ cheya bisiŋ mindeyak
gok tuŋgandikiy gak. [13] Kun giyiŋ, kuyip
aŋg giy aŋgak, "Baybol buk tikyak ak, Gor
aŋgak, 'Korip yand ak yip aŋgniŋep.' Pen
nimb gispim ak, bi tap siydep kapkap wey-
iŋg mindpay korip bap rek ayip aŋgak."

[14] Pen Jiysis Gor aŋgniŋep korip miŋgan
kun ak mindakniŋ, biynimb windin koy giy,
tomb timey giy gak gunap apeyak, kuyip
gek suŋ ayak. [15] Nuk tap mageprek gek,

ñapan sikoy gok suk aŋgyiŋ aŋgyak, “Depiyt Ñinuk. Tap mageprek gipan! Wis-ey! aŋgyak.” Pen kiyk kun aŋgeyak, bi Gor nup tap simboŋgep yomb gok sek, bi low tiysa gok sek, kuyip miluk yimb yapek aŋgyak, 16 “Nip aspay ak niŋsipan? Aŋgey kirgiyaŋ aŋgyak.” Aŋgeyak Jiysis aŋgak, “Aspay ak niŋsipiyn ak pen; ñapan ŋaŋ gok kuyip gos tep ñen, yimb yip dand araniŋgambay aŋgiy tikyak ak ma niŋbim?”

17 Kun aŋgiy, kuyip kirgiy, am miñmon sikoy Beteniy kinak.

Jiysis Mon Kiyaw Bind Ak Aŋgek Milip Gak
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Minek Jiysis andkind Jerusalem winiŋ, kinjeŋnamb okok apek yiwan gek, 19 kinjeŋram gol siŋak mon kiyaw bind bap niŋiy kiñiŋ siŋak amiy niŋak: maŋgiy ma piyak; kas gok nep mindek. Kun gek aŋgak, “Mon bind biy kisen maŋgiy ma yimb piyniŋgamb aŋgak.” Kun aŋgakniŋ, day kiyaw bind kun ak milip gak. 20 Binuk gok niŋiy, wal aŋgiy aŋgyak, “Yergiy mon kun biy kasek milip gisap?” 21 Aŋgeyak Jiysis kuyip aŋgak, “Pen niŋim! Chin aŋgon kunep ginimuŋ aŋgiy, gos okok ma niŋnimimb; Bapiy yomb nuk giniŋgamb aŋgiy, gos nokom niŋem, giniŋgamb. Pen kun anep mer; miñmon dum biy liŋg ñiŋg yomb namb siŋak amnaŋ aŋgem, gek amniŋgamb. 22 Gor chinup direp giniŋgamb aŋgiy aŋgniŋem, aŋgniŋgambim rek giniŋgamb aŋgak.”

Nip An Aŋgek Kun Girapan
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Jiysis Gor aŋgniŋep korip ak amiy, biynimb gok kuyip minim aŋgñakniŋ, bi Gor nup simboŋgep yomb gok sek, bi minim tuŋgasikep gok sek apiy, nup aŋgyak, “Nip an kun ginimin, kun ginimin aŋgek, girapan?”

24 Aŋgeyak Jiysis pen aŋgak, “Nimbip minim bap aŋgniŋen, yip aŋgñem, pen an aŋgek girapiyn ak, nimbip aŋgñiniŋgayn. 25 Jon biynimb gok kuyip ap ñiŋg pikñak ak, gos nuk key niŋiy gak akaŋ, Gor aŋgek ap kun gak?” Jiysis kun aŋgek, kiyk key aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, “Chin Gor yokek ap gak aŋgoniŋgambun; chinup aŋgniŋgamb, ‘Kun ak Jon aŋgip ak yenen ma niŋdipim aŋgniŋgamb.’ 26 Pen Jon gos nuk key niŋiy ap gak aŋgoniŋgambun; biynimb gok Jon bi Gor minim aŋgñemb apay rek chinup kuŋay aŋgniŋgambay aŋgyak.” 27 Kun aŋgiy Jiysis nup aŋgyak, “Chin ma yimb niŋbun aŋgyak.” Aŋgeyak kuyip aŋgak, “Yip ma aŋgñimbim rek yand pen, an aŋgek ap gispiyn ak nimbip ma aŋgñiniŋgayn aŋgak.”

Bi Mamiymiŋay Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak.

28 “Pen nimb yerip gos niŋbim? Bi bap ñinuk omiŋal mindeniŋgamb. Ñinuk nind ak nup miñiy wayn woŋg ak am gey aŋgek, 29 ma am giniŋgayn aŋgiy, kisen pen gos andikiy niŋiy, am wayn woŋg ak geniŋgamb. 30 Nop pen am ñi kisen anup kunep aŋgek, yaw giniŋgayn aŋgniŋgamb ak pen, ma am giniŋgamb. 31 Pen ñi omiŋal kun ak, an nop aŋgniŋgamb rek niŋdiniŋgamb?” Aŋgek Jiwda biyomb kun gok aŋgyak, “Ñinuk nind ak nop aŋgniŋgamb rek giniŋgamb aŋgyak.” Aŋgeyak Jiysis aŋgak,” Nimbip niŋind aspiyn: nimb yikop mindpikniŋ bi takes diy maniy yesek gunap dipay gok sek, kinjeŋram biyn gok sek Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb kiñiŋ ak mindonjun aŋgiy, nimbip tawsak aysipay. 32 Jon bi ñiŋg pikñemb ak apiy nimbip, suŋ mindeniŋgambim minim ar ak aŋgñiyiŋgip ak pen; kindik ma gipik. Bi takes diy maniy yesek gunap dipay gok sek, biyn waŋ siy dipay gok sek minim kun ak niŋiy kindik giyak. Kiyk giyak kun ak niŋiy, nimb yenen gos kisenimb bap niŋiy, Jon nup minim ak ma dipik.

Jiwda Biynimb Sisker Giyak Ar Ak Paydoŋ Ay Aŋgak
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Jiysis aŋgak “Miñiy minim paydoŋ ay bap sek aŋgniŋ gispiyn. Bi mankumb nop nimb bap miñ wayn woŋg ak gi yimiy wariy giy, miñ maŋgiy piksimbjakep kiwok bap gayniŋgamb. Gay, miñ maŋgiy ak ap siy ñiŋniŋgiy rek ayip ak niŋmindenjun aŋgiy, korip paryomb yiy akyoŋ bap giy; bi gunap kuyip miñ woŋg yip ak kond mindenimimb; kisen piy pik gek, yip gunap nimb gunap dinimimb aŋgiy, miñmon paryomb okok amniŋgamb. 34 Miñ maŋgiy ak pik gakniŋ, binuk gok kuyip, yip gunap am dand wim aŋgek, 35 kiyk amjakey, bi wayn woŋg gi mindeniŋgambay gok tikjakiy, bi bap nup

gamb pikniŋgambay; bap nup kamb jiw
pikniŋgambay, bap nup pisnep pikayey
kumniŋgamb. 36 Kun gey bi miñ wayn woŋg
nop nimb kun ak, bi tapin kaw bap pen
aŋgyokniŋgamb. Aŋgyokek ameniŋgam-
bay, bi miñ wayn woŋg geniŋgambay gok,
kuyip kunep giniŋgambay. 37 Kun gey, bi
wayn woŋg nop nimb ak, Ñiyand ak yoken
mey, minim nup ak niŋniŋgambay aŋgiy,
aŋgyokek amniŋgamb. 38 Amjakek, bi wayn
woŋg gi mindeniŋgambay gok nup niŋiy,
kiyk key aŋgniŋgambay, 'Bi woŋg nop nimb
ñinuk ak asaw biy. Nop tip ak diniŋ gisap
rek nup pikayon kumek, kisen tap woŋg gu-
niy maŋgiysek diniŋgambun aŋgniŋgam-
bay.' 39 Kun aŋgiy, nup dand woŋgday gol
okok amiy, pisnep pikayniŋgambay.

40 "Kun geniŋgambay, kisen bi woŋgday
nop nimb ak apiy, kuyip yerer giniŋgamb
aŋgak."

41 Aŋgek Jiwda kay aŋgyak, "Bi timey
giniŋgambay kun gok kuyip geniŋgamb, yi-
wur yomb yimb diy kumniŋgambay. Kisen
pen biynimb tep gunap diy, kuyip miñ
wayn woŋg nup dayeniŋgamb, woŋg kun ak
giniŋgambay. Miñ maŋgiy pik giniŋgamb
ñin ak, nup rek ak jiw dam ñiniŋgambay
aŋgyak."

42 Aŋgeyak Jiysis aŋgak "Ak niŋind apim.
Baybol buk minim tikyak ak niŋbim rek
ayip. Tikiy aŋgyak;

'Bi korip gep gok kamb ma dinjun aŋgiy
kirgiyak ak; miñiy korip sap namb
biyaŋ rek ak mindip. Gor kun gek
niŋon, tep yimb gip aŋgyak.'

43 "Korip sap namb biyaŋ nup ma dipim
kun ak, Gor nimbip Jiwda kirgiy, biyn-
imb key okok nimb tap nup ñemb rek
mindeniŋgambay gok kuyip diy kond min-
deniŋgamb. 44 Biynimb kamb ar kun ak
apyap pikniŋgambay gok kuyip tapin nep
pikniŋgamb; biynimb kamb kun ak puŋgjiw
apyapiy aybirikniŋgamb gok, pisnep pik-
simbjakniŋgamb aŋgak."

45 Bi Gor nup simboŋgep yomb gok sek
bi Peresiy gok sek, Jiysis minim paydoŋ
ayak kun ak kuyip nep aŋgek, 46 nup miñ
ayun aŋgiy gos niŋyak ak pen; biynimb gok
Jiysis nup bi Gor minim aŋgep aŋgyak ak
niŋiy, chinup kuŋay aŋgniŋgambay aŋgiy,
nup tap bap ma giyak.

22

Gor Biynimb Diy Kond Mindeniŋgamb Ak, Kesim Ar Biy Rek Mindip

1 Jiysis tip ak paydoŋ ay aŋgak, 2 "Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb minim ak
aspiyn biy rek:

"Bi kiyŋ bap ñinuk ak biyn diniŋ gek,
tap yomb ñiŋniŋ, keñmaŋgiy dap nan-
giy, 3 binuk gunap aŋgyokiy, biynimb aŋ-
gaynik gok am aŋgem apey, tap yomb
ak ñiŋun. Aŋgek am biynimb kun gok
kuyip aŋgniŋgambay ak pen; kiyk kir-
giniŋgambay. 4 Kun gey binuk gunap pen
tip ak aŋgyokiy aŋgniŋgamb, 'Nimb am
biynimb kun gok kuyip aŋgnimimb, "Biy-
omb ak, makaw yomb gunap, marip gu-
nap pikay, tap okok maŋgiysek moka giy,
winiŋgiy aŋgip aŋgnimimb!" ' 5 Kun aŋgek
kiyk am aŋgeniŋgambay, minim kuyip ak
diyokniŋgambay. Gunap tap woŋg kiyk
okok amniŋgambay. Gunap maniy woŋg
kiyk ak geniŋgambay. 6 Pen gunap, kiyŋ bi
nup gok gi timey giy, pikayey kumniŋgam-
bay.

7 "Kun gey, kiyŋ niŋek simbwur nup ak
timey gek, amiybi nuk gok aŋgyokek, am
biynimb timey giniŋgambay kun gok kuyip
pikaydiy, korip kuyip gok daŋgiyjiw pikey
amniŋgamb. 8 Pen bi nup woŋg giñemb gok
kuyip aŋgniŋgamb, 'Keñmaŋgiy tap gok
daŋgiy nan-gipun ak pen; biynimb nind suk
aŋgnik gok ma opay. 9 Kun ak nimb am
kinjeŋ tam okok mindiy, biynimb niŋnim-
imb okok kuyip monmon poŋind apem tap
yomb ñiŋjun aŋgniŋgamb.' 10 Kun aŋgek
binuk gok am kinjeŋ tam okok mindiy,
biynimb timey giniŋgambay gok, biyn-
imb tep giniŋgambay gok monmon poŋind
apey; biyn diy tap yomb ñiŋniŋgambay
korip miŋgan kun ak timbik giy yimb aŋgiy
mindeniŋgamb.

11 "Bi kiyŋ ak pen; biynimb opay kun
gok niŋiyn aŋgiy, korip miŋgan biyaŋ
amiy niŋniŋgamb: bi bap chech ay korip
miŋgan kun biyaŋ owep ak ay ma min-
deniŋgamb. 12 Kun gek nup aŋgniŋgamb
'Buŋgiy! Yenen, biyn diy tap ñiŋniŋ chech
aypay ak ay mer; yikop nep ap mindpan?'
Aŋgek bi kun ak pen minim bap ma aŋ-
geniŋgamb, 13 bi kiyŋ ak binuk gok kuyip
aŋgniŋgamb, 'Bi biy ñin tomb nup gok
tiwniŋgrimbikiy, dam kisyim owip namb

akyaŋ diyokem, biynimb mindpay kun gok
yip meŋg kamb siwbirikiy, siy aŋg min-
deniŋgiy aŋgniŋgamb.' "
14 Jiysis paydoŋ ayak minim kun ak
aŋgdiy, kuyip aŋgak, "Gor biynimb
kuŋaynep suk aŋgip ak pen; maŋgiysek ma
diniŋgamb. Biynimb gunap nep diniŋgamb
aŋgak."

Gapman Biyomb Siysa Nup Takes Ñemb Akaŋ Aŋgyak

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Pen bi Peresiy gok, Jiysis nup minim
yerip ak aŋgon, pen aŋgek niŋiy, nup dam
miñ ayjun aŋgiy, minim aŋgniŋ aŋgniŋ
giy, 16 bi kiyk key gunap, Herot binuk gu-
nap yokey, Jiysis mindek ak amiy aŋgyak,
"Nand bi minim niŋind yimb nep apan. Bi
gunap niŋiy ma pirikpan, Gor aŋgip rek nep
niŋiy biynimb aŋgñimban. 17 Kun ak nand
gos yerip niŋban? Chin Yisrel biynimb
gok, Siysa biyomb miñmon Rom nimb anup
takes pikep akaŋ ma pikep?" 18 Aŋgeyak
Jiysis minim yesek aŋgyak kun ak niŋiy aŋ-
gak, "Yip yenen nembnemb giyiŋ ap kun
giy aŋgniŋbim? 19 Takes pikpay maniy bap
ñem niŋiyn aŋgak." Aŋgek nup maniy won
bap dap ñeyak niŋiy, 20 kuyip aŋgak, "Maniy
won kun biy an kawnan ak sek, yimb ak
sek mindip?" 21 Aŋgek aŋgyak, "Ak biyomb
Siysa mindip aŋgyak." Aŋgeyak Jiysis kuyip
aŋgak, "Kun ak Siysa yip ginimimb aŋgip
gok, nup ginimimb; Gor yip ginimimb aŋgiy
niŋimb gok, nup ginimimb aŋgak." 22 Kun
aŋgek kiyk gos kuŋay niŋiy, nup kirgiy
amniyak.

Kumiy Tip Tikjakpay Akaŋ Aŋgiy, Jiysis Nup Aŋgniŋyak

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ñin kun anep, Sanjiwsiy bi gunap Jiysis
mindek ak wiyak. Sanjiwsiy biynimb gok
biynimb kumiy tip ma tikjakpay apay ak
mey, 24 Jiysis mindek ak apiy aŋgyak, "Tiysa.
Mosis aŋgak, 'Bi bap biyn diy, ñapan tikiy
mer, yikop kumeniŋgamb, numam bap
biyn kun ak diy, ñapan nup gok aŋgiy
tikniŋgamb aŋgak.' 25-28 Kun ak, bi kiñiŋ
sek onep ar ak mindeniŋgambay. Numam
nind ak biyn diy, ñapan tikiy mer yikop
kumniŋgamb. Kun gek, numam namb ak
pen, biyn kun anep diy, ñapan tikiy mer,
yikop kumniŋgamb. Kun anep gi dam dam,
numam onep ar ak, maŋgiysek ñapan tikiy
mer; yikop nep kumniŋgambay. Pen biyn
ak kunep kumniŋgamb. Kun ak biynimb
kumbay gok tikjakniŋgambay ñin ak, biyn
kun ak an diniŋgamb?"
29 Aŋgeyak Jiysis kuyip pen aŋgak, "Nimb
Baybol buk minim ak ma niŋiy, Gor gip rek
ma niŋiy gipim ak mey, yesek aŋgiy apim,
'Biynimb gok kumiy ma tikjakniŋgambay
apim.' 30 Pen tikjakniŋgambay ñin ak, biyn
gok bi ma diniŋgambay bi gok biyn ma
diniŋgambay; enjol semb biyoŋ gok mind-
pay rek ak yikop mindeniŋgambay.
31 "Nimb biynimb kumiy ma tikjakpay
apim ak, Baybol buk minim tikyak gunap
ma niŋbim rek ayip. 32 Gor aŋgak, 'Yand Gor
yikop bap mer: Ebraham, Aysek, Jekop Gor
kiyk mey, yand mindpiyn aŋgak.' Biynimb
pisnep kumbiyap ak, Gor yergiy bi nind
kumyak kun gok bi yand apkop. Bi kumey
komyak kun gok, kim mindpay ak mey;
kuyip aŋgak, 'Gor kiyk yand mindpiyn aŋ-
gak."
33 Jiysis minim kun ak aŋgek, biynimb
mindeyak gok niŋey kuyip tep yimb gak.

Low Yomb Yimb Ak

(Mak 12:28-31; Luk 10:25-28)

34 Jiysis minim kun ak aŋgrep gek, Sanji-
wsiy bi gok minim bap pen aŋgniŋgiy rek
ma ayak. Pen bi Peresiy gunap, Jiysis aŋgak
minim kun ak niŋiy, mindek ak wiyak. 35 Bi
kiyk low niŋrep gak bap Jiysis yerip rek
aŋgnimuŋ aŋgiy aŋgak, 36 "Tiysa. Gor low
ayak minim ak, minim ar akay nup, minim
yomb yimb mindip?"
37 Aŋgek Jiysis aŋgak, " 'Gos timund nand
ak maŋgiysek Gor ker amek, nup wasemb
yimb aynimin.' 38 Minim yomb yimb mey
kun ak. 39 Minim yomb bap mey; 'Nand key
wasemb aypan rek biynimb gunap kuyip,
wasemb aynimin.' 40 Gor low minim Mosis
tikak gok sek, bi minim nup aŋgep gunap
tikyak gok sek maŋgiysek, minim junj yomb
yimb mey ominal kun ak nep aŋgak."

Jiysis Aŋgak Bi Kiyŋ Yomb Key Yimb Apim Ak An Aŋgak

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Peresiy kay ap nan-giy mindyakniŋ,
Jiysis kuyip minim bap aŋgniŋiy aŋgak,
42 "Nimb Kiyŋ yomb key yimb ak nup yerip
gos niŋbim? Nup an ñinuk aŋgiy niŋbim?"
Aŋgek, "Depiyt ñinuk aŋgyak."

43 Aŋgey Jiysis aŋgak, “Niŋind apim ak
pen, Gor Kawnan ak Depiyt nup gos ñakniŋ,
nuk Kiyŋ yomb chin anup ‘Biyomb yand’
aŋgak. Minim aŋgak kun ak, Baybol buk
tikiy aŋgyak ak niŋbim. Depiyt aŋgak:
44 ‘Gor Biyomb yip anup minim aŋgay aŋgip,
“Nand kund bak yip ak mindiy mey;
yand gen biynimb nip alemb alemb
ñimbay gok kuyip, tomb beŋ okok
tawbirikniŋgamban aŋgip” aŋgak.’
45 Depiyt aŋgak kun ak nimb yenen apim,
‘Depiyt tikek, tik dand amiy, bi kiyŋ yomb
key yimb ak nup tikpay apim.’ Pen Depiyt
Biyomb yimb nuk ak mey, kiyŋ yomb key
yimb apkip ak tep aŋgak.” 46 Jiysis minim
nuk ak aŋgrep gek, kiyk nup pen aŋgniŋgiy
rek ma ayek mey, kisen nup minim kun gok
rek gunap sek ma aŋgniŋyak.

23

Bi Peresiy Gok Sek, Bi Low Tiysa Gok Sek
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; Luk 20:45-46)

1 Kisen ñin bap, Jiysis binuk gok sek, biyn-
imb yikop gunap sek kuyip minim aŋgiy aŋ-
gak, 2-3 “Bi low tiysa gok sek, bi Peresiy gok
sek minim kilrimey aŋgñimbay ar ak ma
ginimimb; Mosis wosrey aŋgak rek aŋgñim-
bay ak nep ginimimb. 4 Minim kilrimey
apay ak wand miker yomb gok rek biynimb
gok kuyip gom ñimbay ak pen; kuyip simb
niŋiy ma tuŋgasik dipay. 5 Chinup niŋyaŋ
aŋgiy, Baybol buk tikyak minim gunap di
jun-cheŋg biyoŋ akaŋ, ñin kind okok ay-
birikiy tapay. Gor binuk mey gok aŋgyaŋ
aŋgiy, chech paryomb miñ daywur sek tep
gok aypay. 6 Lotiw akaŋ, tap yomb ñimbay
namb ak amiy, biyomb bispay cheya ar
ak nep bispay. 7 Biynimb kuŋay mindpay
namb okok amon, tiysa aswan-ey aŋgey,
chinup tep gaŋ aŋgiy niŋbay.

8 “Pen nimb mam kiñiŋ nokom mindpim
rek, nimbip tiysa ma aŋgniŋgiy. Tiysa
nimb ak, nokom bap nep mindip. 9 Man ar
biy, bi gunap kuyip ‘Bapiy’ ma aŋgnimimb.
Nap nimbik nokom yimb ak mindip; semb
biyoŋ. 10 Nimbip biyomb chin ma aŋgniŋgiy.
Biyomb nimbik ak mey, Kiyŋ yomb anep.
11 Nimb biyomb yimb mindniŋ ginimimb
ak; bi woŋg giñemb rek ak mindenimimb.
12 Biynimb yimb kiyk key dand araniŋgam-
bay gok, yimb kuyip yowniŋgamb: pen
biynimb yimb ma dand araniŋgambay gok,
yimb yomb diniŋgambay.

Biynimb Tep Mindpun Aŋgiy Pen Mindrep
Ma Gipay Gok

13 “Nimb low tiysa gok sek, Peresiy gok
sek nimbip minim yomb mindip rek, nim-
bip simb niŋsipiyn. Nimb key Gor biyn-
imb diy kond mindeniŋgamb miŋgan ak
ma amiy, biynimb amniŋ gipay gok kuyip
kinjeŋ tikpim.
14 “Nimb low tiysa gok sek, Peresiy gok
sek minim yomb yimb mindip rek, nimbip
simb niŋsipiyn. Nimb biyn palpal korip
tap kuyip gok siy diy apiy, gipun kun ak
niŋniŋgambay aŋgiy, Gor nup minim pary-
omb yesek gok nep aŋgniŋbim. Gipim kun
ak, yiwur yomb yimb ak nimbip giniŋgamb.
15 “Nimb low tiysa gok sek, Peresiy gok
sek minim yomb yimb mindip rek, nimbip
simb niŋsipiyn. Nimb yesek yimb gipim!
Biynimb gok minim chinup ak niŋiy kisen
giyaŋ aŋgiy, miñmon okok piyow taŋgiy,
gunap niŋiy aŋgrep gem, nimb rek mer;
Seytan biynimb nuk yipund giy yimb ay-
pay.
16 “Biynimb gok kuyip Gor kinjeŋ ar ak
yomrep gipun apim ak pen; nimb bi windin
koy ma niŋbim. Gipim kun ak, minim
yomb yimb mindip; nimbip simb niŋsipiyn.
Biynimb gok kuyip minim aŋgñiy apim,
‘Gor aŋgniŋep korip mindip rek, niŋind
apun aŋgiy minim aŋgay, kisen minim kun
ak kirginiŋ kirginiŋgambun. Pen tap gol
diy giyak korip miŋgan akyaŋ mindip gok,
yimb aŋgyiŋ minim aŋgay, giniŋgambun
apim.’ 17 Nimb bi windin koy yimb. Yesek
aŋgiy, ‘Gor aŋgniŋep korip ak tap yimb
mer, tap gol diy gipay gok mey tap yimb
apim.’
18 “Minim bap kunep niŋrep ma giy,
biynimb gok kuyip aŋgñiyiŋ apim, ‘Gor
kamb bind nuk mindip rek niŋind aspun
aŋgiy, minim aŋgay giniŋgambun ak, yikop
minim aŋgayniŋgambun; kisen gos bap
niŋiy, minim aŋgay aŋgnuk kun ak kir-
giniŋ kirginiŋgambun. Pen tap Gor nup
simboŋgipay gok mindip rek niŋind as-
pun aŋgiy, kisen gos bap key niŋiy key
ginjun rek ma ayniŋgamb; apun rek nep
giniŋgambun apim.’ 19 Nimb biynimb gos
timund ma ayak gok. Tap yerip yomb?
Tap pik Gor nup simboŋgipay gok yomb

akaŋ; kamb bind suŋ-tep nup tap pik simboŋgipay ak yomb? Omiŋal giy tap yomb yimb! [20] Kamb bind mindip rek niŋind apun aŋgniŋgambun ak; tap daŋgiypay ar kun ak sek aŋgniŋgambun. [21] Pen Gor aŋgniŋep korip mindip rek niŋind apun aŋgniŋgambun ak; korip nuk ak nup sek aŋgniŋgambun. [22] Semb biyoŋ mindip rek niŋind apun aŋgniŋgambun ak; miñmon nuk ak, nup sek aŋgniŋgambun. Minim kilis kun ak rek aŋgiy, kisen kirgep rek ma ayniŋgamb.

[23] "Nimb low tiysa gok sek, Peresiy gok sek minim yomb mindip rek, nimbip simb niŋsipiyn. Minim biynimb gunap kuyip aŋgñimbim gok nimb key ma gipim. Sinimb silik, tap monmon woŋgday jakip ak niŋem tap yimb rek ayek, ñin paŋgem wanjrem ak amek, Gor nup nokom bap ñun aŋgiy per opriyŋ ñimbim. Tap sikoy sikoy gok per kun gipim ak pen; yenen minim junj yimb ak kun ma gipim. Biynimb gok kuyip timey ginimuŋ miñ ar ak ma ginimimb; kuyip simb niŋiy yipund ginimuŋ ar ak ginimimb. [24] Biynimb gok kuyip kinjeŋ yomun apim ak pen; nimb key biynimb windin koy. Tap achimb gok niŋem tap yimb rek ayip ak pen; tap miseŋ mindip gok ma niŋbim.

[25] "Nimb low tiysa gok sek, Peresiy gok sek minim yomb mindip rek, nimbip simb niŋsipiyn. Piler kap nimb gok rek mis okok ken ñiŋg ayokrep gipim ak pen; namb biyaŋ tap siy tap timey gach ak aranjakiy mindip. [26] Nimb Peresiy biynimb gok gos timund ma ayak. Piler kap nimb gok miŋgan akyaŋ nind wasyim gi tep gem mey; mis okok ken kunep mind tep giniŋgamb.

[27] "Nimb bi low tiysa gok sek, Peresiy gok sek minim yomb mindip rek, nimbip simb niŋsipiyn. Chip kamb miŋgan okok komiy, kinjeŋ giñiy, pen tund ak pikey, biynimb niŋey tep mindip ak pen; miŋgan akyaŋ kuy timey apyiŋg mindip. [28] Kun ak rek meŋg miŋgan nimb ak mindip.

[29] "Pen nimb bi low tiysa gok sek, Peresiy gok sek minim yomb mindip rek, nimbip simb niŋsipiyn. Nimb bi minim ñiŋg nep pikpim ak, nimbip yiwur yomb yimb giniŋgamb. Bi Gor minim aŋgep wosrey ñaŋgey komyak kaw ar ak, girep giyiŋg apim, [30] 'Apis basind sikop giyak rek, chin kuyip ma ñapnup apim.' [31] Pen apim kun ak; bi Gor minim aŋgep gok kuyip pikayiŋgipay kind ak mindpun aŋgiy apim. [32] Nimb miñ key ar ak ma gipim; kiyk giyak rek gipim. [33] Siyŋ saraw rek giraŋg giraŋg, kisen Gor biynimb kor giy, mon key yinjap yokniŋgamb ñin ak, yergiy pirik key okok amniŋgambim? Mer yimb! Kinjeŋ nimb bap ma mindeniŋgamb.

[34] "Kun ak nimbip aspiyn: Gor aŋgak, 'Yand bi Gor minim aŋgep gunap, bi niŋrep gipay gunap, bi tiysa gunap yoken nimbip ker apeniŋgambay, gunap pik ayniŋgambim; gunap mon bak biyoŋ ñaŋgbirikniŋgambim, gunap lotiw korip nimbik miŋgan ak pikniŋgambim, gunap pirik amniyakniŋ, miñmon okok okok yuk yokniŋgambim aŋgak.' [35] Gor aŋgak kun ak rek gipik ak mey; Gor biynimb suŋ-tep nup gok wosrey ñaŋgey wip rek minim yomb ak diniŋgambim. Andam ñinuk Ebol nup nind kiñiŋ gi ñaŋgiy, ñaŋg dand apiy ñaŋg dand apiy, kisen Berekaya ñinuk Sekaraya nup, Gor nup aŋgniŋep korip ak bindoŋ, kamb diy giyak bind ak bindoŋ mindakniŋ, namb siŋak ñaŋgpikayak. [36] Gipim kun ak, miker yomb ak nimbip Jiwda kay miñiy mindpim gok ker andkind winiŋgamb aŋgak."

Jiysis Jerusalem Niŋek Simb Gek Siy Aŋgak
(Luk 13:34-35)

[37] "Jerusalem biynimb simb gip yand guniy. Bi Gor minim aŋgep gok kuyip yoken korip miñmon nimbip ak apey, kamb diy pernep pikaypim. Nimbip kakaruk nonim ñiluk gok kuyip gipay rek, dam pil miŋgan yand okok ayniŋg gipiyn ak pen; yip niŋiy kirpim. [38] Miñiy Gor yip ma mindeniŋgambim; Gor aŋgniŋep korip nimbik mindip ak pen; keynep mindeniŋgambim. [39] Yip ma yimb niŋniŋgambim; Gor kiyŋ yomb chinup aŋgiy yokip biy, tep yimb yokek wip aŋgniŋgambim ñin anep mey, yip tip ak niŋniŋgambim aŋgak."

24

Gor Aŋgniŋep Korip Tuŋg Waniŋgniŋgambay Aŋgak
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

[1] Jiysis Gor aŋgniŋep korip ak kirgiy mis amnakniŋ, binuk gok nup aŋgyak, "Gor aŋgniŋep korip tep guniy niŋan aŋgyak." [2] Aŋgeyak kuyip aŋgak, "Nimb tap kun gok

maŋgiysek niŋiy aspim ak pen; yand nimbip niŋind yimb aspiyn; kisen ap korip kun ak tuŋg waniŋgeniŋgambay, kamb bap kamb bap ar ak ma mindeniŋgamb aŋgak."

Mindrep Ma Giniŋgambay
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Jiysis am Oliyp dum bisiŋ mindakniŋ,
binuk gok apiy, nup kapkap aŋgniŋiy aŋ-
gyak, "Gor aŋgniŋep korip tuŋg waniŋg-
niŋgambay apan ak, minek akay rek kun
giniŋgambay? Chin tap yerip ak gek
niŋiy aŋgniŋgambun, Jiysis maŋ asaw; miñ-
mon biy maŋgiysek kurginiŋgamb aŋgiy
niŋniŋgambun aŋgyak."

4 Aŋgeyak Jiysis aŋgak, "Niŋrep yimb
ginimimb. Biynimb gunap nimbip tom
giniŋgambay. 5 Bi kuŋaynep apiy, biynimb
gok kuyip tom giy, yimb yip ak diy yand
nep Krays aŋgniŋgambay. 6 Maŋ okok pen-
pen gey giw aŋgek niŋniŋgambim; pary-
omb okok penpen gey minim anep apek
niŋniŋgambim. Kun gek niŋiy, ñin kisen
ak winiŋg gisap aŋgiy ma piriknimimb. Ak
yikop penpen ñaŋgniŋgambay. Ñin kun ak
kisen winiŋgamb. 7 Biynimb wikan gunap
tikjakiy, biynimb wikan gunap yip penpen
giniŋgambay. Miñmon okok maŋgiysek
monmon apiy, yiwan yomb sikerek apiy
giniŋgamb. 8 Kun geniŋgamb nimbip biyn
ñapan ñiŋimb rek ak gek, maŋ mindip
aŋgiy niŋniŋgambim.

9 "Biynimb yand mindeniŋgambim rek,
biynimb miñmon okok maŋgiysek nimbip
yiruk niŋiy, dam kalambis ay, gi timey giy,
pisnep pik ayniŋgambay. 10 Ñin kun ak,
biynimb kuŋaynep Gor nup gos ak kirgiy,
numiy numam kiyk key gok yiruk niŋiy,
di bi ñaŋgep gok ñin ar ak ayniŋgam-
bay. 11 Pen kuŋaynep, chin biynimb Gor
minim aŋgep aŋgiy, biynimb gok kuyip
tom giniŋgambay. 12 Miñ timey ar ak
gey gey, biynimb maŋgiysek rek gos ar
kun ak niŋiy; wasemb ayep ar ak sakiy
giniŋgambay. 13 Pen biynimb Gor nup
chiŋgiy, wasemb ayiŋ nep mindeniŋgam-
bay gok, dand amek perper mindeniŋgam-
bay. 14 Pen Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb minim tep ak, miñmon okok
maŋgiysek aŋgñey amdeniŋgamb nep, ñin
kisen kun ak winiŋgamb.

Bi Bap Gor Aŋgniŋep Korip Ak Timey Yimb Giniŋgamb
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 "Pen bi Gor minim aŋgep Daniyel wos-
rey aŋgak rek ak giniŋgamb. Nuk aŋ-
gak, 'Gor aŋgniŋep korip, nup tap sim-
boŋgipay tip siŋak, tap asik timey yimb
bap dayeniŋgambay niŋniŋgambim aŋgak.'
Minim kun biy riyt giniŋgambim gok niŋni-
imimb. 16 Nimb Jiwda biynimb, tap timey
kun ak niŋiy, kasek pirik yirik okok amn-
imimb. 17 Biynimb korip aryoŋ mindeniŋgiy
gok, tap chin gunap dun aŋgiy, andkind
korip miŋgan ma amniŋgiy. 18 Biynimb
woŋgday okok taŋgeniŋgiy gok, chech chin
gok dun aŋgiy, andkind korip ma am-
niŋgiy. Kasek pirik amnimimb. 19 Biyn
ñapan koŋgiy sek mindeniŋgambay gok,
biyn ñapan ŋaŋ dand taŋgeniŋgambay gok
kosyam yimb amniŋgambay.

20 "Giniŋgamb kun ak, Gor nup aŋgniŋey,
yombip ñin ak ma ginimuŋ. Lotiw ñin nimb
ak ma ginimuŋ. 21 Yenen, wosrey miñmon
alwol gayak ñin ak tikiy, mind dand apiy
miñiy mindpun ñin biy, timey kun ak rek
ma gak. Kisen kunep timey kun ak rek ma
giniŋgamb. 22 Yikop ak per gek, biynimb
maŋgiysek kumdipyap. Pen Biyomb ak
biynimb nuk diniŋgamb gok kuyip simb
niŋiy mer aŋgek mey, per ma giniŋgamb.

23 "Ñin kun ak biynimb gunap nimbip
Kiyŋ yomb key yimb ak mindip biy, mindip
bindoŋ aŋgey, niŋind apay aŋgiy gos ak
ma niŋnimimb. 24 Bi gunap Gor biyn-
imb aŋgayak nuk gok kuyip diniŋ yesek
aŋgiy yand mey Krays; yand mey bi Gor
minim aŋgep ak aŋgiy, tap mageprek gu-
nap giniŋgambay. Kun ak niŋrep ginim-
imb. 25 Tap yerip yerip kisen giniŋgamb
ak, nimbip aŋgñispiyn ak mey; niŋyiŋ
mindenimimb.

26 "Biynimb gunap Kiyŋ yomb key yimb
ak ap mindip miñmon nep namb okok
aŋgey, niŋniŋ ma amnimimb. Pen ap wey-
iŋ mindip akniy aŋgey, niŋind apay aŋgiy
ma niŋnimimb. 27 Bi bap Ñinuk winiŋgamb
ñin ak, añiñak diy, kasin maŋgiy bol ak, day
biym nimb day bineŋ amimb rek ak gakniŋ
winiŋgamb. 28 Miñ miŋgan mon miŋgan,
kamb miŋgan okok ma kun giniŋgamb;
miseŋ nep giniŋgamb.

Bi Bap Ñinuk Winiŋgamb
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 "Pen miker yomb kun ak gi tikdakniŋ,
pumb ak kisyim apiy takin ak melik ma
giniŋgamb. Gap gok semb biyoŋ nimb
puŋgjiw yowniŋgamb. Kun gakniŋ tap
semb ar biyoŋ gok, okok nimb okok nimb
giniŋgamb. 30 Ñin kun ak, Bi bap Ñinuk
winiŋg gakniŋ, semb ar biyoŋ key ayek,
biynimb miñmon okok keykey mindpay rek
niŋiy, siy aŋgniŋgambay. Nuk Nop kilis
ak diy, melik yomb sek, semb sek awakniŋ
niŋniŋgambay. 31 Biykul yomb aŋgakniŋ,
enjol nuk gok aŋgek, biynimb nuk diniŋ-
gayn aŋgiy niŋayak gok diniŋg, mankumb
biy ayak rek kind kind amiy diy, dand nup
ker winiŋgambay.

32 "Nimb niŋbim. Mon gok silup ay wos
gakniŋ, pumb aynig gisap aŋgiy niŋbim.
33 Kun ak rek, kisen tap apiyn gok gakniŋ,
"Jiysis winiŋgamb ñin ak miñiy maŋ yimb
asaw; won ñap mindiy, apchakniŋgamb
aŋgiy niŋniŋgambim. 34 Biynimb miñiy
mindpay gok ma kumniŋgambay, kim
mindyakniŋ, tap kun gok maŋgiysek
giniŋgamb. 35 Semb ar biyoŋ sek, mankumb
biy sek kurginiŋgamb; minim yand ak
perper mindeniŋgamb.

Ñin Akay Winiŋgayn Ak Ma Niŋbim Aŋgak
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 Won akay rek, ñin akay rek winiŋ-
gayn ak, biynimb ma niŋbay: enjol gok ma
niŋbay; yand kunep ma niŋbiyn; Bapiy nuk
nep niŋimb.

37 "Pen andkind winiŋgayn ñin ak, Nowa
mindek ñin ak, gi mindyiŋgipay rek nep
gi mindeniŋgambay. 38 Nowa mindek ñin
kun ak, ñiŋg ak biynimb gok kuyip ma
yiw gak won ak; biyn bi diyiŋg, tap ñim-
byiŋg gi mindyakniŋ, Nowa siyip miŋgan
ak amek, ñiŋg ap kuyip maŋgiysek yiw
gak. 39 Pen kiyk tap bap giniŋgamb aŋgiy
am niŋyak; ñiŋg ak kuyip yiw gakniŋ nep
niŋyak. Bi bap Ñinuk winiŋgamb minek ak,
kun ak rek nep gi mindyakniŋ, winiŋgamb.
40 Ñin kun ak, bi omiŋal woŋgday okok,
woŋg gi mindeniŋgayr ak; bap diy, bap
kirginiŋgamb. 41 Pen biyn omiŋal palaw
giniŋg, wiyt maŋgiy piksimbjakyiŋg gi min-
deniŋgayr; bap diy, bap kirginiŋgamb.

42 "Kun ak Bi bap Ñinuk winiŋgamb ñin
ak ma niŋbim rek, niŋrep giyiŋg minden-
imimb. 43 Bi korip nop nimb ak bi tap
siydep gok asway aŋgiy, niŋmindek, tap
nup gok ma siy dipay. 44 Kun ak rek nimb
minj moka giy mindenimimb. Mer ak: Bi
bap Ñinuk ma asaw aŋgiy, sakiy sakiy giy
mindeniŋgambim ñin ak winiŋgamb.

Woŋg Tep Gipay, Timey Gipay, Aŋgak
(Luk 12:14-48)

45 "Biyomb bap kinjeŋ amniŋg giy, bi
nup direp giniŋgamb ak nup aŋgniŋgamb,
'Bi woŋg yip giñimbay gunap kuyip kond
mindiy, tap keñmaŋgiy kuyip gok bilok
ñirep giyiŋg mindenimin aŋgiy," aŋgay
amniŋgamb. 46 Kisen andkind apiy aŋg-
niŋgamb rek gek niŋiy, nup di tep yimb
giniŋgamb. 47 Niŋind yimb aspiyn: nup
aŋgek tap nuk gok maŋgiysek kond min-
deniŋgamb.

48 Pen binuk aŋgayniŋgamb ak mind dand
amiy mindrep ma giy, biyomb ak miñiy ma
winiŋgamb aŋgiy, 49 biynimb woŋg giñemb
gunap kuyip tapin pikiy, am bi ñiŋg ñim-
biy sakiy aypay gok yip wopsakiy, tap
yomb ñimb gi mindeniŋgamb. 50 Pen biy-
omb kasek ma winiŋgamb aŋgiy, mon-
mon gi mindeniŋgamb ñin ak apiy, 51 nup
gi timey yimb giy, biynimb tap siy tap
timey wey weygiy gi mindpay gok yip aŋ-
gayeniŋgamb; am meŋg siwbirikiy, siy aŋg-
mindeniŋgamb.

25

Pañ Piñ Onep Wanjrem Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak

1 "Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb
ñin kun ak; kesim diniŋg gispiyn biy rek
giniŋgamb. Biyomb bap biyn diniŋg gek,
tap yomb ñiŋniŋg biyn piñ onep wan-
jrem ak lam keykey diy dand amniŋgam-
bay. 2 Biyn piñ kun gok, onep mamind ak
gos tep niŋniŋgambay; onep mamind ak
gos niŋrep ma giniŋgambay. 3 Niŋrep ma
giniŋgambay kun gok, lam daŋgiyep wel
gunap sek dand ma amniŋgambay. 4 Pen
biyn piñ gos niŋrep giniŋgambay gok, lam
diy, lam daŋgiyep wel gunap botol miŋgan
ak paŋgiy, dand amniŋgambay. 5 Pen biyn
piñ kun gok kiyk maŋgiysek amjakiy, kond
mindey mindey, bi biyn diniŋg giniŋgamb

ak kasek ma apeniŋgamb mey, wisin apek
kinamniŋgambay.
6 “Pen kisyimnamb yomb biyaŋ, biynimb
gunap suk aŋgiy aŋgniŋgambay, ‘Bi biyn
diniŋ gisap ak asaw. Nup am kinjeŋ-
namb ak niŋiy, poŋind owim aŋgniŋgam-
bay.’ 7 Kun aŋgeniŋgambay, biyn tiwin
onep wanjrem kun ak maŋgiysek tikjakiy,
lam wiyk kiyk gok girep giniŋgambay. 8 Kun
giy biyn gos niŋrep ma giniŋgambay tiwin
ak, biyn gos niŋrep giniŋgambay tiwin ak
kuyip aŋgniŋgambay, ‘Lam chin gok suŋg-
niŋ gisap ak; wel nimb gok chinup gu-
nap ñim aŋgniŋgambay.’ 9 Aŋgey biyn gos
niŋrep giniŋgambay tiwin ak aŋgniŋgam-
bay, ‘Mer! Wel kun gok, nimbip gunap ñiy,
chin gunap dinjun rek ma ayip. Nimb stowa
amiy, nimbik gok key tawim aŋgniŋgam-
bay.’ 10 Kun aŋgeniŋgambay wel tawniŋ
stowa amniŋgambay won ak, bi biyn diniŋ
giniŋgamb ak apchakeniŋgamb. Biyn gos
niŋrep giniŋgambay tiwin ak, bi kun ak yip
korip miŋgan ameniŋgambay; nuk kinjeŋ
giñiniŋgamb. 11 Kisen pen biyn piñ gos
niŋrep ma giniŋgambay tiwin ak apchakiy
aŋgniŋgambay, ‘Biyomb! Biyomb! Chinup
kinjeŋ ak yikan aŋgniŋgambay.’ 12 Aŋgey,
biyomb biyn nuk diniŋgamb ñin kun ak
aŋgniŋgamb, ‘Yand nimbip ma niŋbiyn
aŋgniŋgamb.’ 13 Kun ak nimb Biyomb ak
ñin akay akaŋ, won akay winiŋgamb ak ma
niŋbim rek, minj moka giy mindenimimb.

Biyomb Bap Binuk Gok Kuyip Maniy Ñak Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak

(Luk 19:11-27)

14 “Pen kesim diniŋ gispiyn biy rek
giniŋgamb. Biyomb bap miñmon paryomb
okok amniŋ, bi woŋ nup giñiniŋgam-
bay gok kuyip suk aŋgek apey, tap gok
kond mindeyaŋ aŋgiy, kuyip ñiniŋgamb.
15-16 Binuk kun gok, woŋ keykey giniŋgam-
bay rek niŋiy, maniy bilokiy, bi bap
nup payp tawsin ñiniŋgamb, bap nup tiw
tawsin ñiniŋgamb, bap nup wan tawsin
ñiniŋgamb. Ñiy, nuk am okok mindakniŋ,
bi payp tawsin diniŋgamb ak maniy kun ak
diy, sikyim gi dand amiy apiy giy, maniy
siyniŋ payp tawsin diniŋgamb. 17 Bi tiw
tawsin diniŋgamb ak kunep, sikyim gi dand
amiy apiy giy, maniy siyniŋ tiw tawsin
diniŋgamb. 18 Pen bi maniy wan tawsin
diniŋgamb ak, dand amiy, kaw tikiy lum
ñiniŋgamb.
19 “Kisen mind dand amiy, biyomb kiyk
ak andkind apiy, maniy ñimbiyn kun ak
yerer gipay aŋgiy, kuyip aŋgniŋniŋgamb.
20 Aŋgniŋek, bi payp tawsin diniŋgamb ak,
maniy nuk ak ñiy aŋgniŋgamb, ‘Biyomb
niŋan! Yip maniy payp tawsin nep ñinak
ak pen, yand maniy kun ak di, sikyim gi
andik mandik giy, pen payp tawsin siyniŋ
dipiyn aŋgniŋgamb.’ 21 Aŋgek, biyomb ak
pen aŋgniŋgamb, ‘Tep. Nand bi woŋ tep
giñimban. Tap sikoy ak kun gipan ak, nip
aŋgen tap yomb gok kond mindeniŋgam-
ban. Ap korip yip ak miñmiñ yimb giyiŋ
mindenimin aŋgniŋgamb.’
22 “Bi maniy tiw tawsin diniŋgamb ak
kunep maniy nuk ak dap ñiy aŋgniŋgamb,
‘Biyomb. Yip tiw tawsin nep ñinak ak pen,
yand maniy kun ak diy, sikyim gi andik
mandik giy, maniy siyniŋ tiw tawsin dipiyn
aŋgniŋgamb.’
23 “Aŋgek, biyomb ak aŋgniŋgamb, ‘Tep.
Nand bi woŋ tep giñimban ak mey; kun
gipan. Tap sikoy ak kun gipan ak, nip aŋgen
tap yomb gok kond mindeniŋgamban. Ap
korip yip ak miñmiñ yimb giyiŋ minden-
imin aŋgniŋgamb.’
24 “Pen bi maniy wan tawsin diniŋgamb
ak dap ñiy aŋgniŋgamb, ‘Biyomb. Yand nip
niŋbiyn; nand bi kalrimey yimb. Biynimb
nak gunap woŋ wariy kiyk gipay gok nand
yikop pipaŋ dapiy ñimban. 25 Nand kun
gipan rek, yand pirikiy, maniy ñinak ak
dand amiy, kaw tikiy lum ñen mindyiŋgip
ak, miñiy dand aswiyn aŋgniŋgamb.’
26 “Aŋgek biyomb ak aŋgniŋgamb, ‘Nand
bi timey woŋ magep bap. Yand biynimb
gunap woŋ gipay gok nep dapiy ñimben
niŋban kun ak; 27 yenen maniy yip biy dam
pasbuk ayey, miñiy apiy maniy siyniŋ gu-
nap sek ma dipiyn?’ 28 Kun aŋgiy, binuk gu-
nap kuyip aŋgniŋgamb, ‘Kun gip ak, maniy
wan tawsin kun ak jiw diy, bi payp tawsin
ñinik ak nup ñinimimb. 29 Per apun rek:
Biynimb gin yimb gok kuyip gunap sek
ñey mindrep giniŋgambay; pen biynimb
gin mer gok, kuyip siskoy nind aŋgayak ak
piliŋ dey, yikop yimb mindeniŋgambay.
30 Kun ak bi woŋ ma gip kun anup kisyim
yomb wip mis ar akyaŋ yokem, biynimb

meŋg siwbirikiy, siy aŋgmindpay gok yip
siy aŋg mindeŋ aŋgniŋgamb' aŋgak."

Kor Yomb Kisen Ak

31 Bi bap Ñinuk kiyŋ yomb mindiy
winiŋgamb ñin ak, enjol gok yip maŋgiysek
apiy, nuk siya kiyŋ ar ak bisgek, 32 biynimb
miñmon okok keykey mindpay rek,
ap windin yirik ar nup siŋak nan-
geniŋgambay, kuyip bilok pis ak key,
pis ak key ayniŋgamb. Bi kanj siypsiyp
meymey mokep gok, siypsiyp gok wikan
bap tuŋgasik ay, meymey gok wikan bap
key tuŋgasik ay gipay rek ak giniŋgamb.
33 Biynimb siypsiyp rek mindpay gok niŋiy,
ñin yipund kind ak ayniŋgamb; biynimb
meymey rek mindpay gok niŋiy, ñin aŋind
kind ak ayniŋgamb. 34 Nuk kiyŋ yomb ak
mey, biynimb tep gok kuyip aŋgniŋgamb,
'Bapiy nimbip niŋimb. Wosrey nuk
miñmon alwol gayak ñin ak, tip nimbip
gayak ak mey, apiy tip tep kun ak dim.
35 Yenen: yip yiwan gek, tap keñmaŋgiy
ñimbim. Ñiŋg nen gek, ñiŋg ñimbim.
Miñmon par okok nimb apen, yip aŋgdiy
di korip nimbik ak aypim. 36 Chech ma
mindek, yip chech ak ñimbim. Yip tap gek,
niŋmindrep gipim. Kalambis minden, yip
ap niŋbim aŋgniŋgamb.'
37 "Kun aŋgeniŋgamb, biynimb tep gok
nup pen aŋgniŋgambay, 'Biyomb. ñin akay
nip yiwan gek keñmaŋgiy ñimbun? Ñin
akay ñiŋg nen gek, nip ñiŋg ñimbun? 38 Ñin
akay par okok nimb apey, nip aŋgdiy dam
korip chin ak aypun. Ñin akay chech ak
ma mindek, nip chech ñimbun? 39 Ñin akay
tap gek akaŋ, kalambis mindey, nip am
niŋbun?'
40 "Aŋgeniŋgambay, kiyŋ yomb ak aŋg-
niŋgamb, 'Mam yip yikop gunap kuyip
girep gipim ak mey, yip girep gipim aŋg-
niŋgamb.' 41 Kuyip kun aŋgiy, biynimb
aŋind kind okok ken mindeniŋgambay gok
kuyip aŋgniŋgamb, 'Bapiy Gor Seytan nup
sek, Seytan enjol nuk gok sek kuyip yiwur
gakniŋ mindeyaŋ aŋgiy, tip mon key yinjap
bap gayak. Nimb biynimb timey yiwur
yomb diniŋgambim gok, yip kirgiy, mon
key yinjap kun ak amnimimb.
42 "Yenen: yip yiwan gek, tap keñmaŋgiy
ma ñimbik. Ñiŋg nen gek, ñiŋg ma ñimbik.
43 Par okok nimb apen, yip ma aŋgdipik.
Chech ma mindek; yip ma ñimbik. Yip tap
gak ñin ak akaŋ, kalambis mindenik ñin ak,
yip ma ap niŋbik aŋgniŋgamb.'
44 "Aŋgeniŋgamb, nup aŋgniŋgambay,
'Biyomb. Ñin akay yiwan mindenak nip
keñmaŋgiy ma ñinuk? Ñin akay ñiŋg nen
gek nip ñiŋg ma ñinuk? Ñin akay okok
nimb apey nip ma aŋgdinuk? Ñin akay
chech nip ma mindek, nip ma ñinuk? Ñin
akay tap gek akaŋ, kalambis mindenak, nip
ma am niŋnuk?'
45 "Kun aŋgeniŋgambay, kiyŋ ak aŋg-
niŋgamb, 'Nimb mam yip yikop gok kuyip
direp ma gipik rek mey, yip sek gipik aŋg-
niŋgamb.' 46 Kun aŋgiy, kuyip aŋgyokek am
tip pernep yiwur gakniŋ mindeniŋgambay
ak amniŋgambay. Pen biynimb tep nuk
gok aŋgek, perper mindeniŋgambay tip ak
amniŋgambay aŋgak."

26

Jiysis Nup Ñaŋgjun Aŋgiy, Minim Kapkap Aŋgayak
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Jiysis minim kun ak aŋgiy, binuk onep
wimiŋgan ak kuyip aŋgak, 2 "Nimb niŋbim:
ñin omiŋal mindiy, Pasopa ñin yomb ak
miñiy aŋgiy, ap nan-giy mindeniŋgambay.
Pen kiyk kun giy ap nan-giy, yip di gapman
biyomb gok kuyip ñiy aŋgniŋgambay, 'Nup
mon kiros bak biyaŋ ñaŋgbiriknimimb aŋg-
niŋgambay' aŋgak."
3 Pen bi Gor nup tap simboŋgep yomb
gok sek, bi minim tuŋgasikep gok sek ap
Gor nup simboŋgep biyomb yimb Kaya-
pas korip ak nan-giy, 4 Jiysis nup yerer
giy, ñaŋgayjun aŋgiy, minim aŋgay geyak.
5 Pen, "Pasopa ñin biy kun gon, biynimb
kuŋaynep ap mindpay gok penpen giniŋgiy
rek ayip. Kun ak miñiy kirgiy, ñin bap nup
pikayjun aŋgyak."

Biyn Bap Jiysis Nup Jun Wel Ayñak
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6-7 Jiysis miñmon Beteniy mindiy, Say-
mon bi soysek korip ak am tap ñimbeyak.
Ñiŋyakniŋ, biyn bap wel kuyrep, maniy
yomb tawpay ak, botol sek dand apiy, Ji-
ysis nup jun dum ak soŋgak. 8-9 Soŋgek,
Jiysis binuk gok simbwur kuyip ak timey
gek aŋgyak, "Wel kun ak dand amiy maniy
yomb diy, biynimb tap ma mindip gok

kuyip ñemb rek ak pen, yenen yikop soŋgip
aŋgyak."
10 Minim kun ak aŋgeyak Jiysis niŋiy
kuyip aŋgak, "Nuk yip girep yimb gip;
yenen kun aspim? 11 Biynimb tap ma
mindip gok yip per mindeniŋgambim yand
yip per ma mindoniŋgambun. 12 Biynimb
komniŋ; wel ayñiy dam kombay rek ak
yip ayñisap. 13 Pen niŋind yimb aspiyn!
Kisen miñmon okok maŋgiysek, minim yip
ak aŋgñiyiŋ, biyn ak Jiysis nup wel ayñak
aŋgiy nup kesim diyiŋ, gak kun ak niŋnep
mindeniŋgambay aŋgak."

Jiwdas Jiysis Nup Mimuŋg Gak
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Ñin kun ak, Jiysis binuk Jiwdas
Yiskariyot; Jiysis nup kayn gi dand amen
pik ayniŋgiy aŋgiy, Gor nup tap simboŋg
ñiyiŋgipay biyomb gok kuyip niŋniŋg
amnak. 15 Amiy aŋgak, "Jiysis nup kayn gi
dand apiy nimbip ñeniŋgayn, yip tap yerip
ñiniŋgambim?" Aŋgek nup maniy siylpa
ñin jiwiy andikiy anep ar ak ñiyak. 16 Ñeyak
Jiwdas pen yerip giy kuyip aŋgen, Jiysis nup
ap dand amniŋgiy aŋgiy, gos ak niŋak.

Jiysis Binuk Gok Yip Pasopa Tap Ñiŋak
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Jon 13:21-30)

17 Kisen Pasopa wiyk ak kiñiŋ gi gakniŋ,
binuk gok Jiysis mindek ak apiy aŋgyak,
"Ñin Pasopa siypsiyp ñiluk pikñiŋniŋgam-
bun ak maŋ mindip. Kun ak chin korip akay
amiy tap ñiŋniŋgambun gok gayrep ginjun
aŋgyak." 18 Aŋgeyak kuyip aŋgak, "Nimb
dawin yomb ak amiy bi bap nup aŋgniŋiy
aŋgnimimb, 'Tiysa aŋgip ñin yand ak maŋ
mindip ak mey, bi yand gok yip siypsiyp
ñiluk pik daŋgiy ñiŋniŋgambun korip nund
ak aŋgip' aŋgnimimb."
19 Jiysis kun aŋgek binuk gok aŋgak rek
niŋiy, am siypsiyp kun ak korip miŋgan
kun ak pik daŋgiy gayrep geyak. 20 Duŋgep
won ak binuk onep wimiŋgan ak yip bisgiy,
21 tap ñimbyiŋ aŋgak, "Yand nimbip niŋind
yimb aspiyn. Bi chin yip tap ñimbsipun biy,
bap yip kayn gi dand amniŋgamb aŋgak."
22 Aŋgek binuk gok gos yomb niŋiy,
nokom nokom nup aŋgniŋyiŋ aŋgyak,
"Biyomb! Yip ma apan rek?"
23 Aŋgeyak aŋgak, "Bi yand yip piler
nokom ñimbsipur ak yip kayn gi dand am-
niŋgamb. 24 Baybol buk ak wosrey aŋgiy
tikyak rek, yip kayn gi dand amiy, pikayey
kumniŋgayn ak pen; bi yip kayn gi dand
amniŋgamb anup simb niŋsipiyn. Nonim
nup ma tikpikop ak tep. Pen tikek, mindy-
iŋ kun giniŋgamb ak, kisen yiwur yomb
yimb ak diniŋgamb aŋgak."
25 Aŋgek binuk Jiwdas nup kayn giniŋ
gak ak aŋgak, "Tiysa. Yip ma apan rek?"
Aŋgek aŋgak, "Mey nip aspiyn aŋgak."

Jiysis Binuk Gok Kuyip Biret Wayn Ñak
(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25)

26 Tap ñimb mindyiŋ Jiysis biret ak diy,
Gor nup tep aŋgiy, tipaŋ kuyip ñiyiŋ
aŋgak, "Diy ñiŋim. Ak mumbwak yand rek
aŋgak."
27 Kun aŋgiy, ñiŋ wayn kap ak kunep
diy, Gor nup tep aŋgiy, kuyip ñiyiŋ aŋ-
gak, "Nimb maŋgiysek ñiŋnimimb. 28 Ñiŋ
biy mey, likañ yand biynimb kuŋaynep
kuyip nen yowniŋgamb rek nimbip ñispiyn.
Likañ yand yowniŋgamb kun ak mey; Gor
tap siy tap timey gipay gok niŋiy kirginiŋ-
gayn aŋgak minim ak wos amniŋgamb aŋ-
gak."
29 Kun aŋgiy aŋgak, "Yand nimbip niŋind
aspiyn. Wayn ñiŋ biy miñiy gunap sek
ma ñiŋniŋgayn. Kisen Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb ñin ak, nimb yip wayn
ñiŋ kisenimb ak ñiŋniŋgayn aŋgak." 30 Kun
aŋgiy binuk gok yip lotiw kamep bap aŋgy-
iŋ, miñmon Oliyp dum amniyak.

Jiysis Piyta Nup, Bi Kun Ak Ma Niŋbiyn Aŋgniŋgamban Aŋgak
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 Jiysis kuyip aŋgak, "Gor aŋgak rek Bay-
bol buk ak tikiy aŋgyak:
'Yand bi kanj siypsiyp mokep ak nup pik
ayen, kanj siypsiyp gok maŋgiysek
pirik amniŋgambay aŋgyak.'
Aŋgyak kun ak mey, mindak maynamb
biyaŋ nimb maŋgiysek yip kirgiy, pirik am-
niŋgambim. 32 Pen yand kumiy tikjakiy,
miñmon Galiyliy nind ameniŋgayn; nimb
kisen ninimimb aŋgak."
33 Aŋgek Piyta aŋgak, "Bi maŋgiysek nip
kirgiy kund ñiniŋgambay rek ayip; yand
kun ma giniŋgayn aŋgak."

34 Aŋgek Jiysis aŋgak, “Niŋind apiyn:
kisyimnamb biyaŋ kakaruk suk ma aŋg-
niŋgamb won ak, Bi kun anup ma niŋbiyn
aŋgiy, won ominal nokom aŋgniŋgamban
aŋgak.”
35 Aŋgek Piyta kilis timey giy aŋgak, “Yip
pikayniŋg pikayniŋgambay ak pen; Jiysis
bi yand mer aŋgiy ma aŋgniŋgayn aŋgak.”
Jiysis binuk gunap kunep Piyta aŋgak rek
nep aŋgyak.

Jiysis Nop Nup Aŋgniŋ Mindek
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Jiysis binuk gok yip miñmon Getse-
meniy amiy, binuk gunap kuyip aŋgak,
“Nimb biy bisiŋg mindenimimb. Yand
siŋbindoŋ amiy, Bapiy nup aŋgniŋ min-
deniŋgayn aŋgak.” 37 Kun aŋgiy Piyta nup
poŋind, Sebediy ñinuk Jemis yip Jon kuyip
poŋind saŋdak. Amyiŋg, Jiysis nuk gos
yomb niŋiy, 38 kuyip yakam aŋgak, “Mind-
maŋgiy yip piŋiyñiy nep aysap ak kumnim
rek ayip. Biy mindiy, yip kond mindenim-
imb aŋgak.”
39 Kun aŋgiy, kuyip kun siŋak aŋgay, nuk
yep kondoŋ siŋak amiy, jiy kuyaŋgiy, jom-
luk ak di man biyaŋ ay, Gor nup aŋgniŋiy
aŋgak, “Bapiy. Tap yip giniŋg gisap kun
ak mer aŋgiy ker, mer aŋgnimin; pen yand
gos niŋbiyn ar ak ma ginimin; gos nand key
niŋban rek ginimin aŋgak.”
40 Kun aŋgiy andkind apiy niŋak: binuk
gok kineyak; Piyta nup aŋgak, “Won bap
yenen yand yip niŋmindiy ma kinjipim?
41 Timey ginjun rek ayip aŋgiy, Gor nup
aŋgniŋyiŋg mindenimimb. Gos nimbik ak
ginimimb rek ayip ak pen; mumbwak anep
mawses gip aŋgak.”
42 Jiysis kun aŋgiy, tip am Nop nup aŋg-
niŋiy aŋgak, “Tap yip giniŋg gisap ak,
kirgep rek ma mindip monmon gaŋ; gos
nak aŋgak.” 43 Kun aŋgiy, tip ak andkind
apiy niŋak: binuk gok ma niŋmindeyak,
wisin kineyak.
44 Pen nuk andkind amiy, Nop nup
nind aŋgniŋak rek nep tip ak aŋgniŋiy,
45-46 andkind apiy, binuk gok kuyip aŋgak,
“Nimbip mawses gek kin mindpim? Tik-
jakem amnun. Niŋim! Bi yip mimuŋg
niŋimb ak, bi tap siy tap timey gipay gok
kuyip ñiyn aŋgiy poŋind asaw biy aŋgak.”

Jiwdas Jiysis Nup Kayn Gi Dand Amnak
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

47 Minim aŋgakniŋ, Jiwdas nuk, bi Gor
nup simboŋgep yomb gok sek, Jiwda kan-
jsol gok sek nup aŋgyak rek, bi kiyk
kuŋaynep dand owak. Kiyk baynat gunap,
kur gunap diy dand sesek wiyak. 48 Jiwdas
kuyip aŋgay aŋgak, “Yand bi bap nup am
diy, kaykol giniknin aŋgnimimb; Jiysis mey
ak aŋgiy, nup dinimimb aŋgak.” 49 Aŋgak
rek Jiysis mindek ak apchakiy, mindpan
aŋgiy, nup kaykol gak.
50 Kun gek Jiysis aŋgak, “Buŋgiy. Giniŋg
gispan kun ak kasek gan aŋgak.”
Aŋgek, bi Jiwdas yip wiyak gok Jiysis nup
chichiy diyak. 51 Pen nup kun giy diyakniŋ,
Jiysis binuk bap baynat ak lipiŋg diy, bi Gor
nup simboŋgep yomb yimb woŋ giñiy-
iŋgip anup timund piskind ak pisnep tim-
brik yokak. 52 Kun gek Jiysis nup aŋgak,
“Ñayip baynat ak dipan okok tip ak liŋgey
amnaŋ. Biynimb ñayip baynat diy penpen
gipay gok, ar kun ak nep kumbay. 53 Yand
‘Bapiy ak-ey!’ aŋgembinip, nuk enjol tiwin
keykey onep wimiŋgan ak rek yokek, ap yip
kond mindembiyap. 54 Pen wosrey Baybol
buk ak tikiy; yip kun kun giy kumniŋgamb
aŋgyak ak mey, kun ginimuŋ. Yand ar
bap key geniŋgayn yipund ma giniŋgamb
aŋgak.”
55 Pen bi nup diniŋ wiyak kun gok kuyip
aŋgak, “Yand per am Gor aŋgniŋep korip ak
bisgiy, biynimb gok kuyip minim aŋgñim-
biyn ak pen, yip ma dipim. Miñiy pen
baynat sek, kur sek dand apiy, bi tap siydep
rek ak yip dipim. 56 Pen gipim kun ak, bi
Gor minim aŋgep gok giniŋgamb aŋgyak
rek nep gipim aŋgak.”
Won kun ak Jiysis binuk gok maŋgiysek
nup kirgiy, pirik amniyak.

Jiysis Nup Kor Giyak
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

57 Pen bi low tiysa gok sek, bi Jiwda kan-
jsol gok sek ap nan-gi mindeyak Kayapas
bi Gor nup simboŋgep yomb yimb korip ak
mey; Jiysis nup chichiy diy, dand korip kun
ak amniyak.
58 Pen Piyta kindik kindik amiy, korip mis
ar ak mindiy, Gor aŋgniŋep korip poliys
gok yip bisgiy, yerip rek giniŋgambay aŋgiy
niŋmindek.

59-60 Bi Gor nup simboŋgep yomb gok sek,
bi kanjsol yikop gok sek aŋgyak, “Chin bi
minim yesek aŋgniŋgiy gunap kuyip aŋg-
niŋon, kiyk minim bap aŋgey, yipund giy
mindek, minim kiñiŋ mey ak aŋgiy, Jiysis
nup pikayjun aŋgyak.” Kun aŋgyak ak pen,
minim kun ak keykey amek kiñiŋ niŋiy nup
pikayniŋgiy rek bap ma mindek.
61 Pen bi omiŋal apiy aŋgrik, “Bi kun
biy, ‘Gor aŋgniŋep korip ak timbrikyokem,
ñin omiŋal nokom mindiy, tip ak giniŋ-
gayn aŋgak’ aŋgrik.” 62 Kun aŋgerik, bi
Gor nup simboŋgep yomb yimb ak, Jiysis
nup aŋgak, “Minim nip apay ak; pen ma
aŋgniŋgamban?” 63 Aŋgek, Jiysis pen minim
bap ma yimb aŋgak. Kun gek, bi Gor nup
simboŋgep biyomb yimb ak aŋgak, “Miñiy
kor mindpun biy, yesek ma aŋgnimin. Gor
Biyomb gek perper mindpay ak kunep niŋ-
mindip. Kun ak chinup yipund giy aŋg-
nimin. Nand Gor Ñinuk Kiyŋ yomb key
yimb ak akaŋ?” 64 Aŋgek Jiysis aŋgak, “Mey
apan ak. Nimb maŋgiysek niŋim! Yand
nimbip aspiyn: yand Gor ñin yipund kind
okok mindiy, semb ar biyoŋ nimb lum biy
apeniŋgayn niŋniŋgambim aŋgak.”
65 Jiysis kun aŋgek, bi Gor nup simboŋgep
yomb ak, yenen kun aŋgip aŋgiy, chech
nuk gok key tuŋgralikyiŋg aŋgak, “Nuk Gor
nup yimb ak dand apyapyiŋg asap! Kun ak
biynimb gunap ma aŋgniŋjun. Nuk timey
gip rek miseŋ aŋgip. 66 Akaŋ nimb gos yerip
niŋbim?” Aŋgek aŋgyak, “Mey aŋgip ak
nen; kumnimuŋ aŋgyak.”
67 Kun aŋgiy, nup jomluk okok kiñuk
giñiy, pikyiŋg giyak. Gunap weygiy, mikem
nup okok piksil giyiŋg aŋgyak, 68 “Nand Kiyŋ
yomb key yimb tap okok maŋgiysek niŋban
ak; an nip piksap ak, chinup aŋgey niŋun
aŋgyak.”
69 Pen Piyta korgep korip mis ar biyaŋ
bisiŋg mindek ak mey, bi Gor nup sim-
boŋgep yomb yimb anup woŋg giñiyiŋgip
pañ ak apiy, nup aŋgak, “Nand Jiysis bi
Galiyliy nimb ak yip mindambiyr aŋgak.”
70 Aŋgek, Piyta biynimb gok maŋgiysek
niŋmindyakniŋ aŋgak, “Minim nand aspan
ak yand ma niŋbiyn aŋgak.” 71 Kun aŋgiy,
tikjakiy, am kinjeŋrumb siŋak mindakniŋ,
biyn korip kun ak woŋg giyiŋgip bap ap
nup niŋiy, bi mindeyak gok kuyip aŋgak,
“Nuk bi Jiysis Nasaret nimb ak yip minder
niŋbiyn aŋgak.” 72 Aŋgek, Piyta aŋg silokiy
aŋgak, “Yand niŋind yimb apiyn! Bi apim
kun ak yand ma yimb niŋbiyn aŋgak.”
73 Sikoy won bap mindiy, bi Piyta yip jak
mindeyak gok nup aŋgyak, “Niŋind nep
apun. Nand bi kiyk bap. Meŋg miŋgan kiyk
apay rek apan aŋgyak.”
74 Aŋgeyak, Piyta minim kasek aŋgiy aŋ-
gak, “Yand nimbip niŋind yimb apiyn! Bi
nimb apim kun ak yand ma yimb niŋbiyn
aŋgak.” Kun aŋgakniŋ day kakaruk ak suk
aŋgek, 75 Piyta Jiysis minim nup aŋgak ak
niŋyiŋg gospar ayak. Yenen: Jiysis aŋgak,
“Kakaruk ma aŋgniŋgamb won ak yand
nup ma niŋbiyn aŋgiy, won omiŋal nokom
aŋgniŋgamban aŋgak.” Gos kun ak niŋiy
mey gospar ay, mis amiy siy yomb aŋgak.

27

Jiysis Nup Dam Gapman Biyomb Anup Ñiyak
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

1 Miñmon yowakniŋ, bi Gor nup sim-
boŋgep yomb gok sek, bi minim tuŋgasikep
yikop gok sek minim aŋgniŋ aŋgniŋ giy
Jiysis nup pikayun aŋgiy, 2 nup miñ ay dand
amiy, gapman biyomb Paylat nup ñiyak.

Jiwdas Kumak
(Ap 1:18-19)

3 Pen Jiysis nup kor giy, pikayniŋg geyak
niŋiy, Jiwdas, yenen Jiysis nup mimuŋg
niŋbiyn aŋgiy, maniy dak ak, bi Gor nup
simboŋgep yomb gok sek, biyomb yikop
gok sek kuyip jiw dam ñiniŋg, Gor aŋgniŋep
korip ak amnak. 4 Amiy, maniy kun ak
kuyip ñiyiŋg aŋgak, “Jiysis timey ma gip
ak pen, nup mimuŋg niŋbiyn rek mindak
kumniŋgamb aŋgak.” Aŋgek kiyk aŋgyak,
“Ak tap chin mer. Nak keynep kun gipan
aŋgyak.” 5 Aŋgeyak, maniy ñiyak ak Gor
aŋgniŋep korip miŋgan ak diyokiy, am miñ
ñiŋak.
6 Bi Gor nup simboŋgep yomb gok maniy
kun ak diy aŋgyak, “Maniy kun biy, bi
pikayun aŋgiy mimuŋg ginuk ak mey,
opriyŋ ñinjun rek ma ayip aŋgyak.” 7 Kun
aŋgiy, minim aŋgniŋ aŋgniŋ giy, bi par
okok nimb ap biy kumey dam komjun
miñmon wikan bap tawun aŋgiy, am man
yiŋgiy siŋgey tiyn giyiŋgipay miñmon
wikan ak tawyak. 8 Tawiy, miñmon wikan
kun biy, mimuŋg piŋiy ñimbun maniy ak

diy tawnuk ak mey; yimb 'Likañsek' aŋgjun
aŋgyak. Miñiy kunep miñmon wikan kun
ak, yimb 'Likañsek' apay.
9 Pen kiyk mankumb tawyak kun ak, bi
Gor minim aŋgep Jeriymaya nind aŋgiy
tikak rek nep giyak. Nuk tikiy aŋgak:
"Kiyk maniy ñin jiwiy andikiy onep ar ak,
Jiwda biynimb mimuŋg piŋiyñinuk
maniy ak aŋgiy, 10 dand amiy, miñ-
mon man yiŋgiy siŋgey tiyn giyiŋgi-
pay wikan ak tawniŋgambay. Biy-
omb ak yip giniŋgambay aŋgiy aŋ-
gak rek nep giyak."

Biyomb Paylat Jiysis Nup Aŋgniŋak
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

11 Jiysis nup dand gapman biyomb Paylat
mindek ak amniyakniŋ, Paylat, Jiysis nup
aŋgak, "Nand Jiwda kay kiyŋ yomb kiyk ak
mindpan?" Aŋgek Jiysis aŋgak, "Mey apan
ak aŋgak." 12 Pen bi Gor nup simboŋgep
yomb gok sek, bi kanjsol yikop gok sek nup
minim gunap aŋgeyak, nuk pen minim bap
ma nep aŋgak. 13 Kun gek, gapman biyomb
Paylat aŋgak, "Minim keykey aŋgiy nip kor
gispay ak ma niŋban?" 14 Aŋgek, Jiysis nup
minim bap ma aŋgek, Paylat gos kuŋay
yimb niŋak.
15-19 Pen Paylat kiyŋ bispay siya ar ak
bisiŋg mindakniŋ, biynuk minim bap
aŋgek apek aŋgak, "Yand maynamb wisin
niŋbiyn: Bi kor gispim ak bi tep. Nup
minim yiñ ma aŋgnimin. Yand wisin
niŋbiyn kun ak, gos kuŋay niŋsipiyn
aŋgak." Minim kun ak Paylat nuk nep niŋiy
aŋgak, Jiysis tap bap ma gak, biyomb guniy
nup yikop miluk niŋiy dand opay. Kun ak
kinjeŋ yerip ak piyow niŋiy nup aŋgyoken
amnaŋ aŋgiy, gos ak niŋak.
Pen Rom gapman biyomb gok per simiy
ak simiy ak Jiwda kay biret yiys sek ma ñim-
bay ñin yomb ak, kuyip kalambis bi bap key
aŋgniŋyiŋgipay ak, yikop wisik yokyiŋgip.
Ñin kun ak, Jiwda kay bi kiyk niŋrep giy-
iŋgipay bap ap kalambis mindek. Yimb nuk
ak Barabas. Kun ak biynimb kuŋaynep ap
nan-geyak Paylat aŋgak, "Bi nimbip akay
yikop aŋgyoknim? Jiysis, Kiyŋ yomb key
yimb apay ak akaŋ, Barabas nup aŋgak."
20 Aŋgek bi Gor nup tap simboŋgep yomb
gok sek, bi kanjsol yikop gok sek biynimb
gok kuyip aŋgyak, "Gapman biyomb Paylat
nup aŋgenimimb, Barabas nup wisik yokiy,
Jiysis nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik
ayniŋgiy aŋgyak."
21 Kun ak kisen gapman biyomb ak kuyip
aŋgak, "Bi omiŋal biy, an nup rek nimbip
wisik yoknim?" Aŋgek aŋgyak, "Barabas
nup wisik yoknimin aŋgyak."
22 Aŋgeyak Paylat aŋgak, "Kun apim ak,
Jiysis Kiyŋ yomb key yimb apay ak nup
yerginim?"
Aŋgek, kiyk maŋgiysek aŋgyak, "Nup
mon bak biyoŋ ñaŋgbiriknimimb aŋgyak."
23 Aŋgeyak gapman biyomb Paylat aŋgak,
"Yenen? Nuk tap yerip ak timey gak?"
Pen minim aŋgak ak ma niŋiy, minim dand
araniy aŋgyak, "Nup mon kiros bak biyoŋ
ñaŋgrimbik aynimimb! Nup mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgrimbik aynimimb aŋgyak."
24 Aŋgeyak minim gunap sek aŋgen pen-
pen giniŋgiy rek ayip aŋgiy, Paylat ñiŋg
diy ñin ayokyiŋg kuyip aŋgak, "Jiysis
nup pikayniŋg gispim ak, minim kun ak
yip ma winiŋgamb; nimbip key andkind
winiŋgamb aŋgak."
25 Aŋgek aŋgyak, "Ak chip nambinj chin
key. Minim kun ak, chin sek, ñapan chin
gok sek niŋniŋgambun aŋgyak."
26 Kun aŋgeyak, Paylat kuyip Barabas
nup wisik yokiy, Jiysis nup miñ diy pikiy,
mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik ayaŋ aŋgiy,
amiybi gok kuyip yomak.
27 Amiybi yomb gok nup diy, dand ko-
rip yomb kiyk ak amiy, amiybi yikop gok
kuyip maŋgiysek suk aŋgey, 28 ap nan-giy,
chech nup ak tuŋgjiwiy chech likañ biyomb
yimbay rek bap dand apiy nup yimñiyak.
29 Yimñiy miñ ñiwñiw sek gok dand apiy,
kiyŋ kay aypay arband rek bap giy, nup
ayñiyiŋg, biyomb gok kur kunep dipay
aŋgiy, gamil par bap di Jiysis nup ñin
yipund kind ak ñiy, ap nup koŋgim yimiy,
aŋgjiwyiŋg aŋgyak, "Jiwda kiyŋ kiyk biy
per mindonimuŋ aŋgyak." 30 Kun aŋgiy,
nup kiñuk giy, gamil kur kun ak jiw diy,
nup jun dum biyoŋ pikyak. 31 Nup kun
giy gi timey giy, chech likañ ayñiyak ak
tuŋgasikyokiy, chech nuk gok key ayñiy,
nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik ayniŋg,
poŋind amniyak.

Jiysis Nup Mon Kiros Bak Biyoŋ Ñaŋgbirik Ayak
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Kinjeŋnamb okok dand amyiŋg niŋyak,
bi bap Sayriyniy nimb apek. Yimb nuk ak
Saymon. Nup namb pikiy, kilis giy aŋgyak,
"Jiysis nup ñaŋgbirik ayniŋgambun mon
kiros biy dand amnoŋ aŋgyak." 33 Aŋgey
dakniŋ, miñmon Golgota dum amniyak.
Golgota kun ak, chip jun dum apay.
34 Pen dum kun ak amjakiy, amiybi gok
malasin silik bap diy, wayn ñiŋg ak diy,
sesek tuŋgandik mandik giy, Jiysis nup
ñeyak, nuk ñimb niŋiy kirgak. 35 Nup mon
kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik ay, chech nup
gok bilok keykey diniŋg, sandiw rek giy
diyak. 36 Diy mey, nup mon ñaŋgbirikyak
kiñiŋ siŋak bisgiy niŋmindeyak.
37 Nup ñaŋgbirikiy, kiros bak biyoŋ yimb
tikay aŋgyak, "Jiwda kay Kiyŋ yomb kiyk ak
aŋgyak."
38 Pen Jiysis nup ñaŋgbirik ay, bi tap siy-
dep omiŋal ak, bap ñin yipund pis ak, bap
aŋind pis ak, ñaŋgbirik ayak. 39-40 Biynimb
kinjeŋram aran apyan geyak gok, jun gor-
mar giy, nup aŋgjiwiy aŋgyak, "Nand Gor
Ñinuk rek! Gor aŋgniŋep korip ak tim-
brikyokiy, ñin omiŋal nokom mindiy tip
ak gi diniŋgamban ak mey; mon kiros bak
biyoŋ kirgiy apey chin niŋun aŋgyak."
41 Bi Gor nup simboŋgep yomb gok, bi
low tiysa gok, bi kanjsol yikop gok sek
kunep; nup aŋgjiwiy aŋgyak, 42 "Biynimb
gunap kuyip gamb kim ambay ak pen, nuk
key kun ginimuŋ rek ma ayip. Yisrel,
Kiyŋ yomb chin ak, mon kiros bak biyoŋ
kirgiy man ar biy apey, niŋind aŋgip aŋgiy
niŋjun. 43 Nuk Gor nup gosimb niŋiy, yand
Gor Ñinuk aŋgip ak, miñiy ap Ñinuk nup
diyokek chin niŋun aŋgyak." 44 Bi tap siydep
Jiysis yip ñaŋgrimbikyak omiŋal ak kunep,
nup minim timey kun ak rek nep aŋgrik.

Jiysis Pisnep Kumak
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ñin kun ak pumbnamb yomb yoŋ won
ak, kisyim apiy mind dand amiy pumb
kuyim gak won ak tip ak melik gak. 46 Won
kun ak Jiysis suk yomb aŋgiy aŋgak, "Yilay.
Yilay, lema sambaktaniy aŋgak." Aŋgak
kun ak, "Gor Bapiy yomb. Gor Bapiy yomb.
Yip yenen kirpan aŋgiy aŋgak." 47 Nuk kun
giy suk yomb aŋgek, biynimb gunap maŋ
kun siŋak mindeyak gok niŋiy aŋgyak, "Bi
kun biy bi Gor minim aŋgep Yilayja nup suk
asap aŋgyak." 48 Kun aŋgiy, bi bap am tap
machres rek ayak band bap dand apiy, ñiŋg
wayn silik ak tawiy, gamil kur par ak diy,
kambis ñaŋgiy, ñen ñiŋaŋ aŋgiy ñak.
49 Kun giy ñek, bi gunap aŋgyak, "Kap-
kap niŋmindon. Bi Yilayja apiy, nup
diyokniŋgamb akaŋ aŋgyak." 50 Aŋgiy, niŋ-
mindyakniŋ, Jiysis suk yomb aŋgiy, añiŋ
band mindek ak kurgak.
51 Won kun anep, chech paryomb Gor
aŋgniŋep korip ñiluk miŋgan biyaŋ kin-
jeŋrumb pilgiyak ak, namb ak puŋgrik
biyoŋ biyaŋ ay mindek. Kun gakniŋ,
monmon diy, kamb gok puŋglakiy, 52 chip
komyak kamb miŋgan pilgiyak gok miŋ-
gan yikiy, Gor biynimb nuk nind kumey
komyak gok kuŋaynep gek, tip ak tikjakyak
ak mey; 53 Jiysis tikjakak ñin ak Jerusalem
ameyak, biynimb kuŋaynep niŋyak.
54 Pen monmon diy, yerer gak ak niŋiy
amiybi yomb ak sek, binuk gok sek niŋiy
aŋgyak, "Yaw-ey! Nuk Gor Ñinuk yimb
aŋgyak." 55 Pen biyn kuŋaynep ap keykey
siŋak mindiy niŋmindeyak. Biyn kun gok
Jiysis nup kondiy, Galiyliy nimb wiyak.
56 Biyn mindeyak kun gok bap Mariya Mak-
dala; bap Jemis yip Josep yip nonim Mariya;
bap Sebediy ñinuk omiŋal nonim ak.

Jiysis Nup Kamb Miŋgan Ak Komyak
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

57-58 Bi tap kuŋay mindek miñmon
Armatiya nimb bap Jiysis kumek niŋiy,
duŋgep won ak ap gapman biyomb Paylat
nup Jiysis mumbwak ak dinim akaŋ
aŋgek, Paylat yaw aŋgiy, binuk gok kuyip
aŋgek, nup ñiyak. Bi kun ak yimb nuk
Josep. Nuk Jiysis binuk bap. 59 Josep
nup Jiysis mumbwak ak ñiyakniŋ, nuk
chech tund tep ak diy, nup maŋgiysek
pipkomiy, 60 dam kamb miŋgan kisen nep,
yip komniŋgambay aŋgiy aŋgek kiluk ayak
miŋgan ak komiy, kamb yomb bap tuŋg
milokek amek, kamb miŋgan ak pilgiy
amnak.
61 Biyn yimb aloŋg Mariya omiŋal ak ap
niŋmindrikniŋ, kun giy komak.

Amiybi Gok Jiysis Nup Komyak Kamb Miŋ-
gan Ak Kond Mindeyak

62 Jiysis kumek komyak ñin kun ak, bi
Gor nup simboŋgep yomb gok sek, Peresiy
gok sek lotiw ñin ak toy aŋgiy, tap dap

nan-giyak. Minek, gapman biyomb Paylat
mindek ak amiy aŋgyak, 63 "Biyomb. Bi
yesek aŋgep kun ak aŋgak, 'Yand kumiy,
ñin omiŋal nokom mindiy tikjakniŋgayn
aŋgak.' 64 Kun ak bi gunap aŋgey, ñin omiŋal
nokom kawrumb ak kond mindeniŋgiy.
Mer ak binuk gok ap mumbwak nup ak
siy dand amiy, biynimb okok kuyip yesek
aŋgiy aŋgniŋgambay, 'Nuk tip ak tikjakip
aŋgniŋgambay.' Kun gey, minim yesek
aŋgyiŋgipay ak sikoy rek ayniŋgamb, kisen
aŋgniŋgambay ak yomb yimb giniŋgamb
aŋgyak."
65 Aŋgeyak Paylat kuyip aŋgak, "Kun ak
nimb amiybi kaw bap aŋgrep gem, am kun
siŋak niŋmindeniŋgiy aŋgak." 66 Aŋgek am
kinjeŋ pilgiyak kamb yomb ak wiren rek
giy, amiybi kaw bap aŋgeyak am kun siŋak
niŋmindeyak.

28

1 Minek miñmon tikdam yokakniŋ, biyn
yimb aloŋg Mariya omiŋal ak, Jiysis nup
komyak ak niŋniŋg amnirik. 2 Won kun
ak enjol bap semb biyoŋ nimb apiy, Jiysis
nup komiy kamb pilgiyak ak, tuŋgmilok gol
okok yokiy, ar kun ak bisgakniŋ, monmon
yomb yimb ak owak. 3 Enjol kamb ar bisiŋg
mindek kun ak, jomluk nuk ak ñiñakol giy-
iŋg mindek. Chech nuk ak, tund tep yimb
ak ayak. 4 Pen amiybi niŋmindeyak gok, nup
niŋiy jel pirikiy, kin ambun tikiy mindeyak.
5 Pen enjol ak biyn omiŋal ak kuyip
aŋgak, "Ma piriknimiyr! Yand niŋbiyn:
nirmiŋay Jiysis bi mon kiros bak biyoŋ
ñaŋgbirik ayak anup niŋraspiyr. 6 Nuk biy
ma mindip. Nind aŋgak rek mindarik tip
tikjakiy amimb. Apiy nup dayak ar ak
niŋiy, 7 am binuk gok kuyip aŋgnimiyr, 'Tip
tikjakiy Galiyliy amimb aŋgnimiyr.' Nimb
biynimb nuk gok, nup niŋniŋgambim kun
okok. Minim kun ak nep nimbip aŋgñiniŋg
aswiyn aŋgak."
8 Kun aŋgek niŋiy, biyn omiŋal ak pirikrik
ak pen; miñmiñ giyiŋg, binuk gok kuyip
minim kun ak aŋgniŋg kasek amnirik.
9 Kinjeŋnamb okok amniriknin, Jiysis
kuyipmiŋay namb pikiy, "Nir mindpiyr
aŋgak." Aŋgek, kiymiŋay ap koŋgim yimiy,
nup diniŋiy lotiw gerik, 10 kuyipmiŋay
aŋgak, "Ma piriknimiyr! Yand Galiyliy
amjipiyn ak; nir am mam yand gok kuyip
aŋgnimiyr, 'Nup am niŋnimimb miñmon
Galiyliy aŋgnimiyr' aŋgak."

Amiybi Gok Am Jiysis Tikjakak Rek Minim Ak Aŋgyak

11 Biyn omiŋal ak, kinjeŋnamb okok am-
niriknin, amiybi niŋmindeyak gok, dawin
yomb Jerusalem amiy, bi Gor nup sim-
boŋgep yomb gok kuyip, Jiysis tikjakak
minim ak aŋgñiyak.
12 Aŋgñeyak, bi Gor nup simboŋgep yomb
gok, am bi kanjsol gunap yip, minim aŋg
ar nokom ay apiy, amiybi kun gok kuyip
maniy yomb ñiy aŋgyak, 13 "Jiysis kun kun
giy tikjakip aŋgiy ma aŋgnimimb. Pen
aŋgnimimb, 'Chin kinambun won ak binuk
gok apiy, mumbwak nup ak siy dand ambay
aŋgnimimb aŋgak.' 14 Kun gey, gapman
biyomb ak minim kun ak niŋiy aŋgek, chin
yip aŋgoniŋgambun; nimbip miker gunap
ma ñiniŋgamb aŋgyak."
15 Kun aŋgey, amiybi gok maniy kun ak
diy, am biyomb kun gok aŋgyak rek nep
aŋgyak. Kiyk tom giy, Jiysis mumbwak
nup ak, binuk gok siy dand ambay aŋgeyak,
miñiy Jiwda biynimb gok minim kun ak
aŋgyiŋg mindpay.

Jiysis Binuk Gok Nup Niŋyak
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 Jiysis binuk onep aŋgip ak Galiyliy
amiy, kuyip nind aŋgak dum ak amniyak.
17 Amiy Jiysis nup niŋiy, lotiw giyak. Pen
gunap niŋsindol giy aŋgyak, "Ak Jiysis akaŋ
bi ak key aŋgyak."
18 Jiysis maŋ siŋak apiy, kuyip aŋgak,
"Bapiy yip aŋgek mey, man ar biy kond
mindiy, semb biyoŋ kond mindiy gipiyn.
19 Kun ak nimb miñmon okok kind kind
amiy, biynimb gok yip ker dinimimb. Diy,
Bapiy Gor ker mindpay, Ñinuk ker mind-
pay, Kawnan nuk ak ker mindpay aŋgiy,
kuyip ñiŋg pikñinimimb. 20 Pikñiy, yand
nimbip ginimimb aŋgiy minim yerip yerip
aŋgñimbiyn ak maŋgiysek, kuyip aŋgñirep
gem niŋiy kindik giniŋgiy. Pen yand nimb
yip nep mindiy, mind dand amiy, ñin kisen
ak winiŋgamb aŋgak."

MAK
Jiysis Krays Minim Tep Mak Tikak
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day biy Mak tikak. Nup ñin gunap Jon-Mak aŋgyiŋgipay (Apasol 12:13). Nonim nuk yimb ak Mariya. Nuk Jerusalem nimb (Apasol 13:12). Pol yip Banabas yip biynimb Jiwda mer gok kuyip Krays minim tep aŋgñi taŋgyiŋ, Mak nup poŋind amer tap kuyip gok marik giyiŋgip (Apasol 12:25, 13:5). Kisen biynimb Jiwda mer gok kuyip minj kun biy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Jon bi ñiŋ pikñemb ak, Jiysis Krays minim tep ak kiñiŋ gi aŋgñak minim ak mindip, chapta 1:1-13.
- Jiysis miñmon Galiyliy woŋg kiñiŋ gi gak minim ak mindip, chapta 1:14–9:50.
- Jiysis Galiyliy nimb woŋg gindand Jerusalem amnak minim ak mindip, chapta 10:1-52.
- Jiysis ñin nuk ak maŋ giy wiyk nokom bap mindakniŋ, Jerusalem sek, yep maŋ kun okok sek aŋgñiraŋgek minim ak mindip, chapta 11:1–15:47.
- Jiysis tip tikjakak kesim ak mindip, chapta 16:1-8.
- Jiysis kumiy tikjakek biynimb kuŋaynep nup miseŋ niŋyak ak sek, arachak Nop ker amnak minim ak sek mindip, chapta 16:9-20.

1 Jiysis Krays, Gor Ñinuk minim tep ak
aŋgniŋ gispiyn. 2 Wosrey, bi Gor minim
aŋgep Asaya, Gor Ñinuk Jiysis Krays nup
minim aŋgak rek, tikiy aŋgak:

"Niŋan! Bi minim yand dand amniŋgamb
ak nind aŋgyoken am, kinjeŋ nip
ak pindrep geniŋgamb. 3 Bi kun ak
miñmon biynimb kuŋay ma mind-
pay namb okok suk aŋgiy aŋg-
niŋgamb, 'Biyomb ak asaw! Kinjeŋ
yik mayik giy mindonimuŋ gok pind
yipund yimb giy mindenimimb aŋg-
niŋgamb' aŋgak."

4 Gor kun aŋgek mey, kisen Jon bi
ñiŋ pikñemb ak, miñmon biynimb kuŋay
ma mindeyak namb okok mindyiŋ, biyn-
imb gok apey kuyip minim aŋgñiy aŋ-
gyiŋgip, "Tap siy tap timey gipun gok,
yenen kun gipun aŋgiy kirgiy, ñiŋ pikem
mey, Gor tap siy tap timey gipim gach ak
wiykyokniŋgamb aŋgyiŋgip." 5 Nuk kun aŋ-
gakniŋ, biynimb Jiwdiya propens yep kun
okok mindeyak gok sek, Jerusalem biynimb
sek minim nup ak niŋniŋ amniyak. Amiy,
tap yerip yerip timey giyak gok miseŋ
aŋgñey, kuyip Joden ñiŋ namb ak ñiŋ
pikñak.

6 Jon chech yikop kanj kamel kas diy giyak
ak ay, kaw wak ler ak namb ak poŋgayiŋgip.
Tap ñiŋemb nuk ak, joŋ golbind ak sek, bum
ñiŋ ak sek ñimbyiŋgip. 7 Nuk biynimb gok
kuyip aŋgyiŋgip, "Bi kisen winiŋgamb ak
Biyomb yimb, yand bi sikoy; nup niŋen yip
nambiŋ gip. Tomb tirup nup ak tuŋgasiky-
iŋg, tap nup gok marik ginim rek ma ayip.
8 Yand nimbip yikop ñiŋ pikñimbiyn; nuk
apiy nimbip Gor Kawnan ak yokniŋgamb
aŋgak."

Jon Jiysis Nup Ñiŋ Pikñak
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Pen ñin bap, Jiysis miñmon Nasaret
Galiyliy propens mindyiŋgip ak kirgiy, Jon
mindek ak apek, nup Joden ñiŋ namb ak
ñiŋ pikñak. Nup kun giy ñiŋ pikñek,
10 Jiysis kumb biyoŋ amnakniŋ; semb biyoŋ
miŋgan yikiy, Gor Kawnan ak yakir kochir
rek, wiŋind nup ker owak. 11 Kun giy
owakniŋ, minim bap semb biyoŋ nimb apiy
aŋgak, "Nand Ñi mapin yand yimb. Nip
niŋen, yip tep yimb gip aŋgak." 12 Pen won
kun anep, Gor Kawnan ak Jiysis nup gek,
miñmon nep namb okok amiy; 13 ñin onep
ñin jiwiy andikiy ar piskind ak mindyiŋgip.
Kun okok mindakniŋ, Seytan, Jiysis nup
gen minim yip ak kindik giy timey gaŋ
aŋgiy, ap aŋgyiŋgip. Miñmon mindyiŋgip
wikan kun ak kayn ayndik tap gok nep
mindyiŋgip. Pen enjol gok, ap Jiysis nup
bak ay kond mindyiŋgipay.

Jiysis Bi Omiŋal Omiŋal Dak
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

14 Pen Gapman biyomb Herot Jon nup
kalambis ayakniŋ, Jiysis nuk miñmon
Galiyliy amiy, Gor minim tep ak biynimb
gok kuyip aŋgñiyiŋ aŋgak, 15 "Gor chinup
diy kond mindeniŋgamb aŋgiy ñin per

kond mindyiŋgipim ak, miñiy wip! Tap siy
tap timey gipim ak, yenen kun gipun aŋgiy
kirgiy, Gor biynimb simb niŋiy diniŋgamb
minim tep ak, niŋind aŋgip aŋgiy dinimimb
aŋgak."
16 Jiysis Galiyliy chemb gol ak pandiky-
iŋg niŋak; bi piysdep mamiymiŋay ak piys
dur aŋgiy, wimben ak di ñiŋg namb biyaŋ
yokiy minderik. Bi mamiymiŋay kun ak
yimb kiykmiŋay ak, Saymon yip, Enjriw
yip. 17 Kuyipmiŋay niŋiy aŋgak "Aper yand
yip taŋgiy, nirip aŋgñirep gen, bi biyn-
imb dep omiŋal ak mindeniŋgayr aŋgak."
18 Aŋgek niŋind aŋgip aŋgiy, wimben gok
kirgiy, Jiysis yip nep taŋgyiŋgipay.
19 Pen Jiysis tapin sikoy won bap amiy
niŋak: Sebediy ñinuk Jemis yip, Jon yip bot
miŋgan ak mindyiŋg, wimben puŋgrikak
ak kopis kopis gi minderik. 20 Kuyipmiŋay
niŋiy aŋgak, "Nirmiŋay owiyr-ey aŋgak."
Aŋgek kiykmiŋay niŋiy, nop nup bi gunap
yip bot ar ak kirgiy, Jiysis yip amiy taŋgy-
iŋgipay.

Jiysis Kichekiy Aŋg Mis Yokak
(Luk 4:31-37)

21 Pen kiyk miñmon yomb Kapaniyam
amiy, Jiysis Jiwda lotiw minek ak; nan-gep
korip miŋgan biyaŋ amiy, Gor minim ak
aŋgñek; 22 biynimb gok niŋiy jiwdiy aŋgyak,
"Bi low tiysa apay rek ma aŋgip, biyomb
yimb niŋrep giy apay rek aŋgip aŋgyak."
23 Pen won kun ak, bi kichekiy ambaŋ ayak
bap, korip miŋgan kun ak mindek ak suk
aŋgiy aŋgak, 24 "Jiysis bi Nasaret nimb!
Nand yerginiŋg opan? Chinup gi timey
giniŋg opan rek ayip? Pen Gor ñin chinup
aŋgayak ak ma wip. Yand nip niŋbiyn:
timey ma gipan; Gor Ñi tep nuk ak mindpan
aŋgak."
25 Aŋgek, Jiysis kichekiy anup aŋgak,
"Minim ma aŋgnimin! Bi anup kirgiy mis
amnoŋ aŋgak." 26 Aŋgek, bi anup gek jep
diy, suk yomb aŋgakniŋ, mis amnak. 27 Kun
gek niŋiy, biynimb ap mindeyak gok wal
yimb aŋgiy, minim aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋ-
gyak, "Bi biy minim kisenimb ar bap dand
wip rek ayip. Nuk bi kilis sek; kichekiy
malñiluk gok aŋgip rek niŋiy mis ambay aŋ-
gyak." 28 Kun aŋgiy, Jiysis kichekiy malñiluk
aŋgyokak minim kun ak, Galiyliy Propens
okok maŋgiysek aŋgñey amnak.

Jiysis Saymon Numok Nup Gek Suŋ Ayak
(Mat 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Pen Jiysis, Jemis, Jon, Saymon, En-
jriw kiyk Jiwda nan-gep korip ak kirgiy,
mis apiy, Saymon yip numam Enjriw yip
korip ak amniŋg saŋdiyak. 30 Korip am-
jakiy Jiysis nup aŋgyak, "Saymon numok
nup, mumbwak okok mon rek yinek, kin
mindip aŋgyak." 31 Aŋgeyak, Jiysis am nup
di jakñakniŋ, wak mon rek yinek ak suŋ
ayakniŋ, day tap keñmaŋgiy kuyip gok
daŋgiyak.

Jiysis Biynimb Gok Gek Suŋ Ayak
(Mat 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Pen pumb saŋind amnak won ak, biyn-
imb tap gak gok yip, kichekiy ambaŋ ayak
gok yip Jiysis gek suŋ ayaŋ aŋgiy, mindek ak
dand wiyak. 33 Kapaniyam biynimb gok, ap
kinjeŋrumb mis akyaŋ ken niŋmindyakniŋ,
34 biynimb tap gak gok gek suŋ ay, kichekiy
malñiluk ambaŋ ayak gok aŋg mis yokiy
gak. Pen kichekiy malñiluk kun gok Ji-
ysis nup niŋrep giyak rek, Gor Ñinuk ap
mindip biy aŋgiy miseŋ aŋgniŋg geyak,
kuyip minim ma aŋgnimimb aŋgiy, aŋg mis
yokak.

Jiysis Miñmon Galiyliy Taŋgyiŋgip
(Luk 4:42-44)

35 Minek, Jiysis maynamb yimb tikjakiy,
dawin kun ak kirgiy wikan bap key amiy,
Nop nup aŋgniŋ mindek. 36 Pen binuk Say-
mon; binuk gunap yip Jiysis akay aŋgiy,
piyow dand amiy, 37 nup niŋiy aŋgyak,
"Biynimb maŋgiysek nip akay aŋgiy piy-
owsipay aŋgyak." 38 Kun aŋgeyak, Jiysis
aŋgak, "Miñmon wikan bap nep aŋgñiyn
aŋgiy ma winik; miñmon gunap kunep
aŋgñiyn aŋgiy winik rek nem amnun aŋ-
gak." 39 Kun aŋgiy, miñmon Galiyliy namb
okok giraŋgyiŋg, am Jiwda nan-gep korip
miŋgan gok amiy, Gor minim aŋgñiyiŋg,
biynimb kichekiy malñiluk ambaŋ ayak gok
Jiysis kichekiy malñiluk gok aŋgek mis am-
niyak.

Jiysis Bi Soy Ayndik Ayak Bap Gek Suŋ Ayak
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Bi soy ayndik ayak bap Jiysis mindek
siŋak apiy, koŋgim yimiy aŋgak, "Nand soy
yip ak gey suŋ ayniŋg; gey suŋ aynimuŋ
aŋgak." 41 Kun aŋgek, Jiysis nup simb niŋiy
aŋgak, "Nip gen suŋ ayniŋgamb aŋgiy,"

42 diniŋaknin suŋ ayak. 43 Pen nup minim
kilis aŋgiy aŋgak, 44 "Kinjeŋnamb okok amy-
iŋg, biynimb gunap kuyip Jiysis yip gek
suŋ ayip aŋgiy ma aŋgnimin. Yipund giy
nep am bi Gor nup simboŋgep anup yomiy,
soy ayndik yip ak suŋ ayip aŋgiy, Mosis
nind aŋgak rek tap gunap pikiy, dam Gor
nup simboŋg ñenimin mey; biynimb gok
bi ak miñiy suŋ ayip aŋgiy niŋniŋgambay
aŋgak." 45 Kun aŋgak ak pen; bi kun ak nuk
amiy, biynimb okok monmon aŋgñek mey,
Jiysis miñmon okok miseŋ giraŋgonimuŋ
rek ma ayek, nuk am biynimb kuŋay ma
mindeyak namb okok mindakniŋ, biynimb
miñmon kind kind nup niŋniŋ apyiŋgi-
pay.

2

Jiysis Bi Ñin Tomb Kalaw Gak Bap Gek Suŋ Ayak

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

1-2 Kisen pen Jiysis tip ak miñmon Ka-
paniyam apek, ap mindip korip ak aŋgey
niŋiy, biynimb kuŋaynep ap gey gey, korip
miŋgan, kinjeŋrumb mis ar akyaŋ timbik
giy yimb aŋgak. Kun gek, Jiysis korip miŋ-
gan akyaŋ nep mindyiŋg, minim aŋgñak.
3 Kuyip Gor minim aŋgñi mindakniŋ, bi
onep tiŋgawip ak, bi ñin tomb kalaw gak
bap, yirar ay dand apiy niŋyak: 4 tip ak
timbik giy yimb aŋgek, bi ñin tomb kalaw
gak anup dand korip ar biyoŋ amiy, korip
ak tuŋgyikiy, yokey Jiysis mindek biyaŋ
amnak. 5 Pen nuk gek suŋ ayniŋgamb aŋgiy
niŋyak rek, Jiysis aŋgak, "Ñi yand. Tap
siy tap timey gipan gach ak wiykyoksipiyn
aŋgak."

6 Kun aŋgek, Jiwda low tiysa gunap bisiŋg
mindeyak gok gos kiyk okok nep niŋiy aŋ-
gyak, 7 "Bi biy yenen Gor nup aŋg sikoy
giyiŋg, ap tom gisap? Biynimb gok tap
siy tap timey gey, bi bap gach kuyip ak
wiykyoknimuŋ rek ma ayip; Gor nep mey,
gach wiykyokniŋgamb aŋgyak." 8 Pen Ji-
ysis gos niŋyak kun ak key niŋiy aŋgak,
"Yenen gos kun ak rek kun giy niŋbim?
9 Bi ñin tomb kalaw gip anup yerip aŋ-
gen, nimbip tep giniŋgamb? Tap siy tap
timey gipan gach ak wiykyoksipiyn aŋgen
nimbip tep giniŋgamb akaŋ; tikjakiy minj
nak ak winiŋg dand amnoŋ aŋgen, nimbip
tep giniŋgamb? 10 Yand nimbip aspiyn: Bi
bap Ñinuk man ar biy awak ak, key niŋiy
ma awak, Gor aŋgek awak ak mey; nuk
tap siy tap timey gipay ak niŋiy kirginiŋg,
kirginiŋgamb aŋgak." 11 Kun aŋgiy, bi ñin
tomb kalaw gak anup aŋgak, "Yand nip as-
piyn: tikjakiy, minj band nak ak dand korip
amnoŋ aŋgak." 12 Aŋgek, won kun anep
tikjakiy, minj band nuk ak dand saŋdak.
Kun gek niŋiy, biynimb gok wal yimb aŋgiy,
Gor nup yimb ak dand aranyiŋg aŋgyak,
"Nind tap kun ak rek bap gey, ma niŋnuk
aŋgyak."

Jiysis Liypay Nup Suk Aŋgak

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Jiysis ñin bap tip ak andkind Galiyliy
chemb gol okok amek, biynimb kuŋaynep
nup niŋiy ap nan-geyak, kuyip Gor minim
tep ak aŋgñak. 14 Kun giy aŋgñi diy; kin-
jeŋnamb okok amyiŋg niŋak; Alpiyas ñinuk
Liypay, bi takes dep ak, woŋg giyiŋgip ko-
rip miŋgan ak bisiŋg mindek. Nup niŋiy,
"Apey yand yip taŋgor aŋgek," tikjakiy yip
taŋgyiŋgipiyr.

15 Jiysis pen, binuk gok yip am Liypay
korip ak tap ñiŋyakniŋ, bi takes dep gok
sek, bi tap siy tap timey giyak gok sek Jiysis
yip taŋgeyak rek, yip jimñiy tap ñiŋyak. 16 Bi
Peresiy low tiysa mindeyak gunap, Jiysis
binuk gok kuyip aŋgyak, "Jiysis yenen bi
takes dipay gok yip, tap timey gipay gok yip
tap ñiŋimb?"

17 Aŋgeyak, Jiysis minim kun ak key niŋiy
aŋgak, "Biynimb suŋ gok, dokta niŋniŋ ma
ambay; biynimb tap gip gok nep niŋniŋ
ambay. Bi bap Ñinuk biynimb suŋ-tep
mindpun aŋgiy niŋbay gok kuyip, di Nop
yip jimñiniŋg ma awak; biynimb tap siy tap
timey gipun aŋgiy niŋbay gok kuyip, di Nop
yip jimñiniŋg awak aŋgak."

Biynimb Gunap, Jiysis Nup Tap Bul Gep Minim Ak Aŋg Niŋyak

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Peresiy kay bi kiyk gok sek, Jon binuk
gok sek ñin gunap lotiw nep mindonjun
aŋgiy, tap ma ñimbyiŋgipay ak mey, biyn-
imb gunap apiy Jiysis nup aŋgyak, "Peresiy
kay bi kiyk gok sek, Jon binuk gok sek
ñin nokom nokom tap ma ñimbay. Pen
binak gok, yenen kun ma gipay aŋgyak."
19 Aŋgeyak, Jiysis miñ giyiŋgipay ar kun

ak ma giniŋgambun aŋgiy, paydoŋ ay aŋ-
gak, “Bi biyn diniŋ giniŋgamb bap, numiy
numam gok yip mindiy, tep gakniŋ min-
deniŋgambay ak mey, tap keñmaŋgiy ma
kirginiŋgambay. 20 Pen kisen biynimb gu-
nap bi kiyk kun anup dand ameniŋgambay,
simb gek, ñin kun ak tap ma ñiŋniŋgambay.
21 Pen chech kisenimb band bap diy,
chech wor ay puŋgrikniŋgamb tam ak ñaŋ
dey; chech kisenimb ak kilis mindyiŋ,
chech wor ayniŋgamb band ak puŋgrikiy,
chech kiyk ak takiy nep puŋgrikek am-
niŋgamb. 22 “Ñiŋ wayn ak kunep. Ñiŋ
wayn kimnimb ak diy, meymey wak nind-
nimb miŋgan ak ma soŋ aypay. Yenen:
soŋ ay simjen ñey; meymey wak ak biŋ
aŋgiy, puŋgrikiy soŋ am diniŋgamb. Kun
ak mey, ñiŋ wayn kimnimb ak, meymey
wak kimnimb miŋgan ak nep soŋ ayep
aŋgak.”

Minim Okok Sek, Lotiw Ñin Minim Ak Sek Gor Ñinuk Kond Mindip

23 Kisen Jiwda lotiw ñin bap, Jiysis binuk
gok yip wiyt woŋ namb ak amyiŋ, binuk
gok wiyt maŋgiy gunap tikiy, wak pik yokiy
ñimbyiŋ ameyak. 24 Kun gey, Peresiy bi
gok niŋiy, Jiysis nup aŋgyak, “Miñiy lotiw
ñin chin woŋ magep ak, binak gok yenen
wiyt maŋgiy tik wak pikyokiy ñimbsipay
aŋgyak.” 25 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, “Basind
Depiyt wosrey yiwan gek gak kesim tikyak
ak, ma niŋbim? 26 Wosrey binak Abayra bi
Gor nup simboŋgep yomb yimb mindyiŋgip
ñin ak, Depiyt binuk gok yip kuyip yiwan
gek, Gor aŋgniŋep korip ak amiy, biret
biynimb yikop gok ma ñimbay; bi Gor nup
simboŋgep gok nep ñimbay ak aŋgniŋey,
ñek ñiŋyak ak pen, Depiyt timey gak aŋgiy
ma apun. Yiwan gek gak apun aŋgak.”
27 Kun aŋgiy aŋgak, “Ñin bap yikop mindep
minim ak nind aŋgiy, kisen biynimb gok
ma gayak; kuyip gay añiŋ ay mindrep giyaŋ
aŋgiy, ñin bap yikop mindeniŋgiy aŋgak.
28 Pen Nop aŋgek, “Bi bap Ñinuk tap okok
kond mindiy, lotiw ñin ak kunep kond
mindiy gip aŋgak.”

3

Jiysis Bi Ñin Kalaw Gak Bap, Lotiw Ñin Ak Gek Suŋ Ayak

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Ñin bap pen, Jiysis tip ak andkind Jiwda
nan-gep korip ak amiy niŋak: bi ñin kalaw
gak bap korip miŋgan kun ak ap mindek.
2 Bi Peresiy gok Jiysis yerip rek gek, Jiwda
kanjsol miytiyŋ giy nup kor ginjun aŋgiy,
kapkap niŋmindeyak.
3 Jiysis bi ñin kalaw gak anup aŋgak,
“Tikjakiy, siŋbiy owan aŋgak.” 4 Aŋgek, nuk
mindek siŋak apek, kuyip aŋgak, “Lotiw ñin
chin ak yergep? Tep gep akaŋ timey gep?
Biynimb gok kuyip simb niŋiy gon kim am-
niŋgiy akaŋ, kirgon kumniŋgiy?” Aŋgek,
nup pen minim bap ma aŋgyak. 5 Biynimb
minim nup ma dinjun aŋgiy niŋyak kun
gok kuyip, niŋek nup mapin akak ak pen;
gos tep ma niŋbay aŋgiy, kuyip simb niŋak.
Kun ak kuyip niŋdand pandikiy, bi ñin
kalaw gak ak nup, ñin parsek ayan aŋgek,
parsek ayakniŋ suŋ ayak. 6 Kun gek niŋiy,
bi Peresiy gok am Herot binuk mindeyak ak
amiy, minim aŋgniŋ aŋgniŋ giy, Jiysis nup
kun kun giy ñaŋgjun aŋgyak.
7-8 Jiysis pen kuyip kirgiy, binuk gok diy,
am Galiyliy chemb gol siŋak mindyakniŋ,
biynimb kuŋaynep wiyak. Galiyliy biyn-
imb gunap, Taya-Saydon biynimb gunap,
Jerusalem biynimb gunap, Jiwdiya biynimb
gunap, Yidumiya biynimb gunap, Joden
ñiŋ pis tawakdoŋ ken biynimb gunap nuk
giyiŋgip ar ak aŋgey niŋyak ak mey, nup
niŋniŋ wiyak. 9-10 Pen nup diniŋon chinup
suŋ ayniŋgamb aŋgiy, ap chichmiy yim
gey apek, binuk gok kuyip aŋgek, bot bap
di ayrep giyak. 11 Pen biynimb kichekiy
malñiluk tap yerip ambaŋ ayak gok, Jiysis
mindek siŋak koŋgim yimiy, minim yomb
aŋgiy aŋgyak, “Nand Gor Ñinuk yimb aŋ-
gyak!” 12 Jiysis pen, kichekiy malñiluk gok
kuyip minim kilis aŋgiy aŋgak, “Minim kun
ak miseŋ ma aŋgnimimb aŋgak.”

Jiysis Binuk Onep Wimiŋgan Ak Dak
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Pen Jiysis miñmon taw bap amiy,
binuk diniŋ gak gok aŋgek apeyak aŋ-
gak, 14 “Yand nimbip bi onep wimiŋgan ak
dispiyn ak mey, yand yip taŋgiy, bi minim
yip dand amemb gok mindiy, aŋgyoken
am biynimb okok kuyip aŋgñiniŋgambim.
15 Nimbip aspiyn ak mey, kichekiy malñiluk
tap gok kunep aŋgyokniŋgambim aŋgak.”
16 Jiysis binuk dak kun gok yimb kiyk mey,
bap Saymon, kisen Jiysis yimb nup bap

Piyta aŋgak. [17-19] Bap Jemis, numam bap
Jon, nop kiymiŋay yimb ak Sebediy. Ji-
ysis kuyipmiŋay, timuk-bi aŋgak. Binuk
bap Enjriw; bap Piyliyp; bap Batlomiyiw;
bap Matyiw; bap Tomas; bap Jemis, nop
nuk yimb ak Alpiyas. Bap Taydiyas, bap
Saymon, nup Saymon Selot aŋgyak. Bap
Jiwdas Yiskariyot. Nuk mey, kisen Jiysis
nup mimuŋg gak.

Jiysis Nup Seytan Ambaŋ Ayip Aŋgyak

[20] Pen Jiysis korip amek, tip ak biynimb
kuŋaynep ap nan-gi mindyakniŋ, binuk gok
yip tap ñiŋniŋgiy rek ma ayak. [21] Kun
gek, biynimb gunap Jiysis sakiy ayip aŋgey
niŋiy, nonim, nunay, numam sikop nup
poŋdiniŋg wiyak.
[22] Pen Jiwda low tiysa Jerusalem nimb
wiyak gok aŋgyak, "Belsiybul Jiysis nup
ambaŋ ayip rek, malñiluk tap gok aŋ-
gyokip aŋgyak." Nup yesek kun aŋgeyak,
[23] nuk biynimb gok kuyip aŋgek apeyak,
minim ar kun ak paydoŋ ay kuyip aŋ-
grep giy aŋgak, "Seytan yergiy Seytan
nup aŋgyokniŋgamb? [24-25] Biynimb miñ-
mon nokom bap kiyk keynep penpen
giniŋgambay ak, wikan kun ak asik keykey
ayniŋgambay. Pen amyoŋg apyoŋg gok
kunep penpen giy, asik keykey ayniŋgam-
bay. [26] Kun ak rek, Seytan nuk key kichekiy,
malñiluk tap nuk gok ma aŋgyokniŋgamb.
[27] "Bi kalrimey bap mindakniŋ, bi bap am,
tap nup gok ma diniŋgamb; miñ di tiwniŋg
ay nep mey, am tap nup gok diniŋgamb.
[28] "Pen niŋrep ginimimb! Biynimb gok
tap siy tap timey yerip yerip giniŋgambay
ak, Gor nup aŋgniŋey, niŋiy kirginiŋgamb.
Bapiy nup akaŋ yip aŋgjiwniŋgambay ak,
kunep, kuyip niŋiy kirginiŋgamb ak pen,
[29] Kawnan nuk ak nup aŋgjiwniŋgambay
ak, niŋiy ma kirginiŋgamb. Miker kun
ak perper mindeniŋgamb aŋgak." [30] Jiysis
nup, Seytan yip mindip aŋgeyak mey; kun
aŋgak.

Jiysis Nonim Numam Nuk Gok

[31] Pen Jiysis nonim numam sikop ap
mis akyaŋ mindyiŋg, nup "Owan" aŋgey,
[32-35] biynimb korip miŋgan biyaŋ nup piŋiy
kuskus gi mindeyak gok aŋgyak, "Nanim
namam sikop ap mis biyaŋ mindiy, nip
owan aspay aŋgyak." Kun aŋgeyak, Jiysis
biynimb mindeyak gok niŋdand pandikiy
aŋgak, "Nimb mey amiy yand, mam yand
gok mindpim. Biynimb Gor aŋgip rek
niŋdipay gok mey, amiy, mam, ay yand gok
rek mindpay aŋgak."

4

Tap Yiŋ Yimemb Minim Paydoŋ Ayak
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

[1] Jiysis Galiyliy chemb gol ak amiy, biyn-
imb gok kuyip tip ak minim aŋgñi min-
dakniŋ, biynimb kuŋaynep ap nan-giyak.
Kun geyak, Jiysis bot ar ak bisgiy, am
ñiŋg namb siŋak mindyiŋg, kuyip minim
aŋgñak. [2] Minim kun gok paydoŋ ay, ar
keykey nep aŋgñak.
[3] Ar bap paydoŋ ay aŋgak, "Minim aŋg-
niŋg gispiyn ak niŋim! Bi bap woŋgday
nuk ak piken piŋiy gayrep giy, wiyt maŋgiy
dam diyokek amnakniŋ, [4] gunap kinjeŋ
kosemb ar ak yapeniŋgamb, yakir gok ap
ñiŋniŋgambay. [5] Gunap kamb ar man siskoy
ayniŋgamb okok yapiy jakniŋgamb ak pen;
[6] kindiy paryomb ma amnak rek, pumb
niŋiy milip giniŋgamb. [7] Gunap kikasik
dindbiliŋ mindeniŋgamb namb okok yapiy
jakniŋgamb ak pen, kikasik dindbiliŋ gok
pik ñimbek maŋgiy ma piyniŋgamb. [8] Pen
gunap man tep ar ak yapiy, jakrep giy,
maŋgiy piyrep yimb giniŋgamb. Gunap
maŋgiy ñin jiwiy rek piyniŋgamb, gunap
maŋgiy ñin jiwiy omiŋal rek piyniŋgamb;
gunap ñin jiwiy onep tiŋgawip ak rek
piyniŋgamb aŋgak."
[9] Jiysis minim kun ak aŋgjiwyiŋg aŋgak,
"Nimb biynimb gos timund sek minden-
imimb gok, minim aspiyn biy niŋnimimb
aŋgak."

Minim Paydoŋ Ayak Kiñiŋ Ak
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

[10] Biynimb Jiysis minim aŋgakniŋ, ap
niŋmindeyak kun gok keykey amniyakniŋ,
binuk onep wimiŋgan ak sek, biynimb nuk
gunap sek nup aŋgyak, "Minim paydoŋ ay
apan kiñiŋ ak yerip aŋgyak." [11] Aŋgeyak aŋ-
gak, "Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb
minim ma niŋyiŋgipay ak; nimb niŋiy
niŋniŋgambim ak pen; biynimb gunap
minim nup ma niŋjun apay rek, kuyip pay-
doŋ ay nep aŋgñimbiyn. [12] Kiyk Asaya aŋgak
rek:
'Windin niŋbay ak pen, tap gunap ma
niŋbay. Minim niŋbay ak pen,

minim kiñiŋ aŋgip kun aŋgiy ma niŋbay. Niŋrep gipyap rek, Gor nup aŋgniŋembiyap, tap siy tap timey gipay ak niŋiy kirgipkop' aŋgak."

Paydoŋ Ayak Minim Junj Ak Aŋgñak
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Jiysis kun aŋgiy kuyip aŋgak, "Minim
paydoŋ ay aŋgen ma niŋbim kun ak;
yergiy kisen minim paydoŋ ay aŋgeniŋ-
gayn niŋniŋgambim? 14 Wiyt yiŋ ak, Gor
minim nup ak aŋgiy apiyn. 15 Maŋgiy gu-
nap kinjeŋ yomb ar ak yapek, yakir gok
ap ñiŋniŋgambay apiyn ak; biynimb gok
Gor minim niŋbay ak pen, won ak Seytan
ap gek, sakiy gipay aŋgiy apiyn. 16-17 Pen
gunap kamb ar man siskoy ayniŋgamb okok
yapiy jakniŋgamb ak pen, kindiy am wos
ma gek, pumb niŋiy milip giniŋgamb apiyn
ak; Gor minim ak kisen won ak niŋey tep
gaknıŋ diniŋgambay ak pen, yep won bap
mindiy, biynimb gunap minim aŋgey niŋiy
akaŋ, miker gunap apek, minim nup ak kir-
giniŋgambay aŋgiy apiyn. 18-19 Pen kikasik
dindbiliŋ namb ak yapiy jakiy maŋgiy ma
piyniŋgamb rek mey; biynimb Gor nup
minim niŋniŋgambay ak pen; woŋg wariy,
korip minj kinemb, tiw minan, maniy, tap
okok gosimb niŋiy, aŋgip rek ma giniŋgam-
bay. 20 Wiyt maŋgiy man tep ar ak yapiy
jakrep giy, maŋgiy ñin jiwiy akaŋ, ñin jiwiy
gunap rek piyniŋgamb apiyn ak; biynimb
Gor minim niŋiy nup pisnep chiŋgipay gok
apiyn. Gunap nup direp gipay; gunap nup
direp yimb gipay; gunap nup direp giyiŋg,
ar kun ak key yimb gipay aŋgiy apiyn aŋ-
gak."

Lam Ak Daŋgiy Ar Siŋbiyoŋ Tik Ayep
(Luk 8:16-18)

21 Jiysis pen tip ak, minim bap paydoŋ
ay aŋgak, "Lam ak daŋgiy, boŋg molik
okok akaŋ, tiyn miŋgan okok ma aypay.
Melik ginimuŋ aŋgiy, ar siŋbiyoŋ tik ay-
pay. 22 Kun ak rek, minim yerip yerip
miñiy weygiy mindip gok, kisen Gor gek
miseŋ niŋniŋgambay. 23 Nimb biynimb gos
timund sek mindenimimb gok minim as-
piyn biy niŋrep ginimimb aŋgak."

24 Kuyip minim bap aŋgak, "Minim
niŋsipim ak niŋiy, niŋrep ginimimb.
Biynimb minim yiñrimey rek aŋgniŋgam-
bay gok, Gor kuyip kunep yiñrimey rek
aŋgniŋgamb. Biynimb minim sayn rek aŋg-
niŋgambay gok, Gor kuyip kunep minim
sayn rek aŋgniŋgamb. 25 Biynimb minim
niŋiy niŋdiniŋgambay gok, Gor kuyip gos
tep ñek gunap sek niŋniŋgambay; pen
ma niŋniŋgambay gok, kiyk siskoy niŋbay
ak niŋek tap rek ma ayek, yiwur yomb
ñiniŋgamb aŋgak."

Gor Biynimb Nuk Diy Kond Mindeniŋgamb

26 Minim bap pen aŋgak, "Gor biynimb
diy kond mindeniŋgamb ak, bi woŋg nop
gok wiyt maŋgiy jakaŋ aŋgiy, dam woŋgday
kiyk okok yokey jakip rek nep giniŋgam-
bay. 27 Wiyt maŋgiy woŋgday okok yokiy,
kin taŋgyaknıŋ, gup giy jakniŋgamb ak
pen; yergiy jakip aŋgiy ma niŋniŋgambay;
28 man ak key gek jakiy, maŋgiy piy, pik
giniŋgamb. 29 Pen woŋgday nop nimb ak
pikgek niŋiy, tik dand wep ñin ak wip aŋgiy,
tik dand winiŋgamb aŋgak."

Biynimb Kuŋay Miñmon Keykey Okok Gor Aŋgip Rek Niŋdiniŋgambay
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Jiysis kun aŋgiy aŋgak, "Gor biynimb
diy kond mindeniŋgamb ak, kesim yerip
rek ak diy aŋgen niŋniŋgambim? 31-32 Mey,
mon mastet yiŋ rek ak aŋgnim. Tap yiŋ
gunap yomb yimbay gok sikoy jakip, pen
mastet yiŋ ak sikoy yimb yimey jak yomb
giy, alik pikek, yakir gok ap sisiy kun okok
aymindpay aŋgak."

Jiysis Minim Paydoŋ Ay Aŋgyiŋgip
(Mat 13:34-35)

33 Jiysis biynimb gok kuyip minim pay-
doŋ ay kun gok rek kuŋaynep aŋgñiyiŋgip.
34 Minim miseŋ aŋgñen ma diniŋgambay
aŋgiy, paydoŋ ay nep aŋgñiy, kisen binuk
gok yip key mindyiŋg, minim junj gok
aŋgñirep giyiŋgip.

Jiysis Aŋgek Yiŋgen Ak Kirgak
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ñin kun anep duŋgep won ak, Jiy-
sis binuk gok kuyip aŋgak, "Kind bindoŋ
amnun aŋgak." 36 Kun aŋgiy, binuk gok
yip biynimb kuŋaynep ap mindeyak gok
kuyip kirgiy, bot Jiysis mindek miŋgan ak
amiy, bot gunap mindaknıŋ, kiyk saŋdiyak.
37 Namb amniyaknıŋ, day yiŋgen yindmund
apiy, ñiŋg siy paŋg bot miŋgan ak amiy,
poŋgek yowniŋ rek gak. 38 Jiysis nuk pen
bot miŋgan day akneŋ ken, piylow jun ay

kinakniŋ; binuk gok nup am kikawin giy
aŋgyak, “Tiysa, chin maŋgiysek kumniŋg
gispun gos ak ma niŋban?” 39 Aŋgeyak,
Jiysis tikjakiy, yiŋgen yindmund dek ak sek,
ñiŋg siy paŋg apek ak sek aŋgek kirgak.
40 Pen binuk gok kuyip aŋgak, “Yenen
pirikpim? Gor chinup ma kond mindip
aŋgiy niŋbim?” 41 Aŋgek, kiyk wal aŋgiy,
pen aŋgniŋek pen aŋgniŋek giy aŋgyak,
“Bi kun biy an? Yergiy aŋgamb yiŋgen
yindmund ak sek, ñiŋg paŋg apamb ak sek
aŋgip rek gip aŋgyak.”

5

Bi Kichekiy Ambaŋ Ayak Bap
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Jiysis binuk gok yip bot diy, Galiyliy
chemb tikiy Gerasa biynimb mindeyak kind
akdoŋ ken amjakyakniŋ, 2 bi kichekiy am-
baŋ ayak bap Jiysis mindek ak awak. 3-4 Bi
kun ak chip komyak kamb miŋgan okok kin
taŋgyiŋgip. Nup per sen diy, ñin tomb okok
aybirikyiŋgipay ak pen, sen gok gek puŋ-
grikek, amyiŋgip. Giyiŋgip kun ak, nup gey
gos niŋnimuŋ rek ma ayak. 5 Pumbnamb
kisyimken, chip komyiŋgipay kamb miŋ-
gan okok sek, miñmon yirik okok sek gawil
giraŋgyiŋg, kamb diy mumbwak nuk gok
key timbyiŋgip. 6 Pen ñin kun ak nuk Jiysis
nup parchim niŋiy, puŋgrikind aŋgiy am
apek siŋak koŋgim yimek, 7-8 Jiysis kichekiy
ambaŋ aymindek anup aŋgak, “Kiriŋg mis
amnoŋ aŋgak.”

Aŋgek aŋgak, “Jiysis. Gor Biyomb sikerek
Ñinuk. Yip yerginiŋg opan? Gor mindip rek
yip miker ma ñinimin aŋgak.”

9 Kun aŋgek, Jiysis bi kun anup aŋgak,
“Yimb nand yerip?” Aŋgek aŋgak, “Yip
kichekiy kuŋaynep ambaŋ ayip rek, yimb
yand ‘Kuŋaynep’ aŋgak.” 10 Pen Jiysis nup,
kichekiy gok kuyip paryomb okok ma aŋ-
gyoknimin aŋgiy, aŋgniŋyiŋg nep mindek.
11 Won kun ak, kanj kuŋay yimb, tiw
tawsin rek, amil ñimbeyak pir siŋak ak mey,
12 kichekiy gok Jiysis nup aŋgyak, “Chinup
aŋgey, am kanj guniyoŋ kuyip molik sikun
aŋgyak.”

13 Kun aŋgey, kichekiy gok aŋgyokek, am
kanj gok kuyip molik sikey, puŋgjiw min-
duŋ biyaŋ amiy, gi dam ñiŋg biyaŋ pikiy,
maŋgiysek ñiŋg ñimbiy kumdiyak.
14 Pen bi kanj mokyiŋgipay gok, am dawin
yomb gok, miñmon yikop gok minim kun
ak aŋgñeyak, biynimb gok am niŋun aŋgiy,
Jiysis mindek ak wiyak. 15 Apiy niŋyak:
bi kichekiy kuŋaynep ambaŋ ayak kun ak;
chech yimiy bisiŋg mindrep gek, kuyip jel
gak.
16 Biynimb nind ap mindeyak gok, kisen
wiyak gok kuyip, Jiysis yerer gak ak
aŋgñiyak. Pen kanj gok kuyip yerer gak
ak kunep aŋgñeyak niŋiy, 17 Jiysis nup
aŋgyak, “Miñmon chinup biy kirgiy amnoŋ
aŋgyak.” 18 Aŋgeyak, Jiysis bot diy amniŋ
gek, bi gek suŋ ayak ak aŋgak, “Yand yip
amjur akaŋ?” 19 Aŋgek aŋgak, “Korip nak
amiy, biynimb nak gok kuyip, Gor nip
simb niŋiy yerer gip minim ak, aŋgñinimin
aŋgak.” 20 Aŋgek, bi kun ak miñmon
Dekapoliys giraŋgyiŋg, Jiysis nup yerer gak
ak, biynimb gok kuyip aŋgñek niŋiy, wal
yimb aŋgyak.

Jiysis Gek, Biyn Bap Suŋ Ay, Pañ Kumak Bap Tikjakiy Gak
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Jiysis pen bot diy, tip ak andkind
am Galiyliy chemb pis tawakdoŋ ken min-
dakniŋ, biynimb kuŋaynep wiyak.
22-23 Bi bap yimb nuk Jayras. Nuk Jiwda
nan-gep korip ak kond mindyiŋgip. Ji-
ysis nup niŋiy, ap mindek siŋak koŋgim
yimiy aŋgak, “Pañ mapin yand ak kumniŋg
gisap. Nand ap nup diniŋey, jak amnaŋ
aŋgak.” 24 Aŋgek, Jiysis tikjakiy Jayras yip
amniriknin, biynimb kuŋaynep am Jiysis
nup namb ay dand amniyak.
25 Pen biyn bap, biyn kinjeŋ pandikakniŋ
mindek simiy yin wimiŋgan ak ayak. 26 Biyn
kun ak dokta gok kuyip, yip gey suŋ
ayaŋ aŋgiy, maniy tawyiŋgip ak pen, nup
gey suŋ ma ay, tapin yomb yimb gak.
27-28 Pen nuk Jiysis giyiŋgip minim ak aŋgey
niŋak rek, am chech band nup ak nep
diniŋen suŋ ayniŋgamb aŋgiy, biynimb
kuŋay mindeyak namb ak, 29 mindek kund
okok ken apiy, chech nup ak diniŋek, likañ
yapyiŋgip ak milip gak. Namb nuk akyaŋ
key niŋak nup suŋ ayak. 30 Pen Jiysis nup
gak kun ak key niŋiy; tuŋgandikiy biyn-
imb gok kuyip aŋgak, “Chech yip ak an
diniŋsap?” 31 Aŋgek, binuk gok aŋgyak,
“Biynimb kuŋaynep nip chirok ñimbay ak,

yenen yip an dininjmb aŋgiy aspan aŋ-
gyak." 32 Kun aŋgey, Jiysis minim kuyip
aŋgyak ak ma diy, an dininjmb aŋgiy piy-
ownij mindek. 33 Pen biyn kun ak, nup
yerer gak ak nijiy, pirikiy jep di giy, ap
Jiysis mindek sijak koŋgim yimiy, nup suŋ
ayak minim ak miseŋ aŋgñak.
34 Jiysis pen aŋgak, "Pañ yand. Gor yip
gek suŋ ayniŋgamb aŋgiy gos nijban rek,
nip gek suŋ ayip nen, amiy mindrep gin-
imin aŋgak."
35 Jiysis minim kun ak aŋgaknij, Jayras
binuk gunap, korip nuk animb apiy aŋgyak,
"Panak mindarik kumimb; tiysa nup aŋgey
tomb yiwur ma winimuŋ; aŋgey andkind
amnimuŋ aŋgyak." 36 Kun aŋgyak ak pen; Ji-
ysis minim kuyip ak ma diy, Jayras nup aŋ-
gak, "Ma piriknimin; yip nep gos nijnimin
aŋgak." 37 Pen biynimb gok kuyip, kun okok
aŋgay, Piyta ak, Jemis ak, Jemis numam Jon
ak kuyipyakam nep poŋind amnak. 38 Jayras
korip ak amjakiy nijak: biynimb kilpul
aŋgyiŋ, siy aŋgyiŋ gi mindeyak. Nijiy
korip miŋgan biyaŋ amiy aŋgak, "Yenen
kilpul aŋgyiŋ, siy aŋgyiŋ gispim? 39 Pañ
ak ma kumimb; yikop wisin kinjap aŋgak."
40 Kun aŋgek, nup sik aŋgeyak, kuyip aŋg
mis yokiy, pañ nop nonim ber ak diy, binuk
kaw ak diy, poŋind pañ ak kumek, korip
ñiluk miŋgan dayey mindek biyaŋ amiy,
41 ñin kind nup ak diy, Jiwda minim aŋgiy
aŋgak, "Taliyta kawim aŋgak." Minim aŋ-
gak kiñiŋ kun ak mey, "Paskoy! Nip as-
piyn; tikjakan aŋgak." 42 Aŋgek, pañ kun ak
simiy nuk onep wimiŋgan amnak ak mey,
tikjakiy aran apyan gaknij, biynimb gok
wal yimb aŋgyak. 43 Kun geyak, Jiysis minim
kilis aŋgiy aŋgak, "Gipiyn kun ak biynimb
gok kuyip miseŋ ma aŋgñinimimb aŋgak."
Kun aŋgyiŋ aŋgak, "Pañ anup keñmaŋgiy
gunap ñem ñiŋaŋ aŋgak."

6

Nasaret Biynimb Jiysis Nup Ma Diyak
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Jiysis binuk gok poŋind miñmon kun ak
kirgiy, miñmon nuk Nasaret amnak. 2-3 Am
mindiy Jiwda lotiw ñin ak apek, nan-gep
korip ak amiy, biynimb kuŋay ap mindeyak
gok kuyip minim aŋgñaknij, nijiy wal
aŋgiy aŋgyak, "Bi kun biy kapenda miñmon
biy nimb nep; Mariya ñinuk bap. Nu-
mam nuk Jemis, Josis, Jiwdas, Saymon sek,
nunay nuk gok sek yip mindpun biy. Pen
minim kun ak akay nimb nijiy aŋgip? Tap
mageprek yergiy gip?" Kun aŋgiy, nup ma
diyak.
4 Pen Jiysis kuyip aŋgak, "Bi Gor minim
aŋgep gok, miñmon wikan gunap giraŋgey,
biyomb chin aŋgiy dipay ak pen; biyn-
imb korip miñmon kiyk key gok, minim
kuyip ak ma dipay aŋgak." 5 Nup gosimb
ma nijyak kun ak, tap mageprek gunap
ginimuŋ rek ma ayak. Biynimb tap gak
gunap nep dinijek suŋ ayak. 6 Pen Nasaret
biynimb nup, Gor Ñinuk yimb aŋgiy gos ak
ma nijeyak, nuk wal yimb aŋgak.

Binuk Onep Wimiŋgan Ak Woŋg Yip Ginim-
imb Aŋgiy Aŋgyokak
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jiysis pen korip miñmon kun okok taŋ-
gyiŋ, biynimb gok kuyip Gor minim ak
aŋgñak. 7 Ñin bap binuk onep wimiŋgan
ak suk aŋgek apey aŋgak, "Bi omiŋal ak
key, bi omiŋal ak key miñmon okok keykey
amiy, minim aŋgñinimimb. Yand nimbip
aŋgyoksipiyn rek, minim aŋgñi taŋgyiŋ,
kichekiy malñiluk tap gok aŋg mis yokniŋ,
aŋgyokniŋgambim aŋgak." 8 Minim bap
pen aŋgak "Amniŋ; tap ñiŋemb, maniy,
wand sikoy, tap gok dand ma amnimimb;
yir kondim anep dand amnimimb. 9 Tomb
tirup ay amnimimb ak pen, tiŋgliys nokom
bap nep ay amnimimb, gunap sek dand ma
amnimimb. 10 Korip bap amem nimbip aŋg-
deniŋgiy, korip kun anep mindiy, amniŋ
ginimimb ñin anep amnimimb. 11 Miñmon
bap amjakem nimbip ma aŋgdiy, minim
nimbip ak ma niŋeniŋgiy, miñmon kun ak
kiriŋ amniŋ, niŋyaŋ aŋgiy, tomb silkul
pikem yapek amnimimb aŋgak." 12 Aŋgek,
kiyk miñmon sikoy keykey amiy, biynimb
gok kuyip minim aŋgñiyiŋ aŋgyak, "Tap
siy tap timey gipim gok, Gor nup yenen kun
gipun aŋgiy, kirginimimb aŋgyak." 13 Kun
aŋgiy, biynimb kichekiy malñiluk ambaŋ
ay mindek gok, kichekiy malñiluk aŋg mis
yokiy, biynimb tap gak gok wel ayñey jak
amniyak.

Jon Nup Kuŋam Tikey Kumak
(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; Luk 9:7-9)

[14] Pen Jiysis gak rek, minim ak miñmon
okok kind kind amek, kiyŋ Herot kunep
niŋak. Biynimb gok, minim kun ak aŋg
amiy apiy giyiŋg, gunap aŋgyak, “Jon bi
ñiŋg pikñemb kumek komyak ak, tip tik-
jakiy mey, ap tap mageprek kun gok gisap
aŋgyak.” [15] Gunap aŋgyak, “Bi kun ak binak
Yilayja; bi siŋok nind apek, Jiwda Kiyŋ
yomb key yimb kisen winiŋgamb apay ak
aŋgyak.” Gunap aŋgyak, “Bi Gor minim
aŋgep wosrey mindyiŋgipay rek bap ap
mindip aŋgyak.” [16] Pen kiyŋ Herot nuk
niŋiy aŋgak, “Ak Jon bi ñiŋg pikñemb nind
kuŋam tiknik anep tikjakiy, ap kun gisap
aŋgak.”

[17-19] Yenen, nind Herot, numam Piyliyp
biynuk Herodiyas nup dek, Jon aŋgak ak
timey gip aŋgek, Herodiyas Jon nup miluk
niŋiy aŋgek, Herot binuk gunap aŋgyokek,
am Jon nup dand apiy, kalambis ayak.
Biyn Herodiyas, Jon nup pikayin aŋgiy gos
niŋak ak pen; [20] Jon tap timey ma giyiŋgip;
minim nuk yerip yerip aŋgek Herot niŋiy,
minim tep, yipund giy nep aŋgip aŋgiy,
pirikiy biyn Herodiyas nup yaw aŋgnimuŋ
rek ma ayek, [21] Jon nup yergiy pikaynim
aŋgiy, gos okok nep niŋmindyiŋgip. Mind
mind minek bap, Herot nonim nup tikak
ñin ak apek, tap yomb ñiŋniŋg, gapman
biyomb gok, amiybi yomb gok, biyomb
miñmon Galiyliy nimb gok suk aŋgek, tap
yomb ñiŋniŋg wiyak. [22] Ap tap ñiŋyakniŋ,
Herodiyas panuk ap deniys gek, biyomb ap
mindeyak gok sek, Herot sek niŋey kuyip
tep gek, Herot pañ kun anup aŋgak, “Gi-
pan kun ak tap yerip aŋgniŋeniŋgamban
nip ñiniŋgayn. [23] Pen miñmon yomb kond
mindpiyn ak aŋgniŋey, nip day ak aŋ-
gen kond mindeniŋgamban aŋgak.” [24] Kun
aŋgek, pañ ak am nonim Herodiyas nup tap
yerip ak aŋgniŋnim aŋgek aŋgak, “Jon bi
ñiŋg pikñemb jun won nup ak aŋgnimin
aŋgak.” [25] Aŋgek, panuk kasek kiyŋ Herot
mindek ak amiy aŋgak, “Yep won biy nep,
Jon bi ñiŋg pikñemb kuŋam ak tikiy, jun
won nup ak di piler ar ay, dap yip ñey niŋiy
mey; pisnep kumimb aŋgiy niŋnim aŋgak.”

[26-28] Kun aŋgek, kiyŋ Herot Jon nup niŋek
simb timey gak ak pen, nuk biyomb gok
niŋmindey pañ anup, tap yerip yip aŋg-
niŋey ñiniŋgayn aŋgak rek niŋiy, amiybi
nuk bap aŋgyokek, am Jon nup jun won
ak timbrikiy, di piler ar ay dand apiy, pañ
kun ak nup ñek, nuk dand amiy, nonim nup
ñak. [29] Pen Jon binuk gok, nup kuŋam tikyak
ak aŋgey niŋiy, am mumbwak dand apiy,
kamb miŋgan ak komyak.

Jiysis Biynimb Kuŋaynep Tap Keñmaŋgiy Ñek Ñiŋyak

(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

[30] Jiysis binuk gok andkind apiy, biynimb
gok kuyip minim aŋgñiyiŋg yerer giyak
gok, Jiysis nup aŋgñiyak. [31] Pen biynimb
kuŋay yimb nep amiy apiy geyak, Jiysis
binuk gok yip tap ñiŋniŋgiy rek ma ayek,
kuyip aŋgak, “Chin biynimb ma mindpay
namb okok amiy, yikop mindenjun aŋgak.”
[32-34] Kun aŋgiy, binuk gok yip bot diy am-
niyakniŋ, biynimb miñmon kun okok Jiysis
amjap aŋgiy, ñiŋg gol ar kinjeŋ par ak nind
amiy, Jiysis binuk gok yip amniŋg geyak
okok, nind am mindeyak. Jiysis amjakiy
kuyip niŋek, kiyk kanj siypsiyp bi kond
mindep bap ma mindip rek ak mindeyak.
Kun ak niŋek simb gek, kuyip minim gunap
tapin aŋgñi mindek. [35] Pumb paŋind am-
nakniŋ, binuk gok apiy nup aŋgyak, “Pumb
saŋind amimb. Akniy miñmon nep namb
okok nen, [36] biynimb guniy aŋgyokey, miñ-
mon korip yep maŋ akniy amiy, tap keñ-
maŋgiy kiyk gunap taw ñiŋyaŋ aŋgyak.”

[37] Aŋgeyak aŋgak, “Nimb key kuyip keñ-
maŋgiy ñinimimb aŋgak.” Aŋgek aŋgyak,
“Kun apan ak, chin maniy yir anep tiŋgawip
piskind ak dand amiy, keñmaŋgiy taw dand
apiy kuyip ñinjun?” [38] Aŋgey, Jiysis aŋgak,
“Biret nimb yerip yerip mindip am niŋim
aŋgak.” Aŋgek am niŋiy aŋgyak, “Biret
onep mamind ak, piys omiŋal sek mindip
aŋgyak.” [39] Kun aŋgeyak aŋgak, “Biyn-
imb guniy aŋgem, asik bum keykey ay,
tap kaskas ar akniy bisgey amnaŋ aŋgak.”
[40] Aŋgek, kuyip aŋgeyak, gunap piyptiy rek
bum giyak; gunap wan handret rek bum
giyak. [41] Pen Jiysis biret kaw ak sek, piys
omiŋal ak sek diy, kiyoŋgiy niŋiy, Gor nup
tep aŋgiy, biret ak tipaŋg binuk gok kuyip
ñek, kiyk biynimb gok kuyip bilok ñiyak.
Piys omiŋal ak kunep ñek, biynimb gok
kuyip bilok ñiyak. [42] Ñeyak, ñimb gey gey
kuyip tapin ayak. [43] Tap day day kirgiyak
gok, Jiysis binuk gok wand diy yiŋ gey gey,
wand onep wimiŋgan ak arachakak. [44] Tap

ñiŋyak ñin kun ak bi gok nep mey, payp tawsin amnak.

Jiysis Ñiŋg Kas Ar Ak Tawind Amnak

45 Pen Jiysis binuk gok kuyip aŋgek, bot diy Betsayda kind bindoŋ amniyakniŋ, biynimb gok kuyip key aŋgyokek amniyak. 46 Aŋgyokiy, nuk miñmon yirik bap amiy, Gor nup aŋgniŋ mindek.

47-48 Kisyim winiŋg gak won ak, Jiysis nep mindiy niŋak: Binuk gok bot diy ñiŋg namb siŋbindoŋ amniyakniŋ, yiŋgen ak ameyak okok ken apek, kosyam ñiŋg kas pikrikyiŋg amniyak. Miñmon tirgum tikak won ak, nuk ñiŋg kas ar ak amiy, kuyip tawsak ay amniŋg gek, 49 nup aŋgniŋyak-eŋ chip kawnan aŋgiy, pirikiy kumb gawil giyak. 50 Kun giy pirikeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Ma piriknimimb! Yand nep aswiyn! Gos yomb ma niŋnimimb aŋgak." 51 Aŋgiy, bot miŋgan amek, pinim dek ak kirgak. Kun gek, yergiy kun gip aŋgiy, gos kuŋay yimb niŋyak. 52 Biret diy biynimb kuŋaynep bilok ñak ak niŋyak ak pen, gos kuyip pikñiŋak rek, Gor Ñinuk ak mey kun gip aŋgiy ma niŋyak.

Jiysis Gek Biynimb Tap Gak Gok Suŋ Ayak

53 Pen ñiŋg namb ak am am miñmon Genesaret amjakiy, bot ak tiwniŋg ayak. 54 Bot ak kiriŋg amniyakniŋ, biynimb kun okok Jiysis owip aŋgey niŋiy, 55 kasek miñmon kind kind amiy, biynimb tap gak gok kuyip dand Jiysis am mindek okok amniyak. 56 Ñin kun gok Jiysis miñmon yikop akaŋ, dawin yomb okok amjakek, biynimb tap gak gok kuyip dap maker namb ak ay aŋgyak, "Nand mindey biynimb tap gip gok, chech day nip okok nep di niŋey, kuyip suŋ ayaŋ aŋgyak." Kun aŋgeyak, nuk minim kuyip ak diy niŋmindakniŋ, biynimb nup diniŋyak gok suŋ ayak.

7

Yergek Asiŋ Mindeniŋgambun

1 Bi Peresiy gunap, bi low tiysa gunap Jerusalem nimb ap mindiy niŋyak: 2 Jiysis binuk gunap nusind nupis sikop asikrep giy, tap ñimbyiŋgipay rek ma giyak. 3-4 Peresiy biynimb gok diy, Jiwda biynimb gok maŋgiysek, nusind nupis sikop aŋgyiŋgipay rek niŋiy, monmon ma giy; ñin ñiŋg ay giluŋg yokiy nep tap ñimbay. Biynimb Jiwda mer gok mindpay namb ak amiy, kunep ñin ñiŋg ay giluŋg yokiy nep tap ñimbay. Pen tiyn, piler, kap tap okok kunep kilrimey gipay.

5 Kun ak Jiysis binuk gok yikop ñiŋyak kun ak niŋiy, bi Peresiy gok sek, bi low tiysa gok sek nup aŋgyak, "Bi nand gok yenen, basind apis sikop aŋgyak rek ma gipay?" 6 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Asaya nimbip bi minim nep apim gok, niŋind yimb aŋgiy Baybol buk ak tikiy aŋgak,

'Biynimb guniy Gor Biyomb chin; Gor Biyomb chin apay ak pen, kiyk yikop minim anep apay; yip gosimb ma niŋbay. 7 Gor minim tep ak aŋgñispun aŋgiy, biynimb apay minim anep aŋgñimbay aŋgak.'

8 Nimb Gor nup minim ak kirgiy, biynimb minim apay ak dun aŋgiy, nap nasind sikop aŋgyiŋgipay ar ak kindik gipim aŋgak."

9 Jiysis kuyip tip ak aŋgiy aŋgak, "Nimb Gor minim aŋgip ak kirgiy, minim nimbik key anep apim. 10-11 Mosis minim bap tikiy aŋgak, 'Nap nanim minim aŋgnimiyr rek niŋdiy, kuyip direp ginimimb. Pen ñapan gunap nop nonim kuyip minim timey aŋgeniŋgiy, pikayem kumniŋgiy aŋgak.' Pen nimb yenen minim kun ak rek ma aŋgñimbim. Biynimb gunap nop nonim kuyip kirginiŋg, tap kuyip ñimbinup rek ak, Gor nup aŋgiy aypun aŋgey, 12 'Ak aŋgrep gispim apim.' 13 Gipim kun ak, Gor nup minim ak kirgiy, nap nasind sikop giyiŋgipay miñ ar ak nep gem amimb aŋgak."

Tap Biynimb Gek Gach Gip Gok
(Mat 15:10-20)

14 Jiysis kun aŋgiy, biynimb gok kuyip aŋgek mindek kiñiŋ siŋak apey aŋgak, "Minim aŋgniŋg gispiyn ak niŋiy, niŋrep ginimimb. 15 Tap ñimbey namb biyaŋ amniŋgamb ak gach ma mindeniŋgamb; namb biyaŋ nimb mis winiŋgamb anep mey, gach mindeniŋgamb. 16 Nimb biynimb gos timund sek mindenimimb gok, timund ay niŋrep ginimimb aŋgak."

17 Jiysis kun aŋgiy, biynimb gok kuyip kirgiy korip miŋgan amek, binuk gok nup aŋgyak, "Minim paydoŋ ay apan kun ak, kiñiŋ nuk ak yerip?" 18 Aŋgey aŋgak, "Kiyk ma niŋbay rek, nimb kunep ma niŋbim? Tap asikpay gok, monmon ñimbey koŋgiy namb biyaŋ amek, Gor niŋek gach ma mindeniŋgamb. 19 Yenen: tap ñimbay kun

gok gosimb niŋbay namb biyaŋ ma am-
niŋgamb; koŋgiy namb biyaŋ nep amek,
simb sek kiy yokniŋgambay aŋgak." Jiysis
minim aŋgak kun ak, tap okok maŋgiysek
ñiŋemb nep; asikep gunap ma mindip aŋ-
gak.
20 Pen Jiysis aŋgak, gos timey namb kuyip
akyaŋ nimb apek mey; timey gey Gor niŋek
minim mindip. 21 Biynimb gok namb kuyip
biyaŋ gos timey awakniŋ, timey giy, tap siy
diy, chip ñaŋgiy, biyn siy bi siy giy, 22 timey
nep giy, minim timey aŋgiy, tap gok yip
rek mindembikop aŋgiy, miluk niŋiy, biyn-
imb aŋgjiwiy, monmon giy, yimb key dand
araniy timey gep gos nokom niŋiy gipay.
23 Tap timey gipay kun gok key okok nimb
ma wip, gos timey ak namb kiyk biyaŋ nimb
apamb timey gambay mey, gach mindip.

Biyn Bap Pañ Yip Ak Gek Suŋ Ayniŋgamb Aŋgiy Niŋak
(Mat 15:21-28)

24 Jiysis Galiyliy kirgiy, am miñmon Taya
maŋ okok amnak. Amiy, biynimb gok yip
miñiy ma niŋniŋgiy aŋgiy, korip miŋgan
bap am weyiŋg mindek ak pen; weygiy min-
donimuŋ rek ma ayak. 25-26 Biyn bap, panuk
nup kichekiy abaŋ ayak ak mey, Jiysis wip
aŋgey niŋiy, am mindek kiñiŋ siŋak jun
paŋgiy aŋgak, "Pañ yip kichekiy abaŋ ayip
ak, gey mis amnaŋ aŋgak." Biyn kun ak nuk
Jiwda mer bap. Nup tikyak miñmon Siyriya;
dawin yomb nuk mey Poniysiya. 27 Pen kun
aŋgek, Jiysis nup tikdam ay aŋgak, "Keñ-
maŋgiy ñapan chin gok ñemb ak di kayn
mokon, timey giniŋgamb aŋgak." 28 Aŋgek,
biyn ak pen aŋgak, "Biyomb! Ak tep apan
ak pen, ñapan gok tap ñimbey, day day gok
nep boŋg molik okok yapek, kayn ñiluk gok
ñimbay sek aŋgak." 29 Aŋgek, Jiysis minim
kun ak niŋiy aŋgak, "Nand kun apan ak,
pañ nand kichekiy molik sikiy mindamb ak,
gambiyn mis amimb nen amnimin aŋgak."
30 Aŋgek, andkind amiy niŋak: kichekiy kir-
iŋg mis amek, panuk minj ar ak kapkap kin
mindek.

Bi Timund Pilgak Bap Jiysis Gek Timund Paŋgyikak

31 Jiysis miñmon Taya kun ak kirgiy, am
miñmon Saydon amiy, miñmon Dekapoliys
namb okok amiy, Galiyliy chemb amnak.
32 Amjakakniŋ, biynimb gok bi timund pil-
giy minim aŋgrep ma giyiŋgip bap dand
apiy, Jiysis nup aŋgyak, "Bi biy nup diniŋey
suŋ ayaŋ aŋgyak." 33 Aŋgeyak, Jiysis bi
kun anup poŋind keykey siŋak amiy, ñin
maŋgiy par ak timund miŋgan nup ak
yokiy, ñin maŋgiy kuñik giy alemb nup ak
diniŋyiŋg, 34 kuyoŋgiy niŋiy, miker gakniŋ,
"Epata" aŋgak. Epata aŋgak minim kiñiŋ
kun ak "Paŋgyikan aŋgak." 35 Kun aŋgakniŋ,
bi kun ak timund miŋgan ak paŋgyikiy,
alemb awan amnakniŋ, day minim yipund
giy aŋgak. 36 Aŋgakniŋ, Jiysis kuyip minim
kun ak biynimb okok ma aŋgñinimimb aŋ-
gak ak pen, kiyk amiy biynimb kuŋaynep
aŋgñiyak. 37 Minim kun ak aŋgñey niŋiy,
wal aŋgiy aŋgyak, "Jiysis tap okok maŋgiy-
sek, biyomb ak apiy giniŋgamb aŋgyak rek
nep gip. Biynimb timund pilgip gok gek
niŋrep gipay, biynimb alemb miker gip gok
gek, minim aŋgrep gipay aŋgyak."

8

Jiysis Bi Kuŋaynep Tap Keñmaŋgiy Ñak
(Mat 15:32-39)

1 Ñin namb kun siŋak nep biynimb
kuŋaynep ap mindey, keñmaŋgiy ma min-
dek, Jiysis binuk gok suk aŋgek apey aŋ-
gak, 2 "Yand biynimb guniy kuyip simb
niŋsipiyn. Ñin omiŋal nokom yand yip
mindiy, yikop mindpay. 3 Kuyip yiwan nep
aŋgyoken, gunap paryomb okok nimb opay
rek, kinjeŋnamb okok amiy, windin mayn
apek milokniŋgambay aŋgak." 4 Aŋgek,
binuk gok aŋgyak, "Miñmon nep namb
akniy, keñmaŋgiy akay nimb diy ñinjun?"
5 Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Biret nimb yerip
yerip mindip?" Aŋgek, "Onep ar ak aŋ-
gyak." 6 Kun aŋgey, Jiysis biynimb gok
kuyip aŋgek bisgiyakniŋ, biret onep ar kun
ak diy, Gor nup tep aŋgiy, tipaŋgiy binuk
gok kuyip ñek, kiyk diyiŋg biynimb gok
kuyip bilok ñiyak. 7 Piys sikoy kaw bap di
mindeyak ak sek ñey, Gor nup tep aŋgiy
ñek, bilok ñiyak. 8-10 Ñey, ñimbey ñimbey
kuyip giy aŋgakniŋ, Jiysis binuk gok wand
onep ar ak diy, day day mindek gok yiŋgey
arachakak.

Bi tap ñiŋyak kun gok, pow tawsin rek. Ji-
ysis pen, biynimb kun gok kuyip aŋgyokiy,
binuk gok yip bot diy, miñmon Dalmaniwra
amniyak.

Peresiy Gunap, Tap Mageprek Ak Gey Niŋun Aŋgyak

(Mat 16:1-4; Luk 12:54-56)

11 Bi Peresiy gunap Jiysis nup nembnemb
gon yerip rek aŋgnimuŋ aŋgiy, ap nuk yip
minim aŋg amiy apiy giy aŋgyak, "Tap
mageprek bap semb biyoŋ nimb gey, chin
niŋun aŋgyak." 12 Kun aŋgey, nup yiruk
gakniŋ aŋgak, "Biynimb miñiy mindpay
ñin biy, yenen apay, 'Tap mageprek semb
biyoŋ nimb bap gey niŋun apay?' Yand
nimbip niŋind yimb aspiyn. Gor nim-
bip tap mageprek kun ak rek bap ma gek
niŋniŋgambim aŋgak."
13 Kun aŋgiy, kuyip kirgiy, binuk gok yip
ñiŋ tikiy kind bindoŋ amniŋ, bot diy
saŋdiyak.

Jiysis Yiys Minim Paydoŋ Ay Aŋgyiŋ, Peresiy Minim Kuyip Ak Ma Dinimimb Aŋgak

(Mat 16:5-12)

14 Pen binuk gok sakiy giy, biret kuŋay
mer: nokom bap dand amniyak. 15 Namb
okok amyiŋ, Jiysis kuyip aŋgak, "Peresiy
yiys kiyk ak sek, Herot yiys nuk ak sek ma
ñiŋnimimb aŋgak."
16 Kun aŋgek, binuk gok kiyk key aŋg-
niŋ aŋgniŋ giy aŋgyak "Biret gunap sek
ma dowpun rek asap aŋgyak." 17 Jiysis
pen, kiyk aŋgyak kun ak key niŋiy aŋgak,
"Yenen, biret dand ma owpun aŋgiy aspim?
Nimbip gos tep mayak ak mey, niŋrep ma
gipim? 18 Windin ayak ak ma niŋbim? Pen
timund ayak ak ma niŋbim? Akaŋ niŋiy
sakiy gipim. 19 Bi payp tawsin mindeyak
ñin ak, biret onep mamind ak di tipaŋ
ñenik, ñimbiy kirgiyak gok, wand yerip
yerip yiŋgpik?" Aŋgek, "Wand anep wim-
iŋgan ak yiŋgnuk aŋgyak." 20 Kun aŋgeyak
aŋgak, "Pen bi pow tawsin mindeyak ñin
ak, biret anep ar ak di tipaŋ ñen, ñim-
biy day day kirgiyak gok wand yerip yerip
yipik?" Aŋgek aŋgyak, "Wand onep ar ak
yiŋgnuk aŋgyak." 21 Aŋgey aŋgak, "Pen
nimb gos kun ak ma niŋiy sakiy gipim?"
22 Pen kiyk miñmon Betsayda kind
bindoŋ amjakyakniŋ, biynimb gunap bi
windin koy gak bap dand apiy, Jiysis nup
aŋgyak, "Nup diniŋan aŋgyak." 23 Aŋgeyak,
Jiysis bi windin koy kun anup ñin kind ak
diy, poŋind gol okok amiy, windin nup ak
kuñik giñiy, nup diniŋiy aŋgak, "Tap gunap
niŋsipan akaŋ aŋgek," 24 "Yaw. Biynimb
gok niŋsipiyn ak pen, mon bind rek gok
giraspay aŋgak."
25 Aŋgek, Jiysis tip ak windin maŋgiy
nup ak diniŋek, day tap okok maŋgiy-
sek niŋkind yimb aŋgak. 26 Pen Jiysis bi
kun anup aŋgak, "Tip ak andkind biynimb
mindpay bindoŋ ma amnimin; korip nak
yipund giy amnimin aŋgak."

Piyta Aŋgak, "Nand Gor Ñinuk Krays Nep Aŋgak"

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Jiysis binuk gok yip miñmon Siysariya
Piyliypay amniŋ saŋdiyak. Kinjeŋnamb
okok amyiŋ kuyip aŋgak, "Biynimb gok,
yip an aŋgiy niŋbay?" 28 Aŋgek aŋgyak,
"Biynimb gunap nip Jon bi ñiŋ pikñemb
ak apay; gunap Yilayja apay; gunap bi Gor
minim aŋgep bap apay aŋgyak." 29 Aŋgeyak,
Jiysis kuyip aŋgak, "Nimb pen yip an aŋgiy
niŋbim?"
Aŋgek, Piyta aŋgak, "Nand nep mey,
Jiwda Kiyŋ yomb key yimb per kond
mindyiŋgipun ak nep aŋgiy niŋbun aŋgak."
30 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Biynimb okok kuyip
minim kun ak ma aŋgnimimb aŋgak."

Jiysis Aŋgak, "Yand Kumiy Tip Tikjakniŋgayn Aŋgak"

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Jiysis pen, binuk gok kuyip minim
aŋgñiyiŋ aŋgak, "Bi bap Ñinuk yiwur
yomb yimb diniŋgamb. Biyomb minim
tuŋgasikep gok sek, biyomb Gor nup sim-
boŋgep gok sek, bi low tiysa gok sek
nup miluk niŋiy pikayeniŋgambay kumiy,
ñin omiŋal nokom mindiy, tip ak tik-
jakniŋgamb aŋgak." 32 Jiysis minim kun
ak miseŋ aŋgek, Piyta nup dand gol okok
amiy, aŋg giyiŋ aŋgak, "Minim kun ak
rek ma aŋgnimin. Nip kun ak rek ma
giniŋgiy aŋgak." 33 Jiysis tuŋgandikiy binuk
gok kuyip niŋiy, Piyta nup aŋgak, "Seytan!
Key okok amnoŋ! Gor gos ñimb rek ma
aspan; biynimb gos key niŋbay rek niŋiy
aspan aŋgak."
34 Kun aŋgiy, binuk gok sek, biynimb
kuŋaynep ap mindeyak gok sek suk aŋgek,
kiñiŋ siŋak apeyak aŋgak, "Biynimb yip ker
mindniŋ giniŋgiy gok; tap yerip man ar
biy gos niŋbay ak kirgiy, pumbnamb kisy-
imken yip kisen giy, miker yomb dep akaŋ,
kumemb gos ak sakiy giy, yip nep chiŋgiy

taŋgeniŋgiy. [35] Biynimb Jiysis nup diy mindon, tep ma giniŋgamb aŋgiy niŋniŋgambay gok; pisnep apyap pikniŋgambay. Pen biynimb Jiysis nup diy, minim tep nup diy mindon, chinup timey giniŋgambay ak minim ma mindip aŋgiy gey amniŋgamb gok; Gor gek perper mindeniŋgambay.

[36] "Pen nimb tap man ar biy dun aŋgiy gem amek, gos yomb nimbik ak ar kun anep ameniŋgamb; perper mindenimimb rek ma ayniŋgamb. [37] Akaŋ, tap yerip rek Gor nup yomem, nuk pen nimbip gek perper mindeniŋgambim.

[38] Kun ak, biynimb an biynimb tap siy tap timey gipay namb ak mindyiŋg, nambiŋ ginimuŋ rek ayek niŋiy, Jiysis nup gosimb ma niŋbun aŋgniŋgambay ak, kisen kuyip simb giniŋgamb. Yenen: Bi bap Ñinuk Nop aŋgek, enjol melik tep gok sek winiŋgamb ñin ak, Nop nuk anup aŋgniŋgamb, 'Biynimb kun gok yand ma niŋbiyn aŋgniŋgamb aŋgak.' "

9

[1] Pen Jiysis kun aŋgiy, minim bap aŋgak, "Minim aspiyn biy niŋrep ginimimb! Nimb biynimb mindpim guniy gunap kim mindpikniŋ, Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb ñin ak, Jiwda Kiyŋ yomb key yimb ak, yimb yomb sek apek niŋniŋgambim aŋgak."

Jiysis Mumbwak Nup Ak Key Yimb Ayak
(Mat 17:1-12; Luk 9:28-36)

[2] Pen kisen ñin onep kaŋgol ak mindiy, Jiysis gak: Piyta ak, Jemis ak, Jon ak kuyip yakam poŋind, miñmon dum yiy akyoŋ bap amniyak. Amiy, Jiysis nup niŋey mumbwak nup ak key yimb ayak. [3] Chech nuk ak tundrimey yimb giy, ñiñakol yimb gak. Pen biynimb man ar biy bap chech gunap wasyim gey, tund kun ak rek, aynimuŋ rek ma ayip. [4] Pen won kun ak niŋyak; Mosis yip Yilayja yip ap, Jiysis yip minim aŋgerik. [5] Kiyk niŋiy, Piyta Jiysis nup aŋgak, "Tiysa. Chin tep yimb ap biy mindpun! Kun ak chin korip bandak band omiŋal nokom ginjun; nip bap, Mosis nup bap, Yilayja nup bap aŋgak." [6] Kiyk yakam pirikyak rek, Piyta aŋgnim kun aŋgiy niŋrep giy mer, monmon kun aŋgak.

[7] Pen semb ak ap kuyip yiw gakniŋ, minim bap semb namb kun ak aŋgak, "Ak Ñi mapin yand yimb. Minim aŋgnimuŋ rek niŋnimimb aŋgak." [8] Kun aŋgakniŋ, kiyk niŋkuskus giy niŋyak, bi omiŋal kun ak ma minderik; Jiysis nep mindek.

[9] Pen dum biyoŋ kirgiy, apyapyiŋg, Jiysis aŋgak, "Dum biy apambun tap gamb niŋbim ak, miñiy biynimb gunap kuyip ma aŋgñinimimb. Kisen Bi bap Ñinuk kumiy tikjakek, miseŋ aŋgñinimimb aŋgak." [10] Aŋgek, kiyk minim kun ak niŋind aŋgip aŋgiy, biynimb gunap kuyip ma aŋgñiyak, kiyk keynep aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, "Kumiy tikjakniŋgayn aŋgip minim kiñiŋ ak yerip?" [11] Kun aŋgiy, Jiysis nup aŋgniŋiy aŋgyak, "Bi low tiysa gok yenen apay, Yilayja nind apek, kisen bi kiyŋ yomb key yimb ak winiŋgamb apay?" [12] Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Niŋind apay. Baybol buk ak tikiy aŋgyak, 'Bi Yilayja nind apiy aŋgek, biynimb gok minj moka giy mindyakniŋ, Bi bap Ñinuk ak kisen winiŋgamb aŋgyak.' Pen biynimb gok Bi bap Ñinuk nup ma diy, yiwur yomb ñiniŋgambay aŋgyak minim ak, nimb ma niŋbim? [13] Pen bi Yilayja aŋgyak kun ak, kisen winiŋgamb aŋgiy gos ak ma niŋnimimb. Nup nind tikey yomb giy, minim aŋgñakniŋ nup timey yimb giyak. Kun ak Baybol buk ak tikiy, giniŋgambay aŋgyak rek nep gak aŋgak."

Ñiskoy Kichekiy Ambaŋ Ayak Bap, Jiysis Gek Ñiyimb Ayak
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

[14] Pen kiyk biyaŋ amiy niŋyak; bi low tiysa gunap, Jiysis binuk onep anjip gok yip penpen aŋg mindyakniŋ, biynimb kuŋaynep ap kuyip piŋiy kuskus gi mindeyak. [15] Kun giy niŋmindyakniŋ, Jiysis apchakek jiw di giy, am nup wasiw aŋgdiyak.

[16] Jiysis binuk gok kuyip aŋgniŋiy aŋgak, "Yenen pen aŋgek pen aŋgek gispim?" [17-18] Kun aŋgakniŋ, bi bap biynimb mindeyak namb kun ak nimb aŋgak, "Tiysa. Ñiyand ak kichekiy abaŋ ayek, minim ma aŋgip. Ñin gunap nup tapin gek, apyap pikiy, meŋg sipyimiy, kosimb asimb apiy, ñin tomb yindgiy gip. Per kun gek gek mey, dand opiyn ak pen; binak gok kuyip aŋgen, kichekiy ak aŋgyok merniŋ kirpay aŋgak."

[19] Kun aŋgek, Jiysis kuyip aŋgak, "Nimb biynimb miñiy mindpim ar biy, Gor nup gosimb ma niŋbim. Ñin akay nup gosimb

niŋiy, tap kun gok key giniŋgambim?
Minim per aŋgen niŋbim ak, yergiy minim
kilsek aŋgen niŋniŋgambim? Ñi kun ak
dand mindpiyn biy wim aŋgak." [20] Aŋgek,
dand mindek kiñiŋ siŋak apey, kichekiy ñi
kun anup abaŋ ayak ak, Jiysis nup niŋiy,
ñi anup gek apyap pikiy, andik mandik
gakniŋ, kosimb asimb apiy amnak. [21] Kun
gek, Jiysis ñi kun ak nop nup aŋgniŋiy
aŋgak, "Tap kun ak, ñin akay rek gak?"
Aŋgek aŋgak, "Wosrey ñiskoy miŋ gak.
[22] Kichekiy kun ak, nup per pikayin aŋgiy,
mon yinimb namb okok sek, ñiŋ namb
okok sek diyokip. "Kun ak chirupapiy
simb niŋiy, tap kun ak aŋgyokep rek ayek,
aŋgyokan aŋgak." [23] Aŋgek, Jiysis aŋgak,
"Yenen aŋgyokep rek ayek, aŋgyoknimin
aspan; yand tap okok maŋgiysek ginim
anep mindip. Nand nep mey, yip aŋg-
niŋbiyn rek giniŋgamb aŋgiy niŋey mey,
apan rek giniŋgayn aŋgak." [24] Aŋgek aŋgak,
"Kun giniŋgamban aŋgiy gos ak niŋbiyn ak
pen, gos omiŋal niŋnim rek ayip ak, yip gos
tep yimb ñinimin aŋgak."

[25] Pen biynimb kuŋaynep ap nan-
giyakniŋ, Jiysis kichekiy anup aŋgak,
"Nand bi biynimb gey timund pil giy,
minim ma apay ak, nip aspiyn: ñi anup
pisnep kiriŋ amnimin aŋgak." [26] Aŋgek,
kichekiy kun ak wal aŋgiy, ñi anup gek
apyap pikiy, jep di di wosgek, kumimb
aŋgyak. [27] Kun aŋgyak ak pen, Jiysis nup
di jakñak. [28] Kisen Jiysis korip miŋgan
amiy, binuk gok yip, kiyk nep mindyiŋ,
nup aŋgyak, "Yenen chin kichekiy kun
anup aŋgyok mer niŋbun?" [29] Aŋgeyak
aŋgak, "Kichekiy kun ak rek yikop ma
aŋgyokpay; Gor nup aŋgniŋey mey, aŋg
mis yokniŋgamb aŋgak."

Jiysis Kumniŋgayn Aŋgiy Tip Ak Aŋgak
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

[30] Jiysis binuk gok poŋind miñmon kun
ak kirgiy, Kapaniyam amniŋ, saŋdiyak.
Galiyliy namb okok amyiŋ, binuk gok
kuyip minim aŋgñirep ginim aŋgiy, kap-
kap weyiŋ mindyiŋ, kuyip aŋgñiyiŋgip.
[31] Aŋgñiy aŋgyiŋgip, "Bi bap Ñinuk nup
pikayey kumiy, ñin omiŋal nokom mindiy,
tip ak tikjakniŋgamb aŋgyiŋgip." [32] Nuk
aŋgakniŋ, minim kiñiŋ kun ak yerip aŋgip
aŋgiy, nup aŋgniŋniŋgiy ak pen; jel gek ma
aŋgniŋyiŋgipay.

Yand Nep Biyomb Mindpiyn Aŋgiy Penpen Aŋgyak
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

[33-34] Pen kinjeŋnamb okok amyiŋ binuk
gok, nimb mer yand nep biyomb mindpiyn
aŋgyiŋ, penpen aŋgey amnak. Am Ka-
paniyam amjakiy, korip miŋgan ak amiy,
Jiysis kuyip aŋgniŋiy aŋgak, "Nimb kin-
jeŋnamb okok apyiŋ, minim yerip aŋgem
apamb?" Aŋgek, minim kun ak aŋgey
awak ak niŋiy, pen ma aŋgñiyak. [35] Ma
aŋgñeyak, Jiysis am bisgiy kuyip aŋgek
apeyak aŋgak, "Biynimb yomb mindniŋ
giniŋgiy gok, biynimb yikop woŋg giñim-
bay rek gok mindiy, biynimb gunap kuyip
woŋg giñiniŋgiy aŋgak." [36] Kun aŋgiy, ña-
pan sikoy bap dap mindeyak namb siŋak
ay, kaygiyiŋ aŋgak, [37] "Biynimb yip gosimb
niŋiy, ñapan sikoy biy rek direp giniŋgam-
bay gok, kuyip nep mer, yip sek diniŋgam-
bay. Pen yip diniŋgambay ak, yip nep
mer, Biyomb yip aŋgyokek winik ak nup sek
diniŋgambay aŋgak."

Ak Buŋgiy Chin Nep Aŋgak
(Luk 9:49-50)

[38] Pen Jon Jiysis nup aŋgak, "Tiysa. Chin
niŋnuk: bi bap yimb nip ak aŋgiy, kichekiy
malñiluk aŋg mis yokek niŋiy aŋgnuk,
'Nand bi chin yip jimñiy ma tapun ak,
kun ma ginimin aŋgnuk.' " [39] Aŋgek, Jiy-
sis nup aŋgak, "Nup yenen mer apim?
Bi yip gosimb niŋiy, tap mageprek gu-
nap giniŋgambay gok, kisen andikiy yip
minim timey ma aŋgniŋgambay. [40] Biynimb
chinup miluk ma niŋbay gok, biynimb chin
mindiy mey; chinup miluk ma niŋbay.
[41] Pen niŋim! Biynimb nimbip Jiysis binuk
aŋgiy, ñiŋ malñey ñiŋniŋgambim gok, Gor
kuyip direp giniŋgamb aŋgak."

Timey Ginjun Rek Ayip Aŋgiy Mindrep Gin-imimb
(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

[42] "Pen biynimb gunap, biynimb yip
gos kilis giy ma niŋbay bap gey apyap
pikniŋgamb ak, timey yimb giniŋgambay.
Kuyip nind tiwniŋ dam ñiŋ yokpiyap
ak girep gipyap. Yenen: kim mindiy
timey giniŋgambay kun ak, yiwur yomb
diniŋgambay aŋgak."

[43] Kun aŋgiy aŋgak, "Ñin maŋgiy ak tap
siy tap timey giniŋ gonimuŋ, piskind kun

ak timbrik yokem; piskind anep mindon-
imuŋ. Kun ak yiwur tap ak pen; sikoy won
bap nep giniŋgamb. Pen tap siy tap timey
ma giniŋgambim rek, kim amniŋgambim.
Mer ak: miñmon Hel, mon yin nep mindip
ak amniŋgambim. 44 Miñmon kun ak kuyip
kisow pernep ay mindyiŋ, mon yin nep
mindeniŋgamb.
45 "Tomb kind bap timey giniŋ gonimuŋ,
piskind kun ak timbrik yokem; piskind
anep mindonimuŋ. Kun ak yiwur tap ak
pen; sikoy won bap nep giniŋgamb. Pen
tap siy tap timey ma giniŋgambim rek,
kim amniŋgambim. Pen tomb omiŋal giy
mindek, timey gem, nimbip aŋg Hel yokek
yiwur yomb diniŋgambim. 46 Miñmon kun
ak kuyip kisow pernep ay mindyiŋ, mon
yin nep mindeniŋgamb.
47 "Pen windin maŋgiy ak gek, tap siy tap
timey gep rek ayonimuŋ, windin piskind
kun ak tuŋgjiwyoknimimb. Kun giy kapkap
mindrep giy, Gor nimbip diy kond mindon-
imuŋ rek ayip. Pen omiŋal giy mindek,
tap siy tap timey gem nimbip miñmon
Hel aŋgyokek, yiwur yomb diniŋgambim.
48 Miñmon kun ak kuyip kisow pernep ay
mindyiŋ, mon yin nep mindeniŋgamb.
49 "Gor biynimb maŋgiysek yip gosimb
niŋniŋgiy aŋgiy, kuyip miker gunap
ñiniŋgamb.
50 "Sol tap yindik tep yimb ak pen, yindik
nuk ak amek, yergiy gem tip ak yindik
giniŋgamb? Kun ak, nimb biynimb yindik
gok kapkap aw aŋgiy mindenimimb aŋ-
gak."

10

Biyn Aŋgyokep Akaŋ Mer Aŋgyak
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Jiysis Kapaniyam kirgiy, Jiwdiya miñ-
mon namb okok amiy, am Joden ñiŋg tikiy,
pis bindoŋ amnak. Amek, biynimb gok
niŋiy, ap nan-geyak, nuk per giyiŋgip rek
kuyip minim aŋgñak.
2 Bi Peresiy gok Jiysis yerip rek aŋg-
niŋgamb aŋgiy, mindek ak apiy, aŋgniŋiy
aŋgyak, "Bi gok biyn diy, aŋgyokniŋ aŋ-
gyokniŋgambay akaŋ, yerip gos niŋban?"
3 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Mosis minim yerip
aŋgiy tikak?" 4 Aŋgek aŋgyak "Mosis aŋgak,
'Biyn aŋgyokniŋ; nip aŋgyoksipiyn aŋgiy,
nup ñiwkil band bap tikñiy aŋgyoknimuŋ
aŋgak' aŋgyak." 5 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak,
"Minim aŋgñey kasek ma dipim rek, Mosis
minim kun ak tikak. 6 Pen Gor miñmon
alwol gayak ñin ak, bi gay biyn gay gak. 7 Ar
kun ak mey, bi gok nop nonim sikop yip
mindiy, biyn diyiŋ kuyip kirgiy, 8 kiykber
jimñiy kiner mumbwak nokom ayip. Gor
aŋgek mumbwak nokom yimb ayniŋgamb
kun ak, 9 bi gunap tikjakiy, kuyip aŋg tuŋ-
gasik keykey ma ayniŋgiy aŋgak." 10 Kun
aŋgiy, binuk gok yip tip ak korip miŋgan
biyaŋ amiy, 11 nup minim kun ak tip aŋg-
niŋeyak aŋgak, "Bi gok biyn diy aŋgyokiy,
biyn kisenimb diniŋgambay ak, tap siy tap
timey giniŋgambay. 12 Pen biyn gok kunep
bi diy kirgiy, bi kisenimb diniŋgambay ak,
tap siy tap timey giniŋgambay aŋgak."

Jiysis Ñapan Sikoy Gok Kuyip Ñin Jun Ar Ayak
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Biynimb gunap, Jiysis ñapan chinup
gok bilesiym gaŋ aŋgiy, dand apey, binuk
gok kuyip aŋg geyak, 14 Jiysis kuyip pen aŋg
giy aŋgak, "Ñapan sikoy gok kirgem yip ker
wiyaŋ. Gor biynimb nuk diyn aŋgiy niŋimb
mey kun gok rek. 15 Biynimb yomb gok,
ñapan ŋaŋ Gor ker opay rek ma apeniŋgam-
bay, kuyip ma diniŋgamb. Nimbip niŋind
yimb aspiyn aŋgak." 16 Kun aŋgiy, ñapan
ŋaŋ gok kuyip kaygiy, ñin jun ar ay aŋgak,
"Gor nimbip kond mindonimuŋ aŋgak."

Bi Tap Kuŋay Mindek Bap
(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)

17 Pen Jiysis amnakniŋ, bi bap puŋgrikind
aŋgiy amek kiñiŋ siŋak koŋgim yimiy aŋ-
gak, "Tiysa tep yimb! Yand yerer gen, Gor
gek perper mindeniŋgayn?" 18 Aŋgek, Jiysis
aŋgak, "Yip yenen tiysa tep yimb apan?
Biynimb bap tep yimb ma mindpay; Gor
nokom mey bi tep yimb mindip. 19 Pen
nand niŋban: Gor low anep wanjrem biyoŋ
aŋgip, 'Chip ma ñaŋgnimimb; biyn siy bi siy
ma ginimimb; tap siy ma dinimimb; yesek
ma aŋgnimimb; yesek yesek aŋgyiŋ biyn-
imb gunap tap gok ma taw piliŋ dinim-
imb; nap nanim aŋgnimiyr rek niŋnimimb
aŋgip' aŋgak."
20 Kun aŋgek, bi kun ak Jiysis nup aŋgak,
"Tiysa. Yand ñiskoy miŋ tikiy, low kun
gok niŋyiŋ mindpiyn aŋgak." 21 Aŋgek,
Jiysis nup wasemb ay aŋgak, "Tap nokom

bap nep ma gipan. Amiy, tap nand yerip
yerip mindip gok yokiy maniy diy, biynimb
tap ma mindip gok kuyip ñinimin. Kun giy
mey, mindrep gep nand ak mindeniŋgamb
Gor miñmon biyoŋ. Apiyn rek giy apiy,
yand yip taŋgonjur aŋgak." 22 Kun aŋgek, bi
kun ak tap nuk kuŋay mindek rek, simb gek
gos par yimb ayiŋ amnak. 23 Jiysis binuk
gok kuyip niŋkuskus giy aŋgak, "Biyn-
imb tap kuŋay mindeniŋgamb gok kosyam
yimb Gor biynimb nuk mindey, kuyip diy
kond mindeniŋgamb aŋgak." 24 Kun aŋgek,
gos kuŋaynep niŋeyak, kuyip tip ak aŋ-
gak, "Ñapan yand guniy. Gor biynimb
nuk mindniŋ, kosyam yimb biynimb nuk
mindeniŋgambay! 25 Kanj kamel gok ñiw
lekpay miŋgan ak amniŋ, kasek amniŋgiy
rek ayniŋgamb; biynimb maniy tap kuŋay
mindip gok, kosyam yimb Gor nup gosimb
niŋey, kuyip diy kond mindeniŋgamb aŋ-
gak."

26 Kun aŋgek, binuk gok wal yimb aŋgiy,
pen aŋgniŋek pen aŋgniŋek giy aŋgyak,
"Kun ak Gor biynimb yerip rek gok diy kond
mindeniŋgamb aŋgyak." 27 Aŋgeyak, Jiysis
kuyip niŋyiŋ aŋgak, "Biynimb gok key
giniŋgiy rek ma ayip; Gor nep mey yerer
giniŋ, ginimuŋ rek nep mindip aŋgak."
28 Pen Piyta Jiysis nup aŋgak "Niŋan! Chin
nand yip taŋgniŋ, tap chin gok maŋgiysek
kirpun aŋgak."

29-30 Aŋgek aŋgak, "Biynimb yip gosimb
niŋiy, minim tep woŋ ak giniŋ:

korip miñmon kiyk kirgiy akaŋ,

numam nunay kiyk kirgiy akaŋ,

nop nonim kiyk kirgiy akaŋ,

ñapan kiyk gok kirgiy akaŋ,

tap woŋ kiyk gok kirgiy taŋgeniŋgambay
ak; Gor kuyip direp yimb giniŋgamb. Kuyip
kond mindek lum ar biy mindeniŋgambay
ñin ak, nop, nonim, numam, nunay, ña-
pan, korip, tap kiyk gok kuŋay yimb min-
deniŋgamb. Pen ñin gunap biynimb yikop
gok, yip ker mindpay rek niŋiy kuyip timey
giniŋgambay. Pen kisen Gor kuyip dand
miñmon nuk amek, pernep mindeniŋgam-
bay. 31 Biynimb kuŋaynep miñiy mindrep
gipay gok, kisen mindrep ma giniŋgambay;
biynimb kuŋaynep miñiy kosyam mindpay
gok, kisen mindrep giniŋgambay aŋgak."

Jiysis Kumiy, Tikjakniŋgayn Aŋgiy Tip Ak Aŋgak

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Pen kiyk Jerusalem amyiŋ, Jiysis nind
gak; binuk gok kisen giy gospar ayiŋ am-
niyakniŋ, biynimb kisen giy apeyak gok
niŋiy pirikyak. Jiysis pen, binuk onep
wimiŋgan ak kuyip poŋind gol siŋak amiy,
tap nup yerip giniŋgamb ak kuyip aŋgñak.
33 Aŋgñiyiŋ aŋgak, "Niŋim; Jerusalem
amon, Bi bap Ñinuk nup dam biyomb Gor
nup simboŋgep gok sek, bi low tiysa gok
sek kuyip ñeniŋgambay, nup kor giy ñaŋg-
birik ayep aŋgiy, di bi Jiwda mer gok kuyip
ñey, 34 nup aŋgjiwiy, kiñuk giy, miñ diy
pikiy, dam pisnep pikayeniŋgambay kum-
niŋgamb. Pen ñin omiŋal nokom mindiy,
tip ak tikjakniŋgamb aŋgak."

Jemis Yip Jon Yip Biyomb Mindniŋ Gos Niŋrik

(Mat 20:20-28)

35 Sebediy ñinuk Jemis yip, Jon yip ñin
bap ap Jiysis nup aŋgrik, "Tiysa. Chirmiŋay
nip minim bap aŋgniŋniŋ gispur aŋgrik."
36 Kun aŋgerik, Jiysis aŋgak, "Yip aŋg-
niŋniŋ gispiyr kun ak, nirip yerginim?"
37 Aŋgek aŋgrik, "Kisen nand Biyomb yimb
mindiy, miñmon maŋgiysek kond min-
deniŋgamban ñin ak, chirupmiŋay bi kond
mindep aŋgiy, bap ñin yipund kind okok
ken, bap ñin aŋind kind okok ken min-
donjur aŋgrik." 38 Kun aŋger, Jiysis nuk
yiwur diniŋgamb rek aŋgiy aŋgak, "Nir-
miŋay niŋrep giy ma aspiyr. Ñiŋ si-
lik yand ñiŋniŋgayn ak nirmiŋay kunep
ñiŋniŋgayr? Miker yand diniŋgayn ak
kunep diniŋgayr?" 39 Aŋgek, "Yaw aŋgrik."
Aŋgerik, Jiysis aŋgak, "Niŋind apiyr ak pen;
40 ñin yipund kind ak an mindeniŋgamb, ñin
aŋind kind ak an mindeniŋgamb ak yand
ma aŋgniŋgayn; ak Bapiy tap nuk; nuk
key niŋimb rek giniŋgamb aŋgak." 41 Pen
Jiysis binuk onep wanjrem ak minim kun ak
niŋiy, Jemis yip, Jon yip kuyip kuŋay aŋg-
niŋ geyak, 42 Jiysis kuyip maŋgiysek aŋgek
apey aŋgak, "Nimb niŋbim: miñmon okok,
biyomb yimb gok biyomb namb kayaŋ gok
kuyip kond mindey, biyomb namb kayaŋ
biyomb kayaŋ gok kuyip kond mindey,
kiy pen biynimb gok kuyip kond mindpay.
43 Pen nimb kun ak rek ma ginimimb. Bi
nimb bap biyomb mindniŋ ginimuŋ ak,

biynimb gok kuyip woŋg giñinimuŋ. 44 Pen
biyomb yimb mindniŋg ginimuŋ ak, biyn-
imb gok kuyip monmon yimb woŋg giñin-
imuŋ. 45 Bi bap Ñinuk kunep, yip woŋg
giñiyaŋ aŋgiy lum biy ma awak; biynimb
Gor nup kirpay gok kuyip nen kumiy, di Gor
yip jimñiy ayin aŋgiy owak aŋgak."

Jiysis Bi Windin Koy Gak Bap Gek Windin Niŋak

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Jiysis binuk gok yip miñmon Jeriykow
kirgiy amniŋg, biynimb kuŋaynep yip am-
niyak. Bi Timiyas ñinuk Batiymeyas windin
koy gek, kinjeŋ gol siŋak bisiŋg mindy-
iŋg, maniy tap gok nen asimb aŋg mindek.
47 Aŋg mindakniŋ, Jiysis bi Nasaret nimb
asaw aŋgey niŋiy, nuk suk aŋgiy aŋgak, "Ji-
ysis, Depiyt Ñinuk. Yip simb niŋan aŋgak!"
48 Aŋgek, biynimb gok nup aŋg giy aŋ-
gyak, "Ma aŋgan! Kapkap mindey aŋgyak."
Kun aŋgyak ak pen, nuk kapkap ma mindek,
suk yomb aŋgiy aŋgak, "Depiyt Ñinuk yip
simb niŋan aŋgak." 49 Aŋgek, Jiysis maŋ
kun siŋak apiy aŋgak, "Nup aŋgem awaŋ."
Aŋgek, biynimb gok bi windin koy anup
aŋgyak, "Jiysis nip asap nen; tikjakiy gos
sek winimin aŋgyak." 50 Aŋgeyak, chech
parsek nuk ak tuŋgasik yokiy, Jiysis mindek
ak kasek amnak. 51 Amek, Jiysis nup aŋgak,
"Yip yergaŋ aŋgiy aswan?" Aŋgek aŋgak,
"Tiysa. Windin ak tip niŋiyn aŋgiy aswiyn
aŋgak." 52 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Tep. Yip gek
suŋ ayniŋgamb aŋgiy gos niŋban rek, suŋ
ayip nen, amnoŋ aŋgak." Kun aŋgakniŋ,
day windin yimb niŋiy, Jiysis yip amnak.

11

Jiysis Nup Piŋiy Kuskus Giy Jerusalem Amniyak

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Jiysis binuk gok yip am am Jerusalem
maŋ maŋ giyiŋg, Oliyp dum amiy, miñ-
mon Betpasiy sek, Beteniy sek amjakiy,
Jiysis binuk omiŋal nind aŋgyokiy aŋgak,
2 "Miñmon wikan bindoŋ amiy niŋniŋgayr:
kanj doŋgiy marip biynimb ma dand tapay
bap tiwniŋg ayey mindeniŋgamb. Niŋiy,
wisik dand winimiyr. 3 Biynimb gunap
nirip yenen kun gispiyr aŋgeniŋgiy aŋg-
nimiyr 'Biyomb ak woŋg bap giy, tip ak
yokek winiŋgamb aŋgnimiyr' aŋgak." 4 Kun
aŋgek, amiy niŋrik: doŋgiy marip ak, korip
kinjeŋrumb gol siŋak tiwniŋg ayey mindek.
Wisik giriknіŋ, 5 biynimb yep maŋ kun okok
mindeyak gok aŋgyak, "Yerginiŋg, doŋgiy
marip kun ak wisiksipiyr?" 6 Aŋgeyak, Jiysis
aŋgak rek aŋgerik, yaw aŋgey, 7 doŋgiy
marip kun ak dand Jiysis mindek ak apiy,
chech paryomb kiyk ar biyoŋ ayrik gok tuŋ-
gasikiy, di doŋgiy ar ayerik, Jiysis ar kun ak
bisgak. 8 Biynimb gok: gunap chech parsek
kiyk gok tuŋgasik kinjeŋram ar ak ayiŋg;
gunap tap kas gok tipaŋg dap ayiŋg, nup
di namb ay, 9 biynimb gunap nind giyak,
gunap kisen giy, suk yomb aŋgyiŋg aŋgyak,
10 "Gor nup yimb dand aranjun! Biyomb
chinup yokip biy, kond mindrep ginimuŋ!
Basind Depiyt kiyŋ mindiy biynimb kond
mindyiŋgip rek chinup giniŋgamb! Gor
nup tep yimb aspun aŋgyak."
11 Jiysis kun giy Jerusalem amiy, Gor
nup aŋgniŋep korip miŋgan ak amiy, tap
okok niŋraŋgakniŋ, pumb paŋind amek
niŋiy, binuk onep wimiŋgan ak yip andkind
Beteniy amniyak.

Mon Ñiŋemb Bind Bap Maŋgiy Ma Piyak

(Mat 21:18-19)

12 Minek pen, Beteniy nimb andkind kin-
jeŋnamb okok apyiŋg, Jiysis nup yiwan gek,
13 par chim niŋak; mon kiyaw bind bap min-
dek. Maŋgiy gunap piy mindip akaŋ aŋgiy
amiy niŋak; ma piyak. Yenen: maŋgiy nuk
piyep ñin ak ma awak. 14 Kun gek, Jiysis
aŋgak, "Mon bind kun gip ak, kisen ma
piyek ñiŋniŋgambay aŋgak." Kun aŋgek,
binuk gok maŋgiysek niŋyak.

Bi Lotiw Korip Sikyim Geyak Gok Jiysis Aŋgyokak

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 Jiysis binuk gok poŋind Jerusalem
amiy, Gor aŋgniŋep korip miŋgan biyaŋ
amiy niŋak: biynimb gok sikyim giyiŋg,
maniy seniys giyiŋg gi mindeyak. Kun
geyak, maniy seniys giyiŋg, yakir dap
ayey tawyiŋg gi mindeyak boŋg ar gok
tuŋgandikiy, biynimb sikyim giyiŋg tap
tawyiŋg gi mindeyak gok maŋgiysek yuk
mis yokak. 16 Yuk yokiy aŋgak, "Kisen
biynimb bap, tap gunap dand Gor aŋgniŋep
korip kamb wariy kusgiy mindip namb biy
ma pandiknimimb aŋgak." 17 Kun aŋgyiŋg
aŋgak, "Baybol buk ak tikiy aŋgyak, 'Gor
aŋgip "Korip yand ak biynimb miñmon

okok maŋgiysek ap yip aŋgniŋniŋgambay
aŋgip" aŋgyak.' Pen nimb kun gem, bi tap
siy diy weyiŋ mindpay korip bap rek ayip
aŋgak.' "
18 Kun aŋgek, bi low tiysa gok sek, bi lotiw
korip kond mindep gok sek nup pikayun
aŋgiy niŋyak ak pen; biynimb maŋgiysek
minim nup niŋyak rek, nup yergiy pikayjun
aŋgiy gos gunap niŋyak. 19 Duŋgep won
ak, Jiysis binuk gok yip Jerusalem kirgiy
Beteniy amniyak.

Gor Nup Gos Nokom Niŋiy Aŋgniŋem, Aŋgniŋgambim Rek Giniŋgamb
(Mat 21:20-22)

20-21 Minek kiyk andkind kinjeŋnamb okok
apiy, Piyta aŋgak, "Tiysa. Niŋan! Kiyaw
bind kisen ma piyek ñiŋniŋgambay aŋg-
nak biy, pisnep milip giyowip aŋgak."
22-23 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Biynimb an miñ-
mon yirik akaŋ, tap bap kuyip kinjeŋ tikon-
imuŋ, Gor nep gek keykey siŋbindoŋ am-
niŋgamb aŋgiy, nup aŋgniŋey, aŋgniŋgam-
bay rek giniŋgamb. Pen giniŋgamb akaŋ
ma giniŋgamb aŋgiy gos niŋniŋgambim ak,
ma giniŋgamb. 24 Gor giniŋgamb aŋgiy, gos
nokom niŋiy aŋgniŋem, aŋgniŋgambim rek
giniŋgamb. 25 Pen nup aŋgniŋniŋ, biynimb
minim mindip gok kuyip niŋiy kirgem mey,
Nap semb biyoŋ mindip ak, tap siy tap
timey nimb gipim gok, pen kunep niŋiy
kirginiŋgamb. 26 Kun ma geniŋgambim,
nimb pen gipim gok niŋiy ma kirginiŋgamb
aŋgak."

Nip An Aŋgek Kun Girapan
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Pen Jiysis binuk gok yip Jerusalem
apchakiy, Gor aŋgniŋep korip miŋgan
ak giraŋgakniŋ, bi Gor nup simboŋgep
yomb gok sek, low tiysa gok sek, bi
minim tuŋgasikep gok sek Jiysis mindek
ak apiy aŋgyak, 28 "Nip an kun ginimin
aŋgek, girapan?" 29 Aŋgeyak aŋgak, "Yand
nimbip minim bap aŋgniŋen, yip pen
aŋgñeniŋgambim mey, yip an aŋgek
girapiyn ak aŋgñiniŋgayn! 30 Jon biynimb
gok kuyip ñiŋ pikñak ak, Gor aŋgek pikñak
akaŋ, gos nuk key niŋiy pikñak? Yip
aŋgñem niŋiyn aŋgak."
31 Kun aŋgek, kiyk key aŋgniŋ aŋgniŋ
giy aŋgyak, "Chin aŋgniŋgambun: Gor
aŋgek biynimb gok kuyip ñiŋ pikñak aŋ-
gon, yenen minim nup ak ma dipim aŋg-
niŋgamb; 32 pen Jon gos nuk key niŋiy
gak aŋgon, biynimb guniy, Gor aŋgek
woŋ nup giñiyiŋgip aŋgiy niŋbay rek, Gor
nup aŋgjiwsipay aŋgiy, chinup kamb silok
pikayniŋgambay aŋgyak." 33 Gos kun ak
niŋiy, "Chin ma niŋbun aŋgyak." Kun
aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Nimb yip ma
aŋgñimbim rek, yip an aŋgek girapiyn ak
nimbip pen ma aŋgñiniŋgayn aŋgak."

12

Jiwda Kay Gor Nup Bi Woŋ Giñimbay Gok Kuyip, Timey Nep Gipay Aŋgak
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Pen Jiysis kuyip paydoŋ ay aŋgak, "Bi
bap wariy giy, miñ wayn woŋ ak gi yimiy,
wayn maŋgiy piksimbjakep aŋgiy, kiwok
bap gayrep giniŋgamb. Biynimb ap miñ
maŋgiy siy diniŋgambay ak niŋmindenjun
aŋgiy, korip kiyoŋgiy paryomb bap giy, bi
gunap kuyip aŋgniŋgamb, 'Nimb miñ woŋ
yip ak kond mindiy, kisen pik gek, yip gu-
nap, nimb gunap dinimimb aŋgiy,' miñmon
paryomb okok amniŋgamb. 2 Wayn maŋgiy
pik giniŋgamb ñin ak, binuk bap aŋgyokiy
aŋgniŋgamb, 'Wayn maŋgiy yip gunap ñey
dand winimin aŋgniŋgamb.' 3 Aŋgek am-
jakek, bi woŋ giniŋgambay gok nup di pik
pik ay, yikop nep aŋgyokniŋgambay. 4 Kun
gey, bi wayn woŋ nop nimb ak, bi bap pen
aŋgyokniŋgamb. Amjakek, nup jun biyoŋ
pikiy, timey yimb giniŋgambay. 5 Kun gey,
bi wayn woŋ nop nimb ak, bi bap pen
yokek amek, nup pisnep pikayniŋgambay.
Kun anep giyiŋ; gunap gamb pikniŋgam-
bay, gunap pisnep pikayniŋgambay. 6 Kun
gey gey, bi woŋ nop nimb ak binuk bap ma
mindeniŋgamb; ñi mapin nuk nokom min-
deniŋgamb ak, minim nup ak diniŋgam-
bay aŋgiy aŋgyokek amniŋgamb. 7 Pen
amjakakniŋ, biynimb wayn woŋ gi min-
deniŋgambay gok niŋiy aŋgniŋgambay, 'Ñi
wip biy, bi wayn woŋ nop nimb ak ñinuk
wip. Nup pikay mey, tap nuk dinimuŋ
rek gok chin diniŋgambun aŋgniŋgambay.
8 Kun aŋgiy, nup pisnep pikay, dam mis
okok diyokniŋgambay. 9 Kun geniŋgam-
bay, bi wayn woŋ nop nimb ak apiy
yerginiŋgamb? Nuk apiy, biynimb wayn
woŋ geniŋgambay kun gok kuyip pikay,

biynimb gunap kuyip aŋgek, wayn woŋg
kun ak kond mindeniŋgambay aŋgak.' "
10 Kun aŋgiy, kuyip aŋgak, "Baybol buk
tikiy aŋgyak,
'Bi korip gep gok kamb par kirgiyak
ak, miñiy korip sap namb yaŋ ak piŋiyñiy
mindip. 11 Biyomb chin kun gak ak, tep yimb
gak aŋgyak' aŋgak."
12 Jiysis kun aŋgek, bi low tiysa gok sek,
Gor nup tap simboŋgep yomb gok sek
chinup nep asap aŋgiy, nup chichiy dun
aŋgyak ak pen, biynimb gok kuyip pirikiy,
kirgiyak.

Takes Ñemb Akaŋ Ma Ñemb Aŋgyak
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Pen kisen bi Peresiy gunap, Herot binuk
gunap kuyip aŋgyak, "Nimb Jiysis mindip
amiy, nup minim gunap aŋgniŋem, nuk
yerip aŋgek, nup dam kalambis ayniŋgam-
bun aŋgyak." 14 Kun aŋgeyak, Jiysis min-
dek ak amiy aŋgyak, "Tiysa. Chin niŋbun:
nand bi niŋind yimb nep apan. Biyomb
yimb gok sek, biynimb yikop gok sek kuyip
niŋiy ma pirikpan. Gor aŋgip rek nep
niŋiy, biynimb okok kuyip yipund giy nep
aŋgñimban. Kun ak chinup aŋgñan! Chin
Jiwda biynimb low gok yergiy mindip: gap-
man biyomb Rom nimb anup takes pikep
akaŋ ma pikep?" 15 Aŋgeyak, Jiysis minim
yesek aŋgyak kun ak niŋiy aŋgak, "Yip
yenen minim yesek kun ak aŋgniŋbim?
Maniy maŋgiy takes pikpim bap dapem
yand niŋiyn aŋgak." 16 Aŋgek, dap ñey
niŋiy aŋgak, "Maniy bak ak, an jomluk ak
sek, yimb ak sek mindip?" Aŋgek aŋgyak,
"Biyomb Siysa mindip." 17 Aŋgeyak, Jiysis
aŋgak, "Siysa yip ginimimb aŋgip gok, nup
ginimimb; Gor yip ginimimb aŋgiy niŋimb
gok, nup ginimimb aŋgak." Aŋgek niŋiy,
minim yesek aŋgyak kun ak silgirep gak
rek, wal yimb aŋgyak.

Biynimb Kumiy Tikjakpay
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Sanjiwsiy biynimb gok, biynimb kumiy
ma tikjakpay aŋgiy niŋyiŋgipay rek, gu-
nap Jiysis mindek ak apiy aŋgyak, 19 "Tiysa,
Mosis, minim bap chinup tikiy aŋgak, 'Bi
bap biyn diy, ñapan tikiy mer, yikop ku-
meniŋgamb, numam nuk bap pen biyn
kaŋil kun ak diy, mam kumak ak ñapan nup
aŋgiy tikniŋgamb. 20 Kun ak bi kiñiŋ sek
onep ar ak mindeniŋgambay. Numam nind
biyn diy, ñapan tikiy mer, yikop kumek,
21 numam namb pen biyn kun ak diy, kunep
ñapan tikiy mer, yikop kumniŋgamb. Kun
gek, numam ak pen diniŋgamb. Ak kunep
ñapan tikiy mer, yikop kumniŋgamb. 22 Kun
gi dam dam numam onep ar ak ñapan
tikiy mer, maŋgiysek yikop kumeniŋgam-
bay, kisen biyn ak kunep kumniŋgamb. Pen
biynimb kumiy tikjakniŋgambay apan ak,
23 biyn nokom binuk di onep ar ayak kun ak,
kisen numam akay yip mindeniŋgamb?' "
24 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Nimb Baybol
buk minim tikyak ak ma niŋbim rek, niŋind
ma niŋbim. 25 Biynimb kumbay gok tik-
jakniŋgambay ñin ak, Gor enjol nuk gok
mindpay rek mindiy, biyn gok bi ma dey,
bi gok kunep biyn ma diniŋgambay. 26 Pen
biynimb tip ma tikjakniŋgambay apim ak,
Mosis mon sikoy bind yin nep mindek
kesim tikak ak, aŋgiy ma niŋbim rek ayip.
Gor mon yinek namb ak mindiy, Mosis
nup aŋgak 'Ebraham, Aysek, Jekop Gor kiyk
mey, yand mindpiyn aŋgak.' Kun ak yenen,
basind sikop nind kumyak gok kuyip, Gor
kiyk mindpiyn aŋgak? Pen nimb apim rek,
biynimb gok pisnep kumbiyap ak, 27 Gor
kiyk mindpiyn aŋgiy ma apkop. Biynimb
kim mindpay akaŋ kumbay ak, Gor niŋimb
maŋgiysek kim mindpay. Nimb niŋrep ma
gipim rek, pisnep kumbay aŋgiy niŋbim
aŋgak."

Gor Low Minim Yomb Yimb Aŋgak Ak
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Bi low tiysa bap, Jiysis Sanjiwsiy biyn-
imb gok kuyip aŋgrep gak ak niŋiy, ap nup
aŋgniŋiy aŋgak, "Low ar akay yomb yimb?"
29 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Low yomb yimb ak,
Baybol buk ak tikiy aŋgyak:
'Yisrel biynimb niŋim! Biyomb chin Gor
nep Biyomb yimb mindip.
30 Nup wasemb yimb ay, gos timund may
may nimb ak maŋgiysek nup ker
amnimuŋ aŋgyak.' 31 Minim yomb
yimb bap mey; 'Biynimb gunap
kuyip, nimb key wasemb yimb
aypim rek, wasemb aynimimb
aŋgyak.' Low okok maŋgiysek, low
yomb yimb mey omiŋal kun ak
aŋgak."
32 Aŋgek, bi low tiysa ak aŋgak, "Tiysa,
nand niŋind yimb apan. Gor nokom mey,

Biyomb yimb mindip. Nuk rek gunap ma
mindpay. 33 Chin Gor nup tap pik dam
pisnep ñiniŋgambun akaŋ, yergiy simboŋg
ñiniŋgambun ak tap yikop; pen gos timund
may may chin ak maŋgiysek nup ker amek,
nup wasemb yimb ay, biynimb gunap kuyip
wasemb ayniŋgambun ak, tap yomb yimb
aŋgak." 34 Kun aŋgek, Jiysis bi ak niŋrep
yimb giy aŋgip aŋgiy, nup aŋgak, 'Nand
Gor binuk kond mindeniŋgamb bap, mind-
niŋg gispan rek ayip aŋgak.' Pen Jiysis
minim niŋind yimb gok nep aŋgek niŋiy,
biynimb gok kisen minim yesek okok nimb,
nup nembnemb giy aŋgyiŋgipay rek tip ma
aŋgyak.

Krays An?
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Jiysis kisen Gor aŋgniŋep korip ak
mindiy, biynimb gok kuyip aŋgak, "Bi low
tiysa nimbik gok yenen apay, 'Depiyt tikek
tik dand amiy, Biyomb chinup kond min-
deniŋgamb bap tikniŋgambay apay?' 36 Pen
Gor Kawnan ak nup gos ñek, Depiyt key
tikiy aŋgak,

'Gor Biyomb yip anup aŋgak, "Nand ñin
yipund kind yand okok ken mindiy,
biynimb ñaŋgep nand gok kuyip
tomb beŋ nip okok ayen, kond min-
deniŋgamban aŋgak." '

37 Kun ak, Depiyt Kiyŋ yomb key yimb ak
nup, Biyomb yand aŋgak. Pen Ñinuk nup
nep yergiy Biyomb yand apkop? Yikop nep
kun ma apkop ak pen; Kiyŋ yomb key yimb
ak, Gor Ñinuk aŋgiy niŋiy mey, Biyomb
yand aŋgak." Jiysis minim kiñiŋ aŋgrep gak
rek, biynimb gok minim nup ak miñmiñ
yimb giyiŋg niŋyak.

Bi Low Tiysa Gok Sisker Giyak
(Mat 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

38-39 Jiysis biynimb gok kuyip minim
aŋgñiyiŋg aŋgak, "Niŋrep ginimimb. Bi low
tiysa gok miñ kiyk ak, chech paryomb gok
ay, biynimb ap nan-gipay tip ak akaŋ, lotiw
gipay namb ak amon, biynimb gok aswim-
ey aŋgey, yimb chinup yiy ar biyoŋ mindeŋ
aŋgiy niŋbay. Tap yomb ñimbay ñin ak
kunep, biynimb windin yirik ar ak bisgon,
chinup niŋey, yimb chinup yiy ar biyoŋ
mindeŋ aŋgiy niŋbay. 40 Pen biyn kaŋil
korip tap kuyip gok siy diy, Gor nup minim
paryomb yesek nep gok aŋgniŋbay. Gipay
kun ak, yiwur yomb yimb diniŋgambay
aŋgak."

Biyn Kaŋil Bap Gor Nup Opriyŋ Yokak
(Luk 21:1-4)

41-42 Jiysis Gor aŋgniŋep korip opriyŋ day-
iŋgipay maŋ siŋak bisiŋg mindiy niŋak:
biynimb maniy kuŋay mindek gok, maniy
kuŋaynep dap yokyak. Pen biyn kaŋil
maniy ma mindek bap, maniy likañsek
sikoy omiŋal dap yokek niŋiy, 43-44 binuk gok
kuyip aŋgek apeyak aŋgak, "Niŋim! Biyn
kaŋil biy, biynimb gunap kuyip wiyniym
giy, opriyŋ yomb yimb ak Gor nup yokip.
Biynimb maniy kuŋay mindip gok, maniy
kiyk gunap sek mindakniŋ, opriyŋ dap yok-
pay; biyn kaŋil biy, maniy nuk won omiŋal
mindamb anep dap yokip; nuk tap taw
ñiŋnimuŋ bap ma mindip. Kun ak Gor
niŋek, biynimb gunap sikoy yokpay; biyn
kaŋil ak yomb yimb yokip aŋgak."

13

Gor Aŋgniŋep Korip Timey Giniŋgamb
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Jiysis Gor aŋgniŋep korip ak kirgiy mis
amnakniŋ, binuk bap nup aŋgak, "Tiysa.
Kamb tep diy, korip kil tep giyak biy niŋan
aŋgak." 2 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Nand kamb
korip yomb kun ak niŋey tep gek aspan?
Kisen korip kun ak gi timey gey, kamb bap
kamb bap ar ak ma mindeniŋgamb; pisnep
pipaŋg pikey amdiniŋgamb aŋgak."

Miker Diyiŋg Kosyam Mindeniŋgambay
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Jiysis kun aŋgiy, Gor aŋgniŋep korip
ak kirgiy am Oliyp dum bisiŋg mindakniŋ;
Piyta, Jon, Jemis, Enjriw kiykyakam nep
apchakiy aŋgyak, 4 "Tap aŋgambun gok, ñin
akay rek giniŋgamb? Pen yerip rek gek
niŋiy aŋgniŋgambun, Biyomb aŋgak ñin
ak, miñiy giniŋg gisap aŋgiy niŋniŋgam-
bun?" 5-6 Aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Niŋrep
ginimimb! Biynimb kuŋaynep yesek tom
giy, yimb yip ak diyiŋg aŋgniŋgambay,
'Yand Jiysis nep aswiyn aŋgniŋniŋgam-
bay.' Kun aŋgey, niŋind aspay aŋgiy
ma niŋnimimb. 7 Miñmon akniy penpen
gispay, miñmon okok penpen gispay aŋ-
geniŋgiy, gos kuŋay ma niŋnimimb. Tap
kun gok rek giniŋgamb ak pen, ñin kisen

ak winiŋ gisap aŋgiy gos ak ma niŋn-
imimb. 8 Miñmon yomb gunap tikjakiy,
miñmon yomb gunap yip penpen ñaŋg-
niŋgambay. Biynimb wikan gunap tikjakiy,
biynimb wikan gunap yip penpen ñaŋg-
niŋgambay. Pen miñmon okok maŋgiysek
monmon diy, yiwan yomb apiy giniŋgamb.
Tap giniŋgamb kun gok, biyn ñapan ñim-
bamb, maŋ mindip aŋgiy niŋbay rek nep
giniŋgamb. 9 Pen niŋrep giy mindenimimb.
Ñin gunap nimbip dand Jiwda kanjsol min-
deniŋgambay ak amey, kor giniŋgambay.
Ñin gunap nimbip Jiwda nan-gep korip
okok dand amiy, kur diy pikniŋgambay.
Ñin gunap Jiysis binuk aŋgiy, dand gap-
man biyomb mindeniŋgambay ak amey,
kor giniŋgambay. Pen dand amniŋgambay
rek, minim tep yip ak gapman biyomb gok
kuyip aŋgñiniŋgambim. 10 Pen minim tep
yip ak aŋgñey, miñmon okok maŋgiysek
amek nep, ñin kisen ak winiŋgamb.
11 "Pen nimbip kor giniŋ dand
ameniŋgiy, minim yerip diy aŋgjun aŋgiy,
gos kuŋay ma niŋnimimb. Aŋgniŋ
ginimbikniŋ, Gor nimbip gos tep ñek
aŋgniŋgambim. Minim kun ak nimb key
ma aŋgniŋgambim; Gor Kawnan ak nuk
aŋgniŋgamb.
12 "Pen numam gunap tikjakiy, numam
gunap kuyip ñaŋgayaŋ aŋgiy, dam biyomb
gok kuyip ñiniŋgambay. Nop gok tik-
jakiy, ñapan kiyk key gok kuyip ñaŋgayaŋ
aŋgiy, dam biyomb gok kuyip ñiniŋgam-
bay. Ñapan gok tikjakiy, nop nonim sikop
kuyip miluk niŋiy, ñaŋgniŋgiy aŋgiy dam
ñiniŋgambay. 13 Yip ker mindeniŋgam-
bim rek niŋiy, nimbip miluk niŋniŋgambay
ak pen; nimb biynimb an yip ma kirgiy,
chiŋgiy nep mindeniŋgambim gok, perper
mindeniŋgambim.

Gor Aŋgniŋep Korip Ak Timey Yimb Giniŋgambay
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 "Tap asikep yimb bap, Gor aŋgniŋep
korip miŋgan ak ayey mindeniŋgamb.
Minim tiksipiyn kun biy niŋrep ginimimb.
Kun gakniŋ, biynimb Jiwda propens
mindeniŋgiy gok, pirik miñmon yirik
okok amniŋgiy; 15 biynimb korip ar biyoŋ
mindeniŋgiy gok, andkind korip miŋgan
ma amniŋgiy; 16 biynimb woŋgday okok
taŋgeniŋgiy gok, chech tap gok diniŋ,
andkind korip ma amniŋgiy. 17 Biyn ñapan
koŋgiy mindeniŋgambay gok sek, ñapan
tiy ñeniŋgambay gok sek kosyam pirik
amniŋgambay. 18 Tap giniŋgamb kun gok,
Gor nup aŋgniŋem, yombip aynimuŋ ñin
ak ma ginimuŋ. 19 Alwol gayak ñin ak
tikiy mind dand apiy mindpun ñin biy,
timey kun ak rek ma gak; kisen kun ak rek
ma giniŋgamb. 20 Ginep mindek, biynimb
maŋgiysek kumdipyap. Pen Biyomb
biynimb nuk diniŋ aŋgayak gok gosimb
niŋiy, yep won bap nep ginimuŋ aŋgak.
21 "Pen ñin kun ak, biynimb gunap aŋg-
niŋgambay, 'Niŋim! Jiwda kiyŋ yomb
key yimb ak mindip biy; mindip bindoŋ
aŋgeniŋgiy,' niŋind apay aŋgiy ma niŋn-
imimb. 22 Biynimb gunap, Gor biynimb
nuk aŋgayak gok, kind chinup ak winiŋgiy
aŋgiy aŋgniŋgambay, 'Yand mey, Jiwda
kiyŋ yomb key yimb ak; yand mey bi Gor
minim aŋgep ak aswiyn aŋgyiŋ,' yesek
tom giyiŋ, tap mageprek gunap giniŋgam-
bay. 23 Tap yerip yerip kisen giniŋgamb
ak, nimbip aŋgen niŋbim ak mey; niŋrep
giyiŋ mindenimimb.

Jiysis Kisen Andkind Winiŋgamb
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 "Pen miker yomb kun gok gi tikdakniŋ,
pumb ak, gach giy, takin ak melik ma
giniŋgamb. 25 Gap gok semb biyoŋ nimb
puŋgjiwyowakniŋ, tap semb biyoŋ gok,
okok nimb okok nimb giniŋgamb. 26 Kun
geniŋgamb, Bi bap Ñinuk, Nop aŋgek melik
yomb gakniŋ, semb band sek winiŋgamb.
27 Pen enjol nuk gok aŋgyokeniŋgamb, miñ-
mon kiñiŋ omiŋal ak maŋgiysek am kus
giy, biynimb nup ker mindeniŋgambay gok
dand mindeniŋgamb ak winiŋgambay.

Mon Silup Ayip
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Nimb niŋbim; mon gok silup ay wos
gakniŋ, miñiy pumb ayniŋ gisap apim.
29 Kun ak rek, miker yomb aspiyn gok
gakniŋ, 'Miñiy maŋ mindip! Jiysis aŋ-
gak rek, giniŋ gisap aŋgiy niŋniŋgambim.'
30 Apiyn ak niŋrep ginimimb! Biynimb kiñiŋ
miñiy mindpay ar biy gunap mindyakniŋ,
tap kun gok gek niŋiy kisen kumniŋgam-
bay. 31 Semb ar biyoŋ sek, man ar biy sek
kurginiŋgamb; pen minim yand ak perper
nep mindeniŋgamb.

Ñin Akay Winiŋgayn Ak Ma Niŋbim Aŋgak
(Mat 24:36-44; Luk 17:26-30, 34-36)

32 "Ñin akay akaŋ, won akay winiŋgayn
ak, biynimb gunap ma niŋbay, enjol gok ma
niŋbay, yand kunep ma niŋbiyn. Bapiy Gor,
nuk nep niŋimb. 33 Kun ak mey, ñin akay
winiŋgayn ak ma niŋbim rek, niŋrep giyiŋg
mindenimimb.
34 "Winiŋgayn ñin kun ak, biyomb bap
korip nuk ak kirgiy wikan bap amniŋg,
bi woŋg gep nuk gok kuyip woŋg ar
keykey aŋgay, binuk kinjeŋrumb kond min-
deniŋgamb anup aŋgniŋgamb, 'Niŋmin-
denimin aŋgiy amniŋgamb.' 35 Nimbip kun
ak rek giniŋgamb. Won akay bi korip nop
nimb ak winiŋgamb aŋgiy ma niŋbim rek,
niŋrep giy mindenimimb. Duŋgep won ak
akaŋ, kisyimnamb yomb biyaŋ akaŋ, pumb-
namb akaŋ, sekemb won ak winiŋgamb
aŋgiy ma niŋbim. 36 Kinimbikniŋ kasek
winimuŋ rek ayip. 37 Pen nimbip nep ma
aspiyn; biynimb okok kuyip maŋgiysek as-
piyn; niŋrep yimb giy mindenimimb aŋ-
gak."

14

Jiysis Nup Yergiy Pikayjun Aŋgiy Niŋyak
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1-2 Pen Jiwda biynimb, biret yiys sek ma
ñimbay ñin yomb Pasopa apay ak, ñin
omiŋal nep mindakniŋ, bi Gor nup sim-
boŋgep yomb gok sek, bi low tiysa gok
sek Jiysis nup yergiy kapkap chichiy diy,
dam ñaŋgayun aŋgyak. Pen gos bap
niŋiy aŋgyak, Pasopa ñin biy kun gon,
biynimb kuŋaynep guniy, chinup gi timey
giniŋgambay aŋgiy kirgiyak.

Biyn Bap Jiysis Nup Wel Ayñak

3 Jiysis miñmon Beteniy amiy, bi Saymon
korip ak am bisgiy tap ñiŋyak. Bi kun ak,
nind soy ayndik ayek, Jiysis gek suŋ ayak.
Pen tap ñiŋyakniŋ, biyn bap wel kuyrep
wak maniy yomb tawpay ak, botol sek dand
apiy, namb ak pikpaŋgiy, Jiysis nup jun
biyoŋ soŋgak. 4-5 Soŋgek, bi mindeyak kun
gok, gunap niŋey simbwur kuyip ak timey
gek, kiyk key aŋgyak, "Wel kun ak yokiy,
maniy yir ñin jiwiy andikiy onep ar ak
rek diy, biynimb tap ma mindip gok kuyip
ñemb ak pen, yenen kun giy yikop soŋgip?"
Kun aŋgiy, nup aŋgjiwyak.
6 Kun aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Nup
kirgim; yip gip kun ak, girep yimb gip.
7 Biynimb tap ma mindip gok, nimb yip per
mindeniŋgambim rek, tap ñiniŋ ñinim-
imb; yand yip per ma mindoniŋgambun.
8 Biyn kun biy tap nuk gep rek ak gip. Ku-
men wel kuyrep wip ak ayñiy komniŋgam-
bay rek, yip nind ayñisap. 9 Kun ak nimbip
niŋind yimb aspiyn. Minim tep yip ak miñ-
mon okok aŋgñey amnakniŋ, gip kun ak
sek aŋgyiŋg, gos nup sakiy ma giniŋgambay
aŋgak."

Jiwdas Jiysis Nup Ñaŋgyaŋ Aŋgiy Mimuŋg Gak
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Pen Jiysis binuk Jiwdas Yiskariyot,
bi Gor nup simboŋgep yomb gok kuyip
mimuŋg giniŋg amnak. 11 Bi Gor nup sim-
boŋgep yomb kun gok, mimuŋg kun ak
niŋiy, tep gek aŋgyak, "Nip maniy gunap
ñiniŋgambun aŋgyak." Aŋgeyak mey, Ji-
wdas yergiy aŋgen apiy, Jiysis nup dand
amniyaŋ aŋgiy, gos piyow niŋmindek.

Pasopa Ñin Ak Miñiy Aŋgiy Tap Ñiŋyak
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Jon 13:21-30)

12 Biret yiys sek ma ñimbay ñin yomb
Pasopa apay ak apek, kanj siypsiyp ñiluk
pikñiŋemb ñin ak, Jiysis binuk gok nup
aŋgyak, "Tap chin ñiŋniŋgambun gok,
wikan akay gayrep ginjun?" 13 Aŋgeyak,
binuk omiŋal aŋgyokiy aŋgak, "Nir miñ-
mon dawin yomb ak amiy niŋniŋgayr: bi
bap ñiŋg mal dand ameniŋgamb. Nup
namb pikiy, korip kun ak amiy, 14 bi
korip nop nimb anup aŋgniŋiy aŋgn-
imiyr, 'Tiysa aŋgip, "Bi yand gok yip tap
ñiŋniŋgambun miŋgan akay aŋgip," aŋgiy
aŋgniŋer' 15 nirip dam korip ar biyoŋ cheya
tap okok maŋgiysek mindip miŋgan ak
yomniŋgamb. Yomek, tap ñiŋniŋgambun
gok tip kun ak gayrep genimiyr aŋgak."
16 Kun giy aŋgyokek, miñmon dawin yomb
ak amiy aŋgak rek nep mindek mey; Pa-
sopa tap ñiŋniŋg giyak ak, gayrep gerik.
17 Duŋgep won ak, Jiysis binuk gunap yip
amjakiy, 18 tap ñimbyiŋg aŋgak, "Nimbip
niŋind yimb aspiyn. Bi chin yip tap
jimñiy ñimbsipun biy, bap yip pikayaŋ
aŋgiy mimuŋg giniŋgamb aŋgak."

19 Kun aŋgek, binuk gok simb gek gos par
ayiŋg, nup nokom nokom aŋgniŋyiŋg aŋ-
gyak, “Yand mer akaŋ aŋgiy,” aŋgniŋeyak
aŋgak, 20 “Nimb bi yand onep wimiŋgan ak,
bap kun giniŋgamb. Bi kun ak mey, yand
yip tap diys nokom jimñiy ñimbsipur biy.
21 Baybol buk ak tikiy aŋgyak rek kumniŋ-
gayn ak pen, bi yip pikayaŋ aŋgiy, mimuŋg
giniŋgamb anup simb niŋsipiyn. Nup ma
tikpiyap rek, timey kun ak rek ma giy,
yiwur yomb kun ak ma dipkop aŋgak.”

Jiysis Binuk Gok Kuyip Biret Wayn Ñak
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Tap ñimbyiŋg Jiysis biret ak diy, Gor
nup tep aŋgiy, tipaŋg binuk gok kuyip ñiy-
iŋg aŋgak, “Diy ñiŋim! Ak mumbwak yand
ak nimbip ñispiyn aŋgak.”
23 Pen ñiŋg wayn kap ak kunep diy,
Gor nup tep aŋgiy, binuk gok kuyip
ñek ñiŋyakniŋ aŋgak, 24 “Ñiŋg biy mey,
likañ yand biynimb kuŋaynep, kuyip nen
yowniŋgamb rek nimbip ñispiyn. Likañ
yand yowniŋgamb kun ak mey, biynimb
kuŋaynep diniŋgayn aŋgak minim ak wos
amniŋgamb aŋgak.” 25 Kun aŋgiy aŋgak,
“Yand nimbip niŋind yimb aspiyn. Miñiy
ñin biy tikiy ñiŋg wayn ma ñiŋniŋgayn.
Yikop nep minden minden, Gor biynimb
diy kond mindeniŋgamb ñin ak winiŋgamb
aŋgak.” 26 Kun aŋgiy, binuk gok yip lotiw
kamep bap aŋgyiŋg, miñmon Oliyp dum
amniyak.

Jiysis Piyta Nup Bi Kun Ak Ma Niŋbiyn
Aŋgniŋgamban Aŋgak
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Jiysis aŋgak, “Baybol buk ak tikiy aŋ-
gyak ‘Gor bi kanj siypsiyp mokep anup
pikayeniŋgamb, kanj siypsiyp gok pirik
keykey amniŋgambay aŋgak.’ Kun ak rek,
mindak nimb maŋgiysek yip kirgiy pirik
amniŋgambim. 28 Pen yand kumiy tikjakiy,
miñmon Galiyliy ameniŋgayn, nimb kisen
niniŋgambim aŋgak.” 29 Aŋgek, Piyta aŋ-
gak, “Bi gunap nip kirginiŋgiy rek ayip
ak pen; yand nip ma kirginiŋgayn aŋ-
gak.” 30 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Yand nip
niŋind aspiyn; kisyimnamb biyaŋ kakaruk
suk omiŋal ma aŋgniŋgamb won ak, Jiysis
nup ma niŋbiyn aŋgiy, yinj omiŋal nokom
aŋgniŋgamban aŋgak.”
31 Aŋgek, Piyta kilis yimb giy aŋgak, “Yip
nip sek pikayniŋg pikayniŋgiy ak pen; nip
ma niŋbiyn aŋgiy ma aŋgniŋgayn aŋgak.”
Jiysis binuk gunap, Piyta aŋgak rek nep
aŋgyak.

Jiysis Gor Nup Aŋgniŋ Mindek
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Jiysis binuk gok yip miñmon Getse-
meniy amiy kuyip aŋgak, “Nimb siŋbiy
bisiŋg mindem, yand am Bapiy nup aŋg-
niŋiyn aŋgak.” 33 Kun aŋgiy Piyta, Jemis, Jon
kuyip poŋind amiy aŋgak, 34 “Mindmaŋgiy
yip piŋiyñiy nep aysap ak, kumnim rek
ayip. Biy mindiy, niŋmindenimimb aŋgak.”
35 Kun aŋgiy kuyip aŋgay, nuk yep maŋ
kun siŋak amiy, jomluk ak man biyaŋ ay,
Nop nup aŋgniŋyiŋg aŋgak, “Tap yip giniŋg
gisap ak, mer aŋgiy ker, mer aŋgnimin.
36 Bapiy, nand Biyomb mindpan rek, yerer
giniŋg giniŋgamban. Tap yip giniŋg gisap
ak mer aŋgniŋg aŋgniŋgamban. Pen gos
yand niŋbiyn rek ma ginimin, gos nak key
niŋban ar ak ginimin aŋgak.”
37 Aŋgiy, andkind binuk omiŋal nokom
mindeyak ak apiy niŋak; pisnep kin
ameyak, Saymon Piyta nup aŋgak, “Yenen
kinjipan? Tapin won bap niŋmindenimin
rek ma ayip? 38 Timey ginjun rek ayip
aŋgiy, gos tep niŋiy, Gor nup aŋgniŋyiŋg
mindenimimb. Gosimb nimbik ak giniŋg
niŋimb ak pen, mumbwak anep mawses
gip aŋgak.” 39 Kun aŋgiy, andkind amiy, Nop
nup aŋgniŋak rek, tip ak aŋgniŋak. 40 Pen
andkind apiy niŋak, wisin apek pisnep
kin amniyak. Niŋiy kuyip aŋgak, “Nimb
kinjipim?” Aŋgek siskoy diy, pen aŋgniŋgiy
rek ma ayak.
41 Pen kisen amiy andkind apiy, tip ak
kineyak niŋiy, aŋgak, “Nimb yikop kin
mindpim? Mey tep! Bi Gor minim ma
niŋbay gok yip diniŋg asway. 42 Biriwin.
Niŋim! Bi yip mimuŋg gip ak yakam lipiŋg
dand apchakip nen, tikjakem, asway miŋ-
gan bindoŋ amnun aŋgak.”

Jiysis Nup Chichiy Diyak
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 Kun aŋgakniŋ, bi low tiysa gok, bi
Gor nup simboŋgep yomb gok, bi minim
tuŋgasikep gok aŋgyak rek, binuk Jiwdas
Yiskariyot, bi gunap poŋind amjakak. Bi
poŋind owak kun gok, baynat gunap, kur

gunap sek diy, nuk yip wiyak. 44 Pen maŋ
maŋ giyiŋg, Jiwdas bi kun gok kuyip aŋgak,
“Bi am kaykol giniŋgayn anup, chichiy diy
dand kor amnimimb aŋgak.”
45 Kun aŋgiy, Jiysis mindek siŋak amjakiy,
Tiysa aŋgiy, nup kaykol gakniŋ, 46 bi gunap
apiy nup chichiy diyak.
47 Kun giyakniŋ, Jiysis binuk bap baynat
nuk ak lipiŋg diy, bi Gor nup simboŋgep
yomb yimb woŋg giñemb anup, timund
piskind ak pisnep timbrik yokak.
48 Pen Jiysis nup kun giy chichiy deyak
aŋgak, “Yand bi tap siy diy minden rek;
baynat, yir, tap gok kun giy dapiy yip
dispim. 49 Per Gor aŋgniŋep korip ak amiy,
nimb yip mindiy, biynimb minim aŋgñim-
biyn ak pen, yip ma dipim. Pen miñiy
giniŋgamb aŋgiy, Baybol buk ak tikyak rek
gispim aŋgak.” 50 Pen Jiysis nup kun giy
diyakniŋ, binuk gok nup kirgiy, maŋgiysek
pirik amdiyak. 51-52 Bi paranj bap, chech
parsek nep yimiy, Jiysis nup dand ameyak
ak kindik amek, nup kunep chichiy dun
aŋgey, chech band nuk ak kirgiy, daynep
pirik amnak.

Jiysis Nup Kor Giyak
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

53 Jiysis nup dand bi Gor nup simboŋgep
yomb yimb korip ak amniyak. Dand
ameyak, bi Gor nup simboŋgep yomb gok
diy, bi low tiysa gok diy, bi Jiwda kanjsol
yikop gok diy, ap korip kun ak nan-geyak.
54 Piyta loslos ay dand amiy, bi Gor nup
simboŋgep yomb yimb korip ak amjakiy,
bi korip kun ak woŋg giyiŋgipay gok yip
bisgiy, mon maŋiy mindeyak. 55 Bi Gor
nup simboŋgep yomb gok sek, bi Jiwda
kanjsol yikop gok sek Jiysis giraŋgyiŋgip
minim kiñiŋ bap diy nup ñaŋgayun aŋgiy,
56 biynimb gunap dand apey, kuŋaynep
yesek tom giyak ak pen; minim kun gok,
okok nimb okok nimb aŋgey, nup chiŋgn-
imuŋ rek ma ayak. 57-58 Pen gunap tikjakiy
yesek aŋgiy aŋgyak, “Chin niŋmindon nuk
aŋgak, ‘Gor aŋgniŋep korip ñin maŋgiy diy
giyak biy timbrik yokiy, ñin omiŋal nokom
mindiy, tip ak giniŋgayn. Ñin maŋgiy diy
gipay rek ak ma giniŋgayn; korip kun ak
key yimb bap giniŋgayn aŋgip’ aŋgyak.”
59 Minim aŋgyak kun ak kunep niŋey sisker
yimb ayak.

60 Bi Gor nup simboŋgep yomb yimb ak,
biynimb mindeyak namb ak tikjakiy, Jiysis
nup aŋgak, “Minim nip aspay ak pen bap
ma aŋgniŋgamban?” 61 Aŋgek, Jiysis minim
bap pen ma yimb aŋgek, tip ak aŋgniŋiy
aŋgak, “Nand mey Jiwda kiyŋ yomb kiyk;
Biyomb tep ak Ñinuk yimb?” 62 Aŋgek,
Jiysis aŋgak, “Yaw. Mey yand nep. Bi
bap Ñinuk Nop ñin yipund kind okok ken
mindiy, semb band sek apek niŋniŋgambim
aŋgak.”
63 Kun aŋgek, bi Gor nup simboŋgep yomb
yimb kun ak, yenen Gor nup aŋgjiwyiŋg
kun asap aŋgiy, chech nuk ak key tuŋgrikiy,
64 kuyip aŋgak, “Nuk minim timey asap kun
ak yerip gos niŋsipim?” Aŋgek, bi Jiwda
kanjsol gok maŋgiysek aŋgyak, “Kun giy
aŋgip rek, nup pikayep aŋgyak.” 65 Aŋgiy,
bi gunap Jiysis nup kiñuk giy, chech band
bap di windin nup ak pik yiwgiy, pikyiŋg
aŋgyak, “Yand Gor Ñinuk aŋgiy, tap key
yimb gipan ak, miñiy nip an piksap ak key
niŋiy, chinup aŋgey niŋun aŋgyak.” Bi Gor
aŋgniŋep korip poliys gok kunep nup tapin
nep pikyak.

Piyta Yand Jiysis Nup Ma Niŋbiyn Aŋgak
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

66-67 Piyta am bisgak siŋak nep mindakniŋ,
biyn piñ bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
anup woŋg giyiŋgip bap apchakiy aŋgak,
“Nand kunep Jiysis bi Nasaret nimb ak yip
mindamban aŋgak.” 68 Aŋgek, Piyta aŋgak,
“Nak yerip aspan! Minim aspan ak ma
niŋbiyn aŋgak.” Kun aŋgiy, mis biyaŋ
amnakniŋ, kakaruk suk aŋgak. 69 Biyn kun
anep, Piyta nup tip ak niŋiy, bi mindeyak
gok kuyip aŋgak, “Bi biy kunep Jiysis binuk
bap aŋgak.” Aŋgek aŋgak, “Bi kun ak ma
niŋbiyn aŋgak!”
70 Tapin won bap mindiy, bi mindeyak
kun gok Piyta nup tip ak aŋgyak, “Nak
kunep miñmon Galiyliy nimb ak, chin
niŋbun: nand bi kiyk bap aŋgyak.”
71 Aŋgeyak aŋgak, “Biyomb niŋmindip;
yesek aŋgen yip pikaynimuŋ. Pen niŋind
yimb apiyn! Bi kun apim ak yand ma
niŋbiyn aŋgak.” 72 Kun aŋgakniŋ, kakaruk
ak tip suk aŋgek, Jiysis nind kakaruk
omiŋal suk ma aŋgniŋgamb won ak, nup
ma niŋbiyn aŋgiy, yinj omiŋal nokom

aŋgniŋgamban aŋgak minim ak niŋek, simb gek siy yomb aŋgak.

15

Jiysis Nup Dand Paylat Mindek Amniyak
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

1 Miñmon yowakniŋ, bi Gor nup simboŋgep yomb gok diy, bi low tiysa gok
diy, bi kanjsol yikop gok diy miytiyŋ giy,
minim aŋ ar nokom ay, Jiysis nup sen
ayñiy, dand gapman biyomb Paylat mindek
ak amniyak. 2 Dand amey, Paylat nup aŋgak,
"Nand Jiwda biynimb Kiyŋ yomb kiyk key
yimb ak akaŋ?" Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Mey
nak apan ak aŋgak."
3 Bi Gor nup simboŋgep yomb gok, Jiysis
nup minim yesek yesek ar gunap aŋgeyak,
nuk pen minim bap ma aŋgek, 4 Paylat aŋ-
gak "Nip minim kuŋay aspay ak, pen minim
bap ma aŋgniŋgamban?" 5 Aŋgek, Jiysis
minim ma yimb aŋgek, Paylat gospar ayak.

Mon Bak Ñaŋgbirik Ayim Aŋgyak
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16)

6 Jiwda biynimb ñin yomb kiyk Pasopa
apay ak apek niŋiy, per am Rom gapman
biyomb Paylat nup aŋgniŋey, kuyip kalam-
bis bi aŋgniŋyiŋgipay anep aŋ mis yoky-
iŋgip. 7 Pen simiy kun ak, bi bap yimb nuk
Barabas biynimb gunap diy, Rom gapman
yip penpen giy chip ñaŋgyak rek, kuyip
kalambis ayey mindeyak.
8 Biynimb gok ap nan-giy, Paylat nup
kalambis bi bap per aŋgniŋyiŋgipay rek
aŋgniŋey aŋgak, 9 "Kiyŋ yomb nimbik ak,
wisik yoknim akaŋ aŋgak." 10 Yenen: nuk
key niŋak; bi Gor nup simboŋgep yomb
gok, Jiysis nup yikop miluk niŋyak rek dap
ñiyak. 11 Pen bi Gor nup simboŋgep yomb
gok, biynimb gok kuyip aŋgyak, Paylat nup
aŋgem, Barabas nup wisik yokiy; Jiysis nup
kirginimuŋ. Aŋgeyak, biynimb gok Paylat
nup aŋgyak, "Barabas nup, chinup wisik
yoknimin aŋgyak." 12 Kun aŋgeyak, Paylat
aŋgak, "Kun apim ak, kiyŋ yomb nimbik
anup yerginim?" 13 Aŋgek, kiyk meŋg miŋ-
gan dand araniy aŋgyak, "Nup mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik aynimimb aŋgyak."
14 Aŋgeyak, Paylat aŋgak, "Nuk tap yerip
timey gek, kun ginim?" Aŋgek, kiyk meŋg
miŋgan dand araniy aŋgyak, "Mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik aynimimb! Mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik aynimimb aŋgyak!"
15 Aŋgyak kun ak, biynimb gok kuyip tep
ginimuŋ aŋgiy, Paylat Barabas nup yikop
aŋgyokiy, binuk gunap kuyip aŋgak, "Jiysis
nup miñ diy, tapin nep pikiy, amiybi gok
kuyip ñem, dam mon kiros bak biyoŋ ñaŋg-
birik ayniŋgiy aŋgak."

Bi Gor Aŋgniŋep Korip Poliys Gok Jiysis Nup Aŋgjiwyak
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Aŋgek, amiybi gok Jiysis nup dand gap-
man biyomb Paylat korip ak amiy, bi kiyk
gunap kuyip suk aŋgey apey, 17 chech likañ
paryomb gapman yomb gok aypay rek ak
dand apiy, Jiysis nup ayñiy, tap ñiwñiw sek
gunap tik dand apiy, kiyŋ aypay arband
rek bap giy, jun biyoŋ ayñiyak. 18 Ayñiy,
nup poliys gipay rek chimkom diy aŋgyak,
"Jiwda kiyŋ yomb kiyk biy perper mindon-
imuŋ aŋgyak."
19 Kun aŋgiy, nup kur diy, jun biyoŋ pikiy,
kiñuk giñiy, mindek kiñiŋ siŋak koŋgim
yimiy, jun paŋgyak. 20 Nup kun giy aŋgji-
wiy, chech likañ paryomb nup ayñiyak ak
tuŋgasik diy, chech nuk key ak ayñiy, ñaŋg-
birik ayniŋ dand saŋdiyak.

Jiysis Nup Mon Kiros Bak Biyoŋ Ñaŋgbirik Ayak
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Kiyk namb okok amyiŋ, Saymon miñ-
mon Sayriyniy nimb ak, okok giraŋgiy apiy
Jerusalem amniŋ gek, nup namb pikiy
minim kilis aŋgiy aŋgyak, "Jiysis nup mon
kiros ak dand amnoŋ aŋgyak." 22 Pen kun
giy amiy, Jiysis nup dand miñmon chip jun
won tip ak, yimb Golgota apay ak amjakiy,
23 nup ñiŋ wayn ak diy, malasin silik gunap
sek ay ñeyak, ma ñiŋak. 24 Ma ñimbek, nup
mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik ay, chech
nup gok bilok keykey diniŋ, sandiw gipay
rek giyiŋ diyak.
25-26 Pumb lim giy yep namb siŋbikyoŋ
owak won ak, Jiysis nup ñaŋgbirik ay,
yenen ñaŋgbirikyak minim ak kiros bak
biyoŋ tikay aŋgyak, "Jiwda kay kiyŋ yomb
kiyk ak aŋgyak." 27 Pen minek kun ak, bi tap
siydep omiŋal bap kunep ñaŋgbirik ayak.
Bap gol pis bineŋ, bap gol pis biym, Jiysis
nup namb biyaŋ ñaŋgbirik ayak. 28 Giyak
kun ak, Baybol buk ak tikiy, giniŋgambay

aŋgyak rek nep giyak. Minim kun ak tikiy
aŋgyak, “Nup niŋey, bi tap timey gep bap
rek ayniŋgamb aŋgyak.”
29 Biynimb gok kiyk aran apyan giyiŋg,
Jiysis nup niŋiy jun gormar giy, nup aŋgji-
wyiŋg aŋgyak, “Gor aŋgniŋep korip ak tim-
brikem, ñin omiŋal nokom tip giniŋgayn
apan ak, 30 miñiy nand key giy kim amey,
chin niŋun aŋgyak.”
31 Gor nup simboŋgep biyomb gok sek, bi
low tiysa gok sek Jiysis nup kunep aŋgjiwiy
aŋgyak, “Biynimb gunap kuyip gamb kim
ambay rek, nuk key kunep giy kim amnaŋ
akaŋ. 32 Per Yisrel biynimb kiyŋ yomb kiyk
mindpiyn aŋgip rek, miñiy nup ñaŋgbirik
aypay ak, key giy kim amek ker, niŋind
aŋgip aŋgiy niŋun akaŋ aŋgyak.” Pen bi
Jiysis yip ñaŋgbirik ayak omiŋal ak nup
kunep aŋgjiwrik.

Jiysis Kumak
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Pumbnamb yomb biyoŋ won ak kisyim
apiy, mind dand amiy, pumb kuyim gak
won ak tip melik gak. 34 Melik gakniŋ, Jiysis
Jiwda minim ay, meŋg miŋgan dand araniy
aŋgak, “Eloy, Eloy, lema sambaktaniy aŋ-
gak.” Minim aŋgak kun ak, kiñiŋ nuk ak
aŋgak, “Bapiy Gor! Bapiy Gor! Yip yenen
kirpan aŋgiy aŋgak.” 35 Aŋgek, biynimb
maŋ kun siŋak mindeyak gok niŋiy aŋgyak,
“Niŋim! Yilayja nup suk asap aŋgyak.”
36 Pen bi bap tap kipromb rek band bap
diy, ñiŋg wayn maniy sikoy tawpay miŋgan
biyaŋ tawek amek, Jiysis nup ñen ñiŋaŋ
aŋgiy, gamil par ak di kambis ñaŋgiy, min-
dek biyoŋ ñiyiŋg aŋgak, “Chin niŋmindon,
Yilayja apiy, nup tuŋgasik dam man biyaŋ
ayniŋgamb akaŋ aŋgak.”
37 Kun aŋgiy niŋmindyakniŋ, Jiysis meŋg
miŋgan dand araniy minim yomb aŋgiy
kumak. 38 Won kun anep, chech paryomb
Gor aŋgniŋep korip ñiluk kapkap miŋgan
biyaŋ pilgiyak ak, puŋgrik biyoŋ biyaŋ ay,
miŋgan sek mindek.
39 Amiybi gok biyomb kiyk ak, kiros bak
namb akniy ken siŋak mindiy niŋak, Jiysis
kun aŋgiy kumek, tap yerip yerip gak gok
niŋiy aŋgak, “Niŋind apay. Bi kun ak Gor
Ñinuk yimb aŋgak.”
40-41 Biyn Jiysis yip Jerusalem wiyak gu-
nap ap gol siŋak mindeyak. Namb kun
ak, omiŋal nokom Jiysis nup woŋg siskoy
gunap giñiyiŋgipay miñmon Galiyliy. Bap
yimb nuk Salomiy; Mariya omiŋal. Biyn
yimb aloŋg omiŋal kun ak, bap miñmon
Makdala nimb; bap Jemis yip, numam kisen
Josis yip nonim ak. Biyn kun gok maŋgiy-
sek niŋmindeyak, Jiysis kumak.

Jiysis Nup Kamb Miŋgan Ak Komyak
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

42-43 Josep bi Armatiya nimb, Jiwda kan-
jsol tep yimb bap aŋgiy niŋyiŋgipay ak,
Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb aŋgiy
kond mindyiŋgip. Bi kun ak ñimñam giniŋg
gakniŋ, nuk amjakiy niŋak Jiysis kumek,
toy lotiw ñin ak, miñiy tuŋgasik dam kom-
nim aŋgiy; ma pirikiy, Paylat mindek ak
amiy aŋgniŋak. 44 Aŋgniŋek, Paylat Jiy-
sis won akay kumimb aŋgiy jiwdiy, poliys
opiysa yomb anup aŋgek apek aŋgniŋak.
Aŋgniŋek aŋgak, “Mindarik kumimb aŋ-
gak.” 45 Kun aŋgek, Paylat Josep nup aŋgak,
“Dam komnimin aŋgak.”
46 Aŋgek, Josep chech tund yomb bap
tawiy, bi gunap yip Jiysis nup tuŋgasik dand
apyapiy, maŋgiysek pipkomiy, dam kamb
miŋgan kisenimb nep kilukiy, chip ma
komyak miŋgan ak komyak. Komiy, kamb
yomb bap tuŋgmilokey amek, kawrumb ak
pil giyak.
47 Pen Mariya Makdala yip, Mariya Josis
nonim yip niŋmindrikniŋ nup komyak.

16

Jiysis Kumiy Tikjakak
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Jiwda lotiw ñin kiyk ak apiy pandikek,
Mariya Makdala ak, Mariya Jemis nonim ak,
biyn Salomiy ak Jiysis mumbwak nup ak wel
ayñinjun aŋgiy, am wel kuyrep wak ak taw
dap ayey kinak.
2 Minek Sandey ñin ak maynamb yimb
tikjakiy, Jiysis nup komyak bindoŋ amniŋg
saŋdiyak. 3 Namb okok amyiŋg aŋgyak,
“An chinup kamb yomb kawrumb pilgiyak
ak, tuŋgmilok dam gol okok ayniŋgamb
aŋgyak.” 4 Kun aŋgiy amjakiy niŋyak: kamb
yomb kawrumb pil giyak kun ak, gol okok
mindek. 5 Niŋiy, miŋgan bineŋ sikind amiy
niŋyak: bi paranj chech tund paryomb
yimak bap, ñin yipund kind okok ken bisiŋg
mindek. Nup niŋiy pirikyak ak pen; 6 kuyip
aŋgak, “Ma piriknimimb. Yand niŋbiyn;

Jiysis bi Nasaret nimb, mon kiros bak biyoŋ
ñaŋgbirik ayak anup niŋniŋ aswim. Pen
niŋim! Tip ar nup komyak biy; nuk ma
mindip. Mindarik tikjakiy amimb. [7] Pen
ma kumak ñin ak aŋgak rek, nuk nind
tikjakiy Galiyliy am mindeniŋgamb; nimb
kisen amiy nup niŋniŋgambim. Piyta sek,
Jiysis binuk gunap sek kuyip minim kun ak
aŋgñinimimb aŋgak."
[8] Kun aŋgek, mis amiy, jel pirikyak rek
biynimb gunap kuyip minim kun ak ma
aŋgñiyak; puŋgrikind aŋgiy korip amniyak.

Mariya Makdala Nimb Ak Jiysis Nup Niŋak
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

[9] Jiysis kumiy, Sandey ñin ak tikjakiy,
nind yimb Mariya Makdala mindek siŋak
miseŋ gek niŋak. Pen biyn kun anup, nind
kichekiy onep ar ak abaŋ ayek, Jiysis aŋg
mis yokak. [10] Nuk Jiysis nup niŋiy, am binuk
gok siy aŋg mindeyak namb ak, Jiysis kim
mindip nup niŋbiyn aŋgek, [11] kiyk pisnep
kumimb aŋgiy minim nup ak ma diyak.

Jiysis Binuk Omiŋal Kinjeŋnamb Okok Amyiŋg Nup Niŋrik
(Luk 24:13-15)

[12] Minek bap pen tip ak, Jiysis binuk
omiŋal miñmon wikan bap giraŋgiy, Jiy-
sis bi ak key rek ay apiy, kinjeŋnamb ak
miseŋ gek nup niŋiy, [13] am binuk gunap
kuyip aŋgñer, kunep niŋind aspiyr aŋgiy
ma niŋyak.

Minim Tep Yip Ak Biynimb Okok Kuyip Aŋgñinimimb Aŋgak
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)

[14] Pen minek bap tip ak, Jiysis binuk onep
aŋgip ak tap ñimbeyak namb siŋak miseŋ
giy, kuyip aŋg giyiŋg aŋgak, "Tikjaken
biynimb gunap miseŋ niŋiy aŋgey, yenen
Gor Ñinuk ak niŋind tikjakip aŋgiy gos ak
ma niŋbim?"
[15] Kun aŋgiy kuyip aŋgak, "Minim tep
yip ak dand miñmon okok maŋgiysek amiy,
biynimb okok maŋgiysek aŋgñinimimb.
[16] Aŋgñem, biynimb an yip gosimb niŋiy,
ñiŋg pikniŋgambay gok, kim amniŋgam-
bay. Pen biynimb an yesek apay aŋg-
niŋgambay ak, kor yomb niŋiy, miñmon
timey ak amniŋgambay.
[17-18] "Biynimb yip gosimb niŋniŋgambay
gok, yip aŋgniŋiy tap mageprek gunap
giniŋgambay, ñin gunap minim yimb kiyk
ak mindakniŋ, minim kisenimb ar bap key
yimb aŋgniŋgambay; siyŋ saraw tap biyn-
imb siwip gok diniŋiy akaŋ, tap ñimbiy
kumbay gunap ñimbiy, ma kumniŋgam-
bay. Pen biynimb tap giniŋgamb gok, kuyip
ñin maŋgiy diniŋey suŋ ay; kichekiy tap
yerip gunap biynimb ambaŋ ayniŋgamb
gok, aŋg mis yokniŋgambay. Kiy yip min-
den tap mageprek kun gok giyakniŋ, biyn-
imb gok minim chinup aŋgñispay ak niŋind
aspay aŋgiy, niŋniŋgambay aŋgak."

Gor Jiysis Nup Dand Miñmon Nuk Amnak
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

[19] Jiysis minim kun ak aŋgjiwakniŋ, Nop
nup dand arachak semb biyoŋ amnak.
Dand amek, ñin yipund kind okok ken
mindip.
[20] Pen binuk gok minim tep ak miñmon
okok kind kind aŋgñey amnakniŋ, Biyomb
ak minim kun ak niŋind aynimuŋ aŋgiy,
kuyip kond mindakniŋ, tap mageprek gok
giyiŋgipay.

LUK
Jiysis Krays Minim Tep Luk Tikak
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day "Luk" apun biy, bi Jiwda mer bap tikak. Yimb nuk ak Luk. Nuk dokta ak pen; Pol yip taŋgiy, Jiysis nup tikey yomb giy, yerer gindand apiy kumiy tikjak Nop ker amnak ak, kesim dey niŋrep gak rek, biynimb nuk Jiwda mer Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip tikak.

Nuk Jiysis Yisrel biynimb kuyip nep mer, Jiwda mer gok kuyip kunep Gor ker diniŋ awak minim ak aŋgrep gak (Luk 2:32, 3:6, 24:47).

Bi kun ak nep Baybol buk day "Apasol" apun ak kunep tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-4.
- Jon bi ñiŋ pikñemb ak yip Jiysis yip kuyip tikyak minim ak mindip, chapta 1:5–2:52.
- Jon bi ñiŋ pikñemb ak woŋ kiñiŋ gi gak minim ak mindip, chapta 3:1-20.
- Jon Jiysis nup ñiŋ pikñak ak sek, Seytan Jiysis nup tom gak minim ak sek mindip, chapta 3:21–4:13.
- Jiysis miñmon Galiyliy woŋ kiñiŋ gi gak minim ak mindip, chapta 4:14–9:50.
- Jiysis Galiyliy nimb woŋ gindand Jerusalem amnak minim ak mindip, chapta 9:51–19:27.
- Jiysis ñin nuk ak maŋ giy wiyk nokom bap mindakniŋ, Jerusalem sek, yep maŋ kun okok sek aŋgñiraŋgek minim ak mindip, chapta 19:28–23:56.
- Jiysis kumiy tikjakek biynimb kuŋaynep nup miseŋ niŋyak ak sek, arachak Nop ker amnak minim ak sek mindip, chapta 24:1-53.

Luk Biyomb Tiyopiylas Nup Minj Tikak

1-2 Biyomb Tiyopiylas. Krays nup namb chinup biy tikey yomb giy, gak gak rek, bi gunap windin niŋiy aŋgñeyak, bi gunap niŋiy, kesim nokom kun ak nep ar keykey tikyak. 3 Pen biyomb niŋan: Jiysis nind gek owak rek, yand per kiñiŋ piyowniŋ tep gipiyn ak mey, kunep tikniŋg gispiyn. 4 Kun giy tiken mey, minim nip aŋgey niŋban ak, niŋind yimb nep apay aŋgiy niŋniŋgamban.

Jon Bi Ñiŋg Pikñemb Ak Tikniŋgamb Aŋgak

5 Nind Herot Jiwdiya propens kond mindyiŋgip ñin ak, binak Sekaraya, Gor nup simboŋgep woŋ ak gi mindyiŋgip. Bi layn nuk yip woŋ jimñiy giyiŋgipay gok kuyip, Abayja Layn aŋgyiŋgipay. Pen bi Sekaraya kun ak biynuk yimb ak Eliysabet. Nup kunep bi Gor nup tap simboŋgep Eron kiñiŋ ak tik dand amiy tikyak.

6 Kiykber Gor minim ar ak maŋgiysek kisen giy minder; Gor niŋek minim bap ma mindek. 7 Pen Sekaraya biynuk Eliysabet ñapan wom ak mey; ñapan bap tikiy mer, pisnep yimb tokiy ayrik.

8-9 Ñin bap Sekaraya binuk yip woŋ jimñiy giyiŋgipay gok, ap Gor nup simboŋgep woŋ ak tip giniŋ aŋgyak, "Woŋ giniŋgambun kun ak, bi chin an rek biyomb aŋgayon chinup gunap kond mindeniŋgamb aŋgiy," sandiw rek ak giy mey, Sekaraya nuk wiyn giy, kuyip kond mindyiŋgip. Tap kuyrep apyiŋgip gok Gor aŋgniŋep korip miŋgan ak amiy, daŋgiyiŋgip. 10 Pen ñin bap, tap kuyrep daŋgiyep won ak apek, biynimb kuŋaynep ap mis biyaŋ nangiy lotiw mindyakniŋ, Sekaraya nuk tap kuyrep wak kun ak daŋgiyniŋg, korip ñiluk miŋgan ak amniŋg saŋdak. 11 Amjakakniŋ, enjol bap ap tap kuyrep wip daŋgiy ayiŋgipay ñin yipund kind okok ken miseŋ gak. 12-13 Sekaraya niŋiy jiwdiy pirikek, enjol ak nup aŋgak, "Ma piriknimin! Gor nup minim aŋgniŋban ak niŋimb. Biynak Eliysabet ñi bap tikniŋgamb. Tikek yimb nup Jon aŋgnimin. 14-15 Nuk Gor nup woŋ gek; Gor nup tep giy, nip key tep giy, biynimb gok kuyip tep giy giniŋgamb. Nonim nup tikek, Gor Kawnan ak yip nep mindeniŋgamb ak mey; ñiŋ wayn akaŋ, ñiŋ kilis gunap ma ñiŋnimuŋ. 16 Kisen Yisrel biynimb Gor nup kirpay gok kuŋaynep aŋgrep gek, Gor nup Biyomb chin aŋgiy diniŋgambay. 17 Pen ñi nand kun ak, Gor Yilayja nup kilis ñiyiŋgip rek ñakniŋ, nop sikop kuyip diy, ñapan nuk sikop kuyip diy di jimñiy ayniŋgamb. Biynimb Gor nup alemb alemb ñimbay gok aŋg tep gek; biynimb nup gosimb niŋiy suŋ-tep mindpay gok

yip mind tep giyiŋg, Biyomb anup kond
mindyakniŋ winiŋgamb aŋgak."
18 Enjol ak kun aŋgek, Sekaraya aŋgak,
"Chir tokiy yimb aypur ak, yergiy ñapan
tikniŋgambur? Kun ak yergey niŋiy, niŋind
yimb apan aŋgniŋgayn aŋgak." 19 Aŋgek,
enjol ak Sekaraya nup aŋgak, "Yand Ge-
briyel, Gor windin yirik ar ak minden yip
yokek, minim tep kun ak dand opiyn. 20 Pen
niŋind aŋgip aŋgiy ma niŋban rek, joŋimb
nip ak miker gek, minim aŋgyiŋg ma min-
deniŋgamban. Yikop nep mind mind, ñi
ak tikiy nep, tip ak minim aŋgniŋgamban
aŋgak."
21 Pen biynimb mis biyaŋ mindeyak gok,
Sekaraya Gor aŋgniŋep korip ñiluk miŋgan
ak am tapin yimb mindek niŋiy, gos kuŋay
yimb nep niŋyak. 22 Kisen nuk mis apiy, yip
kun kun gip aŋgiy, ñin anep yomek; korip
miŋgan biyaŋ am mindiy, tap bap key niŋiy
wip aŋgiy niŋyak.
23 Pen Sekaraya Gor aŋgniŋep korip woŋg
ak gi mindek, ñin nuk ak day jiwakniŋ, bi
gunap ap tip nup ak diyakniŋ, nuk andkind
korip amnak.
24-25 Mind dand amiy, biynuk Eliysabet
ñapan koŋgiy mindiy aŋgak, "Biyn ñapan
wom minden yip nambiŋ gak ak pen, miñiy
Biyomb ak yip simb niŋiy kond mindek,
ñapan koŋgiy mindpiyn ak; yip tep gip
rek, nambiŋ ma giniŋgamb aŋgak." Kun
aŋgiy, takin onep mamind ak, kapkap korip
miŋgan okok nep mindyiŋgip.

Jiysis Nup Tikniŋgamb Aŋgak

26 Takin kaŋgol ak, Gor enjol Gebriyel nup
aŋgyokek, pañ Mariya nup niŋniŋ miñ-
mon sikoy Nasaret amnak. 27 Pañ kun ak,
binak Josep nup diniŋgamb aŋgiy minim
aŋgyak. Bi Josep kun ak, kiyŋ Depiyt tikek,
tik dand amiy tikyak. 28 Enjol Gebriyel pañ
Mariya mindek ak amjakiy aŋgak, "Mariya
mindpan? Gor nip direp gip. Nuk yip
mindpiyr aŋgak."
29 Kun aŋgek, Mariya minim kun ak niŋiy,
yip yenen kun asap aŋgiy gos kuŋay niŋek,
30 enjol ak nup aŋgak, "Ma piriknimin! Gor
nip direp yimb gip. 31 Nand ñapan koŋgiy
mindiy, ñi bap tikniŋgamban. Tikiy yimb
nup Jiysis aŋgnimin. 32 Pen nuk biyomb
yimb mindek, Gor Ñinuk aŋgniŋgambay.
Gor gek, nusind yes Depiyt, kiyŋ yomb
mindyiŋgip rek mindiy, 33 nimbip Jekop
tikek tikey mindpim gok maŋgiysek, perper
yimb kond mindeniŋgamb aŋgak."
34 Enjol ak kun aŋgek, Mariya aŋgak,
"Yand bi bap yip ma mindpur ak, yergiy
ñapan kun ak tikniŋgayn?"
35 Aŋgek, enjol ak nup aŋgak, "Gor Kaw-
nan ak nep gek, ñapan suŋ-tep yimb ak
tikniŋgamban ak mey, nup Gor Ñinuk aŋg-
niŋgambay.
36 "Niŋan! Namind Eliysabet nup biyn
ñapan wom aŋgyiŋgipay ak pen; miñiy
tokiy yimb ay, ñapan koŋgiy mindip. Takin
omiŋal omiŋal mindiy, ñi bap tikniŋgamb.
37 Gor tap ma ginimuŋ rek bap ma mindip;
tap okok maŋgiysek ginimuŋ rek anep
mindip aŋgak."
38 Kun aŋgek, Mariya aŋgak, "Yand Gor
nup woŋg giñemb pañ bap ak, aspan rek
nep yip ginimuŋ aŋgak." Kun aŋgakniŋ,
enjol ak nup kirgiy amnak.

Mariya Am Numind Eliysabet Nup Niŋak

39-40 Pen Mariya kasek amniyn aŋgiy, Ji-
wdiya propens yirik okok kinjeŋ par ak am
am, Sekaraya korip ak amjakak. Amjakiy,
numind Eliysabet nup aŋgak, "Nand mind-
pan?" 41 Aŋgek, numind Eliysabet ñapan
mindek ak kawin ayak. Pen Gor Kawnan
ak Eliysabet nup gek, 42 meŋg miŋgan dand
araniy Mariya nup aŋgak, "Gor biyn gunap
kuyip kond mindip ak pen; nip key yimb
direp gip. Ñapan koŋgiy mindpan kayaŋ ak
kunep kond mindip. 43 Yergiy rek minden,
Gor yip direp giyiŋg, Biyomb chin nonim
ak yip ker apek niŋsipiyn? 44 Nand ap yip
'Mindpan?' aŋgey, ñapan koŋgiy mindpiyn
ak, tep gakniŋ kawin ayip. 45 Pen Gor nip
aŋgip rek giniŋgamb aŋgiy niŋban ak, tep
yimb gipan aŋgak."

Mariya Kamep Rek Aŋgyiŋg, Gor Nup Yimb Ak Dand Aranak

46 Eliysabet kun aŋgek, Mariya Gor nup
gosimb niŋyiŋg, tep gakniŋ aŋgak:

47-48 "Yand pisnep kumemb rek mindenik,
Gor yip simb niŋiy tuŋgasik dak ak,
nup niŋen yip tep gip. Yand yikop
pañ nup woŋg giñimbiyn ak pen;
yip sakiy ma gip. Kun gip ak, miñiy
tikiy, biynimb gok maŋgiysek, Gor
biyn kun ak nup direp yimb gak
aŋgniŋgambay.

49 "Gor Biyomb tap okok maŋgiysek gip ak,
yip direp yimb gip. Nuk bi suŋ-tep
kun ak key yimb mindip. 50 Biynimb
minim nup niŋiy ñawil diy, kisen
giniŋgambay gok, kuyip simb niŋiy
diniŋgamb. Ñapan kiy tikeniŋgam-
bay tikey amniŋgamb gok, kunep
giniŋgamb. 51 Nuk bi ñin paryomb
yimb. Biynimb chin key biynimb
yomb mindpun apay gok kuyip, yuk
yokip.
52 "Kun ak, biynimb yimb mindip gok
keykey amey, biynimb yimb ma
mindip gok tip kuyip ak dipay.
53 Pen biynimb yiwan gip gok kuyip
niŋiy, tap ñimb; biynimb tap kuŋay
mindip gok niŋiy, yikop aŋgyokek
ambay.
54 "Apis basind yes chin gok kuyip minim
aŋgak ak sakiy ma giy, chinup Yisrel
biynimb per simb niŋiy kond min-
drep gip.
55 "Basind Ebraham sek, basind chin gu-
nap sek ñapan tikeniŋgambay tikey
amniŋgamb gok, kuyip kond min-
deniŋgayn aŋgiy aŋgak rek chinup
gip aŋgak."
56 Mariya minim kun ak aŋgiy, numind
Eliysabet yip takin omiŋal nokom mindiy,
andkind korip nuk amnak.

Eliysabet Ñinuk Jon Bi Ñiŋg Pikñemb Anup Tikak

57 Mind dand amiy, Eliysabet ñi won ak
tikak. 58 Gor nup kond mindek, tokiy yimb
ay ñapan tikak kun ak; biynimb nuk gok
niŋiy, nuk yip miñmiñ yimb giyak.
59 Pen ñi ak tikiy ñin onep ar ak mindiy,
ñin jiy ak kumbak nup ak tikiy aŋgyak, "Ñi
kun biy, nop Sekaraya yimb ak tiŋiy yinj
gep aŋgyak." 60 Aŋgey, nonim aŋgak, "Mer.
Yimb nup Jon aŋgep aŋgak." 61 Aŋgek,
biynimb nuk gok aŋgyak, "Binuk gok, Jon
yimb bap ma mindip aŋgyak." 62 Kun aŋgiy,
nop Sekaraya nup ñin anep yomiy aŋg-
niŋeyak, 63 nuk ñin anep yomiy aŋgak, "Yip
tap pisband bap sek, kil tikep tap par bap
sek dowim aŋgak." Aŋgek, dand apey, ar
kun ak yimb tikiy, enjol ak nind aŋgak
rek, "Yimb nup ak Jon aŋgak." Kun giy
tikek niŋiy, kiyk gos kuŋay yimb niŋyak.
64 Pen Sekaraya joŋimb miker gak kun ak
awan amnakniŋ, day minim aŋgyiŋg, Gor
nup yimb ak dand aranak. 65 Biynimb
mindeyak gok, gak kun ak niŋiy, minim
kun ak yiŋg dand miñmon Jiwdiya yirik
okok maŋgiysek yimb amniyak. 66 Biynimb
gok minim kun ak niŋiy aŋgyak, "Gor gek
ñapan kun giy tikip ak, kisen yergiy rek
mindeniŋgamb aŋgyak."

Sekaraya Gor Nup Kamep Rek Aŋgak

67 Jon nop Sekaraya, Gor Kawnan ak bak
ayek, Gor nup minim tep gunap kamep rek
aŋgiy aŋgak:
68 "Chin Yisrel biynimb, Bapiy Gor nup yimb
ak dand aranjun.
"Chinup pisnep kirgiyn aŋgiy gos ak ma
niŋimb; simb niŋiy diniŋgamb.
69-70 "Kun ak bi minim nup aŋgep gok wos-
rey aŋgyak rek, Biyomb bap yokek
apiy, chinup kond mindek, kim am-
niŋgambun.
"Biyomb kun ak, basind Depiyt Gor nup
woŋg giñiyiŋgip bi ak ñapan tikek;
kiy pen tik dand amiy apiy giy, nup
tikniŋ gispay.
71 "Gor aŋgak, 'Yand mindpiyn rek, nimbip
miluk niŋiy, timey giniŋgiy rek ma
ayniŋgamb aŋgak.'
72 "Nuk chinup simb niŋiy direp gip kun
ak, basind sikop kuyip sakiy ma giy,
giniŋgayn aŋgiy aŋgayak rek nep
gip.
73 "Nuk basind Ebraham nup minim aŋ-
gay aŋgak, 74-75 'Nimbip kond minden
biynimb miluk niŋbay gok, nimbip
timey giniŋgiy rek ma ayniŋgamb.
Ma pirikniŋgambim; gos yip ak
niŋiy, woŋg yip ak giy, biynimb
tep yand gok nep mindiy, mind tep
giniŋgambim aŋgak.'
76 "Pen ñi yand. Nand woŋg giniŋgamban
rek niŋiy, aŋgniŋgambay, Gor
Biyomb yimb ak, bi minim aŋgep
nuk aŋgniŋgambay. Yenen, nand
nind amiy, biynimb gok kuyip
aŋgrep gey, Biyomb anup kond
mindyakniŋ, nuk winiŋgamb.
77 Nand kuyip aŋgrep gey, Biyomb
ak apiy, tap siy tap timey gipay gach
ak wiykyokiy, kuyip diniŋgamb.
78-79 "Gor bi tep biynimb simb niŋimb ak,
melik tep semb biyoŋ nimb ak
chinup yokeniŋgamb mey; kisyim-
namb okok taŋgiy, gi dam pikiy,

kumemb rek ayip ak kirgiy, kinjeŋ
tep ar ak taŋgeniŋgambun aŋgak."
80 Pen Sekaraya ñinuk Jon, miñmon nep
namb okok mind mind, pisnep yomb gi day
tikiy apek, Yisrel biynimb nup niŋyak.

2

Jiysis Nup Tikak
(Mat 1:18-25)

1 Pen Jon nup tikyak ñin namb kun ak,
gapman biyomb Siysa Ogastas, low ay aŋ-
gak, "Biynimb yand kond mind asikpiyn
rek, maŋgiysek yimb diniŋgiy aŋgak."
2 Nind kiñiŋ giy, yimb dinimimb aŋgiy diyak
ñin kun ak, gapman biyomb Sayriyniyas,
Siyriya biynimb kuyip kond mindek. 3 Pen
biynimb miñmon paryomb okok nimb ap
yikop mindeyak gok yimb diniŋ, andkind
miñmon kiyk key okok amniyak. 4 Kun gey
niŋiy, Josep nup Depiyt kiñiŋ ak tik dand
amiy tikyak rek; Mariya nup poŋind, miñ-
mon sikoy Nasaret Galiyliy propens ak kir-
giy, Jiwdiya propens amiy, kiyŋ Depiyt nup
tikey mindyiŋgip miñmon sikoy Betliyhem
amnak. 5 Pen biyn nup minim aŋgyak kun
ak, ñapan koŋgiy sek mindakniŋ, poŋind
yimb diniŋ amnak. 6-7 Amjakiy niŋak;
maniy tawiy kinyiŋgipay korip ak pisnep
timbik dak ak mey, kaw mokyiŋgipay korip
ak mindiy, Mariya ñapan nind won ak tikak.
Tikiy chech kom kom giy, di kaw tap kaskas
ayey ñimbyiŋgipay kes miŋgan ak ayak.

Enjol Ak Kanj Siypsiyp Mokep Bi Gok Kuyip Aŋgñak

8 Pen Mariya Jiysis nup tikak ñin kun
ak, bi kanj siypsiyp mokep gok, gunap
kisyimken ak kond mindeyak miñmon kun
okok. 9 Gor enjol bap melik sek yokek,
melik kun ak ap kuyip pikniŋek niŋiy,
pirikyak. 10 Pirikey, enjol ak kuyip aŋgak,
"Ma piriknimimb! Yand nimbip biynimb
okok maŋgiysek, minim tep miñmiñ gep
ak dand opiyn. 11 Miñiy biyn bap, Biy-
omb chin per kond mindpun ak tikip; De-
piyt mindyiŋgip miñmon ak. Kisen nuk
Biyomb mindiy, tap siy tap timey gipim
gach ak wiykyokiy, nimbip di Gor yip
jimñiy ayniŋgamb. 12 Nup am piyow niŋiy
niŋniŋgambim: nonim nup chech kom kom
giy, di kaw tap kaskas ayey ñimbay kes
miŋgan ak ayek mindeniŋgamb aŋgak."
13 Kun aŋgakniŋ, enjol kuŋay yimb nep
semb biyoŋ nimb apiy, Gor nup yimb ak
dand aranyiŋ aŋgyak, 14 "Gor yimb nup ak
dand yiy ar biyoŋ aranemb aŋgyak."

Bi Kanj Siypsiyp Mokyak Gok Am Jiysis Nup Niŋyak

15 Enjol gok andkind semb biyoŋ
amniyakniŋ, bi kanj siypsiyp mokep gok
minim aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, "Gor
aŋgamb, chinup minim kun giy apay ak,
kasek Betliyhem amiy niŋun aŋgyak."
16 Aŋgiy, amiy niŋyak: Josep yip, Mariya
yip ñapan aŋgyak kun ak, chech kom
kom giy, kaw tap kaskas ayey ñimbay kes
miŋgan ak ayer mindek. 17 Niŋiy aŋgyak,
"Enjol gok, kisen ñapan kun ak nimbip
kond mindeniŋgamb apay ak, mey biy-
ey! aŋgyak." 18 Bi kanj siypsiyp mokep gok
minim kun ak aŋgey, biynimb gok niŋiy,
gos kuŋay yimb niŋyak. 19 Pen Mariya nup
tap key yimb ak gak rek, tep gek gos niŋyiŋ
nep mindyiŋgip. 20 Bi kanj siypsiyp mokep
gok, Gor enjol nuk gok aŋgyak rek nep
gek, windin key niŋiy, yimb nup ak dand
aranyiŋ, andkind korip amniyak.

Jiysis Nup Tikiy Yimb Ayak

21 Mariya ñi ak tikiy ñin onep ar ak
mindiy, minek jiy ak kumbak tikiy yimb
ayniŋ, enjol ak nind nonim nup, yimb ak
kun giy aynimin aŋgak rek, yimb nup ak
Jiysis aŋgyak.

Bi Simiyon Yip Biyn Ana Yip Jiysis Nup Niŋrik

22-23 Pen Mosis Gor low minim ak tikiy,
ñi nind tikniŋgambay gok, Gor nup aŋg-
niŋgambay aŋgak ak mey, Mariya ñapan
ak tikiy, Jiwda biynimb giyiŋgipay rek,
Gor aŋgniŋep korip ak asikiy mindek suŋ
ayakniŋ, Josep yip, Gor ñapan nup ak aŋg-
niŋ, dand Jerusalem amiy, Gor aŋgniŋep
korip amnirik. 24 Pen low minim bap tikiy,
"Biyn ñapan tikniŋgiy gok suŋ ayek, yakir
maliŋ akaŋ, kochir omiŋal dand Gor aŋg-
niŋep korip mis ar ak amiy, pik Gor nup
simboŋ ñiy mey, suŋ ayip aŋgiy, Gor aŋg-
niŋep korip miŋgan ak amniŋgambay aŋ-
gyak." Gos kun ak kunep niŋiy mey, yakir
omiŋal sek dand amnirik.

25-26 Pen Jerusalem amiy, yakir omiŋal ak
Gor nup simboŋ ñiy, korip miŋgan amiy
niŋrik: bi mind tep yimb giy, Gor nup nep
aŋgniŋyiŋgip bap mindek. Yimb nuk ak

Simiyon. Nuk Gor Kawnan ak yip mindyiŋgip ak mey; nup nind aŋgak, “Biyomb
Gor yokek Yisrel biynimb kuyip diy kond
mindeniŋgamb ak apek niŋiy, kisen kum-
niŋgamban aŋgek,” niŋmindyiŋgip.
27 Pen ñin kun ak, Gor Kawnan ak Simiyon
nup gos ñek, Gor nup aŋgniŋep korip ak
amiy niŋak; Josep ber, Jiysis nup dand
apiy, Mosis aŋgak rek giniŋ ap minderik.
28 Kuyip niŋiy, Jiysis nup di kaygiy, Gor nup
yimb ak dand aranyiŋ aŋgak:
29-30 “Biyomb. Ñapan biy yomb giy, chinup
di nip yip jimñiy ayniŋgamb ak,
tep yokey miseŋ niŋsipiyn. Kun ak
yip aŋgnak rek yepyey, tep gakniŋ
kumnim.
31-32 “Ñapan kun biy, biynimb nand Yisrel
kuyip nep daŋ aŋgiy ma yokpan;
biynimb yikop okok kuyip kunep
daŋ aŋgiy yokpan.
“Pen melik tep nand ak kuyip niŋakniŋ,
chinup Yisrel biynimb yimb ak dand
araniŋgambay aŋgak.”
33 Simiyon Jiysis nup kaygiy, minim kun
ak aŋgakniŋ, Josep ber gos kuŋay
niŋrik. 34 Pen nuk kuyip bile-
siym giyiŋ, Jiysis nonim Mariya
nup aŋgak, “Ñi nand kun biy min-
dakniŋ, Yisrel biynimb kuŋaynep
namb ak anjilakiy, kinjeŋ tep diy
amniŋgambay gok, Gor ker am-
niŋgambay; kinjeŋ timey diy am-
niŋgambay gok, apyap pikniŋgam-
bay. Niŋyaŋ aŋgiy, nup yokak ak
pen, nup ma diy aŋgjiwniŋgambay.
35 Kun giy mey, yerer giy gos niŋiy
mindpay rek, biynimb niŋniŋgam-
bay. Pen mindmaŋgiy nip ak kalaw
yimb giniŋgamb aŋgak.”
36 Pen ñin kun ak, biyn Gor minim aŋgep
bap kunep ap mindek. Yimb nuk ak Ana.
Nop yimb ak Pañiwel. Biynimb Esa aŋgy-
iŋgipay kiñiŋ ak tik dand apiy mey, Ana
nup tikyak. Pen Ana simiy nuk ñin jiwiy
omiŋal nokom, andikiy onep anjip piskind
ak yinak. Nind bi diy, nuŋgumiy yip minder
simiy yin ayak ar ak. 37 Pen nuŋgumiy
kumakniŋ, Gor nup gos anep ayek, ñin
gunap tap ñimbiy mer, Gor aŋgniŋep ko-
rip ak amiy, pumbnamb kisyimken aŋgniŋ
mindyiŋgip.
38 Pen nuk Jiysis nup di mindeyak maŋ
siŋak apiy, Gor nup tep aŋgiy, biynimb
Gor chinup diy kond mindeniŋgamb aŋgiy
niŋyak gok kuyip aŋgak, “Ñapan biy yomb
giy, chinup di Nop yip jimñiy ayniŋgamb
aŋgak.”

Jiysis Nup Dand Andkind Nasaret Amnirik

39 Josep ber Gor low minim aŋgiy tikyak
rek giy, tip ak andkind Galiyliy propens
amiy, miñmon kiyk Nasaret amnirik. 40 Am
mindiy Jiysis yomb giy, Gor nup kond min-
dakniŋ, gos tep yimb niŋiy, mind tep gak.

Jiysis Gor Aŋgniŋep Korip Amnak

41 Nop nonim ber simiy ak simiy ak, enjol
ak Yijip biynimb kuyip pikayiŋ, chinup
Jiwda biynimb gok kirgak ñin yomb Pa-
sopa ak miñiy aŋgiy, am Jerusalem nan-
giyiŋgipay. 42 Kun giy mey, Jiysis simiy
nuk yin wimiŋgan ak ayek, nop nonim yip
Jerusalem am mindey, 43-44 ñin yomb kiyk
kun ak apiy pandikakniŋ, korip amjipun
aŋgiy, andkind kinjeŋnamb ak apiy niŋrik:
Jiysis yip ma apeyak. Nuk Jerusalem nep
mindek ak pen, kiyk ma niŋiy aŋgrik,
nuk biynimb gunap yip asaw aŋgiy niŋrik.
Pen kinjeŋnamb ak kiniy, nup ma nep
niŋiy, 45-48 numiy numam sikop yip mindip
akaŋ aŋgiy, piyow andkind Jerusalem amiy
niŋrik: nuk am Gor nup aŋgniŋep korip ak
mindiy, biyomb low tiysa gok yip minim
aŋg mindek. Biynimb ap niŋmindeyak
gok, Jiysis aŋgak rek niŋiy, ñi gos kind
aŋgiy niŋiy, minim aŋg tep yimb gip ak
aŋgiy, wal aŋgyak. Pen nop nonim ber
nup kunep niŋiy, ñi ak gos nuk ak key
niŋiy kun gamb, nup ñin omiŋal nokom
ma niŋbur aŋgiy, wal aŋgrik. Nonim pen,
Jiysis nup aŋgak, “Nap chirup yenen kun
gey, mindmaŋgiy kalaw gakniŋ, nip piyow
niŋraspur?” 49 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Yenen
yip piyow taŋgyiŋ aspiyr? Bapiy yand ko-
rip mindeniŋgayn ak ma niŋbiyr?” 50 Jiysis
kun aŋgak ak pen, minim asap ak aŋgiy ma
tik niŋrik.
51 Pen ñin kun ak, Jiysis nup poŋind and-
kind miñmon kiyk Nasaret amerik, nuk kun
okok mindyiŋ, nop nonim aŋgyiŋgipiyr
rek nep niŋiy kindik giyiŋgip. Pen nonim,
nuk yerer gak ak niŋyiŋ nep mindyiŋgip.
52 Jiysis miñmon Nasaret mindiy, pisnep

yomb giy, gos niŋrep yimb gek, Gor sek, biynimb gok sek nup niŋey tep gak.

3

Jon Bi Ñiŋ Pikñemb Ak Minim Aŋgyiŋgip
(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

1 Rom gapman biyomb yimb Siysa Tay-
biyriyas, miñmon okok kond mindek, simiy
ak yin ayak anjip piskind ak. Pen nuk
paryomb okok mindiy, bi kond mindep
namb kayaŋ nuk gunap aŋgek, am miñmon
sikoy gunap kond mindeyak. Binuk Ponsis
Paylat, Jiwdiya biynimb gok kuyip kond
mindek. Binuk Herot, Galiyliy biynimb gok
kuyip kond mindek. Herot numam nuk
Piyliyp, Yitiwriya biynimb gok sek, Trakon-
aytis biynimb gok sek kond mindek. Lay-
seniyas, miñmon Abiyliyniy biynimb gok
kuyip kond mindek. 2 Pen won kun ak, binak
Anas yip, Kayapas yip, biyomb Gor nup
simboŋgep omiŋal ak Jerusalem minderik.

Pen ñin namb kun ak, Sekaraya ñinuk
Jon, biynimb kuŋay ma mindeyak namb
okok kin mindakniŋ, Gor nup gos ñek,
3 Joden ñiŋ gol okok amiy, biynimb gok
kuyip minim aŋgñiyiŋ aŋgyiŋgip, "Tap siy
tap timey gipim ak, yenen kun gipun aŋgiy
kirgiy, Gor nup nep gosimb niŋem, nimbip
ñiŋ pikñen mey; Gor niŋiy kirginiŋgamb
aŋgyiŋgip."

4 Jon kuyip Gor minim aŋgñak kun ak, bi
Gor minim aŋgep Asaya, giniŋgamb aŋgiy
tikak rek nep gak. Asaya minim tikiy aŋgak:
"Bi bap biynimb kuŋay ma mindpay namb
okok meŋg miŋgan dand araniy
aŋgniŋgamb, 'Per, biyomb asaw
aŋgiy, kinjeŋ pindrep giy kond
mindpay. 5 Kun ak, dum okok
piŋiysak tep giy, giw miŋgan okok
lum ñi tep giy, kinjeŋ tind mand
giy mindonimuŋ gok; pind yipund
giy, kamb gok diyok tep giy, tap siy
tap timey gipim ak kirgiy, Biyomb
anup kond mindenimimb. 6 Kun giy
mey, biynimb okok maŋgiysek, Gor
binuk yokek biynimb diniŋgamb
anup niŋrep giniŋgiy aŋgniŋgamb'
aŋgiy" tikak.

7 Jon Asaya aŋgiy tikak rek aŋgakniŋ,
biynimb kuŋaynep mindek ak apiy aŋgyak,
"Chinup ñiŋ pikñan aŋgey," kuyip aŋg
giy aŋgak, "Siyŋ saraw ñapan nuk guniy.
Yerip gos ak niŋiy pirik opim? 'Ñiŋ pikon,
Gor biynimb gunap kuyip aŋg giniŋgamb
ñin ak, chinup ma aŋg giniŋgamb aŋgiy'
pirik opim? 8 Ñiŋ pikniŋ, tap siy tap
timey gipim gok yenen kun gipun aŋgiy
kirgem mey, Gor nup gosimb niŋbay aŋgiy,
nimbip ñiŋ pikñinim! Pen gos bap niŋiy,
chin Ebraham ñapan nuk aŋgiy, Ebraham
nup nep gos ak ma niŋnimimb. Nuk tikek,
tikey wak gok chin mindpun apim ak, tap
yikop. Gor kamb guniy diy, Ebraham ñapan
nuk gunap giniŋ gipkop. Kun ak bi tep
Ebraham tikek; tikey amiy apiy gek chinup
tikpay apim ak, Gor niŋek minim rek ma
apim.

9 "Pen niŋrep ginimimb! Gor mon
maŋgiy ma piyip gok timb daŋgiyniŋ, tiw
ak mamb giy mindip aŋgak."

10 Jon minim kun ak rek aŋgakniŋ,
nup pen aŋgniŋiy aŋgyiŋgipay, "Chinup
yergiyaŋ aŋgiy apan?" Aŋgey, kuyip
aŋgyiŋgip, 11 "Biynimb tiŋgliys omiŋal
mindonimuŋ gok, bap biynimb tiŋgliys
ma mindonimuŋ gok kuyip ñiniŋgiy. Pen
biynimb tap keñmaŋgiy mindonimuŋ gok,
gunap biynimb tap ma mindonimuŋ gok
kuyip ñiniŋgiy aŋgak."

12 Pen bi takes dep gok, Jon chinup ñiŋ
pikñaŋ aŋgiy, ap nup aŋgniŋiy aŋgyiŋgi-
pay, "Tiysa. Chin yerginjun?" 13 Aŋgey,
kuyip aŋgyiŋgip, "Takes ak diniŋ, gapman
kay apay rek nep dinimimb. Yesek gunap
ma dinimimb aŋgyiŋgip."

14 Rom biynimb, amiybi kiyk ap poliys
rek mindyiŋgipay gok, Jon nup minim
kun ak rek nep aŋgniŋiy aŋgyiŋgipay,
"Chin yerginjun?" Aŋgey, kuyip aŋgyiŋgip,
"Biynimb gok kuyip timey ma giy, kor
yesek giy maniy kuyip ak ma dinimimb.
Woŋg gipim rek nep dinimimb aŋgyiŋgip."

15 Pen kun gi mind dand amiy, biynimb
gok gos ar bap niŋiy aŋgyak, "Bi biy, Kiyŋ
yomb key yimb per kond mindpun ak rek
ayip aŋgyak." 16 Aŋgey, nuk minim kun
ak niŋiy kuyip aŋgak, "Yand nimbip yikop
ñiŋ pikñimbiyn; Biyomb yimb ak kisen
winiŋgamb. Nuk Biyomb yimb; yand bi
yikop. Nup niŋen yip nambiŋ gip. Tomb
tirup nup gok tuŋgasikyiŋ, tap nup gok
marik ginim rek ma ayip. Nuk apiy, Gor
Kawnan yipund giy, mon maŋlaŋ rek ak
nimbip yokniŋgamb.

17 "Pen nuk wiyt maŋgiy pikgek gipay rek
ak giniŋgamb. Wiyt maŋgiy ñiŋemb gok
key ay, wiyt cheŋg gok key ay giniŋgamb.
Kun giy, wiyt maŋgiy ñiŋemb gok dand
korip nuk amniŋgamb, cheŋg gok dam mon
per yin mindip ak yokniŋgamb aŋgak."

Herot Jon Nup Kalambis Ayak

18 Jon biynimb gok kuyip, Gor minim tep
ak ar gunap aŋgen niŋrep giyaŋ aŋgiy,
minim tep kun ak rek sikoy ma aŋgyiŋgip.
19-20 Pen gapman biyomb Herot, tap siy tap
timey okok gi dand amiy, numam Piyliyp
biynuk Herodiyas nup kunep di gek, Jon, ak
girep ma gip aŋgek, Herot niŋiy, nup dam
kalambis ayak. Herot kisen timey gak ar
bap mey kun ak.

Jon Jiysis Nup Ñiŋg Pikñak
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21-22 Pen Jon nup kalambis ma ayak won ak,
biynimb gok kuyip ñiŋg pikñiyiŋgip. Jiysis
nup kunep ñiŋg pikñek, nuk Nop Gor nup
aŋgniŋ mindakniŋ, semb biyoŋ liŋg keykey
amek, Gor Kawnan ak yakir kochir rek Jiysis
ker waknin, minim bap semb biyoŋ nimb
apiy aŋgak, "Ñi tep yand! Nip niŋen yip tep
yimb gip aŋgak."

Jiysis Nusind Sikop
(Mat 1:1-17)

23 Pen Jiysis simiy nuk ak ñin jiwiy,
andikiy onep ar ak amnakniŋ, tikjak Nop
Gor nup woŋg ak gak. Biynimb gok Jiysis
nup aŋgniŋyak-eŋ, "Nop nuk mey; binak
Josep aŋgniŋyak."
Josep nop ak Heliy.
24 Heliy nop ak Matat.
Matat nop ak Liypay.
Liypay nop ak Melkay.
Melkay nop ak Janay.
Janay nop ak Josep.
25 Josep nop ak Matatayas.
Matatayas nop ak Emos.
Emos nop ak Neyam.
Neyam nop ak Eslay.
Eslay nop ak Nagay.
26 Nagay nop ak Mat.
Mat nop ak Matatayas.
Matatayas nop ak Semen.
Semen nop ak Josek.
Josek nop ak Joda.
27 Joda nop ak Jowanan.
Jowanan nop ak Resa.
Resa nop ak Serababel.
Serababel nop ak Siyaltiyel.
Siyaltiyel nop ak Neray.
28 Neray nop ak Melkay.
Melkay nop ak Eday.
Eday nop ak Kosam.
Kosam nop ak Elmandam.
Elmandam nop ak Yer.
29 Yer nop ak Josiwa.
Josiwa nop ak Eliysa.
Eliysa nop ak Jorim.
Jorim nop ak Matat.
Matat nop ak Liypay.
30 Liypay nop ak Simiyon.
Simiyon nop ak Jiwda.
Jiwda nop ak Josep.
Josep nop ak Jonam.
Jonam nop ak Eliyakim.
31 Eliyakim nop ak Meliya.
Meliya nop ak Mena.
Mena nop ak Matata.
Matata nop ak Netan.
Netan nop ak Depiyt.
32 Depiyt nop ak Jesiy.
Jesiy nop ak Obet.
Obet nop ak Bowas.
Bowas nop ak Salmon.
Salmon nop ak Nason.
33 Nason nop ak Amiynadap.
Amiynadap nop ak Atmiyn.
Atmiyn nop ak Anay.
Anay nop ak Hesron.
Hesron nop ak Peres.
Peres nop ak Jiwda.
34 Jiwda nop ak Jekop.
Jekop nop ak Aysek.
Aysek nop ak Ebraham.
Ebraham nop ak Tera.
Tera nop ak Nowa.
35 Nowa nop ak Seruk.
Seruk nop ak Reyiw.
Reyiw nop ak Pelek.
Pelek nop ak Ebey.
Ebey nop ak Sela.
36 Sela nop ak Keynan.
Keynan nop ak Apaksat.
Apaksat nop ak Siyem.
Siyem nop ak Nowa.
Nowa nop ak Lamek.
37 Lamek nop ak Metiwsala.
Metiwsala nop ak Yinok.
Yinok nop ak Jaret.
38 Jaret nop ak Makalalel.
Makalalel nop ak Keynan.

Keynan nop ak Enos.
Enos nop ak Set.
Set nop ak Andam.
Andam nup mey, Gor gayak.

4

Seytan Jiysis Nup Yesek Aŋgak
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1-2 Pen Jiysis Joden ñiŋg mindiy andkind
owakniŋ, Gor Kawnan ak nup bak ay, dand
miñmon nep namb okok amek, nuk tap
ñimbiy mer; yikop nep mindek ñin omiŋal
jiwak. Pen nuk kun okok giraŋgakniŋ,
Seytan minim yip ak niŋaŋ aŋgiy, ap nup
aŋgak, 3 "Nand Gor Ñinuk mindiy ker, kamb
biy aŋgey biret rek ayek ñiŋan aŋgak."
4 Aŋgek, Jiysis nup pen aŋgak, "Baybol buk
ak tikiy aŋgyak, 'Biynimb gok biret nep
ñimbiy ma mindeniŋgambay aŋgyak.' "

5 Aŋgek, Seytan Jiysis nup dand miñ-
mon yirik paryomb yimb bap amiy, miñ-
mon okok maŋgiysek yimb yomiy 6-7 aŋgak,
"Miñmon teprep guniy niŋan! Biyomb
keykey kond mindpay. Yand miñmon
kun gok maŋgiysek kond mindpiyn rek,
bi bap nup aŋgniŋ aŋgniŋgayn. Kun ak
nand koŋgim yimiy yip aŋgniŋeniŋgam-
ban, miñmon kun guniy maŋgiysek nip
aŋgen, yimb yomb mindakniŋ kond min-
deniŋgamban aŋgak."

8 Aŋgek, Jiysis pen aŋgak, "Nip ma nep
aŋgniŋniŋgayn! Baybol buk ak tikiy aŋ-
gyak, 'Biyomb chin Gor nup nep aŋgniŋiy,
woŋg nup anep giñinimimb aŋgyak' aŋ-
gak."

9 Kun aŋgek, Seytan Jiysis nup poŋind
Jerusalem amiy, dand Gor aŋgniŋep korip
yiy akyoŋ giyak ar ak amiy aŋgak, "Nand
Gor Ñinuk mindpiyn aŋgiy, pindeŋ man
biyaŋ ayan! 10 Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
'Gor enjol nuk gok aŋgek nip kond min-
deniŋgambay.' 11 Minim bap pen tikiy aŋ-
gyak, 'Apyap pikniŋ gey, nip dand araney,
kamb tomb nip ak ma pikniŋgamb aŋgyak'
aŋgak."

12 Seytan kun aŋgek, Jiysis aŋgak, "Biy-
omb Gor windin yirik ar ak, ñiñloŋ ay kun
ak rek ma giniŋgayn. Baybol buk ak, 'Nup
ñiñloŋ ma ayep aŋgiy tikyak' aŋgak."

13 Seytan Jiysis nup minim tom gi mer
niŋiy, kiriŋ amiy, gos nuk okok nep,
'Minek gunap, nup tip ak tom ginim aŋgiy'
kasek ma andkind owak.

Jiysis Miñmon Galiyliy Kiñiŋ Giy Minim Aŋgñak
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

14 Pen Gor Kawnan ak Jiysis nup kond
mindakniŋ, andkind ap miñmon Galiyliy
mindiy, key yimb gek niŋiy, minim nup
ak yiŋg dand, miñmon Galiyliy namb okok
maŋgiysek amniyak. 15 Nuk Jiwda nan-gep
korip okok amiy, minim aŋgrep gek, nup bi
tep yimb aŋgiy, miñmiñ yimb giyak.

Nasaret Biynimb Jiysis Nup Ma Diyak
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Pen Jiysis nuk miñmon Galiyliy namb
okok giraŋg diy, miñmon sikoy mindiy
yomb gak Nasaret am mindek. Jiwda lotiw
ñin ak apek, per giyiŋgip rek, nan-gep korip
ak amiy, tikjakiy Baybol buk ak riytiym
giniŋg gek, 17 nup bi Gor minim aŋgep Asaya
tikak buk band ak dap ñey, di wisikiy,
minim aŋgniŋg gak day ak niŋiy, kuyip riyt
giy aŋgak:

18 "Biyomb ak, woŋg nuk gunap yip
gaŋ aŋgiy, Kawnan nuk ak
yokek yand yip mindip. Kun ak
biynimb simbgeprek gok aŋgrep
gen niŋniŋgambay. Biynimb
kalambis rek mindpay gok wisik
yoken amniŋgambay. Biynimb
windin koy rek mindpay gok gen
niŋniŋgambay. Biynimb kosyam
mindpay gok direp giniŋgayn. 19 Pen
Gor biynimb diniŋgamb ñin tep
ak, miñiy owip aŋgiy, biynimb gok
kuyip aŋgñiniŋgayn aŋgak."

20 Jiysis minim kun ak riyt gi day jiwiy,
buk band ak kom kom giy, bi buk kond
mindyiŋgip anup tip ak ñiy bisgek, biynimb
mindeyak gok maŋgiysek windin ak jiwiy
nup nep niŋeyak, kuyip aŋgak, 21 "Asaya
Biyomb aŋgek, per kond mindpim kun ak
miñiy miseŋ niŋsipim aŋgak." 22 Kun aŋgek,
minim tep yimb nuk aŋgak ak niŋiy, yimb
nup ak dand araniyak. Pen gos bap niŋiy
aŋgyak, "Bi kun biy Josep ñinuk rek?"

23 Kun aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Pen
yand niŋbiyn! Yip aŋgniŋgambim, 'Nand
Kiyŋ yomb key yimb per kond mindpun ak,
miñmon Kapaniyam mindiy, tap mageprek

gey, yind achimal apek niŋbun rek ak, miñ-
mon nak biy kunep gey niŋjun aŋgniŋgam-
bim.' [24] Pen nimbip niŋind aspiyn. Bi
Gor minim aŋgep gok, miñmon bapik okok
taŋgiy, minim tep ak aŋgey, niŋind apay
aŋgiy dipay. Pen miñmon kiyk ak key ap
aŋgey, bi chin gok key aspay aŋgiy minim
kuyip ak ma dipay.
[25] "Pen niŋim! Bi Gor minim aŋgep Yi-
layja mindek ñin ak, simiy omiŋal nokom
takin onep kaŋgol ak, miñmon ma yimb
pikiy, tap ma jakiy, yiwan yomb sikerek
yimb ak gak. [26] Yisrel biyn yandiw yi-
wan gak gok, kuŋaynep mindeyak ak pen;
Gor Yilayja nup yokek, am miñmon yomb
Saydon miñmon sikoy Sareypar amiy, tap
mageprek ak gek, biyn yandiw bap keñ-
maŋgiy nuk kuŋaynep mindek. [27] Pen ar
kun ak rek, kisen, bi Gor minim aŋgep
Yilayja mindek ñin ak, Yisrel biynimb soy
ayndik ayak gok, kuŋay yimb mindeyak
ak pen; kuyip gunap gek suŋ ma ayak; bi
Neman miñmon paryomb Siyriya nimb ak
nep gek suŋ ayak aŋgak."
[28] Jiysis kun aŋgek, biynimb lotiw ko-
rip mindeyak gok niŋey miluk timey yimb
yapek, [29-30] nup yuk dam minduŋ okok yokon
kumaŋ aŋgiy, yukey amnakniŋ, biynimb
kuŋay mindeyak namb okok amiy kapkap
amnak.

Jiysis Kichekiy Aŋg Mis Yokak
(Mak 1:21-28)

[31] Nuk miñmon sikoy Kapaniyam Galiyliy
propens ak am mindiy, Jiwda lotiw ñin ak
apek, tikjakiy kuyip minim aŋgñak. [32] Gor
minim ak yiñrimey giy, yipund giy yimb
nep aŋgek, wal yimb aŋgyak. [33] Pen nan-gep
korip namb kun ak, bi kichekiy ambaŋ ayak
bap mindek. Nuk suk yomb aŋgiy aŋgak,
[34] "Bi Jiysis Nasaret nimb! Yergininŋ opan?
Chinup timey giniŋ opan rek ayip. Yand
nip niŋbiyn; Gor bi suŋ-tep nuk anep opan
aŋgak."
[35] Pen Jiysis kichekiy ambaŋ ay mindek
kun anup aŋgak, "Minim ma aŋgiy, bi ak
kirgiy mis amnoŋ." Aŋgek, mis amyiŋ, bi
nonim yipund giy anup, biynimb mindeyak
namb siŋak diyokiy amnak ak pen, nup
tapin ma pikak.
[36] Kun gek, biynimb niŋmindeyak gok,
kiyk nep aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, "Bi
kalrimey kun biy, minim kun ak akay nimb
dand apiy aŋgek, kichekiy gok mis ambay
aŋgyak." [37] Pen Jiysis gak minim kun ak,
yiŋg dand miñmon kun okok maŋgiysek
amniyak.

Jiysis Biynimb Gek Suŋ Ayak
(Mat 8:14-15; Mak 1:29-31)

[38] Pen Jiysis Jiwda nan-gep korip ak kir-
giy, Saymon korip ak amnak. Saymon biyn
numok nuk ak tap yomb giy, mumbwak
okok maŋgiysek mon rek yinek mey, biyn-
imb gok apiy Jiysis nup aŋgyak, "Apiy, Say-
mon numok nup gey, jak amnaŋ aŋgyak."
[39] Aŋgey, nuk biyn tap gek kum mindek maŋ
siŋak apiy aŋgak "Tap gip biy suŋ ayaŋ
aŋgak" Kun aŋgakniŋ, won anep suŋ ayek,
tikjakiy biynimb ap mindeyak gok kuyip
tap keñmaŋgiy gak. [40] Biynimb kun okok
mindeyak gok, minim kun ak niŋiy, pumb
paŋind amnak won ak, biynimb kiyk tap
gak gok maŋgiysek dand Jiysis mindek ak
apeyak, kuyip nokom nokom diniŋakniŋ
suŋ ayak. [41] Pen biynimb malñiluk akaŋ,
tap yerip ambaŋ ay mindek gok, aŋgek mis
amyiŋ, nup niŋyak rek suk yomb aŋgiy
aŋgyak, "Nand Gor Ñinuk." Kun aŋgey,
kuyip kun ma aŋgnimimb aŋgek, aŋgak rek
niŋiy mis amniyak.

Jiysis Miñmon Wikan Gunap Amiy Kuyip
Minim Aŋgñak
(Mak 1:35-39)

[42] Minek miñmon yowakniŋ, Jiysis miñ-
mon kun ak kirgiy, key minden aŋgiy,
miñmon nep namb okok amnak. Amek,
biynimb gok kisen amiy, nup piyow niŋiy
aŋgyak, "Okok ma amnimin; chin yip min-
don aŋgyak." [43] Kun aŋgey, Jiysis aŋgak,
"Gor yip aŋgyokamb opiyn rek, am biynimb
wikan gunap kuyip kunep, Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb rek minim ak aŋgniŋ-
gayn aŋgak." [44] Kun aŋgiy, okok giraŋgyiŋ,
am Jiwda nan-gep korip okok amiy, minim
tep kun ak kuyip aŋgñiyiŋgip.

5

Jiysis Aŋgek Piys Kuŋay Diyak
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

[1] Jiysis ñin bap am ñiŋg Galiyliy chemb
gol ak mindiy, Gor minim tep ak aŋgñakniŋ,
biynimb kuŋay yimb nep, minim tep kun
ak niŋun aŋgiy, chichmiy yimyiŋg wiyak.
[2] Kun giy wiyakniŋ, Jiysis niŋak, bi piys

dep gok, bot ominal dap ñiŋ chemb gol
kun siŋak ay, piys dep wimben gok wasyim
gi mindeyak. 3 Nuk Saymon Piyta bot ar
ak pindeŋ ay aŋgak, "Yip di nembnemb
gey, ñiŋ namb siŋbindoŋ amnaŋ aŋgak."
Aŋgek, Saymon Piyta bot ak di nembnemb
gek, ñiŋ namb siŋak amek, Jiysis bot ar
kun ak bisiŋ mindyiŋ, biynimb gok kuyip
minim aŋgñak. 4 Minim aŋgjiwiy, Saymon
Piyta nup aŋgak, "Bot biy pul gi dand ñiŋ
namb yomb siŋbindoŋ amiy, wimben ak
yokiy piys dim aŋgak."
5 Aŋgek, Saymon Piyta aŋgak, "Biyomb.
Miñiy kisyim biyaŋ piys nen taŋgon taŋ-
gon, miñmon yowip ak pen; piys gunap
ma dipun. Nand kun apan ak, wimben ak
monmon yokniŋun aŋgak."
6 Kun aŋgiy, wimben yokyakniŋ, piys
kuŋaynep apiy wimben miŋgan ak amey,
wimben ak aranjakiy puŋgrikniŋ rek
gak. 7 Kun gek niŋiy, numam bot ar bap
mindeyak gok kuyip ñinan gek apeyak;
piys kun gok diy, bot ominal kun ak ayey,
pisnep aranjakiy, poŋgek yowniŋ rek gak.
8-10 Kun gek niŋiy, Saymon Piyta binuk
yip bot ar mindeyak gok gos kuŋay yimb
niŋyak. Pen Sebediy ñinuk Jemis yip, Jon
yip, bot bap diy Saymon yip woŋg jimñiy
giyiŋgipiyr ak, kunep gos kuŋay niŋrik.
Pen Saymon am Jiysis mindek maŋ siŋak
koŋgim yimiy aŋgak, "Biyomb. Yand bi
tap siy tap timey gipiyn ak, nand key okok
amnoŋ aŋgak." Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Ma
piriknimin. Miñiy ñin biy tikiy, bi piys dep
ak kirgiy, bi biynimb dand Gor ker owep
ak mindeniŋgamban aŋgak." 11 Kun aŋgek,
bot ominal ak dam ñiŋ gol okok ay, piys
tap gok kirgiy, Jiysis nup gosimb niŋiy, yip
amiy taŋgyiŋgipay.

Jiysis Bi Soy Ayndik Ayak Bap Gek Suŋ Ayak

12 Pen kisen Jiysis am miñmon yomb
bap mindek, bi soy ayndik mumbwak okok
maŋgiysek ayak bap, ap mindek maŋ siŋak
koŋgim yimiy aŋgak, "Nand yip gey suŋ
ayniŋ, gey suŋ aynimuŋ aŋgak."
13 Aŋgek, nip gen suŋ ayniŋgamb aŋgiy,
nup diniŋakniŋ, suŋ ayak. 14 Suŋ ayek, bi
kun anup aŋgak, "Jiysis yip diniŋek suŋ
ayip ma aŋgnimin. Mosis Baybol buk ak
tikiy aŋgak rek, soy ayndik yip ak suŋ
ayip aŋgiy, am bi Gor nup simboŋgipay
gok kuyip yomey, kiyk niŋiy, niŋind apan
aŋgey, am siypsiyp ñiluk bap kim tiwniŋ
dap kuyip ñiyiŋ aŋgnimin, 'Yip suŋ ayip
rek, Gor nup simboŋgim aŋgiy, siypsiyp
ñiluk biy daswiyn aŋgnimin.' Kun gey,
biynimb maŋgiysek niŋiy aŋgniŋgambay,
'Nup suŋ ayip rek kun gip aŋgniŋgambay.' "
15 Pen Jiysis nup minim ak, miñmon okok
kind kind amek, biynimb kuŋaynep, nup
niŋun aŋgiy apyiŋgipay. Biynimb kun gok,
gunap minim tep nup ak niŋniŋ apyiŋgi-
pay; gunap chinup gek suŋ ayaŋ aŋgiy apy-
iŋgipay. 16 Apey, kuyip minim tep aŋgñiy,
gek suŋ ayiŋgip. Pen ñin gunap nuk am
tip bap key mindiy, Nop Gor nup aŋgniŋ
mindyiŋgip.

Jiysis Bi Ñin Tomb Kalaw Gak Ak Gek Suŋ Ayak

17 Ñin bap Jiysis biynimb gok kuyip minim
aŋgñi mindek. Pen namb kun ak, bi Pere-
siy gunap, bi low tiysa gunap ap bisiŋ
mindeyak. Bi kun gok, gunap miñmon
yomb Galiyliy keykey okok nimb; gunap Ji-
wdiya keykey okok nimb, gunap Jerusalem
nimb wiyak. Pen Jiysis Nop kond mindek ak
mey, biynimb tap gak gok gek suŋ aynimuŋ
rek ayak.
18 Pen bi gunap, bi ñin tomb kalaw gak
bap nup, Jiysis mindek korip miŋgan ak
dand amon, gek suŋ ayaŋ aŋgiy, 19 yirar
ay dand amiy niŋyak: biynimb gok korip
miŋgan kun ak pisnep timbikdak. Kun gek,
bi yirar ay dand wiyak kun ak, dand korip ar
biyoŋ amiy, korip ak tuŋgyikiy, Jiysis min-
dek namb siŋak yokey amnak. 20 Kiyk nuk
gek suŋ aynimuŋ rek ayip aŋgiy niŋeyak,
Jiysis bi ñin tomb kalaw gak anup aŋgak,
"Mam. Tap siy tap timey gach nip chiŋgip
ak, niŋiy kirsipiyn aŋgak."
21 Kun aŋgek, bi Peresiy gok sek, bi low
tiysa gok sek, gos namb kiyk okok nep key
niŋiy aŋgyak, "Bi kun biy an? Nuk Gor nup
aŋgjiwyiŋ asap. Gor nep mey, tap siy tap
timey gach ak, niŋiy kirginimuŋ rek ayip
aŋgyak."
22 Pen gos niŋyak kun ak, Jiysis key tik
niŋiy aŋgak, "Nimb yenen yip gos timey
niŋiy kun aspim? 23 Yand bi ñin tomb kalaw
gip biy nup, 'Tap siy tap timey nip chiŋgip
gach ak, wiykyokpiyn aŋgnim?' Akaŋ; 'Nip
suŋ ayip nen; tikjakiy amnoŋ aŋgnim?'
Akaŋ, minim yerip ak aŋgen, nimbip tep
giniŋgamb? 24 Pen niŋrep yimb ginimimb!

Minim nup apiyn kun ak, kiñiŋ ak mindip.
Bi bap Ñinuk Nop minim ak diy mey; man
ar biy apiy, tap siy tap timey gipay gach ak
wiykyokniŋgamb aŋgak."

Kun aŋgiy, bi ñin tomb kalaw gak anup
aŋgak, "Miñiy nip suŋ ayip nen; tikjakiy
yirar band ak dand andkind korip amnoŋ
aŋgak."

25 Kun aŋgek, biynimb gok niŋ-
mindyakniŋ, won kun anep tikjakiy, nup
yirar ay dand wiyak band ak diy, Gor nup
tep aŋgyiŋg, korip nuk amnak. 26 Kun
gek, niŋiy jiwdiy, Gor nup yimb ak dand
aranyiŋg, miñiy key yimb gamb niŋsipun
aŋgiy wal aŋgyak.

Jiysis Liypay Nup Dak
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Pen kisen Jiysis amiy niŋak: bi takes
dep ak, takes pikyiŋgipay korip miŋgan ak
bisiŋ mindek. Yimb nuk ak Liypay. Jiysis
nup niŋiy aŋgak, "Apey, yand yip taŋgor
aŋgak." 28 Aŋgek, woŋ giyiŋgip kun ak
kirgiy, tap nuk gok maŋgiysek kirgiy, Jiysis
yip taŋgyiŋgipiyr.

29 Pen Liypay, Jiysis nup tap yomb ak
korip nuk ak daŋgiy ay, bi takes dep gunap,
biynimb yikop gunap suk aŋgek apeyak, kiy
yip bisgiy tap ñiŋyak. 30 Pen Jiysis kiy yip
tap ñimbek niŋiy, bi Peresiy gunap, low
tiysa kiyk gok sek ap, Jiysis binuk gok kuyip
aŋgyak, "Nimb yenen bi tap siy diy, bi takes
diyiŋ maniy siy dipay gok yip bisgiy tap
ñimbim?"

31 Kun aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Biyn-
imb kim mindpun apay gok, dokta niŋniŋ
ma ambay; biynimb tap gip gok nep, chinup
gek suŋ ayaŋ aŋgiy, dokta niŋniŋ ambay.
32 Kun ak rek, yand biynimb tep tep gok
kuyip diniŋ ma opiyn; biynimb tap siy
tap timey giy, mindrep ma gipun aŋgiy
niŋniŋgambay biynimb gok kuyip diniŋ
opiyn aŋgak."

Lotiw Gos Ak Nep Niŋiy Tap Ma Ñiŋyak
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Biynimb gunap Jiysis nup aŋgyak, "Jon
binuk gok yip, Peresiy bi kiyk gok yip ñin
gunap, Gor nup gos nokom niŋjun aŋgiy,
tap ma ñimbiy yiwan nep mindiy, Gor nup
aŋgniŋbay. Pen binak gok yenen tap ñim-
byiŋ, ñiŋ ñimbyiŋ nep mindpay?"

34 Kun aŋgeyak, Jiysis kuyip tikdam ay
aŋgak, "Chin Jiwda biynimb gipun ar ak; bi
bap biyn diniŋ gek, binuk gunap tap yomb
ñiŋniŋ geniŋgambay, biynimb gunap pen
tikjakiy, yenen kun gispim aŋgiy, ma aŋg-
niŋgambay. 35 Pen kisen biyomb kiyk ak nup
ñaŋ ayeniŋgambay mey, simb gek tap ma
ñiŋniŋgambay aŋgak."

36 Pen Jiysis, Jiwda biynimb minim nind
aŋgyiŋgipay ak, minim yand kisen dand
ownik ak sesek wopsakniŋgiy rek ayip
aŋgiy, kuyip minim gunap paydoŋ ay aŋ-
gak, "Chech nindnimb ak talikek, chech
kisenimb bap tuŋgralikiy, dap ñaŋgdey,
andip andip ma mindeniŋgamb. Keykey
yimb ay, omiŋal giy timey yimb giniŋgamb.
37 Pen ñiŋ wayn ak kunep; ñiŋ wayn
kim ak diy, kanj meymey wak milip miŋ-
gan ak ma sopay. Yenen: soŋgiy simjen
ñeniŋgambay, tan araniy, biŋ timey yimb
aŋgiy puŋgrikiy soŋgek, meymey wak ak
timey giniŋgamb. 38 Kun ak niŋiy mey, ñiŋ
wayn kim ak diy, meymey wak kim miŋgan
ak nep soŋ ayep. 39 Pen biynimb ñiŋ wayn
nindnimb ñimbay gok apay, 'Ñiŋ wayn
nindnimb ak tep yimb aŋgiy,' ñiŋ wayn
kim kisenimb ak niŋey, kuyip tep ma gip
aŋgak."

6

Lotiw Ñin Ak Yenen Kun Gispim Aŋgyak
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 Kisen Jiwda lotiw ñin bap, Jiysis binuk
gok yip wiyt woŋ namb ak amyiŋ, binuk
gok wiyt maŋgiy kun gok gunap tik ñin
beŋ okok ay, wak pikyokiy ñimbyiŋ ñim-
byiŋ amniyak. 2 Kun geyak, bi Peresiy
gunap niŋiy aŋgyak, "Nimb yenen lotiw
ñin woŋ magep biy, wiyt maŋgiy wak pik
yoksipim?"

3-4 Aŋgeyak, Jiysis binuk gok giyak kun ak
timey ma giyak ak niŋiy, bi Peresiy kun gok
kuyip aŋgak, "Depiyt wosrey binuk gok yip
yiwan gek, Gor aŋgniŋep korip ak amjakiy,
biret Gor windin yirik ar ak ay, bi yikop
ma ñimbay; bi Gor nup simboŋgipay gok
nep ñimbay biret ak, Depiyt aŋgniŋek, nup
ñey, binuk gok yip ñiŋyak. Kuyip yiwan gek
giyak kesim kun ak, Baybol buk tikyak ak,
nimb ma niŋbim? 5 Pen lotiw ñin apim ak,
bi bap Ñinuk nep kond mindip aŋgak."

Jiysis Bi Ñin Pipich Gak Ak Gek Suŋ Ayak
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

6-7 Pen Jiwda lotiw ñin kisen bap, Jiysis
Jiwda nan-gep korip ak amiy, kuyip minim
aŋgñiyiŋg mindek. Korip miŋgan kun ak,
bi ñin pipich gak bap ap mindek. Bi Peresiy
gok sek, bi low tiysa gok sek bi kun ak
nup niŋyak rek, Jiysis lotiw ñin biy gek
suŋ ayniŋgamb akaŋ yergek, nup aŋ gun
aŋgiy, niŋyinjsek ay mindeyak. 8 Pen gos
niŋyak kun ak, Jiysis key niŋiy, bi ñin
pipich gak anup aŋgak, "Nand jakiy namb
siŋbiy owan aŋgak." 9 Aŋgek, jakiy owakniŋ,
nuk bi Peresiy gok sek, bi low tiysa gok
sek kuyip aŋgak, "Yikop mindep ñin biy
rek, biynimb gok kuyip direp giniŋgambun
akaŋ; lotiw ñin aŋgiy kuyip kirginiŋgam-
bun? Akaŋ pen, kuyip gon ma jak am-
niŋgiy; kirgon kumniŋgiy?"
10 Kun aŋgiy, kuyip niŋkuskus giy, bi ñin
timey gak anup aŋgak, "Ñin ak almil ayan!"
Aŋgek, almil ayakniŋ, day suŋ ayak. 11 Jiysis
bi kun anup gek suŋ ayek niŋiy, bi Peresiy
gok sek, bi low tiysa gok sek kuyip miluk
yimb yapek, Jiysis nup yerginjun aŋgiy,
aŋgniŋ aŋgniŋ gi mindeyak.

Jiysis Binuk Onep Wimiŋgan Ak Dak
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Pen ñin namb kun siŋak ñin bap, Jiysis
Nop nup aŋgniŋiyn aŋgiy, dum akyoŋ amiy,
Nop nup aŋgniŋ mindek mindek, miñmon
yowak. 13 Minek pumb waknin, biynimb
nuk gok maŋgiysek aŋgek apeyak, binuk
onep wimiŋgan ak kuyip tuŋgasik key ay,
kuyip bi minim yip dand amemb gok min-
deniŋgambim aŋgiy, aŋgayak.
14-15 Binuk aŋgayak kun gok yimb kiyk
mey;
Bap Saymon. Jiysis yimb nup bap ay,
"Piyta" aŋgak.
Bap Enjriw. Saymon numam nuk ak.
Bap Saymon yimb aloŋg, Saymon Selot aŋ-
gyak.
Bap Jemis.
Bap "Jemis Alpiyas" aŋgyak.
Bap Jon.
Bap Piyliyp
Bap Batlomiyiw.
Bap Matyiw
Bap Tomas.
16 Bap Jiwdas. Nop yimb ak Jemis.
Bap "Jiwdas Yiskariyot" aŋgyak. Nuk nep
mey, kisen Jiysis nup ñaŋgyaŋ aŋgiy
mimuŋg gak.

Biynimb Kuŋaynep Jiysis Amnakniŋ Kisen Amniyak
(Mat 4:23-25)

17 Pen Jiysis biynimb nuk kun gok yip,
dum biyoŋ kirgiy, am giw tep biyaŋ
mindyakniŋ, biynimb kuŋay yimb nep, nup
niŋun aŋgiy ap nan-giyak. Biynimb kun
gok gunap Jerusalem nimb, gunap Jiwdiya
namb okok nimb, gunap miñmon nambiys
Taya nimb, gunap miñmon nambiys
Saydon nimb. 18 Pen biynimb wiyak kun
gok, gunap Jiysis minim nup ak niŋniŋ
wiyak; gunap tap gek, chinup gek suŋ ayaŋ
aŋgiy wiyak. Pen biynimb kichekiy ambaŋ
ayek mindrep ma giyak gok, chinup gek suŋ
ayaŋ aŋgiy, kunep wiyak. 19 Kiyk kun giy
apiy mey, Jiysis nup diniŋon, chinup suŋ
ayniŋgamb aŋgiy, ap diniŋyakniŋ kuyip
suŋ ayak.

Biynimb Simb Gip Gok Kisen Miñmiñ Giniŋgambay
(Mat 5:1-12)

20 Jiysis binuk gok kuyip niŋyiŋg aŋgak,
"Nimb biynimb simbgeprek mindpim gok,
Gor nimbip diy kond mindeniŋgamb!
21 "Nimb Gor biynimb tep nuk mindenjun
aŋgiy, mindmaŋgiy piŋiyñimb gok, biyn-
imb nuk yimb mindeniŋgambim!
"Nimbip miñiy yiwan yomb gip gok,
kisen yiwan ma giniŋgamb!
"Nimbip simb gek siy aŋgmindpim gok,
kisen tep gakniŋ, miñmiñ giyiŋg min-
deniŋgambim!
22 "Bi bap Ñinuk nup chiŋgiy mindem,
nimbip yiruk niŋiy, 'Biynimb timey kun gu-
niy, an yip mindeniŋgambim aŋgiy,' nim-
bip yimb timey ay aŋgjiweniŋgiy, miñmiñ
yimb ginimimb. 23 Giniŋgambay kun ak
nusind yes kiyk gok, bi Gor minim aŋgep
gok kuyip, giyiŋgipay rek nep nimbip
giniŋgambay. Kun ak niŋiy, Gor chinup
direp yimb giniŋgamb miñmon nuk biyoŋ
aŋgiy tep gakniŋ, ñin beŋ pikyiŋg, miñmiñ
giyiŋg mindenimimb!
24 "Pen nimb biynimb maniy tap okok
kuŋay mindip gok, niŋrep yimb ginimimb!
Tap nimbik dep rek ak man ar biy pisnep
dipim. 25 Pen nimb miñiy tap rek ñimb gem

gem koŋgiy tanimb ak, kisen yiwan yomb giniŋgamb ak niŋ-tep ginimimb! Pen miñiy sik minim aŋgyiŋ mindpim ak, kisen simb gek siy aŋgmindeniŋgambim!

[26] "Pen nimbip yimb dand aranyiŋ nep mindeniŋgambay ak, niŋrep yimb ginimimb. Nusind yes kiyk gok, bi Gor minim yesek aŋgyiŋgipay gok kuyip, kun ak rek giyiŋgipay aŋgak."

Biynimb Ñaŋgep Nimb Gok Kuyip Wasemb Aynimimb

(Mat 5:38-48)

[27] "Pen biynimb minim yand aŋgen niŋsipim guniy. Biynimb nimb yip penpen gep gok kuyip wasemb aynimimb.

Biynimb nimbip miluk niŋbay gok kuyip direp ginimimb.

[28] "Biynimb gunap, nimbip kunj timey geniŋgiy, kuyip pen wasemb aynimimb.

"Biynimb gunap, Gor nimbip timey ginimuŋ aŋgeniŋgiy, nup aŋgniŋem, kuyip kond mindonimuŋ.

[29] "Pen biynimb gunap, nimbip mikem pis ak pikeniŋgiy, andikem, piskind ak kunep pikniŋgiy.

"Pen biynimb gunap, kolsiyor nimbip ak deniŋgiy; tiŋgliys ak kunep dim aŋgiy, monmon ñinimimb.

[30] "Biynimb gunap, tap nen asimb aŋgeniŋgiy, niŋind apim aŋgiy ñinimimb.

"Pen tap nimbip bap niŋiy deniŋgiy, chinup jiwñan aŋgiy ma aŋgnimimb.

[31] "Chinup giyaŋ aŋgiy niŋbim rek nep, biynimb gok kuyip ginimimb.

[32] "Biynimb nimbip wasemb aypay gok nep wasemb ayniŋgambim ak, yergiy Gor nup tep giniŋgamb. Biynimb tap siy tap timey gipay gok, biynimb kiyk key gok penpen wasemb aypay.

[33] "Pen biynimb nimbip direp gipay gok nep direp giniŋgambim ak, Gor nimbip yergiy niŋek tep giniŋgamb. Giniŋgambim kun ak, biynimb tap siy tap timey gipay gok, gipay rek nep giniŋgambim.

[34] "Tap ñon pen ñiniŋgambay aŋgiy, gos anep niŋiy tap ñiniŋgambim ak; Gor nimbip yergiy niŋek tep giniŋgamb. Giniŋgambim kun ak, biynimb tap siy tap timey gipay gok, gipay rek nep giniŋgambim. [35] Kun ak biynimb nimb yip penpen ñaŋgep gok wasemb ay, direp giy, tap monmon ñinimimb. Chinup pen ñiniŋgambay aŋgiy, gos ak ma niŋnimimb. Nap yomb jel gip ak gip rek geniŋgambim mey; nimbip sakiy ma giniŋgamb. Nuk biynimb tap siy tap timey gipay gok sek, nup tep ma apay gok sek kuyip kond mindip.

[36] "Nuk biynimb simb niŋiy dip rek, nimb kunep ginimimb.

Chin Biyomb Aŋgiy Biynimb Gok Kuyip Ma Aŋgjiwnimimb

[37] "Pen chin biynimb tep aŋgiy, biynimb gunap kuyip gos timey niŋniŋgambim ak, minim kun ak andkind nimbip ker winiŋgamb.

"Biynimb nimbip timey gipay gok niŋiy kirgeniŋgambim, Gor pen tap timey nimb gipim gok niŋiy kirginiŋgamb.

[38] "Tap nimb gok mapin kamb ma giy, biynimb gok kuyip monmon ñeniŋgambim mey; Gor nimbip pen kunep ñiniŋgamb. Pen mapin kamb giy, sikoy sikoy nep ñeniŋgambim, Gor nimbip pen kunep giniŋgamb aŋgak."

[39] Pen Jiysis minim bap paydoŋ ay aŋgak, "Bi windin koy bap, bi windin koy bap nup kinjeŋ ak mindip kun aŋgiy, ma yomniŋgamb. Yenen, nuk kun gek, omiŋal giy kaw miŋgan ak apyap pikniŋgayr.

[40] "Biynimb sikul apay gok, am sikul apay won ak, tiysa kiyk gok kuyip wiyniym ma gipay. Pen kisen sikul ak aŋg tep giy mey; tiysa kiyk gok yip andip andip mindeniŋgambay.

[41] "Yenen mon bopis windin nimbip pik yiw giy mindip ak niŋaŋgiy mer, namam tap achip windin nup mindip anep niŋapim? [42] Mon bopis yomb nimbip pik yiw giy mindip ak diyokem, windin yimb ayek rek, yesek namam tap achip sikoy windin nup mindip ak 'Diyokan aŋgiy apim.'

Mon Bind Tep Akaŋ Timey Aŋgiy Niŋniŋgambay

(Mat 7:17-20; 12:33-35)

[43] "Pen mon teprep bind ak maŋgiy timey ma piyp. Mon timey bind ak, maŋgiy tep ma piyp. [44] Kun ak mon gok piyek niŋiy, mon ak tep; mon ak timey aŋgiy niŋbay. Mon ñiwñiw sek saŋgandlem rek gok, mon tep kondyap rek ma piyniŋgamb. [45] Biynimb mindrep gipay gok, namb kuyip biyaŋ tep mindip rek, mind tep gipay. Biynimb mindrep ma gipay gok, namb kuyip biyaŋ mindrep ma gip rek, mind tep ma gipay.

Pen biynimb yerip rek mindpay ak, minim
kiyk aŋgey niŋiy; biynimb gok tep, biynimb
gok timey aŋgiy niŋniŋgambun.

Bi Korip Gep Omiŋal
(Mat 7:24-27)

46 "Yip Biyomb chin, Biyomb chin, apim
ak pen; minim apiyn ak kisen ma gipim.
47 Biynimb minim yip ak niŋiy, apiyn rek
gipay gok; 48 bi man kilis ar ak korip gek,
ñiŋ wilik apiy ma dand amnak rek ak
mindpay. 49 Pen minim yip niŋiy kisen ma
gipay gok, bi man sayn ar ak korip gek,
ñiŋ wilik apiy, pisnep tuŋgjispuk giy, dand
amnak rek ak mindpay aŋgak."

7

Jiysis Bi Woŋg Giñemb Bap Gek Suŋ Ayak
(Mat 8:5-13)

1 Jiysis biynimb kun gok kuyip minim
aŋgñindiy, Kapaniyam amnak. 2-3 Pen miñ-
mon tiŋgoŋ kun okok, biyomb amiybi
kuŋaynep kond mindyiŋgip bap mindek.
Nuk minim bap niŋak: Jiysis ap Kapaniyam
mindek. Kun ak niŋiy, Jiwdiya miñmon
nop nimb biyomb gunap aŋgyokiy aŋgak,
"Bi tep woŋg yip giñemb ak, tap giy kum-
niŋ gisap nen, nimb am Jiysis nup poŋind
apem, gek suŋ ayaŋ aŋgak."
4-5 Aŋgek, Jiysis mindek ak apiy, kilis giy
aŋgyak, "Amiybi kond mindep ak, bi tep
yimb. Chinup Jiwda biynimb gok per kond
mind tep giy, nan-gep korip chinup bap
gak. Kun ak nand bi woŋg giñemb nup ak
am gey, suŋ aynimuŋ aŋgyak."
6 Aŋgey, Jiysis bi kun gok yip am am ko-
rip siŋak maŋ maŋ giyakniŋ, amiybi kond
mindep kun ak, minim bap pen, buŋgiy
nuk gunap kuyip aŋgyokek, am Jiysis nup
namb pikiy aŋgyak, "Biyomb ak nip aŋgip,
'Biyomb! Yand bi tep mer, korip yip ak
tomb yiwur ma winimuŋ. 7 Yand bi tep
rek nip ker ninim. Pen yand niŋbiyn;
Gor nip bak ay mindip ak, suŋ ayaŋ aŋgiy
minim anep aŋgenimin, bi yip tap gip biy
suŋ aynimuŋ. 8 Kond mindep yomb yimb
yand ak yip kond mindek; yand pen, amiybi
gok kuyip kond mindiy, "Amnim!" aŋgen
ambay; "Wim!" aŋgen opay; woŋg ak kun
kun giy gim aŋgen gipay aŋgip' aŋgyak."
9 Kun aŋgeyak Jiysis, bi kun ak gos nuk
key niŋiy aŋgip aŋgiy, wal aŋgyiŋg, biyn-
imb nup kisen giy apeyak gok kuyip aŋgak,
"Amiybi Rom nimb ak, yip gosimb niŋ-
mindiy, chiŋgrep yimb gip. Yisrel biynimb
gunap, yip gos niŋrep giy gip kun ak rek
gey, ma niŋbiyn aŋgak."
10 Pen amiybi kond mindep ak, binuk gok
andkind amiy niŋyak; Jiysis par okok nep
mindiy aŋgek, bi tap gak kun ak pisnep suŋ
ayak.

Jiysis Biyn Yandiw Ak Ñinuk Nup Gek Tip Ak Tikjakak

11 Ñin namb kun siŋak nep, Jiysis dawin
sikoy Nayn amniyn aŋgiy amnakniŋ, binuk
gok sek, biynimb yikop gok sek kuŋaynep,
nup kisen giy amniyak. 12 Am am miñmon
kun ak, kinjeŋ day ak amjakyakniŋ, biyn
yandiw bap ñi nokom tikak ak kumek, biyn-
imb kuŋaynep yirar ay dand apeyak. 13 Jiysis
biyn yandiw kun anup niŋek, simb gek
aŋgak, "Siy ma aŋgan!" 14 Kun aŋgiy, chip
yirar ay dand apeyak ak am diniŋakniŋ,
lum siŋak dayak. Day niŋmindyakniŋ, Jiysis
bi paranj kun anup aŋgak, "Ñi tikjakan!"
15 Aŋgek, tikjak bisgiy minim aŋgakniŋ,
nonim nup, "Ñinak ak biy aŋgak."
16 Pen biynimb niŋmindeyak gok gos
kuŋay niŋiy, Gor nup yimb ak dand aranyi-
iŋg aŋgyak, "Gor bi minim nup aŋgep yomb
bap yokamb, chinup ker wip. Gor chinup
aymindniŋ wip aŋgyak." 17 Pen Jiysis gak
kun ak niŋiy, kesim dey, miñmon Jiwdiya
amiy, miñmon yikop okok amiy gak.

Jon Bi Ñiŋg Pikñemb Binuk Omiŋal Jiysis Nup Niŋniŋg Amnirik
(Mat 11:2-6)

18 Jon binuk gok, Jiysis gak rek maŋgiysek
niŋiy, am Jon nup aŋgñeyak, Jon binuk
omiŋal aŋgek aperik aŋgak, 19 "Nirmiŋay am
nup aŋgniŋiy aŋgnimiyr, 'Nand Kiyŋ yomb
key yimb kond mindpun anep opan akaŋ,
bi kun ak key kond mindenjun aŋgnimiyr'
aŋgak."
20 Aŋgek, Jiysis mindek ak amiy aŋgrik,
"Jon bi ñiŋg pikñemb ak nip aŋgip, 'Nand
Kiyŋ yomb key yimb kond mindpun ak nep
opan akaŋ, bi kun ak key kond mindonjun
aŋgiy,' chirup aŋgyokek, nip aŋgniŋniŋg
aswur aŋgrik."
21 Pen kiykmiŋay kun aŋgiy niŋmin-
driknin, Jiysis biynimb miñak ar keykey gak
gok gek suŋ ayak. Biynimb tap gak gok,
gek suŋ ay, windin koy gak gok, gek windin

yimb ay, biynimb kichekiy malñiluk ambaŋ
ay mindek gok, gek biynimb yimb ay gak.
22 Kun giy, Jiysis bi omiŋal kun ak kuyip
aŋgak, “Nirmiŋay andkind amiy, Jon nup
aŋgnimiyr, ‘Chir amiy niŋbur: bi kun ak
biynimb windin koy gip gok, gek windin
yimb ay; biynimb ñin tomb soy ayndik ayip
gok, gek suŋ ay; biynimb timund sakiy ayip
gok, gek suŋ ay; biynimb kumbay gok, gek
tip ak tikjakiy; biynimb simbgeprek gok,
minim tep nuk ak aŋgek niŋbay aŋgnimiyr’
aŋgak. 23 Pen minim bap aŋgnimiyr, ‘Biyn-
imb yip gosimb niŋiy, chiŋgiy nep min-
deniŋgambay gok, miñmiñ yimb giniŋgam-
bay aŋgnimiyr’ aŋgak.”

24 Kun aŋgek, bi Jon nup minim dand orik
omiŋal ak andkind amnirikniŋ, Jiysis biyn-
imb ap mindeyak gok kuyip, Jon nup minim
ar ak aŋgiy aŋgak, “Nimb nind miñmon nep
namb okok ambik ñin ak, yergini ŋ ambik?
Sund par nokom bap yiŋgen diy, dand amiy
apiy gek ak niŋniŋ ambik? 25 Akaŋ yenen
ambik? Bi chech tep ayak bap niŋniŋ
ambik? Bi chech tep yimb diy, tap tep
tep dun aŋgiy niŋbay gok, mindpay biyomb
korip okok nep. 26 Pen tap yerip ak niŋniŋ
ambik? Yikop ma ambik! Bi Gor minim
aŋgep, Jon nup nep niŋniŋ ambik. Nuk
bi Gor minim aŋgep yikop bap mer; woŋ
bap key mindek, Gor nup aŋgek ap minim
aŋgñak. 27 Bi Gor minim aŋgep kun anup
mey, wosrey Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
‘Gor aŋgip, “Bi minim aŋgep yand ak aŋ-
gen, nind amiy, biynimb gok aŋgrep gek,
kisen Ñi yand ak aŋgen niniŋgamb aŋgip”
aŋgiy’ tikyak. 28 Nimbip aspiyn, Jon biynimb
nind mindyiŋgipay gok yip, miñiy mindpay
gok yip maŋgiysek wiyniym gip ak pen,
Gor biynimb yikop diy kond mindeniŋgamb
gok, Jon rek ma mindeniŋgambay; kiyk
biynimb yomb mindeniŋgambay aŋgak.”

29 Jiysis minim aŋgak kun ak; biynimb
yikop gok sek, bi takes dep gok sek nind
apey, Jon kuyip ñiŋ pikñek, Gor nup yimb
ak dand araneyak mey kun aŋgak. 30 Pen
bi Peresiy gok sek, bi Jiwda low tiysa gok
sek alemb alemb ñiy, Gor minim tep ak ma
diyak rek, chinup ñiŋ ma pikñiniŋgamb
aŋgey mey, kuyip ñiŋ ma pikñak.

31-32 Jiysis kun aŋgiy, kuyip aŋgak, “Nimb
biynimb miñiy, ñin namb biy mindpim
gok, ñapan sikoy gok silpiŋ ñiyiŋ, gunap
apay, ‘Dachiŋ pikon, yenen koŋgim ma
papim? Pen kamep simbgeprek aŋgon,
yenen siy ma apim apay’ rek ak gipim.
Nimb niŋem, Jon gak ak tep ma giy, yand
gipiyn ak tep ma giy gip. 33 Jon bi ñiŋ
pikñemb ak, ap tap ma ñimbiy, ñiŋ wayn
ma ñimbiy gek, nup aŋgjiwiy aŋgyiŋgipim,
‘Bi kichekiy malñiluk ambaŋ ayek mindip
ak aŋgyiŋgipim!’ 34 Pen miñiy bi bap Ñinuk
apiy, tap ñimbiy, ñiŋ wayn ñimbiy gek,
nup aŋgjiwiy apim, “Tap kuŋay ñimbiy,
ñiŋ wayn ñimbiy gip ak mey; nuk biynimb
tap siy tap timey gipay gok sek, bi takes dep
gok sek bi kiyk apim.” 35 Pen, biynimb Gor
miñ ar ak, chinup tep gip aŋgiy niŋbay gok
nep, ar kun ak ambay aŋgak.”

Kinjeŋram Biyn

36 Bi Peresiy bap, yimb nuk Saymon. Nuk
Jiysis nup aŋgak, “Apey korip yand ak am
tap ñiŋjur aŋgak.” Aŋgek, Jiysis korip nup
ak amiy tap ñiŋriknin, 37 kinjeŋram biyn
miñmon kun ak nimb ak, minim bap niŋak;
Jiysis ap bi Peresiy ak yip tap ñimberik. Kun
ak niŋiy, wel kuy tep wak, kamb botol diy
paryak ak dand apiy, 38 Jiysis mindek kund
okok ken amiy, tomb aŋgin ak bisgiy, siy
aŋ mindek. Kun giy, siy aŋ mindakniŋ,
siy ñiŋ ak tik Jiysis tomb ar ak yapek, jun
kas nuk ak wiykyokyiŋ, tomb kind nup ak
wel ayñiy, bom silokyiŋ silokyiŋ mindek.

39 Kun gek, bi Peresiy ak gos nuk anep
niŋiy aŋgak, “Bi kun biy, bi Gor minim
aŋgep yipund giy mindembikop rek, biyn
kinjeŋram ker ap nup diniŋsap ak, tik
niŋbikop aŋgak.” 40 Jiysis bi Peresiy gos
niŋak kun ak niŋiy, nup aŋgak, “Saymon!
Minim nip nokom bap aŋgniŋ gispiyn aŋ-
gak.”

Aŋgek, Saymon aŋgak, “Tiysa. Minim
kun ak aŋgan aŋgak.”

41 Aŋgek, Jiysis tikdam ay aŋgak, “Bi
bap tikjakiy, bi omiŋal kuyip, bap nup
payp handret kiyna ñiy, bap nup piyp-
tiy kiyna ñiy, giniŋgamb. 42 Pen kisen bi
omiŋal kun ak, pen ñemb rek ma ayek,
bi maniy ñiniŋgamb kun ak, kuyipmiŋay
aŋgniŋgamb, ‘Maniy nirip ñimbiyn ak, pen
ñinjur aŋgiy gos ak ma niŋnimiyr aŋg-
niŋgamb.’ Kun aŋgek, bi an bi kun ak nup
miñmiñ yimb giniŋgamb? Bi tap day yomb

mindeniŋgamb ak akaŋ, bi tap day sikoy
mindeniŋgamb ak?”
43 Aŋgek, Saymon aŋgak, “Gos yand
niŋbiyn ak, bi tap day yomb mindeniŋgamb
ak aŋgak.” Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Niŋind
yimb apan aŋgak.”
44 Kun aŋgiy, Jiysis andikiy biyn anup
niŋyiŋg, Saymon nup aŋgak, “Biyn biy nup
niŋan! Yand korip miŋgan nip biy apen,
ñiŋg ak diy tomb yip ak ma wasyim gipan;
biyn biy yip miñmiñ giyiŋg, siy ñiŋg nuk
ak tik yapek wasyim giy, jun kas nuk ak
wiykek milip gip. 45 Yip ma bom silokpan;
biyn biy nep apiy tomb kind yip ak bom
silokip. 46 Yip wel ak ma ayñimban; biyn
biy nep tomb kind yip ak, wel kuyrep wip
ak ayñimb. 47 Kun ak nip aspiyn: biyn
kun biy tap siy tap timey kuŋaynep gip
ak niŋiy kirgen, yip pen direp yimb gip.
Pen biynimb tap siy tap timey siskoy gipay
gok niŋiy kirgen; yip pen direp ma gipay
aŋgak.”
48 Kun aŋgiy, biyn kun ak nup aŋgak,
“Tap siy tap timey gipan ak, niŋiy kirpiyn
aŋgak.”
49 Kun aŋgek, bi nund yip tap ñimbeyak
gok, kiyk key aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, “Bi
kun biy yenen, ‘Tap siy tap timey gipim ak
niŋiy kirsipiyn asap?’ Gor nep mey kun
gipkop aŋgyak.”
50 Kun aŋgyak ak pen, Jiysis biyn kun
anup aŋgak, “Gos nand anep, tap siy tap
timey gipiyn rek, Jiysis niŋiy kirgaŋ aŋgiy
opan ak, nip niŋiy kirsipiyn nen, andkind
amiy, Gor ñin ar ak mindenimin aŋgak.”

8

Biyn Gunap Jiysis Yip Amniyak

1 Pen kisen ñin namb kun siŋak, Jiy-
sis binuk onep wimiŋgan ak yip, miñmon
yomb miñmon sikoy okok amiy, Gor biyn-
imb nuk diy kond mindeniŋgamb minim
tep ak, biynimb okok kuyip aŋgñak.
2 Pen ñin kun ak, biyn tap gek, Jiysis
gek suŋ ayak gunap, kichekiy malñiluk sek
mindey, nuk gek biyn yimb ayak gunap, yip
taŋgyiŋgipay. Biyn kun gok yimb kiyk mey,
bap “Makdala biyn Mariya” aŋgyiŋgipay.
Nup kichekiy onep ar ak mindek Jiysis aŋ-
gyokak. 3 Biyn bap Jowana. Nuŋgumiy yimb
ak Chiwsa. Nuk biyomb Herot korip tap nup
gok kond mindyiŋgip. Biyn bap Siwsana.
Kiyk biyn yikop gunap yip, maniy kiyk gok
key dam tap taw dand apiy, Jiysis binuk gok
yip, tap jimñiy ñimbyiŋ giraŋgyiŋgipay.

*Wiyt Maŋgiy Yimbay Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋ-
gak*
(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Biynimb miñmon keykey, tiwin gok ti-
win gok, Jiysis nup niŋniŋ kisen wiyakniŋ,
biynimb nind wiyak gok kuyip, minim bap
paydoŋ ay aŋgak, 5 “Bi bap wiyt jakaŋ
aŋgiy, wiyt maŋgiy ak dam woŋgday okok
yokeniŋgamb, gunap kinjeŋ kosemb ar ak
yapek, biynimb gok taw amiy apiy gey,
yakir gok pen ap niŋiy ñiŋniŋgambay.
6 Gunap kamb ar man siskoy ayniŋgamb
okok yapiy, gup giniŋgamb ak pen, kindiy
am wos ma giniŋgamb rek, pisnep milip
giniŋgamb. 7 Pen gunap, kikasik dindbiliŋ
namb okok yapeniŋgamb, tap kun ak saw
giy, yiwiŋg dek, ma jakniŋgamb. 8 Pen
gunap, lum teprep okok yapiy, jakrep yimb
giy, maŋgiy kuŋay yimb nep piyniŋgamb
aŋgak.”
Jiysis kun aŋgiy aŋgak, “Nimb biynimb
gos timund sek mindenimimb gok, minim
aspiyn biy niŋnimimb aŋgak.”

Paydoŋ Ayak Minim Ak Miseŋ Aŋgak
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Kun aŋgek, binuk gok nup aŋgniŋiy aŋ-
gyak, “Minim paydoŋ ay aŋgamban kun ak,
minim junj nuk yergiy mindip?” 10 Aŋgey,
Jiysis kuyip aŋgak, “Gor biynimb nuk diy
kond mindeniŋgamb minim weygiy mindy-
iŋgip ak, nimbip gos ñek niŋniŋgambim;
pen biynimb yikop gok:
‘Aŋgip kun aŋgiy ma piyow niŋniŋgambay.’
11 “Pen minim paydoŋ ay tap yiŋ rek
apiyn ak, Gor minim ar ak apiyn. 12 Maŋgiy
gunap, yowniŋgamb kinjeŋ kosemb ar
apiyn ak; biynimb gok Gor minim ak
niŋniŋ gey, Seytan gek sakiy giniŋgam-
bay aŋgiy apiyn. 13 Pen maŋgiy gunap,
yowniŋgamb kamb ar man siskoy ayak
okok apiyn ak, Gor minim ak niŋey tep
gakniŋ, nup gos niŋniŋgambay ak pen,
gos kilis yimb giy ma niŋniŋgambay rek,
miker gunap apek nup kirginiŋgambay
aŋgiy apiyn. 14 Pen maŋgiy gunap, yown-
iŋgamb kikasik dindbiliŋ namb okok apiyn
ak; biynimb gok Gor minim niŋniŋgambay
ak pen, kisen minim miker akaŋ; miñmiñ
gep ar ak nep gos niŋiy, Gor nup gos kilis

giy ma niŋniŋgambay aŋgiy apiyn. [15] Pen
yiŋ maŋgiy gunap, man tep yimb siŋak
yapiy, jak tep giy, maŋgiy kuŋay yimb nep
piyniŋgamb apiyn ak; biynimb gok minim
tep ak niŋiy, di wos yimb giy, mindrep yimb
giniŋgambay gok kuyip apiyn."

Melik Ak Ma Weyginimimb
(Mak 4:21-25)

[16] "Pen biynimb gok lam daŋgiy, tiyn
miŋgan okok akaŋ, boŋg ar kinbay beŋ okok
ma aypay. Melik gek biynimb niŋyaŋ aŋgiy,
ar siŋbiyoŋ ayey mey, biynimb gok korip
miŋgan apyiŋg, melik kun ak niŋniŋgam-
bay. [17] Minim weygiy rek mindyiŋgip ak;
niŋnimimb rek nep mindeniŋgamb. [18] Kun
ak minim apiyn gok niŋrep yimb ginimimb.
Biynimb minim niŋiy, niŋdiniŋgambay
gok, minim tep gunap sek niŋniŋgambay;
pen biynimb minim niŋiy ma niŋdiniŋgam-
bay gok, sikoy niŋjun aŋgiy niŋbay ak sek,
pisnep kurginiŋgamb."

Jiysis Nup Niŋniŋg Wiyak
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

[19] Pen ñin kun ak, Jiysis numam gu-
nap nonim yip, nup niŋniŋg wiyak. Apiy
niŋyak: korip miŋgan kun ak timbik
giy aŋgiy mindek niŋiy, mis ar akyaŋ
mindeyak. [20] Kun gek, biynimb ap mindeyak
gok niŋiy, Jiysis nup aŋgyak, "Nanim na-
mam nak gok, nip niŋniŋg ap mindpay mis
biyaŋ aŋgyak."

[21] Aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Biynimb
siŋok Bapiy Gor nup minim ak niŋiy, kindik
gipay gok mey; amiy yand, mam yand rek
ayip aŋgak."

Jiysis Aŋgek Pinim Yomb Dek Ak Kirgak
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

[22] Pen ñin bap Jiysis binuk gok yip,
"Galiyliy chemb tikiy pis bindoŋ amnun
aŋgiy," bot ak diy saŋdiyak. [23] Namb okok
amyiŋg, Jiysis nuk wisin kin amnak won ak,
pinim yomb yimb ak ñiŋg namb kun ak diy,
ñiŋg paŋg bot miŋgan ak amek, kumniŋgiy
rek nep ayak. [24] Kun gek, binuk gok ap, Jiysis
nup kikawin gey tikjakek aŋgyak, "Biyomb!
Chin maŋgiysek kumniŋg gispun aŋgyak."

Aŋgey, Jiysis aŋgek pinim yomb dek kun
ak won anep kirgiy, ñiŋg paŋg apek ak
kirgiy, nind mindek rek mindek. [25] Pen
binuk gok kuyip aŋgak, "Gor nup gosimb
niŋbim rek ayip ak, yenen nup aŋgniŋem
tap gamb kun ak ma kirgip?"

Aŋgek, kiyk pirikiy, aŋgniŋ aŋgniŋ giy,
"Bi kun biy an? Pinim yomb dip ak sek, ñiŋg
yomb paŋgip ak sek minim aŋgip rek nep
gip aŋgyak."

Bi Kichekiy Malñiluk Sek Ak Suŋ Ayak
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

[26] Pen bot kun ak diy, Galiyliy chemb
namb ak am am, Gerasa biynimb mindeyak
pis okdoŋ ken amniyak.

[27] Pen miñmon kun ak, bi kichekiy
malñiluk kuŋay yimb ambaŋ ayak bap min-
dek. Bi kun ak nuk daynep mindiy, ko-
rip yimb miŋgan ak ma kinyiŋgip; chip
komyiŋgipay kamb miŋgan okok nep kin
taŋgyiŋgip. [28-29] Bi nup kond mindep gok,
sen diy, ñin tomb nup gok tiwniŋg wos
giyiŋgipay ak pen, kichekiy tap gok ap kilis
gey, sen ayiŋgipay kun gok gek puŋgrikek,
miñmon nep namb okok pernep amyiŋgip.

Pen bi kun ak, Jiysis nup niŋiy wal aŋgiy,
ap tomb aŋgin siŋak koŋgim yimek, Jiysis
tap nup ambaŋ ayak kun gok kuyip aŋgak,
"Bi kun biy nup kirgiy mis amnim aŋgak."

Kun aŋgakniŋ, bi kun ak nup tap am-
baŋ ayak kun gok, nembnemb gey, minim
yomb aŋgiy aŋgak, "Nand Gor Biyomb jel
gip Ñinuk ak, yip tap giniŋg gispan ak ma
ginimin aŋgak."

[30] Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Yimb nand ak
aŋgan." Aŋgek aŋgak, "Yimb yand ak 'Ñin
jiwiy' aŋgak." Kichekiy malñiluk gok kuŋay
yimb molik sikiy mindeyak rek mey, kun
aŋgak.

[31] Pen kichekiy gok, Jiysis nup minim
yomb aŋgiy aŋgyak, "Chinup aŋg mon key
yinjap kaw miŋgan yomb ak ma yoknimin
aŋgyak." [32] Kun aŋgiy niŋyak; kanj kuŋay
yimb nep amil geyak yep pir kun siŋak.
Jiysis nup aŋgyak, "Chinup aŋgey, am kanj
mindpay gindoŋ kuyip molik sikun aŋgey,
[33] Jiysis "Yaw" aŋgek, bi anup kirgiy, am
kanj kun gok kuyip molik sikey, kanj gok
puŋgjiw minduŋ biyaŋ amiy, gindam ñiŋg
maŋgiy chemb namb biyaŋ pikiy, ñiŋg ñim-
biy maŋgiysek kumdiyak.

[34] Pen bi kanj mokep gok, Jiysis gak kun
ak niŋiy, puŋgrikind aŋgiy am biynimb
miñmon yomb mindeyak gok kuyip aŋgñiy,

am biynimb miñmon yikop okok mindeyak
gok kuyip aŋgñiy giyak.
35 Kun giy aŋgñeyak, "Tap kun ak yergek
niŋiy aspay aŋgiy," apiy niŋyak: bi kichekiy
molik sikiy mindyiŋgip ak, biyimb ay, wal-
inj yimiy, Jiysis tomb aŋgin siŋak bisiŋ
mindek niŋiy, pirikyak.
36 Pen biynimb niŋmindey Jiysis kichekiy
aŋg mis yokak gok, biynimb kisen wiyak
gok kuyip, kun kun gip aŋgiy aŋgñiyak.
37 Pen Gerasa biynimb maŋgiysek kuyip
jel gek, pirikiy, Jiysis nup aŋgyak, "Nand
andkind amnoŋ aŋgey," bot diy amniŋ
gakniŋ, 38 bi kichekiy ambaŋ ay mindek,
Jiysis gek biyimb ayak ak, Jiysis nup aŋgak,
"Yand nand yip amjipur aŋgak." 39 Kun
aŋgek, Jiysis nup aŋgak, "Mer. Gor nip
yerer gip ak, am biynimb nand gok kuyip
aŋgñinimin aŋgak." Aŋgek, nuk andkind
amiy, biynimb gok kuyip, Jiysis yip kun kun
gip aŋgiy aŋgñak.

Pañ Kumak Ak Sek; Biyn Jiysis Nup Diniŋek Suŋ Ayak Ak Sek

(Mat 9:18-26; Mak 5:22-43)

40 Pen biynimb Jiysis asaw aŋgiy kond
mindeyak gok, nuk bot diy amjakek niŋiy,
"Tep aswan aŋgyak."
41-42 Pen biyomb Jiwda nan-gep korip kond
mindyiŋgip bap, yimb nuk Jayras. Pañ
nuk nokom yimb simiy yin ayak wimiŋgan
ak kumniŋ gek, Jiysis mindek siŋak ap
koŋgim yimiy aŋgak, "Apey, korip yand
amnur aŋgak." Aŋgek, Jiysis niŋniŋ am-
nakniŋ, biynimb kuŋay yimb nep, ap nup
pis pis chichmiy yimyiŋ amniyak.
43-44 Pen biyn bap, biyn kinjeŋ
pandikakniŋ mindek, simiy yin wimiŋgan
ayak bap, Jiysis amek kund okok ken apiy,
chech paryomb ayak ak diniŋakniŋ, suŋ
ayak. Biyn kun ak, dokta gok yip gey suŋ
ayaŋ aŋgiy, kuyip maniy ñiyiŋgip ak pen,
nup gey suŋ aynimuŋ rek ma ayak.
45 Pen Jiysis kuyip aŋgak, "Yip an
diniŋimb?" Aŋgek, biynimb gok aŋgyak,
"Chin ma niŋbun aŋgyak." Aŋgey, Piyta
aŋgak, "Biyomb. Biynimb kuŋaynep akniy,
ap nip chichmiy yimey niŋiy aspan rek ayip
aŋgak."
46 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Biynimb nokom
bap yip diniŋek, suŋ ayip ak niŋiy aspiyn
aŋgak."
47 Pen biyn Jiysis nup diniŋak kun ak,
weyginimuŋ rek ma ayek niŋiy, jep diyiŋ,
Jiysis mindek maŋ siŋak ap koŋgim yimiy,
biynimb gok niŋmindyakniŋ aŋgak, "Yip
biyn kinjeŋ minek minek pandikip ak, nip
diniŋen pisnep suŋ ayip aŋgak."
48 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Pañ yand.
Yip gosimb niŋiy, nup diniŋen yip suŋ
ayniŋgamb aŋgiy, diniŋey nip suŋ ayip ak,
minim ma mindip. Amnoŋ aŋgak."
49 Jiysis kun aŋgakniŋ, bi Jayras nup
woŋg giñiyiŋgip ak apiy, Jayras nup aŋgak,
"Panak pisnep kumimb; tiysa nup aŋgey
tomb yiwur ma winimuŋ. Aŋgey, andkind
amnaŋ aŋgak."
50 Aŋgek, Jiysis minim kun ak niŋiy,
Jayras nup aŋgak, "Pañ yand ak kumimb
aŋgiy gos ak ma niŋnimin. Yip gosimb
niŋeniŋgamban, gen tikjakniŋgamb aŋ-
gak."
51 Kun aŋgiy korip ak amjakiy, biynimb
gok kuyip maŋgiysek aŋg mis akyaŋ ay;
pañ nop nonim omiŋal ak, Piyta ak, Jon ak,
Jemis ak kuyip poŋind pañ kun ak niŋniŋ,
korip miŋgan biyaŋ amniyak. 52 Pen pañ ak
kumimb aŋgiy, biynimb siy aŋg mindeyak
gok, Jiysis kuyip aŋgak, "Siy ak ma aŋgim.
Ñapan kun biy ma kumimb; yikop wisin
kinjap aŋgak."
53 Kun aŋgek, nup sik aŋgiy aŋgyak, "Ña-
pan pisnep kumimb ak, yenen kun asap
aŋgyak."
54 Pen Jiysis pañ kumak kun anup, ñin
kind ak diy aŋgak, "Tikjakan!" 55 Kun aŋ-
gakniŋ, kawnan nuk ak tip ap tokow gek
tikjakak. Jiysis nop nonim kuyip aŋgak,
"Tap gunap ñer ñiŋaŋ." 56 Kun aŋgiy, kuyip
ber aŋgak, "Biynimb gunap kuyip, minim
kun ak ma yimb aŋgñinimiyr aŋgak."

9

Jiysis Binuk Gok Kuyip Aŋg Wikan Keykey Yokak

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1-2 Jiysis binuk onep wimiŋgan ak kuyip
aŋgek apeyak, aŋgak, "Nimbip kond min-
deniŋgayn ak mey, okok amiy, kichekiy
malñiluk biynimb molik sikek mindpay gok
aŋgem mis amiy, biynimb tap gip gok
gem suŋ ay, Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb minim ak aŋgñiy, ginimimb.

3 "Pen amniŋg; yir kondim, maniy, wand,
chech, tap ñiŋemb tap gok sek dand ma
amnimimb. Yikop amnimimb. 4 Korip bap
amjakem, nimbip aŋgdeniŋgiy, kiy yip kin
tep giy, amniŋg ginimimb ñin ak nep amn-
imimb.
5 "Pen miñmon wikan gunap amem, nim-
bip ma aŋgdeniŋgiy, miñmon kun ak kir-
iŋg amniŋg, kuyip aŋgnimimb, 'Minim tep
ak dand apambun ma dipim rek, miñ-
mon nimbip biy apon, silkul day day tomb
chinup dip ak wiykyokiy amjipun aŋgiy,'
wiykyokiy amnimimb aŋgak."
6 Kun aŋgakniŋ, kiyk miñmon sikoy okok
amiy, minim tep nup ak aŋgñiyiŋg, biyn-
imb tap gak gok, gey suŋ ayak.

Herot Gos Kuŋay Niŋak
(Mat 13:1-2; Mak 6:14-16)

7 Pen biynimb gok, Jiysis yerer gak minim
ak aŋg amiy apiy giyakniŋ, gapman biyomb
Herot niŋiy, gos kuŋay yimb niŋak. Biyn-
imb gunap aŋgyak, "Jon bi ñiŋg pikñemb
kuŋam tikey kumimb ak, tip tikjakip aŋ-
gyak." 8 Gunap, "Bi Gor minim aŋgep nind-
nimb Yilayja, tikjakip aŋgyak." Gunap,
"Bi Gor minim aŋgep wosrey bap tikjakip
aŋgyak." 9 Kun aŋgey, biyomb Herot aŋgak,
Jon nup kuŋam tiken kumimb ak, bi kun ak
an ap mindakniŋ aspay ak, yand am niŋnim
aŋgiy gos niŋak.

Jiysis Biynimb Payp Tawsin Ak Tap Ñek Ñiŋyak
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)

10 Pen Jiysis binuk onep wimiŋgan ak
andkind apiy, miñmon okok taŋgiy, yerip
yerip giyak minim ak nup aŋgñiyakniŋ,
am miñmon wikan bap key mindon aŋgiy,
kuyip poŋind miñmon Betsayda amniŋg,
saŋdiyak. 11 Kinjeŋnamb okok amniyakniŋ,
minim bap aŋgyak, "Jiysis binuk gok yip
apiy pandiksipay aŋgyak." Kun aŋgey,
biynimb tiwin gok tiwin gok, nup niŋniŋg
wiyak. Apeyak, tep opim aŋgiy, Gor biyn-
imb diy kond mindeniŋgamb minim ak
kuyip aŋgñiyiŋg, biynimb tap gak gok, gek
suŋ ayak.
12 Pen duŋgep pumb paŋind amnak won
ak, binuk onep wimiŋgan ak apiy, nup aŋ-
gyak, "Miñmon akniy, biynimb ma mind-
pay namb okok mindpun ak; biynimb guniy
aŋgyokey, biynimb mindpay okok amiy,
keñmaŋgiy kiyk gok key piyow niŋyiŋg,
kiniŋgiy miŋgan ak piyow niŋyiŋg giyaŋ
aŋgyak."
13 Kun aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Nimb
key kuyip keñmaŋgiy ñinimimb aŋgak."
Aŋgek aŋgyak, "Chin tap ñiŋemb kuŋay
ma mindip. Yikop biret onep mamind ak
mindiy, piys omiŋal mindiy gip. Nand
yerip gos niŋban? Biynimb biy kuŋay yimb
mindpay ak, chin am tap ñiŋemb kuyip
gunap taw dand winjun? aŋgyak." 14 Ñin
kun ak, biynimb ap nan-giyak gok, biyn gok
sek, ñapan ŋaŋ gok sek mer, bi gok nep mey
payp tawsin amnak.
Pen Jiysis binuk gok kuyip aŋgak, "Biyn-
imb kuŋay ap mindpay biy aŋgem, tiwin
keykey bisgiyaŋ aŋgak."
15 Aŋgek, aŋgak rek gey, 16 nuk biret onep
mamind ak sek, piys omiŋal ak sek diy, kuy-
oŋgiy niŋiy, Gor nup "Tep" aŋgiy, tipaŋg
binuk gok kuyip ñek, kiy pen diyiŋg, biyn-
imb gok kuyip bilok ñiyak. 17 Ñeyak, ñimb
dand amiy, ñimb diniŋgiy rek ma ayek, day
day kirgiyak gok, binuk gok wand onep
wimiŋgan ak yiŋgey arachakak.

Piyta Aŋgak Nand Bi Kiyŋ Yomb Key Yimb Ak Aŋgak
(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Pen ñin bap Jiysis am keynep mindiy,
Gor nup aŋgniŋ mindakniŋ, binuk gok
amjakey, kuyip aŋgniŋiy aŋgak, "Biynimb
yikop gok yip an aŋgiy niŋbay?"
19 Aŋgek aŋgyak, "Biynimb gunap, nip Jon
bi ñiŋg pikñemb ak aŋgiy niŋbay. Gunap,
bi Gor minim aŋgep nindnimb Yilayja aŋgiy
niŋbay. Gunap, bi Gor minim aŋgep nind-
nimb bap, tikjakip aŋgiy niŋbay aŋgyak."
20 Aŋgeyak, kuyip aŋgak, "Nimb key yip bi
an aŋgiy niŋbim?"
Aŋgek, Piyta aŋgak, "Nand Bi kiyŋ yomb
key yimb, Gor chinup wosrey yokniŋgayn
aŋgak ak nep opan aŋgak."
21 Kun aŋgek, Jiysis kuyip aŋgak, "Minim
kun ak, biynimb gunap kuyip ma aŋgñin-
imimb aŋgak."

Kumiy Tip Ak Tikjakniŋgayn Aŋgak

22 Kun aŋgiy, minim bap pen aŋgak,
"Bi bap Ñinuk nup yiwur yomb yimb ak
ñiniŋgambay. Bi minim tuŋgasikep yomb
gok, bi low tiysa yomb gok, bi Peresiy

yomb gok nup ma diy, miluk niŋiy ñaŋ-
gayniŋgambay ak pen; ñin omiŋal nokom
mindiy, tip ak tikjakniŋgamb aŋgak."
23 Pen nuk binuk gok sek, biynimb
mindeyak gok sek kuyip aŋgak, "Biynimb
an yip ker mindniŋg ginimuŋ ak, tap man
ar biy gos yomb niŋbay ak kirgiy, pumb-
namb kisyimken, gos yand niŋiy apiyn
ar ak nep giy; miker diy kumniŋgambay
gos ak ma niŋiy, sakiy giy nep yip chiŋgiy
taŋgeniŋgiy.
24 "Biynimb Jiysis nup diy mindon, tep
ma giniŋgamb aŋgiy niŋniŋgambay gok,
pisnep apyap pikniŋgambay. Pen biynimb
nup diy mindon, chinup yerer giniŋgamb
ak, minim ma mindip aŋgniŋgambay gok,
mind tep gep ak diniŋgambay.
25 "Biynimb tap man ar biy dun aŋgiy
gey amniŋgamb gok, gos yomb kiyk ak tap
man ar biy ker nep amek, Gor yip perper
mindeniŋgiy rek ma ayniŋgamb.
26 "Biynimb an kuyip nambiŋ ginimuŋ
rek ayek niŋiy, "Jiysis nup ma niŋbun aŋg-
niŋgambay ak, kisen yand Bapiy melik chi-
rapiy ak diy, enjol suŋ-tep gok sek winiŋ-
gayn ñin ak, kuyip pen kunep Bapiy nup,
'Kuyip ma niŋbiyn aŋgniŋgayn.'
27 "Pen nimbip niŋind yimb aspiyn. Biyn-
imb miñiy mindpim guniy, gunap ma kum-
niŋgambim; kim nep mindiy, Gor biynimb
diy kond mindeniŋgamb ak niŋniŋgambim
aŋgak."

Jiysis Wak Nup Ak Key Ayak

28 Jiysis kun aŋgiy, ñin anep jiy ak rek
mindiy; Jon, Jemis, Piyta kuyip yakam
poŋind, Gor nup aŋgniŋniŋ yep dum kun
siŋak amnak. 29 Amiy, Gor nup aŋgniŋ
mindakniŋ, jomluk nup ak key yimb ay,
chech nup ak tund giy ñiñakol yimb gak.
30-31 Kun gakniŋ, bi wosrey kumrik, Mosis
yip, Yilayja yip Gor melik ak diy apiy, Jiysis
Jerusalem ameniŋgamb nup mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgbirik ayey, kumniŋgamb minim
ak aŋ mindeyak.
32 Pen Piyta, Jemis, Jon kuyip yakam wisin
apek, windin jukjuk gi mindeyak ak pen,
tikjakiy Jiysis melik tep nup ak niŋiy, bi
omiŋal yip jak mindeyak gok niŋiy giyak.
33 Bi omiŋal kun ak amniŋg giriknin, Piyta
gos niŋrep giy mer, Jiysis nup aŋgak, "Biy-
omb. Chin biy mindpun ak tep yimb mind-
pun. Chinup yaw aŋgey, korip bandak
band omiŋal nokom gun. Nip bap, Mosis
nup bap, Yilayja nup bap aŋgak."
34 Kun aŋgakniŋ, won kun anep, semb tund yomb
ak kuyip ap maŋgiysek yiw gakniŋ pirikyak.
35 Pen minim bap semb namb kun ak nimb
apiy aŋgak, "Bi biy, Ñi mapin yand. Minim
aŋgnimuŋ rek niŋnimimb aŋgak."
36 Won
kun ak nep; bi omiŋal kun ak ma minderik;
Jiysis nep mindek.

Pen dum biyoŋ mindey tap gek niŋyak
kun ak, ñin namb kun siŋak biynimb gunap
kuyip ma aŋgñiyak.

Ñiskoy Kichekiy Ambaŋ Ayak Ak Jiysis Gek Ñiyimb Ayak

(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)

37 Pen minek dum biyoŋ kirgiy, kin-
jeŋnamb okok apyapyiŋg niŋyak, biynimb
kuŋay yimb nep, Jiysis nup piyowey apek.
38 Bi bap biynimb namb kun ak, suk yomb
aŋgiy aŋgak, "Tiysa! Ñi yip nokom biy
simb niŋan aŋgiy dand aswiyn. 39 Kichekiy
ak pernep ambaŋ ay mindiy, nup gek suk
yomb sikerek aŋgiy, gi dam pikiy, kosimb
asimb apiy, kumdam namb ayiŋg wip. Nup
kun giy, perper gek mey, mind tep ma gip.
40 Bi nak gok kuyip, kichekiy mindip kun ak
aŋgyokim apiyn ak pen; kiyk aŋgyok mer
niŋiy kirpay aŋgak."
41 Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, "Biynimb
miñiy mindpim ar biy, minek akay Gor nup
gosimb niŋniŋgambim? Ma yimb niŋbim
kun ak, yergiy minim kil sek aŋgnim?" Kun
aŋgiy, bi kun anup aŋgak, "Ñi nand kun ak
dand siŋbiy owan aŋgak."
42 Aŋgek, dand owakniŋ, kichekiy ak ñi
kun anup tip ak kilis giy pipaŋ yokek
gindam pikak. Jiysis pen kichekiy anup aŋg
gek, key amnakniŋ, ñi kun ak ñiyimb ayek,
di nop nup ñak. 43 Biynimb ap mindeyak
gok, Nop Gor gak kun ak niŋiy, ñawil diyak.

Jiysis Kumniŋgayn Aŋgiy Tip Ak Aŋgak

(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Kiyk gos yomb kun ak niŋmindyakniŋ,
Jiysis binuk gok kuyip aŋgak, 44 "Minim as-
piyn biy timund ay niŋ-tep yimb ginimimb.
Maŋ mindip, Bi bap Ñinuk nup mimuŋg
niŋiy, biyomb gunap kuyip ñiniŋgambay
aŋgak." 45 Minim aŋgak kun ak, kiyk tik
niŋep rek ma ayek; pirikiy Jiysis nup ma
aŋgniŋyak.

An Rek Biyomb Yimb Aŋgyak
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Binuk gok kiyk key aŋg amiy apiy giy
aŋgyak, “Yand biyomb minden,” “Yand biy-
omb minden,” aŋgyak.
47 Jiysis binuk gok, gosimb timey niŋyak
kun ak key niŋiy, ñapan sikoy yimb bap,
dap mindek bak siŋak ay aŋgak, 48 “Biynimb
gosimb yip niŋiy, ñapan sikoy biy rek
diniŋgambay gok, yip diniŋgambay. Pen
biynimb yip diniŋgambay gok, Biyomb yip
yokek winik anup diniŋgambay aŋgak.”
49 Jiysis kun aŋgek, Jon aŋgak, “Biyomb.
Chin niŋbun: bi bap yimb nip ak aŋgiy;
kichekiy malñiluk tap okok aŋgyokip. Pen
bi kun ak, chin yip ma tapun rek, kun ma
ginimin apun aŋgak.”
50 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Yenen nup kun
apim? Biynimb chinup miluk ma niŋbay
gok, buŋgiy chin aŋgak.”

Samariya Kay, Jiysis Nup Ma Diyak

51 Pen Nop Gor, nup dand miñmon nuk
biyoŋ amniŋ gak ñin ak, maŋ mindakniŋ,
Jiysis Jerusalem amniyn aŋgiy, gos kilis
giy niŋak ak mey; 52 bi gunap kuyip nind
aŋgyokiy aŋgak, “Nimb nind amiy, kinemb
tip yip ak niŋayem aŋgak.” Aŋgek, kiyk am
Samariya biynimb korip layn bap amjakiy,
Jiysis kinemb tip nup bap ayem aŋgey,
53 biynimb miñmon nop nimb kun gok, Jiysis
Jerusalem amniŋ gak rek niŋiy, kuyip tep
ma gek, nup ma diyak.
54 Ma deyak niŋiy, Jemis yip, Jon yip
am, Jiysis nup aŋgrik, “Biyomb! Chin
mon maŋlaŋ semb biyoŋ nimb ak aŋgon
apiy, biynimb kun gipay gok kuyip yinimuŋ
akaŋ?” 55 Kun aŋger, Jiysis andikiy kuyip-
miŋay niŋyiŋg, kun ma ginjun aŋgiy kuŋay
aŋgak.
56 Biynimb kun gok, Jiysis nup ma deyak,
miñmon kun ak kirgiy, miñmon bap key
amniyak.

Yand Yip Taŋgoniŋgambun Aŋgak
(Mat 8:19-22)

57 Pen kinjeŋnamb okok amniyakniŋ, bi
bap apiy, Jiysis nup aŋgak, “Miñmon akay
akay amniŋgamban okok, yand yip nep
taŋgoniŋgambur aŋgak.”
58 Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Yand yip
kosyam taŋgeniŋgamban. Kayn ayndik gok
korip kiyk kinemb ak, man miŋgan okok
mindip. Yakir gok korip kiyk ak key mindip.
Pen Bi bap Ñinuk, tip kinemb ar nuk ak ma
mindip aŋgak.”
59 Pen Jiysis bi bap nup aŋgak, “Yip
kondey, yand yip taŋgor aŋgak.” Aŋgek,
bi kun ak pen aŋgak, “Yip yaw aŋgey,
yand bapiy nup kond minden, kumek
komiy winim aŋgak.” 60 Aŋgek, Jiysis aŋ-
gak, “Biynimb permindep ma dipay gok,
chip kumemb kun gok kuyip komniŋgiy,
nand pen am, Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb minim ak aŋgñey amnaŋ aŋ-
gak.”
61 Bi bap pen aŋgak, “Yand nand yip nep
taŋgoniŋgambur ak pen, yip yaw aŋgey, am
amiy bapiy, mam ay yand gok kuyip ñin
piksakiy, aŋgñiy winim aŋgak.” 62 Aŋgek, Ji-
ysis aŋgak, “Biynimb Gor nup marik giniŋ
giy pen, gos yomb kiyk ak, andkind biynimb
kiyk, tap kiyk gok amniŋgamb ak; Gor biyn-
imb yand aŋgiy diy, kond mindonimuŋ rek
ma ayniŋgamb.”

10

Binuk Kuŋaynep Aŋgyokek Am Miñmon Keykey Minim Aŋgñiyak

1 Kisen Jiysis bi ñin jiwiy omiŋal nokom,
andikiy omiŋal nokom (72) diy, kuyip bilok
omiŋal ak key, omiŋal ak key miñmon okok
keykey aŋgyokyiŋg aŋgak, “Nimb nind
amiy, minim yip ak aŋgñem, yand kisen
niniŋgayn aŋgak.”
2 Pen kuyip minim bap aŋgak, “Tap woŋg
ak kuŋay yimb nep mindip ak pen, biynimb
pipaŋg dand wep gok nep kuŋay ma mind-
pay. Kun ak, bi woŋgday nop nimb anup
aŋgniŋ mindem, biynimb tap pipaŋg dand
wep gunap sek aŋgek, am pipaŋg dand
winiŋgiy. 3 Nimb pen woŋg ar kun anep gin-
imimb. Pen siypsiyp ñiluk yand gok nimbip
yoksipiyn; kayn ayndik mindpay namb ak,
4 anpawis, wand, tomb tirup gok sek, dand
ma amnimimb. Biynimb kinjeŋnamb okok
niŋiy, minim ma aŋgnimimb. 5 Pen korip
bap amjakiy, korip miŋgan amyiŋg, kuyip
minim tep won ak aŋgiy aŋgnimimb, ‘Gor
nimbip kond mindeŋ.’ 6 Aŋgem, biynimb
Gor nup dep rek mindeniŋgambay gok,
minim nimbip kun ak diniŋgambay.
7 “Pen korip kun anep mindiy, tap keñ-
maŋgiy dap ñiniŋgambay gok, ñimbyiŋg
mindenimimb. Chinup tap minek minek

ñey ñimbun ak, nambiŋ gip aŋgiy, korip
ok korip ok ma ginimimb. Bi woŋg gipay
gok pey dipay. Kun ak rek, kuyip minim
tep aŋgem niŋniŋgambay rek, nimbip pen
keñmaŋgiy ñiniŋgambay.
8 "Pen miñmon bap amem, nimbip sik
aŋgdiy, keñmaŋgiy ñiniŋgiy gok ñiŋnim-
imb. 9 Miñmon kun ak, biynimb tap
ginimuŋ gok, gem suŋ ayakniŋ, biynimb
gok kuyip maŋgiysek aŋg tep giy aŋgnim-
imb, 'Kiyŋ yomb biynimb diy kond min-
deniŋgamb ak, tomb aŋgin nimbip ak wip
aŋgnimimb.'
10 "Pen miñmon bap amem, nimbip ma
sik aŋgdey, lor namb siŋak amiy, 'Miñmon
nimb biy apon silkul dip gok, wiyk nimbip
ker yokiy amjipun. 11 Pen niŋim: Kiyŋ yomb
biynimb diy kond mindeniŋgamb ak, tomb
aŋgin nimbip ak wip aŋgnimimb.'
12 "Nimbip aspiyn: kisen kor yomb ñin
ak, miñmon Sodom Gomora biynimb tap
siy tap timey nep gey gey yin simbok am-
nak ak, kor giy yiwur sikoy rek diniŋgam-
bay; biynimb minim nimb am aŋgem ma
diniŋgambay gok, kor giy yiwur yomb yimb
diniŋgambay.

Yiwur Diniŋgambay

13 "Korasin biynimb gok sek, Betsayda
biynimb gok sek tap mageprek ak gen,
niŋiy kirpay rek, yiwur yomb yimb
diniŋgambay. Pen Taya-Saydon biynimb
gok kuyip, tap magep kun ak rek, gunap
gen niŋbiyap ak, chech talik yowip
gunap yimiy, bisgiy tun diyiŋ diyiŋ
mindembiyap. 14 Kor yomb ñin ak,
Taya-Saydon biynimb yiwur sikoy rek
diniŋgambay; Korasin biynimb gok sek,
Betsayda biynimb gok sek yiwur yomb
yimb ak diniŋgambay. 15 Pen ñin kun ak,
Kapaniyam biynimb kunep, semb biyoŋ ma
amniŋgambay; pisnep kaw miŋgan yomb
ak amniŋgambay aŋgak."
16 Jiysis binuk gok kuyip aŋgak, "Biynimb
minim nimbip dipay gok, minim nimbip ak
mer: minim yip ak dipay. Nimbip ma dipay
gok, nimbip mer: yip ma dipay. Pen yip ma
dipay ak, yip mer: Biyomb yip yokek winik
ak nup ma dipay aŋgak."

Binuk Kuŋaynep Andkind Wiyak

17 Pen kisen binuk ñin jiwiy omiŋal
nokom, andikiy omiŋal nokom (72) kun
gok, miñmon okok taŋgjiwiy apiy, tep
gakniŋ Jiysis nup aŋgyak, "Biyomb!
Kichekiy malñiluk biynimb ambaŋ ayip
gok yimb nip ak aŋgiy, 'Jiysis mindip rek
mis amnim' aŋgon, apun rek niŋiy ambay
aŋgyak."
18 Aŋgeyak, kuyip aŋgak, "Yand niŋmind-
nikniŋ, kichekiy malñiluk nop kiyk Sey-
tan, kasek won anep, añiñak rek diy apyap
pikip. 19 Siyŋ saraw, kondal, maploŋgim, tap
okok nimbip miluk niŋiy, timey giniŋgiy
rek ma ayip. Nimbip ñinen aspiyn rek, yuk
yokem amniŋgambay.
20 "Pen kichekiy malñiluk gok, apun rek
niŋiy ambay aŋgiy, miñmiñ ma ginimimb;
Gor Biyomb chin ak, yimb chinup di ayip
miñmon nuk biyoŋ aŋgiy, miñmiñ ginim-
imb aŋgak."

Jiysis Nop Gor Nup Tep Aŋgak
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Won kun siŋak, Gor Kawnan ak Jiysis
nup bak ayek, nup tep gakniŋ, Gor nup aŋg-
niŋiy aŋgak, "Bapiy. Nand Biyomb semb
biyoŋ sek, man biy sek kond mindpan ak,
gos nak ak key niŋey tep gip ar ak gipan.
Chin biynimb yomb gos tipaŋgiy niŋbun
apay gok kuyip kirgiy, chin biynimb tep ma
mindpun, ñapan sikoy rek mindpun apay
gok kuyip diy, kuyip gos tep ñimban ak, nip
tep aspiyn aŋgak."
22 Kun aŋgiy aŋgak, "Biynimb gunap
yip ma niŋbay; Bapiy nep yip niŋimb.
Pen Bapiy nup kunep biynimb gunap ma
niŋbay; yand nep nup niŋrep gipiyn. Pen
Bapiy yip aŋgek, nuk gip rek gipiyn ak
mey, biynimb gos tep ñiyn aŋgiy niŋbiyn
gok, gos tep ñen, Bapiy nup niŋrep gipay
aŋgak."
23-24 Kun aŋgiy, andikiy binuk gok nep
kuyip aŋgak, "Gapman biyomb gok sek, Gor
minim aŋgep biyomb gok sek kuŋaynep
rek, yand gipiyn ak, minim apiyn ak,
niŋun aŋgiy kond mindyiŋgipay ak pen; ma
niŋyak. Gor nimbip di tep yimb gek mey,
niŋsipim aŋgak."

Bi Samariya Nimb Ak Girep Yimb Gak

25 Bi low tiysa bap, Jiysis yerip rek aŋg-
nimuŋ aŋgiy, ap nup aŋgak, "Tiysa. Yand
yerer giy, perper mindeniŋgayn?"
26 Aŋgek, nup aŋgak, "Baybol buk ak tikiy,
yerip aŋgyak?"

27 Aŋgek, bi low tiysa kun ak aŋgak, “Bay-
bol buk riytiym gi niŋbiyn ak aŋgyak:
‘Gor Biyomb nak anup wasemb yimb ay,
gos timund nak ak, kilis nak ak
maŋgiysek nup ker amnimuŋ. Nand
key wasemb aypan rek, biynimb gu-
nap kuyip, kunep wasemb aynimin
aŋgiy’ tikyak.”
28 Kun aŋgek, Jiysis bi kun anup aŋgak,
“Mey yipund giy apan ak. Ar kun ak kisen
giy, perper mindeniŋgamban aŋgak.”
29 Aŋgek, bi low tiysa kun ak, yimb yip ak
sikoy giniŋgamb aŋgiy, Jiysis nup tip aŋg-
niŋiy aŋgak, “Baybol buk tikyak ak, biyn-
imb gunap kuyip wasemb aynimimb aŋgiy
tikyak. Kun ak biynimb gunkay kuyip, kun
giyaŋ aŋgiy tikyak?”
30 Aŋgek, Jiysis bi low tiysa ak nup, kesim
diy aŋgak, “Bi bap Jerusalem kirgiy, miñ-
mon Jeriykow amniyn aŋgiy, kinjeŋnamb
ak amnakniŋ, bi tap siy dep gunap apiy,
nup tapin nep pikiy, chech tap nup gok
piliŋg dand amniyakniŋ, nuk kinjeŋnamb
siŋak kumniŋg kumniŋg gi mindek. 31 Bi
Gor nup simboŋgep bap, lor ar kun ak amiy
niŋak; bi kun ak kumniŋg gi mindek. Nuk
niŋiy pis anep amnak. 32 Pen bi Liypay
kiñiŋ Gor aŋgniŋep korip kond mindyiŋgip
bap, lor ar kun anep amiy niŋak, bi kun
ak kumniŋg gi mindek. Niŋiy, kunep pis
anep amnak. 33 Pen bi Jiwda mer, miñmon
Samariya nimb bap, kinjeŋ par nokom kun
ak nep amiy niŋak; bi kun ak kumniŋg gi
mindek. Niŋiy, nup simb niŋiy, 34 mindek
maŋ siŋak amiy, soy nup gok wel gunap ay,
wayn ñiŋg gunap ay tiwniŋgak. Tiwniŋgiy,
di doŋgiy ar nuk ak ay dand amiy, korip
maniy tawiy kinyiŋgipay ak dam ay, kond
mind tep yimb gak. 35 Minek amniŋg giyiŋg,
bi korip kond mindyiŋgip kun anup, maniy
kind nokom bap ñiy aŋgak, ‘Nand bi kun
biy nup direp ginimin. Pen maniy yerip
yerip aŋgniŋgamban ak, andkind apiy nip
ñiniŋgayn aŋgak.’ ”
36 Jiysis kesim kun ak diy, bi low tiysa
kun anup aŋgak, “Bi kinjeŋnamb pikayak
ak, bi omiŋal nokom pandikiy, bi an nuk
key wasemb ayip rek, nup wasemb ayak?”
37 Aŋgek, bi low tiysa ak aŋgak, “Bi nup simb
niŋiy direp gak ak aŋgak.” Aŋgek, Jiysis
nup aŋgak, “Niŋind apan. Mey ar kun anep
ginimin aŋgak.”

Mata Nup Woŋg Gos Anep Ayak

38 Pen Jiysis binuk gok yip miñmon bap
amjakeyak, biyn miñmon kun ak mindek
bap, kuyip poŋind korip nuk ak amnak.
Biyn kun ak yimb nuk Mata. 39 Korip nuk ak,
nunay bap mindek. Yimb nuk Mariya. Pañ
Mariya kun ak, Jiysis mindek maŋ siŋak ap
bisgiy, Jiysis minim aŋgakniŋ, niŋmindek.
40 Mata nuk keynep tap keñmaŋgiy daŋgiy
gi gi, gos kuŋay niŋiy, ap Jiysis nup aŋgak,
“Biyomb. Mariya yip kirgek, key nep tap
chin gok daŋgiysipiyn ak tep ma gip. Nup
aŋgey apek, omiŋal giy tap daŋgiyur aŋ-
gak.”
41 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Mata. Mata. Nip
tap kun gok nep gos ayip! 42 Ak tap yikop!
Mariya minim tep ak diyn aŋgiy, gos ak
ayek, ap niŋmindip. Kun ak, yand nup
kiriŋg amnoŋ aŋgnim rek, ma ayip aŋgak.”

11

Gor Nup Kun Giy Rek Aŋgniŋnimimb Aŋgak
(Mat 6:9-15; 7:7-11)

1 Ñin bap, Jiysis miñmon wikan bap
mindiy, Nop Gor nup aŋgniŋ jiwakniŋ,
binuk bap ap nup aŋgak, “Gor nup yergiy
rek aŋgniŋbay? Jon binuk gok kuyip,
aŋgñek niŋyak rek, chinup kunep aŋgñey
niŋjun aŋgak.”
2 Aŋgek, Jiysis kuyip aŋgak, “Gor nup
aŋgniŋniŋg, kun giy aŋgnimimb:
‘Bapiy. Nand timey ma giy, Bi tep
yimb mindpan ak, yimb nip dand
aranemb. Nand nep Biyomb chin
mindiy, chinup kond mindenimin.
3 Pen tap keñmaŋgiy gok, minek minek
ñimbun rek ak ñinimin.
4 Biynimb gunap chinup timey gey, kuyip
pen miluk niŋiy timey ma gipun
rek, tap siy tap timey chin gipun
ak, kunep niŋiy kirginimin. Chinup
kond mindey, gos bap apek timey
ma ginjun aŋgnimimb’ aŋgak.”
5-6 Kun aŋgiy, binuk gok kuyip aŋgak,
“Nimb bap, kisyimnamb yomb akyaŋ,
buŋgiy nimb bap korip ak amiy aŋg-
niŋgambim, ‘Buŋgiy. Bi yand niŋep rek
bap, par okok nimb apiy amniyn aŋgiy,
korip yip ak apchakamb, tap nup ñen
ñiŋnimuŋ ak ma mindek mey; nip ker
aswiyn. Yip biret omiŋal nokom ñan
aŋgeniŋgambim,’ buŋgiy nimbik kun ak

minim bap aŋgniŋgamb; [7] ‘Kisyimnamb
biy, yip kun giy ma ap aŋgnimin! Ñapan
yand gok yip kinjeŋ giñiy kinjipun. Kun ak
yergiy tikjakiy, nip tap aspan ak diñinim
aŋgniŋgamb?’
[8] “Pen nimbip aspiyn: bi korip nop
nimb ak, buŋgiy yand aŋgiy, kasek ma
diñeniŋgamb; nup ñan aŋgiy kond mindy-
iŋg, kilis gi mindem mindem, aŋgniŋgam-
bim rek niŋiy, diñiniŋgamb.
[9] “Kun ak nimbip aspiyn: tap yerip
tikdenimuŋ, Gor nup aŋgniŋem, nimbip
ñiniŋgamb. Pen tap yerip piyown-
iŋniŋgambim ak, kunep diniŋgambim.
Chinup kinjeŋ ak yikaŋ aŋgiy, pik giygiw
gem, yikniŋgamb.
[10] “Yenen: biynimb an Gor nup aŋg-
niŋbay gok, apay rek gip. Tap piyowpay ak
kuyip yomimb. Pen kinjeŋ ak yikaŋ aŋgiy,
pik giygiw gey, apay rek niŋiy yikip.
[11] “Nimb bi ñapan nop gok, ñapan nimb
bap piys nen aŋgek, siyŋ timey bap ñim-
bikip? [12] Akaŋ pen, yakir maŋgiy nen aŋgek;
kondal bap ñimbikip? Ak kun ma gipkip!
[13] Nimb biynimb tep mer ak pen; ñapan
nimb gok tap tep gok nep ñimbim. Bapiy
tep semb biyoŋ ak bi tep yimb. Nuk tap
yesek bap key ma ñiniŋgamb. ‘Kawnan
nand ak chinup yokan aŋgem,’ yokniŋgamb
aŋgak.”

Kichekiy Malñiluk Nop Kiyk Seytan Kilis Ak Dipan Aŋgyak
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

[14] Pen bi bap kichekiy ak ambaŋ ayek,
minim aŋgiy mer, yikop nep mindek. Ji-
ysis kichekiy abaŋ ayak kun ak aŋgyokek,
minim aŋgakniŋ, biynimb ap niŋmindeyak
gok, gos kuŋay yimb niŋyak.
[15] Pen biynimb kun gok gunap aŋgyak,
“Nuk kichekiy malñiluk nop kiyk Seytan,
yimb bap Belsiybul apay kilis ak diy, aŋ-
gyoksap aŋgyak.”
[16] Pen biynimb gunap, Jiysis yerip
giniŋgamb aŋgiy aŋgyak, “Tap bap key
semb siŋbiyoŋ gey niŋiy mey; Gor nep
aŋgyokek winak aŋgniŋgambun aŋgyak.”
[17] Pen Jiysis gos yesek niŋyak kun ak niŋiy
aŋgak, “Miñmon yomb nokom bap, asik
keykey ay mindrep ma giniŋgambay. Biyn-
imb kiñiŋ nokom bap, kunep asik keykey ay
mindrep ma giniŋgambay. [18-19] Kun ak rek,
Seytan kiñiŋ ak tuŋgasik keykey ay, yergiy
mind tep giniŋgambay? Yip Belsiybul nup
kond mindek, kichekiy malñiluk aŋ mis
yoksap apim ak pen, yand kun gembinip,
yergiy biynimb nimb gok kichekiy malñiluk
aŋ mis yokpiyap. Kiyk key nimbip aŋg-
niŋgambay, biynimb bap kun giniŋgiy rek
ma ayip. [20] Pen Gor yip kond mindek aŋ-
gyokpiyn ak; yip yenen, Gor binuk biynimb
diy kond mindeniŋgamb ak wip biy aŋgiy
ma niŋbim.
[21] “Pen bi kalrimey bap mindiy, chim
yakam nuk ay tep giy, korip nuk niŋmin-
dek, biynimb tap nuk bap piliŋ diniŋgiy
rek ma ayniŋgamb. [22] Pen bi kalrimey
yimb bap key apiy, chim tap nuk siy di
mindip gok piliŋ diy mey, key niŋimb rek
bilokniŋgamb.
[23] “Biynimb yand ker ma mindpay gok,
Seytan kind ak mindiy mey, yip ma di-
pay. Pen biynimb yand yip woŋ ma gipay
gok, kinjeŋ day aŋ tikey, biynimb yip ker
winiŋ gipay gok ma opay.

Kichekiy, Malñiluk Tap Gok Yikop Aŋ-gyokem Tip Andkind Winiŋgiy Rek Ayip
(Mat 12:43-45)

[24] “Kichekiy malñiluk timey bap, biyn-
imb ambaŋ ay mindek, aŋgyokeniŋgambay,
am miñmon nep namb okok tip bap niŋiy
minden aŋgiy, am kun okok taŋ taŋ mer
niŋiy, korip miŋgan nind mindiy opiyn
ak amniyn aŋgniŋgamb. [25] Aŋgiy, amiy
niŋniŋgamb: korip kun ak girep yimb gey,
tip anep mindeniŋgamb. [26] Nuk niŋiy okok
amiy, nund rek mer; kichekiy malñiluk
timey yimb onep ar ak sek poŋind apiy,
miŋgan kun ak mindeniŋgambay. Kun gek,
nind mindrep giyiŋgip rek mer; pisnep
timey yimb giniŋgamb aŋgak.”
[27] Jiysis kun aŋgek niŋiy, biyn bap namb
kun ak tikjakiy, meŋg miŋgan dand araniy
aŋgak, “Nanim nip tikiy tiy ñak ak, miñmiñ
yimb ginimuŋ aŋgak.”
[28] Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Kun apan ak
pen; biynimb Gor nup minim ak niŋiy,
aŋgip aŋgip rek giniŋgambay gok, miñmiñ
giniŋgambay aŋgak.”

Tap Bap Key Gey Niŋun Aŋgyak
(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

[29-30] Pen biynimb kuŋay yimb nep, ap
nanan giyakniŋ, Jiysis aŋgak, “Biynimb
miñiy mindpim ñin namb biy, tap siy

tap timey giyiŋ apim, ‘Tap key rek bap
semb biyoŋ gek niŋiy, Kiyŋ yomb key
yimb per kond mindpun ak nep, wip aŋgiy
niŋniŋgambun apim.’ Pen nimbip as-
piyn, tap bap key gen ma niŋniŋgambim.
Niŋniŋ: Jona wosrey ñin ominal nokom,
piys yomb koŋgiy namb biyaŋ mindiy,
owak rek ak yip kunep gek, niŋniŋgam-
bim. Gor Jona nup kond mindrep gak rek,
Niyniypa biynimb niŋiy, Gor nup gosimb
niŋyak.
31 “Pen wosrey, Kiwiyn biyn yomb miñ-
mon paryomb Yitiyopiya nimb ak, kiyŋ
Solomon biyomb rek ayek niŋiy, minim
nup ak niŋiyn aŋgiy owak. Pen biynimb
miñiy mindpay gok, Biyomb yimb ak ap
mindiy, minim aŋgip ak ma dipay rek, kisen
kor yomb ñin ak, minim yomb diniŋgam-
bay.
32 “Wosrey, Jona am Niyniypa biynimb
kuyip aŋgek, tap siy tap timey giyak gok
kirgiy, Gor nup diyak. Jona bi yikop ak
aŋgek niŋyak ak pen, miñiy Biyomb yimb
ap mindip biy nup, kun ma gipim. Kisen
kor yomb ñin ak minim yomb diniŋgambim
aŋgak.”

Kisyimnamb Okok Rek Ma Mindenimimb
(Mat 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

33 “Biynimb gok lam daŋgiy tiyn miŋgan
okok akaŋ, boŋg ar kinbay molik okok ma
aypay; ar siŋak tik ayey melik gek, biyn-
imb gok korip miŋgan kun ak apiy miseŋ
niŋbay. 34 Pen windin maŋgiy ak sup rek
mindip ak mey, mind tep gek, mumbwak ak
mind tep yimb giniŋgamb. Pen mind tep
ma gek; kisyim wip rek ak mindeniŋgamb.
35 “Namb chinup ak melik mindip aŋgiy
niŋniŋgambim ak pen; kisyim wip rek ayip
ak, niŋrep yimb ginimimb. 36 Mumbwak
nimb maŋgiysek melik yimb giy min-
deniŋgamb ak, wikan bap kisyim ma min-
deniŋgamb; lam melik gip rek ak, giyiŋ
nep mindeniŋgamb aŋgak.”

Nimb Peresiy Gach Sek Aŋgak

37 Pen Jiysis minim aŋgjiwakniŋ, bi Pere-
siy bap nup aŋgak, “Apey, korip yand ak
amiy tap ñiŋur aŋgak.” Aŋgek, Jiysis am
korip nup ak, 38 bisgiy tap ñiŋakniŋ, bi Pere-
siy kun ak, gos nuk namb okok nep niŋiy,
bi kun biy yenen, chin Jiwda kay per gipun
rek, ñin nuk ak ñiŋ ay giluŋ yokiy mer;
yikop nep tap ñimbsap aŋgiy, gos ak niŋak.
39 Gos kun ak kun giy niŋek, Jiysis aŋgak,
“Nimb Peresiy kay, piler kap gok mis okok
ken, ñiŋ pik tep gipay rek ak gipim ak pen,
namb nimb biyaŋ tap siy tap timey gipim
gach ak, arachakiy mindip. 40 Nimb sakiy
sek yimb. Gor nimbip wak ak nep ma gayak;
namb biyaŋ kunep gayak. 41 Kun ak, tap
piler kap miŋgan biyaŋ mindip ak, biynimb
simbgeprek gok kuyip ñinimimb. Kun giy
mind tep giniŋgambim.
42 “Pen nimb Peresiy kay niŋrep yimb
ginimimb. Sinimb tap monmon gok niŋem
tap yomb rek ayek, ñin paŋgniŋ dand amiy,
wanjrem ak amek, Gor nup nokom bap ñun
aŋgiy, per ñimbim. Ak tep gipim; minim
ma mindip. Tap siskoy okok per kun giy
gipim ak pen, yenen minim junj yimb ak
kunep ma gipim. Gor nup niŋiy dep akaŋ,
biynimb gok kuyip niŋiy dep ar ak, per
kirpim.
43 “Nimb Peresiy kay niŋrep yimb ginim-
imb. Gos nimbik niŋbim ak, lotiw namb ak
akaŋ, miytiyŋ gipay namb ak amon, aswim-
ey aŋgey, yimb chinup anep dand araniyaŋ
aŋgiy, gos ak nokom niŋbim.
44 “Pen gipim kun ak, Gor nimbip pen
kunep giniŋgamb ak, niŋrep ginimimb.
Biynimb gunap niŋiy, nimbip bi tep yimb
apay ak pen; chip kuy giy mindip rek ak,
mindpim aŋgak.”
45 Kun aŋgek, bi low tiysa bap, Jiysis nup
aŋgak, “Tiysa. Minim kilis timey yimb apan
kun ak, chinup kunep apan akaŋ?”
46 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Nimb bi low tiysa
gok niŋrep yimb ginimimb. Minim kil-
rimey apim ak, wand miker yomb gok rek,
biynimb gok kuyip gom ñimbim ak pen;
kuyip simb niŋiy ma tuŋgasik dipim.
47 “Kun ak niŋrep yimb ginimimb! Nasind
yes nimb gok wosrey, bi Gor minim
aŋgep gok kuyip pikayey, nimb kaw kuyip
komemb gok gayrep giyiŋ mindpim.
48 Gipim kun ak tep nep pikyak aŋgiy gipim.
49 “Kun ak Gor niŋrep giy aŋgak, ‘Bi
minim yip aŋgep gok, bi minim yip dand
amemb gok kuyip yokniŋgayn ak pen,
kuyip yiruk niŋiy, gunap timey giniŋgam-
bay; gunap pisnep pikayniŋgambay aŋgak.’
50 “Pen wosrey, miñmon alwol gayak ñin
ak tikiy, bi Gor minim aŋgep gok kuyip
per pikey wip rek, biynimb miñiy mindpay

gok, minim miker kun ak diniŋgambay.
51 Miker kun ak mey, bi Ebol nup nind kiñiŋ
giy ñaŋgiy, ñaŋg dand apiy, ñaŋg dand
apiy, kisen Sekaraya nup, Gor nup tip tap
simboŋg ñemb korip miŋgan ak bindoŋ,
kamb diy giyak bind ar ak biy, namb siŋak
ñaŋgayak. Nimbip niŋind yimb aspiyn.
Minim miker kun ak maŋgiysek, biynimb
miñiy mindpay gok diniŋgambay.
52 "Pen nimb bi low tiysa gok niŋrep yimb
ginimimb. Kiy diy, kinjeŋ yikiy korip miŋ-
gan amiy niŋrep gep ak, yiruk gek kirpim.
Kirgiy, biynimb korip miŋgan amniŋ gi-
pay gok kuyip, per kinjeŋ day aŋgrikpim.
Kun ak niŋrep yimb ginimimb aŋgak."
53-54 Jiysis kuyip kun aŋgiy, mis amnakniŋ;
bi Peresiy gok sek, bi low tiysa gok sek nup
yiruk niŋiy aŋgyak, "Minim yerip ak aŋgon,
pen aŋgek niŋiy, dand kor yomb amnun
aŋgyak." Kun ak mey, nup minim yesek
yesek ar keykey gok aŋgniŋyiŋgipay.

12

Tap Weygiy Gipay Gok Miseŋ Niŋniŋgam-
bay
(Mat 10:26-27)

1 Pen won kun ak, biynimb kuŋay yimb
nep ap nan-giy, chichmiy yimyakniŋ, Jiysis
binuk gok kuyip aŋgak, "Peresiy kay per
timey gipay ak weygiy, mind tep gipun
apay. Kun ak rek, nimb kunep ginimimb
rek ayip ak, niŋrep yimb ginimimb. 2 Tap
weygiy gipim gok, kisen miseŋ niŋniŋgam-
bay. Minim kapkap aŋg weygipim gok,
kunep miseŋ gek niŋniŋgambay. 3 Pen
minim kisyimken apim gok, melik sek
aŋgey niŋniŋgambay. Minim kapkap ko-
rip miŋgan okok apim gok, korip ar biyoŋ
aŋgey, yiŋg dand miñmon okok amniŋgam-
bay aŋgak."

Gor Nup Piriknimimb
(Mat 10:31)

4 "Biynimb yand guniy. Nimbip aspiyn,
Gor nup chiŋgon, chinup ñaŋgniŋgambay
aŋgiy ma piriknimimb. Ak yikop mumbwak
ar anep timey giniŋgambay. 5 Kun ak nim-
bip aspiyn: pirikniŋg, Gor Biyomb nimbip
pikay, mon key yinjap yokniŋgamb ak nup
piriknimimb. Kun ak nimbip niŋind yimb
apiyn.
6 "Nimb niŋbim: yakir sikoy onep ma-
mind ak yokiy, maniy likañ sikoy won
omiŋal nep dipay. Yakir sikoy kun gok, Gor
ma niŋnimuŋ rek bap ma mindip; maŋgiy-
sek niŋimb ak nep mindip. 7 Pen nimb
biynimb gok, tap yimb; yakir gok kuyip
wiyniym gipim. Kun ak, Gor jun kas nimbip
maŋgiysek ñin paŋgip ak mey; gos sek
mindenimimb aŋgak."

Jiysis Nup Yimb Di Aŋgep
(Mat 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 "Nimbip aspiyn: biynimb Jiysis ker
mindpun aŋgiy, biynimb mindpay namb
ak aŋgyikey; kuyip pen, biynimb guniy yip
ker mindpay aŋgiy, enjol mindpay namb ak
miseŋ aŋgyikniŋgayn.
9 "Pen biynimb 'Jiysis ker ma mindpun
aŋgiy' biynimb mindpay namb ak aŋgey,
kuyip pen, yip ker ma mindpay aŋgiy, enjol
mindpay namb ak aŋgniŋgayn.
10 "Bi bap Ñinuk nup aŋgjiweniŋgam-
bay, Gor niŋiy kirginiŋg kirginiŋgamb; pen
Kawnan nuk ak nup aŋgjiweniŋgambay,
nuk niŋiy ma kirginiŋgamb.
11 "Pen nimbip kor giniŋg, dand lotiw
giniŋg biynimb ap nan-gipay namb ak
amey akaŋ; kanjsol mindpay namb ak amey
akaŋ, gapman biyomb mindpay namb ak
amey, pen minim yerip ak diy aŋgjun aŋgiy,
gos ak ma piyow niŋnimimb. 12 Tikjak
apikniŋ, Gor Kawnan ak nimbip gos ñakniŋ,
aŋgniŋgambim aŋgak."

Tap Kuŋay Dun Aŋgiy Gos Ma Niŋnimimb

13 Biynimb kuŋay mindeyak namb kun ak,
bi bap Jiysis nup aŋgak, "Tiysa. Mam yand
ak nup aŋgey, bapiy tap nuk day kumak
gok, bilok yip pis ak key ñaŋ aŋgak."
14 Aŋgek, Jiysis nup aŋgak, "Yip an
aŋgip, 'Bi tap pikasik ñemb ak mindonimuŋ
aŋgek,' tap nimbip gok pikasik ñinim?
15 Tap kuŋay dun aŋgiy gos ak ma niŋn-
imimb. Tap dun aŋgiy niŋbim kun gok,
nimbip gek mindrep ginimimb rek ma ayip
aŋgak."
16 Pen Jiysis minim bap kuyip paydoŋ
ay aŋgak, "Bi maniy kuŋay mindeniŋgamb
bap, woŋgday nuk ak, wiyt maŋgiy tap
gok kuŋay yimb mindeniŋgamb. 17 Gos nuk
okok nep key niŋdand amiy, tap ñiŋemb
yand kuŋay mindip gok, korip miŋgan
akay dap ay ñimb mindenim aŋgniŋgamb.
18 Pen gos bap niŋiy, korip sikoy gok tim-
brik yokiy, korip yomb yomb gok nep giy,

keñmaŋgiy tap yand okok maŋgiysek, di
miŋgan kun okok ay woŋg ak kirgiy, [19] tap
yand kun gok nep ñimbyiŋg, ñiŋg ñim-
byiŋg, miñmiñ giyiŋg, gi mindeniŋgayn
aŋgniŋgamb. [20] Pen kun giy niŋek, Gor
nup aŋgniŋgamb, 'Nand bi sakiy sek yimb.
Miñiy kisyimnamb biyaŋ kumeniŋgamban,
tap nand kuŋaynep mindip gok, an rek
diniŋgamb aŋgniŋgamb.'
[21] "Kun ak rek mey, biynimb tap kiyk
gok nep mapin tikjakek, Gor nup niŋey tap
yikop rek ayip aŋgak."

Gos Kuŋay Ma Niŋnimimb Gor Nimbip Kond Mindeniŋgamb
(Mat 6:25-34)

[22] Jiysis kun aŋgiy, binuk gok kuyip aŋgak,
"Chech akay nimb diy yimniŋgambun; tap
akay nimb diy ñiŋniŋgambun aŋgiy gos
yomb ak ma niŋnimimb. [23] Nimbip gayak
ak, chech, tap ñiŋemb nep piyow niŋniŋgiy
aŋgiy ma gayak.
[24] "Yakir gok biynimb gipay rek, wiyt
yimey, pikgek tik dand ma opay. Pen wiyt
maŋgiy tik dap nan-giniŋgiy korip bap ma
mindip. Gor nep mey, tap ñiŋemb kuyip
ak ñimb. Nuk tap yikop gok niŋiy kun gip
ak, yenen chinup ma kond mindeniŋgamb
aŋgiy gos kuŋay niŋbim? [25-26] Akaŋ pen,
kumniŋ giniŋgambim ñin ak kirgiy, won
bap sek mindenimimb rek ayek; tap yesek
kun gok gos kuŋay niŋbim?
[27] "Tap saŋgiy okok jakiy, maŋgiy piyniŋ
sum gip gok, key mokyaŋ giniŋgiy rek ma
ayip, Gor nep gek, mokyaŋ tep yimb ak giy
mindpay. Pen wosrey, biyomb Solomon
mokyaŋ giyiŋgip ak, mokyaŋ tep kun ak
rek ma giyiŋgip. [28] Tap saŋgiy okok jakip
kun gok tap yikop; per ma mindeniŋgamb.
Miñiy rek mindiy, toy rek pikrik mon
daŋgiyey yiniŋgamb. Pen Gor tap ma
kond mindep rek kun gok kond mindip ak,
chinup kond mindeniŋgamb aŋgiy niŋnim-
imb ak pen; gos nimb ak parsek ma mindip.
[29] "Keñmaŋgiy, ñiŋ, tap gok akay nimb
diy ñiŋjun aŋgiy, gos ak ma niŋnimimb.
[30] Biynimb Gor ker ma mindpay gok, gos
kun ak rek niŋbay; pen Nap yomb ak nim-
bip sakiy ma gip; tap nimbip tikdip gok
niŋimb. [31] Kun ak nuk biynimb diy kond
mindeniŋgamb ak, chinup sek dinimuŋ
aŋgiy, gos nokom niŋiy gem amek mey,
nimbip kond mindakniŋ, tap kun gok ma
tik diniŋgamb.

Tap Teprep Nimb Gok Nan-gem Mindon-imuŋ Gor Miñmon Biyoŋ
(Mat 6:19-21)

[32] "Kanj siypsiyp sikoy tiwin biy. Nap
yomb nimbip diy kond mindeniŋgayn
aŋgiy niŋimb ak mindip ak mey; ma pirikn-
imimb. [33] Tap nimb gok mindip rek yokiy
maniy diy, biynimb tap ma mindip gok
kuyip ñinimimb. Kun gem mey, tap mapin
nimb gok lum ar biy ma mindeniŋgamb;
mindeniŋgamb Gor miñmon biyoŋ. Kun
biyoŋ ma kurginiŋgamb; siplep ma siwiy, bi
siydep gok siy diniŋgiy rek ma ayniŋgamb.
[34] Tap tep nimb gok man ar biy di nan-gem,
gos nimbip ak mindeniŋgamb man ar biy;
pen semb biyoŋ nan-gem, gos nimbip ak
amniŋgamb kun biyoŋ aŋgak."

Minj Moka Giy Mindenimimb

[35] "Kun ak laplap nimb ak dem apek,
maŋ maŋ paŋgiy, ler ak pimbirikiy, lam
ak daŋgiy ay niŋmindenimimb. [36] Bi woŋg
giñimbay gok aŋgniŋgambay, 'Biyomb chin
ak, biyn diyiŋ tap yomb ñimbsipay namb
ak amimb rek, maŋ mindip winiŋgamb
aŋgiy,' niŋnep mindeniŋgambay. Kun ak
biyomb kiyk ak giraŋgiy, ap kinjeŋ ak pik
giygiw gek, kasek yikniŋgambay. Kun
ak rek nimb ginimimb. [37] Pen nuk and-
kind apiy niŋniŋgamb: niŋmindeniŋgam-
bay ak, kuyip di tep yimb giniŋgamb. Biy-
omb kun ak nuk key, chech nuk ak lip
gek apek, maŋ maŋ paŋgiy, ler ak pim-
birikiy, kuyip aŋgek, am tap ayñimbay tip
ak bisiŋ kus kus gey, nuk key kuyip tap
ñiŋemb gok dam ñiniŋgamb. [38] Pen Biy-
omb ak kisyimnamb biyaŋ akaŋ; kakaruk
aŋgakniŋ apiy niŋniŋgamb: binuk gok
wisin ma kineniŋgambay, kuyip di tep yimb
giniŋgamb. [39] Kun ak niŋim. Biynimb korip
nop nimb gok, bi tap siy dep bap ñin ak
rek winiŋgamb aŋgiy niŋmindembiyap ak;
korip kuyip ak piklakiy, tap kuyip gok siy
ma dipkop. [40] Kun ak rek Bi bap Ñinuk
winiŋgamb aŋgiy, kond mindenimimb. Ma
asaw aŋgiy, niŋniŋgambim ñin ak winimuŋ
rek ayip aŋgak."

Gor Nup Woŋg Giñirep Ginimimb
(Mat 24:45-51)

41 Jiysis kun aŋgek, Piyta aŋgak, “Biyomb.
Minim paydoŋ ay apan kun ak, chinup nep
apan akaŋ, biynimb maŋgiysek apan?”
42 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Bi an gos tep min-
dek, woŋg gi tep yimb giniŋgamb ak, biy-
omb nuk ak amniŋ giy, nup aŋgniŋgamb,
‘Bi woŋg yip giñimbay gunap kuyip kond
mindiy, tap ñiŋemb kuyip gok bilok ñiyiŋ
gi mindenimin aŋgiy’ amniŋgamb. 43 Kun
ak kisen andkind apiy, aŋgniŋgamb rek gek
niŋiy, nup di tep yimb giniŋgamb. 44 Niŋind
apiyn. Nup aŋgek, tap nuk gok maŋgiysek
kond mindeniŋgamb.
45 “Pen bi woŋg nup giniŋgamb ak, biy-
omb yand ak kasek ma winiŋgamb aŋgiy,
biynimb woŋg giñiniŋgambay gunap kuyip
tapin pikiy, tap ñimbiy, ñiŋg kilis ñimbiy,
sakiy ay gi mindakniŋ, 46 biyomb nuk ak
kasek ma winiŋgamb aŋgiy niŋniŋgamb
ñin ak apiy, nup timey yimb giy, biynimb
minim nup ma niŋiy, am mindpay kind ak
aŋgyokniŋgamb.
47 “Biyomb ak apiy mey, minim nuk aŋgak
ak niŋrep giy, kindik ma gipay biynimb gok
kuyip, yiwur yomb yimb rek ñiniŋgamb.
48 Biynimb minim nup nind ma niŋiy, timey
giniŋgambay gok kuyip, yiwur siskoy rek
ñiniŋgamb. Pen ar kun ak rek, bi bap
nimbip tap yomb ñiy, pen kun ak rek ñim
aŋgniŋgamb. Pen tap kuŋaynep di ñin ar
nimbip ak ayek, direp ma geniŋgambim,
apiy nimbip minim yomb yimb ak aŋg-
niŋgamb.

Gunap Jiysis Nup Ma Diy Asik Key Ayniŋgambay

(Mat 10:34-36)

49 “Yand opiyn ak, man ar biy sup puŋg
aŋgiyniŋg opiyn. Okok maŋgiysek yinbikop
ak tep! 50 Yiwur yomb diniŋgayn ak, yip
miker yimb gisap. Kun ak pisnep di den
mey, yip tep giniŋgamb!
51 “Yip aŋgniŋgambim, biynimb di
jimñiniŋg gisap aŋgniŋgambim ak pen;
yand opiyn rek, gos ar keykey niŋiy, asik
keykey ayniŋgambay.
52 “Miñiy ñin biy tikiy, amyoŋg apyoŋg
onep mamind rek mindeniŋgambay ak;
omiŋal nokom yip dey, omiŋal yip ma diy,
asik keykey ayniŋgambay. Pen mer ak:
omiŋal yip der, omiŋal nokom yip ma diy,
asik keykey ayniŋgambay. 53 Bi apiymiŋay
ak, ñinuk akaŋ nop, yip ma dek mey, asik
keykey ayniŋgayr. Biyn amiymiŋay ak,
panuk akaŋ nonim, yip ma dek mey; asik
keykey ayniŋgayr. Nonim yip, ñinuk biyn
ak yip kunep: nonim akaŋ, ñinuk biyn ak
yip ma dek mey, asik keykey ayniŋgayr
aŋgak.”

Bi Kiyŋ Yomb Key Yimb Ak Wip Aŋgiy Ma Niŋyak

(Mat 16:2-3; Mak 8:11-13)

54 Pen Jiysis minim bap sek kuyip aŋgak,
“Pumb paŋind amimb okok ken semb ayek
niŋiy, miñiy miñmon pikniŋg gisap aŋgiy
niŋmindem, apim rek nep gip. 55 Pinim
yomb ak akyim ken apek niŋiy, miñiy pumb
yomb giniŋg gisap aŋgem, apim rek nep
gip. 56 Tap semb ar biyoŋ niŋrep giy; man
ar biy niŋrep giy gipim ak pen, yenen ñin
yomb kond mindyiŋgipim ak, miñiy wip biy
ma niŋbim?

Minim Yomb Mindip Rek Gor Yip Tuŋgasik Ayrep Ginjun

(Mat 5:25-26)

57 “Pen yenen, Gor kinjeŋ tep ar niŋrep
giy dinimimb ak mindakniŋ, tap yesek ar
gok apun rek gip aŋgiy niŋbim?
58 “Pen bi bap nimbip kor dand amjipiyn
aŋgek, kor yomb kun ak yenen amjipun
aŋgiy, kinjeŋnamb okok amyiŋg, nund
yip minim aŋ tuŋgasik ayrep ginimimb.
Pen mer ak, nimbip pisnep dam biyomb
kor niŋimb ñin ar ak yokek, nuk pen di
poliys ñin ar ak ayek, nimbip dam kalam-
bis ayniŋgamb. 59 Kun ak nimbip aspiyn;
kalambis kun ak mindnep mindeniŋgam-
bim. Tap day nimbik gok pisnep day paŋg
diy nep, mis amniŋgambim aŋgak.”

13

1 Won kun ak nep, biynimb gunap ap,
Jiysis nup kesim diy aŋgyak, “Galiyliy biyn-
imb gunap ap Gor aŋgniŋep korip ak, tap
simboŋg ñiyakniŋ, gapman biyomb Pay-
lat kuyip pisnep pikayamb, likañ kuyip
yowip, meymey siypsiyp pikayey likañ
yowip namb siŋak aŋgyak.”
2 Aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, “Galiyliy
biynimb kun gok, tap siy tap timey key
yimb geyak, kuyip kun gip aŋgiy niŋbim?
3 Ak mer! Pen niŋim! Tap siy tap timey
gipim gok, yenen kun gipun aŋgiy ma kir-
geniŋgambim, maŋgiysek kun ak rek nep
kumniŋgambim.

4 "Pen miñmon Saylom, korip paryomb
yiy akyoŋ giyak ak paŋg apyapiy, biyn-
imb onep kaŋgol pis ak kuyip pikayak
ak niŋbim. Pen nimb aŋgniŋgambim,
'Jerusalem biynimb gunap tap siy tap timey
giyak rek mer; kiyk tap siy tap timey
yomb yimb ak gey, Gor gek korip kun ak
paŋg apyapiy, kuyip pikayak aŋgniŋgam-
bim.' 5 Pen ak kunep mer! Nimbip niŋind
yimb aspiyn. Nimb maŋgiysek tap siy tap
timey gipim gok, yenen kun gipun aŋgiy
ma kirginiŋgambim ak; maŋgiysek kumyak
kun ak rek nep kumniŋgambim aŋgak."

Mon Bind Maŋgiy Ma Piyp Ak Paydoŋ Ayak

6 Pen Jiysis minim bap paydoŋ ay aŋgak,
"Bi bap kiyaw maŋgiy ak piyaŋ aŋgiy, yiŋ
ak jiw dand apiy, miñ wayn woŋg namb
nuk ak yimniŋgamb. Kisen andkind apiy
niŋniŋgamb; maŋgiy ma nep piyeniŋgamb,
7 bi woŋg nup giñiniŋgamb ak nup aŋg-
niŋgamb, 'Simiy nokom nokom yinakniŋ,
per apiy niŋbiyn; kiyaw yimnik ak, maŋgiy
ñiŋemb ak ma nep piyp. Kun ak woŋgday
namb yip ak mindek tep ma gip. Timb
yoknimin aŋgniŋgamb.'
8 "Aŋgek, bi woŋg nup giniŋgamb ak aŋg-
niŋgamb, 'Biyomb. Kiyaw kun ak miñiy
ma timb yokep. Yand kiyaw kiñiŋ kun ak
kipil gi tep giy, tap kaskas gunap dap ayen,
9 simiy andikiy ak maŋgiy piyek kirginimin;
pen ma piyek, ñin kun ak timb yoknimin
aŋgniŋgamb' aŋgak."

Biyn Kund Ñikgak Ak Yipund Gak

10 Pen Jiwda lotiw ñin bap, Jiysis Ji-
wda nan-gep korip miŋgan ak amiy, kuyip
minim aŋgñi mindek. 11 Korip miŋgan kun
ak, biyn kichekiy gek, kund ñikgiy nep
taŋgek taŋgek, simiy yin kaŋgol piskind
ayak ak, ap mindek. 12 Jiysis biyn kun anup,
aŋgek apek aŋgak, "Tap nip gip ak suŋ
ayip aŋgak." 13 Kun aŋgiy, nup diniŋakniŋ,
kund ak yipund gek, Gor nup yimb ak dand
aranak.
14 Pen Jiwda lotiw ñin ak, gek suŋ ayak
ak niŋiy, biyomb Jiwda nan-gep korip kond
mindek ak nup miluk yapek, biynimb ap
mindeyak gok kuyip aŋgak, "Nimbip biyn-
imb tap gip gok, woŋg ñin onep kaŋgol ak
mindip; apem gek suŋ aynimuŋ. Miñiy ñin
biy lotiw ñin ak pen, kun gispim aŋgak."

15-16 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Kanj kaw,
doŋgiy nimb gok tiwniŋg ayem min-
deniŋgamb ak, lotiw ñin ak ñiŋg nen
gek, kuyip simb niŋiy miñ wisikiy, dand
amem ñiŋg ñiŋniŋgambay akaŋ mer? Pen
basind yes chin Ebraham tikek, tik dand
amiy tikpay pañ biy, Seytan nup wosrey
tiwniŋgayek, simiy yin kaŋgol piskind ayip
ak, nup simb ma niŋbim? Miñiy lotiw ñin
biy, miñ nup ayip ak tuŋgasiken, minim
yomb aspim? Kun ak tom yimb gipim
aŋgak."
17 Jiysis kun aŋgek, bi nup miluk niŋyak
gok, kuyip nambiŋ yimb gak. Pen biynimb
yikop gok, Jiysis tap mageprek giyiŋgip rek
niŋiy, miñmiñ yimb giyak.

Mon Mastet Maŋgiy Ak Paydoŋ Ay Aŋgak
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Jiysis minim bap sek aŋgiy aŋgak, "Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb minim
aŋgniŋ gispiyn ak, yergiy rek aŋgen
niŋrep yimb giniŋgambim? 19 Mey minim
ar aŋgniŋ gispiyn biy rek mindip. Bi bap
mon mastet maŋgiy ak, di woŋgday nuk ak
yimek, jak yomb giy, alik tep ak pikek, yakir
gok ap ay mindeniŋgambay aŋgak."
20 Minim bap pen tip ak aŋgak, "Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb minim
ak, yergiy aŋgen niŋrep giniŋgambim? 21 Ar
kun ak rek, biyn gok yiys ak sikoy band
bap diy, palaw tiyn yomb ak sek, tuŋgandik
mandik gey, mindyiŋ yomb yimb tanimb
rek ak giniŋgamb aŋgak."

Kinjeŋrumb Sikoy Ak
(Mat 7:13-14, 21-23)

22 Pen Jiysis Jerusalem amniŋ, yipund
giy ma amnak. Nuk miñmon dawin
yomb okok sek, miñmon sikoy okok sek
namb namb kinyiŋ, minim aŋgñek amnak.
23 Biynimb kun okok mindeyak gok, bap
Jiysis nup aŋgak, "Gor biynimb gunap nep
diniŋgamb?"
Aŋgek, kuyip aŋgak, 24 "Kun ak nimbip as-
piyn, nimb kilis giy nep, kinjeŋrumb sikoy
tam ak amniŋgambim. Biynimb kuŋay
yimb nep, korip miŋgan amnun aŋgiy, gi
mer niŋniŋgambay. 25 Yenen, bi korip nop
nimb ak kinjeŋ giñek, nimb mis okok nep
mindiy, pik giygiw giyiŋ aŋgniŋgambim,

‘Biyomb! Kinjeŋ ak yikan aŋgem,’ nuk aŋgniŋgamb, ‘Nimb akay nimb? Yand nimbip ma niŋbiyn’ aŋgniŋgamb.”

26 “Aŋgek, nimb pen aŋgniŋgambim,
‘Nind miñmon chinup ak, ap minim
aŋgñinakniŋ, nand yip tap ñiŋnuk aŋgem,’
27 nimbip tip ak aŋgniŋgamb, ‘Yand nimbip
ma niŋbiyn. Nimb akay nimb? Nimb
biynimb tap siy tap timey nep gipim
ak, kinjeŋ ma yikniŋgayn! Amnimimb’
aŋgniŋgamb.”

28 “Kun ak kisen Ebraham, Aysek, Jekop,
bi Gor minim aŋgep gok, Gor ñin ar ak
mindyakniŋ, nimbip pen aŋg mis yokek, siy
aŋgyiŋg, meŋg siwbirik mindeniŋgambim.
29 Pen biynimb Jiwda mer gok, gunap pumb
lim gip okok ken apiy; gunap paŋind amimb
okok ken apiy, gunap akdoŋ nimb apiy,
gunap akdoŋ nimb apiy, Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb namb ak apiy, jimñiy
tap yomb ñiŋniŋgambay.

30 “Kun ak, biynimb nind opay gok, kasek
amnun aŋgiy gos ak ma niŋey, biynimb
kisenimb gok apiy, kuyip tawsak ay nind
amniŋgambay aŋgak.”

Jiysis Jerusalem Simb Niŋak
(Mat 23:37-39)

31 Won kun siŋak nep bi Peresiy gunap
apiy, Jiysis nup aŋgyak, “Gapman biyomb
Herot nip pikayniŋg gisap ak, miñmon biy
kirgiy, miñmon bap key amnimin aŋgyak.”

32 Aŋgeyak aŋgak, “Nimb am kayn ayn-
dik kun ak nup aŋgem, niŋmindonimuŋ.
Miñiy sek, toy sek biynimb tap gip gok gen
suŋ ay, biynimb kichekiy malñiluk ambaŋ
ayip gok, gen biynimb yimb ay giniŋgamb.
Menik mey, Jerusalem amiy, woŋg yand ak
gi diniŋgayn.

33 “Pen miñiy ñin kaw biy, Gor woŋg yip
aŋgak anep gi mindeniŋgayn. Jerusalem
amen yip pikayniŋgambay. Bi Gor minim
aŋgep gok kuyip, per miñmon gunap
ma pikaypay; Jerusalem nep pikaypay.
34 Jerusalem! Jerusalem! Gor, bi minim
nup aŋgep nimbip ker yokip gok, yenen per
kamb diy pikaypim! Per biynimb nimbip
gok kakaruk ñiluk rek, pil beŋ okok ayin
aŋgen, yip yiruk niŋiy ma dipim! 35 Kun
ak niŋim; Gor aŋgniŋep korip yomb nimbik
ak, yikop yimb mindeniŋgamb. Yip ma
niŋniŋgambim. Kisen, bi Gor chinup nen
aŋgyokek asaw ak, tep yimb asaw aŋg-
niŋgambim ñin ak nep, yip niŋniŋgambim
aŋgak.”

14

Jiysis Bi Ñin Tomb Siw Gak Ak Gek, Suŋ Ayak

1 Jiwda lotiw ñin bap, Jiysis am, Peresiy
biyomb bap korip ak tap ñiŋakniŋ, nuk
yerip rek ginimuŋ aŋgiy, niŋyinjsek ay
mindeyak. 2 Yenen: ñin kun ak, bi ñin
tomb siw gak bap ap mindek. 3 Jiysis bi
kun anup niŋiy, bi Peresiy gok sek, bi
low tiysa gok sek kuyip aŋgak, “Bi tap
gip gok, lotiw ñin ak gon suŋ aynimuŋ
akaŋ, mer?” 4 Aŋgek, minim bap pen ma
yimb aŋgeyak; nuk bi ñin tomb siw gak
anup, diniŋek suŋ ayek, aŋgyokyiŋg, 5 bi
kun gok kuyip aŋgak, “Ñapan nimb bap
akaŋ; makaw nimb bap, lotiw ñin ak ñiŋg
malpim kaw miŋgan ak amek, nimb simb
ma niŋiy, ma diyokniŋgambim?” 6 Aŋgek,
kiyk pen minim bap ma aŋgyak.

Yimb Yomb Mindeŋ Aŋgiy Gos Ak Ma Niŋnimimb

7 Pen bi kun gok tap ñiŋniŋg, cheya ar tep
tep gok nep bisgey amnakniŋ, Jiysis minim
bap paydoŋ ay aŋgak, 8 “Bi bap biyn diniŋg
giy, tap yomb ñiŋniŋg nimbip suk aŋgek
amiy, cheya tep aynimuŋ ar ak, ma bisgin-
imimb. Bi kun ak nuk, biyomb yimb bap
apiy bisgaŋ aŋgiy, aynimuŋ rek ayniŋgamb.
9 Kun ak nimb ar kun ak bisgeniŋgambim,
bi nimbip suk aŋgniŋgamb ak apiy aŋg-
niŋgamb, ‘Nimb key siŋak amem, biyomb
biy bisgaŋ aŋgek,’ nimbip nambiŋ gakniŋ,
am gol okok bisginiŋgambim.

10 “Pen nimbip tap ñiŋun aŋgiy suk aŋ-
geniŋgiy, amiy gol okok bisiŋg mindem
mey, bi nimbip suk aŋgniŋgamb ak apiy
aŋgnimuŋ, ‘Buŋgiy sikop. Nimb apiy cheya
tep ar biy bisgim aŋgek,’ biynimb tap
ñiŋniŋg ap mindeniŋgambay gok nimbip
niŋiy, bi gok namb biy biyomb mindpay
aŋgniŋgambay.

11 Kun ak rek, biynimb chin yimb yomb
mindip aŋgiy niŋbay gok, Gor niŋek yimb
kuyip apyowniŋgamb. Pen biynimb,
Gor Biyomb yimb mindip aŋgiy siskoy
diy mindpay gok, Gor yimb kuyip gek
araniŋgamb aŋgak.”

12 Jiysis minim kun ak aŋgiy, bi tap yomb
ñiŋniŋg, biynimb suk aŋgak ak nup aŋ-
gak, “Nand tap yomb ñiŋniŋg; namam nak
gok, buŋgiy nak gok, biynimb miñmon nak
jimñiy gok, bi maniy kuŋay mindeniŋgamb
gok kuyip nep suk ma aŋgnimin. Biynimb
kun gok rek, nip pen ambey ñiniŋgambay.
13 Tap yomb ñiŋniŋg; biynimb yimgeprek
gok, biynimb ñin tomb paŋg pikek amdip
gok, biynimb windin koy gok, biynimb ñin
tomb timey gip gok kuyip suk aŋgey apiy;
tap ñiŋnimimb.
14 “Biynimb simbgeprek kun gok, nip pen
ñiniŋgiy rek ma ayniŋgamb ak mey; kisen
Gor biynimb suŋ-tep nuk gok, gek tik-
jakniŋgambay ñin ak, nip pen ñiniŋgamb
aŋgak.”

Tap Yomb Ñiŋniŋgambay Ak Paydoŋ Ayak
(Mat 22:1-10)

15 Pen minim kun ak niŋiy, bi kiy yip
tap ñimbek bap, Jiysis nup aŋgak, “Gor
biynimb nuk diy kond mindeniŋgamb gok,
nuk yip jimñiy tap yomb ñiŋniŋgambay
rek, miñmiñ yimb giniŋgambay aŋgak.”
16 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Bi bap tap
yomb ñiŋniŋg, biynimb kuŋaynep suk
aŋgniŋgamb. 17 Pen tap yomb ñiŋemb
ñin kun ak apeniŋgamb, bi nup woŋg
giñiniŋgamb ak nup aŋgyokiy aŋgniŋgamb,
‘Miñiy am biynimb aŋgaypiyn gok kuyip
am poŋind wan aŋgek,’ amiy aŋgniŋgamb,
‘Tap maŋgiysek dap nan-gip nen, apem
amnun aŋgniŋgamb.’
18 “Aŋgek, biynimb kun gok bap aŋg-
niŋgamb, ‘Yand amnim ak pen; mankumb
bap tawpiyn ak, niŋniŋ amjipiyn aŋg-
niŋgamb.’
19 “Bap aŋgniŋgamb, ‘Amnim ak pen;
woŋg giyaŋ aŋgiy, makaw anep wanjrem
tawpiyn ak, woŋg girep giniŋgiy akaŋ
aŋgiy, tiwniŋ diniŋniŋ amjipiyn aŋg-
niŋgamb.’
20 “Bap aŋgniŋgamb, ‘Amnim ak pen, biyn
yand ak kisen nep dipiyn aŋgniŋgamb.’
21 “Kun aŋgey, bi kun ak andkind amiy
biyomb nuk anup aŋgniŋgamb, ‘Biyomb!
Biynimb apan gok am aŋgen, kiyk kun
kun apay.’ Aŋgek, biyomb ak simbwur
nup ak timey gek, binuk kun anup, tip
ak dawin yomb kun okok aŋgyokiy aŋg-
niŋgamb, ‘Nand kasek kinjeŋ tam yomb
okok sek, kinjeŋ tam sikoy okok sek amy-
iŋg; biynimb simbgeprek gok diy, biynimb
ñin tomb beŋ beŋ gip gok diy, biynimb
windin koy gip gok diy, mumbwak mind
tep ma gip gok diy, dand winimin aŋg-
niŋgamb.’
22 “Aŋgek, aŋgniŋgamb rek giy, kisen bi
woŋg giñemb kun ak aŋgniŋgamb, ‘Biy-
omb. Apan rek kisen gipiyn ak pen; wikan
gunap tip anep mindip aŋgniŋgamb.’
23 “Aŋgek, biyomb ak bi kun ak nup,
miñmon yikop okok aŋgyokiy aŋgniŋgamb,
‘Kinjeŋ tam yomb okok sek, kinjeŋ tam
sikoy okok sek amiy, biynimb kuŋay yimb
dand apey, korip miŋgan yip ak pisnep
timbik dinimuŋ. 24 Pen biynimb nind suk
aŋgen ma opay gok, tap yip siskoy gunap
ma ñiŋniŋgambay. Mer yimb aŋgniŋgamb’
aŋgak.”

Gos Niŋrep Giy Yip Ker Winimimb Aŋgak
(Mat 10:37-38)

25 Jiysis kun aŋgiy amnakniŋ, biynimb
kuŋay yimb nep, nup kisen giyakniŋ, nuk
andikiy kuyip aŋgak, 26 “Biynimb gok yip
ker winiŋgambay ak pen, gos yomb kiyk
amniŋgamb; nop, nonim, nunay, numam,
biyn, ñapan kiyk, akaŋ mumbwak kiyk key
ak; yand niŋen biynimb yand mindeniŋgiy
rek ma ayip.
27 “Biynimb gunap aŋgniŋgambay, Jiy-
sis biynimb nuk mindenjun ak pen; kun
gon, biynimb gunap chinup timey giniŋgiy
rek ayip aŋgiy, mumbwak kiyk keynep
gos niŋyiŋ mindeniŋgambay ak, kuyip ma
diniŋgayn.
28 “Pen bi nimb bap, korip yomb bap
giniŋg, maniy ak yerip yerip diy ginim
aŋgiy, gos ak niŋrep giy ginimuŋ. 29 Pen
giyn giyn aŋgiy, simen ak nind nep
giniŋgamb ak pen, korip par kun ak sisak
gek, biynimb gok nup aŋgjiwiy aŋgniŋgam-
bay, 30 ‘Bi par ak korip giniŋg rek gi dand
amiy, day sek kirgip aŋgniŋgambay.’
31 “Pen kun ak rek, bi bap, biyomb bap
yip penpen giniŋg; gos niŋ-tep giy am-
nimuŋ. Gos niŋdand amiy, amiybi yand
ak ten tawsin nep mindip; biyomb kun ak
amiybi nuk tiwendiy tawsin mindip; pen-
pen giy, yip ñaŋg aynimuŋ rek ayip aŋgiy
mey, 32 par okok kisen owakniŋ, minim ak
yokiy aŋgniŋgamb, ‘Minim aŋg jimñinjur
aŋgniŋgamb.’

33 “Kun ak niŋrep ginimimb. Tap nimb
gok nep wasemb ay, biynimb nimb gok nep
wasemb ay giniŋgambim ak, biynimb yand
ma mindeniŋgambim.

Sol Minim Ak Paydoŋ Ayak

34 “Sol tap yindik tep yimb ak pen; yindik
nuk ak amek, yergiy gey tip ak yindik
giniŋgamb? 35 Sol kun ak rek, di woŋgday
ak ayey, timey giniŋgamb. Kun ak woŋg
nuk bap ma mindip; diyokep rek nep ayip.
Minim kun ak, biynimb gos timund sek ak
tikniŋnimimb aŋgak”

15

Siypsiyp Ñiluk Kurgak
(Mat 18:12-14)

1 Biynimb tap siy tap timey giyak gok
sek, bi takes dep gok sek Jiysis minim asap
ak niŋun aŋgiy, ap niŋmindeyak. 2 Pen bi
Peresiy gok sek, bi low tiysa gok sek Jiysis
nup, aŋgjiwiy aŋgyak, “Nuk yenen bi tap
siy dep gok yip, bi takes diyiŋ maniy yesek
gunap dipay gok yip, per tap jimñiy ñiŋimb
aŋgyak.”

3 Kun aŋgey, Jiysis niŋiy, minim bap
kuyip paydoŋ ay aŋgak, 4 “Bi nimb bap,
kanj siypsiyp ñin jiwiy onep mamind ak
mok mindeniŋgamb. Pen nokom bap
kurgek, gunap dam wikan bap ayek, tap
kaskas ñiŋyakniŋ, kanj nuk kurginiŋgamb
ak, mapin piŋiyñiy nep ayek, piyowek am-
niŋgamb. Am piyow giraŋgraŋg niŋiy, 5 nup
tep yimb gakniŋ, di wanjrem ar ak ay dand
korip winiŋgamb. Dand apiy, 6 buŋgiy nuk
gok kuyip suk aŋgiy, biynimb miñmon nuk
yip jimñiy gok kuyip suk aŋgiy gek, ap
nan-gey aŋgniŋgamb, ‘Kanj yand kurgip ak
piyow niŋiy dipiyn nen; maŋgiysek apem
miñmiñ gun aŋgniŋgamb.’

7 “Kun ak rek, Gor biynimb nuk kuŋaynep
suŋ-tep rek ayniŋgamb ak pen; gos nuk ak
amniŋgamb biynimb minim nup timbrikiy,
pisnep kumjun rek ayip aŋgiy, niŋniŋgam-
bay gok. Kun ak mey, bap nup ker apek, en-
jol nuk gok yip miñmiñ yimb giniŋgambay.

Maniy Maŋgiy Kurgak

8 “Akaŋ pen, biyn bap maniy maŋgiy
nuk onep wanjrem ak mindeniŋgamb.
Pen won bap, korip miŋgan okok kapkap
yapeniŋgamb, nuk yerginiŋgamb? Nuk
lam daŋgiy ay, tap day day liŋg liŋg,
maniy nuk won kun ak niŋiy dek,
9 nup tep yimb gakniŋ, buŋgiy nuk gok
kuyip, maŋgiysek suk aŋgek ap nan-gey
aŋgniŋgamb, ‘Maniy yowip won ak piyow
niŋbiyn nen, maŋgiysek apem miñmiñ gun
aŋgniŋgamb.’

10 “Kun ak rek, Gor biynimb nup kirpay
gok kuyip giniŋgamb. Biynimb nup kir-
pay kun gok, bap gos kisenimb niŋiy, nup
deniŋgamb, nuk enjol nuk gok yip miñmiñ
yimb giniŋgambay aŋgak.”

Ñi Ak Nop Nup Kiriŋg Amnak

11 Jiysis kun aŋgiy aŋgak, “Bi bap ñi
omiŋal tikniŋgamb. 12 Ñinuk kisen ak, ap
nop nup aŋgniŋgamb, ‘Bapiy. Tap chirup-
miŋay apan gok, pikasik yip gok key ñan
aŋgek,’ nop tap kuyipmiŋay gok pikasik
keykey ñiniŋgamb. 13 Ñek, ñinuk kisen ak
permindiy mer, nop tap pikasik ñiniŋgamb
gok yokiy maniy diy, dand miñmon pary-
omb okok amniŋgamb. Am kun okok
mindiy, biyn siy tap timey okok giyiŋg,
maniy dand amniŋgamb gok, maŋgiysek
giñimb diniŋgamb.

14 “Kun giy ñimbdeniŋgamb, yiwan yomb
yimb ak winiŋgamb miñmon kun ak. Maniy
diy, tap taw ñiŋnimuŋ rek bap, ma yimb
mindeniŋgamb. 15 Kun gek, am bi miñmon
nop nimb, kun ak nimb bap aŋgniŋek, nup
kanj woŋg ak aŋgayniŋgamb. 16 Pen nup
yiwan yomb yimb ak ginep mindek mindek,
kanj mokniŋgambay tap day gok gunap,
ñiŋnimuŋ rek ayniŋgamb ak pen; biynimb
gunap, nup tap keñmaŋgiy ma ñiniŋgam-
bay.

17 “Pen kisen, gos nuk ak asik ayek aŋg-
niŋgamb, ‘Bapiy bi nup woŋg giñimbay
gok, keñmaŋgiy kuŋay mindip. Yand biy
minden, yiwan yomb yimb ak gip. 18 Bapiy
mindip ak tip andkind amiy, nup aŋgniŋ-
gayn, “Windin yirik ar nip ak timey giy,
Gor windin yirik ar ak timey giy gipiyn rek,
19 yip ñiyand ma aŋgnimin. Bi woŋg nip
giñemb yikop rek bap, aŋgayey mindenim,
aŋgniŋgayn” aŋgniŋgamb.’

20 “Kun aŋgiy, saŋdiniŋgamb. Am am,
nop mindeniŋgamb siŋak maŋ maŋ gakniŋ,
nop ñinuk nup parchim niŋek, simb timey
yimb gek, kasek am nup di kaykol gakniŋ,
21 aŋgniŋgamb, ‘Bapiy. Gor windin yirik ar
ak timey giy, windin yirik ar nip ak timey

giy gipiyn rek, yip "Ñiyand" ma aŋgnimin
aŋgniŋgamb.'
22-24 "Nop pen, bi woŋg nup giñiniŋgam-
bay gok kuyip aŋgniŋgamb, 'Ñiyand ak pis-
nep kurgiy kumak rek ayak ak pen; miñiy
niŋsipiyn. Nup chech paryomb ak ayñiy,
ñin riyŋ ayñiy, tomb tirup ayñiy ginimimb.
Kun giy, am makaw ñiluk tep yimb bap pik
dand apem, daŋgiy ñimbyiŋ, miñmiñ gin-
jun aŋgniŋgamb.' Aŋgek, aŋgniŋgamb rek
giy, keñmaŋgiy daŋgiy ñimbyiŋ, miñmiñ
giniŋgambay.
25 "Pen ñinuk nind ak, woŋgday okok
giraŋgiy, andkind yep korip maŋ siŋak
apiy niŋniŋgamb; giyta pikiy, miñmiñ giy-
iŋg geniŋgambay. 26 Kun gey niŋiy, bi
nop nup woŋg giñemb bap nup aŋgniŋiy
aŋgniŋgamb, 'Yergispay?' 27 Aŋgek aŋg-
niŋgamb, 'Namam kisen kumimb aŋgiy
niŋbun ak pen; miñiy andkind apek, nap
makaw ñiluk tep yimb bap, pik daŋgiy ñim-
byiŋ, miñmiñ gispay aŋgniŋgamb.'
28 "Aŋgek, nup miluk timey yimb yapek,
korip miŋgan ma yimb amniŋgamb; mis
akyaŋ nep mindeniŋgamb. Nop pen mis
apiy, 'Korip miŋgan wan aŋgiy' nup minim
sisayn aŋgek, 29 ñinuk aŋgniŋgamb, 'Yand
minim apan rek kindik giy, bi yikop woŋg
giñimbay rek ak mindiy, woŋg nip ak per
gen gen, simiy kuŋay yimb nep yinimb. Pen
yip meymey ñiluk bap ñey, buŋgiy yand
gok yip pik daŋgiy ñimbyiŋ, miñmiñ ma
gipun. 30 Ñinak kun ak, tap bilok ñinak gok
dam biyn siy, tap okok giy, ñimbdiy apek,
nup simb niŋiy, makaw ñiluk tep yimb ak
pikpan aŋgniŋgamb.'
31 "Kun aŋgek, nop ñinuk nup aŋg-
niŋgamb, 'Chirapiy per mindpur rek, tap
yand gok maŋgiysek nak diniŋgamban.
32 Namam kisen kumimb rek ayak ak pen;
miñiy tip ak apek yimb niŋiy mey, miñmiñ
gispun aŋgniŋgamb' aŋgak."

16

Kisen Yergiy Rek Mindeniŋgambim Gos Ak Niŋnimimb

1 Jiysis binuk gok kuyip aŋgak, "Biy-
omb tap nuk kuŋay mindeniŋgamb bap, bi
kond mindep nuk bap aŋgayek, tap nup
gok kond mindeniŋgamb. Pen biyomb ak,
minim bap niŋniŋgamb; bi tap nup kond
mindeniŋgamb ak, tap nup gok monmon
giniŋgamb. 2 Kun ak niŋiy, nup suk aŋgek
apek aŋgniŋgamb, 'Tap yip kond mind tep
ma gipan ak, yip aŋgñey niŋbiyn. Kun ak
nand am, tap yand yerip yerip mindip gok
ñin paŋg tep giy; biynimb okok kuyip, tap
day yand yerip yerip mindip gok ñin paŋg
tep giy, ap yip aŋgñinimin. Pen woŋg yip
ak kisen ma giniŋgamban aŋgniŋgamb.'
3 "Aŋgek, bi tap nup kond mindep kun
ak, namb nuk okok nep gos kuŋay niŋiy
aŋgniŋgamb, 'Biyomb ak yip aŋgyoksap rek
yerginim? Yand bi kilis ma mindpiyn ak,
man piŋiy paŋgnim rek ma ayip. Biyn-
imb gunap tap kuyip ak asimb aŋgñim-
ben, yip nambiŋ giniŋgamb aŋgniŋgamb.'
4 Pen kisen gosimb niŋrep giy aŋgniŋgamb,
'Yerginim ak niŋsipiyn. Ar kun ak gen
biyomb ak yip aŋgyokek, biynimb gunap
yip dey, korip kiy ak kin mindeniŋgayn
aŋgniŋgamb.'
5 "Kun aŋgiy, biyomb nuk ak biynimb
gunap kuyip, tap day mindeniŋgamb gok
suk aŋgek, bi nind winiŋgamb anup aŋg-
niŋgamb, 'Biyomb yand ak, tap day nuk
nip yerip yerip mindip?' 6 Aŋgek, 'Wel
diram ñin jiwiy onep kaŋgol ak aŋg-
niŋgamb.' Aŋgek aŋgniŋgamb, 'Tiker biy
diy, kasek ñin jiwiy omiŋal nokom nep
tikan aŋgniŋgamb.' Aŋgek, aŋgniŋgamb
rek giniŋgamb.
7 "Kisen bi bap apek aŋgniŋgamb, 'Biy-
omb yand ak, tap day nuk nip yerip yerip
mindip?' Aŋgek, 'Wan tawsin rays bek
aŋgniŋgamb.' Aŋgek aŋgniŋgamb, 'Tiker
biy diy, kasek eyit handret nep tiknimin
aŋgniŋgamb.' Aŋgek, aŋgniŋgamb rek
giniŋgamb.
8 "Kun gek, kisen biyomb ak niŋiy aŋg-
niŋgamb, 'Bi tap yip kond mindep ak, yerer
giy mindrep giniŋgamb ak, niŋrep gip aŋg-
niŋgamb.'
"Kun ak niŋim: Biynimb yikop gok apay,
'Miñiy yergiy gon, kisen bisgep chin ak
mindeniŋgamb aŋgiy' gos ak niŋyiŋg, gey
amimb. Pen biynimb Gor ker mindpay
gok, kun rek gey ambikop ak tep. 9 Maniy
tap yerip man ar biy mindip gok, biynimb
yimgeprek gok kuyip simb niŋiy ñem mey;
kisen tap kun gok pisnep kurginiŋgamb ñin
ak, kinjeŋ tep nimb ak mindeniŋgamb.
10 Tap sikoy bap, biynimb gunap kuyip ñin
ar ak ayey, direp ma giniŋgambay ak; tap

yomb bap ñey, kunep giniŋgambay. Pen
tap sikoy bap, di ñin ar kuyip ayey, direp
giniŋgambay ak; tap yomb gok ñey, kunep
giniŋgambay. 11 Pen nimb taprep lum ar
biy diyiŋ, niŋrep giy ma geniŋgambim;
an nimbip gek perper mindeniŋgambim.
12 Biyomb ak tap nuk, pen ñin ar nimbip
ayek, direp ma geniŋgambim, gos yerip
niŋiy, tip tep miñmon nuk biyoŋ ak nimbip
aŋgniŋgamb.
13 "Bi nokom bap, biyomb ominal kuyip
woŋg giñinimuŋ rek ma ayip. Yenen: nuk
biyomb bap nup niŋek tep geniŋgamb, biyomb bap nup kirginiŋgamb. Akaŋ biyomb
bap nup niŋek tep geniŋgamb; bap nup
kirginiŋgamb. Kun ak, nimb maniy tap
yikop gok, tap tep yimb aŋgiy, Gor nup
kirginimimb rek ayip ak; niŋrep ginimimb
aŋgak."
14 Bi Peresiy gok, gosimb yomb kiyk
maniy ar ak nep niŋyiŋgipay ak mey, Jiysis minim aŋgak kun ak niŋiy, aŋgjiwyak.
15 Aŋgjiweyak, kuyip aŋgak, "Tap biynimb
niŋey tep gip gok, Gor niŋek tap yikop rek
ayip. Nimb biynimb windin yirik ar ak, chin
biynimb tep mindpun apim ak pen; Gor
namb nimbip biyaŋ niŋimb.
16 "Pen Jon bi ñiŋg pikñemb ma mindek
ñin ak, biynimb gok Mosis low minim tikak
ak sek, bi Gor minim aŋgep gunap minim
tikyak ak sek niŋiy, ar kun ak gey amyiŋgip. Pen miñiy, Jon apiy, minim tep Gor
biynimb diy kond mindeniŋgamb ak aŋgek
niŋiy, biynimb maŋgiysek ar kun ak nep
amnun aŋgiy, gey amjap. 17 Pen semb biyoŋ
sek, mankumb biy sek kurginiŋgamb rek
ayip: Gor low minim ar ak, kurginimuŋ rek
ma mindip.
18 "Kun ak bi biyn diy kirgiy, am biyn
kisenimb bap dipay gok, timey gipay. Pen
bi an tikjakiy, biyn bi diy kirgak bap nup
diniŋgamb ak; kunep timey giniŋgamb.

Maniy Bi Ak Yip Lasaras Yip

19 "Bi bap maniy tap nuk kuŋay yimb
mindyiŋgip. Nuk chech teprep yimb gok
nep yimiy, tap ñiŋemb teprep gok nep
ñimbyiŋgip. 20 Pen korip kinjeŋrumb gol
nuk siŋak, bi soy sek tap ma mindek bap,
dap ayey mindyiŋgip. Yimb nuk Lasaras.
21 Gosimb nuk ak, yand bi tap kuŋay mindip
biy tap ñimbek, day day boŋg molik okok
yowniŋgamb gok ñimben mey, yip yiwan
ma giniŋgamb aŋgyiŋgip. Pen kayn gok
apiy, soy nup gok bileŋg ñimbyiŋgipay.
22 "Kindik, bi maniy tap nuk ma mindyiŋgip kun ak kumek, enjol gok ap nup
dand Gor miñmon biyoŋ amiy, Ebraham yip
ayak. Bi maniy tap nuk kuŋay mindyiŋgip
ak, kunep kumek komyakniŋ, 23 am mon
key yinjap ak, yiwur yomb yimb gakniŋ
mindyiŋgip. Pen mindiy, kiyoŋgiy niŋak:
Ebraham, Lasaras yip keykey siŋbiyoŋ minderik. 24 Niŋiy, suk aŋgiy aŋgak, 'Bapiy
Ebraham. Yip simb niŋan. Lasaras nup
aŋgey, ñin maŋgiy par nuk bap ñiŋg ak
tawiy, dap alemb yip ak diniŋek, yip sayn
gaŋ. Mon ak yiniy, yip yiwur timey yimb
gip aŋgak.'
25 "Aŋgek, Ebraham aŋgak, 'Ñi niŋan!
Man ar biyaŋ mindenak ñin ak, nak tap tep
gok nep dinak; Lasaras tap timey gok nep
dak. Pen miñiy miñmon biy, nuk sayn tep
mindakniŋ, nip yiwur yomb gisap. 26 Gor
mol yomb yimb ak, namb biy gayak ak
mey; chin biynimb pis biy, talakiy kayaŋ ak
ma amniŋgambun. Pen nimb pis kayaŋ ak
talakiy, biy ma winiŋgambim aŋgak.'
27 "Aŋgek, bi kun ak aŋgak, 'Kun apan
ak, Lasaras nup aŋgey, bapiy korip amiy,
28 mam yand onep mamind ak kuyip, minim
kilis yimb ak aŋgenimuŋ, miñmon yiwur
pernep gip biy, ma winiŋgiy aŋgak.'
29 "Kun aŋgek, Ebraham aŋgak, 'Gor Mosis nup gos ñek, Baybol buk minim tikak
ak sek, bi minim nup aŋgep gunap kuyip
gos, ñek Baybol buk tikyak minim ak sek
mindip. Niŋniŋ, kun gok niŋniŋgiy aŋgak.'
30 "Aŋgek, maniy bi kun ak aŋgak, 'Bapiy.
Ak tep ma apan. Biynimb bap kumiy tikjakiy, am aŋgeniŋgamb mey, niŋind aŋgip
aŋgiy, tap siy tap timey gipay ar ak kirgiy,
Gor nup nep gosimb niŋniŋgambay aŋgak.'
31 "Aŋgek, Ebraham aŋgak, 'Kiyk Mosis
minim tikak ak ma niŋiy, bi Gor minim
aŋgep gunap, minim tikyak ak ma niŋiy
gipay ak; bi bap kumiy tikjakiy, am aŋgek,
kunep ma niŋniŋgambay aŋgak.' "

17

Tap Siy Tap Timey Giy Apyap Pikpay
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

1 Jiysis binuk gok kuyip aŋgak, "Biyn bap
akaŋ, bi bap miñ timey ar ak giy, biynimb

gunap kuyip gos ñey, ar kun ak giy apyap
pikpay ak; timey yimb gip. Miñ ar kun ak
nind giyiŋgipay, miñiy gipay, kisen kunep
giniŋgambay. Pen gipay kun ak rek, yiwur
kun ak key yimb diniŋgambay. [2] Kiyk won
kun siŋak nep, giniŋg giyakniŋ, kuyip kamb
yomb bap, kuŋam ak sek miñ aybirikiy,
dam ñiŋg yokpiyap ak, kuyip tep gipyap.
Yenen: kiyk kim mindiy, biynimb yip ker
ñin tomb wos ma gip gunap, kuyip gey
apyap pikniŋgambay ak, yiwur yomb yimb
diniŋgambay. [3] Kun ak nimb asik tep ginim-
imb.

Pen mam akaŋ, ay bap tap siy tap timey
gonimuŋ, nup niŋchikiy aŋgem, yenen kun
gipiyn aŋgiy niŋonimuŋ; niŋiy kirginim-
imb. [4] Pen tap nimbip rek gunap timey
giyiŋg, yenen kun gipiyn aŋgiy, ap aŋgo-
nimuŋ, niŋiy kirginimimb. Ñin nokom bap,
kun gek gek onep ar ak rek amek, kunep
niŋiy kirginimimb aŋgak."

Gor Nup Gosimb Niŋbay

[5] Jiysis kun aŋgek, binuk gok aŋgyak,
"Chin key kun ginjun rek ma ayip; kuyip
yiruk niŋjun rek ayip. Kun ak nand gey,
chin Gor nup gosimb nokom niŋon, chinup
kond mindakniŋ, kun ginjun aŋgyak."

[6] Aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Pen Gor nup
gosimb niŋbim ak yomb mer: mon mas-
tet maŋgiy achimb rek nep mindek; aŋg-
niŋgambim, 'Mon biy junj sek jiwiy, ñiŋg
yomb namb siŋbindoŋ, jak mindey aŋgem,'
Gor aŋgniŋgambim rek nep giniŋgamb.

Bi Woŋg Giñemb

[7] "Bi bap, bi woŋg giñemb nuk bap diy
aŋgek, am man piŋiy paŋgiy akaŋ, kanj
siypsiyp gok mok taŋgiy, andkind korip
apek, biyomb nuk ak, nup yerip aŋg-
niŋgamb? 'Nip yiwan gip, kasek ap bisgiy
tap ñiŋan aŋgniŋgamb?' [8] Mer! Kun ma
aŋgniŋgamb. Nuk aŋgniŋgamb, 'Chech ak
dey apek, ler ak aybirikiy, ñiŋg tap yip gok
dapey ñimben, kisen ñiŋg tap nand gok
ñiŋan aŋgniŋgamb.' [9] Bi woŋg giñemb nuk
ak, aŋgniŋgamb rek gek, nup minim tep
gunap ma aŋgniŋgamb. 'Bi woŋg giñemb
yand ak mey, apiyn rek gip aŋgniŋgamb.'

[10] "Kun ak rek mey nimb. Gor nimbip
aŋgniŋgamb rek giy, kisen aŋgniŋgambim,
'Chin biynimb tep mer: ar bap key ma
gipun; woŋg chin gep rek ak mey, gipun
aŋgniŋgambim' aŋgak."

Bi Soy Aydik Ayak Onep Wanjrem Ak Gek Suŋ Ayak

[11] Jiysis Jerusalem amniyn aŋgiy, miñmon
Samariya biy Galiyliy bindoŋ, namb ak am
am miñmon bap amjakakniŋ, [12] bi soy ayn-
dik ayak onep wanjrem ak, nup namb pikiy,
keykey siŋbindoŋ mindiy, [13] aŋgyak, "Biy-
omb Jiysis. Chinup simb niŋan aŋgyak."

[14] Aŋgeyak, kuyip aŋgak, "Nimbip suŋ
ayip nen, am bi Gor nup simboŋgep gok
kuyip, yomnimimb aŋgak." Kun aŋgek,
kinjeŋnamb okok amniyakniŋ, kuyip
maŋgiysek suŋ ayek, [15] bi Samariya nimb
ak nup suŋ ayak ak niŋiy, minim yomb
aŋgyiŋg, Gor nup yimb ak dand aranyiŋg,
[16] andkind ap Jiysis mindek siŋak koŋgim
yimiy, nup "Tep" aŋgak.

[17] Kun gek niŋiy, Jiysis aŋgak, "Yand
aŋgniŋbiyn-eŋ; bi onep wanjrem ak suŋ
ayip aŋgiy niŋbiyn ak pen; bi onep anjip ak
akay? [18] Bi gunap yenen ma opay? Bi par
okok nimb ak nep apiy, Gor nup tep aŋgip
aŋgak."

[19] Kun aŋgiy, bi kun anup aŋgak, "Jiy-
sis yip gek, suŋ ayniŋgamb aŋgiy gos ak
niŋban rek, nip gen suŋ ayip nen, amnoŋ
aŋgak."

Gor Biynimb Diy Kond Mindeniŋgamb (Mat 24:23-28)

[20] Pen bi Peresiy gok, Jiysis nup aŋgyak,
"Kiyŋ yomb key per kond mindpun ak
ñin akay rek apiy, chinup diy kond min-
deniŋgamb?"

Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Biyomb biynimb
diy kond mindeniŋgamb apim kun ak,
biyomb kiyŋ gunap, biynimb miseŋ kond
mindey niŋiy apay, [21] 'Biynimb kond mindip
biy, kond mindip bindoŋ apay' rek ma aŋg-
niŋgambim. Yenen, nuk nimbip bak ay,
kapkap kond mindeniŋgamb aŋgak."

[22] Kun aŋgiy, binuk gok kuyip aŋgak,
"Kisen ñin bap, Bi bap Ñinuk nup
niŋun aŋgiy, mapin nimbip ak, piŋiyñiy
nep ayniŋgamb ak pen, nup miseŋ ma
niŋniŋgambim. [23] Biynimb gunap mindip
bindoŋ, mindip biy aŋgey, minim kun
ak niŋind apay aŋgiy, ma am piyow
niŋnimimb. [24] Yenen: Bi bap Ñinuk
winiŋgamb ñin ak, añiñak diy, melik parsek

gip rek ak, gaknɨŋ winɨŋgamb. [25] Pen
biynimb miñiy mindpay gok, nup yiruk
nɨŋiy ma dey; yiwur yomb yimb ak diy,
kumiy tikjak semb biyoŋ amiy, kisen tip ak
winɨŋgamb.
[26] "Nuk winɨŋgamb ñin kun ak, wosrey
Nowa mindek ñin ak, gak rek ginɨŋgamb.
[27] Biynimb gok tap ñimbyɨŋg, ñɨŋg ñimby-
ɨŋg, biyn penpen ñiyɨŋg gi mindyaknɨŋ,
Nowa amyoŋg apyoŋgon siyip mɨŋgan
sikind amdey, miñmon yomb sikerek ak
pikiy, ñɨŋg wilik apiy, biynimb kun gok
kuyip, maŋgiysek yiwɨŋgdek kumyak.
[28] "Pen bi Lot mindek ñin ak, Sodom
Gomora biynimb gok kunep tap ñimbyɨŋg,
ñɨŋg ñimbyɨŋg, sikyim giyɨŋg, tap woŋg
giyɨŋg, korip giyɨŋg gi mindyaknɨŋ, [29] Lot
miñmon kun ak kirgiy, miñmon wikan bap
key amnaknɨŋ, mon maŋlaŋ yomb yimb
ak, semb biyoŋ nimb apiy, Sodom Gomora
biynimb kuyip, maŋgiysek yin simbok am-
nak. [30] Bi bap, Ñinuk winɨŋgamb ñin ak;
Nowa mindyɨŋgip ñin ak sek, Lot mindy-
ɨŋgip ñin ak sek gi mindyɨŋgipay rek, gi
mindenɨŋgambay.
[31] "Ñin kun ak, biynimb korip ar biyoŋ
mindenɨŋgiy gok, tap kiyk gok dinɨŋ, ko-
rip mɨŋgan ma amnɨŋgiy. Pen biynimb
woŋgday okok taŋgenɨŋgiy gok, tap gunap
dinɨŋ, andkind korip ma amnɨŋgiy. [32] Lot
biynuk nup gak ar ak nɨŋnimimb. [33] Pen
biynimb key nep mindiy, mindrep ginɨŋ-
gayn aŋgnɨŋgambay gok, mon key yin-
jap ak amnɨŋgambay. Biynimb Jiysis ker
minden, yip pikayɨŋg pikayɨŋgiy aŋgiy,
yip kisen ginɨŋgambay gok, biynimb yand
yimb mindiy mey, perper mindenɨŋgam-
bay. [34] Nimbip aspiyn: ñin kun ak, bi omiŋal
miŋj ar nokom bap, kineniŋgayr ak; Gor bi
bap nup diy, bap nup kirginɨŋgamb. [35] Pen
biyn omiŋal biret jimñiy gi mindenɨŋgayr
ak; bap diy, bap nup kirginɨŋgamb. [36] [Bi
omiŋal woŋgday okok taŋgenɨŋgayr ak; bap
diy, bap nup kirginɨŋgamb aŋgak.]"
[37] Kun aŋgek aŋgyak, "Biyomb. Minim
aspan kun ak, akay kun ginɨŋgamb?"
Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Miñ mɨŋgan, mon
mɨŋgan, kamb mɨŋgan okok ma ginɨŋgamb;
miseŋ nep namb siŋak ginɨŋgamb aŋgak."

18

Bi Kor Niŋep Bap Biyn Kaŋil Bap

[1] Jiysis binuk gok, yiruk ma niŋniŋgiy,
Gor nup aŋgniŋyiŋg nep mindenɨŋgiy
aŋgiy, kuyip minim bap paydoŋ ay aŋgak:
[2] "Miñmon bap, biyomb kor niŋep bap
mindenɨŋgamb. Pen bi kun ak, Gor
nup gosimb ak ma niŋiy, biynimb gok
kuyip simb ma niŋniŋgamb. [3] Biyn kaŋil
miñmon kun ak nimb bap, pernep apiy nup
aŋgniŋgamb, 'Bi ñaŋgep yand ak, minim
chirup ak niŋnimin aŋgniŋgamb.' [4] Kun
aŋgniŋgamb ak pen, biyomb kor niŋep
kun ak, minim nup ak ma dinɨŋgamb. Ma
dek, nup ap minek minek aŋgniŋ gek gek,
kisen biyomb kun ak aŋgniŋgamb, 'Yand
Gor nup, gosimb ak ma niŋiy, biynimb gok
kuyip, simb ma niŋiy gipiyn ak pen; [5] biyn
kaŋil biy minek minek ap aŋgek aŋgek, yip
yiruk ginɨŋgamb nen, kor kun ak niŋnim
aŋgniŋgamb.'
[6] "Bi yikop biynimb simb ma niŋep ak,
kun gak ak pen; [7-8] Gor ma ginɨŋgamb
aŋgiy niŋbim? Akaŋ pen, takiy mindiy
ginɨŋgamb aŋgiy niŋbim? Mer! Nimbip
aspiyn: biynimb nuk key niŋiy dak gok
kuyip, timey giyaknɨŋ, pumbnamb kisy-
imken nup aŋgniŋyiŋg mindpay rek, per
ma kond mindenɨŋgamb; aŋgniŋgambay
rek niŋiy ginɨŋgamb aŋgak."

Bi Peresiy Bap Takes Dep Bap

[9] Pen chin mind tep gipun; biynimb gu-
nap, mind tep ma gipay aŋgyak rek, kuyip
minim bap paydoŋ ay aŋgak, [10] "Bi Peresiy
bap, bi takes diyɨŋgip bap Gor nup aŋg-
niŋniŋg, Gor aŋgniŋep korip ak amnirik.
[11] Bi Peresiy ak namb nuk okok nep, Gor
nup lotiw giy aŋgak, 'Nip tep yimb aspiyn.
Yand bi gunap gipay rek; biyn siy, tap siy,
tap timey okok ma gipiyn. Yand bi takes
dep biy rek mer. [12] Wiyk minek minek
lotiw minden aŋgiy, per ñin omiŋal tap ma
ñimbiyn sek. Per tap yand onep wanjrem
ak diyɨŋg, nip nokom bap ñiy, yand onep
anjip ak nep dipiyn aŋgak.'
[13] "Pen bi takes dep ak, keykey siŋbikdoŋ
jiy kuyaŋgiy mindiy, gos kuŋay niŋiy aŋ-
gak, 'Gor. Yand bi tap siy tap timey gipiyn
ak, yip simb niŋnimin aŋgak.'
[14] "Nimbip aspiyn: Gor bi takes dep ak
kun aŋgek niŋiy, nup diy, bi suŋ-tep yimb
mindpiyn aŋgak ak nup ma dak. Yenen:
biynimb yimb kiyk key dand aranimbay
gok, Gor gek apyap pikniŋgambay. Pen

biynimb, Gor Biyomb mindip aŋgiy, pirikiy,
kapkap mindeniŋgambay gok; Gor gek
yimb mindeniŋgamb aŋgak."

Jiysis Ñapan Sikoy Gok Kuyip Bilesiym Gak
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Biynimb gok Jiysis ñapan chinup gok
bilesiym gaŋ aŋgiy, dand apey, bilesiym
gakniŋ, binuk gok, biynimb kun gok kuyip
niŋchikiy aŋgyak. 16 Kun geyak, Jiysis ñapan
sikoy gok suk aŋgek wiyakniŋ, binuk gok
kuyip aŋgak, "Yenen kun apim? Ñapan
sikoy gok kirgem, yip ker wiyaŋ. Gor
nup dipay mey; ñapan sikoy kun gok rek.
17 Ñapan sikoy gok, Gor minim ak kun kun
giy mindip aŋgey niŋiy, kasek dipay. Kun
ak nimbip niŋind aspiyn; biynimb ñapan
sikoy yip gosimb niŋbay rek niŋniŋgambay
gok, Gor kuyip diy, kond mindeniŋgamb;
biynimb yikop gok kuyip kirginiŋgamb aŋ-
gak."

Jiwda Biyomb Bap Tap Kuŋay Mindek
(Mat 19:16-22; Mak 10:17-22)

18 Jiwda biyomb bap, Jiysis mindek ak
apiy aŋgak, "Tiysa nand bi tep yimb. Yand
yergen, Gor gek per mindeniŋgayn?"
19 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Biynimb gunap
tep ma mindpay; Gor nuk nep mey, bi
tep yimb mindip. Kun ak gos yerip niŋiy,
yip bi tep yimb apan? 20 Pen nand Gor
low minim ak niŋban: 'Biyn siy bi siy ma
ginimimb. Chip ma ñaŋgnimimb. Tap siy
ma dinimimb. Yesek ma aŋgnimimb. Nap
nanim minim aŋgnimiyr ar ak nep niŋiy,
kindik ginimimb aŋgip' aŋgak."
21 Aŋgek, bi kun ak aŋgak, "Yand ñiskoy
miŋ tikiy, low minim ar kun ak kindik
gi dap dap, miñiy ñin biy, kindik ginep
mindpiyn aŋgak."
22 Jiysis minim kun ak niŋiy aŋgak, "Tap
nokom bap nep ma gipan. Tap nak
gok maŋgiysek yokiy maniy diy, biynimb
yimgeprek gok kuyip ñiy mey; mindrep
gep nand ak, mindeniŋgamb Gor miñmon
biyoŋ. Kun ak apiyn rek giy apiy, bi yand
bap mindenimin aŋgak."
23 Aŋgek, nuk minim kun ak niŋiy, gospar
yimb ayak.
24 Gospar ayek, Jiysis aŋgak, "Biynimb
tap kuŋay mindip gok, kosyam yimb Gor
nup gosimb niŋey, kuyip diy kond min-
deniŋgamb. 25 Kanj kamel gok, ñiw lek-
pay miŋgan ak amniŋ, kasek amniŋgiy
rek ayniŋgamb; pen biynimb maniy tap
kiyk kuŋay mindip gok, kosyam yimb Gor
nup gosimb niŋey, kuyip diy kond min-
deniŋgamb aŋgak."
26 Kun aŋgek, biynimb mindeyak gok aŋ-
gyak, "Minim aspan kun ak, biynimb gunap
Gor ker mindenjun rek ma ayip. Akaŋ
yerip?"
27 Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Ar gunap biynimb
giniŋgiy rek ma ayniŋgamb ak pen; Gor nuk
giniŋ, ginimuŋ rek nep mindip aŋgak."
28 Kun aŋgek, Piyta aŋgak, "Niŋan! Korip
tap chin gok maŋgiysek kirgiy, nip chiŋgiy
nep tapun aŋgak."
29 Aŋgek, Jiysis kuyip aŋgak, "Nimbip
niŋind aspiyn. Biynimb Gor biynimb nuk
kuŋay diy kond mindonimuŋ aŋgiy; ko-
rip, biyn, numam, nop, nonim, ñapan kiyk
gok kuyip kirgey, Gor sakiy ma giniŋgamb.
30 Miñiy mindpun ñin namb biy, kuyip
kond mind tep gek, tap kiyk gok, biynimb
kiyk gok kuŋaynep mindeniŋgamb. Pen
ñin kisen ak apek, nuk yip perper min-
deniŋgambay aŋgak."

Yip Pikayniŋgambay Aŋgiy Tip Ak Aŋgak
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

31 Jiysis binuk onep wimiŋgan ak kuyip,
dand gol okok amiy aŋgak, "Niŋim. Miñiy
Jerusalem amoniŋgambun, Bi bap Ñinuk
nup, wosrey Baybol buk ak tikiy aŋgyak rek
giniŋgambay. 32 Nup di bi Jiwda mer gok,
ñin ar ak ayeniŋgambay, nup aŋgjiwyiŋg,
ñiñloŋ ayiŋg, kiñuk giyiŋg, 33 miñ diy piky-
iŋg, pisnep pikayniŋgambay. Pen minek
omiŋal nokom mindiy, tip ak tikjakiy, kim
mindeniŋgamb aŋgak."
34 Pen kun aŋgek, binuk gok gos paŋ-
gyiknimuŋ rek ma ayek, minim asap ar ak
aŋgiy, ma niŋyak.

Jiysis Bi Windin Koy Gak Ak Gek, Windin Yimb Niŋak
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

35 Pen kisen, am miñmon Jeriykow am-
jakyakniŋ, bi windin koy, maniy tap gok
nen asimb aŋgyiŋgip bap, kinjeŋ yomb gol
siŋak bisiŋ mindek ak mey; 36 biynimb
kuŋaynep minim aŋg pandikyakniŋ, biyn-
imb gunap kuyip aŋgniŋiy aŋgak, "Yergis-
pay?"

[37] Aŋgek aŋgyak, “Jiysis bi Nasaret nimb
ak, apiy pandiksap aŋgyak.”
[38] Kun aŋgeyak, nuk suk yomb aŋgiy aŋ-
gak, “Jiysis! Depiyt Ñinuk! Yip simb niŋan
aŋgak.”
[39] Aŋgek, biynimb pandikeyak gok, nup
aŋ giy aŋgyak, “Yenen kun aspan? Kapkap
mindey aŋgyak.”
Kun aŋgyak ak pen, nuk kapkap ma
mindek, suk yomb aŋgyiŋ aŋgak, “Jiysis!
Depiyt Ñinuk! Yip simb niŋan aŋgak!”
[40] Aŋgek, Jiysis niŋiy aland giy, biynimb
gok kuyip aŋgak, “Poŋind yep maŋ siŋbiy
wim aŋgak.”
Aŋgek, poŋind apeyak aŋgak, [41] “Nip
yerginim?”
Aŋgek aŋgak, “Biyomb. Yip gey windin
ak tip niŋiyn aŋgak.”
[42] Aŋgek, Jiysis nup aŋgak, “Yip
geniŋgamb, windin yimb niŋniŋgayn aŋgiy
gos niŋban ak, windin niŋan aŋgak.”
[43] Aŋgek, won kun anep windin niŋiy,
Gor nup yimb ak dand aranyiŋ, Jiysis am-
nakniŋ, kindik gak. Biynimb maŋgiysek
Jiysis gak kun ak niŋiy, Gor nup yimb ak
dand aranyak.

19

Sakiyas Yerer Gak

[1-3] Pen miñmon Jeriykow namb kun ak,
bi maŋ nep won bap, maniy tap nuk
kuŋay mindyiŋgip ak mindek. Yimb
nuk ak Sakiyas. Nuk bi takes dep gok
kuyip, maŋgiysek kond mindyiŋgip. Ji-
ysis pandikakniŋ, biynimb kuŋaynep ap
niŋniŋg geyak, Sakiyas bi maŋ won ak mey,
Jiysis bi yerip rek ak niŋiyn aŋgiy, [4] nind
amiy, mon bind bap tanaraniy, Jiysis apek
tam bineŋ niŋmindek.
[5] Jiysis pen ap, mon tan mindek kiñiŋ
siŋak apiy, kuyoŋgiy niŋiy, Sakiyas nup aŋ-
gak, “Kasek luŋg yowan! Miñiy korip nand
ak, am mindeniŋgayn aŋgak.” [6] Aŋgek,
Sakiyas luŋg yapiy, miñmiñ giyiŋg, Jiysis
nup poŋind korip nuk amnak.
[7] Biynimb gok gak kun ak niŋiy, miluk
yapek aŋgyak, “Bi kun ak am, bi tap siy tap
timey gip korip ak, kiniŋg amjap aŋgyak.”
[8] Pen kisen am, Sakiyas korip ak minim
aŋg mindyiŋg, Sakiyas Jiysis nup aŋgak,
“Biyomb. Nand niŋan! Miñiy tap yand gok
bilok pis ak ay, pis ak biynimb simbgeprek
gok kuyip ñiniŋgayn. Yand nind tom giy,
biynimb gunap tap kuyip siy dinik rek ayip
gok, pen ñiniŋg, tap nokom bap dinik rek,
pen omiŋal omiŋal ñiniŋgayn. Pen tap
omiŋal siy dinik rek, pen ñiniŋg, onep jiy ak
ñiniŋgayn. Kun giy, gi dam dam maŋgiysek
day paŋg diy, kirginiŋgayn aŋgak.”
[9] Pen biynimb gok niŋmindyakniŋ, Jiysis
Sakiyas nup minim ak aŋgiy aŋgak, “Bi biy
nusind Ebraham, Gor nup gosimb niŋak rek
niŋimb ak mey; Gor miñiy nup diy, biynimb
nuk yip korip jimñiy kinbay gok kuyip diy
gip. [10] Yenen: bi bap Ñinuk wak ak, biynimb
Gor ker mindpay gok kuyip diniŋg ma wak;
biynimb nup ker ma mindpay gok kuyip
diniŋg awak aŋgak.”

Bi Onep Wanjrem Ak Maniy Diyak
(Mat 25:14-30)

[11] Pen biynimb kun gok, Jiysis mey, Biy-
omb per kond mindpun ak; Jerusalem
amek, nup kiyŋ aŋgayon, chinup kond
mindek, mindrep yimb giniŋgambun aŋgiy
niŋyak.
Jiysis gos niŋyak kun ak key niŋiy, minim
nind aŋgak ak niŋyakniŋ, minim bap sek
paydoŋ ay aŋgak, [12] “Bi biyomb mindep
rek bap, kond mindep yand ak mindip
amen, yip kiyŋ aŋgayek, andkind apiy,
biynimb miñmon yand guniy kuyip kond
mindenim aŋgiy, miñmon paryomb okok
amniŋgamb. [13] Pen kisen amniŋgamb: nind
bi nup woŋg giñiniŋgambay onep wan-
jrem ak kuyip suk aŋgek apey, maniy
yir omiŋal, omiŋal keykey bilok ñiy aŋg-
niŋgamb, ‘Maniy ñispiyn biy diy, woŋg
biysniys genimimb. Kisen yand tip ak
winiŋgayn aŋgniŋgamb.’
[14] “Kun aŋgiy, amniŋgamb ak pen; biyn-
imb miñmon nuk yip jimñiy gok, nup miluk
niŋiy, bi gunap aŋgyokey kisen amiy, bi
kond mindep ak nup aŋgniŋgambay, ‘Bi
chinup kiyŋ aŋg ayniŋg gispan biy, chin ma
diniŋgambun aŋgniŋgambay.’
[15] “Pen nup kiyŋ aŋgayek, tip ak and-
kind apiy, bi nup woŋg giñiniŋgambay
gok kuyip, suk aŋgek apey aŋgniŋgamb,
‘Maniy ñinik gok sikyim gi andik mandik
giy; pen yerip yerip dipim?’ [16] Aŋgek, bi
nind winiŋgamb ak aŋgniŋgamb, “Biyomb.
Maniy yir yip ñinak omiŋal ak, sikyim gi
andik mandik giy, pen yir ñin jiwiy ak
dipiyn aŋgniŋgamb.”

17 “Aŋgek, biyomb ak aŋgniŋgamb, ‘Nand
girep gipan. Tap sikoy ak ñenik, woŋ girep
ginak rek, miñiy miñmon dawin yomb onep
wanjrem ak aŋgen, kond mindeniŋgamban
aŋgniŋgamb.’
18 “Bi namb ak apiy aŋgniŋgamb, ‘Biy-
omb. Maniy yir yip ñinak omiŋal ak, sikyim
gi andik mandik giy, pen yir onep mamind
ak dipiyn aŋgniŋgamb.’
19 “Aŋgek, biyomb ak aŋgniŋgamb, ‘Gipan
kun ak rek, miñiy nip aŋgen, dawin yomb
onep mamind ak kond mindeniŋgamban
aŋgniŋgamb.’
20-21 “Pen bi nup woŋ giñemb bap apiy
aŋgniŋgamb, ‘Biyomb. Yand nip niŋbiyn.
Nand bi kalrimey yimb. Biynimb gunap tap
kuyip gok sikyim girep giy mer; pilgiy rek
dipan. Tap woŋ kosyam giy yimbay gok,
nand kilis giy nep ñimban. Kun ak yand
nip pirikiy mey, maniy yir yip ñinak omiŋal
ak, yikop dam tiwniŋ ayen mindek, miñiy
dand opiyn aŋgniŋgamb.’
22 “Aŋgek, biyomb ak aŋgniŋgamb,
‘Minim nak apan ak tuŋgandikiy, nip key
kor giniŋgayn. Yip bi timey yimb, biynimb
tap kuyip gok sikyim girep giy mer; yikop
diy, tap woŋ kosyam gi yimbay gok, nand
kilis giy nep, taw piliŋ dipan apan kun ak;
23 yenen maniy yip ak diy, dam beŋ ayey,
andkind apiy siyniŋ gunap sek ma dipiyn
aŋgniŋgamb.’
24 “Kun aŋgiy, bi yep maŋ siŋak
mindeniŋgambay gok kuyip aŋgniŋgamb,
‘Maniy yir yip omiŋal ak piliŋ diy, bi
maniy yir ñin jiwiy mindip ak nup ñim
aŋgniŋgamb.’
25 “Aŋgek aŋgniŋgambay, ‘Biyomb. Nuk
maniy yir ñin jiwiy ak, di mindip aŋg-
niŋgambay.’
26 “Aŋgey aŋgniŋgamb, ‘Nimbip aspiyn.
Per biynimb tap kiyk kuŋay mindip gok, gu-
nap sek dipay; pen biynimb tap kiyk siskoy
mindip gok, gey pisnep yap amimb. 27 Pen
biynimb, ‘Kiyŋ kun ak chin ma diniŋgam-
bun aŋgiy, miluk niŋbay gok kuyip am
dand apiy, windin yirik ar yip siŋbiy, ñaŋg
aynimimb aŋgniŋgamb’ aŋgak.”

Jiysis Nup Kiyŋ Gok Kuyip Gipay Rek Giyiŋ
Dand Jerusalem Amniyak

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

28 Jiysis kuyip minim kun ak aŋgiy,
binuk gok yip Jerusalem amnun aŋgiy,
nuk nind giy, 29 am am, Oliyp pir miñmon
Betpasiy-Beteniy gol siŋak amjakiy, binuk
omiŋal kuyip aŋgyokiy aŋgak, 30 “Miñmon
wikan bindoŋ amiy niŋniŋgayr; doŋgiy
marip biynimb ma dand tapay bap, ti-
wniŋgayey mindeniŋgamb. Wisikiy dand
winimiyr. 31 Pen biynimb gunap apiy aŋg-
niŋgiy, ‘Kanj doŋgiy chinup ak yenen wisik
dand amjipiyr aŋgeniŋgiy’ aŋgnimiyr, ‘Biy-
omb ak woŋ mindek aŋgyokamb, diniŋ
opur aŋgnimiyr’ aŋgak.”
32 Kun aŋgek, amiy niŋrik: aŋgak rek nep
mindek. 33 Am miñ ak wisik giriknıŋ, bi
doŋgiy nop nimb gok apiy aŋgyak, “Doŋgiy
marip chinup ak yenen miñ wisiksipiyr?”
34 Aŋgey aŋgrik, “Biyomb ak woŋ min-
damb aŋgip ak mey, wisiksipur aŋgrik.”
35 Kun aŋgiy, doŋgiy marip kun ak miñ
wisikiy, poŋind dand Jiysis mindek ak am-
jakiy, chech kiyk band gunap tuŋgjiwiy, di
doŋgiy ar ak ay, Jiysis nup di ar kun biyoŋ
ayer bisgak.
36 Bisgiy, lor ar ak amnakniŋ, biynimb
gok, chech tap okok dap lor ar kun ak
ayakniŋ, tawyiŋ tawyiŋ amnak. 37 Am
am, Jerusalem maŋ maŋ gakniŋ, Oliyp dum
kinjeŋ kuyaŋgipay tip ak, biynimb nuk gok
kuŋaynep, nup miñmiñ yimb giyiŋ, tap
yerip yerip gak gok gos ak niŋiy, suk yomb
aŋgyiŋ, Gor nup yimb ak dand aranyiŋ,
38 aŋgyak:

“Gor kiyŋ yomb chinup aŋgyokamb
wip biy, chinup kond mindrep
giniŋgamb.
Chinup direp yimb gip kun ak, yimb nup
dand yiy ar biyoŋ aranjun aŋgyak.”

39 Kun aŋgyakniŋ, bi Peresiy gunap namb
kun okok mindeyak gok, Jiysis nup aŋgyak,
“Tiysa. Biynimb nak gok kuyip aŋg gey,
kun ma aŋgyaŋ aŋgyak.”
40 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, “Nimbip aspiyn;
kun ak ma aŋgeniŋgambay, Gor kamb gok
gek, minim aŋgniŋgambay aŋgak.”

Jiysis Jerusalem Niŋiy Siy Aŋgak

41 Jiysis Jerusalem maŋ maŋ giyiŋ, dawin
yomb kun ak niŋiy, siy ñiŋ tik dam yoky-
iŋ aŋgak, 42 “Miñmon Jerusalem. Nimbip
simb yimb niŋsipiyn. Nimbip di Gor yip
jimñiniŋ winik ak niŋbikip rek, tep yimb
gipkip! Pen ma niŋiy, windin koy rek
mindpim! Gor nimbip ker apek ma dipim
rek, 43 kisen bi gunap ap dawin yomb nimbip

biy, ñiluk ay kus kus gi mindiy, 44 pisnep gi
timey yimb gey, woŋg wariy, minj, korip,
tap gunap ma yimb mindeniŋgamb aŋgak."

Jiysis Gor Aŋgniŋep Korip Miŋgan Ak Amnak
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Kun aŋgiy, nuk Gor aŋgniŋep korip
ak amiy, biynimb sikyim geyak gok kuyip,
aŋg mis yokyiŋ aŋgak, 46 "Baybol buk tikiy
aŋgyak, 'Korip yand ak, yip aŋgniŋep korip
ak mindip aŋgyak' ak pen, nimb sikyim gem
gem, biynimb tap siy diy, ap kapkap kinbay
korip bap rek ayip aŋgak."
47 Pen Jiysis minek minek, ap Gor aŋg-
niŋep korip miŋgan ak, biynimb gok kuyip
minim aŋgñiyiŋgip. Bi Gor nup tap sim-
boŋgep yomb gok, bi low tiysa gok, bi
minim tuŋgasikep gok nup pikayun aŋgiy,
gos nokom niŋyak ak pen, 48 biynimb
maŋgiysek minim tep nup ak niŋun aŋgiy,
yiñrimey yimb geyak, minim bap aŋgiy nup
pikayniŋgiy rek ma ayak.

20

Nip An Aŋgek Kun Girapan
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Pen ñin namb kun siŋak, Jiysis Gor aŋg-
niŋep korip miŋgan ak amiy, nuk biynimb
di Gor yip jimñiy ayniŋgamb minim tep
ak aŋgñakniŋ, bi Gor nup tap simboŋgep
yomb gok, bi low tiysa gok, bi minim tuŋ-
gasikep gok apiy, 2 nup aŋgyak, "An nip
aŋgek, ap Gor aŋgniŋep korip biy, biynimb
gok kuyip yuk yokyiŋ, minim aŋgñiyiŋ
girapan?"
3 Aŋgey aŋgak, "Yand nimbip pen, aŋg-
niŋep bap aŋgniŋniŋ gispiyn. 4 Jon biyn-
imb gok kuyip ñiŋ pikñak ak, gos nuk key
niŋiy gak akaŋ, Gor aŋgek gak?"
5 Aŋgek, kiyk key aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋ-
gyak, " 'Gor aŋgek Jon biynimb gok kuyip
ñiŋ pikñak aŋgon,' nuk aŋgniŋgamb, 'Kun
ak minim nup ak, yenen ma niŋbim aŋg-
niŋgamb.' 6 Pen Jon gos nuk key niŋiy, biyn-
imb gok kuyip ñiŋ pikñak aŋgon, biyn-
imb guniy, Gor aŋgek apiy gek niŋbay rek,
chinup kamb jiw pikayniŋgambay aŋgyak."
7 Kun aŋgiy, Jiysis nup aŋgyak, "Jon ap
biynimb gok kuyip minim aŋgñiy, ñiŋ
pikñiy gak ak, chin ma niŋbun. Gos nuk key
niŋiy gak akaŋ, Gor aŋgek gak aŋgyak."
8 Kun aŋgey, kuyip aŋgak, "Nimb yip pen
ma aŋgñimbim rek, yand pen; an aŋgek
ap gispiyn ak, nimbip ma aŋgñiniŋgayn
aŋgak."

Jiwda Biyomb Gok Bi Gor Woŋg Giñiyiŋgipay Gok Timey Giyak Rek, Ñinuk Nup Kunep Giniŋgambay Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Pen Jiysis kuyip paydoŋ ay aŋgak, "Bi
bap wayn woŋg ak gi yimiy, biynimb woŋg
nup giniŋgambay gunap kuyip aŋgay, nuk
am miñmon paryomb okok mindeniŋgamb.
10 Pen wayn maŋgiy pik giniŋgamb ñin
ak, binuk bap aŋgyokiy aŋgniŋgamb, 'Am
aŋgey, wayn maŋgiy yip gunap ñey, dand
winimin aŋgniŋgamb.' Aŋgek amjakek,
biynimb wayn woŋg gi mindeniŋgambay
gok, nup pik pik ay, yikop aŋgyokey and-
kind winiŋgamb. 11 Kun gey, bi wayn woŋg
nop nimb ak, bi bap pen aŋgyokek am-
niŋgamb. Pen nup kunep pik pik ay, yikop
aŋgyokey andkind winiŋgamb. 12 Kun gey,
bi kisenimb bap aŋgyokek amjakek, nup
tapin yimb pikiy, lipiŋ dam mis akyaŋ
yokniŋgambay.
13 "Kun geniŋgambay, bi woŋgday
nop nimb ak, Ñi mapin yand ak yoken,
minim aŋgeniŋgamb niŋniŋgambay aŋgiy,
yokniŋgamb. 14 Yokek amjakek, biynimb
wayn woŋg gi mindeniŋgambay kun gok
aŋgniŋgambay, 'Ñi wip biy, nop wayn woŋg
ak, nuk dinimuŋ rek ayip. Nup pisnep
pikay, chin dun aŋgniŋgambay.' 15 Kun
aŋgiy, nup lipiŋ dand mis okok amiy,
pisnep pikayey kumniŋgamb. Pen kun
geniŋgambay, bi woŋgday nop nimb ak
kuyip yerginiŋgamb? 16 Nuk apiy, biynimb
kun gok kuyip pikay, woŋgday kun ak
biynimb gunap kuyip pen aŋgek, kond
mindeniŋgambay aŋgak."
Jiysis kun aŋgek, biynimb niŋmindeyak
gok aŋgyak, "Mer! Chinup Jiwda biynimb
kun ma ginimuŋ. Biynimb kisenimb gok
aŋgek, ma kond mindeniŋgiy aŋgyak."
17 Aŋgeyak, kuyip niŋkuskus giy aŋgak,
"Baybol buk ak, minim kun ak rek tikiy
aŋgyak:
'Bi korip gep gok, kamb bap tep ma gek kir-
giyak ak pen, miñiy korip sap namb
yomb biyaŋ ak piŋiyñiy mindip
aŋgiy' tikyak.

18 "Biynimb kamb ar kun ak apyap
pikniŋgambay gok, tapin nep pikniŋgamb.
Pen kamb kun ak puŋgjiw apyapiy,
biynimb aybirikniŋgamb gok, pisnep
piksimbjakniŋgamb aŋgyak."
19 Jiysis kun aŋgek, "Chinup nep asap
aŋgiy," bi low tiysa gok sek, bi Gor nup
tap simboŋgep yomb gok sek nup kor gun
aŋgiy niŋyak ak pen; biynimb kuŋaynep
niŋmindeyak niŋiy, pirikiy kirgiyak.

Rom Biyomb Siysa Nup Takes Pikjun Akaŋ Mer Aŋgyak

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Pen minim aŋgak gok niŋiy, nup yergiy
dand kor amjun aŋgiy, am biynimb gunap
kuyip mimuŋg giy aŋgyak, "Nimb biyn-
imb tep rek silok ay, am tom giy, nup
minim gunap aŋgem, pen yerip aŋgonimuŋ
niŋiy, nup dand gapman kor yomb ak am-
niŋgambun aŋgyak." 21 Kun aŋgey, nup
am aŋgniŋiy aŋgyak, "Tiysa. Chin niŋbun;
yip yerip gos niŋniŋgambay aŋgiy minim
key gunap ma apan; biynimb gok kuyip
Gor minim aŋgñiniŋ akaŋ, yerip aŋgniŋ,
yipund giy nep apan. 22 Kun ak yergin-
jun. Rom gapman biyomb Siysa nup, takes
pikjun akaŋ, mer?"
23 Kiyk yesek tom giyak kun ak, Jiysis
key niŋiy, kuyip aŋgak, 24 "Maniy takes pik-
pay kun ak bap yip diñem niŋiyn aŋgak."
Aŋgek, diñey niŋiy aŋgak, "Maniy bak ak,
kawnan an ker mindiy, yimb tikyak kun ak,
an yimb ak mindiy gip?"
Aŋgek aŋgyak, "Siysa kawnan ak mindiy,
yimb nuk ak mindiy gip aŋgyak."
25 Aŋgey, kuyip aŋgak, "Kun ak Siysa yip
ginimimb aŋgip gok, nup ginimimb; Gor
yip ginimimb aŋgiy niŋimb gok, nup ginim-
imb aŋgak."
26 Pen minim aŋgak kun ak, kiyk niŋey,
miker nup bap, dinimuŋ rek ma ayek, wal
aŋgyak. Bi gos tipaŋgiy niŋiy aŋgip aŋgiy,
pen minim gunap ma aŋgiy, minim gomb
pisnep kurgak.

Biynimb Kumiy Tip Tikjakpay Akaŋ Aŋgyak

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Biynimb gunap, biynimb kumiy ma tik-
jakpay aŋgiy, gos ak niŋyiŋgipay. Biynimb
kun gok kuyip, "Sanjiwsiy biynimb" aŋgy-
iŋgipay. 28 Kiyk gos kun ak niŋyiŋgipay rek,
ap Jiysis nup nembnemb giyiŋ aŋgyak,
"Tiysa. Bi Gor minim aŋgep Mosis; minim
bap chinup tikiy aŋgak:
'Bi bap biyn diy, ñapan tikiy mer yikop ku-
meniŋgamb, numam nuk bap pen,
biyn kun ak diy, ñapan nup ak aŋgiy
tikniŋgamb aŋgak.'
29 Kun ak, bi kiñiŋ sek onep ar ak
mindeniŋgambay; numam nind ak biyn
diy, ñapan tikiy mer; yikop kumniŋgamb.
30 Kumek, numam namb pen, biyn kun
ak diy, kunep ñapan tikiy mer; yikop
kumniŋgamb. Kun gek, numam namb ak
pen diniŋgamb. 31 Ak kunep ñapan tikiy
mer; yikop kumniŋgamb. Kun gi dam dam,
numam onep ar ak maŋgiysek ñapan tikiy
mer; yikop kumniŋgambay. 32 Kisen biyn
kun ak kunep kumniŋgamb. 33 Pen kumiy
tikjakniŋgambay apan ak, biyn nokom
binuk di onep ar ak ayniŋgamb kun ak,
kisen an ker mindeniŋgamb aŋgyak."
34 Aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Miñiy mind-
pun ñin biy, biyn gok bi dipay; bi gok biyn
dipay. 35 Pen Gor biynimb nuk gok kumiy
tikjakiy, biyn gok bi ma diniŋgambay; bi
gok biyn ma diniŋgambay. 36 Pen tip ak
ma kumniŋgambay; Gor ñi pañ nuk gok
mindiy, enjol nuk gok per mindpay rek
mindeniŋgambay. 37 Biynimb kumiy tikjak-
pay minim ak, Mosis kunep aŋgiy tikak ak
niŋbun. Gor mon bind maŋlaŋ gek namb
ak mindiy, basind nind kumyak gok yimb
aŋgiy, Mosis nup aŋgak, 'Yand Gor yesek
bap mer; Ebraham, Aysek, Jekop Gor kiyk
yand mindpiyn aŋgak.' 38 Biynimb nind
kumyak gok, 'Gor kiyk mindpiyn' aŋgak rek
chin niŋbun; biynimb kim mindpay akaŋ,
kumbay gok Gor niŋimb, maŋgiysek kim
mindpay." 39 Jiysis kun aŋgek, bi low tiysa
gunap aŋgyak, "Tiysa. Minim yipund giy
nep aspan aŋgyak." 40 Minim aŋg tep gak
kun ak pirikiy, kisen minim gunap nup ma
aŋgniŋyak.

Yip Yenen Kiyŋ Yomb Key Yimb Ak Ma Apay Aŋgak

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Pen Jiysis kuyip aŋgak, "Biynimb gok,
Kiyŋ yomb key yimb ak nup, Depiyt Biyomb
nuk aŋgniŋgiy ak pen; yenen nup Depiyt
tik dand amiy apiy gek, tikpay ñi ak nep
apay. 42 Depiyt nuk key, Kiyŋ yomb key
yimb ak nup minim aŋgiy, Baybol buk day
'Sam' apay ak tikiy aŋgak:

'Biyomb Gor, Biyomb yip ak nup aŋgip,
"Nand ñin yipund kind yip okok
mindiy, [43] mind dand amiy, biyn-
imb nip alemb alemb ñimbay gok
kuyip, tomb beŋ nand okok ayen,
tawbirikniŋgamban aŋgip" aŋgiy'
tikak.
[44] Pen Depiyt Kiyŋ yomb key yimb ak nup,
Biyomb yand aŋgak kun ak, yenen nup
Depiyt ñinuk ak nep apay aŋgak."

Bi Low Tiysa Gok Mind Tep Ma Gipay Aŋgak
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

[45] Pen biynimb gok niŋmindyakniŋ, Jiysis
binuk gok kuyip aŋgak, [46] "Nimb bi low tiysa
gok gipay rek ginimimb rek ayip ak, niŋrep
yimb ginimimb. Kiyk gipay ar ak, okok taŋ-
gon yimb chinup anep aŋgyaŋ aŋgiy, chech
paryomb gok yimiy, nan-gep korip ak amiy,
biyomb bispay ar ak bisgiy, tap yomb ñim-
bay ñin ak, am biyomb bisginiŋgiy tip ak
dipay. [47] Pen biyn yandiw gok korip tap
kuyip okok, chinup nimb tikaŋ aŋgiy lip lip
giyiŋg, Gor nup aŋgniŋsipun aŋgiy, minim
paryomb yesek yesek ar gok apay. Kun
gipay ak, kisen yiwur yomb key yimb ak,
diniŋgambay aŋgak."

21

Biyn Kaŋil Ak Opriyŋ Ñak
(Mak 12:41-44)

[1] Jiysis Gor aŋgniŋep korip miŋgan ak,
am mindiy niŋak: biynimb maniy sek gok,
maniy gunap dap kes opriyŋ ayiŋgipay
miŋgan ak yokeyak. [2] Pen biyn yandiw sim-
bgeprek bap, maniy likañsek sikoy omiŋal
ak dap yokak. [3] Yokek, Jiysis niŋiy aŋgak,
"Nimbip niŋind aspiyn. Biynimb gunap
maniy siskoy yokpay; biyn yandiw sim-
bgeprek biy, maniy nuk yomb yimb ak
yokip. [4] Pen biynimb gunap, maniy kiyk
kuŋaynep mindakniŋ opriyŋ ñimbay; biyn
yandiw simbgeprek biy, maniy nuk mindip
rek maŋgiysek yokip. Tap taw ñiŋnimuŋ
bap ma mindip aŋgak."

Gor Nup Aŋgniŋep Korip Ak Timey Giniŋgambay Aŋgak
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

[5] Pen binuk gunap aŋgyak, "Gor aŋgniŋep
korip biy, kamb tep tep tap okok dand
apiy giyak ak, tep yimb mindip aŋgyak."
Kun aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, [6] "Kun apim
ak pen, kisen tap tep niŋsipim kun gok
ma mindeniŋgamb. Amiybi miñmon okok
nimb gok apiy, maŋgiysek tuŋgwaniŋg
diyokey, kamb bap, kamb bap ar ak ma
mindeniŋgamb aŋgak."

Kisen Miker Giniŋgamb
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

[7] Aŋgek, nup aŋgniŋiy aŋgyak, "Tiysa.
Tap kun ak ñin akay rek kun giniŋgamb.
Pen tap yerip rek ak gek niŋiy, miñiy giniŋg
gisap aŋgniŋgambun aŋgyak."

[8] Aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Niŋrep gin-
imimb! Biynimb kuŋaynep ap tom giy,
yimb yip ak diy aŋgniŋgambay, 'Yand nep
aswiyn. Ñin yomb ak wip aŋgniŋgambay.'
Kun aŋgey, niŋind apay aŋgiy ma niŋnim-
imb.

[9] "Pen miñmon wikan gunap tikjakiy,
miñmon wikan gunap yip penpen
giniŋgambay; miñmon wikan gunap kiyk
keynep penpen gey niŋiy, ñin kisen
apay ak winiŋg gakniŋ gispay aŋgiy, ma
piriknimimb. Ñin kun ak kisen winiŋgamb
aŋgak."

[10] Kun aŋgiy, kuyip aŋgak, "Miñmon gu-
nap, miñmon gunap yip penpen giniŋgam-
bay. Biyomb gunap layn nuk gok tikjakiy,
biyomb gunap layn nuk gok yip penpen
giniŋgambay. [11] Miñmon okok kuŋaynep
monmon yomb diy, yiwan yomb giy, miñak
yomb giy giniŋgamb. Tap semb ar biyoŋ
gok key kindik nimb ayek, pirikep rek
ayniŋgamb.

[12] "Pen tap kun gok kisen kun giniŋgamb;
nind yip ker mindpim rek, nimbip timey
giniŋgambay. Nimbip kor giniŋg, dand Ji-
wda nan-gep korip ak amiy, kor giy, kalam-
bis ay, dand gapman biyomb kor ak am-
niŋgambay. [13] Nimbip giniŋgambay kun ak,
minim tep yip ak miseŋ aŋgñinimimb rek
ayniŋgamb. [14] Pen minim yerip rek aŋgjun
aŋgiy, nind ma piyow niŋnimimb. [15] Yand
key nimbip gos tep ñen, aŋgñimbikniŋ,
kiyk niŋey diyokep rek ma ayniŋgamb.

[16] "Pen nap, nanim, namam, buŋgiy nimb,
biynimb nimb key gok mimuŋg giy; nim-
bip gunap pisnep pikayniŋgambay. [17] Yip
dipim rek, biynimb maŋgiysek nimbip
miluk niŋniŋgambay. [18] Pen jun kas nimbip
bap ma kurginiŋgamb. [19] Yip chiŋgiy nep
mindiy mey; perper mindeniŋgambim.

Dawin Yomb Jerusalem Biy Gi Timey Giniŋgambay Aŋgak

(Mat 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 "Pen amiybi gok ap, Jerusalem kus
kus giyaknin; maŋ mindip Jerusalem timey
giniŋgambay aŋgiy, 21 biynimb Jiwdiya min-
deniŋgiy gok, pirik miñmon yirik okok am-
niŋgiy. Biynimb Jerusalem mindeniŋgiy
gok, pirik mis amniŋgiy. Pen biynimb mis
okok mindeniŋgiy gok, dawin yomb miŋ-
gan biyaŋ ma amniŋgiy. 22 Yenen: Gor nup
kirpay rek, ñin kun ak, Baybol buk tikiy aŋ-
gyak aŋgyak rek nep giniŋgamb. 23 Pen biyn
ñapan koŋgiy mindeniŋgambay gok sek,
biyn ñapan tiy ñeniŋgambay gok sek kuyip,
miker yomb giniŋgamb. Gor Yisrel biyn-
imb gok kuyip, miker yomb ñinim aŋgiy,
miñmon biy gi timey yimb giniŋgamb.
24 Biynimb gunap kuyip, baynat diy piŋiy
ayniŋgambay; biynimb gunap kuyip miñ
ay, dand miñmon gunap amniŋgambay.
Pen biynimb Jiwda mer gok, dawin yomb
Jerusalem timey gi mindey mindey, Gor
kuyip ñin aŋgayak ak pandikek nep, kir-
giniŋgambay.

Bi Bap Ñinuk Melik Sek Winiŋgamb

(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 "Pen pumb ak key yimb ay, takin ak key
yimb ay, gap gok key yimb ay giniŋgamb.
Ñiŋ siy paŋg apiy giw yomb aŋgek, biyn-
imb miñmon kind kind maŋgiysek gospar
ayiŋ, gos kuŋaynep niŋniŋgambay. 26 Tap
semb ar biyoŋ mindip gok, okok nimb okok
nimb gek, miñmon biy yerginiŋ gisap
aŋgiy, jel pirikiy, gos tikek apek, kumemb
rek ayniŋgamb. 27 Nind kun geniŋgamb,
kisen Bi bap Ñinuk semb biyoŋ nimb
Nop kilis ak diy, melik tep nuk ak sek
winiŋgamb. 28 Tap aspiyn biy kisen gakniŋ,
Biyomb chinup tuŋgasik diniŋgamb ak,
maŋ mindip winiŋgamb aŋgiy, niŋminden-
imimb aŋgak."

Mon Kiyaw

(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Jiysis kun aŋgiy, minim bap tikdam
ay aŋgak, "Mon kiyaw ak sek, mon yikop
gunap sek silup ayek niŋiy, 30 miñiy pumb
ayniŋ gisap aŋgiy niŋbim. 31 Kun ak
rek, tap apiyn gok gakniŋ aŋgniŋgambim,
'Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb ñin
ak, maŋ asaw aŋgniŋgambim.' 32 Biynimb
mindeniŋgambay ñin kun ak, ma kum-
niŋgambay; kim mindyaknin, tap aspiyn
gok maŋgiysek gek niŋniŋgambay. Niŋind
yimb apiyn. 33 Semb ar biyoŋ sek, mankumb
biy sek kurginiŋgamb; pen minim yand ak
ma kurginiŋgamb.

Jiysis Aŋgak "Niŋrep Giy Mindenimimb Aŋ-gak"

34 "Pen niŋrep ginimimb. Ñiŋ kilis
tap gok kuŋay ñimbiy, sikyim, simiy yiŋ
chendbil, tap man ar biy nep gos niŋ-
mindeniŋgambim; ñin kun ak apiy, nim-
bip yakir tap gok gon ayey dip rek ak
diniŋgamb. 35 Akniy nep ma giniŋgamb;
biynimb miñmon kiñiŋ waŋgin omiŋal ak
mindpay rek maŋgiysek giniŋgamb. 36 Kun
ak niŋrep ginimimb. Gor nup aŋgniŋyiŋ
nep mindem mey; tap kun gok gakniŋ,
nimbip kond mindek, kim amiy, am Bi bap
Ñinuk windin yirik ar ak mindeniŋgambim
aŋgak."

37-38 Jiysis ñin kaw kun ak, am Gor aŋg-
niŋep korip miŋgan ak mindiy, biynimb
gok kuyip minim aŋgñiyiŋgip. Kiyk minim
nup niŋun aŋgiy, maynamb yimb tikjakiy,
Gor aŋgniŋep korip ak amyiŋgipay. Pen
kisyim waknin, Jiysis nuk am miñmon Oliyp
dum kinyiŋgip.

22

Jiwdas Jiysis Nup Ñaŋgyaŋ Aŋgiy Mimuŋg Gak

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

1 Jiwda ñin yomb biret yiys sek ma ñim-
bay ñin ak, maŋ maŋ wak. Ñin yomb kun
ak, enjol bap, Yijip biynimb kuyip pikayiŋ,
Yisrel biynimb kuyip niŋiy kirgak ak mey,
"Pasopa" apay.

2 Pasopa ñin yomb kun ak maŋ gakniŋ,
Gor nup simboŋgep biyomb gok sek, bi
low tiysa gok sek Jiysis nup ñaŋgun aŋgyak
ak pen, biynimb gok kuyip pirikiy, yergiy
ñaŋgjun aŋgiy, aŋgniŋmindeyak.

3 Aŋgniŋ mindyaknin, Seytan, Jiysis
binuk Jiwdas, Yiskariyot nup molik sikak.
4 Sikek, nuk am Gor nup simboŋgep
biyomb gok sek, Gor aŋgniŋep korip
kond mindyiŋgipay poliys biyomb gok
sek mindeyak ak amiy aŋgak, "Jiysis nup
kayn gi dand amen, nup pikayniŋgambim
aŋgiy minim ak kuyip aŋgñak. 5 Aŋgñek,
kuyip tep gakniŋ, nup aŋgyak, "Nip maniy

ñiniŋgambun aŋgyak." 6 Aŋgeyak mey; nuk
Jiysis biynimb gok yip ma mindonimuŋ
won ak, nup kayn gi dand amiy, biyomb
gok kuyip ñinim aŋgiy, kond mindek.

Pasopa Tap Ak Ñiŋniŋg Gayrep Giyak
(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

7 Pen biret yiys sek ma ñimbay ñin kun
ak apek, siypsiyp ñiluk pik Gor nup sim-
boŋg ñiŋjun aŋgiy, 8 Jiysis nuk Piyta yip,
Jon yip kuyip aŋgyokiy aŋgak, "Nirmiŋay
am Pasopa tap ñiŋniŋgambun gok gayrep
genimiyr aŋgak."
9 Aŋgek aŋgrik, "Akay kun ginjur?"
10 Aŋger aŋgak, "Nirmiŋay dawin yomb
ak amiy niŋniŋgayr; bi bap ñiŋg mal dand
apeniŋgamb. Nup namb pikiy, amnimuŋ
miŋgan okok amiy, 11 bi korip nop nimb kun
ak nup aŋgnimiyr, 'Tiysa nip aŋgip, Korip
miŋgan akay, bi yand gok yip, Pasopa tap
ñiŋniŋgambun aŋgip aŋgnimiyr.' 12 Aŋger,
niripmiŋay dam korip miŋgan yomb cheya
tap gok sek mindeniŋgamb ar biyoŋ ak
aŋgek, Pasopa tap ñiŋniŋgambun gok, miŋ-
gan kun ak gayrep genimiyr aŋgak."
13 Aŋgek amiy niŋrik: aŋgak aŋgak rek
nep mindek, Pasopa tap ñiŋniŋ giyak gok
gayrep gerik.

Jiysis Binuk Gok Kuyip Biret Wayn Ñak
(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Pen duŋgek wakniŋ, tap ñiŋniŋg, bi
minim nup dand amemb gok yip ap bisiŋg
kus kus giy, 15 kuyip aŋgak, "Per gosimb
yip wip ak, nimb yip Pasopa tap ñiŋniŋg
gispun biy ñimbiy mey, kisen yiwur yomb
diniŋgayn. 16 Yenen: nimbip aspiyn, kisen
tip ak ma ñiŋniŋgayn; yikop nep minden
minden, siypsiyp ñiluk per ñimbun junj
ak miseŋ gek, Gor biynimb nuk diy kond
mindeniŋgamb ñin ak nep, tap yomb ak
ñiŋniŋgambun aŋgak."
17 Jiysis kun aŋgiy, ñiŋg wayn kap ak diy,
Gor nup tep aŋgiy, binuk gok kuyip ñiyiŋg
aŋgak, "Ñiŋg ñispiyn biy diy ñiŋnimimb.
18 Pen nimbip aspiyn: miñiy ñin biy tikiy,
ñiŋg wayn ak ma ñimben, Gor biynimb nuk
gok kuyip diy kond mindeniŋgamb ñin ak
winiŋgamb aŋgak."
19 Kun aŋgiy, biret ak kunep diy, Gor
nup tep aŋgiy, tipaŋg kuyip ñiyiŋg aŋgak,
"Mumbwak yip yiwur yomb giniŋgamb rek,
nimbip aspiyn. Ar kun ak biret biy diy, gos
yip niŋyiŋg ñiŋnimimb aŋgak."
20 Pen tap ñimbdiy, wayn ñiŋg ak diy,
kap miŋgan ak soŋgiy, kuyip ñiyiŋg aŋgak,
"Likañ yip yapek kumen nep, Gor nim-
bip biynimb yand aŋgiy, diniŋgayn aŋgak
minim ar ak wos amniŋgamb ak mey; nim-
bip ñiŋg wayn biy ñispiyn.
21 "Pen niŋim! Bi yip kayn gi dand am-
niŋgamb ak yip bisiŋg mindpun. 22 Bi bap
Ñinuk, Gor aŋgak kinjeŋ ar ak kindik giy
kumniŋgamb ak pen; bi nup kayn gi dand
amniŋgamb anup, simb niŋsipiyn aŋgak."
23 Jiysis kun aŋgek, binuk gok kiykaw nep
"An rek kun giniŋgamb aŋgiy," pen aŋgek
pen aŋgek gi mindeyak.

Binuk Gok Yand Biyomb Minden Aŋgiy Pen-
pen Aŋgyak

24 Jiysis binuk gok "Nimb mer! Yand
biyomb minden aŋgiy," kiykaw nep, key
penpen aŋg mindeyak. 25 Jiysis kuyip aŋgak,
"Gapman biyomb Gor ker ma mindpay gok,
biynimb gok kilis giy kond mindyiŋg apay,
'Kuyip direp yimb gipun apay.' 26 Pen nimb
kun ak rek ma ginimimb. Biyomb nimb
gok, ñi paranj rek mindeniŋgiy; biyomb sik-
erek gok, bi woŋg giñemb rek mindeniŋgiy.
27 Mankumb biy gipay miñ ar ak, biyomb am
bisgey, bi woŋg giñimbay gok, keñmaŋgiy
tap kuyip gok marik gipay. Pen yand nim-
bip yikop, bi woŋg giñimbay rek ak gipiyn.
Nimb kun ak rek ginimimb.
28 "Yip miker yimb gip ñin biy ma kirpim;
kond nep mindpim. 29 Kun gipim ak Gor yip
aŋgip, 'Biynimb gok kuyip diy kond min-
deniŋgamban,' aŋgip rek, yand pen nimbip
aspiyn ak mey; 30 ñin kun ak tomb aŋgin yip
ak mindiy, Jiwda kiñiŋ yomb keykey onep
wimiŋgan ak kuyip, kond mindeniŋgam-
bim aŋgak."

Jiysis Piyta Nup Bi Kun Ak Ma Niŋbiyn
Aŋgniŋgamban Aŋgak
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Jiysis Piyta nup aŋgak, "Saymon, Say-
mon. Niŋan! Gor Seytan nup 'Yaw'
aŋgek, nimbip wiyt maŋgiy soŋgey soŋgey,
maŋgiy yimb ak key ay, day day ak key ay
gipay rek ak giniŋgamb. 32 Pen Gor nup aŋg-
niŋbiyn rek, yip pisnep ma kirginiŋgam-
ban. Pen tap siy tap timey giniŋgamban
ak, 'Yenen kun gipiyn aŋgiy,' tip ak andkind

yip ker winiŋgamban. Apiy, namiy namam
gunap kuyip aŋg tep gey, mind tep giniŋgiy
aŋgak."
33 Jiysis kun aŋgek, Piyta aŋgak, "Biyomb.
Nip ma kirginiŋgayn. Ominal giy nep giraŋ-
gor, nip kalambis ay, yip kunep ayniŋgiy.
Pen nip pikay, yip kunep pikayniŋgiy aŋ-
gak."
34 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Piyta. Nip aspiyn:
miñiy kisyimken biyaŋ kakaruk ma suk
aŋgniŋgamb won ak, Jiysis nup ma niŋbiyn
aŋgiy, yinj ominal nokom aŋgniŋgamban
aŋgak."

Anpawis, Wand, Baynat

35 Kun aŋgiy, kuyip aŋgak, "Nind nimbip
aŋgyokiy aŋgnik, 'Anpawis, wand, tomb
tirup gok dand ma amnimimb: yikop am-
nimimb aŋgnik.' Aŋgen ambik ñin kun ak,
nimbip tap gunap mindek akaŋ, tikdak?"
Aŋgek aŋgyak, "Mer! Tap chinup gunap
ma tikdak. Mindek aŋgyak."
36 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Pen miñiy nimb
anpawis, wand, tap gok mindonimuŋ, dand
sesek amnimimb. Bi an ñayip baynat ma
mindonimuŋ ak, kolsiyor nuk ak bi gunap
kuyip yokiy maniy diy, baynat ak tawn-
imuŋ. 37 Pen niŋim! Yip nind, Baybol buk
ak tikiy aŋgyak, 'Nup bi timey monmon gip
bap aŋgniŋgambay aŋgyak.' Minim aŋgiy
tikayak kun ak, miñiy giniŋ gisap aŋgak."
38 Kun aŋgek, aŋgyak, "Biyomb. Baynat
chin ominal mindip aŋgyak."
Aŋgey, "Mey ak aŋgak."

Jiysis Nup Ñaŋgayniŋg Geyak Niŋiy, Nop Nup Aŋgniŋak

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Kun aŋgiy, mis amiy, Gor nup aŋg-
niŋniŋg, per miñmon Oliyp dum amyiŋgi-
pay ak amnakniŋ, binuk gok kisen giyak.
40 Dum kun ak amjakiy kuyip aŋgak, "Gos
timey apek timey ginimimb rek ayip ak,
lotiw giyiŋg mindenimimb aŋgak."
41 Kun aŋgiy, kuyip kirgiy, nuk keykey
siŋbindoŋ amiy, koŋgim yimiy, Nop nup
aŋgniŋiy aŋgak, 42 "Bapiy. Gos yand niŋbiyn
ak, ñiŋg silik kap yip ñiniŋg gispan ak
ma ñinimin. Pen yand niŋbiyn ar ak ma
ginimin; gos nand key niŋban ar ak nep gin-
imin aŋgak." 43-44 Kun aŋgiy, nup miker yimb
gek, Nop nup aŋgniŋ mindakniŋ, wisimb ak
likañ rek puŋgrik yowak. Kun gakniŋ, enjol
bap semb biyoŋ nimb apiy, nup kilis ñak.
45 Nop nup aŋgniŋjiwiy, amiy niŋak:
binuk gok miker gakniŋ wisin kineyak.
46 Niŋiy, kuyip aŋgak, "Yenen wisin kin-
jipim? Gos timey apek, timey ginimimb
rek ayip ak, tikjakiy, Bapiy nup aŋgniŋyiŋg
mindenimimb aŋgak."

Jiysis Nup Chichiy Diyak

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

47 Jiysis minim kun ak aŋg mindakniŋ,
binuk Jiwdas bi tiwin yomb bap poŋind
apchakiy, Jiysis nup kaykol giyn aŋgek,
48 Jiysis aŋgak, "Jiwdas. Mey bi biy ñaŋgim
aŋgiy, yip kaykol giniŋg gispan?"
49 Kun aŋgakniŋ, binuk gok giniŋg geyak
kun ak niŋiy aŋgyak, "Biyomb. Kuyip
baynat diy piŋiyjun akaŋ?" 50 Kun aŋgy-
iŋg, binuk bap baynat ak diy, bi Gor nup
simboŋgep yomb yimb woŋg giñemb anup,
timund yipund kind ak, pisnep timbrik
yokak.
51 Kun gek, Jiysis niŋiy aŋgak, "Kun ma
ginimimb! Mey tep aŋgak." Kun aŋgiy,
timund ak tip gek yimñak.
52 Pen biyomb Gor nup simboŋgep gok,
Gor aŋgniŋep korip poliys gok, bi minim
tuŋgasikep gok nup ap, diniŋg gey, kuyip
aŋgak, "Nimb baynat diy, kur diy dand
opim ak: yip bi penpen ñaŋgep bap rek
ayek niŋiy, chichiy diniŋ opim? 53 Nimb
yip minek minek, Gor aŋgniŋep korip ak
minden, yip ma dipik! Pen miñiy Seytan,
bi kisyim kind okok ken mindip ak, ñin nuk
ak mey; kun gispim aŋgak."

Piyta Jiysis Nup Ma Niŋbiyn Aŋgak

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

54 Nuk kun aŋgakniŋ, nup chichiy diy,
dand bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
korip ak amniyak.
Piyta pen kikisen amiy, 55 mon daŋgiy
mindeyak korip namb ak amiy, biynimb
gunap yip jimñiy bisiŋ mindek. 56 Bisiŋ
mindakniŋ, pañ korip kun ak woŋg giyiŋgip
bap, nup niŋdand aran apyan giyiŋg aŋgak,
"Bi biy kunep, Jiysis yip mindek aŋgak."
57 Aŋgek, Piyta aŋgak, "Pañ. Bi kun ak
yand ma niŋbiyn aŋgak!"

[58] Pen yep sikoy won bap mindiy, bi bap
pen, ap nup niŋiy aŋgak, “Nand kunep
Jiysis binuk bap aŋgak.”
Aŋgek Piyta, “Yand mer aŋgak.”
[59] Pen kisen tapin won bap mindiy, bi
bap pen apiy, kilis giy aŋgak, “Bi biy Jiysis
yip mindamb. Nuk kunep miñmon Galiyliy
nimb aŋgak.”
[60] Aŋgek, Piyta aŋgak, “Minim aspan ak
yand ma niŋbiyn aŋgak.” Kun aŋg min-
dakniŋ, day kakaruk aŋgak. [61] Aŋgek, Jiysis
andikiy Piyta nup niŋyinjsek ayek, Piyta
pen, Jiysis kun kun giniŋgamban aŋgak
minim ak niŋiy, [62] kuŋam kinjik gek, mis
amiy siy aŋgak.

Jiysis Nup Aŋgjiwyiŋg Pikyiŋg Giyak
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

[63-64] Bi Jiysis nup di mindeyak gok, chech
band ak di windin nup ak pik yiwgiy, nup
aŋgjiwyiŋg, pikyiŋg aŋgyak, “Nand bi key
niŋban ak, nip an piksap ak chinup aŋgñan
aŋgyak.” [65] Pen minim timey kun ak rek,
nup tapin kuŋaynep aŋgyak.

Nand Kiyŋ Yomb Key Yimb Ak Akaŋ Aŋ-
gyak
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

[66] Miñmon yowakniŋ, miytiyŋ gun aŋgiy,
Jiwda bi minim tuŋgasikep gok, biyomb
Gor nup simboŋgep gok, bi low tiysa gok
ap nan-giy, Jiysis nup dand Jiwda kanjsol
miytiyŋ kun ak amiy aŋgyak, [67] “Nand Jiwda
Kiyŋ yomb key yimb per kond mindpun ak
akaŋ aŋgyak.”
Aŋgey, kuyip aŋgak, “Yaw aŋgen, niŋind
aŋgip aŋgiy, ma niŋniŋgambim. [68] Pen aŋg-
niŋep yand mindip gok nimbip aŋgniŋen,
yip pen ma aŋgniŋgambim. [69] Pen miñiy, Bi
bap Ñinuk am, Nop Biyomb tap yerip giyn
aŋgiy giniŋgamb ak nup, ñin yipund kind
ak mindeniŋgamb aŋgak.”
[70] Kun aŋgek, bi kanjsol kun gok maŋgiy-
sek nup aŋgyak, “Nak key Gor Ñinuk?”
Aŋgey aŋgak, “Mey nimb key apim ak
aŋgak.”
[71] Aŋgek aŋgyak, “Yenen, kor nup ak
tapin aŋgmindenjun? Nuk key tom giy, Gor
Ñinuk mindpiyn aŋgek niŋbun aŋgyak.”

23

Biyomb Paylat Jiysis Kor Nup Ak Niŋak
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

[1] Kun aŋgiy, maŋgiysek tikjakiy, Jiysis
nup dand gapman biyomb Paylat mindek
ak amniyak. [2] Dand amiy, nup kor giniŋg,
minim okok nimb okok nimb dand apiy
aŋgyak, “Chin piyow niŋiy niŋbun; bi biy
biynimb chinup gok aŋgip, ‘Biyomb yimb
Siysa nup takes ma pikiy, gapman kay
minim ak kunep ma niŋnimimb aŋgip.’ Pen
minim bap aŋgip, ‘Yand Krays, bi kiyŋ bap
aŋgip’ aŋgyak.”
[3] Aŋgeyak, Paylat Jiysis nup aŋgniŋiy aŋ-
gak, “Nand Jiwda kay kiyŋ kiyk ak mindpan
akaŋ?”
“Aŋgek aŋgak, “Mey apan ak, aŋgak.”
[4] Aŋgek, Paylat pen, bi Gor nup sim-
boŋgep yomb gok sek, biynimb yikop ap
mindeyak gok sek kuyip aŋgak, “Yand
niŋbiyn; bi biy nup kor gep junj bap ma
mindip aŋgak.”
[5] Kun aŋgak ak pen, kiyk meŋg miŋgan
dand araniy aŋgyak, “Nuk gapman minim
ma niŋnimimb aŋgiy, biynimb miñmon
Jiwdiya okok maŋgiysek aŋgñimb. Miñ-
mon Galiyliy tikiy, aŋgñi dap dap, miñiy
Jerusalem biy wip aŋgyak.”

Jiysis Nup Dand Herot Mindek Amniyak

[6] Aŋgeyak, Paylat kuyip aŋgniŋiy aŋgak,
“Bi kun biy Galiyliy nimb?” [7] Aŋgek, yaw
aŋgey, biyomb Herot Galiyliy propens kond
mindip ak, ap Jerusalem biy mindip rek,
nup ker yoken kor biy niŋnimuŋ aŋgiy,
kuyip aŋgek, dand mindek ak amniyak.
[8] Herot, Jiysis tap giyiŋgip ak per minim
anep niŋiy, minek akay rek, tap mageprek
bap gek niŋniŋgayn aŋgiy, gos ak niŋ-
mindyiŋgip ak mey, ñin kun ak Jiysis nup
dand apchakey niŋiy, nuk miñmiñ yimb
gak.
[9] Pen Herot Jiysis nup minim kuŋaynep
yiŋgin wiŋgin gek, Jiysis pen minim bap ma
aŋgak.
[10] Pen bi Gor nup tap simboŋgep yomb
gok sek, bi low tiysa gok sek kilis giy, minim
kuŋaynep aŋgyak. [11] Herot, amiybi nuk
gok yip, Jiysis nup gi timey giyiŋg, ñiñloŋ
ayiŋg, gapman biyomb aypay chech tep
bap yimñiy, tip ak Paylat mindek ak dand
amniyak.
[12] Nind Herot yip, Paylat yip penpen aŋg-
mindyiŋgipiyr ak pen; ñin kun ak minim
aŋg jimñirik.

Paylat Jiysis Nup Ñaŋgnimimb Aŋgak
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39–19:16)

13 Pen Paylat, biyomb Gor nup tap simboŋgep gok sek, bi minim tuŋgasikep gok
sek, biynimb yikop gok sek aŋgek, ap nan-
gey aŋgak, 14 "Yip apim, 'Bi biy, biynimb
gok kuyip kun kun aŋgip apim' ak pen,
miñiy windin yirik ar nimbip biy kor gipiyn
ak, minim kor ginimbik junj bap mindek,
ma niŋbiyn. 15 Herot kunep minim junj
bap ma piyow niŋiy mey; chinup ker tip
ak aŋgyokamb dand opay. Bi kun biy,
tap timey bap gek rek, minim nimbip ak
diy nup ñaŋgnim. 16 Kun ak yikop pikiy,
aŋgyoken amnaŋ aŋgak."

[17 Jiwda ñin yomb kiyk "Pasopa" aŋ-
gyiŋgipay ak apek, Paylat per kalambis bi
kiyk bap yikop aŋgyokyiŋgip ak mey;] 18 ñin
kun ak, kiyk maŋgiysek meŋg miŋgan dand
araniy aŋgyak, "Bi kun ak ñaŋgay, Barabas
nup aŋgyokem chinup ker owaŋ aŋgyak!"
19 Bi Barabas kun ak, dawin yomb namb
ak, biynimb gunap diy penpen giy, bi bap
pisnep pikayak rek nup kor giy kalambis
ayak.

20 Pen Paylat tip ak, meŋg miŋgan dand
araniy kuyip aŋgak, "Jiysis nup yikop aŋ-
gyoken amnaŋ aŋgak."

21 Aŋgek, kiyk meŋg miŋgan dand araniy
aŋgyak, "Nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋg-
birik ayim aŋgyak!" "Nup mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgbirik ayim aŋgyak."

22 Aŋgeyak, Paylat tip ak kuyip aŋgak,
"Yenen? Bi kun biy, tap yerip timey
gip? Nup niŋen tap timey bap ma gip ak,
ñaŋgjun rek ma ayip. Kun ak nup yikop
pikiy, aŋgyoken amnaŋ aŋgak."

23 Aŋgek, kiyk kilis yimb giyiŋg, Jiysis nup
ñaŋgbirik aynimimb aŋgiy, aŋg gey gey,
24 Paylat minim kuyip ak diy, 25 bi timey
biynimb kuŋay diy, penpen giy, bi bap
nup pikayak anup kirgek amnakniŋ aŋgak,
"Jiysis nup ñaŋg aynimimb aŋgak."

Jiysis Nup Mon Bak Biyoŋ Ñaŋgbirik Ayak
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26-27 Jiysis nup ñaŋgniŋg dand
saŋdiyakniŋ, biynimb kuŋaynep kisen giy
amniyak. Namb okok amyiŋg niŋyak;
bi Saymon, miñmon Sayriyniy nimb ak,
Jerusalem apek. Nup niŋiy, mon kiros di
wanjrem ar nup ak ayñiyiŋg aŋgyak, "Jiysis
amjap ak kisen amnoŋ aŋgey," dand kisen
gak.

Pen biynimb kuŋaynep ameyak namb
kun ak, biyn gunap Jiysis nup simb niŋiy
siy aŋgey, 28 nuk tuŋgandikiy kuyip aŋgak,
"Nimb Jerusalem biyn! Yip giniŋg gisap
ak siy ma aŋgnimimb. Nimbip timey giy,
ñapan nimbip gok timey giy giniŋgamb ak,
siy aŋgnimimb! 29 Kisen miker yomb asaw
ak apek, aŋgniŋgambay, 'Biyn ñapan ma
tikpay gok sek, biyn ñapan tiy ma ñimbay
gok sek tep, aŋgniŋgambay.'

30 "Ñin kun ak, yenen mindiy kumjun
aŋgiy aŋgniŋgambay, 'Miñmon yirik gok
paŋg apiy, chinup pikaypikop akaŋ, konjiy
diy chinup yiw gipkop ak, tep aŋgniŋgam-
bay.'

31 "Yip mon kim tep, timey ma giniŋgiy
rek ak pen, timey giniŋg gispay. Nimb mon
milip rek wiŋind amiy mindpim ak, nimbip
niŋind giniŋgambay aŋgak."

32 Pen bi gapman low minim timbrikrik
omiŋal ak, mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik
ayniŋg, dand sesek amniyak. 33 Dand miñ-
mon Chip jun won apay ak amjakiy, bi
gapman low timbrikrik omiŋal ak pis pis
ñaŋgbirikiy, Jiysis nup namb biyaŋ ñaŋg-
birikyak. 34 Nup kun giy, ñaŋgbirik ayey,
nuk Nop nup aŋgak, "Bapiy. Yip gispay ak
yerip gispun aŋgiy, niŋrep giy ma gispay.
Kun ak kuyip niŋiy kirginimin aŋgak."

Pen amiybi gok, Jiysis nup mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgbirik ay, chech nup tuŋgjiw ayey
mindek gok, kiyk key sandiw gipay rek ak
giyiŋg diyak.

35 Biynimb kuŋaynep niŋmindyakniŋ, Ji-
wda biyomb gok, Jiysis nup panj aŋgiy
aŋgyak, "Nuk 'Yand Jiwda Kiyŋ yomb key
yimb ak; Gor yip damb nuk yip mindpiyn
aŋgiy,' biynimb gunap kumey gamb tikjak-
pay. Gip kun ak rek, nuk key kunep giy, kim
amek niŋun aŋgyak."

36 Pen amiybi gok kunep nup panj aŋgy-
iŋg, maŋ siŋak apiy, ñiŋg silik ak ñiyiŋg
aŋgyak, 37 "Nand Jiwda bi kiyŋ yomb kiyk
mindpiyn apan ak, nand key giy kim amnoŋ
akaŋ aŋgyak!"

38 Pen mon boŋg band bap, Jiysis nup
ñaŋgrimbikyak mon kiros bak biyoŋ, yimb
tikay aŋgyak, "Jiwda biynimb kiyŋ yomb
kiyk ak aŋgyak."

39 Bi low minim timbriker, mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgbirikyak ominal ak, bap Jiysis
nup aŋgak, “Nand Jiwda Kiyŋ yomb key
yimb mindpan ak, nand key giy kim amiy,
chirup kunep gey, kim amnur aŋgak.”
40 Aŋgek, bi bap nup pen aŋg giy aŋgak,
“Chir miker dipur rek, nuk kunep dip ak,
nand Gor nup ma pirikpan? 41 Chirminay
timey gipur rek yiwur dispur, pen Jiysis tap
bap ma giy, yikop nep yiwur disap aŋgak.”
42 Kun aŋgiy, Jiysis nup aŋgak, “Kisen nand
Biyomb Kiyŋ mindiy winiŋgamban ñin ak,
yip gosimb niŋnimin aŋgak.”
43 Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Nip niŋind
yimb aspiyn. Miñiy ñin biy, yand yip am tip
tep ak mindeniŋgambur aŋgak.”

Jiysis Kumak
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44 Ñin kun ak, pumbnamb yomb yoŋ won
ak kisyim apiy, mind dand amiy pumb
kuyim gak won ak, tip ak pen melik gak.
45-46 Pen Jiysis kumniŋg aŋgak, “Bapiy. Kaw-
nan yand ak ñin ar nip ak aysipiyn aŋgiy,”
kumakniŋ, Gor aŋgniŋep korip ñiluk miŋ-
gan suŋrep yimb biyaŋ, laplap di kin-
jeŋrumb pil giyak ak, puŋgrik biyoŋ biyaŋ
ay, miŋgan yikiy mindek.
47 Pen amiybi kond mindep kiyk ak, Jiy-
sis minim aŋgiy kumak kun ak niŋiy, Gor
nup yimb ak dand aranyiŋg aŋgak, “Niŋind
apay; bi tep yimb ak aŋgak.”
48 Biynimb ap mindeyak gok, tap gak kun
ak niŋiy, simb yimb gakniŋ, andkind korip
kiyk amniyak. 49 Pen Jiysis buŋgiy nuk gok
sek, biyn Galiyliy nimb wiyak gok sek kiyk
keykey siŋbindoŋ mindiy, tap gak kun ak
niŋmindeyak.

Jiysis Nup Komyak
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Pen bi Jiwda minim tuŋgasikep, Gor
minim di tep yimb giyiŋgip bap, miñmon
Armatiya mindyiŋgip. Yimb nuk ak Josep.
Nuk bi minim tuŋgasikep gunap, Jiysis nup
ñaŋ ayun aŋgiy, gos niŋyak rek ma niŋak.
Nuk Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb
ñin ak, maŋ mindip aŋgiy, kond mindy-
iŋgip.
52 Nuk Jiysis nup dam komniŋg, Paylat
mindek ak am aŋgniŋek, yaw aŋgek, 53 bi
gunap yip am Jiysis nup tuŋgasik dand
apyapiy, chech tund teprep yimb ak di
kom kom giy, dam kamb miŋgan kisen nep
kilukiy chip ma komyak miŋgan ak komyak.
54 Pen Jiwda lotiw ñin ak, maŋ gip aŋgiy,
Praydey duŋgep won ak, Jiysis nup kun giy
dam komyak.
55 Pen biyn tiwin, Jiysis yip Galiyliy nimb
wiyak gok, Josep amnakniŋ kisen amiy, Jiy-
sis nup komyak tip ak niŋrep giy, andkind
korip amniyak. 56 Amiy, wel kuy tep wak
gunap, Jiysis mumbwak nup ak ayñinjun
aŋgiy, gay tep giyak. Minek kun anep dand
ambiyap ak pen, Sarirey ñin ak, ñin yomb
kiyk yikop mindep ak niŋiy mey, yikop
mind mind kinyak.

24

Jiysis Tikjakak
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Minek Sandey miñmon kisen tikak won
ak, biyn tiwin kun ak, wel kuy tep wak ak
diy, Jiysis mumbwak nup ayñinjun aŋgiy,
dand Jiysis nup komyak ak amniyak. 2 Amiy
niŋyak: kamb kolim yomb chip kaw pil
giyak won ak, milok am gol okok mindek.
3 Pen kiyk miŋgan kun ak amiy niŋyak:
Jiysis ma mindek. 4 Yergip aŋgiy, aŋg
mindyakniŋ, bi chech tund ñiñakol yim-
rik ominal ak, gol kun siŋak jakiy min-
derik. 5 Kiyk niŋiy, jel pirikiy, koŋgim yimiy
kuyaŋgiyakniŋ, bi ominal kun ak aŋgrik,
“Yenen bi kim mindip anup, chip kombay
namb akniy piyow niŋsipim? 6 Nuk biy ma
mindip. Mindarik tikjakip. Pen nimb gos
niŋnimimb; Galiyliy mindiy, nimbip minim
aŋgak ar ak. 7 Nimbip aŋgak, ‘Bi bap Ñinuk
ak nup, di biynimb tap siy tap timey gipay
ñin ar ak ayey, mon kiros bak biyoŋ ñaŋ-
grimbik ayey kumiy, minek ominal nokom
mindiy, tip tikjakniŋgamb aŋgak’ aŋgrik.”
8 Kun aŋgrikniŋ, gosimb kuyip ak paŋ-
gyikek, Jiysis nind Galiyliy mindiy, minim
aŋgak kun ak niŋyak. 9 Niŋiy, tip ak andkind
amiy, tap gek niŋyak kun ak, Jiysis binuk
onep aŋgip ak sek, biynimb nuk yikop gok
sek kuyip aŋgñiyak. 10 Biyn tiwin, minim
aŋgñiyak kun ak, Mariya miñmon Makdala
nimb ak, Jowana ak, Jemis nonim Mariya ak,
biyn yikop gunap sek.
11 Pen kiyk kun giy aŋgñeyak, minim kun
ak niŋind apay aŋgiy ma niŋyak; ñiñloŋ ay
aspay aŋgiy niŋyak.
12 Pen Piyta minim kun ak niŋiy, puŋ-
grikind yimb aŋgiy bindoŋ amiy, komyak

kamb miŋgan ak sipsip niŋak: Jiysis nup
chech kom kom giyak band gok nep min-
dek. Niŋiy, yergip aŋgiy, gospar yimb
ayiŋg, tip ak andkind amnak.

Bi Omiŋal Miñmon Emeyas Amnirik Minim
(Mak 16:12-13)

13 Ñin kun anep, bi omiŋal miñmon sikoy
Emeyas, yep Jerusalem maŋ kun okok am-
nur aŋgiy amyiŋg; 14 tap yerip yerip gek
niŋrik minim ak kapkap aŋgyiŋg amerik.
15 Amniriknin, Jiysis kund okok ken apiy, kiy
yip yiŋgoŋg giy amnak. 16 Pen bi omiŋal kun
ak, Jiysis nup niŋbirip ak pen, Gor gosimb
kuyipmiŋay ak gek sakiy ayek, Jiysis nup
niŋer, bi ak key rek ayak. 17 Nuk kuyipmiŋay
aŋgniŋiy aŋgak, "Minim gok yerip aŋgy-
iŋg, aŋger asaw?" Kun aŋgek, yimgeprek
jak mindyiŋg, 18 numam Kiliyowpas aŋgak,
"Nand nep mey, miñiy ñin kaw biy, tap
Jerusalem biy gisap ak ma niŋban?"
19 Aŋgek aŋgak, "Tap kun ak yergek as-
piyr aŋgak."
Aŋgek aŋgrik, "Bi Gor minim aŋgep Jiysis
Nasaret nimb ak, minim aŋg tep giyiŋg, tap
mageprek gok giyiŋg gek; Gor nup tep giy,
biynimb gok kuyip tep giy gak. 20-21 Kun
gek, gosimb chin niŋiy aŋgnuk; nuk bi
chinup Yisrel biynimb diy, kond mind-tep
giniŋgamb aŋgiy niŋnuk ak pen; biyomb
Gor nup tap simboŋgep gok sek, bi minim
tuŋgasikep gok sek minim aŋg nan-giy,
di Rom gapman biyomb anup ñeyak, nuk
amiybi nuk gok kuyip ñek, dam mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgrimbik ayey kumak. Tap
gak kun ak, ñin omiŋal pandikak. 22 Miñiy
sekemb won ak, biyn tiwin chin bap, am
nup komyak kawrumb bindoŋ niŋiy, ap
chinup tap yerip yerip gip ak aŋgñey, niŋiy
jiwdipun. 23 Kiyk apay, chip par ak ma
mindamb. Enjol omiŋal ak apiy apiyr, 'Nuk
tikjakiy, kim mindip apiyr' apay. 24 Kun
aŋgey, bi chin gunap kawrumb bindoŋ
amiy niŋbay; biyn gok apay rek nep, min-
damb aŋgrik."
25 Kiliyowpas kun aŋgek, Jiysis aŋgak,
"Nirmiŋay gos tep ma niŋbiyr. Bi Gor
minim aŋgep gok minim aŋgyak ak, yenen
niŋind aŋgyak aŋgiy kasek ma niŋbiyr.
26 Pen Gor aŋgak rek, Kiyŋ yomb key yimb ak
yiwur yomb diy kumiy, tikjakiy mey, biyn-
imb kuŋaynep diy kond mindeniŋgamb aŋ-
gak." 27 Kun aŋgiy, kuyipmiŋay Mosis; bi
kiyŋ yomb key yimb ak nup, minim tikak ak
sek, bi Gor minim aŋgep gunap, minim nup
tikyak ak sek maŋgiysek aŋgñirep gak.
28 Pen bi omiŋal kun ak, miñmon amerik
maŋ kun siŋak amjakiy, Jiysis kuyipmiŋay
tawsak ay, amniŋg rek gek, 29 kiykmiŋay
nup kilis giy aŋgrik, "Duŋgep day biy
aswun. Kisyim winiŋg gisap nen, apey
chirmiŋay yip amnun aŋgrik." Aŋger,
kiymiŋay yip amnak.
30 Korip am mindiy, tap ñiŋniŋg, nuk
biret ak diy, Gor nup tep aŋgiy, tipaŋg
kuyipmiŋay ñakniŋ, 31 gosimb kuyipmiŋay
ak paŋgyikek, ak Jiysis nep aŋgiy, aŋ-
griknin, kapkap kurgak. 32 Kun gek, niŋiy
aŋgrik, "Kinjeŋnamb okok apyiŋg, minim
gunap aŋgñiyiŋg, Baybol buk tikyak minim
kiñiŋ ak aŋgñiyiŋg gamb, mindmaŋgiy
chirup ak niŋind yimb limgamb aŋgrik."
33 Kun aŋgiy, won kun ak nep, tip andkind
Jerusalem amiy niŋrik: Jiysis binuk onep
aŋgip ak sek, buŋgiy kiyk gunap sek ap nan-
giy mindeyak. 34 Amjakriknin, kuyipmiŋay
aŋgyak, "Niŋind yimb apun. Jiysis kumimb
ak pen; tip ak tikjakiy, ap Saymon mindamb
siŋak miseŋ gamb, niŋimb aŋgyak."
35 Aŋgey, kiy pen aŋgrik, "Chirmiŋay
kunep kinjeŋnamb okok amambur, Jiysis
chirup namb pikamb, dand korip chir-
miŋay ak amiy, tap ñiŋniŋg giy, nuk biret
ak di Gor nup tep aŋgamb, ak Jiysis nep
aŋgiy niŋbur aŋgrik."

Jiysis Binuk Gok Nup Miseŋ Niŋyak
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

36 Minim kun ak aŋgriknin, Jiysis
mindeyak namb ak miseŋ giy aŋgak, "Nimb
mindpim?" 37 Aŋgek, kiyk chip kawnan
aŋgiy 38 pirikeyak, kuyip aŋgak, "Yenen, yip
Jiysis aŋgiy ma niŋiy, gos kuŋay niŋsipim?
39 Ñin tomb yip gok niŋim. Yand Jiysis nep.
Chip kawnan rek, mumbwak tiŋiy sek ma
mindembinip; yand yipul sek, tiŋiy sek
mindpiyn ak, yip diniŋim aŋgak."
40 Kun aŋgyiŋg, ñin tomb nuk gok kuyip
yomek niŋiy, 41 kiyk miñmiñ giyiŋg, pen
gospar ayiŋg, ak Jiysis nep akaŋ aŋgiy, gos
kuŋay niŋeyak; kuyip aŋgak, "Tap ñiŋemb
nimb gunap mindip akaŋ?" 42 Aŋgek, nup
piys daŋgiy ayak ak ñiy, 43 niŋmindyakniŋ
ñiŋak.

[44] Pen Jiysis kuyip aŋgak, “Nimb yip
mindiy, yip gip ar ak, giniŋgamb aŋgiy nim-
bip aŋgñiyiŋgipiyn. Mosis low minim aŋgiy
tikak rek, bi Gor minim aŋgep aŋgiy tikyak
rek, pen Baybol buk Sam ak minim aŋgiy
tikyak rek, yip yerer giniŋgamb aŋgiy,
maŋgiysek aŋgñiyiŋgipiyn aŋgak.”
[45] Kun aŋgiy, minim nind tikyak ak niŋrep
giyaŋ aŋgiy, gos tep yimb ak kuyip ñiy,
[46] aŋgak, “Minim kun ak tikiy aŋgyak, ‘Kiyŋ
yomb key yimb ak yiwur yomb diy kumek,
komey, minek omiŋal nokom mindiy, tip ak
tikjakniŋgamb. [47] Tikjakiy mindeniŋgamb
rek, minim nup ak miñmon Jerusalem kiñiŋ
giy aŋgiy, aŋg dand amiy, biynimb miñmon
okok maŋgiysek aŋgñey amnakniŋ, biyn-
imb tap siy tap timey giniŋgambay gok,
yenen kun gipun aŋgiy, nup chiŋgyakniŋ,
gach kuyip ak wiykyokniŋgamb aŋgyak.’
[48] Pen yip gak kun ak, windin nimb key
niŋbim. [49] Pen Bapiy minim aŋgayak rek,
nimbip giniŋgayn ak mey; dawin yomb
Jerusalem biy mindiy, kond mindenimimb.
Gor Kawnan ak, ap nimbip bak ayek, miñ-
mon okok keykey amnimimb aŋgak.”

Jiysis Semb Biyoŋ Amnak
(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

[50] Kun aŋgiy, kuyip poŋind Beteniy amiy,
Gor kuyip kond mindeŋ aŋgiy, ñin dand
araniy, [51] Gor nup aŋgniŋakniŋ, nup dand
aranjak semb biyoŋ amnak. [52] Kun gek,
kuyip tep gakniŋ, yimb nup ak dand arany-
iŋg, andkind Jerusalem amniyak. [53] Amiy,
minek minek, Gor aŋgniŋep korip miŋgan
ak amiy, Gor nup yimb ak dand aranyiŋgi-
pay.

JON
Jiysis Minim Tep Jon Tikak
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day Jon tikak ak, Jiysis mey Minim Maŋgiy Won permindep ak biyimb ay ap namb chin biy mindiy, yerer gindand amiy kumiy tikjak Nop ker amnak minim ak, aŋgrep gen nup gosimb niŋey, kuyip dek perper mindeyaŋ aŋgiy tikak (2:31).

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim Maŋgiy Won permindep minim ar ak mindip, chapta 1:1-18.

Jon bi ñiŋg pikñemb ak sek, Jiysis binuk nind dak gok sek minim ak mindip, chapta 1:19-51.

Jiysis woŋg kiñiŋ gi gak minim ak mindip, chapta 2:1–12:50.

Jiysis ñin nuk ak maŋ gakniŋ, Jerusalem sek yep maŋ kun okok sek aŋgñiraŋgek minim ak mindip, chapta 13:1–19:42.

Jiysis kumiy tikjakek, miseŋ niŋyak minim ak mindip, chapta 20:1-31.

Miñmon Galiyliy miseŋ gek niŋyak minim ak mindip, chapta 21:1-25.

Krays Mankumb Biy Wak

1 Miñmon ma alwol gayak ñin ak, Minim
Maŋgiy Won aŋgniŋg gispiyn ak mindek.
Minim Maŋgiy Won kun ak, nuk kunep Gor
ak mey, Gor yip mindek. 2 Miñmon kindik
alwol gayak; nind yimb yimb nuk Gor yip
mindyiŋgip. 3 Nuk nep, tap okok maŋgiysek
gayak. Tap bap key ma ayak; nuk gayak gok
nep mindip. 4 Nuk kim mindep junj ak mey,
kim mindep melik nuk ak, biynimb gok
kuyip niŋimb. 5 Melik nuk kun ak, kisyim
wip namb okok apek, tuŋgsuŋ mer niŋiy
kirpay.

6-7 Gor pen biynimb gok maŋgiysek
Minim Maŋgiy Won kun anup gosimb
niŋniŋgiy aŋgiy, Jon bi ñiŋg pikñemb anup
aŋgek, melik minim ak aŋgñiyiŋgip. 8 Jon
nuk melik kun ak mer; nuk yikop biynimb
gok kuyip minim kun ak aŋgñiyiŋgip.
9 Melik yimb ak mey, Minim Maŋgiy Won
kun ak. Nuk man ar biy apek melik nuk ak,
biynimb okok kuyip maŋgiysek amnak.

10 Nuk nep miñmon alwol gay, biyn-
imb gok gay gak ak pen; ap mindek nup
ma niŋyak. 11 Miñmon yand key ak am-
niyn aŋgiy, awak ak pen; nup ma diyak.
12 Biynimb Biyomb chin aŋgiy diyak gok
nep kuyip gek, Gor ñapan nuk mindpay.
13 Ñapan nuk mindpay kun ak, bi beryoŋgon
gok di giy, ñapan tikey mindpay rek ma
mindpay. Pen biynimb gunap mumbwak
tikjakek, di giy ñapan tikey mindpay rek
mer; Gor nuk key gek ñapan nuk mindpay.

14 Pen Minim Maŋgiy Won kun ak, biyimb
ay apiy, chin yip kin mindyiŋgip. Kun ak
nup niŋbun: nuk bi simb niŋep tep yimb
kun ak key. Nuk Gor Ñinuk nokom yimb
ak mey; Gor nuk key Biyomb teprep yimb
mindip rek ak mindip.

15 Pen Bi kun ak apek niŋiy, Jon biynimb
gok kuyip aŋgak, "Bi wip biy nep mey,
nimbip nind aŋgnik, 'Bi kisen winiŋgamb
ak, nind yimb yimb mindyiŋgip ak mey,
yand rek mer; nuk Biyomb yimb mindip
aŋgnik' aŋgak."

16 Bi kun ak, chinup maŋgiysek simb niŋiy
kumiy tikjakak rek, biynimb gok kuyip bile-
siyŋ keykey ñimb. 17 Low minim ar ak, Gor
Mosis nup ñek chinup aŋgñak ak pen, Gor
biynimb simb niŋiy dip minim yipul yimb
ak, Jiysis Krays owak rek miseŋ niŋbun.
18 Biynimb bap Gor nup ma niŋyak. Ñi tep
nuk ak nep, nuk yip mindiy miseŋ apek
niŋiy mey; Nop bi yerip rek mindip ak
niŋbun.

Jon Bi Ñiŋg Pikñemb Ak, Yand Bi Kiyŋ Yomb Key Yimb Ak Mer Aŋgak

(Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Biyomb Jerusalem kond mindyiŋgipay
gok, bi Gor nup simboŋgep gunap, bi Gor
aŋgniŋep korip kond mindyiŋgipay gunap
aŋgyokiy aŋgyak, "Nimb Jon mindip amiy,
nand bi an aŋgiy aŋgniŋnimimb aŋgyak."

20 Kun giy aŋgyokey, Jon mindek ak am-
jakiy, nup aŋgniŋiy aŋgyak, "Nand bi an?"

Aŋgeyak, aŋg weygiy mer; kuyip miseŋ
aŋgiy aŋgak, "Yand Kiyŋ yomb key yimb ak
mer aŋgak."

21 Kun aŋgek aŋgyak, "Kun apan ak, nand
an? Nand Yilayja akaŋ?"

Aŋgey aŋgak, "Yand Yilayja mer aŋgak."

Kun aŋgek aŋgyak, "Nand bi Gor minim
aŋgep per kond mindpun ak akaŋ?"

Aŋgey, "Mer" aŋgak.

22 Kun aŋgek, bi kun gok nup aŋgyak,
"Kun ak nand an? Pen yand bi yerip

aŋgiy aŋgenimin; chin am biyomb chinup
aŋgyokpay gok kuyip aŋgñinjun aŋgyak."
[23] Aŋgey, Jon kuyip aŋgak, "Bi Gor minim
aŋgep Asaya kisen giniŋgamb aŋgak rek
nep gispiyn. Nuk aŋgak:
"Bi bap biynimb kuŋay ma mindpay namb
okok mindiy,
meŋg miŋgan dand araniy aŋgniŋgamb:
Per biyomb asaw aŋgiy, kinjeŋ pin-
drep giy kond mindpay rek ak gin-
imimb aŋgniŋgamb aŋgak."
[24] Pen bi Jon nup aŋgniŋniŋ wiyak kun
gok, bi Peresiy gunap sek, aŋgyokey wiyak
ak mey, [25] kiyk Jon nup aŋgyak, "Nand apan:
yand Kiyŋ yomb key yimb ak mer, Yilayja
mer, bi Gor minim aŋgep kond mindpun ak
mer apan ak; yenen pen biynimb gok kuyip
ñiŋg pikñispan aŋgyak."
[26] Aŋgeyak aŋgak, "Yand kuyip yikop ñiŋg
pikñimbiyn. Pen bi bap namb nimbip biy
mindip. Nup bi yerip rek aŋgiy ma niŋbim
ak pen, [27] nuk yand rek mer; nuk Biyomb
yimb. Nup niŋen yip nambiŋ gip. Tomb
tirup nup ak tuŋgasikyiŋg, tap nup gok
marik ginim rek ma ayip aŋgak."
[28] Gak kun ak, Jon biynimb gok kuyip ñiŋg
pikñiyiŋgip miñmon Beteniy, Joden ñiŋg
gol pis tawakdoŋ ken.

Siypsiyp Ñiluk Gor Chinup Yokak Mey, Jiysis Nep

[29] Minek Jiysis Jon ker apek, nup ñiŋg
pikñiy, biynimb gok kuyip aŋgak, "Niŋim!
Bi biy mey Gor Siypsiyp Ñiluk nuk chinup
aŋgip ak. Nuk mey, Gor nup simboŋgiy,
biynimb mankumb biy kuyip gach ak
wiykyokniŋgamb. [30] Bi kun biy mey nind
aŋgnik, 'Nuk Biyomb yimb, yand bi sikoy,
nuk nind yimb yimb mindek, yip kisen
tikpay aŋgnik.' [31] Nuk mindip aŋgiy per
niŋyiŋgipiyn ak pen, an rek mindip aŋgiy
ma niŋnik; miñiy mey niŋrep gispiyn. Nuk
Kiyŋ yomb key yimb kond mindpun anep
mindip ak; niŋiy dim aŋgiy, nimbip Yisrel
biynimb ñiŋg pikñimbiyn aŋgak."
[32-33] Pen Jon Jiysis nup minim ar ak aŋgiy
aŋgak, "Bi kun biy an aŋgiy ma niŋbinip;
Bi yip aŋgek biynimb ñiŋg pikñimbiyn ak
aŋgak, 'Nand niŋniŋgamban; Kawnan yand
ak bi bap ker apiy, yip mindeniŋgamb.
Bi kun ak, biynimb gok kuyip ñiŋg ma
pikñiniŋgamb; nuk gek Kawnan yip ak
diniŋgambay aŋgak.' Aŋgak kun ak mey,
miñiy Gor Kawnan ak, yakir kochir rek nup
ker apamb, [34] niŋrep giy apiyn: 'Bi biy Gor
Ñinuk ak nep apiyn aŋgak.' "

Jiysis Binuk Omiŋal Nind Dak

[35] Minek pen, Jon binuk omiŋal ak yip, tip
ak ap ñiŋg pikñiyiŋgip siŋak mindyakniŋ,
[36] Jiysis apiy pandikek, Jon niŋiy aŋgak, "Bi
biy, Gor Siypsiyp Ñiluk nuk chinup yokek
owak anep aŋgak." [37] Kun aŋgek, Jon binuk
omiŋal ak, minim kun ak niŋiy, Jon nup
kirgiy, Jiysis amek miŋgan ak kisen am-
nirik. [38] Pen Jiysis andikiy kuyipmiŋay niŋiy
aŋgak, "Yenen aswiyr?" Aŋgek aŋgrik,
"Rabay! Nand kinban akay?" [39] Pen kun
giy aŋgniŋer, Jiysis aŋgak, "Kun ak yand yip
amiy niŋniŋgayr aŋgak." Aŋgek, ñin kun ak
duŋgep won ak amiy, nuk yip mindeyak.
[40] Jon binuk omiŋal kun ak, bi bap yimb
nuk Enjriw. Enjriw numam nuk mey, Say-
mon Piyta. [41] Enjriw won kun anep, am nu-
mam Saymon nup piyow niŋiy aŋgak, "Bi
Kiyŋ winiŋgamb aŋgiy per kond mindpun
ak, miñiy niŋbun aŋgak."
[42] Enjriw kun aŋgiy, numam Saymon nup
poŋind Jiysis mindek ak amek, Jiysis Say-
mon nup niŋiy aŋgak, "Jon ñinuk Saymon.
Nip Siypas aŋgniŋgambun aŋgak." Yimb
Siypas aŋgak kun ak, Griyk minim aŋgiy
mey, Piyta apay.

Jiysis Piyliyp Yip Nataniyel Yip Kuyip Dak

[43] Minek Jiysis Galiyliy propens amniŋg,
am Piyliyp nup niŋiy aŋgak, "Yand yip
amnur aŋgak." [44] Piyliyp, Enjriw, Piyta
miñmon kiykyakam mey Betsayda nep.
[45] Pen Piyliyp am Nataniyel nup niŋiy aŋgak,
"Chin bi siŋok, Mosis sek, bi Gor minim
aŋgep gunap sek Baybol buk tikiy aŋgyak
anup, miñiy niŋbun. Nuk mey Josep ñinuk;
miñmon Nasaret nimb aŋgak."
[46] Piyliyp kun aŋgek, Nataniyel aŋgak,
"Bi tep bap miñmon timey kun ak nimb
winiŋgamb?"
Aŋgek, Piyliyp aŋgak, "Kun apan ak,
apey am niŋur aŋgak."
[47] Kun aŋgiy, maŋmaŋ giriknin, Jiysis
Nataniyel nup niŋiy aŋgak, "Bi kun ak, bi
Yisrel yipund giy ak mey, nuk yesek ar ak
ma aŋgniŋgamb; yipund giniŋgamb ar ak
nep aŋgniŋgamb aŋgak."

48 Kun aŋgek, Nataniyel aŋgak, “Yip
yergiy niŋban?”
Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Enjriw nip kisen
poŋdiniŋg nimb; nip niŋbiyn bisiŋg min-
damban kiyaw kiñiŋ siŋak aŋgak.”
49 Kun aŋgek, Nataniyel aŋgak, “Tiysa.
Nip niŋbiyn! Nand Gor Ñinuk. Yisrel
biynimb Kiyŋ yomb chin aŋgak.”
50 Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Nip yikop
kiyaw kiñiŋ siŋak niŋbiyn aŋgen, yip Gor
Ñinuk yimb aŋgiy niŋban? Kisen tap key
yimb gunap gen niŋniŋgamban. 51 Nimbip
maŋgiysek niŋind aspiyn: enjol gok bi bap
Ñinuk nup, niŋniŋ amiy apiy geniŋgam-
bay niŋniŋgambim aŋgak.”

2

Biber Bap Diniŋg Ger, Tap Yomb Ñiŋyak

1-2 Ñin omiŋal mindiy, biber bap diniŋg
ger, biynimb suk aŋgey amiy, tap ñiŋyak
miñmon Keyna-Galiyliy propens namb
okok. Ñin kun ak, Jiysis sek, binuk gok sek
kuyip kunep suk aŋgeyak amniyak. Pen
Jiysis nonim am korip kun ak nind mindek
ak mey, 3 ñiŋg wayn ak ñimbdeyak, nuk
apiy Jiysis nup aŋgak, “Wayn ak ñimbdipay
aŋgak.”
4 Kun aŋgek aŋgak, “Yip kun gan kun gan
ma aŋgnimin. Ñin yand ak ma wip aŋgak.”
5 Aŋgek, nonim am bi woŋg giñemb gok
kuyip aŋgak, “Jiysis minim bap aŋgonimuŋ;
aŋgnimuŋ rek nep ginimimb aŋgak.”
6 Pen Jiwda biynimb kamb diy giyiŋgipay
tiyn yomb yimb onep kaŋgol ak dayey min-
dek. Tiyn kun gok, miñ ar kiyk ak giyiŋgi-
pay rek, suŋ-tep mindon aŋgiy, ñiŋg mal
dap soŋgiy, ñin tomb ñiŋg ay giluŋg yoky-
iŋgipay. 7 Jiysis pen, bi woŋg giñemb gok
kuyip aŋgak, “Kamb tiyn guniy ñiŋg mal
dand apiy, soŋgem arachaknimuŋ aŋgak.”
Aŋgek, aŋgak rek geyak aŋgak, 8 “Miñiy
ñiŋg mal dap aypim ak gunap paŋg dand
amiy, bi tap ñimbsipun biy kond mindip
anup ñinimimb aŋgak.”
9 Aŋgek, ñiŋg yimb kun ak paŋg dam
biyomb anup ñeyak, nuk ñimbiy niŋak;
ñiŋg wayn tep ak mindek. Pen nuk ñiŋg
wayn kun ak akay nimb aŋgiy ma niŋak;
bi woŋg giñemb gok kiyk nep niŋyak. Pen
nuk ma niŋak rek mey, bi biyn diniŋg gek
kun anup suk aŋgek apek aŋgak, 10 “Pernep,
ñiŋg wayn tep ak dap ñey ñimbdey mey,
ñiŋg wayn timey ak kisen ñey ñimbay. Pen
nand ñiŋg wayn tep ak day mindiy, miñiy
nep dap ñispan aŋgak.”
11 Pen Jiysis ñin kun ak miñmon Keyna
mindiy, tap mageprek ak kiñiŋ giy gek,
nuk bi key yimb mindek ak miseŋ niŋep
rek ayek, binuk gok nup gosimb niŋyak.
12 Pen tap ñimbdiy, Jiysis nuk; nonim, nu-
mam, binuk gok kuyip poŋind miñmon
Kapaniyam amiy, yep ñin kaw bap kun ak
mindeyak.

Gor Aŋgniŋep Korip Ak Maker Geyak
(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Jiwda ñin yomb kiyk Pasopa apay ak
maŋ gakniŋ, Jiysis Jerusalem amiy niŋak;
14 biynimb gok, Gor aŋgniŋep korip miŋ-
gan ak; kaw, siypsiyp, yakir tap gok dap
maker ayiŋg, maniy seniys giyiŋg geyak.
15 Niŋiy miñ bap diy, kaw, siypsiyp gok yuk
mis yokiy, maniy dap penpen seniys geyak
boŋg band gok maniy sek tuŋgandikiy,
16 biynimb yakir dap maker geyak gok kuyip
aŋgak, “Tap kun gok dand amnimimb.
Bapiy korip nup ak gem maker korip rek ma
aynimuŋ aŋgak.”
17 Nuk kun gek, binuk gok gos kiyk amnak;
Baybol buk minim tikyak ar ak. Minim kun
ak tikiy aŋgyak, “Aŋgniŋep korip nand ak
gos nokom niŋbiyn rek, yip timey giniŋgiy
rek ayip aŋgyak.”
18 Pen Jiwda biyomb gunap apiy, Jiysis
nup aŋgyak, “Nip an aŋgamb ap kun gi-
rapan? Gor nep aŋgek ap girapiyn aŋgiy,
tap mageprek bap gey niŋiy, niŋind apan
aŋgun aŋgyak.”
19 Kun aŋgey, Jiysis kuyip pen aŋgak,
“Lotiw korip biy timbrikem, ñin omiŋal
nokom mindiy tip ak giniŋgayn aŋgak.”
20 Kun aŋgek aŋgyak, “Korip kun biy,
simiy ñin omiŋal jiwek, gi diyak ak pen;
nand ñin omiŋal nokom nep gaynimin rek
mindip?” 21 Pen Jiysis korip minim aŋ-
gak kun ak, nuk key aŋgak. 22 Kun ak
mey, kisen nup ñaŋgbirik ayey kumiy, ñin
omiŋal nokom mindiy tikjakek, binuk gok
Baybol buk minim nup aŋgiy tikyak ak sek,
Jiysis minim aŋgak kun ak sek gos niŋiy,
niŋind aŋgiy niŋyak.

Jiysis Biynimb Gok Maŋgiysek Niŋimb

23 Jiysis, Jiwda ñin yomb kiyk Pasopa apay
kun ak Jerusalem mindiy, tap mageprek
gunap gakniŋ, biynimb gok niŋiy, ak Kiyŋ
yomb key yimb kond mindyiŋgipun ak
nep aŋgiy niŋyak. 24-25 Pen Jiysis biyn-
imb maŋgiysek gos namb kuyip biyaŋ key
niŋrep gip rek, biynimb kun gok gosimb
kiyk ar akay amnak ak, niŋrep gak ak mey;
nuk kuyip biynimb yand yipund giy aŋgiy
ma niŋak.

3

Jiysis Niykodiymas Nup Aŋgñirep Gak

1 Bi Peresiy bap Jiwda kanjsol mindyiŋgip
ak; yimb nuk Niykodiymas. 2 Nuk kisyimken
am Jiysis nup niŋiy aŋgak, "Tiysa. Chin
niŋbun: tap mageprek gipan gok nak key
ma gipnap; Gor nep nip yokek apiy mey, tap
mageprek kun gok giyiŋg, chinup minim
aŋgñiyiŋg gipan aŋgak."
3 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Yand nip niŋind
yimb aspiyn; biynimb Gor gek key kisen-
imb aypay gok nep, nuk diy kond min-
deniŋgamb aŋgak."
4 Kun aŋgek, Niykodiymas aŋgak, "Yergiy
biynimb tikayey yomb gipay gok, nonim
koŋgiy namb okok tip ak amey, tikayey,
biynimb key kisenimb ayniŋgambay?"
5 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Nip niŋind yimb
aspiyn. Biynimb ñiŋg ak sek, Gor Kawnan
ak sek gek, Gor biynimb nuk mindpay gok
nep, biynimb yand aŋgiy diy kond min-
deniŋgamb. 6 Biynimb tikpay rek tikey
mindpay ak pen; Gor Kawnan ak gek nep
mey, Gor biynimb nuk mindeniŋgambay.
7 Kun ak minim kim kisenimb aŋgambiyn
ak niŋiy, gos okok ma niŋnimin. 8 Yiŋgen
ak damb niŋbim ak pen; wip okok sek,
amimb okok sek ma niŋbim. Kun ak rek
mey, biynimb Gor Kawnan bak ayek, kim
kisenimb aypay gok aŋgak."
9 Kun aŋgek, Niykodiymas aŋgak, "Nand
aspan ar kun ak, yergiy giniŋgamb aŋgak."
10 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Nand Yisrel biyn-
imb lotiw tiysa yomb kiyk ak pen, ma
niŋban? 11 Nip niŋind yimb aspiyn: chin
windin key niŋiy, niŋrep giy nep nimbip
aŋgñimbun ak pen; minim chinup ak ma
dipim. 12 Yand nip man ar biy gip rek aŋgen,
ma dipan ak, yergiy Gor miñmon biyoŋ gip
rek aŋgen diniŋgamban? 13 Pen biynimb
bap Gor miñmon biyoŋ ma taŋg niŋbay;
Bi bap Ñinuk nep kun biyoŋ nimb mindiy
owak. 14 Pen wosrey siyŋ timey gok, Yisrel
biynimb kuyip siwey kumyakniŋ, Mosis tap
siyŋ rek bap mon bak siŋbiyoŋ gayek, biyn-
imb siyŋ kun ak niŋyak gok, kuyip suŋ ayak.
Kun ak rek nep, Bi bap Ñinuk nup mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik ayey, 15 biynimb nup
gosimb niŋniŋgambay gok, perper min-
deniŋgambay. 16 Gor biynimb mankumb biy
maŋgiysek wasemb ay, Ñinuk nokom yimb
ak kuyip nen aŋgiy yokek owak ak mey;
biynimb nup gosimb niŋniŋgambay gok,
kumiy ma kurginiŋgambay; nuk yip perper
mindeniŋgambay. 17 Yenen: Gor Ñinuk
nup yokak kun ak, biynimb gok kuyip, kor
ginimuŋ aŋgiy ma yokak; yip ker dinimuŋ
aŋgiy yokak.
18 "Biynimb an Ñinuk nup gosimb niŋbay
gok, kor ma niŋniŋgambay. Pen biynimb
nup gosimb ma niŋiy kirpay gok, minim
yomb yimb ak mindip. 19 Minim yomb yimb
diniŋgambay junj kun ak, kun giy mindip:
Melik tep ak man ar biy wip ak pen; biyn-
imb gok Melik kun ak ker amnun aŋgey,
kuyip tep ma gip. Kiyk timey gi mindpay
rek, kisyim wip okok nep niŋey tep gip. 20 Bi
meliksek ak nup niŋey tep ma gek, timey
gipun ak miseŋ niŋniŋgambay aŋgiy, nup
ker ma opay. 21 Pen biynimb yipund gip
ar ak gipay gok, Gor aŋgip rek gispun ak,
miseŋ niŋep rek ayaŋ aŋgiy, Melik mindip
kiñiŋ siŋak opay aŋgak."

Jon Nuk Jiysis Bi Yerip Rek Ak Aŋgiy Minim Aŋgak

22 Kisen Jiysis, binuk gok yip am Jiwdiya
propens namb okok mindiy, biynimb gok
kuyip ñiŋg pikñiyiŋgipay. 23 Pen ñin namb
kun siŋak, Jon bi ñiŋg pikñemb ak kunep,
miñmon Yinon yep miñmon Salyim ñiŋg
kuŋay mindek siŋak mindiy; biynimb gok
wiyakniŋ, kuyip ñiŋg pikñiyiŋgip. 24 Jon
nind kun giyiŋgip; kisen mey nup kalam-
bis ayak. 25 Pen Jiwda bi bap apiy, Jiwda
miñ ar kiyk ñiŋg pikyiŋgipay minim ar ak
aŋgiy, Jon binuk gunap yip penpen aŋgyak.
26 Penpen aŋgiy, Jon binuk gok apiy nup
aŋgyak, "Tiysa. Bi siŋok Joden ñiŋg gol kind
bindoŋ mindek, nup biyomb aŋgenak ak,
miñiy ap ñiŋg pikñakniŋ, biynimb maŋgiy-
sek nup ker amjipay aŋgyak."
27 Kun aŋgeyak, Jon aŋgak, "Gor gos nuk
key niŋimb rek, chinup woŋg ar keykey

aŋgayip. [28] Nimb key niŋbim; nimbip aŋgnik, ‘Yand Kiyŋ yomb key yimb ak mer;
yikop kinjeŋ nup ak, Gor aŋgek pindsipiyn
aŋgnik.’ [29] Bi gok biyn dipay ñin ak, buŋgiy
kiyk yimb gok, ‘Biyn kun ak chin rek ma
dipun aŋgiy’ gos ak ma niŋbay. ‘Buŋgiy
chin ak, biyn nuk ak pisnep dip aŋgiy,’
miñmiñ yimb gipay. Yand mey kun ak rek.
Nuk biynimb gok kuyip kun giy disap ak,
yip tep gip. [30] Yimb nup aranakniŋ, yimb yip
apyowniŋgamb ak, tep yimb.

[31] “Bi semb biyoŋ nimb wip ak, Biyomb
yimb. Biynimb man ar biy nimb gok, semb
biyoŋ nimb apiy rek, minim yipul yimb
nuk niŋiy aŋgip rek aŋgniŋgiy. Kiyk lum
ar biy nimb ak mey; lum ar biy minim
ak aŋgniŋgambay. [32] Nuk Nop yip mindiy
wak rek, minim yipul yimb ak aŋgip ak
pen; minim nup ak ma dipay. [33] Pen biyn-
imb minim nup dipay gok, Gor minim ak
niŋind nep aŋgip aŋgiy dipay. [34] Gor bi
yokak kun ak nup, Kawnan nuk ak yokek
ap yip nep mindip ak mey; minim aŋgñimb
ak, Gor minim yipund giy ak aŋgñimb.
[35] Nop Ñinuk nup wasemb ay, tap okok
maŋgiysek kond mindonimuŋ aŋgiy, di
ñin ar nup ak ayip. [36] Biynimb an Ñinuk
nup gosimb niŋniŋgambay gok gek, perper
mindeniŋgambay; pen biynimb nup kir-
giniŋgambay gok kuyip gek, miker diyiŋ
nep mindeniŋgambay aŋgak.”

4

Jiysis Samariya Biyn Anup Minim Aŋgñak

[1] Pen bi Peresiy gok niŋyak; biynimb
kuŋaynep, Jiysis ker mindon aŋgiy, apey
kuyip ñiŋg pikñak; pen Jon ker, biyn-
imb gunap nep apey kuyip ñiŋg pikñak.
[2] Pen Jiysis nuk key kuyip ñiŋg ma pikñak;
binuk gok nep, biynimb gok kuyip ñiŋg
pikñiyak. [3-4] Pen Peresiy kay minim kun
ak rek aŋgeyak niŋiy, Jiysis Jiwdiya kirgiy,
andkind Galiyliy amniŋg, Samariya biyn-
imb mindeyak namb ak amiy, [5] miñmon
Siyka amjakak. Miñmon Siyka maŋ kun
siŋak mey, Jekop nind ñinuk Josep nup
mankumb bap aŋgak. [6] Pen Jekop ñiŋg kaw
dak ak mindek ak mey, Jiysis apek apek,
pumbnamb yomb yoŋ won ak yiruk gek, am
ñiŋg kawrumb gol kun ak bisgak.

[7-8] Pen binuk gok, keñmaŋgiy tawniŋg
miñmon Siyka maŋ kun ak amniyakniŋ,
nuk nep bisiŋg mindek. Kun giy bisiŋg
mindakniŋ, biyn Samariya nimb bap ñiŋg
malniŋg apek, Jiysis aŋgak, “Yip ñiŋg mal
ñey ñiŋiyn aŋgak.” [9] Aŋgek, biyn kun
ak aŋgak, “Nimb Jiwda biynimb, chinup
Samariya biynimb niŋiy asikrep gipim ak
pen, yergiy yip ñiŋg mal ñey ñiŋiyn aŋgiy
aspan?”

[10] Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Nand Gor
Bi yokek miñiy ap minim asap biy nup
niŋbinap rek, nup ñiŋg ñimbiy perper min-
deniŋgambay ak aŋgniŋembnap, nip ñim-
bikop aŋgak.”

[11] Aŋgek aŋgak, “Bi. Ñiŋg malep tiyn
nand bap ma mindiy, ñiŋg ak kunep yiy
akyaŋ mindip. Kun ak, ñiŋg ñimbiy per-
per mindeniŋgambay kun ak, akay nimb
diniŋgamban? [12] Basind yes chin Jekop
tikayep biynimb nuk gok sek, kanj siypsiyp
nuk gok sek ñimbyiŋgipay ak mey; chinup
aŋgek ñimbun. Pen aspan kun ak, yand
biyomb Jekop bi sikoy aŋgiy aspan?”

[13] Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Biynimb ñiŋg
biy ñiŋniŋgambay gok, tip ak ñiŋg nen
giniŋgamb; [14] pen biynimb ñiŋg yand ñen
ñiŋniŋgambay gok, tip ak ñiŋg nen ma
giniŋgamb. Pen ñiŋg yand ñen ñimb
namb kiyk biyaŋ ayniŋgambay kun ak, ñiŋg
kilam rek jiwyiŋg, kuyip gek perper min-
deniŋgambay aŋgak.”

[15] Kun aŋgek, biyn kun ak aŋgak, “Yip
ñiŋg kun ak ñey ñimben, kisen yip ñiŋg nen
ma ginimuŋ. Pen ap ñiŋg biy ma malnim
aŋgak.”

[16] Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Am naŋgumiy
nup poŋind owan aŋgak.”

[17] Aŋgek aŋgak, “Yand bi sek mer aŋgak.”

Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Minim kun ak
niŋind aspan. [18] Bi onep mamind ak dinak
ak pen; bi miñiy yip mindpiyr ak, naŋgumiy
mer. Kun ak niŋind aspan aŋgak.”

[19] Kun aŋgek, biyn ak aŋgak, “Yand
niŋbiyn; nand bi Gor minim aŋgep bap.
[20] Apis basind chin wosrey gok, dum biy
Gor nup lotiw giyiŋgipay rek, chin kunep
lotiw gi mindpun ak pen; nimb Jiwda kay,
Jerusalem nep lotiw giniŋgiy apim aŋgak.”

[21] Aŋgek aŋgak, “Nip niŋind yimb aspiyn.
Kisen dum kun biy akaŋ, Jerusalem nep
lotiw ma giniŋgambim. [22] Nimb Samariya
biynimb, bi aŋgniŋbim ak nup ma niŋbim.
Bi biynimb tuŋgasik dep kun ak Jiwda nimb

ak mey, chin Jiwda gok niŋbun. [23] Ñin per
kond mindyiŋgipun ak miñiy wip. Biynimb
Gor nup lotiw niŋind yimb giniŋgambay
gok, Kawnan nuk ak gos ñakniŋ giniŋgam-
bay ak mey; kuyip niŋek tep giniŋgamb.
[24] Nuk Kawnan ak mey; biynimb nup lotiw
giniŋgambay gok, Kawnan nuk ak yip
mindiy, gos tep ñakniŋ lotiw niŋind yimb
ar ak giniŋgambay aŋgak."

[25] Jiysis kun aŋgek, biyn ak aŋgak, "Yand
niŋbiyn; kisen Kiyŋ yomb key yimb "Krays"
apay ak apiy, chinup aŋgñirep giniŋgamb
aŋgak."

[26] Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Bi kun ak mey
yand. Nand yip minim aspur biy aŋgak."

[27] Kun aŋgakniŋ, binuk gok kiyk
apchakiy, Jiysis biyn ak yip minim aŋg
minderik niŋiy, jiwdiyak. Pen kiyk bap
tikjakiy, biyn anup minim nand yerip
mindip aŋgiy, ma aŋgniŋyak. Jiysis nup
kunep, yenen biyn kun biy yip minim
aspiyr aŋgiy ma aŋgniŋyak.

[28] Pen biyn ak, ñiŋg tiyn ak kirgiy, tip
ak andkind dawin amiy, biynimb mindeyak
kun okok kuyip aŋgak, [29] "Apiy, tap okok
maŋgiysek gipiyn rek aŋgñimb bi ak niŋim!
Nuk Kiyŋ yomb key yimb ak rek ayip aŋ-
gak." [30] Kun aŋgek, biynimb kun gok Jiysis
nup niŋniŋg dawin ak kirgiy, saŋdiyak.

[31] Ma wiyak won ak Jiysis binuk gok, nup
nembnemb giy aŋgyak, "Tiysa. Tap ñiŋan
aŋgyak." [32] Aŋgey, nuk aŋgak, "Tap ñiŋemb
yand per ñimbiyn ak nimb ma niŋbim aŋ-
gak." [33] Kun aŋgek, binuk gok kiyk keynep
aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, "Biynimb gunap
nup tap keñmaŋgiy dap ñey ñimbamb?"

[34] Pen Jiysis kuyip aŋgak, "Nimbip keñ-
maŋgiy nen gip; yip pen tap kun gok
nen ma gip. Bapiy minim aŋgak anep
gos ayamb, woŋg aŋgip kun ak gi jiwiyn
aŋgiy niŋbiyn. [35] Minim bap apun, miñiy
wiyt maŋgiy yoksipun ak takin omiŋal
omiŋal mindiy, maŋgiy pikgek am tik dand
winiŋgambun apun ak pen; miñiy kun ma
aŋgjun. Windin nimb ak niŋdand pandikiy
niŋim! Wiyt woŋg gok pikgiy, tik dand
owep rek mindip. [36] Kun ak mey per gep
rek, biynimb man piŋiypaŋgiy wiyt maŋgiy
yokpay gok sek, tik dand opay gok sek tap
ñiŋemb dipay ak niŋiy miñmiñ gipay. [37] Pen
minim bap: bi bap tap yiŋ yokniŋgamb; bi
bap tap ñiŋemb kun ak diniŋgamb apay.
Minim kun ak niŋind apay. [38] Nimbip aŋ-
gyoken, am wiyt maŋgiy tik dand opim.
Pen wiyt woŋg kun ak nimbik ma gipik;
biynimb gunap kilis kiyk ak gey jakek, nimb
yikop tik dand opim aŋgak."

[39] Biyn Samariya nimb ak, am biynimb
nuk gok kuyip aŋgak, "Bi kun ak tap yeripy-
erip gipiyn gok maŋgiysek aŋgñimb aŋ-
gak." Kun aŋgek kiyk, ak Biyomb chinup
biynimb pisnep kumjun rek ayip gok, kim
diniŋgamb aŋgiy; nup gosimb niŋyak.

[40] Pen Samariya biynimb Jiysis mindek
ak apiy, nup aŋgyak, "Ñin gunap chin
yip mindey aŋgey," am ñin omiŋal kiy
yip mindyiŋg, [41] minim aŋgñek, biynimb
tapin gunap sek nup gosimb niŋyak. [42] Pen
biyn kun anup aŋgyak, "Miñiy minim nak
anep aŋgey ma niŋbun; minim nuk ak key
aŋgek niŋbun: nuk nep mey; bi chinup
biynimb miñmon keykey di Nop yip jimñiy
ayniŋgamb ak niŋiy, nup gosimb niŋbun
aŋgyak."

Jiysis Biyomb Bap Ñinuk Anup Gek Suŋ Ayak

[43] Jiysis ñin omiŋal Samariya miñmon
sikoy kun ak mindiy, minek ak kuyip kirgiy,
Galiyliy propens amnak. [44] Nind minim
bap aŋgiy aŋgak, "Bi Gor minim aŋgep
gok, miñmon kiyk key ak mindiy aŋgey,
kuyip ma dipay aŋgak." [45] Pen Pasopa ñin
ak, Galiyliy biynimb gunap am Jerusalem
mindeyak, Jiysis tap mageprek gok gek
niŋyak ak mey, Galiyliy apchakek niŋiy,
nup miñmiñ giyak.

[46] Pen Jiysis Galiyliy amiy, miñmon sikoy
Keyna amnak. Miñmon kun ak mey, nind
ñiŋg yimb ak gek wayn ayak.

Pen biyomb miñmon Kapaniyam nimb
bap, ñinuk nup tap gek, [47] minim bap niŋak;
Jiysis Jiwdiya kirgiy, ap Galiyliy mindek.
Kun ak niŋiy mey, mindek ak apiy, nem-
bnemb giyiŋg aŋgak, "Ñiyand ak tap giy
kumniŋg gisap. Nand kasek amiy, nup gey
suŋ ayaŋ aŋgak."

[48] Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, "Yip yikop ma
gosimb niŋniŋgambim; tap mageprek gu-
nap gen niŋiy nep, yip gosimb niŋniŋgam-
bim aŋgak."

[49] Pen biyomb kun ak aŋgak, "Biyomb!
Apey amnur! Mer ak; ñiyand ak kum-
niŋgamb aŋgak."

50 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Amnoŋ! Ñinak
mindeniŋgamb aŋgak.”
Kun aŋgek, niŋind aŋgip aŋgiy saŋdak.
51 Kinjeŋnamb okok amnakniŋ, bi nup woŋg
giyiŋgipay gunap ap, nup namb pikiy aŋ-
gyak, “Ñinak ak ma kumniŋgamb; min-
deniŋgamb aŋgyak.”
52 Kun aŋgey, won akay rek suŋ ayip
aŋgiy, kuyip aŋgniŋek aŋgyak, “Toyrik
pumb kuyim gak won ak aŋgyak.”
53 Kun aŋgey, nuk niŋak: ñinak min-
deniŋgamb aŋgak won anep suŋ ayak ak
mey, biynimb nuk gok yip, Jiysis nup
gosimb niŋyak.
54 Pen Jiysis nind Keyna apiy, ñiŋg ak gek
wayn ayak; kisen pen am miñmon Jiwdiya
mindiy apiy, biyomb ak ñinuk nup gek suŋ
ayak. Kun gek nup bi yerip rek ak miseŋ
yimb niŋniŋgiy rek ayak.

5

Jiysis Gek Bi Ñiŋg Maŋgiy Chemb Gol Mindek Ak Suŋ Ayak

1 Kisen pen, Jiwda lotiw ñin yomb bap
apek, Jiysis Jerusalem amnak. 2 Jerusalem
kinjeŋram kanj siypsiyp dand amiy apiy
giyiŋgipay gol siŋak; ñiŋg maŋgiy chemb
won bap mindek. Ñiŋg maŋgiy chemb
won kun ak Hiybriw minim aŋgiy, Betsayda
aŋgyiŋgipay. Pen ñiŋg gol kun siŋak, ko-
rip sikoy band onep mamind ak mindek
ak mey, 3 biynimb tap gak gunap, windin
koy gak gunap, ñin tomb kalaw gak gu-
nap ap, korip band kun gok mindeyak.
4 Yenen: Gor enjol bap gip rek, apiy am
ñiŋg maŋgiy chemb biyaŋ kaskas gakniŋ,
nind amiy maŋgiysek tawon amek, chinup
suŋ ayniŋgamb aŋgiy ap mindeyak. 5 Pen
bi tap gek pernep kum mindek, simiy yin
ñin jiwiy, andikiy anjip piskind ak amnak
bap mindek. 6 Jiysis bi kun ak per kum
mindyiŋgip rek, nup aŋgniŋiy aŋgak, “Nip
suŋ aynimuŋ aŋgiy niŋban?”
7 Aŋgek, bi tap gak kun ak aŋgak, “Biy-
omb! Ñiŋg ak kaskas gakniŋ, biynimb
yip diy, ñiŋg maŋgiy chemb namb biyaŋ
ayniŋgiy bap ma mindpay. Ñiŋg namb
biyaŋ nind amniyn aŋgen; biynimb gunap
kasek nind nep ambay aŋgak.”
8 Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Tikjakiy,
minj nak ak winiŋg dand saŋdan aŋgak.”
9 Aŋgek, won kun anep nup suŋ ayakniŋ,
minj nuk ak winiŋg dand amnak. 10 Pen
Jiysis bi gek suŋ ayak ñin kun ak, Jiwda
lotiw ñin ak mey, biyomb kiyk gok, bi kun
ak nup aŋgyak, “Ñin biy lotiw ñin ak, yenen
minj band ak dand taspan?”
11 Aŋgey aŋgak, “Bi yip gek suŋ ayip ak
aŋgip, ‘Tikjakiy minj band nak ak winiŋg
dand amnoŋ aŋgamb,’ dand taspiyn aŋ-
gak.” 12 Aŋgek aŋgyak, “Bi nip aŋgek,
minj band winiŋg dand taspan kun ak mey
akay aŋgyak.” 13 Pen Jiysis biynimb kuŋay
mindeyak namb kun okok kapkap amnak
rek, bi yip gek suŋ ayip mey biy aŋgiy,
aŋgnimuŋ rek ma ayak.
14 Kisen pen, Jiysis bi kun anup, Gor
aŋgniŋep korip miŋgan ak niŋiy aŋgak,
“Niŋan! Nip suŋ ayip. Kun ak tap siy tap
timey gipan ak kirginimin. Mer ak, nip tap
yomb yimb ginimuŋ rek ayip aŋgak.”
15 Pen bi kun ak nuk andkind amiy, Ji-
wda biyomb gok kuyip aŋgak, “Jiysis nep
yip gamb suŋ ayip aŋgak.” 16 Kun aŋgek
niŋiy, lotiw ñin ak gek suŋ ayak aŋgiy,
Jiysis nup miluk niŋyak. 17 Nuk pen aŋgak,
“Bapiy yand ak woŋg ginep mindip rek,
yand kunep ginim aŋgak.” 18 Kun aŋgek,
Jiwda biyomb gok, nup nind ñaŋgjun aŋgiy
gos niŋyak ak, kilis yimb giy niŋyak. “Lotiw
ñin chinup low ar ak nep ma timbrikip;
yand Gor Ñinuk aŋgip ak, Gor mindip rek
mindpiyn aŋgiy asap aŋgyak.”

Nop Aŋgek Ñinuk Woŋg Ar Keykey Gip

19 Jiysis pen kuyip aŋgak, “Nimbip niŋind
aspiyn: Ñi ak nuk key tap bap ginimuŋ rek
ma ayip; Nop tap giniŋgamb gok nep niŋiy
giniŋgamb. Kun ak, Nop giniŋgamb rek,
Ñinuk kunep giniŋgamb. 20 Nop Ñinuk nup
wasemb ay, tap nuk gip gip gok maŋgiysek
yomimb. Gunap yomek mey, tap key yimb
gok gek niŋiy, nimb maŋgiysek wal aŋg-
niŋgambim. 21 Pen Nop biynimb kumbay
gok, gek tikjakpay rek, Ñinuk kunep, biyn-
imb gunap gen tikjakyaŋ aŋgiy, gek tik-
jakniŋgambay. 22 Biynimb yerer gipay; gos
yerip yerip niŋbay ak, Nop key kuyip ma
bilokip; Ñinuk nup aŋgek bilokip. 23 Kun ak
mey, Nop yimb ak dand araniy, Ñinuk nup
yimb ak dand araniy giniŋgiy. Pen biynimb
Ñinuk anup yimb ma dand aranimbay gok,
Nop yokek owak anup yimb ak kunep, ma
dand aranimbay.

24 "Nimbip niŋind yimb aspiyn. Biynimb
minim yip ak niŋiy, Bi yip aŋgyokek winik
anup, gosimb niŋniŋgambay gok, kumemb
kind ak kirgiy, perper mindep kind ak
mindpay. Kun ak mey, kor yomb ak ma
niŋniŋgambay; perper mindeniŋgambay.
25 Nimbip niŋind yimb aspiyn. Ñin kisen per
kond mindpun ak miñiy wip biy, biynimb
kumniŋgiy rek mindpay gok, Gor Ñinuk
minim ak niŋey, kuyip dek, biynimb nuk
mindeniŋgambay. 26 Nop tap okok maŋgiy-
sek kim mindep kiñiŋ ak mindip rek, Ñinuk
kunep kim mindep kiñiŋ ak mindip. 27 Nuk
Bi bap Ñinuk ak mey; Nop aŋgek biynimb
gok kuyip bilokniŋgamb. 28 Minim aspiyn
kun ak niŋiy wal ma aŋgnimimb; kisen
nuk, biynimb kumey komyak gok aŋgek,
29 maŋgiysek tikjakiy; biynimb mindrep giy-
iŋgipay gok, am Gor yip mindeniŋgambay;
pen mindrep ma giyiŋgipay gok, miker
yomb diniŋgambay. 30 Yand yerip yerip
gipiyn ak, key niŋiy ma gipiyn; Bapiy
nep yip aŋgamb gipiyn. Kun ak biynimb
bilokpiyn ak, Bapiy aŋgip rek niŋiy, yipund
giy nep bilokpiyn. Key niŋiy gen, bilokrep
ma gip apkip ak pen; Bi yip aŋgek winik ak,
gos nuk ñimb rek niŋiy gipiyn.

Yip Bi Yerip Rek Aŋgiy Ma Niŋbim Aŋgak

31-32 "Yand nep Gor yip yokek winik apnip
ak, yipund ma gipkop. Pen yand niŋbiyn:
Bi yip yokek winik ak, minim nuk aŋgip
ak, niŋind yimb nep aŋgip. 33 Nimb Jiwda
kay am Jon nup, yip bi yerip rek aŋgiy
aŋgniŋem, minim yipul yimb ak nimbip
aŋgñak. 34-35 Gor aŋgyokek awak ak mey;
lam yin tep gip rek ak aŋgak. Melik kun
ak niŋiy, miñmiñ gipik ak pen, won ak kir-
pik. Yand niŋen, Jon akaŋ biynimb gunap
minim aŋgniŋgambay ak, minim yomb mer
ak pen; minim yand apiyn ak niŋrep giy,
Gor nup chiŋgem, miker yomb ak nimbip
ma dinimuŋ aŋgiy aspiyn.

36 "Jon nimbip aŋgrep gak ak pen; ak
yikop minim nep aŋgak. Yand apiy, Bapiy
ginimin aŋgak rek, tap key yimb gok gipiyn
ak mey; nuk yip yokak ak niŋun aŋgiy,
miseŋ yimb niŋbikip. 37-38 Pen Bapiy yip
yokak ak, yip aŋgiy minim aŋgip ak pen;
minim nup ma diy, yip gosimb ma niŋbim.
Kun ak minim nup ak ma niŋiy, nup Bi yerip
rek ak ma niŋiy gipim.

39-40 "Nimb perper mindenjun aŋgiy, Bay-
bol buk day nind tikyak gok niŋrep gun
aŋgiy, per niŋbim ak, tep gipim ak pen;
yip aŋgiy tikyak rek niŋiy, yip ker apem,
nimbip gen suŋ-tep mindiy perper ma
mindeniŋgambim. 41 "Biynimb gok yimb
yip dand araniyaŋ aŋgiy ma aspiyn; 42 Gor
nup gosimb ma niŋbim ak niŋiy aspiyn.
43 Bapiy nep yip aŋgek opiyn ak pen, yip
ma dipim. Pen bi kisen bap gos nuk
key niŋiy apeniŋgamb, nup diniŋgambim.
44 Biynimb gok chinup niŋey tep ginimuŋ
aŋgiy nep niŋbim; Biyomb yimb ak chinup
niŋek tep ginimuŋ aŋgiy, gos ak ma niŋbim.
Kun ak yergiy nup gosimb niŋem, nimbip
diniŋgamb?

45 "Pen Nop Ñinuk minim ak diy, chinup
kor giniŋgamb aŋgiy gos ak ma niŋnimimb.
Mosis aŋgiy tikak rek nep giniŋgambun
apim ak pen; minim aŋgak kun ak diy, nim-
bip kor giniŋgamb. 46 Pen Mosis Baybol buk
minim tikak gunap ma dipik rek; minim yip
aŋgak ak sesek ma dipik. 47 Minim nup ak
diy rek, minim yip ak kunep dipkip aŋgak."

6

Jiysis Bi Payp Tawsin Rek Tap Keñmaŋgiy Ñek Ñiyak

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Pen Jiysis kun giy mindiy, bot diy
Galiyliy chemb tikiy, pis bindoŋ amnak.
Galiyliy chemb kun ak nep, yimb bap Tay-
biyriyas aŋgyiŋgipay. 2-6 Pen nuk biynimb
gok gek, suŋ ayek niŋyak rek, biynimb
kuŋaynep nup kisen giyiŋgipay. Ñin namb
kun ak, Jiwda ñin yomb Pasopa apay ak maŋ
maŋ gak rek, biynimb kuŋaynep miñmon
namb kun ak taŋgeyak. Kun ak niŋiy, Jiysis
binuk gok yip am dum bap, bisiŋ mindy-
iŋ niŋak; biynimb kuŋay yimb nep nup
niŋniŋ apeyak. Niŋiy, yerer giniŋgamb
ak key niŋak ak pen; binuk Piyliyp yerip
aŋgniŋgamb aŋgiy, nup aŋgak, "Chin keñ-
maŋgiy akay nimb diy, biynimb guniy
kuyip ñon ñiŋniŋgambay aŋgak."

7 Aŋgek, Piyliyp aŋgak, "Tiw handret
kiyna rek dand amiy, biret taw dand apiy,
tipaŋ siskoy giy, maŋgiysek ñey ñiŋniŋgiy
rek ma ayniŋgamb aŋgak."

8 Kun aŋgek, Saymon Piyta numam En-
jriw aŋgak, 9 “Ñiskoy bap, biret onep ma-
mind ak, piys omiŋal sek di mindip biy ak
pen, ak tap yomb mer aŋgak.”
10 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Biynimb gok
aŋgem, bisgiyaŋ aŋgak.” Kun aŋgek, binuk
gok biynimb gok kuyip aŋgeyak, tap kaskas
ar kun okok bisgiyak. Biynimb kuŋaynep
kun gok, bi gok nep, payp tawsin rek am-
nak.
11 Kiyk kun giy bisgiyakniŋ, Jiysis biret
ak diy, Gor nup tep aŋgiy, kuyip bilok ñak.
Piys ak kunep gak. Kuyip kun giy bilok
ñek, ñimbey ñimbey tapin ayek, day gok
kirgiyak. 12 Kun gey, binuk gok kuyip aŋgak,
“Tap ñimbiy kirpay gok, dand doŋwiy ma
gep aŋgak.” 13 Aŋgek, binuk gok yipruŋg
wand yiŋgey yiŋgey, wand onep wimiŋgan
ak arachakak.
14 Biynimb gok tap mageprek gak kun ak
niŋiy aŋgyak, “Chin miñiy niŋbun; bi biy
mey, bi Gor minim aŋgep mankumb biy
winiŋgamb aŋgiy, per apun ak aŋgyak.”
15 Pen Jiysis niŋak; biynimb gok nup ap kilis
giy, kiyŋ chin mindeŋ aŋgniŋgambay ak
niŋiy, nuk tip ak am, yirik okok key asiy
mindek.

Jiysis Ñiŋg Kas Ar Ak Tawind Amnak
(Mat 14:22-23; Mak 6:45-52)

16 Pen duŋgep won ak, Jiysis binuk gok
tip ak Kapaniyam amniŋ, am ñiŋ chemb
biyaŋ amiy, 17 Jiysis apek amnun aŋgiy, kond
mind gey gey kisyim apek, kiyk nep bot diy
saŋdiyak. 18 Amniyakniŋ, pinim yomb diy,
ñiŋ ak paŋgak. 19 Pen tapin nep pul gi dand
ñiŋ namb siŋak amyiŋ niŋyak; Jiysis ñiŋ
kas ar ak tawind kiñiŋ kun siŋak apchakek,
niŋiy pirikeyak aŋgak, 20 “Ma piriknimimb!
Ak yand nep aŋgak.” 21 Kun aŋgek, ma
pirikiy, nup bot miŋgan aŋgey amnakniŋ,
miñmon wikan amniŋ giyak ak amjakyak.

Jiysis Nup Piyow Niŋyak

22-23 Minek biynimb gok tip ak Jiysis nup
niŋniŋ; Gor nup tep aŋgiy, tap ñek ñiŋyak
tip ak amniyak. Amiy, minim bap niŋyak:
bot diy wiyak ak, binuk gok nep diy am-
niyak; Jiysis yip ma amniyak. 24 Pen Jiysis
yip ma amniyak rek, nup niŋun aŋgiy, Tay-
biyriyas nimb bot gunap diy, Kapaniyam
amniyak.

Jiysis Nup Diy Mey Perper Mindeniŋgam-
bay

25 Kapaniyam amjakiy, Jiysis nup niŋiy
aŋgyak, “Tiysa. Nand won akay biy
opan?” 26 Aŋgey aŋgak, “Nimbip niŋind
aspiyn. Keñmaŋgiy ñen, ñimb mer niŋiy
kirgipim rek, yip tip piyow taspim; pen tap
mageprek gipiyn minim junj ak ma niŋbim.
27 Tap ñimbiy per ma mindeniŋgambim gok
piyow niŋraspim ak kirgiy, Bi bap Ñinuk
nimbip gek perper mindeniŋgambim ak
niŋiy, ar kun ak amnimimb. Bapiy Gor Bi
kun ak nup, bi yand yimb aŋgiy yip mindek
mey, tap mageprek ak gek niŋbik aŋgak.”
28 Kun aŋgek aŋgyak, “Perper mindonjun
aŋgiy, Gor gos nuk niŋimb ak, nup yergiy
rek direp ginjun aŋgyak.”
29 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, “Gor nup tep
giniŋgamb ak mey, Binuk yokek wak ak,
Gor nep yokek awak aŋgiy, nup gosimb
niŋniŋgambim aŋgak.”
30 Kun aŋgek aŋgyak, “Chinup tap
mageprek bap gey niŋiy, Gor nep nip yokek
winak aŋgiy niŋjun. Kun ak chinup tap
yerip rek giniŋgamban? 31 Apis basind sikop
wosrey, miñmon nep namb okok mindiy,
tap mana apay ak ñimbyiŋgipay. Mosis
kuyip gi tep gek, tap mana kun ak di biret
rek gay ñimbyiŋgipay ak, Baybol buk ak
tikiy aŋgyak, ‘Kuyip keñmaŋgiy semb biyoŋ
nimb ak ñek, ñimbyiŋgipay aŋgyak.’ ”
32 Kun aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, “Nim-
bip niŋind yimb aspiyn. Biret semb biyoŋ
nimb diy ñiŋyak kun ak, Mosis mer: Bapiy
yand ak ñek ñimbyiŋgipay. Nuk nep mey;
nimbip biret niŋind yimb anup, yokek wip.
33 Biret niŋind yimb yokek wip aspiyn kun
ak, Bi semb biyoŋ nimb biy apiy, biynimb
gok kuyip gek suŋ-tep mindiy, perper min-
deniŋgambay anup aspiyn aŋgak.”
34 Jiysis kun aŋgek aŋgyak, “Biyomb.
Biret kun ak chinup ñiyiŋg nep minden-
imin aŋgyak.”
35 Aŋgeyak aŋgak, “Yand nep mey biret
rek; biynimb yip dipay gok perper min-
deniŋgambay. Biynimb yip gosimb niŋiy,
yip ker winiŋgambay gok, tip ak yiwan rek
akaŋ, ñiŋ nen rek ma giniŋgamb; mey
tep aŋgiy niŋniŋgambay. 36 Pen nimbip
aŋgambiyn rek: yip windin niŋbim ak pen,
yip gosimb ma niŋbim. 37 Bapiy biynimb

yip aŋgniŋgamb gok, yip ker winiŋgam-
bay. Biynimb yip ker winiŋgambay gok,
ma yimb aŋgyokniŋgayn. 38 Yenen: yand
semb biyoŋ nimb winik ak, key niŋbiyn rek
giyn aŋgiy ma winik; Bi yip yokek winik
ak, gos nuk niŋiy aŋgip rek, giyn aŋgiy
winik. 39 Nup tep giniŋgamb ak mey: biyn-
imb yip aŋgip gok niŋminden, gunap ma
kurginiŋgiy; ñin kisen ak apek, maŋgiysek
gen tip ak tikjakniŋgiy. 40 Bapiy nuk aŋgip
ak, 'Biynimb gok Ñiyand anup minim ak
niŋey, nup gosimb niŋey mey; kuyip gen
perper mindeniŋgambay aŋgip.' Kun ak
ñin kisen ak apek, kuyip gen tikjakniŋgam-
bay aŋgak."

41 Pen Jiysis minim kun aŋgyiŋg, yand nep
mey, biret semb biyoŋ nimb wip ak aŋgek,
42 Jiwda biynimb gok pemiy aŋgiy aŋgyak,
"Bi biy Josep ñinuk Jiysis nep rek? Nop
nonim nuk ak chin niŋbun. Kun ak yergiy
pen, semb biyoŋ nimb opiyn aŋgip?"

43 Kun aŋgeyak, nuk pen aŋgak, "Pemiy
ma aŋgnimimb. 44 Biynimb bap gos peyiŋg
yip ker ma winiŋgambay; Bapiy gos tep
ñek nep mey, yip ker apey, ñin kisen ak
kuyip gen tip ak tikjakniŋgambay. 45 Baybol
buk ak tikiy aŋgyak, 'Gor biynimb maŋgiy-
sek nimbip gok kuyip gos ñiniŋgamb aŋ-
gyak.' Biynimb gos nuk nimb rek niŋbay
gok maŋgiysek, yip ker opay. 46 Biynimb
gunap Bapiy Gor nup windin ma niŋbay;
Bi yokek wip anep nup niŋimb. 47 Nimbip
niŋind yimb apiyn; biynimb yip gosimb
niŋniŋgambay gok, perper mindeniŋgam-
bay. 48 Kun ak yand mey, biret ñimbiy kim
mindeniŋgambay ak. 49 Nasind napis sikop
wosrey, miñmon nep namb okok mindiy,
tap mana ak ñiŋyak ak pen, yep won bap
mindiy kumyak. 50 Biret Gor yokek owak
aŋgiy, yand aspiyn ak; biynimb ñimbiy,
perper mindeniŋgambay.

51 "Yand biret kim mindep semb biyoŋ
nimb winik. Biynimb biret kim mindep
semb biyoŋ nimb kun ak, ñimb namb biyaŋ
ayniŋgambay gok, perper mindeniŋgam-
bay. Pen biynimb gok tap ñimbyiŋg nep
mindpay. Mumbwak yand ak mey, kun
ak rek. Biynimb miñmon okok maŋgiysek
kuyip aŋgiy, mumbwak yand ak Gor nup
simboŋginiŋgayn ak mey; chinup nen ku-
mimb aŋgiy gosimb niŋniŋgambay biyn-
imb gok, perper mindeniŋgambay aŋgak."

52 Jiysis kun aŋgek, Jiwda biynimb kiyk
keynep penpen aŋgiy, gunap aŋgyak, "Bi
biy chinup yergiy, mumbwak nuk ak ñek
ñiŋniŋgambun?"

53 Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Nimbip niŋind
yimb aspiyn. Biynimb Bi bap Ñinuk kiros
bak biyoŋ kumniŋgamb ak, chinup nen
kumniŋgamb; likañ nuk yowniŋgamb ak,
chinup nen yowniŋgamb aŋgiy, yip di
namb kiyk biyaŋ ayniŋgambay gok nep,
Gor deniŋgamb perper mindeniŋgambay.
54 Kun ak biynimb mumbwak likañ yip
diniŋgambay gok, perper mindeniŋgiy rek
ayniŋgamb. Ñin kisen ak apek, kuyip gen
tip ak tikjakiy, perper mindeniŋgambay.

55 "Kun ak keñmaŋgiy gok, tap yikop
ñimbay ak pen; mumbwak yand ak sek,
likañ yand ak sek tap yimb. 56 Biynimb
mumbwak likañ yip niŋind yimb aŋgiy di-
pay gok, yip chiŋgipay. Yand kuyip pen
kunep chiŋgipiyn. 57 Bapiy biynimb gok kim
mindeniŋgiy aŋgiy, yip yokek winik ak, yip
nep mindip ak mey, biynimb yip di namb
biyaŋ ayniŋgambay gok kuyip gen, perper
mindeniŋgambay. 58 Minim ar kun ak mey,
biret semb biyoŋ nimb wip apiyn ak. Biret
kun ak, basind apis sikop tap mana apay
ak ñimbiy, mind dand amiy kumyak rek
mer; biynimb biret yand apiyn ak, ñimb
namb biyaŋ ayniŋgambay gok, perper nep
mindeniŋgambay aŋgak."

Gunap Jiysis Nup Kirgiyak

59 Jiysis Kapaniyam nan-gep korip ak
mindiy, minim kun ak aŋgek, 60 biynimb nuk
gok kuŋaynep niŋiy aŋgyak, "Minim miker
gip kun ak, an rek niŋniŋgamb aŋgyak."

61 Aŋgyak kun ak, Jiysis key niŋiy aŋ-
gak, "Minim kun ak aŋgen nimbip tep ma
gip? 62 Pen Bi bap Ñinuk mindiy, owak
biyoŋ tip andkind amnakniŋ, gos yerip
niŋniŋgambim? 63 Mumbwak ak tap yikop;
Gor Kawnan ak tap yimb. Minim nimbip
apiyn ak, Gor Kawnan ak gos ñek apiyn
ak mey; biynimb minim kun ak diniŋgam-
bay gok, kuyip gek perper mindeniŋgam-
bay aŋgak." 64 Pen Jiysis nuk nind nep:
an nup gos niŋniŋgamb, an nup gos ma
niŋniŋgamb, an nup mimuŋg giniŋgamb
ak niŋak ak mey, aŋgak, "Nimb gunap yip
ma gosimb niŋbim aŋgak." 65 Pen minim
gunap sek aŋgiy aŋgak, "Ar kun ak nep

nimbip apiyn; biynimb gos keynep niŋiy,
yip gosimb niŋniŋgiy rek ma ayip; Bapiy
nep mey, kuyip gos tep ñakniŋ, yip gosimb
niŋniŋgambay aŋgak."
66 Jiysis minim kun ak aŋgjiwakniŋ,
biynimb ap minim nup niŋyiŋgipay gok,
kuŋaynep nup kirgiy, keykey amniyak.
67 Nup kiriŋ ameyak, binuk onep wimiŋgan
ak kuyip aŋgniŋiy aŋgak, "Nimb kunep yip
kiriŋ amniŋgambim?"
68 Aŋgek, Saymon Piyta aŋgak, "Biyomb.
An ker amjun? Minim nand apan ak
niŋiy mey, perper mindeniŋgambun. 69 Nip
niŋbun: nand Gor Bi suŋ-tep nuk, chinup
yokip anep mindpan aŋgak."
70-71 Kun aŋgek, Jiysis pen, Jiwdas
Yiskariyot Saymon ñinuk ak, kisen nup
mimuŋ giniŋgamb rek niŋiy, kuyip aŋgak,
"Nimbip onep wimiŋgan ak dipiyn ak pen;
nimb bap bi timey Seytan ker mindpim
aŋgak."

7

Jiysis Numam Nuk Gok Yip

1 Kisen pen Jiwda biyomb gok, Jiysis nup
ñaŋgniŋ gey niŋiy, Jiwdiya propens ma
giraŋgyiŋgip; Galiyliy propens nep giraŋ-
gyiŋgip. 2 Pen Jiwda ñin yomb kiyk, korip
bandak band giy miñmiñ giyiŋgipay ak,
maŋ maŋ gakniŋ, 3-4 Jiysis numam sikop,
nup kunep ma gos niŋyak rek, mindek ak
apiy aŋgyak, "Nand Biyomb mindpan rek,
Jiwdiya amiy, biynimb minim nip niŋniŋ
winiŋgiy gok, tap mageprek gipan rek gu-
nap gey niŋniŋgiy. 5 Biynimb yomb mind-
niŋ gipay gok, tap kiyk gok weygiy ma gi-
pay; miseŋ yimb gipay. Kun ak nand bi key
yimb gipan ak, tap mageprek gunap gey,
biynimb maŋgiysek niŋniŋgiy aŋgyak."
6 Kun aŋgey, Jiysis kuyip aŋgak, "Ñin
monmon gok, ñin nimb ak mey, amniŋ
amniŋgambim. Pen Gor yip aŋgayip ñin ak
ma wip. 7 Biynimb Gor nup ma chiŋgpay
gok, tap siy tap timey gipim aŋgen niŋiy,
yip miluk niŋbay; pen nimbip niŋiy miluk
niŋniŋgiy rek ma mindip. 8 Kun ak ñin
yomb ak maŋ asaw rek, Jerusalem amnim-
imb; pen ñin yand ak ma wip rek, yand yip
ma amniŋgambun aŋgak." 9 Kun aŋgiy, nuk
Galiyliy mindek.

Jiysis Ñin Yomb Owakniŋ Jerusalem Amnak

10 Pen kun aŋgek numam sikop nind am-
niyak. Kisen nuk amniŋ; miseŋ ma amnak,
wey wey giyiŋ amnak. 11 Pen Jiwda biyomb
gok, Jiysis akay aŋgiy, biynimb kuŋay ap
mindeyak gok kuyip aŋgniŋyak. 12-13 Pen
biynimb yikop gok, Jiwda biyomb kun gok
kuyip pirikyak rek, minim kapkap aŋgyiŋ
aŋgyak, "Jiysis bi tep yimb aŋgyak." Gunap
pen aŋgyak, "Mer. Nuk biynimb gok kuyip
tom gip sek aŋgyak."
14 Ñin yomb kiyk kun ak, yep ñin kaw bap
nep mindakniŋ, Jiysis apchakiy, Gor aŋg-
niŋep korip ak amiy, kuyip minim aŋgñak.
15 Aŋgñek niŋiy, Jiwda biyomb gok wal aŋgiy
aŋgyak, "Bi biy sikul ma aŋgak ak pen,
yergiy minim okok maŋgiysek niŋimb aŋ-
gyak."
16 Kun aŋgyak ak pen, Jiysis aŋgak,
"Minim aŋgñimbiyn gok, yand key niŋiy
ma apiyn; Bi yip aŋgyokek winik anep
gos ñamb apiyn. 17 Biynimb Gor aŋgip
rek gun aŋgiy gi dand amniŋgambay gok,
Gor minim nup akaŋ, minim yand key
apiyn ak, kuyip gos ñek niŋniŋgambay.
18 Nimb niŋbim: biynimb minim kiyk key
aŋgniŋgambay gok, yimb chin aranimuŋ
aŋgiy, minim okok nimb okok nimb aŋg-
niŋgambay. Pen Gor bi yokek minim nup
aŋgniŋ wip ak; bi minim yipund giy nep
aŋgniŋgamb ak mey; yesek aŋgnimuŋ rek
ma mindip. 19 Mosis, Gor aŋgak aŋgak rek
low gunap aŋgñak ak pen; nimb bap low ar
kun gok kindik ma gipim. Minim bap min-
dek mer; yip yikop yimb ñaŋgniŋ gispim
aŋgak."
20 Jiysis kun aŋgek, biynimb ap mindeyak
gok aŋgyak, "Nip an ñaŋgniŋ gisap. Nip
kichekiy ambaŋ ayamb aspan?"
21 Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Yand tap
mageprek nokom bap genik, nimb
maŋgiysek lotiw ñin ak yenen kun gip
aŋgiy, jiwdipik. 22-23 Nimb Mosis aŋgak
rek, ñi gok tikiy, ñin onep ar ak mindiy,
minek jiy ak kumbak tikpim. Gipim kun
ak Mosis nuk mer, nasind yes sikop nind
kiñiŋ gi gey mey kun gipim. Pen kumbak
tikpim kun ak, ñin gunap Jiwda lotiw ñin ak
apek, ma kirpim; monmon kumbak tikpim.
Gipim kun ak rek, lotiw ñin ak, bi bap nup
gen pisnep suŋ ayak ak; yip yenen miluk
niŋbim. 24 Kun ak kisen minim ar ar nep

niŋiy ma aŋgnimimb; niŋrep giy, yipund giniŋgamb ar ak niŋiy aŋgnimimb aŋgak."

Jiysis Mey, Kiyŋ Yomb Key Yimb Ak Akaŋ Aŋgyak

25 Jerusalem biynimb gunap aŋgyak, "Biyomb gok, bi ñaŋgun aŋgiy niŋbay ak, mey
biy rek ayip? 26 Pen niŋim! Bi kun ak nuk biynimb namb yomb biy minim aŋgakniŋ,
pen minim bap ma aspay. Kun ak kiyk key, nuk bi kiyŋ yomb key yimb ak aŋgiy
niŋbay rek ayip! 27 Pen bi kiyŋ yomb key yimb opkop ak, akay nimb wip aŋgiy ma
niŋbinup; bi biy akay nimb wip ak chin maŋgiysek niŋbun aŋgyak."

28-29 Pen Jiysis Gor aŋgniŋep korip miŋgan biyaŋ, minim aŋg nep mindyiŋ, meŋg miŋgan dand araniy aŋgak, "Nimbik yip niŋrep yimb giy, akay nimb winik ak niŋbim. Pen yand key ma winik; Bi biynimb aŋgdep ak nep yip aŋgyokek winik. Yand nuk yip mindiy, yip aŋgyokek winik rek nup niŋbiyn; pen nimbik nup ma niŋbim aŋgak."

30 Kun aŋgek, nup chichiy diy dand kor amnun aŋgiy niŋyak ak pen; Nop Gor nup pikayniŋgambay aŋgiy aŋgayak ñin ak ma owak rek, biynimb bap nup ma chichiy diyak. 31 Pen biynimb kuŋaynep kun gok, gunap Jiysis bi kiyŋ yomb key yimb ak aŋgiy niŋyak. Niŋiy aŋgyak, "Bi kiyŋ yomb key yimb kisen winiŋgamb apay ak, tap mageprek kuŋaynep giy, bi biy nup wiyniym ginimuŋ rek ma ayip aŋgyak."

Jiysis Nup Am Dand Wim Aŋgiy, Poliys Gok Kuyip Aŋgyokyak

32 Pen biynimb gok, bi kiyŋ yomb key yimb anup minim kun ak kapkap aŋgeyak niŋiy, bi Peresiy gok sek, bi Gor nup tap simboŋgep yomb gok sek Jiysis nup am dand winimimb aŋgiy, Jiwda poliys gunap aŋgyokyak.

33 Jiysis pen aŋgak, "Yand yep won bap mindiy, Bi yip yokamb opiyn ak ker tip amniŋgayn. 34 Yip akay amimb aŋgiy piyowniŋgambim ak pen, ma niŋniŋgambim. Yand amniŋgayn ar ak, nimb kisen ginimimb rek ma ayip aŋgak."

35 Kun aŋgek, Jiwda biyomb gok kiyk keynep aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, "Nuk akay amek, nup ma niŋniŋgambun? Nuk am Jiwda biynimb jiw am Griyk mindpay okok amiy, biynimb kun okok kuyip minim aŋgñiyiŋg mindeniŋgamb nup ma niŋniŋgambun? 36 Pen yenen aŋgip, 'Yip piyow niŋiy ma niŋniŋgambim; amniŋgayn ar ak kisen ginimimb rek ma ayip aŋgip' aŋgyak."

Gor Kawnan Ak Ñiŋg Kilam Rek Jiwiy Winiŋgamb

37 Jiwda ñin yomb kiyk kun ak, ñin kisen yimb ak apek, Jiysis tikjakiy, meŋg miŋgan dand araniy aŋgak, "Biynimb an kuŋam kinjik gek, yip ker apiy ñiŋg ñiŋniŋgiy. 38 Biynimb yip gosimb niŋniŋgambay gok, Baybol buk ak aŋgip rek, ñiŋg ñimbiy perper mindeniŋgambay ak, namb kuyip biyaŋ kilam jiwiy winiŋgamb aŋgak." 39 Ñin kun ak, Jiysis kumiy tikjakiy Nop ker ma amek mey, Gor Kawnan nuk ak biynimb gok kuyip ma yokak. Ñiŋg kilam jiwiy winiŋgamb minim aŋgak kun ak; nup gosimb niŋey, Gor Kawnan ap kiy yip mindiy, giniŋgamb rek aŋgak.

Kiyk Key Tuŋg Asik Keykey Ayak

40 Jiysis kun aŋgek, biynimb kuŋaynep kun gok, gunap minim aŋgak kun ak niŋiy aŋgyak, "Bi biy, bi Gor minim aŋgep winiŋgamb aŋgiy kond mindyiŋgipun ak aŋgyak."

41 Gunap aŋgyak, "Nuk bi kiyŋ yomb key yimb ak aŋgyak!"

Kun aŋgeyak, gunap pen aŋgyak, "Kiyŋ yomb key yimb ak Galiyliy nimb ma winiŋgamb! 42 Baybol buk ak aŋgip rek, Jiwda bi kiyŋ yomb key yimb ak, Depiyt tikek tik dand amiy apiy giy, tikniŋgambay Depiyt miñmon nuk Betliyhem aŋgyak."

43 Jiysis nup nen aŋgiy, biynimb kuŋay mindeyak kun gok, asik pis ak key, pis ak key ay, 44 gunap nup diy dand kor amnun aŋgyak ak pen, nup ma diyak.

Jiwda Biyomb Gok Nup Ma Gos Niŋyak

45 Pen Jiwda poliys gok andkind amey, bi Peresiy gok sek, bi Gor nup simboŋgep yomb gok sek aŋgyak, "Bi kun anup yenen ma dand opim?"

46 Aŋgey, bi poliys kun gok aŋgyak, "Biynimb bap, bi kun ak minim tep yimb aŋgip rek ma apay aŋgyak."

47 Kun aŋgey, bi Peresiy gok aŋgyak, "Nimb biynimb gunap bi tom gip kun ak

niŋind aŋgip aŋgiy niŋbay rek niŋbim? 48 Bi
chin Peresiy bap akaŋ, Jiwda biyomb gunap
nup gos niŋiy ma dipay. 49 Biynimb guniy
kiyk Mosis low ak ma niŋbay rek, yiwur
yomb diniŋgambay aŋgyak."
50 Pen bi kiyk Niykodiymas, bi nind kisy-
imken amiy Jiysis nup minim gunap aŋg-
niŋak ak, kuyip aŋgak, 51 "Jiwda low chin
ar ak, bi bap nup timey gipan aŋgiy, yikop
kalambis ma aypun; kor giy junj bap niŋiy
nep mey, kun gipun aŋgak."
52 Aŋgek aŋgyak, "Nak kunep Galiyliy
nimb rek? Baybol buk ak riytiym gi dand
amiy niŋniŋgamban: bi Gor minim aŋgep
bap, Galiyliy nimb ma winiŋgamb aŋgyak."
53 [Kun aŋgiy, kiyk maŋgiysek korip kiyk
keykey amniyak.

8

Biyn Bap Am Bi Bap Yip Di Gak

1 Pen Jiysis nuk miñmon Oliyp dum am
kiniy, 2 minek miñmon tikdam yokakniŋ,
tip ak andkind Gor aŋgniŋep korip ak apek,
biynimb kuŋaynep ap nup piŋiy kus kus
gey, nuk bisiŋ mindyiŋ, minim aŋgñi
mindek. 3-4 Aŋgñi mindakniŋ, bi low tiysa
gok sek, bi Peresiy gok sek biyn bap, bi bap
yip di gek, dap biynimb mindeyak namb
siŋak ay, Jiysis nup aŋgyak, "Tiysa. Biyn
biy bi sek ak pen, bi bap yip di gambiyr
niŋiy, dand aswun. 5 Mosis low ak biyn bi
kun gok rek, kamb jiw pikayniŋgiy aŋgak.
Kun ak biyn gip kun biy, nand yerip gos
niŋban aŋgyak." 6 Pen kiyk minim kun ak
yesek kun aŋgon, nuk yerip aŋgek, nup kor
gun aŋgiy aŋgyak ak mey, nuk yikop jiy
kuyaŋgiy, lum ar ak kil tik mindek. 7 Pen
nup minim kun ak aŋgniŋnep mindeyak,
nuk tikjakiy kuyip aŋgak, "Bi tap siy tap
timey ma gip bap mindonimuŋ ak, kamb
bap diy, biyn kun ak mindonimuŋ siŋak
nind diyoknimuŋ aŋgak." 8 Kun aŋgiy, tip
ak kuyaŋgiy, man biyaŋ kil tik mindakniŋ,
9 bi nup kor gun aŋgyak kun gok, minim
aŋgak kun ak niŋiy, biyomb yomb rek gok
nokom nokom kiriŋ amniyakniŋ, maŋgiy-
sek kiriŋ keykey amdiyak. Jiysis yip, biyn
ak yip nep minderik. 10 Kun ak nuk kund
almil ay bisiŋ mindyiŋ; biyn kun anup
aŋgak, "Bi gok akay? Bi nip kor ginimuŋ
bap ma mindip rek?" 11 Aŋgek, biyn ak
aŋgak, "Biyomb. Bi yip kor ginimuŋ bap ma
mindip aŋgak." Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Yand
kunep nip kor ma giniŋgayn nen amnoŋ!
Pen tap siy tap timey ak tip ma ginimin
aŋgak."]

Jiysis Mey, Biynimb Gok Melik Kiyk

12 Jiysis kuyip tip ak aŋgiy aŋgak,
"Mankumb biy melik ak yand mindpiyn.
Biynimb an yip chiŋgiy taŋgeniŋgambay
gok, kisyimnamb okok ma taŋgeniŋgam-
bay; permindep melik tep ak diy taŋ-
geniŋgambay aŋgak."
13 Kun aŋgek, bi Peresiy gok nup aŋgyak,
"Minim nak keynep apan ak, dep rek ma
ayip aŋgyak."
14 Kun aŋgey, Jiysis aŋgak, "Minim kun
ak yand key aspiyn ak pen, niŋind aspiyn.
Yenen: yand opiyn okok niŋiy, amniŋgayn
okok niŋiy gipiyn. Pen nimb, opiyn okok,
amniŋgayn okok ma niŋbim. 15 Nimb minim
tuŋgasikyiŋ, ar ak tep gipim, ar ak timey
gipim apim ak, biynimb Gor nup ma chiŋgi-
pay gok gos niŋiy apay rek nep apim. Pen
yand nimb apim ar kun ak rek ma apiyn.
16 Bapiy yip yokek winik ak, yip mindpiyn
rek, minim tuŋgasikniŋ; niŋind nep aŋgiy
tuŋgasikpiyn. 17 Low minim nimbik ar ak
apim, 'Bi omiŋal minim ar nokom kun anep
aŋgeniŋgayr mey; ak niŋind apiyr aŋgiy
niŋniŋgambay apim.' 18 Low nimb kun ak
rek. Bapiy yip yokip ak, minim chirapiy
nokom kun anep apur ak mey, niŋind apur
aŋgak."
19 Kun aŋgek, nup aŋgyak "Nap akay?"
Aŋgey aŋgak, "Nimbik yip ma niŋbim
rek, Bapiy nup kunep ma niŋbim. Yip niŋiy
rek, Bapiy nup kunep niŋbikip aŋgak."
20 Jiysis lotiw korip opriyŋ dap yokpay
miŋgan ak, minim kun ak aŋgñak ak pen,
Gor ñin nup aŋgayak ak ma wak rek, biyn-
imb bap nup chichiy diy, dand kor am-
niŋgiy rek ma ayak!

Yand Amjipiyn Okok Nimbik Ma Am-niŋgambim

21 Jiysis kuyip tip ak aŋgak, "Yand amen,
yip piyowniŋgambim ak pen, nimbik tap
timey ginep mindiy kumniŋgambim rek,
amniŋgayn tip ak ma niniŋgambim aŋgak."
22 Kun aŋgek, Jiwda biyomb gok aŋ-
gyak, "Nuk aŋgip yand amjipiyn okok ma
niniŋgambim aŋgip ak, yenen kun aŋgip?
Nuk key pikayniŋ kun aŋgip?"

23 Kun aŋgyak ak pen, Jiysis kuyip aŋ-
gak, “Nimb biy nimb; yand biyoŋ nimb
winik. Nimb mankumb biy ker; yand pen
mankumb biy ker ma mindpiyn. 24 Kun
ak niŋiy mey, ‘Nimb tap siy tap timey
gi mindiy kumniŋgambim apiyn.’ Pen
yip mey bi kun ak nep aŋgiy, gosimb ma
niŋniŋgambim ak; gach sek mindpim rek
mindiy, kumniŋgambim aŋgak.”
25 Kun aŋgek aŋgyak, “Nand an?”
Aŋgey, Jiysis aŋgak, “Nimbip per ma
aŋgñimbiyn? 26 Nimbip minim aŋg ginim
ar ak, kuŋaynep mindip. Bi yip aŋgyokek
winik ak, gos okok maŋgiysek niŋrep gip
rek, yip gos ñakniŋ, biynimb gok kuyip
aŋgñimbiyn ak pen; nimb ma niŋjun aŋgiy
nep niŋbim aŋgak.”
27 Jiysis Nop nup aŋgiy minim aŋgak
kun ak ma niŋyak rek, kuyip aŋgak, 28 “Bi
bap Ñinuk nup ñaŋgbirikniŋgambim ñin
ak, giniŋgamb giniŋgamb rek niŋiy aŋg-
niŋgambim, ‘Ak Bi kun anep. Nuk tap bap
key niŋiy ma giyiŋgip; Nop minim aŋgñiy-
iŋgip rek nep niŋiy aŋgyiŋgip aŋgniŋgam-
bim.’ 29 Bi yip yokek winik anup, tep gip ar
anep gipiyn ak mey, yip ma kirgip; nuk yip
nep mindpur aŋgak.”
30 Jiysis minim kun ak aŋgakniŋ, biyn-
imb kuŋaynep nup Kiyŋ yomb key yimb
ak aŋgiy gos niŋyak. 31 Pen Jiwda biynimb
nup Kiyŋ yomb key yimb aŋgiy niŋyak kun
gok kuyip aŋgak, “Biynimb minim yip ar
ar diniŋgambay gok, biynimb yand mer.
Biynimb yand mey, minim yip pisnep di-
pay gok. 32 Biynimb yand mindeniŋgam-
bim rek, Gor nimbip gos tep ñek, minim
yerip yipund giy mindip ak niŋiy, kalambis
woŋg rek gi mindpim ak kirgiy, mindrep
giniŋgambim aŋgak.”
33 Kun aŋgek aŋgyak, “Minim apan kun
ak yerip? Chin basind Ebraham ñapan nuk
mindpun ak, chin biynimb gunap kuyip
kalambis woŋg rek ma gipun aŋgyak.”
34 Kun aŋgeyak, Jiysis aŋgak, “Nimbip
niŋind aspiyn. Biynimb tap siy tap timey
gipay gok, key mindrep giniŋgiy rek ma
ayamb mey, kalambis woŋg rek gi mind-
pay. 35 Biynimb kalambis woŋg gipay kun
gok, Biyomb ak biynimb kiñiŋ nuk yimb
ma mindpay. Pen Bi bap Ñinuk ak nep
mey; Biyomb ak Ñinuk yimb. 36 Nuk nimbip
biynimb kalambis woŋg rek gi mindpim
gok, wisik yokeniŋgamb, biynimb kalambis
woŋg gipay rek ma mindeniŋgambim; Biy-
omb ak biynimb nuk yimb mindeniŋgam-
bim. 37 Nimbip Ebraham tikek tikey apek
mindpim ak niŋbiyn ak pen; nuk giyiŋgip
rek ma giy, minim apiyn ak ma diy, yip
ñaŋgniŋg gispim. 38 Yand Bapiy yip mindiy
niŋnik rek nimbip aŋgñimbiyn; pen nimb,
nap nimbik ak minim aŋgip ar gok nep
gipim aŋgak.”
39 Aŋgek aŋgyak, “Bapiy chin mey Ebra-
ham aŋgyak.”
Aŋgey, Jiysis aŋgak, “Nimbik Ebraham
ñapan nuk mindembikip rek, nuk giyiŋgip
rek gipkip. 40 Yand Gor aŋgip rek, minim
niŋind yimb ak nimbip aŋgñimbiyn ak pen,
yip ñaŋgniŋg gispim. Ebraham nuk, nimbik
giniŋg gispim kun ak rek ma giyiŋgip. 41 Kun
ak, nap nimbik yimb ak gip rek gispim
aŋgak.”
Kun aŋgek aŋgyak, “Chinup waŋ siy diy
ma tikyak, Gor nokom mey, Bapiy chin
aŋgyak.”
42 Kun aŋgey, Jiysis pen aŋgak, “Gor bapiy
chin apim ak pen; yand nuk yip mindiy
opiyn ak, yenen yip wasemb ma aypim.
Gos yand key niŋiy ma winik; nuk nep yip
aŋgyokek winik. 43 Pen minim yip ak yenen
niŋrep ma gipim. Gipim kun ak minim nup
ak ma niŋun aŋgiy gipim. 44 Nap nimbik
Seytan ak mey, nuk gos niŋimb ar anep
gun aŋgiy niŋbim. Nuk kiñiŋ giy biynimb
gok kuyip ñaŋgpikayiŋgip. Miñ ar nuk kun
ak mindnep mindip. Gos tep gunap niŋiy
mindrep ma gip. Minim tom nep gek gek
mey, minim kun ak minim nuk yimb ayip.
Nuk biynimb tom gipay gok nop kiyk ak
mey, 45 yand nimbip minim niŋind apiyn ak
niŋiy, ma dipim. 46 Pen yand gipiyn ak timey
gipan aŋgiy aŋgnimimb rek ma ayek, yenen
minim yip ak ma dipim? 47 Biynimb Gor ker
mindpay gok, minim nup ak dipay. Pen
nimb nup ker ma mindpim rek, minim nup
ak ma dipim aŋgak.”

Ebraham Kisen, Yand Nind Aŋgak

48 Jiwda kay Jiysis nup aŋgyak, “Nand bi
Samariya nimb. Nip kichekiy abaŋ ayip
aŋgambun ak, niŋind apun rek?”
49 Aŋgey aŋgak, “Yip kichekiy ma abaŋ
ayip. Bapiy nup yimb ak dand aranimbiyn
ak pen; nimb yimb yip ak dand apyopim.
50 Yimb yand ak key dand araniyn aŋgiy ma

niŋbiyn; Biyomb biynimb yerer gipay gok niŋrep gip ak, yimb yip ak aranaŋ aŋgiy niŋimb. [51] Nimbip niŋind aspiyn: Biynimb an minim yip ak diy kisen giniŋgamb ak, ma kumniŋgamb, perper nep mindeniŋgamb aŋgak."

[52] Jiysis kun aŋgek, nup aŋgyak, "Ebraham kumek, bi Gor minim aŋgep gunap kunep kumyak ak, yergiy nand pen apan, 'Minim yip diniŋgambim ak, ma kumniŋgambim apan?' Kun ak chin niŋbun, niŋind nip kichekiy abaŋ ayip. [53] Bapiy chin Ebraham sek, bi Gor minim aŋgep gunap sek kumyak ak; kiyk bi sikoy, yand biyomb aŋgiy niŋban?"

[54] Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Yimb yand key dand araniŋgayn ak tep ma giniŋgamb. Bi yimb yip dand aranimb ak, Bapiy yand. Nimbik nup Bapiy chin apim ak pen; [55] nup ma niŋbim. Yand mey nup niŋbiyn. Pen nup ma niŋbiyn aŋgniŋgayn ak, nimb tom gipim rek giniŋgayn. Kun ak nup niŋbiyn ak mey, minim aŋgip rek dipiyn. [56] Pen Gor wosrey nap Ebraham nup, miñiy yand ap mindpiyn biy winiŋgamb aŋgek, niŋind aŋgip aŋgiy, gos sek mindiy miñmiñ gak ak mey, yand apen nup tep yimb gak aŋgak."

[57] Kun aŋgek, Jiwda biyomb gok minim nup kun ak niŋrep ma giy aŋgyak, "Simiy nak ñin jiwiy omiŋal rek ma mindpan ak pen, yergiy Ebraham wosrey kondoŋ okok mindyiŋgip anup niŋnik aŋgiy aspan?"

[58] Aŋgeyak, kuyip aŋgak, "Nimbip niŋind aspiyn. Yand bi perper mindep ak mey, yand mindniknin, Ebraham nup kisen tikyak aŋgak."

[59] Kun aŋgek, Gor rek mey minim kun ak kun giy apkop aŋgiy, nup kamb jiw pikayniŋ geyak, Gor aŋgniŋep korip miŋgan mindek ak siliŋ ay mis amnak.

9

Bi Windin Koysek Tikyak Bap, Jiysis Gek Suŋ Ayak

[1] Pen Jiysis binuk gok yip amyiŋ, bi windin koysek tikyak bap mindek. [2] Bi kun ak niŋiy, binuk gok Jiysis nup aŋgyak, "Tiysa! Tap siy tap timey an gek, bi kun biy windin nup ak koy gak? Nuk key akaŋ, nop nonim ger gak?"

[3] Aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Windin nup koy gak ak, nuk key akaŋ, nop nonim tap siy tap timey ger ma gak. Yand nup gen suŋ ayek, biynimb gok niŋiy, Gor Biyomb yimb mindip ak niŋyaŋ aŋgiy mey, windin nup kun ak koy gak. [4] Miñiy melik mindip rek, bi yip yokek winik ak, woŋg nup ak ginjun. Yenen, nimb niŋbim; kisyim apek woŋg gep rek ma ayniŋgamb. [5] Yand mankumb biy mindpiyn rek, biynimb gok melik kiyk ak mindpiyn aŋgak."

[6] Jiysis minim kun ak aŋgiy, man biyaŋ kiñuk giy, gek wilemb ayek diy, bi windin koy gak anup windin ak wiykiy aŋgak, [7] "Saylom chemb amiy, jomluk ak ñiŋg ayoknimin aŋgak." Kun giy aŋgyokek, am ñiŋg ayokiy windin ak niŋyiŋ, korip nuk owak.

[8] Pen biynimb korip layn nuk yip jimñiy gok sek, biynimb okok kuyip tap nen asimb aŋgyiŋgip gok sek key aŋgniŋ aŋgniŋ giy aŋgyak, "Bi biy mey, bi bisiŋ mindyiŋ tap nen asimb aŋgyiŋgip ak rek ayip?" [9] Aŋgey, gunap aŋgyak, "Yaw. Mey bi kun anep aŋgyak." Gunap pen aŋgyak, "Mer. Bi kun ak rek ayip ak pen, bi biy key aŋgyak." Kun aŋgey, bi kun ak nuk key aŋgak, "Yand mey bi kun ak nep aŋgak." [10] Aŋgek, nup aŋgyak, "Windin nip ak yergiy suŋ ayip?" [11] Aŋgey aŋgak, "Bi Jiysis apay ak, man biyaŋ kiñuk giy, gek wilemb ayek, diy windin yip ak wiykiy aŋgip, 'Am Saylom chemb biyaŋ ñiŋg ayoknimin aŋgek,' am ñiŋg ayokiy day windin yimb niŋbiyn aŋgak." [12] Aŋgek aŋgyak, "Bi kun ak miñiy akay?" Aŋgey aŋgak, "Ma niŋbiyn aŋgak."

Bi Peresiy Gok Bi Windin Koy Gak Ak Yergiy Suŋ Ayip Aŋgyak

[13-14] Pen Jiysis gek windin niŋak kun ak, Jiwda lotiw ñin ak gak ak mey, biynimb gunap bi kun anup dand Peresiy kay mindeyak ak amey, [15] nup aŋgyak "Yergiy windin niŋban?" Aŋgey aŋgak, "Jiysis man ak diy, windin yip ak wiykamb, am windin ak ñiŋg ayokiy, windin yimb niŋbiyn aŋgak."

[16] Kun aŋgek, bi Peresiy gunap aŋgyak, "Lotiw ñin ak kun gip rek, Gor nup yokamb ma wip aŋgyak." Aŋgeyak, bi kiyk gunap pen aŋgyak, "Bi tap siy tap timey gep bap mindombikop ak; yergiy tap mageprek kun ak gipkop aŋgyak." Kun aŋgiy kiyk keynep, asik keykey ayak. [17] Bi Peresiy gok, bi kun anup tip aŋgniŋiy aŋgyak, "Bi windin nip

gek niŋban kun ak, nup bi yerip aŋgiy
niŋban?”

Aŋgey aŋgak, “Yand niŋbiyn ak, nuk bi
Gor minim aŋgep bap aŋgak.”

18 Pen Jiwda biyomb gok, Jiysis gek suŋ
ayak minim ak ma diy, nop nonim kuyip
suk aŋgey aperik ŋgyak, 19 “Ñi biy ñi nirik?”
Aŋgey aŋgrik, “Yaw! Ñi chir aŋgrik.”
Aŋger aŋgyak, “Nup windin koysek tikrik?”
Aŋgey aŋgrik, “Yaw! Nup windin koysek
tikruk aŋgrik.” Kun aŋger aŋgyak, “Kun
ak yergiy windin yimb niŋimb?” 20-23 Pen
kiyk ber niŋrik: Jiwda biyomb kun gok,
nind minim kilis ar bap aŋgiy aŋgyak,
“Biynimb Jiysis nup bi kiyŋ yomb key
yimb aŋgiy niŋniŋgambay gok, lotiw korip
chinup ak ma winiŋgambay aŋgyak.” Kun
ak kiymiŋay pirikrik rek, Jiysis gek suŋ
ayip aŋgiy ma aŋgrik, “Ñi ak windin koysek
tikruk ak pen, miñiy yergiy windin yimb
niŋimb ak ma niŋbur; nuk ñiskoy mer ak,
nup key aŋgniŋem, aŋgñiniŋgamb aŋgrik.”

24 Kun aŋgerik, biyomb gok bi kun anup
tip ak suk aŋgey apek aŋgyak, “Nip suŋ ayip
kun ak, Gor nup yimb anep dand aranimin.
Chin niŋbun, bi Jiysis kun ak, bi tap siy tap
timey gep aŋgyak.”

25 Kun aŋgey, kuyip pen aŋgak, “Nuk
bi tap siy tap timey gep bap akaŋ ma
niŋbiyn; pen nind windin koy mindenik,
miñiy niŋrep gipiyn ak niŋbiyn aŋgak.”

26 Aŋgek aŋgyak, “Nip yerer gip? Pen
yergiy gamb windin yimb niŋban?”

27 Aŋgey aŋgak, “Nimbip mindarik
aŋgñen niŋbim ak pen, yenen tip ak
niŋun aŋgiy aspim? Nimbik kunep binuk
mindniŋ gos niŋbim?”

28 Kun aŋgek, nup aŋ giy aŋgyak, “Nand
bi kun ak binuk. Pen chin Mosis binuk.
29 Gor Mosis nup minim aŋgñek aŋgyiŋgip
ak niŋbun ak pen; bi biy akay nimb wip?”

30 Aŋgeyak aŋgak, “Ayaw-ey! Nuk windin
yip ak gek suŋ ayip ak pen; akay nimb
aŋgiy ma niŋbim! 31 Pen chin niŋbun;
tap siy tap timey giyiŋg, Gor nup aŋg-
niŋon ma niŋniŋgamb; biynimb mindrep
gipay gok nep aŋgniŋey, aŋgniŋgambay
rek giniŋgamb. 32 Miñmon alwol gayak
ñin ak tikiy, mind dand apiy mindpun ñin
biy, biynimb windin koysek tikyak bap gey
suŋ ma ayak. 33 Bi kun ak Gor yokek ma
opkop ak, biynimb gok gek kun giy suŋ ma
aypikop aŋgak.”

34 Kun aŋgek aŋgyak, “Nanim nip tikak
ñin ak, bi tap siy tap timey gep ak tikayak
ak pen; chinup minim aŋgñiniŋg gispan?”
Kun aŋgiy, Jiwda nan-gep korip biy tip ma
winiŋgamban aŋgiy, nup aŋgyokyak.

Jiysis Nup Gosimb Ma Niŋbay Gok Windin Koy Rek Mindpay

35 Pen Jiysis bi kun anup aŋgyokyak
minim ak niŋiy, am nup piyow niŋiy aŋ-
gak, “Nand Bi bap Ñinuk ak nup gosimb
niŋban?”

36 Aŋgek aŋgak, “Bi kun ak mey ak aŋgey,
nup gosimb niŋnim aŋgak.”

37 Kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Bi kun ak
mindarik niŋban. Mey nand yip minim
aspiyr biy aŋgak.”

38 Kun aŋgek, Jiysis mindek kiñiŋ siŋak
koŋgim yimiy aŋgak, “Biyomb! Nip gosimb
niŋbiyn aŋgak.” 39 Aŋgek, Jiysis aŋgak,
“Yand opiyn rek, biynimb mankumb biy
yerer giy rek mindpay ak niŋniŋgam-
bay. Biynimb mindrep ma gipun apay
gok, windin sek rek ayniŋgamb; biynimb
mindrep gipun apay gok, windin koy rek
ayniŋgamb aŋgak.”

40 Kun aŋgek, bi Peresiy maŋ kun siŋak
mindeyak gunap, minim kun ak niŋiy aŋ-
gyak, “Kun apan ak, chin kunep windin
koy?”

41 Aŋgey, Jiysis aŋgak, “Nimb windin koy
mindpun apkip rek, timey gipim ak, minim
yomb yimb ma dipkip. Pen niŋrep gipun
aŋgiy niŋbim rek, minim yomb yimb ak
diniŋgambim aŋgak.”

10

Bi Kanj Siypsiyp Mokep Aŋgiy Paydoŋ Ay Aŋgak

1 Jiysis minim ar bap paydoŋ ay aŋgak,
“Nimbip niŋind yimb aspiyn. Bi kinjeŋram
yipund giy miŋgan ak mindakniŋ, tam
yesek bap talakiy amniŋgambay gok, bi tap
siy sinjrimey dipay ak mey kun giniŋgam-
bay. 2 Bi siypsiyp mokep ak, wariy miŋ-
gan amniŋg, yesek tam okok talakiy ma
amniŋgamb; kinjeŋram yipund giy miŋgan
anep amiy, amniŋgamb.

3-4 “Pen bi siypsiyp mokep ak amjakek,
bi kinjeŋram kond mindep ak nup niŋrep

giniŋgamb rek, kinjeŋ yikniŋgamb. Siyp-
siyp gok kunep, bi kun ak meŋg miŋgan
nup ak niŋniŋgambay rek, kuyip yimb aŋ-
gyiŋ, poŋind mis amiy, nuk nind gakniŋ,
kiyk kisen giniŋgambay. 5 Pen bi yesek
bap ap aŋgek, meŋg miŋgan nup ak ma
niŋniŋgambay rek, pirik amniŋgambay aŋ-
gak." 6 Jiysis kun giy paydoŋ ay aŋgek,
minim asap ar ak aŋgiy ma tik niŋyak.

Bi Kanj Siypsiyp Mokep Tep Ak

7-9 Ma niŋeyak, Jiysis tip ak aŋgak, "Nim-
bip niŋind yimb aspiyn. Yand mey kin-
jeŋram yipund giy ak. Biynimb kinjeŋram
kun ak apiy amniŋgambay gok, bap ma
kurginiŋgambay. Amiy apiy giyiŋ, tap
kaskas ñiŋniŋgambay.

"Pen chin bi kanj siypsiyp mokep aŋgiy
nind wiyak gok, bi siypsiyp siydep ak
mey, kanj siypsiyp gok minim kuyip ak ma
niŋyak. 10 Kuyip siy diniŋ, timey giniŋ,
pikayniŋ nep wiyak. Yand winik ak, kim
mindiy mindrep yimb giniŋgiy aŋgiy winik.
11 "Yand bi kanj siypsiyp mokep tep yimb
ak. Bi kanj siypsiyp mokep kun ak, ma
pirikniŋgamb; kanj siypsiyp kond minden
aŋgiy monmon kumniŋgamb. 12-13 Bi woŋ
maniy nep giyiŋ, kanj siypsiyp kond min-
deniŋgambay gok, bi kanj siypsiyp mokep
yipund giy mer ak mey, siypsiyp gok kuyip
gosimb ma niŋniŋgambay. Kayn ayn-
dik gok niŋiy, pirik ameniŋgambay mey,
siypsiyp gok kuyip yuk dam kind keykey
yokniŋgambay.
14-15 Bapiy chirapiy penpen niŋrep gipur
rek; yand siypsiyp gok yip penpen niŋrep
gipun. Kun ak kuyip aŋgiy kumniŋgayn.
16 Bapiy woŋ yip aŋgip rek, siypsiyp yand
gok miñmon Jiwda biy nep mer; miñmon
okok kunep diniŋgayn. Pen kiyk minim
yip ak niŋniŋgambay rek; siypsiyp tiwin
nokom bap mindiy, bi mokep kiyk nokom
bap nep mindiy giniŋgamb.
17 "Kuyip nen aŋgiy kumiy tikjakniŋgayn
rek, Bapiy yip wasemb ayip. 18 Biynimb
gunap gos kiyk niŋiy gey ma kumniŋgayn;
yand key kumiyn aŋgiy kumniŋgayn; tik-
jakiyn aŋgiy tikjakniŋgayn. Minim kun ak
rek Bapiy yip aŋgip aŋgak."
19 Jiysis minim kun ak kun giy aŋgek,
Jiwda kay tip ak asik pis ak key, pis ak key
ay; 20 gunap aŋgyak, "Nup kichekiy ambaŋ
ayek, minim tom gisap ak, yenen niŋsipim
aŋgyak?"
21 Pen gunap aŋgyak, "Nup kichekiy
ambaŋ ayombikop; kun giy ma apkop.
Pen kichekiy ambaŋ ayek, yergiy biynimb
windin koy gok gek, tip ak niŋbiyap aŋ-
gyak."
22 Pen kisen Jiwda biynimb, Gor aŋgniŋep
korip opyim giyak ñin ak miñiy wip aŋgiy,
Jerusalem am nan-giyak. Ñin kun ak,
yombip ñin ak mey, 23 Jiysis Gor aŋgniŋep
korip mis ar "Solomon korip bandak band"
aŋgyiŋgipay ak mindakniŋ, 24 Jiwda biyomb
gok mindek siŋak apiy aŋgyak, "Chinup gey
pernep ma kond mindenjun; bi kiyŋ yomb
key yimb mindenimin ak, miseŋ aŋgey
niŋjun aŋgyak."
25 Aŋgey, Jiysis aŋgak, "Nimbip aŋgñim-
biyn ak pen, niŋind aŋgip aŋgiy ma
niŋbim. Tap mageprek gipiyn ak niŋiy,
Gor nep aŋgek gip aŋgiy niŋnimimb ak
pen, 26 siypsiyp yand ma mindpim rek, yip
gosimb ma niŋbim. 27 Kanj siypsiyp yand
gok kuyip niŋbiyn; kiyk pen meŋg miŋgan
yip ak niŋiy, yip kindik gipay. 28 Kiyk yip
dipay rek, gen perper mindeniŋgambay.
Ñin ar yip mindpay ak, biynimb gunap ap
kuyip lipiŋ dand amniŋgiy rek ma mindip.
29 Bapiy bi kilis yimb ak, kuyip di yip ñimb
ak mey; biynimb gunap kuyip piliŋ dand
amniŋgiy rek ma mindip. 30 Bapiy key, yand
key mer; chirapiy bi nokom yimb aŋgak."
31 Jiysis kun aŋgek, Jiwda kay nup tip ak,
kamb jiw pikniŋ geyak aŋgak, 32 "Bapiy
aŋgek, tap mageprek gunap keykey gipiyn.
Pen gipiyn kun ak, ar akay sisker gen niŋiy,
yip ñaŋ pikayniŋ gispim?"
33 Aŋgek aŋgyak, "Tap mageprek gipan
kun gok niŋiy, nip ñaŋ pikayniŋ ma
gispun; Gor nup yimb ak aŋ sikoy giy-
iŋ, yand nuk rek aŋgey mey, nip ñaŋ
pikayniŋ gispun aŋgyak."
34 Kun aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Baybol buk
low per apim ak, ar bap tikiy, biynimb yomb
gor rek mindpim aŋgiy tikyak. 35 Pen Baybol
buk minim bap yesek ma aŋgniŋgamb ak
mey, biynimb yikop woŋ nup giñiyiŋgipay
gok kuyip, gor rek mindpim aŋgiy tikyak
ak niŋind aŋgiy tikyak. 36 Yand mankumb
biy opiyn ak, Bapiy yip, woŋ ginimin aŋgiy
yokek opiyn. Pen nimb yerip gos ak niŋiy,
Gor Ñinuk mindpiyn ak nep aŋgen, Gor

nup yimb aŋg sikoy gisap aŋgiy, yip ñaŋg
pikayniŋg gispim? 37 Woŋg nup ak ma gen,
minim yip ak ma dinimimb; pen genim,
minim yip ak dinimimb. 38 Pen dep rek ma
ayek, tap mageprek gipiyn gok niŋiy, yand
Bapiy yip mindpiyn, nuk yand yip mindip
ak; niŋniŋgambim aŋgak."
39 Pen tip ak nup chichiy dun aŋgeyak,
nuk kapkap silgiy amnak. 40 Siliŋ ay
amiy, Joden ñiŋ tikiy pis bindoŋ amiy,
Jon mindiy biynimb ñiŋ pikñiyiŋgip miñ-
mon tiŋgoŋ okok am mindek. 41 Biynimb
kuŋaynep, mindek ak apiy aŋgyak, "Jon
tap mageprek gunap ma giyiŋgip; pen bi
biy nup aŋgiy minim yerip yerip aŋgak
ak, niŋind yimb aŋgyiŋgip aŋgyak." 42 Kun
aŋgiy, kuŋaynep Jiysis nup gosimb niŋyak.

11

Lasaras Kumak

1 Bi bap tap gak miñmon Beteniy. Yimb
nuk ak Lasaras. Bi kun ak, nunay nuk
omiŋal mindyiŋgipiyr. Bap Mariya, bap
Mata. 2 Mariya mey, biyn Jiysis nup tomb
kind ak wel soŋgñiy, jun kas nuk wiykyokak
ak. 3 Lasaras nup kun giy tap gek, nunay
omiŋal Jiysis nup minim piŋiy yokiy aŋgrik,
"Biyomb! Buŋgiy nak anup, tap yomb yimb
gip aŋgrik."
4 Pen Jiysis minim aŋgyokrik kun ak
niŋiy aŋgak, "Nup tap gip kun ak pisnep
kumnimuŋ aŋgiy ma gip. Pen Bapiy nuk
key niŋimb rek gek, biynimb gok yimb
nup ak sek, Ñinuk nup yimb ak sek dand
araniŋgambay aŋgak."
5 Jiysis nuk Mata, Mariya, Lasaras
kuyipyakam wasemb ayiŋgip ak pen;
6 minim kun ak niŋiy, kasek ma amnak;
miñmon mindyiŋgip kun okok minek
omiŋal sek mindiy, 7 binuk gok kuyip aŋgak,
"Tip ak Jiwdiya amnun aŋgak." 8 Kun aŋgek,
binuk gok aŋgyak, "Tiysa. Menikarik namb
siŋbiy, Jiwdiya biyomb gok nip kamb jiw
pikniŋ geyak ak pen; tip ak miñmon kun
okok amniŋ gispan?"
9 Aŋgeyak aŋgak, "Nimb niŋbim: minek
nokom bap, tapin mindiy kisyim wip. Kun
ak biynimb melik sek giraŋgeniŋgambay
gok, melik ak niŋyiŋ taŋgeniŋgambay rek,
tap gunap tawey pilachakek, ma gindam
pikniŋgambay. 10 Pen kisyimken giraŋgiy,
melik ma niŋniŋgambay rek, tap gunap
tawey pilachakek, gindam pikniŋgambay
aŋgak."
11 Jiysis kun aŋgiy, minim bap pen aŋgak,
"Mam chin Lasaras wisin kinjap ak amiy,
nup aŋgen tikjakniŋgamb aŋgak."
12 Aŋgek, binuk gok aŋgyak, "Biyomb.
Nuk kinjap apan ak suŋ ayniŋgamb aŋ-
gyak." 13 Jiysis Lasaras kumimb aŋgiy aŋgak
ak pen, kiyk aŋgniŋyak-eŋ, yikop wisin
kinek kun asap aŋgyak. 14 Binuk gok ma
niŋey, kuyip miseŋ aŋgiy aŋgak, "Lasaras
kumimb. 15 Pen nuk yip ma minden kumak
kun ak, nimbip nen aŋgiy miñmiñ gispiyn.
Yenen, nup gen tikjakek, yip Gor Ñinuk
aŋgiy gosimb niŋniŋgambim nen, amnun
aŋgak."
16 Aŋgek, Tomas yimb nuk bap Didiymas,
numam gunap kuyip aŋgak, "Kun ak chin
Tiysa yip amiy, maŋgiysek kumjun aŋgak."

Jiysis Mariya Aymiŋay Kuyip Niŋak

17 Pen kiyk Beteniy amjakeyak, Jiysis nup
aŋgyak, "Lasaras kumek komnuk ak, ñin
omiŋal omiŋal pandikip aŋgyak." 18 Pen
miñmon Beteniy kun ak, Jerusalem maŋ
siŋak ak mey, 19 Lasaras kumek, Jiwda biyn-
imb kuŋaynep, ap Mata yip, Mariya yip
kuyip simb niŋiy aymindeyak. 20 Pen Mata
Jiysis asaw aŋgey niŋiy, nunay Mariya nup
korip ak kirgiy, 21 nuk am Jiysis nup niŋiy
aŋgak, "Biyomb. Biy mindembinap rek,
mam yand ak ma kumbikop. 22 Pen yand
niŋbiyn: miñiy Gor nup aŋgniŋeniŋgam-
ban, aŋgniŋgamban rek giniŋgamb aŋgak."
23 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Namam tip ak tik-
jakniŋgamb aŋgak." 24 Aŋgek aŋgak, "Yand
niŋbiyn. Ñin kisen ak apek, tikjakniŋgamb
aŋgak." 25 Aŋgek, nup aŋgak, "Kumiy
tikjakpay ak sek, perper mindpay ak sek
junj ak mey yand mindpiyn. Biynimb yip
gosimb niŋbay gok, kumiy pisnep ma kum-
niŋgambay; 26 yip gosimb niŋniŋgambay
rek, kim mindiy perper nep mindeniŋgam-
bay. Minim ar kun ak niŋban?"
27 Aŋgek, "Yaw. Biyomb! Nip niŋbiyn;
nand mey Kiyŋ yomb key yimb Gor Ñinuk
mankumb biy winiŋgamb aŋgyiŋgipay
anep aŋgak."
28 Pen Jiysis Mata nup, nanay akay aŋgiy
aŋgniŋek, andkind nunay Mariya mindek
ak amiy, nup timund simb tikiy aŋgak,
"Tiysa nip akay aŋgiy aŋgniŋsap aŋgak."

29 Aŋgek, Mariya minim kun ak niŋiy, kasek
tikjakiy, nup niŋniŋg amnak. 30 Jiysis pen
korip ma owak; Mata niŋak tip siŋak nep
mindek. 31 Mariya nuk kun giy kasek amek,
biynimb nuk yip mindeyak gok aŋgniŋyak-
eŋ, chip kawrumb ar ak amjap aŋgiy, kisen
amniyak.
32 Mariya am nup niŋiy, mindek ak jun
paŋgiy aŋgak, "Biyomb. Biy mindembinap
rek, mam yand ak ma kumbikop aŋgak!"
33 Pen Mariya sek, Jiwda biynimb nuk yip
wiyak gok sek siy aŋgeyak, Jiysis nup miker
yimb gek aŋgak, 34 "Nup kombim akay?"
Aŋgek aŋgyak, "Apey am niŋun aŋgyak."
35 Jiysis pen siy ñiŋg tikdam yokek, Ji-
wda biynimb gok niŋiy aŋgyak, 36 "Niŋim!
Lasaras nup wasemb yimb ayip aŋgyak."
37 Gunap pen aŋgyak, "Nuk bi windin koy
gip gok gek windin yimb niŋbay rek; yenen
tap nup gak kun ak gek ma suŋ ayak?"

Lasaras Nup Gek Tikjakak

38-39 Kun aŋgeyak, Jiysis nup tip ak miker
yimb gek, Lasaras nup komyak bindoŋ amiy
aŋgak, "Kamb yomb di chip kaw pil giyak ak
diyokim aŋgak."
Aŋgek, bi Lasaras kumak kun ak, nunay
Mata aŋgak, "Biyomb. Chip ak kumek
komonuk, ñin omiŋal omiŋal pandikip ak,
kuyrimey yimb winiŋgamb aŋgak."
40 Aŋgek, pen aŋgak, "Nip yerip aŋgam-
biyn? Yip gosimb niŋmindiy mey, Gor key
yimb gek niŋniŋgamban apiyn aŋgak."
41 Kun aŋgek, kamb ak diyokey, Jiysis
kuyoŋgiy niŋiy aŋgak, "Bapiy. Nip per
aŋgniŋen yip niŋban ak pen; 42 miñiy aŋg-
niŋsipiyn ak, biynimb guniy nak nep yip
yokpan ak, niŋrep giniŋgiy aŋgiy aspiyn
aŋgak."
43 Kun aŋgiy, meŋg miŋgan dand araniy
aŋgak, "Lasaras. Mis awan aŋgak." 44 Aŋgek,
chech nup pipkomiy dam kaw diyak gok,
kun giy mindakniŋ, mis owak. Apek, Jiysis
aŋgak, "Chech nup jun biyoŋ pipkomyak
ak sek, ñin tomb okok pipkomyak gok sek
wisik yokim aŋgak." Aŋgek, aŋgak rek
giyak.

Jiysis Nup Ñaŋgniŋg Gos Niŋyak
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Jiwda biynimb Mariya nup niŋniŋg
wiyak kun gok, kuŋaynep rek Jiysis Lasaras
nup gek tikjakak ak niŋiy, Gor nep nup
yokek wak aŋgiy niŋyak. 46 Pen gunap and-
kind bi Peresiy gok mindeyak ak amiy, Jiysis
gak kun ak aŋgñiyak. 47 Aŋgñey, bi Peresiy
gok sek, bi Gor nup simboŋgep yomb gok
sek Jiwda kanjsol miytiyŋ ak, ap nan-giy
aŋgyak, "Bi kun ak tap mageprek gisap ak,
yerginjun? 48 Niŋiy kirgon; nuk kun anep
gek amek, biynimb maŋgiysek nup biyomb
chin Gor yokek wip aŋgey, Rom biyomb gok
kiyŋ kiyk bap key aŋgaysipay aŋgiy, chinup
girimey giy, Gor aŋgniŋep korip chinup ak
girimey giy giniŋgambay aŋgyak."

49 Pen simiy nokom kun anep, binak
Kayapas nup aŋgayeyak, nuk bi Gor nup
simboŋgep yomb yimb ak mindek. Nuk
miytiyŋ namb ak tikjakiy aŋgak, 50 "Nimbip
sakiy ayip? Bi nokom bap kumek, chin
maŋgiysek kim amemb rek ayniŋgamb ak,
tep yimb aŋgak."

51 Pen aŋgak kun ak, key ma aŋgak; nuk
simiy kun ak bi Gor nup simboŋgep yomb
yimb mindek ak mey, Gor niŋiy gek, Jiysis
Jiwda biynimb gok kuyip nen kumniŋgamb
aŋgiy minim kun ak aŋgak. 52 Pen Jiwda nep
mer: Jiysis Gor ñapan nuk miñmon okok
maŋgiysek di jimñiy ay, kiñiŋ nokom yimb
mindeniŋgiy rek ayek, minim kun ak aŋgak.

53 Pen Jiwda biyomb kun gok, ñin kun ak
tikiy Jiysis nup yerer giy ñaŋgjun aŋgiy, aŋg
amiy apiy giyiŋgipay.

54 Nup ñaŋgniŋg gey mey, miñmon
Jiwdiya mindiy miseŋ ma giraŋgyiŋgip.
Binuk gok yip jiw am, dawin Yeprim
biynimb kuŋay ma mindyiŋgipay gol siŋak
mindyiŋgipay.

55 Pen Jiwda ñin yomb Pasopa aŋgyak
ak maŋmaŋ gakniŋ, suŋ mindonjun aŋgiy,
biynimb kuŋaynep miñmon siskoy kiyk
okok nimb Jerusalem apiy, Gor nup tap gu-
nap pik simboŋg ñiyiŋg mindeyak. 56 Pen ap
Gor aŋgniŋep korip miŋgan ak mindiy, Jiy-
sis nup niŋun aŋgiy, pen aŋgniŋek pen aŋg-
niŋek giy aŋgyak, "Nimb yerip gos niŋbim?
Nuk Pasopa ñin biy winiŋgamb akaŋ mer
aŋgyak." 57 Yenen: Bi Gor nup simboŋgep
yomb gok sek, bi Peresiy gok sek minim
kilis bap aŋgiy aŋgyak, "Nimb Jiysis nup
niŋiy, ap chinup aŋgenimimb, nup am dand
winiŋgambun aŋgyak."

12

Mariya Jiysis Nup Wel Ayñak
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Pasopa tap ñiŋniŋg giyak ak, ñin onep
kaŋgol anep mindakniŋ, Jiysis Lasaras nup
gek tikjakak miñmon ak amnak. Miñmon
kun ak yimb Beteniy. 2 Amek, tap yomb
ñiŋun aŋgiy, Lasaras ak, Jiysis ak, biyn-
imb gunap sek pom yomb ar ak bisiŋg
mindyakniŋ, Mata keñmaŋgiy gok bilok
ñak. 3 Nunay Mariya pen, wel kuyrep maniy
yomb yimb tawpay bap dapiy, Jiysis tomb
ar ak soŋgñiy, jun kas nuk ak diy wiykak.
Kun gek, wel kuyrep kun ak, korip miŋgan
kun ak maŋgiysek tawek amek, 4 Jiwdas
Yiskariyot, Jiysis binuk, nup kisen mimuŋ
gak ak aŋgak, 5 "Maniy yomb yimb tawpay
wel kun biy rek yokiy, maniy diy, biynimb
tap ma mindip gok kuyip ñimbinup ak tep
aŋgak." 6 Nuk kun aŋgak ak pen, biynimb
tap ma mindip gok kuyip ñiniŋg ma aŋgak;
maniy wand ak dand taŋgiy, gunap kapkap
siy diyiŋgip rek kun aŋgak.
7 Pen Jiysis aŋgak, "Mariya nup ma aŋg
gan. Wel kun ak yip komniŋgambay ñin ak
ayñiniŋg dayak ak mey, miñiy dap ayñimb.
8 Pen nimb biynimb yimgeprek gok yip, per
mindeniŋgambim; yand nimb yip per ma
mindeniŋgayn aŋgak."

Lasaras Nup Kapkap Ñaŋgun Aŋgiy Niŋyak

9 Jiysis ap mindip miñmon Beteniy
aŋgey niŋiy, Jerusalem biynimb kuŋaynep
niŋniŋg wiyak. Pen nup nep niŋniŋg ma
wiyak; Lasaras bi Jiysis gek tikjakak anup
kunep niŋniŋg wiyak. 10-11 Pen Lasaras nup
gek tikjakak rek, biynimb kuŋaynep Jiysis
nup gosimb niŋeyak, bi Gor nup simboŋgep
yomb gok, Lasaras nup kunep ñaŋgun
aŋgiy gos ak niŋyak.

Kiyŋ Yomb Key Yimb Chin Ak Aŋgyakniŋ Jerusalem Amnak
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Minek, biynimb Pasopa tap ñiŋniŋg
wiyak gok, Jiysis Jerusalem asaw aŋgey
niŋiy, 13 nup am niŋun aŋgiy, alband kas tik
dand apyiŋg, suk yomb aŋgyiŋg aŋgyak:
"Gor nup yimb ak dand aranjun!
Binuk, chinup Yisrel biynimb kond min-
deniŋgamb ak yokek wip.
Bi kun biy mey: kiyŋ chin mindeniŋgamb.
Gor nup kond mindonimuŋ aŋgyak."
14 Jiysis doŋgiy marip ar bisgiy amnak ak;
Baybol buk ak nind tikiy aŋgyak rek nep
gak. Minim kun ak tikiy aŋgyak,
15 "Sayon biynimb. Ma piriknimimb.
Kiyŋ nimb ak doŋgiy marip ar ak bisgiy
asaw aŋgyak."
16 Gak ñin kun ak, binuk gok Gor
giniŋgamb aŋgak rek nep gisap aŋgiy ma
niŋyak; pen kisen Jiysis kumiy tikjakek
mey, Baybol buk ak tikiy aŋgyak rek giyak
kun ak, niŋrep yimb giyak.
17 Pen biynimb Jiysis Lasaras nup gek
tikjakek niŋyak gok, minim kun ak aŋg
amiy apiy gi mindeyak ak mey, 18 biynimb
kuŋaynep tap mageprek gak kun ak niŋiy,
Jerusalem kirgiy, nup kinjeŋnamb ak
niŋniŋg amniyak. 19 Pen bi Peresiy gok
niŋiy, kiyk nep minim aŋgiy aŋgyak,
"Niŋim! Gi mer niŋiy kirpun. Biynimb
mankumb biy maŋgiysek nup kindik gispay
aŋgyak."

Griyk Biynimb Jiysis Nup Niŋniŋg Wiyak

20 Pen Pasopa ñin ak asaw aŋgiy, Gor
nup simboŋgniŋg Jerusalem wiyak ñin kun
ak, Griyk biynimb gunap sesek wiyak.
21 Biynimb kun gok, bi Piyliyp miñmon nuk
Betsayda Galiyliy propens nimb ak mey, ap
nup niŋiy aŋgyak, "Buŋgiy. Chin Jiysis nup
niŋniŋg aswun aŋgyak."
22 Kun aŋgey, Piyliyp am Enjriw nup
minim kun ak aŋgñiy, omiŋal giy amiy
Jiysis nup aŋgñirik. 23 Aŋgñer, Jiysis
aŋgak, "Miñiy Bi bap Ñinuk ñin yomb
nuk ak wip ak mey, Nop gek yimb nup
dand araniŋgambay. 24 Nimbip niŋind
yimb aspiyn. Wiyt maŋgiy ak man
biyaŋ yapek lum ñey nep, jakiy maŋgiy
kuŋaynep piyniŋgamb. Pen man biyaŋ ma
yowniŋgamb ak, tap bap ma giniŋgamb.
25 Biynimb man ar biy mindrep ginjun
aŋgiy nep niŋiy gey amniŋgamb gok,
mindrep ma giniŋgambay; pen biynimb
man ar biy mindrep giniŋgambun akaŋ,
mindrep ma giniŋgambun ak tap yikop
aŋgiy niŋniŋgambay gok; permindep ak
diniŋgambay. 26 Pen biynimb yip direp
giniŋg, minim yip ak kindik giniŋgiy. Yip
chiŋgiy mey; akay mindeniŋgayn ak, yip
nep mindoniŋgambun. Pen Bapiy biynimb
yip direp giniŋgambay gok kuyip direp
giniŋgamb.

Jiysis Kumniŋgayn Aŋgiy Minim Aŋgak

27 "Miñiy yip miker gisap ak yerip aŋgnim? Bapiy yip miker ñiniŋg gispan ak, kirgan aŋgnim? Mer! Kun ma aŋgnim. Miker kun ak diniŋg ownik. 28 Bapiy! Gos nand niŋban rek yip gey, yimb nip ak aranimuŋ aŋgak."

Kun aŋgakniŋ, minim bap semb biyoŋ nimb aŋgak, "Yand genik yimb yip aranak ak pen; tip ak kunep geniŋgayn aranek niŋniŋgambay aŋgak."

29 Pen biynimb mindeyak gok minim kun ak niŋiy, gunap aŋgyak, "Timuk asap aŋgyak," gunap aŋgyak, "Enjol ak, Jiysis nup minim gunap aŋgip aŋgyak."

30 Kun aŋgeyak, Jiysis kuyip aŋgak, "Minim kun ak yip niŋaŋ aŋgiy ma aŋgip, nimbip niŋim aŋgiy aŋgip. 31 Yenen: miñiy biynimb gok kuyip aŋgiy giniŋgayn rek, Gor kuyip pen giniŋgambay ar ak niŋiy mey, kuyip bilok keykey ayniŋgamb. Miñiy gen, bi biynimb mankumb biy nimb gok kuyip kond mindip ak, apyap pikniŋgamb. 32 Yip mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik ayey, arachak Bapiy ker amen mey, biynimb miñmon keykey yip gosimb niŋniŋgambay aŋgak." 33 Pen Jiysis minim aŋgak kun ak, chinup nen aŋgiy kumniŋgamb rek aŋgak.

34 Pen biynimb kuŋaynep ap mindeyak kun gok, nup pen aŋgyak, "Low minim buk chin ak tikiy aŋgyak, Jiwda Kiyŋ yomb key yimb ak pernep mindeniŋgamb aŋgayak ak pen, yergiy apan, 'Bi bap Ñinuk nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirikniŋgambay apan?' Pen Bi bap Ñinuk apan ak, anup apan?"

35-36 Aŋgey aŋgak, "Bi meliksek ak, nimb yip yep sikoy won bap nep mindeniŋgamb. Mindip won biy nup chiŋgiy mey, melik pis ak mindiy, akay amjipun aŋgiy niŋrep giniŋgambim. Mer ak, kisyim ap nimbip yiwiŋg dek, piŋiy aran apyan gi mindeniŋgambim. Kun ak, bi meliksek ak nup mindip won biy chiŋgiy, biynimb meliksek gok mindenimimb aŋgak."

Jiwda Biynimb Jiysis Nup Ma Gos Niŋyak

Jiysis minim kun ak aŋgiy, nup miluk niŋyak rek, yip ma niŋyaŋ aŋgiy am wikan bap key weyiŋg mindek. 37 Tap mageprek gok windin yirik ar kuyip ak gek niŋyiŋgipay ak pen; nup gosimb ma niŋyak. 38 Giyak kun ak, bi Gor minim aŋgep Asaya Baybol buk tikiy aŋgak rek nep giyak. Minim kun ak tikiy aŋgak:

"Biyomb. Minim nip kuyip aŋgñimbun ak ma dipay. Pen nand gipan ar ak niŋiy, nip gosimb ma niŋbay aŋgak."

39 Pen nup gosimb ma niŋyak kun ak, Asaya minim ar bap tikak rek giyak. Tikiy aŋgak:

40 "Gor Yisrel biynimb gok kuyip gek, windin koy rek mindey, kuyip gos timund teprep ak ma ñiniŋgamb. Yenen: nuk aŋgak, kuyip gen windin ma niŋiy, gos timund teprep ak ma niŋiy, nup ker amon chinup suŋ ayniŋgamb aŋgiy, yip ker ma winiŋgambay aŋgak."

41 Asaya wosrey minim aŋgiy tikak kun ak, Jiwda Kiyŋ yomb key yimb ak bi teprep mindip rek ak day niŋiy tikak.

42 Pen maŋgiysek Krays nup ma kirgiyak. Bi yomb yomb gunap sek nup gosimb niŋyak ak pen; bi Peresiy gok chinup pisnep aŋgyokey, kisen nan-gep korip ak ma amniŋgambun aŋgiy, nup gosimb niŋyak ak pen, biynimb gok kuyip miseŋ ma aŋgñiyak. 43 Giyak kun ak; Gor niŋek tep ginimuŋ ar ak kirgiy, biynimb gok yimb chinup dand araniyaŋ aŋgiy giyak.

Jiysis Aŋgip Ar Ak Ma Diy Kor Niŋniŋgambay

44 Pen Jiysis meŋg miŋgan dand araniy aŋgak, "Biynimb an yip gosimb niŋniŋgamb ak, yip nep mer; Bi yip aŋgyokek winik ak nup kunep gosimb niŋniŋgamb. 45 Yip niŋiy mey, Bi yip aŋgyokek winik ak nup kunep niŋbay. 46 Yand biynimb mankumb biy, melik kiyk ak opiyn. Biynimb yip ker opay gok, kisyimnamb okok ma mindeniŋgambay.

47 Yand winik ak biynimb okok kuyip kor giniŋg ma winik; di Bapiy yip jimñiy ayniŋg winik. Biynimb minim yip niŋiy ma diniŋgambay gok, kuyip kor ma giniŋgayn. 48 Pen biynimb minim yip kirgiy, yip ma dipay gok ñin yomb kisen ak apek, Bapiy minim aŋgñimbiyn ar ak diy, kuyip kor giniŋgamb. 49-50 Yenen: minim apiyn gok, key niŋiy ma apiyn; Bapiy minim nup ak niŋey, nuk gek perper mindeniŋgiy aŋgiy, minim nup ak diy apiyn aŋgak."

13

Jiysis Binuk Gok Tomb Kuyip Wasyim Gak

1 Ñin yomb Pasopa ak toy rek mindakniŋ,
miñiy rek ak siypsiyp ñiluk ma ñiŋyak won
ak, Jiysis niŋak: Nop nup mankumb biy
aŋgayak ñin ak pandikek, andkind Nop ker
amemb ñin ak owak. Pen biynimb nuk man
ar biy wasemb yimb ayiŋgip gok, wasemb
ayiŋ nep mind mind, nup ñaŋ ayey ku-
miy Nop ker amnak. 2 Seytan pen, Saymon
ñinuk Jiwdas Yiskariyot nup gos ñek, Jiysis
nup yergiy di biyomb gok kuyip ñiniŋgayn
aŋgiy, gos ak nind nep niŋek; kisen mey tap
ñiŋniŋ bisgiyak. 3 Gor tap yerip yerip okok
maŋgiysek di Ñinuk nup ñin ar ak ayak ak
mey, kumiy andkind Nop ker amniŋ gak
rek niŋiy, 4 tikjak chech paryomb nuk ak
tuŋgasikiy, tawil ak simbnaŋ rek poŋgay,
5 ñiŋ ak diys miŋgan ak paŋgiy, binuk gok
kuyip tomb ñiŋ ay yokyiŋ, tawil paŋgak
kun ak wiykyiŋ gak.

6 Kun gi dap dap, Saymon Piyta tomb nup
ak ñiŋ ay yokiyn aŋgek aŋgak, "Biyomb.
Tomb yip ak ñiŋ ay yokniŋ gispan?"

7 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Miñiy gispiyn ak
ma niŋban ak pen, mindiy niŋniŋgamban
aŋgak."

8 Aŋgek, Piyta aŋgak, "Biyomb! Tomb yip
ak ñiŋ ma ay yokniŋgamban. Mer yimb
aŋgak."

Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Tomb nip ma ñiŋ
ay yokniŋgayn ak; bi yand yimb ma min-
deniŋgamban aŋgak."

9 Aŋgek, Saymon Piyta aŋgak, "Biyomb!
Tomb yip anep ma ñiŋ ay yoknimin; ñin
kind gok sek, jun ak sek ñiŋ pikñinimin
aŋgak."

10-11 Kun aŋgak ak pen, Jiysis aŋgak, "Biyn-
imb gok ñiŋ pikyokey, mumbwak okok
maŋgiysek tep mindip ak pen; kinjeŋ gi-
raŋgey tomb kind ak gach gip rek, tomb
kind anep ñiŋ ay yokpay aŋgak." Pen
Jiysis bi nup mimuŋ giniŋ gak ak niŋak ak
mey aŋgak, "Nimb gunap gach ma mindip;
nokom bap nep gach sek mindip aŋgak."

12 Pen tomb kuyip ak ñiŋ ay yokdiy,
chech tuŋgasik ayak ak ay, am bisgiy aŋgak,
"Nimbip tomb ñiŋ ay yokpiyn minim kiñiŋ
ak, niŋbim akaŋ? 13 Yip Tiysa aŋgiy, Biyomb
aŋgiy gipim ak, niŋind apim. 14 Kun ak
yand Biyomb mindiy, tomb nimbip ñiŋ
ay yokpiyn ak, nimb namam gunap kuyip
tomb ak ñiŋ ay yoknimimb. 15-16 Nimbip
niŋind yimb aspiyn: biyomb kond mindep
gok sikoy, biynimb woŋg kuyip giñimbay
gok yomb ma mindpay. Pen bi minim
yokpay gok sikoy, biynimb minim kuyip
dand ambay gok yomb ma mindpay. Kun
ak yand Biyomb nimb mindiy, monmon
woŋg giñimbiyn rek, nimb kunep ginim-
imb. 17 Miñ tep ar kun ak aŋgñambiyn
niŋbim ak mey; ar kun ak gem amek tep
giniŋgamb.

18 "Pen nimbip dipiyn gok, niŋrep gipiyn
ak mey, maŋgiysek gek tep giniŋgamb
aŋgiy ma aspiyn. Bi bap yip mimuŋ giniŋ
gisap ak, Baybol buk ak tikiy aŋgyak rek nep
giniŋgamb. Minim kun ak tikiy aŋgyak, 'Bi
yand yip tap jimñiy ñimbur ak, tuŋgandikiy
yip timey gisap aŋgyak.' 19 Nimbip nind
kun giy aspiyn ak mey, kisen gek, Biyomb
aŋgak rek nep gisap aŋgiy, yand Biyomb
yerip rek mindpiyn ak niŋiy, yip gosimb
niŋniŋgambim.

20 "Pen nimbip niŋind yimb aspiyn: biyn-
imb yand gunap aŋgyoken amey, biynimb
kuyip dipay gok, kuyip nep mer; yip sek
dipay. Pen yip dipay gok, yip nep mer; Bi
yip yokek winik anup sek dipay aŋgak."

Jon Jiysis Nup, An Nip Mimuŋ Giniŋgamb Aŋgiy Aŋgniŋak
(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Jiysis minim kun ak aŋgek, nup miker
yimb gek aŋgak, "Nimbip niŋind yimb as-
piyn: nimb bap yip mimuŋ gem ñaŋg-
niŋgambay aŋgak."

22 Kun aŋgek, binuk gok an nup asap
aŋgiy, gos par ayiŋ penpen niŋyak. 23 Pen
Jiysis binuk wasemb yimb ayiŋgip ak, kiñiŋ
siŋak bisiŋ mindek ak mey, 24 Saymon
Piyta bi kun anup ñin anep yomiy aŋgak,
"An nup asap ak aŋgniŋan aŋgak."

25 Aŋgek, Jiysis mindek siŋak bibeŋind
amiy aŋgak, "Biyomb! Bi kun ak an nup
apan?"

26 Aŋgek aŋgak, "Bi biret ak diy, ñiŋ
sup biyaŋ tawiy ñiniŋgayn anep aŋgak."
Kun aŋgiy biret ak diy, di ñiŋ sup biyaŋ
tawiy, di Saymon ñinuk Jiwdas Yiskariyot
nup ñek ñiŋak. 27 Seytan pen won kun
anep, ap Jiwdas nup molik sikakniŋ, Jiysis
nup aŋgak, "Giniŋ gispan ak, kasek gan
aŋgak." 28-30 Aŋgek, Jiwdas mis amnakniŋ,

day kisyim owak. Pen binuk gunap, Jiw-
das nup yenen kun asap aŋgiy ma niŋyak.
Kiyk aŋgniŋyak-eŋ, nuk maniy wand kond
mindip rek, Pasopa tap ñiŋniŋgambun gok
tawaŋ aŋgiy akaŋ; biynimb tap ma mindip
gok kuyip, maniy gunap ñaŋ aŋgiy asap
aŋgyak.

Low Kisenimb Ak

31 Jiwdas kun giy mis amnakniŋ, Ji-
ysis aŋgak, "Miñiy bi bap Ñinuk, Nop
aŋgip rek geniŋgamb mey, Nop gek yimb
nup araniŋgamb. 32 Pen Ñinuk yimb
ak araniŋgamb rek, Nop yimb ak kunep
araniŋgamb ak mey, miñiy ñin biy nep Nop
gek, Ñinuk nup yimb ak araniŋgamb.
33 "Ñapan yand guniy! Nimb yip tapin
ma mindeniŋgayn. Amen, yip piyow mer
niŋniŋgambim. Jiwda kay kuyip apiyn rek,
nimbip kunep aspiyn. Yand amjipiyn ar ak,
kisen amnimimb rek ma ayniŋgamb.
34 "Pen miñiy nimbip low kisenimb bap
aŋgñiniŋ gispiyn. Low kisenimb kun ak
mey, nimb key penpen wasemb aynimimb.
Yand nimbip wasemb aypiyn rek, nimb
kunep penpen wasemb aynimimb. 35 Kun
geniŋgambim, biynimb gok yip ker mind-
pim ak niŋrep giniŋgambay aŋgak."

Jiysis Piyta Nup, Bi Kun Ak Ma Niŋbiyn Aŋgniŋgamban Aŋgak

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Kun aŋgek, Saymon Piyta aŋgak, "Biy-
omb. Nand akay amniŋ gispan?"
Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Yand amjipiyn okok
miñiy yip kindik ginimin rek ma ayip. Pen
kisen mey, yip kindik giniŋgamban aŋgak."
37 Aŋgek, Piyta aŋgak, "Yenen nip miñiy
kindik ma giniŋgayn? Nip konden yip
ñaŋgayniŋgambay ak, minim ma mindip
aŋgak."
38 Aŋgek, Jiysis pen aŋgak, "Nand yip nen
kumiyn aŋgiy gos nokom niŋban? Nip
niŋind yimb aspiyn; kakaruk kisen suk aŋg-
niŋgamb; nind nep, yand nup ma niŋbiyn
aŋgiy, won ominal nokom aŋgniŋgamban
aŋgak."

14

Jiysis Mey, Kinjeŋram Gor Ker Ememb Ak

1 Pen Jiysis aŋgak, "Gos yomb ma niŋnim-
imb. Bapiy nup gosimb niŋiy, yip gosimb
niŋiy ginimimb. 2 Bapiy korip nuk ak, tip
kuŋaynep mindip. Yand amiy, tip nimbip
wikan gunap gayrep geniŋgayn. Pen tip
kuŋay ma mindombikop ak, nimbip ma
apnip. 3 Yand am tip nimbip ak gayrep
giy mey, apiy nimbip poŋind amniŋgayn.
4 Amniŋ gispiyn kinjeŋ ar ak nimb niŋbim
aŋgak."
5 Jiysis kun aŋgek, Tomas aŋgak, "Biy-
omb! Akay amjipan? Chin ma niŋbun. Kun
ak yergiy, kinjeŋ amniŋgamban ar kun ak
niŋiy amniŋgambun aŋgak."
6 Aŋgek aŋgak, "Yand nep mey, kin-
jeŋram ak; yand nep mey minim yipul yimb
ak, yand nep mey, gen biynimb perper
mindeniŋgambay. 7 Yip niŋrep giy mey,
Bapiy nup kunep niŋrep gipkip. Pen maŋ
mindip, yip niŋrep giniŋgambim rek, nup
kunep niŋrep giniŋgambim aŋgak."
8 Kun aŋgek, Piyliyp aŋgak, "Biyomb!
Nap nup chinup yomniŋgamban ak, tep
aŋgak."
9 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Piyliyp. Nimb yip
per mindpiyn ak pen, yip ma niŋiy kun
aspan? Biynimb yip niŋbay gok, Bapiy nup
niŋbay. Kun ak yergiy aspan, 'Bapiy nup
chinup yomey niŋjun aspan?' 10 Yand Bapiy
yip mindpiyn; nuk yand yip mindip. Kun
ak yenen, Nop yip apiymiŋay giy mindpiyr
aŋgiy gos ak ma niŋban? Minim nimbip
apiyn gok, yand keynep ma apiyn; Bapiy
yip apur. Pen tap yerip yerip gipiyn gok,
keynep ma gipiyn; Bapiy yip nep gipur.
11 Kun ak yand Bapiy yip mindpiyn; nuk
yand yip mindip minim ak, niŋind aŋgiy
niŋnimimb. Pen gos kun ak niŋep rek ma
ayek, yerip yerip gipiyn gok niŋiy, Nop yip
mindiy mey, kun gip aŋgiy gos ak niŋnim-
imb.
12 "Nimbip niŋind yimb aspiyn: Biyn-
imb yip gosimb niŋniŋgambay gok, yand
gipiyn rek giniŋgambay. Pen Bapiy ker
amniŋgayn rek, nimb biy mindiy key yimb
giniŋgambim. 13 Jiysis mindip rek nip aŋg-
niŋsipun aŋgiy, Bapiy nup aŋgniŋeniŋgam-
bim, yand yimb nup aranaŋ aŋgiy, aŋg-
niŋgambim rek giniŋgayn. 14 Kun ak yimb
yip ak diy aŋgniŋem, aŋgniŋgambim rek
giniŋgayn.

Nimbip Gor Kawnan Ak Yokniŋgayn Aŋgak

15 "Yip wasemb ay mey, minim yip ak
kindik giniŋgambim. 16 Yand Bapiy nup
aŋgniŋen, bi Noman nuk ak yokek apiy,

nimb yip perper mindeniŋgamb. [17] Bi
Noman kun ak mey, Gor Kawnan minim
yipul yimb aŋgip ak nep. Biynimb yikop
Gor ker ma mindpay gok, bi kun mey
ak aŋgiy ma niŋbay; windin kunep ma
niŋbay; aŋgniŋey kuyip bak aynimuŋ rek
ma ayip. Pen nuk nimb yip mindiy,
kisen pisnep bak ay mindeniŋgamb ak;
nup niŋbim. [18] Kun ak nimbip pisnep kir-
iŋg amen, biynimb yimgeprek ma min-
deniŋgambim. [19] Biynimb yikop Gor ker
ma mindpay gok, yip yep won bap nep
niŋiy, kisen ma niŋniŋgambay. Pen yand
bi kim mindep ak, kim mindeniŋgayn rek;
nimb kunep kim mindiy, yip niŋniŋgam-
bim. [20] Ñin kun ak, yand Bapiy yip mind-
pur ak niŋrep giniŋgambim. Nimb yand
yip mindpim, yand nimb yip mindpiyn
ak; kunep niŋrep giniŋgambim. [21] Nimb
biynimb minim yip niŋiy dipim gok, yip
wasemb ay mey minim yip dipim. Pen yip
wasemb aypim rek, Bapiy nimbip kunep
wasemb ayip. Yand pen nimbip wasemb
aypiyn rek, nimbip Gor Kawnan ak yoken,
yip niŋrep giniŋgambim aŋgak."

[22] Jiysis kun aŋgek, Jiwdas nup mimuŋg
gak ak mer: Jiwdas bap nup aŋgak, "Biy-
omb! Yergiy chin nip niŋrep giniŋgambun:
pen biynimb yikop gok nip ma niŋniŋgam-
bay?"

[23] Aŋgek aŋgak, "Biynimb yip wasemb ay-
pay gok, minim apiyn ak niŋdipay. Kun giy
niŋdey mey, Bapiy chirapiy kuyip wasemb
ay, ap kiy yip mindiy, kond mindpur.
[24] Biynimb yip wasemb ma aypay gok, apiyn
rek ma gipay. Minim yip ma dipay kun ak,
minim yand mer; Bi yip aŋgyokek winik ak,
minim nup ak ma dipay.

[25] "Nimb yip mindpiyn ñin biy, minim
kun biy aŋgñispiyn. [26] Amen; Bapiy
nuk pen, bi Noman nimbip apiyn ak
yokeniŋgamb mey, nuk apiy nimbip kond
mindakniŋ, minim apiyn gok gos niŋyiŋg
nep mindiy, niŋrep yimb giniŋgambim.
[27] Amjipiyn rek, nimbip aspiyn: Gor nimbip
kond mindeŋ. Minim kun ak biynimb yikop
gok monmon apay rek ma aspiyn; Gor
nimbip kond mindakniŋ, kapkap mindrep
giy, gos yomb ma niŋnimimb aŋgiy aspiyn.
Kun ak ma piriknimimb.

[28] "Yand amiy andkind winiŋgayn apiyn
ak niŋiy, yenen simb gakniŋ mindpim. Am
Nop yip mindniŋg gisap aŋgiy, miñmiñ
giyiŋg nep mindembikip. [29] Kun ak nup
ker ma ambiyn ñin biy, nimbip aspiyn ak
mey, kisen ameniŋgayn, gos okok ma piyow
niŋniŋgambim; yip Gor Ñinuk yimb aŋgiy;
niŋrep yimb giniŋgambim. [30] Bi biynimb
yikop gok kuyip kond mindip ak miñiy asaw
ak mey, minim paryomb aŋgnim rek ma
ayip. [31] Pen bi biynimb yikop gok kond
mindip kun ak, kilis nuk ma mindip. Yand
Bapiy aŋgip rek giniŋgayn ak mey; Bapiy
nup wasemb aypiyn ak niŋrep giniŋgam-
bay. Kun ak apem amnun.

15

Miñ Wayn Ak Sek Piñ Alik Gok Sek

[1] "Yand mey miñ wayn junj ak; Bapiy mey
bi woŋgday nop nimb ak. [2] Alik maŋgiy ma
piyip gok, Bapiy nuk timbsak yokip. Pen
alik piyrep gip gok, kuŋaynep piynimuŋ
aŋgiy timbrik tep gek, kuŋaynep piyip.

[3] "Nimbip minim tep aŋgñen niŋbim
rek, suŋrep mindpim ak mey, ma timbsak
yokniŋgamb. [4-6] Pen alik kind gok, junj ak
sek jimñiy mindiy nep maŋgiy piyniŋgamb;
key mindiy maŋgiy ma piyniŋgamb.

"Yand mey miñ wayn junj ak; nimb
mey piñ alik gok. Kun ak an yip yimñiy
mindeniŋgamb ak, maŋgiy kuŋay yimb
piyniŋgamb; pen an yip yimñiy ma min-
deniŋgamb ak, mon alik timbsak yokey
milip giyapek, di mon daŋgiypay rek ak
mindeniŋgamb. [7] Pen minim apiyn gok
niŋyiŋg, yip chiŋgiy nep mindem mey;
minim yerip aŋgniŋniŋgambim ak; aŋg-
niŋgambim rek giniŋgayn. [8] Nimb min-
drep yimb giniŋgambim rek, biynimb yand
mindpim ak niŋiy, Bapiy nup yimb ak dand
araniŋgambay.

[9] "Bapiy yip wasemb yimb ayip rek, nim-
bip pen kunep wasemb yimb aypiyn. Kun
ak, penpen wasemb ayiŋg mindenimimb.
[10] Yand Bapiy nup minim ak kindik gen, yip
wasemb ayiŋg nep mindip; kun ak minim
yip ak kindik giniŋgambim rek; nimbip
wasemb ayiŋg nep mindeniŋgayn.

[11] "Pen minim aspiyn gok niŋiy min-
drep gem mey, yip tep yimb giniŋgamb
rek, nimbip kunep giniŋgamb. [12-13] Pen
minim bap aspiyn ak: nimbip wasemb
yimb ayiŋg, nimbip aŋgiy kumniŋgayn rek;
nimb key kunep penpen wasemb ayiŋg

mindenimimb. [14] Apiyn ar ak giniŋgam-
bim rek, buŋgiy yand yimb gok min-
deniŋgambim. [15] Miñiy tikiy, nimbip bi
woŋg giñemb ma aŋgniŋgayn; buŋgiy
woŋg aloŋg yand gok aŋgniŋgayn. Bi
woŋg giñemb gok, kond mindep kiyk ak
gisap ar ak, giniŋgamb ar ak aŋgiy, ma
niŋbay; pen Bapiy minim yerip yerip yip
aŋgñimb gok, nimbip aŋgñimbiyn ak mey,
buŋgiy woŋg aloŋg yand mindpim. [16] Nimb
yip dun aŋgiy ma dipik, gos yand key
niŋiy, maŋgiy piy perper mindeniŋgamb
ak piyniŋgiy aŋgiy, nimbip diy, woŋg ar
kun ak yoknik. Kun ak nimb maŋgiy tep
gok piyiŋg, Bapiy nup Jiysis biynimb nuk
mindpun aŋgiy aŋgniŋeniŋgambim, aŋg-
niŋgambim rek giniŋgamb.
[17] "Kun ak nimbip aspiyn: penpen
wasemb ayiŋg mindenimimb.

Biynimb Yikop Gok Jiysis Biynimb Nup Gok Kuyip Miluk Niŋniŋgambay

[18] "Pen biynimb yikop gok nimbip miluk
niŋey, gos yomb kun ak ma niŋnimimb;
Jiysis nup miluk niŋyak rek nep chinup
gispay aŋgiy niŋnimimb. [19] Pen miñ ar
kiyk ak gembikip, biynimb chin aŋgiy, di
wasemb aypiyap. Wosrey nimbip ma dinik
ñin ak, miñ ar kun ak gi mindyiŋgipim ak
pen, nimbip key niŋiy denik, yip ker min-
dem, nimbip miluk niŋbay. [20] Pen niŋbim!
Nimbip aŋgnik, 'Bi kond mindep gok sikoy,
biynimb kuyip woŋg giñimbay gok yomb
ma mindpay aŋgnik.' Kun ak yip timey giy,
nimbip kunep giniŋgambay. Pen minim
yip gok diy rek, minim nimbip gok kunep
diniŋgiy. [21] Nimbip monmon giniŋgambay
kun ak, biynimb yand mindpim rek kun
giniŋgambay. Bi yip yokek winik anup, ma
dipay rek kun giniŋgambay.
[22] "Pen yand ap kuyip minim tep ma
aŋgñembinip, tap siy tap timey gipay ak,
minim yomb yimb ak ma dipyap. Pen
ap kuyip aŋgñirep gen, yip ma dipay ak;
minim gunap aŋgiy kim amniŋgiy rek ma
ayniŋgamb. [23-24] Miker yomb kun ak rek ma
dipyap ak pen; ap tap mageprek gok gen
niŋiy yip kirpay ak, miker yomb yimb ak
diniŋgambay.
"Pen yip miluk niŋbay ak, yip nep mer;
Bapiy nup kunep miluk niŋbay.
[25] "Gipay kun ak, Depiyt tikiy aŋgak rek
nep gipay. Nuk Jiwda kay low chin, low
chin apay buk ak tikiy aŋgak, 'Minim junj
mindek mer: yip yikop nep miluk niŋbay
aŋgak.'
[26] "Pen yand am Bapiy nup aŋgen, bi No-
man apiyn ak nup yokek, ap nimbip kond
mindeniŋgamb. Noman minim niŋind nep
aŋgip kun ak, yand bi yerip rek ak, nimbip
gos ñek niŋniŋgambim. [27] Pen nimb kiñiŋ
giy yand yip nep mindpun ak, nimb kunep
biynimb gok kuyip, yip bi yerip rek ak aŋgiy
aŋgñiniŋgambim.

16

[1] "Nimbip minim kun giy apiyn ak niŋrep
giy mey, kisen yergek, yip ma kirgiy, ma
apyap pikniŋgambim aŋgiy apiyn. [2-3] Yenen:
nimbip Jiwda nan-gep korip gok aŋg mis
yokiy, tip ma winimimb aŋgniŋgambay.
Kun anep mer; kisen Bapiy chirupapiy ma
niŋbay rek, gos yesek ar gok niŋiy, Gor
nup tep ginimuŋ aŋgiy, nimbip pikayniŋg
nep gi mindeniŋgambay. [4] Pen nimbip nind
aŋgñispiyn ak mey, kisen yergek niŋiy, aŋ-
gak rek nep gisap aŋgniŋgambim.

Gor Kawnan Winiŋgamb Aŋgak

"Pen nimb yip nep mindyiŋgipiyn rek,
minim kun ak ma aŋgnik; [5] miñiy bi yip
yokek winik ak ker andkind amjipiyn rek,
nimbip aspiyn. Pen nimb bap, akay amji-
pan aŋgiy, ma aŋgniŋsipim. [6] Amjipiyn aŋ-
gen niŋiy, mindmaŋgiy nimbip ak piŋiyñiy
nep ayek, minim ma aspim.
[7] Pen amjipiyn ak, tep yimb amjipiyn.
Yand amen nep mey, bi Noman nimbip
kond mindeniŋgamb ak winiŋgamb. [8] Nuk
apiy mey, biynimb yikop gok kuyip gos
ñek, gach sek mindpay ak niŋiy, yergiy
suŋ-tep mindeniŋgambay ak niŋiy, Gor
niŋek minim yomb mindip kiñiŋ ak niŋiy
giniŋgambay. [9] Kun ak yip gosimb ma
niŋbay rek, bi Noman kun ak, kuyip gach
sek mindpim aŋgniŋgamb. [10] Yand ku-
miy tikjakiy am Bapiy yip mindeniŋgayn
rek, kuyip aŋgniŋgamb, 'Biynimb suŋ-
tep mindniŋg, biynimb suŋ-tep nuk min-
deniŋgambim aŋgniŋgamb.' [11] Pen bi timey
biynimb yikop gok kuyip kond mindip ak
nup, talak miŋgan ayniŋgsipiyn rek, kunep
aŋgniŋgamb.
[12] "Minim yand kuŋaynep mindip ak pen;
minim kun gok miñiy aŋgen, niŋdinim-
imb rek ma ayip. [13-14] Pen Gor Kawnan

niŋind nep aŋgip ak apiy, minim nuk key
gunap diy ma gos ñiniŋgamb; Gor aŋg-
niŋgamb minim anep gos ñiyiŋg; nim-
bip kisen giniŋgamb minim ak gos ñek
niŋniŋgambim. Nuk minim yipul yimb
ak, nimbip gos ñek niŋiy mindrep gem,
yimb yip araniŋgamb. 15 Pen Bapiy key,
yand key mer; minim chirapiy ak ar nokom
yimb mindip ak mey, Gor Kawnan nuk ak
nimbip gos ñek, minim yipul yimb yip ak
niŋniŋgambim.

16 "Yep won bap mindip, yip ma yimb
niŋniŋgambim; pen kisen yep won bap
mindiy, tip ak niŋniŋgambim aŋgak."

17-18 Jiysis kun aŋgek, binuk gok kiyk
keynep aŋgyak, "Sikoy won bap mindiy,
Bapiy ker amniŋgayn; pen sikoy won bap
mindiy, yip tip ak niŋniŋgambim aŋgip
minim ak yerip?"

19 Kun aŋgiy, Jiysis nup aŋgniŋniŋ
geyak, nuk key niŋiy aŋgak, "Yep won ak
yip ma niŋniŋgambim; pen yep won bap
mindiy, yip tip ak niŋniŋgambim apiyn ak
niŋiy mey, penpen aŋgniŋsipim? 20 Nimbip
niŋind yimb aspiyn: biynimb yikop gok
miñmiñ giniŋgambay; pen nimbip simb
gek, siy aŋg mindiy, tip ak tep gakniŋ
mindeniŋgambim. 21 Biyn gok ñapan
ñiŋakniŋ, gos yomb niŋbay ak pen; won
ak tikey, kuyip tep yimb gip. 22 Nimb
biyn ñapan ñiŋakniŋ, gipay kun ak rek gi
mindpim ak pen; yip tip ak niŋem nimbip
key yimb tep gek, biynimb gunap gey, miñ
kun ak puŋgriknimuŋ rek ma ayniŋgamb.

23 "Nimbip niŋind yimb aspiyn: ñin
kun ak yip ma aŋgniŋniŋgambim. Miker
nimbip gunap mindonimuŋ, Bapiy nup
Jiysis mindip rek, nip aŋgniŋsipun
aŋgiy, aŋgniŋeniŋgambim aŋgniŋgambim
rek giniŋgamb. 24 Nind kun ak rek
ma gipik ak pen, miñiy Jiysis mindip
rek, nip aŋgniŋsipun aŋgiy aŋgniŋem,
aŋgniŋniŋgambim rek gek, nimbip tep
yimb giniŋgamb.

25 "Bapiy minim nup ar ak aŋgniŋ, per
minim paydoŋ ay apiyn ak pen; miñiy tikiy
minim kun ak rek ma aŋgniŋgayn; miseŋ
nep aŋgniŋgayn. 26 Ñin kun ak apek, Bapiy
nup Jiysis mindip rek, nip aŋgniŋsipun
aŋgiy aŋgniŋeniŋgambim, aŋgniŋgambim
rek giniŋgamb. Pen minim apiyn kun ak yip
aŋgniŋem, yand pen nup aŋgniŋniŋgayn
aŋgiy, ma aspiyn. 27 Bapiy nep yip yokek
winik ak niŋiy, yip gosimb niŋbim ak mey,
nuk key nimbip wasemb ayip. 28 Bapiy nep
yip yokek, man ar biy winik ak mey, miñiy
tip ak nuk ker amjipiyn aŋgak."

29 Jiysis kun aŋgek, binuk gok aŋgyak,
"Miñiy minim bak okok ay ma aspan; miseŋ
yimb aspan ak mey, 30 chin niŋbun: nand
minim okok maŋgiysek niŋban. Biynimb
gunap minim aŋgniŋep kiyk mindek, nip
ma aŋgniŋbay won ak, key niŋiy kuyip
aŋgñimban. Gipan kun ak chin niŋbun:
nand Gor yip mindiy winak aŋgyak."

31 Kun aŋgeyak, Jiysis aŋgak, "Kun ak
miñiy niŋrep gipim? 32 Niŋim! Yep maŋ
mindip, yip kirgiy keykey amem, key asiy
mindeniŋgayn. Pen key asiy ma min-
deniŋgayn; Bapiy yip mindpur rek min-
doniŋgambur.

33 "Pen yand yip jimñiy mindiy, gos
yomb ma niŋnimimb aŋgiy, nimbip minim
aŋgñimbiyn. Lum ar biy mindiy, nimbip
miker giniŋgamb ak pen; gos sek minden-
imimb. Tap yerip yerip nimbip ginimuŋ
rek gok, maŋgiysek di talak miŋgan yand ak
ayniŋgsipiyn aŋgak."

17

Jiysis Nop Nup Aŋgniŋak

1 Jiysis minim kun ak aŋgjiwiy, kuyoŋgiy
niŋiy aŋgak, "Bapiy. Ñin yip aŋgaynak ak
miñiy wip. Kun ak yip aŋgnak rek gey,
Biyomb minden, yimb nip ak aranimuŋ.
2 Yip key aŋgnak rek, biynimb okok maŋgiy-
sek niŋmindiy, biynimb yip aŋgaynak gok
kuyip den perper mindeniŋgambay. 3 Tap
gunap aŋgniŋbay gok aŋgniŋiy akaŋ; ar
gunap key giy perper ma mindeniŋgambay;
nand Gor mindpan ak niŋiy, yip yoknak ak
niŋiy mey, kuyip dor perper mindeniŋgam-
bay.

4 "Yimb nip aranimuŋ aŋgiy yip woŋg
aŋgnak ak; gi dand amiy gi diniŋ gispiyn.
5 Miñiy gey kumen, miñmon ma gayruk
ñin ak, omiŋal giy Biyomb tep meliksek
mindoruk rek mindonjur.

6 Biynimb nip gosimb ma niŋeyak yip
aŋgnak gok, miñiy yip ker mindpay. Nak
ker mindembiyap ak pen, yip aŋgenak
mey, yip ker mindpay. Kuyip nand bi
yerip rek ak aŋgiy, aŋgñirep gen, nip

gosimb niŋiy, minim nip ak diy kisen gi-
pay. 7 Pen yerer gipiyn ak, keynep ma
gipiyn; yip gos ñimban ar ak nep gipiyn
ak niŋbay. 8 Minim aŋgnimin aŋgnak gok,
kuyip aŋgñen niŋbay ak mey; nand nep yip
aŋgyokenak winik ak, kunep niŋrep yimb
gipay.

9 "Biynimb yip aŋgnak kun gok, biynimb
nand mindpay rek, kuyip kond minden-
imin aŋgiy, nip aŋgniŋsipiyn. Biynimb
yikop gok kuyip ma aspiyn; biynimb nip
ker mindpay gok kuyip, kond mindenimin
aŋgiy asipiyn. 10 Biynimb yand gok key,
biynimb nand gok key mer, biynimb chi-
rapiy ak mey, yimb yip dand aranbay.

11 "Pen mindpan ak niniŋgayn rek, kiyk
keynep mindeniŋgambay. Bapiy Gor. Nand
Biyomb mindpan rek, yip aŋgenak kunep
mindpiyn ak mey, chirapiy bi nokom rek
ayip. Kun ak rek kuyip kond minden-
imin, kiñiŋ nokom jimñiy mindeniŋgiy.
12 Yand kiy yip nep minden, bap ma kurgip;
maŋgiysek nip chiŋgiy mindpay. Bi yi-
wur diyn aŋgiy niŋimb anep, Baybol buk
giniŋgamb aŋgiy tikyak rek, nip ker ma
mindip.

13 "Pen mindpan ak niniŋg gispiyn rek,
miñiy kiyk niŋmindyakniŋ, nip minim kun
biy aŋgniŋsipiyn. Aŋgniŋsipiyn kun ak
niŋey, yip tep gisap rek, kuyip kunep gin-
imuŋ aŋgiy aspiyn. 14 Minim nip ak aŋgñen
niŋbay rek, biynimb yikop gok, kuyip miluk
niŋbay. Yand bi yikop nip gosimb ma
niŋimb bap rek ma mindpiyn ak mey, kiyk
kunep mindey kuyip miluk niŋbay. 15 Pen
kuyip dand amey, biynimb yikop gok yip
ma mindeniŋgiy aŋgiy ma aspiyn; kuyip
man ar biy kond mindenimin, Seytan gek
timey ma giniŋgiy aŋgiy aspiyn. 16 Yand
bi yikop nip gosimb ma niŋimb bap rek
ma mindpiyn ak mey, kiyk kunep mind-
pay. 17-18 Nand biynimb yikop gok kuyip
gos niŋiy yip yokenak winik rek; yand pen,
biynimb yand yimb gok, biynimb yikop
gok kuyip nen miñmon keykey yoksipiyn.
Kun ak kuyip gey suŋ-tep mindiy, minim
yipul yimb nip ak niŋnep mindyiŋg, nip
marik giniŋgiy. 19 Yand bi marik nand yimb
mindpiyn rek, kuyip aŋgiy yiwur den, kiyk
kunep biynimb marik nand yimb gok min-
deniŋgiy.

20 Kuyip nep ma aŋgniŋsipiyn; kiy minim
aŋgey, yip kisen gosimb niŋniŋgambay gok
kuyip sek nip aŋgniŋsipiyn. 21 Chirapiy
keykey mer, bi nokom yimb mindpur rek,
biynimb yip gosimb niŋbay gok, maŋgiysek
jimñiy kun ak rek mindey, biynimb yikop
gok niŋiy, nand nep yip yokenak winik ak
niŋniŋgiy.

22 Yip gey, nand bi teprep mindpan rek
mindpiyn ak; kuyip kun ak rek gen, chir
jimñiy mindpur rek mindeniŋgiy. 23 Kun
ak nand, yand yip nep mindpan rek, yand
kiy yip nep minden mey; kiyk jimñiy min-
deniŋgiy. Jimñiy mindyakniŋ, biynimb
yikop gok nand nep yip yokiy, yip wasemb
ay, biynimb yip gok kuyip wasemb ay gipan
ak niŋniŋgiy.

24 "Bapiy! Yip tep gip ak; biynimb
yip aŋgnak gok, yand yip nep mindiy
mey; miñmon ma alwol gayruk ñin ak
yip wasemb ay, biyomb yimb mindon-
imuŋ aŋgiy niŋaynak rek mindniknin, yip
niŋniŋgiy.

25 "Bapiy! Nand mey Bi suŋrep! Biyn-
imb man ar biy yikop gok nip ma niŋbay;
yand nip niŋbiyn. Nip niŋbiyn ak mey,
biynimb yand guniy kuyip aŋgñen; nand
nep yip yokenak winik ak niŋbay. 26 Pen
miñiy giniŋgayn rek niŋiy, nip Bi yerip
rek ak niŋrep giniŋgambay. Kun ak kuyip
gos tep ñenimin, yip wasemb aypan ak
niŋrep giniŋgiy. Pen yand kiy yip minden,
nand biynimb wasemb aypan rek giniŋgiy
aŋgak."

18

Jiysis Nup Chichiy Diyak
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1-2 Jiysis Nop nup kun giy aŋgniŋiy, binuk
gok yip ñiŋg sikoy Kiydron par ak tikiy,
pis tawakdoŋ ken amiy, mon oliyp woŋg
per am nan-giyiŋgipay miŋgan ak amniyak.
Pen Jiwdas bi Jiysis nup mimuŋg gak ak,
tip kun ak niŋrep gak rek, Peresiy bi gok
sek, bi Gor nup simboŋgep yomb gok sek
nup aŋgeyak, 3 am amiybi gunap, Jiwda
poliys gunap poŋind, sup gunap, lam gunap
baynat tap gok gunap diy, dand mindeyak
kun ak amjakyak. 4 Pen Jiysis nup tap yerip
giniŋ gak ak key niŋak rek, apeyak siŋak
amiy aŋgak, "An nup piyow taspim?"

5 Aŋgek aŋgyak, “Jiysis, bi Nasaret nimb
ak aŋgyak.”
Aŋgey aŋgak, “Bi kun ak mey yand biy
aŋgak.” Aŋgak won kun ak, Jiwdas kiy yip
kun siŋak mindek. 6 Pen Jiysis yand biy
aŋgek, ak Gor nep aŋgiy, kiyk sumb sumb
ken liŋg amiy, gindam pikyak.
7 Pen kuyip tip ak aŋgak, “Anup piyow
taspim?” Aŋgek aŋgyak, “Jiysis bi Nasaret
nimb ak aŋgyak.” 8 Aŋgey aŋgak, “Nimbip
mindarik apiyn, ‘Bi kun ak mey yand mind-
piyn biy.’ Yip piyow taŋgiy ker, bi guniy
kuyip kirgem amniŋgiy aŋgak.” Kun aŋgek,
binuk gok kuyip kirgiy nup nep diyak.
9 Giyak kun ak, Jiysis nind Nop nup lotiw
giy, aŋgak rek nep gak. Nuk aŋgak, “Bapiy.
Bi yip aŋgnak gok, bap ma kurgip aŋgak.”
10 Pen won kun ak, Saymon Piyta baynat
dand owak ak lipiŋg diy, bi bap nup timund
yipund kind ak, pisnep timbrik yokak.
Yimb nuk Malkas. Gor nup simboŋgep
biyomb yimb anup woŋg giñiyiŋgip. 11 Piyta
kun gek, Jiysis aŋgak, “Baynat ak dipan
okok tip liŋgey amnaŋ! Ñiŋg silik kap Bapiy
yip ñimb ak, ma ñiŋnimuŋ aŋgiy niŋban?”
12 Kun aŋgakniŋ, amiybi gok sek, Jiwda
poliys gok sek Jiysis nup chichiy diy, ti-
wniŋgrimbikiy aŋgyak, 13 “Nup dand Anas
korip ak nind amjun aŋgiy,” dand Anas
mindek ak amniyak. Bi Anas kun ak, Kaya-
pas numok nuk. Kayapas mey Gor nup
simboŋgep yomb yimb ak, simiy nokom
kun ak aŋgayeyak woŋg gi mindek. 14 Nuk
nep mey, nind Jiwda kanjsol gok kuyip
aŋgak, “Bi nokom bap kumek, chin Jiwda
maŋgiysek kim amemb rek ayniŋgamb ak,
tep yimb aŋgak.”

Piyta Jiysis Nup Ma Niŋbiyn Aŋgak
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pen Jiysis nup kun giy dand Anas korip
ak amniyakniŋ, Saymon Piyta yip, Jon yip,
kisen kisen amnirik. Bi Gor nup simboŋgep
yomb yimb ak, Jon nup niŋrep gak rek nuk
amiy, pisnep korip kor giyiŋgipay baniys
miŋgan biyaŋ amnak. 16 Piyta nuk mis
akyaŋ mindek. Jon pen andkind apiy, biyn
kinjeŋram kond mindek anup aŋgiy, Piyta
nup poŋind baniys miŋgan biyaŋ amnak.
17 Pen biyn kinjeŋram kond mindek ak, Piyta
nup aŋgak, “Nand kunep Jiysis binuk bap
rek?” Aŋgek aŋgak, “Yand mer aŋgak.”
18 Pen Kayapas nup woŋg giñiyiŋgipay bi
gok sek, Jiwda poliys gok sek kuyip takil
gek, mon bap namb kun siŋak daŋgiy, jakiy
nep maŋiy mindeyak. Piyta nup kunep
takil gek, ap namb kun okok wopsakiy, kiy
yip mon maŋiy mindek.

Anas Jiysis Nup Minim Aŋgniŋak
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pen Anas, bi Gor nup simboŋgep yomb
yimb nind mindyiŋgip ak Jiysis nup, biyn-
imb nup yenen kisen giyak ak sek, minim
yerip aŋgñiyiŋgip ak sek aŋgniŋak. 20 Kun
giy aŋgniŋek aŋgak, “Yand minim gunap
weygiy ma aŋgñinik; bi nimb gok niŋ-
mindyakniŋ, nan-gep korip gok sek, Gor
aŋgniŋep korip ak sek per miseŋ aŋgñim-
biyn. 21 Kun ak yenen wiysniys ma dand
apiy, yip minim kun ak rek aŋgniŋsipim?
Biynimb yip niŋyak guniy, minim aŋgnik
ak niŋbay rek ayip ak, kuyip aŋgniŋnimimb
aŋgak.”
22 Jiysis kun aŋgek, Jiwda poliys bap,
nup mikem kind siŋak pikiy aŋgak, “Yenen
bi Gor nup simboŋgep yomb yimb anup,
minim kun ak rek aspan aŋgak.”
23 Aŋgek aŋgak, “Minim yesek bap aŋgen,
minim yesek apiyn kun ak, biynimb guniy
kuyip aŋgñan. Pen minim niŋind yimb ak
aŋgen, yenen yip pikpan aŋgak.”
24 Pen Anas, bi Gor nup simboŋgep yomb
yimb nindnimb ak, Jiysis nup tiwniŋgrim-
bikyak rek mindakniŋ, aŋgek dand binak
Kayapas, bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
kisenimb mindek ak, amniyak.

Piyta Tip Ak, Jiysis Nup Ma Niŋbiyn Aŋgak
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pen Piyta nuk kun giy nep, jakiy mon
maŋiy mindakniŋ, bi gunap nup aŋgyak,
“Bi kun ak, binuk bap mey nak rek?”
Aŋgey, aŋg silokiy aŋgak, “Yand mer
aŋgak.” 26 Pen Piyta bi timund timbrikak
ak, bi lek lek nuk rek bap apiy, Piyta nup
aŋgak, “Yand nip niŋbiyn; nak bi kun ak yip
woŋgday ak mindamban rek?”
27 Aŋgek, Piyta tip ak, aŋg silokiy aŋgak,
“Yand mer aŋgak.” Kun aŋgakniŋ, day
kakaruk suk aŋgak.

Jiysis Nup Dand Paylat Mindek Ak Amniyak
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Miñmon yowakniŋ, Jiysis nup Kayapas
korip animb, dand Rom gapman biyomb

Paylat korip ak amniyak. Jiwda biynimb
Pasopa tap ñiŋniŋg giyak rek, Rom biyn-
imb korip miŋgan amon, chinup asiŋ wi-
likniŋgamb aŋgiy, mis akyaŋ mindeyak.
29 Kun giy nep mindyakniŋ, Paylat mis amiy
aŋgak, "Bi biy nup minim yerip niŋiy dand
opim?"
30 Aŋgek aŋgyak, "Nuk tap timey bap ma
gembikop, nup kun giy ma dand opnup
aŋgyak."
31 Aŋgey, Paylat aŋgak, "Nimbik dam low
nimbik ar ak key aŋgip rek niŋiy, kor gim
aŋgak."
Aŋgek, Jiwda kay pen aŋgyak, "Rom low
ar ak, chin biynimb gok kuyip kor giy,
ñaŋgayon kumniŋgiy aŋgiy bap ma mindip
aŋgyak." 32 Aŋgyak kun ak, Jiysis yip kun giy
ñaŋgbirik ayniŋgambay aŋgiy, nind aŋgyak
rek nep gak.
33 Pen Jiwda biynimb kun aŋgeyak, Paylat
tip ak andkind korip miŋgan biyaŋ amiy,
Jiysis nup aŋgak, "Nak Jiwda kay kiyŋ kiyk
ak akaŋ?"
34 Aŋgek aŋgak, "Minim yip aŋgniŋsipan
ak; meŋg miŋgan nak ak key aspan akaŋ,
biynimb gunap meŋg miŋgan ak diy as-
pan?"
35 Aŋgek, Paylat aŋgak, "Yand Jiwda
bi rek, Kiyŋ yomb key yimb chin min-
deniŋgamb aŋgiy kond mindpay ak nup
kond mindenim. Pen biynimb nak gok nep,
bi Gor nup simboŋgep yomb nak gok nep
nip dand opay. Nand kiyŋ mindniŋg gey,
nip kun giy dand opay akaŋ?"
36 Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Yand biynimb diy
kond mindeniŋgayn ak; kiyŋ man ar biy
mindpay rek ma mindeniŋgayn. Yand man
ar biy kiyŋ mindniŋg gembinip, Jiwda biy-
omb gok yip miñ ayun aŋgey, biynimb yand
gok tikjakiy, kiy yip penpen ñapyap. Pen
yand biynimb diy kond mindeniŋgayn miñ
ak key mindip; mankumb biy kiyŋ mindpay
rek mer aŋgak."
37 Kun aŋgek, Paylat aŋgak, "Kun ak nand
kiyŋ bap?"
Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Mey nak apan ak.
Ar kun anep mey, Bapiy Gor gek, yip
mankumb biy tikayey, yomb giy, minim
yipul yimb ak aŋgñimbiyn. Biynimb minim
niŋind yimb ak dinjun aŋgiy niŋbay gok,
minim yip ak dipay aŋgak."
38 Kun aŋgek, Paylat aŋgak, "Pen minim
okok nimb okok nimb keykey kuŋaynep
mindip ak, yergiy minim yipul yimb mey ak
aŋgiy niŋjun aŋgak."

Paylat Jiysis Nup Ñaŋgnimimb Aŋgak
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Paylat minim kun ak aŋgiy, tip andkind
mis amiy, Jiwda kay kuyip aŋgak, "Nuk tap
timey bap gamb ma niŋbiyn. 39 Pen chin
Rom gapman, simiy ak simiy ak, Pasopa ñin
ak apamb, kalambis bi nimb bap yikop wisik
yokpun. Kun ak, Jiwda kay kiyŋ nimbip
ak, yikop wisik yoken amnimuŋ akaŋ?"
40 Aŋgek, kiyk meŋg miŋgan dand araniy
aŋgyak, "Nup mer! Chinup Barabas nup
wisik yoknimin aŋgyak." Bi Barabas kun
ak, bi tap siydep gapman kay yip penpen
giyiŋgip.

19

Paylat Amiybi Nuk

1 Kun aŋgeyak, Paylat amiybi nuk gok
aŋgek, Barabas nup wisik yokiy, Jiysis nup
miñ diy tapin nep pikyak. 2 Kun giy pikiy,
tap ñiwñiw sek gunap diy, kiyŋ aypay rek ar
band bap giy, jun ar nup biyoŋ ayñiy, chech
muk parsek bap ayñiyiŋg aŋgyak, 3 "Jiwda
kiyŋ kiyk ak, pernep mindonimuŋ aŋgyak."
Kun aŋgyiŋg, nup mikem piksil giyak.
4 Pen Paylat tip ak mis amiy, Jiwda biyn-
imb kuyip aŋgak, "Nup dand mis biy apiy,
minim gunap aŋgniŋen, aŋgek niŋniŋgam-
bim. Nuk tap timey gip junj bap ma piyow
niŋbiyn aŋgak." 5 Pen Jiysis nup ar band
ñiwñiw sek ak ayñiy, chech muk parsek
ak ayñey mis owakniŋ, Paylat kuyip aŋgak,
"Nup niŋim aŋgak."
6 Kun aŋgek, bi Gor nup simboŋgep
yomb gok sek, Jiwda poliys gok sek Jiysis
nup niŋiy aŋgyak, "Nup mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgbirik aynimimb! Mon kiros bak
biyoŋ ñaŋgbirik aynimimb aŋgyak." Kun
aŋgeyak, Paylat aŋgak, "Nimbik key dand
amiy, kun ginimimb. Yand tap timey gip
junj bap ma piyow niŋbiyn aŋgak."
7 Aŋgek, Jiwda kay aŋgyak, "Gor Ñinuk
mindpiyn aŋgip ak, low chin ar ak kumn-
imuŋ nokom aŋgyak."
8 Kun aŋgeyak niŋiy, Paylat tapin nep
pirikiy, 9 tip ak korip miŋgan biyaŋ amiy,
Jiysis nup aŋgniŋiy aŋgak, "Nand miñmon

akay nimb?" Aŋgek, minim bap pen ma
yimb aŋgek, [10] Paylat aŋgak, "Yip minim
ma aŋgniŋgamban? Nand niŋban: yand
nep nip kond mindpiyn. Wisik yokniŋ
wisik yokniŋgayn; pen mon kiros bak biyoŋ
ñaŋgbirikim aŋgen, ñaŋgbirik ayniŋgam-
bay aŋgak."
[11] Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Pen yip kond
mindpan ak nand key mer; Gor nep aŋgek
kond mindpan. Kun ak yip timey gispim
miker ak, nand nep ma diniŋgamban; bi
yip dand opay gok, miker yomb yimb ak
diniŋgambay aŋgak."
[12] Jiysis kun aŋgek, Paylat nup yikop aŋ-
gyokiyn aŋgiy gos niŋak ak pen, Jiwda kay
meŋg miŋgan dand araniy aŋgyak, "Jiysis
nup wisik yokniŋgamban ak, biyomb yimb
Siysa buŋgiy nuk ma mindeniŋgamban. Bi
kiyŋ mindpun apay gok, Siysa yip penpen
ñaŋgun aŋgiy niŋbay aŋgyak."
[13] Kun aŋgeyak, Paylat am Jiysis nup
poŋind mis apiy, am bi minim tuŋgasikep
siya ar ar siŋbiyoŋ giyak ar ak bisgak. Tip ar
bisgak kun ak, "Kamb Simen" aŋgyiŋgipay.
[14] Pen ñin kun ak, Jiwda biynimb Pasopa
tap kiyk nan-gep ñin ak. Pumbnamb yomb
biyoŋ won ak, Paylat kuyip aŋgak, "Kiyŋ
nimbik ak aŋgak!" [15] Aŋgek, meŋg miŋgan
dand araniy aŋgyak, "Ñaŋg ayan!" "Mon
kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik ayan aŋgyak."
Aŋgey, Paylat aŋgak, "Kiyŋ yomb nimbik
ak, mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik aynim?"
Aŋgek, bi Gor nup simboŋgep yomb gok
aŋgyak, "Kiyŋ chin bap ma mindip; Rom
biyomb yimb Siysa nep mindip aŋgyak."
[16] Pen kun giy aŋg dand amiy, Paylat
minim kuyip ak diy, amiybi gok kuyip aŋ-
gak, "Jiysis nup dam mon kiros bak biyoŋ
ñaŋgbiriknimimb aŋgak."

Jiysis Nup Mon Kiros Bak Ñaŋgbirikyak
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

[17-18] Pen Jiysis nup kiros ak ñey, dand
Chip junwon apay dum ak amek, nup namb
biyaŋ ñaŋgbirikiy; bi ominal, bap pis bap
pis ñaŋgbirikyak.
[19] Pen Paylat aŋgek, Jiysis nup ñaŋg-
birik ayak kiros bak biyoŋ, yimb tikay aŋ-
gyak, "Jiysis bi Nasaret nimb ak, Jiwda kay
kiyŋ yomb kiyk ak aŋgyak." [20] Minim ar
nokom kun anep, Griyk minim tikiy, Hiy-
briw minim tikiy, Latin minim tikiy geyak
mey, dawin yomb ak maŋ kun siŋak mindek
rek, biynimb kuŋaynep niŋyak. [21] Pen Gor
nup simboŋgep biyomb gok, am Paylat nup
aŋgyak, "Minim tikpan ak timey. Jiwda
kay Kiyŋ yomb key yimb kiyk ak aŋgiy ma
mindonimuŋ; yikop aŋgnimin, 'Nuk aŋgip,
yand Jiwda kay kiyŋ yomb kiyk ak aŋgip
aŋgiy tiknimin aŋgyak.' " [22] Kun aŋgeyak,
Paylat aŋgak, "Minim yerip yerip aŋgiy
tikniŋgayn ak, kun giy nep mindeniŋgamb
aŋgak."
[23] Pen Jiysis nup mon kiros bak biyoŋ
ñaŋgrimbik ay, amiybi ominal ominal Jiysis
chech nup gok pikasik keykey diy, chech
parsek giy ma ñaŋg diyak ak, kunep pikasik
diniŋ aŋgyak, [24] "Ma tuŋgralikjun! Yikop
sandiw rek giy, bi an wiyn giniŋgamb ak,
nuk dinimuŋ aŋgiy," sandiw rek giy diyak."
Giyak kun ak, Gor giniŋgambay rek niŋiy
gos ñek, Baybol buk tikyak ar ak nep giyak.
Minim kun ak tikiy aŋgyak, "Chech yip ak
bilok keykey diy, chech parsek yip ak dun
aŋgiy, sandiw rek giy dinjun aŋgniŋgam-
bay aŋgyak."
[25] Pen ñin kun ak, Jiysis nonim ak,
numkan ak, Mariya binak Kiliyowpas
biynuk ak, Mariya Makdala nimb ak
ap, Jiysis nup ñaŋgbirikyak gol siŋak
mindeyak. [26] Binuk Jiysis wasemb yimb
ayiŋgip ak, kunep ap maŋ kun siŋak mindek
ak mey, nonim Mariya nup aŋgak, "Ñinak
mey ak aŋgak." [27] Kun aŋgiy, bi kun ak nup
aŋgak, "Nanim nak mey ak aŋgak." Kun
aŋgakniŋ, ñin kun ak, Jiysis nonim nup
poŋind korip amiy, yip mindyiŋgipiyr.

Jiysis Kumak
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

[28] Jiysis niŋak; woŋg ar nuk ak maŋgiysek
gindak ak mey, Baybol minim tikyak ak
niŋind aynimuŋ aŋgiy aŋgak, "Yip kuŋam
kinjik gip aŋgak." [29] Pen wayn silik botol
bap dap kun siŋak ayey mindek ak mey,
amiybi bap, tap sayn band bap diy, wayn
silik kun ak tawek amek, di mon alik day ak
kambis ñaŋgiy, dand araniy, Jiysis joŋimb
ar nup ak ayak. [30] Ayek, wayn silik kun
ak ñimbiy aŋgak, "Mey tep aŋgak." Pen
day jiwip aŋgiy, jiy kuyaŋgiy aŋgak, "Bapiy.
Kawnan yip ak dan aŋgiy," kumak.

Jiysis Tiŋglim Pis Nup Ak Piŋiyak

31 Pen Jiwda kay, Praydey duŋgep won
ak niŋiy, toy lotiw ñin chin ak, chip gok
kiros bak biyoŋ ma mindonimuŋ aŋgiy,
am Paylat nup aŋgyak, “Bi mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik aypay gok, tomb
kuyip gok pikpaŋgey kasek kumey, di man
biyaŋ ayniŋgiy aŋgyak.” 32 Aŋgeyak, Paylat
amiybi gok kuyip aŋgek, am bi Jiysis yip
ñaŋgbirik ayak ominal ak, tomb pikpaŋgey
kumrik. 33 Pen Jiysis nup tomb ak pik-
paŋgun aŋgiy amiy niŋyak: nuk kumek
tomb nup ak ma pikpaŋgyak. 34 Amiybi
bap, kusay ak diy, Jiysis nup tiŋglim anjiŋ
siŋak piŋiyek, likañ sek, ñiŋgsek yowak.
35-37 Pen gak kun ak, Baybol buk ak aŋgiy
tikyak rek nep gak. Tikiy aŋgyak, “Tiŋiy
nup ak, bap ma pikpaŋgniŋgambay aŋ-
gyak.” Pen minim bap aŋgyak, “Bi piŋiyak
anup niŋniŋgambay aŋgyak.” Kun ak nup
gosimb niŋbiyn rek, nimb kunep niŋnim-
imb aŋgiy, Jiysis nup gak kun ak windin
yand key niŋiy, nimbip minim niŋind yimb
ak aspiyn.

Jiysis Nup Komyak
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Pen bi miñmon Armatiya nimb bap, Jiy-
sis nup gosimb niŋyiŋgip ak pen, Jiwda biy-
omb gunap kuyip niŋiy pirikiy, miseŋ ma
aŋgyiŋgip. Bi kun ak yimb nuk Josep. Nuk
Jiysis nup dam komiyn aŋgiy, am Paylat
nup aŋgniŋek, yaw aŋgakniŋ, diniŋg am-
nak. 39 Amek, Niykodiymas bi nind am Jiysis
nup kisyimken niŋak ak; tap kuyrep wak ak,
kuŋaynep tawiy, dand Josep yip amnirik.
Tap kuyrep wak kun ak mon “alos” apay
mik ak sek, mon “mer” apay mik ak sek diy
giyak. 40 Pen kiyk ominal am Jiysis nup kom-
niŋg, Jiwda biynimb giyiŋgipay rek, mon
mik dand amnirik gok mumbwak nup okok
wiykiy, chech tund sikoy par ak diy, kom
kom gayrik. 41 Jiysis nup ñaŋgrimbik ayak
maŋ kun siŋak woŋgday bap mindek. Pen
woŋgday namb kun ak, chip kaw kisen nep
bap kiluk ay chip ma komyak ak mey, Jiysis
nup dam miŋgan kun ak komyak. 42 Pen
Jiwda lotiw ñin ak maŋ maŋ gak rek, kasek
komjun aŋgiy, kamb miŋgan yep maŋ kun
ak komyak.

20

Chip Par Ak Kamb Miŋgan Ak Ma Mindek
(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Sandey ñin ak miñmon tikniŋg gakniŋ,
Mariya miñmon Makdala nimb ak, chip
komyak kawrumb bineŋ amiy niŋak; kamb
yomb chip kawrumb pilgiyak ak, gol okok
mindek. 2 Nuk niŋiy, tip ak puŋgrikind
aŋgiy Saymon Piyta yip, Jon yip minderik
ak apiy aŋgak, “Biyomb anup dand kapkap
ambay; pen daypay okok ma niŋbiyn aŋ-
gak.”

3 Kun aŋgek, Piyta yip, Jon yip niŋniŋg,
4 puŋgrikind yimb aŋgiy saŋdirik. Piyta
nuk sisayn gakniŋ, Jon nind amjakiy, 5 mis
akyaŋ nep mindiy, ñik giy kamb miŋgan
bineŋ niŋnak: chech band gok nep min-
dek. 6 Saymon Piyta nuk kisen apiy, sikind
miŋgan bineŋ amiy niŋak: 7 Jiysis nup
chech pipkomyak gok ma wisik gak; kom
kom giyak rek nep mindek. Pen chech
jun neŋ paŋg kus kus giyak ak kunep ma
wisikak; paŋg kus kus giyak rek, pis amiy
mindek. 8 Jon pen kunep kamb miŋgan
sikind amiy niŋnak: chech gok pipkomyak
rek mindek mey, Jiysis tikjakip aŋgiy niŋak.
9 Pen ñin kun ak, Baybol buk tikiy, Jiwda
Kiyŋ yomb key yimb ak tip tikjakniŋgamb
aŋgyak minim ak niŋrep ma girik. 10 Pen
kiyminay Jiysis nup komyak ak niŋiy, tip
andkind korip amnirik.

Mariya Miñmon Makdala Nimb Ak Jiysis Miseŋ Gek Niŋak
(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Mariya pen chip komyak kawrumb kun
ak siy aŋg mindyiŋg, miŋgan bineŋ niŋak:
12 enjol chech tund ayrik ominal ak, bap jun
day bineŋ, bap tomb day biym minderik.
13 Enjol ominal kun ak, Mariya nup aŋgrik,
“Yenen siy aspan aŋgrik.”

Aŋger aŋgak, “Biyomb yand anup dand
amiy, akay daypay ak ma niŋbiyn aŋgak.”
14 Kun aŋgiy tuŋgandikiy niŋak: bi bap ap
mindek. Pen Jiysis nep aŋgiy ma niŋak.

15 Jiysis pen Mariya nup aŋgak, “Yenen siy
aspan? Anup piyowsipan?”

Aŋgek, Mariya aŋgak-eŋ, bi woŋgday
nop nimb anep yip asap aŋgiy aŋgak, “Chip
ak dand ambiyn aŋgiy ker, akay daypan ak
yip aŋgenimin, dand amnim aŋgak.”

16 Aŋgek aŋgak, “Mariya!”

Aŋgek, Mariya pen tuŋgandikiy Hiybriw
minim aŋgiy, “Rabonay!” aŋgak.
17 Aŋgek aŋgak, “Bapiy ker biyoŋ andkind
ma ambiyn rek, yip ma diniŋ mindenimin.
Pen am mam sikop kuyip aŋgnimin: Jiysis
aŋgip, ‘Bapiy Gor mindip biyoŋ tip andkind
amjipiyn. Pen nuk miñiy Bapiy yand nep
ma mindip, Bapiy chin mindip aŋgnimin
aŋgak.’ ”
18 Jiysis kun aŋgek, Mariya Makdala am
Jiysis binuk gok kuyip aŋgak, “Biyomb anup
niŋiy aswiyn aŋgak.” Kun aŋgiy, Jiysis
minim aŋgak gok kuyip aŋgñak.

Jiysis Miseŋ Gek Binuk Gok Niŋyak
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Pen Sandey ñin ak, pumb saŋind am-
nakniŋ, binuk gok Jiwda biyomb gok kuyip
pirikiy, korip miŋgan amiy, kinjeŋ ak lok
giy kapkap mindyakniŋ, Jiysis ap namb kun
ak miseŋ giy aŋgak, “Gor nimbip kond min-
deŋ aŋgak.” 20 Kun aŋgiy ñin wur gok sek,
tiŋglim pis piŋyak ak sek yomiy gek, kiyk
niŋiy, ak Jiysis nep aŋgiy kuyip tep yimb
gak.
21 Nuk pen kuyip tip ak aŋgak, “Gor nim-
bip kond mindeŋ. Bapiy yip aŋgyokek apiy
woŋg nup gipiyn rek, nimbip kunep aŋ-
gyoksipiyn. Nimb Bapiy woŋg chirupapiy
ak gem amnimuŋ aŋgak.” 22 Kun aŋgiy,
añiŋ band nuk ak kuyip puŋg yokyiŋg aŋ-
gak, “Gor Kawnan ak dinimimb. 23 Diy,
biynimb tap siy tap timey gipay gok, niŋiy
kirginiŋg kirginiŋgambim. Pen niŋiy ma
kirginiŋgambim ak, gach sek mindpay rek
mindeniŋgambay aŋgak.”

Jiysis Miseŋ Gek Tomas Niŋak

24 Pen Jiysis ap miseŋ giy kuyip minim
aŋgak ñin kun ak, binuk Tomas, kiy yip ma
mindek ak mey, kisen nup niŋiy, 25 Biyomb
chin ak nup niŋbun aŋgeyak, aŋgak, “Kun
aspim ak pen; nup ñapay miŋgan gok sek,
tiŋglim pis nup piŋiypay ak sek diniŋiy nep,
minim kun ak diy, tikjakip aŋgiy niŋniŋ-
gayn aŋgak.”
26 Kun aŋgiy, pen wiyk nokom bap
mindiy, Jiysis binuk gok Tomas yip tip ak,
korip miŋgan ak kinjeŋ lok giy mindeyak.
Mindyakniŋ, Jiysis ap namb kun ak miseŋ
giy aŋgak, “Gor nimbip kond mindeŋ aŋ-
gak.” 27 Kun aŋgiy, Tomas nup aŋgak, “Ñin
maŋgiy nand ak, yip ñaŋgyak miŋgan gok
sek, tiŋglim pis piŋiyak ak sek ñin ayniŋan!
Gos par ma ay, Gor Ñinuk aŋgiy yip gosimb
niŋnimin aŋgak.”
28 Aŋgek, Tomas aŋgak, “Biyomb. Nand
mey, Gor yand aŋgak.”
29 Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Miseŋ niŋiy mey,
yip gosimb niŋban ak pen; biynimb yip
miseŋ ma niŋiy, yip gosimb niŋiy chiŋg-
niŋgambay gok, tep yimb giniŋgambay aŋ-
gak.”

Jon Minim Biy Yenen Tikak

30 Pen buk tikpiyn biy, chin Jiysis binuk
gok niŋmindnukniŋ, tap yomb keykey
kuŋaynep giyiŋgip rek, maŋgiysek ma
tikpiyn. 31 Pen minim tikpiyn biy, Jiysis
nup Gor Ñinuk yimb, Kiyŋ yomb key yimb
per kond mindyiŋgipun ak nep aŋgiy, nup
gosimb niŋem mey; nimbip dek, nuk yip
kim mindeniŋgambim aŋgiy tikpiyn.

21

Jiysis Miseŋ Gek Binuk Onep Ar Ak Nup Niŋyak

1-2 Pen kisen ñin bap, Saymon Piyta
ak, Tomas Pireŋgiy ak, Nataniyel miñmon
Keyna Galiyliy propens nimb ak, Jon ak,
numam Jemis ak, Jiysis minim nup dirik
bi omiŋal bap yip, jimñiy am ñiŋg chemb
yomb Taybiyriyas mindiy, Jiysis miseŋ gek
niŋyak.
3 Pen ñin kun ak Saymon Piyta aŋgak,
“Yand piys nen amjipiyn aŋgak.” Aŋgek,
binuk gunap chin yip amniŋgambun aŋgiy,
am nuk yip bot diy, giraŋgeyraŋgey miñ-
mon yowak ak pen; piys gunap ma nep
diyak.
4 Pen pumb limgakniŋ, Jiysis ap ñiŋg
chemb gol siŋak mindek, nup niŋyak ak
pen; ak Jiysis nep aŋgiy ma niŋyak. 5 Nuk
aŋgak, “Buŋgiy sikop. Nimb piys nen gi-
raŋg mer niŋbim?” Aŋgek, “Yaw aŋgyak.”
6 Kun aŋgey aŋgak, “Wimben ak di bot
yipund pis okok ken yokiy mey, piys gunap
diniŋgambim aŋgak.” Aŋgek, wimben ak
di ñiŋg namb biyaŋ yokiy, piys kuŋay yimb
nep diy, lipiŋgey winimuŋ rek ma ayak.
7 Kun gek, Jon Piyta nup aŋgak, “Bi kun ak
Biyomb chin ak nep aŋgak.” Kun aŋgek
niŋiy, Piyta chech yomb nuk ayak ak tuŋ-
gasik ay, pindeŋg ñiŋg namb biyaŋ ayak.
8 Gunap pen bot ar ak mindiy, wimben piys

sek aranjakiy mindek ak, lipiŋ dand ñiŋ
gol okok wiyak.
9 Apiy niŋyak: mon yin binj amnak ar ak,
piys gunap yin mindek. Pen biret gunap
kunep mindek. 10 Jiysis aŋgak, “Piys miñiy
dipim gok, gunap dowim aŋgak.” 11 Aŋgek,
Saymon Piyta bot ar ak amiy, nuk yip wim-
ben piys kuŋaynep mindek kun ak, lipiŋ
dand wiyak. Wimben ak miker gak ak pen,
ma puŋgrikak.
12 Jiysis aŋgak, “Apiy, tap ñiŋim aŋgek,”
kiyk pen nand bi an ap mindpan aŋgiy nup
ma aŋgniŋyak. Ak Biyomb chin anep aŋgiy,
kirgiyak. 13 Nuk biret ak bilok ñiy, piys ak
bilok ñiy gek ñiŋyak.
14 Pen Jiysis kumiy tikjakiy, miseŋ gek
binuk gok nup minek omiŋal nokom
niŋyak. Minek omiŋal korip miŋgan ak
niŋyak; minek bap ñiŋ gol ak niŋyak.

Jiysis Piyta Nup Minim Aŋgak

15 Pen kun giy tap ñimbiy, Jiysis Say-
mon Piyta nup aŋgak, “Saymon, Jon ñinuk.
Nand bi guniy rek mer; nand yip gosimb
niŋiy ma nep kirpan?” Aŋgek aŋgak, “Yaw!
Biyomb. Nip gosimb niŋbiyn ak, nand
niŋban aŋgak.” Kun aŋgek aŋgak, “Siyp-
siyp ñiluk yip gok kond mindenimin aŋ-
gak.”
16 Kun aŋgiy, tip ak aŋgak, “Saymon Jon
ñinuk. Yip gos niŋban akaŋ?” Aŋgek
aŋgak, “Yaw! Biyomb. Nip gosimb niŋbiyn
ak nand niŋban aŋgak.” Kun aŋgek aŋ-
gak, “Siypsiyp yip gok kond mindenimin
aŋgak.”
17 Jiysis tip ak, Saymon Jon ñinuk; yip
gosimb niŋban akaŋ aŋgek mey, omiŋal
nokom amnak.
Pen kun giy yinj omiŋal nokom aŋg-
niŋek, Piyta gos miker ayiŋ aŋgak, “Biy-
omb. Nak tap okok maŋgiysek niŋban. Kun
ak, nip gosimb niŋbiyn ak, nand key niŋban
aŋgak.”
Aŋgek aŋgak, “Kun ak siypsiyp yip gok
kond mindenimin! 18 Nip niŋind yimb
aspiyn: miñiy gos nand key niŋban rek
gipan. Pen kisen kun ma giniŋgamban;
ñin ak pandkaw ñaŋgiy mindnakniŋ, nip
miñ tiwniŋgiy, ma amniŋ giniŋgamban
okok dand amniŋgambay aŋgak.” 19 Jiysis
minim aŋgak kun ak, Piyta tokiy ayek,
biynimb gunap nup ñaŋ ayniŋ gey, nuk
aŋgniŋgamb, “Yand Krays ker mindpiyn
rek, yip monmon ñaŋgnimimb aŋgek,” nup
ñaŋgniŋgambay rek aŋgak. Pen Jiysis Piyta
nup aŋgak, “Yip chiŋgiy nep mindenimin
aŋgak.”
20 Minim kun ak aŋgakniŋ, Piyta tuŋ-
gandikiy niŋak: Jiysis wasemb yimb ay-
iŋgip bi ak ap mindek. Bi kun ak mey, nind
Jiysis mindek kiñiŋ siŋak bisiŋ mindiy
aŋgak, “An nip mimuŋ giniŋgamb aŋgak
ak.” 21 Piyta bi kun ak nup niŋiy, Jiysis nup
aŋgak, “Yip kisen kun giniŋgamb apan ak
pen, bi biy nup yerginiŋgamb?”
22 Aŋgek aŋgak, “Ak gos yand. Nup gen
mindnep mindakniŋ, andkind winiŋgayn
ak, minim nak mer. Pen nand yip chiŋgiy
nep mindenimin aŋgak.”
23 Jiysis minim kun ak rek aŋgek, biynimb
nuk gok minim bap aŋgyiŋgipay, “Binuk
kun ak ma kumniŋgamb aŋgyiŋgipay.” Pen
Jiysis binuk kun ak ma kumniŋgamb aŋgiy
ma aŋgak; yikop aŋgak, “Yand aŋgen, nuk
mindnep mindakniŋ winiŋgayn ak, minim
nak mer aŋgak.”
24 Pen binuk aŋgak kun ak, yip nep aŋgak.
Yand mey binuk, yerer gak gok windin
niŋiy minim kun ak tiksipiyn. Chin
maŋgiysek niŋbun; minim tiksipiyn kun ak,
minim niŋind yimb anep tiksipiyn. 25 Jiysis
tap ar keykey kuŋaynep gak ak pen, minim
kun ak, yep gunap nep tiksipiyn. Pen
minim kun gok maŋgiysek tik buk biyaŋ
ayombinup, mankumb biy sikoy gek, dayep
tip ak ma mindombikop.

APASOL
Bi Jiysis Minim Dand Ameмb Gok Yerer Giyak Kesim
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day "Apasol" apun biy, bi Luk, bi Jiysis minim dand ameмb gok, giyak giyak rek kesim dey niŋrep gak rek tikak. Nuk nep Jiysis Krays minim tep "Luk" apun ak kunep tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Jiysis Nop ker amniŋ aŋgak minim ak mindip, chapta 1:1-14.
- Jiwdas kumek bi kisen bap tip nup dak minim ak mindip, chapta 1:15-26.
- Jerusalem mindeyak Gor Kawnan nuk yokek kuyip ker owak minim ak mindip, chapta 2:1–8:3.
- Jiysis nup minim ak miñmon Jiwdiya yip, Samariya yip aŋgñiyak minim ak mindip, chapta 8:4–12:25.
- Pol Gor nup woŋg gak minim ak mindip, chapta 13:1–28:31.
  - A. Pol nind giraŋgyiŋ Gor minim aŋgñak minim ak mindip, chapta 13:1–14:28.
  - B. Pol, Banabas yip, bi biynimb Krays ker Jerusalem kond mindeyak gok sek mitiyŋ yomb ak giyak minim ak mindip, chapta 15:1-35.
  - C. Pol namb ak giraŋgyiŋ Gor minim aŋgñak minim ak mindip, chapta 15:36–18:22.
  - D. Kisen am giraŋgyiŋ Gor minim aŋgñak minim ak mindip, chapta 18:23–21:16.
  - E. Pol Jerusalem amek, nup kalambis ay dand Sisariya amey kor niŋiy, kisen dand Rom amniyak minim ak mindip, chapta 21:17–28:31.

1-2 Mam Tiyopiylas. Yand nip minj nind tiknik ak; Jiysis nup tikey yomb giy, tikjak woŋg gi mind dand amiy, woŋg yerip yerip gak, minim yerip yerip biynimb gok kuyip aŋgñak ak, nip aŋgnik. Kisen nuk Nop miñmon amniŋ, Nop Kawnan ak gos ñakniŋ, bi minim nup dand ameмb gok kuyip aŋgñirep giy amnak. 3 Pen kumiy tikjakiy, binuk gok mindyakniŋ, ñin kuŋaynep miseŋ giy, kuyip Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb minim ak aŋgñiyiŋgip. Pen nuk yerer gak ak niŋiy, ak Jiysis nep kumiy tikjakip aŋgiy, niŋrep giyak. Pen kumiy tikjakiy, ñin jiwiy andikiy onep kaŋgol piskind (40) ak man ar biy mindiy, aranjak semb biyoŋ amnak.

4 Pen kumiy tikjakiy, man ar biy mindyiŋgip ñin kun gok, ñin bap ap binuk gok yip mindiy aŋgak, "Nimbip nind aŋgnik rek, Bapiy Kawnan nuk ak nimbip yokniŋgamb ak mey; miñmon Jerusalem biy nep kond mindenimimb. 5 Jon bi ñiŋg pikñemb ak, nimbip ñiŋg anep pikñak ak pen; Bapiy nimbip Kawnan nuk ak yokniŋgamb. Ñin kun ak maŋ mindip, kond mindenimimb aŋgak."

Jiysis Nop Miñmon Aranjak Amnak

6 Pen ñin bap, Jiysis binuk gok mindeyak siŋak miseŋ gek, nup aŋgyak, "Biyomb. Nand miñiy kiyŋ chin mindey, miñmon Yisrel biy tip ak key kond mindiy, miñmon gunap kond mindiy giniŋgambun?"

7 Aŋgeyak, kuyip aŋgak, "Kond mindeniŋgambim ñin kun ak, tap nimbik niŋep rek niŋnimimb; Bapiy nuk key gek niŋniŋgambim. 8 Pen Bapiy Kawnan ak ap nimbip kond mindakniŋ; nimb am Jerusalem biynimb, Jiwdiya biynimb, Samariya biynimb, biynimb miñmon okok maŋgiysek, yand yerer gipiyn ak kuyip aŋgñiniŋgambim aŋgak."

9 Kun aŋgakniŋ, Nop nup dand aranjak semb biyoŋ amnak. Binuk gok niŋmindyakniŋ, semb band ak ap nup yiwgak.

10 Pen kun giy kuyoŋgiy niŋmindyakniŋ, bi chech tund tep yimb yimrik omiŋal ap mindeyak maŋ siŋak miseŋ giy, aŋgrik, 11 "Galiyliy biynimb. Yenen semb biyoŋ niŋmindpim? Jiysis andkind winiŋgamb ñin ak, giy amimb rek nep winiŋgamb aŋgrik."

Jiwdas Kumek Matayas Nup Diyak

12 Bi omiŋal kun ak, kun aŋgiy amniriknіŋ, kiyk miñmon Oliyp dum mindeyak ak kirgiy, Jerusalem amniyak. 13-14 Am mindiy, Gor nup aŋgniŋniŋ, kinyiŋgipay korip ar biyoŋ miŋgan ak nangiy, Gor nup aŋgniŋyiŋgipay. Biynimb kun gok mey: Piyta, Jon, Jemis, Enjriw, Piyliyp, Tomas, Batlomiyiw, Matyiw, Alpiyas ñinuk Jemis ak, Saymon Selot ak, Jemis ñinuk Jiwdas ak, Jiysis nonim Mariya ak, Jiysis numam sikop ak, biyn gunap sek.

15 Pen ñin kun siŋak, biynimb wan han-
dret tiwendiy rek ap nan-giyakniŋ, Piyta
tikjakiy kuyip aŋgak, 16 “Mam ay sikop
niŋim. Gor Kawnan ak wosrey Depiyt nup
gos ñek, Jiwdas bi Jiysis nup mimuŋ niŋak
anup giniŋgamb rek aŋgiy tikek, miñiy
aŋgak aŋgak rek nep gisap. 17 Jiysis bi
Jiwdas kun ak dek chin yip mindiy, Gor
woŋg ak jimñiy giyiŋgipun ak pen; 18 kisen
nuk Jiysis nup mimuŋ niŋiy, maniy dak
ak dand amiy, mankumb bap tawiy, mind
dand amiy, ñin bap apyap pikek, koŋgiy
nup ak pikjakiy, simbwur gok limiŋ mis
amek kumak. 19 Kun giy kumek, Jerusalem
biynimb maŋgiysek niŋiy, mankumb tawiy
kumak kun ak, yimb Akeldama aŋgyak.
Akeldama aŋgyak minim kiñiŋ ak, likañ
yowak miñmon aŋgiy aŋgyak. 20 Pen Piyta
aŋgak, “Depiyt wosrey Baybol buk day Sam
apay ak tikiy aŋgak, ‘Biynimb gunap miñ-
mon nuk kun ak, ma am mindeniŋgiy aŋ-
gak.’ ” Minim bap pen aŋgak, ‘Woŋg nuk ak,
bi bap pen dinimuŋ aŋgak.’ 21-22 Aŋgak kun
ak, chin bi bap niŋiy dinjun. Bi kun ak bi
yikop bap mer; bi chin yip per taŋgiy, Jon
Jiysis nup ñiŋg pikñak ak niŋiy, mind dand
amiy, Jiysis kumiy tikjak semb biyoŋ amek
niŋak bi bap niŋiy dinjun. Bi kun ak rek don
mey, Biyomb Jiysis kumiy tikjakak minim
ak, aŋgñirep giniŋgamb aŋgak.”

23 Piyta kun aŋgek, binak Matayas yip,
Josep Jastas yip kuyip aŋgayak. Pen Josep
nup ñin gunap ‘Basabas’ aŋgyiŋgipay. 24-25 Bi
omiŋal kun ak, kun giy aŋgay, Jiysis nup
aŋgniŋiy aŋgyak, “Biyomb. Jiwdas nind
timey giy kumak ak, tip nup ak an dinimuŋ
aŋgiy bi omiŋal biy aŋgaypun. Kun ak
nand biynimb maŋgiysek gos niŋiy gipay
rek niŋban ak mey, nip aŋgniŋsipun! Nand
key ‘Bi ak aŋgey,’ niŋiy dinjun aŋgyak.”
26 Kun aŋgiy, sandiw rek giy, Matayas wiyn
giy, Jiwdas tip nup ak dak.

2

Gor Kawnan Owak

1 Biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok,
Pendiykos ñin yomb ak miñiy wip aŋgiy,
ap korip miŋgan nokom bap mindeyak.
2 Kun giy mindyakniŋ, giw yomb ak semb
ar biyoŋ aŋgiy, yiŋgen rek diy, korip
mindeyak ak apek, maŋgiysek niŋyak. 3 Pen
won kun anep mon maŋlaŋ biñ rek ak
apiy, kuyip jun ar keykey amnakniŋ, 4 Gor
Kawnan ak kuyip bak ayek, minim yimb ar
keykey aŋgyak.

5 Ñin kun ak, Jiwda biynimb wikan keykey
ap Jerusalem nan-gi mindeyak ak mey, 6 giw
yomb kun ak aŋgek niŋiy, yergip aŋgiy,
biynimb kuŋaynep kasek korip kun ak apiy
niŋyak: minim yimb ar keykey yipund giy
nep aŋgeyak. 7-8 Kiyk niŋiy, wal aŋgiy aŋ-
gyak, “Biynimb guniy maŋgiysek Galiyliy
nimb ak pen; yergiy minim yimb chin
keykey apun rek yipund giy aspay? 9 Chin
gunap Patiya nimb, gunap Miydiya nimb,
gunap Yilam nimb, gunap Mesopotemiya
nimb, gunap Jiwdiya nimb, gunap Kapa-
dosiya nimb, gunap Pontas nimb, gunap
Esiya nimb, 10 gunap Priysiya nimb, gunap
Pampiyliya nimb, gunap Yijip nimb, gunap
miñmon yomb Liybiya, Sayriyniy gol okok
nimb. 11 Chin gunap Jiwda yipund giy yimb;
gunap miñmon Rom nimb winuk ak pen,
Jiwda biynimb gipay rek ak gipun. Gunap
Kriyt nimb, gunap Areybiya nimb. Pen
Gor kuyip key yimb gek, minim yimb chin
keykey mindip rek ak aŋgey niŋsipun aŋ-
gyak.” 12 Kun aŋgiy, gos kuŋay niŋyiŋg, pen
aŋgniŋek, pen aŋgniŋek giy aŋgyak, “Key
yimb gisap kun ak yerginiŋ gisap aŋgiy,”
gos kuŋay yimb niŋyak. 13 Pen biynimb gu-
nap aŋgyak, “Ak ñiŋg wayn kuŋay ñimbiy,
sakiy ay aspay aŋgyak.”

Piyta Minim Aŋgñak

14 Kun aŋgeyak, Piyta bi Jiysis minim
dand amemb gunap yip tikjakiy, meŋg
miŋgan dand araniy aŋgak, “Nimb Jiwda
biynimb diy, Jiwda biynimb mer gok diy,
Jerusalem mindpim gok, minim aspiyn ak
niŋim. 15 Chin minim yimb keykey aspun ak,
ñiŋg wayn ñimbiy ma aspun. Ñiŋg wayn
ak pumb kisen owip won ak ma ñimbay;
duŋgep won anep ñimbay. 16 Chin pen
minim yimb keykey aŋgambun niŋsipim
kun biy, bi Gor minim aŋgep Jowel, wosrey
aŋgiy tikak rek nep gip. 17 Nuk minim kun
ak tikiy aŋgak:

‘Gor aŋgip, “Ñin kisen ak biynimb maŋgiy-
sek okok biyn piñ, bi paranj, biyn
yomb, biyomb gok kuyip; Kawnan
yand ak yokniŋgayn. Bi paranj
gok day niŋniŋgambay. Biyomb
gok wisin niŋniŋgambay. Ñi, pañ

gok, minim tep yip ak miseŋ aŋ-
gyikniŋgambay. [18] Ñin kun ak, biyn
bi yip woŋg giñimbay gok kuyip,
Kawnan yand ak yoken, minim
tep yip ak biynimb okok kuyip
aŋgñiniŋgambay. [19] Pen semb biyoŋ
tap key yimb gunap giy, man ar
biy tap mageprek gunap key giniŋ-
gayn. Pen likañ giy, mon yiniy,
sikum yomb giy giniŋgamb. [20] Takin
ak likañ giy, pumb ak melik ma
giniŋgamb. Kun gek, kisen mey, ñin
yand Biyomb yimb mindiy winiŋ-
gayn ak winiŋgamb. [21] Pen biynimb
yip aŋgniŋniŋgambay gok, kuyip
diniŋgayn aŋgip" aŋgak.' "

[22] Piyta Jowel tikak minim kun ak aŋgji-
wiy aŋgak, "Nimb Yisrel biynimb. Minim
aŋgniŋ gispiyn biy niŋnimimb. Jiy-
sis bi Nasaret nimb ak, bi yikop mer;
Gor nep nup yokek owak. Ñiyand ak
yoken, tap mageprek gek niŋiy, Gor Ñinuk
nep aŋgniŋgambay aŋgiy, yokek apiy, tap
mageprek gok gek niŋbim. [23] Nuk giniŋgam-
bim rek niŋiy, Ñinuk Jiysis nup di ñin ar
nimbip ak ayek; dam biynimb Gor minim
ma niŋbay gok kuyip ñembik, mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik ayey kumak. [24] Yiwur
yomb diy kumak ak pen, pisnep lum namb
okok mindiy, kuyiŋ yownimuŋ rek ma
ayak. Nop gek tip ak tikjakak. [25] Pen Depiyt
wosrey Jiysis nup minim ak tikiy aŋgak:
'Bapiy yand. Yip per aymindpan rek,
tap bap yip ginimuŋ rek ma ayip.
[26] Kun gip ak, yip tep gek, miñmiñ
yimb gipiyn. Kumniŋ kunep ma
pirikpiyn.
[27] 'Yip aŋgiy "Ñi suŋ-tep yand ak biyn-
imb kumbay gok yip mindiy ma
kuyiŋ yowniŋgamb apan" ak, yip
tep gip. [28] Permindep kinjeŋ ak
yip yomnak rek, nand yip per-
per mindiy, miñmiñ giniŋgayn aŋ-
gak.' "

[29] Piyta minim kun ak aŋgiy aŋgak, "Mam
ay sikop. Nimb key niŋrep gipim. Basind
yes chin Depiyt, bi minim tikak kun ak
kumek, komyak kaw miŋgan ak, miñiy
kunep niŋbun. Kun ak nuk key ma aŋ-
gak. [30] Pen nuk bi Gor minim aŋgep ak
mey, nuk niŋak: Gor nup niŋind yimb
aŋgiy aŋgak, "Ñi nand tikey, kiy tikey amiy
apiy giniŋgamb gok, kisen ñi bap nand
kiyŋ mindpan rek mindiy, biynimb kond
mindeniŋgamb aŋgak." [31] Gor aŋgak kun
ak mey, Depiyt niŋak: kisen Krays kumiy
pisnep kuyiŋg yownimuŋ rek ma ayak. Gor
gek tip ak tikjakniŋgamb rek niŋiy minim
kun ak aŋgak.

[32] Gor gek, Jiysis tip ak tikjakek, windin
chin key niŋiy aspun. [33] Nuk tikjakek, Nop
Ñi tep yand aŋgiy, dand amiy, ñin yipund
kind okok ken ayek, nuk yip mindiy, Nop
nind aŋgak rek Kawnan ak yoker mey; ap
giw yomb aŋgek, minim keykey aspun biy
niŋsipim. [34] Pen Depiyt minim aŋgak kun
ak, nuk key ma aŋgak. Nuk biy mindiy,
semb ar biyoŋ ma amnak. Pen nuk minim
gunap tikiy aŋgak:
'Biyomb ak Biyomb yip ak nup aŋgak,
"Ñin yipund kind yip okok ken min-
denimin mey; [35] yand gen biynimb
nip yiruk niŋbay gok, talak miŋ-
gan nand okok mindeniŋgambay
aŋgak.'

[36] "Depiyt minim aŋgak kun ak, nimb Yis-
rel biynimb niŋrep ginimimb. Jiysis bi mon
Kiros bak biyoŋ ñaŋgbirik aypik ak nup, Gor
gek Biyomb yimb mindip. Nuk nep Kiyŋ
yomb key yimb per kond mindyiŋgipun ak
aŋgak."

[37] Piyta minim kun ak aŋgek, biynimb
mindeyak gok gos kuŋay yimb niŋiy; Piyta
sek, Jiysis minim dand amemb binuk gunap
sek kuyip aŋgyak, "Kun ak mam sikop: chin
miñiy yerginjun?"

[38] Aŋgeyak, Piyta aŋgak, "Nimb nokom
nokom mindpim rek, tap siy tap timey
gipim ar ak kirgiy, Jiysis nup gosimb niŋiy,
ñiŋg piknimimb. Kun geniŋgambim, Gor
tap siy tap timey gipim ak niŋiy kir-
giy, Kawnan nuk ak nimbip yokniŋgamb.
[39] Gor wosrey aŋgak, 'Kawnan yand ak
nimbip Yisrel biynimb yokiy, ñapan nimb
tikayniŋgambim gok yokiy, biynimb okok
kuyip yokiy giniŋgayn aŋgak.' Kun ak
niŋbun. Gor biynimb nuk diniŋ gip
gok kuyip maŋgiysek, Kawnan nuk ak
yokniŋgamb aŋgak."

[40] Piyta kuyip simb niŋiy, minim gunap
aŋgiy aŋgak "Nimb biynimb gunap mon-
mon gipay rek kirgiy, mindrep ginimimb.
Mer ak, yiwur yomb diniŋgambim aŋgak."
[41] Piyta ñin kun ak, kun giy aŋgek, biynimb

kuŋaynep, chiriy tawsin (3000) rek, Jiysis
nup gosimb niŋiy, ñiŋg pikyak. 42 Kun ak
bi Jiysis minim dand amemb minim aŋgñiy-
iŋgipay ak niŋrep gun aŋgiy, aŋ amiy apiy
giyiŋg, biret tipaŋg jimñiy ñimbyiŋg, Gor
nup aŋgniŋyiŋg mindyiŋgipay.

Jiysis Biynimb Nuk Gok Giyiŋgipay Rek

43 Gor bi Jiysis minim dand amemb gok
kuyip kond mindakniŋ, tap mageprek
gunap geyak, biynimb maŋgiysek jel
pirikyak. 44 Biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok jimñiy mindiy mey, biynimb
an tap kuyip tikdak gok, biynimb gunap
monmon ñiyak. 45 Mankumb, tap okok
kunep yokyiŋg, maniy diy, biynimb tap ma
mindek gok kuyip bilok ñiyak. 46-47 Minek
minek, Gor nup yimb ak dand araniŋg;
Gor aŋgniŋep korip ak am nan-giyiŋgipay.
Pen korip kiyk okok kunep nan-giy, Gor
nup yimb dand aranyiŋg, biret tipaŋgiy,
miñmiñ giyiŋg, tap jimñiy ñimbyiŋgipay.
Biynimb yikop gok kuyip niŋey tep gak.
Gor gek minek minek biynimb gunap sek
apey, Jiysis nup gosimb niŋiy, ap biynimb
nuk nindnimb gok yip jimñiyiŋgipay.

3

Bi Tomb Timey Gak Ak Suŋ Ayak

1-3 Bi nonim tikak ñin anep tomb timey
gak bap nup, minek minek dand apiy; Gor
aŋgniŋep korip kinjeŋrumb yomb, kil tep
giyak gol siŋak ayey, bisiŋ mindyiŋgip.
Mindyiŋg, biynimb Gor aŋgniŋep korip
miŋgan apiy amyiŋgipay gok kuyip, maniy
nen asimb aŋgyiŋgip.

Pen minek bap, Piyta yip, Jon yip pumb
kuyim gak won ak, Gor nup aŋgniŋniŋg,
apiy pandikrikniŋ, bi tomb timey gak kun
ak kuyipmiŋay niŋiy aŋgak, "Yip tap gunap
ñiyr aŋgak." 4 Aŋgek, kiymiŋay nup niŋy-
injsek ay mindyiŋg, Piyta aŋgak, "Chirup-
miŋay niŋan aŋgak!" 5 Aŋgek, yip tap
ñiniŋg gispiyr aŋgiy, niŋmindek, 6 Piyta
aŋgak, "Maniy yand ma mindip; pen tap
nokom bap nip giniŋgayn. Jiysis Krays
Biyomb Nasaret nimb ak mindip rek, nip
aspiyn, 'Tikjakiy saŋdan!' " 7 Kun aŋgiy, ñin
yipund kind nup ak diy, di jakñakniŋ, won
kun anep, ñin tomb nup gok suŋ ayek, 8 Gor
nup tep yimb aŋgyiŋg, talak talak giyiŋg,
kiymiŋay yip Gor aŋgniŋep korip miŋgan
ak amnak. 9-10 Kun gek, biynimb mindeyak
gok, bi tomb timey per ap kinjeŋrumb kil
tep giyak gol siŋak mindyiŋg, maniy tap
gok nen asimb aŋgip ak, yergiy tomb yimb
tawiy asaw aŋgiy, gos kuŋay niŋyak.

Piyta Minim Aŋgñak

11 Won kun ak, bi kun ak nuk, Gor aŋg-
niŋep korip mis ar; Solomon korip bandak
band aŋgyiŋgipay miŋgan ak mindiy, Piyta
yip, Jon yip kuyip namb namb dakniŋ, biyn-
imb kuŋaynep kasek ap niŋiy, gos kuŋay
niŋyak. 12 Kun geyak, Piyta aŋgak, "Yisrel
biynimb. Chirup yenen niŋiy wal aspim?
Kiymiŋay bi suŋ-tep ominal kun ak key
yimb ak mey; gambiyr, bi kun biy kin-
jeŋ tasap aŋgiy gos ak niŋsipim? 13 Ak
mer. Basind chin Ebraham, Aysek, Jekop
bi gok aŋgniŋyiŋgipay Gor ak nep gek suŋ
ayip. Nuk gip kun ak, Ñinuk Jiysis yimb
ak dand araniyaŋ aŋgiy gip. Nimb pen,
Ñinuk kun ak nup ma dipik. Nup mon kiros
bak biyoŋ ñaŋgbirik ayniŋg giyak ñin ak,
gapman biyomb Paylat wisik yokiyn aŋgek,
14-15 nimb nup kirgiy, bi biynimb pikayep ak
nup wisik yokiy, bi tap siy tap timey ma giy,
biynimb gek perper mindpay ak nup pisnep
pikaypik. Kun gipik ak pen; Gor gek tip ak
tikjakiy kim mindip ak, chir niŋiy aspur.

16 "Bi tomb timey per niŋbim biy, miñiy
suŋ ayamb niŋbim. Bi Jiysis kun ak nep
chirupmiŋay gos ñek, gek suŋ ayniŋgamb
aŋgiy di jakñiruknin, gek suŋ ayip.

17 "Pen mam ay sikop. Nimb biyomb
nimbik gok yip, sakiy sek mindembik ak
mey, Jiysis nup kun gipik. 18 Pen Gor, bi
minim nup aŋgep gok kuyip wosrey gos ñek
aŋgyak, 'Kisen Kiyŋ yomb key yimb ak yi-
wur yomb yimb diy, kumniŋgamb aŋgyak'
ak mey; aŋgyak rek nep gipik. 19 Pen tap
yerip yerip timey gipim ak, Gor niŋmindip.
Kun ak tap siy tap timey gipim ak kirgiy,
gos kisenimb ar ak niŋeniŋgambim; Gor tap
siy tap timey gipim gach ak wiykyokek mey,
nuk yip jimñiy mindiy tep gakniŋ min-
deniŋgambim. 20 Kun giy mey, Ñinuk Jiysis
'Nimbip nen yokiyn aŋgiy' kond mindip
ak yokniŋgamb. Kiyŋ yomb key yimb ak,
Jiysis nep. 21 Pen bi Gor minim aŋgep gok
wosrey aŋgyak rek, nuk semb biyoŋ mindip
rek mindiy, kisen tap mankumb biy mindip
gok tip ak girep giniŋ winiŋgamb. 22 Bi

Gor minim aŋgep Mosis aŋgak, ‘Gor kisen
bi minim nup aŋgep yand rek bap yokek,
minim aŋgniŋgamb ak niŋrep ginimimb.
23 Biynimb ma niŋniŋgambay gok, biynimb
nuk yimb gok yip jimñiy ma mindeniŋgam-
bay aŋgak.’
24 “Bi Gor minim aŋgep Samwel sek, bi
Gor minim aŋgep kisen wiyak gok sek
minim aŋgyak gok, miñiy mindpun ñin
namb biy aŋgyak. 25 Bi minim aŋgyak kun
gok, ñapan tikey, kiy pen tik dand amiy, tik
dand amiy tikey mey, chin mindpun. Kun
ak minim chinup bap Gor basind Ebraham
nup giniŋgayn aŋgiy minim aŋgayak. Nup
minim aŋgay aŋgak, ‘Ñapan nand tikey, kiy
tik dand amiy apiy giy tikniŋgambay gok,
bap mindek mey; biynimb okok maŋgiysek
tep giniŋgamb aŋgak.’ 26 Pen, Gor Ñinuk ak
yokniŋ aŋgak, Yisrel biynimb kuyip nind
yoken maŋgiysek mindpay rek tap siy tap
timey gipay ak kirgiy, mindrep giniŋgiy
aŋgiy’ yokek awak aŋgak.”

4

Piyta Yip Jon Yip Kuyip Kor Giyak

1-3 Piyta yip, Jon yip Jiysis kumiy tik-
jakak minim ak aŋgñirikniŋ, bi Gor nup
simboŋgep yomb gok sek, bi Sanjiwsiy gok
sek, Jiwda poliys kond mindep yomb ak sek
minim aŋgrik kun ak niŋiy, biynimb gunap
kumiy ma tikjakpay ak yenen minim kun ak
aŋgñispiyr aŋgiy, miluk yapek di kalambis
ay; miñiy duŋgep won biy mer, toy kor gep
aŋgyak. 4 Pen minim aŋgrik ñin kun ak,
biynimb kuŋay yimb nep, Jiysis nup gosimb
niŋyak. Biyn gok sek mer, bi gok nep mey;
payp tawsin rek amnak.
5-6 Pen minek, Jiwda kanjsol nan-giniŋ,
per giyiŋgipay rek, bi low tiysa gunap, bi
Gor nup tap simboŋgep yomb gunap, bi
kanjsol yikop gunap ap nan-giyak. Pen
Anas ak, Kayapas ak, Jon ak, Aleksanda
ak, Anas biynimb nuk gunap sek minim
aŋgeyak namb kun ak, ap niŋmindeyak.
7 Kun giy niŋmindyakniŋ, Piyta yip, Jon yip
kuyip dap namb siŋak ay aŋgyak, “Bi tomb
timey gak ak yergiy ger suŋ ayip? Tap yerip
ak aŋgniŋiy, tap mageprek kun ak gipiyr?”
8 Aŋgeyak, Piyta Gor Kawnan yip mindek
ak mey aŋgak, “Nimb Yisrel biyomb gok
sek, 9 bi kanjsol yomb gok sek chirup bi
tomb timey gak anup, yergiy ger suŋ ayip
aŋgiy, aŋgniŋsipim? 10 Nimb Yisrel biynimb
maŋgiysek, minim aspiyn ak niŋrep ginim-
imb. Jiysis Krays bi Nasaret nimb ak nup,
mon kiros bak biyoŋ ñaŋgrimbikaypik ak
pen; Gor gek tip ak tikjakak. Bi kun ak
nep aŋgniŋor, bi tomb timey gak kun biy
nup gek pisnep suŋ ayek, taŋgrep gisap.
11 Bi Jiysis kun anup mey, Baybol buk tikiy
aŋgyak,

‘Kamb par bi korip gep gok yiruk gek kir-
giyak ak, miñiy korip sap nambyaŋ
ak piŋiyñiy mindip aŋgyak.’

12 Nop Ñinuk kun ak nep chinup aŋgak
ak mey; nup don, nuk gek, Gor biynimb
nuk mindoniŋgambun. Pen biynimb gunap
chinup di Gor yip jimñiy ayniŋgiy rek ma
mindip aŋgak.”
13 Piyta kun giy aŋgek, biyomb kun gok
niŋiy aŋgyak, “Bi omiŋal biy sikul ma aŋ-
grik ak pen, minim kun biy ma pirikiy,
monmon aspiyr. Jiysis yip taŋgyiŋgipay
ak mey, kun gispiyr aŋgyak.” 14-16 Bi tomb
timey suŋ ayak ak, biynimb windin yirik
ar ak mindakniŋ, kuyipmiŋay aŋg giniŋgiy
rek ma ayek aŋgyak, “Kanjsol korip biy
kirgiy, mis biyaŋ amnimiyr aŋgyak.” Kun
aŋgey, mis amerik, kiyk key aŋgniŋ aŋgniŋ
giy aŋgyak, “Bi omiŋal biy tap mageprek ak
ger, Jerusalem biynimb maŋgiysek niŋbay.
Kun ak kuyipmiŋay yesek gipiyr aŋgiy,
aŋgjun rek ma ayip. 17-18 Pen minim kun ak,
biynimb gunap kunep aŋger niŋniŋgiy rek
ayip ak, kuyip mer aŋgjun aŋgyak.” Kun
aŋgiy, kuyipmiŋay aŋgey aper aŋgyak, “Ji-
ysis nup yimb ak kisen ma yimb aŋgnimiyr
aŋgyak.”
19 Kun aŋgey, pen aŋgrik, “Chir Gor
minim nup ak kirgiy, minim nimbip ak
niŋor, Gor nup tep giniŋgamb akaŋ; nimb
key niŋim. 20 Pen Jiysis yerer gak, minim
yerip yerip aŋgak ak kirginjur rek ma ayip;
biynimb gok kuyip aŋgñiniŋgambur aŋ-
grik.”
21-22 Kun aŋgerik, Kanjsol biyomb gok gos
key niŋiy, bi biy simiy ñin jiwiy ñin jiwiy
mindiy, kisen suŋ ayip ak; biynimb gok Gor
nup tep aspay. Bi omiŋal kun biy kuyip, tap
bap goniŋgambun; kaljiwniŋgambay aŋgiy,
kuyipmiŋay yikop minim yomb aŋgiy, aŋg
mis yokyak.

Biynimb Jiysis Nup Gosimb Niŋyak Gok Gor Nup Aŋgniŋyak

23 Piyta yip, Jon yip kuyipmiŋay kun giy
aŋg mis yokey, kiyk am, Jiysis biynimb
nuk gunap kuyip niŋiy, bi kanjsol yomb
gok, minim yerip yerip aŋgyak ak aŋgñirik.
24 Aŋgerik niŋiy, maŋgiysek Gor nup aŋg-
niŋiy aŋgyak, "Nand Biyomb! Semb biyoŋ
gay, man biy gay, ñiŋg solwara gay, tap
yerip yerip mindip okok maŋgiysek gay-
nak. 25 Wosrey Kawnan nand ak basind
Depiyt nup gos ñek, minim nip ak aŋgiy
aŋgak:

'Jiwda biynimb gok sek, Jiwda biynimb mer
gok sek kaljiwiy, Gor apiymiŋay yip
penpen gun apay ak pen; kuyip
apiymiŋay tap bap giniŋgiy rek ma
ayip. 26 Kiyŋ miñmon okok nimb gok
sek, Jiwda biyomb gok sek minim
aŋg jimñiy, Gor apiymiŋay yip pen-
pen ginjun aŋgiy, minj moka giy
mindpay aŋgak.'

27 Basind Depiyt, minim nip tikak kun ak
niŋind yimb aŋgiy tikak. Gapman biyomb
Herot ak, Ponsis Paylat ak, biynimb okok
nimb gunap, Yisrel guniy nimb gunap ap
minim aŋg ar nokom ay; Ñi nip Jiysis nup
timey giyak miñmon Jerusalem biy. Bi
yikop bap mer; Ñi tep nand Krays nup kun
giyak. 28 Pen nind 'Krays nup kun giniŋgam-
bay aŋgnak' ak mey, yaw aŋgey giyak; yikop
ak kun ma gipyap.

29 "Bapiy yomb. Miñiy chinup minim
kilis timey yimb aspay. Pen ak yikop
aspay; nand mindpan. Chin biynimb
nak yimb. Chinup kond mindenimin, ma
pirikiy, minim nand ak biynimb okok kuyip
monmon aŋgñinjun. 30 Aŋgñiyiŋg, Ñinak
suŋ-tep ak chin yip nep mindiy, biynimb
tap gip gok gon suŋ ay, tap mageprek gunap
sek ginjun aŋgyak."

31 Pen Gor nup kun giy aŋgniŋ
mindyakniŋ, korip mindeyak ak monmon
rek diy, Gor Kawnan ak ap kuyip bak ayek,
ma pirikiy, Gor minim ak monmon yimb
aŋgñiyak.

Biynimb Tap Pikasik Tep Giyak

32 Pen biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
kun gok, minim ar nokom aŋgiy, gos ar
nokom niŋiy, tap kiyk yerip yerip mindek
gok, tap chin asiy aŋgiy ma niŋyak; tap chin
jimñiy aŋgiy niŋyak. 33 Bi Jiysis minim dand
amemb gok, kilis giy aŋgyiŋgipay, "Jiysis
nup ñaŋg ayey kumiy tikjakek, nup niŋnuk
aŋgyiŋgipay." Gor kuyip direp yimb gak.
34 Kiyk bap tap gunap tikdek ma mindeyak;
maŋgiysek tap mindek. Biynimb mankumb
akaŋ korip gunap mindek gok, bap yokiy
maniy diyiŋ, dam bi Jiysis minim dand
amemb gok kuyip ñiyiŋgipay. 35 Kiy pen diy,
biynimb tap ma mindek gok kuyip bilok
ñiyiŋgipay. Kun gey mey, biynimb gunap
yimgeprek ma mindeyak; tap yerip tikdak
ak mindek.

36 Pen bi Liypay kiñiŋ tik dand amiy
tikyak bi bap, yimb nuk Josep. Miñmon
nuk Saypras nimb. Bi kun ak nuk minim
aŋgñirep giyiŋgip rek, bi Jiysis minim dand
amemb gok, nup Banabas aŋgyak. 37 Josep
miñmon nuk wikan bap aŋgek tawyakniŋ,
maniy kun ak dap bi Jiysis minim dand
amemb gok kuyip ñak.

5

Ananayas Ber Yesek Aŋgrik

1-2 Pen biber bap minderik. Nuŋgumiy
yimb ak Ananayas, biynuk yimb ak Sapayra.
Kiykber mankumb bap yoker, tawyakniŋ,
maniy kun ak piskind ak ay piskind ak
nuŋgumiy dand amiy, bi Jiysis minim dand
amemb onep wimiŋgan ak kuyip ñak.

3 Pen nuŋgumiy maniy ak kun giy dap
ñek, Piyta aŋgak, "Ananayas. Yenen Sey-
tan yip mindiy, yesek aŋgiy apan, 'Maniy
maŋgiysek dand opiyn apan?' Yesek
apan kun ak, yip nep ma apan; Gor
Kawnan ak nup kunep apan. Maniy
nip mankumb tawpay kun ak, piskind
ak weygiy opan. 4 Mankumb kun ak,
mankumb nak. Yokniŋ yokpinap; kir-
giniŋ kirgipnap. Pen yokey maniy tawem-
biyap; maŋgiysek dand winiŋ dand opnap.
Piskind ak korip kiriŋ winiŋ; kiriŋ op-
nap. Nak yesek apan ak, chinup nep ma
apan; Gor nup kunep apan aŋgak."

5-6 Piyta kun aŋgek, Ananayas won kun ak
nep pisnep kumiy, apyap lum biyaŋ pikak.
Kun giy kumek, biynimb gok gak kun ak
niŋiy, jel pirikyak. Pen bi paranj gok apiy,
nup chech kom kom giy, dam komyak.

7-8 Biynuk, nuŋgumiy nup kumek dam
komyak kun ak ma niŋak. Nuk yep takiy
won bap mindiy apchakek, Piyta nup aŋ-
gak, "Mankumb nirber ak yoker, yerip
yerip tawyak?"

Aŋgek aŋgak, “Mey bi ak dand wip rek tawyak aŋgak.”
9 Kun aŋgek, Piyta nup aŋgak, “Nirber yenen minim ayniŋ ayniŋ giy, yesek apiyr? Gor Kawnan ak minim kun ak ma niŋniŋgamb aŋgiy kun apiyr? Niŋan! Naŋgumiy kumamb, dam kombay bi gok, mindpay kinjeŋrumb biy. Nip kunep, dand amniŋ gispay aŋgak.”
10 Kun aŋgakniŋ, won kun anep, pisnep kumiy, Piyta tomb aŋgin siŋak apyap pikak. Bi paranj tiwin nuŋgumiy nup dam komyak kun ak apiy niŋyak; biynuk kunep pisnep kumek, nup dand amiy nuŋgumiy nup komyak gol siŋak komyak. 11 Biynimb Jiysis ker mindeyak gok sek, biynimb yikop gok sek tap gak kun ak niŋiy, pirikyak.

Tap Mageprek Gunap Keykey Giyak

12 Bi Jiysis minim dand amemb onep wimiŋgan ak, tap mageprek gunap biynimb namb okok giyiŋ mindeyak. Biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok maŋgiysek ap nan-giyiŋgipay; Gor aŋgniŋep korip mis ar “Solomon korip bandak band aŋgyiŋgipay ak. 13 Biynimb yikop gok, kuyip niŋey tep gak ak pen, Gor yip mindpay kun ak yergiy am kiy yip yiŋgoŋg ginjun aŋgiy pirikyak.
14 Pen minek minek biynimb gunap sek Jiysis nup gosimb niŋiy, biynimb nindnimb gok yip ap yiŋgoŋg giyiŋgipay.
15 Jerusalem biynimb bi Jiysis minim dand amemb gok giyak rek niŋiy, biynimb tap gak gok dand kinjeŋ yomb gol ak apiy, minj dam miŋgan miŋgan par ay aŋgyak, “Piyta pandikek, pumb kawnan nuk ak, kuyip pikniŋeniŋgamb, suŋ ayniŋgamb aŋgyak” 16 Biynimb miñmon yep maŋ kun okok mindeyak gok kunep: biynimb tap gak gok diy, kichekiy malñiluk sek mindeyak gok diy, dand wiyak. Dand apeyak, Piyta kuyip gek maŋgiysek suŋ ayak.

Bi Jiysis Minim Dand Amemb Gok Kuyip Kalambis Ayak

17 Pen Piyta kun gek niŋiy, bi Gor nup simboŋgep yomb yimb ak sek, buŋgiy nuk Sanjiwsiy gok sek bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip miluk niŋiy, 18 miñ ay, dam gapman kuyip ñeyak; kalambis ayak.
19 Kuyip kun giy dam kalambis ayak ak pen, ñin kun anep kisyim biyaŋ, Gor aŋgek, enjol bap apiy, kinjeŋ ak yikiy, kuyip aŋgek mis amniyak. 20 Amey aŋgak, “Nimb Gor aŋgniŋep korip ak amiy, biynimb gok kuyip, yerip gey Gor gek perper mindeniŋgambay minim ak, aŋgñinimimb aŋgak.” 21 Aŋgek, miñmon tikakniŋ, Gor aŋgniŋep korip ak amiy, enjol ak aŋgak rek, biynimb gok kuyip minim aŋgñiyak. Kun giy aŋgñiyakniŋ, Gor nup simboŋgep yomb yimb ak binuk gok sek, Jiwda biyomb gunap sek kuyip suk aŋgek, ap kanjsol miytiyŋ ak nan-giy, Jiwda poliys gok kuyip aŋgyak, “Bi Jiysis minim dand amemb kalambis aypun ak, miñiy am poŋind owim aŋgyak.”
22 Aŋgeyak, bi Jiwda poliys kun gok amiy niŋyak: bi Jiysis minim dand amemb kun gok, ma mindeyak. Kun gek andkind apiy aŋgyak, 23 “Chin amiy niŋbun; kinjeŋ ak giñiyak rek mindamb; bi poliys gok kunep kinjeŋrumb ak niŋmindambay ak pen, kinjeŋ yikiy, korip miŋgan biyaŋ amiy niŋbun; bi bap ma yimb mindambay aŋgyak.”
24 Kun aŋgeyak, Jiwda poliys kond mindep yomb ak sek, Gor nup simboŋgep yomb gok sek niŋiy, yergip aŋgiy, gos kuŋaynep niŋyak. 25 Kun giy niŋmindyakniŋ, bi bap apiy, kuyip aŋgak, “Bi kalambis aypik gok, kiyk am Gor aŋgniŋep korip miŋgan ak mindyiŋg, biynimb gok kuyip minim aŋgñispay aŋgak.”
26-27 Kun aŋgek, Jiwda poliys kond mindep yomb ak, poliys gunap poŋind, bi Jiysis minim dand amemb kun gok diniŋg amniyak. Amiy, Jerusalem biynimb chinup kamb jiw pikniŋgambay aŋgiy, kuyip ma aŋg giyak; kapkap poŋind kanjsol ap nangi mindeyak ak wiyak. Poŋind apeyak, Gor nup simboŋgep biyomb yimb ak kuyip aŋgak, 28 “Nimbip Jiysis minim ak ma aŋgnimimb aŋgiy, kilis giy apun ak pen; aŋg mer niŋiy kirpun! Nimb Jerusalem biynimb kuyip maŋgiysek Jiysis minim ak aŋgñiyiŋg apim, ‘Kiyk nep nup pikayak aŋgiy aŋgñimbim’ aŋgak.”
29 Kun aŋgek, Piyta binuk gunap yip aŋgyak, “Biynimb minim apay ak ma diniŋgambun; Gor minim ak diniŋgambun.
30-31 Jiysis nup mon bak biyoŋ ñaŋgbirik ayenimbik kumak ak pen, apis basind sikop aŋgniŋyiŋgipay Gor anep gek, tip ak tikjakiy, semb biyoŋ amiy, Nop ñin yipund kind okok ken mindip. Kun ak niŋbun; nuk nep mey Biyomb chin, chinup Gor ker

diniŋgamb. Nuk chinup Yisrel biynimb
simb niŋimb ak mey; tap siy tap timey
yerip yerip gipun ak kirgiy, nup aŋgniŋon,
chinup dip. 32 Gor gip kun ak niŋrep gipun
rek, biynimb gok aŋgñimbun. Gor Kawnan
ak kunep niŋrep giy, minim kun ak rek nep
aŋgip aŋgyak."
33 Kun aŋgeyak, bi kanjsol ap nan-gi
mindeyak kun gok, kaljiwiy aŋgyak "Kuyip
pisnep pikayjun aŋgyak." 34 Kun aŋgyak ak
pen, namb kun ak, bi bap mindek. Yimb
nuk ak Gameliyel. Nuk bi Peresiy low tiysa
kiyk bap. Jiwda biynimb maŋgiysek nup
niŋey tep giyiŋgip. Bi Gameliyel kun ak tik-
jakiy aŋgak, "Bi tiwin biy kuyip aŋgem mis
amey, nimbip minim bap aŋgiyn aŋgak."
Kun aŋgek, aŋg mis yokyakniŋ, 35 kuyip
aŋgak, "Yisrel bi guniy. Kuyip yerer giniŋg
gispim ak, gos niŋrep giy ginimimb. 36 Nimb
niŋbim; nind bi Tiyiwdas yand biyomb
aŋgiy aŋgek mey, minim nuk aŋgyiŋgip ak
biynimb kuŋaynep niŋyiŋgipay. Pen kisen
gapman biyomb gok nup pisnep pikayeyak;
biynimb minim nup niŋyak gok, keykey
amniyak. 37 Pen kisen, yimb diyak ñin
ak kunep, bi Jiwdas Galiyliy nimb ak aŋ-
gak, 'Yand biyomb yimb mindpiyn. Minim
apiyn rek nep giniŋgamb.' Chin gapman
gok yip penpen giy, kuyip aŋgyokniŋgam-
bun aŋgakniŋ, biynimb kuŋaynep minim
nup kisen giyak ak pen; mind dand amiy,
bi kun ak nup ñaŋgeyak kumek, biynimb
minim nuk aŋgek niŋyak gok, keykey am-
niyak.
38 "Kun ak mey, nimbip aspiyn: bi kor
gispun guniy kuyip, gi timey ma ginim-
imb. Minim kiyk keynep aŋgniŋgambay
ak, yomb giniŋg rek giy apyowniŋgamb.
39 Pen Gor nep aŋgek giniŋgambay ak,
kuyip tap bap ginimimb rek ma ayniŋgamb.
Kuyip timey giniŋg, kiyk yip ma penpen
giniŋgambim; Gor yip penpen giniŋgam-
bim aŋgak."
40 Gameliyel kun aŋgek, aŋgak rek niŋiy,
bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip
aŋgey apey, miñ diy tapin pikiy, Jiysis
minim ak kisen ma yimb aŋgnimimb aŋgiy,
kuyip aŋgyokeyak amniyak.
41 Kiyk pen, chinup yenen kun gipay
aŋgiy ma niŋyak; Gor chinup Jiysis binuk
yipund giy aŋgiy gek mey, chinup kun
gispay aŋgiy, tep gakniŋ amniyak. 42 Amiy,
minek minek, korip okok amiy, Gor aŋg-
niŋep korip mis ar ak amiy, minim tep ak
aŋgñiyiŋg, Jiysis nep mey, Kiyŋ yomb key
yimb ak aŋgyiŋgipay.

6

Tap Bilok Ñemb Bi Onep Ar Ak Aŋgayak

1 Pen mind dand amiy, biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok kuŋay yimb amek,
Jiwda biynimb Griyk minim nep niŋyak
gok; Jiwda minim yipund giy niŋyak gok
kuyip aŋgjiwiy aŋgyak, "Biyn yandiw kiyk
gok kuyip, maniy keñmaŋgiy tap okok bilok
ñirep gipay ak pen; yenen biyn yandiw
chinup gok kuyip kun ma gipay aŋgyak."
2-3 Kun aŋgeyak, bi Jiysis minim dand
amemb gok, biynimb Jiysis nup chiŋgiyak
gok maŋgiysek suk aŋgey apey aŋgyak,
"Mam ay sikop. Chin Gor minim aŋgñim-
bun ak kirgiy, biynimb gok kuyip tap bilok
ñiniŋgambun ak, yipund ma giniŋgamb.
Kun ak, nimb bi onep ar ak niŋiy dem, kuyip
woŋg kun ak aŋgayjun. Bi yikop gunap
ma dinimimb; Bi Gor Kawnan yip mindiy,
gosimb niŋrep giy, biynimb niŋey tep gip
gok nep dinimimb.
4 Kun giy dem mey, kuyip tap bilokep
woŋg ar kun ak aŋgay, chin pen, Gor nup
aŋgniŋyiŋg, biynimb gok kuyip minim tep
ak aŋgñiyiŋg gi mindeniŋgambun aŋgyak."
5-6 Kun aŋgeyak, niŋey kuyip tep gek, bi
onep ar ak aŋgay, dand bi Jiysis minim dand
amemb gok mindeyak ak apey, ñin jun ar
ay aŋgyak, "Gor. Nand bi guniy kuyip kond
mindenimin aŋgyak." Bi kun gok mey,
Stiypin bi Gor nup chiŋgiy, Gor Kawnan
yip nep mindek ak; Piyliyp ak; Prokoras
ak; Naykena ak; Tiymon ak; Pamiynas ak;
Niykolas ak. Bi Niykolas kun ak, nuk miñ-
mon Antiyok nimb ak pen; nind Jiwda lotiw
minim ar ak kindik giy, kisen Jiysis nup
chiŋgak. 7 Pen bi Jiysis minim dand amemb
gok, kiyk Gor minim ak aŋgñey amnakniŋ,
Jerusalem biynimb kuŋay yimb nep niŋyak.
Bi Gor nup simboŋgep yomb gok kunep;
kuŋaynep, Jiysis nup gosimb niŋyak.

Stiypin Nup Dand Kor Amniyak

8 Stiypin, bi Gor Kawnan yip mindek ak,
tap mageprek gok, biynimb mindyiŋgipay
namb okok giyiŋgip. 9 Pen Jiwda bi miñmon
keykey okok nimb gunap ap nan-giy, minim

ar nokom aŋgey niŋiy kuyip "Priyman"
aŋgyiŋgipay. Bi kun gok, gunap Sayriyniy
nimb, gunap Aleksandriya nimb, gunap
Siyliysiya nimb, gunap Esiya nimb. Kiyk
Stiypin gak rek niŋiy, nup minim kilis yimb
giy aŋgyak ak pen, 10 Gor Kawnan ak nup gos
tep yimb ñakniŋ, minim yerip aŋgyak ak,
gosimb niŋrep giy pen kunep aŋgek, nup
pen aŋgniŋgiy rek ma ayak.
11 Pen kiyk Stiypin nup aŋg mer niŋiy, am
bi minim yesek aŋgep gok kuyip kapkap aŋ-
grep gey, kiyk apiy aŋgyak, "Chin niŋbun;
bi biy Mosis minim tikak ak aŋgjiwiy, Gor
nup aŋgjiwiy gip aŋgyak."
12 Kun aŋgiy, bi low tiysa gok diy, bi
kanjsol gok diy, biynimb yikop gok diy
simbwur kuyip ak timey gek, Stiypin nup
kor giniŋ, dand kanjsol kay mindeyak ak
amniyak. 13 Dand amiy, bi yesek aŋgep
gunap sek dand apey, kiyk aŋgyak, "Chin
niŋbun: bi kun biy per Gor aŋgniŋep korip
ak aŋgjiwiy, chinup Jiwda kay low minim
apun ak aŋgjiwiy gip aŋgyak. 14 Pen nuk
minim bap aŋgek niŋnuk ak aŋgak, 'Jiysis
bi Nasaret nimb ak, kisen Gor aŋgniŋep
korip biy timey giy, Mosis minim aŋgek
gipay ak aŋgek, kirgiy giniŋgambay aŋgak'
aŋgyak." 15 Pen bi kun gok, bi kanjsol gok
yip niŋmindyakniŋ, Stiypin jomluk nup ak,
enjol jomluk rek ayak.

7

Stiypin Kanjsol Kay Kuyip Minim Aŋgak

1 Pen bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
ak, Stiypin nup aŋgak, "Minim nip apay kun
ak, niŋind apay akaŋ?"
2 Aŋgek, Stiypin aŋgak, "Bapiy mam
sikop. Niŋim! Basind yes chin Ebraham,
wosrey miñmon Haran ma amnak, miñmon
Mesopotemiya nep mindakniŋ, Gor Biyomb
tep yimb chin ak nup aŋgak, 3 'Miñmon
nak biy kirgiy, biynimb kanj kayn nak gok
kirgiy, miñmon yand nip aŋgñiniŋgayn ak
amnimin aŋgak.' 4 Aŋgek, Ebraham miñ-
mon yomb Kaldiya mindyiŋgip ak kirgiy,
miñmon Haran am mindyiŋgip. Kisen nop
kumek, Gor aŋgek, ap mindyiŋgip miñmon
Jiwda biy. 5 Ñin kun ak, Gor Ebraham nup,
mankumb wikan bap ma aŋgak; yikop ap
mindyiŋgip.
"Pen ñin kun ak, Ebraham ñapan bap
ma tikak, yikop nep mindek. Gor Ebraham
nup aŋgak, 'Kisen mankumb kun biy, nand
diniŋgamban. Ñapan nand tikeniŋgam-
ban tikey amniŋgamb gok, mankumb kun
biy kunep diy mindeniŋgambay aŋgak.'
6 Pen Gor minim bap aŋgak, 'Ñapan nand
tikeniŋgamban tikey amniŋgamb gok, am
biynimb gunap miñmon okok mindey,
kuyip maŋgiysek miñ ay, timey yimb giy,
kalambis woŋg rek aŋgayey giyakniŋ; simiy
pow handret (400) yiniŋgamb. 7 Biynimb
nip gok kuyip kun giniŋgambay ak, yand
kuyip timey giniŋgayn. Biynimb nak gok,
miñmon kun ak kirgiy, ap yip lotiw gi
mindeniŋgambay miñmon biy aŋgak.'
8 "Pen Gor Ebraham nup minim bap aŋ-
gay aŋgak, 'Ñapan nand tikeniŋgamban
tikey amniŋgamb gok, nimbip maŋgiysek
kond mindeniŋgayn ak mey, kumbak tikn-
imimb aŋgak.' Aŋgek, kisen Ebraham ñinuk
Aysek nup tikiy, ñin onep jiy ak mindiy,
kumbak nup ak tikak. Aysek pen Jekop nup
tikak. Jekop nund pen, ñi onep wimiŋgan
ak kuyip tikek mey, chin Jiwda biynimb
kiñiŋ keykey mindpun. 9 Basind kun gok,
numam Josep nup niŋey yiruk gek, bi gu-
nap kuyip ñeyak, taw dand miñmon Yijip
amniyak. Dand amey, mindrep ma gak ak
pen, Gor Josep nup sakiy ma gak; nuk yip
nep mindiy, 10 Yijip biyomb Perow nup gos
ñek aŋgak, 'Bi Josep biy, niŋrep yimb gip
aŋgiy' nup aŋgek, korip tap nup gok sek,
miñmon Yijip sek kond mindyiŋgip.
11 "Kisen ñin bap yiwan yomb sikerek
ak, miñmon Yijip sek, miñmon Keynan sek
apek, basind chin tap keñmaŋgiy piyow
niŋiy, ñiŋniŋgiy rek bap ma mindek; gos
par yimb ayak. 12 Jekop minim bap niŋak;
tap keñmaŋgiy kuŋay mindek miñmon Yi-
jip ak mey, ñinuk sikop kuyip aŋgek, keñ-
maŋgiy tawniŋg amniyak. 13 Am taw dand
apiy, ñimb diy, tip ak pen tawniŋg amniyak.
Amjakey, numam Josep kuyip aŋgak, 'Mam
sikop, nimb yip an aŋgiy niŋbim? Yand
namam nimbik Josep nep aŋgak.' Aŋgek,
Yijip biyomb Perow, minim kun ak niŋiy
aŋgak, 'Ak Josep numam sikop-ey aŋgak.'
14 Josep pen, bapiy Jekop, biynimb nuk gok
yip kasek winiŋgiy aŋgiy, minim yokek,
nop Jekop biynimb ñin jiwiy omiŋal nokom
rek diy, yip wiyak. 15 Ap miñmon Yijip
mindiy nuk kumak. Mind dand amiy,
basind sikop kun gok maŋgiysek kumdiyak.

16 Kuyip komniŋg; dand andkind miñmon
Sekem amiy, komyak. Miñmon Sekem kun
ak, basind yes Ebraham, binak Hemow nup
tawiy, ñinuk sikop kuyip aŋgak.
17 "Pen Gor Ebraham nup nind giniŋgayn
aŋgiy aŋgayak rek giniŋg gakniŋ, biynimb
chin gok, tikey amiy apiy giy, kuŋay yimb
mindeyak. 18-19 Ñin kun ak Yijip biynimb
kiyŋ yomb kiyk kisenimb bap diyak. Kiyŋ
kun ak, basind Josep nup ma niŋak ak mey,
biynimb chinup gok timey yimb giy, minim
kilis aŋgek, ñapan kiyk gok tikiy, mis okok
yokey, key mindiy kumyiŋgipay.
20-22 "Kun giyak ak pen, ñin kun ak, biber
bap ñi tep yimb bap tikiy, yimb nup Mosis
aŋgrik. Ñi kun ak nup takin omiŋal nokom,
korip miŋgan okok nep weyger mindy-
iŋgip. Kisen dam mis akyaŋ ayerik, kiyŋ
panuk ak ap nup niŋiy, dand amiy, ñapan
yand aŋgiy yimaŋgiyiŋgip. Nup kun giy
yimaŋgiyek yomb gek, Yijip biynimb kiyk
yerer giyiŋgipay ak, nup aŋgñirep giyak.
Nuk bi minim kilis giy aŋgiy, woŋg kilis giy
giyiŋgip.
23-24 "Pen Mosis simiy nuk kuŋaynep yinek
aŋgak, 'Biynimb yand Yisrel kuyip am niŋiy
wiyn aŋgak.' Pen ñin kun ak niŋak; Yijip
bi bap, Yisrel bap yip penpen gerik. Mosis
niŋiy, Yijip bi anup pisnep yimb pikayek
kumak. 25 Pen, Mosis gosimb nuk niŋak
ak: Biynimb yand Yisrel biynimb gok aŋg-
niŋgambay, 'Gor Mosis nup gosimb ñek,
ap chinup kond mindniŋg gisap ak mey;
kisen mindrep giniŋgambun aŋgniŋgam-
bay aŋgiy' niŋak ak pen, gos kun ak rek kiyk
ma niŋyak.
26 "Pen minek ap niŋak; Yisrel bi omiŋal
penpen gerik. Niŋiy aŋgak, 'Mam omiŋal.
Nir omiŋal penpen gispiyr ak kirgiyr aŋ-
gak.' 27 Aŋgek, numam bap Mosis nup
diyokiy aŋgak, 'Nip an aŋgek, biyomb
mindiy, chinup kond mindpan? 28 Toyrik
Yijip bi bap pikaynak ak; miñiy pen yip
pikayniŋg ap aspan?'
29-30 "Kun aŋgek, bi pikaypiyn kun ak
niŋbay aŋgiy, Mosis pirik miñmon Miy-
diyen amiy, bi yikop bap rek mindek, simiy
ñin jiwiy omiŋal rek yinak. Ñin namb kun
ak, nuk biyn diy, ñi omiŋal tikak. Kisen
minek bap, am miñmon nep Saynay dum
maŋ okok mindiy niŋak: enjol bap ap
mon bind ak mindiy, mon maŋlaŋ rek gak.
31-32 Kun gek, Mosis niŋiy, tap kun ak yerip
gip aŋgiy, maŋ siŋak apiy niŋakniŋ, Gor
aŋgak, 'Nasind yes Ebraham, Aysek, Jekop,
Gor kiyk mey yand nep aŋgak.' Kun aŋgek,
'Ak Gor nep aŋgip aŋgiy,' pirikiy kuyaŋgak.
33 Pen Gor Mosis nup aŋgak, 'Yand Biyomb
suŋ-tep yimb ak; wikan biy opan rek, tomb
tirup nand ak tuŋgasikan. 34 Yand niŋbiyn:
Yijip biynimb gok, biynimb yip Yisrel kay
kuyip timey yimb gey, siy apay. Kun ak
niŋiy, kuyip ap dand amniŋg gispiyn. Nand
Yijip amnimin aŋgak.'
35 "Gak kun ak mey, bi Yisrel biynimb
nup nind, an aŋgek chinup kond mindniŋg
gispan aŋgyak ak nep; Gor mon maŋlaŋ rek
giyiŋg aŋgek, biyomb kiyk mindiy, kuyip
diniŋg andkind Yijip amnak. 36 Yijip amiy,
tap mageprek gunap kuŋay yimb nep giy,
biynimb nuk Yisrel kuyip dand ñiŋg sol-
wara 'Likañ' apay ak, tikiy kind bindoŋ
ameyak, tap mageprek gok gi mindyiŋgip.
Kun gi mindek, simiy ñin jiwiy omiŋal yi-
nak. 37-38 Nuk kun okok mindiy, enjol minim
aŋgek niŋiy, biynimb gok kuyip aŋgñiy-
iŋgip. Nuk nep mey, minim bap aŋgak,
'Kisen Gor namam nimbip bap deniŋgamb,
nimbip Gor minim aŋgñimbiyn rek ak
aŋgñiniŋgamb aŋgak.'
39 "Nuk Gor minim tep ak chinup maŋgiy-
sek aŋgñak ak pen, basind chin gok minim
aŋgak ak ma niŋyak. Kiyk Mosis nup kirgiy,
andkind Yijip amnun aŋgiy gos ak niŋiy,
40 Mosis numam Eron nup aŋgyak, 'Namam
chinup Yijip nimb dand owak ak, akay
amimb ak ma niŋbun. kun ak nand tap
chin aŋgniŋjun gunap gayey, chinup kond
mindyakniŋ, andkind Yijip amnun aŋgyak.'
41 "Kun aŋgiy, kaw ñiluk rek bap gay,
kuyip tep gakniŋ, tap ñiŋemb pik dap sim-
boŋg ñiyak.
42 "Kun geyak, Gor kuyip kirgiy aŋgak,
'Kun gipay ak, pumb, takin, gap gok mon-
mon aŋgniŋyaŋ aŋgak.' Ñin kun ak kiyk
tap kun gok nep aŋgniŋyak ak mey, bi Gor
minim aŋgep bap, Gor aŋgak rek, buk ak
tikiy aŋgak:

'Yisrel biynimb. Nimb nind simiy ñin
jiwiy omiŋal rek, miñmon nep
namb okok taŋgyiŋgipim ñin
ak, kanj kaw siypsiyp tap okok
pikiy yip simboŋgipik? Ak yip
ma simboŋgipik. Nimb pen tap

yesek omiŋal, key gaypik ak
aŋgniŋyiŋgipim. 43 Tap kun ak,
bap Molok aŋgyiŋgipim. Bap gap
rek gay, Repan aŋgyiŋgipim. Tap
gor yesek omiŋal kun ak nep, ser
korip gi dand taŋgyiŋ, lotiw gi
mindyiŋgipim. Gipik kun ak, yand
nimbip aŋgyoken, am kalambis
mindeniŋgambim miñmon Babiy-
lon bak okok aŋgak.'."

44 Stiypin kun aŋgiy, minim bap pen aŋ-
gak, "Wosrey basind sikop miñmon nep
namb okok mindyiŋgipay ñin ak, Mosis
Saynay dum biyoŋ amek, Gor nup minim
gunap aŋgiy aŋgak, 'Sel korip yip gosimb
niŋniŋgiy bap kun kun giy giniŋgiy aŋgek,'
Mosis ap kuyip aŋgek, korip aŋgak kun ak
rek giyak. 45-46 Geyak, pernep mindyiŋgip.
Pen Mosis kumek, basind Josiwa kuyip
poŋind, ser korip kun ak dand wiyakniŋ,
biynimb kind akniy mindeyak gok, ñawil
di mindyakniŋ, kuyip pisnep yuk yokyak.
Ser korip kun ak mindiy, mind dand amiy,
kisen kiyŋ Depiyt, bi Gor niŋek tep gak ak,
Gor nup aŋgniŋiy aŋgak, 'Yand korip nip
tep bap gen, chin Jekop ñapan nuk gok ap
korip kun ak nip aŋgniŋjun?' 47 Aŋgek, Gor
aŋgak 'Mer. Ñi nand Solomon nep korip yip
ak giniŋgamb aŋgak.' Aŋgek, kisen ñinuk
Solomon Gor aŋgniŋep korip aŋgak kun ak
gak.

48 "Pen Biyomb Gor tap okok maŋgiysek
gayak ak, biynimb ñin maŋgiy diy korip
giniŋgambay ak, nuk ma mindeniŋgamb.
Bi Gor minim aŋgep bap minim kun ak
aŋgiy aŋgak:

49 'Semb biyoŋ gay, yand mindpiyn. Man
biy gay, tomb yand aypiyn. Yip yerip korip
tep ak giy, añiŋ ayaŋ aŋgiy apim? 50 Tap gok
maŋgiysek ñin maŋgiy yand ak ma gaypiyn
akaŋ aŋgak.' "

51 Stiypin minim kun ak kun giy aŋgiy
aŋgak, "Nimb minim ma niŋiy, timey yimb
nep gipim. Gor Kawnan ak nimbip gos tep
ñek niŋbikip ak pen, per mer apim. Nasind
sikop giyiŋgipay rek nep gipim. 52 Nasind
sikop bi Gor minim aŋgep gunap kuyip
ma kirgiyak, maŋgiysek timey giyak. Gor
Ñi tep ak winiŋgamb aŋgyak gok kuyip
maŋgiysek pikayak. Nimb pen; Ñinuk tep
ak apek, mimuŋg niŋiy ñapik. 53 Pen Gor
low minim nuk, enjol gok kuyip aŋgek dand
wiyak ak, niŋiy ma dipik aŋgak."

Stiypin Nup Kamb Diy Pik Ayey Kumak

54 Stiypin minim kun ak aŋgakniŋ, kuyip
milukrimey yimb yapek, meŋg siwbirikiy
kaljiwyak. 55 Pen Gor Kawnan ak Stiypin
yip mindek ak mey; semb ar biyoŋ niŋak:
Gor melik tep ak sek mindiy, Jiysis bak
siŋak mindek. 56 Niŋiy aŋgak, "Niŋim! Yand
niŋsipiyn; semb biyoŋ miŋgan sek mindip.
Gor Ñinuk ñin yipund kind okok ken jakiy
mindip aŋgak."

57-58 Stiypin kun aŋgek, timund kiyk ak pil-
giy, nup minim yomb yimb aŋgiy, maŋgiy-
sek tikjakiy, ap nup chichiy diy, dand mis
akyaŋ ken amniyak. Dand amiy, bi nup
minim yesek aŋgyak gok, kaljiwiy, tiŋgliys
kiyk gok tuŋgasik, bi paranj Sol mindek
maŋ siŋak ayey, nuk kond mindakniŋ, kiyk
Stiypin nup kamb jiw pikyak.

59 Nup kun giy pikyakniŋ, aŋgak, "Jiysis!
Kawnan yip ak dan aŋgak." 60 Kun aŋgiy
koŋgim piŋiy, meŋg miŋgan dand araniy
aŋgak, "Biyomb. Yip pikaysipay biy, tap
siy tap timey gispay ak niŋiy kirginimin
aŋgak." Kun aŋgiy kumak.

8

Biynimb Jiysis Nup Gosimb Niŋyak Gok Miñmon Okok Amiy, Minim Aŋgñiyak

1-3 Stiypin kumek, bi Jiysis nup gosimb
niŋyak gunap, simb gek siy aŋgyiŋg, dam
komyak. Nup pikey kumak kun ak, binak
Sol panj aŋgak. Ñin kun ak, Jerusalem
kay, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok kuyip, timey giniŋ nep giyak. Sol
nuk korip korip giyiŋg, biynimb gok kuyip
monmon nep pik lipiŋg dam miñ ayiŋgip.
Kun gek, gunap pirik, Samariya amniyak;
gunap pirik miñmon Jiwdiya tiŋgoŋ okok
amniyak. Bi Jiysis minim dand amemb
onep wimiŋgan ak, kiyk Jerusalem nep
mindeyak.

Piyliyp Minim Aŋgñak Miñmon Samariya

4 Biynimb Jiysis nup gosimb niŋiy, pirik
am miñmon okok mindeyak gok, biyn-
imb kun okok kuyip, Jiysis minim tep ak
aŋgñiyak. 5-6 Binak Piyliyp pen, am miñ-
mon Samariya mindiy, biynimb gok kuyip,
Biyomb per kond mindyiŋgipun ak wip
aŋgiy, aŋgñiyiŋg, tap mageprek gok gak.

Minim nuk yerip yerip aŋgak ak, timund
pik niŋrep yimb giyak. 7 Biynimb kichekiy
malñiluk sek mindeyak gok, gosimb niŋyaŋ
aŋgiy, tap kun gok aŋgek, wal aŋgyiŋg mis
amniyak. Biynimb ñin tomb kalaw gak
gok sek, biynimb ñin tomb timey gak gok
sek gek, suŋ ayak. 8 Kun gek, biynimb
maŋgiysek miñmiñ yimb giyak.
9 Pen miñmon yomb kun ak, bi bap
mindyiŋgip. Yimb nuk Saymon. Nuk
kunj giy, tap mageprek gunap giy, yesek
aŋgiy aŋgyiŋgip, "Yand biyomb." Aŋgek,
Samariya biynimb gos kuŋay yimb niŋy-
iŋgipay. 10 Biynimb yimb mindek gok,
biynimb yimb ma mindek gok, Saymon
minim aŋgak rek nep niŋyak. Niŋiy aŋ-
gyak, "Bi kal timey kun biy, bi bap key
mer; mey biyomb kond mindyiŋgipun anep
aŋgyak." 11 Tap mageprek gok per gakniŋ,
biynimb gok gos kuŋay niŋiy; minim aŋgak
rek nep niŋyiŋgipay. 12 Pen kisen Piyliyp
apiy, kuyip Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb minim tep ak aŋgñiyiŋg, Jiysis
mey, bi Kiyŋ yomb key yimb per kond
mindpun ak aŋgek, Jiysis nup gosimb niŋiy,
ñiŋg pikyak. 13 Saymon kunep, Jiysis nup
gosimb niŋiy, ñiŋg pikiy, Piyliyp nup kisen
gakniŋ, nuk tap mageprek gok kuŋay yimb
nep gek niŋiy, Saymon gos par yimb ayak.
14 Bi Jiysis minim dand amemb onep wim-
iŋgan ak, Jerusalem mindey, kuyip minim
bap aŋgyak, "Samariya biynimb Gor minim
niŋsipay aŋgyak." Kun aŋgeyak niŋiy,
Piyta yip, Jon yip kuyip aŋgyokey, Samariya
amnirik. 15-17 Amiy, Gor nup aŋgniŋiy aŋ-
grik, "Biynimb guniy Jiysis nup gosimb
niŋyak ak pen, Kawnan nip ak diy ñiŋg ma
pikyak aŋgrik." Kun aŋgiy, kuyip diniŋy-
iŋg aŋgrik, "Kawnan nand ak kuyip nokom
nokom yoknimin aŋger," Gor Kawnan nuk
ak kuyip keykey yokak.
18 Kiykmiŋay kun giy Gor nup aŋgniŋer,
Kawnan nuk ak biynimb gok kuyip yokak
ak, Saymon niŋiy, yand kunep ginim aŋgiy,
kuyipmiŋay maniy yomyiŋg aŋgak, 19 "Gor
niripmiŋay kond mindakniŋ, biynimb gok
yikop diniŋer, Kawnan nuk kuyip ker
amimb ak, nirip tawiy yand kunep ginim
aŋgak."
20 Kun aŋgek, Piyta aŋgak, "Gor Kawnan
nuk yikop ñimb kun ak, yenen tawniŋg
gispan? Maniy kun ak nak yip key kuyiŋg
yownimuŋ! 21 Woŋg chir gipur ak nak yip
mer. Gosimb nand niŋban ak, Gor niŋek
tep ma gip. 22-23 Yand niŋbiyn: gos timey
niŋban kun ak, nip miñ ay wos giniŋg gisap.
Tap siy tap timey ginim aŋgiy gos niŋban
ak kirgiy, miluk niŋban ak kirgiy, Gor nup
aŋgniŋeniŋgamban, timey yimb gipan kun
gok niŋiy kirginiŋgamb aŋgak."
24 Aŋgek, Saymon aŋgak, "Nirmiŋay biy-
omb anup aŋgniŋer, tap yip ginimuŋ aŋgiy
aspiyr kun ak ma ginimuŋ aŋgak." Aŋgek,
aŋgak rek girik.
25 Pen Piyta yip, Jon yip biynimb okok
kuyip, Jiysis kuyipmiŋay yerer gak minim
ak aŋgñiy, andkind Jerusalem amniŋg, kin-
jeŋnamb okok amyiŋg, Samariya biynimb
wikan gunap kuyip, Gor minim tep ak
aŋgñiyiŋg amnirik.

Piyliyp Bi Yitiyopiya Nimb Bap Nup Minim Aŋgñak

26 Pen Gor enjol bap apiy, Piyliyp nup
aŋgak, "Jerusalem nimb Gasa ambay kinjeŋ
par ak amnimin aŋgak." 27 Aŋgek, Piyliyp
kinjeŋ aŋgak par kun ak amiy niŋak: biy-
omb bap, kanj hos lipiŋg dand taŋgip tap
band ar ak bisgiy, kinjeŋ ar kun ak amek.
Bi kun ak nuk, kiwiyn biyn yomb miñmon
Yitiyopiya kond mindep ak nup woŋg giy-
iŋg, maniy nup ak kond mindyiŋgip. Pen
nuk Jerusalem Gor aŋgniŋep korip ak amiy,
lotiw mindiy, 28 andkind miñmon Yitiyopiya
amniŋg, Baybol buk band, Asaya tikak ak
diy, niŋyiŋg amek.
29 Pen Gor Kawnan ak Piyliyp nup aŋgak,
"Hos tap band lipiŋg dand amjap bak siŋak
amiy, yip amnimiyr aŋgak."
30 Aŋgek, Piyliyp aŋgak rek amiy niŋak:
biyomb Yitiyopiya nimb kun ak, bi Gor
minim aŋgep Asaya buk band tikak ak,
niŋyiŋg amek. Piyliyp niŋiy aŋgak, "Buk
niŋyiŋg amjipan kayaŋ ak, minim kiñiŋ ak
aspiyn kun aŋgiy niŋsipan akaŋ mer?"
31 Aŋgek aŋgak, "Biynimb gunap yip
minim kun ak aŋgñey niŋiy rek, niŋnim
aŋgak." Kun aŋgiy, Piyliyp nup aŋgak, "Ap
ar biy bisgey amnur aŋgak." Aŋgek, am ar
kun ak bisgak. 32 Pen Baybol buk band Asaya
tikak kun ak aŋgak:

"Kanj siypsiyp ñiluk pikniŋg; yikop poŋind
amiy pikpay. Pen kas kuyip gok
tikyakniŋ, wal ma apay. Kun ak

rek nup kunep gey, minim ma aŋgniŋgamb. [33] Tap timey bap ma
yimb giniŋgamb ak pen; nup yesek
aŋgiy, pikniŋgambay ak, kisen bi
an rek mindiy kun kun giyiŋgip
aŋgniŋgamb? Nuk ñi pañ gunap
tikayek ak, kun apyap aŋgak."

[34] Asaya minim aŋgiy tikak kun ak niŋiy, biyomb Yitiyopiya nimb ak Piyliyp nup aŋgak, "Anup aŋgak? Nuk key akaŋ, biynimb gunap kuyip aŋgak?"

[35] Aŋgek, Piyliyp bi kun anup, Asaya minim tikak kiñiŋ kun ak aŋgiy, Jiysis nup minim tep ak aŋgñirep gak.

[36] Pen kun giy minim aŋg dand amyiŋg niŋrik, ñiŋg bap mindek. Bi kun ak Piyliyp nup aŋgak, "Ñiŋg mindip biy, yip ñiŋg pik ñiniŋgamban?"

[37] Aŋgek aŋgak, "Nand Krays nup gosimb niŋiy mey, ñiŋg pikniŋgamban aŋgak."

Kun aŋgek aŋgak, "Yand niŋbiyn; Jiysis Krays mey Gor Ñinuk yimb aŋgak."

[38] Aŋgek, hos tap lipiŋg dand taŋgip ar bisgiy aperik ak, hos ak sek kun siŋak ay, ñiŋg biyaŋ amiy, Piyliyp bi kun anup, ñiŋg pikñak. [39] Kun giy ñiŋg pikñiy, kumb biyoŋ wirikniŋ, Gor Kawnan ak, Piyliyp nup dand wikan bap amek, bi kun ak nup ma niŋak. Nuk pen miñiy Jiysis yip mindpiyn aŋgiy, tep gakniŋ, Yitiyopiya amnak.

[40] Pen Gor Kawnan ak Piyliyp nup dam miñmon Esdot ayek, biynimb miñmon kun okok mindeyak gok kuyip, Jiysis minim tep ak aŋgñiyiŋg aŋgñiyiŋg, gi dam dam miñmon Siysariya amjakak.

9

Bi Sol Jiysis Minim Niŋak

[1] Pen Sol biynimb Jiysis minim niŋyak gok kuyip pikayin aŋgiy, per kilis yimb giyiŋgip. Minek bap am bi Gor nup simboŋgep yomb yimb anup aŋgak, [2] "Yip minj gunap tikñenimin; dand Jiwda nan-gep korip keykey mindip miñmon yomb Damaskas amiy, kuyip ñiniŋgayn. Minj kun ak tikiy aŋgnimin, 'Nimb biynimb Jiwda nan-gep korip miñmon Damaskas nimb opim gok, biynimb Jiysis nup gosimb niŋbay gunap mindeniŋgiy ak; Sol nup aŋgem, miñ ay, dand Jerusalem winimuŋ aŋgiy,' tiknimin aŋgak."

[3] Kun aŋgek, minj keykey tikñakniŋ, dand Damaskas maŋ maŋ gakniŋ; melik yomb ak, semb biyoŋ nimb nup niŋak. [4] Niŋek, Sol kanj hos ar biyoŋ nimb apyap man biyaŋ pikakniŋ, minim bap aŋgak, "Sol! Sol! Yip yenen per pikniŋ gipan?"

[5] Aŋgek aŋgak, "Biyomb. Nand an?"

Aŋgek aŋgak, "Yand Jiysis, yip per pikayniŋg gipan ak nep nip aspiyn aŋgak." [6] Kun aŋgiy aŋgak, "Nand tikjakiy, miñmon yomb Damaskas amiy, bi bap ap nip minim aŋgnimuŋ rek niŋiy ginimin aŋgak."

[7] Pen bi Sol yip wiyak gok, nuk apyap pikakniŋ, minim maŋgiy anep niŋiy, bi nonim ak ma niŋiy, gospar ay minim gunap ma yimb aŋgyak.

[8] Nuk kun giy apyap pikiy, tikjakiy niŋak; windin nup ak pisnep koy gak. Kun gek, binuk yip wiyak gok, ñin kind nup ak diy, poŋind Damaskas amniyak. [9] Nup kun giy windin koy gek; ñiŋg, keñmaŋgiy tap gok ma ñimbiy, ñin ominal nokom, yikop nep mindek.

[10] Pen bi bap miñmon kun ak mindek. Yimb nuk ak Ananayas. Nuk day niŋak; Jiysis nup aŋgak, "Ananayas!"

[11-12] Aŋgek, Jiysis aŋgak, "Sol bi miñmon Tasas nimb ak, day niŋimb: nup am diniŋamban, windin koy gak ak suŋ ayip. Nuk miñiy yip aŋgniŋyiŋg mindip Jiwdas korip ak. Kun ak nand kinjeŋ 'Yipund' apay ak amiy, Jiwdas korip amjakiy kuyip aŋgnimin, 'Sol nup niŋniŋg aswiyn aŋgnimin' aŋgak."

[13] Jiysis kun aŋgek, Ananayas aŋgak, "Biyomb. Yand niŋbiyn: biynimb kuŋay yimb nep apay, 'Bi Sol kun ak biynimb nip ker mindpay gok kuyip, per timey yimb gip miñmon Jerusalem apay.' [14] Nuk miñiy wip biy, yikop ma wip: biyomb Gor nup simboŋgipay gok, minim kuyip ak niŋiy, chin lotiw mindiy yimb nip apun gok, miñ ayin aŋgiy wip aŋgak."

[15] Ananayas kun aŋgek, Jiysis aŋgak, "Amnimin apiyn kun ak, ma piriknimin. Bi kun anup woŋg gunap pisnep aŋgaypiyn. Nuk minim tep yip ak Yisrel biynimb guniy aŋgñiy, biynimb okok kuyip aŋgñiy, biyomb gunap aŋgñiy, giniŋgamb. [16] Pen yand gen nup añiŋ yapiy, miker yomb diyiŋg, woŋg kun ak giniŋgamb aŋgak."

17 Pen Ananayas kun giy day niŋiy, Jiwdas korip ak amiy niŋak: Sol mindek.
Nup diniŋyiŋ aŋgak, “Mam Sol. Bi Jiysis
kinjeŋnamb miseŋ gek niŋnak ak, yip aŋ-
gyokamb aswiyn. Windin ak tip niŋiy, Gor
Kawnan ak kunep dinimin aŋgak.” 18 Kun
aŋgakniŋ, tap aŋoy band rek windin nup
yiwgiy mindek ak, waniŋgyowakniŋ, day
windin niŋak. Won kun anep, Ananayas
Sol nup ñiŋ pikñak. 19 Pen Sol ñin omiŋal
nokom yikop kinak rek; tap ñimbek nup giy
aŋgak.

Sol Minim Aŋgñak Miñmon Damaskas

Pen Sol nuk Jiysis biynimb nuk gok yip
Damaskas mindiy, 20 Jiwda nan-gep korip
okok taŋgiy, Jiysis minim ak, biynimb gok
kuyip aŋgñiy aŋgak, “Jiysis, Gor Ñinuk
yipund giy yimb aŋgak.”
21 Kun giy aŋgñek, niŋiy jiw di giyiŋg
aŋgyak, “Bi biy mey, biynimb Jiysis nup
gosimb niŋyak gok kuyip girimey giyiŋgip
miñmon Jerusalem rek? Miñiy gunap sek
miñ ay, dam Jerusalem biyomb gok kuyip
ñiyn aŋgiy wip rek ayip aŋgyak.” 22 Sol Jiysis
minim aŋg dand amiy, bi kiyŋ yomb key
per kond mindyiŋgipun ak mey, Jiysis nep
aŋgiy, yipund giy yimb nep aŋgek, bi Jiwda
Damaskas mindeyak gok, minim bap pen
aŋgniŋgiy rek ma ayak.
23 Pen kisen mind dand amiy, Jiwda kay
ap nan-giy, minim aŋg ar nokom ay aŋgyak,
“Sol nup pikayjun aŋgyak.” Minim aŋgyak
kun ak Sol niŋak.
24-25 Miñmon yomb kun ak, kamb wariy
nep gi kus kus giyak ak mey, kinjeŋ tam taŋ-
gyiŋgipay taŋgyiŋgipay gok, Sol nup ñaŋ-
gun aŋgiy, pumbnamb kisyimken ñiluk ay-
mindyiŋgipay. Kun geyak minek bap, kisy-
imken biyaŋ Sol minim aŋgek bi minim nup
niŋyiŋgipay gok, nup wand miŋgan yomb
ak yiŋgiy, miñ tiwniŋgiy, lipiŋg wiyndiw
miŋgan biyoŋ nimb lum biyaŋ yokeyak,
pirik amnak.

Sol Jerusalem Am Mindek

26 Pen Sol Jerusalem amiy, biynimb Jiy-
sis ker mindeyak gok yip jimñiy mindon
aŋgek, kiyk niŋiy, bi biy Jiysis nup ma
chiŋgip; chinup pikayniŋg nep wip aŋgiy,
pirikyak. 27 Kun geyak Banabas, Sol nup
dand, bi Jiysis minim dand amemb gok
mindeyak ak amiy, kuyip aŋgak, “Bi kun
biy nup niŋiy ma piriknimimb. Minim
tep chin niŋbun rek niŋimb. Minek bap
miñmon Damaskas amniŋg, kinjeŋnamb ak
amek, Jiysis miseŋ giy nup minim gunap
aŋgek niŋak. Kisen am Damaskas biynimb
kuyip, ma pirikiy, Jiysis minim tep ak mon-
mon yimb aŋgñak aŋgak.” 28 Banabas kun
aŋgek, Sol nup deyak, kiy yip Jerusalem
mindiy, Jiysis minim tep ak ma pirikiy,
monmon yimb aŋgñak. 29 Pen bi Jiwda,
Griyk minim aŋgyak gok, nuk yip penpen
aŋg amiy apiy giy, pisnep pikayun aŋgiy
gos ak niŋyak. 30 Pen bi Jiysis nup gosimb
niŋyak gunap, minim kun ak niŋiy, nup
poŋind dam Siysariya amiy, yokey miñmon
nuk Tasas amnak.
31 Ñin kun ak, miñmon Jiwdiya, Galiyliy,
Samariya, biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok, mind tep giy, Gor minim
ma kirgiy; direp yimb ginjun aŋgyak.
Gor Kawnan ak, kuyip kond mindakniŋ,
mindrep giy, biynimb kuŋaynep Jiysis nup
diyak.

Piyta Yiniyas Nup Gek Jak Amnak

32 Piyta biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok, miñmon keykey niŋraŋgyiŋgip. Kun
giy niŋraŋgiy, minek bap biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok kuyip, niŋiyn aŋgiy
miñmon Liyda amnak. 33 Miñmon kun ak, bi
ñin tomb kalaw gek, minj ar nep kin mindek
simiy yin jiy ayak bap mindek. Yimb nuk
Yiniyas.
34 Piyta bi kun anup aŋgak, “Yiniyas. Tap
nip gip ak, Jiysis gek suŋ ayniŋgamb. Jakiy,
minj ak par tep gan aŋgak.” Kun aŋgakniŋ,
nup suŋ ayek, 35 giraŋgakniŋ, Liyda biynimb
gok sek, Saron biynimb gok sek nup niŋyak
rek, Jiysis nup gosimb niŋyak.

Tabiyta Kumek, Piyta Gek Tip Tikjakak

36 Pen Piyta miñmon Liyda nep min-
daknin, biyn Jiysis nup gosimb niŋak bap
kumak, yep miñmon yomb Jopa. Biyn kun
ak yimb nuk Tabiyta. Pen Griyk minim
aŋgiy, nup Dokas aŋgyak. Nuk biynimb
okok kuyip kond mindrep giy, biynimb sim-
bgeprek gok kuyip woŋg giñiyiŋgip. 37 Biyn
kun ak kumek, nup ñiŋg pikñiy dam ayak
korip miŋgan ar akyoŋ. 38 Biynimb Jiy-
sis nup gosimb niŋyak gok, minim bap
niŋyak; Piyta ap mindek miñmon Liyda.
Kiyk niŋiy, bi omiŋal yokey, amiy aŋgrik,

"Nand chir yip kasek apey amnun aŋgrik."
39 Aŋgerik, Piyta tikjakiy, kiymiŋay yip Jopa
amiy, nup poŋind Tabiyta kumek, dam
ayak korip ar biyoŋ amniyak. Pen biyn
kaŋil ap mindeyak gok, biyn kumak kun ak,
nind kim mindyiŋ chech tap kuyip yikop
ñiyiŋgip gok, Piyta nup yomyiŋ, siy aŋ-
gyak. 40 Nuk pen biynimb ap mindeyak gok
kuyip, aŋ mis biyaŋ yokiy, koŋgim yimiy,
Gor nup aŋgniŋiy, tuŋgandikiy Tabiyta nup
niŋyiŋ aŋgak, "Tabiyta. Tikjakan!" Aŋgek,
Tabiyta Piyta nup niŋiy, tikjakiy bisgak.
41 Piyta ñin kind nup ak diy, di jakñiy, am
biyn palpal gok sek, biynimb Jiysis nup
gosimb niŋyak gok sek kuyip, aŋgek apey,
"Tabiyta biy aŋgak."

42 Pen Piyta kun gek, minim kun ak
Jopa biynimb maŋgiysek niŋiy, biynimb
kuŋaynep, Jiysis nup gosimb niŋyak. 43 Pen
Piyta nuk miñmon Jopa kun ak, bi kaw wak
woŋg giyiŋgip bap yip, ñin gunap tapin
mindyiŋgipiyr. Bi kun ak yimb nuk Say-
mon.

10

Enjol Bap Ap Bi Konliyas Nup Minim Aŋgak

1-2 Pen bi amiybi gok kuyip kond
mindyiŋgip biyomb bap, miñmon Siysariya
mindyiŋgip. Yimb nuk ak Konliyas.
Amiybi nuk kond mindyiŋgip gok kuyip
"Yitaliy amiybi," aŋgyiŋgipay. Biyomb
Konliyas kun ak, biynimb korip nup ap
mindyiŋgipay gok yip, Gor nup lotiw
giyiŋgipay. Nuk Jiwda biynimb tap gunap
ma mindek; maniy tap gok monmon
ñiyiŋgip. Pen nuk Gor nup minek minek
aŋgniŋyiŋgip.

3 Minek bap pumb kuyim gak won ak,
day niŋak: Gor enjol bap yokek apiy aŋgak,
"Konliyas!" 4 Aŋgek, pirikiy aŋgak, "Biy-
omb. Yip yenen aŋgak."

Aŋgek, enjol ak nup aŋgak, "Nand Gor
nup aŋgniŋying, biynimb simbgeprek gok
kuyip tap monmon ñiyiŋ gipan ak; nip
sakiy ma gip. 5 Nand bi gunap aŋgey, am
miñmon Jopa amiy, bi Saymon Piyta apay
ak nup, am aŋgey winimuŋ. 6 Nuk Saymon,
bi kaw wak woŋg gip ak yip mindpiyr, ñiŋg
solwara gol ak aŋgak."

7 Pen enjol ak minim kun ak aŋgiy
amnakniŋ, Konliyas bi nup woŋg giñirik
omiŋal ak sek, amiybi Gor nup gosimb
niŋak bap sek aŋgek apeyak, 8 kuyip enjol ak
minim yerip yerip aŋgak ak aŋgñi tep giy,
aŋgyokek, Jopa amniŋg saŋdiyak.

9 Am am kinjeŋnamb ak kinyak. Minek
am am, pumbnamb yomb yoŋ won ak, miñ-
mon Jopa maŋ maŋ giyak. Won kun ak
Piyta, Gor nup aŋgniŋniŋg amnak, korip
miŋgan ar biyoŋ. 10-11 Amiy, Gor nup aŋgniŋ
mindakniŋ, nup yiwan yomb yimb ak gak.
Pen biynimb nuk gok, tap daŋgiy giyakniŋ,
nuk day niŋiy niŋak: semb biyoŋ miŋgan
yikiy, wand yomb bap kun biyoŋ nimb lum
biyaŋ owak. 12 Wand miŋgan kun ak kanj,
kimin, yakir, siyŋ, saraw, Jiwda biynimb ma
ñimbay tap gok keykey kuŋaynep mindek.

13 Minim bap pen aŋgak, "Piyta. Tikjakiy
tap ñiŋemb kun kayaŋ gok pik daŋgiy ñiŋan
aŋgak."

14 Aŋgek, pen aŋgak, "Biyomb. Mer!
Yenen ñiŋan aŋgiy apan? Chin Jiwda biyn-
imb tap asik kun gok ma ñimbun aŋgak."

15 Aŋgek, minim kun ak tip aŋgak, "Tap
yerip yerip yand gen suŋ mindip gok,
asikep aŋgiy ma aŋgnimin aŋgak."

16 Day niŋak kun ak, tip ak niŋiy, tip
ak niŋiy gak. Kisen mey, tap wand
yomb kun ak, andkind semb biyoŋ am-
nak. 17-18 Kun gek, Piyta "Day niŋbiyn kun
ak yergininŋgamb aŋgiy," gos kuŋay niŋ-
mindakniŋ, bi Konliyas yokek nup aŋgniŋ
wiyak bi kaw ak, kinjeŋrumb ak amjakiy
aŋgyak, "Bi Saymon, yimb nuk bap Piyta
apay ak, biy mindip akaŋ aŋgyak."

19-20 Pen Gor Kawnan ak Piyta nup aŋgak,
"Bi omiŋal nokom, yand key aŋgen, nip
piyowsipay ak; kuyip gos kuŋay ma niŋiy;
biyaŋ amiy, kiy yip minim aŋgnimimb aŋ-
gak."

21 Aŋgek, biyaŋ amiy, kuyip niŋiy aŋgak,
"Bi piyowniŋsipim ak mey, yand nep. Yip
minim bap aŋgniŋ opim?"

22 Aŋgek aŋgyak, "Biyomb Konliyas,
amiybi gok kuyip kond mindip ak, chinup
aŋgyokek opun. Nuk Gor nup gosimb
niŋek, Jiwda kay nup niŋey tep gip. Nuk
day niŋak: enjol bap apiy nup aŋgak,
'Nand bi gunap yokey, am Saymon Piyta
nup poŋind apey, minim aŋgnimuŋ ak
niŋnimimb aŋgak.' Enjol ak kun aŋgek
mey, Konliyas niŋiy, chinup aŋgyokek
aswun aŋgyak."

Piyta Konliyas Korip Amnak

23-24 Kun aŋgey, Piyta kuyip aŋgek korip
miŋgan amiy kinyak. Minek Piyta, bi Jopa
nimb Jiysis nup gosimb niŋyak gunap diy,
Konliyas yokak biriwin ak yip am am kin-
jeŋnamb ak kinyak. Minek mey, Siysariya
amjakiy, Konliyas korip ak amniyak. Pen
Konliyas nuk Piyta asaw aŋgiy, biynimb
nuk gok sek, numiy numam nuk gok sek
kuyip suk aŋgek ap nan-giy mindeyak.
25 Piyta amiy, korip miŋgan amniŋg gakniŋ,
Konliyas nup tep gek, am tomb kiñiŋ siŋak
koŋgim yimak. 26 Kun gek, Piyta nup di
jakñiy aŋgak, "Yand Gor mer; yand bi yikop
nen, Jakan aŋgak."

27 Aŋgek jakakniŋ, minim aŋgyiŋg korip
miŋgan biyaŋ amnirik. Amiy, Piyta niŋak:
biynimb kuŋaynep ap nan-giy mindeyak.
28 Niŋiy, kuyip aŋgak, "Nimb key niŋbim:
chin Jiwda biynimb gok asik tep gipun.
Korip miñmon gunap ma ambun sek; Jiwda
mer gok yip yiŋgoŋg giy ma tapun. Pen
yand day niŋnik; Gor yip minim bap aŋ-
gak ak mey, biynimb gunap asiŋ mindpay
aŋgiy, kuyip asiknim rek ma ayip. 29 Kun ak
niŋiy mey, Konliyas minim aŋgip ak niŋiy
ma kirpiyn; aŋgip rek niŋiy opiyn. Kun ak
yip yergining aŋgem opiyn?"

30 Piyta kun aŋgek, Konliyas aŋgak, "Yand
menikarik namb siŋbiy pumb kuyim gip
won biy rek, korip miŋgan biyaŋ Gor nup
aŋgniŋ mindyiŋg niŋnik: bi chech tund
yimb yimak bap, ap mindenik siŋak miseŋ
giy aŋgak, 31 'Konliyas. Nand Gor nup aŋg-
niŋying, maniy tap gok biynimb yimgeprek
gok kuyip monmon ñimban ak, Gor niŋimb.
32 Kun ak mey, bi gunap aŋgyokey, miñmon
Jopa amiy, bi Saymon yimb nup bap Piyta
apay ak, poŋind winiŋgiy. Nuk Saymon, bi
kaw wak woŋg gip ak yip mindpiyr solwara
gol ak aŋgak.'

33 "Enjol ak yip kun aŋgek, yand kasek bi
yand gunap aŋgenik, nip am poŋind apey
mey, yip tep gip. Biy Gor yip mindpun rek,
minim kuyip aŋgnimin aŋgiy nip aŋgip ak,
chinup aŋgey niŋun aŋgak."

Piyta Konliyas Biynimb Nup Gok Kuyip Minim Aŋgñak

34 Konliyas kun aŋgek, Piyta aŋgak: "Yand
miñiy niŋbiyn. Gor chinup Jiwda nep
diyn aŋgiy gos ak ma niŋimb; biynimb
miñmon okok maŋgiysek diniŋgamb.
35 Miñmon okok maŋgiysek, biynimb an
siskoy diy, minim nup diniŋgambay gok
kuyip diniŋgamb. 36 Pen Gor chinup
Yisrel biynimb diniŋg, minim tep aŋgak
ak niŋbim. Nund yip jimñiy mindeyaŋ
aŋgiy, biyomb chin kond mindyiŋgipun
Jiysis Krays nup yokek owak. Nuk nep
mey, biynimb okok maŋgiysek Biyomb
chin yipund giy yimb mindip. 37 Nimb key
niŋbim! Wosrey, Jon bi ñiŋg pikñemb ak
ñiŋg pikñiyiŋg, minim tep kun ak kiñiŋ giy
aŋgak miñmon Galiyliy. Kun giy aŋgek, aŋg
dand amiy, aŋg dand amiy, biynimb Jiwdiya
mindpay gok maŋgiysek niŋyak. 38 Pen
niŋbim! Bi Jiysis miñmon Nasaret nimb
apun ak; Gor yip mindiy Kawnan nuk ak
nup yokek kond mindakniŋ, miñmon okok
taŋgiy, biynimb yikop gok direp giyiŋg,
biynimb Seytan gek kosyam mindeyak gok
kuyip gek, suŋ ayak.

39-40 "Pen Jiysis, Jiwda miñmon okok gi-
raŋgiy, miñmon yomb Jerusalem giraŋgiy
gak gak rek, chin key niŋnuk rek aspiyn.
Nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirikayey
kumak ak pen, ñin omiŋal nokom mindiy,
Gor gek tip tikjakiy, ap miseŋ gek niŋnuk.
41 Biynimb maŋgiysek nup ma niŋyak; Gor
chinup biynimb nuk niŋayak gok nep,
Ñinuk nup yomek miseŋ niŋnuk. Chin
mey nuk kumiy tikjakek, yip jimñiy tap
ñiŋnuk. 42 Chinup aŋgak, 'Minim tep yand
ak biynimb okok kuyip aŋgñirep giyiŋg
aŋgnimimb. Kisen Gor aŋgek, Ñinuk Jiy-
sis, biynimb kumyak gok sek, biynimb kim
mindeniŋgambay gok sek kor niŋniŋgamb.
43 Pen ar kun ak, bi Gor minim aŋgep
gok maŋgiysek aŋgyak, "Krays nuk apiy
giniŋgamb rek Nop biynimb nup gosimb
niŋniŋgambay gok kuyip tap siy tap timey
gipay ak wiykyokniŋgamb' aŋgyak." "

Jiwda Mer Gunap Gor Kawnan Ak Diyak

44 Pen Piyta kun giy minim aŋg min-
dakniŋ, Gor Kawnan ak kuyip bak ayek,
45-46 Gor yimb nup dand aranyiŋg, minim
yimb keykey aŋgyak. Kun geyak, bi Jiwda
Jiysis nup gosimb niŋiy, Piyta yip wiyak
gok niŋiy aŋgyak, "Gor Kawnan nuk ak,
biynimb Jiwda mer guniy kuyip monmon
yokek ap bak ayek, minim keykey yimb
aspay aŋgyak." Piyta pen aŋgak, 47 "Gor
Kawnan chinup yokak rek ak, miñiy biyn-
imb guniy kuyip kunep yokip. Kun ak

ñiŋg pikniŋg aŋgey, biynimb gunap kuyip
mer aŋgniŋgiy rek ma ayip aŋgak." [48] Kun
aŋgiy, binuk gunap aŋgek, Jiysis ker mind-
pay aŋgiy, kuyip ñiŋg pikñeyak aŋgyak,
"Piyta! Ñin kaw bap chin yip mindenimin
aŋgyak." Aŋgeyak, ñin kaw bap, kiy yip
mindek miñmon kun ak.

11

Piyta Jerusalem Amek Nup Minim Aŋgyak

[1-3] Pen Piyta biynimb Jiwda mer gok
kuyip, Gor minim ak aŋgñek diyak kun ak,
bi Jiysis minim dand amemb gok sek, biyn-
imb Jiysis ker mindeyak gok sek niŋyak.
Kun ak kisen Piyta Jerusalem amek, Jiwda
bi kumbak tikniŋgiy aŋgyiŋgipay gok, nup
kuŋay aŋgiy aŋgyak, "Nand yenen amiy,
biynimb kumbak ma tikpay gok yip tap
jimñiy ñimban?"
[4] Kun aŋgeyak, Piyta Jopa mindiy, day
niŋak kesim ak kuyip aŋgñiyiŋg aŋgak,
[5] "Yand miñmon yomb Jopa mindiy, Gor
nup aŋgniŋ mindiy, day niŋnik: wand
yomb yimb ak semb biyoŋ nimb yip ker
owak. [6] Apek, yand wand kun ak mindek
maŋ siŋak amiy niŋnik: siyŋ saraw, yakir
kimin, kanj kayn, tap chin Jiwda kay ma
ñimbun gok, maŋgiysek mindek. [7] Minim
bap pen semb ar biyoŋ nimb apiy, yip
aŋgak, 'Piyta! Nand tap kun gok pik ñiŋan
aŋgak.' "
[8] "Aŋgek, pen aŋgnik, 'Biyomb. Mer!
Yand tap kun gok asik tep giy, ma ñimbiyn
aŋgnik.'
[9] "Aŋgen, minim kun ak tip aŋgak, 'Gor
tap yerip yerip gek suŋ ayip gok, tap asikep
aŋgiy ma aŋgnimin aŋgak.' [10] Day niŋnik
ar kun anep, tip ak niŋiy, tip ak niŋiy
ginik. Pen kisen tap wand yomb kun ak,
tip ak semb biyoŋ amnak. [11] Won kun ak,
bi omiŋal nokom korip chin mindonuk ak
apchakyak. Bi kun gok biyomb Konliyas,
miñmon Siysariya nimb ak aŋgyokek, yip
poŋdiniŋg wiyak. [12] Gor Kawnan ak yip
aŋgak, 'Gos kuŋay ma niŋnimin, kiy yip
monmon amnimin aŋgak.' Kun aŋgek,
yand mam Jiysis minim niŋbay kaw biy
kuyip diy, kiy yip Konliyas korip ak amn-
inuk. [13] Amjakon, Konliyas aŋgak, 'Enjol
bap apiy yip aŋgak, "Bi gunap aŋgenimin,
miñmon Jopa amiy, bi Saymon Piyta apay
ak nup poŋind apey, nip Jiysis minim tep
ak aŋgñiniŋgamb. [14] Gor nuk biynimb
korip nand yip mindpim gok maŋgiysek
dek, biynimb nuk mindeniŋgambim aŋ-
gak." Enjol ak kun aŋgek mey, nip suk
aŋgen opan aŋgak.'
[15] "Konliyas yip kun aŋgek, yand kiñiŋ
giy minim aŋgnikniŋ, Gor Kawnan nuk
ak chinup nind yokak rek, biynimb kun
gok kuyip kunep yokek, [16] Jiysis chinup
aŋgak minim ak gos niŋnik. Nuk aŋgak,
'Jon nimbip yikop ñiŋg band anep ñiŋg
pikñak; pen maŋ mindip, Gor nimbip Kaw-
nan nuk yipund giy ak yokniŋgamb aŋgak.'
[17] Pen chin Biyomb Jiysis Krays nup gosimb
niŋnuk ñin ak, Gor Kawnan nuk ak chinup
yikop yokak rek, kuyip kunep yokak. Kun
ak yergiy, Gor nup kirgan apnip aŋgak."
[18] Piyta kun aŋgek, bi nup kuŋay aŋ-
gyak gok niŋiy aŋgyak, "Gos nand key
niŋiy, biynimb Jiwda mer gok kuyip ker
ma amninak. Gor kuyip diniŋg, nip aŋgek
amninak ak, minim ma mindip aŋgyak."
Kun aŋgiy, Gor nup tep aŋgyiŋg aŋgyak,
"Chinup nep mer; biynimb Jiwda mer gok
kunep: yenen tap siy tap timey gipun
aŋgiy, nup aŋgniŋeniŋgambay, kuyip gek
perper mindeniŋgambay aŋgyak."

Antiyok Biynimb Jiysis Minim Niŋyak

[19] Pen Stiypin nup pikayak ñin ak;
Jerusalem biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok, pirik keykey amniyak. Gunap
pirik Saypras amniyak; gunap Piniysiya
amniyak, gunap Antiyok amniyak. Amiy,
Jiysis minim tep ak biynimb Jiwda mer
gok kuyip ma aŋgñiyak; Jiwda biynimb jiw
am kun okok mindyiŋgipay gok kuyip nep
aŋgñiyak. [20] Pen biynimb Gor nup gosimb
niŋyak gok gunap Saypras nimb, gunap
Sayriyniy nimb pirik miñmon Antiyok
amiy; Jiysis minim tep ak, Jiwda biynimb
sek, Jiwda mer gok sek kuyip aŋgñiyak.
[21] Jiysis kiy yip mindakniŋ, minim aŋgñeyak
mey, biynimb kuŋaynep, nind niŋyiŋgipay
ar ak kirgiy, Jiysis nup gosimb niŋyak.
[22] Pen Jerusalem biynimb Jiysis nup
gosimb niŋyak gok, minim kun ak niŋiy, bi
kiyk Banabas nup aŋgey Antiyok amnak.
[23-24] Nuk bi tep, Gor Kawnan nup bak
ayek, Gor aŋgip rek nep giniŋgamb aŋgiy
niŋyiŋgip ak mey, Antiyok amjakiy niŋak:
Gor biynimb Jiwda mer kun gok yip nep
mindek niŋiy, nup tep gakniŋ, kuyip minim

gunap sek aŋgñirep giyiŋg aŋgak, “Gor nup
dipim ak, ma kirginimimb; nup chiŋgiy nep
mindenimimb aŋgak.” Kun giy aŋgñakniŋ,
biynimb kuŋaynep, Jiysis nup gosimb
niŋyak.
25-26 Banabas pen, Sol nup am dand wiyn
aŋgiy, miñmon Tasas amiy piyow niŋiy,
poŋind andkind apiy, simiy nokom kun
ak, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok
kuyip, Gor minim tep ak aŋgñiyiŋg min-
derik. Antiyok biynimb yikop gok, biynimb
Jiysis Krays nup gosimb niŋyak gok kuyip
niŋiy aŋgyak, “Krays biynimb nuk” aŋgyak.
27 Ñin kun ak, bi Gor minim aŋgep
Jerusalem nimb gunap, Antiyok wiyak.
28 Apey, Gor Kawnan ak bi kiyk Aŋgabas
nup gos ñek aŋgak, “Yiwan yomb yimb
ak, miñmon biy maŋgiysek giniŋg gisap
aŋgak.” Aŋgek, aŋgak rek yiwan yomb
sikerek ak, gapman biyomb Kilodiyas kond
mindyiŋgip ñin ak owak. 29 Kun giy yiwan
yomb gakniŋ, Antiyok biynimb Jiysis nup
gosimb niŋyak gok, aŋgyak, “Mam ay chin
Jiwdiya mindpay gok, yiwan mindpay rek,
chin nokom nokom kuyip maniy gunap
ñinjun aŋgyak.” 30 Kun aŋgiy, maniy ay nan-
giy, Banabas yip Sol yip kuyip ñiy aŋgyak,
“Dand amiy, biyomb Gor minim aŋgñimbay
gok kuyip ñer; kiy pen, biynimb gok kuyip
bilok ñiniŋgiy aŋgyak.”

12

*Herot Jemis Nup Pik Ay, Piyta Nup Kalam-
bis Ayak*

1-2 Ñin namb kun ak, gapman biyomb
Herot, Krays ker mindeyak biynimb gunap
kuyip timey giyiŋg, dam kalambis ayiŋg
gak. Amiybi nuk gok kuyip aŋgek, Jon
numam Jemis nup, baynat diy pisnep piŋiy
ayey kumak. 3 Herot aŋgek kun geyak, Jiwda
biynimb gok tep aŋgiy niŋyak. Pen kun giy
niŋyak rek, Herot Piyta nup kunep aŋgek,
di kalambis ayak. Giyak kun ak, Jiwda
biynimb biret yiys sek ma ñimbay ñin namb
siŋak giyak. 4 Herot Piyta nup kun giy dam
kalambis ay, amiybi onep jiy piskind ak
kuyip bilok tiŋgawip tiŋgawip ay, pumb-
namb kisyimken kond nep mindenimimb
aŋgak. Herot gos nuk niŋak ak; pasopa
ñin ak apiy pandikek ker, kisen nup dand
biynimb mindeniŋgambay namb ak amiy,
kor giniŋgambun aŋgiy niŋak. 5 Pen Piyta
kun giy kalambis mindakniŋ, biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok, nup nen aŋgiy, Gor
nup aŋgniŋ mindeyak.
6 Pen gapman biyomb Herot nup kor
ginim aŋgiy niŋak ñin ak; kisyimken biyaŋ
nup sen omiŋal tiwniŋgiy, amiybi omiŋal
bindoŋ bindoŋ niŋmindrikniŋ, Piyta namb
biyaŋ kinek. Amiybi gunap mis akyaŋ
mindiy, kinjeŋrumb ak niŋmindeyak. 7 Pen
Gor enjol bap aŋgyokek mon melik rek
gakniŋ, kalambis korip miŋgan ak amnak.
Amiy, Piyta nup pik niŋiy aŋgak, “Kasek
tikjakan!” Aŋgek tikjakakniŋ, sen nup ti-
wniŋgiyak ak wisikak. 8 Enjol ak nup aŋgak,
“Simbnaŋg nand ak poŋgay, sendol ak ay
gan aŋgak.” Aŋgek, aŋgak rek gek; enjol
ak aŋgak, “Chech paryomb ak ayey amnur
aŋgak.”
9 Aŋgek, chech paryomb nuk ak ay, ko-
rip miŋgan mindek ak kirgiy, enjol ak
yip saŋdirik. Enjol gak kun ak, Piyta
nuk aŋgniŋak-eŋ, “Ak day niŋsipiyn aŋgiy
niŋak.” 10 Pen amiybi niŋmindeyak kin-
jeŋrumb omiŋal ak silgiy, kinjeŋ kilis timey
mis biyaŋ ak key yikakniŋ, mis amnirik.
Amiy, kinjeŋnamb okok amyiŋg, Piyta
niŋak; enjol ak ma mindek. 11 Kun gek,
niŋiy aŋgak, “Miñiy niŋrep gispiyn. Ak
Bapiy yomb nep, enjol nuk ak aŋgyokek, ap
gapman biyomb Herot yip miñ kilis ayip ak
wisikip. Gapman biyomb Herot sek, Jiwda
biynimb gok sek tap yip giniŋ gipay ak,
giniŋgiy rek ma ayip aŋgak.”
12 Kun aŋgiy, gos kun ak niŋrep giy, binak
Jon Mak nonim Mariya korip ak amnak.
Korip kun ak biynimb kuŋaynep apiy, Gor
nup aŋgniŋ mindeyak. 13 Piyta apiy, kinjeŋ
ak pik giygiw gek, pañ Ronda, korip kun ak
woŋg giyiŋgip ak, kinjeŋ ak yikniŋg owak.
14 Apiy niŋak, Piyta meŋg miŋgan anep
aŋgek niŋiy, miñmiñ yimb giyiŋg kinjeŋ ak
sakiy giy ma yikak; am biynimb gok kuyip
aŋgak, “Piyta ap mindip mis bikyaŋ aŋgak.”
15 Aŋgek aŋgyak, “Nip sakiy ayamb aspan
aŋgyak.” Kun aŋgeyak, kilis yimb giy aŋ-
gak, “Yesek ma apiyn. Niŋind yimb apiyn.
Piyta mindip mis bikyaŋ aŋgak.” Aŋgek,
“Ak kawnan nuk ak rek ayip aŋgyak.”
16 Pen kinjeŋ ak tip pik giygiw gek, am
kinjeŋ ak yikiy niŋyak; Piyta nep ap mindek
niŋiy, wal yimb aŋgyak. 17 Wal aŋgyakniŋ,
kuyip ñin tuŋg milich giy aŋgak, “Ma yimb

aŋgnimimb aŋgak." Kun aŋgiy, kalambis korip mindek, Gor enjol bap yokek apiy, nup yerer giy dand owak minim ak, kuyip aŋgñiy aŋgak, "Nimb Jemis nup aŋgñiy, bi Jiysis ker mindpay gunap kuyip aŋgñiy ginimimb; yand wikan bap key amjipiyn aŋgiy," amnak.
18 Minek miñmon tikakniŋ, amiybi gok Piyta ma mindek niŋiy, yergip aŋgiy aŋg apran apyan gi mindeyak. 19 Gapman biyomb Herot, kun ak niŋiy, nup kasek piyow niŋiy dand wim aŋgek, piyow mer niŋeyak; kuyip kor giy aŋgek, amiybi kun gok kuyip pisnep yimb pik ayak.

Herot Kumak

Kisen gapman biyomb Herot Jiwda kirgiy, am Siysariya mindyiŋgip. 20 Mindiy, Taya biynimb gok sek, Saydon biynimb gok sek niŋek, nup miluk yowak. Pen Taya-Saydon biynimb ap bi Herot korip nup kond mindep, Blastas nup siy aŋgiy aŋgyak, "Chinup per yiwan gek, ap Herot miñmon nuk biy, keñmaŋgiy taw dand ambun sek. Kun ak chinup miluk ma niŋnimuŋ; kapkap jimñiy mindenjun aŋgyak." Aŋgeyak, bi Blastas kun ak aŋgak, "Ak niŋind apim aŋgak."
21-22 Herot minim kun ak niŋiy, ñin bap minim aŋgniŋgayn aŋgiy aŋgayak. Ñin kun ak apek; bi kiyŋ kay aypay chech tep tep yimb gok ay siya kiyŋ yomb nuk ar ak bisgiy, biynimb gok kuyip minim aŋgñek aŋgyak, "Ak bi rek ma asap, gor rek bap asap aŋgyak." 23 Pen Gor nup kirgiy, yimb nuk ak key dand aranak rek, Gor enjol bap yokek, ap nup gek tap yomb giy, kisow ayek kumak.
24 Pen Gor minim ak aŋgñey amnakniŋ, miñmon okok kind kind amnak. 25 Banabas yip Sol yip Jerusalem mindiy, giniŋg orik ak gindipur aŋgiy, Jon Mak nup poŋind andkind Antiyok amniyak.

13

Banabas Yip Sol Yip Minim Aŋgniŋg Amnirik

1 Miñmon Antiyok kun ak, bi Gor minim aŋgep gunap, bi Gor minim aŋgñiyiŋgipay tiysa gunap mindeyak. Bi kun gok mey, bap Banabas; bap Sol; bap Simiyon. Bi Simiyon kun anup bi mosimb aŋgyiŋgipay. Bap mey, Liwsiyas. Nuk miñmon Sayriyniy nimb. Bap Maneyen, nuk mey biyomb Herot buŋgiy nuk ak. 2 Pen bi Gor minim aŋgñemb kun gok, tap ma ñimbiy, Gor nup nep aŋgniŋ mindyakniŋ, Gor Kawnan ak kuyip aŋgak, "Nimb Banabas yip, Sol yip kuyip aŋgenimimb, woŋg kuyip aŋgnik ak ger amnimuŋ aŋgak." 3 Kun aŋgek, tap ma ñimbiy, Gor nup nep aŋgniŋ mindiy, Banabas yip, Sol yip kuyip diniŋiy, bilesiym giyiŋg, Gor nirmiŋay yip mindeniŋgamb aŋgiy aŋgyokeyak; 4-5 Gor Kawnan ak kuyip kond mindakniŋ, binak Jon Mak nup woŋg chinup siskoy gunap ginimuŋ aŋgiy poŋind, Seliwsiya biyaŋ amiy, siyip diy, miñmon ñiŋg timb kusgak Saypras amniyak. Amiy, miñmon yomb Seliwsiya amiy, Sol yip, Banabas yip Jiwda nan-gep korip gok amiy, biynimb gok kuyip Gor minim aŋgñirik.
6-8 Pen biynimb miñmon kun okok, Gor minim aŋgñi dam dam; miñmon yomb Pepos amjakyak. Miñmon Pepos kun ak, gapman biyomb kiyk ak yimb nuk, Sesiyas Polas. Bi kun ak nuk bi gos kind yimb aŋgiy niŋyiŋgip. Nuk Banabas yip, Sol yip kuyip, yip Gor minim tep ak aŋger niŋiyn aŋgiy, aŋgek apiy, minim tep ak aŋgñirik. Aŋgñer niŋiy, buŋgiy nuk Jiwda nimb, kunj tap gok nep giyiŋg, 'Yand bi Gor minim aŋgep aŋgyiŋgip ak aŋgak,' "Bi omiŋal kun ak, minim aspiyr ak ma dinimin aŋgak." Bi kun ak yimb nuk Bajiysis. Pen Griyk minim aŋgiy, Eliymas aŋgyak. Eliymas aŋgyak minim kiñiŋ ak; koyimb sek aŋgiy aŋgyak.
9 Sol nup yimb bap mey, Pol aŋgyiŋgipay. Gor Kawnan ak Pol nup gos tep ñakniŋ, Bajiysis nup niŋyinjsek aymindiy aŋgak, 10 "Nip kichekiy tikak; timey nep gipan. Gor minim tep apay ak ma nep niŋban. Tap yerip yerip tep mindip ak kirgiy, biynimb gok kuyip tom nep gipan. Yerip ñin ak niŋniŋgamban? 11 Kun gipan ak Gor gek, ñin kaw bap windin koy giy nep mindeniŋgamban aŋgak."

Pol minim kun ak aŋgakniŋ, Eliymas niŋak; semb gach rek band bap, ap windin nup ak yiwgak. Kun gek, bi bap yip kinjeŋ yomaŋ aŋgiy, tuŋgrirkoy gakniŋ, 12 gapman biyomb Sesiyas Polas niŋiy, wal yimb aŋgiy, Jiysis nup gosimb niŋak.

Miñmon Antiyok Yimb Aloŋg Bap Pen Amnirik

13 Pen Pol binuk gok yip siyip diy, Pepos
kirgiy, miñmon Pega, Pampiyliya propens
ak amniyak. Am mindiy, Jon Mak nuk,
kuyipmiŋay kirgiy, andkind Jerusalem am-
nak. 14 Kiyk pen Pega kirgiy, miñmon An-
tiyok, Pisiydiya propens ak amnirik. Am
mindiy, Jiwda lotiw ñin ak apek, Jiwda nan-
gep korip ak amiy, bisiŋ mindrikniŋ, 15 bi
lotiw kond mindyiŋgipay gok tikjakiy, Mo-
sis minim tikak gunap, bi Gor minim aŋgep
tikyak gunap, riytiym giy, ap Pol yip, Ban-
abas yip kuyip aŋgyak, "Mam omiŋal. Biyn-
imb guniy niŋdiniŋgiy rek minim ar gunap
mindonimuŋ; kuyip aŋgñinimiyr aŋgyak."
16 Aŋgeyak, Pol tikjakiy minim aŋgniŋ,
ñin dand araniy aŋgak, "Nimb Jiwda biyn-
imb gok sek, Jiwda biynimb mer gok sek
Gor nup niŋem tep gip gok, minim aŋgniŋ
gispiyn biy, timund pik niŋmindenimimb.
17-18 Chin Jiwda biynimb miñiy mindpun biy,
wosrey apis basind chinup gok, Gor niŋek
tep gek aŋgak, 'Biynimb kun gok rek diniŋ-
gayn aŋgak.' Kun aŋgiy kuyip dak ak mey,
kisen kiyk miñmon Yijip am mindeyak,
kuyip kond mindrep gek; ñi pañ gay, kuŋay
yimb mindeyak. Ñin kun ak, biyomb Perow
kuyip ma amniŋgiy aŋgak ak pen, Gor tap
mageprek gunap giy, kuyip dand miñmon
nep namb Saynay owak. Kiyk keñmaŋgiy
tap gok nen, yiruk marik aŋgyiŋgipay ak
pen; kuyip kond mindrep gek, simiy yin ñin
jiwiy, andikiy ar piskind ak amnak. 19 Pen
kisen kuyip dap miñmon Keynan biy, miñ-
mon onep ar ak wikan keykey ayniŋ, apis
basind sikop kuyip kond mindek, biynimb
nind mindeyak gok gunap pik ay, gunap
yuk yokiy, ap tip kun ak diyak.
20 "Kiyk Yijip mindey simiy yinak ak ñin
paŋgiy, miñmon nep namb okok mindey
simiy yinak ak ñin paŋgiy, biynimb yuk
yokiy, miñmon kun ak diyak simiy yinak ak
kunep ñin paŋgiy gey mey, simiy yin ñin
jiwiy onep tiŋgawip piskind rek amnak.
"Pen Gor kuyip dap miñmon kun okok
ay, bi minim tuŋgasikep gunap aŋgayek,
kuyip kond mindyiŋgipay. Kisen bi minim
nup aŋgep Samwel mindek ñin ak, 21 kiyk
aŋgyak, 'Chin kiyŋ, biyomb miñmon
chinup maŋgiysek kond mindeniŋgamb
bap dinjun aŋgyak.' Aŋgeyak, Gor binak
Kiys ñinuk Sol nup aŋgayek, kiyŋ kiyk
mindyiŋgip. Nup Benjamen kiñiŋ ak tik
dand amiy tikyak. Nuk kuyip kond mindek,
simiy yin ñin jiwiy, andikiy onep ar piskind
ak amnak. 22 Pen kisen Gor Sol nup kirgiy,
Jesiy ñinuk Depiyt nup dek, kiyŋ mindiy,
kuyip kond mindyiŋgip. Kun giy kond
mindakniŋ, Gor aŋgak, 'Jesiy ñinuk Depiyt
bi tep yimb; apiyn rek nep giniŋgamb
aŋgak.' 23 Kun aŋgiy kisen aŋgak, 'Yand gen,
Depiyt tikek tik dand amiy tikniŋgambay
bi bap, Yisrel biynimb biyomb kiyk mindiy,
kuyip di Gor yip jimñiy ayniŋgamb aŋgak.'
Aŋgek mey, Jiysis Krays nup tikeyak; aŋgak
rek nep gak.
24 "Pen Jiysis Krays tikjak woŋg ma gak
ñin ak, Jon bi ñiŋg pikñemb ak ap Yis-
rel biynimb kuyip aŋgak, 'Gor nup yenen
timey gipun aŋgiy, tap siy tap timey gipim
ak kirgem, nimbip ñiŋg pikñiniŋgayn aŋ-
gak.' 25 Jon biynimb okok kuyip Gor minim
aŋgñi dand amiy, kisen ñin bap aŋgak,
'Nimb yip an aŋgiy gos niŋbim? Biyomb per
kond mindpun ak mey, wip aŋgiy niŋbim?
Yand biyomb yimb kun ak mer; Nuk kisen
winiŋgamb. Yand bi tep mer; tomb tirup
nup ak tuŋgasikyiŋg, tap nup gok marik
ginim rek ma ayip aŋgak.'
26 "Pen nimb Ebraham kiñiŋ ak sek, biyn-
imb okok nimb Gor nup aŋgniŋbim gok
sek Jiysis chinup aŋgiy kumak minim ak,
minim chin yimb.
27 "Jerusalem biynimb gok sek, biyomb
kiyk gok sek minek minek Jiwda nan-gep
korip ak amiy, Krays kisen winiŋgamb
aŋgiy tikyak minim ak, niŋrep giyak ak pen;
Jiysis apek, biyomb chin per kond mindpun
ak, mey wip biy aŋgiy nup ma kirgiyak;
nind bi Gor minim aŋgep gok nup pisnep
pik ayniŋgambay aŋgyak rek nep giyak.
28 "Nuk tap timey bap gip akaŋ aŋgiy,
piyow mer niŋyak ak pen; gapman biyomb
Paylat nup aŋgyak, 'Nup ñaŋgbirik aynimin
aŋgyak.' 29 Aŋgey, nup dam mon kiros
bak ak ñaŋgbirik ay, bi Gor minim aŋgep
gok giniŋgamb aŋgiy aŋgyak rek nep giyak.
Pen kun giy geyak, biynimb nuk gok ap
nup tuŋgasik dam kamb miŋgan ak komey,
30 Gor gek tip ak tikjakiy, 31 kim mindakniŋ,
Galiyliy biynimb nuk yip Jerusalem wiyak
gok, nup minek kuŋaynep niŋyak rek, Yis-
rel biynimb gok kuyip aŋgñey niŋsipay.
32-33 "Miñiy mindpun namb biy, Jiysis nup
gek tip tikjakip minim tep ak, nimbip as-

pur. Pen minim kun ak kisenimb mer; Gor
wosrey apis basind sikop kuyip aŋgek, kond
mindyiŋgipay minim anep aspur. Baybol
buk day sam namba tiw apay ak tikiy aŋ-
gyak,

‘Ñiyand. Yand miñiy Nap nand mindpiyn
aŋgip’ aŋgyak.

34 “Gor aŋgak kun ak, Ñinuk kumek, tip
gek tikjakak ak mey, kisen kumiy kuyiŋ
yownimuŋ rek ma ayip. Gor Ñinuk Jiysis
nup gek pisnep tikjakniŋgamb minim ak
aŋgniŋ aŋgak:

‘Yand Depiyt nup; kuyip direp giniŋgayn
aŋgiy minim aŋgaynik rek, nimbip
giniŋgayn aŋgak.’

35 “Ar kun ak nep mey, baybol buk ‘Sam’
apay ak, minim gunap tikiy aŋgyak:

‘Ñi suŋ-tep nand, nip woŋg giñimb ak, ma
kuyiŋ yowniŋgamb; nand gey tip
tikjakniŋgamb aŋgyak.’

36 “Pen nimb gunap aŋgniŋgambim, Gor
minim aŋgiy tikyak kun ak, Depiyt nup
aŋgiy tikyak aŋgniŋgambim ak pen; Depiyt
nup aŋgiy ma tikyak. Depiyt Gor nup
gosimb niŋiy aŋgak rek, biynimb nup gok
kuyip woŋg giñi dand amiy kumek, nop
nusind sikop kuyip komyiŋgipay okok dam
komeyak, kuyiŋ yowak. 37-38 Kun ak mam
ay sikop niŋim! Depiyt nup ma aŋgyak, bi
aŋgyak kun ak kumek, Gor gek tikjakak ak
mey, ma kuyiŋ yowak. Bi kun ak Jiysis nup
nep aŋgyak. Kun ak mey, Gor tap siy tap
timey gipim ak niŋiy kirginiŋgamb aŋgiy,
nimbip aspur. 39 Chin Jiwda low minim
ar anep niŋiy goniŋgambuŋ; Gor tap siy
tap timey gipun ak niŋnep mindeniŋgamb.
Pen Jiysis nup gosimb niŋoniŋgambun; tap
siy tap timey ginuk ak, niŋiy kirgiy, ‘Biyn-
imb suŋ-tep yand gok aŋgniŋgamb.’ 40 Pen
nimb bi Gor minim aŋgep gok, wosrey
aŋgyak rek ginimimb rek ayip ak, niŋrep
ginimimb. Kiyk aŋgyak:

41 ‘Biynimb niŋiy sik nep apim gok niŋim!
Nimb mindpim won biy, tap giniŋ-
gayn ak nimbip nind aŋgñembiyap,
“Yesek apay” apkip rek ayip. Kun
ak gos kuŋay niŋyiŋ kumnimimb
aŋgyak.’ ”

42 Pol yip, Banabas yip minim kun ak
aŋgiy mis amniriknıŋ, biynimb gok aŋgyak,
“Lotiw ñin kisen ak tip apiy, chinup minim
kun ak gunap sek aŋgñinimiyr aŋgyak.”
43 Jiwda nan-gep korip ak kirgiy, keykey am-
niyakniŋ, Jiwda biynimb yipund giy gunap,
biynimb okok nimb, Jiwda biynimb niŋyak
rek niŋyak gok gunap Pol yip, Banabas yip
kuyip kindik giy amniyak. Kinjeŋnamb
ak amyiŋg, kuyip aŋgrep giy aŋgrik, “Gor
chinup simb niŋimb rek dip aŋgiy, gos ak
niŋyiŋ nep mindenimimb aŋgrik.”

44 Jiwda lotiw ñin kisen ak, biynimb miñ-
mon yomb kun ak mindeyak gok maŋgiy-
sek rek, Gor minim niŋniŋ ap nan-giyak.
45 Kun geyak, Jiwda biyomb gok Pol yip,
Banabas yip kuyip niŋey, milukrimey yimb
yapek, biynimb gok kuyip minim yerip
yerip aŋgrik ak aŋgjiwiy, kuyipmiŋay aŋgji-
wiy giyak.

46 Kun giy aŋgjiweyak, Pol yip, Banabas
yip kuyip aŋgrik, “Minim kun ak, nimbip
Jiwda biynimb nind aŋgep rek ak apur ak
pen; nimb key permindep ma diniŋgam-
bun apim ak; miñiy Jiwda biynimb mer
gok kuyip aŋgñiniŋgambur. 47 Kun ak, Gor
wosrey aŋgek tikyak rek giniŋgamb. Nuk
aŋgak:

‘Yand apiyn ak mey, nimb Jiwda biyn-
imb gok, Jiwda mer gok kuyip melik kiyk
ak mindiy, minim yip ak miñmon okok
maŋgiysek aŋg ñem mey; biynimb minim
yip niŋiy diniŋgambay gok kuyip, di yand
yip jimñiniŋgayn aŋgak.’ ”

48 Jiwda mer gok minim kun ak niŋeyak,
kuyip tep yimb gek, Gor minim nuk ak tep
yimb aŋgyak. Kun ak biynimb Gor perper
mindeniŋgiy aŋgiy niŋayak gok maŋgiysek,
nup gosimb niŋyak.

49 Pen Jiysis minim ak, miñmon An-
tiyok okok maŋgiysek tapin nep amnakniŋ,
50 Jiwda biynimb gok kuyip miluk yapek,
am Antiyok biyomb, biynyomb Jiwda lotiw
wiyak gok kuyip aŋgeyak, kiy am biynimb
kuŋaynep dand apiy, Pol yip, Banabas yip
kuyip timey giy, aŋgyokyak. 51 Aŋgyokeyak,
miñmon Antiyok kun ak kiriŋ amniŋ,
biyn bi guniy minim ak dand apor ma
niŋbay aŋgiy, tomb silkul gok pipal piker
yapek, miñmon Aykoniyam amnirik. 52 Pen
Antiyok biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok, Gor Kawnan ak yip mindiy, miñmiñ
yimb giyiŋ mindyiŋgipay.

14

Banabas Yip Pol Yip Aykoniyam Taŋgerik

1 Banabas yip, Pol yip am Aykoniyam
mindiy, Jiwda nan-gep korip ak amiy,
minim aŋgrep gerik, Jiwda biynimb diy,
Jiwda biynimb mer gok diy, kuŋaynep Jiysis
nup gosimb niŋyak.
2 Pen Jiwda biynimb gunap aŋgyak,
"Minim kiymiŋay apiyr ak ma diniŋgam-
bun aŋgiy," am Jiwda biynimb mer gok
kuyip aŋgey, biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok kuyip, miluk niŋyak.
3 Pen Banabas yip, Pol yip minim kun
ak niŋiy, miñmon kun ak ma kiriŋ am-
nirik; mindyiŋ Gor minim tep ak aŋgñiy-
iŋgipiyr. Gor kuyipmiŋay kond mindakniŋ,
tap mageprek gunap gerik, biynimb Ji-
wda mer gok niŋiy, minim aspiyr kun biy,
niŋind yimb nep aspiyr aŋgiy niŋyak. 4 Pen
Aykoniyam biynimb kun gok, asik keykey
ay; pis bap Banabas yip, Pol yip minim
aŋgrik rek niŋyak, pis bap, Jiwda biynimb
aŋgyak rek niŋyak.
5 Pen, Jiwda biynimb gok, Jiwda biynimb
mer gok, biyomb kiyk gok sek Banabas yip,
Pol yip kuyip timey giy, kamb jiw pikayun
aŋgiy gos ak niŋyak. 6-7 Kiykmiŋay pen
minim kun ak niŋiy, pirik miñmon Liystra
Debiy, Likoniya propens ak amiy, kun okok
giraŋgyiŋ, Gor minim tep ak aŋgñirik.

Bi Tomb Timey Gak Ak Suŋ Ayak

8-10 Pen miñmon Liystra kun ak, bi bap
nonim nup tikak ñin anep tomb timey gak
bap mindek. Bi kun ak nuk ap bisiŋ
mindyiŋ, Pol minim aŋgakniŋ, niŋmin-
dek. Pol bi kun ak nup niŋiy, bi kun biy Gor
yip gek suŋ ayniŋgamb aŋgiy niŋmindip
rek ayip aŋgiy, nup niŋyiŋ, meŋg miŋgan
dand araniy aŋgak, "Jakan!" Aŋgek, tik-
jakiy amnak.
11 Pol kun gek, biynimb niŋmindeyak
gok wal aŋgiy, minim yimb kiyk Likoniya
minim ak aŋgiy aŋgyak, "Bi semb biyoŋ
nimb gok, biyimb rek ay, ap aspiyr biy
aŋgyak." 12 Kun aŋgiy, Pol nup aŋgyak, "Ak
bi minim aŋgep Hemis, per aŋgniŋbun ak
wip aŋgyak." Banabas nup pen aŋgyak, "Ak
bi Sus, lotiw korip giy per aŋgniŋbun ak wip
aŋgyak." 13 Tap Sus aŋgiy aŋgniŋyiŋgipay
kun ak, lotiw korip nup ak gayak dawin gol
kun ak mey, bi lotiw yesek kond mindep
kun ak, bi Sus per aŋgniŋbun ak miñiy
wip biy aŋgiy, makaw aŋlam gunap diy,
mon sum tep tep gunap diy dand apek,
biynimb kuŋay yimb nep wiyak. 14-15 Pen
Pol yip, Banabas yip giyak kun ak niŋiy,
chirup Gor rek kun gispay aŋgiy, chech kiyk
gok tuŋgralikiy, biynimb kuŋay mindeyak
namb kun ak amiy aŋgrik, "Chirmiŋay gor
mer! Biynimb yimb yipund giy. Pen Gor
Biyomb yimb tap okok maŋgiysek gayak ak,
minim tep nup ak dand aswur. Nuk semb
biyoŋ gay, man ar biy gay, ñiŋg solwara
ak gay gak. Chir minim tep nup ak aŋ-
gor, tap yikop aŋgniŋbim gok kirgiy, Gor
permindep ak nup, aŋg niŋmindenimimb
aŋgiy nimbip aspur. 16 Pen wosrey tikiy, Gor
biynimb miñmon keykey okok, yerer giyak
ak, minim ma aŋgak. 17 Pen nimbip kirgek,
yikop yimb ma mindpim; Minek minek
nimbip direp giyiŋ; gek miñmon pikiy,
tap keñmaŋgiy kuŋay mindakniŋ, miñmiñ
gipim. Kun ak biynimb akay akay nuk
mindip aŋgiy niŋniŋ, miseŋ niŋniŋgam-
bay aŋgrik."
18 Kun aŋgrik ak pen, biynimb kun gok bi
omiŋal biy semb biyoŋ nimb opiyr aŋgiy,
kaw aŋlam gunap pik simboŋg ñiniŋg
geyak, kosyam aŋg aŋg kuyip mer aŋgrik.

Pol Nup Kamb Jiw Pikyak

19 Pen kiymiŋay miñmon Liystra kun
ak nep mindrikniŋ, Jiwda biynimb An-
tiyok Pisiydiya propens mindyiŋgipay gu-
nap, Aykoniyam mindyiŋgipay gunap ap,
biynimb kun gok kuyip yesek aŋgiy aŋ-
gyak, "Minim tep ma aspiyr. Yesek as-
piyr aŋgyak." Kun aŋgeyak, biynimb kun
gok niŋiy, Pol nup kamb jiw pikay, pis-
nep kumimb aŋgiy, lipiŋg dam kamb wariy
giyak ak taw akyaŋ ken yokyak. 20 Yokeyak,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, ap
piŋiy kus kus geyak, Pol tikjakakniŋ, nup
tip ak poŋind dawin yomb miŋgan biyaŋ
amniyak.

Banabas Yip Pol Yip Andkind Antiyok Siyriya Amnirik

Minek, Banabas yip, Pol yip Liystra
kirgiy, miñmon Debiy amnirik. 21 Amiy,
Jiysis minim tep ak biynimb gok kuyip
aŋgñerik, biynimb kuŋaynep Jiysis nup
gosimb niŋyak. Pen kiykmiŋay nind opur
ar anep amjur aŋgiy, andkind Liystra,
Aykoniyam, Antiyok Pisiydiya propens ak
amyiŋg; biynimb nind Jiysis minim aŋger
niŋyak gok kuyip, tip ak aŋgñirep giyiŋg

amnirik. [22] Pen aŋgrep giyiŋg aŋgrik, “Jiysis
minim ak ma kirginimimb; nup gosimb
niŋbim rek nep niŋnimimb. Kun gem,
nimbip miker ñiniŋgambay ak pen; kosyam
mindpun aŋgiy gos ak ma niŋnimimb; Gor
chinup diy kond mindeniŋgamb aŋgiy kilis
giy gem amnimuŋ aŋgrik.” [23] Kun aŋgy-
iŋg, biyomb kuyip miñmon keykey kun gok
kond mindeniŋgiy gunap aŋgay, kiymiŋay
tap ma ñimbiy, Gor nup aŋgniŋyiŋg aŋgrik,
“Biynimb guniy, nip gosimb niŋbay rek,
kuyip kond mindenimin aŋgrik.”
[24] Kun giy Pisiydiya propens okok taŋgiy,
andkind ap Peka, Pampiyliya propens ak
amiy; [25] Gor minim ak biynimb kun gok
kuyip aŋgñiy, miñmon Ataliya amnirik.
[26] Amiy, siyip diy; Antiyok Siyriya
propens nind mindiy wirik ak andkind
amnirik. Kiyk nind amniŋg gerik, Antiyok
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, Gor
nup aŋgniŋiy aŋgyak, “Minim tep nand ak
biynimb okok kuyip aŋgñiniŋg amjipiyr
rek, kuyipmiŋay kond mindrep ginimin
aŋgiy, kuyip miŋay aŋgyokey, am Aŋgeyak,
minim kun ak aŋgñi taŋgyiŋgipiyr. [27] Kun
ak andkind Antiyok apiy, biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok kuyip suk aŋger,
apeyak aŋgrik, “Nimb chirup, Gor nup
aŋgniŋ mindnimbikniŋ mey, Gor chirup
kond mind tep gakniŋ, Jiysis minim tep
ak aŋgñi taŋgor; biynimb Jiwda mer
gok kuŋaynep Jiysis nup gosimb niŋbay
aŋgrik.” [28] Kuyip kun giy aŋgñiy, kiy yip
tapin mindyiŋgipiyr.

15

Jerusalem Ap Nan-giy Minim Aŋgyak

[1] Pen Jiwda bi Jiysis nup gosimb niŋyak
gunap, Jiwdiya nimb apiy, bi Jiwda mer
Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip aŋ-
gyak, “Basind Mosis chinup Jiwda biynimb
gok aŋgak, ‘Gor binuk mindniŋg, kum-
bak tiknimimb aŋgak.’ Kun ak nimb kun
ma giniŋgambim ak, Gor binuk ma min-
deniŋgambim aŋgyak.”
[2] Pen Pol yip, Banabas yip minim ak
yipund ma gip aŋgiy, kiy yip penpen yimb
aŋg amniyak. Kun geyak, Antiyok biyn-
imb Jiysis nup gosimb niŋyak gok aŋ-
gyak, “Bi gunap yokon, Pol yip, Banabas
yip Jerusalem amiy, bi Jiysis minim dand
amemb gok sek, bi lotiw kond mindpay gok
sek minim aŋg amiy apiy giy, ap aŋgey chin
niŋjun aŋgyak.”
[3] Kun aŋgiy, kuyip yokyakniŋ, am
am Piniysiya propens namb ak amyiŋg,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok
kuyip aŋgyak, “Miñmon okok biynimb
Jiwda mer gok kunep, Jiysis nup gosimb
niŋsipay aŋgyak.” Kun aŋgeyak, kuyip
tep gak. Miñmon Piniysiya kun ak kirgiy,
Samariya amiy, kuyip minim kun ak
rek nep aŋgeyak, kiyk kunep niŋey tep
gak. [4] Pen Samariya kirgiy, Jerusalem
amjakeyak, bi Jiysis minim dand amemb
gok sek, Jiysis biynimb nuk gok kuyip
kond mindeyak bi gok sek, biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak yikop gok sek kuyip
niŋiy aŋgyak, “Mam sikop aswim aŋgyak.”
Aŋgeyak, Banabas yip, Pol yip pen aŋgrik,
“Gor chin yip taŋgiy mey, minim tep
aŋgñon; biynimb miñmon okok kuŋaynep
Jiysis nup gosimb niŋsipay aŋgrik.”
[5] Kun aŋgerik, bi Peresiy Jiysis nup
gosimb niŋyak gunap aŋgyak, “Biynimb
Jiwda mer gok, Jiysis nup gosimb niŋsipay
ak, kumbak tikiy Mosis aŋgak aŋgak rek giy,
Gor biynimb nuk yipund giy mindeniŋgam-
bay aŋgyak.”
[6] Kun aŋgeyak, Jiysis biynimb nuk gok
kuyip kond mindep bi gok sek, bi Jiysis
minim dand amemb gok sek minim kun
ak aŋgrep gun aŋgiy ap nan-giyak. [7] Ap
nan-giy, minim aŋg dam namb pikyiŋg,
Piyta tikjakiy aŋgak, “Mam sikop. Nimb
niŋbim: Gor chinup woŋg keykey aŋgip rek,
wosrey Jiwda mer gok aŋgem niŋniŋgiy
aŋgiy, yip aŋgek, am kuyip minim tep nup
ak aŋgñinik.
[8] “Gor gos timund chinup maŋgiysek
niŋimb ak, chinup Jiwda diy, Jiwda mer
gok kuyip ma kirgip; Kawnan nuk chinup
yokak rek, kuyip kunep yokak. [9] Chinup
minim bap key aŋgiy; kuyip minim bap key
aŋgiy ma gip. Chinup maŋgiysek minim ar
nokom aŋgak ak mey, nup gosimb niŋon;
tap siy tap timey gipun ak niŋiy kirgip rek,
kuyip kunep gip.
[10] “Gor kuyip pisnep dip kun ak, nimb
yenen, Gor chinup yerip ginimuŋ aŋgiy
nembnemb giyiŋg apim, ‘Mosis minim
sikoy aŋgak aŋgak rek ma giniŋgambay ak,
kuyip ma diniŋgamb apim?’ Asik mosik
girep giniŋgiy apim kun ak, apis basind

sikop gi mer niŋyak. Chin kunep gi mer
niŋbun ak pen, nimb tip ak aspim. [11] Jiysis
chinup simb niŋiy kumak rek, Gor chinup
diy, biynimb okok kuyip diy gip aŋgak."
[12] Pen biynimb ap mindeyak gok, minim
bap aŋgiy mer, kapkap mindeyak; Banabas
yip, Pol yip aŋgrik, "Chir biynimb okok
kuyip minim tep ak aŋgñi taŋgyiŋg, Gor tap
mageprek gunap kun kun giy gak aŋgrik."
[13] Pen minim kiymiŋay ak aŋgjiwrikniŋ,
Jemis tikjakiy aŋgak, "Mam sikop. Minim
yand aŋgniŋg gispiyn biy niŋim! [14] Gor
biynimb Jiwda mer okok kuyip gunap nind
dak minim ak, Piyta mindarik nimbip
aŋgip. [15] Biynimb Jiwda mer gok kuyip dak
kun ak, bi Gor minim aŋgep gok wosrey
aŋgiy tikyak rek nep gak. Minim kun ak
tikiy aŋgyak:

[16-17] Biyomb ak aŋgip, 'Wosrey Jiwda kay
nusind kiyk Depiyt mindek ñin ak,
kuŋaynep mindrep giyak ak pen;
miñiy yip kirgiy, gos kiyk key
niŋbay ar ak nep gipay. Kun ak,
kisen yand biynimb miñmon okok
maŋgiysek diniŋg gipiyn gok kuyip
den, gos yip ak niŋniŋgambay.
[18] Tap yerip yerip kisen giniŋgamb
ak niŋbiyn ak mey, kun aspiyn
aŋgip' aŋgyak."

[19] Jemis minim kun ak aŋgiy aŋgak,
"Biynimb Jiwda mer gok, Jiysis nup gosimb
niŋsipay ak, kuyip tap asik mosik gep gok
kuŋay mindip aŋgiy ma aŋgjun! [20] Kuyip
yikop minj tikyokiy aŋgjun: 'Biynimb gu-
nap gor yesek gunap sinboŋgniŋg, kimin
kanj tap okok pikeniŋgiy, ma ñiŋnimimb.
Kimin kanj tap gok, likañ ak ma ñiŋnim-
imb. Kuŋam tuŋgwikey kumek, likañ sek
mindeniŋgamb rek ma ñiŋnimimb. Kuŋam
tikem, likañ amdek nep ñiŋnimimb. Pen
biyn siy bi siy ma ginimimb aŋgjun aŋgak.'
[21] Yenen, chin Jiwda asik mosik gipun minim
Mosis tikak ak, wosrey aŋgeyak niŋbay.
Miñiy kunep miñmon okok maŋgiysek,
lotiw ñin ak ap Jiwda nan-gep korip ak
nan-giy, minim Mosis aŋgiy tikak ak aŋgey
niŋbay aŋgak."

Biynimb Jiwda Mer Gok Kuyip Minj Tik Yokyak

[22] Jemis kun aŋgek, Jiysis biynimb nuk
gok kuyip kond mindeyak bi gok diy, bi
Jiysis minim dand amemb gok diy, biyn-
imb yikop Jiysis nup gosimb niŋyak gok
diy maŋgiysek aŋgyak, "Antiyok biynimb
kuyip minj bap tikiy, biyomb Jiwdas yip,
Salas yip ñon; Pol yip, Banabas yip amjipiyr
rek, dand kawsek amniyaŋ aŋgyak." Bi
Jiwdas kun ak yimb bap "Basabas" aŋgy-
iŋgipay.
[23] Pen kiyk kun aŋgiy, minj tik miñmon
Antiyok Siyriya propens ak yokiy, miñmon
Siyliysiya propens ak yokiy, aŋgyak,
"Mam sikop nimb mindpim?
"Chin numam nimbik Jiysis minim dand
amemb gok sek, Jiysis biynimb nuk gok
kuyip kond mindep gok sek nimbip biyn-
imb Jiwda mer, Jiysis nup gosimb niŋbim
gok minj tikyoksipun. [24] Yenen: minim
bap wip ak; biynimb guniy nimb gunap,
chinup aŋgniŋiy mer, gos kiyk anep niŋiy,
nimbip am minim yomb gospar ayep rek
gunap aŋgeyak mey, [25-26] nimbip minj biy
tiksipun. Bi chin omiŋal sek aŋgyokon;
Pol yip, Banabas yip kawsek niniŋgambay.
Yimb kiymiŋay ak, Jiwdas yip, Salas yip.
Pen Pol yip, Banabas yip bi tep yimb omiŋal
ak; chirup ñaŋg pikayniŋgambay aŋgiy gos
ak ma niŋbiyr: Jiysis minim tep ak, mon-
mon aŋgñirep giyiŋg tapiyr. [27] Bi kiymiŋay
yip yokniŋgambun omiŋal kun ak, minj
tikpun minim ar anep nimbip aŋgñiniŋ-
gayr. [28] Gor Kawnan ak chinup gos tep
ñek, minim kun biy tiksipun. Chin Jiwda
gipun gipun rek ginimimb aŋgoniŋgam-
bun; kosyam giniŋgambim ak mey, tap
magep yep kaw bap nep aspun. [29] Nimb
Jiysis nup gosimb niŋbim rek, biynimb gu-
nap, kimin kanj tap yesek gunap simboŋgiy
pikeniŋgiy; ma ñiŋnimimb. Kimin kanj
tap gok likañ ak ma ñiŋnimimb. Kuŋam
miñ wok gey kumek, likañ sek mindonimuŋ
ak kunep ma ñiŋnimimb. Biyn siy bi siy
ma ginimimb. Tap apun kun gok asikrep
giniŋgambim ak, tep yimb. Minim kun ak
aŋgdipun. Tep."
[30-31] Pen biynimb Jerusalem nimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok, minim kun ak tikiy,
Jiwdas yip, Salas yip kuyip ñey, Banabas
yip, Pol yip miñmon Antiyok amniyak ñin
ak, dand sesek amniyak. Dand amjakeyak,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok ap
nan-giy, minj tikyokyak kun ak riytiym giy
niŋey, kuyip tep yimb gak. [32-33] Jiwdas yip,

Salas yip bi Gor minim aŋgep omiŋal ak
mey, ñin kaw bap Antiyok mindiy, mind tep
giyaŋ aŋgiy, minim tep gunap kuŋaynep
aŋgñirik. Kun giy aŋgñindiy amniriknıŋ,
mam ay kun gok aŋgyak, "Tep. Am-
niyr aŋgyak." 34 Pen Salas gos nuk key
niŋiy aŋgak, "Yand Antiyok biy mindenim
aŋgiy," Antiyok mindek; Jiwdas nep and-
kind Jerusalem amnak. 35 Pol yip, Banabas
yip Antiyok mindiy, bi kun okok nimb gu-
nap yip, Jiysis minim tep ak aŋgiy, aŋgñirep
giyiŋg mindyiŋgipay.

Pol Yip Banabas Yip Keykey Amnirik

36 Pen mind dand amiy, Pol Banabas
nup aŋgak, "Chirmiŋay nind taŋgiy Jiysis
minim aŋgor amnak miñmon okok, Jiysis
nup gosimb niŋyiŋg nep mindpay akaŋ
aŋgiy, am niŋiy wur aŋgak." 37 Aŋgek, Ba-
nabas aŋgak, "Kun ak Jon Mak nup poŋind
amjur aŋgak." 38 Aŋgek, Pol aŋgak, "Ñi kun
ak nind poŋind amor, woŋg gi diy ma owak;
nuk Pampiyliya nep amiy kiriŋg owak. Kun
ak miñiy nup poŋind ma amniŋgambur
aŋgak." 39 Pol kun aŋgek, kiykmiŋay keynep
penpen aŋgiy, Banabas nuk Jon Mak yip
siyip diy, miñmon Saypras amnirik. 40 Pol
nuk pen, binak Salas nup dak. Biynimb
Jiysis nup gosimb niŋyak gok, Pol yip, Salas
yip kuyip, Gor niripmiŋay kond mindakniŋ,
taŋgiy winimiyr aŋgiy aŋgyokeyak, 41 am
Siyriya propens okok, Siyliysiya propens
okok taŋgyiŋg, biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok kuyip, minim gunap sek aŋgrep
girik.

16

Pol Miñmon Taŋgyiŋgip Okok Tip Amnak

1-2 Kiymiŋay am am, miñmon Debiy amiy,
miñmon Liystra amjakrik. Miñmon kun
ak, bi Jiysis nup gosimb niŋak bap min-
dek. Yimb nuk Timotiy. Biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak miñmon Liystra sek,
Aykoniyam sek nuk bi tep yimb aŋgyak. Bi
kun ak, nonim nuk Jiwda nimb Jiysis nup
gosimb niŋak; nop nuk ak Griyk nimb.

3 Pol pen, Timotiy nup niŋek tep gek,
nund yip Jiysis minim ak aŋgñi taŋgor
aŋgiy niŋak ak pen; Jiwda biynimb gok,
nop Griyk nimb ak ñinuk kumbak ma tikip
rek, minim nup ma niŋjun aŋgniŋgiy rek
ayek niŋiy, Timotiy nup dand amek kum-
bak tikyak. 4 Tikiy kisen mey, Pol, Salas,
Timotiy kiykyakam, dawin yomb okok taŋ-
gyiŋg, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok kuyip aŋgyak, "Bi Jiysis minim dand
amemb gok sek, Jerusalem Jiysis biynimb
nuk gok kuyip kond mindpay bi gok sek
apay, 'Mosis Jiwda asik mosik minim aŋgak
ak maŋgiysek mer; kaw bap nep dinimimb
apay aŋgiy kuyip aŋgrep giyak.' " 5 Aŋgrep
geyak mey, biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok, mindrep geyak, biynimb yikop
gok kunep tep gek, minek minek gunap sek
Jiysis nup gosimb niŋyak.

Pol Wisin Niŋak

6-7 Pol binuk gok yip Esiya taŋgey, Gor
Kawnan ak aŋgak, "Miñmon biy minim
tep ak kuyip ma aŋgñinimimb aŋgak."
Kun aŋgek, Priysiya propens namb okok
taŋgiy, Galesiya propens namb okok taŋgiy,
ap miñmon Miysiya maŋ maŋ giyiŋg,
Biytiyniya propens amnun aŋgeyak, Jiy-
sis Kawnan ak kuyip aŋgak, "Ma amn-
imimb aŋgak." 8 Kun aŋgek, miñmon
Biytiyniya ma amniyak; Miysiya kirgiy,
miñmon Trowas amniyak.

9 Amiy, kisyimnamb biyaŋ Pol day niŋak;
bi Masedoniya propens nimb bap tikjakiy,
nup suk aŋgyiŋg aŋgak, "Chinup simb
niŋiy, ñiŋg tikiy, pis biy winimin aŋ-
gak." 10 Pol kun giy day niŋek, ak Gor
nep, Masedoniya biynimb kuyip minim
tep ak aŋgñinimimb aŋgip aŋgiy, am siyip
diy, 11 am am, miñmon ñiŋg timb kusgak
Samotres amjaknuk. Minek pen, miñ-
mon ñiŋg timb kusgak Niyapoliys am-
jakiy, 12 siyip ak kirgiy, Masedoniya biynimb
miñmon yomb kiyk Piyliypay amjaknuk.
Miñmon Piyliypay kun ak, Rom gapman
kuŋaynep ap mindiy kond mindyiŋgipay.

Biyn Liydiya Jiysis Nup Gosimb Niŋak

Ñin kaw bap miñmon kun okok yikop
mindiy, 13 Jiwda lotiw ñin ak apek, miñ-
mon yomb biy ñiŋg gol akyim, Gor nup
aŋgniŋbay tip bap mindip aŋgiy, miñmon
yomb kun ak kirgiy, amiy niŋnuk: biyn gu-
nap ap mindeyak. Niŋiy, kun siŋak bisgiy,
kuyip minim aŋgñinuk. 14 Biyn mindeyak
kun gok, bap yimb nuk Liydiya. Nuk chech
muk gok gayek tawyiŋgipay. Nuk Tay-
atayra nimb. Gor nup nep aŋgniŋyiŋgip.

Biyn kun anup, Jiysis gos tep ñek, Pol
minim aŋgak ak niŋind aŋgip aŋgiy dek,
15 nup ñiŋ pikñiy, biynimb nuk yip kinyak
gok kuyip ñiŋ pikñiy ginuk. Biyn Liydiya
kun ak aŋgak, "Nimb yip niŋem, Jiysis nup
gosimb niŋbiyn rek ayip ak, ap korip yip
biy mindenimimb aŋgak." Chinup kun
aŋgek, niŋind aŋgip aŋgiy, am korip nup ak
kininuk.

Pol Yip Salas Yip Kuyip Kalambis Ayak

16 Pen chin minek bap tip ak, Gor nup
aŋgniŋniŋ amiy, pañ woŋg yikop giñemb
bap nup namb piknuk. Pañ kun anup
kichekiy abaŋ ayek mey, tap yerip yerip
kisen giniŋgamb ak, biynimb gok kuyip
aŋgñek, nup maniy tawyiŋgipay. Kun gek,
bi nup taw dand apey, woŋg kuyip giñiy-
iŋgip gok, maniy yomb diyiŋgipay.
17 Chin amninukniŋ, pañ kun ak chinup
kisen giyiŋg aŋgyiŋgip, "Bi guniy, Gor Biy-
omb ak nup woŋg giyiŋg, nimb yergem Gor
nimbip diniŋgamb minim ak aŋgñiraspay
aŋgyiŋgip."
18 Pen minim kun ak rek, minek minek
aŋgek, minek bap Pol nup yiruk gek,
andikiy pañ kun anup kichekiy ambaŋ ayak
anup aŋgak, "Jiysis Krays yip ginimin aŋgip
rek, nip aspiyn, pañ anup kirgiy amnoŋ aŋ-
gak." Kun aŋgakniŋ, kichekiy nup ambaŋ
ayak ak, mis amnak.
19 Pen pañ kun anup kond mindyiŋgi-
pay bi gok, Pol kichekiy aŋgyokak minim
ak niŋiy, maniy yomb dipun ak, kisen
ma diniŋgambun aŋgiy, Pol yip, Salas yip
kuyip kor giniŋ, liping dand, Rom biyomb
mindeyak ak amiy aŋgyak, 20 "Jiwda nimb
bi omiŋal biy, ap miñmon chinup biy mon-
mon gispiyr ak, yesek gispiyr. 21 Chin Rom
biynimb, minim nindik ar ak key mindip
ak pen; kiyk yergini ŋ, minim kisenimb ak
niŋyaŋ aŋgiy aŋgraspiyr aŋgyak."
22 Biynimb mindeyak gok kunep, minim
ar kun anep aŋgeyak, biyomb gok tikjakiy,
chech kuyipmiŋay gok tuŋgasikiy aŋgyak,
"Kur diy pikim aŋgyak." 23 Aŋgeyak, kur
diy pik andik mandik giy, dam kalambis
miŋgan ak yokiy, bi kalambis kond min-
dek anup aŋgyak, "Kuyipmiŋay niŋmin-
denimin aŋgyak." 24 Aŋgeyak, bi kalambis
kond mindek ak, kuyipmiŋay poŋind dam
korip miŋgan yimb biyaŋ ay, tomb kind
kuyip omiŋal ak diy mon yomb miŋgan ak
aŋgek liŋger amek, lokiym gak.
25 Pen kisyimnamb yomb biyaŋ, Pol yip,
Salas yip Gor nup aŋgniŋyiŋg, lotiw kamep
gunap aŋg mindrikniŋ, kalambis bi gok
maŋgiysek niŋmindeyak. 26 Kun giy niŋ-
mindyakniŋ, day monmon yomb ak diy,
kalambis korip ak dand doŋwiy giy, kinjeŋ
gok yikiy, kalambis kay kuyip tiwniŋgiyak
senwur gok, maŋgiysek asikak. 27 Kun gek,
bi kalambis kay kuyip kond mindek ak
tikjakiy niŋak; kinjeŋ gok maŋgiysek yikiy
mindek. Nuk niŋiy, kalambis kay kinjeŋ
yikiy pirik amdipay rek, biyomb ak yip
ñaŋgniŋgamb aŋgiy, ñayip baynat ak lipiŋ
diy, nuk key piŋiy ayin aŋgak.
28 Pol pen, meŋg miŋgan dand araniy aŋ-
gak, "Yenen nak key piŋiy ayniŋ gispan?
Chin ma pirik ambun. Maŋgiysek mindpun
aŋgak."
29 Aŋgek, bi kalambis kond mindek ak
meŋg miŋgan dand araniy aŋgak, "Kalam-
bis kay amdipay rek ayip! Sup ak kasek
dowim aŋgak." Aŋgek, sup dand apeyak,
dand korip miŋgan amiy, jel gek, jep jep
diyiŋg, am Pol yip, Salas yip minderik
kiñiŋ siŋak koŋgim yimak. 30 Pen kun giy
koŋgim yimiy tikjakiy, kuyipmiŋay poŋind
mis biyaŋ amiy aŋgak, "Bomiŋal. Yand
yergen, Gor yip diniŋgamb?" 31 Aŋgek, nup
aŋgrik, "Jiysis nup gosimb niŋeniŋgamban;
Gor nip diniŋgamb; biynimb nand yip kin-
ban gok kunep aŋgrik."
32-33 Kun aŋgerik, kuyipmiŋay kisyimken
biyaŋ nep dand amiy, pikyak gok ñiŋ
ayokak. Pen Pol yip, Salas yip biynimb
nuk yip kinyak gok sek kuyip, Gor minim
ak aŋgñerik, nup gosimb niŋeyak, kuyip
maŋgiysek ñiŋ pikñirik. 34 Ñiŋ pikñerik,
bi kalambis kay kuyip kond mindek kun
ak, kuyipmiŋay poŋind korip nuk ar biyoŋ
amiy, tap keñmaŋgiy ñek ñiŋrik. Bi kun
ak, biynuk ñapan nuk gok sek, "Miñiy
Gor nup gosimb niŋbun aŋgiy," tep gakniŋ
mindeyak.
35 Minek pen, Rom biyomb gok, poliys
gok kuyip aŋgyak, "Bi kalambis mindpiyr
omiŋal ak kuyip wisik yokem, amnimiyr
aŋgyak."
36 Aŋgeyak, bi kalambis kay kuyip kond
mindyiŋgip ak, minim kun ak dand Pol yip,
Salas yip minderik ak amiy aŋgak, "Biyomb

gok nirip apay, ‘Wisik yokem amnimiyr
apay.’ Kun ak gos sek amnimiyr aŋgak.”
37 Aŋgek, Pol aŋgak, “Chirmiŋay kunep
bi Rom nimb ak pen, kor niŋiy mer;
biynimb namb ak chirupmiŋay kur diy
pikiy, dam kalambis aypay ak tep ma gip.
Kun ak chirup kapkap weygiy aŋgyokun
aŋgiy aspay? Kiyk key apiy, chirup wisik
yokniŋgambay aŋgak.”
38-39 Pol kun giy aŋgek, poliys gok minim
kun ak niŋiy, andkind am biyomb gok kuyip
minim kun ak aŋgñeyak, kiyk kunep Rom
nimb aŋgiy pirikiy, am Pol yip, Salas yip
kuyip minim sayn aŋgiy aŋgyak, “Nirmiŋay
miñmon yomb kun biy kiriŋ amnimiyr
aŋgyak.”
40 Aŋgeyak, Pol yip, Salas yip kalambis
korip ak kirgiy, biyn Liydiya korip ak am
mindiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok kuyip minim aŋgrep giy, amnirik.

17

Tesalonayka Biynimb Pol Yip Salas Yip Kuyip Pikniŋ Giyak

1 Kiymiŋay miñmon Piyliypay kirgiy, am
am miñmon Ambiypoliys amjakrik. Am-
biypoliys nimb am am, miñmon Apoloniya
amjakrik. Pen Apoloniya nimb am am
miñmon Tesalonayka amjakiy niŋrik; Jiwda
nan-gep korip bap mindek. 2 Niŋiy, Pol per
giyiŋgip, Jiwda lotiw ñin omiŋal nokom,
biynimb gok yip nan-gep korip miŋgan ak
amiy, Gor minim nind aŋgiy tikyak ak, aŋg
amiy apiy giyak. 3 Kun giy aŋg amiy apiy
giyiŋ, kuyip Jiysis minim tep ak aŋgñirep
giyiŋg aŋgak, “Bi Krays winiŋgamb aŋgiy
kond mindpim ak, nuk apiy, chinup nen
aŋgiy, yiwur dak. Bi Kiyŋ yomb key yimb
kond mindyiŋgipun ak mey, bi Jiysis nim-
bip kesim dispiyn ak nep. Baybol buk ak
nup nind aŋgiy tikyak rek, kumiy tip ak
tikjakak aŋgak.”
4 Kun aŋgek, gunap niŋind aŋgip aŋgiy,
Pol yip, Salas yip kind ak amniyak. Griyk
biynimb Gor nup aŋgniŋyiŋgipay gunap;
biyn yimb sek gunap kunep, Pol yip, Salas
yip aŋgrik minim ak diyak.
5 Deyak, Jiwda bi gok niŋey miluk yapek,
bi timey yikop mindeyak gunap dey, kiyk
pen am biynimb kuŋaynep dand apey,
kilpul yomb aŋgyak. Pen Pol yip, Salas yip
kuyip piyow niŋiy, biynimb guniy kuyip
ñon, pikyaŋ aŋgiy, am Jeson korip ak piŋiy
kus kus giy, piyow mer niŋyak. 6 Piyow mer
niŋiy, Jeson nup diy, biynimb Jiysis nup
gosimb niŋyak gunap sek diy, dand gapman
biyomb mindeyak ak amiy, kor giyak. Kor
giy aŋgyak, “Bi miñmon okok maŋgiysek
taŋgiy minim aŋgñiyakniŋ, kilpul yomb
apay gok, miñiy ap mindpay miñmon chin
biy. 7 Kiyk gapman biyomb chinup Siysa
nup kirgiy, Biyomb kiyk Jiysis nup nep
dipay. Pen bi Jeson biy, bi kun gok kuyip
dam korip nuk ak ayip ak mey, nup dand
aswun aŋgyak.” 8 Kun aŋgeyak, biynimb
kuŋay ap mindeyak gok sek, gapman biy-
omb gok sek niŋiy, gos kuŋay niŋyak. 9 Gos
kuŋay niŋiy, Jeson nup maniy gunap diy,
biynimb nup sek dand wiyak gok maniy
gunap diy aŋgyak, “Kisen minim kun ak tip
aŋgñeniŋgambim, maniy nimbip kun biy
pisnep diniŋgambun aŋgyak.” Kun aŋgiy,
kuyip aŋg mis yokyak.

Miñmon Beriya Minderik

10 Kisyim owakniŋ, mam Tesalonayka
nimb gok, Pol yip, Salas yip kuyip aŋ-
gyokey, miñmon Beriya amnirik. Amiy,
Jiwda nan-gep korip miŋgan ak amiy, biyn-
imb gok kuyip minim aŋgñirik. 11 Jiwda
biynimb kun gok, Jiwda biynimb Tesalon-
ayka mindeyak gok rek mer; kiyk mindrep
giyak ak mey; minim kuyipmiŋay ak niŋey
tep gakniŋ, niŋind apiyr akaŋ aŋgiy, Baybol
buk ak minek minek riytiym gi niŋiy mey,
12-13 biynimb kuŋaynep, Jiysis nup gosimb
niŋyak. Griyk biyn yimb mindek gok
kunep, kuŋaynep Jiysis nup gosimb niŋyak.
Pen Pol am Beriya biynimb kuyip, Gor
minim ak aŋgñisap aŋgey, Jiwda biyn-
imb Jiw ap Tesalonayka mindyiŋgipay gok
miluk yapek, apiy Beriya biynimb kuyip
nembnemb gey, kal jiwniŋ geyak. 14 Kun
ak niŋiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok, Timotiy yip, Salas yip kuyipmiŋay
miñmon Beriya kun ak kirgiy, Pol nup
dam miñmon nambiys gol okok yokyak.
15 Pen bi gunap Pol nup dam miñmon Atens
yokiy, andkind amniyakniŋ, Pol kuyip aŋ-
gak, “Timotiy yip, Salas yip kuyip aŋ-
gyokem, kasek winimiyr aŋgak.” 16 Nuk kun
aŋgiy, kuyipmiŋay miñmon Atens kun ak
kond mindyiŋ niŋak; biynimb kun gok,
gor yesek kiyk aŋgniŋyiŋgipay gok, kuŋay
yimb nep mindek. Niŋek, simbwur nup ak

timey yimb gek, [17] lotiw ñin gok Jiwda nan-
gep korip ak amiy, bi Jiwda nimb gunap,
bi yikop Gor nup aŋgniŋyiŋgipay gunap
yip minim aŋ amiy apiy giyiŋgipay. Pen
ñin yikop gunap kunep, ap biynimb nan-
giyiŋgipay tip ak nan-giy, kiy yip minim
aŋ amiy apiy gi mindyiŋgipay.

[18] Miñmon kun okok, biynimb gos ar
keykey niŋyak gok, yimb keykey aŋgiy,
gunap Epkiwriyan biynimb aŋgyak, gunap
Stoyik biynimb aŋgyak. Minek bap, Pol
biynimb kun gok yip minim aŋ amiy apiy
giy, Jiysis kumiy tikjakak minim ak aŋgek,
bi tiysa kiyk gok sek niŋiy; gunap aŋgyak,
"Bi minim monmon aŋgip biy, minim kun
ak yerip asap?" Pen gunap aŋgyak, "Biyn-
imb par okok aŋgniŋbay tap gok asap aŋ-
gyak."

[19-20] Pen Pol nup dand kanjsol kay
mindeyak ak amiy aŋgyak, "Nand minim
kisenimb, biynimb okok kuyip apan ak,
miñiy chinup aŋgey, minim kiñiŋ kun
ak niŋrep gun aŋgyak." [21] Pen biynimb
miñmon Atens nimb gok sek, biynimb okok
nimb ap Atens mindeyak gok sek minim
kisenimb gunap niŋiy, aŋ mindonjun
aŋgiy gos anep niŋyiŋgipay. [22] Pen Pol
kanjsol mindeyak namb ak tikjakiy aŋgak,
"Nimb Atens biynimb. Yand nimbip
niŋbiyn. Nimb kilis yimb giy, tap gunap
aŋgniŋun aŋgiy, gos ak niŋbim. [23] Yand
akniy taŋgiy niŋbiyn; nimb kamb bind
keykey giy, tap keykey aŋgniŋbim rek,
yimb ak ar kun ak tikpik. Kamb bind bap
gaypik ak, yimb ak tikiy apik, 'Bi ma niŋbun
ak: kamb bind nup biy apik.' Minim ma
niŋbun aŋgiy tikpik kun ak, nimbip miñiy
kiñiŋ ak aŋgniŋg gispiyn.

[24] "Gor mankumb biy gay, tap okok
maŋgiysek gay gak ak, nuk biyomb yimb.
Semb biyoŋ sek, man biy sek kond mindip.
Biynimb gok korip akaŋ, tap gunap gayey,
nuk ap tap gayniŋgambay namb kun okok
mindonimuŋ rek ma ayip. [25] Nuk chinup
gay, añiŋ band ak yokek, añiŋ ayiŋg mind-
pun. Tap chin okok maŋgiysek, nuk nep
gayak. Nuk Bi kalrimey kun ak, chin tap
tep bap giy, nup ñinjun rek ma ayip. [26] Nuk
Andam nup nep gayek, Andam nuk pen tik
dand amiy apiy gek mey, biynimb keykey
okok maŋgiysek mindpun. Gor nuk nep gek
mey, biynimb gunap miñmon bap mindiy,
mind dand amiy, kisen nuk key aŋgak ñin
ak apek, biynimb okok nimb gunap ap tip
kun ak dipay.

[27] "Gor gek, ñin gunap kosyam mindpun
ak, yip gosimb niŋyaŋ aŋgiy gip. Nup
gosimb niŋniŋg, nuk par okok ma mindip;
chin yip mindip. [28] Ñin ar nuk ak mey, chin
mindpun. Pen bi minim kil tikep nimb
key gunap, Gor nup Bapiy chin aŋgyak ak,
niŋind aŋgyak. [29] Pen biynimb gok yenen
gol, kamb, tap gok diy, gos kiyk key niŋiy,
tap gunap gay aŋgniŋbay. [30] Wosrey Gor
minim nup ak ma niŋyiŋgipay rek, kuyip
minim gunap kuŋay ma aŋgak. Pen miñiy
biynimb miñmon okok maŋgiysek kuyip
aŋgip, 'Tap gunap aŋgniŋbim ak kirgiy, tap
yerip yerip timey gipim ak kirgiy, yip nep
gosimb niŋnimimb aŋgip.' [31] Aŋgip kun ak
niŋrep yimb ginjun. Kisen nuk key niŋimb
ñin bap apek, binuk yipund giy nep gip
ak yokek apiy, biynimb maŋgiysek kor giy,
bilokniŋgamb. Chin niŋbun: binuk chinup
kor yomb giniŋgamb kun ak, Gor gek kumiy
tip ak tikjakak aŋgak."

[32] Pol minim kun ak kun giy aŋgek, biyn-
imb mindeyak gok niŋyiŋg, gunap sik aŋ-
gyak; gunap aŋgyak, "Ñin gunap minim
kun ak tip aŋgenimin, chin niŋjun aŋgyak."
[33] Kun aŋgyakniŋ, Pol kuyip kiriŋg amnak.

[34] Pen miñmon Atens kun ak, biyn bi
gunap, minim nup ak kindik giy, Jiysis nup
gosimb niŋyak. Biyn bi kun gok mey, bi bap
yimb nup ak Dayoniysiyas. Nuk biyomb
kanjsol kiyk kun ak nimb bap. Biyn bap
yimb nuk Damariys. Pen biynimb bi yikop
gunap sek Jiysis nup gosimb niŋyak.

18

Pol Am Miñmon Koriyn Mindek

[1] Pol miñmon Atens kun ak kirgiy, miñ-
mon Koriyn amiy niŋak; [2-3] bi Jiwda ber,
miñmon Pontas nimb bap ap minderik.
Biynuk yimb ak Priysiyla; nuŋgumiy yimb
ak, Akiwiyla. Biber kun ak, kiyk am mindy-
iŋgipiyr; miñmon Yitaliy, Rom maŋ okok.
Kiyk kun giy am mindyiŋgipiyr ak pen,
ñin kun ak biyomb Kilodiyas, Jiwda gunap
miñmon Rom biy ma mindeniŋgiy aŋgek
mey, ap miñmon Atens kun ak minderik.
Biber kun ak, kiyk ser korip gayiŋgipiyr.
Pen Pol kunep, woŋg kun ak rek giyiŋgip ak
mey, am kiy yip mindiy, ser gok gayiŋgipay.

4 Pol nuk pen, Jiwda biynimb, Griyk biyn-
imb maŋgiysek niŋyaŋ aŋgiy, Jiwda lotiw
ñin ak waknin, nan-gep korip ak amiy, kiy
yip minim aŋg amiy apiy giyiŋgip.
5 Kun gi dand amiy, kisen Salas yip, Tim-
otiy yip miñmon Masedoniya kirgiy aperik,
ser giyiŋgip woŋg ak kirgiy, minek minek
Jiwda biynimb gok kuyip minim aŋgñiraŋ-
gyiŋg aŋgyiŋgip, "Bi Kiyŋ yomb key yimb
per kond mindyiŋgipun ak mey, Jiysis nep
aŋgyiŋgip."
6 Kun aŋgek, minim nup ak ma niŋiy, nup
aŋgjiweyak; Gor nup yenen kirpay aŋgiy,
chech nuk ak pipal pikyiŋg, kuyip aŋgak,
"Yand nimbip Gor minim ak aŋgñen ma
niŋbim ak, tap nimbik key. Miñiy nimbip
Jiwda biynimb kirgiy, biynimb Jiwda mer
gok kuyip aŋgñiniŋgayn aŋgak." 7 Kun
aŋgiy, kuyip kirgiy, bi Jiwda mer bap korip
ak amnak. Bi kun ak yimb nuk Taytas Jastas.
Nuk Gor nup aŋgniŋyiŋgip. Korip nuk ak
mindek; Jiwda nan-gep korip gol siŋak.
8 Pen Kriyspas, bi Jiwda nan-gep ko-
rip kond mindyiŋgip ak; biynimb nuk yip
mindeyak gok yip, Pol Jiysis minim aŋgak
ak, niŋind aŋgip aŋgiy, Jiysis nup gosimb
niŋiy ñiŋg pikyak. Koriyn biynimb gunap
kunep, Pol minim aŋgak ak niŋiy, Jiysis nup
gosimb niŋiy, ñiŋg pikyak.
9 Minek bap, Pol day niŋak; Biyomb ak
nup aŋgak, "Yand nand yip nep mind-
piyn ak mey, ma piriknimin; minim yip
ak biynimb gok kuyip monmon aŋgñin-
imin. 10 Miñmon yomb biy, biynimb yand
kuŋay yimb nep mindpay; biynimb gunap
nip timey giniŋgiy rek ma ayip aŋgak."
11 Kun aŋgek, Pol miñmon okok ma amnak;
miñmon kun anep mindiy, simiy nokom,
takin onep kaŋgol ak, Gor minim ak aŋgñi
mindyiŋgip.
12 Pen Rom biynimb gok, biyomb Galiyow
nup aŋgey, ap Akaya propens kond min-
dek ñin ak; Jiwda biynimb gok, Pol nup
niŋey miluk yapek, nup dand kor amiy
aŋgyak, 13 "Bi biy biynimb gok kuyip Gor
minim aŋgñispiyn aŋgiy, Rom biynimb mer
apay minim gok nep kuyip aŋgip aŋgyak."
14 Kun aŋgeyak, Pol minim kun ak pen
aŋgiyn aŋgakniŋ, biyomb Galiyow tikjakiy
kuyip aŋgak, "Nimb Jiwda biynimb. Bi biy
tap timey bap gombikop, minim nimb kor
gipim ak niŋbinip. 15 Pen nimb yikop apim,
'Bi biy yesek aŋgiy aŋgip, "Bi Kiyŋ yomb key
yimb per kond mindpun ak mey, Jiysis nep
aŋgiy," nasind sikop minim mer apay ak
gunap aŋgiy gip apim' ak, yand ma niŋniŋ-
gayn. Ak minim yand mer. Minim kun
ak nimbik key aŋgnimimb aŋgak." 16 Kun
aŋgiy, kuyip aŋg mis yokakniŋ, 17 kiyk mis
amyiŋg, bi Jiwda nan-gep korip kond min-
dep, Sosteniys nup kur diy pikyak. Nup kun
giyak ak pen; biyomb Galiyow niŋiy, minim
bap ma aŋgak.

*Pol Tip Ak Andkind Antiyok Siyriya Am-
niyn Aŋgiy Amnak*

18 Pen Pol miñmon Koriyn tapin mindiy,
mam ay gok kuyip aŋgak, "Nimbkaw min-
dem aŋgiy," Akiwiyla ber yip miñmon
Siyriya amnun aŋgiy, siyip diy saŋdiyak.
Am am miñmon Senkriya apay ak amjakiy,
Pol yand Gor nup chiŋgiy nep mindeniŋ-
gayn aŋgiy minim aŋgayiŋg, jun kas nuk ak
tikak.
19-22 Pen kiyk am am miñmon Yipiyses am-
jakiy, Pol nuk Jiwda nan-gep korip miŋgan
ak amiy, Jiwda biynimb gok yip, minim
aŋg amiy apiy gak. Kun gek, nup aŋgyak,
"Ñin gunap sek, chin yip biy mindenimin
aŋgyak." Kun aŋgyak ak pen, minim kuyip
ak ma diy aŋgak, "Nimb kaw mindem.
Gor yip yaw aŋgeniŋgamb; kisen andkind
winiŋgayn aŋgak." Kun aŋgiy, Akiwiyla
ber kuyip, biynimb kun gok yip aŋgay, nuk
siyip diy, am am miñmon Siysariya am-
jakiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok
kuyip, nimb mindpim aŋgiy, tip ak siyip
diy, miñmon Antiyok amnak.
23 Amiy, tapin yep ñin kaw bap mindiy
kuyip kirgiy, nuk am Galesiya propens okok
sek, Priysiya propens okok sek giraŋgyiŋg;
biynimb Jiysis nup nind gosimb niŋyak gok
kuyip, aŋgñirep gek, niŋrep giyak.

Binak Apolas Gak Minim Ak

24-25 Pen bi Jiwda miñmon Aleksandriya
nimb bap, ap Yipiyses mindek. Yimb nuk
ak Apolas. Nuk bi minim aŋgrep yimb giy;
Baybol buk day nind tikyak ak niŋrep yimb
giy gak ak mey; Jiysis minim ak biynimb
okok kuyip yipund giy nep aŋgak. Minim
aŋgak kun ak, Jon bi ñiŋg pikñemb niŋak
rek nep niŋiy aŋgak. Pen nuk Jiysis minim
gunap sek niŋrep ma gak. 26 Ñin kun ak
tikiy nuk ma pirikiy, Jiwda nan-gep korip

ak amiy, Jiysis minim ak monmon yimb
aŋgñak. Aŋgñek, Akiwiyla ber niŋiy, nup
dand korip kiyk ak amiy, Jiysis minim ma
niŋak won gunap, aŋgñirep yimb girik.
27-28 Kisen nuk Akaya propens amniŋ gek,
Yipiyses biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok, tep yimb am kuyip aŋgñiniŋgamb
aŋgiy, Akaya biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok kuyip minj bap tikiy aŋgyak,
"Bi Gor woŋg gip Apolas amjakek, nup din-
imimb aŋgyak." Kun aŋgey mey, Apolas
amjakiy, minj ak yomek, Akaya biynimb
Gor kuyip simb niŋiy gos tep ñek, Jiysis
nup gosimb niŋyak gok maŋgiysek, Apolas
nup diyak. Deyak, nuk pen tip kuyip ak
diy, Jiwda biynimb gok kuyip minek minek,
Baybol buk minim ar ak aŋgrep giyiŋ aŋ-
gak, "Bi Kiyŋ yomb key yimb aŋgiy, kond
mindpim ak mey, Jiysis nep aŋgak." Kun
giy aŋgrep gek, nup minim bap pen aŋg-
niŋgiy rek ma ayak. Kun gek, biynimb
gok Jiysis nup gosimb niŋiy, mindrep yimb
giyak.

19

Pol Yipiyses Taŋgiy Minim Aŋgak

1 Apolas miñmon Koriyn mindakniŋ, Pol
miñmon dum bap paŋind amiy, miñmon
Yipiyses amjakiy, biynimb Jiysis nup minim
niŋun aŋgyak gunap mindeyak. 2 Kuyip
niŋiy aŋgak, "Nimb Jiysis nup gosimb
niŋbik ñin ak, Gor Kawnan kunep dipik?"
Aŋgek aŋgyak, "Mer. Gor Kawnan
mindip aŋgiy chin ma niŋbun aŋgyak."
3 Aŋgeyak, Pol kuyip aŋgak, "Pen nimb
yenen ñiŋg pik pik?"
Aŋgek aŋgyak, "Chin Jon aŋgyiŋgip
minim ak diy, ñiŋg piknuk aŋgyak."
4 Kun aŋgeyak aŋgak, "Jon biynimb gok
aŋgek ñiŋg pikyiŋgipay ak; tap siy tap
timey gipun ak, yenen kun gipun aŋgiy
niŋey mey, kuyip ñiŋg pikñiyiŋgip. Pen
kuyip aŋgyiŋgip, 'Biyomb kisen winiŋgamb
ak apek, nup gosimb niŋnimimb aŋgy-
iŋgip.' Bi kisen winiŋgamb aŋgak kun ak,
Jiysis nep aŋgak."
5 Pol kun aŋgek, Jiysis biynimb nuk yimb
mindenjun aŋgiy, tip ak ñiŋg pikyak. 6 Pol
kuyip diniŋek, Gor Kawnan nuk ak kuyip
yokek, minim yimb keykey aŋgiy, day Gor
minim tep ak aŋgñiyak. 7 Bi anep wimiŋgan
ak rek kun giyak.
8 Pol takin omiŋal nokom, biynimb Jiwda
nan-gep korip wiyak gok yip, Gor biyn-
imb diy kond mindeniŋgamb minim ak aŋg
amiy apiy gi mindyiŋgip. 9 Pen biynimb
gunap, minim tep ak ma yimb diy, biynimb
mindeyak namb ak aŋgyak, "Kinjeŋ tep
amemb apay minim kun ak minim rek ma
ayip aŋgyak." Kun aŋgeyak, Pol biynimb
Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip nep
dand Tayrenas sikul korip yomb ak amiy,
kuyip minim aŋgñi mindyiŋgip. 10 Kun giy
aŋgñi mindek, simiy omiŋal yinek mey,
Jiwda biynimb gok diy, Griyk biynimb gok
diy, miñmon yomb Esiya mindeyak rek
maŋgiysek, Jiysis nup minim ak, kun kun
giy apay aŋgiy niŋyak.

Siypa Ñinuk Nup Giyak Minim Ak

11 Gor, Pol yip mindakniŋ, nuk tap
mageprek key yimb gunap giyiŋgip.
12 Biynimb gok tap gek, Pol aŋgsiyip chech
band nup gok dam, mumbwak ar kiyk
gok ay, jak amyiŋgipay. Kichekiy tap gok
ambaŋ ayiŋgip gok kunep mis amyiŋgipay.
13 Jiwda bi kunj tap gok giyiŋg, kichekiy
tap gok aŋgyokpun aŋgiy giraŋgyiŋgipay
gok, Pol gak rek niŋiy chin kunep gun
aŋgiy, kichekiy gok kuyip aŋgyak, "Jiysis
Biyomb Pol per aŋgniŋimb ak mindip rek,
mis amnoŋ aŋgyak." 14-16 Pen bi Gor nup
simboŋgep yomb Siypa, ñinuk onep ar ak
mindeyak. Kiyk kunep kichekiy tap gok
aŋgyokun aŋgiy aŋgeyak, kichekiy biynimb
ambaŋ ayak gok pen aŋgyak, "Jiysis yip,
Pol yip kuyip niŋbun ak pen, nimb bi an?"
Kun aŋgiy, bi kun gok kuyip talakiy, tapin
nep pikiy, chech kuyip gok tuŋgralikyokey,
daynep mindiy, korip kun ak kirgiy pirik
amniyak.
17 Pen minim kun ak, Jiwda biynimb,
Griyk biynimb, miñmon Yipiyses mindeyak
gok maŋgiysek niŋiy pirikiy, Jiysis yimb
nup ak tapin nep dand aranyak. 18 Jiysis
biynimb nuk mindeyak gok, gunap ap nan-
giy, kunj tap yerip timey giyak gok, miseŋ
aŋgyak. 19 Kunj tap gok giy, buk tik ayiŋgi-
pay gok, biynimb niŋmindyakniŋ, mon pik
daŋgiyey yinak. Buk tap kun gok, maniy
tawep namb ak ñin paŋgey, piyptiy tawsin
(50,000) rek amnak. 20 Pen miñmon Yipiyses
kun geyak, Biyomb minim nuk ak yomb
yimb gak.

Yipiyses Biynimb Kilpul Aŋgyak

21 Pen kun giy, kisen Gor Kawnan ak
Pol nup gos ñek aŋgak, “Yand Masedoniya
amiy, Akaya amiy, Jerusalem amniŋgayn.
Amiy, miñmon Rom kunep amniŋgayn aŋ-
gak.” 22 Kun aŋgiy, bi nup kond minderik,
Timotiy yip, Yirastas yip kuyip aŋgyokek,
miñmon Masedoniya amerik; nuk miñmon
Yipiyses takiy ñin kaw bap mindek.

23 Ñin namb kun ak, Yipiyses biynimb
yikop gunap, Jiysis nep mey; Gor yip jimñiy
mindep kinjeŋram ak mindip aŋgeyak, kiy
yip penpen giniŋ rek giyak. 24 Bi bap, yimb
nuk Demetriyas ak, bi gunap yip, tap gol
rek ak diy, tap yesek aŋgniŋyiŋgipay korip
achimb kilrimey gunap gayey, biynimb gu-
nap ap taw dam ay, biyn yomb chin Atemis
nup aŋgniŋep korip ak aŋgiy, aŋgniŋyiŋgi-
pay. Bi kun gok woŋg kun ak giy, maniy
yomb yimb diyiŋgipay rek, 25 Demetriyas
nuk bi nup woŋg giyak gok sek, bi woŋg
kiyk giyiŋgipay kun ak rek giyak gok sek
aŋgek, ap nan-geyak aŋgak, “Nimb niŋbim;
chin woŋg nokom kun biy giy mey, maniy
yomb yimb dipun. 26 Pen Pol apiy, biynimb
gok kuyip yesek aŋgiy aŋgip, ‘Ñin maŋgiy
diy tap gipay gok, tap aŋgniŋep mer aŋgip.’
Kun aŋgamb, Yipiyses biynimb gok diy,
Esiya propens biynimb okok diy maŋgiy-
sek niŋsipay. 27 Pol minim nuk ak aŋgek,
tap gon tawyiŋgipay ak, miñiy ma tawpay.
Pen ar kun anep ma aspiyn; biyn yomb
chin Atemis nup aŋgniŋbun ak kirgiy, korip
yomb nup aŋgniŋbay ak kirgiy gispay aŋgiy
aspiyn. Biynimb akniy nep nup ma kirpay,
biynimb okok kunep nup kirginiŋ gispay
aŋgak.”

28-29 Demetriyas kun aŋgek, bi kun gok
niŋiy, biyn yomb chin aŋgniŋbun ak nep
aŋgiy, meŋg miŋgan dand araniy aŋg amiy
apiy giyakniŋ, biynimb dawin yomb kun
animb kuŋaynep apiy, Pol binup omiŋal ak
kuyip, lipiŋg dand minim aŋgep tip ak am-
niyak. Binuk omiŋal kun ak, nuk yip Mase-
doniya nimb ap minderik. Yimb kiymiŋay
ak, Gayas yip, Ariystakas yip. 30 Pol pen,
biynimb ap nan-giy, minim aŋgeyak namb
ak amniyn aŋgek, bi Jiysis nup gosimb
niŋyak gok nup mer aŋgyak. 31 Gapman
biyomb gunap, Pol nup buŋgiy kiyk ak mey,
nup minim yokiy aŋgyak, “Biynimb ap nan-
giy, minim aspay namb ak ma amnimin
aŋgyak.”

32 Pen biynimb kuŋaynep ap nan-giy,
minim yomb aŋgiy, minim keykey yimb
nep aŋgyak. Kiyk minim kiñiŋ niŋiy aspun
ak aŋgiy ma niŋyak; monmon nep aŋgyak.

33 Bi Jiwda gunap, bi chin Aleksanda,
kuyip aŋgrep giniŋgamb aŋgiy, nup biyn-
imb namb ak yokeyak, nuk kuyip ñin tuŋg
milich giy, minim aŋgniŋg gakniŋ, 34 kiyk
niŋyak; nuk Jiwda nimb ak mey, meŋg
miŋgan dand araniy aŋgak, “Atemis nep
mey, biyn yomb chin aŋgiy,” tapin nep aŋg
mindeyak.

35 Kun giy aŋg mindey mindey; bi ñiwkil
tikep yomb kiyk ak tikjakiy kuyip aŋgak,
“Kapkap mindem aŋgak.” Kun aŋgek, kap-
kap mindyakniŋ aŋgak, “Yipiyses biynimb.
Miñmon chin biy, biyn yomb Atemis kamb
nuk gap rek, semb biyoŋ nimb jiw owak
ak diy, korip gayrep giy aŋgniŋbun ak; an
ma niŋimb aŋgiy, kilpul yomb ak aspim?
36 Minim kun ak, biynimb maŋgiysek niŋbay
nen: kirgim.

37 “Pen bi dand opim omiŋal biy, biyn
yomb Atemis nup aŋgniŋbun ak, nup ma
aŋgjiwiy, korip nup aŋgniŋbun tap gunap
siy ma dipiyr ak pen; kuyip dand opim.
38 Kun ak Demetriyas akaŋ, binuk gunap
minim mindek kor giniŋg, biyomb gok
mindpay ak mey, kor giniŋgiy. 39 Pen minim
miker gunap mindonimuŋ, ap nan-gipun
ñin ak nep aŋgnimimb. 40 Chin miñiy ap
nan-giy kilpul aspun ak, minim kiñiŋ bap
mindek ma aspun. Gapman biyomb yimb
bap, yenen ap nan-giy minim aspim aŋgek,
pen minim bap aŋgjun rek ma ayip aŋgak.”
41 Nuk kun aŋgiy, kuyip aŋgyokek, keykey
amniyak.

20

Pol Miñmon Masedoniya Amiy, Miñmon Griyk Amnak

1 Pen biynimb gok minim yomb aŋg
mindiy keykey amniyakniŋ, Pol biynimb
Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip suk
aŋgek apeyak; Gor minim gunap aŋgñirep
yimb giy, kuyip kirgiy, nuk miñmon Mase-
doniya amnak. 2 Amiy, kun okok taŋgy-
iŋg, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok
kuyip, Jiysis minim ak aŋgñi dam dam,
miñmon Griyk amjakak. 3 Amjakiy, takin

omiŋal nokom kun ak mindiy, kisen siyip
diy, Siyriya amniyn aŋgak ak pen; nuk
minim bap niŋak; Jiwda kay nup pik ayniŋg
geyak. Minim kun ak niŋiy, lum ar nep
andkind Masedoniya amniyn aŋgiy niŋak.
4-5 Pen Pol binuk yip taŋgeyak gok mey
Timotiy; Piras ñinuk Sopata miñmon
Beriya nimb; Ariystakas yip, Sekundas
yip Tesalonayka nimb; Gayas Debiy nimb;
Tikiykas yip, Tropiymas yip Esiya nimb. Bi
kun gok, Pol yip ap ap miñmon Piyliypay
apiy, kiyk nind miñmon Trowas amiy,
chinup kond mindeyak. 6 Jiwda ñin yomb
biret yiys sek ma ñimbun ñin ak mindon
pandikakniŋ, kisen siyip diy, ñin onep
mamind ak namb kiniy, miñmon Trowas
amjaknuk. Amiy, wiyk nokom bap kun
okok mindonuk.

Yiwraya Nup Gek Tip Tikjakak

7-8 Wiyk mindonuk kun ak, Sarirey
duŋgep won ak, biret wayn ñiŋniŋg am
korip ar biyoŋ nan-giy, Pol toy amniŋgayn
aŋgiy, minim aŋgakniŋ, niŋmindonuk.
Kun giy niŋmindon mindon, kisyim apek,
lam daŋgiy ay niŋmindonuk. 9 Pen bi
paranj bap, wiyndiw ar ak bisgiy, Pol
minim aŋgakniŋ, niŋmindek. Yimb nuk
ak Yiwtiykas. Nuk kun giy niŋmind mind,
wisin kalrimey yimb apek, wisin juk juk gi
gi, biyoŋ nimb gindam man biyaŋ pikek, am
biyaŋ diy niŋyak: pisnep kumiy mindek.
10 Pol nuk pen biyaŋ amiy, nup namb namb
diy aŋgak, "Gos kuŋay ma niŋnimimb; nuk
kim mindip aŋgak." 11 Kun aŋgiy, tip biyoŋ
amiy, biret gunap tipaŋg jimñiy ñimbiy, Pol
tip ak minim aŋg mindek mindek, miñmon
yapiy, pumb owakniŋ amnak. 12 Pen bi
paranj apyap pikak anup, dand korip amiy,
miñmiñ yimb giyak.

Pol Trowas Kirgiy Miletas Amnak

13 Pol chinup aŋgak, "Nimb siyip diy miñ-
mon Asos amenimimb; yand man ar apiy,
siyip diniŋgayn miñmon kun ak aŋgak."
14 Kun aŋgek, chin siyip diy am Asos amiy,
Pol nup kun ak diy, miñmon Mitiliyniy
amninuk. 15-16 Minek Mitiliyniy kirgiy, miñ-
mon Chiyos maŋ ak amjaknuk. Minek ak,
miñmon Samos amjakiy, Pol nuk gos bap
niŋak: Yipiyses amiy, sayn nep giraŋgiy,
Pendiykos ñin ak, Jerusalem ma niŋjun rek
ayek mey, Yipiyses silgiy, Miletas amninuk.

Pol Yipiyses Biynimb Kuyip Aŋgak Pisnep Amjipiyn Aŋgak

17 Miletas amiy, Pol minim yokek Yipiyses
amek, Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond
mindeyak bi gok kuyip aŋgak, "Mindpiyn
biy winiŋgiy aŋgak."
18 Kun aŋgek, apeyak aŋgak, "Nind
propens nimbip biy mawep ñin ak apiy,
nimb yip mindiy, mind dand amiy, yerip
yerip giyiŋgipiyn ak niŋbim. 19 Yimb yand
ma dand araninik; Krays nup woŋg ak
giñiniknin, Jiwda biynimb yip timey giniŋg
geyak, yip simb gek, siy aŋgyiŋg, minim
aŋgñinik. 20 Pen yand korip nimbip okok
akaŋ, nan-gipim tip okok amiy, minim tep
nup bap weygiy ma aŋgñinik; maŋgiysek
nep aŋgñinik. 21 Nimbip Jiwda biynimb gok
diy, Jiwda biynimb mer gok diy, aŋgrep
giy aŋgnik, 'Tap timey gipim ak kirgiy,
Gor aŋgip minim ak diy, Jiysis nup gosimb
niŋnimimb aŋgnik.'
22 "Pen miñiy niŋim! Gor Kawnan ak,
yip miñ rek ay, dand Jerusalem amjap ak;
yip yerip rek giniŋgamb ak ma niŋbiyn.
23 Pen yand niŋbiyn: miñmon gok miñ-
mon gok amjaken; Gor Kawnan ak yip
aŋgip, "Nand Jerusalem amey, nip kalam-
bis ayey, kosyam yimb mindeniŋgamban
aŋgip." 24 Pen ak minim ma mindip. Yand
keynep mindrep giyn aŋgiy gos ak ma
niŋbiyn. Yip pikniŋgambay aŋgiy, ma
pirikpiyn. Biyomb Jiysis, woŋg yip aŋgak
ak nep gosimb niŋbiyn ak mey, Gor chinup
simb niŋiy dip minim tep ak, aŋgyiŋg nep
mindeniŋgayn.
25 "Pen niŋim. Nimb biynimb akay akay,
Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb aŋ-
gen niŋbim gok, yip tip ak ma niŋniŋgam-
bim. 26 Miñiy amniŋg mey, nimbip miseŋ
aspiyn. Biynimb Gor minim ma niŋiy yi-
wur yomb diniŋgambay gok; tap kiyk key.
Yand yip mer. 27 Yand Gor minim bap ma
aŋgñimbiyn mer; maŋgiysek yimb nimbip
aŋgñimbiyn. 28 Nimb key niŋrep giy, biyn-
imb Gor Kawnan aŋgek kond mindpim gok
kuyip, niŋrep giy ginimimb. Bi kanj siyp-
siyp mokep gok, kanj kiyk gok kond min-
drep gipay rek, nimb biynimb Jiysis nup
gosimb niŋbay gok kuyip, kond mindrep
ginimimb. Gor chinup simb niŋiy, Ñinuk
nup yokek ap chinup aŋgiy kumak ak, sakiy
ma ginimimb. Niŋmindiy, biynimb nup

ker mindpay gok kuyip kond mindenim-
imb. [29] Yand niŋbiyn. Yand amen, kayn
sakiy gok apiy, kanj siypsiyp nimb mokpim
gok gunap siw ñiŋniŋgambay. [30] Biynimb
gunap pen tikjakiy, minim yesek yesek
aŋgiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋbay
gunap kuyip, lipiŋ dand kind kiyk okok
amniŋgambay. [31] Pen yand simiy omiŋal
nokom, miñmon nimbip Yipiyses mindiy,
pumbnamb kisyimken, simb gakniŋ, siy
aŋgyiŋ nimbip maŋgiysek aŋgñirep ginik.
Minim aŋgñinik kun ak sakiy ma ginimimb;
niŋyiŋ nep mindenimimb.
[32] "Yand nimbip Gor ñin ar ak ay
amjipiyn. Nuk nimb yip mindeniŋgamb.
Minim tep nup ak niŋnep mindiy mey;
biynimb suŋ-tep nuk gunap yip mindrep
giniŋgambim.
[33] "Nimb yip mindenik ñin ak, biynimb
gunap, chech maniy tap kuyip gok asimb
ma aŋgnik. [34] Ñin maŋgiy yand ak keynep
woŋg giy, bi yip taŋgyiŋgipun gok yip, tap
ñimbyiŋgipun. [35] Pen gipiyn kun ak rek
nimb kunep giy, biynimb simbgeprek gok
kuyip direp ginimimb. Biyomb chin Jiysis,
minim aŋgak ak niŋbim. Nuk aŋgak, 'Bi
gunap nimbip tap ñeniŋgambay, nimbip
tep giniŋgamb ak pen; nimb biynimb gu-
nap kuyip tap ñiniŋgambim ak, nimbip tep
yimb giniŋgamb aŋgak.' "
[36] Pol minim kun ak aŋgjiwiy, biyomb
Yipiyses nimb kun gok yip koŋgim yimiy,
Gor nup aŋgniŋyak. [37-38] Pen Pol bi kun gok
kuyip, kisen jomluk yip ak ma niŋniŋgam-
bim aŋgek, nup am kaykol giy, siy aŋgiy,
kuyip simb gakniŋ, nup namb ay dam siyip
miŋgan ak yokyak.

21

Pol Siyip Diy Jerusalem Amniŋ Saŋdak

[1] Pen chin Yipiyses biynimb kuyip, nimb
mindem aŋgiy saŋdinuk. Yiŋgen ak aprep
gek, yipund giy nep am am, Kos amn-
inuk. Pen minek Kos kirgiy, Rowdes amiy,
Patara amninuk. [2] Amiy niŋnuk; siyip bap
Piniysiya amniŋ gek mey, chin siyip kun
ak diy saŋdinuk. [3] Am am, Saypras ñin
aŋind kind okok ken mindakniŋ, niŋyiŋ
am am, Siyriya niŋnuk. Tap kakaw gok,
Siyriya yisik yokniŋ mey, am sua ginuk
Taya. [4] Taya sua giy, am biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok kuyip piyow niŋiy,
kiy yip wiyk nokom bap mindonuk. Pen
Gor Kawnan ak biynimb kun gok kuyip gos
ñek, Pol nup aŋgyak, "Jerusalem amniŋ
gispan ak ma amnimin aŋgyak." [5] Pen siyip
ak tap kakaw yisik yokdey, amjipun aŋgon,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak kun gok,
biyn ñapan kiyk gok maŋgiysek, chinup
dam ñiŋ gol ak yokey, kiy yip koŋgim
yimiy, Gor nup aŋgniŋnuk. Pen chin pen-
pen ñin piksakiy, [6] am siyip ak dinukniŋ,
kiyk andkind korip amniyak.

Aŋgabas Pol Nup Kun Kun Giniŋgambay Aŋgak

[7] Pen chin siyip diy Taya kirgiy, am sua
ginuk: Tolemeys. Sua giy, biynimb Jiy-
sis nup gosimb niŋyak gok kuyip aŋgnuk,
"Nimb mindpim aŋgnuk." Kun aŋgiy, ñin
bap kiy yip kun ak mindonuk. [8] Minek ak
kuyip kirgiy, am Siysariya amjakiy, Piyliyp
korip ak amninuk. Nuk bi yipenjiliys bap.
Nup mey, nind Jerusalem mindek, bi onep
kaŋgol ak yip aŋgayeyak, keñmaŋgiy bilok
ñiyiŋgipay. [9] Pen bi Piyliyp kun ak, panuk
onep tiŋgawip ak Gor minim aŋgyiŋgipay.
Pañ kun gok kiyk bi ma diyak. [10-11] Chin
Piyliyp yip mindonuk ñin namb kun ak,
bi Gor minim aŋgep Aŋgabas; miñmon Ji-
wdiya nimb ak apiy, Pol ler nup ak diy,
ñin tomb nuk gok tiwniŋgrimbikiy aŋgak,
"Gor Kawnan ak aŋgip, 'Bi ler nop kun biy
nup, Jerusalem amek, Jiwda biynimb nup
tiwniŋgrimbikiy, dam Rom biyomb gok
kuyip ñiniŋgambay aŋgip aŋgak.' " [12] Kun
aŋgek, chin maŋgiysek minim kun ak niŋiy,
Pol nup aŋgnuk, "Jerusalem ma amnimin
aŋgnuk."
[13] Aŋgonuk, nuk pen aŋgak, "Yip yenen
simb niŋiy siy aŋgem, yip simb gisap. Yand
Jerusalem amiy, Jiysis minim ak aŋgniŋ-
gayn. Yip kalambis ayniŋgambay akaŋ, pik
ayniŋgambay ak, ma piriksipiyn. Monmon
am aŋgniŋgayn aŋgak."
[14] Pen chin Pol nup kun giy aŋg mer
niŋiy aŋgnuk, "Bapiy Gor key niŋimb rek
giniŋgamb aŋgnuk."

Jerusalem Biynimb Pol Nup Aŋgjiwyak

[15-16] Pen chin kun giy Siysariya mindiy,
Jerusalem amniŋ, tap chin gok moka giy,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak miñmon
kun okok nimb gunap poŋind, Jerusalem
amonuk; chinup dam Nason korip ak ayey

kininuk. Bi Nason kun ak, miñmon Saypras
nimb. Nuk Jiysis nup nind nep gosimb
niŋak. 17 Biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak
gok maŋgiysek, chinup niŋey tep gak.

18 Minek minim aŋgniŋ; biyomb Jiysis
biynimb nuk gok kuyip kond mindyiŋgip
Jemis nup niŋniŋ amiy niŋnuk: nuk bi
woŋ jimñiy gep gunap yip, ap nan-giy
mindeyak. 19 Pen chin amjakiy, Pol kuyip,
nimb mindpim aŋgak. Pol pen, Gor nup
kond mindakniŋ, Jiwda biynimb mer miñ-
mon okok taŋgiy, tap yerip yerip gak ak,
biyomb kun gok kuyip kesim diñak. 20 Kiyk
minim kun ak niŋiy, Gor nup tep aŋgiy,
Pol nup aŋgyak, "Mam. Nand niŋban: Ji-
wda biynimb tawsin kuŋaynep, Jiysis nup
gosimb niŋbay ak pen, kilis timey giy apay,
'Chin Jiwda gok, Jiwda biynimb giyiŋgipay
ar ak nep ginjun apay.' 21 Kun gipay rek,
Jiwda biynimb okok nimb gunap, Jerusalem
biy apiy, niŋrep ma giy apay, 'Pol nuk, Gor
minim Mosis wosrey aŋgiy tikak ak kirgiy,
chin Jiwda gipun gipun ar ak kirgiy, Jiwda
biynimb miñmon paryomb okok mindpay
gok kuyip aŋgip, "Ñi nimb gok kumbak ma
tiknimimb aŋgip" apay.'

22 "Kiyk minim niŋrep ma giy, nip apay
kun ak, chin yerginjun? Nand Jerusalem
biy opan rek, biynimb kun gok nip niŋiy,
minim yomb aŋgniŋgambay. 23-24 Kun ak bi
chin omiŋal omiŋal, chin Jiwda gipun miñ
ar ak kindik giy, Gor nup minim bap niŋind
yimb aspun aŋgyak ak mey, Gor nup tap
pik daŋgiy simboŋg ñiniŋg gispay rek; nand
am ñin onep ar ak kiy yip ñiŋg pik tep
giy, tap Gor nup simboŋg ñiniŋgambay gok
taw ñenimin simboŋg ñiy mey, jun kas kiyk
ak tikniŋgambay. Kun geniŋgamban mey,
biynimb maŋgiysek nip minim aŋgyak kun
ak, yesek nep aŋgyak ak niŋniŋgambay.
Nand Jiwda nimb ak mey, chin Jiwda gipun
rek nep gipan aŋgniŋgambay. 25 Pen biyn-
imb Jiwda mer Jiysis nup gosimb niŋbay
gok kuyip, minj tikyokiy aŋgnuk:

'Jiwda kay gipay gipay rek gun aŋgiy,
kosyam giniŋgambim. Kun ak tap gunap
nep ginimimb. Biynimb gunap tap yesek
okok simboŋgyiŋ, kimin kanj pikeniŋgiy,
nimb ma ñiŋnimimb. Kimin kanj tap gok
likañ sek ma ñiŋnimimb. Kun ak kimin,
kanj tap gok kuŋam tuŋgwikey kumek,
likañ sek mindeniŋgamb rek ma ñiŋnim-
imb. Biyn siy bi siy ma ginimimb aŋgiy,'
minj tiknuk aŋgyak."

26 Kun aŋgeyak, Pol minim kuyip ak
diy; minek, bi omiŋal omiŋal tap simboŋg
ñiniŋg giyak kun gok yip, ñiŋg pik tep giy;
Gor aŋgniŋep korip ak amniyak. Amiy, Pol
bi mindeyak gok kuyip aŋgak, "Chin ñin
onep kaŋgol ak mindiy, ñin ar ak, Gor nup
tap ñiŋemb gunap keykey dand apiy, nup
simboŋg ñiniŋgambun aŋgak."

Jiwda Biynimb Pol Nup Chichiy Diyak

27-28 Kun aŋgiy, ñiŋg pik mindyakniŋ, ar
ñin ak maŋ owakniŋ, Jiwda biynimb Esiya
mindiy wiyak gunap niŋyak: Pol Gor aŋg-
niŋep korip miŋgan ak mindek. Niŋiy,
nup chichiy diy, meŋg miŋgan dand araniy
aŋgyak, "Chin Yisrel biynimb maŋgiysek
tikjakiy, bi timey gip biy di mindenjun.
Miñmon okok taŋgiy, per timey nep gip bi
ak mey biy. Chin Jiwda biynimb gipun ar
ak timey aŋgiy, Mosis aŋgiy tikak minim ak
timey aŋgiy, Gor aŋgniŋep korip biy aŋgji-
wiy gip. Jiwda biynimb mer Gor aŋgniŋep
korip miŋgan biy ma dand owep gok kuyip,
monmon dand wip aŋgyak." 29 Kiyk minim
aŋgyak kun ak, gos nep niŋiy aŋgyak. Pol
yikop Tropiymas yip, Gor aŋgniŋep korip
maŋ okok taŋgek niŋiy mey aŋgyak, "Pol
binak Tropiymas miñmon Yipiyses nimb ak
yip, Gor aŋgniŋep korip miŋgan ak amimb
aŋgyak."

30 Kun aŋgey, minim kun ak biynimb okok
maŋgiysek niŋiy, ap Pol nup di mis biyaŋ
yokiy, kinjeŋ ak giñiyak. 31-32 Giñiy, kilpul
yomb aŋgyiŋ, Pol nup pisnep pikayniŋ
rek giyak. Pen giyak minim kun ak,
amiybi yomb yimb mindek ak amek, nuk
binuk kuŋaynep poŋind kasek apchakeyak
niŋiy, Pol nup pikayniŋ geyak ak kir-
giyak. 33 Amiybi yomb kun ak apiy, Pol nup
chichiy diy, binuk gok kuyip aŋgak "Nup
sen omiŋal ayñinimimb aŋgak."

Aŋgek, aŋgak rek geyak, biynimb
mindeyak gok kuyip aŋgak, "Nuk tap
yergamb nup kun gispim?"

34 Aŋgek, kiyk minim keykey aŋgey, kilpul
yomb yimb gak. Kun gek amiybi yomb
ak, binuk gok kuyip aŋgek, Pol nup dand
korip yomb kiyk ak amniŋ; 35 dand korip
kinjeŋrumb gol siŋak amjakyakniŋ, biyn-
imb kuŋaynep kisen giy, Pol nup timey

giniŋg nep giyak. Kun giyak rek, amiybi
gok nup di wanjrem ar ak ay, dand amniyak.
36 Pen biynimb kun gok, Pol nup aŋgyak,
“Nup pisnep pikayim! Nup pisnep pikayim
aŋgyak.” 37 Kun aŋgyak ak pen; amiybi gok
Pol nup dand korip miŋgan biyaŋ amniŋg
giyakniŋ, nuk Griyk minim aŋgiy, amiybi
yomb yimb anup aŋgak, “Yand minim nip
bap aŋgnim akaŋ?” Aŋgek, amiybi yomb
yimb ak aŋgak, “Nand Griyk minim niŋban
sek? 38 Yand aŋgniŋbiyn-eŋ, nand mey,
bi Yijip nimb; bi penpen gipay kuŋay
yimb diy, dam miñmon nep okok, weygey
mindeyak bi anep aŋgniŋbiyn. Pen nand
Griyk minim ak aspan aŋgak.”
39 Aŋgek, Pol aŋgak, “Yand bi Jiwda bap.
Yip tikyak, miñmon yomb Tasas Siyliysiya
propens. Pen yip yaw aŋgenimin, yand
biynimb guniy kuyip minim aŋgnim aŋ-
gak.” 40 Aŋgek, amiybi yomb yimb ak, yaw
kun ginimin aŋgek, Pol korip ak yirar rek
giy tawind tapay ar ak taw mindiy, ñin dand
aranek, biynimb gok minim ma aŋgyakniŋ;
nuk Hiybriw minim aŋgiy kuyip minim
aŋgñak.

22

1 Pol nuk kuyip kun giy, Hiybriw minim
aŋgiy aŋgak, “Bapiy sikop diy, mam sikop
diy, nimb minim aŋgniŋg gispiyn ak
niŋmindenimimb aŋgak.” 2 Kun aŋgek,
minim minim aŋgiy mer, kapkap yimb
mindyakniŋ, 3 kuyip aŋgak, “Yand Jiwda
nimb ak pen, yip tikyak miñmon yomb
Tasas Siyliysiya propens. Pen yand ap
Jerusalem biy, tiysa Gameliyel yip mindiy,
yomb ginik ak mey, apis basind sikop yerip
yerip aŋgyak minim ak maŋgiysek, yip
aŋgñek niŋnik. Kun ak, nimb Gor nup
direp gun aŋgiy, kilrimey nep gipim rek,
yand kunep giyiŋgipiyn. 4 Biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok kuyip, timey yimb
giyiŋgipiyn. Kuyip pik ayin aŋgiy, biynimb
gok monmon miñ ay, dand kalambis
amyiŋgipiyn.
5 “Giyiŋgipiyn kun ak, biyomb Gor nup
simboŋgep gok sek, bi kanjsol gok sek aŋg-
niŋem, kiyk yesek aŋgip ma aŋgniŋgam-
bay; niŋind aŋgip aŋgniŋgambay. Biy-
omb kun gok, yand Damaskas amniŋg
genik, yip minj gunap tikñiyak. Minj kun
ak tikiy aŋgyak, ‘Pol nup kondenimimb;
nuk Damaskas biynimb Jiysis nup gosimb
niŋbay gok kuyip miñ ay, dand Jerusalem
biy winimuŋ aŋgyak.’ Pen yand minj kun
ak diy kuyip miñ ay, dand Jerusalem apen,
gos niŋniŋgambay aŋgnik.

Pol Jiysis Nup Gosimb Niŋak Kesim

6 “Pen yand minj kun gok bi gunap yip
dand am am, pumbnamb yoŋ won ak,
Damaskas maŋ maŋ ginukniŋ, melik yomb
ak, semb ar biyoŋ nimb añiñak rek diy
owak. 7 Kun gek, yand apyap pikniknin,
minim bap yip aŋgak, ‘Sol! Sol! Yip yenen
per timey gipan?’
8 “Aŋgek, yand aŋgnik, ‘Biyomb! Nand
an?’
“Aŋgenik, ‘Yand bi Jiysis Nasaret nimb:
yip per timey gipan anep aŋgak.’
9 “Bi yand yip amonuk gok, melik yomb
ak niŋyak ak pen; minim maŋgiy ak ma
niŋyak. 10 Yand pen aŋgnik, ‘Biyomb.
Yerginim?’
“Aŋgenik, yip aŋgak, ‘Tikjakiy, Damaskas
amiy, Gor nup yerer giniŋgamban ak, nip
aŋgniŋgambay aŋgak.’ 11 Melik kun ak,
yomb yimb giy, windin yip ak pisnep koy
gek, niŋnim rek ma ayak. Kun gek, bi yand
yip amninuk gok, yip ñin kind ak diy, dand
Damaskas amniyak.
12 “Pen Damaskas bi bap mindek. Yimb
nuk ak Ananayas. Nuk Gor minim ak niŋrep
giy, minim chin yerip yerip mindip ak
niŋrep yimb giy gak. Bi kun anup, Jiwda
biynimb Damaskas mindeyak gok, maŋgiy-
sek aŋgyak, ‘Ak bi tep yimb aŋgyak.’ 13 Pen
nuk, yand mindenik maŋ siŋak apiy aŋgak,
‘Mam Pol, windin tip niŋan aŋgak.’ Kun
aŋgakniŋ, windin yip koy gak ak, pisnep
suŋ ayakniŋ, nup niŋnik. 14 Yip aŋgak, ‘Gor
Biyomb, basind apis sikop aŋgniŋyiŋgipay
ak, nip diy woŋg nuk ak ayniŋg gisap ak
mey, Ñinuk Krays nup miseŋ niŋiy, minim
nuk ak miseŋ niŋiy gipan. 15 Nip yerer
gamb niŋban kun ak, biynimb gok kuyip
aŋgñiniŋgamban. 16 Kun ak ma kond min-
denimin; tikjakiy Gor nup aŋgniŋiy, ñiŋg
pikeniŋgamban; timey gipan gach ak, Gor
wiykyokniŋgamb aŋgak.’

Jiwda Mer Okok Kuyip Aŋgñinimin Aŋgak

17 “Kun aŋgek, aŋgak rek nep ginik. Kisen
miñmon Jerusalem biy apiy, Gor aŋgniŋep
korip ak amiy, Gor nup aŋgniŋ mindiy,
day niŋnik ak: 18 Jiysis yip aŋgak, ‘Kasek

Jerusalem kirgiy, miñmon key okok amnimin. Biynimb guniy minim tep yip ak
aŋgeniŋgamban, ma niŋniŋgambay aŋgak.'
19 "Kun aŋgek, yand aŋgnik, 'Biyomb.
Kiyk key yip niŋbay; yand nind nan-gep ko-
rip okok amiy, biynimb nip gosimb niŋyak
gok kuyip kalambis ay, takiy nep piky-
iŋgipiyn. 20 Pen ñin bap, bi minim tep nip
aŋgep Stiypin nup pikayakniŋ, panj aŋgiy,
bi nup pikeyak gok chech kiyk tuŋgasik
ayak gok kond mindenik aŋgnik.' 21 Kun
aŋgenik, Biyomb ak yip aŋgak, 'Yand nip
aŋgyoken, am Jiwda mer gok kuyip, minim
aŋgñiniŋgamban aŋgak.' "

Amiybi Yomb Ak Pol Nup Kond Mindek

22 Jiwda biynimb, Pol minim aŋgak ak
niŋmind dand amiy, minim kun ak aŋgek
niŋiy, kiyk minim yomb yimb aŋgiy aŋ-
gyak, "Bi kun ak rek ma mindenimuŋ; nuk
Gor nup aŋgjiwsap rek, nup pisnep pikayep
aŋgyak."
23 Kun aŋgyiŋg, chech yomb kiyk gok
tuŋgasik yokiy, silkul gok yipruŋg diŋgey
aranak. 24 Kun geyak, amiybi yomb yimb
ak, binuk gunap kuyip aŋgak, "Nup dand
korip miŋgan amiy, pikenimimb, biynimb
guniy yenen nup minim yomb aspay kiñiŋ
ak, nimbip aŋgnimuŋ aŋgak."
25 Kun aŋgek, nup pikniŋg, dand amiy
miñ tiwniŋg ayak. Pen Pol amiybi yomb
yep maŋ kun siŋak jak mindek anup aŋ-
gak, "Chin Rom biynimb low bap kun giy
mindip? Bi Rom nimb yipund giy gok kuyip
kor ma giy, monmon pikpay sek?"
26 Pol kun aŋgek, amiybi yomb kun ak,
amiybi yomb yimb anup aŋgak, "Nand
yergining gispan? Bi kun ak nuk Rom
yipund giy aŋgak."
27 Kun aŋgek, amiybi yomb yimb ak apiy,
Pol nup aŋgak, "Nand Rom nimb yipund giy
akaŋ, yip aŋgey niŋiyn?"

Aŋgek, Pol aŋgak, "Yaw. Yand Rom nimb
yipund giy aŋgak."
28 Aŋgek, amiybi yomb yimb ak aŋgak,
"Yand maniy yomb yimb ak yokiy mey,
Rom bi mindpiyn aŋgak."

Aŋgek, Pol pen aŋgak, "Rom kay yip
tikyak ak mey, yand Rom bi mindpiyn aŋ-
gak."
29 Kun aŋgek, bi nup miñ ayak gok
pirikyak. Amiybi yomb yimb ak, bi biy Rom
nimb ak pen; nup miñ aypiyn aŋgiy, kunep
pirikak.
30 Minek pen, amiybi yomb yimb ak, Jiwda
kay Pol nup minim yerip aspay ak niŋrep
giyn aŋgiy, Gor nup simboŋgep yomb gok
sek, bi Jiwda kanjsol gok sek maŋgiysek,
suk aŋgek ap nan-geyak, aŋgek Pol nup am
wisik dand apiy, mindeyak maŋ siŋak ayak.

23

Pol Jiwda Kanjsol Gok Kuyip Minim Aŋgak

1 Pol nup kun giy wisik dap ayeyak; nuk
Jiwda kanjsol kun gok kuyip niŋmindyiŋg
aŋgak, "Mam sikop. Yand Gor aŋgip rek per
gipiyn ak mey, gospar ayiŋg ma mindpiyn
aŋgak."
2 Kun aŋgek, Ananayas Gor nup sim-
boŋgep biyomb yimb ak, bi maŋ siŋak
mindeyak gok kuyip aŋgak, "Minim yesek
aŋgip joŋimb band, ak piktopil gim aŋgak."
3 Kun aŋgek, nup pikeyak, Pol nuk biy-
omb kun anup aŋgak, "Biynimb gok nip
niŋey, bi tep rek mindpan ak pen; gos
timund nak ak, timey yimb niŋban. Kun
gipan kun ak, Gor nip pen pikniŋgamb.
Chin Jiwda gipun rek niŋiy, yip kor gipan
ak pen; Jiwda gipun ar ak kirgiy, 'Nup
monmon pikim apan' aŋgak."
4 Pol kun aŋgek, bi maŋ siŋak mindeyak
kun gok aŋgyak, "Gor nup simboŋgep biy-
omb yimb anup aŋgjiwsipan?"
5 Aŋgey, Pol aŋgak, "Mam sikop. Nuk
Gor nup simboŋgep biyomb yimb aŋgiy
ma niŋbiyn. Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
'Biyomb nimb gok kuyip ma aŋgjiwnimimb
aŋgyak.' "
6-8 Won kun ak Pol niŋak; bi kanjsol
mindeyak kun gok, gunap Sanjiwsiy biyn-
imb niŋbay rek niŋyak, gunap Peresiy biyn-
imb niŋbay rek niŋyak. Bi Sanjiwsiy gok
gos kiyk ak niŋiy aŋgyiŋgipay, "Enjol gok
ma mindpay. Kawnan ma mindip. Biynimb
gok kumiy pisnep kumbay aŋgyiŋgipay."
Pol nuk layn keykey mindeyak kun ak niŋiy,
minim yomb aŋgiy aŋgak, "Mam sikop.
Basind apis yand gok maŋgiysek Peresiy
biynimb: yand kunep Peresiy bap. Biynimb
kumiy tikjakpay minim ak aŋgen, yip pen
kor gispay aŋgak."
9-10 Kun aŋgek, bi Sanjiwsiy kanjsol gok
asik key ay, bi Peresiy kanjsol gok asik key
ay, kilpul yomb aŋgyak. Aŋgeyak, Peresiy

kay bi low tiysa kiyk gok, meŋg miŋgan
dand araniy aŋgyak, “Bi biy tap timey bap
gip aŋgiy, ma apun. Nuk Damaskas amnak
ñin ak, Gor Kawnan ak akaŋ, enjol bap
niŋak rek ayip; chin ma niŋbun aŋgyak.”
Kun aŋgiy, penpen aŋg dand amniyakniŋ,
amiybi yomb yimb ak niŋiy, mindak kun
aŋg dand amiy, Pol nup tuŋgrik day day
ayniŋgiy rek ayek niŋiy, amiybi nuk gok
kuyip aŋgek, Pol nup poŋind dam korip
kiyk yomb miŋgan ak ayak.
11 Pen ñin kun ak kisyimken biyaŋ, Jiy-
sis ap Pol mindek siŋak jak mindiy aŋgak,
“Gos sek mindenimin. Minim tep yand ak
Jerusalem biy apan rek, Rom amiy, kunep
aŋgnimin aŋgak.”

Pol Nup Pikniŋgambun Aŋgyak

12-13 Minek pen, Jiwda biynimb ñin ji-
wiy omiŋal rek ap nan-giy, minim aŋg
ar nokom ay aŋgyak, “Chin Pol nup ma
pikaypun won biy; tap ma ñimbiy, ñiŋg
ma ñimbiy giniŋgambun aŋgyak.” 14 Kun
aŋgiy, am Gor nup simboŋgep biyomb gok
sek, bi kanjsol yikop gok sek kuyip aŋ-
gyak, “Chin niŋind yimb apun. Tap ma
ñiŋniŋgambun: Pol nup pisnep pik ay mey,
kisen tap ñiŋniŋgambun. 15 Kun ak nimb,
amiybi yomb anup minim yokiy, yesek
aŋgiy aŋgnimimb, ‘Pol nup dand biy apey,
nup minim gunap sek aŋgniŋ tep ginjun
aŋgnimimb.’ Yesek kun aŋgem mey, chin
ñiluk ay mindoniŋgambun; apeniŋgamb,
pisnep pikayniŋgambun aŋgyak.”
16 Pen Pol nunay ñinuk ak, Pol nup
pikayniŋ giyak minim kun ak niŋiy, num-
bap Pol nup dam ayak korip ak amiy,
aŋgñak. 17 Aŋgñek, Pol niŋiy, amiybi kuyip
kond mindep bi bap nup aŋgak, “Bi paranj
biy, minim bap mindip. Nup poŋind amiybi
yomb yimb mindip ak amey, minim kun ak
aŋgaŋ aŋgak.”
18 Aŋgek, nunay ñinuk kun anup poŋind
amiybi yomb yimb mindek ak amiy aŋgak,
“Pol kalambis bi ak aŋgip, ‘Bi paranj biy
minim bap mindip nen, nup poŋind dand,
biyomb yimb ak mindip amey, minim kun
ak aŋgnimuŋ aŋgek;’ poŋind aswiyn aŋ-
gak.”
19 Kun aŋgek, amiybi yomb yimb ak, ñi
kun anup ñin kind ak diy, poŋind gol okok
amiy aŋgak, “Yip minim aŋgniŋ apan kun
ak, aŋgan aŋgak.”
20 Aŋgek, ñi paranj kun ak aŋgak, “Ji-
wda biynimb gok toy nip minim yokiy,
yesek aŋgniŋgambay, ‘Pol nup dand kanjsol
mindpay ak apenimin, minim gunap sek
aŋgniŋrep ginjun aŋgniŋgambay.’ 21 Kun ak
minim kiy aŋgniŋgiy ak, ma niŋnimin. Bi
kiyk ñin jiwiy omiŋal rek, Pol nup ñaŋg ay
nep mey, tap ñiŋniŋgambun aŋgiy, minim
aŋgaypay. Kiyk minim nip ak niŋiy, kun
ginjun aŋgiy kond mindpay aŋgak.”
22 Kun aŋgek, amiybi yomb yimb ak niŋiy,
nup aŋgyokyiŋg aŋgak, “Biynimb gunap
kuyip niŋiy, amiybi yomb yimb anup, kun
kun giy aŋgiy aswiyn ma aŋgnimin aŋgak.”

Pol Gapman Biyomb Piyliyks Mindek Ak Amnak

23 Amiybi yomb yimb ak kun aŋgiy,
amiybi kond mindep nuk omiŋal ak suk
aŋgek aper aŋgak, “Pol nup pik ayniŋg
minim aspay. Kun ak miñiy kisyimnamb
biyaŋ, nup poŋind dand Siysariya amn-
imimb. Bi kusay diniŋgiy gok, ñin jiwiy
onep wanjrem ak diy, amiybi gok, ñin jiwiy
onep wanjrem ak diy, kanj hos sek diniŋgiy
gok, ñin jiwiy omiŋal nokom, andikiy onep
wanjrem ak diy dand amnimimb. 24 Pol nup
hos gunap sek di namb ay, poŋind dam,
gapman biyomb Piyliyks mindip ak yokiy
winimimb aŋgak.”
25 Kun aŋgiy, nuk biyomb Piyliyks nup
minj bap tikiy aŋgak, 26 “Yand Kilodiyas
Liysiyas; nip gapman biyomb Piyliyks minj
tiksipiyn. ‘Nand mindpan?’ 27 Bi nip yok-
sipiyn biy, Jiwda biynimb pikayniŋg gey,
yand niŋnik: nuk bi Rom nimb ak niŋiy
mey, amiybi yand gunap yip amiy, nup
dand winuk. 28 Dand apiy, nup pikniŋg
giyak minim kiñiŋ kun ak niŋiyn aŋgiy, nup
dand kanjsol miytiyŋ kiyk ak amiy niŋnik:
29 Jiwda biynimb kiyk gipay rek minim ar
gunap nep mindek. Pen nuk tap gunap gek,
nup pisnep pik ayep akaŋ, kalambis ayep
minim kiñiŋ bap ma mindek. 30 Pen minim
bap apay, ‘Bi kun anup ñiluk ay mindiy
ñaŋgniŋgambun aŋgey’ mey, nand mind-
pan ak yoksipiyn. Bi nup minim aspay kun
gok, kunep aŋgyoken amiy, minim kiñiŋ
kun ak nip aŋgniŋgambay. Tep.”
31 Amiybi yomb yimb ak kun aŋgiy, minj
tikñek; amiybi gok, Pol nup kisyim biyaŋ
nep poŋind am am, Antiypatriys amjakyak.

32 Minek, amiybi yikop gok maŋgiysek and-
kind korip wiyak. Amiybi kanj hos sek gok
nep, Pol nup dand Sisariya amiy, 33 gapman
biyomb anup minj ñiy aŋgyak, “Kalambis bi
dand opun biy, yimb nuk Pol aŋgyak.”

34 Biyomb ak nuk minj riytiym giniŋgiy,
Pol nup aŋgak, “Nand propens akay nimb?”

Aŋgek, Pol aŋgak, “Propens yand
Siyliysiya aŋgak.”

35 Kun aŋgek, biyomb ak niŋiy nup aŋ-
gak, “Bi nip minim apay gok apey, minim
aŋgniŋgambun aŋgak.” Kun aŋgiy, binuk
gunap kuyip aŋgak, “Nup dam gapman
biyomb Herot korip ak ay, kond mindrep
ginimimb aŋgak.”

24

Jiwda Biyomb Gok Pol Nup Kor Giyak

1 Pol nup kun giy dam ayey, ñin onep tiŋ-
gawip ak mindek. Minek mamind ak, Gor
nup simboŋgep biyomb yimb Ananayas,
Siysariya amniŋ, Jiwda kanjsol kiyk gunap
poŋind, bi minim aŋgep kiyk Tetiwlas yip,
Siysariya amniyak. Amiy, gapman biyomb
Piyliyks nup niŋiy aŋgyak, “Pol nup kor gun
aŋgyak.”

2 Kun aŋgeyak, gapman biyomb ak, Pol
nup aŋgek apek, bi minim aŋgep Teti-
wlas, Pol nup kor giniŋ, gapman biyomb
Piyliyks nup aŋgak, “Nand mey, gos niŋrep
giy chinup kond mindey mindrep gipun.
3 Gipan kun ak, chin nip tep yimb apun. 4 Nip
minim paryomb ma aŋgniŋgayn; minim
maŋ won aŋgniŋ gispiyn ak, timund pik
niŋnimin.

5 “Chin niŋbun: bi kun biy per timey nep
gip. Miñmon akay akay amimb okok, Jiwda
kay kuyip tuŋgasik keykey ayakniŋ, pernep
penpen gipay. Biynimb Jiysis bi Nasaret
nimb anup gosimb niŋbay gok, biyomb kiyk
mey kun ak. 6-7 Nuk Gor aŋgniŋep korip
chinup ak kunep gek timey ginimuŋ rek
ayek mey, nup diy, tap chinup gip kun
ak kor giniŋ gonuk, amiybi yomb yimb
Laysiyas, kaljiw apiy, 8 nup dand amiy aŋ-
gak, ‘Bi nup kor giniŋ gipay gok, biyomb
Piyliyks mindip ak amiy, kor giniŋgiy aŋ-
gak.’ Kun aŋgek mey, miñiy opun. Minim
kun ak, Pol nup aŋgniŋeniŋgamban, nuk
key, nup kor gipun minim kiñiŋ ak aŋgek,
niŋniŋgamban.” 9 Tetiwlas kun aŋgek, bi Ji-
wda ap mindeyak gok, minim nup ak kindik
giy aŋgyak, “Niŋind yimb aŋgip aŋgyak.”

Pol Biyomb Piyliyks Nup Minim Aŋgak

10 Gapman biyomb ak, Pol nup minim
aŋgan aŋgek, Pol aŋgak, “Nand simiy
kuŋaynep miñmon biy kond mindiy,
niŋrep gipan rek, yipund giy nep aŋg-
niŋgamban. Kun ak mey, yip tep gakniŋ
nip minim aspiyn. 11 Yip Jerusalem per
giraŋgip aŋgey ma niŋniŋgamban; yand
Gor nup aŋgniŋiyn aŋgiy, menikarik siŋbiy
nep, Gor aŋgniŋep korip ak amninik.
12 Yand biynimb gunap diy Gor aŋgniŋep
korip ak akaŋ, Jiwda nan-gep korip okok
akaŋ, dawin yomb namb okok akaŋ;
simbwur timey gep rek minim gunap
ma aŋgnik. 13 Yip miñiy kor gispay ak,
nand niŋniŋgamban; minim kiñiŋ bap ma
mindeniŋgamb.

14 “Pen nip minim bap miseŋ aŋgniŋ
gispiyn. Yip apay ‘Pol chin Jiwda gunap
gipun rek ma gip. Nuk Jiysis nup kisen
giyiŋ, Gor nup aŋgniŋimb apay.’ Minim
kun ak niŋind apay. Yand Jiysis binuk yimb
ak mey, kun gipiyn. Apis basind sikop Gor
aŋgniŋyiŋgipay anep, yand aŋgniŋbiyn. Bi
Gor minim aŋgep gok, minim tikyak ak
ma kirpiyn. 15-16 Jiwda gunap, ‘Biynimb tep
gok sek, biynimb timey gok sek maŋgiysek,
kumiy tikjakniŋgambay aŋgiy niŋbay rek
ak’ yand kunep niŋbiyn. Gor yip am min-
deniŋgambiyn aŋgiy, monmon ma gipiyn.
Gor niŋiy akaŋ, biynimb gok niŋiy, sisker
gip aŋgniŋgambay ak niŋiy mey, niŋrep
giy, mindrep gipiyn.

17 “Pen yand simiy gunap, miñmon okok
taŋgiy, biynimb yand tap ma mindip gok
kuyip maniy ñiy, Gor nup tap simboŋ ñiyn
aŋgiy, Jerusalem amninik. 18 Amiy, Gor nup
tap simboŋ ñiyn aŋgiy, ñiŋ pikrep giy,
Gor aŋgniŋep korip ak am mindenik. Pen
biynimb kuŋay ma ap mindeyak ak mey,
penpen aŋgep rek minim gunap ma aŋgnik.

19 “Pen Jiwda biynimb Esiya nimb gok,
ap yesek aŋgiy, yip diyak. Minim kiyk
mindombikop ak, biy apiy minim kun ak
apyap. 20 Ma opay ak, bi kanjsol guniy, yip
Jerusalem biy kor giy, timey gen minim
kiñiŋ niŋyak ak, aŋgey niŋnimin! 21 Pen yip
kor giyak ñin ak, minim nokom bap nep
aŋgnik. Meŋ miŋgan dand araniy aŋgnik,

‘Yand biynimb kumiy tikjakpay aŋgiy gos anep niŋen, yip kor gispim aŋgnik.’ ”
22 Pol kun aŋgakniŋ, gapman biyomb Piyliyks, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyiŋgipay gok per girep gey niŋak ak mey, Jiwda biynimb minim ar kuyip ak ma diy aŋgak, “Kisen amiybi yomb yimb Liysiyas apek, minim nup ak niŋiy, minim kun ak aŋgniŋgayn aŋgak.”
23 Kun aŋgiy, bi kalambis kay kuyip kond mindep anup aŋgak, “Pol nup miñ ay, kond mindrep ginimin. Pen nup pisnep miñ wos ma aynimin; nuk tap gunap ma mindek, biynimb nuk gok kuyip aŋgniŋek, nup ñiniŋgiy aŋgak.”

Pol Kalambis Simiy Omiŋal Mindek

24 Kisen minek bap, Piyliyks biynuk Driwsiyla yip, Pol nup niŋniŋg wirik. Biyn Driwsiyla kun ak, nuk Jiwda biyn bap. Pen kiyber apiy, nuŋgumiy Pol nup suk aŋgek apek, Pol nuk Jiysis nup yergiy chiŋgipay minim ak aŋg dand amyiŋg aŋgak, 25 “Gos chin ar ak key ma niŋjun, Gor aŋgip rek niŋiy, mindrep ginjun. Mer ak kor yomb ak niŋniŋgambun aŋgak.” Kun aŋgek, gapman biyomb Piyliyks minim kun ak niŋiy pirikiy, jep di giy, Pol nup aŋgak, “Nand miñiy am mindenimin; kisen yikop mindiy ker nip suk aŋgen winimin aŋgak.”
26 Pen biyomb kun ak, gos nuk okok nep niŋiy aŋgak, yand Pol nup minek minek suk aŋgen apek mey, gos nuk ak niŋiy aŋgniŋgamb, ‘Yand nup kapkap maniy ñiy amniyn aŋgiy, yip maniy ñiniŋgamb aŋgak. Pen gos kun ak niŋak rek, Pol nup minek minek suk aŋgek apek, minim aŋgyiŋgipiyr.” 27 Pen Piyliyks, Pol nup yikop wisik yoknim aŋgiy niŋak ak pen; Jiwda biynimb yip yiruk niŋniŋgambay aŋgiy kirgak.

Pol kalambis nep mindek, simiy omiŋal yinakniŋ, binak Posiyas Pestas, Piyliyks tip nup ak diy, Siysariya propens ak kond mindek.

25

Pol Biyomb Siysa Nep Yip Kor Niŋniŋgamb Aŋgak

1 Pen biyomb Pestas, Siysariya apiy, ñin omiŋal nokom mindiy, Jerusalem amnakniŋ, 2-3 Gor nup simboŋgep biyomb gok sek, Jiwda biyomb gunap sek nup niŋiy; Pol nup kinjeŋnamb ak ñiluk ay pikayniŋg aŋgyak, “Chinup simb niŋiy, bi nand gunap aŋgenimin, Pol nup kasek dand Jerusalem winiŋgiy aŋgyak.”
4 Kun aŋgeyak, Pestas aŋgak, “Pol kalambis mindip Siysariya. Kun ak, yand amniŋg gispiyn rek, 5 nup minim gunap mindonimuŋ, biyomb nimb gunap aŋgem, yand yip Siysariya amiy, nup kor giniŋgiy aŋgak.”
6 Kun aŋgiy, nuk ñin kaw bap mindiy, biyomb kiyk gunap Pestas yip Siysariya amniyak. Minek, kor gep miŋgan ak amiy, Pestas aŋgek, 7 Pol nup dand apeyak, Jiwda bi Jerusalem nimb wiyak gok ap nup piŋiy kus kus giy, minim ar keykey kuŋaynep aŋgyak. Pen minim aŋgyak ar kun gok, minim kiñiŋ mindek ma aŋgyak; yesek nep aŋgyak.
8 Pen Pol tikjakiy aŋgak, “Yand Jiwda biynimb minim ar ak akaŋ, Gor aŋgniŋep korip minim ar ak akaŋ, Rom biyomb Siysa low minim nup ar ak, ma timbrikpiyn aŋgak.”
9 Aŋgek, biyomb Pestas gos nuk ak key niŋiy aŋgak, “Pol nup Jerusalem yoken, Jiwda biynimb yip niŋey tep giniŋgamb aŋgiy,” Pol nup aŋgniŋiy aŋgak, “Kor minim kun biy, Jerusalem amiy aŋgjun?”
10 Aŋgek Pol aŋgak, “Miñiy Rom biyomb Siysa kor ar nuk ak mindpiyn. Yenen Jerusalem amiy aŋgjun? Yand Jiwda biynimb kuyip tap bap ma yimb gipiyn ak, nand kunep niŋban. 11 Pen tap bap gen, kor giy yip pikayun apyap ak; ma pirikpinip. Ak yip monmon pikpiyap. Pen kor giy, minim kiñiŋ ma mindip ak, yip Jiwda biynimb kuyip ñiniŋg gispan ak, yipund ma gip. Rom biyomb yimb Siysa, low nuk bap kun giy ma mindip. Kun ak yand biyomb Siysa mindip ak amiy, minim kun biy aŋgniŋgayn. Pen yand Jerusalem ma amniŋgayn aŋgak.”
12 Pol kun aŋgek, biyomb Pestas am binuk gok yip minim kun ak aŋg amiy apiy giy, andkind apiy aŋgak, “Biyomb Siysa kor yip ak niŋniŋgamb apan ak mey, nip Siysa mindip Rom aŋgyokon, kor kun ak giniŋgamban aŋgak.”

Pol Biyomb Aŋgriypa Nup Minim Aŋgñak

13-14 Pen ñin bap, kiyŋ Aŋgriypa yip, nunay nuk Baniys yip aŋgrik, “Binak Pestas miñiy ap biynimb kond mindip Siysariya. Chir

am nup niŋiy owiyr aŋgrik." Kun aŋgiy,
Siysariya amiy, Pestas yip ñin kaw bap
mindyiŋg; Pestas kiyŋ Aŋgriypa nup aŋgak,
"Yand kisen winik; nind Piyliyks miñmon
biy kond mindek ñin ak, bi Pol apay anup,
kor giyak ak mey, kor giniŋg ap kond
mindip biy. 15 Yand Jerusalem amenik, Gor
nup simboŋgep biyomb gok sek, bi Jiwda
kanjsol gok sek maŋgiysek aŋgyak, 'Pol
nup pikaynimimb aŋgyak.' 16 Pen minim
kiñiŋ bap ma aŋgeyak kuyip aŋgnik, 'Chin
Rom biynimb low bap kun giy ma mindip.
Biynimb yikop ma pikpun; kor giy, minim
junj bap mindamb nep mey, kun gipun
aŋgnik.' 17 Kun aŋgiy, yand yip Jerusalem
biy apiy, minek mey, am kor gipay ko-
rip miŋgan ak bisgiy, Pol nup suk aŋgen
owak. 18 Yand aŋgniŋnik-eŋ, minim yomb
yimb mindip aŋgnik ak pen, bi nup kor
giyak gok, minim aŋgyakniŋ niŋnik; minim
yomb ma mindek. 19 Kiyk yikop aŋgyak,
'Gor minim ak, chin aŋgrep gipun rek ma
aŋgip; nuk gunap sisker aŋgip aŋgyak.' Bi
bap yimb nuk Jiysis aŋgyak ak kunep; kiyk
pisnep kumimb aŋgyak' ak pen; Pol aŋgak,
'Miñiy tikjakiy kim mindip aŋgak.' 20 Gor
minim aŋgiy kor gipay ak, yand niŋrep ma
gipiyn rek, nup aŋgnik, 'Jerusalem amiy,
minim kiñiŋ kun ak aŋgñiniŋgamban akaŋ
aŋgenik,' 21 'Mer! Yand kalambis nep min-
deniŋgayn. Kisen Rom biyomb yimb Siysa,
nuk key minim kun ak aŋgniŋgamb aŋgak.'
Kun aŋgek, yand nup Siysa ker yokniŋ,
kalambis aypiyn rek mindip aŋgnik."

22 Pestas kun aŋgek, kiyŋ Aŋgriypa aŋgak,
"Pestas. Bi kun ak minim nuk key aŋgek,
yand niŋniŋgayn aŋgak." Aŋgek aŋgak,
"Kun ak toy niŋnimin aŋgak."

23 Kun aŋgek, minek, Aŋgriypa nunay
Baniys yip, chech tep tep nep ay, amiybi
yomb gunap, biyomb miñmon kun ak nimb
gunap yip wilikiy, biynimb yomb aswun
aŋgiy, yiñrimey giyiŋg, kor niŋep korip
miŋgan ak wiyak. Ap mindyakniŋ, Pestas
bi gunap kuyip aŋgak, "Pol nup am dand
owim aŋgak."

24 Aŋgek, dand apeyak, Pestas tikjakiy
aŋgak, "Kiyŋ Aŋgriypa sek, biynimb ap
mindpim guniy sek bi biy nup niŋim. Jiwda
biynimb nup kor giy, minim yomb aŋgiy,
bi kun biy pisnep pikayep apay. Jerusalem
minden, yip kun anep apay; biy apen, kun
anep apay. 25 Yand niŋbiyn: biynimb gok
tap timey yimb gey, ñin gunap pikaypay ak
pen, bi biy nup kor giy niŋnik: tap kun ak
rek bap ma gak. Nuk key aŋgak, 'Biyomb
Siysa nep minim yip kun ak aŋgniŋgamb
aŋgak.' Kun ak mey, yand gos kun ak niŋiy,
Siysa ker yokniŋ gispiyn. 26 Pen yand bi
kun biy tap yerip yerip gip minim kiñiŋ
ak, minj sek tikñinim rek ma ayip. Kun
ak, kiyŋ Aŋgriypa sek, biynimb yikop gok
sek nimb minim nup ak niŋiy, tap gunap
yerip yerip gip ak aŋgem, minj sek tikiy,
biyomb Siysa mindip ak yoknim. 27 Yikop
yokniŋgambiyn ak, yand niŋen yipund ma
giniŋgamb aŋgak."

26

Pol Kiyŋ Aŋgriypa Nup Minim Aŋgak

1 Pen kiyŋ Aŋgriypa Pol nup aŋgak, "Yand
nip niŋsipiyn nen, minim aŋgan aŋgak."

2 Aŋgek, Pol ñin dand araniy aŋgak, "Kiyŋ
Aŋgriypa. Nand nep apiy yip minim aŋgni-
imin aŋgey, Jiwda biynimb minim yip apay
ak, nip aŋgniŋ gispiyn ak; yip tep gip.
3 Chin Jiwda biynimb gipun gipun ar ak
nand maŋgiysek niŋban ak mey; nip nep
aŋgniŋ gispiyn ak, yip tep gip. Kun ak
minim aŋgen, yip yiruk ma niŋnimin.

4-6 "Jiwda biynimb Jerusalem nimb gok,
yip kor gispay ak; Gor wosrey basind apis
sikop kuyip minim tep aŋgek, gos sek kond
mindyiŋgipay minim anep aŋgen, yip kor
gispay. Pen yand bi key okok nimb rek,
minim bap key aŋgnim: yand bi key okok
nimb mer; bi Peresiy, Jiwda low minim
niŋiy, asik tep yimb gipiyn bap. Ñiskoy
miŋ mindiy, mind dand apiy, miñiy mind-
piyn ñin biy, miñmon yand Tasas nimb,
Jerusalem nimb gipiyn. Kun ak yip Peresiy
aŋgiy niŋbay ak pen, minim kun ak weygiy,
yip kor gispay.

7 "Nand niŋban: 'Chin Jiwda biynimb
gok kiñiŋ keykey onep wimiŋgan ak mind-
pun. Chin maŋgiysek, Gor basind apis
sikop kuyip aŋgak minim tep ak kond
mindpun. Nuk biynimb kumbay gok,
gen tikjakniŋgambay aŋgak minim ak niŋ-
mindiy, pumbnamb kisyimken, nup aŋg-
niŋyiŋ mindpun. Pen kiyŋ Aŋgriypa nand
niŋan! Kumiy tip tikjakniŋgambun minim
anep aŋgen, yip kor gipay! 8 Pen nimb

yenen biynimb kumbay gok, Gor gek ma
tikjakniŋgambay aŋgiy niŋbim?
9 "Pen yand key, nind Jiysis Nasaret
nimb minim ak, yipund ma gip aŋgiy,
Gor biynimb nuk gok kuyip, timey yimb
giyiŋgipiyn. 10 Pen Jerusalem minden,
Gor nup simboŋgep biyomb gok yip
aŋgey, Jiysis ker mindeyak biynimb gok
kuyip am dand apen, kalambis ayiŋgipay.
Gunap pisnep pikayiŋgipay. Biynimb
pikayiŋgipay gok kuyip panj aŋgyiŋgipiyn.
11 Jiwda nan-gep korip okok taŋgiy, biynimb
Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip
niŋen, yip milukrimey yapek; minim
kun ak kirginimimb aŋgiy, kuyip timey
giyiŋgipiyn. Ñin gunap biynimb kun gok
piyow niŋiyn aŋgiy, miñmon paryomb
okok amyiŋgipiyn.

Pol Jiysis Nup Gosimb Niŋak Kesim

12 "Pen ñin bap Damaskas biynimb Jiysis
nup gosimb niŋyak gok kuyip, miñ ay dand
wiyn aŋgen, Gor nup simboŋgep biyomb
gok yaw aŋgiy, minj tikñey, dand saŋdinik.
13 Pumbnamb yomb yoŋ won ak, kinjeŋ-
namb ak amyiŋ niŋnik; melik yomb ak
semb biyoŋ nimb, chin amninuk ak niŋak.
Biyomb niŋan! Melik niŋak kun ak, pumb
melik rek mer; melik kun ak key yimb gak.
14 Kun gek, chin maŋgiysek apyap pikiy,
yand niŋnik; minim bap, minim yimb chin
Hiybriw minim aŋgiy, yip aŋgak, 'Sol! Sol!
Yip yenen per miluk niŋiy timey gipan?
Nip per kinjeŋ tep yomiyn apiyn ak pen; yip
timey gipan ak, nip key yiwur gisap aŋgak.'
15 Aŋgek, yand aŋgnik, 'Biyomb nand an?'
Aŋgenik aŋgak, 'Yand Biyomb Jiysis; yip per
timey gipan ak nep aŋgak.' 16 Kun aŋgiy, yip
aŋgak, 'Tikjakan! Yand nip minim aŋgniŋ
opiyn ak aŋgniŋ gispiyn. Nand woŋ yip
ak giy, yip miñiy niŋban rek, pen kisen
yomen niŋrep giniŋgamban rek, biynimb
gunap kuyip aŋgñiniŋgamban. 17 Kun giy
aŋgñiyiŋ taŋgnakniŋ, Jiwda biynimb gok
sek, biynimb Jiwda mer gok sek nip timey
giyakniŋ, kond mindeniŋgayn. 18 Kun ak
biynimb kisyim wip okok mindpay gok, me-
lik tep ak niŋniŋgambay. Seytan nup gos
ak kirgiy, Bapiy gosimb chirupapiy anep
niŋniŋgambay. Yip diniŋgambay kun ak,
tap yerip yerip timey giyak gok, Bapiy niŋiy
kirginiŋgamb. Nuk kuyip niŋek, biynimb
yand nindnimb gok niŋek tep gip rek ak
giniŋgamb aŋgak.'

Pol Gor Nup Woŋg Giyiŋgip Ak Aŋgñak

19 "Pen kiyŋ Aŋgriypa. Yand melik semb
biyoŋ nimb apiy minim aŋgak kun ak, ma
kirginik. 20 Damaskas amiy, biynimb kun
okok kuyip Jiysis minim tep ak aŋgñinik.
Kisen am Jerusalem biynimb kuyip aŋgñiy,
Jiwdiya biynimb okok kuyip aŋgñiy, biyn-
imb Jiwda mer miñmon okok aŋgñiy ginik.
Kuyip aŋgñiy aŋgnik, 'Tap siy tap timey
gipim gok yenen kun gipun aŋgiy kirgiy,
Gor nup gosimb nokom niŋiy, aŋgip rek
ginimimb aŋgnik.' 21 Jiwda biynimb mer
gok sek, minim kun ak aŋgñinik ak mey,
kisen Gor aŋgniŋep korip ak amenik, Jiwda
biynimb yip niŋiy mey pikayak. 22 Pen Gor
yip kond nep mindip rek, minim tep nup
ak, biynimb yimb mindip gok sek, biynimb
yimb ma mindip gok sek aŋgñiyiŋ nep
mindpiyn. Minim aŋgñimbiyn kun ak, ar
bap key mer; binak Mosis sek, bi Gor minim
aŋgep gunap sek aŋgyak rek nep aŋgñim-
biyn. 23 Kiyk aŋgyak:

"Krays apiy, miker diyiŋ, kumiy tik-
jakniŋgamb ak mey; Jiwda biyn-
imb gok sek, Jiwda biynimb mer
gok sek kumiy, tikjakep kinjeŋ ak
niŋniŋgambay aŋgyak." "

24 Pol minim kun ak aŋgakniŋ, biyomb
Pestas minim yomb aŋgiy aŋgak, "Pol.
Nand minim ar keykey layniym gipan rek,
jun muk nip ak milip gek aspan aŋgak."
25 Aŋgek, Pol aŋgak, "Biyomb Pestas. Yip
jun muk milip gek ma aspiyn; gos niŋy-
iŋg, minim niŋind yimb ak aspiyn. 26 Kiyŋ
Aŋgriypa! Chin niŋiy gipun ar ak, nand
niŋban ak mey, yand nip pirikiy ma asipiyn.
Yand niŋbiyn: Jiysis nup yerer giyak ak
weygiy ma giyak; miseŋ nep geyak niŋnak
ak mey, tap bap ma niŋban mer; maŋgiysek
niŋban.
27 "Nand bi Gor minim aŋgep gok, minim
aŋgyak ak, niŋind aŋgyak aŋgiy, gos
niŋban? Yand niŋen; nand niŋind apay
aŋgiy niŋban rek ayip aŋgak."
28 Pol kun aŋgek, kiyŋ Aŋgriypa aŋgak,
"Pol. Nand yip, minim sikoy bap aŋgen,
Jiysis binuk bap mindeŋ aŋgiy, yip minim
kun ak aspan?"
29 Aŋgek, Pol aŋgak, "Minim paryomb
aŋgiy akaŋ, minim maŋ won aŋgiy ma

apiyn; yikop Gor nup aŋgniŋiy apiyn,
"Nand sek, biynimb minim aŋgen niŋmind-
pay guniy sek yand mindpiyn rek, min-
deniŋgiy aŋgiy apiyn. Pen yip sen aypay
rek, kuyip ma ayniŋgiy aŋgiy apiyn."
30-31 Pol kun aŋgek, biyomb Pestas ak, kiyŋ
Aŋgriypa ak, nunay Baniys ak, biynimb
mindeyak gok maŋgiysek mis tikjakiy aŋ-
gyak, "Biynimb gok timey gey mey, kor
giy, gunap kalambis ay, gunap pisnep pik
ay gipay; pen bi biy tap timey bap ma gip
aŋgyak."
32 Kun aŋgiy, kiyŋ Aŋgriypa, Pestas nup
aŋgak, "Miñiy kalambis kirgiy mis ambikop
ak pen; nuk Siysa kor yip niŋniŋgamb aŋgip
ak mey, kalambis mindiy, biyomb Siysa
mindip ak amniŋgamb aŋgak."

27

Pol Nup Yokon Rom Amniŋgamb Aŋgyak

1 Kisen minim aŋgay aŋgyak, "Bi kalam-
bis gok kuyip, biyomb Jiwliyas, amiybi
kuŋay yimb kond mindip anup ñon, amiybi
nuk gunap yip poŋind biyomb Siysa mindip
Rom amniyaŋ aŋgyak." Amiybi kun gok
kuyip aŋgyiŋgipay, "Biyomb Siysa amiybi
nuk yimb aŋgyiŋgipay." 2 Pen ñin kun
ak, siyip Andramaytiyam nimb ak, miñmon
Esiya amniŋ gek mey, siyip kun ak dinuk.
Bi Masedoniya propens nimb bap yip amn-
inuk. Yimb nuk Ariystakas. Miñmon sikoy
nuk ak mey Tesalonayka.
3 Minek Saydon amjakonuk. Pen Jiwliyas
Pol nup ma girimey gak; nup aŋgak, "Am
buŋgiy nand gok kuyip niŋey, nip tap yerip
tikdinimuŋ gok, ñiniŋgiy aŋgak." 4-5 Pen
chin Saydon kun ak kiriŋ amyiŋ niŋnuk;
yiŋgen yomb yimb ak apiy, ñiŋ siy ak
paŋgek. Kun gek, Saypras bak okok amiy,
am am Siyliysiya sil giy, am Pampiyliya
sil giy, miñmon yomb Lisiya amiy, am
Mayra amjaknuk. 6 Amjakiy, amiy biyomb bi
kalambis kay kuyip kond mindek ak niŋak;
siyip Aleksandriya nimb ak, Rom amniŋ
gek. Niŋiy, chinup aŋgek siyip kun ak
dinuk. 7 Diy, kapkap nep am am, Naydas am-
jaknuk. Pen yiŋgen yomb ma apek, yipund
giy amemb rek ma ayek mey, piskind okok
nep am am, Salmoney sil giy, Kriyt bak
okok amiy, 8 kosyam am am, Per-Heypens
amjaknuk. Miñmon kun ak, miñmon yomb
Lasiya maŋ okok. 9-10 Chin kun giy sayn nep
giraŋgnukniŋ mey, Jiwda biynimb tap ma
ñimbay ñin ak pandikek; ñiŋ siy yomb
paŋgep ñin ak owak.
Pen Pol nuk, bi siyip kapten ak sek,
bi siyip nop ak sek kuyip aŋgak, "Bi gu-
niy. Amemb rek ma ayip ak; amoniŋgam-
bun, tap kakaw timey giy, siyip timey giy,
chinup gunap pikayniŋgamb aŋgak."
11 Pol kun aŋgak ak pen, siyip kapten ak
sek, bi siyip nop ak sek aŋgrik, "Miñmon biy
miñmon timey. Yiŋgen nep dip ak, siyip ak
mindrep ginimuŋ rek ma ayip aŋgrik." Kun
aŋgerik, amiybi yomb Jiwliyas, Pol minim
ak kirgiy, minim kuyip ak dak. 12 Bi siyip
nop ak sek, bi siyip woŋg giyak gunap sek
aŋgyak, "Yiŋgen yomb dip ñin biy, miñmon
timey kun biy ma mindonjun; Piyniyks maŋ
mindip ak am mindonjun. Yiŋgen yomb
wip ñin ak, siyip dam miñmon kun ak ayey,
timey ma gip aŋgyak."

Yiŋgen Yomb Apiy Ñiŋg Siy Paŋgak

13 Kun aŋgiy, kun ak mindiy, yiŋgen
siskoy owak ñin bap, miñiy amiy, am-
jakniŋgambun aŋgiy, aŋga yokyak ak lipiŋ
diy, ñiŋ timb kusgak Kriyt kun ak, ñiŋ gol
ar ak amninuk.
14 Kun giy amninukniŋ, yiŋgen yomb ak
amninuk okok ken apiy, chinup dand yesek
okok amniŋ rek gak. 15 Kun gek, bi siyip
nop gok, dand yipund giy amnun aŋgiy, gi
mer niŋiy kirgiyak. Chinup sesek dand ñiŋ
solwara namb yomb okok amnak.
16 Kun giy dand amek, am am, ñiŋ timb
kusgak miñmon sikoy Kawda aŋgyak ak
bak okok amiy aŋgnuk, "Yiŋgen siskoy
asaw rek, bot sikoy band ak diy, siyip
yomb miŋgan ak ayun aŋgiy, kosyam yimb
daynuk. 17 Dayrep giy, siyip yomb ak
paŋgnimuŋ aŋgiy, miñ gok, okok nimb
okok nimb tiwniŋgrep giyak. Pen "Yiŋ-
gen yomb asaw biy, siyip chinup ak dand
Apriyka amiy, kamb kalnas akaŋ, kamb
kilup ak piŋiyek, paŋgniŋgamb aŋgiy, ser
tiwniŋgiyak ak wisik yepyey, jel pirikyiŋ
amninuk. 18 Yiŋgen yomb apyiŋ nep min-
dek ak mey, minek siyip ak awan amnaŋ
aŋgiy, tap kakaw gok, yisik ñiŋ solwara
yokyak. 19 Minek ak kunep, yiŋgen di nep
mindek mey, tap yerip yerip siyip timey
gek ginjun aŋgiy dayey mindek gok, ñi-
nen maŋgiysek diyokyak. 20 Chin minek

minek pumb gap gok ma nep niŋyiŋgipun.
Pen yiŋgen ak kun giy di nep mindek ak
mey, miñmon bap ma amniŋgambun; kum
diniŋgambun aŋgiy niŋnuk.
21 Pen tap ma nep ñimbyiŋgipay rek, Pol
mindeyak namb ak tikjakiy aŋgak, “Minim
yand aŋgnik ak niŋbikip rek aŋgep, chin
Kriyt nep mindiy, tap kakaw tap gok ma
diyokpinup. 22 Pen gos kuŋay ma niŋnim-
imb. Chin bap ma kumniŋgambun; siyip ak
nep pisnep timey giniŋgamb.
23-24 “Yand Gor binuk ak, nup aŋgniŋyiŋg
nep mindpiyn ak mey, miñiy kinambiyn,
enjol bap yokek ap yand mindambiyn maŋ
siŋak apiy, aŋgip, ‘Pol ma piriknimin! Gor
nip kond mindeniŋgamb ma kumniŋgam-
ban. Mindiy, biyomb Siysa mindip ak amiy,
kor niŋniŋgamban. Biynimb siyip miŋgan
guniy kuyip kunep kond mindek ma kum-
niŋgambay aŋgip.’
25 “Kun ak ma piriknimimb. Yand
niŋbiyn; Gor aŋgip rek nep giniŋgamb.
26 Pen chin am am, miñmon ñiŋg timb kus-
gak bap amniŋgambun aŋgak.”

Siyip Pisnep Timey Gak

27 Pen yiŋgen ak chinup kun giy dand
am am, ñin wanjrem piskind ak, kisyimken
biyaŋ mey, ñiŋg solwara ‘Edriyatiyk’ apay
namb ak amyiŋg, bi siyip woŋg giyak gok,
gos bap niŋiy, miñmon sikoy bap apchak-
sipun rek ayip aŋgyak. 28 Kiyk gos kun ak
niŋiy, kamb kilup maŋ maŋ mindip akaŋ
aŋgiy, ay niŋbay tap bap ay niŋyak: par
yomb yomb mindek. Takiy sikoy won bap
amiy, tip ak ay niŋyak: tapin maŋ yimb
mindek.
29 Kun gek, chin kamb sek okok amjipun
rek ayip aŋgiy, pirikiy, aŋga omiŋal omiŋal
yokeyak, siyip ak aland gak. Aland gek
mindyiŋg, Gor nup aŋgniŋiy aŋgyak, “Miñ-
mon kasek yapiy, pumb ak niŋaŋ aŋgyak.”
30 Pen bi siyip woŋg giyak gok, miñmon
ñiŋg timb kusgak yep maŋ kun ak amniŋg;
biynimb gok niŋmindeyak rek, yesek tom
giy aŋgyak, “Bot sikoy ak dam jun akneŋ
ken yokiy, aŋga gunap sek yokun aŋgyak.”
31 Kiyk yesek kun giyakniŋ, Pol niŋiy, Ji-
wliyas amiybi nuk gok yip kuyip aŋgak, “Bi
siyip woŋg gipay biy, kiyk bot sikoy ak diy
maŋgiysek am diniŋ gispay. Kun ak kiyk
amdeniŋgambay, siyip biy an kond mindek
mindoniŋgambun? Ak kum diniŋgambun
aŋgak.” 32 Kun aŋgek, amiybi gok, minim
kun ak niŋiy, bot ñiŋg biyaŋ yokniŋ geyak
miñ ak, pisnep timbrik yokyak.
33 Pen miñmon yowniŋ gak won ak, Pol
kuyip aŋgak, “Ñin onep wanjrem piskind ak
gos kuŋay niŋyiŋg, tap ma ñimbiy, yikop
nep mindpim. 34 Pen nimbip aspiyn, tap bap
ma yimb giniŋgamb. Kun ak yikop mindiy,
yergiy mindeniŋgambim; tap ñiŋnimimb
aŋgak.”
35-36 Pol kun aŋgiy, biret ak diy, Gor
nup aŋgniŋiy, tipaŋg ñiŋakniŋ, kiyk kunep
simbwur tep gek tap ñiŋyak. 37 Chin biyn-
imb tiw handret sependiy sikis, siyip miŋ-
gan kun ak mindonuk. 38 Pen tap ñimbiy,
siyip ak awan amnaŋ aŋgiy, wiyt mindek
gok ñiŋg solwara biyaŋ diyokyak.
39 Miñmon tikakniŋ, ñiŋg timb kusgak
miñmon won ak niŋnuk ak pen, miñmon
kun biy yerip aŋgiy, ma niŋnuk. Pen kiyk
niŋyak; ñiŋg solwara akneŋ timbsak amnak
ak, kamb kilup tep yimb ak mindek ak mey,
aŋgyak, “Siyip ak ar kun ak yipund giy
amniŋgambun aŋgiy,” 40 siyip aŋga yokyak
miñ gok timbrikiy, siyip pis pis ayak stiya
omiŋal ak wisik yepiy, ser yomb wisik ayak
ak, tip ak tiwniŋgiy, saŋdinuk. 41 Am am
mey, siyip jun day ak, kamb kalnas day
ak piŋiy; aldi wos gak. Kun giy aldi wos
gek, ñiŋg solwara ak paŋg apiy, siyip sumb
day okok ken, pisnep pikpaŋg pikek am-
nak. 42 Kun gek, amiybi gunap, ap biyomb
kiyk Jiwliyas nup aŋgyak, “Siyip ak timey
gisap. Bi kalambis gok pirik amey, chinup
aŋg giniŋgambay. Kun ak kuyip pikayun
aŋgyak.”
43 Kun aŋgyak ak pen, Jiwliyas Pol nup
gos niŋiy, kuyip mer aŋgiy aŋgak, “Bi ñiŋg
kas pilik niŋbay gok, nind ñiŋg kas pilikiy
ameniŋgiy; 44 kisen bi ñiŋg kas ma pilik
niŋbay gok, pilaŋ day day gok, chichiy diy
amniŋgiy aŋgak.” Aŋgek, aŋgak rek nep
ginuk. Bi bap ñiŋg ma ñiŋnuk; maŋgiysek
kim amninuk.

28

Pol Miñmon Molta Mindek

1 Pen chin miñmon ñiŋg timb kusgak kun
ak amonuk, biynimb kun gok mindeyak
gok, chinup aŋgyak, “Miñmon biy, Molta
aŋgyak.” 2 Kun aŋgiy, chinup girep giyak.

Chinup miñmon pik pir gak rek; mon dap
daŋgiyey, maŋiy tep ginuk.
3 Pol pen am mon alik gunap yipruŋg
dand apiy, daŋgiyakniŋ, kondkol ak mon
alik dand wak namb kun okok mindek ak
mey, pipoŋ gek, araniy Pol nup ñin kind ak
siwyinjsek ayak. 4 Kun gek, biynimb miñ-
mon kun ak mindeyak gok niŋiy, kiyk key
aŋgyak, “Kalambis bi biy, timey gip rek, kim
amnimun rek ma ayip. Ñiŋg solwara namb
ak mindiy, siyip ak timey gek ma kumimb
ak pen; miñiy kumniŋgamb aŋgyak.”
5 Kun aŋgyak ak pen, Pol ñin maŋgiy
nuk ak pipal pikek, kondkol kun ak yapiy,
mon yinak. 6 Biynimb kun gok pen,
Pol nup kondkol siwip ak, siw giniŋgamb
akaŋ, kasek kumniŋgamb aŋgiy, tapin niŋ-
mindey, nup tap bap ma gek aŋgyak, “Bi
kun ak biyimb bap mer: nuk gor bap aŋ-
gyak.”
7 Pen biyomb miñmon kun ak kond min-
dek ak, yimb nuk ak Pabliyas. Korip miñ-
mon nuk ak maŋ kun siŋak mindek ak
mey, chinup dand korip nuk ak amiy, ñin
omiŋal nokom kond mindrep yimb gak.
8 Biyomb kun ak, nop nuk ak, mumbwak
nup okok mon rek yiniy, simb koŋgil kunep
giy, kum mindek. Pol Gor nup aŋgniŋiy,
nup diniŋek, tap gak kun ak pisnep suŋ
ayak. 9 Kun gek niŋiy, biynimb miñmon kun
ak tap gak gok, apeyak, Pol diniŋek, kuyip
suŋ ayak. 10 Pol kun gek mey, chinup kond
mindrep yimb giy; siyip diy amniŋ ginuk
ñin ak, tap yerip ma mindek gok, chinup
monmon ñiyak.

Pol Rom Amjakak

11 Pen miñmon kun ak, siyip Aleksandriya
nimb bap ap mindek. Siyip kun ak yimb nuk
ak “Tamsek” aŋgyak. Ñin kun ak yiŋgen
yomb dep ñin ak owak ak mey, amemb rek
ma ayek, kun ak mindek. Chin kunep miñ-
mon kun ak mindon, takin omiŋal nokom
amnakniŋ, 12 yiŋgen yomb ma dep ñin ak
apek, siyip Tamsek kun ak diy, Sayrakus
amninuk. Amiy, ñin omiŋal nokom kun
ak mindiy, 13 siyip kun ak nep diy, Resiyam
amninuk. Minek, yiŋgen yomb ak kund
okok ken apiy, siyip ak dand kasek amek
mey, ñin omiŋal ñiŋg namb okok mindiy,
Puteyoliy amjaknuk. 14 Miñmon kun ak,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gunap
mindeyak ak mey, chinup aŋgyak, “Chin
yip mindiy amnimimb aŋgyak.” Aŋgeyak,
kiy yip ñin onep ar ak mindiy, Rom amnun
aŋgiy saŋdinuk.
15 Pen Rom biynimb Jiysis nup gosimb
niŋyak gok, chinup asway aŋgey niŋiy,
gunap ap chinup Apiyas maker namb ak,
namb pikyak; gunap ap chinup namb
pikyak; stowa omiŋal nokom mindek miñ-
mon ak. Pen chinup ap namb pikyak rek,
Pol kuyip niŋiy, simbwur nup ak tep gek,
Gor nup, “Tep” aŋgak.
16 Pen chin Rom amonuk, gapman biy-
omb ak, Pol nup aŋgak, “Korip nak bap
key kinimin aŋgek,” nuk korip bap piyow
niŋiy kin mindakniŋ, amiybi bap nup kond
mindyiŋgip.

Pol Jiysis Minim Tep Ak Aŋgak Miñmon Rom

17 Pol ñin omiŋal nokom mindiy, minim
aŋgniŋg, Jiwda biyomb miñmon kun ak
mindeyak gok kuyip suk aŋgek, ap nan-
geyak aŋgak, “Mam sikop. Yand biyn-
imb chin gok ma miluk niŋiy, basind apis
sikop minim aŋgyak ak ma timbriknik ak
pen, Jiwda biyomb Jerusalem nimb gok, yip
kalambis ay, dam Rom gapman biyomb kun
okok mindpay gok kuyip ñeyak, 18-19 yip kor
giy niŋyak: minim kiñiŋ bap ma mindek.
Yip pikniŋgiy rek ma ayak. Kun gek mey,
yip wisikyokun aŋgiy niŋyak ak pen; Jiwda
kay mindeyak gok, kilis timey giy, yip tip ak
kor geyak mey aŋgnik, ‘Biyomb Siysa nep
kor yip ak niŋniŋgamb aŋgnik.’ Biynimb
yand gok kuyip minim bap mindek kun ma
ginik. 20 Pen chin Jiwda gok, minim tep gos
sek kond mindpun ak nep aŋgen; yip miñ
aypay. Minim kun ak aŋgniŋ mey, nimbip
suk apiyn aŋgak.”
21 Pol kun aŋgek, nup aŋgyak, “Bi Jiwdiya
nimb kun gok, biy apiy akaŋ, minj ñey
apek, minim timey gunap nip aŋgey, ma
niŋbun. 22 Kun ak, nand minim nand key
aŋgey chin niŋjun. Pen chin niŋbun: Ji-
wda biynimb gok apay, ‘Biynimb gos nand
niŋban rek niŋbay gok, biynimb tep mer
apay’ aŋgyak.”
23 Pen kiyk kun aŋgiy, ñin bap minim
aŋgniŋgambun aŋgiy, aŋgayak. Kisen ñin
aŋgayak kun ak apek, biynimb nind wiyak
rek mer, kuŋay yimb nep Pol mindek korip
ak, maynamb yimb ap nan-giyak. Kun giy
ap nan-geyak, Pol nuk Gor biynimb diy

kond mindeniŋgamb minim ak aŋgñiyiŋg;
Mosis sek, bi Gor minim aŋgep gunap sek
Jiysis kun kun giy giniŋgamb aŋgiy tikyak
minim ak sek aŋgñiy gak. Jiysis nup minim
ak aŋgen niŋyaŋ aŋgiy, minim kun ak aŋg
mindakniŋ, pumb paŋind amnak.
[24] Pen minim aŋgak kun ak, gunap aŋgak
rek niŋyak; gunap ma niŋyak. [25] Biynimb
ma niŋyak gok kuyip aŋgak, "Wosrey Gor
Kawnan ak, Asaya nup bak ayek, niŋind
yimb, basind apis chinup gok kuyip minim
bap aŋgak. [26] Minim kun ak, Baybol buk ak
tikiy aŋgyak:
'Jiwda biynimb gok kuyip am aŋgiy aŋg-
nimin, "Minim aŋgey niŋniŋgambim ak
pen; minim aŋgip ak aŋgiy ma niŋniŋgam-
bim. Windin niŋniŋgambim ak pen, tap
bap ma niŋniŋgambim. [27] Biynimb guniy
minim yand apiyn ak kuyip yiruk gek, ma
yimb niŋbay. Gor minim niŋon, chinup
gek, biynimb nuk mindenjun rek ma ayip
aŋgiy, timund pil giy, windin jukiy nep
mindpay' aŋgyak."
[28] "Kun ak, Jiwda biynimb guniy. Nimb Ji-
wda kay, Gor minim tep ak kirpim rek, nuk
aŋgek amjap biynimb wikan gunap kuyip.
Kiyk nep niŋniŋgambay aŋgak." [29] Pol kuyip
minim kun ak aŋgjiwakniŋ, Jiwda gok kiyk
key amyiŋg, pen aŋgek pen aŋgek giyiŋg
amniyak.
[30] Pen Pol miñmon Rom kin mindyiŋgip
korip ak, tawyiŋg tawyiŋg nep kin mindek;
simiy omiŋal yinak. [31] Biynimb nup ker
wiyak gok, kuyip maŋgiysek direp yimb
giy, Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb
minim ak, aŋgñiy; Jiysis Krays minim ak
aŋgñiy gak. Nuk kun gek, Rom gapman
biyomb gok, nup ma aŋg giyak ak mey,
biynimb gok kuyip minim kilis giy aŋgiy,
yipund giy nep aŋgñiyiŋgip.

ROM
Pol Rom Biynimb Kuyip Minj Tikak.
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day "Rom" apun biy, binak Pol, biynimb Jiysis ker mindiy dawin yomb Rom mindyiŋgipay gok kuyip tikak. Biynimb kun okok minim tep yand niŋbiyn ar ak maŋgiysek aŋgñirep gen niŋiy, Krays nup chiŋgrep giyaŋ aŋgiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Pol minim nind aŋgak ak sek, Gor Ñinuk nup yokniŋgayn aŋgak minim tep ak sek mindip, chapta 1:1-17.
- Biynimb maŋgiysek tap siy tap timey gipay rek, Gor kuyip simb niŋiy tuŋgasik dek nep kim amniŋgiy rek ayip minim ak mindip, chapta 1:18–3:20.
- Jiysis chinup aŋgiy kumak rek, nup gosimb niŋem nep; Gor nimbip biynimb suŋ-tep yand aŋgiy diniŋgamb aŋgak minim ak mindip, chapta 3:21–4:25.
- Gor gek biynimb nuk kim kisenimb mindpun gok, yergiy nup chiŋgrep giy mindeniŋgambun minim ak mindip, chapta 5:1–8:39.
- Gor miñiy Yisrel kuyip kirgip ak pen, kisen diniŋ niŋayak rek kuyip diniŋgamb minim ak mindip, chapta9:1–11:36.
- Krays ker mindpun rek, miñ nup tep ginimuŋ ar ak nep ginjun aŋgak minim ak mindip, chapta 12:1–15:13.
- Pol minim aŋ jiwniŋ aŋgak minim ak mindip, chapta15:14–16:27.

Pol Rom Biynimb Kuyip Minj Tikak

1 Yand Pol. Gor yip diy aŋgek, Krays
Jiysis nup woŋ ak giy, minim tep kuyip
apiymiŋay ak dand tapiyn. 2-3 Pen minim
tep kun ak, Gor wosrey, bi minim nup
aŋgep gok kuyip aŋgek, Baybol buk ak tikiy
aŋgyak, "Kisen Depiyt tikek, tik dand amiy
tikniŋgambay Bi bap, biynimb di Nop Gor
yip jimñiy ayniŋgamb aŋgyak." Minim
nind aŋgiy tikyak kun ak, aŋgyak rek nep
gip. Bi aŋgyak kun ak; Gor Ñinuk Biyomb
chin Jiysis Krays nup nep aŋgyak. Nuk
lum biy awak rek, Depiyt kiñiŋ ak tik dand
amiy nup tikyak. 4 Pen nup ñaŋgayey kumiy
tikjakak rek niŋbun. Gor Kawnan tep anep
gek tikjakak ak mey, nuk Gor Ñinuk yipund
giy yimb ak mindip.
5 Pen biynimb kuŋaynep Gor nup yimb ak
dand araniyaŋ aŋgiy, yip dek, bi minim nup
dand amemb ak mindiy, biynimb miñmon
okok kuyip, minim tep nup ak aŋgñen, nup
gosimb niŋiy, aŋgip rek gipay. 6 Nimbip
Rom kay, Gor gos nuk key niŋiy dip gok,
kunep Jiysis Krays ker mindiy, aŋgip rek
gipim.
7 Kun ak Gor nimbip biynimb yand
mindeyaŋ aŋgiy diy wasemb yimb ayip gok,
nimbip minj tiksipiyn. Yip tep gip ak; Gor
apiymiŋay nimbip simb niŋiy kond minder,
mindrep yimb giniŋgambim.

Pol Rom Amniyn Aŋgiy Gos Niŋak

8 Minim nind aŋgniŋ gispiyn ak; biyn-
imb pis pis okok nimbip kesim diy apay,
"Kiyk Gor nup gosimb niŋbay apay." Yand
gos kun ak niŋiy, Jiysis Krays bi nambn-
imb ak mindakniŋ, Gor nup aŋgniŋiy, "Tep
gipan" apiyn. 9 Yand nimbip nen aŋgiy,
per Gor nup aŋgniŋbiyn. Yesek ma apiyn;
Gor yip niŋimb. Woŋ nup ak giñiyiŋ,
Ñinuk nup minim tep ak dand taŋgyiŋ,
10 nimbip am niŋiyn aŋgiy, Gor nup per
aŋgniŋbiyn. Kun ak, yip yaw aŋgiy kinjeŋ
yomek, mindpim ak niniŋgayn.
11 Pen yip tep gip ak, am nimbip aŋgrep
gen, Gor nup gosimb ak niŋrep giniŋgam-
bim. 12 Pen ar kun anep mer; miñ ar yand
gipiyn ak nimb niŋem, nimb gipim ar ak
yand niŋiy, Gor nup chiŋgrep giy mey,
mindrep giniŋgambun.
13 Mam ay sikop. Yand miñmon wikan gu-
nap amiy, Gor minim tep ak aŋgñen, apiyn
rek niŋiy nup dipay. Kun ak rek, biynimb
nimbip gok kunep aŋgen nup diyaŋ aŋgiy,
per niniŋ gipiyn ak pen; woŋ gunap min-
dek ma nimbiyn.
14 Pen Krays yip dek, binuk mindiy gos
niŋbiyn ak; Griyk biynimb gok, Griyk
mer gok, biynimb minim kil niŋbay gok,
minim kil ma niŋbay gok kuyip maŋgiy-
sek, minim tep nup ak aŋgñiyn aŋgiy
niŋbiyn. 15 Nimbip Rom mindpim gok
kunep, aŋgñiyn aŋgiy, gos bap niŋbiyn.
16 Krays minim tep ak, aŋgñiyiŋ nambiŋ
ma diniŋgayn aŋgiy; monmon aŋgñimbiyn.
Minim kun ak kind yimb aŋgiy mindip;

biynimb niŋiy dipay gok, Gor kuyip dek
perper mindeniŋgambay. Jiwda biynimb
gok kuyip perper mindeniŋgiy aŋgiy di
dand amiy, miñiy biynimb Jiwda mer gok
kunep disap. 17 Minim ar kun ak, Jiysis
chinup ker kumak aŋgiy, gos niŋyiŋ gon
amek mey; Gor chinup niŋek biynimb suŋ-
tep nuk mindpun. Ar kun anep, Baybol
buk ak tikiy aŋgyak, "Biynimb perper min-
deniŋgambay gok, Gor nup gosimb niŋbay
rek, perper mindeniŋgambay aŋgyak."

Biynimb Gor Nup Ma Dipay Gok Minim Yomb Mindip

18 Pen biynimb gos timey niŋiy, tap timey
gipay gok, Gor nup gosimb ak kirgiy mey,
minim tep nup ak tawyiw giyiŋg rek mind-
pay. Gipay kun ak, Gor Biyomb semb biyoŋ
ak niŋek, minim yomb mindip. 19-20 Kiyk nup
ma niŋbun aŋgiy, alemb alemb ñiniŋgam-
bay ak pen; nuk Biyomb mankumb biy
alwol gay, tap okok maŋgiysek yimb gayak.
Pen nuk tap gayak kun gok niŋiy, Bi tap
alwol gayak kun ak Biyomb perper mindip
aŋgiy niŋniŋgiy ak pen; kiyk nup ma
niŋbun apay. Apay kun ak, Biyomb ak
niŋek, kinjeŋ kiyk bap ma mindip. 21 Nup
niŋbay ak pen; niŋey Gor rek ma ayek, yimb
nup ak ma dand aranimbay. Gos monmon
okok niŋiy, sakiy sek ay, kisyim wip namb
okok rek mindpay. 22 Pen kiyk biynimb gos
niŋep mindpun aŋgiy aŋg mindiy, sakiy
ayek, 23 Gor Biyomb perper mindip ak nup
kirgiy; tap yikop gunap diy biynimb rek
gay, kimin yakir rek gay, siyŋ saraw rek
gay, tap kun gok gor chin aŋgiy, aŋgniŋbay.
24 Kun gey, Gor kuyip kirgek, tap siy tap
timey mindmaŋgiy kuyip lim gip ar ak giy,
kiyk key timey gipay.

25 Biyomb tap okok maŋgiysek gayak ak
nup, yimb dand araniŋgiy rek mindakniŋ,
minim tep nup ak kirgiy, minim yesek ar
ak diy, tap nuk gayak gok, gor chin aŋgiy,
aŋgniŋbay.

26 Kun gey gey, Gor kuyip yepyek, tap
nambiŋ gip ar ak nep gipay. Biyn gok,
bi yipund giy diy mindeniŋgiy ak kirgiy,
biyn gunap yip miñ timey ar gunap gipay.
27 Bi gok kunep; biyn yipund giy diy min-
deniŋgiy ak kirgiy, bi gunap kuyip niŋey
mon rek yinek, bi gok kiyk keynep, timey
yimb gipay. Gipay kun ak, yiwur diniŋgam-
bay.

28 Gor nup gosimb ak ma niŋjun aŋgiy
kirgey, kuyip yepyek, tap timey kuyip
mindmaŋgiy lim gip gok nep gipay. 29 Pen
kuyip tap timey gep ar ak gos nokom
ayek, tap okok chin nep mindeŋ aŋgiy gos
ak niŋyiŋ, monmon giyiŋg, timey giyiŋg
mindrep ma yimb gipay. Miluk niŋiy, pen-
pen giy, mimuŋg niŋiy, minim yesek aŋgiy,
biynimb pik ay gipay. Pen nip aŋgip yip
aŋgip aŋgiy, 30 biynimb aŋgjiwiy, Gor nup
miluk niŋiy, biynimb aŋg sikoy giy, chinup
nep niŋyaŋ aŋgiy, yimb kiyk ak key dand
aranimbay. Gos kisenimb ar gunap niŋiy
timey ginjun aŋgiy, gos ak nep niŋbay.
Nop nonim sikop minim apay ak, ma niŋiy
alemb alemb ñimbay. 31 Kuyip gos timund
ma ayek, minim aŋgaypay ak kindik ma
gipay. Biynimb kiyk key gok niŋey kuyip,
simb ma gip. 32 Gipay kun ak, Gor kuyip
yiwur yomb ñiniŋgamb ak niŋbay ak pen;
kiyk key monmon gi dand amiy, biynimb
gunap kuyip nembnemb gey, kunep gipay.

2

Gor Kor Nuk Ak Yipund Giy Nep Giniŋgamb

1 Nimb biynimb gunap kuyip aŋgjiwiy,
yenen tap siy tap timey gipay apim ak pen;
key kunep gipim ak, Gor niŋek kinjeŋ nimb
bap ma mindip. 2 Gor bi minim niŋind nep
aŋgiy kor gip ak; biynimb timey gipay gok
niŋek, minim yomb yimb ak mindip. 3 Pen
nimb kunep giyiŋg, kuyip nep aŋgjiwpim
ak, gos yerip niŋbim? Gor chinup kor ma
giniŋgamb aŋgiy niŋbim? 4 Akaŋ; Gor bi tep
biynimb simb niŋiy dip ak, nimbip per kond
mindek, nup niŋem bi yikop bap rek ayek,
tap siy tap timey gok ginep mindpim?

5-6 Pen gos kisenimb ar ak niŋun aŋgiy
ma niŋbim. Nup alemb alemb ñiy, tap
timey gok nep gi mindpim ak, miñ saw mon
saw rek, ar koyoŋ koyoŋ yiw gip. Biynimb
giniŋgambay giniŋgambay rek niŋiy, kor
giniŋgamb ñin ak, tap timey gipim gok
maŋgiysek miseŋ aŋgyikiy, yiwur yomb
yimb ñiniŋgamb. 7 Pen biynimb mumbwak
kisenimb ak diy, perper mindon aŋgiy min-
drep giy gey amjap gok kuyip gek, nuk yip
perper mindeniŋgambay. 8 Pen minim nup
ak kirgiy, gosimb nup ma niŋiy, mumb-
wak kiyk key anep gos niŋniŋgambay gok,
kuyip miluk niŋiy, yiwur yomb yimb ak
ñiniŋgamb.

9 Pen Jiwda biynimb gok sek, Jiwda biyn-
imb mer gok sek timey ar ak geniŋgam-
bay, kuyip aŋgek am kosyam mindiy,
gospar yimb ayiŋg mindeniŋgambay. 10 Pen
mindrep gey, Gor miñmon biyoŋ kuyip
wasemb yimb ayek, nuk yip mindrep yimb
giniŋgambay. 11 Kun ak nuk, pis bap akaŋ
pis bap ma amniŋgamb; yipund giy nep
niŋiy, biynimb gok kuyip tuŋgasik keykey
ayniŋgamb.
12 Biynimb Gor low minim nind ma niŋiy,
tap siy tap timey giniŋgambay gok, kor
ar ak key giy miñmon timey amniŋgam-
bay; biynimb Gor low ak niŋiy, tap siy
tap timey giniŋgambay gok, kor ar ak key
giy, miñmon timey amniŋgambay. 13 Pen
biynimb low minim nup ak niŋiy aŋgip
rek gipay gok nep, "Biynimb suŋrep yand
aŋgniŋgamb." Biynimb low minim nup
ak niŋiy, minim nep aŋg aŋg, won ak kir-
pay gok kuyip, "Biynimb yand" ma aŋg-
niŋgamb. 14 Biynimb Gor low minim ak
niŋiy mer; mindrep gun aŋgiy, tap siy tap
timey kuŋay ma gipay gok, Gor kuyip gos
tep ñek mey kun gipay. 15 Gipay kun ak,
ñin gunap gi dand amiy, namb kiyk biyaŋ,
tep gispun aŋgiy niŋbay; ñin gunap gi dand
amiy, timey gispun aŋgiy niŋbay.
16 Pen Gor Jiysis Krays nup aŋgek kor
giniŋgamb ñin ak, tap siy tap timey gi
weygipay gok aŋgyikniŋ, gos niŋbay kun
ak rek kuyip kor gek, yiwur yomb yimb ak
diniŋgambay. Pen yand minim tep nup ak
aŋgñi taŋgyiŋ, per kun ak rek apiyn.

Chin Jiwda Kay Low Minim Niŋbun Rek, Suŋ-tep Mindpun Aŋgyak

17 Pen nimb Jiwda biynimb gok, yimb
nimbik ak key dand aranyiŋ apim, "Chin
Gor low minim niŋrep gipun ak, biynimb
nuk yimb mindpun. 18 Ñapan sikoy miŋ
mindiy, chinup per Gor low minim ak
aŋgñey, nup tep gip ar ak, tep ma gip ar
ak aŋgiy niŋiy, nup tep gip ar anep gipun
apim." 19 Pen minim ar bap apim, "Biynimb
ma niŋbay gok kuyip aŋgñirep giy, windin
koy kisyim wip rek mindpay gok kuyip
aŋgñirep giy, 20 low minim ma niŋbay gok
kuyip aŋgñirep giy, ñapan sikoy gok kuyip
aŋgñirep giy gipun apim." Apim kun ak,
"Low minim niŋbun rek, minim tep bap
ma niŋbun mer; maŋgiysek niŋdipun anep
mindip apim."
21 Nimb low minim ak niŋiy, biynimb
okok kuyip aŋgñimbim ak pen; nimb key
low ar kun gok timbrikpim! "Tap ma
siy dinimimb apim" ak pen; nimb key siy
dipim. 22 Biyn siy bi siy ma ginimimb apim
ak pen; nimb key biyn siy bi siy gipim.
"Tap monmon okok gor rek ma aŋgniŋnim-
imb apim" ak pen; nimb korip aŋgniŋbay
miŋgan ak amiy, tap daypay gok gunap siy
dipim.
23 Yimb nimbik ak key dand araniy apim,
"Chin Gor low ak niŋrep yimb gipun apim"
ak pen; minim nup ak timbrikpim rek,
yimb nup taw achip achip gipim. 24 Kun ak
mindrep ma giy, Mosis Baybol buk ak tikiy
aŋgak rek nep gipim. Nuk aŋgak:

"Nimb Jiwda biynimb, Gor low minim niŋbun apim ak pen; nimb key mindrep ma gipim rek, biynimb yikop gok Gor nup aŋgjiwpay aŋgak."

25 Chin Jiwda biynimb gok, Gor biynimb
nuk mindon aŋgiy, ñi gok tikyiŋ, per kum-
bak tikpun. Pen Gor minim nup ak tim-
brikiy, key niŋniŋgambun rek giniŋgam-
bun ak; biynimb yikop okok nimb, Gor nup
gosimb ma niŋbay rek ak mindoniŋgam-
bun. 26 Kun ak rek biynimb kumbak ma
tikpay gok, minim aŋgip rek geniŋgambay,
kuyip kunep direp giniŋgamb.
27 Chin Jiwda kay Baybol buk niŋyi-
iŋg, kumbak tikyiŋg gipun ak pen; mon-
mon gipun rek, biynimb yikop gok min-
drep giyakniŋ, chin kuyip niŋon nambiŋ
giniŋgamb.
28 Kumbak tikiy, "Chin Gor biynimb nuk
yipund giy yimb apun" ak pen; biynimb
nuk ma mindpun. 29 Biynimb nuk mindpay
gok, Gor Kawnan ak gos ñek, nup gosimb
niŋiy aŋgip rek gipay. Gipay kun ak, biyn-
imb niŋey yimb ma mindip; pen Gor niŋek
yimb mindip.

3

Gor Yipund Giy Nep Kor Giniŋgamb

1-2 Kun apiyn ak, nimb Jiwda kay aŋg-
niŋgambim, "Biynimb yikop kumbak ma
tikpay rek mindey tep gipkop aŋgiy asap
aŋgniŋgambim" ak pen; ar kun ak ma
apiyn. Jiwda biynimb mindpun ak tep
yimb mindpun. Gor minim nuk ak biynimb
gunap kuyip aŋgñiniŋgiy aŋgiy, chinup
Jiwda biynimb kind okok ken yiŋ tik

ayek mindip. [3] Jiwda biynimb gunap gos
kiyk key niŋbay rek, timey gi dand amey
amey, Gor minim tep nuk niŋind aŋgak ak
kurginiŋgamb? [4] Mer yimb! Biynimb gok
maŋgiysek ñin gunap yesek aŋgniŋgam-
bay; Gor nuk niŋind yimb aŋgiy, aŋgip rek
gip. Minim kun ak rek Baybol buk ak tikiy
aŋgyak:
"Gor. Nand minim yipund giy nep apan ak,
nip minim gunap pen aŋgniŋgiy rek
ma ayip.
Nip kor giniŋg, kor giniŋgiy minim kiñiŋ
bap ma mindeniŋgamb aŋgyak."
[5] Pen nimb aŋgniŋgambim, "Chin minek
minek timey gipun rek, biynimb gunap
Gor yipund giy nep gip ak miseŋ niŋiy,
yimb nup dand araniŋgambay ak, chinup
yenen kor giniŋgamb aŋgniŋgambim." Pen
minim kun ak, biynimb niŋiy apay rek nep
aŋgniŋgambim. [6] Gor bi suŋ-tep biynimb
maŋgiysek kor niŋniŋgamb ak, pis bap
akaŋ, pis bap ma amniŋgamb; yipund giy
ar ak nep aŋgniŋgamb.
[7] Pen nimb gunap aŋgniŋgambim, "Chin
yesek ar ak gon, biynimb gunap niŋiy tuŋ-
gandikiy, Gor yipund giy nep gip ar ak
niŋrep giy, yimb nup dand araniŋgambay.
Kun ak yenen Gor chinup kor giy, yiwur
yomb ñiniŋgamb aŋgniŋgambim." [8] Minim
yesek kun ak rek aŋgiy aŋgniŋgambim,
"Tap siy tap timey anep gon gon; Gor
minim tep ak, ap ar kun ak jimñiniŋgamb
aŋgniŋgambim." Pen biynimb gunap yip
aŋgjiwyiŋg, "Pol minim kun ak rek aŋgip
apay." Minim kun ak rek yand ma apiyn!
Tom gipay rek, Gor kuyip niŋind yiwur
yomb ñiniŋgamb.

Biynimb Tep Bap Ma Mindpun

[9] Kun ak yerip aŋgjun? "Gor niŋek, chin
Jiwda biynimb gok mindrep gipun; biyn-
imb yikop gok mindrep ma gipay aŋgjun?"
Mer! Mey apiyn rek. Nuk niŋimb; chin
maŋgiysek timey gipun. [10] Minim kun ak
rek, Baybol buk ak tikiy aŋgyak;
"Biynimb tep Gor kuyip dep rek gunap ma
mindpay. Mer yimb! [11] Biynimb
gos niŋrep gipay gunap ma mind-
pay. Biynimb 'Gor nup chiŋgun
aŋgiy' niŋbay gunap ma mindpay.
[12] Biynimb gok bap mindrep ma gi-
pay. Maŋgiysek Gor nup kirgiy,
mindrep ma giy, timey yimb nep
gipay. [13-14] Alemb kiyk ak andik
mandik giy per tom yimb nep apay
ak; joŋimb kiyk ak, chip komiy yiw
girep ma gey, kuyrimey wip rek
ak mindip. Pen biynimb aŋgji-
wiy, miluk niŋiy kunj timey giy
gipay ak; ñom timey kondkol rek
ak mindpay. [15] Kalrimey yimb ji-
wiy, biynimb pik ayep gos anep
niŋiy, [16] biynimb gok kuyip per
timey gey, gos kuŋay yimb nep
niŋbay. [17] Biynimb gok yip, kapkap
jimñiy mind tep giniŋgiy rek ma
ayip. [18] Gor Biyomb ak niŋmindip
aŋgiy, ma pirikpay aŋgyak."
[19] Gor aŋgek tikyak kun ak, biynimb gu-
nap kuyip ma tikyak, chinup Jiwda biyn-
imb per minim nup riyt giy niŋbun gok
tikyak. Kun ak mind tep gipun aŋgiy ma
aŋgniŋgambun. Biynimb miñmon okok
maŋgiysek timey yimb gon, Gor niŋek kor
gep rek nokom mindip. [20] Kun ak, chin Gor
low minim ak niŋiy mind tep gon, biynimb
suŋrep yand gok aŋgiy niŋnimuŋ rek ma
ayip. Pen Gor low ak niŋiy niŋbun: chin
biynimb tap siy tap timey gep gok maŋgiy-
sek mindpun.

Krays Nup Gosimb Niŋey Mey, Biynimb Suŋ-tep Yand Aŋgip

[21-22] Kun ak pen Mosis bi gok giniŋgamb
aŋgiy tikiy aŋgyak rek, Jiysis Krays chinup
ker kumimb ak mey; nup gosimb niŋon,
Gor chinup biynimb suŋrep yand mindpim
aŋgniŋgamb. Pen chin Jiwda biynimb gok
sek, biynimb Jiwda mer gok sek low ar anep
niŋiy gon, kun ma aŋgniŋgamb.
[23] Biynimb mindrep yimb gipay gunap
ma mindpay; maŋgiysek tap siy tap timey
gipun ak, miñmon tep chinup aŋgayip ak
amiy, nund yip mindenjun rek ma ayek,
[24] Gor chinup simb niŋiy, biynimb tep yand
gok maŋgiysek mindeyaŋ aŋgiy, Ñinuk Jiy-
sis Krays nup monmon yokak.
[25-26] Gor bi suŋrep, yipund giy nep gip ak;
chin biynimb tap siy tap timey gipun gok,
yikop dep rek ma ayak; yiwur ñinimuŋ rek
nep ayak. Pen yiwur kun ak wosrey ma
ñiy, mind dand amiy, yep namb won siŋbiy
nep ñiniŋg, Ñinuk Krays Jiysis nup chinup
ker aŋgek apiy, yiwur kun ak dek, biynimb
chinup nen kumak aŋgiy gos niŋbun gok,

Nop Gor biynimb suŋrep yand gok aŋgiy dip.

27-28 Kun ak low ar ak gon, chinup dek biynimb nuk mindpun aŋgiy, yimb chin key dand aranjun rek ma ayip. Jiysis chinup nen kumak gos ak niŋiy nep mey, Gor biynimb nuk mindpun. Pen chin nep tom giy aŋgniŋgambun, "Low ak niŋon, biynimb suŋ-tep yand gok aŋgniŋgamb aŋgniŋgambun."

29-30 Kun ak, Gor chinup Jiwda biynimb gok diy; biynimb yikop gok kirgip aŋgiy, ma aŋgjun. Biyomb chin kuŋay mer. Gor nokom ak mey; chinup Jiwda biynimb gok diy, biynimb yikop gok kuyip diy gip. Jiwda biynimb gipay rek, kumbak tikey niŋiy ma dip; chin biynimb an an Jiysis chinup nen kumimb aŋgiy gos niŋon, chinup dip.

31 Pen Jiysis nup gosimb niŋjun apiyn ak; nimb aŋgniŋgambim, "Low minim ak kirgiyaŋ aŋgiy asap aŋgniŋgambim." Kun aŋgiy ma apiyn. Yand apiyn ak; biynimb nup gosimb niŋbay gok, aŋgip rek giyakniŋ, low minim ak amrep yimb giniŋgamb aŋgiy apiyn.

4

Gor Ebraham Nup Bi Suŋ-tep Yand Aŋgak

1 Chin Jiwda biynimb, basind yes chinup kiñiŋ giy tikek, tik dand amiy apiy giy, tikey mindpun ak mey; binak Ebraham. Pen Gor Ebraham nup dak ak, ar akay niŋiy dak? 2 Low minim ak niŋrep gek nup, bi suŋ-tep aŋgiy dak aŋgjun? Ak kun ma aŋgjun. Biynimb low ar ak niŋiy gipay gok, mindrep gipun aŋgiy, yimb kiyk key dand araneniŋgambay; Gor niŋek tep ma giniŋgamb. 3 Pen Baybol buk ak tikiy aŋ-gyak, "Ebraham Gor niŋind aŋgip aŋgiy, nup gosimb niŋek mey; bi suŋ-tep yand aŋgiy dak aŋgyak."

4 Nuk tap ar bap gek niŋiy dembikop ak; tap ar kun ak gamb dip aŋgiy apnup ak pen; nuk Gor nup gosimb niŋak rek, nup yikop dak.

5 Gor chinup gip miñ ar ak key yimb. Chin biynimb tap siy tap timey giy asiŋ mindpun gok yikop dip. Low ar ak niŋon, biynimb suŋ-tep yand aŋgiy ma dip; chinup simb niŋimb rek, nup gosimb niŋon, "Biynimb suŋ-tep yand gok aŋgip."

6-8 Minim aspiyn biy rek, basind yes chin Depiyt kunep, wosrey Baybol buk ak tikiy aŋgak:

"Biynimb tap siy tap timey giy asiŋ mindey,
Gor niŋiy kirgek, suŋ-tep mindpay
rek, tep gakniŋ mindeniŋgambay.
Tap siy tap timey giyak minim ak,
tip ma aŋgniŋgamb ak niŋiy, tep
gakniŋ mindeniŋgambay aŋgak."

9 Biynimb tap siy tap timey giy, asiŋ mindey, Gor gach kuyip niŋiy kirgek, tep gakniŋ mindpay aspun kun gok an? Biynimb kumbak tikiy, Jiwda low keykey ar kun gok giyiŋg, Jiysis nup gosimb niŋbay gok nep akaŋ; biynimb yikop nup gosimb niŋbay gok sek? Mey, biynimb yikop gok sesek.

10 Yenen: Ebraham, basind chin wosrey yimb ak, kumbak ma tikak ñin ak, Gor nup gosimb niŋak rek, nup dek, bi suŋ-tep nuk mindyiŋgip. 11 Kisen Gor aŋgak, "Ebraham bi yip ker mindip ak, nuk key yimb mindip ak niŋyaŋ aŋgiy," nup aŋgak, "Nand bi suŋ-tep yand mindpan rek, kumbak tiknimin aŋgek," kumbak tikak. Gor gak kun ak niŋbun; biynimb kumbak ma tikpay ak pen; Ebraham Gor nup gosimb niŋak rek, gosimb niŋey, Gor kuyip biynimb suŋ-tep yand aŋgiy dek mey, Ebraham ñi pañ nuk gok mindpay.

12 Kiyk nep mer, biynimb kumbak tikpay gok kunep. Ebraham kumbak ma tikak ñin ak, Gor nup gosimb niŋyiŋg nep, mindyiŋgip rek mindpay gok, Ebraham ñi pañ nuk mindpay.

13 Pen Ebraham low ar gok niŋiy gek, Gor nup bi suŋ-tep yand aŋgiy ma dak. Nup gosimb niŋak rek niŋiy, bi suŋ-tep yand aŋgiy, nup minim aŋgay aŋgak, "Nand kiñiŋ giy gey, biynimb ñi pañ nand kisen mindeniŋgambay gok yip, biynimb okok maŋgiysek kond mindeniŋgambim aŋgak."

14-15 Gor minim giniŋgayn aŋgiy aŋgayak kun ak, low ar ak niŋiy giniŋgambay biynimb gok kuyip ma aŋgak; nup gosimb niŋniŋgambay gok kuyip aŋgak. Mer ak, biynimb nup gosimb niŋbay gok, yesek aŋgiy nup gosimb niŋbay. Pen biynimb low ar ak kindik giy Gor biynimb nuk mindeniŋgambun aŋgiy gos niŋbay gok, minim Ebraham nup giniŋgayn aŋgiy aŋgayak ak

ma diniŋgambay rek, low minim ak tim-
brikiy, yiwur yomb diniŋgambay.
16 Kun ak niŋbun; Gor minim giniŋgayn
aŋgiy aŋgayak kun ak, biynimb Ebraham
Gor nup gosimb niŋak rek niŋbay gok kuyip
aŋgak. Nuk aŋgip rek gey niŋiy ma dip; tap
bap gey mer; kuyip yikop simb niŋiy dip.
Pen Ebraham gak rek gipay biynimb gok
diniŋ, chinup Jiwda biynimb low aŋgñak
gok nep ma dip; nup gosimb niŋbay gok
kuyip maŋgiysek dip. 17 Baybol buk ak tikiy
aŋgyak, "Yand aspiyn ak mey, ñi pañ nand
kuŋay mindiy, miñmon keykey kuŋaynep
mindeniŋgambay aŋgak." Kun ak Gor
nup gosimb niŋbun biynimb miñmon okok
maŋgiysek, basind yes Ebraham ñi pañ nuk
yimb mindpun. Gor Biyomb chin kun
ak nuk key yimb gip. Biynimb kumemb
gok gek tikjakpay; tap gunap "Gaŋ" aŋgek
giniŋgamb.

Ebraham Gor Nup Gosimb Niŋak Rek Niŋjun

18 Pen Ebraham ñapan tiknimuŋ rek ma
ayek, Gor minim aŋgay aŋgak, "Nand
kiñiŋ giy, biynimb ñi pañ nand kisen
mindeniŋgambay gok, kiñiŋ keykey kuŋay
yimb mindeniŋgambim." Kun aŋgek, Ebra-
ham niŋind aŋgip aŋgiy, gos sek mindiy
mey, aŋgak rek ñi pañ nuk gok gap rek
akaŋ, kamb kilup rek, kuŋay yimb nep
mindpay.
19 Pen kiykber ñapan bap ma tikiy; mind
dand amiy, Aysek nup Gor aŋgak rek tikrik
ñin ak, Sera yip Ebraham yip, beriymiŋay
giy tokiy yimb ayrik. Ebraham simiy nuk
ñin jiwiy onep kaŋgol ak amnak ak mey;
ñapan tiknimiyr rek ma ayak. Pen Ebra-
ham aŋgak, 20-21 "Ak tap yomb mer; Gor
Biyomb key yimb ak yip ñapan tikniŋgam-
ban aŋgip ak, niŋind aŋgip aŋgiy, Gor
nup yimb ak dand aranak." 22 Ebraham
gak kun ak, Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
"Ebraham Gor nup gosimb niŋek, bi suŋ-
tep yand aŋgak." 23 Gor kuyip gosimb
ñek tikyak kun ak, Ebraham nep niŋŋ-
imuŋ aŋgiy ma tikyak. 24 Chinup biynimb
suŋ-tep yand aŋgniŋgamb gok maŋgiysek
niŋniŋgiy aŋgiy tikyak. Kun ak chin biyn-
imb Gor nep gek, Jiysis kumiy tip tikjakip
aŋgiy niŋbun gok aŋgyak. 25 Pen tap siy
tap timey giy asiŋ mindonuk rek, chinup
simb niŋiy, Ñinuk Jiysis Krays nup yokek
apiy kumak. Kumek tip gek tikjakak rek,
asiŋ yomb wilikak kun ak, suŋ aynimuŋ rek
ayip.

5

Gor Nup Gosimb Niŋon Biynimb Suŋ-tep Yand Aŋgniŋgamb

1-2 Pen Gor chinup simb niŋiy gak kun
ak, nup gosimb niŋon, chinup dek, biynimb
suŋ-tep nuk mindpun ak; Gor yip jimñiy
mindiy, mind tep yimb gipun. Miñmon
chinup aŋgayip ak amiy, nuk yip min-
deniŋgambun aŋgiy, tep gakniŋ mindpun.
3-4 Pen Krays nup chiŋgiy mindon, miker
gunap apek apun, "Miker wip rek Krays nup
chiŋgrep yimb ginjun aŋgiy," nup chiŋgrep
yimb gambun mey; Gor "Tep gipim aŋgek,"
gos sek mindiy, miñmiñ gipun.
5 Gor Kawnan nuk ak chinup yokek, namb
chinup biyaŋ key yimb ayek, Gor nup
gosimb niŋiy, biynimb gok kuyip wasemb
ay gipun ak; niŋind nup kond mindyiŋ gos
sek mindpun.
6 Pen chin biynimb man ar biy mind-
pun gok timey gon gon, Gor yip jimñiy
mindep rek ma ayek, miñiy ñiyand yokep
ñin ak wip aŋgiy, Ñinuk nup yokek apiy,
chinup nen kumak. 7 Per biynimb gunap
biynimb gunap kuyip nen kumun aŋgiy ma
kumbay. Pen ñin nokom nokom biynimb
gunap, biynimb tep yimb bap niŋiy, chin
kuyip nen kumon, kiyk kim amniyaŋ aŋgiy,
kumniŋgambay akaŋ ma niŋbun. 8 Pen
chin Gor ker ma mindonuk ñin ak, chinup
timey gipay aŋgiy niŋiy ma kirgak; chinup
wasemb yimb ay Ñinuk nup monmon yokek
apiy, kumak.
9 Kun ak likañ nuk yapek ak, Gor
yip jimñiy mindpun rek, kor yomb
niŋniŋgambay ñin ak, chin suŋ-tep nep
mindoniŋgambun. 10 Biynimb ñaŋgep nuk
mindonuk ñin ak, chinup simb niŋiy, Ñinuk
nup yokek apiy, chinup di nuk yip jimñiy
ayak ak mey, tikjakiy am Nop yip mindip
rek, tap bap chinup ginimuŋ rek ma ayip!
11 Pen kun ak nep mer; Gor chinup dip ak
Krays nep gek dip ak mey, miñiy kuyipapiy
yimb dand aranyiŋ, tep gakniŋ mindpun.

Andam Layn Nuk Kumbay; Jiysis Layn Nuk Permindep Dipay

12 Pen tap siy tap timey giy kumemb ak,
Andam kiñiŋ giy gek mey, asiŋ nuk kun ak

biynimb tikayep nuk gok maŋgiysek wilikek kumbay. Yenen: Gor niŋek, Andam gak kun ak, chin biynimb tikayep nuk gok maŋgiysek ginuk. Ñin kun ak chinup ma tikyak ak pen; chin yip ginuk.

13 Kun ak mey, tap siy tap timey gep gos ak man ar biy nind mindek; Mosis low minim ak, kisen aŋgñak. Low ak ma niŋiy timey gey, Gor niŋiy kirginiŋgamb aŋgniŋgambun ak pen; Andam kumak ak, Gor low minim ak timbrikiy kumak. 14 Andam kiñiŋ giy timey gek, asiŋ nuk kun ak biynimb gok kuyip wilikek, maŋgiysek kum dand ap ap, Mosis low aŋgñak ñin ak awak. Gunap low ma timbrikyak ak pen; Andam gak rek kumyak. Pen Jiysis mankumb biy apiy kumek mey; biynimb nup gosimb niŋbay gok, nuk gak rek tikjakiy, kim mindeniŋgambay.

15 Bi omiŋal kun ak keykey yimb girik. Andam kiñiŋ giy tap siy tap timey gek, biynimb nuk kuŋaynep kumbay. Gor chinup simb niŋiy, Jiysis nup yikop yokek apiy gek mey, biynimb nuk kuŋaynep suŋ-tep mindiy, perper mindeniŋgambay.

16 Andam tap siy tap timey nokom yimb ak gek, minim yomb ak awak. Pen Gor chinup simb niŋiy, nuk yip di jimñiniŋg key yimb gak. Ñinuk Jiysis Krays nup yokek apiy, tap siy tap timey kuŋay ginuk rek yiwur dek mey, chin kim amjun rek ayak.

17 Nind bi nokom bap tap siy tap timey gek, asiŋ kilis timey yimb kun ak chinup maŋgiysek wilikip. Pen kisen bi nokom bap key chinup simb niŋak rek, di jimñinim aŋgiy kumek mey, nup chiŋgon, niŋind biynimb suŋ-tep yand yimb gok aŋgiy chinup dek, nup tep gakniŋ yip nep mindeniŋgambun.

18 Kun ak Andam tap siy tap timey nokom bap gek, biynimb maŋgiysek asiŋ kun ak wilikek, yiwur yomb dipay; Krays ñin nokom bap Nop aŋgak rek niŋdiy gek, biynimb nup chiŋgipay gok, perper mindeniŋgambay. 19 Bi nokom bap Gor nup minim ak timbrikak rek, biynimb kuŋaynep kuyip asiŋ ayip. Kun ak rek pen Bi nokom bap Nop minim aŋgak rek niŋdiy kumek mey, biynimb kuŋaynep suŋ-tep ayniŋgamb.

20 Pen nind tap siy tap timey giyiŋg, yikop gispun aŋgiy gi mindon mey, low minim ak aŋgñak. Aŋgñek, low gok niŋiy, tap siy tap timey gipun ak yenen gipun aŋgiy gos ak niŋon, chinup simb niŋiy dip.

21 Asiŋ kun ak kilis yimb; key kim amjun rek ma mindip ak pen; Gor chinup simb niŋimb ak kunep, tap kilis yimb ak mey; mam nind chin Jiysis Krays nup yokek apiy kumiy tikjakak ak mey, biynimb nup chiŋgipun gok kim amniŋgambun.

6

"Jiysis Yip Kumiy Kum Sakiy Ginuk Aŋgiy," Timey Gep Gos Ar Ak Ma Niŋjun

1 Gor chinup simb niŋimb kun ak, biynimb gunap aŋgniŋgambay, "Tap siy tap timey monmon giyiŋg mindon, Gor niŋiy kirgakniŋ, yimb nup aranaŋ aŋgniŋgambay." 2 Pen minim yesek kun ak rek chin ma aŋgjun. Tap siy tap timey giy mey, Jiysis yip kumnuk. Miñiy nup ker mindpun ak, ar kun ak ker ma mindpun. 3 Nimb niŋbim; chin biynimb Krays Jiysis yip jimñiy mindonjun aŋgiy ñiŋg pikpun gok, "Nuk kumak rek jimñiy kumnuk aŋgiy," ñiŋg pikpun. 4 Pen Krays kumek, kamb miŋgan ak komey, Nop biyomb key yimb ak gek, tip tikjakiy kim mindip rek; chinup kunep gek, kim kisenimb mindpun.

5 Kun ak, Krays yip jimñiy kumnuk rek ayip biynimb gok, nuk tip ak tikjakiy kim mindip rek, chin kunep tikjakiy kim mindeniŋgambun. 6 Chin niŋbun; miñ timey giyiŋgipun ak, Krays mon kiros bak biyoŋ kumek puŋgrikak ak mey, miñ ar kun ak kirgiy mind tep giniŋgambun. 7 Biynimb kum sakiy gipay gok, tap timey gep gos ak ma ayip.

8 Krays yip kumnuk aŋgiy niŋbun biynimb gok, nuk yip kim mindeniŋgambun ak kunep niŋbun. 9 Nop gek tikjakak rek, tip ak ma kumniŋgamb, per mindeniŋgamb. 10 Tap siy tap timey gon gon, minek nokom yimb kumiy, tip ak tikjakiy am Nop yip mindpiyr.

11 Kun ak mey, Krays Jiysis yip wilikiy, tap siy tap timey gep ar ak kum sakiy gipun aŋgiy, gos tumind nimb ak maŋgiysek Gor ker amnimuŋ. 12 Mer ak, gos timey nimb ak, nimbip tiwniŋg dand amniŋgamb tap siy tap timey gep ar ak. 13 Pen gos timey nimb ak, mumbwak nimbip gok lipiŋg dand amek tap siy tap timey ma ginimimb. Jiysis

yip kumiy tikjakpun rek ayip ak niŋiy, Gor
nup direp ginjun aŋgiy, gos tumind nimb ak
maŋgiysek nup ker amnimuŋ.
14 Nind low minim ar ak niŋiy gun aŋgiy
gi dand amiy, tap siy tap timey gep gos
anep ayek giyiŋgipim. Pen miñiy kun ak
ker ma mindpim. Gor nimbip simb niŋiy
dek, Krays biynimb nuk mindpim ak; nup
chiŋgiy mey, tap siy tap timey gok kir-
giniŋgambim.

Suŋ Mindpun Rek, Suŋ-tep Ar Anep Gon Amnimuŋ

15 Pen Gor low ar ak gon niŋiy chinup
ma diniŋgamb; nuk key chinup simb niŋiy,
Krays nup yokek apiy, chinup aŋgiy kumak
rek diniŋgamb ak; tap siy tap timey ginep
mindonjun? Mer! Kun ma ginjun. 16 Kun
gon, gos yomb chin ak, ar kun ak amek, ar
kun ak giy, kumniŋgambun. Pen Gor aŋgip
rek gun aŋgiy gon amek mey; nuk gek suŋ-
tep mindeniŋgambun.
17-18 Nind nimbip tap siy tap timey gep gos
anep ayek, ar kun ak giyiŋgipim ak pen;
kisen Gor minim ak niŋiy dipik ak mey; Gor
nup tep apiyn. 19 Pen nimb key kilis ma
mindpim rek, aŋgrep gen, niŋrep gim aŋgiy
aspiyn.

Nind gos timund nimbip ak tiwniŋg dand
amek, tap siy tap timey gi dand amiy,
timey yimb nep giyiŋgipim. Pen miñiy
Jiysis yip mindpim rek, gos timund nimbip
ak tiwniŋg dand amnimuŋ, Gor nup tep
giniŋgamb ar ak nep. 20 Nind tap siy tap
timey ar ak giy, Gor nup tep gip ar ak ma
yimb giyiŋgipim. 21 Pen giyiŋgipim kun ak,
miñiy niŋiy apim, "Tap yerip tep ak diy, per
kun giyiŋgipun apim." Biynimb kun gipay
gok, miñmon timey ak amiy, yiwur yomb
ak per dipay.
22 Pen Gor gek, tap asiŋ kun gok kir-
giy, nup ker mindpim ak; biynimb suŋ-tep
gok mindiy, perper nep mindeniŋgambim.
23 Yenen: tap siy tap timey gep ar ak giy,
yiwur yomb diniŋgambay; pen Jiysis Krays
Biyomb chinup tuŋgasik dak ak nup diy,
perper nep mindeniŋgambay.

7

Low Minim Ak Kirgiy, Bi Kumiy Tikjakak Anup Dinjun

1 Nimb mam ay low minim aŋgey niŋbim
gok. Chin Krays yip kumnuk rek ayip biyn-
imb gok, minim ar gunap aŋgniŋg gispiyn.
Nimb niŋbim; biynimb kim mindyakniŋ,
kuyip low minim niŋnimimb aŋgniŋgam-
bay ak pen; kumeniŋgambay miker kuyip
gunap ma mindeniŋgamb.
2-3 Minim bak kun okok rek bap mindip.
Biyn ak nuŋgumiy mindakniŋ, am bi kisen-
imb bap niŋiy deniŋgamb, nup aŋgniŋgam-
bay, "Low timbrikpan" aŋgniŋgambay. Pen
nuŋgumiy kumek, am bi kisenimb niŋiy
diniŋgamb ak, minim ma mindip; "Low
timbrikpan aŋgiy," ma aŋgniŋgambay.
4 Kun ak rek nimb mam ay Krays nup
wilikiy mindpim gok, nuk yip kumbik rek,
low minim chichiy diyiŋgipim ak kirgiy, bi
kumiy tikjakak anup chichiy dipim ak mey;
miñiy Gor nup tep ginimuŋ ar ak ginimimb
rek ayip.
5 Nind Krays nup ma dinuk ñin ak, low
minim ar anep kindik ginjun aŋgiy mindy-
iŋgipun ak pen; gos timey paŋg ayek min-
drep ma giy, Gor yip mindep rek ma ayak.
6 Pen miñiy Krays yip kumiy tikjakiy mind-
pun rek ayip ak, Jiwda low minim tikyak ar
ak niŋiy ma gipun; Gor Kawnan gos ñimb ar
ak niŋiy gipun.

Low Mindip Rek, Tap Siy Tap Timey Gipun Ak Aŋgiy Niŋbun

7 Kun ak yerip aŋgjun? Gor low minim
aŋgek aŋgyak ak, minim timey aŋgip
aŋgjun? Mer! Ak kun ma aŋgjun.

Nind bi asiŋ mindenik ak ma niŋnik. Pen
low minim ak niŋiy, Gor nup tep gip ar
ak, tep ma gip ar ak aŋgiy niŋrep ginik.
Low minim ar bap tikiy aŋgyak, "Biynimb
gunap tap kuyip gok, yip rek mindombikop
aŋgiy gos ak ma niŋnimimb aŋgey," gos
kun ak niŋnik rek, bi asiŋ mindenik ak
niŋrep ginik. Yikop ak ma niŋbinip. 8 Gor
low minim ak tep ak pen; yand bi timey
mindpiyn rek, gos timund yip ak per lipiŋg
dand amimb, tap siy tap timey gep ar ak.
Pen low ak mindamb mey, tap siy tap timey
magep aŋgiy niŋbun.
9 Yand nind ma niŋiy, mind tep gipiyn
aŋgnik. Pen kisen low minim kun ak
aŋgeyak, Gor yip jimñiy ma mindpiyn; tap
siy tap timey giy, 10 bi pisnep kumemb rek
ak mindpiyn aŋgiy niŋnik.

Kun ak low minim ak kindik giy, per-
per mindonjun rek ayip ak pen; yip aŋgey
niŋen, tap siy tap timey ginik rek, kumiy
Gor yip perper mindenim rek ma ayak.
11 Gor low nuk ak tep ak pen; yand bi tap
siy tap timey gep ak, ar kun ak giy perper
mindeniŋgayn aŋgiy, gi dand amiy, Gor yip
jimñiy mindep rek ma ayak; miker yomb
dinim rek ayak.

12 Kun ak chin niŋbun; Gor low minim
ak tep mindip. Minim nuk yerip yerip
aŋgak ar ak kunep, minim tep yipund giy
nep mindip ak mey; 13 Gor low minim tep
ak aŋgey niŋbun rek, miker yomb ak ma
diniŋgambun; tap siy tap timey gipun rek,
miker yomb kun ak diniŋgambun. Pen nuk
chinup low ayak kun ak, gos bap key niŋiy
ma ayak; tap siy tap timey gipun gach yomb
sikerek mindip ak, niŋniŋgiy aŋgiy ayak.

Tap Ma Gun Apun Gok Nep Gipun

14 Chin niŋbun; low minim ak Gor Kawnan
ak gos ñek tikyak ak pen; gos timund yip
ak per amimb tap siy tap timey gep ar ak.
15 Kun ak mey, tap tep giyn aŋgiy niŋbiyn
ar ak ma gipiyn; tap timey ma giyn aŋgiy
niŋbiyn ar anep gipiyn. Pen yenen kun
gipiyn ak ma niŋbiyn. 16 Kun ak low ak tep
mindip aŋgiy niŋbiyn rek, yiruk gakniŋ, tap
siy tap timey gok gipiyn.

17 Yand key timey giyn aŋgiy, ma gipiyn;
pen bi tep ma mindpiyn rek, gos timey ak
key namb yip biyaŋ paŋg ayek mey, tap siy
tap timey kun gok gipiyn. 18 Yand niŋbiyn;
namb yip akyaŋ mind tep ma gip. Gor low
ar ak giyn aŋgiy, gi dand amiy ma gipiyn;
19 tap ma giyn aŋgiy niŋbiyn ar ak gipiyn.
20 Yip gip kun ak, Andam yip yiŋ ñak rek mey
kun gip.

21 Kun ak, tep ar ak giyn aŋgiy, per timey
ar ak nep gipiyn. 22 Yip tep gip, Gor low tep
ar ak pen; 23 mumbwak yand ak yip tiwniŋg
dand amimb tap siy tap timey gep ar ak.

24 Yip kun gek gek, kumiy am Gor yip ma
mindenim rek ayip ak, an yip gek mind tep
giniŋgayn? 25 Biyomb chin Jiysis Krays nep!
Gor nup "Tep" apiyn!

Pen minim apiyn biy, kun giy mindip:
gos yand amimb Gor nup ak pen; bi tep ma
mindpiyn rek, tap siy tap timey gok gipiyn.

8

Gor Kawnan Ak Gos Ñakniŋ Gi Dand Amiy Mey Perper Mindoniŋgambun

1-2 Pen chin Jiysis Krays biynimb nuk
mindpun gok, Gor Kawnan ak gos ñakniŋ
gon amek mey, tap siy tap timey giy kum-
bay ar ak kirpun. Krays yip mindpun kun
ak, Gor chinup kor ma giniŋgamb. 3 Pen
biynimb tep ma mindpun rek, Gor low ar
ak gi dand amiy, mind tep ginjun rek ma
ayek, Ñinuk key tap siy tap timey ma gip
ak chinup nen aŋgiy, yokek apiy kumak.
4 Chinup nen kumak rek, Gor Kawnan gos
ñimb ar anep giyiŋg, gos timey wip ar ak
kirginiŋgambun. Pen nuk gos ñakniŋ, gi
dand amyiŋg, low minim gunap ma tim-
brikniŋgambun.

5-6 Biynimb gos timey apek, ar kun ak
gey amimb gok kumiy, am Gor yip ma
mindeniŋgambay. Pen biynimb Gor Kaw-
nan gos ñek gey amimb gok, Gor nup
tep giniŋgamb ar anep gun aŋgiy, gipay
ak mey; Gor yip jimñiy mindiy, mindrep
giniŋgambay.

7 Biynimb gos kiyk keynep niŋiy gipay
gok, Gor yip jimñiy ma mindpay. Kiyk
biynimb nuk ma mindiy, aŋgip rek ma yimb
gipay. 8 Biynimb kun gok mindrep gey, nup
tep ginimuŋ rek ma ayip.

9 Pen nimb biynimb Gor Kawnan bak ayek
yip mindpim gok, gos key niŋbim ar ak ma
gipim; Gor Kawnan gos ñimb ar ak gipim.
Biynimb Krays Kawnan yip ma mindpay
gok, nup ker ma mindpay. 10 Pen gos timund
nindnimb ak nuk yip kumek, suŋ-tep mind-
pim rek, gos yomb nimb ak amimb; Gor
Kawnan gos ñimb ar ak. 11 Gor Ñinuk Krays
nup gek tip tikjakak Kawnan ak dipim ak
mey; nimbip kunep gek kim kisenimb ay,
am nuk yip perper mindeniŋgambim.

12 Kun ak mam ay sikop. Chin yerginjun?
Gos chinup ak key wip rek ginjun? Ak mer!
13 Ar kun ak gon amek, kumiy am Gor yip
ma mindeniŋgambun. Pen Gor Kawnan ak
gos ñakniŋ gon amek mey, Gor yip nep
mindoniŋgambun.

14 Chin niŋbun: chin biynimb Gor Kaw-
nan gos ñakniŋ girapun gok, ñapan nuk
yimb mindpun. 15-16 Kun ak nind piriky-
iŋgipun rek, Gor Kawnan ak chinup gos

yerip rek ñiniŋgamb aŋgiy, jep diy, biyn-
imb yikop woŋg giñemb rek ak ma min-
donjun. Yenen; Kawnan nuk ak chin yip
mindiy, gos ñakniŋ, ñapan nuk mindpun ak
niŋrep giy, nup "Bapiy! Bapiy!" apun.
17 Kun ak ñapan nuk mindpun ak mey;
Ñinuk Krays nup direp gip rek, chinup
kunep giniŋgamb. Pen Krays nup aŋgji-
wiy timey giyak rek, chinup kunep timey
giniŋ gey ma pirikiy, Krays nup sakiy ma
goniŋgambun; Ñinuk nup direp gak rek,
chinup kunep giniŋgamb.

Kisen Mindrep Giniŋgambun

18 Yand niŋen: Krays nup chiŋgiy min-
don miker gunap giniŋgamb ak, minim ma
mindip. Ak yikop giniŋgamb. Am nuk
yip mindrep giniŋgambun ñin ak, tep yimb
giniŋgamb.
19-20 Tap gayak okok maŋgiysek, miñiy
mindrep ginimuŋ rek ma ayip. Gip kun
ak, Gor giniŋgamb aŋgak rek nep gip. Nuk
aŋgak, "Tap gaynik gok gen, mindrep ma
giy, gi dam dam kisen tip ak gen, min-
drep giniŋgamb aŋgak." 21 Tap gayak kun
gok, nind mindrep ma giniŋgamb. Chinup
biynimb gok gek ñapan nuk yimb ay, nuk
yip mind tep giniŋgambun ñin ak nep; tap
yikop kun gok gek mindrep giniŋgamb.
22 Chin niŋbun: tap Gor gayak kun gok
maŋgiysek mindrep giniŋgamb ak pen;
miñiy ñin biy, biyn ñapan tikniŋ gey yi-
wur gip rek ak gi mindip. 23 Pen nuk chinup
pisnep diniŋ, Kawnan nuk yokek apiy yip
mindpun gok kunep apun, "Ñin akay rek
kim kisenimb ay, ñapan nuk yimb yipund
giy mindeniŋgambun aŋgiy," lum ar biy
miker gakniŋ kond mindpun.
24 Nup chiŋgon chinup diniŋgamb aŋgiy,
gos sek mindon mey, chinup dak. Pen
ñin kun ak chinup pisnep dipkop ak; miñiy
gos sek mindiy, ñin kisen ak ma kond
mindombinup; pisnep kim kisenimb ay,
mindombinup. 25 Pen chinup kisen direp
giniŋgamb ak niŋiy mey, yiruk gakniŋ ma
kond mindpun; gos sek kond mindpun.
26 Biynimb tep ma mindpun rek, Gor Kaw-
nan ak chinup kond nep mindip. Chinup
miker yimb gek, Gor nup aŋgniŋjun apun
ak pen; minim yerip ak diy aŋgjun aŋgon,
Kawnan nuk chinup kosyam aŋgep rek ayek
niŋiy, Gor nup aŋgniŋimb. 27 Gor gos chin
niŋbun ar gok maŋgiysek keykey niŋimb ak
mey; Kawnan nuk ak miker chinup gip ak
niŋiy aŋgniŋek, aŋgip rek gip. Yenen: Kaw-
nan nuk aŋgniŋgamb ak, Gor giyn aŋgiy
niŋimb ar anep aŋgniŋgamb.
28 Kun ak mey, Gor chinup diniŋ gek,
nup gosimb niŋbun biynimb gok, kond
mindakniŋ, tap gunap key ma giniŋgamb;
nuk niŋek mindrep giniŋgambun ar anep
chinup giniŋgamb. 29 Pen ar kun anep, Gor
biynimb nuk diniŋ niŋak gok kuyip aŋgak,
"Yand gen kiy Ñiyand Krays mindrep gip
rek mindrep gey mey; numam nunay kisen
nuk gok kuŋay yimb mindeniŋgambay aŋ-
gak." 30 Kun ak chinup diniŋ, suk aŋgek
nup ker amon aŋgip, "Tap siy tap timey
gipik ak niŋiy kirgispiyn. Kun ak yand yip
jimñiy mindiy mey; yand bi tep kun ak key
mindpiyn rek mindeniŋgambim aŋgip."

Chinup Wasemb Ay Kond Mindrep Gip

31 Pen chinup kun giy direp gip ak, an
chinup timey giniŋgamb? Mer yimb! 32 Gor
nuk ma pirikiy, Ñinuk ak chinup nen aŋgiy
yokek apiy kumak ak niŋbun: chinup kond
mindek, mindrep yimb giniŋgambun. 33 Pen
Gor gek suŋ-tep mindpun ak, an rek chinup
kor giniŋgamb? 34 Bi kun ak rek bap ma
mindpay. Nuk key Ñinuk nup aŋgek, ap
chinup aŋgiy kumiy tikjakiy, am ñin yipund
kind nuk okok ken mindiy, chinup nen Nop
nup aŋgniŋ mindip.
35 Krays chinup wasemb yimb ayip ak, tap
yerip ak gek jimñiy ma mindoniŋgambun?
Miker gunap giniŋgamb akaŋ,
kosyam mindeniŋgambun akaŋ,
gos yomb niŋniŋgambun akaŋ,
yiwan yomb apek akaŋ,
chech ma mindek akaŋ,
Krays ker mindpay aŋgiy chinup timey
giniŋgambay akaŋ,
ñaŋgniŋgambay akaŋ, tap yerip ak gek,
Krays yip jimñiy ma mindoniŋgam-
bun?
36 Minim kun ak rek Baybol buk ak tikiy
aŋgyak:
"Nip ker mindpun rek, chinup niŋey, kanj
siypsiyp tap gok rek ayek, ñaŋgayun
aŋgiy nep niŋbay aŋgyak."
37 Kun ak kumemb rek mindpun ak pen;
Krays, bi chinup simb niŋiy kumak ak yip
mindiy, tep gakniŋ nep mindpun. 38 Ar kun
ak yand niŋrep yimb gipiyn; mindeniŋgam-
bun akaŋ kumniŋgambun ak, Gor chinup

wasemb aynep mindeniŋgamb. Tap bap
chinup tuŋgasik key aynimuŋ rek ma ayip.
Gor enjol nuk gok, Seytan kichekiy nuk
gok, tap kalrimey gok, tap miñiy mindip
gok, tap kisen mindeniŋgamb gok, 39 tap
nukyoŋ mindip gok, tap nukyaŋ mindip
gok, tap yerip yerip mindip okok maŋgiy-
sek, tap bap chinup kun giniŋgiy rek ma
ayip. Krays mindip rek, Gor chinup wasemb
aynep mindeniŋgamb.

9

Gor Gosimb Nuk Key Niŋiy Jiwda Kay Kuyip Diniŋg Gak

1 Yand Krays binuk mindpiyn rek, yesek
ma aŋgniŋgayn. Gor Kawnan ak namb
yip biyaŋ, "Niŋind nep aŋgniŋg gispan
aŋgip." 2-3 Biynimb yand Yisrel kay, Krays
nup ma dipay gok, kisen kor giy yiwur
yomb diniŋgambay ak, yip simb timey giy
gos kun anep ayip. Minim kun ak niŋind
nep aspiyn. Kinjeŋ mindek, yand kuyip nen
yiwur den, kiy pen kim ambiyap.
4 Pen Gor Yisrel kay kuyip, ñapan yand
mindeyaŋ aŋgiy gek, kiyk low minim ak
niŋiy, melik tep nup ak niŋiy, kuyip minim
giniŋgayn aŋgiy aŋgayak gok niŋiy, nup
aŋgniŋep ar ak niŋiy gipay. 5 Basind chin
Ebraham, Aysek, Jekop Gor nup gosimb
niŋyak gok, tik dand amiy apiy giy kuyip
tikyak. Kiñiŋ nokom kun anep tik dand
amiy apiy giy, Krays nup biyimb rek
tikayey, nuk Biyomb yimb mindiy, biynimb
maŋgiysek kond mindip! Kun ak yimb nup
ak nep dand aranemb! Tep.
6 Gor Yisrel biynimb gok kuyip diniŋg
aŋgak ak pen, gunap nup kirgey, biynimb
nuk rek ma ayip. 7-9 Kiyk apay, "Basind yes
chin Ebraham kiñiŋ nuk mindpun rek, Gor
chinup diniŋgamb apay" ak pen; kuyip ma
diniŋgamb. Gor Ebraham nup minim aŋgay
aŋgak, "Simiy kisen ak, biyn nand Sera ñi
bap tikniŋgamb aŋgek," niŋind aŋgip aŋgiy
niŋmindiy, aŋgak rek ñi ak tikrik. Kisen
nup minim ar nokom kun anep minim
aŋgayiŋg aŋgak, "Nak sek, ñapan nak gok
sek biynimb yand mindeniŋgambim aŋ-
gak." Pen ñapan nuk tikek tikey amnak
gok kuyip maŋgiysek ma aŋgak. Yenen;
minim bap aŋgak, "Ñinak Aysek tikek tikey
amniŋgamb gok nep, Ebraham ñapan nuk
aŋgniŋgambay aŋgak." Kun ak niŋbun:
minim giniŋgayn aŋgiy aŋgayak kun ak,
basind yes Ebraham tikek tikey wip gok
kuyip maŋgiysek ma aŋgak; Ebraham Gor
nup gosimb niŋak rek niŋbay biynimb gok
kuyip nep aŋgak.
10-13 Pen biynimb gok low ar ak gey niŋiy
akaŋ; ar gunap gey niŋiy kuyip ma dip;
biynimb nuk key simb niŋimb gok kuyip
dip. Wosrey Aysek biynuk Rebeka, ñi
pireŋgiy ma tikak won ak, Gor nup aŋgak,
"Ñi nand nind tikniŋgamban ak, biyomb
rek ma mindeniŋgamb; nuk ñinak kisen ak
nup woŋg giñiniŋgamb aŋgak." Pen minim
bap Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Yisow nup
niŋen yip tep ma gip; Jekop nup niŋen yip
tep gip aŋgyak."

Gor Yipund Giy Nep Gip

14 Kun ak Gor yipund giy ma gip aŋgjun?
Mer! Nuk yipund giy nep gip. 15 Nuk Mosis
nup aŋgak,

"Biynimb mapin niŋniŋg mapin niŋniŋ-
gayn. Simb niŋniŋg gos yand key
niŋiy simb niŋniŋgayn aŋgak."

16 Kun ak niŋbun; nuk biynimb gok
diniŋg, gipay ar ak niŋiy akaŋ; biynimb
gunap aŋgey ma dip; nuk key simb niŋimb
rek kuyip dip.
17 Baybol buk minim bap tikyak ak; Yijip
nimb biyomb Perow; Yisrel biynimb kuyip
won ak 'Amniŋgambim' won ak 'Ma am-
niŋgambim' aŋgiy aŋgek aŋgek, Gor Perow
nup gos timey ak ñinen ñek kindiy amek
aŋgak, "Kun gipan ak nip timey gen, yip
Biyomb yimb ak niŋiy minim kun ak aŋg
amiy apiy gey, yimb yip ak miñmon okok
maŋgiysek amniŋgamb aŋgak." 18 Kun ak
niŋbun: Gor gos nuk key niŋimb rek, biyn-
imb gunap kuyip simb niŋiy dip; biynimb
gunap kuyip ñinen gek, gos timey kiyk
niŋbay ak kindiy amek, nup ma dipay.
19 Nimb gunap Gor gip kun ak rek niŋiy
aŋgniŋgambim, "Nuk nep gek gos kiyk ak
kindiy amek, yenen pen mindrep ma gipim
aŋgiy kuyip minim yomb aŋgniŋgamb aŋg-
niŋgambim." 20 Kun aŋgniŋgambim ak pen;
nimb Biyomb an rek mindiy, minim nup ak
day diniŋgambim?

Bi bap man ak diy, siŋgey tiyn ak
gayek, yip yenen kun giy gaypan aŋgiy
ma aŋgniŋgamb. Mer yimb! 21 Bi siŋgey
tiyn giniŋgamb ak, nup key niŋek tep

giniŋgamb rek giniŋgamb. Man band
nokom bap tuŋgrik dand apiy, tiyn tep bap,
tiyn monmon bap giniŋ giniŋgamb. Ak
minim ma mindip. 22 Kun ak rek mey Gor
gip. Nuk biynimb tap timey gi mindpay
gok niŋek, yiruk yimb gek, kilis nuk mindip
ak niŋyaŋ aŋgiy, kuyip timey ginimuŋ ak
pen; biynimb gunap diniŋ niŋayak rek,
kuyip kasek kun ma gip. 23 Pen nuk bi tep
biynimb simb niŋimb ak, biynimb niŋyaŋ
aŋgiy; chinup diniŋ niŋayak gok simb
niŋiy diniŋgamb ak; gos nuk key niŋimb rek
giniŋgamb. 24 Chinup diniŋ niŋak kun ak,
Jiwda gok nep mer: biynimb Jiwda mer gok
kunep diniŋ niŋak. 25 Minim ar kun ak rek,
Hoseya Gor minim aŋgiy aŋgak:

"Toymenik, biynimb yand ma aŋgyiŋgipiyn
gok kuyip, biynimb
yand aŋgniŋgayn. Pen wasemb ma ay-
iŋgipiyn gok, kisen wasemb
yimb ayniŋgayn. 26 Nind biynimb yand
mindpim aŋgiy aŋgen,
ma niŋyiŋgipay miñmon okok, kisen Gor
Biyomb permindep ak,
ñapan nuk mindpay aŋgniŋgambay aŋ-
gak."

27 Pen bi Gor minim aŋgep Asaya minim
bap tikiy aŋgak:

"Yisrel kay, kamb kilup rek kuŋaynep min-
deniŋgambay ak pen;
yep kaw bap nep kim amniŋgambay.
28 Yenen: ñin kun ak apek, Gor
biynimb man ar biy mindiy timey
gipay gok kuyip, pen giniŋgamb ak;
kasek gi day jiwñiniŋgamb aŋgak."

29 Giniŋgamb kun ak, Asaya nind aŋgak:

"Biyomb sikerek ak, chinup Jiwda biynimb
yep kaw bap nep kirginiŋgamb. Nuk
biynimb simb niŋimb rek, gunap
mindeniŋgambun; yikop ak Sodom
Gomora biynimb kuyip pisnep yin
simbok amnak rek ak, chinup gip-
kop aŋgak."

Jiwda Kay Jiysis Nup Gosimb Ma Niŋyak

30 Kun ak niŋim! Biynimb Jiwda mer
gok nind, mindrep giy Gor yip jimñiy min-
denjun aŋgiy gos ak ma niŋyak ak pen;
miñiy nup gosimb niŋiy, nuk yip jimñiy
mindpay. 31 Pen Jiwda biynimb nind Gor
low minim ak diy, aŋgip aŋgip rek ginjun
aŋgyak ak pen; miñiy nuk yip jimñiy ma
mindpay. 32 Yenen: Gor nup gosimb niŋiy
mer; chin key ar gunap giy, nuk yip jimñiy
mindeniŋgambun aŋgiy, kamb tep ayak ar
ak amniŋgiy rek mindakniŋ, tomb kiyk ak
aldek apyap pikpay. 33 Minim kun ak rek
Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

"Niŋim! Yand miñmon Sayon kamb
tep ak ayen, biynimb gok tomb
kiyk ak ar kun ak aldek, apyap
pikniŋgambay; pen biynimb nup
gosimb niŋniŋgambay gok, kor giy
nambiŋ ma diniŋgambay aŋgyak."

10

1 Mam ay sikop. Biynimb yand Yisrel
kay Gor ker ma mindpay ak; yip miker gek,
nup per aŋgniŋbiyn. 2 Yand niŋbiyn: chin
Gor biynimb nuk mindon aŋgiy, kilis yimb
gipay ak pen; gos niŋrep giy ma gipay.
3 Kiyk Gor biynimb gok kuyip, biynimb suŋ-
tep yand aŋgiy dip minim ar ak ma niŋiy,
gos key niŋbay rek, low ar ak gon chinup
diniŋgamb aŋgiy gi dand amiy, apyap pik-
pay. 4 Pen low nuk ayak junj ak Krays nep.
Yenen: Gor low ak mindakniŋ, biynimb
gok suŋ-tep ma mindpun aŋgiy Krays nup
gosimb niŋeniŋgambay, Nop kuyip diy,
biynimb suŋ-tep yand aŋgniŋgamb.

Biynimb Gok Nup Aŋgniŋey Kuyip Diniŋgamb

5 Mosis Yisrel kay kuyip aŋgak, "Low
minim ak diy suŋ-tep mindniŋ, low aŋgip
aŋgip rek giy mey, kim amniŋgambim aŋ-
gak." 6 Pen Gor biynimb Krays nup gosimb
niŋiy, suŋ-tep mindeniŋgambay minim ar
ak aŋgiy aŋgak, "Semb biyoŋ nimb rek
ma am poŋind winiŋgambim; 7 beŋ nukyaŋ
nimb rek ma am poŋind winiŋgambim;
8 minim kun ak par okok ma mindip. Minim
per apim ar anep aŋgak." Minim aŋgak
kun ak mey, Gor nup gosimb niŋiy nuk yip
jimñiy mindoniŋgambun aŋgiy, minim per
aŋgñimbun ak.

9 Kun ak, Krays Gor Ñinuk ak mey tik-
jakip aŋgiy, gos niŋmindiy; Jiysis nep Biy-
omb yand aŋgiy miseŋ aŋgniŋgambim ak,
Gor nimbip biynimb suŋ-tep yand aŋgiy
diniŋgamb. 10 Yenen: Jiysis nup gosimb
niŋbun rek, Gor chinup dinimuŋ rek ayip;
pen Biyomb chin aŋgiy, miseŋ apun rek
chinup pisnep dip. 11 Wosrey Baybol buk ak,
minim tikay aŋgyak, "Biynimb an an nup
gosimb niŋniŋgambay gok, Gor nup niŋiy

ñawil ma diniŋgambay aŋgyak.” [12] Jiwda
biynimb gok key diy; Jiwda biynimb mer
gok key diy ma giniŋgamb. Biyomb nokom
mindip rek, biynimb akay akay nup gosimb
niŋiy aŋgniŋbay gok direp yimb gip. [13] Ar
kun anep aŋgiy aŋgyak, “Biynimb gok nup
aŋgniŋey, kuyip diniŋgamb aŋgyak.” [14] Pen
nimb gunap aŋgniŋgambim, “Biynimb gu-
nap minim tep nup ak dand apey niŋiy
rek, nup gosimb niŋiy nup aŋgniŋbinup.
[15] Gor bi minim tep nup aŋgñemb gunap ma
yokip ak, yergiy minim tep nup ak niŋjun
aŋgniŋgambim.” Ar kun ak Baybol buk ak
tikiy aŋgyak:

“Biynimb Gor minim dand opay gok, tep
yimb dand opay aŋgyak.”

[16] Pen bi Asaya Gor minim tep ak aŋgek,
biynimb gunap ma niŋey, nuk Gor nup
aŋgak, “Chin minim tep nip ak aŋgon, ma
nep dipay aŋgak.” [17] Gor minim ak timund
pik niŋmindiy nep, nup gosimb niŋbay.
Minim kun ak, Krays minim tep ak. [18] Pen
Yisrel kay minim kun ak aŋgey ma niŋyak
aŋgiy ma aŋgep. Kiyk nind niŋyak ak
mey; Baybol buk tikiy aŋgyak, “Minim tep
kun ak miñmon okok kind kind, maŋgiysek
yimb amimb aŋgyak.” [19] Pen nimbip tip
ak aspiyn: Yisrel biynimb minim kun ak
ma niŋyak aŋgiy ma aŋgnimimb; kiyk nind
niŋyak. Mosis Gor minim ak tikiy aŋgak:

“Yand biynimb sakiy sek wikan gunap
kuyip diy, direp gen, nimb Yisrel
biynimb miluk yapek, chinup rek
kun ma gip aŋgiy niŋniŋgambim
aŋgak.”

[20] Pen bi Asaya miseŋ yimb aŋgiy aŋgak:

“Gor aŋgip, ‘Biynimb yip ma niŋbay tuŋgoŋ
okok, yimb yip ak ñin gunap ma
apay ak pen; kisen kuyip diniŋgayn
aŋgip’ aŋgak.”

[21] Pen Yisrel gipay rek minim ak aŋgiy aŋ-
gak:

“Gor aŋgip ‘Owim aŋgiy, per ñinan gi gi mer
niŋiy kirpiyn.
Kiyk alemb alemb ñiy, gos kiyk key niŋbay
rek nep gipay aŋgip’ aŋgak.”

11

Yisrel Kuyip Pisnep Ma Kirgip

[1] Kun ak Gor Yisrel biynimb gok kuyip
pisnep ma kirgip. Yand kunep, Yisrel nimb.
Ebraham tikek tik dand amiy, Benjamen
nup tikey, nund pen tik dand amiy apiy
gak kiñiŋ ak, yand mindpiyn. [2] Gor biynimb
wosrey diniŋ niŋak gok kuyip ma kirgip.
Yilayja nup kesim Baybol buk tikyak ak
niŋbim. Yilayja Gor nup aŋgniŋiy aŋgak:

[3] “Yisrel biynimb gok maŋgiysek nip kir-
giy, kamb bind giy tap pik simboŋgipay ak,
piklak pikey amdek, bi minim nip aŋgep
gok kuyip pik ay gipay. Yand nokom mind-
piyn ak pen; yip kunep pikayun aŋgiy, yuk
taspay aŋgak.”

[4] Aŋgek, Gor nup pen aŋgak:

“Bi yand kuŋay yimb nep, sepen tawsin
mindpay ak, Bal gor yesek anup,
biyomb chin aŋgiy, ma aŋgniŋbay
aŋgak.”

[5] Kun ak rek miñiy, Yisrel biynimb
kuŋaynep Gor nup kirpay ak pen; chinup
gunap diniŋ gos niŋayak gok simb niŋiy
dip. [6] Pen low ar ak niŋon akaŋ, tap ar
gunap key gon niŋiy ma dip; nuk bi tep
biynimb aŋgdep ak mey; chinup simb niŋiy
dip. Tap bap gon niŋiy dembikop, chinup
simb niŋiy dip apnup ak, yesek apnup.
[7] Kun ak Yisrel biynimb low ar ak giy, Gor
yip jimñiy mindoniŋgambun aŋgiy tiŋiy ay
gipay ak pen; nuk yip jimñiy ma mindpay.
Nuk diniŋ niŋayak gok nep dip; gunap pen
minim nup ak niŋiy, niŋbun ma niŋbun
tikpay.

[8] Wosrey Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

“Gor kuyip gek, wisin kiniy, windin koy giy,
sakiy sek ay, ar kun anep mind dand
amiy mindpay aŋgyak.”

[9-10] Pen basind Depiyt minim ar nokom
kun anep, Baybol buk ak tikiy aŋgak:

“Kun gipay kun ak, kuyip niŋey tep gip ar
anep gi taŋgey taŋgey, windin koy
gek, siŋgaw kaw ak amiy, ñawil diy,
ñik giy nep mindeniŋgiy aŋgak.”

[11] Pen Jiwda kiñiŋ apyap pikpay ak, pis-
nep ma apyap pikpay; Gor kuyip diniŋ
niŋimb. Kiyk tap siy tap timey giyak rek,
kuyip kirgiy, biynimb Jiwda mer gok kuyip
disap. Biynimb yikop gok den mey; Jiwda
kay, chinup rek kun giy ma dip aŋgiy, yip
ker winiŋgiy aŋgiy gisap.

[12] Jiwda kay nup gosimb ma niŋiy, tap siy
tap timey gipay ñin biy, biynimb yikop gok
kuyip direp gisap. Kun ak niŋbun: Jiwda
biynimb diniŋ niŋayak rek diniŋgamb ñin

ak, biynimb yikop gok kuyip direp yimb giniŋgamb.

Yisrel Mer Gok Kuyip Disap

13 Gor yip Jiwda biynimb mer gok kuyip
minim tep ak aŋgñinimin aŋgek mey, nim-
bip Jiwda mer gok aŋgñen yip tep gip.
14 Pen nimbip aŋgñen niŋem, biynimb yand
Yisrel gunap niŋiy, Gor chinup rek ma dip
aŋgiy, nup ker winiŋgiy ak; yip tep yimb
giniŋgamb. 15 Gor Yisrel biynimb kuyip kir-
gak rek, biynimb yikop gok kuyip dip. Kun
ak kisen Yisrel kuyip dek, pisnep kumiy tip
tikjakpay rek ak ayniŋgamb.
16 Basind yes sikop Gor ker mindeyak
rek, piñ alik kiyk gok kunep nup ker min-
deniŋgiy. Mon oliyp junj bap Gor ker min-
donimuŋ, piñ alik gok maŋgiysek nup ker
mindeniŋgiy.
17-18 Pen Gor mon oliyp alik nindnimb gu-
nap tuŋgsak yokiy, nimbip oliyp alik saŋgiy
okok nimb gunap dapiy yimñek, wopsakiy
mindpim. Kun ak mey, mon oliyp nind-
nimb ak, mind giyaŋgek nimb mindpim;
niŋrep giy aŋgjiwnimimb. 19 Pen Gor chinup
oliyp alik saŋgiy okok nimb dapiy, oliyp
alik nindnimb gok tuŋgsak yokek, tip kun
ak diy mindpun aŋgiy gos ak ma niŋni-
mimb. 20-21 Nimb biynimb Jiwda mer gok,
minim kun ak niŋind aŋgniŋgambim ak
pen, niŋrep ginimimb. Jiwda kay Jiysis nup
gosimb ma niŋey, kuyip kirgak; nimb pen
nup gosimb niŋem, nimbip dak. Pen Gor
mon oliyp alik nindnimb gok tuŋgsak yokak
rek, nimbip kunep ginimuŋ rek ayip ak,
yimb nimbik key ma dand aranimimb.
22 Gor bi sayn tep yimb ak pen; bi
kalrimey mindip. Biynimb nup kirpay
gok kuyip kirgip; biynimb nup gosimb
niŋbay gok dip. Kun ak Jiwda kuyip gak
rek, chinup kunep ginimuŋ rek ayip aŋgiy,
niŋrep yimb ginimimb. 23 Jiwda biynimb
kun gok, Gor nup gosimb ma niŋjun aŋgiy
mindpay ak pen; nup tip ak gosimb niŋey,
kuyip diniŋgamb. 24 Nimbip mon oliyp alik
saŋgiy okok nimb dand apiy, pikyimñek
mindpim ak; oliyp alik nuk yipund giy ak
tip ak pikyimñiniŋg, pikyimñiniŋgamb.

Kisen Yisrel Mindeniŋgambay Rek Diniŋgamb

25 Pen mam ay sikop. Yimb nimbik
key dand aranimimb rek ayip. Kun ak
minim nind ma niŋyiŋgipun bap nimbip
aŋgniŋ gispiyn. Yisrel biynimb miñiy
windin koy rek mindpay ak pen; per kun
ma giniŋgamb. Gor biynimb Jiwda mer gok
kuyip diniŋ niŋayak gok maŋgiysek diy,
26 kisen Yisrel kuyip maŋgiysek diniŋgamb.
Minim kun ak rek Baybol buk ak tikiy aŋ-
gyak:

"Yisrel kay yip kirpay gok kuyip diniŋgamb
Biyomb ak, miñmon Sayon nimb
winiŋgamb. 27 Apek, minim aŋ-
gaynik rek, tap siy tap timey gipim
ak niŋiy kirginiŋgayn aŋgip aŋgiy
tikyak."

28 Pen Gor wosrey basind Ebraham, Aysek,
Jekop kuyip minim aŋgay aŋgak, "Kisen
ñapan nimb tikem, tikey amniŋgamb gok,
kuyip diniŋgayn aŋgak." Aŋgak kun ak
niŋbun: Jiwda kay kuyip pisnep ma kirgip.
Ñin namb biy nep, Krays minim tep nup
ma dipay rek, kuyip kirgiy, nimbip biynimb
Jiwda mer gok diyn aŋgiy gisap. Pen gip
kun ak kuyip pisnep ma kirgip. 29 Nind
simb niŋiy, diniŋ niŋayak rek diniŋgamb.
Nuk tap bap giniŋ, minim nep ma aŋgip;
giniŋgayn aŋgiy niŋimb rek gip.
30 Nimb Gor nup minim tep ak diyoky-
iŋgipim ak pen; kisen Yisrel biynimb nup
kirgey, nimbip pen dek, nuk yip mindpim.
31 Nimbip simb niŋiy dak kun ak rek, Yisrel
biynimb minim nup diyokpay gok kuyip
kunep, simb niŋiy diniŋgamb.
32 Kun ak niŋbun; Gor Jiwda biynimb gok,
Jiwda biynimb mer gok, maŋgiysek kuyip
ñinen kirgek, tap siy tap timey gi dam dam,
kisen yenen timey gispun aŋgiy, Gor nup
gosimb niŋey, kuyip dip.

Gor Yimb Nup Per Dand Aranemb

33 Kun ak yand niŋbiyn; Gor bi gos
tipaŋgiy yimb niŋiy, ar kun ak key yimb
gip. Nuk key yimb niŋiy gip kun ak rek gun
aŋgiy, ma yimb giniŋgambun. 34 Baybol buk
ak tikiy aŋgyak:

"Biynimb an nuk gos tipaŋgiy niŋimb rek
niŋiy, nup kun gan, kun gan, aŋg-
niŋgamb? 35 Pen biynimb an Gor
nup tap kim yisik ayek, pen yisik
ayniŋgamb? Mer yimb! Biynimb
bap nup kun giniŋgiy rek ma ayip
aŋgyak." 36 Nuk Biyomb yimb. Tap
okok maŋgiysek ñin ar nuk anep

mindip. Yimb nup ak perper nep
dand aranemb! Tep.

12

Gor Ker Mindpun Aŋgiy, Nup Tep Ginimuŋ Ar Ak Gem Amnimuŋ

1 Kun ak mam ay sikop. Nimbip simb
niŋiy dip ak, opriyŋ ñimbay rek; mumbwak
gos timund nimb ak maŋgiysek nup ker
amnimuŋ. Tap dand amiy, Gor nup sim-
boŋg ñimbay gok, tap timey timey gok ma
ñimbay; tap tep tep gok nep ñey mey, nuk
dip. Kun ak, chinup opriyŋ rek dinimuŋ
aŋgiy, nup gosimb niŋiy, aŋgip aŋgip rek
nep ginimimb. 2 Biynimb niŋmindpay rek,
miñ kuyip ar ak dinjun aŋgiy ma aŋgnim-
imb. Pen Gor nimbip gos ñakniŋ, biynimb
key kindiknimb rek aynimimb. Nimbip gos
ñek, key kindiknimb rek ay gem amek mey;
yipund giniŋgamb ar ak, mindrep gep ar ak,
nup tep giniŋgamb ar ak niŋrep giniŋgam-
bim.
3 Pen Gor yip simb niŋiy dek woŋg nup
gipiyn ak, nimbip maŋgiysek aspiyn: chin
Gor nup direp gipun rek, yimb chin yiy ar
biyoŋ mindip aŋgiy ma niŋjun. Pen chinup
kond mindiy gos tep yerip yerip rek ñimb
ak niŋiy, ar kun ak gon amnimuŋ.
4 Chin niŋbun: mumbwak nokom mindip
ak pen; tomb ak woŋg nuk ak key gip; ñin ak
woŋg nuk ak key gip; windin ak woŋg nuk
ak key gip. Kun ak, day keykey mindip rek,
woŋg keykey nep gipay.
5 Chin Krays ker mindpun gok kunep,
kun ak rek mindpun. Woŋg keykey gipun
ak pen; biynimb kiñiŋ nuk nokom mindiy
mey; pen wasemb ayek, pen wasemb ayek
gipun. 6 Gor chinup kilis keykey ñimb rek,
gos ar keykey niŋbun ak mey; chin gunap,
biynimb gunap kuyip Gor minim aŋgñemb
rek ayek, Gor gos tep ñimb rek niŋiy, kuyip
aŋgñinjun. 7 Biynimb gunap kuyip tap
marik gep rek ayek, marik ginjun. Tiysa
mindep rek ayek, tiysa mindiy, aŋgñirep
ginjun. 8 Timund winjikep rek ayek, timund
winjikjun. Biynimb chin gunap kuyip tap
ñemb rek ayek, monmon ñinjun. Biynimb
chin gunap kuyip kond mindep rek ayek,
niŋrep giy kond mindrep ginjun. Pen mam
ay gunap kuyip, simb niŋiy dep rek ayek,
tep gakniŋ dinjun.

Biynimb Gok Wasemb Aynimimb

9 Biynimb gok kuyip wasemb aysipun
aŋgiy yesek ma aŋgnimimb; kuyip wasemb
ay, direp yimb ginimimb. Tap siy tap timey
gep ak kirgiy, Gor miñ tep ar ak dinimimb.
10 Pen yimb nimbik ak key ma dand aran-
imimb; mam ay Krays ker mindpay gok yip
penpen wasemb ay, yimb kuyip ak dand
aranimimb. 11 Yiruk yiruk sek woŋg ma
ginimimb; tep gakniŋ, Biyomb chin ak nup
woŋg gispun aŋgiy, girep ginimimb. 12 Gor
chinup diniŋgamb aŋgiy, tep gakniŋ kond
mindenimimb. Nimbip miker ñeniŋgiy, gos
kun ak ma niŋnimimb. Gor nup minek
minek aŋgniŋmindenimimb. 13 Biynimb
Gor ker mindey tap ma mindip gok, tap
nimb gunap kuyip bilok ñinimimb. Biyn-
imb par okok nimb apeniŋgiy, girep ginim-
imb.

14 Biynimb gunap nimbip gi timey
gey, pen miluk ma niŋnimimb, Gor nup
aŋgniŋem, kuyip kond mindrep ginimuŋ.
15 Biynimb gunap tep gakniŋ mindey, kiy
yip tep gakniŋ mindenimimb; pen gunap
simb gakniŋ mindey, kiy yip simb gakniŋ
mindenimimb. 16 Chin biynimb yimb sek
mindpun aŋgiy niŋbim gok, yimb nimbik
ma dand aranimimb. Biynimb yimb ma
mindip gok yip wilikiy mindenimimb. Chin
nep niŋrep gipun aŋgiy, ma aŋgnimimb.

17 Pen biynimb gunap nimbip miluk
niŋey, pen miluk ma niŋnimimb. Biynimb
gok niŋey tep giniŋgamb ar anep ginim-
imb. 18 Biynimb gunap yip penpen gun
aŋgiy gos ak ma niŋnimimb; kapkap jimñiy
mindonjun aŋgiy gos anep niŋnimimb.

19 Pen biynimb tep yand gok. Nim-
bip aspiyn; biynimb gunap nimbip timey
geniŋgiy, kuyip pen timey gun aŋgiy gos
ak ma niŋnimimb. Ak Gor gos nuk. Kuyip
pen timey giyn aŋgiy, key niŋimb rek
giniŋgamb. Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
“Gor aŋgip, ‘Kiyk timey gipay ak, pen kunep
timey giniŋgayn ak; gos yand aŋgip’ aŋ-
gyak.” 20 Kun ak biynimb nimbip timey
giyak gunap kuyip yiwan gek, keñmaŋgiy
ñinimimb. Kuŋam ak kinjik gek, ñiŋg ak
ñinimimb. Kun gem niŋiy, kuyip yenen
timey gipun aŋgiy, gos kuŋay niŋniŋgam-
bay. 21 Kun ak mey, nimbip timey geniŋgiy,
kuyip pen timey ma ginimimb; mindrep
gem, key sayn gek amnimuŋ.

13

Gapman Kay Aŋgniŋgiy Rek Ginimimb

1 Pen gapman biyomb gok, aŋgniŋgiy
rek niŋjun. Kiyk key gos niŋiy biyomb
ma mindpay; Gor aŋgek biyomb mindpay.
2 Kun ak minim kuyip timbrikiy, Gor
minim ak sek timbrikniŋgambun ak mey;
minim mindeniŋgamb. 3 Biynimb mind
tep gipun gok, gapman biyomb gok kuyip
ma pirikniŋgambun; biynimb mindrep ma
giniŋgambay gok nep pirikniŋgambay.
Kun ak, biyomb gok kuyip ma pirikjun
aŋgiy, mind tep gem mey; nimbip "Tep
gipay" aŋgniŋgambay. 4 Gor aŋgek
chinup kond mindpay ak mey, mind tep
giniŋgambun. Pen ñinen aŋgek, ñayip
baynat ak di mindpay rek; biynimb mind
tep ma giniŋgambun gok dand kor amiy,
timund winjikniŋgambay.

5 Kun ak pen yiwur dinjun rek ayip aŋgiy,
minim kuyip ak kindik ma ginjun; Gor
kuyip ñinen aŋgayek chinup kond mindpay
ak; yenen minim kuyip timbrikjun aŋgiy,
mindrep ginjun.

6 Ar kun ak nep mey, takes kunep pikpun.
Gor kuyip ñinen aŋgek woŋg kiyk kun ak
giy mey, maniy dipay. 7 Kun ak biyomb
gok aŋgniŋgiy rek niŋnimimb. Biynimb
yimb dand aranemb gok kuyip, yimb dand
aranimimb: biynimb takes ñemb gok kuyip,
takes ñinimimb. Pen takes ar key gunap
ñinimimb aŋgeniŋgiy, ak kunep ñinimimb.

Penpen Wasemb Aynimimb

8 Tap day nimb gunap mindonimuŋ; pis-
nep day paŋg jiwnimimb. Pen tap day nimb
rek mindonimuŋ; penpen wasemb ayep ar
ak. Yenen; biynimb gok kuyip wasemb
ayniŋgambun ak; Gor low minim aŋgak
aŋgak rek giniŋgambun. 9-10 Biyn siy bi siy
ma giniŋgambun; tap siy ma diniŋgambun;
chip ma ñaŋgniŋgambun; biynimb gunap
tap kuyip gok yip rek mindambikop aŋgiy
ma niŋniŋgambun. Gor low yerip yerip aŋ-
gak gunap ma timbrikniŋgambun. Biynimb
wasemb ayniŋgambun rek, mumbwak chin
key girep gipun rek kuyip kunep giniŋgam-
bun ak; Gor low gunap ma timbrikniŋgam-
bun.

11 Kun ak yenen wisin kil kin mind-
pim? Jiysis nup wosrey dipik. Pen
miñiy, nuk winiŋgamb ñin ak takiy asaw.
12-13 Kisyimnamb rek tapin per mindpun ak,
miñmon yowniŋ gisap. Kun ak, Jiysis
melik tep ar ak mindiy, miñmon yapek,
windin niŋiy tapay rek taŋgenimimb. Pen
ñiŋ kilis ñimbiy, 14 sakiy ay, gos timund
yesek niŋiy gipim ar gok kirgiy, Jiysis Krays
nup pisnep chiŋgiy, nuk mindrep gip rek
mindenimimb.

14

Asik Mosik Gipay Gok Kuyip Aŋg Sikoy Ma Ginimimb

1 Biynimb Gor nup chiŋgipay ak pen;
chiŋgrep ma giy, gos omiŋal niŋbay gok
kuyip, aŋgrep gon gos tep niŋniŋgiy aŋgiy,
kuyip minim gunap ma aŋg ginimimb;
Gor ker mindpay rek, biynimb chin aŋgiy
dinimimb. 2 Chin niŋbun: biynimb gu-
nap Gor nup gosimb niŋmindiy, tap okok
monmon ñimbay; pen biynimb gunap Gor
nup gosimb ar ar nep niŋiy, nup tep ma
giniŋgamb aŋgiy, kanj tap okok bul giy
ma ñimbay. 3 Pen biynimb tap monmon
ñimbay gok, biynimb tap bul gipay gok
kuyip ma aŋgjiwniŋgiy. Biynimb tap bul gi-
pay gok; biynimb tap monmon ñimbay gok
kuyip, Gor niŋek tap siy tap timey gispay
aŋgiy, ma aŋgniŋgiy. Yenen: Gor biynimb
kun gok kuyip dek nup ker mindpay. 4 Pen
minim kun ak rek, pen aŋg dam ayek, pen
aŋg dam ayek, ma ginimimb. Ak Gor minim
nuk. Kuyip kond mindakniŋ, biynimb nuk
nep mindeniŋgambay.

5 Pen biynimb gunap niŋey, ñin nokom
nokom Gor ñin yomb nuk rek ayip; biynimb
gunap niŋey, minek minek ñin nokom rek
ayip. Kun ak nimb nokom nokom mindpim
rek, gos tep nimbip wip ar ak niŋiy gem
amnimuŋ.

6 Gor ñin yomb nuk ak, ñin nokom nokom
wip aŋgiy niŋbay biynimb gok, Gor nup tep
ginimuŋ aŋgiy, kun giy niŋbay. Pen minek
minek ñin nokom rek ayip aŋgiy niŋbay
biynimb gok kunep, Gor nup tep ginimuŋ
aŋgiy mey, kun giy niŋbay.

Biynimb tap monmon ñimbay gok, gos
peyiŋ ma ñimbay: Gor nup tep aŋgiy
ñimbay. Biynimb asik tep giy, tap gunap
nep ñimbay gok kunep, Gor nup tep aŋgiy
nep ñimbay.

7 Pen chin niŋbun: kim mindiy Biy-
omb chin ak yip mindpun; kumniŋgambun

ak kunep, nuk yip nep mindoniŋgambun.
[8] Pen kim mindiy, chin key mindpun aŋgiy
ma aŋgep. Kumniŋgambun ak kunep, chin
key kumniŋgambun aŋgiy ma aŋgep. Kum-
niŋgambun akaŋ, kim mindeniŋgambun
ak; nup ker nep mindoniŋgambun. [9] Ar kun
ak nep, Gor Ñinuk Krays nup yokek apiy,
kumiy tikjakak ak mey; chin biynimb kim
mindpun gok sek, kumyak gok sek kond
mindeniŋgamb.

[10] Kun ak nimb mam ay Krays ker mind-
pim gunap, yenen namam nanay Krays ker
mindpay gunap kuyip kun gipay kun gipay
apim? Pen nimb gunap yenen namam
nanay Krays ker mindpay gunap kuyip
niŋem, tap yikop rek ayip. Chin maŋgiysek,
Gor apiymiŋay windin yirik ar kuyip ak
mindon, kor niŋniŋgayr ak ma niŋbim?
[11] Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

"Biyomb ak aŋgip, 'Yand niŋind yimb as-
piyn. Kisen biynimb gok maŋgiysek
yip niŋiy, ñawil diy koŋgim yimiy,
Gor nep mey Biyomb mindip aŋg-
niŋgambay aŋgip' aŋgyak."

[12] Kun ak niŋim; chin maŋgiysek mind-
pun rek, nokom nokom aŋgniŋek; yerip
yerip gipun gok aŋgñiniŋgambun.

Mam Ay Krays Ker Mindpay Gunap Kuyip Gos Niŋnimimb

[13] Kun ak mam ay gunap kuyip, kun gipay
kun gipay apim ak kirgiy mindrep gem,
ma apyap pikniŋgiy rek aynimuŋ ar ak nep
niŋiy, gem amnimuŋ. [14] Jiysis ker mindpiyn
rek, yand niŋrep gipiyn; tap bul gep gunap
ma mindip. Biynimb gunap gos kiyk key
niŋiy, tap bul gipay. [15] Pen nimb mam ay Jiy-
sis kuyip aŋgiy kumak kun gok wasemb ma
ay, tap kiyk asikpay gok, monmon ñimbem
apyap pikniŋgiy rek ayip. Kun ak tep ma
giniŋgambim. [16] Kun ak nimb key niŋiy,
ar gunap ginimimb rek ayniŋgamb ak pen;
biynimb gunap nimbip niŋey kuyip timey
ginimuŋ rek ayniŋgamb ak, gos niŋbim
kun ak kirginimimb. [17] Gor biynimb diy
kond mindeniŋgamb minim ar ak kun giy
mindip; tap monmon ñiŋniŋgambun akaŋ,
ma ñiŋniŋgambun ak, minim yomb mer.
Minim yomb ak mey; Gor Kawnan ak
chin yip mindakniŋ, biynimb suŋ-tep nuk
mindiy, kapkap mindiy miñmiñ gipun ak.
[18] Krays nup kun giy gosimb niŋiy mind tep
gon, Gor niŋek tep giy, biynimb gok niŋey
tep giy giniŋgamb.

[19] Kun ak nimb maŋgiysek, kapkap jimñiy
mindep ar ak kindik giy, Gor nup chiŋ-
grep gep ar ak kindik giy ginimimb. [20] Pen
nimb tap okok monmon ñimbem, Gor biyn-
imb nuk gunap niŋiy kunep ñimbiy, nup
kirgiy apyap pikniŋgiy rek ayip. Ak tep
mer! [21] Kun ak nimb ñimbem, kiyk apyap
pikniŋgiy rek ayek niŋiy, kanj kirgiy, ñiŋ
wayn gok kirgiy, tap yikop gok kirgiy
giniŋgambim ak tep.

[22] Chin Gor nup gosimb niŋmindyiŋ,
tap ñiŋniŋgambun akaŋ, yerip giniŋgam-
bun ak; Bapiy Gor yip tap chin key.
Chinup biynimb Gor gos tep ñimb rek
niŋiy gipun gok, miñmiñ giyiŋ min-
deniŋgambun. [23] Pen tap gunap gospar
ayiŋ ñiŋniŋgambun ak, minim diniŋgam-
bun. Yenen: Gor nup gosimb niŋyiŋ mer:
tap gunap monmon giniŋgambun ak, nuk
niŋek tep ma giniŋgamb.

15

Biynimb Gunap Mindrep Giniŋgiy Rek Ar Ak Nep Ginimimb

[1-2] Chin Krays nup chiŋgrep giy mindpun
gok, key tep giniŋgamb ar ak gun aŋgiy
ma ginjun; biynimb nup chiŋgrep ma gi-
pay gok chiŋ tep giniŋgiy aŋgiy, gos ak
niŋiy ginjun. Chinup key tep giniŋgamb
ak minim yomb mer; pen biynimb gunap,
nup chiŋ tep giniŋgambay akaŋ, ma chiŋ
tep giniŋgambay ak, minim yomb. [3] Krays
kunep key tep gak ar ak ma gak. Baybol
buk ak, Nop nup minim aŋgak gunap tikiy
aŋgyak, "Woŋ nip gi minden, minim nip
aŋgjiwpay ak, yip kunep apay aŋgyak."
[4] Baybol buk minim tikyak gok maŋgiysek,
yikop ma tikyak; gos sek mindiy, Gor nup
nep chiŋgiy mindeyaŋ aŋgiy tikyak. [5-6] Kun
ak Krays gak rek niŋiy gun aŋgiy, Gor nup
chiŋ tep gem, nimbip kond mindakniŋ,
gos sek mindiy, biynimb Krays ker mind-
pay gunap yip, gos ar nokom niŋiy, jimñiy
mindiy mey; Biyomb chin Jiysis Nop nup
yimb ak dand araniŋgambim.

Gor Yisrel Mer Gok Kuyip Kunep Simb Niŋimb

[7] Gos niŋrep ma gipik ñin ak, Krays nim-
bip dek biynimb nuk mindpim ak; nimb key
penpen diy mindem, biynimb gunap niŋiy,

Gor nup yimb ak dand araniŋgambay. [8] Pen
Gor Krays nup, Jiwda kay kuyip aŋgiy yokak
ak, kuyip nep diyn aŋgiy ma yokak. Jiwda
kay nusind yes kuyip gok minim aŋgayak
rek nup yokak ak pen; [9] Jiwda biynimb
mer gok kunep simb niŋiy den, yimb yip
ak dand araniŋgambay aŋgiy yokek awak.
Krays nind Nop nup minim aŋgak rek tikiy
aŋgyak:

" 'Kun ak, yand Jiwda biynimb mer namb
okok mindiy, kamep aŋgiy, yimb
nip ak dand araniŋgayn aŋgip' aŋ-
gyak."

[10] Minim bap tikiy aŋgyak:

"Nimb Jiwda mer gok, Jiwda biynimb gok
yip jimñiy, Gor nup miñmiñ yimb
ginimimb aŋgyak."

[11] Pen minim bap aŋgyak:

"Nimb miñmon keykey maŋgiysek kamep
aŋgyiŋg, yimb nup yiy ar biyoŋ
dand aranimimb aŋgyak."

[12] Pen bi minim nup aŋgep Asaya kunep
aŋgak:

"Bi Jesiy tikek tik dand amiy tikniŋgambay
bap biyomb mindiy, Jiwda biynimb
mer miñmon keykey mindpay gok;
nuk chinup kond mindeniŋgamb
aŋgiy, gos sek mindeniŋgambay aŋ-
gak."

[13] Kun ak Gor nup gosimb niŋmindem, Kaw-
nan nuk ak nimbip kond mindakniŋ, gos
sek mindem, tep kun ak key yimb ginimuŋ.

Pol Gor Nup Woŋg Kilis Giy Gipiyn Aŋgak

[14] Pen mam ay sikop. Yand nimbip
niŋbiyn: Jiysis nup diy, mind tep giy,
gosimb tep niŋiy gipim ak mey; minim
tep nup ak penpen aŋgñirep ginimimb rek
ayip. [15] Pen minim nimbip kilis giy rek
aspiyn ak, minim niŋbun ak, yenen chinup
tip asap aŋgiy ma aŋgnimimb. Gor yip
simb niŋiy diy, biynimb Jiwda mer gok
kuyip minim aŋgñinimin aŋgek, nimbip
aŋgñirep gispiyn. [16] Kun ak yand Jiysis
Krays nup direp giyiŋg, Gor minim tep ak
dand amiy, Jiwda biynimb mer okok kuyip
aŋgñen, Kawnan nuk ak gek, gos kiyk ak
nup ker amek, biynimb suŋrep nuk gok
mindeniŋgiy.

[17] Krays Jiysis nup chiŋgiy, Nop nup
woŋg gipiyn ak, yip key tep gakniŋ gipiyn.
[18-19] Biynimb gunap giyak ar ak ma aŋgniŋ-
gayn; yand key gipiyn ar anep aŋgniŋgayn.
Krays nup chiŋgiy minim tep nup ak dand
taŋgyiŋg, Kawnan nuk tap mageprek gunap
gakniŋ, Jiwda biynimb mer gok niŋiy, Gor
nup gosimb niŋbay. Miñmon Jerusalem
tikjakiy, minim tep nup ak aŋgñirep gi dam
dam miñmon paryomb Yiliriykam amiy,
andkind winik. [20] Gos yand per niŋbiyn ak,
biynimb Krays minim ma niŋyak miñmon
okok nep amiy aŋgñiyn aŋgiy niŋbiyn. Bi
minim nup aŋgñemb gunap sap piŋiypay ar
ak, korip giyn aŋgiy ma niŋbiyn. [21] Baybol
buk ak tikiy aŋgyak:

"Biynimb nind ma niŋyak gok, kisen
niŋrep yimb giniŋgambay; biynimb
minim nup ma niŋyak gok, kisen
niŋniŋgambay aŋgyak."

Pol Miñmon Rom Amniyn Aŋgak

[22-23] Kun ak simiy kuŋaynep, miñmon
akniy aŋgñi taŋg taŋg, miñmon nimb
Rom amnim aŋgrik ak pen; ninim rek ma
ayip. Pen miñiy miñmon tiŋgoŋ akniy,
woŋg ginim ak ma mindip. [24] Yep maŋ
mindip, miñmon Speyn amniŋg gispiyn.
Gos yand niŋbiyn ak, am nimb yip sikoy
won bap tep gakniŋ mindiy, yip kisen
dam Speyn kinjeŋram ak yoknimimb aŋgiy
niŋbiyn. [25-26] Pen Masedoniya biynimb diy,
Akaya biynimb diy, Jerusalem biynimb
Gor ker mindiy tap kiyk ma mindip gok
kuyip opriyŋ dayak ak, miñiy ñiniŋg dand
amjipiyn. [27] Gos kiyk key niŋiy gipay kun
ak tep gispay. Jiwda biynimb, Krays minim
tep ak dam, biynimb Jiwda mer gok kuyip
aŋgñimbay rek, niŋind Gor tap kuyip ñimb
gok, gunap pen ñispay.

[28] Pen maniy yip ñimbay kun ak, maŋgiy-
sek dam Jerusalem ñiy, Speyn kinjeŋram ak
amiy, nimb mindpim ak niniŋgayn. [29] Ñin
kun ak ap nimbip niŋen, Krays yip min-
deniŋgambun rek, miñmiñ yimb giniŋgam-
bun.

[30-31] Mam ay yand gok. Biyomb Jiysis
Krays ker mindpim ak, Gor Kawnan yip
mindpim rek, yip wasemb ay, Gor nup
aŋgniŋyiŋg mindem, yand Jiwdiya propens
amiy Jerusalem amjaken, Jiwda biynimb
Krays nup gosimb ma niŋbay gok, yip
timey ma giniŋgiy. Pen Gor nup aŋgniŋ
mindem Jerusalem amjakiy, biynimb suŋ-
tep nuk gok maniy ñiniŋg gispiyn ak ñen,
tep gakniŋ dey, kiy yip jimñiy mindonjun.
[32] Kun ak Gor gos nuk key niŋiy, yip amnoŋ

aŋgek, am nimb yip tep gakniŋ mindiy amniŋgayn.

33 Gor nimbip maŋgiysek kond mindakniŋ, jimñiy mindiy mindrep ginimimb.

16

Pol "nimb Mindpim?" Aŋgak

1 Pen ay chin Piybiy, Senkriya biynimb kuyip Gor minim tep aŋgñimb ak, jap. Nimb mindpim ak amjakek, nup direp yimb ginimimb. 2 Yip tep giniŋgamb ak, nimb Biyomb chin anup gosimb niŋbim rek, nup direp giy, tap gunap ma mindek niŋiy monmon ñinimimb. Nuk biynimb okok kuyip direp giy, yip direp giy gip.

3 Pen Akiwiyla yip, biynuk Priysiyla yip Krays nup woŋg jimñiy giyiŋgipun biber ak kuyip aŋgnimimb, "Pol nirip 'Mindpiyr?' aŋgip aŋgnimimb." 4 Nind yip pikayniŋg geyak, biber tep yand kun ak mindiy, kasin girik. Pen chirup pikayniŋgiy aŋgiy gos ak ma niŋiy kun gerik, yip tep giy, Gor biynimb miñmon paryomb okok aŋgñen niŋbay gok kuyip tep giy gip.

5 Pen Gor biynimb nuk ap korip kuyipber ak nan-giy, lotiw gipay gok kunep aŋgnimimb, "Pol nimbip 'Mindpim?' aŋgip aŋgnimimb."

Mam tep yand Epiyniytas nup aŋgnimimb, "Pol nip 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb." Esiya propens, Krays nup nind dak, mey bi kun ak.

6 Biyn Mariya nimbip kosyam kond mindyiŋgip ak nup aŋgnimimb, "Pol nip, 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb,"

7 Pen bi lek lek yand niŋep rek, Androniykas yip, Jiwniyas yip, kuyipmiŋay aŋgnimimb, "Pol niripmiŋay, 'Mindpiyr?' aŋgip aŋgnimimb." Kiymiŋay mey Krays nup nind der, yand kisen dinik. Yip kalambis ayak rek, kuyipmiŋay kunep kalambis ayey, jimñiy mindyiŋgipun. Pen bi Jiysis minim dand amemb gok, bi omiŋal kun ak kuyip niŋrep yimb gipay.

8 Mam tep yand Ambliyetas, Krays nup chiŋg tep gip ak, nup aŋgnimimb, "Pol aŋgip, 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb." 9 Mam Ebanas nup aŋgnimimb, "Pol nip, 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb." Mam kun ak chirmiŋay Krays nup woŋg ak jimñiy gipur. Mam tep Stekiys nup kunep aŋgnimimb, "Pol nip 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb."

10 Apeliys, Krays nup gosimb nokom niŋimb ak nup aŋgnimimb, "Pol nip, 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb."

Biynimb Ariystobyiwlas korip ak mindpay gok kuyip aŋgnimimb, "Pol nimbip 'Mindpim?' aŋgip aŋgnimimb."

11 Bi lek lek yand niŋep rek, Herodiyon nup aŋgnimimb, "Pol nip, 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb."

Biynimb Nasiysas korip ak mindiy, Krays ker mindpay gok kuyip aŋgnimimb, "Pol nimbip 'Mindpim?' aŋgip aŋgnimimb."

12 Biyn Triypana yip Triyposa yip, Biyomb chin anup gosimb niŋyiŋg woŋg gipiyr omiŋal ak kuyip aŋgnimimb, "Pol niripmiŋay, 'Mindpiyr?' aŋgip aŋgnimimb."

Ay tep Pesis, Biyomb chin ak nup gosimb niŋyiŋg woŋg gip anup kunep, aŋgnimimb "Pol nip, 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb."

13 Bi Riwpas, Krays ker mindip ak nup aŋgnimimb, "Pol nip 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb." Nonim nup ak, amiy yand rek ayek "Amiy" apiyn ak nup kunep aŋgnimimb, "Pol nip 'Mindpan?' aŋgip aŋgnimimb."

14 Asinkriytas, Pliygon, Hemis, Patrobas, Hemas, numam kiy yip mindpay gok, kuyip maŋgiysek aŋgnimimb, "Pol nimbip, 'Mindpim?' aŋgip aŋgnimimb."

15 Piylologas biynuk Jiwliya yip, Nereyas nunay nuk Olyimpas yip, biynimb Gor ker mindiy kiy yip mindpay gok sek kunep aŋgnimimb, "Pol, nimbip. 'Mindpim?' aŋgip aŋgnimimb."

16 Gor nup gosimb niŋbim rek, penpen wasiw giyiŋg, ñin piksaknimimb.

Krays biynimb nuk akniy keykey nangipay rek, nimbip "mindpim?" apay.

Minim Yesek Gok Ma Dinimimb

17 Mam ay sikop. Niŋrep ginimimb. Biynimb gunap minim okok nimb dand apiy, biynimb Krays ker mindpay gok kuyip aŋgñey, gos tep nind niŋyak ar ak kirgiy, gos ñimbay kun ak diy, asik keykey aypay. Kun ak nimbip kunep ginimuŋ rek ayip ak, minim aŋgniŋgiy ak ma dinimimb. 18 Biynimb kun gipay gok, Biyomb chin Krays nup woŋg ak gun aŋgiy ma gipay; kuyip key tep gip ar anep niŋiy gipay. Kiyk

minim sayn biynimb yimb dand aranemb
anep aŋgiy, biynimb niŋrep ma gipay gok
kuyip gos timey ar kun ak ñimbay. [19] Nimb
pen, Gor minim tep ak direp gem, biynimb
okok maŋgiysek niŋbay ak, yip tep yimb
gip. Pen biynimb gunap minim monmon
aŋgniŋgiy ak, ma yimb dinimimb.
[20] Maŋ mindip. Gor Biyomb biynimb
kond mindip ak, Seytan nup di talak miŋ-
gan nimbip okok ayek, kilis nuk ma min-
deniŋgamb.
Biyomb chin Jiysis ñin ar ak mindenim-
imb.
[21] Ñi woŋg yand yip jimñiy gipur, Tim-
otiy; nimbip "Mindpim?" asap. Bi yand
Liwsiyas, Jeson, Sosiypata kunep nimbip,
"Mindpim?" aspay.
[22] Pen yand bi Taydiyas, Pol aŋgek minj
tikpiyn biy, kunep nimb Rom kay Krays ker
mindpim gok, "Mindpim?" aspiyn.
[23] Bi Gayas, yip dam korip nuk ak ay, kond
mindrep gip ak, nimbip "Mindpim?" asap.
Bi kun anep Krays ker mindpay biynimb
gok aŋgek, korip nup ak apey girep gip.
Pen bi kus kus pey ñemb Erastas yip,
mam chin Kiwotas yip kunep nimbip,
'Mindpim?' aspiyr. [24] [Nimb maŋgiysek Biy-
omb chin Jiysis Krays biynimb simb niŋimb
ak ñin ar nup ak mindenimimb. Tep.]
[25-26] Pen Gor nup yimb ak dand aran-
jun. Nuk nep mey nimbip kond mindakniŋ,
nup chiŋgrep giy mindeniŋgambim. Jiysis
minim tep kun ak nind weygiy mindyiŋgip;
pen miñiy bi Gor minim aŋgep gok minim
nup tikyak ak miseŋ gamb, minim tep kun
ak biynimb okok kuyip per aŋgñimbiyn.
Gor nep aŋgek mey, biynimb miñmon okok
maŋgiysek aŋgon, nup gosimb niŋiy aŋgip
rek gipay.
[27] Gor bi gos tipaŋgiy niŋimb ak, chinup
aŋgiy Jiysis Krays nup yokak rek, yimb nup
ak perper nep dand aranemb. Tep.

1 KORIYN
Pol Minj Nind Ak Koriyn Biynimb Kuyip Tikak
Minim Nind Niŋep

Pol nind am dawin yomb Koriyn mindiy, kuyip minim aŋgñek gunap Jiysis nup chiŋgyak. Kisen biynimb Krays ker kun gok gunap mindrep ma giyak minim ak niŋiy, minj biy kuyip tikyokak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip chapta 1:1-9.
- Krays biynimb nuk gok asik keykey ayniŋg giyak minim ak mindip, chapta 1:10–4:21.
- Biyn siy bi siy minim ak sek, biyn bi dep akaŋ ma dep minim ak sek mindip, chapta 5:1–7:40.
- Biynimb yikop gok gipay miñ ar ak ginjun akaŋ ma ginjun aŋgiy aŋgniŋey, Pol kuyip minim gunap aŋgak minim ak mindip, chapta 8:1–11:1.
- Biynimb Krays ker Gor Kawnan gos ñimb rek niŋiy penpen wasemb ay, pen dek pen dek giy, mindrep ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 11:2–14:40.
- Krays kumiy tip tikjakak rek, biynimb nuk gok kunep giniŋgambay aŋgak minim ak mindip, chapta 15:1-58.
- Koriyn biynimb Krays ker mindeyak gok, Jiwdiya biynimb Krays ker mindeyak gok kuyip maniy gunap di nan-giy yokyak minim ak mindip, chapta 16:1-4.
- Minim aŋgjiwniŋg aŋgak minim ak mindip, chapta16:5-24.

1 Yand Pol. Gor yip woŋg aŋgayak rek, bi
Jiysis nup minim dand ememb bap mind-
piyn. Miñiy mam chin Sosteniys yand yip
mindiy, 2 nimbip Koriyn biynimb Gor ker
mindpim gok minj tiksipur. Gor nuk key
nimbip biynimb suŋ-tep yand mindeyaŋ
aŋgiy diniŋg mey, Ñinuk Biyomb chin Jiysis
Krays nup yokek apiy gek, biynimb suŋrep
nuk mindpim. Kun ak nimbip minj tiksipur.
Pen minim tiksipur kun biy nimbip nep ma
aspur; Biyomb chin Jiysis Krays nup Biy-
omb aŋgiy aŋgniŋbay gok kuyip maŋgiysek
aspur.
3 Bapiy Gor yip, Ñinuk Jiysis Krays yip
nimbip simb niŋiy direp ginimiyr.

Pol Gor Nup Tep Aŋgak

4 Pen Gor nimbip direp gip ak niŋiy,
nup per tep apiyn. 5 Yenen: nimb Krays
nup chiŋgem, nimbip direp yimb gek, gos
niŋrep giy, minim aŋgñirep gipim. 6 Nimbip
minim tep ak aŋgñiyiŋg aŋgnuk rek nep
gisap. 7 Jiysis tip andkind winiŋgamb aŋgiy
kond mindpim ñin biy, Gor nimbip di-
rep yimb gakniŋ, biynimb nuk ar keykey
giniŋgambay aŋgak rek gipim. 8 Nimbip
direp giyiŋg nep mindeniŋgamb ak mey;
ñin yomb nuk ak apek minim gunap ma
diniŋgambim. 9 Gor nimbip di Biyomb chin
Jiysis Krays yip jimñiy ayak ak niŋbun:
aŋgak rek maŋgiysek giniŋgamb.

*Krays Ker Mindpim Ak Jimñiy Mindenim-
imb*

10 Mam ay sikop. Krays ker mindpun
ak, minim gunap aŋgiy asik keykey ma
aynimimb; Gor nup gosimb ar nokom niŋiy,
jimñiy mindenimimb. 11 Biyn Kilow biyn-
imb nuk gok ap yip niŋiy, penpen aŋgiy
mindpim apay. 12 Nimb gunap, Pol biynimb
nuk mindpun apim; gunap, Apolas biynimb
nuk mindpun apim; gunap, Piyta biynimb
nuk mindpun apim, gunap, Krays biynimb
nuk mindpun apim.
13 Apim kun ak Krays nup tuŋgasik keykey
aypim rek ayip. Yip mon bak biyoŋ ñaŋ-
grimbik ayey nimbip nen aŋgiy kumen rek,
yimb yip aŋgiy Pol biynimb nuk mindpun
apim. Pen Pol ker mindpun aŋgiy ñiŋg
piknimbik? Chin Pol biynimb nuk, chin
Apolas biynimb nuk apim ak; tom gipim!
14 Pen am nimb yip mindenik ñin ak, nimbip
bap ma ñiŋg pikñinik. Kriyspas yip, Gayas
yip kuyip nep ñiŋg pikñinik. Kun ak Gor
nup tep apiyn; 15 yikop ak nimb gunap Pol
nup yimb aŋgiy ñiŋg piknuk apkip rek ayip.
16 Pen sakiy gipiyn. Stepanas biynimb nuk
gok kuyip kunep ñiŋg pikñinik. Biynimb
gunap sek ñiŋg pikñinik akaŋ; sakiy gipiyn.
17 Krays yip biynimb gok kuyip ñiŋg pikñin-
imin aŋgiy ma aŋgak; kuyip minim tep
ak aŋgñinimin aŋgak. Kun ak niŋiy mey,
minim tep nuk ak aŋgñimbiyn. Pen aŋgñiy-
iŋg, biynimb gunap chin nep gos tipaŋgiy
niŋbun aŋgiy apay rek, ma apiyn. Minim
kun ak rek aŋgen, biynimb gok Biyomb chin

mon bak biyoŋ ñaŋgrimbikyak minim ak,
minim yikop bap rek ayek, ma dipyap rek
ayip.

Krays Nuk Nop Gor Kilis Ak Sek Mindip

18 Yenen: Krays chinup aŋgiy kumak
minim ak, biynimb mon key yinjap amniŋ
gi mindpay gok aŋgon niŋiy, sakiy minim
aspay aŋgiy kirpay; pen chinup biynimb
Gor tuŋgasik kim disap gok minim kun ak
niŋiy, nuk key yimb niŋiy gip aŋgiy niŋbun.
19 Ar kun ak Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
"Biynimb gos tipaŋgiy niŋbun apay gok,
key niŋbay ar ak giy, biynimb yand ma
mindeniŋgambay aŋgip aŋgyak."
20 Kun ak biynimb gos niŋep gok, biynimb
sikul yomb ambay gok, biynimb minim
yerip yerip aŋg amiy apiy gipay gok
minim yomb tep tep kiyk niŋbay ak, Gor
niŋek, sakiy minim rek ayek, pisnep apyap
pikniŋ gispay. 21 Gor nuk key niŋrep gip
rek, biynimb gosimb chin key okok niŋjun
aŋgiy, keynep piyow niŋbay gok, nuk bi
yerip rek aŋgiy ma niŋbay. Yenen: nuk
key giniŋ niŋayak rek, biynimb sakiy
minim chin aŋgñimbun ak niŋiy dipay gok,
piksak dip. 22 Pen Griyk biynimb gok gosimb
tep tep ar gunap niŋun aŋgiy per piyow
niŋbay. Jiwda biynimb gok apay, "Tap
mageprek gunap gey niŋiy, niŋind apay
aŋgniŋgambun apay." 23 Kun ak mey, Krays
chinup aŋgiy kumak minim ak aŋgon,
Jiwda biynimb gok apay, "Minim yiruk gip
gok yerip aspim apay." Griyk biynimb gok
apay, "Gosimb tep tep chin piyowniŋbun
ar ak ma aspim; ñiñloŋ ay apay rek aspim
apay." 24 Pen chin Jiwda biynimb akaŋ Jiwda
mer, Gor diniŋgayn aŋgiy aŋgayak gok,
Ñinuk nup yokek apiy kumiy, chinup di
Nop yip jimñiy aysap ak; gos tipaŋgiy niŋiy
gak ak niŋbun. 25 Gor niŋiy gip ar ak, gos
niŋrep giy ma gip rek ayniŋgamb ak pen;
nuk niŋrep giy ma giniŋgamb ar gunap
mindonimuŋ, gos tep tep chin niŋiy gipun
ar ak tapin wiyniym giniŋgamb.
26 Mam ay sikop. Nimb key niŋim! Gor
biynimb nuk diyn aŋgiy, biynimb yimb
mindek gok, biynimb tap lum ar biy niŋrep
yimb gipay gok, biynimb nop nonim yimb
yomb mindyiŋgip gok kuŋay ma dak. Nim-
bip biynimb yikop tam okok rek mindpim
gok kuŋaynep dek mindpim. 27 Nuk aŋ-
gak, "Biynimb sakiy sek apay gok kuyip
diniknin; biynimb yomb mindpun apay
gok, yimb sek mindpun apay gok nambiŋ
gek; gunap yip gosimb niŋniŋgiy aŋgak."
28 Kun ak biynimb yimb sek mindpun apay
gok gos niŋyaŋ aŋgiy, kuyip kirgiy, biyn-
imb tam okok yimb ma mindip apay gok
kuyip dip. 29 Kun gip ak biynimb bap Gor
windin yirik ar ak, yimb key dand araniŋgiy
rek ma ayip.
30 Gor Ñinuk Krays Jiysis nup chinup
aŋgiy yokek apiy gek mey; nup chiŋgiy
biynimb sakiy rek ma mindpun; biynimb
suŋ-tep kim kisenimb Gor dep rek gok
mindpun. 31 Minim ar kun ak, Baybol buk
ak tikiy aŋgyak:

"Biynimb miñmiñ gun aŋgiy key ma
miñmiñ giniŋgiy, Gor gip rek niŋiy,
miñmiñ giniŋgiy aŋgyak."

2

Pol Krays Chinup Mon Kiros Bak Biyoŋ Kumak Minim Ak Aŋgñiyiŋgip

1 Pen mam ay sikop. Am nimb yip
mindenik ñin ak, Gor minim niŋind yimb
ak aŋgñiyn aŋgiy, minim kilrep wip gok
ma aŋgñinik. 2 Jiysis Krays chinup aŋgiy
kumak minim ak nep aŋgñen niŋniŋgiy
aŋgiy, 3 minim aŋgrep ma ginim rek ayek
niŋiy, jep jep diyiŋg, gos yomb niŋyiŋg
nimbip aŋgñinik. 4 Biynimb gunap minim
key piyow niŋiy, minim yindik andip andip
ar kun ak nep rek aŋgun aŋgiy gipay rek ma
ginik; Gor Kawnan ak yip gos ñaknin aŋgnik
ak mey; miseŋ niŋnimimb rek ayak. 5 Kun
ak minim tep timey ar gunap niŋiy, Gor nup
gosimb ma niŋbim; nuk biynimb diyn aŋgiy
key yimb gip ak niŋiy, nup gosimb niŋbim.

Gor Gosimb Tep Tep Nuk Ak

6 Pen yand kunep biynimb Gor nup chiŋ-
grep gipay gok niŋiy, kuyip minim yipul
yimb ak aŋgñimbiyn. Pen biynimb yikop
gok, biyomb kiyk apyap pikniŋ gispay
gok sek minim yipul kiyk biynimb aŋgñim-
bay rek ma aŋgñimbiyn. 7 Minim yipul
yand aŋgñimbiyn ak, Gor minim yipul yimb
chinup dek, nuk yip mindrep giniŋgambun
ak aŋgñimbiyn. Nuk miñmon ma alwol
gayak ñin ak, biynimb yerer giy diniŋgamb
minim ak niŋak ak pen; minim kun ak wey-
giy rek mindyiŋgip. 8 Biyomb ñin namb biy
mindpay gok minim kun ak ma nep niŋbay.

Niŋbiyap rek aŋgep, Biyomb chinup direp
yimb gip ak nup, mon bak biyoŋ ma ñaŋg-
birik aypiyap.
9 Pen Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Gor
biynimb nup gok kuyip direp giniŋgamb.
Windin ma niŋyak, aŋgñey ma niŋyak, kun
giniŋgamb aŋgiy ma nep niŋyak ak; kuyip
giniŋgamb aŋgyak."
10 Pen minim ma niŋyiŋgipay kun ak, Gor
Kawnan nuk ak chinup yokek apiy, gos
ñek niŋbun. Yenen: Gor Kawnan ak Gor
gip rek, giniŋgamb rek, maŋgiysek niŋimb.
11 Chin gos yerip yerip niŋbun ak biynimb
gunap ma niŋbay, chin nep niŋbun rek,
Kawnan nuk ak kunep gip. Nuk Gor gip
rek niŋiy mey, chinup gos tep kun ak rek
ñek niŋbun. 12 Kawnan lum biy nimb bap
ma dipun; Gor Kawnan nuk yokek dipun
ak mey; chinup direp yimb giniŋgamb ak
niŋbun. 13 Bi gos tipaŋgiy niŋbay gunap,
chinup minim kun ak aŋgey ma niŋbun;
sikul aŋgiy ma niŋbun; Gor Kawnan gos
ñimb rek minim kun ak niŋiy mey, biynimb
gok kuyip aŋgñimbun. Gor Kawnan minim
aŋgip ak niŋiy, biynimb Kawnan nuk sek
mindpay gok kuyip aŋgñimbun. 14 Pen biyn-
imb Kawnan nup ma dipay gok, minim nuk
ak aŋgon niŋey minim rek ma ayip. Kun ak
Gor Kawnan ak kiyk yip mindiy, gos ñakniŋ
niŋniŋgiy rek ayip; yikop ak niŋey sakiy
minim rek ayek, niŋrep ma gipay.
15 Pen biynimb Gor Kawnan yip mindpay
gok, kinjeŋ tep ar ak timey ar ak aŋgiy
kasek niŋiy, mindrep gey amek mey; biyn-
imb gunap kuyip yenen kun gipim aŋgiy,
aŋg giniŋgiy rek ma ayip.
16 Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

"Biynimb an rek, Biyomb chin gos timund
nuk ak kun giy mindip aŋgniŋgamb.
Pen biynimb an rek, nup gos win-
jikniŋgamb aŋgyak."

Pen Krays chinup biynimb nuk mindpun
gok, gos nuk niŋimb rek ñakniŋ, niŋrep
gipun.

3

Bi Gor Woŋg Nup Giñemb Gok

1-2 Mam ay sikop. Nind nimb yip min-
denik ñin ak, Krays biynimb nuk mindy-
iŋgipim ak pen; gos yomb nimb ak amy-
iŋgip tap man ar biy ker gok. Ñapan ŋaŋ
tiy ñiŋemb rek ak mindyiŋgipim: biyn-
imb yomb tap key ñimbay rek ma mindy-
iŋgipim. Kun ak nimbip Gor minim gunap
aŋgñinik, gunap aŋgñen ma niŋnimimb rek
ayek ma aŋgñinik. Mindpun ñin biy kunep,
tap lum ar biy gos niŋyiŋ nep mindpim
rek, Gor nup gosimb niŋbim ak, ñapan ŋaŋ
gosimb niŋbay rek nep niŋbim. 3 Miluk
niŋiy, penpen aŋgiy mindpim ak; biynimb
yikop gok gipay rek gipim. 4 Gunap, "Apolas
biynimb nuk mindpun apim;" gunap, "Pol
biynimb nuk mindpun apim," Kun ak nimb
biynimb yikop gipay rek gipim.
5 Apolas chirmiŋay biyomb yerip rek
mindor, minim kun ak apim. Chir bi yikop
omiŋal ak pen; Gor aŋgek, minim tep nup
ak aŋgñor niŋiy nup dipik.
Pen chirupmiŋay woŋg ar keykey aŋ-
gayak rek gipur. 6 Yip aŋgek, miñmon nimb
ak amiy tap yiŋ ak yimnik. Apolas nup
aŋgek kisen amiy, ñiŋg am mal dap, tap
yimnik kun ak soŋgak. Pen Gor nuk nep
gek jakak. 7 Kun ak, chir bi yikop tap yiŋ
yimiy, ñiŋg soŋgiy gipur ak, yimb chirup
ma dand aranimimb. Gor gek jakak rek,
yimb nup ak dand aranimimb. 8 Biynimb
tap yiŋ yimbay gok, biynimb ñiŋg dap so-
pay gok woŋg ar nokom yimb gipay ak
mey, woŋg gipay gipay rek niŋiy, kuyip
pey ñiniŋgamb. 9 Chirmiŋay Gor woŋg ak
jimñiy gipur; woŋgday nuk ak nimb mind-
pim.

Gor Korip Nuk Gayak Ak Nimb Mindpim

Pen minim bap: nimb biynimb Gor ker
mindpim gok, Gor korip nuk rek mindpim.
10 Yip simb niŋiy dek, bi korip nup gep
ak mindiy, korip sap yomb namb biyaŋ
ak piŋiyen, biynimb gunap apiy day day
mindip gok kisen gispay. Pen ap korip
kun ak giniŋ, niŋrep giy nokom giniŋgiy.
11 Gor korip nuk ak, Jiysis Krays nup sap
yomb namb biyaŋ pisnep piŋiyip ak; biyn-
imb gunap tuŋgjiw yokiy, kisenimb bap
piŋiyniŋgiy rek ma ayip.
12 Pen korip day day mindek gispay ak,
biynimb gunap gol, siylpa, kamb teprep
dapiy giniŋgambay; gunap mon alik tap
tiŋiy monmon okok dapiy giniŋgambay.
13 Pen woŋg yerip yerip giniŋgambay ak;
Krays apiy sup ñek yinek, maŋgiysek
niŋniŋgambay. 14 Korip day kilis min-
deniŋgamb gok pey ñiniŋgamb. 15 Day

pisnep yinpaŋg yowniŋgamb gok pey ma
ñiniŋgamb. Biynimb korip yinpaŋg yow-
niŋgamb day kun gok giniŋgambay gok, nuk
yip kim mindeniŋgambay ak pen; sim-
bgeprek korip yinek, tap ma mindip rek gok
mindeniŋgambay.
16 Gor Kawnan nimb yip nep mindip ak,
korip ñiluk miŋgan tep nuk ak rek mind-
pim! 17 Biynimb gunap Gor korip ñiluk miŋ-
gan nuk asikrep gep ak, gi timey geniŋgam-
bay, kuyip pen kunep gi timey giniŋgamb.

Chin Nep Biynimb Gos Niŋep Mindpun Aŋgiy, Ma Aŋgnimimb

18 Niŋrep ginimimb. Nimb gunap gos
yomb biynimb yikop gok piyow niŋbay rek
nep niŋiy, biynimb gos niŋep mindpun
aŋgniŋgambim ak pen; sakiy ayek kun aŋg-
niŋgambim. Biynimb sakiy sek mindpun
aŋgiy mey, gos tep ak piyow niŋniŋgam-
bim. 19 Pen biynimb yikop minim yomb
yomb rek aŋgiy niŋbay gok, Gor niŋek sakiy
minim rek ayip. Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
"Biynimb gos tipaŋgiy niŋiy; niŋrep gipun
apay gok, Gor gek pisnep apyap pikniŋgam-
bay aŋgyak." 20 Pen minim bap sek tikiy aŋ-
gyak, "Biynimb yikop gos tipaŋgiy niŋbun
apay gok, Biyomb ak niŋek, minim junj bap
ma mindip; yesek apay aŋgyak." 21 Kun
ak biynimb gunap kuyip, biynimb yomb
mindpay aŋgiy yimb ma dand aranimimb.
Pen biynimb akaŋ, tap yerip yerip mindip
gok, Gor nimbip niŋiy gayek mindip. 22 Yand
Pol, Apolas, Siypas; mankumb biy; tap
yerip yerip okok maŋgiysek; miñiy mind-
pim ak, kisen mindeniŋgambim ak, akaŋ
kumniŋgambim ak Gor nimbip niŋiy gek
mey; kun giy mindiy, kun giy giniŋgamb.
23 Pen nimbik Krays ker mindpim; Krays nuk
Nop Gor ker mindip.

4

Bi Jiysis Minim Dand Amemb

1 Kun ak Apolas chirmiŋay mey; bi Krays
aŋgek biynimb nuk gok kuyip kond mindiy,
Gor minim tep ma niŋyiŋgipay ak aŋgñim-
bur. 2 Bi woŋg giñemb gok, biynimb gunap
kuyip kond mindeniŋgambay ak pen, mon-
mon giniŋgiy rek ma mindip; Nop kiyk ak
aŋgak rek nep giniŋgambay.
3 Pen nimb akaŋ; biynimb gunap yip
aŋgniŋgambim, woŋg nuk monmon gip
aŋgniŋgambim ak: yikop aŋgniŋgambim.
Nuk woŋg tep gip aŋgniŋgambim ak, kunep
yikop aŋgniŋgambim. 4 Yand key mindrep
gipiyn aŋgiy niŋbiyn ak pen; minim kun
ak rek Gor nuk key aŋgniŋgamb. 5 Kun ak
miñiy minim kun ak rek ma aŋgnimimb.
Biyomb key apiy, minim kun ak rek aŋg-
niŋgamb. Weygiy gipay gok, miseŋ gipay
gok maŋgiysek miseŋ aŋgniŋgamb. Gos
yerip niŋiy nup woŋg giñimbay ak kunep
niŋiy aŋgniŋgamb. Kun ak mey, ñin kun ak
biynimb maŋgiysek gipay gipay rek kuyip
minim tep aŋgniŋgamb.

Koriyn Biynimb Yimb Kiyk Key Dand Aranyak

6 Pen mam ay yand gok. Minim apiyn kun
ak, Apolas chirmiŋay apiyn ak pen; nimbip
aŋgñirep gispiyn. Nimb key gos tipaŋgiy
niŋbun aŋgiy key tep gakniŋ, bi nimbip
minim aŋgñimbay gunap kuyip yimb dand
aranyiŋg, gunap kuyip ma kirginimimb as-
piyn. Pen Baybol buk tikiy aŋgyak rek
ginimimb; gos key niŋbim rek ma ginimimb
apiyn. 7 Gor nep gek biynimb nuk gok
mindiy, gos sek mindpun. Pen gos tep
niŋbun ak, nuk nep gek niŋbun. Kun ak
yenen yimb nimbik key dand araniy apim,
"Chin biynimb niŋrep giy, girep yimb gipun
apim?"
8 Pen nimb key niŋem, minim miker nimb
gunap ma mindip! Chin mindrep yimb
giy, biynimb yomb yimb mindiy, kiyŋ gok
mindrep gipay rek mindpun apim ak pen;
am Krays yip mindiy, kiyŋ mindrep gi-
pay rek mindoniŋgambun ñin ak ma owip.
9 Kun ak nimb mindrep gipim ak pen; chin
bi Nop aŋgek Jiysis minim dand amemb
mindpun gok, bi yikop rek ayek, chinup
miluk niŋiy, biynimb kuŋay mindpay namb
ak pikayon, kuyip nambiŋ gaŋ aŋgiy gos
ak nep niŋbay. 10 Krays nup gosimb niŋiy
woŋg tapin gon, chinup niŋey bi sakiy rek
ayip; pen nimb Krays biynimb gos tipaŋgiy
niŋep nuk gok rek mindpim. Chin bi sayn;
nimb biynimb kalrimey rek ayip. Chin bi
yimb sek mer; nimb biynimb yimb sek gok
rek ayip. 11 Wosrey tikiy, mind dand apiy
miñiy mindpun ñin biy, chech ma mindiy,
korip ma mindiy, yiwan giy, kuŋam kinjik
giy, kumemb rek ay, chinup per pik gey
gey kosyam yimb mindpun. 12 Keynep tiŋiy
yiwur giy, tap ñimbun. Chinup timey giy,

aŋgjiwiy gey; pemiy ma apun. Kuyip pen
Gor kond mindeŋ aŋgiy, nup aŋgniŋbun.
13 Chinup minim timey aŋgey, pen minim
sayn apun. Kun ak, chin silkul tap day day
rek mindon mindon ñin biy wip.
14 Minim tiksipiyn biy nimbip aŋgjiwyiŋg
nambiŋ diniŋgiy aŋgiy ma aspiyn; ña-
pan yand aŋgiy timund winjikyiŋg as-
piyn. 15 Pen Krays minim tep ak bi gu-
nap aŋgey ma dipik: yand nep aŋgñenik
niŋiy dipik. Kun ak nimb ñi pañ yand.
Nimb yip nap nimbik. Nimbip Krays minim
aŋgñiniŋgambay bi gok kuŋay yimb mind-
pay ak pen; nap nimbik ak yand nokom
yimb. 16 Kun ak nimbip aspiyn: yand
gipiyn gipiyn rek niŋiy ginimimb. 17 Ar kun
ak nep, Timotiy ñi tep yand Gor minim
aŋgñen niŋrep gip ak nup yoksipiyn. Nuk
amiy, Krays biynimb nuk miñmon keykey
mindpay gok kuyip, per aŋgñimbiyn minim
ak, nimbip tip ak aŋgñirep gek niŋrep
giniŋgambim.
18 Nimb gunap Pol nuk key ma winiŋgamb
aŋgiy, alemb alemb ñiyiŋg mindeniŋgam-
bim ak pen; 19 Biyomb ak yaw aŋgek,
kasek niniŋgayn. Amjakiy, bi yimb kiyk
dand araniy yip aŋgsikoy gipay gok, kilis
kiyk yerip rek mindip aŋgiy niŋniŋgayn.
20 Gor binuk yimb, nup chiŋgiy mindpay
akaŋ; minim nep aŋgyiŋg gi mindpay aŋgiy
niŋniŋgayn. 21 Kun ak yand apiy nimbip
yerip ginim? Wasemb ay minim sayn aŋg-
nim akaŋ; minim yomb aŋgiy timund win-
jiknim?

5

Koriyn Bi Bap Nonim Andik Nup Dak

1 Yip aŋgñiy apay, "Bi nimb bap nonim
andik anup di mindip apay." Pen biynimb
Gor nup gosimb ma niŋbay gok, tap siy tap
timey kun ak rek ma gipay. 2 Namam kun
gek, yenen kun gipun aŋgiy nimbip nambiŋ
ma gip? Krays ker mindpim rek, namam
kun ak nup aŋgem, nimb yip ma mindon-
imuŋ. 3 Yand paryomb akniy mindpiyn ak
pen, nimbip gos niŋyiŋg mindpiyn. Bi tap
siy tap timey gip kun ak nup, yergini ŋgam-
bun ak niŋbiyn. 4 Nimb biynimb Krays ker
mindpim gok, ap nan-giniŋgambim ñin ak,
Biyomb chin Krays nimbip gos ñakniŋ, gos
yand niŋbiyn rek niŋiy, 5 bi kun ak nup
aŋgem nimb yip lotiw ma ginimuŋ. Seytan
nup ñin ar ak aŋg ayem nup gi timey gek;
gos niŋiy, kor yomb niŋep ñin ak, Biyomb
ker mindonimuŋ.
6 Pen nimb bi tap siy tap timey gip ak yip
jimñiy mindiy, mindrep gipun apim ak, tep
ma gip. Biret giniŋ, tap yiys apay ak siskoy
band gunap sesek ayey yomb yimb tan
aranimb. 7 Nimb biret yiys sek ma mindip
rek mindpim gok, yiys timey ak maŋgiy-
sek kirgiy, biynimb tep nep mindenimimb.
Chin Jiwda kay Gor nup tap pik simboŋgy-
iŋgipun ñin ak, tap siy tap timey, tap yerip
okok asik tep yimb giyiŋgipun. 8 Kun ak rek,
Krays chinup nen kumimb aŋgiy niŋbun
biynimb gok kunep ginjun. Biynimb gunap
nep tap siy tap timey gi yomey, kuŋaynep
giniŋgiy rek ayip. Gos kun ak niŋiy, minim
tep yipund giy ar ak nep aŋg amiy apiy
giy, mindrep ginimimb. 9 Nimbip minj tikiy
aŋgnik, "Biynimb tap siy tap timey gipay
gok yip jimñiy ma mindenimimb aŋgnik."
10 Pen nimb aŋgniŋgambim, biynimb Krays
nup gosimb niŋbay gok, gosimb ma niŋbay
gok maŋgiysek kirgiyaŋ aŋgiy asap aŋg-
niŋgambim. Pen ak mer. Biynimb nup
ma diy, biynimb gunap tap kuyip gok chin
nimb tikaŋ aŋgiy, biyn siy bi siy giy, tap siy
diy, tap yikop gok gor chin aŋgiy aŋgniŋbay
biynimb gok, man ar biy sikoy ma mind-
pay. Miñmon okok maŋgiysek mindpay
ak, kuyip kirginjun rek ma ayip. 11 Pen
biynimb Krays nup diy mam ay chin apun
gok tikjak, biynimb gunap tap kuyip gok yip
nimb tikaŋ aŋgiy, biyn siy bi siy giy, tap siy
diy, tap yikop gok gor chin aŋgiy aŋgniŋiy,
biynimb aŋgjiwiy, ñiŋg kilis ñimbiy sakiy
ay giniŋgambay gok; kiy yip ma taŋgiy,
jimñiy tap ma ñiŋnimimb aŋgiy apiyn.
12-13 Biynimb Krays ker ma mindpay gok,
yenen kun gipim aŋgiy, aŋg ginjun rek ma
ayip; Gor nep mey, minim kun gok rek
kuyip aŋgniŋgamb. Pen biynimb Krays
ker mindpay gok, minim kun ak rek aŋg-
niŋgambun. Kun ak, bi nimb tap siy tap
timey gip kun ak nup aŋgem, nimb yip
lotiw giyiŋg ma mindonimuŋ.

6

Biynimb Krays Ker Kor Niŋbay

1 Pen nimb Krays ker mindpim gok, mam
Krays ker mindpay gunap kuyip damem
kor niŋniŋgiy ak pen, yenen bi Krays ker

ma mindpay gok kuyip damem kor niŋbay.
[2] Chin Krays biynimb nuk mindpun gok,
kisen biynimb yikop gok kuyip maŋgiysek,
kor niŋniŋgambun minim ak ma niŋbim?
Kor sikoy kun ak key gem kumnimuŋ ak
pen; yenen bi Krays nup ma dipay gok
damem, niŋbay. [3] Chin kisen enjol gok
kuyip kor niŋniŋgambun ak, kor sikoy kun
gok, key niŋjun. [4-6] Akaŋ biynimb gos niŋep
bap ma mindek, mam gunap tikjak mam
gunap kuyip dam, biynimb Gor nup gosimb
ma niŋbay gok kuyip aŋgem, kor niŋbay.
Nimbip nambiŋ ma gip?
[7] Pen kor minek minek gipim ak, apyap
pikniŋ gispim. Nimbip timey giy akaŋ,
tap nimbip gok piliŋ dey; kirginimimb ak
pen, yenen kuyip dand kor ambim? [8] Pen
yergining, namam nimbik gok key timey
giyiŋ, tap kuyip gok piliŋ diyiŋ gipim?
[9] Niŋrep ginimimb. Gor biynimb timey gi-
pay gok kuyip diy ma kond mindeniŋgamb.
Biynimb tap yikop aŋgniŋbay gok; biyn siy
bi siy gipay gok; siŋgilwaŋ dipay gok; [10] tap
siy dipay gok; biynimb gunap tap kuyip
gok chin nimb tikaŋ apay gok; ñiŋ kilis
ñimbiy sakiy aypay gok; biynimb gunap
kuyip aŋgjiwpay gok; Gor kuyip diy ma
kond mindeniŋgamb. [11] Nimb gunap tap
siy tap timey kun ak rek giyiŋgipim ak
mey; minim yomb mindek, Gor yip jimñiy
mindep rek ma ayak. Pen Gor Kawnan ak
nimbip gos tep ñek, Krays nimbip aŋgiy
kumak gos ak niŋrep giy, nup chiŋgiy, Gor
yip jimñiy mindiy, biynimb tep nuk minim
ma mindip gok mindpim.

Biyn Siy Bi Siy Ma Ginimimb

[12] Pen nimb gunap apim, "Yerer giniŋ
giniŋgambun; minim ma mindip apim."
Kun apim ak pen, ar gunap giy mindrep
ma giniŋgambun; ar gunap giy gos yomb
chin ar kun anep amek, kisen mindrep
ginjun rek ma ayniŋgamb. Kun ak yand tap
monmon gok ma giniŋgayn.
[13] Nimb gunap pen apim, "Chinup koŋgiy
ayak rek tap ñimbyiŋ nep mindeniŋgam-
bun apim." Kun apim ak pen, Gor gek
koŋgiy ak sek, tap kun gok sek ma min-
deniŋgamb. Biynimb gayak ñin ak, biyn siy
bi siy giniŋgiy aŋgiy ma gayak; yand kuyip
direp giniŋgayn, kiyk yip direp giniŋgiy
aŋgiy gayak. [14] Nuk Biyomb kun ak key.
Ñinuk kumek key yimb gek tikjakak rek,
chinup kunep giniŋgamb ak niŋiy, mindrep
ginjun.
[15] Nimb niŋbim: Krays junwon, chin
ñin tomb day nuk okok rek mindpun.
Kun ak yergiy, Krays day bap dand amiy,
kinjeŋram biyn gok yip pireŋgiy ayjun.
[16] Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Jimñiy
kiner mumbwak nokom ayniŋgamb aŋ-
gyak." [17] Chin kinjeŋram biyn gok kuyip ker
ma mindpun; Krays nup chiŋgiy biynimb
nuk yimb gok mindpun. [18] Biyn siy bi siy gep
ar ak asikrep ginimimb. Tap siy tap timey
gunap gon kun ma gip ak pen; biyn siy bi siy
giniŋgambun ak, mumbwak chin key gon
timey giniŋgamb. [19] Pen nimb niŋbim: Gor
Kawnan nuk ak yokek apiy, chin yip nep
mindpun ak mey, korip miŋgan tep nuk
rek ak mindpun. Kun ak key gos niŋbun
rek gun aŋgiy gos ak ma niŋjun. [20] Chinup
kosyam yimb tuŋgasik dek biynimb nuk
mindpun ak, yimb nup aranimuŋ ar ak nep
ginjun.

7

Bi Beriymiŋay Gok Mumbwak Kiyk Nokom Mindip

[1] Yip minj tikiy minim apik ak, nimbip
pen aŋgniŋ gispiyn. Biyn gok bi ma diy,
bi gok biyn ma diy giniŋgambay ak tep.
[2] Pen minek minek biyn siy bi siy gey timey
gip rek, biyn gok bi kiyk key mindakniŋ
mindeniŋgambay; bi gok biyn kiyk key
mindakniŋ mindeniŋgambay ak tep yimb.
[3] Pen nuŋgumiy biynuk yip kiniŋ aŋgek,
yaw aŋgiy kiniŋgayr. Biynuk nuŋgumiy
yip kiniŋ aŋgek, yaw aŋgiy kiniŋgayr.
[4] Pen nuŋgumiy mumbwak ak nuk key mer:
biynuk yip tap kiyk jimñiy. Biynuk mumb-
wak ak kunep nuk key mer: nuŋgumiy
yip tap kiyk jimñiy. [5] Kun ak nuŋgumiy
aŋgek, biynuk mer ma aŋgnimuŋ. Biynuk
aŋgek, nuŋgumiy mer ma aŋgnimuŋ. Yaw
aŋgiy kinimiyr. Pen Gor nup gosimb nokom
niŋiy, aŋgniŋyiŋ mindor aŋgiy, minim
aŋ ar nokom ay, nup aŋgniŋyiŋ min-
deniŋgayr. Kisen tip ak kiniŋgayr. Mer ak
Seytan nimbip gek, gos gunap niŋiy gem
amek, apyap pikniŋgambim rek ayip. [6] Pen
low minim bap kun giy ma mindip; yand
nep aspiyn. [7] Gos yand niŋbiyn ak, yand
yikop mindpiyn rek mindeniŋgambim ak,
tep yimb. Kun giy gos niŋbiyn ak pen, Gor

gos nuk key niŋimb rek, chinup kilis keykey
ñimb. Biynimb gunap kilis tep bap ñek, ar
gunap key gipay; biynimb gunap kilis bap
key ñek, ar gunap key gipay. Kun gip rek,
nimb maŋgiysek yand yikop mindpiyn rek
mindenimimb aŋgiy ma apiyn.
8 Pen biyn piñ bi paranj mindpay gok
sek, biyn palpal gok sek yand yikop mind-
piyn rek mindeniŋgambay ak, tep yimb.
9 Pen biynimb gunap yikop mindiy, siy siy
gun aŋgiy gos ak nep apek, mindrep ma
giniŋgambay. Kun genimuŋ, biyn gok bi
kiyk keykey diniŋgiy, bi gok biyn kiyk
keykey diniŋgiy. Mer ak namb kuyip biyaŋ
mon rek yinek, mindrep ma giniŋgambay.
10 Biyn bi beryoŋg gok, kuyip minim bap
aŋgniŋg gispiyn. Yand nep mer: Biyomb
ak minim nuk. Biyn gok nuŋgumiy sikop
kuyip ma kiriŋg amniŋgiy. 11 Pen kiriŋg
amiy bi kisenimb ma diniŋgiy; yikop nep
mindeniŋgiy. Bi diniŋg, am nuŋgumiy
nindnimb anup, tip ak diniŋgiy. Bi gok
kunep, biyn gok kuyip ma aŋgyokniŋgiy.
12 Pen nimbip biynimb yikop gok minim
bap aŋgniŋg gispiyn. Bi Gor ker min-
donimuŋ bap nup, biyn Gor ker ma min-
donimuŋ bap nup nind di mindiy, “Min-
doniŋgambur” aŋgek, biyn Gor ker ma
mindip aŋgiy, nup ma aŋgyoknimuŋ. 13 Pen
biyn Gor ker mindonimuŋ bap, bi Gor ker
ma mindonimuŋ bap nup nind di mindiy,
“Mindoniŋgambur” aŋgek, bi Gor ker ma
mindip aŋgiy, ma kiriŋ amnimuŋ. 14 Pen
bi Gor ker mindonimuŋ ak, biyn Gor nup
gosimb ma niŋimb ak dipiyn aŋgiy, ma
aŋgyoknimuŋ. Yip mindiy, Gor ñin ar
ak mindeniŋgambiyr. Pen biyn Gor ker
mindonimuŋ ak, nuŋgumiy nup ma kir-
iŋg amnimuŋ. Yip mindiy, Gor ñin ar ak
mindeniŋgayr. Ñapan kiy tikniŋgayr ak
minim ma mindip; Gor dinimuŋ rek nep
mindeniŋgamb.
15 Bi beryoŋg diy mindpay gok, nuŋgu-
miy nep Gor ker mindek, biynuk Gor ker
ma mindiy, kilis giy nuŋgumiy nup kir-
iŋg amniŋg gonimuŋ; biyn yand aŋgiy ma
dirbiknimimb, yaw aŋgem, amnimuŋ. Mer
ak penpen giy, mindrep ma giniŋgambim.
Pen biyn ak Gor ker mindek, nuŋgu-
miy Gor ker ma mindiy, kilis giy biynuk
nup kiriŋ amniŋg gonimuŋ; bi yand aŋgiy
ma dirbiknimimb. Yaw aŋgem, amnimuŋ.
Mer ak penpen giy, mindrep ma giniŋgam-
bim. Biyomb chin ak kapkap mindrep giyaŋ
aŋgiy chinup dip.
16 Pen nimb biyn Gor ker mindpim gok,
naŋgumiy yip nep mindem, Gor nup chiŋg-
niŋgiy rek ayip ak: ma niŋbim? Nimb bi
Gor ker mindpim gok, biyn nimbik yip nep
mindem, Gor nup chiŋgniŋgiy rek ayip ak;
ma niŋbim?
17 Biynimb Gor ker mindpay miñmon
okok maŋgiysek, kuyip per apiyn, “Nimb
yerer giy rek mindem Gor nimbip dak ak
niŋiy, ar kun ak nep mindenimimb apiyn.”
18 Pen bi kumbak sek mindey Gor kuyip dip
gok, kumbak ma tikniŋgiy. Bi kumbak tikey
kuyip dip gok, tip ak poŋgwir ma giniŋgiy.
19 Kumbak tikiy akaŋ, ma tikiy, Gor binuk
mindpay ak, minim ma mindip. Pen Gor
aŋgip rek niŋiy gipun ak tap yomb yimb.
20 Nind yerer giy rek mindem Gor nim-
bip dak ak, ar kun ak nep mindenimimb.
21 Nimbip gunap bi gunap tawiy dam woŋg
kuyip ak aŋg ayey, pey ak ma diy, apay
apay rek giy kalambis woŋg rek gipim. Pen
Gor nimbip dip rek, kuyip kiriŋ amjun
aŋgiy gos ak ma niŋnimimb. Pen kisen
kirgiy yikop mindep rek ayonimuŋ, kirgiy
yikop mindenimimb. Pen biyomb apay
rek kisen gipim ak, nimb nep ma gipim;
22 Krays chinup dek, biynimb nuk mindpun
gok maŋgiysek, aŋgip rek kisen gipun. Pen
tap siy tap timey giy kalambis rek mindon
Krays chinup dek, miñiy kind nup okok ken
mindiy, mindrep gun aŋgiy gos ak niŋnim-
imb. 23 Gor Ñinuk ak timey giyiŋgipim ak
niŋiy, sanj yomb yimb rek gek, biynimb nuk
mindpim. Gos kun ak niŋiy, biynimb Gor
minim aspun aŋgiy yesek apay gunap, ap
minim ar gunap key aŋgeniŋgiy, kuyip ma
kisen ginimimb. 24 Kun ak mam ay sikop.
Yerer giy rek mindem Gor nimbip dak ak;
ar kun ak nep mindenimimb.

Biyn Piñ Bi Paranj Gok Kuyip Minim Ak

25 Pen biyn dep bi dep minim ak aŋg-
niŋg gispiyn. Minim kun biy Biyomb ak
aŋgek niŋiy nimbip ma aspiyn. Pen nuk
yip simb niŋiy diy kond mindip rek, nim-
bip minim yesek gunap ma aŋgniŋgayn.
26 Miñiy kosyam mindep rek ayip ñin biy,
mindpim rek nep mindenimimb. 27-28 Nimb
bi biyn sek akaŋ, biyn bi sek mindpim gok,
biyn chin gok kuyip akaŋ, bi chin gok kuyip

kirgiy, yikop mindon aŋgiy ma aŋgnimimb.
Pen nimb biyn sek ma mindpim gok, bi sek
ma mindpim gok, biyn dun bi dun aŋgiy
gos ak ma niŋnimimb. Pen diniŋgambim ak
minim ma mindip. Diy mey, miker keykey
diniŋgambim gos ak niŋiy aspiyn.
29 Mam ay sikop. Minim aspiyn kun ak,
Biyomb chin Krays maŋ mindip winiŋgamb
ak, biyn sek bi sek mindpun aŋgiy gos yomb
ma niŋjun; Gor ker mindpun aŋgiy gos
yomb ak niŋjun. 30 Chin biynimb simb gek
siy aŋgep rek mindpun gok; gos kun ak
ma niŋiy, yikop mindpun rek mindonjun.
Biynimb miñmiñ gep rek gakniŋ mindpun
gok; gos kun ak ma niŋiy, yikop mindpun
rek mindonjun. Biynimb tap tawpun gok;
biynimb tap ma mindip rek mindonjun.
31 Biynimb tap lum ar biy niŋyiŋ diyiŋ
mindpun gok; tap kun gok niŋon tap yomb
rek ma aynimuŋ. Yenen: mankumb biy key
kindiknimb ayniŋgamb ñin ak maŋ mindip.
32 Yip tep gip ak, nimbip miker yomb
ma ginimuŋ. Bi biyn ma dipay gok Gor
nup gosimb niŋiy, yergen Bapiy Gor nup
tep giniŋgamb aŋgiy niŋniŋgambay. 33 Bi
biyn sek gok, yergen biyn yand ak nup
tep giniŋgamb aŋgiy, tap lum ar biy gos
yomb ak niŋiy gey amniŋgamb. 34 Kun
gek, nuk gos omiŋal niŋniŋgamb. Biyn
bi ma dipay gok, Gor nup gosimb niŋiy
mindrep giy, nup nep gosimb niŋun aŋgiy
niŋniŋgambay; pen biyn bi sek gok yergen,
bi yand ak nup tep giniŋgamb aŋgiy, tap
lum ar biy gos ak niŋiy gey amniŋgamb.
35 Minim aspiyn kun biy, nimbip mer aŋgiy
ma aspiyn; nimbip gos niŋiy, Biyomb ak
nup gosimb niŋyiŋ, mindrep gim aŋgiy
aspiyn. Yikop ak gos omiŋal niŋiy, nup
direp ma giniŋgambim.
36 Pen bi gunap yikop mindey, kuyip biyn
dap ñey, yand bi woskey mindeniŋgayn
aŋgiy, mind dand amiy, biyn kun ak nup
niŋey mindep rek ma ayek akaŋ, biyn
yimgeprek mindek niŋiy, diniŋgambay ak
tep. Minim ma mindip. 37 Pen bi woskey
kun gok rek, nup nembnemb giy mer; Gor
nup nep gosimb niŋiyn aŋgiy, biyn ma diy,
kilis yimb giy mindeniŋgambay ak, kunep
minim ma mindip. Tep yimb giniŋgambay.
38 Kun ak bi biyn kuyip aŋgyak ak dipay gok
tep dipay. Pen biyn ma diy, yikop mindiy
mindrep gipay gok, tep yimb gipay.
39 Biyn gok nuŋgumiy sikop mindyakniŋ,
yip nep mindeniŋgambay. Kumek nep
mey; am bi kisen diniŋ, diniŋgambay. Pen
bi Gor ker mindeniŋgiy gok nep diniŋgiy.
40 Pen gos yand niŋbiyn ak: yikop mindpay
rek mindeniŋgiy ak, tep yimb. Yand nep
mer: Gor Kawnan ak, yip gos ñakniŋ aspiyn
rek ayip.

8

Tap Pik Chip Day Tap Gok Simboŋgipay Ak Ñiŋjun Akaŋ Mer Aŋgyak

1 Pen biynimb yikop tap yesek aŋgniŋbay
gok, kuyip tap simboŋgiy pikey ñiŋjun akaŋ
ma ñiŋjun aŋgiy yip aŋgniŋbim minim ak,
nimbip pen aŋgniŋ gispiyn. Nimb gunap
apim, “Chin biynimb gos niŋep mindpun.
Tap ñiŋemb tap gunap simboŋgiy pikpay ak
ñiŋniŋ ñiŋniŋgambun apim.” Apim kun
ak Gor nup wasemb ay, biynimb gok kuyip
wasemb ay ma apim.
2 Biynimb gos niŋep yimb mindpun apay
gok, minim niŋniŋgiy ak ma niŋiy, kun
apay. 3 Pen Gor nuk biynimb nup gosimb
nokom niŋiy wasemb aypay gok, biynimb
yand aŋgiy niŋimb.
4 Pen tap kiyk simboŋgipay kun gok chin
niŋbun: tap mer; Gor nep mey, Biyomb
yimb. 5 Biynimb gunap tap chin aŋgniŋbun
mey ak aŋgiy, biyomb chinup kond min-
donimuŋ mey ak aŋgiy, tap keykey semb
biyoŋ man biy aŋgniŋbay ak pen; 6 Gor chin
ak nokom yimb mindip. Nuk Bapiy chin
tap okok maŋgiysek gayek mindip. Nuk
mindakniŋ chin mindpun. Ñinuk Biyomb
chin Jiysis Krays kunep nokom nep mindip.
Nuk mindek mey, tap maŋgiysek gayrik.
Nuk mindakniŋ chin mindpun. Tap gunap
simboŋgipay gok yikop simboŋgipay.
7 Pen biynimb gunap minim kun ak ma
niŋbay rek, nimb Gor nup chiŋgrep gipim
gok, tap simboŋgiy pikpay kun gok mon-
mon ñimbeniŋgambim, kiyk kunep ñim-
biy, chin Gor ker mindpun rek, yenen
tap simboŋgiy pikpay ak ñimbsipun aŋgiy,
gospar ayiŋ ñimbey, Gor niŋek tep ma
giniŋgamb. 8 Pen tap asikpun akaŋ mon-
mon ñimbun ak, minim ma mindip.
9 Pen nimb biynimb niŋrep gipim gok,
tap bap ñimbon, mam ay niŋrep ma gipay
gok niŋiy kunep giy, apyap pikniŋgiy rek
ayip ak niŋiy, tap kun ak ma ñiŋnimimb.

[10] Yenen: nimb biynimb niŋrep gipim gok,
am gor yesek aŋgniŋbay korip miŋgan ak
amiy, tap ñimbem, mam ay niŋrep ma
gipay gok, ap nimbip niŋiy kiyk kunep
ñiŋniŋgiy rek ayip. [11-12] Kun ak nimb niŋrep
gipun aŋgiy gem, mam ay Krays diniŋ
kumak gok gospar ayiŋ kunep giy, apyap
pikniŋgambay. Giniŋgambim ar kun ak,
kuyip direp ma giy, Krays nup direp ma
giy giniŋgambim. [13] Kun ak tap ñiŋemb gu-
nap ñimben, mam ay gunap ñimbiy apyap
pikniŋgiy rek ayek niŋiy, tap kun gok ma
ñiŋnim.

9

Pol Pey Ma Dak Ak Nup Tep Gak

[1] Yand bi Jiysis minim dand ameb mind-
piyn rek, tap bap yip kinjeŋ ma tikip;
nimbip woŋ giñimbiyn rek, yip tap gu-
nap ñinimimb aŋgniŋ apnip. Akaŋ yand
bi Jiysis minim dand ameb ma mind-
piyn. Nimb niŋbim: yand Biyomb chin
Jiysis nup windin niŋiy, minim tep nup ak
aŋgñen, nimb diy mey; biynimb nuk mind-
pim. [2] Biynimb gunap yip bi yikop aŋgiy
niŋniŋgiy rek ayip ak pen, nimbip minim
tep aŋgenik niŋbik rek, yip niŋrep gipim.
[3] Biynimb gunap yip minim yomb aŋgey,
kuyip pen apiyn, "Biynimb Gor minim tep
ak aŋgen, nup chiŋgipay gok kuyip windin
ma niŋbim ak mey, yip minim yomb aspim
apiyn."

[4] Nimbip woŋ giñimbiyn rek, pen tap
keñmaŋgiy tap gok dinim rek ma ayip?
[5] Woŋ nimbip gipiyn rek, yand pen ay
Jiysis nup chiŋgip bap diy, dand minim
tep aŋgñiraŋgyiŋ, tap ñiŋjur rek ma ayip?
Piyta sek, bi Jiysis minim dand ameb
gunap sek, mam yikop gunap sek per biyn
kiyk gok sek dand taŋgey, kuyip direp gi-
pay. [6] Akaŋ Banabas chirmiŋay nep kinjeŋ
bap ma mindek, maniy woŋ piskind ak
giyiŋ tap ñimbur.

[7] Bi amiy gok woŋ gipay rek, tap kiyk key
ma piyow niŋbay. Kuyip tap ñey ñimbay. Bi
tap yimbay gok, yimbay rek pipaŋ dapiy
ñimbay. Bi kaw mokpay gok, mokpay rek,
tiy mik diy ñimbay. [8] Minim aspiyn kun ak
niŋem, Gor minim rek ma ayip, biynimb
gos timund key niŋiy apay rek ayip? [9] Pen
Mosis Gor low minim ak tikiy aŋgak:

"Kanj kaw gok poŋind apiy, wiyt tawsimb
jakey maŋgiy ak key ay cheŋ ak
key ay gaŋ aŋgiy, dap ayem woŋ
giyakniŋ, meŋ miŋgan kuyip ak
ma tiwniŋgrimbiknimimb; woŋ
giniŋgambay rek gunap ñiŋniŋgiy
aŋgak."

Gor kanj kaw gok gosimb niŋiy minim
kun ak ma aŋgak; [10] chinup gos niŋiy aŋ-
gak. Biynimb tiŋiy yiwur giy woŋ gi
yimbay gok, biynimb paŋ dand opay gok,
kuyip gunap ñey ñimbyiŋ, tep gakniŋ
woŋ giniŋgiy aŋgak. [11] Nimbip permin-
dep minim tep ak aŋgon niŋiy dipim rek,
chinup pen tap lum ar biy mindip gok
ñiniŋgambim ak tep yimb. [12] Pen biynimb
gunap nimbip minim tep ak aŋgñey, maniy
tap gok ñimbim rek, Apolas chir nimbip per
aŋgñor niŋbim ak, ma ñiniŋgambim? Pen
nimbip aŋgniŋiy maniy tap gok diprup ak
pen; dor, biynimb gunap chirup Gor minim
tep ak ma aŋgñiraspiyr, maniy nen asimb
aŋgraspiyr aŋgiy, Krays minim tep ak ma
niŋniŋgambay ak niŋiy, maniy tap nimbip
gok ma diy, chir key maniy woŋ giy, tap
taw ñimbyiŋ aŋgñirapur.

[13] Pen nimb niŋbim: Gor aŋgek, biynimb
nup aŋgniŋep korip miŋgan woŋ gipay
gok, tap opriyŋ dap yokpay gunap diy, tap
kiyk taw ñimbay. Biynimb Gor woŋ giy-
iŋg, tap pik simboŋgipay gok kunep, gunap
diy ñimbay. [14] Kun ak rek Biyomb aŋgek,
biynimb minim tep nup aŋgñimbay gok
kuyip, pen tap ñey ñimbyiŋ mey, mindrep
giyiŋ woŋ kun ak giniŋgambay.

[15] Pen nimbip Gor minim tep ak aŋgñiraŋ-
gen dipim rek, maniy tap keñmaŋgiy nim-
bip gunap ma dipiyn ak; yip tep yimb gip.
Miñiy minj tiksipiyn biy, tap nimbip gunap
diyn aŋgiy ma aspiyn. Mer yimb! Nimb gos
yomb kun ak niŋnimimb rek ayek, yip wak
tikip. Kun gek yand nind kumbinip ak, tep
yimb.

Biynimb Kuŋaynep Gor Ker Mindeyaŋ Aŋgiy, Pol Kalambis Woŋ Rek Gak

[16-17] Pen minim aŋgñirapiyn ak, nimb gu-
nap niŋiy aŋgniŋgambim, "Gor nup key
yimb gisap aŋgniŋgambim." Pen ak mer.
Woŋ nup gipiyn kun ak, nuk ginimin aŋ-
gak rek nep gipiyn; key yimb ma gipiyn.
Pen pey ma diy, nimbip woŋ yikop gi
ñimbiyn ak, nuk yip niŋek tep giniŋgamb

aŋgiy, miñmiñ yimb gipiyn. [18] Pen maniy
tap gok ma dipiyn ak, pey yand rek mey,
Jiysis minim tep ak, biynimb okok kuyip
yikop yimb aŋgñimbiyn. [19] Yand bi taw
dap ayey, kalambis woŋg rek giñemb bap
ma mindpiyn ak pen; biynimb kuŋaynep
Gor ker mindeyaŋ aŋgiy, biynimb miñmon
keykey kuyip kalambis woŋg rek gipiyn.
[20] Jiwda biynimb mindpay namb ak amiy,
Krays minim tep ak aŋgñen niŋyaŋ aŋgiy,
kiy yip mindyiŋg, tap kiyk asikpay gok
asikpiyn. Kun ak Jiwda low minim kisen
gipay namb ak, yand yip wilikiy mindon
yip niŋey, bi kiyk bap rek ayip. [21] Pen
biynimb Jiwda low minim ma niŋbay namb
ak amiy, Krays minim tep ak niŋyaŋ aŋgiy,
kiyk yip yiŋgoŋg giy minden niŋey, bi kiyk
bap rek ayip. Pen kun giy, monmon giyiŋg
Gor nup minim ak ma kirpiyn; Krays aŋgip
aŋgip rek nep gipiyn. [22] Biynimb Gor ker
mindiy, aŋgip ar ak niŋrep ma gipay namb
ak amiy, Krays minim ak aŋgñen niŋrep
giyaŋ aŋgiy, kiy yip yiŋgoŋg giy minden
niŋey, bi kiyk bap rek ayip. Kun ak biynimb
miñmon keykey mindpay gok, kurginiŋgiy
rek ayek niŋiy, gunap Krays nup dey kuyip
tuŋgasik dinimuŋ aŋgiy, kiy yip wilikiy
aŋgrep gipiyn. [23] Gipiyn kun ak, minim tep
aŋgip ar ak gen amek, mindrep giyn aŋgiy
gipiyn.

Kilis Yimb Giy Gon Amek Mindrep Yimb Giniŋgambun

[24] Nimb niŋbim: biynimb resis gipay gok,
kuŋaynep resis gipay ak pen, bi nind am-
jakpay gok wiyn giy tap dipay. Kun ak
rek, nimb kunep kilis giy, resis rek ginim-
imb. [25] Biynimb resis giy wiyn gun apay
gok, monmon ma gipay; asikrep giy, tap
kuyip kilis ñiniŋgamb ak nep ñimbiy, resis
giy wiyn gipay. Tap sikoy per ma min-
deniŋgamb gok diniŋ kun gipay; chin resis
gipun ak, junj ak mindakniŋ gipun. [26] Kun
ak mey, yand resis gipiyn ak, kilisrimey
giy gipiyn. Key okok ma niŋbiyn; amniŋg
gipiyn miŋgan ak nep niŋiy, kasek ambiyn.
Pen bi kochiŋ pikpay gok, monmon ma
pikpay, niŋrep giy pikpay rek ak gipiyn.
[27] Biynimb gunap kuyip aŋgñen niŋbay ak
pen; yand key apyap piknim rek ayip ak,
niŋrep giy nokom gen amjap.

10

Basind Apis Sikop Kuyip Gak Ak Sakiy Ma Ginjun

[1] Yenen: mam ay sikop. Chin Jiwda,
basind apis chin wosrey gok, miñmon nep
namb okok taŋgyiŋg kumyak kesim ak
niŋbim. Kiyk miñmon Yijip mindiy, Gor
semb band tikiy kuyip yiw giy kond mindy-
iŋg, yip am am ñiŋg solwara Likañ apay
ak gek, liŋg pis pis amek, kind bindoŋ
amniyak. [2] Gak kun ak maŋgiysek niŋiy aŋ-
gyak, "Mosis biyomb chin Gor minim aŋgip
ak, aŋgniŋgamb rek giniŋgambun aŋgyak."
Miñiy ñiŋg pikñimbay rek, semb band ak
sek, ñiŋg Likañ kun ak sek kuyip gak kun
ak, Mosis minim ak diniŋgambun aŋgyak.
[3] Biynimb kun gok maŋgiysek miñmon nep
namb okok amniyakniŋ, Gor Kawnan ak,
tap keñmaŋgiy ñakniŋ, ñimbyiŋg amniyak.
[4] Pen ñiŋg ñiŋemb ak ma yimb mindek, Gor
Kawnan ak gek kamb namb ak wikiy apek,
maŋgiysek ñiŋyak. Ñiŋg kun ak kamb kiyk
yip ameyak namb ak wikiy apek ñiŋyak.
Kamb kun ak mey, Krays nep. [5] Kun ak
maŋgiysek nup chiŋgniŋgiy ak pen, kuŋay
yimb nep nuk aŋgak rek ma niŋey, nup
yiruk gek, kuyip dand miñmon amniŋg gak
ak ma dand amek, miñmon nep namb kun
okok kinraŋgiy, tokiy ay kumyak.

[6] Pen kuyip yerer gak kesim tikyak ak,
Gor chinup gos tep niŋniŋgiy aŋgiy gek,
Baybol buk ak tikyak. Kun ak kiyk tap Gor
mer aŋgak gok dun dun aŋgiy giyak rek ma
ginjun. [7] Kiyk tap yesek gok simboŋgyiŋg,
aŋgniŋyiŋg giyak rek ma ginjun. Kiyk giyak
ar ak tikiy aŋgyak, "Bisgiy tap ñimbyiŋg,
ñiŋg ñimbyiŋg, tikjak koŋgim paŋgyiŋg gey
amnak aŋgyak."

[8] Pen gunap kunep biyn siy bi siy giy,
ñin nokom tiwendiy chiriy tawsin (23,000)
kumyak rek, chin kun ma giy, asikrep gin-
jun. [9] Gunap Biyomb chin anup alemb
alemb ñey; nuk gek ñom kondkol gok,
kuyip siwey kumyak ak kunep, niŋrep gin-
jun. [10] Gunap Gor nup aŋgjiwey, enjol
biynimb pikayep gok ap, kuyip pikayey
kumyak. [11] Gor kuyip gak kun ak, biynimb
gos niŋyaŋ aŋgiy gak. Pen chin biynimb
Krays tip asaw aŋgiy kond mindpun ñin biy
niŋyaŋ aŋgiy, Mosis kesim kun ak tikayek,
Baybol buk biyaŋ riyt giy niŋbun. [12] Pen
biynimb key niŋrep gipun aŋgniŋgambay

gok, apyap pikniŋgiy rek ayip ak, niŋrep
ginjun. 13 Tap siy tap timey ginjun aŋgiy
gos ar keykey wip ak chinup nep ma gip;
biynimb okok kuyip kunep gip. Gor chinup
aŋgak rek kond nep mindeniŋgamb ak
mey, nuk gek, gos niŋniŋgambun kun ak
tapin apiy, chinup aybiriknimuŋ rek ma
ayniŋgamb. Nup chiŋgiy nep mindiy mey,
nuk gek tap timey kun gok asikrep ginjun
rek ayniŋgamb.

Biret Kind Nokom Tipaŋg Ñimb Ak, Kiñiŋ Nokom Mindpun

14 Kun ak biynimb tep yand gok. Tap
yesek, tap yikop gok ma simboŋgnimimb.
15 Nimb biynimb gos timund sek mindpim
ak mey, minim aŋgniŋg gispiyn ak, niŋind
akaŋ aŋgiy, nimb key niŋnimimb. 16 Ñiŋg
wayn ak diy, Gor nup tep aŋgiy ñimbun
ak, likañ nuk yowak rek, Krays yip jimñiy
mindpun aŋgiy ñimbun. Pen Gor nup tep
aŋgiy, biret tipaŋg ñimbun ak; mumbwak
nup timey giyak rek, chinup direp gip aŋgiy
ñimbun. 17 Chin biynimb kuŋaynep biret
kind nokom tipaŋg ñimbun ak, biynimb
nuk kiñiŋ nokom mindpun aŋgiy gipun.

18 Pen Jiwda kay gipay ak niŋbim.
Meymey siypsiyp tap gok dand apiy, Gor
nup simboŋgniŋg pikpay ñin ak, biynimb
apiy yip ñimbay gok, gos ar nokom mindek
mey, jimñiy ñimbay. 19 Pen tap ñin maŋgiy
silok gay simboŋgipay gok, tap niŋind yimb
aŋgiy nimbip ma aspiyn. 20 Biynimb ma
niŋbay gok, tap yesek kun gok aŋgniŋsipun
aŋgiy, kichekiy malñiluk tap gok nep
aŋgniŋiy; Gor nup ma aŋgniŋbay. Kun
ak mey, nimb kiyk yip jimñiy ar nokom
kun anep mindeniŋgambim ak; tep ma
yimb giniŋgamb aŋgiy aspiyn. 21 Biyomb
chin anup aŋgniŋiy, ñiŋg wayn sek, biret
sek ñimb molik biyaŋ ay; Seytan nup
simboŋgiy ñiŋg tap ñiŋemb nuk ak, ñimb ar
biyoŋ ma ayjun. 22 Pen kun giniŋgambun ak,
Biyomb chin ak, chinup miluk niŋaŋ aŋgiy
giniŋgambun. Chin biynimb yomb yimb;
Gor bi yikop aŋgiy, kun ak rek ginjun?

23 Biynimb gunap apay, "Tap ñiŋemb tap
gunap simboŋgiy pik dap maker aypay gok
ñiŋniŋg, tawiy ñiniŋgambun. Low bap
kun ak rek ma mindip ak, monmon tawiy
ñiŋniŋgambun apay." Ak kun apay ak pen,
ar kun ak nep niŋiy giniŋgambun ak, tep
ma giniŋgamb. Monmon giniŋgambun kun
ak, biynimb gunap niŋiy kunep giy, yenen
Gor nup kun gipun aŋgiy, gos kuŋaynep
niŋniŋgambay. 24 Chin mindrep giniŋgam-
bun ar ak nep niŋiy ma ginjun; biynimb
gunap kuyip gosimb niŋiy, kiy mindrep
giniŋgiy ar ak niŋiy ginjun.

Gor Nup Yimb Ak Perper Nep Dand Aranjun

25 Pen tap pik maker aypay gok, chipday
tap gok simboŋgiy dap maker aypay akaŋ
aŋgiy gos yomb ak niŋiy, minim kun ak
ma aŋgniŋnimimb; monmon tawiy ñiŋn-
imimb. 26 Yenen: Baybol buk ak tikiy aŋ-
gyak, "Miñmon tap okok maŋgiysek, Gor
chinup niŋiy gayak aŋgyak."

27 Pen biynimb Gor ker ma mindpay
gunap nimbip, "Apem tap ñiŋun aŋ-
geniŋgiy;" nimb korip kuyip amniŋg, gos
kuŋay ma niŋnimimb. Monmon amiy, tap
dap ñiniŋgiy gok monmon ñiŋnimimb.
28-29 Pen am mindiy nimbip, "Tap ñiŋniŋg
gispun biy, tap yesek gok simboŋgiy pik
dap aypun aŋgeniŋgiy," ma ñiŋnimimb.
Nimb ñiŋniŋg ñimbikip ak pen; kiyk gos
kuŋay niŋniŋgiy rek ayek, kuyip nen
aŋgiy, kirginiŋgambim. Pen nimb gunap
aŋgniŋgambim, "Chinup yenen gos kuŋay
niŋniŋgambay. 30 Tap ñiŋemb kun gok,
Gor nup tep aŋgiy ñiŋniŋgambun ak;
yenen chinup gos kuŋay niŋniŋgambay
aŋgniŋgambim." 31 Kun aŋgniŋgambim ak
pen, tap ñiŋniŋg akaŋ, yerer giniŋg, Gor
nup yimb dand aranemb ar ak nep ginjun.
32 Jiwda biynimb akaŋ, Griyk biynimb
akaŋ, Gor biynimb nuk gok niŋey; tep ma
giniŋgamb ar ak niŋiy, ma ginjun. 33 Yand
gipiyn ak; yip key tep ginimuŋ ar ak ma
gipiyn; biynimb gok Gor nup gosimb niŋey,
kuyip dinimuŋ aŋgiy ar ak nep gipiyn.

11

1 Kun ak nen, yand Krays gip ar ak niŋiy
gipiyn rek, nimb yand gipiyn ar ak niŋiy
ginimimb.

Biyn Gok Lotiw Namb Ak Jun Pikyi-wginiŋgiy

2 Nimbip Gor minim aŋgñen niŋdiy, niŋy-
iŋg nep mindpim ak; tep yimb aspiyn.
3 Pen miñiy aŋgniŋg gispiyn ak niŋnim-
imb. Biyomb chin Krays Nop aŋgip rek
niŋiy gip; bi gok Krays aŋgip rek niŋiy
gipay; biyn gok nuŋgumiy kiyk apay rek
niŋiy gipay. 4 Pen bi gok biyn kay gipay

rek, jun ak pikyiwgiy, biynimb gok kuyip
minim aŋgñeniŋgambay akaŋ, Gor nup
aŋgniŋeniŋgambay ak; Biyomb chin ak, bi
yikop par bap rek ayek kun giniŋgambay.
5 Pen biyn gok bi kay gipay rek, jun ak
miseŋ mindakniŋ, minim aŋgñeniŋgambay
akaŋ, Gor nup aŋgniŋeniŋgambay; nuŋgu-
miy sikop kuyip tap yikop par bap rek ayek,
kun giniŋgambay. 6 Pen biyn gunap jun
kas ma yiwginjun aŋgiy, jun kas kiyk ak
tik maŋ giy akaŋ, pisnep tikyokniŋgiy. Pen
ar kun ak nambiŋ gonimuŋ, jun ak tomb
yiwgiy nep minim aŋgniŋgiy. 7 Gor bi gok
kuyip nundkaw rek gayek mindpay ak, jun
kiyk ak ma pikyiwginiŋgiy. Pen biyn gok,
bi gok rek gayek mindpay ak, jun kiyk ak
pikyiwgiy nep, minim aŋgñiniŋgiy. 8 Gor
biyn tiŋglim kind ak diy, bi ma gayak; bi
tiŋglim kind ak diy, biyn gayak. 9 Pen biyn
kondep bap ma mindip aŋgiy, nuŋgumiy
nup ma gak; bi kondep nup bap ma mindip
aŋgiy, biynuk nup gayak. 10 Ar kun ak enjol
niŋmindpay rek, biyn gok jun pikyiwgiy
mindiy, nuŋgumiy aŋgnimuŋ rek giniŋgiy.
11 Pen biyn gok kuyip ma aŋg sikoy ginim-
imb. Biyomb chin ak bi gok kuyip diy, biyn
gok kuyip ma kirgip; biyn diy bi diy gip.
Kun ak biynimb nup ker mindpim gok; biyn
asik key ay, bi asik key ay geniŋgambim,
tep ma giniŋgamb. 12 Gor nind bi tiŋglim
kind ak diy, biyn ak gayak. Miñiy biyn gok
mindiy mey, ñapan tikyakniŋ, bi gok mind-
pun. Pen Gor nuk junj ak mey, biynimb tap
okok maŋgiysek nuk kond mindip. 13 Pen
biyn gok jun ak miseŋ mindakniŋ, Gor nup
aŋgniŋniŋgambay ak, tep giniŋgamb akaŋ,
nimb key niŋnimimb. 14 Yand niŋbiyn, chin
bi gok jun kas paryomb mindeniŋgamb ak,
tep ma giniŋgamb. 15 Biyn gok nep jun kas
paryomb jakip rek, jun kiyk ak pikyiwgiy
mindeniŋgiy aŋgiy gak. 16 Pen biynimb
gunap minim aspiyn kun ak niŋiy minim
mindonimuŋ, aŋgniŋ aŋgniŋgiy. Yand
pen gipiyn gipiyn rek ak aspiyn. Biynimb
Gor ker mindpay miñmon okok kunep, ap
nan-giy, aspiyn kun ak rek nep gipay.

Biret Sek Ñiŋg Wayn Sek Ñiŋniŋg Girep Ma Giyak

17 Minim bap aŋgniŋ gispiyn. Per ap
nan-giy, miñ tep ar ak ma gipim. Kun ak
nimbip minim tep aŋgnim rek ma ayip.
18 Biynimb gunap apay, "Ap nan-giy minim
apim ñin ak, asik keykey aypim aŋgey,"
minim kun ak gunap gem, niŋind apay
aŋgiy niŋbiyn. 19 Pen gos ar keykey niŋiy
gem amjap kun ak, biynimb gok mindrep
gipay; biynimb gok mindrep ma gipay
aŋgiy, miseŋ yimb niŋniŋgambun. 20 Pen ap
nan-giy tap ñimbim kun ak, Biyomb biret
wayn tap gok jimñiy ñiŋnimimb aŋgak rek
ma ñimbim; yesek ar ak gipim. 21 Mam ay
gunap yiwan nep mindyakniŋ, kuyip gos
niŋiy mer; nimb gunap tap yomb ñimbiy,
ñiŋg wayn kuŋay ñimbiy sakiy aypim. 22 Pen
korip nimb ma mindek lotiw mindep tip ak
amiy; tap ñimbyiŋg, ñiŋg ñimbyiŋg gipim?
Akaŋ, Gor nup niŋem, tap yikop bap rek
ayek kun gipim? Mam ay yiwan nen mind-
pay gok kuyip, nambiŋ yomb ñimbim kun
ak, nimbip yerip aŋgnim? Mindrep gipay
aŋgnim? Mer! Nimbip kun ma aŋgniŋgayn.

Jiysis Binuk Gok Kuyip Biret Wayn Ñak

23 Yand nimbip biret wayn ñiŋniŋgam-
bim rek minim aŋgnik ñin ak, gos yand
key niŋiy ma aŋgnik; Biyomb chin ak yip
gos ñak ar ak nep aŋgnik. Pen Jiysis nup
mimuŋg niŋyak ñin ak, kisyim apek, tap
ñiŋniŋg giy, nuk biret ak diy, 24 Gor nup tep
aŋgiy, tipaŋg binuk gok kuyip ñiyiŋg aŋ-
gak, "Tip nimbip ak diy kumnim apiyn rek,
mumbwak yip di monmon giniŋgambay.
Kun ak rek biret tipaŋg aysipiyn biy diy
ñimbyiŋg, yip gosimb niŋnimimb aŋgak."
25 Pen tap ñimbdeyak, ñiŋg wayn ak kunep
di kap miŋgan ak soŋgiy, kuyip ñiyiŋg
aŋgak, "Gor kisen giniŋgayn aŋgiy minim
aŋgayak ar ak; likañ yip yowniŋgamb rek,
nuk yip jimñiy mindeniŋgambim ak mey;
ñiŋg wayn kun biy, yip gosimb niŋyiŋg
ñiŋnimimb aŋgak." 26 Kun ak Jiysis ma and-
kind wip ñin biy, biret wayn ñimbyiŋg nep
mindem mey; biynimb gok Jiysis chinup
kim diniŋg kumak ak niŋniŋgiy.

Asik Tep Giy Biret Wayn Ñiŋnimimb

27 Pen biynimb gunap gosimb niŋiy mer,
biret wayn monmon diniŋgambay ak; Biy-
omb chinup aŋgiy kumimb mumbwak likañ
nup ak, tap yikop rek ayek, kun giniŋgam-
bay. Gor niŋek tap siy tap timey giniŋgam-
bay. 28 Kun ak yergiy rek mindpim ak key
niŋiy, Gor yip jimñiy mindyiŋg nep biret
wayn ak ñiŋnimimb.

[29] Biynimb Jiysis chinup aŋgiy kumimb
gosimb ak niŋiy mer; biret wayn monmon
ñiŋniŋgambay gok; kiyk key yiwur diniŋ
kun giniŋgambay. [30] Ar kun anep, biyn-
imb nimbip gunap mawses giy, tap giy
gip; gunap pisnep kumbay. [31] Gos niŋrep
giy ñiŋniŋgambun ak, minim yomb ma
diniŋgambun. [32] Pen biynimb nuk mind-
pun rek, mindrep ma gon, chinup timund
winjikniŋgamb. Timund winjikek mey, gos
niŋiy, biynimb man ar biy monmon gipay
gok yip, mon key yinjap ak ma amniŋgam-
bun.
[33] Pen mam ay sikop! Tap ñiŋniŋ ap nan-
giy, biynimb gunap tawsak ay ma ñiŋnim-
imb; kuyip kond mindiy, jimñiy ñiŋnim-
imb. [34] Pen yiwan gek, korip nimbik okok
tap ñimbiy winimimb. Mer ak monmon giy,
minim yomb diniŋgambim.
Minim day gunap, kisen mindpim ak
amiy, aŋgñirep giniŋgayn.

12

Gor Kawnan Ak Kilis Ñakniŋ Biynimb Nuk Gunap Kuyip Direp Gipun

[1] Pen mam ay sikop. Miñiy Gor Kawnan
ak kilis keykey ñek, woŋg ar keykey gipun
minim ak, nimbip aŋgrep giniŋ gispiyn.
[2] Nimb niŋbim: nind Krays nup ma dipik
ñin ak, tap gos ma mindip gok nimbip
gos lip gek, tap yesek kun gok aŋgniŋ
mindyiŋgipim. [3] Kun ak nimbip aŋgrep
gen, niŋrep ginimimb. Gor Kawnan ak
gos ñakniŋ, Biyomb chin ak nup ma aŋgji-
wniŋgambay. Pen nuk gos ñek nep, Jiy-
sis Biyomb chin aŋgiy, biynimb gok kuyip
aŋgñimbay.
[4] Gor Kawnan ak gos tep ñakniŋ, woŋg ar
keykey gipun ak pen, Kawnan nuk keykey
ma mindip; nokom yimb mindip. [5] Woŋg
ar keykey giyiŋ, Biyomb chin ak nup direp
gipun ak pen, nuk kunep nokom yimb. [6] Gor
chin nokom yimb mindip rek, chinup kilis
keykey ñakniŋ, woŋg ar keykey giyiŋ nup
direp gipun.
[7] Gor Kawnan chinup kilis keykey ñek,
woŋg ar keykey gipun kun ak, biynimb
nuk gok maŋgiysek direp gon, mindrep
giyaŋ aŋgiy gip. [8] Gor Kawnan ak chinup
biynimb nuk gunap gos tep ñek, minim
nup ak niŋiy apun. Pen Kawnan nokom
kun ak chinup biynimb gunap gos ñek,
Gor minim tep nuk kiñiŋ ak niŋiy aŋgñim-
bun. [9] Kawnan nuk nokom kun ak chinup
gunap gos ñek, Gor nup gosimb niŋyiŋ
key yimb gipun: gunap biynimb tap gip
gok gon jakambay; [10] gunap tap mageprek
gok gipun; gunap Gor minim nup gunap
niŋiy aŋgñimbun; gunap Gor Kawnan akaŋ,
tap yerip rek biynimb bak ayek gipay ak
niŋbun; gunap minim yimb keykey apun;
gunap minim yimb keykey aŋgey niŋiy,
tuŋgandikiy biynimb gok kuyip aŋgñim-
bun.
[11] Pen Gor Kawnan nokom yimb mindip
ak, gos key niŋimb rek, chin biynimb nuk
mindpun gok, kilis keykey ñakniŋ, woŋg ar
keykey gipun.

Woŋg Ar Keykey Giy Krays Nup Direp Gipun

[12] Mumbwak chin nokom yimb mindip ak
pen, day nuk kuŋaynep mindip. Kun ak
rek, chin Krays biynimb nuk gok mindpun.
Chin kuŋaynep woŋg ar keykey gipun ak
pen, biynimb kiñiŋ nokom yimb mindpun.
[13] Chin Jiwda biynimb gok, Jiwda mer gok;
biynimb yimb mindip gok, yimb ma mindip
gok Gor Kawnan nokom kun anep, chinup
maŋgiysek ñiŋ rek pikñek, Krays mumb-
wak nuk nokom rek mindpun.
[14] Mumbwak ak nokom ak pen, day nuk
kuŋay mindip. [15] Tomb kind ak, ñin kind
ak niŋek nuk yomb rek ayek, yand sikoy
aŋgniŋgamb ak; yikop aŋgniŋgamb. Kiyk
mumbwak nokom mindiy, woŋg jimñiy
gipiyr. [16] Timund ak, windin ak niŋiy,
nuk yomb yand sikoy aŋgniŋgamb ak yikop
aŋgniŋgamb. Kiyk mumbwak nokom ayek,
woŋg jimñiy gipiyr.
[17] Pen chinup gayak ñin ak, windin
okok maŋgiysek gaypikop ak; yergiy minim
aŋgey timund pik niŋbinup? Pen timund
maŋgiysek nep gayambikop; yergiy kuy
puŋ niŋbinup. [18-19] Kun ak rek, chin Krays
biynimb nuk mindpun gok maŋgiysek ar
nokom ma gipun. Gor Kawnan ak key niŋek
tep gip rek, kilis keykey ñakniŋ, ar keykey
gipun. [20] Kun ak mey, mumbwak nokom ak
pen; day nuk kuŋaynep mindip.
[21] Pen windin ak, ñin kind ak yenen yand
yip mindip; woŋg nuk bap ma mindip
aŋgiy, asik am keynep mindiy, mindrep
ma giniŋgamb. Jun won ak, tomb kind
ak yenen yand yip mindip; woŋg nuk bap
ma mindip aŋgiy, asik am keynep mindiy,

mindrep ma giniŋgamb. 22 Mumbwak day
gunap, day gunap kuyip woŋg nimb bap ma
mindip aŋgiy, asik keykey ay, mindeniŋgiy
rek ma ayniŋgamb.
23 Mumbwak chin day yikop gok, chech
mokyaŋ tap gok ay gipun rek, yimb dand
aranbun. Day biynimb niŋey, tep ma
giniŋgamb aŋgiy pikyiwgipun gok, per di-
rep gipun kun ak rek, yimb dand aranbun.
24 Kun ak rek nep, chin Krays biynimb kiñiŋ
nuk mindpun. Biynimb yimb ma mindip
gok, Gor gek yimb mindip. 25 Asik keykey ma
ayniŋgiy aŋgiy, nuk gek biynimb yimb ma
mindip gok yimb dey, biynimb nuk gunap
yip, andip andip rek mindiy mey, penpen
simb niŋbay. 26 Pen day bap miker gek
niŋey, maŋgiysek simb gip; pen day bap
mindrep gek niŋey, maŋgiysek tep gip.
27 Chin Krays kiñiŋ nuk mindpun gok,
ñin kind tomb kind nuk ak mindiy, aŋgip
rek gipun. 28 Biynimb kiñiŋ nuk mindpun
namb ak, nuk chinup aŋgayip rek: nind
bi Jiysis minim dand amemb gok mindpun;
namb ak bi Gor minim aŋgep gok mindpun;
namb kaneŋ ak minim nup aŋgñemb tiysa
gok mindpun; gunap tap mageprek gok
gipun, gunap biynimb tap gip gok kuyip
gon jakambay; gunap biynimb simb niŋiy
direp gep gok mindpun; gunap biynimb gok
kuyip kond mindnukniŋ, mindrep gipay;
gunap minim yimb keykey gok apun.
29 Pen chin maŋgiysek bi Jiysis minim
dand amemb ma mindpun. Maŋgiysek bi
Gor minim aŋgep ak ma mindpun. Maŋgiy-
sek tiysa ma mindpun. Maŋgiysek tap
mageprek gok ma gipun. 30 Maŋgiysek
biynimb tap gip gok gon ma jakambay.
Maŋgiysek minim yimb key gunap ma
apun. Maŋgiysek minim yimb keykey apay
rek niŋiy, tuŋgandikiy biynimb gok kuyip
ma aŋgñimbun. Yenen: Gor Kawnan ak
chinup kilis ar keykey ñimb rek, nup woŋg
ar keykey gipun.
31 Kun ak Gor Kawnan chinup kond min-
dakniŋ, Gor nup woŋg tep yimb bap ginjun
aŋgiy, ginimimb.
Pen miñiy nimbip tep yimb giniŋgamb ar
ak aŋgniŋg gispiyn.

13

Penpen Wasemb Ayep

1 Chin biynimb gunap kuyip wasemb
ma ay, yikop kuyip minim yimb keykey
aŋgniŋgambun akaŋ, enjol minim apay rek
aŋgniŋgambun ak, tep ma giniŋgambun.
Kun gon bel ak pikey pikey, biynimb
gok timund pikniŋiy, kirpay rek nep
ayniŋgamb. Pen biynimb wasemb
ayniŋgambun ak tap yomb yimb.
2 Chin Gor biynimb nuk mindpun
gok; gunap Gor minim aŋgep gok
mindeniŋgambun, gunap gos tipaŋgiy
key yimb niŋniŋgambun; gunap Gor nup
gosimb niŋiy, yirik won gunap aŋgon key
okok amniŋgamb. Pen ak minim yomb
mer; ak yikop kun giniŋgambun. Tap yomb
yimb mey; biynimb gok kuyip wasemb
ayniŋgambun ak.
3 Pen tap chin maŋgiysek mindip rek,
bilok biynimb tap ma mindip gok kuyip
ñiniŋgambun akaŋ; Gor woŋg ak ginukniŋ,
biynimb gunap chinup miluk niŋiy, mon
yinimb namb ak diyokey kumniŋgambun
ak; Gor nup tep giniŋgamb aŋgniŋgam-
bun ak pen, wasemb ma ayniŋgambun rek,
giniŋgambun kun ak tep ma giniŋgamb.
4-5 Pen biynimb Gor nup wasemb ay, biyn-
imb gunap kuyip wasemb ay gipay gok,
mind tep yimb gipay. Biynimb gok kuyip
simb niŋiy mey, kuyip timey gey, kal ma
jiwpay; biynimb gunap tap tep dey, kuyip
miluk ma niŋbay; chin key biynimb yomb
mindpun aŋgiy monmon ma gipay; kapkap
mindrep yimb gipay. Tap tep gunap niŋiy
mapin ma aypay; biynimb niŋiy miluk sek
ma mindpay; kuyip timey gey, gos kun ak
niŋyiŋg ma mindpay. 6 Miñ timey ar ak
kuyip tep ma gip; Gor miñ ar ak kuyip
tep gip. 7 Pen miker yerip yerip gunap
kuyip apek, Gor nup ma kirpay; nup chiŋgiy
mindpun ak, mindrep yimb giniŋgambun
aŋgiy, tep gakniŋ nep mindpay.
8 Pen kisen Gor Kawnan chinup gos
ñek minim nup aŋgñimbun ak; ma
aŋgñiniŋgambun. Chinup gos ñek
minim yimb keykey apun gok, ma
aŋgniŋgambun. Day niŋbun miñ ak kunep,
puŋgrikniŋgamb ak pen; wasemb aypun
miñ ak, per yimb nep mindeniŋgamb.
9-10 Yenen: chin miñiy ar ar nep niŋiy
aŋgñimbun; kisen ar ar niŋbun rek kirgiy,
niŋrep yimb giy mindeniŋgambun.

[11] Miñiy ñapan ŋaŋ gos niŋiy apay rek
aŋgon wip; pen kisen biynimb yomb niŋiy
apay rek aŋgyiŋg; ñapan ŋaŋ gos niŋiy
apay rek ak kirginiŋgambun. [12] Miñiy ñiŋg
kawnan paŋgniŋbay rek ak niŋbun: kisen
ñin kun ak, Krays chinup niŋrep gip rek ak,
nup niŋrep giniŋgambun.
[13] Kun ak minim yomb omiŋal nokom
mindip: Gor nup gosimb niŋep ak; nup gos
sek kond mindep ak; wasemb ayep ak. Pen
minim yomb yimb ak mey, wasemb ayep ak.

14

Gor Kawnan Nimbip Bak Ay Mindakniŋ, Minim Keykey Apim

[1] Gor chinup kond mindakniŋ, biynimb
gok kuyip wasemb ay, direp ginjun aŋg-
nimimb. Kun ak Gor nup woŋg nuk ar
gunap ginjun aŋgyiŋg, biynimb gok kuyip
minim nup aŋgñemb rek ayniŋgamb ak,
tep yimb kun giniŋgambim. [2] Pen alemb
andik mandik giy, Gor minim aŋgniŋgam-
bim ak, minim yerip aspay aŋgiy, ma
niŋniŋgambay; Gor nep niŋniŋgamb. [3] Gor
minim miseŋ aŋgem mey, biynimb niŋiy
mindmaŋgiy limgek, Gor nup direp yimb
giniŋgambay. [4] Kun ak, biynimb Gor Kaw-
nan gek, alemb andik mandik giy Gor
minim apay gok, keynep aŋgyiŋg niŋyiŋg
giy, Gor nup direp giniŋgiy rek ayip ak pen;
biynimb Gor minim miseŋ aŋgñiniŋgam-
bay gok, minim aŋgrep gey, Gor biynimb
nuk kuŋaynep niŋiy, nup niŋrep giniŋgam-
bay. [5] Nimb maŋgiysek alemb andik mandik
giy Gor minim aŋgniŋgambim ak, yip tep
giniŋgamb ak pen; tep yimb giniŋgamb
ak, minim nup miseŋ aŋgñiniŋgambim.
Miseŋ aŋgñeniŋgambim, biynimb niŋiy,
Gor nup direp giniŋgambay. Pen alemb
andik mandik giy aŋgeniŋgambim, biyn-
imb gunap minim kun ak niŋiy, junj aŋgip
ak kun kun giy mindip aŋgiy, biynimb gok
aŋgñeniŋgambay nep, Gor nup gosimb ak
niŋrep giniŋgambay.
[6] Pen yand mindpim ak amiy, minim
yimb key bap aŋgyiŋg, Gor minim aŋgeniŋ-
gayn; nimb yergiy niŋiy, Gor nup chiŋgrep
yimb giniŋgambim. Pen Gor yip gos ñek
aŋgen akaŋ, gos timund yip wip rek gunap
aŋgen akaŋ, Gor minim tep nuk gok aŋgñen
niŋem mey, Gor nup chiŋgrep yimb ginim-
imb rek ayniŋgamb.
[7] Giyta, gawimb tap okok pikey, biynimb
gunap yergiy, minim asap mey ak aŋgiy
niŋniŋgambay? Tap gos niŋep rek, kun kun
aspun aŋgey niŋniŋgiy.
[8] Pen biykul ak kunep puŋgey aŋgrep
ma gek, an tikjakiy penpen giniŋ gis-
pun aŋgiy, kond mindeniŋgamb? [9] Kun
ak rek mey, nimb biynimb gok kuyip,
minim yimb key bap aŋgiy Gor minim ak
aŋgñeniŋgambim; yergiy minim aspay ak
aŋgiy, niŋniŋgambay. Nimbik keynep aŋg
aŋg kirginiŋgambim.
[10] Pen man ar biy minim yimb keykey
mindip rek, minim kiñiŋ ak mindakniŋ
apay; yikop ma apay. [11] Biynimb gunap
minim aŋgey ma niŋniŋgambun ak, chinup
niŋey, biynimb paryomb okok nimb rek
ayniŋgamb. Chin pen kuyip niŋon, kunep
giniŋgamb.

Minim Yimb Keykey Aŋgniŋg, Gos Niŋrep Giy Aŋgnimimb

[12] Nimbip kun ak rek nep giniŋgamb ak,
niŋrep ginimimb. Gor Kawnan chinup gos
ñakniŋ, woŋg nup ak gun aŋgiy kilis gipim
ak; niŋrep giy, biynimb nuk gok kuyip,
direp giniŋgambim ar gok nep ginimimb.
[13] Pen alemb tuŋgandikek minim yimb
keykey aŋgniŋg, Gor nup aŋgniŋem, nim-
bip gos ñakniŋ, kun kun aspun aŋgyiŋg
aŋgñinimimb. [14] Mer ak, minim yimb
keykey aŋgyiŋg, Gor nup aŋgniŋniŋgayn
ak pen, minim kiñiŋ aspiyn ak aŋgiy
ma niŋniŋgayn; biynimb gok kunep ma
niŋniŋgambay. Namb yand biyaŋ key
kun aŋgan aŋgek nep aŋgniŋgayn. [15] Kun
ak yand minim yimb keykey aŋgiy, Gor
nup aŋgniŋniŋg akaŋ, kamep aŋgniŋg; gos
niŋyiŋg, biynimb niŋniŋgiy rek ar ak nep
aŋgniŋgayn. [16] Nimbip Gor Kawnan ak gek,
minim yimb keykey aŋgyiŋg, Gor nup tep
aŋgem, tep giniŋgamb ak pen; biynimb gok
kiyk ma niŋiy, yergiy nimb yip yiŋgoŋg giy,
Gor nup tep aŋgyiŋg mindeniŋgambim?
[17] Gor nup tep aŋgyiŋg mindeniŋgambim ak
pen; kiyk minim kun ak niŋiy rek, Gor nup
gosimb niŋniŋgiy. Minim ak kiyk key aspay
aŋgiy niŋniŋgambay.
[18] Pen Gor Kawnan gek, minim yimb
keykey apun ak, nimbip nep ma gip; yip
kunep gek, minim yimb keykey kuŋaynep
per apiyn ak, nup tep apiyn. [19] Pen biyn-
imb ap lotiw mindyakniŋ, minim yimb key

okok nimb bap aŋgon ma niŋniŋgambay ak;
minim niŋbay ak nep miseŋ aŋgon, yip tep
giniŋgamb.
20 Pen mam ay sikop. Ñapan ŋaŋ niŋbay
rek nep ma niŋnimimb: biynimb yomb
gosimb niŋbay rek niŋnimimb. Tap siy
tap timey gep ar ak nep, ñapan ŋaŋ rek
mindenjun.
21 Jerusalem biynimb wosrey, Gor nup
kirgiyak rek, bi Gor minim aŋgep Asaya
Baybol buk ak tikiy aŋgak, "Gor aŋgip,
'Yand biynimb guniy timund winjikniŋ,
biynimb par okok nimb aŋgen apiy, minim
yimb kiyk aŋgyakniŋ, biynimb guniy ma
nep niŋniŋgambay aŋgip' aŋgiy" tikayak.
22 Kun ak niŋbun: Gor Kawnan ak gek,
minim yimb keykey apay ak, biynimb nup
gosimb ma niŋbay gok niŋniŋgiy aŋgiy gip.
Pen gek minim tep miseŋ aŋgñimbay ak,
biynimb nup gosimb niŋbay gok, nup direp
yimb giniŋgiy aŋgiy gip.
23 Pen nimb Gor biynimb nuk mind-
pim gok, ap nan-giy, alemb tuŋgandikek
minim yimb keykey aŋgiy Gor minim aŋ-
geniŋgambim; biynimb Gor ker ma mind-
pay gok nimbip niŋiy, biynimb gok sakiy
ayek aspay aŋgniŋgambay. 24-25 Pen Gor
minim miseŋ aŋgñiyiŋg mindem, biynimb
kun gok rek gunap ap niŋiy, tap siy tap
timey kapkap gipay gok, gos yomb yimb
niŋiy, Gor nup niŋey jel gek, koŋgim yimiy,
yimb nup dand aranyiŋg aŋgniŋgambay,
"Niŋind! Gor yip mindpim aŋgniŋgam-
bay."

Lotiw Ak, Yipund Giy Nep Ginimimb

26 Kun ak mam ay sikop. Yand
aspiyn: ap nan-giniŋgambim ñin ak,
bap kamep aŋgniŋgamb; bap minim
aŋgñiniŋgamb, bap Gor gos ñimb rek
minim ak aŋgñiniŋgamb, bap minim yimb
keykey aŋgiy aŋgniŋgamb; bap minim
aŋgniŋgamb kun ak, tuŋgandikiy kun
kun giy aŋgip aŋgniŋgamb. Kun ak mey,
biynimb niŋiy mindrep giniŋgiy ar gok
nep ginimimb. 27 Pen alemb tuŋgandikiy
minim yimb keykey aŋgniŋg, biynimb
omiŋal akaŋ, omiŋal nokom nep aŋgniŋgiy.
Kuŋaynep ma aŋgniŋgiy. Pen biynimb
nokom bap tikjakiy minim aŋgek, bap pen,
kun kun giy aŋgip aŋgnimuŋ. 28 Pen minim
kun kun giy aŋgip aŋgiy aŋgñinimuŋ
bap ma mindonimuŋ; alemb tuŋgandikiy
aŋgniŋgamb ak, minim kun ak biynimb gok
kuyip ma aŋgnimuŋ, nuk key kapkap Gor
nup aŋgniŋyiŋg mindonimuŋ. 29 Biynimb
omiŋal akaŋ, omiŋal nokom, Gor minim tep
ak aŋgñiyakniŋ, biynimb gunap Gor minim
ak yipund giy aspay akaŋ, yesek aspay
aŋgiy, joŋimb kind ak niŋmindeniŋgiy.
30 Pen biynimb yikop niŋmindeniŋgambay
kun gok, gunap Gor Kawnan ak gek, gos
tep paŋgyikek, bi nind tikjakiy aŋgonimuŋ
ak, gos kun ak niŋiy bisgek, bi kisen ak
tikjak aŋgnimuŋ. 31 Kun ak nimb maŋgiysek
minim tep ak, aŋg dand amiy apiy giy
mey, Gor nup gos ak niŋrep giy, mindrep
giniŋgambim.
32 Pen biynimb Gor minim aŋgep gok,
joŋimb kiyk key kond mindyiŋg, minim
aŋgep won ak nep apay. 33-34 Yenen: Gor gek
biynimb nuk gok monmon ma gipay; gos
niŋyiŋg gey amek, kapkap mindrep gipay.
Pen nimb ap nan-giy, biyn gok bi rek
minim ma aŋgniŋgiy. Bi gok aŋgey, biyn
gok yikop niŋniŋgiy. Krays biynimb nuk
miñmon okok, kun ak rek nep gipay. Bay-
bol buk tikyak minim ak, kunep kun ak rek
nep mindip.
35 Pen biyn gok minim gunap sek
niŋun aŋgiy, korip okok amiy, nuŋgumiy
sikop kuyip aŋgniŋey, aŋgñirep giniŋgiy.
Lotiw namb ak biyn tikjakiy minim
aŋgñeniŋgambay, tep ma giniŋgamb.
36 Akaŋ nimb nep Gor minim ak niŋrep
gipim, biynimb okok ma niŋbay? 37 Biynimb
Gor Kawnan yip mindpun apay gok sek,
biynimb minim nup aŋgep mindpun apay
gok sek yand Gor aŋgip rek nep aspiyn ak
niŋniŋgiy. 38 Pen biynimb gunap minim
kun biy ma niŋey, minim aŋgniŋgiy ak ma
niŋnimimb.
39 Kun ak mam ay sikop. Gos yomb
nimb ak Gor minim aŋgñinjun aŋgiy niŋn-
imimb. Pen biynimb alemb tuŋgandikiy
minim yimb keykey aŋgyiŋg Gor minim
apay gok kuyip, kirgim ma aŋgnimimb.
40 Pen kilpul aŋgyiŋg monmon ma ginim-
imb, niŋrep giyiŋg gem amnimuŋ.

15

Krays Kumiy Tip Ak Tikjakak

1 Mam ay sikop. Krays minim aŋgenik
diy mindrep gipim ak, sakiy ginimimb rek

ayip aŋgiy, tip ak aŋgñirep giniŋg gispiyn.
2 Minim tep kun ak nimbip aŋgen niŋiy
dipik ak mey, Gor nimbip dek, biynimb nuk
mindpim. Pen mer ak biynimb nuk ma
mindembikip.
3-4 Minim yomb yand niŋnik ak, nimbip
aŋgiy aŋgnik, “Chin tap siy tap timey gipun
rek, Jiysis chinup nen aŋgiy kumek komey,
ñin omiŋal nokom mindiy, tip tikjakak ak
mey; Baybol buk ak tikiy giniŋgamb aŋgyak
rek nep gak aŋgnik.”
5 Pen Jiysis kumiy tip ak tikjakiy, Piyta
mindek siŋak miseŋ gek, nup nind niŋak.
Kisen miseŋ gek, bi minim nup dand
ememb anep wimiŋgan ak niŋyak. 6 Kisen
tip ak miseŋ gek, mam ay payp handret rek
niŋyak. Mam ay kun gok gunap kumyak;
pen maŋgiysek rek mindpay. 7 Kisen ñin
bap miseŋ gek, Jemis niŋak. Ñin bap
pen, bi minim nup dand ememb gok kiyk
maŋgiysek niŋyak. 8 Pen biynimb gunap
nup niŋyak ñin ak apiy pandikek, kisen
yand kunep nup niŋnik. Kun ak yand ñapan
tikrep ma gipay rek bap mindenik yip dak.
9 Yand bi timey biynimb nuk gok kuyip,
timey yimb giyiŋgipiyn ak; Jiysis minim
nup dand ememb bap mindenim rek ma
ayak ak pen; 10 Gor yip simb niŋiy dek,
binuk mindiy, key yimb gipiyn. Bi minim
nup dand ememb gunap woŋg gipay rek
ma gipiyn; yip simb niŋiy direp yimb gek,
woŋg yomb yimb ak gipiyn. 11 Yand nep Gor
nup woŋg ak gipiyn aŋgiy ma aŋgniŋgayn;
kiy nep gipay aŋgiy ma aŋgniŋgayn; chin
maŋgiysek Krays minim tep ak, ar nokom
aŋgñon amek, nimb niŋiy dipim.

Biynimb Kumyak Gok Tip Tikjakniŋgambay.

12 Pen Krays kumiy tikjakak aŋgiy minim
per apun ak, nimb gunap yenen ma niŋiy
apim, “Biynimb gok kumiy tip ak ma tikjakpay apim?” 13 Pen aŋgniŋgambun kun ak,
Gor Krays nup gek tip ak ma tikjakip aŋgiy
aŋgniŋgambun.
14 Pen Krays tip ma tikjakpikop ak, minim
tep apun ak minim rek ma ayek, nup
gosimb niŋiy chiŋgipik ak, ma chiŋgipikip.
15-16 Biynimb kumiy ma tikjakep rek ayombikop, Krays nup gek ma tikjakpikop.
Gor gek tikjakak minim tep per apun ak,
yesek nep apnup. 17 Pen minim aŋgnuk
ak diy, Gor biynimb nuk mindpim rek ma
mindembikip; biynimb tap siy tap timey
giy, pisnep kumbay rek ak mindembikip.
18 Biynimb Krays nup chiŋgiy kumyak gok,
am Gor yip mindeniŋgiy rek ma aypikop.
19 Chin Krays nup diy mey, gos sek mindpun. Pen lum ar biy mindiy, pisnep
kumbinup rek ayip aŋgiy, biynimb simbgeprek yimb gok mindombinup. 20 Pen
Gor gek Krays tikjakiy nup ker amek mey,
biynimb nup ker mindpun gok, kunep
giniŋgambun ak niŋrep gipun.
21 Andam gek, biynimb kind nuk ak
maŋgiysek kumbay; Krays gek, biynimb
kind nuk ak maŋgiysek tikjakniŋgambay.
22 Minim aspiyn kun ak, Andam biynimb kind nuk ak maŋgiysek kumniŋgambay; Krays biynimb kind nuk ak maŋgiysek kim mindeniŋgambun aŋgiy aspiyn.
23 Pen Gor Krays nup nind gek tikjakiy, am
nuk yip mindip ak mey, kisen apiy biynimb nup ker mindpun gok gek, maŋgiysek tikjakniŋgambun. 24 Ñin kun ak ñin
kisen yimb winiŋgamb ak mey; biynimb,
tap yerip yerip nuk kond mindeniŋgamb
gok maŋgiysek, Nop nup aŋgek kond mindeniŋgamb. 25 Yenen: Krays biynimb tap
okok kond mind dand amiy, Nop gek; biynimb yomb, biynimb tam okok; kichekiy,
malñiluk tap yerip yerip mindip gok, Krays
beŋ okok mindeniŋgambay. 26 Ñin kun ak
kunep gek, biynimb gok tip ak kumniŋgiy
rek ma ayniŋgamb.
27 Pen Nop biynimb tap okok maŋgiysek,
Ñinuk Krays beŋ okok ayniŋgamb aŋgiy
tikyak ak, Nop nup sek ma aŋgyak. Nuk
nep gek, Ñinuk Krays nup beŋ okok mindeniŋgambay. 28 Chin biynimb tap okok
maŋgiysek, Ñinuk Krays beŋ okok mindnukniŋ, nuk aŋgniŋgamb, “Bapiy miñiy,
nand biynimb tap okok maŋgiysek kond
mindeniŋgamban. Yand beŋ nip okok mindeniŋgayn aŋgniŋgamb.” Kun ak mey, Nop
biynimb tap okok maŋgiysek yimb kond
mindeniŋgamb.
29 Biynimb kumbay gok, tikjakniŋgambay apiyn ak niŋbim. Pen Gor gek ma
tikjakniŋgambay aŋgiy, biynimb gunap
yenen, numiy numam kumbay gok kuyip
nen ñiŋ pikpay? Kiyk tikjakniŋgiy aŋgiy
nep kun giniŋgambay. 30 Pen chin kunep,
kumiy tikjakniŋgambun ak niŋiy, chinup
per timey giniŋ gipay ak, gos yomb ma

niŋbun. 31 Minek minek Gor nup aŋgniŋyiŋ apiyn, “Kumniŋ kumniŋgayn. Minim
ma mindip apiyn.” Yand nep Gor minim aŋgenik niŋiy dipik ak mey, biynimb mapin
yand mindpim. Nimbip niŋind apiyn. 32 Pen miñmon Yipiyses biy apiy, minim tep ak
aŋgñiyn aŋgiy, kayn ayndik gok yip penpen gipiyn. Biynimb gunap apay rek, kumiy pisnep kumniŋgambun aŋgiy apnip ak;
“Miñiy mindpun ñin biy, tap tep tep ñimbyiŋ, ñiŋ kilis ñimbyiŋ gi mindonjun;
kumiy pisnep kumniŋgambun apnip.”
33 Pen biynimb gos kun ak rek niŋbay gok, yip ma mindenimimb. Biynimb mindrep
gipay gok, biynimb timey gipay gok yip yiŋgoŋg giy, ar kun ak nep giniŋgambay.
34 Pen gos key niŋiy timey gipim ak kirgiy, mindrep ginimimb. Nimb gunap Gor nup
gosimb ak ma niŋbim ak pen; nambiŋ ma gip.

Tip Ak Tikjakiy Key Yimb Mindpay

35 Pen nimb gunap, biynimb kumbay gok yergiy rek tikjakniŋgambay; mumbwak kiyk ak yerip rek mindeniŋgamb aŋgiy niŋbim? 36 Nimbip sakiy ayek kun giy
niŋbim! Tap yiŋ maŋgiy gok yokon, wak ak sek mindiy ma jakip; kuyiŋg yapiy nep
jakip. 37 Pen lays maŋgiy, wiyt maŋgiy akaŋ, tap yerip maŋgiy yokpun ak, jak yomb gip
rek ma jiw yimbun; maŋgiy sikoy gok nep yokon jakip. 38 Pen maŋgiy keykey yokpun
kun gok, Gor jaknimuŋ aŋgiy niŋayak rek jakip.
39 Mumbwak gok kunep keykey mindip. Biynimb gok key ayak; kimin, kayn, kanj
gok key ayak; piys gok key ayak; yakir gok key ayak. 40 Mumbwak man ar biy ker
gok key mindip; semb biyoŋ ker gok key mindip. Man ar biy ker tep ñiluknimb gok
key mindip; semb biyoŋ ker tep ñiluknimb gok key yimb mindip. 41 Pen pumb melik
tep ak key ay, takin melik tep ak key ayak. Gap melik tep ak key mindip. Pen gap gok
kunep keykey mindip. 42 Biynimb kumiy tikjakpay mey, kun ak rek. Kumon kaw
diniŋgambay mumbwak ak key mindip; tikjakiy per mindoniŋgambun mumbwak ak
key mindeniŋgamb. 43 Kaw dipay mumbwak ak perper mindonimuŋ rek ma ayip. Tikjakniŋgambun mumbwak tep yimb ak, Gor yip perper mindeniŋgamb. 44 Lum ar biy
mumbwak mindip rek kumbun; tikjakniŋg mumbwak tep ak diy, tikjakniŋgambun.
Gor chinup mumbwak lum ar biy gayek mindpun rek ak; nuk yip mindep ak, kunep
gayek mindeniŋgambun.
45 Baybol buk tikiy aŋgyak, “Gor Andam nup gay, meŋg miŋgan puŋgek, añiŋ ay,
biyimb ayak aŋgyak.” Pen Andam kisenimb ak nuk key Kawnan ak mey, biynimb
gek perper mindeniŋgambay. 46 Kun ak mey, nind mumbwak yikop ak diy mindiy;
kisen Gor yip mindep mumbwak tep ak diniŋgambun. 47-48 Bi Andam nindnimb ak
man ar biy nimb; bi Andam kisenimb ak semb biyoŋ nimb. Biynimb maŋgiysek Andam nup man diy, gayek mindyiŋgip rek mindpay; pen biynimb Krays nup dipay
gok, nuk semb biyoŋ mindip rek ak mindeniŋgambay. 49 Miñiy mindpun ak, Gor
man diy gayak bi ak rek mindpun; pen kisen Bi semb biyoŋ nimb awak ak rek
mindeniŋgambun.
50 Mam ay sikop. Nimbip aspiyn: mumbwak yikop ak, Gor biynimb nuk diy kond
mindeniŋgamb namb ak, amnimuŋ rek ma ayip. Tap kasek tokiy ay kum kuyiŋg yowip
ak, perper mindonimuŋ rek ma ayip.
51 Pen nimbip minim ma niŋyiŋgipay bap aŋgniŋ gispiyn. Chin Krays biynimb nuk
mindpun gok maŋgiysek ma kumniŋgambun. Gunap kumiy, mumbwak kisenimb
diniŋgambun; gunap kim mindiy, mumbwak kisenimb ak diniŋgambun. 52 Ñin kun
ak biykul kisen ak aŋgek, kasek añiñak rek diy, biynimb nuk kumniŋgambun gok, mindoniŋgambun gok maŋgiysek, mumbwak kisenimb ak diniŋgambun. 53 Mumbwak
chin kuyiŋg yowep ak perper mindonimuŋ rek ma ayip; pen miñiy mindip ak gek,
kim kisenimb ayek mey, perper mindonimuŋ rek ayniŋgamb. 54 Ñin kun ak minim
tikiy aŋgyak rek giniŋgamb. Minim kun ak tikiy aŋgyak, “Biynimb kumyiŋgipay rek
ma kumniŋgambay aŋgyak.” 55 Pen biynimb ma kumniŋgambay rek kamep bap tikyak
ak, Gor aŋgak,
“Kilis nand akay? Chim yakam nand akay
mindek, biynimb yip gok gey kumniŋgambay?”
56 Low mindakniŋ, tap siy tap timey gipun gok, tap yomb yimb ayek, pisnep kumemb
rek ayip. 57 Pen Gor chinup aŋgiy, Jiysis Krays nup yokek apek, biynimb nup

ker mindpun gok, kumiy pisnep ma kum-
niŋgambun; tikjakniŋgambun. Kun ak
niŋiy, Gor nup tep aŋgjun.
58 Pen mam ay tep yand gok. Gor nup ma
kirginjun; chiŋgiy nep mindenjun. Kumiy
tikjakniŋgambun aŋgiy, gos sek mindiy,
nup direp giyiŋ nep mindenjun.

16

Opriyŋ Gunap Dayrep Genimimb

1 Gor biynimb nuk Jerusalem mindpay
gok kuyip yiwan yomb apek; maniy di
nan-giy ñiniŋgambim minim ak, aŋgniŋ
gispiyn. Gor biynimb nuk miñmon yomb
Galesiya sek, miñmon sikoy kun okok sek
kuyip aŋgen, giyak rek nimb kunep ginim-
imb. 2 Nimb maŋgiysek maniy yerip yerip
dipim ak niŋiy, Sandey ñin gok gunap di
nan-genimimb mey; mindpim ak amjakiy,
maniy nen ma aŋgraŋgenim.
3 Pen ñin kun ak, bi nimb key niŋem
tep gip gok aŋgiy, maniy kun ak minj sek
tikñem, dand Jerusalem amniŋgiy. 4 Pen yip
amemb rek ayek, yand yip amniŋgambun.
5 Masedoniya propens amniŋg gispiyn
rek, kun okok amiy, mindpim ak niniŋgayn.
6 Nimb yip sikoy won bap mindenim rek
ayip. Yombip ayip ñin biy nimb yip mindiy,
amniŋ yip dam kinjeŋnamb ak yokem am-
niŋgayn. 7 Nimbip am kirak niŋiy amemb
ak, yip tep ma gip. Biyomb chin ak yaw
aŋgek, tapin mindiy amniŋgayn.
8 Yand miñmon Yipiyses biy mindiy,
Pendiykos ñin yomb ak apiy pandikek kisen
niniŋgayn. 9 Miñmon kun biy, biynimb yip
yiruk niŋbay gok kuŋay mindpay ak pen,
Gor woŋg tep ak kuŋay mindip.
10 Pen Timotiy mindpim ak apek, nup di-
rep gem, ma piriknimuŋ. Nuk yand Biyomb
anup woŋg gipiyn rek nep gip ak niŋiy, 11 ma
kirginimimb. Maŋgiysek nup direp gem
mindiy, kisen amniŋ, dap kinjeŋnamb ak
yokem, mam ay gunap yip mindpiyn biy
winiŋgiy.
12 Pen mam Apolas nup nembnemb giy-
iŋg apiyn; mam gunap Koriyn amjipay
rek, yip amnimin apiyn ak pen, nuk miñiy
ma niniŋgamb. Kisen nemb rek ayek
niniŋgamb.

Minim Day Gunap Sek Aŋgak

13 Niŋyiŋ mindenimimb. Gor nup
gosimb niŋmindiy, ma piriknimimb. Nup
chiŋgrep giy, 14 biynimb wasemb ayep ar ak
gem amnimuŋ.
15-16 Mam ay sikop. Nimb niŋbim; Griyk
kay Krays nup diyak gok, Stepanas biynimb
kind nuk ak nind diyak. Diy mey, biynimb
Gor ker gok kuyip wasemb ay, direp giyiŋ
nep mindpay. Biynimb yand gok nimbip
aspiyn; biynimb tep kun gok rek niŋiy,
aŋgniŋgiy rek nep ginimimb.
17 Pen nimb ap yip niŋnimimb rek ma
ayek; Stepanas, Potiwnatas, Akaykas ap yip
niŋbay ak, yip tep yimb gip. 18 Gipay kun
ak, chinup maŋgiysek tep gip rek, kuyip
wasemb ayjun.
19 Pen biynimb Gor ker mindpay miñmon
keykey Esiya propens biy, nimbip Koriyn
kay, “Mindpim?” apay. Akiwiyla biynuk
Priysiyla sek, Koriyn biynimb akniy mind-
pay gok sek apay, “Gor nimbip kond min-
donimuŋ apay.” Biynimb ap korip kuyip
ber lotiw gipay gok kunep apay. 20 Pen mam
ay maŋgiysek, “Nimb mindpim?” apay.
Chin Gor biynimb nuk gipun rek, nimb
maŋgiysek penpen ñin piksaknimimb.
21 Yand Pol, minim day won biy ñin
maŋgiy yand ak key tikiy “Nimb mind-
pim?” aspiyn.
22 Biynimb Gor nup gosimb ma niŋniŋgiy
gok yiwur yomb diniŋgiy. Biyomb chin ak
kasek winimuŋ!
23 Biyomb chin Jiysis, nimbip simb niŋiy
direp ginimuŋ.
24 Yand Jiysis Krays binuk mindpiyn ak,
nimbip maŋgiysek wasemb aypiyn.

2 KORIYN
Pol Minj Kisen Koriyn Biynimb Kuyip Tikak
Minim Nind Niŋep

Koriyn biynimb nind mindrep ma giyak rek, Pol minim kilis aŋgek, gunap nup niŋey tep ma gak. Kun gek, minj biy tikiy kuyip minim kilis aŋgak ak; aŋgñirep giy jimñiy mindonjun aŋgak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-11.
- Pol yip Koriyn biynimb Krays ker gok yip minim ak mindip, chapta 1:12–7:16.
- Jiwdiya biynimb Krays ker mindpay gok yiwan yomb mindpay ak maniy gunap yokjun aŋgak minim ak mindip, chapta 8:1–9:15.
- Pol yand bi Jiysis minim dand ememb yipund giy bap aŋgak minim ak mindip, chapta 10:1–13:10.
- Minim aŋg jiwak minim day won ak mindip, chapta 13:11-14.

1 Yand Pol. Gor yip aŋgek, bi Jiysis Krays
minim dand ememb ak mindiy, mam chin
Timotiy yip, nimbip Gor biynimb nuk miñ-
mon dawin yomb Koriyn, Akaya propens
maŋgiysek mindpim rek, minj tiksipur.
2 Biyomb chin apiymiŋay ak nimbip simb
niŋiy kond minder, mindrep ginimimb.
3-4 Pen Biyomb chin Jiysis Krays Nop Gor
nup tep aŋgjun. Nuk chinup simb niŋiy, ñin
yikop gok kond mindrep giy, miker gunap
apamb kond mindrep giy gip ak mey, chin
pen andikiy, biynimb gunap kuyip miker
apamb, kond mindrep gipun. 5 Krays miker
dek, nup ker mindpun rek, chin kunep
dipun. Pen miker kun gok yikop gip, nuk
yip nep mindeniŋgambun ak niŋiy, gos sek
mindpun. 6 Gip kun ak, Gor nuk nep gek gip
ak mey, nimb chin gipun rek niŋiy, miker
apek, gos sek mindiy nup ma kirgiy mey,
perper mindeniŋgambim. 7 Pen nimb Gor
ker mindeniŋgambim akaŋ aŋgiy, gos ak
ma niŋbun. Gos chin niŋbun ak; nimb chin
gipun rek, yip miker diyiŋ mindpim ak
mey, chin yip gos sek mindeniŋgambun.
8 Pen mam ay sikop. Chin Esiya propens
mindiy, miker yomb diy, gos tikek apek
kumjun rek ayak ak, sakiy ma ginimimb.
9 Pen gak ar kun ak, gos yomb yimb owak
ak mey; chin key kilis mindpun aŋgiy
ma apun; Biyomb biynimb kumbay gok
kuyip gamb tikjakpay anep chinup kond
mindakniŋ, mindpun apun. 10-11 Chinup
pikayniŋgiy rek ayek, kim dak kun ak, kisen
kunep giniŋgamb. Kun ak nup aŋgniŋ min-
dem, ar kun anep ginimuŋ. Pen nimb biyn-
imb kuŋaynep Gor nup aŋgniŋem, chinup
kim diniŋgamb rek, biynimb kuŋaynep
niŋiy nup yimb dand araniŋgambim.

Pol Kuyip Ma Am Niŋak Minim Ak Aŋgak

12 Chinup tep gip ak, Gor chinup kond
mindakniŋ, timey ma gipun. Nimbip
akaŋ, biynimb gunap kuyip timey giy akaŋ,
minim yesek aŋgiy ma gipun. Pen chin
key mindrep ma gipun; Gor chinup simb
niŋiy diy, gos ñamb, mindrep gipun. 13 Pen
minj nimbip tikpun gok, minim bak okok
rek aŋgiy ma tikpun; riyt giy, miseŋ yimb
niŋniŋgiy aŋgiy tikpun. 14 Miñiy keykey rek
mindpun ak pen, chinup tep giniŋgamb ak;
chinup niŋrep gem mey, Biyomb chin Jiysis
winiŋgamb ñin ak nan-giy, chin nimbip
niŋon tep giniŋgamb; nimb pen chinup
niŋem tep giniŋgamb. 15-16 Kun anep mey,
Masedoniya ma amninik ñin ak, gos bap
niŋiy aŋgnik, "Yand Masedoniya biynimb
kuyip minim aŋgniŋ, am nimbip niŋiy am-
nim; pen andkind apiy Jiwdiya amniŋ, kin-
jeŋ par nokom kun anep apiy, nimbip tip
ak niŋyiŋ, apiy pandiknim. Kun gen mey,
nimb niŋem tep gakniŋ, yip pen keñmaŋgiy
gunap ñem ñimbyiŋ, Jiwdiya amnim aŋg-
nik." 17 Gos kun ak niŋiy mey, nimbip
minim piŋiy yoknik ak pen, kisen ma ninik.
Ginik kun ak, yip pen aŋgniŋgambim, "Bi
par ak nup key tep gip ar ak kindik giy,
giniŋgayn giniŋgayn aŋgiy, minim anep
aŋgip aŋgniŋgambim." Yip bi minim ñiŋ
nep pikraŋgip aŋgnimimb rek ayip ak pen;
18 yand Gor Biyomb niŋind yimb aŋgip ak
ker mindpiyn rek, yergiy monmon ginim.
19 Salas, Timotiy, chin yakam nimbip Gor
Ñinuk Jiysis Krays nup minim aŋgñinuk
rek, nup niŋbim; nuk bi minim ñiŋ pikep
bap ma mindip. Nuk yaw aŋgiy, kisen
pen mer ma aŋgip. Minim yerip aŋgip ak,
aŋgip rek nep gip. 20 Nop minim nuk yerip
yerip aŋgak ak, Ñinuk Jiysis Krays apiy,
maŋgiysek gip. Gip kun ak niŋiy, Gor nup

tep aŋgiy, yimb dand aranimbun. [21] Nuk
nep gek, chin kamb sek Krays nup chiŋgrep
gipun. Nuk nep mey, chinup biynimb yand
key yimb aŋgiy, [22] pisnep diniŋgamb rek
Kawnan nuk ak yokek, ap chinup bak ayek
mindpun. Kun gek mey, chinup aŋgak aŋ-
gak rek maŋgiysek giniŋgamb aŋgiy niŋrep
gipun.
[23] Yand nimb Koriyn kay mindenimbik
ak niniŋ genik ak pen, kayaŋ ak amiy
minim yomb aŋgen, kosyam mindenim-
imb rek ayek niŋiy, nimbip simb niŋiy ma
ninik. Gor nuk niŋimb; yesek ma aspiyn.
[24] Pen minim yip anep kindik giniŋgambim
aŋgiy gos ak ma niŋbiyn. Nimb key Krays
nup gosimb niŋiy, nup chiŋgiy mindpim
ak mey, yand am minim gunap sek aŋgen,
niŋrep giy tep gakniŋ mindeniŋgambim
aŋgiy apiyn.

2

[1] Pen yand gos bap niŋiy aŋgnik, “Tip
ak am kuyip niŋiy, minim kilis aŋgen,
kuyip simb ginimuŋ rek ayip ak; ma amnim
aŋgnik.” [2] Pen nimbip gen simb gek, an
pen mindiy yip geniŋgamb miñmiñ giniŋ-
gayn? Biynimb kun ak rek bap ma min-
deniŋgambay. [3] Kun ak niŋiy mey, nimbip
minj tiknik. Amjakiy nimbip niŋen, yip
tep giniŋgamb biynimb gok, niŋen simb
giniŋgamb ak, tep ma giniŋgamb aŋgnik.
Yenen, yand niŋbiyn: yip simb gek, nimbip
simb giniŋgamb; yip tep gek, nimbip tep
giniŋgamb. [4] Minj tiknik kun ak, mind-
maŋgiy yip ak piŋiyñiy ayek, gos par ayiŋg,
siy ñiŋg tikyokyiŋg tiknik. Nimbip miker
yomb ginimuŋ aŋgiy ma tiknik; nimbip
wasemb yimb aypiyn ak niŋnimimb aŋgiy
tiknik.

Bi Tap Timey Gak Anup Niŋiy Kirginimimb

[5] Yand niŋen, bi gek miker yimb gak
ak; yip ma gak, nimbip gak. [6] Pen nimb
maŋgiysek rek nup kirpik ak; miñiy kun ma
ginimimb. [7] Miñiy timey gak kun ak niŋiy
kirgiy, nup minim sayn aŋgnimimb. Yenen:
kun ma gem, simb gek apyap piknimuŋ
rek ayip. [8] Kun ak nup wasemb aypun ak
aŋgem, nuk niŋrep ginimuŋ. [9] Nimbip minj
tiknik ak; nimb key minim kun ak tuŋ-
gasikrep giy, mindrep giniŋgambim akaŋ
aŋgiy, tiknik. [10] Pen biynimb nimb kayaŋ
okok timey gey, minim yand rek, akniy
niŋiy kirginim. Minim kun ak nimbik key
ak mey, kuyip niŋiy kirginimimb. Pen
minim yip rek gunap mindonimuŋ; akniy
aŋgem apek, Krays yip niŋmindip rek, niŋiy
kirginim. [11] Pen kilis giy, niŋiy ma kir-
goniŋgambun, Seytan chinup gek, apyap
pikjun rek ayip. Seytan per gen apyap
pikniŋgiy aŋgiy niŋimb ak niŋbun.
[12] Pen Krays minim tep ak, Trowas biyn-
imb kuyip aŋgñiyn aŋgiy, Trowas amenik,
Krays yip kinjeŋ yomek, woŋg nup ak miñ-
mon kun ak ginim rek ayak ak pen; [13] mam
Taytas, nimb Koriyn kay yerer giy rek min-
denimbik minim ak ma dand apek, gos
yomb kun ak niŋiy, Trowas biynimb kuyip
nimb mindem aŋgiy, nup niŋniŋg miñmon
Masedoniya amninik.
[14] Kun ak Gor gip rek niŋiy, nup tep yimb
apiyn. Ñinuk Krays nup yokek, ap Seytan
nup di talak miŋgan nuk okok ay chinup
dak. Diy, biynimb yip gosimb niŋbay guniy
kuyip, dam Bapiy nup opriyŋ kuyrep wip
rek bap ñinim aŋgiy, chinup dand namb
amnakniŋ, biynimb kim amniŋgambay gok
sek, kurginiŋgambay gok sek kuy kun ak
niŋbay. [15-16] Biynimb Krays kasin giy kim
disap gok; kuy kun ak niŋiy, kuyrep perper
mindonjun ak wip aŋgiy, minim chinup ak
dipay. Pen biynimb Gor nup ma diy, pisnep
chip tikniŋg gipay gok nep; kuy nokom kun
anep niŋiy, ak chip kuy rek wip aŋgiy kir-
pay. Kun gip kun ak, minim tep ak ñiñloŋ
ayep ker mer: niŋrep giy aŋgñemb. [17] Chin
biynimb kuŋaynep Gor minim aŋgñiyiŋg,
maniy tap gok diniŋgambun aŋgiy aŋgñim-
bay rek, ma gipun. Krays yip mindiy, Nop
niŋmindakniŋ, minim yipund giy ak nep
aŋgñimbun.

3

[1] Pen minim aspun kun biy aŋgñirep
gipun rek, kuyip aŋgon chinup diniŋgiy
aŋgiy ma aspun. Chin biynimb nimb ma
niŋbim gunap rek kun gipnup. Pen biyn-
imb gunap chinup ma niŋey nimbip aŋgiy
minj tikñem, dam kuyip ñimbnup. [2] Pen
minj chin rek mey, nimb mindpim. Gos
chin niŋbun ak; nimbip minim aŋgñon
niŋiy dipim ak mey; biynimb okok nimbip
niŋiy, chinup bi yerip rek ak niŋbay. [3] Minj
kun ak, tap ñiwkil gep ak diy, kamb pis
band ar ak tikpay rek ma aspiyn. Minj

kun ak Krays nup woŋg gonuk, nuk key
Gor Kawnan anup aŋgek, minim tep nuk ak
gosimb nimbip namb ak tikak.
4 Pen minim aŋgñirep gipun rek aspun
kun ak, Nop Gor mindakniŋ, Ñinuk Krays
gak ar ak aspun. 5 Chin key gon amnimuŋ
rek ma ayip; Gor nep mey chinup kond
mindakniŋ gon amimb. 6 Nuk nep gek,
chin bi woŋg tep nup gipun gok mindiy,
minim kisen giniŋgayn aŋgiy aŋgayak ak,
dand amiy, biynimb gok kuyip aŋgñimbun.
Minim aŋgayak kun ak, low minim kamb
pis ar ak tik ayek per apay ak mer; Kawnan
nuk anep aŋgak. Low minim ar ak giy kum-
niŋgambun, pen Kawnan nuk gos ñakniŋ
gon amek, perper mindeniŋgambun.
7 Low minim kun ak, Gor kamb pis band
ar ak tikek, Mosis dand owakniŋ, melik
tep yimb ak gek, Yisrel biynimb Mosis nup
niŋniŋgiy rek ma ayak. 8 Pen Gor Kawnan
gip ar ak, biynimb kuyip aŋgñon, minim
kun ak dey, nuk kuyip key yimb gek, me-
lik tep Mosis nup gak ak tap yikop rek
ayip. 9 Kor niŋniŋgambay low minim ak
chinup yokniŋ, key yimb gakniŋ yokak ak;
niŋind suŋ-tep mindeniŋgambun minim ak
yokek apek niŋnukniŋ, chinup key yimb
gip. 10 Mosis low minim aŋgñak ñin kun
ak, melik yomb gak ak pen; minim nuk
kisenimb ak sup melik rek pikmindakniŋ,
nindnimb ak melik ma mindip rek ayip.
11 Minim per ma mindonimuŋ ak, kilis yip
niŋyaŋ aŋgiy yokak ak; minim nuk perper
mindeniŋgamb ak aŋgñinukniŋ, niŋind key
yimb ar ak gip.
12 Kun ak chinup direp giniŋgamb rek
niŋiy, minim tep nup ak aŋgñiniŋg ñawil
ma diy, monmon aŋgñimbun. 13 Mosis
gak rek ma gipun. Nuk low minim ak
aŋgñakniŋ, jomluk nuk ak melik yimb giy,
pen yep won bap mindiy, sikoy gek wakniŋ,
gisap kun ak ma niŋniŋgiy aŋgiy, wandbis
band ak di jomluk yiwgak. 14-15 Pen Mo-
sis nup nep ma gak, Jiwda biynimb gok
kunep wandbis band rek, gos timund kuyip
kom kom giy mindakniŋ, gos yipund giy
niŋniŋgiy rek ma ayak. Gor minim nuk
nind giniŋgayn aŋgiy aŋgayek tikyak ak
riyt giyakniŋ, minim aspay mey ak aŋgiy
ma niŋyak. Miñiy kunep riyt gey niŋiy, ma
niŋbay. 16 Pen Biyomb ak nup gosimb niŋey,
nuk gek gos kuyip paŋgyikek, aŋgak aŋgak
rek niŋniŋgambay. 17 Biyomb chin ak nuk
Kawnan ak mey, chin yip mindakniŋ, miker
kuyip gip kun ak rek ma gip. 18 Biyomb ker
mindpun rek, gos chin ak yipund giy amek,
melik nuk ak chinup niŋimb. Niŋakniŋ,
galas asdal ak gip rek, Kawnan nuk sek
mindon biynimb gok niŋiy, nup ker mind-
pun ak niŋbay. Pen melik nuk ak chinup
niŋakniŋ, nuk mindip rek mindon amjap.

4

Chin Yikop Man Tiyn Rek Mindpun

1 Gor key chinup simb niŋiy diy, woŋg
kun biy aŋgayek gipun ak; gos miker gu-
nap ma niŋbun. 2 Weygiy gipay ar ak
sek, nambiŋ gakniŋ gipay ar ak sek ma
gipun. Gor minim aŋgñiniŋg; minim chin
key gunap sesek aŋgun aŋgiy ma apun.
Yerer gipun gok yesek ar ak ma gipun.
Biynimb gok chinup niŋiy, yipund giy nep
gon amjap ak niŋniŋgiy aŋgiy, Gor chinup
niŋmindakniŋ, minim nup ak yipund giy
nep aŋgñimbun. 3 Minim kun ak biynimb
ma niŋun apay gok nep, ma niŋiy, miñ-
mon timey ak amniŋ gispay. 4 Gor nup
gosimb ma niŋiy, Seytan nup biyomb chin
aŋgey, windin kuyip ak koy gek, Krays
melik tep minim ak ma niŋiy, nuk Nop Gor
rek mindip ak ma niŋiy, gipay. 5 Pen minim
chin key ma aŋgñimbun; Biyomb chin mey
Krays nep aŋgiy, beŋ nup okok mindiy,
nimbip direp gipun. 6 Nind kisyimnamb
okok, Gor melik gaŋ aŋgek, day melik gak.
Gak kun ak rek, namb chinup biyaŋ melik
tep nuk ak, gaŋ aŋgek gip ak mey; miñiy
biynimb gok chinup niŋiy, Jiysis Krays me-
lik tep ak niŋbay.
7 Chin biynimb yikop man tiyn rek ak
pen, Gor gek melik tep diy mindpun ak;
kilis chin key mer; Gor kilis diy kun giy
mindpun ak niŋbay. Miker keykey apiy,
8 chinup aybirikniŋg rek gip ak pen, siliŋg
ay ambun. Kinjeŋ chin amemb ak ma min-
dek, yerginjun aŋgiy niŋmindon, kinjeŋ
miŋgan nokom bap yikek, amiy kim ambun.
9 Chinup yukpay ak pen, Gor chinup ma
kirgip. Chinup pikayon kumyaŋ aŋgiy pik-
pay ak pen, gamb nep pikpay. 10 Jiysis nup
pikyakniŋ, gos kuŋay ma niŋak rek, chinup
kunep giyakniŋ, gos kuŋay ma niŋbun ak
mey, nup ker mindpun ak miseŋ niŋbay.
11 Kun ak lum ar biy mindnukniŋ, Jiysis

ker mindpay aŋgiy chinup pikayniŋ nep
gipay. Pen gipay kun ak, biynimb gok
Jiysis yip mindpun ak niŋrep giy, gunap
nup dipay. 12 Kun ak chinup minek minek
kumemb rek ayip ak, nimb gunap minim
tep ak niŋiy, perper mindeniŋgambim.
13 Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Gor nup
gosimb niŋbiyn rek kun aŋgnik aŋgyak."
Kun ak rek, chin kunep nup gosimb niŋiy,
minim aŋgñimbun. 14 Gor Ñinuk Jiysis nup
gek tip tikjakak rek, chinup kunep gek tik-
jakoniŋgambun; dam ñiyiŋg, biynimb nip
guniy aŋgniŋgamb. 15 Kun ak miker diyiŋg;
kosyam mindyiŋg gipun kun ak, nimbip
nen kun gipun. Kun gon mey, biynimb
kuŋaynep minim nup ak diyiŋg; Gor nup
tep aŋgyiŋg giyakniŋ, yimb nup ak yiy ar
biyoŋ araniŋgamb.

Nup Gosimb Niŋiy Gos Sek Mindpun

16 Kun ak ñin tomb chin sayn giyownimuŋ
rek ayip ak pen; Gor chinup minek minek
kilis ñakniŋ mindpun ak, gos yomb kun
ak ma niŋbun. 17 Miker keykey dipun kun
gok tap yomb mer; yikop won bap nep
chinup giniŋgamb. Pen am nuk yip mindiy,
perper mindrep giniŋgambun. 18 Lum ar
biy mindiy, mindrep gun aŋgiy ma niŋbun:
am Gor yip mindiy, perper mindrep ginjun
aŋgiy niŋbun.

5

1 Chin niŋbun: mumbwak chin miñiy
mindip biy, korip bandak band rek mindip.
Pen korip kun ak tuŋgwaniŋgey akaŋ, wor
ay yapek, Gor korip chinup kisenimb per-
per mindeniŋgamb bap gayeniŋgamb, nuk
yip per mindoniŋgambun miñmon nuk
biyoŋ. 2 Korip kisenimb kun ak, chech
rek ayjun aŋgiy, miker gakniŋ kond mind-
pun. 3 Chinup chech rek ayñeniŋgamb mey;
daynep ma mindeniŋgambun. 4 Mumbwak
nindnimb ak sek mindiy, miker gakniŋ
mindpun ak pen; kirgiy, yikop mindon-
jun aŋgiy ma niŋbun: semb biyoŋ perper
mindeniŋgamb mumbwak ak dinjun aŋgiy
niŋbun. 5 Gor nuk key mumbwak kisenimb
diniŋgiy aŋgiy, Kawnan nuk anup yokek
apek yip mindpun ak mey; tap gunap aŋgak
gok, aŋgak rek giniŋgamb ak niŋrep gipun.
6 Kun ak per gos sek kond mindpun.
Mumbwak nindnimb ak sek mindiy mey,
Biyomb chin ak yip ma mindpun. 7 Miñiy
nup chiŋgiy gosimb niŋyiŋg mindpun
ak pen, windin ma niŋbun. 8 Chinup
giniŋgamb rek niŋiy, tep gip ak mey;
mumbwak nindnimb ak kirgiy, mumbwak
kisenimb ak diy, am korip miñmon chin
yimb biyoŋ mindonjun aŋgiy niŋbun.
9 Kun ak gos yomb chin ak mey; biy
mindiy akaŋ, am nuk yip mindiy, nup tep
ginimuŋ ar ak nep ginjun. 10 Yenen: chin
maŋgiysek am Krays windin yirik ar ak
amon, mumbwak biy mindiy tep gipun
akaŋ yergiy rek gipun ak niŋiy, pen kun ak
rek ñiniŋgamb.

Miñiy Gor Yip Jimñiy Mindonjun Rek Ayip

11 Biyomb chin ak, Bi jel gip ak niŋiy,
biynimb gok kuyip minim aŋgñirep gipun.
Chin bi yerip rek mindpun ak, Gor niŋrep
gip; nimb kunep yip niŋbim rek ayip.
12-13 Pen gos chin niŋbun ak; nimb chinup bi
yerip rek ak niŋrep giy mey, biynimb yimb
kiyk key dand araniy mindrep ma gipay
gok yip, penpen aŋg amiy apiy ginimimb
rek ayniŋgamb. Pen minim apun kun ak,
nimb aŋgniŋgambim; sakiy ayek, yimb kiyk
key dand aranyiŋg aspay aŋgniŋgambim ak
pen, ak mer. Chin aspun ak; nimb minim
kuyip ak kirgiy, minim chin apun ak diy
mey, Gor nup minim ak niŋrep giy, yimb
nup dand aranimimb aŋgiy aspun. 14 Krays
chinup wasemb ay kumek mey; gos chin
ar ak key niŋiy ma gipun. Bi nokom yimb
ak chinup nen kumak rek, chin maŋgiysek
yip kumnuk rek ayip. 15 Kun ak miñiy tikiy,
mindmaŋgiy chin lim giniŋgamb ar ak ma
giy, chinup key tep giniŋgamb ar ak niŋiy
ma ginjun; Biyomb chinup aŋgiy kumiy tip
tikjakak ak, niŋek tep giniŋgamb ar ak nep
ginjun.
16-17 Biynimb Krays nup chiŋgipay gok,
nind mindyiŋgipay rek ma mindpay; kim
kisenimb ar ak mindpay. Kun ak biyn-
imb yikop gok gos niŋbay rek niŋiy; biyn-
imb gok tep, biynimb gok timey aŋgiy ma
niŋjun. Krays nup nind gos yesek ar kun ak
rek nep niŋnuk ak pen, miñiy niŋbun: nuk
bi tep yimb mindip.
18 Chin kim kisenimb mindpun kun ak,
Gor nuk nep gek mindpun. Nind biynimb
ñaŋgep nuk mindonuk ak pen, kisen Ñinuk
Krays nup yokek apiy, chinup di Nop Gor
yip jimñiy ay, biynimb gunap sek yand yip
jimñiy mindeniŋgiy aŋgiy, chinup woŋg

nuk ak aŋgayek gipun. [19] Biynimb gok
yand yip jimñiy mindeniŋgiy aŋgiy, chinup
aŋgayek mey, biynimb gok kuyip apun,
"Gor Ñinuk Krays nup chinup nen aŋgiy,
aŋgek apiy kumak ak mey; timey gipun
ak niŋiy kirgiy, chinup biynimb miñmon
keykey mindpun rek disap. Kun ak nup
ker apem nimbip dek, nimb kunep nuk yip
jimñiy mindeniŋgambim apun."
[20] Chin mey, bi namb nimb; Gor minim
nup ak niŋiy, nimbip aŋgñimbun. Minim
nimbip nembnemb giy rek aspun ak, Gor
minim nuk key chinup yokip ak aspun. Kun
ak nimb nup ker apiy, nuk yip jimñiy min-
denimimb. [21] Pen tap siy tap timey gach ak
chinup biynimb maŋgiysek chiŋg dek, Gor
yip jimñiy mindep rek ma ayek, Ñinuk tap
siy tap timey bap ma gak ak yokek apiy, tip
chinup ak diy kumek mey; nup chiŋgipun
rek, Gor biynimb suŋ-tep yand aŋgip.

6

[1] Kun ak Gor yip jimñiy woŋg gipun rek,
nimbip minim kilis giy aŋgiy aspun: Gor
nimbip simb niŋiy, Krays nup yokek apiy
dak ak mey, nup ma kirginimimb aspun.
[2] Gor aŋgak:

"Minim kun ak rek niŋnim aŋgiy mindenik
ñin ak, yip aŋgniŋenak niŋnik. Nip
dinim aŋgiy mindenik ñin ak mey,
nip dinik aŋgak."

Kun aŋgak ak niŋbun; miñiy ñin biy Gor
chinup simb niŋiy diniŋgamb. Miñiy ñin
biy nup chiŋgiy mey, kim amniŋgambun.
[3] Nup woŋg giñimbun ak amrep ginimuŋ
aŋgiy, niŋrep giyiŋg gipun. Biynimb gunap
niŋiy gos gunap apek, apyap pikniŋgambay
ar ak ma gipun. [4] Pen yerer gipun ak, Gor
nup woŋg gispun ak niŋniŋgiy aŋgiy, miñ
tep ar ak nep gipun. Kun ak woŋg nup ak
ma kirpun. Miker diy, kosyam mindiy akaŋ,
yerer gek; gos kun ak ma niŋbun. [5] Chinup
ñin gunap tapin pikpay; ñin gunap kalam-
bis aypay; ñin gunap kinrep ma gipun;
ñin gunap yiwan kinbun. [6] Pen mindrep
giy; niŋrep giy; miluk ma niŋiy; biynimb
direp giy; Gor kawnan yip mindiy; biynimb
wasemb yimb ay, [7] minim niŋind yimb nep
aŋgiy, Gor kilis ñakniŋ woŋg gipun rek;
woŋg nup gipun ak niŋniŋg niŋniŋgam-
bay. Chin Gor bi suŋ-tep nuk ak mey,
chim kandiŋ tap gok ñin pis pis ñakniŋ,
Seytan yip penpen gipun. [8] Biynimb gunap
yimb chinup dand aranimbay; gunap dand
apyowpay. Gunap chinup minim tep apay;
gunap minim timey apay. Chinup bi yesek
aŋgep aŋgiy niŋbay ak pen, chin bi minim
niŋind nep apun. [9] Chinup ma niŋbun apay
ak pen; niŋrep gipay. Kumbun rek ayip ak
pen; kim mindpun. Tapin pikpay ak pen;
ma kumbun. [10] Miker yomb gip ak pen; tep
gakniŋ mindpun. Simbgeprek mindpun ak
pen; chin gipun rek, biynimb kuŋaynep
mindrep gipay. Tap ma mindip gok mind-
pun ak pen; Gor chinup kond mindakniŋ,
mindrep giyiŋg gon amjap.
[11] Koriyn biynimb. Nimbip mindmaŋgiy
aypun rek, minim gunap weygiy ma as-
pun, miseŋ yimb aspun. [12] Nimbip mind-
maŋgiy aynuk ak, kun giy nep mindip ak
pen; chinup mindmaŋgiy ayiŋgipim miñ
ak dam akay yokpim. [13] Chinup ma kir-
ginimimb; nimbip gipun rek, chinup mind-
maŋgiy aynimimb. Nimbip niŋen ñapan
yand rek ayek kun aspiyn.

Biynimb Gor Ker Ma Mindpay Gok Yip Ma Yiŋgoŋg Ginimimb

[14] Biynimb Gor nup gosimb niŋbay gok,
biynimb yikop gok yip minim aŋg ar nokom
ay, gey amnimuŋ rek ma ayip. Biyn-
imb mind tep gipay gok, yergiy biynimb
mindrep ma gipay gok yip, jimñiy gey
amek tep giniŋgamb? Pen biynimb me-
lik pis okok mindpay gok, yergiy biynimb
kisyim pis okok mindpay gok yip, jimñiy
mindeniŋgambay. [15-16] Krays yip, Seytan
yip minim aŋg ar nokom ma ayniŋgayr.
Biynimb Gor ker mindpay gok yip, biyn-
imb yikop gok yip, gos ar nokom ma
niŋniŋgambay. Chin biynimb nup ker
mindpun gok, korip mindep nuk ak mind-
pun. Pen chin Gor korip mindpun gok sek,
tap yikop aŋgniŋbay korip mindpay gok sek
minim bap aŋg ar nokom ay, gon amnimuŋ
rek ma ayip. Gor nuk key aŋgak,

"Yand namb kuyip okok mindiy, Biyomb
kiyk ak minden, kiyk pen biynimb
yand mindeniŋgambay aŋgak."

[17] Kun ak nuk aŋgip, "Kuyip kirgiy keynep
mindiy, mindrep ginimimb. Tap asiŋ gok
ma wilikem, nimbip diniŋgayn. [18] Den mey,
Nap nimbik yand minden; nimb ñi pañ
yand gok mindeniŋgambim aŋgip." Biy-
omb gin yimb ak kun aŋgip.

7

[1] Buŋgiy tep yand gok. Gor chinup giniŋ-
gayn aŋgiy minim aŋgayak kun ak, nup
aŋgniŋon; timey gipun gach ak sek, gos
timey niŋbun gach ak sek wiykyokek, nup
pirikiy tap asiŋ gok pisnep kirgiy, biynimb
suŋ-tep nuk gok mindenjun.

Pol Miñmiñ Gak

[2] Chin biynimb nimbip bap, yesek aŋgiy,
timey giy akaŋ, monmon giy ma ginuk. Kun
ak chinup wasemb aynimimb. [3] Nimbip aŋg
sikoy giniŋ ma aspiyn; nind aŋgnik rek,
nimbip niŋen tep gip rek, jimñiy mind-
pun. Kim mindiy akaŋ, kumniŋgambun ak,
jimñiy nep mindeniŋgambun. [4] Nimbip gos
gunap ma niŋbiyn, tep gakniŋ mindpiyn.
Chinup miker yimb gisap ak pen, miñmiñ
giyiŋg mindpiyn.

[5] Pen chin miñmon Masedoniya am-
jaknuk ñin ak, won bap yikop ma min-
donuk: miker keykey mindiy, penpen ar
keykey aŋgeyak, gos yomb ak niŋnuk. [6] Pen
Gor bi tep biynimb direp gip ak, Taytas nup
yokek apek, yip tep yimb gak. [7] Nuk biy
apiy, nup yerer gipik ak sek, gosimb yip
niŋiy simb gakniŋ kond mindenbik minim
ak sek aŋgek, yip tep yimb gak.

[8] Minj tiknik ak niŋem, nimbip simb yimb
gak ak pen; yand gos yomb kun ak ma
niŋbiyn. Minim kilis aŋgiy tiknik kun ak
niŋem, simb gak ak pen; ak yikop won
nokom bap nep gak. [9] Kisen mey, namb
chin biy miñ timey ar ak ma ginjun aŋgiy
kirpik ak, yip tep gip. Yand niŋbiyn: nim-
bip simb gak kun ak, Gor ginimuŋ aŋgiy
niŋak rek nep gak ak mey; minj tiknik kun
ak, niŋind kun giy tiknik. [10] Biynimb miñ
timey ar ak giy, "Gor nup yenen kun gipun
aŋgiy" kirpay gok, nuk yip mindiy kim
mindeniŋgambay. Pen biynimb Gor nup
gosimb ma niŋiy yikop nep simb giniŋgamb
gok, yergiy kim amniŋgambay? [11] Pen nim-
bip simb gak kun ak, Gor gek gos niŋrep
giy apik, "Pol nup direp ginjun. Namb
chin biy yenen monmon gispay? Chin
timey ma gipun ak, biynimb gok niŋrep
giyaŋ aŋgiy apik." Kun ak minim aŋg ar
nokom ay, bi timey gak anup gos ñinjun
aŋgiy gispim. Kun ak tep yimb gispim.
[12] Nimbip minj tikyoknik ak, bi tap siy tap
timey gak anep akaŋ, binuk monmon gak
anup aŋgiy ma tiknik; nimbip gos niŋiy, Gor
niŋmindakniŋ, chinup direp gipim rek, key
niŋrep ginimimb aŋgiy tiknik. [13] Pen minj
kun ak niŋiy, chinup direp yimb gipim ak
mey, tep gip.

Pen Taytas nimbip am niŋiy apiy kesim
dek, nup tep yimb gak rek chinup kunep
gak. Nup direp gipik ak mey, miñiy gos
yomb ma niŋimb. [14] Nup direp giniŋgam-
bim aŋgnuk rek nep gipik ak mey; chinup
nambiŋ ma gisap. Minim nimbip apun gok,
per niŋind gok nep apun rek, minim nup
aŋgnuk ak, kunep niŋind yimb nep aŋgnuk.
[15] Pen Taytas am nimbip minim aŋgek, nimb
jep diyiŋg minim kun ak diy, nup direp
gipik ak; nimbip niŋek tep yimb gip. [16] Pen
miñiy niŋrep gipiyn: nimb ar bap key ma
giniŋgambim; mindrep giniŋgambim. Kun
ak yip key tep yimb gip.

8

Masedoniya Biynimb Opriyŋ Yomb Yomb Rek Ñiyak

[1-2] Pen mam ay sikop. Biynimb Krays ker
Masedoniya propens mindpay gok, tap kiyk
kuŋay ma mindek, kosyam mindeyak ak
pen; Gor kuyip gos tep ñek, opriyŋ mon-
mon ñiyak. [3] Maniy kiyk kuŋay ma mindek
ak pen; ñiniŋgiy rek namb ak kirgiy yomb
yomb ñiyak. Gos kiyk key niŋiy, [4] chinup
nembnemb giy, Jiwdiya biynimb Gor ker
mindiy, yiwan yomb gek yikop mindpay
gok kuyip, maniy ñinjun aŋgiy ñiyak. [5] Pen
giyak kun ak, giniŋgiy aŋgnuk rek nep ma
giyak. Gor giniŋgiy aŋgip rek nup di nind
ay, chinup bi woŋg nup gipun gok sek direp
giyiŋg, opriyŋ kun ak ñiyak. [6] Pen Taytas
nind am nimbip aŋgek, nimb kunep opriyŋ
ñiniŋg gembik rek, nup apiyn, "Am kuyip
kond mindenimin; opriyŋ di nan-giniŋ
gispay kun ak nan-giniŋgiy apiyn." [7] Nimb
mey, Gor nup gos niŋrep giy, minim niŋrep
giy, biyimb aŋgñirep giy, biynimb direp
giy, chinup wasemb ay gipim ak; miñiy Gor
nup direp gun aŋgiy niŋbim rek, Jiwdiya
biynimb gok kuyip simb niŋiy, tap opriyŋ
ak monmon ñinimimb.

[8] Pen nimbip nembnemb giy ma aspiyn.
Gor nup wasemb yimb aypim akaŋ aŋgiy,
biynimb gunap tep gakniŋ gispay rek as-
piyn. [9] Krays chinup simb niŋiy gak rek
niŋbim. Miñmon nuk ak mindiy, mindrep
gak ak pen, nimbip aŋgiy mindrep gak kun

ak kirgiy, biy apiy bi yimgeprek yimb ak
mindek. Kun gak rek, nimb mindrep gep ak
dipim. 10 Simiy nind ak, nimb gos tep niŋiy,
Jiwdiya kay kuyip opriyŋ ñinjun apik. Kun
ak nimbip aspiyn; 11 tap mindonimuŋ gok
bilok ay, kuyip ñemb rek ak miñiy pisnep
ñinimimb. 12 Gor nup tep gip ak, opriyŋ
monmon ñinjun. Pen monmon ñinjun
aŋgiy, siskoy nep ñemb rek ayek, gos yomb
ma niŋjun. Gor tap chin mindip gok nep ñin
paŋgniŋgamb; ma mindip gok sek ma ñin
paŋgniŋgamb.
13 Biynimb maniy ñiniŋgambim gok min-
drep gey; nimb pen kosyam mindenimimb
aŋgiy, ma aspiyn. 14 Tap nimb mindip rek,
kuyip gunap bilok ñem mey; kisen tikdin-
imuŋ ñin ak, nimbip pen ñiniŋgiy. Kun giy,
kiy yip andip andip rek mindeniŋgambim.
15 Baybol buk ak tikiy aŋgyak:
"Biynimb tap mana apay ak kuŋaynep
yipruŋg diyak gok niŋey, yomb rek
ma ayek; key ñiŋniŋgiy rek ak nep
mindek. Pen biynimb sikoy rek
diyak gok kuyip kunep, ma tikdak
aŋgyak."

Taytas Nup Miñmon Koriyn Yokak

16 Gor Taytas nup gos tep ñek, yand
nimbip direp ginim aŋgiy niŋbiyn rek nep
niŋimb ak; Gor nup tep aspiyn. 17 Taytas
am kuyip niŋiy owan aŋgen, nup key tep
gip rek, nimbip ker jap. 18 Pen bi tep
chin bap sek, Taytas yip yoksipun. Bi
kun ak nuk minim tep woŋg ak giy, miñ-
mon sikoy keykey okok aŋgñiraŋgakniŋ,
nup tep yimb apay. 19 Nup aŋgyak chinup
kondey, opriyŋ maniy di nan-giniŋgambay
gok dand Jerusalem amiy, biynimb sim-
bgeprek gok kuyip ñon mey, Gor nup yimb
ak araniŋgamb. 20 Pen opriyŋ yomb kun
gok niŋrep giy ma dand amoniŋgambun;
ayrep giy ma dand ambay aŋgniŋgiy rek
ayip. 21 Bi maniy siydep rek ma mindpun
ak Gor niŋimb; pen niŋrep giy dand amon,
biynimb gok kunep niŋniŋgambay.
22 Pen mam chin bap sek yoksipun. Nup
per tep gakniŋ woŋg gip ak, niŋrep gipun.
Nimbip gos niŋimb ak mey, tep yimb
gakniŋ jap. 23 Buŋgiy Taytas nup yok-
sipun ak, yand yip woŋg jimñiy giy, nimbip
minim aŋgñirapur. Pen binuk yip japiyr
omiŋal ak, Krays nup yimb dand aranim-
biyr rek, Krays biynimb nuk Masedoniya
propens namb okok woŋg kun ak aŋgayey,
yip japiyr. 24 Pen kayaŋ ak amjakey, kuyip
wasemb yimb ay direp ginimimb. Kun
gem mey, minim kun ak yomb amek, biyn-
imb Gor ker mindpay miñmon keykey okok
niŋiy aŋgniŋgambay, "Pol Koriyn biynimb
Gor ker mindpay gok kuyip, yimb dek aran-
imb ak, niŋind nep gip aŋgniŋgambay."

9

Biynimb Gor Ker Mindpay Gok Direp Ginim-imb

1 Pen biynimb Gor ker mindpay gok di-
rep ginimimb aspiyn minim ak, nimb key
niŋrep gipim. 2 Nimb Akaya propens mind-
pim gok, simiy nind ak, opriyŋ kun ak gos
key niŋiy ñiniŋg gembik; yand am biynimb
Masedoniya propens mindpay okok kuyip,
aŋgenik niŋiy; miñiy biynimb kuŋaynep
opriyŋ ñispay. 3 Pen mam gunap kuyip
nimbip nind yoksipiyn ak; opriyŋ dayrep
gem mey, Masedoniya kay kuyip aŋgnik ak,
minim nep aŋgip aŋgiy ma niŋniŋgiy. 4 Pen
maniy ma nan-geniŋgambim; Masedoniya
biynimb gunap poŋind amjaken, minim
nep aŋgnik rek, chinup nambiŋ giniŋgamb.
Nimbip kunep ginimuŋ rek ayip. 5 Kun ak
mam chin gok kuyip nind aŋgyoksipiyn.
Kiyk am nimb yip mindiy, maniy ñiniŋgam-
bun apik ak, nan-gem mindonimuŋ. Kisen
yand Masedoniya biynimb gunap yip am-
jakiy, gos nimb key niŋiy opriyŋ ñimbim ak
niŋrep giniŋgambay.
6 Nimb niŋbim: biynimb tap yiŋ kuŋay
ma yimbay gok, tap kuŋay ma min-
deniŋgamb; biynimb tap yiŋ kuŋay yimbay
gok nep, tap kuŋaynep mindeniŋgamb.
7 Kun ak nimb biynimb nokom nokom
mindpim rek, gos key niŋiy opriyŋ
ñinimimb. Yiruk gakniŋ ma ñinimimb.
Biynimb gunap nimbip nembnemb gey
niŋiy, ma ñinimimb. Key niŋbim rek,
tep gakniŋ ñinimimb. 8 Pen Gor Biyomb
mindip ak nimbip bilesiyŋ ñiniŋg, tap
tikdiniŋgamb rek nep ma ñiniŋgamb;
gos nuk key niŋiy, tapin ñinimuŋ rek
mindip. Kun ak mey tap nimb kuŋaynep
mindakniŋ, woŋg tep nup ar keykey minek
minek ginimimb rek ayniŋgamb. 9 Minim
kun ak rek, Baybol buk ak tikiy aŋgyak:
"Biynimb an biynimb simbgeprek gok
kuyip, tap monmon ñiniŋgambay

ak, Gor biynimb tep yand aŋgiy,
niŋyiŋg nep mindeniŋgamb aŋ-
gyak."
10 Gor chinup per tap yiŋ ñiy, keñmaŋgiy
ñiy gip ak; nimbip tap yiŋ kuŋay
yimb ñiniŋgamb. Pen nuk gek jakrep
geniŋgamb, nimb diy gunap biynimb bilok
ñem mey, tep yimb ginimuŋ rek ayip.
11 Nimbip per gek, tap nimb kuŋaynep
mindek, monmon ñemb rek ayniŋgamb ak
mey; tap ñiyiŋg mindem, chin dand amiy
biynimb gunap ñon, Gor nup yimb ak dand
araniŋgambay.
12-13 Gor nup chiŋgiy, direp giniŋgambim
kun ak, biynimb gok sek direp geniŋgam-
bim mey; Gor nup yimb ak dand aranyiŋg
aŋgniŋgambay, "Kiyk Krays minim tep ak
pisnep diy, chinup monmon ñiy, biynimb
okok kuyip monmon ñiy gipay ak; nip
tep yimb aspun aŋgniŋgambay." 14 Pen
Gor nimbip simb niŋiy direp yimb gip rek
niŋiy, gos kiyk am nimbip kom kom gek tep
gakniŋ, Gor nup aŋgniŋ mindeniŋgambay.
15 Pen chinup Ñi tep yimb nuk ak mon-
mon yokek apiy kumak ak; nup yimb dand
aranjun.

10

Pol, Yip Yenen Kun Apay Aŋgak

1-2 Yand Pol nimbip aspiyn: Krays Biy-
omb chin ak, bi tep biynimb aŋgdep ak
mindip rek, yip nembnemb gem, nimbip
minim kilis ak ma aŋgnim! Biynimb nimb
gunap yip apay, "Nuk ap chin yip mindiy;
bi sayn, minim ma aŋgip ak pen; am par
okok mindiy, minj anep tikiy, minim kilis
giy aŋgip apay." Pen minim ar bap apay,
"Pol biynimb yikop mankumb biy ker gok
niŋbay rek nep niŋiy aŋgip apay." 3 Niŋind
apay; mankumb biy mindpun ak pen, biyn-
imb mankumb biy ker gok gos niŋbay rek
niŋiy, minim kilis penpen aŋgep ar ak ma
apun. 4 Chim yakam chin diy penpen gipun
ak, Gor kilis sek mindip ak mey, Seytan
boŋg kilis gayip gok am gi timey gon, biyn-
imb pen aŋgniŋgiy rek ma ayip. 5 Gor nup
gosimb ak kirgiy, yimb key dand araniŋg
gipay ak pen; Gor chinup kond mindakniŋ
minim aŋgon, kinjeŋ kiyk bap ma mindip
ak niŋbay. 6 Kun ak nimb Koriyn biynimb
Krays aŋgip rek giy mey; kisen biynimb
nup alemb alemb ñimbay gok, aŋgrep gem
niŋniŋgiy.
7 Nimb gunap yip niŋem, bi yikop rek
ayip ak pen; niŋrep ginimimb. Nimb Krays
ker mindpim rek chin kunep mindpun.
8 Biyomb ak nep chinup woŋg aŋgayek,
biynimb gok kuyip kond mindpun apiyn ak,
yimb nuk key dand aranjap aŋgniŋgambim
ak pen, yip nambiŋ ma giniŋgamb. Pen
woŋg aŋgek gipun kun ak; biynimb gok
kuyip aŋgem apyap pikniŋgiy aŋgiy ma aŋ-
gak; kuyip aŋgem mindrep giniŋgiy aŋgiy
chinup aŋgek gipun. 9 Pen nimbip minj
tikyokpiyn gok niŋiy, piriknimimb aŋgiy
ma yokpiyn. 10 Biynimb gunap yip apay,
"Nuk par okok mindiy, minj nep tikyokiy,
minim kilis yimb aŋgip ak pen; biy apek
niŋon, biyomb minim apay rek ma aŋgip
apay." 11 Pen biynimb kun apay kun gok
niŋmindeniŋgiy. Chin amjakiy, ar bap key
ma giniŋgambun; par akniy mindiy, minj
tikiy apun rek nep giniŋgambun.
12 Pen biynimb, chin yomb yimb mindpun
apay kun gok; kiyk yomb mindpay akaŋ,
chin yomb mindpun aŋgiy piyow niŋun
aŋgon, chinup jel ma gip. Kiyk apay,
"Chin gipun ar ak nep yipund gip, chin
nep biynimb tep yimb; biynimb maŋgiysek
kayaŋ rek mindpay apay." Apay kun ak
mindrep giy ma apay. 13 Pen chin Gor
woŋg ak tep gipun akaŋ, minim kun ak
rek aŋgniŋg, biynimb gunap woŋg geyak,
chin ap yikop ar koyoŋ ginuk ak sek, ma
aŋgniŋgambun; Gor chinup bilok ayek key
gipun ak nep aŋgniŋgambun. 14 Nimbip
nen, Gor chinup aŋgek, chin nind nep amiy
minim tep aŋgñonuk; nup ker mindpim
minim ak aŋgniŋgambun. 15 Biynimb gunap
miñmon nimb ak am kiñiŋ giy woŋg gey,
chin ar okok apiy, miñmon biy Gor woŋg ak
chin gipun aŋgiy ma aŋgniŋgambun. Pen
chinup tep giniŋgamb ak; nimb Gor nup
chiŋgrep yimb giy mey, woŋg chinup aŋ-
gayak ak, nimb yip gon amrep giniŋgamb.
16 Kisen mey nimbip silawiy, am miñmon
nind ma aŋgñiyak kondoŋ okok amiy, kuyip
minim tep ak aŋgñiniŋgambun. Pen chin
bi gunap gipay rek, yimb yomb dun aŋgiy,
bi gunap woŋg giniŋgambay ar ak chin
gipun aŋgiy, ma aŋgniŋgambun; key gipun
ak nep aŋgniŋgambun. 17 Pen Baybol buk
ak tikiy aŋgyak, "Biynimb miñmiñ giniŋg,

Biyomb ak kuyip gek minim ma mindip ak
niŋiy, miñmiñ giniŋgiy aŋgyak.” 18 Yenen:
Biyomb chin ak biynimb key tep giniŋgamb
gok ma diniŋgamb; biynimb nuk niŋek
minim ma mindip gok diniŋgamb.

11

Bi Jiysis Minim Aspun Aŋgiy Yesek Apay Gok

1 Yand sakiy minim rek aŋgniŋgayn
ak pen, minim kiñiŋ mindakniŋ aŋgniŋg
gispiyn. 2 Gor nimbip wasemb ayip rek,
yand kunep gipiyn. Nimbip biyn piñ min-
drep giy bi nokom diniŋ gek, dam bi kun
ak nup ñinik. Bi kun ak mey Krays. 3 Pen
yand pirikpiyn ak; nind yimb yimb siyŋ ak
tom gek, Yiyp niŋdak rek, biynimb gunap
nimbip kunep minim yesek gok aŋg dand
amey, gos kiyk niŋbay rek niŋiy, Krays nup
gosimb nokom niŋiy direp gipim ak, kirgin-
imimb rek ayip. 4 Yenen: nimb kuyip tip
ñem, Jiysis chin ak nup minim aŋgñimbun
ak ma apay; Jiysis bap key rek minim ak
aŋgñey, monmon dispim. Pen Gor Kawnan
ak sek, minim tep ak sek kunep, key kisen-
imb bap rek ak dispim.
5 Pen yand niŋen, bi Jiysis minim dand
amemb nimbik kun gok biyomb; yand bi
tam okok rek ma mindpiyn. 6 Minim kiyk
ak, yindik yimb apay ak pen, yand apiyn
rek niŋrep giy ma apay. Chin nimbip
per niŋrep giy nep, aŋgñimbun ak niŋrep
gipim!
7 Pen nimbip Gor minim tep aŋgñinik ak;
bi gunap gipay rek, pen tap gunap ñinim-
imb aŋgiy ma aŋgnik. Ginik kun ak, yip bi
tam okok bap aŋgiy niŋbim? 8 Nimbip woŋg
giniŋg genik, Gor ker mindpay biynimb
tiŋgoŋ gunap, yip maniy tap gunap ñiyak.
9 Nimb yip mindenik ñin ak, tap nimbip
bap ma dinik; mam ay Masedoniya nimb
wiyak gok nep, tap yip yerip tikdak gok
dap ñiyak. Kisen kunep, tap nimbip gunap
ma aŋgniŋniŋgayn. 10 Nimb Akaya propens
mindpim gok, tap nimbip ma dipiyn rek,
aŋgyiŋg nep mindeniŋgayn. Krays binuk
mindpiyn rek, niŋind yimb aspiyn. 11 Pen
apiyn kun ak, nimbip yiruk niŋiy ma as-
piyn. Gor niŋimb: nimbip wasemb yimb
aypiyn.
12 Pen maniy tap nimbip gok ma nep
don, bi Jiysis minim dand amemb mindpun
aŋgiy nimbip tom gipay gok, chin gipun
rek nep gipay aŋgiy, aŋgniŋgiy rek ma
ayniŋgamb. 13-14 Bi minim yesek aŋgñimbay
kun gok, Jiysis woŋg gispun aŋgiy tom
gipay ak; niŋind kun gipay. Yenen: ñin
gunap nop kiyk Seytan kunep; Gor enjol
melik tep nuk bap rek silok ay wip. 15 Kun ak
bi nup woŋg gipay gok, bi suŋ-tep rek silok
ay apey, gos yomb ma niŋjun. Pen gipay
kun ak, Gor kuyip yerer giniŋgamb ak, giy
diniŋgambay.

Pol Gor Woŋg Giyiŋg Miker Dak

16 Yand tip ak aspiyn: nimb gunap yip
bi sakiy aŋgiy, ma niŋnimimb. Pen yip bi
sakiy aŋgiy niŋniŋgambim ak, yip kirgem;
bi sakiy gok, yimb kiyk key dand aran-
imbay rek minim gunap aŋgnim. 17 Pen
minim kun biy Biyomb ak gos ñimb rek
ma aŋgniŋg gispiyn; bi sakiy ayek, yimb
key dand aranimbay rek aŋgniŋg gispiyn.
18 Bi gunap gos key niŋiy, yimb kiyk key
dand aranimbay ak, yand kunep ginim.
19 Yenen: nimb gos niŋrep yimb gipim rek,
bi sakiy gok minim aŋgey, nimbip yiruk
ma gip. 20 Bi yesek aŋgiy, nimbip lipiŋg
dand amiy, maniy tap nimbip gok diyiŋg,
nimbip monmon giyiŋg, yimb yomb dipay
gok; nimbip tep gip. 21 Pen yand bi tam okok
mindpiyn ak, nimb yip mindiy, tap nimbip
gunap ma dinik. Pen sakiy minim rek
aspiyn ak, yimb kiyk key dand aranimbay
rek, yand kunep giniŋgayn. 22 Kiyk Hiybriw
biynimb? Yand kunep Hiybriw bap. Kiyk
Yisrel biynimb? Yand kunep Yisrel bap.
Kiyk Ebraham kiñiŋ bap? Yand kunep
Ebraham kiñiŋ ak mindpiyn. 23 Kiyk Krays
nup woŋg gipay? Yand bi sakiy rek yimb
key dand aranjipiyn ak pen; kiyk yand woŋg
kilis giy, miker ar keykey dipiyn rek ma
gipay. Yip ñin kuŋaynep, kalambis ayak.
Ñin kuŋaynep tapin pikyak. Ñin kuŋaynep
kumdam namb ay winik. 24 Jiwda kay yip
ñin keykey anep mamind ak, miñ diy yinj
ñin jiwiy, andikiy jiy piskind ak pikyak.
25 Rom kay kunep yip ñin keykey omiŋal
nokom, kur diy pikyak. Ñin bap biynimb
kuŋaynep, yip kamb jiw pikyak. Siyip taŋ-
genik; ñin keykey minek omiŋal nokom,
siyip ak pisnep paŋg pikek amdak. Siyip
timey gak ñin kun gok, minek bap tap day
band bap chichiy diy, ñiŋg kas ar ak aran

apyan gi minden minden, pumb saŋind
amiy, kisyim apiy, miñmon yowak. [26] Per
miñmon kumemb rek namb okok taŋgyiŋg,
ñiŋg wilik gok tikpiyn; bi biynimb pikay
tap kuyip siy dipay namb okok tapiyn;
biynimb yand Jiwda yipund giy akaŋ, Jiwda
mer namb okok girapiyn; biynimb mam
ay apay ak pen, Krays ker ma mindpay
namb okok akaŋ, dawin yomb okok akaŋ,
solwara namb okok akaŋ, saŋgiy okok akaŋ
giraŋgiy per mey kumbiyn. [27] Woŋg kosyam
giy, wisin ma kiniy, chech ma mindiy, keñ-
maŋgiy ma mindiy, yiwan giy, ñiŋg nen giy,
takil giy gip. [28] Pen miker bap mey, biynimb
Krays ker mindpay miñmon keykey okok,
mindrep gispay akaŋ aŋgiy gos yomb ak
niŋbiyn. [29] Krays biynimb nuk gunap apyap
pikniŋg gey, gos yomb yimb niŋbiyn. Pen
biynimb gunap kuyip gey apyap pikpay ak
niŋen timey yimb gip.

[30] Biynimb gunap chin biynimb yomb
kalrimey mindpun aŋgiy, tep gakniŋ yimb
dand aranimbay ak pen; yand miñ ar kun ak
ma giniŋgayn; bi tep ma mindpiyn rek, tep
gakniŋ mindeniŋgayn. [31] Jiysis Krays Nop
Gor, Biyomb pernep yimb dand aranemb
ak, yand yesek ma apiyn ak niŋimb. [32] Yand
dawin yomb Damaskas mindenik, kiyŋ
Areytas binuk aŋgayek Damaskas kond
mindyiŋgip ak, yip kalambis ayin aŋgiy,
poliys nuk gok aŋgek, kinjeŋram okok
maŋgiysek tikyak. [33] Kun giyak ak pen; mam
chin gunap yip di wand yomb miŋgan ak ay,
miñ tiwniŋgiy, kamb wariy kus kus giyak
wiyndiw miŋgan ak lipiŋg yokey, am am
man biyaŋ amiy, pirik amninik.

12

Pol Day Niŋak Minim Ak Aŋgñak

[1] Yimb yand key dand aranen tep ma
giniŋgamb ak pen; Biyomb chin ak, bi bap
nup gek day niŋak minim ak, aŋgniŋg aŋg-
niŋgayn. [2] Wosrey bi yand niŋep rek Krays
nup chiŋgrep gak bap, Gor dand miñmon
tep semb biyoŋ amnak. Gak kun ak, miñiy
simiy yin yin ayip wanjrem piskind ak. Pen
bi kun ak mumbwak sek kun biyoŋ amnak
akaŋ, mumbwak kirgiy Kawnan nep amnak
akaŋ, ma niŋbiyn; Gor nep niŋimb. [3] Minim
ar kun anep tip aspiyn. Nup dand miñmon
tep biyoŋ amnak ak pen; mumbwak sek
akaŋ, mumbwak kirgiy kawnan nep amnak
akaŋ, ma niŋbiyn; Gor nuk nep niŋimb.
[4] Pen kun biyoŋ amiy, key yimb mindek
ak niŋak. Key yimb gak kun ak, biynimb
aŋgñemb rek ma ayak. [5] Bi bap nup gak kun
ak rek aŋgniŋgayn ak pen; yimb key dand
aranbinip ak, tep ma gipkop. Minim yand
key aŋgniŋg; bi kilis ma mindiy, kosyam
mindpiyn rek nep aŋgniŋgayn. [6] Yimb key
dand aranemb minim gunap ma mindek
ma aspiyn. Pen biynimb gunap yip niŋiy,
ak bi tep key mindip aŋgey, yip tep ma
gipkop. Yip tep gip ak, gipiyn gipiyn rek
niŋiy akaŋ, minim apiyn rek niŋiy, bi yerip
rek mindpiyn ak key niŋniŋgiy.

[7] Yenen: Gor yip dand biyoŋ amnak kun
ak, biynimb gunap ma niŋyak, yand nep
niŋnik rek, yimb yand key dand aranim rek
ayek, Gor yip tap miker ñemb bap ñimb.
Tap kun ak Seytan ker apiy, yip ñiw rek pin-
jikyiŋg mindip. [8] Biyomb ak nup ñin omiŋal
nokom aŋgniŋiy, yip kun gisap rek ma gin-
imuŋ aŋgnik ak pen; [9] yip aŋgak, "Biynimb
gok, keynep mindiy, mindrep giniŋgiy rek
ma ayip ak niŋrep giy mey; kuyip simb
niŋiy kond mindniknіŋ mindeniŋgambay.
Kun ak gos yomb ma niŋnimin aŋgak." Kun
aŋgak ak, yimb key dand aranemb ak yip
tep ma gip. Yip tep gip ak mey: bi tep
ma mindpiyn rek aŋgniŋ minden, yip direp
giyiŋg mindonimuŋ. [10] Kun ak Krays ker
mindpiyn rek; yip aŋgjiwpay akaŋ, timey
gipay akaŋ, kosyam mindiy mindrep ma
gipiyn akaŋ, yip yerer gek, yand miñmiñ
yimb gipiyn. Yenen kilis yand ma mindip
ñin ak, Gor yip kond mindrep gip ak mey,
kilis yimb giy mindenim rek ayip.

Nimbip Koriyn Kay Direp Gipiyn Aŋgak

[11] Pen yand bi sakiy rek yimb key dand
aranbiyn ak, nimb nep gem kun gipiyn. Yip
diy, minim tep gunap apkip ak pen; yip
kirgiy, bi gunap kuyip diy, minim kuyip
ak dipim. Yand bi tam okok mindpiyn
ak pen; kiyk biyomb yand bi sikoy aŋgiy
ma niŋbiyn. [12] Nimb yip mindiy, nimbip
direp yimb giy, chin bi Jiysis minim dand
amemb gok gipun rek, gon amek, Gor tap
gep magep gok keykey gek niŋbik. [13] Kun ak
biynimb Krays ker mindpay wikan gunap
kuyip, ginik ginik rek nimbip kunep gipiyn
ak pen; ar nokom bap nep key gipiyn rek
ayip. Ar kun ak mey: tap yip tikdak gok,
yip ñim aŋgiy ma aŋgnik. Nimb niŋem;

nimbip timey ginik mey, ar kun ak rek
ayip. Pen nimbip tep ma ginik kun ak, niŋiy
kirginimimb.
[14] Nimbip nind ñin omiŋal am niŋnik,
miñiy tip ak niniŋg gispiyn. Tap nim-
bip bap diniŋ ma niniŋgayn; nimbip nen
aŋgiy niniŋgayn. Nop nonim sikop tap
dayrep giy mey, ñapan nuk sikop kuyip
yimaŋgiypay. Pen ñapan kiyk gok, nop
nonim sikop kuyip kun ma gipay. [15] Kun
ak gos yand niŋbiyn ak, nimbip nen minim
tep ak aŋgñi dand amiy, maniy tap yand
gok maŋgiysek yokdiniŋgayn akaŋ, kum-
niŋgayn ak; minim ma mindip. Pen nimbip
wasemb yimb aypiyn ak niŋiy, yip pen
niŋem yiruk yiruk gip? [16] Akaŋ pen, maniy
tap chinup gok ma dip rek, kisen yesek
aŋg dand amiy, tap chinup gok diniŋgamb
aŋgiy niŋbim? [17] Nimbip bi akay rek yokiy,
tap nimbip gok windin windin ay dinik?
[18] Taytas nup yokniŋg, mam chin bap sek
nimbip ker yoknik. Pen yand niŋbiyn:
Taytas tap nimbip gunap yesek aŋgiy ma
dak. Nuk ar bap key ma giniŋgamb; yand
gipiyn ar ak nep giniŋgamb.
[19] Pen mam ay sikop. Pol bi gok minim
aspay ak, yimb chinup ma apyownimuŋ
aŋgiy aspay aŋgniŋgambim ak pen; chin
Krays ker mindiy, Gor niŋmindakniŋ, nimb
Gor nup nep chiŋgrep ginimimb aŋgiy as-
pun. [20] Yand pirikpiyn ak; am nimbip
niŋniŋgayn ñin ak, gipim rek niŋen, yip
tep ma giniŋgamb. Penpen aŋgiy, miluk
niŋiy, tap gok chin nep dinjun aŋgiy, mon-
mon giy, minim timey aŋgiy, biynimb gok
kuyip minim diy, yimb key dand araniy,
asik keykey ay gi mindenimimb rek ayip.
[21] Pen gos bap niŋbiyn ak; kayaŋ amiy
niŋniŋgayn; nimb gunap yenen kun gipun
aŋgiy ma kirgiy, biyn siy bi siy giy, mon-
mon ginep mindeniŋgambim. Giniŋgam-
bim kun ak Gor niŋimb aŋgiy, yand bi tam
okok rek mindiy, nambiŋ gakniŋ, nimbip
nen siy aŋg mindeniŋgayn.

13

[1] Yand nimbip am ñin omiŋal niŋnik;
miñiy pen tip ak niniŋg gispiyn. Baybol
buk ak tikiy aŋgyak, "Biynimb gunap timey
gipay aŋgeniŋgiy, biynimb omiŋal akaŋ,
omiŋal nokom rek niŋmindey giniŋgamb
ak; niŋind apay aŋgiy, minim aŋgem tep
giniŋgamb aŋgyak." [2] Kun ak menikarik
namb siŋak nimbip am niŋiy, biynimb
timey giyak gok kuyip giniŋgayn rek, aŋ-
grep giy winik. Miñiy tip ak biynimb nind
timey giyak gok sek, miñiy timey gispay
gok sek aspiyn; amjakiy kuyip simb ma
niŋniŋgayn. [3] Pen nimb Pol Krays yip
mindip akaŋ, mer aŋgiy niŋbim gok, niŋrep
ginimimb. Krays tap gunap miñmon nim-
bip okok gek niŋbik ak, nuk bi yikop mer;
nuk Bi kalrimey yimb. [4] Nuk bi yikop rek
tikiy, mon kiros bak biyoŋ kumak ak pen;
nuk Gor yip mindip rek, tip ak tikjakiy kim
mindip. Kun ak rek, chin bi minim nup
dand amemb mindpun gok. Bi yikop rek
mindpun ak pen; Gor kilis ak dipun rek,
nimbip aŋgiy woŋg gipun.
[5] Kun ak nimb key gos niŋem amiy apiy
gek, Krays nup chiŋgipun akaŋ, mer aŋgiy
niŋnimimb. Pen yand niŋbiyn ak, Krays
nimb yip nep mindip. Akaŋ pen, nimb
gunap gos kun ak niŋem amiy apiy gek,
nup ker ma mindpim ak niŋbim. [6] Pen
yip tep gip ak, Gor nimbip gos tep ñek
mey; yand bi yerip rek mindpiyn ak niŋrep
giniŋgambim. [7] Chin nimbip nen, Gor nup
aŋgniŋiy apun, "Kuyip kond mindenimin,
timey ar ak ma giniŋgiy apun." Pen nup
aŋgniŋbun kun ak; mindrep gem yimb
chinup aranimuŋ aŋgiy, ma aŋgniŋbun.
Yimb chin yowniŋgamb ak tap yikop; Gor
niŋek mindrep giniŋgambim ak tap yomb
yimb. [8] Pen Gor nup woŋg giñimbun rek,
minim yipul yimb nuk ak yomb ginimuŋ ar
ak giniŋgambun; yesek ar ak ma giniŋgam-
bun. [9] Nimb Gor nup chiŋgrep giy mindem,
chin amjakiy, nimbip niŋon tep gek, minim
kilis ma aŋgjun. Kun ak Gor nup aŋg-
niŋiy, kuyip kond mindenimin, nip chiŋ-
grep yimb giniŋgiy apun. [10] Ar kun anep,
yand paryomb akniy mindiy, nimbip minj
tikyoksipiyn. Nimb minj kun ak niŋiy,
Gor nup chiŋgrep giy mindem mey, yand
amjakiy, minim kilis aŋgniŋg niŋbiyn ak
kirginiŋgayn. Gor yip aŋgek woŋg nup
gipiyn rek, minim kilis gunap aŋgniŋg aŋg-
niŋgayn. Pen yip woŋg aŋgayak kun ak,
nimbip apyap pikim aŋgiy ma aŋgniŋgayn;
mindrep gim aŋgiy aŋgniŋgayn.
[11] Mam ay sikop. Miñiy minim aŋgji-
wniŋg, "Nimb mindem" aspiyn. Minim
aŋgen asaw ak niŋiy, Gor nup chiŋgrep

giy, minim aŋg ar nokom ay, mindrep gin-
imimb. Kun gem mey, Biyomb biynimb
wasemb ay direp gip ak, nimb yip nep
mindeniŋgamb. [12] Nimbip tep gakniŋ, mam
ay Krays ker mindpay gunap yip, ñin pik-
saknimimb.
[13] Biynimb Gor ker mindpay akniy nim-
bip, “Mindpim?” apay.
[14] Biyomb chin Jiysis Krays bi biyn-
imb simb niŋiy dep ak, gach nimbip ak
wiykyokyiŋg nep mindonimuŋ. Nop Gor
nimbip wasemb ayiŋg nep mindonimuŋ.
Kawnan nuk ak nimb yip nep mindonimuŋ.

GALESIYA
Pol Galesiya Biynimb Kuyip Minj Tikak
Minim Nind Niŋep

Pol Galesiya biynimb kuyip minj tikak ak, nind am Jiwda gok sek, Jiwda mer gok sek kuyip Jiysis minim tep ak aŋgñak. Kisen Jiwda biynimb kun okok gunap aŋgyak, "Nimb Jiwda mer gok Mosis aŋgek, chin Jiwda biynimb kilrimey gipun rek kunep gem, Gor nimbip diniŋgamb aŋgyak." Minim yesek aŋgyak kun ak Pol niŋek tep ma gak. Kiyk Jiysis Krays chinup di Nop yip jimñiy ayip minim ak kirgiy, apyap pikniŋgiy rek ayek niŋiy, kuyip minj kun biy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-10.
- Gor nep aŋgek Pol bi Jiysis minim tep dand amemb woŋg gak minim ak mindip, chapta 1:11–2:21.
- Gor biynimb gok kuyip simb niŋimb rek dip; nup tap bap gey kuyip dinimuŋ rek ma ayip minim ak mindip, chapta 3:1–4:31.
- Krays chinup kalambis rek mindonuk tuŋgasik dak minim ak sek, Gor Kawnan gos ñinimuŋ ar ak nep giyiŋg, penpen direp gep minim ak sek mindip, chapta 5:1–6:10.
- Minim aŋg jiwniŋg aŋgak minim ak mindip, chapta6:11-18.

1 Yand Pol, bi Jiysis minim dand amemb ak mindpiyn. Pen woŋg gipiyn kun ak, biynimb gunap aŋgey akaŋ, gos yand key niŋiy ma gipiyn; Jiysis Krays sek, Nop nup gek tikjakak ak sek kiyk apiymiŋay nep aŋger gipiyn.

2 Chin mam ay Krays ker mindpun akniy, nimbip mam ay Krays ker Galesiya propens mindpim gok, "Nimb mindpim?" aspun.

3 Bapiy yomb chin apiymiŋay ak nimbip simb niŋiy kond minder, mindrep ginimimb. 4 Tap siy tap timey gach ak, chinup pisnep timey ginimuŋ rek ayek, Nop Ñinuk nup ginimuŋ aŋgak rek, chinup di Nop yip jimñiniŋg kumek mey, biynimb tap siy tap timey giyiŋg nep mindpay gok yip, yiwur yomb ma diniŋgambun. 5 Kun ak Nop nup yimb ak, pernep dand aranjun. Tep.

Jiysis Chinup Aŋgiy Kumak Minim Tep Ak Nep Niŋjun

6 Yand gos kuŋay yimb niŋsipiyn. Gor chinup simb niŋiy Jiysis nup aŋgek, chinup nen kumak ak pen, per mindiy mer; minim tep kun ak kirgiy, minim kisen dand wiyak bap key niŋniŋg gispim. 7 Minim kun ak, Jiysis Krays minim tep ak mer: yikop biynimb gunap apiy, minim yesek ak nimbip aŋgey, niŋniŋg gispim. 8 Krays minim tep nimbip aŋgñinuk ak, minim niŋind yimb ak aŋgñinuk. Pen chin key akaŋ, enjol semb biyoŋ nimb gunap apiy, minim yesek okok nimb gunap yiŋgoŋg giy aŋgniŋgambun ak, mon key yinjap ak amniŋg, mey kun aŋgniŋgambun. 9 Minim kun ak nimbip tip aspiyn. Bi gunap ap nimbip minim yesek okok nimb gunap yiŋgoŋg giy aŋgniŋgambay ak, mon key yinjap ak amniŋgiy.

10 Yimb yip ak dand aranyaŋ aŋgiy ma aspiyn; Gor nup yimb ak dand aranyaŋ aŋgiy aspiyn. Biynimb gok yip kindik giyaŋ aŋgiy ma aspiyn. Yenen, yand kun giy apnip ak; bi minim yesek aŋgep bap rek mindiy; Krays nup woŋg giñemb bi ak ma mindembinip.

Gor Pol Nup Dek Woŋg Nup Ak Giyiŋgip

11-12 Mam ay sikop. Yand nimbip niŋind aspiyn. Minim tep nimbip aŋgnik ak, biynimb nep aŋgey niŋiy akaŋ, gos yand key niŋiy ma aŋgnik; Jiysis Krays yip gos ñek, nimbip aŋgñinik.

13-14 Pen yand giyiŋgipiyn ar ak, nimb niŋbim. Jiysis nup minim ak ma diy, basind sikop minim ak diy, kilis yimb giyiŋgipiyn. Bi Jiwda yand yip yomb ginuk gok kuyip tawsak ay, Jiysis nup chiŋgyak biynimb gok kuyip, gi timey yimb giyiŋgipiyn.

15 Pen amiy yip ma tikak ñin ak, Gor Biyomb biynimb simb niŋiy dip ak, yip diniŋgayn aŋgiy niŋak. Kisen yip tikey yomb gen, Gor yip simb niŋiy diniŋg niŋayak ñin ak apek, 16 Ñiyand Jiysis; Pol nup yomen niŋrep giy, kisen biynimb Jiwda mer gok kuyip, minim tep yip ak aŋgñirep giniŋgamb aŋgiy, Ñinuk nup yip yomek niŋrep ginik. Kun gek, Jiysis minim ak yergiy rek mindip aŋgiy, biynimb gunap ma aŋgniŋnik. 17 Bi Jiysis minim dand

amemb Jerusalem mindeyak gok kuyip,
niŋniŋg ma amninik. Yikop miñmon pary-
omb Areybiya am mindiy, andkind ap miñ-
mon Damaskas mindyiŋgipiyn. 18 Simiy
omiŋal nokom yinek, Piyta Jerusalem min-
dek ak niŋniŋg amiy, nund yip ñin kuŋay
ma mindenik; yikop ñin onep anjip piskind
ak mindenik. 19 Pen yand bi Jiysis minim
dand amemb gunap ma niŋnik; Piyta yip,
Jiysis numam Jemis yip kuyip nep niŋnik.
20 Minim tiksipiyn kun biy, Gor niŋmindip
ak, nimbip niŋind yimb aspiyn.
21 Pen kisen miñmon Siyriya amiy, miñ-
mon Siyliysiya amiy ginik. 22 Ñin kun
ak, Jiwdiya biynimb Krays ker mindeyak
miñmon sikoy keykey okok, yip miseŋ ma
niŋyak; 23 yikop biynimb gunap minim yip
ak yiŋg dand amiy, bi Jiysis nup minim
ak aŋgjiwiy, chinup gi timey giyiŋgip ak,
miñiy Jiysis minim tep ak biynimb okok
kuyip aŋgñirasap aŋgey niŋiy; 24 Gor nup
yimb ak dand aranyak.

2

Pol Bi Gor Minim Dand Amemb Gunap Yip Minim Aŋg Jimñiyak

1-2 Pen mind dand amiy, simiy ak yin wan-
jrem piskind ak ayek, Jiwda bi gunap miñ-
mon Antiyok nimb apiy, biynimb Jiwda mer
Jiysis minim aŋgñenik nup gosimb niŋyak
gok kuyip, yesek aŋgiy aŋgyak, "Nimb chin
Jiwda kumbak tikpun rek tikiy, tap yerip
yerip asikpun gok asikrep giy mey, Gor
biynimb nuk yimb mindeniŋgambim aŋ-
gyak." Minim aŋgyak kun ak niŋen yipund
ma gek, Gor yip gos ñek, mam Banabas
yip, Taytas yip kuyip poŋind Jerusalem
amninuk. Amiy, biyomb Jiysis nup niŋyak
gok yip, am wikan bap bisgiy, kiy yerip
rek aŋgniŋgiy aŋgiy; kuyip aŋgnik, "Biyn-
imb Jiwda mer gok kuyip Jiysis minim tep
ak aŋgñimbiyn; pen Jiwda kumbak tikep
minim ar ak sek, tap yerip yerip asik mosik
gipay minim ak sek kuyip ma aŋgñimbiyn
aŋgnik." Kun aŋgen, yip pen ma aŋgyak.
Pen yand am kuyip niŋnik ñin kun ak,
am kiy yip mindiy, minim aŋgrep ma
giniŋgambun ak; Jiwda biynimb gok ap
minim yomb aŋgey, Gor woŋg gipiyn ak
pisnep yowniŋgamb aŋgiy niŋnik.
3-4 Bi yand Taytas, nuk Jiwda mer: bi Griyk
nimb ak pen, bi Jiwda gunap Jiysis Krays
binuk yimb rek ay, kapkap ap chin yip
wilikiy aŋgyak, "Taytas kumbak tikiy, chin
Jiwda biynimb gipun ar ak nep ginimuŋ
aŋgyak." Kun aŋgey, chin minim kun ak
aŋg amiy apiy giy, minim yand ak niŋind
ayek, kumbak ma tikniŋgamb aŋgnuk. Pen
chin Jiysis nup chiŋgiy mindrep gipun rek
niŋey, kuyip tep ma gek; kirgiy, chin low
keykey apun rek giyaŋ aŋgiy, ap minim
yesek kun ak aŋgyak. 5 Yand nimbip biyn-
imb Jiwda mer gok gos niŋiy, Jiysis minim
niŋind yimb ak nep diniŋgiy aŋgiy, minim
kiyk aŋgyak ak ma nep dinuk.
6 Piyta, Jemis, bi gok rek, biyomb aŋg-
niŋgambun ak pen; Gor niŋek chin nep
kuyip kun aŋgniŋgambun. Pen biyomb
kun gok, biynimb gok kuyip kun kun giy
aŋgñinimin aŋgiy, yip ma aŋgyak. Yand
Jiysis minim aŋgñimbiyn rek niŋiy aŋgyak,
"Mey aŋgip ak aŋgyak." 7 Kiyk niŋyak: Gor
Piyta nup kond mindek, bi Jiysis minim
dand amemb ak mindiy, Jiwda biynimb
gok kuyip aŋgñiraŋgip rek; yip kunep
kond mindek, bi minim nup dand amemb
ak mindiy, biynimb Jiwda mer gok kuyip
aŋgñirapiyn. 8 Kun ak niŋiy mey aŋgyak,
"Gor Piyta nup kond mindakniŋ, Jiwda
biynimb okok kuyip aŋgñiraŋgip rek, Pol
nup kunep kond mindakniŋ, am biynimb
Jiwda mer gok kuyip aŋgñiraŋgip aŋgyak."
9 Jemis, Piyta, Jon kuyipyakam biyomb apay
ak pen; kiykyakam nep, Gor yip woŋg kun
ak aŋgayek niŋyak rek; woŋg chin ar nokom
gipun aŋgiy, Banabas chirup ñin piksakyak.
Kun giy minim aŋg ar nokom ay aŋgnuk,
"Banabas chir biynimb Jiwda mer gok kuyip
Gor minim aŋgñiniŋgambur; nimb Jiwda
biynimb gok kuyip aŋgñinimimb aŋgnuk."
10 Pen kiyk minim nokom bap aŋgiy aŋgyak,
"Am miñmon kun okok taŋgiy, biynimb Ji-
ysis nup dipay gok kuyip aŋgenimiyr; biyn-
imb simbgeprek miñmon Jiwda biy mind-
pay gok kuyip sakiy ma giy, kuyip maniy
gunap ñiniŋgiy aŋgyak." Minim aŋgyak
kun ak, yip tep gak ar ak nep aŋgyak.

Pol Piyta Nup Aŋg Gak

11 Pen kisen miñmon Antiyok am min-
donuk ñin ak, Piyta apiy, ar kun ak key gek,
nup miseŋ aŋg ginik. 12 Yenen: nuk nind
biynimb Jiwda mer namb okok mindiy,
biynimb Jiysis nup chiŋgyak gok yip, tap
jimñiy ñimbyiŋgip. Pen Jemis binuk gunap

Jerusalem nimb wiyak gok yip aŋgniŋgambay, “Yenen bi kumbak ma tikpay gok yip tap ñimbsap aŋgniŋgambay” aŋgiy pirikiy, Jiwda mer gok yip tap ma ñiŋak. 13 Kun gek, Jiwda biynimb nind jiw am miñmon kun okok mindeyak gok, yesek gak kun ak niŋiy, kunep giyak. Pen mam Banabas kunep niŋiy, kiyk giyak ar kun ak kindik gak.

14 Pen Jiysis minim tep ak kun giy kirgeyak, biynimb gok niŋmindyakniŋ, Piyta nup aŋgnik, “Nand bi Jiwda nimb ak pen, biynimb Jiwda mer gok rek mindyiŋgipan. Pen miñiy yenen key asik ay, biynimb Jiwda mer gok, chin Jiwda kay gipun gipun rek ginimimb aŋgiy aspan aŋgnik?”

Biynimb Jiysis Nup Gosimb Niŋniŋgambay Gok Biynimb Suŋ-tep Nuk Mindeniŋgambay

15 Chin Jiwda biynimb yipund giy gok, biynimb yikop gok rek ma mindpun ak mey; 16 chin niŋbun: low minim ar ak gon amek, Gor niŋek biynimb suŋ-tep nuk gok ma mindeniŋgambun. Chin biynimb Jiysis Krays chinup nen kumak aŋgiy, nup gosimb niŋbun gok nep biynimb suŋ-tep nuk gok mindpun. Pen biynimb low minim ar ak gey amniŋgamb gok, biynimb suŋ-tep yand aŋgiy ma aŋgniŋgamb.

17 Pen nimb gunap aŋgniŋgambim, “Chin Jiwda biynimb Krays chinup aŋgiy kumak rek, suŋ-tep mindonjun aŋgiy,” low minim ar ak niŋiy, tap kilrimey gipay gok kirginiŋgambun ak; Jiwda mer gok Gor nup kirpay rek ak giniŋgambun. Ar kun ak Krays nep gek, timey giniŋgambun aŋgniŋgambim ak pen; ak mer. 18 Chin key Gor minim ak timbrikpun. Krays nup diy, won ak pen nup kirgiy, chin Jiwda biynimb low minim ak tip kisen giyiŋ, tap kilrimey giyiŋgipun ar ak amiy, minim nup ak timbrikniŋgambun. 19 Yand low minim ak niŋdand amiy, mindrep ginim rek ma ayek, ar kun ak pisnep kirgiy, Jiysis nup diy mey; Gor yip tapiyn. 20 Gor Ñinuk yip simb niŋiy kumak ak nup chiŋgiy mey; nuk kumak ak, yand yip kumruk rek ayip. Kun ak low minim tap kilrimey ginimimb aŋgyiŋgipay gok kirgiy, nup chiŋgiy mey; mindyiŋgipiyn rek ma mindpiyn: miñiy kim yimb mindiy, nup gosimb niŋyiŋ, yip gos ñimb ar ak nep gipiyn. 21 Pen low minim ak nep niŋiy, Gor biynimb nuk mindombinup rek aŋgep, Nop aŋgek Krays chinup nen ma kumbikop. Low minim ar ak giy, Gor yip jimñiy mindonjun rek ma ayek, chinup simb niŋiy, Ñinuk nup aŋgek apiy, chinup nen kumak. Kun ak yand minim tep nup chinup nen kumak ak, ma kirginiŋgayn.

3

Tap Kilrimey Giyiŋgipay Rek Mer; Jiysis Nup Chiŋgiy Mey, Gor Yip Jimñiy Mindeniŋgambun.

1 Galesiya biynimb. Nimbip sakiy ayip akaŋ yergip? Chin Jiysis Krays nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirikyak minim tep ak, aŋgñirep gon niŋbik ak pen; yergek apim, “Low minim kilrimey giyiŋgipay rek nep giy, biynimb nuk mindoniŋgambun apim?” 2 Pen yand nimbip minim nokom bap aŋgniŋsipiyn. Nimb nind yerer gem, Gor Kawnan nuk ak nimbip yokak? Low minim ak niŋem nimbip ma yokak; minim tep nimbip aŋgñinuk ak nep niŋem, nimbip yokak. 3 Gor Kawnan ak nup diy mey, biynimb suŋ-tep nuk gok mindpim ak pen, miñiy sakiy ayek, chin key kilrimey giy, mindrep giniŋgambun aŋgiy gispim. 4 Nind Krays nup dem nimbip timey geyak, nup ma kirpik ak pen; miñiy yenen low minim ak aŋgey, minim kun ak diy, nup kirginiŋg gispim? 5 Yip aŋgem niŋiyn. Low minim ar ak gem niŋiy, Gor Kawnan nuk ak yokek tap mageprek gok gipik?

6 Gor basind Ebraham nup gak rek, chinup kunep gip. Baybol buk ak tikiy aŋgyak, “Gor giniŋgayn aŋgiy aŋgayak minim ak, Ebraham niŋind aŋgip aŋgiy niŋek, bi suŋ-tep yand aŋgip” aŋgyak.

7 Kun ak niŋim: biynimb kumbak tikiy, Jiwda low aŋgip aŋgip rek giy mey, Ebraham ker mindeniŋgambim apay gok; yesek apay. Biynimb Gor aŋgip minim ak niŋiy, niŋind aŋgip aŋgiy dipay gok, Ebraham ker mindpay. 8 Gor Ebraham nup aŋgak, “Nand mindpan rek, kisen biynimb miñmon okok maŋgiysek tep giniŋgamb aŋgak.” Minim aŋgak kun ak, “Kisen biynimb Jiwda mer gok, Jiysis minim tep ak niŋind aŋgip aŋgiy diniŋgambay ak mey; kuyip diniŋgayn aŋgiy,” aŋgak. 9 Kun ak biynimb minim tep nup ak niŋiy, nup gosimb niŋniŋgambay gok, Ebraham Gor

nup gosimb niŋiy, am nuk yip mindrep gip
rek ak, am mindeniŋgambay.
10 Pen biynimb Gor low ar ak gon,
chinup biynimb suŋ-tep aŋgiy diniŋgamb
apay gok, yiwur yomb yimb diniŋgam-
bay. Yenen, Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
"Biynimb Gor low minim tikyak tikyak rek
maŋgiysek kisen ma giniŋgambay gok, yi-
wur yomb diniŋgambay aŋgyak."
11 Pen minim bap tikiy aŋgyak, "Biynimb
yip gosimb niŋbay gok nep mey, biynimb
suŋ-tep yand mindeniŋgambay aŋgyak."
Kun ak niŋbun: Biynimb low minim ar ak
nep niŋiy gey amniŋgamb gok, biynimb
suŋ-tep nuk mindey, kuyip dinimuŋ rek ma
ayniŋgamb. 12 Biynimb, "Jiysis chinup nen
kumak rek, Nop chinup diniŋgamb aŋgiy"
niŋbay gok nep, ñin ar kuyip apiymiŋay
ak mindeniŋgambay. Pen low minim niŋiy
gipay ak, Baybol buk tikiy aŋgyak, "Gor
low gok maŋgiysek kisen giy mey, kim
amniŋgambay aŋgyak." 13 Pen chin, Gor low
minim ar ak gi mer niŋiy, apyap pikiy yiwur
yomb diniŋ gon, Krays Nop Gor nup aŋ-
gak, "Yand tip kuyip ak diy, bi timey rek bap
minden, yip mon bak biyoŋ ñaŋgbirik ayey
kumiyn aŋgiy," kumak. Baybol buk ak tikiy
aŋgyak, "Bi mon bak biyoŋ tiwniŋgaypay
gok, Gor kuyip yiwur yomb ñamb mey; kun
giy kumbay aŋgyak." Kun ak niŋbun: chin
yiwur yomb diniŋ gon, Krays tip chinup ak
diy, yiwur yomb kun ak diy kumak. 14 Pen
Krays kumak ak, biynimb Jiwda mer gok
kuyip kunep diniŋ kumak. Gor Ebraham
nup minim aŋgay aŋgak, "Nand mindpan
ak mey, biynimb miñmon okok kuŋaynep,
kuyip tep giniŋgamb aŋgak." Ar kun ak
nep, Krays Jiysis chinup nen kumek mey;
nup gosimb niŋiy kond mindon, Gor Kaw-
nan nuk ak nup yokek apiy, chinup bak
ayip.

Gor Giniŋgayn Aŋgiy Aŋgayak Minim Ak Sek, Low Minim Ak Sek

15 Mam ay sikop. Yand nimbip minim
bap aŋgiyn. Bi gunap minim aŋg ar nokom
ay, apay rek nep gipay. Bi bap ap tim-
brikiy monmon ma giniŋgamb. 16 Kun ak
rek, Gor Ebraham nup giniŋgayn aŋgiy aŋ-
gayak minim ak, kisen minim bap key ma
aŋgniŋgamb. Pen minim aŋgayek, Baybol
buk tikyak ak, "Ñapan nip gok," aŋgiy ma
tikyak; "Ñapan nip ak," aŋgiy tikyak." Ña-
pan nokom aŋgyak kun ak, Krays nup nep
aŋgyak. 17 Pen yand aspiyn ak: Gor Ebra-
ham nup giniŋgayn aŋgiy aŋgayak minim
ak, pisnep aŋgay, simiy kuŋaynep mindiy,
low minim kisen aŋgyak ak; yergiy minim
nuk nindnimb aŋgayak ak kirginiŋgamb.
Nuk kun ma giniŋgamb; minim nind aŋgak
kun ak pisnep aŋgak. 18 Pen basind chin
Ebraham low minim ak niŋek, Gor nup dak
ma aŋgnimimb; nup simb niŋiy, giniŋgayn
aŋgiy aŋgayak rek dak.
19-20 Pen kun apiyn ak nimb aŋgniŋgam-
bim, "Gor Ebraham nup yikop dak kun ak;
nuk yenen Jiwda biynimb gok kuyip, low
minim ak aŋgñak aŋgniŋgambim." Pen
Gor nup giniŋgayn aŋgiy aŋgayak minim
ak, aŋgak rek mindakniŋ, low minim ak
kisen sesek aŋgak. Pen gak kun ak aŋgak,
"Giniŋgayn aŋgiy aŋgaynik rek, Ebraham
tikek tik dand amiy tikniŋgamb Ñi ak, kuyip
aŋgyokniŋgayn ak pen, ñin namb biy tap
siy tap timey keykey gispay rek, kuyip
low minim ak aŋgen mey; low kun gok
timbrikyiŋg, Gor minim nup timbriksipun
aŋgiy, niŋrep giniŋgambay aŋgak."

Pen low minim ak enjol gok nep dand
apiy, Mosis nup aŋgñeyak, Mosis nund pen
biynimb gok kuyip aŋgñak. Minim chinup
giniŋgayn aŋgiy aŋgayak ak, minim yomb
yimb ak mey, nuk key apiy Ebraham nup
aŋgñak.

Low Minim Ak Chinup Gos Timund Win-jikak

21 Nimb gos bap niŋiy aŋgniŋgambim, Gor
chinup minim ar omiŋal aŋgak ak; low
minim aŋgak ak dep nep; giniŋgayn aŋgiy
aŋgayak minim ak dep nep aŋgniŋgam-
bim. Pen minim omiŋal kun ak keykey
ma mindip. Biynimb suŋ-tep mindeniŋgiy
aŋgiy low minim bap aŋgombikop; low ar
kun ak giy kim amiy, perper mindombinup.
Pen low kun ak rek bap ma aŋgak. 22 Baybol
buk tikyak rek nep mindip. Chin biynimb
miñmon okok maŋgiysek tap siy tap timey
ar ak gon gon, gach kun ak kom kom gek,
key kim amjun rek ma ayip. Pen biyn-
imb Jiysis Krays nup gosimb niŋniŋgambun
gok, Gor giniŋgayn aŋgiy aŋgayak rek giy,
chinup diniŋgamb.
23 Pen Krays ma awak ñin ak, nup gosimb
ma niŋnuk ak mey, Mosis low minim aŋgak

ak, chinup wariy rek gi kus kus gak. [24] Kun
ak low minim ak chinup gos timund winjik
dand apiy, Krays apek nup gosimb niŋon,
Gor niŋek biynimb minim ma mindip gok
mindpun. [25] Krays chinup aŋgiy owak
rek nup gosimb niŋiy mey, kilrimey giy-
iŋgipay low ar ak kirpun. [26-27] Nimb nup
gosimb niŋiy mey, maŋgiysek Gor ñapan
nuk mindiy, ñiŋ pikiy, nup chiŋgiy, chech
kisenimb rek ak aypim. [28] Kun ak Jiwda
kiñiŋ ak key, Jiwda mer kiñiŋ ak key; biyn
kiñiŋ ak key, bi kiñiŋ ak key ma mind-
pun; biynimb kalambis woŋg gipay gok
key, biynimb yikop mindpay gok key ma
mindpun; chin Krays Jiysis biynimb nuk
mindpun rek, kiñiŋ nokom yimb mindpun.
[29] Krays ker mindpun rek, Ebraham biynimb
kiñiŋ nuk nokom mindpun ak mey; Gor
chinup Ebraham nup giniŋgayn aŋgak rek
giniŋgamb.

4

Krays Nep Gek Gor Ñapan Nuk Mindpun

[1] Minim yand apiyn ak kun giy mindip: bi
tap kuŋay mindip gok kumey, tap kiyk gok,
ñapan kiyk gok kuyip aŋgaypay. Ñapan
kun gok tap kuŋay mindip ak pen; kiyk
sikoy mindey, tap kiyk ma mindip rek ayip.
[2] Pen bi ñapan kun gok kuyip kond mindpay
gok, kun kun ginimimb aŋgiy aŋg dand
amiy, nop aŋgayak ñin ak apek nep, tap
kiyk kun gok dipay. [3] Chin kunep Gor nup
chiŋgrep ma ginuk ñin ak, kichekiy, chip-
day, tap yerip yerip okok minim aŋgyak
ak niŋiy, mindrep ma giyiŋgipun. [4] Pen
Gor key niŋayak ñin ak apek, Ñinuk nup
yokek, Jiwda biyn bap nup tikak. Tikek, nuk
Jiwda low minim ar ak niŋmind dand amiy,
[5] biynimb low minim dipay gok sek di Gor
yip jimñiy ayniŋ kumak. [6] Nimb ñapan nuk
yimb mindpim rek, Kawnan nup ak yokek
apiy, nimbip bak ayip ak mey; Gor nup
Bapiy chin apim. [7] Kun ak nimb biynimb
Seytan nup kalambis woŋ rek giyiŋgipim
gok, miñiy Gor Ñapan nuk mindpim ak; Gor
nimbip mindrep giyaŋ aŋgiy aŋgayak rek,
mindrep giniŋgambim.

Pol Galesiya Biynimb Kuyip Gos Miker Ayak

[8] Pen nind Gor nup ma chiŋgiy, tap yesek
okok lotiw gi dand amiy, tap kun gok kirgiy,
Gor nup gosimb niŋnimimb rek ma ayak.
[9] Pen miñiy Gor nup chiŋgipim. Kun ak
nimb niŋiy nup ma dipik; nuk key niŋiy
nimbip dak. Pen yenen andkind amiy, nind
giyiŋgipim rek giniŋ gispim? Gispim kun
ak, tip ak kosyam mindon aŋgiy gispim.
[10] Per ñin yomb apay ak nep niŋiy, takin
yomb apay ak nep niŋiy, pumb yombip
apay ak nep niŋiy, simiy yomb apay ak nep
niŋiy gipim. [11] Nimbip minim tep aŋgñen
niŋbik ak pen; miñiy kirgipim rek ayek,
nimbip gos kuŋay niŋsipiyn.

[12] Mam ay sikop. Yand nimbip simb
niŋiy aspiyn! Nind Jiwda low minim niŋy-
iŋgipiyn ak kirgiy, nimb yikop mindy-
iŋgipim rek mindpiyn ak; nimb kunep low
minim kun ak kirgiy, Gor nup nokom chiŋg-
nimimb. Yand nimb yip mindenik ñin ak,
yip direp yimb gipik. [13] Nimb niŋbim, yip
tap gak ak mey; miñmon nimb ak mindiy,
nimbip minim tep ak aŋgñinik. [14] Mindrep
ma ginik kun ak, yip yiruk niŋiy ma kirpik;
Gor enjol bap akaŋ, Krays Jiysis nep aŋgiy
dipay rek yip dipik. [15-16] Yip dipik miñ ar kun
ak, miñiy dam yokpim akay? Akaŋ minim
niŋind aŋgnik ar ak niŋiy, miluk niŋbim?
Am nimb yip mindenik ñin ak, yip simb
niŋiy, windin maŋgiy nimbik gok tuŋgjiw
yip ñemb rek ayek, monmon tuŋgjiw ñin-
imimb rek ak mindenimbik. Pen miñiy yip
yenen kirpim?

[17] Bi nimbip timund winjikpay gok, yimb
kiyk ak nep dand aranyiŋ, Pol nup kir-
giyaŋ aŋgiy, nimbip per tom gipay. [18] Yand
nimb yip mindiy akaŋ, par okok minden,
bi gunap nimbip gosimb ñiniŋgambay ak,
tep giniŋgambay ak pen; yimb kiyk dand
aranyiŋ, nimbip tom gipay ak, tep ma gip.

[19] Pen ñapan yand gok. Nimb yip am
mindenik ñin ak, Krays nup chiŋgiy, nuk
mindip rek mindeniŋgiy aŋgiy, biyn gok
ñapan tikniŋ gey miker yimb gip rek gak
ak, miñiy yip tip ak gisap. [20] Nimb yip
mindembinip ak, minim akay diy aŋgnim
aŋgiy, niŋbinip ak pen; par akniy mindpiyn
rek, gos niŋen tikindyowip.

Hega Yip Sera Yip Kuyip Minim Paydoŋ Ayak

[21] Pen nimb low minim nep niŋjun apim
gok, low minim tikyiŋ aŋgyak minim ak
ma niŋbim rek ayip. [22] Minim kun ak tikiy
aŋgyak, “Ebraham ñi omiŋal tikak. Ñinuk

bap, biyn piñ ap biynuk nup woŋg giñiy-
iŋgip ak nup diy tikak; ñinuk bap, biynuk
yipund giy ak yip tikak. 23 Biyn woŋg giy-
iŋgip ñi tikak ak, ñapan tikpay rek tikak;
pen biynuk nind ak ñapan wom mindiy, Gor
Ebraham nup ñi bap tikniŋgamban aŋgiy
minim aŋgayak rek, ñi ak tikak."

24-25 Pen kesim ar kun ak, minim gunap
bak okok mindip. Biyn woŋg giñemb Hega
mey, low minim rek ak; biyn Sera mey,
minim giniŋgayn aŋgiy aŋgayak ak rek.
Biyn Hega miñmon nuk Areybiya nimb.
Miñmon Areybiya kun ak mey, nind Gor
low minim ak, Mosis nup ñak miñmon sikoy
Saynay dum. Pen Jiwda kiyk pernep low
apay ak mey; Jerusalem miñiy mindip ak,
miñmon Saynay dum rek ayip. Kiyk mey,
Hega ñapan nuk gok kun gim kun gim
aŋgyakniŋ, kalambis woŋg giyiŋgipay rek
ak gipay. 26 Pen chin biyn Hega kind ak nimb
ma mindpun. Amiy chin mey, Jerusalem,
semb biyoŋ nimb ak. Biynimb Jerusalem
kun biyoŋ nimb gok kuyip, minim sosim
aŋgniŋgiy rek ma ayip; Gor chinup minim
aŋgayak rek giniŋgamb aŋgiy niŋbay rek,
kuyip dip. 27 Kun ak rek, Baybol buk tikiy
aŋgyak,

"Biyn ñapan wom ak, ñapan tikek nup tep
gakniŋ, miñmiñ yimb giniŋgamb.
Kiñiŋ nuk ak yomb yimb min-
deniŋgambay. Pen biyn nuŋgu-
miy yip taŋgyiŋgip ak ñapan tikek,
kiñiŋ yomb ma mindeniŋgambay
aŋgyak."

28 Mam ay sikop. Gor Ebraham nup,
biyn nand yipund giy yimb ak, ñapan bap
tikniŋgamb aŋgek, gos kun ak niŋmindiy,
ñinuk Aysek nup tikek, kiñiŋ yomb yimb
amnak. Kun ak rek, Gor chinup diniŋgayn
aŋgek, gos kun ak nep niŋmindon, chinup
dek, miñiy kiñiŋ yomb yimb ak mindpun.

29 Ñin kun ak, basind Ebraham ñinuk
biynimb ñapan tikpay rek tikak ak tikjakiy,
numam andik Gor Kawnan gek tikak ak nup
miluk niŋak. Kun ak rek, miñiy biynimb
Jiwda low minim niŋbay gok, chinup Jiysis
nup gos niŋbun gok kunep gipay.

30 Pen Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Biyn
woŋg giñemb amiymiŋay ak kuyip aŋ-
gyoknimin. Biyn yipund giy diy ñi tiknak
ak, tap niripapiy gok, ñi bap ma diniŋgamb
aŋgyak."

31 Kun ak mam ay sikop niŋim! Chin biyn
yikop ap woŋg giñiyiŋgip ñapan nuk rek ma
mindpun; Ebraham biynuk yipund giy diy
ñapan tikak rek gok mindpun.

5

*Kalambis Mindonuk Krays Chinup Tuŋ-
gasik Dak*

1 Nind mindrep ma giy, mind dand amiy,
Krays chinup nen kumek, nup diy min-
drep gipun ak pen; miñiy nimbip Jiwda
low minim ak tip niŋyaŋ aŋgiy, nemb-
nemb gi dand amjipay ak, niŋrep ginimimb.
2 Yand Pol nimbip aspiyn: Gor biynimb
nuk mindenjun aŋgiy, Jiwda kay minim
ak diy kumbak tikniŋgambim ak; Krays
nup kirginiŋgambim. 3 Yand nimbip tip
ak aŋgrep giniŋ gispiyn: kumbak tikep
ar kun ak kindik giniŋ; Gor low minim
aŋgyak aŋgyak rek giniŋgambim. 4 Nimb
biynimb low minim niŋdon, Gor chinup
diniŋgamb aŋgiy niŋbim gok; Krays nup
kirgiy yap pikpim. Gos kun giy niŋbim
rek, nimbip simb niŋiy dinimuŋ rek ma
ayip. 5 Pen chin biynimb Gor nup gosimb
niŋon, Kawnan nuk ak chinup bak ayip gok,
suŋ-tep yimb mindeniŋgambun aŋgiy, tep
gakniŋ kond mindpun. 6 Biynimb Krays
Jiysis nup chiŋgipay gok, kumbak tikyak
akaŋ ma tikyak ak, minim ma mindip. Pen
Gor nup gosimb niŋiy, biynimb gok kuyip
simb niŋniŋgambay ak; tep yimb.

7 Nind taŋgrep giyiŋgipim; miñiy an
nimbip kinjeŋ tikek, minim tep ak kirgiy,
minim yesek apay ak niŋniŋ gispim? 8 Gor
nimbip kinjeŋ tikek, minim tep ak kirpim?
Nuk nep mey nimbip suk aŋgek, minim
tep ak niŋiy dipik. 9 Minim yesek apay ak
ma niŋnimimb. Tap yiys ak, sikoy band
gunap biret sek ay daŋgiyey, yin tanimb.
Kun ak rek nimbip giniŋgamb ak mey,
minim kuyip ak ma dinimimb. 10 Yand
niŋbiyn: Krays nup chiŋgiy jimñiy mind-
pun ak mey; minim tep nimbip aŋgnik ak,
ma kirginiŋgambim. Pen bi an ap aŋgek,
gosow gosow niŋsipim ak, yiwur yomb
yimb diniŋgamb.

11 Pen mam ay sikop niŋim! Yip timey
giyiŋ nep mindpay ak, Jiysis minim anep
aŋgen yip kun gipay. Pen Jiysis minim
ak aŋgñiyiŋ, kumbak tikep minim ak sek
apnip ak; yip timey ma gipyap. 12 Pen

bi nimbip kumbak tiknimimb aŋgiy, kilpul
apay kun gok, walak ak sek dipyap ak tep!
13 Pen mam ay sikop. Gor nimbip diyn
aŋgiy pisnep dak ak mey, low minim diy
kosyam mindeyaŋ aŋgiy, nimbip ma dak.
Pen chin low minim sek ma apun ak niŋiy,
gos nimbik ak key niŋiy, monmon ma gin-
imimb; biynimb gok kuyip simb niŋiy, di-
rep ginimimb. 14 Gor low minim nuk ak,
maŋgiysek di jimñiy minim won nokom
bap aŋgiy aŋgak, "Nimb key wasemb aypim
rek, biynimb gunap kuyip kunep wasemb
aynimimb aŋgak." 15 Kun ak, nimb key
niŋrep ginimimb. Kanj kayn gok gipay
rek miluk yapek, penpen giniŋgambim ak;
maŋgiysek yap pikniŋgambim.

Gos Key Niŋbim Ar Ak Kirgiy, Gor Kawnan Ak Gos Ñinimuŋ Rek Ginimimb

16 Kun ak nimbip apiyn: Gor Kawnan gos
ñimb ar ak nep geniŋgambim mey, gos
nimb key niŋiy tap siy tap timey giyiŋgipim
ar ak kirginiŋgambim. 17 Gos omiŋal kun
ak, bap pis bap lipiŋ dand amniŋgamb,
bap pis bap lipiŋ dand amniŋgamb ak
mey, ginjun aŋgiy niŋniŋgambim ar ak,
ginimimb rek ma ayniŋgamb. 18 Pen Gor
Kawnan gos ñakniŋ gon amek, low minim
bap niŋiy chinup kor ma giniŋgamb. 19 Gos
key niŋiy gipay ar ak mey: biyn siy bi
siy giy, monmon giraŋgiy, timey yimb giy,
20 tap yikop okok aŋgniŋiy, kunj giy, koy-
imb pikiy, miluk niŋiy, simbwur timey gek,
yand key biyomb minden aŋgiy, penpen
giy, mindrep ma gipay. 21 Tap kiyk gok yand
rek mindombikop aŋgiy; tap yesek aŋg-
niŋyiŋg, ñiŋg kilis ñimbiy sakiy ay, timey
yimb nep gipay. Yand nimbip minim aŋg-
nik ak, miñiy tip ak nimbip aspiyn. Biynimb
kun ak rek gi mindpay gok, Gor kuyip diy
ma kond mindeniŋgamb.
22-23 Pen biynimb Gor Kawnan gos ñakniŋ
gey amimb gok, miñmiñ yimb giy; biynimb
simb niŋiy; biynimb gunap kuyip timey
gey, pen miluk ma niŋbay. Kapkap jimñiy
mindiy, biynimb key okok nimb gunap yip
minim sayn aŋgiy, biynimb sik aŋgdiy,
apay rek niŋiy, kal ma jiwiy, niŋrep yimb
giy nokom gipay. Gipay kun ak, yenen
kun gipim aŋgiy, aŋgniŋgiy rek low bap ma
mindip.
24 Biynimb Krays Jiysis nup chiŋgipay
gok, gos key niŋiy monmon giyiŋgipay ar
ak kirpay. Miñ ar giyiŋgipun kun ak, Krays
yip kumimb aŋgiy, Krays gos ñimb rek
nep gipay. 25 Kun ak Gor Kawnan anep
gek, biynimb nuk mindpun ak; tap yerip
yerip giniŋ, chinup gos ñakniŋ nep ginjun.
26 Pen chin key yimb yomb mindeŋ aŋgiy,
yimb chin dand aranyiŋ, penpen miluk ma
niŋjun.

6

Penpen Direp Ginimimb

1 Mam ay sikop. Biynimb chin gunap miñ
timey ar gunap geniŋgiy, nimb biynimb
Gor nup chiŋgrep gipim gok, chin kunep
timey ginjun rek ayip aŋgiy, kuyip minim
sisayn aŋgiy, aŋgrep gem, tip ak mindrep
giniŋgiy. 2 Kun ak biynimb chin gunap
miker gonimuŋ, kuyip simb niŋiy kond
mindem, mindrep giniŋgiy. Giniŋgambim
kun ak, Krays bi biynimb simb niŋimb ak,
aŋgak rek giniŋgambim. 3 Pen biynimb
gunap, biynimb yomb mindpun ak, yergiy
kuyip kun ginjun aŋgniŋgambay ak, yesek
aŋgniŋgambay. 4 Biynimb gunap yomb
akaŋ; yand yomb rek mindpiyn aŋgiy gos
ak ma niŋnimimb. Gor yip niŋek, mindrep
gipiyn akaŋ, mindrep ma gipiyn aŋgiy gos
ak niŋnimimb. 5 Yenen: chin nokom nokom
miker keykey mindip rek niŋiy, yerer giy
mindrep giniŋgambun ak, key niŋrep gin-
jun.
6 Pen biynimb Gor minim aŋgñimbay gok
kuyip sakiy ma giniŋgiy; tap kiy mindon-
imuŋ gok, kuyip gunap bilok ñiniŋgiy.
7 Pen Gor bi sakiy aŋgiy, nup monmon ma
ginjun. Nup kun giniŋgambun ak, chinup
pen kunep giniŋgamb. 8 Chin niŋbun: tap
yimniŋgambun rek nep jakniŋgamb; tap
key gunap ma jakniŋgamb. Kun ak gos
chin key niŋbun rek ginjun aŋgniŋgambun
ak; kinjeŋ timey amniŋ kun aŋgniŋgam-
bun. Pen Gor Kawnan gos ñimb rek ginjun
aŋgniŋgambun ak; Gor Kawnan ak chinup
gek perper mindeniŋgambun. 9 Kun ak
yiruk gek ma kirginjun, kilis giy gi yimiy,
ñiŋemb ñin ak, tep gakniŋ nep ñiŋniŋgam-
bun. 10 Pen tap ñiŋemb kun ak wos ma
gip ñin biy, biynimb Gor ker mindpay gok
kuyip, direp ginjun rek ayek, direp ginjun.
Pen biynimb yikop gok kunep ginjun.

Krays Chinup Aŋgiy Mon Kiros Bak Ak Kumak rek, Pol Miñmiñ Gak

[11] Yand aŋgen, mam bap minj biy tikip.
Pen miñiy ñin maŋgiy yand key tiksipiyn ak
mey, maŋgiy yomb yomb rek tiksipiyn.
[12-13] Tiysa nimbip minim yesek kumbak
tiknimimb apay gok, kumbak kiyk key tik-
pay ak pen; tikiy Jiwda low gok maŋgiy-
sek kisen ma gipay. Kun ak kiyk kum-
bak tikpay ak, Jiwda gunap Krays mon bak
biyoŋ kumak minim ak dipun rek, miker
ma ñiniŋgiy aŋgiy tikpay. Nimbip kumbak
tiknimimb apay ak, key yimb yomb diy,
miñmiñ gun aŋgiy apay. [14] Pen yand gos
gunap niŋiy miñmiñ ma gipiyn: Jiysis yip
aŋgiy mon kiros bak biyoŋ kumek, yand
yip kumnik rek ayip ak niŋiy mey; miñmiñ
gipiyn. Nuk yip kumnik kun ak, bi pisnep
kumemb rek ak minden, biynimb yikop gok
tap kuyip tep gip gok, yip ma gos gip. Pen
biynimb kun gok yip pen niŋey, tap yikop
bap rek ayek, bi pisnep kumemb rek ak
mindpiyn.
[15] Chin kumbak tiknuk akaŋ, ma tiknuk
ak, minim ma mindip. Gor gek biynimb
kisenimb ay, biynimb nuk mindpun ak, tap
yimb. [16] Nimb biynimb kisenimb rek ay, Gor
ker mindpim gok; biynimb nuk yipund giy
mindpim. Kun ak Gor ñin ar ak mindiy, gos
kuŋay ma niŋnimimb.
[17] Yand minim won nokom bap mindip ak,
nimbip aŋgniŋg gispiyn. Jiysis minim tep
ak aŋgen, yip pikpay kiñowiŋ gok mindip
ak; yip kisen Gor nup chiŋgrep ma gip akaŋ,
monmon gip aŋgiy minim ak ma aŋgniŋgiy.
[18] Mam ay yand gok. Nimb Biyomb chin
Krays ñin ar ak mindem, nimbip kond min-
donimuŋ. Tep.

YIPIYSES
Pol Yipiyses Biynimb Kuyip Minj Tikak
Minim Nind Niŋep

Pol Yipiyses biynimb Krays ker mindeyak gok kuyip minj tikak biy; Gor kuyip Jiwda gok, Jiwda mer gok di Krays yip jimñiy ayek, Gor biynimb kiñiŋ nokom mindpay rek aŋgrep gen, penpen aŋgiy asik keykey ma ayniŋgiy aŋgiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-2.
- Krays biynimb nuk gok kond mindrep gip minim ak mindip, chapta 1:3–3:21.
- Mindyiŋgipim rek ma mindenimimb; Krays biynimb nuk kim kisenimb mindpim ak niŋiy, Krays miñ gip ar ak nep ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 4:1–6:20.
- Minim aŋg jiwak minim day won ak mindip, chapta 6:21-24.

1 Yand Pol, Gor nep aŋgek bi Jiysis Krays
minim dand amemb ak mindpiyn. Nimbip
Yipiyses biynimb Krays nup chiŋgrep giy
mindpim gok minj tiksipiyn.
2 Biyomb chin apiymiŋay ak nimbip simb
niŋiy kond minder, mindrep ginimimb.

Jiysis Krays Nup Yokek Apiy, Chinup Dak

3 Biyomb chin Jiysis Krays Nop anup tep
aŋgjun. Ñinuk nup yokek apiy chinup dek
mey, nup chiŋgon, chinup direp yimb gek
mindrep gipun. 4 Miñmon ma alwol gayak
ñin ak chinup gos niŋiy aŋgak, "Ñiyand
Krays nup yoken am kuyip dek, biynimb
suŋ-tep yand gok mindeniŋgambay aŋ-
gak." 5 Ñin kun anep aŋgak, "Ñiyand Krays
kuyip dek, ñapan yand gok mindey, yip tep
giniŋgamb aŋgak." 6 Kun aŋgiy, Ñi mapin
nuk ak monmon yokek apiy, chinup di Nop
ñin ar ayak ak mey, tep gakniŋ yimb nup ak
dand aranjun.
7-8 Jiysis Krays likañ yapiy kumak rek, kim
amniŋgambun. Gor bi tep yimb ak, tap
siy tap timey gipun gok niŋiy kirgiy, Ñinuk
nup monmon yokek lum biy apiy kumiy
chinup dip. Bi gos tipaŋgiy niŋimb kun
ak, 9 Ñinuk nup yokniŋgayn aŋgiy niŋyiŋgip
rek yokek awak ak niŋbun. 10 Minim bap
kunep aŋgay aŋgak, "Ñin aŋgaypiyn ak
apek, Ñiyand ak tap semb biyoŋ man biy,
tap yerip yerip gaynik rek, maŋgiysek kond
mindeniŋgamb aŋgak."
11 Pen key niŋayak rek, chin miñiy Krays
nup chiŋgiy, Gor biynimb nuk yimb gok
mindpun. Yerer gip ak nuk key niŋayak rek
nep gip. 12 Nuk gak kun ak, chin biynimb
Krays nup nind gosimb niŋnuk gok, Nop
nup yimb ak dand aranjun. 13 Pen nimb
kunep minim tep ak niŋiy nup dem mey,
Kawnan nuk ak yokek ap nimb yip mindip.
14 Kawnan nuk chinup yokip kun ak yikop
ma yokip; kuyip pisnep dipiyn rek, kisen
dand amniŋgayn aŋgiy yokip. Kun ak mey,
yimb nup dand aranyiŋ nep mindonjun.

Pol Gor Nup Aŋgniŋiy, Kuyip Gos Tep Ñinimin Aŋgak

15 Kun ak nimb nind Jiysis nup diy, biyn-
imb nup gok kuyip wasemb aypik ak niŋiy,
16 yand sakiy ma giy, nimbip nen Gor nup
aŋgniŋyiŋg, tep aŋgyiŋg mindpiyn. 17 Jiysis
Krays Nop nup per aŋgniŋiy apiyn, "Kiyk
Kawnan nand ak yip nep mindpay rek,
gos tep ak ñenimin, amemb owep nand
ak niŋrep yimb giniŋgiy. 18 Nand kuyip
diniŋg, Krays nup yokey apiy kuyip dek,
mindrep yimb giniŋgambay aŋgiy dinak ak
mey; kuyip gos tep ñenimin, giniŋgam-
ban kun ak niŋiy tep gakniŋ mindeniŋgiy.
19 Nand Biyomb key yimb; biynimb nip di-
pay gok kuyip, kond mindrep yimb gipan ak
niŋniŋgiy apiyn."

Nimb niŋbim: Biyomb chinup kond
mindip kun ak key yimb mindip. 20 Krays
pisnep kumek nuk gek tikjakiy, am ñin
yipund kind nuk okok ken mindip. 21 Nop
yip am bisgip rek, nuk kunep Biyomb kun
ak key yimb mindip. Biyomb man ar
biy mindpay rek mer; enjol biyomb mind-
pay rek mer; Seytan kichekiy tap okok
biyomb mindpay rek mer; pen biynimb
yomb nind mindyiŋgipay gok, biynimb
yomb kisen mindeniŋgambay gok, yimb
kiyk kayaŋ mindek; yimb nuk ak yiy ar
biyoŋ mindakniŋ, maŋgiysek beŋ nuk okok
mindeniŋgambay. 22-23 Nop biynimb tap
okok maŋgiysek beŋ nup okok ayak. Pen
chin biynimb nuk gok, nup korip sap yomb

namb biyaŋ rek piŋiy, chinup piŋiy kus kus
gip ak mey, pisnep di jimñimb.

2

Krays Nep Gek Mey, Kim Amjun Rek Ayip

1 Tap siy tap timey giyiŋgipim rek Gor yip
jimñiy mindep rek ma ayak ak pen; Krays
gek nuk yip jimñiy mindpim. 2 Nind ñin
kun ak Seytan kichekiy tap gok ap bak ay
mindey, Gor nup minim ak kirpay rek ak
giyiŋgipim. 3 Chin maŋgiysek kun ak rek
nep giyiŋgipun. Gos chin key niŋyiŋgipun
rek giyiŋg, gos gunap key niŋep rek ma
ayek, biynimb yikop gok, yiwur yomb ak
kond mindpay rek ak, chin giyiŋgipun.
4-5 Kun ak chin Gor yip mindep rek ma
ayek, nuk bi biynimb simb niŋimb ak,
chinup simb niŋiy, Ñinuk Krays nup yokek
apiy, chinup aŋgiy kumiy, Gor yip di jimñiy
ayek mey, perper mindenjun rek ayip.
6 Krays kumak ak pen, Nop gek tikjakiy
semb biyoŋ amnak. Pen Nop niŋek, chin
Ñinuk yip jimñiy kumiy tikjakiy mindpun
ak mey, chinup Ñinuk yip aŋgayip miñmon
tep nuk biyoŋ.
7 Pen chinup simb niŋiy Ñinuk nup yokak
kun ak, biynimb gok nup per, bi tep key
yimb biynimb simb niŋimb ak niŋniŋgiy
aŋgiy, gak. 8 Nimb Krays nup gosimb niŋem
nimbip dip ak, kilis chin key gon chinup dip
aŋgiy ma aŋgnimimb. Gor nuk nep chinup
simb niŋiy Ñinuk Krays nup yokek apiy,
chinup di Nop yip jimñiy ayek, biynimb nuk
mindpun. 9-10 Pen chinup dek, biynimb gok
kuyip direp giyiŋg mindrep giniŋgambun
ak, ginimimb aŋgak rek nep giniŋgambun.
Kun ak yimb chin key dand aranjun rek ma
ayniŋgamb.

Krays Biynimb Jiwda Gok Yip, Jiwda Mer Gok Yip Di Jimñak

11 Nimb niŋbim: nind Gor nup gosimb
ak ma niŋyiŋgipim. Biynimb yand Ji-
wda gok kumbak tikiy, nimbip aŋgjiwiy
aŋgyiŋgipay, “Biynimb sakiy, kumbak ma
tikpay gok aŋgyiŋgipay.” Pen kumbak
tikpun gos niŋiy apay kun ak, Gor biynimb
nuk ma mindpay. Nimb miñiy Krays nup
chiŋgiy mey, Gor biynimb nuk yimb mind-
pim. 12 Pen nimb nind Gor biynimb nuk
ma mindiy, minim nup niŋyiŋgipay kind
ak ma mindiy, biynimb yand gok diniŋgayn
aŋgak minim ak ma niŋiy, biynimb yikop
gok gipay rek nep gi mindyiŋgipim. 13 Nimb
par okok mindiy, nup ker mindenimimb
rek ma ayak. Pen miñiy Krays likañ nuk
yapek kumak rek niŋiy, nup chiŋgiy biyn-
imb nuk mindpim. 14 Kun ak nuk kumak rek,
chin Jiwda gok, Jiwda mer gok miluk niŋiy,
penpen giyiŋgipun wariy ak timbwaliŋ
yokiy, di jimñiy ayek mindpun. 15-16 Jiwda
low minim kumbak tikep aŋgyiŋgipay gok
maŋgiysek kirgiy mey, Jiwda kiñiŋ ak key,
Jiwda mer kiñiŋ ak key ma mindpun. Jiysis
kumak rek, chinup Gor yip di jimñiy ayek
mey, chin biynimb nuk gok kiñiŋ nokom
mindpun. 17-18 Nind keykey yimb mindy-
iŋgipun ak pen; Krays minim tep Gor yip
jimñiy mindep ak dand apiy, nimbip biyn-
imb paryomb okok rek mindyiŋgipim gok
aŋgñiy, chin Jiwda maŋ okok mindyiŋgipun
gok aŋgñiy gak. Kinjeŋ chinup ar nokom
pindip kun ak, Bapiy yomb ker amjun rek
ayip. Pen Kawnan nuk ak kuŋay ma mindip;
nokom mindip ak diy mey, jimñiy mind-
pun.

Chin Krays Ker Mindpun Gok Gor Korip Nuk Rek Mindpun

19 Kun ak miñiy biynimb miñmon key
okok nimb jiwapiy mindpay rek ak ma
mindpim: biynimb ar okok tapay rek ma
mindpim; Gor biynimb nuk nindnimb gok
yip yiŋgoŋg giy, biynimb nuk yipund giy
mindpun. 20-21 Kun ak chin Gor nup aŋg-
niŋep korip ak rek mindpun. Jiysis korip
sap di mindep yomb namb biyaŋ mindip. Bi
Gor minim aŋgep gok sek, bi Jiysis minim
dand amemb gok sek korip sap siskoy ti-
tumbis okok piŋiypay rek ak mindpay; ko-
rip boŋg piŋiy kus kus gipay rek ak nimb
mindpim. 22 Kun ak Gor Kawnan nuk ak,
nimb Yipiyses biynimb Krays ker mindpim
gok, di chin biynimb gunap nup ker mind-
pun gok yip di jimñiy ayek, korip miŋgan
tep nuk ak mindniŋ gisap.

3

Pol Krays Minim Tep Ak Jiwda Mer Gok Kuyip Aŋgñak

1 Yand Pol, Krays nup woŋg giñiyiŋg,
nimbip biynimb Jiwda mer okok aŋgñiraŋ-
gen, Jiwda gunap yip miluk niŋiy kalambis
ayey mindpiyn. 2 Pen Gor yip simb niŋiy
diy, nuk nep aŋgek nimbip aŋgñirapiyn ak;

niŋbim rek ayip. 3 Minim nuk ma niŋyiŋgi-
pay gunap, Gor gek day niŋnik ak, nimbip
minj tikpiyn. 4 Nimb minim tikpiyn kun gok
niŋiy mey, Krays minim tep nup niŋbiyn
rek ak niŋniŋgambim. 5 Gor Kawnan ak
chinup bi Gor minim aŋgep gok sek, bi Jiysis
minim dand amemb gok sek gos ñek, minim
nind ma niŋyiŋgipay ak niŋrep gipun. 6 Pen
minim kun ak kun giy mindip: miñiy Krays
apek, Jiwda biynimb gok sek, Jiwda biynimb
mer gok sek minim tep aŋgayak ak dey
mey, kuyip di jimñiy ayek; biynimb kiñiŋ
nokom rek mindpay.

7 Gor Biyomb key yimb. Yip simb niŋiy,
Ñinuk Krays nup monmon yokek apiy, yip
diy kond mindakniŋ, woŋg nup ak giy,
minim tep kun ak aŋgñi mindpiyn. 8 Gor
biynimb nuk gunap biynimb tep, yand bi
timey ak pen, yip simb niŋiy dek, Jiwda
biynimb mer okok kuyip, Krays chinup di-
rep yimb gip minim tep ak aŋgñimbiyn.
9 Pen Gor miñmon gay, biynimb par okok
kuyip kunep diniŋgayn aŋgak ak pen; chin
minim kun ak nind ma niŋiy, Jiwda biynimb
gok kuyip nep diniŋgamb aŋgiy niŋnuk.
Pen Gor yip diy aŋgek, biynimb paryomb
okok kuyip aŋgñen, Krays nup dipay ak
mey, Gor wosrey giniŋ niŋayak ak gek
miseŋ niŋbun. 10 Gip kun ak biynimb nuk
kuŋay mindyakniŋ, enjol gok sek, Seytan,
Kichekiy, tap gok sek niŋiy; Gor bi gos
tipaŋgiy niŋimb ak aŋgiy niŋniŋgambay.
11 Nuk gip kun ak Biyomb chin Jiysis Krays
nup, chinup yokniŋ gos niŋak rek nep gip.
12 Pen owak rek nup gosimb niŋiy mey, Nop
Gor nup ma pirikiy, monmon aŋgniŋbun.
13 Kun ak nimbip aŋgñiraŋgen, yip timey
gey miker dipiyn ak, gos kuŋay ma niŋn-
imimb; ak nimbip biynimb tep yand aŋgiy
miker dipiyn.

Krays Biynimb Wasemb Yimb Ayip

14 Ar kun ak Bapiy nup koŋgim yimiy aŋg-
niŋbiyn. 15 Chin yikop ma mindombinup;
Bapiy yomb mindakniŋ chin kiñiŋ keykey,
semb biyoŋ man biy mindpun. 16 Nup per
aŋgniŋiy apiyn, "Biyomb key yimb mind-
pan. Kawnan nak ak, Yipiyses biynimb
nip ker mindpay gok kuyip kond mindon-
imuŋ, 17-18 Ñinak nup ma kirginiŋgiy; nup
gosimb niŋyiŋg chiŋgiy nep mindeniŋgiy.
Chiŋgiy nep mindiy mey, nirapiy biynimb
gok kuyip wasemb aypiyr rek ak giniŋgiy.
Miñ ak jakiy, am mon ak paŋg dek, kilis
mindip rek ak niŋrep giniŋgiy. Pen nand
wasemb aypan ak, pernep wasemb aypan.
Yiy akyoŋ amiy, akyaŋ amiy, akdoŋ amiy,
akdoŋ amiy gip. 19 Kun ak biynimb nand
gok kuyip gos tep ñenimin, Krays biyn-
imb wasemb ayip rek niŋiy kunep giniŋgiy.
Pen chin biynimb nep mindpun ak wasemb
aypan rek maŋgiysek niŋjun rek ma ayip.
Nirapiy bi tep key yimb mindpiyr. Pen nirip
chiŋgiy, nand wasemb aypan kun ak rek
nep ayniŋgiy apiyn."

20 Pen nimbip aŋgaysipiyn ñin ar nuk
ak. Chinup direp giniŋgamb ak, key yimb
direp giniŋgamb. Niŋiy nup aŋgniŋjun ak
pen; nuk bi key yimb ak, chin yip nep
mindiy, key yimb giniŋgamb. 21 Kun ak
biynimb Jiysis Krays nup chiŋgiy mindpun
gok, yimb nup pernep dand aranyiŋ min-
donjun! Tep.

4

Biynimb Krays Ker Gok Kiñiŋ Nokom Rek Mindpay

1 Yand Krays ker minden yip kalambis
ayey mindpiyn ak, minim yip ak niŋn-
imimb. Gor nimbip biynimb tep yand
mindeyaŋ aŋgiy dak ak, mindrep yimb giy-
iŋg mindenimimb. 2 Biynimb yomb mind-
pun aŋgiy kal ma jiwnimimb; biynimb
sayn tep gok mindenimimb. Key penpen
wasemb aypim rek, penpen direp giyiŋg
mindenimimb. 3 Gor Kawnan nimbip di
jimñiy ayek, jimñiy mindpim rek; kun giy
nep mindonjun aŋgiy gem amnimuŋ. 4 Pen
Kawnan ak nokom, chin biynimb kiñiŋ nuk
ak nokom. Nuk yip mindrep giniŋgambun
gos ak nokom. 5 Biyomb chin ak nokom.
Nup gosimb niŋep ar ak nokom. Ñiŋg
pikpun ar ak nokom. 6 Bapiy Gor ak nokom
Biyomb chin mindiy; chinup maŋgiysek
namb ay mindek, woŋg nup ak gipun. 7 Pen
Ñinuk Krays nup yokek apiy, kumiy tik-
jakiy chinup kond mindakniŋ, woŋg keykey
aŋgip rek gipun.

8 Kun ak Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

"Nuk tikjak biyoŋ amyiŋg, bi nup miluk
niŋyak gok kuyip taw dapyap ay,
biynimb nuk gok kuyip girep yimb
gak aŋgyak."

9 Nuk aranjak amnak aŋgyak kiñiŋ ak,
yergiy rek mindip? Mey man ar biy apiy
kumiy, tikjakiy aranjak amnak aŋgiy aŋ-
gyak. Yikop ak yergiy aranjak ambikop.
10 Kun ak chin niŋbun: bi man ar biy awak
anep kumiy, tip aranjak amnak semb biyoŋ.
Amiy, semb biyoŋ man biy maŋgiysek kond
mindip.
11 Pen biynimb nuk gok kuyip direp yimb
gak aŋgyak kun ak, biynimb nuk gok kond
mindakniŋ, woŋg keykey aŋgayip rek gipay
aŋgyak. Gunap aŋgayek, Jiysis minim dand
amemb woŋg ak gipay. Gunap bi Gor minim
aŋgep woŋg ak gipay. Gunap biynimb Gor
nup gosimb ma niŋbay gok kuyip minim
tep ak aŋgñimbay. Gunap biynimb nup
dipay gok kuyip kond mindiy aŋgñirep gi-
pay. 12-13 Biynimb nuk kond mindakniŋ,
woŋg keykey gipay kun ak, biynimb kiñiŋ
yand gok maŋgiysek yip niŋrep giy, jimñiy
mindrep gi dand amiy, Bapiy yip, kiyk yip
minim bap ma mindonimuŋ aŋgiy gak.
14 Gak ar kun ak mindon aŋgiy, ñapan
sikoy rek ma mindon mey, bi Gor minim
aspun aŋgiy yesek apay gok, chinup yiŋgen
diy solwara tuŋgandik mandik gip rek ak
ma giniŋgambay. 15 Niŋrep giy, biynimb gok
kuyip wasemb ay, minim niŋind yimb nep
aŋgiy, Krays nup chiŋgiy, nuk junwon rek
mindeniŋgamb; chin mumbwak ñin kind
tomb kind nuk gok rek mindoniŋgambun.
16 Kun ak chin nup chiŋgiy jimñiy mindiy,
penpen wasemb ay, woŋg chinup keykey
aŋgayip rek gon amek mey, maŋgiysek
mindrep giniŋgambun.

Krays Ker Mindpun Rek Miñ Kisenimb Ar Ak Ginjun

17 Kun ak Krays nimbip dip ak niŋiy, biyn-
imb nup ker ma mindpay gok gipay ar ak,
kirginimimb. Gos kiyk ak yipund ma gip.
18 Kiyk Bi chinup gek perper mindoniŋgam-
bun anup kirgiy, nup gosimb ma niŋjun
aŋgiy, biynimb sakiy rek ay, kisyim wip
kind ak mindpay. 19 Tap siy tap timey gun
aŋgiy, nambiŋ ma diy, tapin monmon gey
amjap.
20 Pen Krays chinup kun ak rek ginimimb
aŋgiy ma aŋgak. 21 Minim tep nimbip aŋ-
gyak ak niŋbim: biynimb nup ker mindpun
gok mind maŋgiy chin limginiŋgamb ar ak
monmon ma giniŋgambun. 22 Tap siy tap
timey ginjun aŋgiy niŋyiŋgipun ak kirgiy,
23 gos tep kisenimb ar ak niŋniŋgambun.
24 Pen Gor gek biynimb kisenimb mindon-
jun rek ayip ak, miñ kisenimb ar ak diy
mindenjun. Nind mindyiŋgipun rek kirgiy,
nuk mindrep gip rek ak mindenjun.
25 Krays biynimb nuk mindpim ak
maŋgiysek, keykey mindpim rek, mam ay
gok kuyip yesek aŋgyiŋgipim ak kirgiy,
minim niŋind gok nep aŋgnimimb. 26 Miluk
niŋmindem pumb paŋind amniŋgamb ak,
Gor nup tep ma giniŋgamb. 27 Pen monmon
gem, Seytan nimbip gos timey ñek, timey
ginimimb rek ayip ak, niŋrep ginimimb.
28 Biynimb tap siy diyiŋgipay gok siy
ma diniŋgiy; key woŋ giy tap min-
daknin, gunap biynimb yimgeprek gok
kuyip ñiniŋgiy. 29 Minim aŋgniŋ, minim
timey gunap ma aŋgnimimb. Minim teprep
biynimb niŋiy, Gor nup chiŋgrep giniŋgiy
rek aynimuŋ gok nep aŋgnimimb. 30 Gor
chinup ñin kisen ak pisnep diniŋgayn aŋgiy
niŋay, Kawnan nuk ak nind yokek apiy
yip mindpun ak, timey giy nup miker ma
ñinimimb. 31 Simbwur timey gek, kalji-
wiy, miluk niŋiy, biynimb aŋgjiwiy, minim
yomb aŋgiy gipim ak kirgiy, 32 penpen simb
niŋiy, pen dek pen dek ginimimb. Nimb
Krays ker mindem, Nop nimbip tap siy tap
timey gipim ak niŋiy kirgip rek, pen niŋiy
kirgek pen niŋiy kirgek ginimimb.

5

Melik Ar Ak Taŋgonjun

1 Nimb Bapiy Gor ñapan tep nuk mind-
pim ak, nuk gip rek ginimimb. 2 Ñinuk
Krays biynimb simb niŋimb rek ak ginim-
imb. Chinup simb niŋiy, Gor nup tap pik
simboŋgiy akaŋ opriyŋ tep ñimbay rek ak,
chinup nen mon bak biyoŋ kumak. Kun
ak rek biynimb gok kuyip wasemb ayiŋ
mindenjun.
3 Pen Gor biynimb nuk yimb mindpun
ak, mindmaŋgiy limgip rek ginjun aŋgiy,
biyn siy bi siy ginjun aŋgiy akaŋ, chinup
keynep tep giniŋgamb rek gun aŋgiy, ma
nep niŋjun. 4 Ñiñloŋ ay, kunep minim timey
yesek yesek kun ak rek ma aŋgjun. Gor bi
tep aŋgiy, yimb nup anep dand aranjun.
5 Niŋrep gipun: biynimb biyn siy bi siy
giy, monmon giy, chinup keynep tep gini-
muŋ aŋgiy niŋbay gok; tap kuyip tep gip

gok yomb rek ayek, Gor nup gosimb ma niŋbay ak mey, Gor apiymiŋay kuyip diy kond mindenimiyr rek ma ayip.

6 Biynimb Gor nup kirpay gok yiwur yomb yimb diniŋgambay. Kun ak minim monmon aŋgiy, nimbip yesek aŋgñey niŋnimimb rek ayip ak, niŋrep ginimimb. 7 Kiy yip taŋgiy, minim kuyip ak ma niŋnimimb.

8 Nind kisyimnamb okok mindyiŋgipim ak pen; miñiy Biyomb chin ak yip taŋgiy, melik ar ak mindpim. 9 Melik ar kun ak mindiy mey, yesek ma aŋgiy, timey ma giy, mindrep yimb giy mindeniŋgambun. 10 Kun ak Gor chinup niŋek tep ginimuŋ ar ak nep ginjun aŋgiy gem amnimuŋ.

11-12 Weygiy kisyim kind okok taŋgiy tap gipay ak, nimb yip ma ginimimb. Kiyk timey gipay ak; chin kun ak rek minim anep aŋgun aŋgon, nambiŋ gip. Pen biynimb kun gipay gok kuyip aŋgem, Gor nup timey gispay ak niŋniŋgiy. 13 Miñmon yapek tap maŋgiysek miseŋ niŋbun. Kun ak rek Gor melik nuk apek, tap yerip weygiy gipay ak miseŋ niŋniŋgambay. 14 Minim bap tikiy aŋgyak,

"Biynimb kisyim kind ak mindiy, sakiy giy kinjipim gok Krays nimbip sup ak puŋgip nen; tikjakim aŋgyak."

15 Kun ak biynimb gunap minim ma niŋiy, monmon gipay rek ma ginimimb. Niŋrep giy mindenimimb. 16 Biynimb timey nep gipay ñin biy, chin Gor biynimb nuk mindpun gok mindrep ginjun. Mer ak, ñin chin biy yikop siliŋ pandikniŋgamb. 17 Kun ak monmon ma ginimimb; nup tep giniŋgamb ar ak niŋiy ginimimb. 18 Ñiŋ kilis ñimbiy, sakiy ma aynimimb; Gor Kawnan ak yip nep mindyiŋ, gos tep ñimb rek ginimimb. 19 Baybol buk minim Sam apay gok penpen aŋgñiyiŋ, kamep aŋgyiŋ, minim tep nup aŋgyiŋ ginimimb. Tep gakniŋ, key niŋbim rek Biyomb chin ak nup, minim tep gunap aŋgnimimb. 20 Biyomb chin Jiysis Krays yip mindpun rek, minek minek yerer ginimuŋ ak yimb nup aŋgiy, Nop nup tep aŋgyiŋ mindenjun.

Bi Beryoŋgon Gok Kuyip Minim Aŋgak

21 Biynimb nup ker mindpun gok Krays nup gosimb niŋyiŋ, penpen direp ginjun.

22 Nimb biyn gok Biyomb ker mindpim rek, naŋgumiy sikop aŋgniŋgiy rek niŋnimimb. 23 Ar kun ak kun giy mindip: Krays biynimb gok diy kond mindip rek; bi gok biyn kiyk gok diy kond mindpay. 24 Krays biynimb nuk gok kuyip aŋgek minim nup kisen gipay rek, biyn gok, bi kiyk gok aŋgniŋgiy rek kisen giniŋgiy.

25 Pen nimb bi gok, Krays biynimb nuk gok maŋgiysek wasemb ay monmon kumak rek niŋiy, biyn nimbik gok kuyip kunep wasemb yimb aynimimb. 26 Chinup biynimb nuk gok Gor yip mindeyaŋ aŋgiy, minim tep nuk ak sek, ñiŋ ak sek gek, 27 silik kiñowiŋ akaŋ, minim sikoy gunap ma mindiy, teprep nep mindey kuyip dand amniŋgayn aŋgiy gip. 28 Nimb bi gok, biyn nimb gok kun ak rek ginimimb. Mumbwak nimb key niŋrep gipim rek kuyip ginimimb. Bi biyn kiyk wasemb aypay gok; mumbwak nokom mindpiyr rek, mumbwak kiyk key wasemb aypay. 29 Mumbwak chin ak yiruk ma niŋbun; key niŋon tep gek, tap keñmaŋgiy ñiyiŋ ñiyiŋ nep mindpun. Krays biynimb nuk kond mindip gok kun ak rek gip. 30 Yenen: chin mumbwak ñin kind tomb kind nuk gok rek mindpun.

31 Pen Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Bi gok biyn diniŋ, nonim nop kuyip kirgiy, biyn diy jimñiy mindiy, mumbwak nokom rek ayek mindpay aŋgyak." 32 Minim kun ak junj bap mindek aŋgak. Yand niŋiy aspiyn ak, Krays nuk mey junwon, chin biynimb nuk gok, ñin tomb kind okok rek mindpun. 33 Pen nimb bi gok nokom nokom, mumbwak nimbik ak key simb niŋbim rek, biyn nimbik gok kuyip simb niŋnimimb. Nimb biyn gok nokom nokom, naŋgumiy sikop kuyip, bi chin aŋgiy kuyip direp ginimimb.

6

Ñapan Gok

1 Nimb ñapan gok, nap nanim sikop aŋgniŋgiy rek niŋdinimimb. Gor aŋgak miñ tep mey ar kun ak. 2-3 Nuk aŋgak, "Nap nanim sikop kuyip direp giy, aŋgnimiyr rek niŋdinimimb aŋgak." Pen minim kun ak aŋgiy aŋgak, "Kun giniŋgambim ak kasek ma kumiy, man ar biy tapin mindiy, mindrep giniŋgambim aŋgak."

4 Pen nop nonim sikop, ñapan nimbik gok mindrep giyaŋ aŋgiy, kuyip sosim rek ma aŋgnimimb. Kun gem, yiruk gek, minim aŋgniŋgambim ak ma niŋniŋgambay. Pen

yomb giyakniŋ, gos wikrep giyiŋg, Gor minim aŋgñirep giyiŋg mindenimimb.

Biyomb Gok Sek Bi Yikop Gok Sek

5 Pen nimb biynimb biyomb dap ayey kuyip yikop woŋg giñimbim gok, Krays minim aŋgek pirikiy direp gipim rek; biyomb nimb lum ar biy gok kuyip kunep ginimimb.

6 Biyomb gok niŋmindyakniŋ gon kuyip tep gaŋ aŋgiy, woŋg ma ginimimb; Gor nup gosimb niŋbim rek, Krays nup tep ginimuŋ aŋgiy ginimimb. 7 Biynimb lum ar biy kuyip nep gispun aŋgiy ma niŋnimimb; Krays Biyomb chin ak nup woŋg gispun aŋgiy, tep gakniŋ ginimimb. 8 Nimb niŋbim: chin biynimb yomb akaŋ, biynimb yikop woŋg giñemb akaŋ; Biyomb chin anup woŋg girep goniŋgambun, chinup direp giniŋgamb.

9 Pen nimb biyomb biynimb chinup yikop woŋg giyaŋ aŋgiy dap aypim gok; kuyip direp ginimimb. Minim kilis aŋgem pirikyiŋg, woŋg ma giniŋgiy. Biyomb chin semb biyoŋ biynimb maŋgiysek kond mindip ak, biynimb gok yomb biynimb gok sikoy aŋgiy ma niŋimb. Andip andip mindpay ak niŋiy, pis bap akaŋ pis bap ma amniŋgamb.

Chim Yakam Gor Ñimb Ak Yisik Ayrep Giy Mindonjun

10 Minim aŋg day jiwniŋg gispiyn. Biyomb yimb anup chiŋgiy, nimbip kond mindakniŋ mindrep ginimimb. 11 Seytan chinup per timey giniŋg gip ak; chim yakam Gor chinup ñimb ak kinjeŋram ak ay niŋmindrep ginimimb. 12 Biynimb yikop gok yip ma penpen gispun: kichekiy malñiluk biyomb kiyk kiñiŋ keykey semb biyoŋ man biy mindiy, kisyimken tapay gok yip penpen gispun. 13 Kun ak tap penpen giniŋg aypay gok maŋgiysek ayrep giy mindiy mey; ñin kosyam mindep ak apek, kilis giy nep mindem, tap gunap nimbip giniŋgiy rek ma ayniŋgamb. 14 Kun ak Gor minim niŋind yimb ak, ler rek pimbriknimimb. Kond ñaŋgniŋgambay aŋgiy, tiŋgliys wos aypay rek, Gor nup di wiŋmiŋgan aynimimb. 15 Tomb tirup aypay rek, Gor yip jimñiy mindep minim tep ak dand amnimimb. 16 Kandiŋ teŋgiypay rek, chinup kond mindeniŋgamb aŋgiy nup gosimb niŋmindem mey; nuk gek Seytan yakam nuk mon rek yinakniŋ ñaŋgniŋgamb gok pisnep suŋgniŋgamb. 17 Wis wos band aypay rek, Gor nimbip simb niŋiy dip gos ak, di jun biyoŋ aynimimb. Baynat kind dand ambay rek, Gor Kawnan nimbip minim ñimb ak dand amnimimb. 18 Kawnan nuk gos ñakniŋ, Gor nup minim ar keykey aŋgniŋyiŋg mindenimimb. 19 Yip kunep ma kirginimimb. Gor nup aŋgniŋem yip kond mindakniŋ, ma pirikiy, minim tep weygiy mindyiŋgip ak biynimb gok kuyip monmon aŋgñinim. 20 Minim kun ak nep aŋgraŋgenik yip kalambis ayeyak mindpiyn ak pen, nup aŋgniŋem ma pirikiy monmon aŋgñinim.

Minim Day Won Gunap

21 Pen yand yergiy rek mindpiyn ak, mam tep chin Tikiykas, bi Gor nup woŋg girep gip ak, amjakiy nimbip aŋgñiniŋgamb. 22 Mindpiyn rek, woŋg gipiyn rek am aŋgek niŋiy, gos sek mindenimimb.

23 Bapiy Gor apiymiŋay nimbip kond mindrikniŋ, kuyipapiy gosimb niŋiy, biynimb kuyipapiy gok wasemb aymindenimimb. 24 Pen Gor nimbip biynimb Biyomb chin Jiysis Krays nup wasemb ayiŋ nep mindpim gok, simb niŋiy direp yimb ginimuŋ.

PIYLIYPAY
Pol Piyliypay Biynimb Kuyip Minj Tikak.
Minim Nind Niŋep

Pol minj Piyliypay kuyip tikak biy, nuk nind am miñmon sikoy Piyliypay Masedoniya propens namb ak Gor minim aŋgñek, biynimb kun okok gunap Krays nup diy mindrep giyak. Kisen pen am miñmon bap Gor minim aŋgñek, nup kalambis ayak. Kalambis ayey mindakniŋ, minim bap aŋgyak, "Piyliypay biynimb kuyip minim yesek ar gunap aŋgñey, timey giniŋg gispay aŋgyak." Kun aŋgey niŋiy, kuyip aŋgen minim yesek kun gok ma diy, mindrep giyaŋ aŋgiy, minj kun biy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-11.
- Pol nuk Krays minim tep woŋg ak giyiŋgip rek, minim aŋgak ak mindip, chapta 1:12-26.
- Jiysis Krays minim tep ar ak kisen giy, gem amnimuŋ aŋgak minim ak mindip, chapta 1:27–2:18.
- Pol, Timotiy yip, Epaprodaytas yip kuyip nimbip ker yokniŋgayn aŋgak minim ak mindip, chapta 2:19-30.
- Jiysis chinup aŋgiy kumak ak nup, chiŋgrep giy mindem, biynimb nup miluk niŋbay gok, minim aŋgey ma dinimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 3:1–4:9.
- Pol biynimb Jiysis Krays ker Piyliypay mindeyak gok, nup maniy yokeyak, kuyip tep aŋgak minim ak mindip, chapta 4:10-20.
- Minim aŋg jiwyiŋg, "Nimb mindpim" aŋgak minim day won ak mindip, chapta 4:21-23.

1 Yand Pol. Timotiy chirmiŋay Jiysis nup woŋg gipur rek, nuk ap mindakniŋ, nimbip minj tiksipiyn. Biyomb nimbip Gor minim aŋgñimbay gok sek, biyomb diykon gok sek kuyip nep ma aspiyn; Piyliypay biynimb Krays Jiysis ker mindpim gok maŋgiysek aspiyn. 2 Gor apiymiŋay nimbip simb niŋiy, kond minder, mindrep ginimimb.

Pol, Gor Nup Tep Aŋgak

3-5 Nimb Gor nup dipik ñin ak tikiy, minim nup ak biynimb gok kuyip aŋgñi dand apiy, aŋgñiyiŋg nep mindpim. Kun ak yand gipiyn rek gem, yip tep gek, nimbip sakiy ma gipiyn. Gor nup tep aŋgiy apiyn, "Piyliypay biynimb kuyip kond mindenimin apiyn." 6 Yand niŋbiyn: Gor nimbip dak ak mey, ma kirginiŋgamb; nimbip kond mind dand amiy, Ñinuk Jiysis Krays nup aŋgayak ñin yomb ak winiŋgamb.

7-8 Gor niŋimb: yand Jiysis Krays binuk ak, nimbip wasemb aypiyn. Nuk chinup jimñiy kond mindip ak, minim tep nup ak aŋgñiraŋgyiŋg akaŋ, kalambis mindyiŋg akaŋ, nimbip ma sakiy gipiyn; gos niŋyiŋg nep mindpiyn.

9 Gor nup per aŋgniŋiy apiyn, "Piyliypay biynimb nip gosimb niŋbay gok kuyip, kond mindenimin; wasemb ayep ar ak sek, miñ tep nand yerip yerip mindip ak sek niŋrep giniŋgiy apiyn." 10-11 Kun ak ar akay tep, ar akay timey ak, niŋrep giy; Jiysis Krays nimbip kond mindakniŋ, tep ar ak nep gi mindem mey; biynimb gok niŋiy, Gor nup yimb ak dand araniŋgambay. Pen Gor nimbip biynimb suŋ-tep yand aŋgyiŋg mindakniŋ, Jiysis Krays andkind winimuŋ.

Jiysis Minim Tep Ak Yomb Amnak

12 Pen mam ay sikop niŋim! Krays minim tep ak ma niŋyaŋ aŋgiy, yip kalambis ayak ak pen, kalambis mindpiyn rek, minim kun ak amiy yomb amimb miñmon Rom biy. 13 Biyn bi gapman biyomb Siysa nup woŋg giñimbay gok, biynimb yikop gok kuŋaynep, yand Jiysis minim ak nep aŋgñiraŋgen, yip kalambis aypay ak niŋbay. 14 Pen kalambis mindiy ma pirikiy, Jiysis minim nup monmon aŋgñimbiyn ak, mam ay gunap niŋiy kunep aŋgñispay. 15 Gunap Gor yip kond mindakniŋ, monmon aŋgñimbiyn rek niŋiy, miluk yapek, chin kunep gon yimb yomb mindeŋ aŋgiy, aŋgñirapay. 16 Gunap pen, yip wasemb ay, Pol Krays minim tep ak kilis giy aŋgip rek aŋgun aŋgiy aŋgñirapay.

17 Biynimb yip miluk niŋiy aŋgñirapay gok apay, "Pol kalambis mindip ak mind timey yimb gaŋ aŋgiy," yimb yomb diniŋg nep aŋgrapay. 18 Pen ak minim ma mindip; Krays minim tep ak aŋgñey okok amjap ak niŋen, yip tep yimb gip.

Krays Yip Nep Mindeniŋgayn

19 Biynimb gunap yip miluk niŋbay ak
pen, yand niŋbiyn ak, nimb Gor nup aŋg-
niŋ mindem, Kawnan nuk ak yip kond
mindek, yip yikop wisikyokeniŋgambay
amniŋgayn. 20 Pen yip tep gip ak, yip
pikayniŋgambay akaŋ, yerer giniŋgambay
ak; Gor nup miñiy chiŋgrep gipiyn rek
chiŋgen mey, yimb nup araniŋgamb. Pen
mindrep giy, minim nup aŋgrep gen, biyn-
imb gok yimb nup ak dand araniŋgambay.
21 Biy mindiy, Krays binuk mindpiyn ak pen;
kumiy amiy, nuk yip perper mindeniŋgayn.
Kun ak kumniŋgayn akaŋ, mindeniŋgayn
ak ma niŋbiyn. 22 Pen biy mindiy, Krays
woŋ nup gunap sek ginim rek ayniŋgamb.
Kun ak, gos yip omiŋal wip. 23 Kumiy am
Krays yip minden, yip tep gipkop ak pen;
man ar biy mindiy, nimbip kond minden,
mindrep ginimimb aŋgiy niŋbiyn. 24-25 Kun
ak yand key niŋbiyn ak, ma kumniŋgayn;
nimbip kond minden, Gor nup gosimb ak
niŋrep giy, tep gakniŋ mindeniŋgambim.
26 Kun ak nimb mindpim ak tip amjaken,
nimbip tep gek, Jiysis Krays yimb nup ak
dand araniŋgambim.

Kuyip Ma Piriknimimb

27 Yip yerer giniŋgamb ak ma niŋbun rek;
Jiysis Krays minim tep ak niŋrep giy, min-
drep ginimimb. Kun geniŋgambim, yand
mindpim ak niniŋgayn akaŋ, akniy minden
minim apek, Gor woŋ ak jimñiy giy, min-
drep gispay aŋgiy niŋniŋgayn. 28 Pen biyn-
imb nimbip girimey gipay gok niŋiy, ma
piriknimimb. Jimñiy mindiy ma pirikem,
Gor ñin ar ak mindpay rek, kuyip tap bap
ginjun rek ma ayip; chin key minim yomb
diniŋgambun aŋgiy, nimbip kirginiŋgam-
bay. 29-30 Gor nimbip dek, Krays biynimb nuk
mindpim ak; biynimb nup ma dipay gok gey
kosyam mindpim. Kun ak yand binuk min-
den niŋiy, timey gipay rek, nimbip gispay.
Nimb yip minden yip timey geyak, kosyam
mindyiŋgipiyn ak niŋbim. Miñiy kunep,
yip timey gipay rek, biynimb gunap nimbip
aŋgñey niŋbim.

2

Mam Ay Gok Kuyip Simb Niŋjun

1 Krays nimbip simb niŋiy dek mey, gos
kuŋay ma niŋiy, mindrep gipim. Kawnan
nuk ak yip mindiy, mam ay gok kuyip
wasemb aypim. 2 Kun ak gi tep gipim ak
pen, gos ar nokom niŋiy, jimñiy mindem
mey, yip tep yimb giniŋgamb. 3-4 Chin
nep biynimb yomb mindiy, mindrep gin-
jun aŋgiy gos ak ma niŋnimimb; biynimb
gunap kunep mindrep giyaŋ aŋgiy gos ak
niŋnimimb. Nimb pen, biynimb tam okok
rek mindiy, biynimb gunap kuyip yimb ak
dand aranimimb.

Krays Yimb Nuk Key Ma Dand Aranak

5 Kun ak biynimb yomb mindon aŋgiy ma
aŋgnimimb; Krays gos niŋiy gak rek ak gin-
imimb. 6 Jiysis Krays Gor mindip rek mindip
ak pen, nuk Nop nup nembnemb giy, andip
andip mindor aŋgiy ma gak. 7 Nuk bi
yikop woŋ giñemb rek minden aŋgiy mey,
aŋgek; Gor Kawnan ak gek, biyn Mariya nup
tikak. Tikek yomb giy, gos yand key niŋiy
giyn aŋgiy ma gak; 8 Nop aŋgak rek nep
gi dand amnakniŋ, nup bi timey tap yikop
bap rek, mon kiros bak biyoŋ ñaŋgrimbik
ayeyak kumak. 9 Gak kun ak, Nop nup dand
miñmon nuk biyoŋ amiy, yimb nup ak dand
yiy ar biyoŋ aranak ak mey; 10 kisen biynimb
maŋgiysek: semb biyoŋ, man biy; kumyak
gok, mindeniŋgambay gok; enjol, kichekiy,
tap gok koŋgim yimiy, 11 Nop nup yimb ak
dand aranyiŋ, Ñinuk nup Biyomb mindip
aŋgiy miseŋ aŋgniŋgambay.

Sup Melik Rek Mindonjun

12-13 Kun ak Piyliypay biynimb Krays ker
mindpim gok. Nimb yip mindiy, minim
aŋgen niŋiy giyiŋgipim rek, miñiy akniy
mindpiyn ak, kunep ginimimb. Nuk
nep nimbip kond mindakniŋ, nup tep
giniŋgamb ar ak gun aŋgiy gipim ak mey;
niŋrep yimb giy, Biyomb nimbip dip anup
ma kirginimimb. 14 Miluk ma niŋiy, penpen
ma aŋgnimimb; kapkap jimñiy mindem
mey; 15-16 biynimb yikop mindrep ma gipay
gok kuyip, minim tep ak aŋgem, niŋind
yimb apay aŋgniŋgambay. Kun ak Krays
andkind winiŋgamb ñin ak, Gor minim tep
nimbip per aŋgñimbiyn ak, aŋgen pikiy
pikek ma amimb, niŋiy ar kun ak gipay
aŋgiy, miñmiñ yimb giniŋgayn.

17 Nimb Gor nup gosimb niŋbim ak,
nup tap simboŋg ñey tep gip rek ak gip.
Pen nimbip per aŋgñimbiyn ak niŋiy, yip
pikayey likañ yowniŋgamb ak, minim ma

mindip. Ak yikop chin Jiwda biynimb ñiŋ
wayn ak diy, tap pik nup simboŋgipun
ar ak soŋgon amek, Gor nup sesek sim-
boŋ ñon, nup tep gip rek giniŋgamb ak
niŋiy, miñmiñ giniŋgayn. 18 Kun ak yip
pikayeniŋgiy, nimb kunep, miñmiñ giyiŋ
tep gakniŋ mindenimimb.

Timotiy Mindpim Ak Niniŋgamb Aŋgak

19 Nimb mindrep gipim akaŋ, yergiy rek
mindpim ak ma niŋbiyn. Biyomb Jiysis
yaw aŋgek, Timotiy nup yoken am nimbip
niŋiy apiy, minim kun ak aŋgek, yip tep
ginimuŋ. 20 Timotiy bi tep, yand nimbip
simb niŋbiyn rek niŋimb. 21 Bi gunap kun
ma gipay; gos kiyk keynep niŋiy, Jiysis
Krays nup gosimb ak ma niŋbay. 22 Pen
nimb niŋbim: Timotiy bi tep yimb. Nuk
yip kondek, bi apiymiŋay rek Jiysis minim
tep ak aŋgñirapur. 23 Maŋ mindip kalam-
bis mindpiyn ak; minim aŋgey niŋiy, yip
yerer giniŋgambay minim ak nup aŋgen,
am nimbip aŋgñiniŋgamb. 24 Pen yand
niŋbiyn ak maŋ mindip, Biyomb ak yip
kond mindakniŋ, yand kunep mindpim ak
niniŋgayn.

*Epaprodaytas Mindpim Ak Niniŋgamb Aŋ-
gak*

25 Pen nimb mam chin Epaprodaytas nup
aŋgyokem apiy, yip kond mindakniŋ, Gor
woŋ ak jimñiy gipur. Pen miñiy tapin
mindpur aŋgiy, nup aŋgyoken tip ak and-
kind jap. 26 Nuk nimbip am niŋiyn aŋgiy,
simb niŋimb ak pen; nup simb gip ak mey;
nup tap gip aŋgey niŋbik ak. 27 Nup tap
yomb gek, mer kumak kun ak, Gor nup
simb niŋiy, gek jak amnak. Pen nup nep
mer; yip kunep simb niŋak ak mey, gek
jakamnak. Mam bap kumbikop ak, yip
simb yimb gakniŋ mindembinip. 28 Kun ak,
Epaprodaytas nup kasek yoken amjakek,
nimbip tep gakniŋ mey, gos kuŋay niŋbiyn
rek ma niŋnim.

29-30 Nimb nind paryomb okok mindem, bi
yip kondep bap ma mindek, bi nimb kun ak
aŋgenbik, Krays woŋ ak giyn aŋgiy, ap yip
kond mindiy, mer kumak. Kun ak amjakek,
Gor nup woŋ gip mam ak asaw aŋgiy, nup
miñmiñ yimb ginimimb.

3

*Jiysis Nup Chiŋgiy Nep, Gor Biynimb Suŋ-
tep Nuk Mindeniŋgambay*

1 Mam ay sikop. Nimbip minim bap
sek aŋgniŋ gispiyn. Gor ker mindpim
rek miñmiñ ginimimb. Minim nimbip
nind aŋgnik ak, tip ak aŋgiyn aŋgen yip
miker ma gip. Tip ak aŋgen mindrep
geniŋgambim mey, chinup maŋgiysek tep
giniŋgamb.

2 Bi nimbip kumbak tikiy nep, Gor biyn-
imb nuk mindeniŋgambim aŋgiy, per yesek
apay gok; nimbip gey apyap piknimimb
rek ayip. Minim kiyk apay kun ak ma
niŋnimimb. 3 Chin mey, Gor biynimb nuk
yipund giy mindpun. Yenen: Kawnan nuk
ak yip mindiy, Ñinuk Jiysis nup chiŋgiy
tep gakniŋ mindpun ak, Gor biynimb nuk
mindpun aŋgiy, niŋrep gipun.

4-5 Pen yand kumbak tikpay minim ak
aŋgniŋ, kunep apnip. Yand bi Jiwda
yipund giy. Yip tikiy ñin onep jiy ak
mindiy, kumbak ak tikyak. Basind yes
chin Yisrel, ñinuk kisen Benjamen kiñiŋ ak
mey, yand mindpiyn. Pen Jiwda low minim
apay ak; yand bi Peresiy mindenik rek,
minim kun ak niŋrep giy mindyiŋgipiyn.
6 Jiwda minim chin kun ak, niŋdand amiy
kalrimey jiwiy, biynimb Jiysis ker gok kuyip
niŋiy, girimey yimb giyiŋgipiyn. Chin
Jiwda biynimb low minim siskoy keykey
apun gok niŋyiŋgipiyn rek, biyomb gok yip
pen aŋgniŋgiy rek ma ayak. 7 Pen kisen gos
niŋiy, giyiŋgipiyn ar kun ak niŋrep giy ma
giyiŋgipiyn ak niŋiy, Krays nup chiŋgiyn
aŋgiy, tap chin Jiwda kilrimey giyiŋgipun
kun gok kirginik. 8 Pen tap yerer gipun,
gos yerip yerip biynimb niŋbay gok niŋen,
tap day day rek ayek; Gor nep yip Jiysis
Krays bi nup bap aŋgnimuŋ aŋgiy, tap
yikop gok kirgiy, nup chiŋgipiyn. 9 Jiwda
low minim apay ar ak gen amnimuŋ ak
pen, yergiy keynep giy, Gor bi suŋrep nuk
mindeniŋgayn? Nop chinup gos tep ñek,
Ñinuk nup gosimb niŋon mey, chinup dip.
Biynimb gunap low minim ar ak gon amek,
chinup diniŋgamb aŋgniŋgambay ak pen,
maŋgiysek kindik giniŋgiy rek ma ayip ak,
Gor kuyip yergiy niŋek, tep giniŋgamb.
Biynimb Ñinuk nup dipay gok nep, biynimb
suŋ-tep nuk mindeniŋgambay. 10-11 Kun ak

kumiy tip ak tikjaknim gos ak yomb ginimuŋ aŋgiy, Krays chinup direp gip rek, niŋrep giyn aŋgiy niŋbiyn. Nuk kumiy kilis mindek, tikjakak ak niŋrep giy, tip miker yomb diyiŋ mindrep gak ak niŋrep giy; nuk kumak ñin ak, yand yip kumnik rek ayip ak, niŋrep ginim aŋgiy niŋbiyn.

Pol Mindrep Giyn Aŋgiy Nep Gos Niŋyiŋgip

12-13 Mam ay sikop. Krays Jiysis chinup biynimb nuk gok dak ak pen, gos yand niŋbiyn ak; Gor mindrep yimb ginimimb aŋgip rek, ma mindpiyn. Pen aŋgip rek mindenim aŋgiy niŋbiyn ak mey; giyiŋgipiyn ak sakiy giy, am Gor yip mindenim aŋgiy gen amjap. 14 Biynimb puŋgrikind yimb aŋgiy am tap wiyn giy dinjun apay gok, gos nokom kun ak niŋiy, kilis giy nep amiy mey, wiyn giy tap dipay. Kun ak rek, am Gor yip per mindenim aŋgiy, Krays nup gosimb nokom niŋiy, kilis giy gen amjap. 15 Chin biynimb Gor nup chiŋgrep gipun gok maŋgiysek, gos kun ak rek nep niŋjun. Pen minim ar gunap gos key niŋeniŋgambim, Gor nimbip gos yipund giy niŋep ak yomniŋgamb. 16 Pen minim tep niŋiy dipun gok pisnep diy, niŋrep giyiŋ gon amnimuŋ.

17 Mam ay sikop. Yand gipiyn rek gi dand amiy, biynimb kun ak rek gey amimb gok niŋiy, kuyip dinimimb. 18-19 Pen biynimb chin gipun rek ma gipay gok, kuŋay mindpay. Nimbip minim kun ak nind aŋgnik ak pen, miñiy kunep mindrep ma gipay rek niŋen, yip simb yimb gip. Gos kiyk key amimb rek gun aŋgiy, Gor nup kirpay. Kiyk nambiŋ ma diy, yimb kiyk keynep dand araniy, tap man ar biy nep gos niŋiy, Jiysis chinup aŋgiy kumak ak nup, miluk niŋbay rek, miñmon timey mon key yinjap ak amniŋgambay. 20 Pen miñmon chin ak, Gor miñmon biyoŋ. Biyomb chin Jiysis Krays biynimb simb niŋiy dip ak apiy, chinup dand miñmon kun biyoŋ amniŋgamb aŋgiy, kond mindpun. 21 Nuk Bi kalrimey yimb yerip yerip giniŋg, giniŋgamb. Chinup gek, mumbwak nindnimb kuyiŋ yowip ak kirgiy, mumbwak kisenimb tep nuk rek ak diy mindoniŋgambun.

4

Mindrep Ginimimb

1 Biynimb tep yand gok. Paryomb akniy mindiy, nimbip gos niŋen yip simb gip. Gor nup minim tep aŋgñinik rek niŋbim ak, yip tep gip. Minim tep kun ak ma kirginimimb.

2 Yiwodiya yip Sintikiy yip. Yand nirip aspiyn: nir Biyomb chin anup gosimb niŋbiyr rek; penpen ma aŋgiy, jimñiy mindenimiyr.

3 Pen bi yand yip jimñiy woŋg gipur ak nip aspiyn: "Biyn omiŋal kun ak kuyip kond mindenimin, mindrep ginimiyr." Nind biyn omiŋal kun ak, yand ak, Kilemend ak, biynimb gunap sek Gor yimb kuyip buk permindep biyaŋ tikayak gok; Gor woŋg ak jimñiy giyiŋgipun.

4 Gor nup gosimb niŋiy, miñmiñ giyiŋg mindenimimb. Tip ak nimbip aspiyn: miñmiñ giyiŋg mindenimimb! 5 Biyomb ak maŋ asaw. Mindrep giy, biynimb sayn tep kun gok key yimb mindenimimb. 6 Nimbip yerer gek, gos yomb ma niŋnimimb; Gor nup aŋgniŋyiŋg, tep aŋgyiŋg mindem mey, 7 nuk gek Ñinuk Krays nup chiŋgrep giy mindiy, gos kuŋay ma niŋiy, kapkap mindrep yimb giniŋgambim.

8 Mam ay sikop. Minim bap sek aŋgniŋ gispiyn. Gos gunap ma niŋnimimb. Pen:
tap yerip ak niŋind yimb;
tap yerip ak biyomb tep gok gipay;
tap yerip ak tep;
tap yerip ak gep;
tap yerip ak suŋ-tep;
tap yerip ak biynimb niŋey tep gip;
tap yerip geniŋgambim, biynimb niŋey tep giniŋgamb, tap kun gok nep gos niŋyiŋ mindenimimb.

9 Tap yerip nimb yip mindiy gen niŋbik ak, minim yerip aŋgen niŋbik ak; niŋbik rek nep ginimimb. Kun geniŋgambim, Gor yip nep mindiy mey; nuk gek gos kuŋay ma niŋniŋgambim.

Piyliypay Biynimb Pol Nup Tap Ñeyak, Miñmiñ Gak

10 Yand aŋgnik-eŋ, yip sakiy gipim aŋgniŋnik ak pen, kinjeŋ ma mindek, yip maniy tap gok ma yokpik. Pen miñiy yokpim rek, yip gos niŋyiŋ mindpim ak niŋiy, Biyomb chin ak nup miñmiñ yimb gispiyn. 11 Ñin gunap yikop mindpiyn gos ak niŋiy ma aspiyn; yip yerer giniŋgamb ak, minim ma mindip. 12 Ñin gunap tap kuŋay mindip, ñin gunap ma mindip. Mindip ñin gok ñimbiyn; ma mindip ñin gok yikop

mindpiyn. Gip kun ak tap kuŋay mindek
akaŋ, ma mindek gos yomb ma niŋbiyn.
13 Pen Biyomb ak yip kond mindiy kilis ñimb
ak mey, yip yerer ginimin aŋgniŋgamb ak
giniŋgayn.
14 Pen yip tap ñimbim kun ak, tep yimb
ñimbim. 15 Nimb niŋbim: Masedoniya
propens kirgiy, Gor minim aŋgñi taŋgy-
iŋgipiyn ñin ak, Gor biynimb nuk mindeyak
okok, gunap yip tap ma yokyiŋgipay. Nimb
Piyliypay biynimb nep yip yokyiŋgipim.
16 Pen am Tesalonayka mindenik ñin ak, yip
nind ak tap yokiy, kisen ak yokiy gipik.
17 Pen tap nen ma aspiyn; gos nimbik
key niŋiy, tap monmon ñem, Gor nimbip
miñmiñ yimb ginimuŋ aŋgiy aspiyn.
18 Pen bi nimb Epaprodaytas nup tap ñem,
dap yip ñek mey, mindrep gipiyn. Tap
ñiŋemb chech tap yand gok, miñiy kuŋay
yimb mindip. Yip yokpim kun ak, Gor
nup tap daŋgiy ñey, kuyrep apek nup tep
giyiŋgip rek ak gipim. 19 Nimb Biyomb Jiysis
Krays ker mindiy, yip tap yokpim ak, Nop bi
gin yimb ak nimbip kond mindiy, tap yerip
tikdinimuŋ gok ñinimuŋ.
20 Kun ak Bapiy yomb ak nup nep, yimb
dand aranjun. Tep.

Minim Day Won Gunap

21-22 Biynimb Krays Jiysis ker biyomb Siysa
yip mindpay gok, yip apay, “Kuyip mind-
pay akaŋ aŋgiy, aŋgniŋnimin apay.” Kun
ak mey, Gor biynimb nuk mindpun gok
maŋgiysek, nimbip Krays ker mindpim gok,
“Nimb mindpim?” aspun.
23 Minim aŋgjiwpiyn. Biyomb chin Jiysis
Krays nimbip kond mindonimuŋ.

KOLOSIY
Pol Kolosiy Biynimb Kuyip Minj Tikak
Minim Nind Niŋep

Biynimb gunap minim tep ak aŋgñek Kolosiy biynimb Krays nup chiŋgyak. Kisen Pol kuyip kond mindiy minim aŋgñirep giyiŋgip. Pen bi Gor minim aspun aŋgiy yesek aŋgyak gunap, Kolosiy biynimb Krays ker mindeyak gok kuyip aŋgyak, "Gor ker mindniŋ, kumbak tikiy, tap ñiŋemb tap gok asikrep giy, tap yesek okok aŋgniŋnimimb aŋgyak."

Kun aŋgey, Pol minj biy tikyokiy aŋgak, Krays nep tap okok maŋgiysek gayek mindip ak mey, tap yikop yesek okok ma aŋgniŋnimimb. Krays nep chinup di Nop yip jimñiy aynimuŋ rek mindip ak, nup nep aŋgniŋnimimb aŋgiy minj tikiy aŋgñirep gak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-8.
- Krays nep Biyomb yimb. Nuk nep biynimb gok kuyip di Nop yip jimñinimuŋ rek mindip aŋgak minim ak mindip, chapta 1:9–2:19.
- Gor gek Krays biynimb nuk aypim ak; monmon giyiŋgipim rek ma ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 2:20–4:6.
- Minim aŋg day jiwniŋg aŋgak minim ak mindip, chapta4:7-18.

1-2 Yand Pol. Bapiy Gor yip ñinen aŋgek, bi Jiysis Krays nup minim dand amemb ak mindpiyn. Pen miñiy mam chin Timotiy yip mindiy, nimb biynimb Krays nup chiŋgrep gipim gok minj tiksipur.

Bapiy Gor, nimbip mam ay Kolosiy mindpim gok simb niŋiy, kond mindrep ginimuŋ.

Pol Gor Nup Lotiw Giy Tep Aŋgak

3-4 Pen chir minim bap niŋbur ak, nimbip apay, "Jiysis Krays nup gosimb niŋiy, biynimb nup gok maŋgiysek wasemb aypay apay." Kun aŋgey, chir niŋiy, per Biyomb chin Jiysis Krays Nop nup, nimbip nen aŋgniŋyiŋg, tep apur. 5 Yenen: Jiysis Krays minim tep yipul yimb ak, miñmon nimbip okok amek dipik ak mey, chinup simb niŋiy dip rek, direp giniŋgamb miñmon nuk biyoŋ aŋgiy, niŋrep giy gos sek kond mindpim.

6 Pen minim tep kun ak miñmon nimbip okok nep ma dand ambay; miñmon okok kind kind amjap. Amnakniŋ mey, kiyk kunep niŋiy, miñ tep gipim rek ak gispay.

7 Bi tep chin Epapras, woŋg yand gipiyn rek giyiŋg, nimbip Krays minim tep aŋgñimb ak, biy apiy aŋgak, 8 "Gor Kawnan ak kiy yip mindakniŋ, Krays biynimb nuk gunap kuyip wasemb aypay aŋgak."

Pol Gor Nup Aŋgniŋiy Aŋgak, Nand Gey Nip Chiŋgrep Giniŋgiy Aŋgak

9 Aŋgek, Timotiy chir niŋiy, nimbip nen Gor nup per aŋgniŋbur. Pen chinup tep giniŋgamb ak mey, Gor Kawnan ak nimbip gos tep yimb ñonimuŋ, niŋrep giy, gos nuk ñiniŋgamb ar ak nep giniŋgambim. 10 Nimbip gos tep kun ak ñek, Gor miñ tep nup ak niŋrep giy mey, Biyomb chin anup tep giniŋgamb ar ak gem amniŋgamb. 11-12 Pen Biyomb yimb ak nimbip kond mindek, miker gunap apek gos kun ak ma niŋiy, chinup dek biynimb nuk mindpun aŋgiy gos sek mindiy, nup tep aŋgyiŋg nep mindenimimb. 13 Seytan, bi kisyim kind okok ken mindip ak, chinup tiwniŋg wos yimb giyiŋgip ak pen; Gor Ñi tep nuk ak chinup wisik yokek, miñiy biynimb nuk mindiy, melik kind okok ken mindpun. 14 Nuk nep mey, chinup nen kumiy, tap siy tap timey ginuk gach ak wiykyokak.

Gor Ñinuk Biyomb Yimb

15 Nop Gor nup miseŋ niŋjun rek ma ayip ak pen; Ñinuk mey Nop rek mindip. Biynimb tap okok maŋgiysek kayaŋ rek mindip; Jiysis nuk koyoŋ mindiy mey, tap kun gok maŋgiysek kond mindip. 16 Tap semb biyoŋ, man biy; tap windin niŋbun gok, windin ma niŋbun gok; enjol, Seytan, chip kawnan, chipday, malñiluk, kichekiy tap okok maŋgiysek nuk nep gayak. Gayak kun ak yimb nuk araniŋgamb. 17 Miñmon ma alwol gayak ñin ak, nuk mindek. Miñiy nuk yip jimñiy, biynimb tap yerip okok mindrep giniŋgamb. 18 Nuk jun won rek mindamb, chin biynimb nuk gok, ñin kind tomb kind nuk gok rek mindpun. Nuk kiñiŋ giy kumiy

tip tikjakak ak mey, tap yerip yerip mindip
gok kayaŋ rek mindip; nuk Biyomb yimb
koyoŋ mindip. 19 Yenen: Gor gos nuk key
niŋiy gek, Ñinuk nundkaw rek nep mindiy,
20 mon kiros bak biyoŋ likañ yapek kumiy,
biynimb akaŋ, tap yerip yerip semb biyoŋ
man biy mindip gok, Gor yip jimñinimuŋ
rek ayip.

21 Nimb nind tap siy tap timey giy, pary-
omb okok rek mindiy, Gor biynimb ñaŋgep
nuk mindyiŋgipim. 22 Miñiy pen Ñinuk ku-
mak rek, nimbip di jimñiy ayek, Gor niŋek
minim bap ma mindip; biynimb suŋ-tep
nuk gok mindpim. 23 Pen nimbip diniŋgamb
minim tep ak ma kirgiy, direp gipim rek
di mindiy, nup pisnep chiŋgiy gem am-
niŋgamb ak; biynimb tep nuk anep min-
deniŋgambim. Minim tep nimbip aŋgey
niŋbim kun ak, nimbip nep mer, biynimb
miñmon okok kind kind aŋgñey amnak.
Yand Pol kunep woŋg ar kun anep gipiyn.

Pol Kolosiy Biynimb Kuyip Woŋg Giñak

24 Yand nimbip nen woŋg kun ak gen
yip kalambis aypay ak, minim ma mindip;
Krays chinup diniŋg, yiwur yomb yimb ak
diy kumak. Kun ak chin kiñiŋ nokom mind-
pun rek, yand biynimb nup ker mindpay
gok kuyip, woŋg aŋgayak rek giy miker
diniŋgayn ak, minim ma mindip.

25 Gor nep yip aŋgek, nimbip biynimb
Krays ker mindpim gok, direp giniŋg
minim tep nup ak aŋgñirep gipiyn.
26-27 Minim teprep kun ak ma niŋyiŋgipay
ak pen; miñiy Gor gos nuk key niŋiy,
biynimb nup ker gok gos ñek; Krays chin
yip nep mindeniŋgamb rek, chin am nuk
yip mindrep giniŋgambun minim ak niŋrep
giy mey, yip aŋgek nimbip biynimb Jiwda
mer gok sesek aŋgñimbun. 28 Kun ak mey,
biynimb okok monmon, Krays biynimb tep
nuk mindey, Gor ñin ar ak ayjun aŋgiy,
kuyip minim yipul kun ak aŋgñirep gipun.
29 Ar kun ak nep, Gor yip kond mindakniŋ,
kilis giy woŋg gi mindpiyn.

2

*Nimbip Minim Yesek Aŋgniŋgiy Ak Ma Din-
imimb*

1 Nimb Kolosiy biynimb gok diy, Leyo-
diysiya biynimb gok diy, biynimb jomluk
yip ma niŋbim gok diy mindrep ginim-
imb aŋgiy, woŋg kilis giy gipiyn. 2 Kun
ak nimb maŋgiysek gos sek mindiy, pen-
pen wasemb ay, gosimb tep niŋiy mey,
minim tep ma niŋyiŋgipay ak niŋrep yimb
giniŋgambim. Minim nind ma niŋyiŋgipay
kun ak mey, Krays minim tep ak nep. 3 Gos
timund teprep ak nuk yip mindip. Biynimb
nup chiŋgniŋgambay gok gos tep ñek, Gor
gosimb tep nup ak niŋrep giniŋgambay.

4 Pen biynimb gunap tom giyiŋg, minim
tep ar ak aspun aŋgey, minim yesek kiyk
ak niŋnimimb rek ayip ak; nimbip aŋgrep
gispiyn. 5 Yand miñmon paryomb biy mind-
piyn ak pen, gos yand ak nimbip ker am-
nakniŋ, niŋyiŋg mindpiyn. Pen nimb Krays
nup gosimb niŋyiŋg, jimñiy mindpim ak,
yip tep gip.

Minim Yesek Ak Ma Dinimimb

6 Nimb Jiysis Krays nup gosimb niŋiy,
Biyomb chin aŋgiy niŋbim ak mey; ar kun
ak nep niŋiy gem amnimuŋ. 7 Nup chiŋgrep
giy, minim niŋind yimb nimbip aŋgñeyak
dipik ak direp giy, Gor nup tep aŋgyiŋg nep
mindenimimb.

8 Pen niŋrep ginimimb. Biynimb gunap
nimbip, Gor nup gosimb ak niŋbim ar ak
kirgiy, gos chin niŋbun ar ak niŋyaŋ aŋgiy,
nimbip nembnemb gi dand kind kiyk okok
amey, minim tep ak tip niŋun aŋgiy kosyam
niŋnimimb rek ayip. Yenen: kiyk Krays
minim yipund giy ak ma apay; biynimb
aŋgñiyiŋgipay ar ak niŋiy, Seytan layn
nuk miseŋ ma niŋbun gok minim ak apay.
9 Krays mumbwak sek ak pen, Gor mindip
rek yipund giy yimb mindip. 10 Nuk nep
gek nup chiŋgiy, Gor biynimb nuk yipund
giy yimb mindpim. Nuk nep mey, Biyomb
yimb. Biynimb yomb, enjol yomb, tap
simboŋgipay yomb gok maŋgiysek beŋ nup
okok mindpay.

11 Nimb Krays nup diy mey, mindy-
iŋgipim rek ma mindpim: key yimb mind-
pim. Chin Jiwda biynimb kumbak tiky-
iŋgipun gok, biynimb tep kun gok key
mindonjun aŋgiy tikyiŋgipun ak pen; nimb
key yimb mindpim ak, biynimb gey kun
giy ma mindpim; Krays nep gek kun giy
mindpim. 12 Ñiŋg pikpik ak, Krays yip kumiy
tip tikjakpun aŋgiy ñiŋg pikpik. Pen Gor
bi kilis kun ak key yimb. Nuk Jiysis Krays

nup gek tip tikjakak rek, chinup kunep gek,
biynimb kim kisenimb mindpun.
13 Nimb nind tap siy tap timey ar anep
giy, Gor yip minim aŋg amiy apiy ginimimb
rek ma mindek, pisnep kumnimimb rek
ayak ak pen; nuk gek Krays yip mindiy
kim mindpim. Tap siy tap timey ginuk ak
niŋiy kirgak ak mey; 14 minim keykey buk
yomb biyaŋ tikayak ak wiykyokak. Minim
keykey timbrikonuk, minim yomb mindek
ak pen; nuk dam mon bak biyoŋ Jiysis yip
sesek ayek kumak. 15 Kun gak rek, Seytan
sek, kichekiy malñiluk tap yerip nup marik
gipay gok sek wiyniym gek, pisnep apyap
pikyak.

Krays Kumiy Tikjakak Rek Kim Mindoniŋgambun

16 Kun gak rek, nimb ñiŋ akaŋ tap gunap
okok ñimbem, biynimb gunap nimbip aŋg
sikoy ma giniŋgiy. Takin kisen wip ñin ak,
ñin yomb aŋgiy asikniŋgambay akaŋ; Jiwda
lotiw ñin yomb aŋgiy asikniŋgambay akaŋ;
ñin yerip yerip asikniŋgambay ak; kindik
ma gem nimbip aŋg sikoy geniŋgiy, gos
kuŋay ma niŋnimimb. 17 Krays ma awak ñin
ak, low minim kun ak kawnan rek niŋiy
giyiŋgipay ak pen; miñiy Krays bi nonim
ak pisnep miseŋ wip ak, minim kun ak rek
nimbip ma aŋgniŋgiy.
18 Kun ak biynimb gunap biynimb yomb
mindpun aŋgiy, tom giy aŋgniŋgambay,
"Day niŋbun rek, chin enjol beŋ okok
mindiy, kuyip lotiw gipun aŋgey," minim
kuyip ak ma dinimimb. Ak gos kiyk key
niŋbay rek tom giniŋgambay. 19 Biynimb
kun gok, Biyomb Jiysis Krays nup kirgiy
mey, ar kun ak ambay. Pen nuk, Biyomb
chin ak mey; chin biynimb nup ker mind-
pun gok di jimñiy ay, kond mindiy kilis
ñamb, Gor nup tep gip ar ak gon amimb.
Kun ak nuk jun won rek ak mindakniŋ, chin
ñin kind tomb kind nuk gok rek mindiy,
kindiy yimñi wos gakniŋ, mindrep gipun.
20 Krays ker mindpim ak, nuk yip kum-
nimbik rek ayip ak mey; Seytan layn
nuk; kichekiy, chipday tap gok nimbip ti-
wniŋ ayiŋgipay miñ wos ak, pisnep puŋ-
grikip. Kun ak yenen biynimb yikop gok
gos niŋbay rek niŋiy gi mindpim. Minim
kilrimey nimbip apay kun ak: 21 "Tap ak
ñin maŋgiy ma dinimimb," "Tap ak ma
ñimb niŋnimimb," "Tap ak ma diniŋnim-
imb apay" ak, 22 minim rek ma ayip. Tap
kun gok ñimbun akaŋ, yergon, tap yikop
rek ayip. Minim kilrimey aŋgñimbay kun
ak, biynimb gos key niŋiy apay ar ak nep
aŋgñimbay.
23 Biynimb kun gok Gor nup ma chiŋgi-
pay rek, lotiw yesek, gos kiyk key niŋbay
rek giyiŋg, biynimb simbgeprek mindon
tep giniŋgamb aŋgiy, tap asik mosik giy,
kosyam mindpay. Kun gey, biynimb gunap
niŋey, niŋind gispay rek ayniŋgamb ak pen;
tap timey gep gos ak apek, Gor yip ma
mindpay rek, tap bap kilis ñek, mindrep
giniŋgiy rek ma mindip.

3

Gor Chinup Gek Krays Yip Tikjaknuk Rek Ayip

1-2 Pen nimb Krays yip, tip tikjakiy kim
kisenimb mindpim ak, man ar biy tap gok
gos ak ma niŋnimimb. Gos yomb nimb ak
amnimuŋ; Krays semb biyoŋ amiy, Nop ñin
yipund kind okok ken mindiy, chinup kond
mindip ak nup. 3 Nimb Krays yip kumbik
rek ayip ak mey; per mindeniŋgambim junj
ak, kiy apiymiŋay yip mindip. 4 Kun ak
chin perper mindeniŋgambun junj ak mey,
Krays. Kisen nuk winiŋgamb ñin ak, am
nuk yip mindrep giniŋgambun.

Nind Mindyiŋgipim Ak Key: Miñiy Key Mindpim

5 Krays yip kumbik rek, nuk yip mindnep
mindeniŋgambim ak; monmon ma ginim-
imb. Biyn siy bi siy ma giy, timey ma
giy, biynimb gunap tap kuyip gok yip rek
mindombikop aŋgiy, gur-maniy tap gok
nep dun aŋgiy ma gem amnimuŋ. Pen
ar kun ak gem, biynimb tap yesek gunap
aŋgniŋun aŋgiy, Gor nup kirpay rek ak
giniŋgambim. 6 Ar kun gok gey, Gor nup
tep ma gip rek, yiwur yomb diniŋgambay.
7 Nimb biynimb yikop mindyiŋgipim ñin
ak, tap timey ar kun ak nep gos niŋiy
giyiŋgipim. 8 Pen miñiy biynimb Krays
ker kim kisenimb mindpim ak; nind miluk
niŋiy, kalrimey jiwiy, penpen aŋgiy, minim
timey aŋgiy, biynimb gok kuyip aŋg sikoy
giy, wasik aŋgiy giyiŋgipim rek ma gin-
imimb. 9 Minim yesek aŋgiy, pen aŋgek
pen aŋgek giyiŋgipim ak, kunep ma aŋg-
nimimb. 10 Krays yip kumbik rek ayip kun

ak, timey giyiŋgipim miñ nimbip kom kom gak ak, nuk chech wor ayip band rek ak tuŋgasik yokak. Tuŋgasik yokiy, kim kisenimb bap rek ayñak ak mey, miñiy gos nup ak niŋrep giyiŋg, kim kisenimb rek ayiŋg, Biyomb tap maŋgiysek gayak ak mindip rek mindniŋg gispim. [11] Chinup kun gip rek, Jiwda biynimb gok key, Jiwda biynimb mer gok key ma mindpun. Biynimb kumbak tikpay gok key, biynimb kumbak ma tikpay gok key ma mindpun. Biynimb taw dam ayey woŋg yikop giñimbay gok key, biynimb gos key niŋiy woŋg gipay gok key ma mindpun. Biynimb riyt rayt gipay gok key, biynimb riyt rayt ma gipay gok key ma mindpun. Chin maŋgiysek kim kisenimb rek ay, Krays Biyomb chin ak yip nep mindpun.

Biynimb Simb Niŋep Miñ Ar Ak Ginjun

[12] Kun ak Gor nimbip diy, biynimb suŋtep yand aŋgiy, wasemb ay mindip ak; yimb nimbik key ma dand aranimimb. Biynimb sayn tep nuk gok mindiy, biynimb gok kuyip simb niŋiy, direp giy, nimbip timey geniŋgiy miluk ma niŋnimimb. [13] Biynimb Krays ker mindpay gunap, nimbip timey rek geniŋgiy, gos kun ak ma niŋnimimb. Minim gunap mindonimuŋ; Biyomb ak nimb timey gem niŋiy kirgak rek, kuyip kunep niŋiy kirginimimb. [14] Pen tap yomb yimb ak, biynimb wasemb aynimimb. Kun gem mey, minim gunap ap ar kun ak jimñiniŋgamb.

[15] Krays nimbip kond mindip nen, gos yomb ma niŋnimimb. Biynimb yand gok jimñiy mindiy, mindrep giniŋgambay aŋgiy, nimbip dek jimñiy mindpim ak, gos gunap ma niŋnimimb. Gor nup tep aŋgyiŋg nep mindenimimb. [16] Krays minim tep ak, namb nimbip biyaŋ aranjakiy rek mindonimuŋ. Minim nup ak niŋrep yimb giy mey, penpen aŋgñirep giyiŋg, Gor nup yimb dand aranemb kamep saŋ salik gunap, Baybol buk "Sam" apay gunap aŋgyiŋg mindenimimb. [17] Pen minim aŋgniŋg akaŋ, yerer giniŋg, Biyomb Jiysis ker mindpun aŋgiy, kuyip apiyminay tep aŋgyiŋg gem amnimuŋ.

Biynimb Jiysis Ker Mindpay Gok Mindrep Giniŋgiy

[18] Krays ker mindpun ak, nimb biyn gok Biyomb chin ak nup tep ginimuŋ aŋgiy, naŋgumiy sikop minim aŋgniŋgiy ak kindik ginimimb.

[19] Pen nimb bi gok, biyn nimb gok kuyip minim kilis giy ma aŋgnimimb; kuyip wasemb aynimimb.

[20] Pen nimb ñapan gok, nap nanim aŋgniŋgiy rek niŋdinimimb. Kun geniŋgambim mey, Biyomb chin anup tep giniŋgamb.

[21] Pen nimb nop sikop, ñapan nimb gok kuyip minim kilis giy aŋgem aŋgem, gos timey niŋiy, mind tep ma giniŋgiy rek ayip ak; niŋrep ginimimb.

Biyomb Gok Sek, Bi Woŋg Giñimbay Gok Sek

[22] Nimbip biynimb kalambis rek ay dand amey, biyomb gunap kuyip woŋg yikop giñimbim gok; niŋmindyakniŋ won anep woŋg gon, kuyip tep ginimuŋ aŋgiy, ma ginimimb; Biyomb chin semb biyoŋ ak niŋmindip rek, girep gun aŋgiy, tep gakniŋ ginimimb. [23-24] Nuk nep nimbip direp giniŋgamb ak mey; tap yerip yerip ginimimb okok, biyomb man ar biy gunap niŋey tep gaŋ aŋgiy ma ginimimb; Biyomb semb biyoŋ anup woŋg gispun aŋgiy ginimimb. Woŋg giñispim ak; Biyomb semb biyoŋ anup giñispim. [25] Pen Gor nuk biynimb timey giniŋgambay gok kor niŋniŋg; biynimb yomb gok, biynimb sikoy gok aŋgiy, ma kor giniŋgamb; ar nokom giy, yiwur ñiniŋgamb.

4

[1] Kun ak nimb biyomb rek mindpim gok, Biyomb nimb semb biyoŋ mindip anup pirikiy, bi nimbip woŋg giñimbay gok kuyip kond mindrep giy, tap kuyip ñemb rek ak monmon ñinimimb.

Gor Nup Aŋgniŋyiŋg Mindrep Ginimimb

[2] Kolosiy biynimb. Gor nup aŋgniŋyiŋg nep mindenimimb. Gos sek mindiy, Gor nup aŋgniŋyiŋg, tep aŋgyiŋg mindenimimb. [3] Chinup kunep Gor nup aŋgniŋ mindem, kinjeŋ yomek, Krays biynimb miñmon okok kuyip kunep diniŋgamb minim tep ak; aŋgñiyiŋg nep mindenjun. Minim kun ak nep aŋgen, yip kalambis ayeyak mindpiyn. [4] Pen nup aŋgniŋem, yip kond mindakniŋ, minim kun ak aŋgrep gen, biynimb niŋrep giniŋgiy.

5 Pen nimb biynimb Krays ker ma mind-
pay gok kuyip aŋgrep gem, Gor nup gosimb
ak niŋniŋgiy. 6 Gor nimbip kond min-
dakniŋ, meŋg miŋgan nimbik ak sol yindik
rek ayonimuŋ; nimbip minim yerip rek
aŋgniŋeniŋgambay, kuyip aŋgñirep yimb
giniŋgambim.

Pol Tikiykas Yip Oniysmas Yip Kuyip Yokak

7-8 Mam tep Tikiykas, woŋg yand gipiyn
rek gip anup, yoken jap. Mindpim ak
amiy, yand yergiy rek mindpiyn ak nimbip
aŋgñek niŋiy, miñmiñ gim aŋgiy yoksipiyn.
9 Pen mam tep Oniysmas, bi nimbik key
ak yip niniŋgayr. Amiy, tap yerip yerip
akniy gisap ak maŋgiysek, nimbip aŋgñirep
giniŋgambiyr.

Pol Minim Aŋg Day Jiwak

10 Bi Ariystakas, yand yip kalambis mind-
pur ak sek, bi chin Mak sek nimbip, "Mind-
pim?" apiyr. Mak mey, bi chin Ban-
abas numind nuk ak. Bi kun anep nind
minim yokiy aŋgnik, "Nup kayaŋ ak am-
jakek dinimimb aŋgnik." 11 Bi chin Josiwa
yimb nup bap Jastas apay ak kunep, nim-
bip, "Mindpim?" aŋgip. Bi chin omiŋal
nokom kun ak kuyipyakam niŋen yip tep
gip. Yenen: Jiwda gunap yip gosow gosow
niŋiy jimñiy ma woŋg gipun; kiykyakam
nep yand yip, Gor biynimb diy kond min-
deniŋgamb minim ak aŋgñimbun.

12 Bi nimb Epapras, Jiysis Krays nup woŋg
gip ak, nimbip, "Mindpim?" aŋgip. Nuk
per nimbip Gor nup aŋgniŋiy aŋgip, "Kiyk
gos gunap ma niŋiy; nip chiŋgrep yimb giy,
niŋrep yimb giy, apan rek nep gey amn-
imuŋ aŋgip." 13 Yand nup niŋbiyn; nuk kilis
giy nimbip woŋg giy, Leyodiysiya biynimb
kuyip woŋg giy, Hiyrapoliys biynimb kuyip
woŋg giy gip.

14 Pen Demas yip, bi tep yand dokta
Luk yip nimbip, "Mindpim?" apiyr.
15 Leyodiysiya kay Krays ker mindiy mam ay
apun gok, biynimb ap biyn Niympa korip
lotiw apay gok maŋgiysek, "Pol nimbip,
'Mindpim?' aŋgip aŋgnimimb."

16 Nimbip minj yoksipiyn biy niŋiy,
ñem amek, Leyodiysiya biynimb Krays
ker mindpay gok kunep niŋniŋgiy. Pen
Leyodiysiya biynimb kuyip minj yokpiyn
ak, nimb kunep diy niŋnimimb.

17 Pen Akiypas nup aŋgnimimb, "Biyomb
woŋg nip aŋgak ak gi dinimin aŋgnimimb."

18 Yand Pol, miñiy ñin maŋgiy yand ak
key, minim day won biy tiksipiyn. Yip
sen diy miñ wos aypay ak, yip sakiy ma
ginimimb. Gor nimbip kond mindonimuŋ.

1 Tesalonayka
Pol Minj Nind Ak Tesalonayka Kuyip Tikak
Minim Nind Niŋep

Pol Tesalonayka kuyip minim tep aŋgñak ñin ak, Jiwda gunap, biynimb Jiwda mer gok Pol minim nup ak nep niŋsipay aŋgiy nup miluk niŋeyak, Tesalonayka kirgiy am Biriya biynimb kuyip minim aŋgñak. Kisen am Koriyn mindek Timotiy apiy, Tesalonayka biynimb Krays ker mindpay gok mindrep gipay aŋgak minim ak sek, minim aŋgniŋyak gunap sek aŋgñek niŋiy, kuyip minj kun biy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1.
Tesalonayka biynimb mindrep giyak rek, Pol nup tep gak minim ak mindip, chapta 1:2–3:13.
Biynimb suŋ-tep nuk mindenimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 4:1-12.
Krays andkind winiŋgamb minim ak mindip, chapta 4:13–5:11.
Minim aŋg jiwniŋg gos rek winjikak minim ak mindip, chapta 5:12-22.
Minim aŋg jiwak day won ak mindip, chapta 5:23-28.

1 Chin Pol, Salas, Timotiy nimbip
Tesalonayka biynimb Gor Biyomb chin
apiymiŋay ak ker mindpim gok, minj
tiksipun.
Gor apiymiŋay nimbip simb niŋiy direp
ger, mindrep ginimimb.

Tesalonayka Biynimb Gor Nup Gosimb Niŋiy Mindrep Giyak

2 Chin per Gor nup aŋgniŋniŋ nimbip
sakiy ma gipun, gos niŋmindiy, nup tep
aŋgyiŋ kuyip maŋgiysek kond mindrep
ginimin apun. 3 Pen nimb Gor nup gosimb
niŋiy, aŋgip rek giyiŋ, biynimb gok kuyip
wasemb ay direp giyiŋ, Biyomb chin Jiysis
Krays andkind winiŋgamb aŋgiy kond mindem amjap ak; Bapiy Gor nup aŋgniŋyiŋ tep apun.
4 Chin niŋbun: nimb mey, mam ay Gor
wasemb ay dak gok mindpim. 5 Pen chin
Gor ker mindiy mindrep gipun rek, kiyk
kunep mindeniŋgiy aŋgiy, minim tep ak
dand amiy Kawnan nuk ak chinup gos ñek,
nimbip minim yipund giy yimb ak aŋgñon
niŋiy dipik. 6 Diy mey, Biyomb chin gip
miñ ar ak sek, chin key gipun miñ ar ak
sek kisen gipim. 7 Gipim kun ak, biynimb
Krays nup gosimb niŋbay Akaya propens
ak sek, Masedoniya propens ak sek niŋiy
kunep gipay.
8 Pen nimb Biyomb ak nup gosimb niŋem,
nuk gek mindrep gipim minim ak; miñmon okok kunep amjap. Miñmon gunap
amjakon, biynimb kun okok key kesim diy
apay, 9 "Tesalonayka biynimb kuyip minim
tep ak aŋgñenbik, nimbip direp giy, tap
yesek aŋgniŋyiŋgipay gok kirgiy, Biyomb
permindep ak nup nep aŋgniŋiy, direp giyiŋg, 10 Ñinuk kumek Nop gek tikjakak ak
andkind asaw aŋgiy, kond mindpay apay."
Jiysis kun ak nep chinup kond mindip rek,
yiwur yomb ak ma diniŋgambun.

Pol Tesalonayka Mindiy Woŋg Gak

2

1 Mam ay sikop. Nimb key niŋbim: nind
miñmon nimb ak amiy, Jiysis minim tep
ak aŋgñon, niŋiy dipik. 2 Ñin kun ak
miñmon Piyliypay nind amiy aŋgñonuk,
biynimb gunap chinup minim timey aŋgiy,
timey giyak ak pen; Gor chinup kond
mindek, gos kun ak ma niŋiy, miñmon
nimbip Tesalonayka am aŋgñonuk kunep
giyak ak pen, monmon aŋgñinuk. 3 Kun ak
niŋim! Minim nimbip apun ak yesek aŋgiy,
tap nimbip gok diniŋg akaŋ, timey giniŋg
ma aŋgñinuk; minim tep ak niŋyaŋ aŋgiy
aŋgñinuk.
4 Minim chin key ak aŋgon, biynimb gok
kuyip tep gaŋ aŋgiy ma aŋgñinuk; Gor
yergiy rek mindpay ak key niŋimb rek,
chinup woŋg aŋgayek, nimbip aŋgñinuk.
5-6 Nimb key niŋbim: minim nep aŋgon
kuyip tep ginimuŋ aŋgiy, nimbip ma
aŋgñinuk. Maniy tap gok dun aŋgiy akaŋ,
yimb yomb dun aŋgiy ma aŋgñinuk ak, Gor
kunep niŋimb.
7 Pen bi Jiysis minim dand amemb mindpun ak, nimbip minim kasek aŋgniŋ apnup ak pen, kun ma ginuk. Biyn gok
ñapan kiyk key tikiy, diraŋgrep gipay rek
ak ginuk. 8 Nimbip wasemb ay aŋgnuk,

"Kuyip minim tep ak aŋgñon, biynimb gu-
nap chinup ñaŋgniŋg ñaŋgniŋgiy aŋgiy,
nimbip aŋgñinuk."
9 Mam ay sikop. Nimb niŋbim: nimb yip
mindiy, kosyam tap keñmaŋgiy chinup pi-
paŋg dap ñiniŋgambay aŋgiy, pumbnamb
Gor biynimb diniŋgamb minim tep ak nim-
bip aŋgñi taŋgyiŋgipun; kisyimken maniy
woŋg giy tap ñimbyiŋgipun. 10 Chin nimb
biynimb Jiysis nup gosimb niŋbim gok yip
mindyiŋg, kapkap mindrep giy, tap timey
akaŋ, tap minim aŋgniŋgiy rek bap ma
ginuk. 11 Nop sikop ñapan kiyk key aŋgñirep
gipay rek nimbip ginuk. 12 Gor chinup
diyn aŋgiy dek, biynimb nuk yip perper
mindoniŋgambun gok mindpun ak; kapkap
mindiy, aŋgip rek ginjun aŋgnuk.
13 Pen nimbip minim tep aŋgñonuk;
minim kiyk key ma aspay, Gor minim tep ak
aspay aŋgiy dipik ak mey; Gor nimbip kond
mindakniŋ, aŋgip rek gipim. Kun ak Gor
nup tep aŋgyiŋg mindpun. 14 Pen mam ay
sikop. Biynimb chin Jiwdiya akay, chinup
biynimb Jiysis nup nind gosimb niŋnuk
gok timey giyak rek, miñiy Tesalonayka
biynimb gok nimbip gispay. 15 Pen Jiwda
biynimb gok Gor nup miluk niŋiy, biynimb
okok miluk niŋiy gipay. Kiyk bi Gor minim
aŋgep gok kuyip ñaŋgiy, Biyomb chin Jiysis
nup ñaŋgiy, chinup yukyokyak. 16 Biynimb
Jiwda mer gok kuyip, Gor nup gosimb
niŋniŋgiy aŋgiy aŋgon, Jiwda biynimb kun
gok kal jiwiy, timey yimb nep gipay. Gipay
kun ak, Gor gek miker yomb yimb ak kuyip
dip.

Pol Kuyip Tip Am Niŋiyn Aŋgiy Niŋak

17 Mam ay sikop. Nimb yip mindon, Ji-
wda biynimb chinup yuk keykey yokyak ak,
simb gakniŋ mindpun. Nimbip am niŋiy
owun aŋgiy, gos ak niŋmindpun. 18 Yand
Pol per gos kun ak niŋbiyn ak pen, Seytan
kinjeŋ tikip. 19-20 Pen nimbip sakiy ma gipun:
tep gakniŋ gos niŋyiŋg mindpun. Biyomb
chin winiŋgamb ñin ak, nup tap yerip rek
ñoniŋgambun; tep giniŋgamb? Nimbip
nep. Nimb biynimb nuk mindeniŋgambim
ak niŋek, tep giniŋgamb.

3

1-2 Pen nimbip am niŋun aŋgiy, kasek
amemb rek ma ayek, nimbip simb niŋiy,
chirmiŋay miñmon Atens mindiy, mam
Timotiy bi Gor woŋg giy, Krays minim
aŋgñirep gip anup, aŋgyokor nak. Pen
nup aŋgruk, "Jiysis gosimb ak niŋiy aŋgip
rek gipay ak, kuyip timey gispay. Nand
am kiy yip mindiy, aŋgñirep gey, min-
drep giniŋgiy. 3 Yikop ak, Gor nup kir-
giniŋgambay rek ayip aŋgruk." Pen nimb
niŋbim: biynimb Jiysis minim ma dipay
gok, chinup timey gipay kun ak, giniŋgam-
bay aŋgak rek nep gipay. 4 Pen nimb yip
mindiy, kisen chinup timey giniŋgambay
aŋgnuk ak, nimb key niŋbim. 5 Kun gipay
kun ak niŋiy, bi timey Seytan gek, minim
kosyam aŋgñen niŋbik ak kirginimimb rek
ayek niŋiy, Timotiy nup aŋgen am nimbip
aŋgñirep giy awak.

*Timotiy Andkind Apiy Mindrep Gipay Aŋ-
gak*

6 Pen nimbip am niŋiy apiy aŋgip, "Gor
nup gosimb niŋiy, biynimb gok kuyip
wasemb ay, niripmiŋay miñmiñ yimb
gipay. Nirmiŋay par akniy mindiy, kuyip
simb niŋbiyr rek, kiy pen miñmon kiyk
okok mindiy, niripmiŋay simb niŋbay
aŋgip." 7 Pen biynimb Jiysis nup gosimb
ma niŋbay gok, chinup timey giniŋg
gey mindrep ma ginuk ñin ak, Timotiy
apiy, nimb Gor yip jimñiy mindpim
minim ak aŋgek, chinup mindmaŋgiy lim
gip. 8 Gor nup per kun ak rek chiŋgiy
mindeniŋgambim, tep yimb gakniŋ nep
mindoniŋgambun.
9 Mindrep gipim kun ak Gor nup tep
aŋgyiŋg, miñmiñ yimb gipun. 10 Tip am
nimbip niŋiy aŋgrep gon, mindrep yimb
ginimimb aŋgiy, Gor nup pumbnamb kisy-
imken aŋgniŋ mindpun.
11 Kun ak Gor apiymiŋay chinup kinjeŋ
yomer, mindpim ak ninjun. 12 Biyomb
chin ak nimbip gos tep yimb ñek, nimbip
wasemb yimb aypun rek, nimb key penpen
wasemb ay, biynimb okok kuyip wasemb
ay ginimimb. 13 Nimbip kond mindiy, kond
mind dand amiy, enjol suŋ-tep nuk gok diy
andkind winiŋgamb ñin ak niŋek, biynimb
suŋ-tep, minim ma mindip gok nep min-
denimimb.

4

Gor Biynimb Suŋrep Nuk Mindenimimb

1-2 Mam ay sikop. Nimb yip mindonuk ñin
ak, Biyomb chin Jiysis chinup gos ñek, nim-
bip Gor yip yergiy mindrep gipay minim
ak, aŋgñon niŋbik. Niŋiy, nuk yip mindrep
giyiŋgipim rek, miñiy ar kun ak nep gem
amnimuŋ.
3 Gor biynimb nuk mindpim ak, aŋgip
rek suŋ-tep mindonjun aŋgiy, biyn siy bi
siy ma nep ginimimb. 4 Kun ak mindrep
giyiŋg, bi gok biyn nimb nokom nokom
keykey diy, mindrep ginimimb. 5 Biynimb
Gor nup gosimb ma niŋbay gok, biyn siy bi
siy dinjun aŋgiy, gi tapay rek ma ginimimb.
6 Bi biyn sek gok, biyn kiyk akaŋ, biyn bi sek
gok, bi kiyk ak siy ma dinimimb. Biynimb
gunap kun ak rek geniŋgambay, Gor kuyip
yiwur ñiniŋgamb ak, nimbip nind aŋgrep
ginuk. 7 Tap siy tap timey giyaŋ aŋgiy
chinup ma dak; biynimb yand yimb mindiy,
mindrep giniŋgiy aŋgiy dak. 8 Biynimb
minim aspun kun biy kirginiŋgambay gok;
minim chinup ak ma kirginiŋgambay; Gor
Biyomb Kawnan suŋ-tep nuk nimbip yokip
anup minim ak kirginiŋgambay.
9 Biynimb Jiysis ker mindpay gok kuyip
wasemb ay, dinimimb aŋgiy miŋ tikjun ak
pen; Gor gos tep ñek, key niŋiy penpen
wasemb aypim. 10 Biynimb nup Masedoniya
propens mindpay gok kunep niŋiy dipim.
Ar kun ak nep gem amnimuŋ.
11-12 Pen nimbip aŋgnuk rek, biynimb gok
yip kapkap mindrep ginjun aŋgiy gem am-
nimuŋ. Woŋg wariy nimb gok key giy tap
ñiŋnimimb. Kun ak tap keñmaŋgiy, maniy
nimb gok key mindakniŋ, tap nen asimb
ma aŋgraŋgem mey; biynimb Jiysis nup ma
niŋbay gok, nimbip niŋey tep giniŋgamb.

Biyomb Andkind Winiŋgamb

13 Pen mam ay sikop. Nimbip minim
bap aŋgñirep ginim. Biynimb nimb gunap
kumeniŋgiy, pisnep kumbay aŋgiy, biyn-
imb gunap simb gek siy apay rek ma aŋg-
nimimb. 14 Jiysis kumiy pisnep ma kumak.
Nop gek tikjakiy kim mindip aŋgiy niŋbim
rek, biynimb nup gosimb niŋiy kumbay
gok, kunep kim mindpay aŋgiy niŋbun.
Kun ak Jiysis andkind winiŋgamb ñin ak,
Nop gek biynimb nuk kun gok dand sesek
winiŋgamb aŋgiy, niŋrep gipun.
15 Pen Biyomb chin ak minim aŋgñiyiŋgip
rek niŋbun: chin biynimb kim mindnukniŋ
winiŋgamb gok, biynimb nind kumyak gok
kuyip ma kiriŋg amniŋgambun; jimñiy
aranjak amniŋgambun. 16 Minim bap kun
biyoŋ nimb "Miñiy" aŋgiy mey, enjol yomb
ak kumb gawil gakniŋ, Gor biykul ak aŋ-
gakniŋ winiŋgamb. Biynimb Krays ker
mindiy kumyak gok, tikjakiy semb biyoŋ
aranjak amniyakniŋ, 17 chin biynimb nuk
kim mindoniŋgambun gok kiy yip wilikiy,
aranjak am Biyomb chin ak yip perper min-
doniŋgambun.
18 Kun ak nen: minim aspun kun biy pen-
pen aŋg amiy apiy giy, biynimb chin Krays
ker mindiy kumbay gok, yerginiŋgamb
aŋgiy gos yomb ak ma niŋnimimb; gos sek
mindenimimb.

5

*Biyomb Chin Andkind Winiŋgamb Ak Min-
drep Giyiŋg Kond Mindonjun*

1 Pen mam ay sikop, ñin akay winiŋgamb,
biynimb yerer giyakniŋ winiŋgamb ak,
nimbip ma aŋgniŋgayn; 2 nimb key
niŋbim: winiŋgamb kun ak, nup kond
mindeniŋgambay ñin ak ma winiŋgamb.
Bi tap siy dep gok, biynimb kin ambay won
ak opay rek ak winiŋgamb. 3 Chinup miñiy
tap bap ma giniŋgamb aŋgniŋgambay ñin
ak apek, gos yomb yimb niŋniŋgambay.
Kasek yiŋgen rek diy winiŋgamb kun ak,
biyn ñapan tikniŋg gey yiwur gip rek
ak giniŋgamb; pirik amniŋgiy rek ma
ayniŋgamb.
4 Pen mam ay sikop. Nimb kisyim
wip kind ak ma mindpim; miñmon yowip
kind ak mindpim. Kun ak ñin yomb
kun ak apek, biynimb gunap pirikiy gos
yomb niŋniŋgambay rek, chin kunep ma
niŋjun. 5 Chin Seytan ñapan nuk gok
windin koy mindpay rek ma mindpun:
chin Gor ñapan nuk windin sek mind-
pun. 6 Biynimb gunap kinamiy mindpay
rek ma mindonjun; niŋrep giy mindon-
jun. 7 Biynimb wisin kinbay gok, kisyimken
nep kinbay. Biynimb ñiŋg kilis ñimbiy
sakiy aypay gok, kisyimken nep ñimbay.
8 Pen chin biynimb pumbnamb tapun gok,
gosimb niŋyiŋg mindenjun. Biyomb anup
gosimb niŋiy wasemb ay gon mey, chinup
boŋg rek giniŋgamb. Chinup di nop yip
jimñiy ayniŋgamb aŋgiy niŋmindiy mey,
kim amniŋgambun. 9 Gor chinup yiwur
yomb diyaŋ aŋgiy ma aŋgak; Ñiyand Jiysis

Krays kuyip tuŋgasik dinimuŋ aŋgiy aŋgak.
10 Pen chinup aŋgiy kumak ak, kim min-
don winiŋgamb akaŋ, kumon winiŋgamb
ak minim ma mindip; am nuk yip mindiy
mindnep mindoniŋgambun. 11 Pen nimb
Gor biynimb nuk gunap kuyip niŋem simb
gonimuŋ, minim tiksipiyn biy per gipim
rek penpen aŋgñirep giy, Jiysis nup chiŋ-
grep giy, mindrep ginimimb.

Minim Aŋg Day Jiwyiŋg, Nimb Mindpim Aŋgak

12-13 Mam ay sikop. Biyomb nimbip
kosyam minim tuŋgasikyiŋg, minim
aŋgñiyiŋg mindpay gok, kuyip ma
kirginimimb. Gor key aŋgek woŋg kun
gipay ak; kuyip wasemb ay direp ginimimb.
Pen nimb maŋgiysek kapkap jimñiy
mindenimimb.
14 Biynimb woŋg ma giy mindrep ma
gipay gok kuyip, minim kilis aŋgnimimb.
Biynimb simb gek gospar ay mindpay gok
kuyip, kapkap aŋgñirep ginimimb. Biyn-
imb kisen Gor nup gosimb niŋsipay gok
kuyip, kunep aŋgñirep ginimimb. Minek
minek aŋgñiyiŋg yiruk ma niŋnimimb.
15 Biynimb gunap nimbip timey geniŋgiy,
pen timey ma ginimimb. Biynimb nimb
key gok yip mindrep gipim rek, biynimb
yikop gok yip kunep mindrep ginimimb.
16-18 Jiysis Krays biynimb nuk mindpim ak,
Gor mindip aŋgiy miñmiñ giyiŋg, nup aŋg-
niŋyiŋg mindem, nimbip yerer gek nup
tep aŋgnimimb. Kun gem mey, nup tep
yimb giniŋgamb. 19 Gor Kawnan chinup
gos ñinimuŋ aŋgiy niŋyiŋg mindenimimb.
20 Biynimb Gor minim aŋgep gok minim
aŋgeniŋgiy ma kirginimimb. 21-22 Pen biyn-
imb gunap yesek aŋgniŋgiy rek ayip ak,
niŋrep yimb ginimimb. Gor minim yipund
giy ak aŋgeniŋgiy niŋiy dinimimb; yesek
aŋgeniŋgiy ma dinimimb. Timey ar gunap
ma nep ginimimb.
23-24 Gor Biyomb biynimb direp gip ak nup
aŋgniŋiy apun, "Tesalonayka biynimb nip
gosimb niŋbay gok kuyip, kond minden-
imin ñin ar nip ak mindey, kuyip kond
mindrep yimb ginimin. Biyomb chin Jiysis
Krays andkind winiŋgamb ñin ak, minim
bap ma mindek; gos kuŋay ma niŋniŋgiy
apun." Chin niŋbun: gos nuk key niŋiy
nimbip dak ak, apun apun rek nimbip
giniŋgamb. Pen nuk aŋgip rek nep gip ak,
nimbip kond mindeniŋgamb ak mey, gos
sek mindenimimb.
25 Mam ay sikop. Chinup gos niŋiy, Gor
nup aŋgniŋnimimb. 26 Mam ay gunap kuyip
niŋiy aŋgnimimb, "Pol bi gok minj tikiy
apay, 'Nimb mindpim?' apay aŋgnimimb."
27 Biyomb chin ak niŋmindip rek nimbip
aspiyn, minj tiksipiyn kun biy, mam ay gok
kuyip maŋgiysek riytiym gem niŋniŋgiy.
28 Biyomb chin Jiysis Krays nimbip simb
niŋiy, direp giyiŋg mindonimuŋ.

2 TESALONAYKA
Pol Minj Kisen Tesalonayka Biynimb Kuyip Tikak
Minim Nind Niŋep

Pol, minj kisen Tesalonayka biynimb kuyip tikak ak, Jiysis andkind wip akaŋ ma wip aŋgiy, gos par ay mindrep ma geyak, tikiy aŋgrep gak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-2.

Pol binuk gunap yip Tesalonayka biynimb kuyip miker kuŋaynep apek, Gor nup ma kirgeyak, miñmiñ yimb giyak minim ak mindip, chapta 1:3-12.

Krays yerer gakniŋ andkind winiŋgamb aŋgiy, aŋgrep gak minim ak mindip, chapta 2:1-17.

Pol Tesalonayka biynimb kuyip chinup Gor nup aŋgniŋyiŋg mindenimimb aŋgak minim ak mindip, chapta3:1-15.

Minim aŋg jiwniŋg, aŋgak minim day won gunap mindip, chapta 3:16-18.

1 Chin Pol, Salas, Timotiy nimbip Tesalonayka biynimb Biyomb chin Jiysis Krays apiymiŋay ker mindpim gok, minj tiksipun.
2 Chinup tep gip ak; kiy apiymiŋay nimbip simb niŋiy kond minder, ñin ar kuyipapiy ak mindiy, mindrep ginimimb.

Krays Apiy Biynimb Nimbip Timey gipay Gok Kuyip, Yiwur Ñiniŋgamb

3 Pen mam ay sikop. Jiysis nup chiŋgrep giyiŋg gem amjap ak chinup tep gip. Biynimb nup ker mindpay gok kuyip, wasemb ay direp yimb gipim ak; Gor nup tep aŋgyiŋg nep mindpun. 4 Gor ker mindem, biynimb gunap nimbip timey gey kosyam mindpim ak pen; gos kun ak ma niŋiy, nup chiŋgrep yimb gipim. Kun ak biynimb Gor ker miñmon keykey gok per apun, "Tesalonayka biynimb Gor nup gosimb niŋbay gok, nup chiŋgrep yimb gipay apun." 5 Mindrep gipim kun ak, biynimb nuk mindpun aŋgem nimbip miker ñiyiŋg nep mindpay rek; Gor bi per minim tuŋgasikrep gip ak, nimbip biynimb yand yimb aŋgiy diniŋgamb. 6 Pen nuk Biyomb mindip rek, miñ yipund giniŋgamb ar ak nep giniŋgamb ak mey; biynimb nimbip miker ñiyiŋg mindpay gok kuyip, pen kunep miker ñiniŋgamb. 7 Pen chin biynimb nuk miker diyiŋg nep mindpun gok, direp yimb giniŋgamb. Ñin kun ak Biyomb chin Jiysis Krays, enjol kalrimey nuk gok poŋind mon maŋlaŋ rek yinakniŋ winiŋgamb. 8 Biynimb Nop nup kirgiy, Biyomb chin Jiysis nup minim tep ak kirgiy, timey ar ak gey amimb gok, yiwur yomb ñiniŋgamb. 9 Biynimb kun gok tip tep nuk mindeniŋgamb siŋak, amniŋgiy rek ma ayniŋgamb; per gol okok mindiy, yiwur yomb diyiŋ mindeniŋgambay. 10 Pen winiŋgamb ñin kun ak tikiy, biynimb nuk gok, gos kiyk ak am nup kom kom gakniŋ, miñmiñ yimb giyiŋg, yimb nup dand aranyiŋg pernep mindeniŋgambay. Pen nimb minim nup ak aŋgonuk niŋbik rek, chin yip kun giniŋgambun.
11 Ar kun ak Gor nup per aŋgniŋiy apun, "Nand Biyomb mindpan rek, Tesalonayka biynimb key niŋay dinak gok kond mindenimin, biynimb tep nak gok mindiy, niripapiy gosimb niŋyiŋg, woŋg tep yerip yerip giniŋgiy gok amrep ginimuŋ apun." 12 Gor nup aŋgniŋbun kun ak; kiy apiymiŋay nimbip simb niŋiy direp gipiyr rek, yimb kuyip apiymiŋay ak sek, nimbip ak sek aranimuŋ apun.

2

Bi Gor Low Timbrikep

1 Mam ay sikop. Biyomb chin Jiysis Krays andkind apiy chinup yipruŋg dek, nuk yip mindoniŋgambun minim ak niŋyiŋg mindenimimb. 2-3 Pen biynimb gunap ñin yomb nuk pisnep wip aŋgiy, nimbip yesek aŋgeniŋgiy, gos yomb kun ak ma niŋnimimb. Gor gos ñek aspun akaŋ, Pol bi gok minj bap tikiy minim kun ak rek aŋgey aspun aŋgeniŋgiy; minim kuyip ak ma dinimimb. Chin minj kun ak rek aŋgiy ma tikpun. Ñin yomb kun ak winiŋ gakniŋ, biynimb kuŋaynep Gor nup kirgiy, monmon giniŋgambay. Kun giyakniŋ, bi timey Gor low timbrikep mon key yinjap amniŋgamb ak niŋniŋgambay. 4 Bi timey kun ak Gor sek, tap yerip tap yomb aŋgiy aŋgniŋbay gok sek aŋgsikoy giy, yand nep biyomb aŋgiy; am Gor aŋgniŋep korip ak am bisgiy, yand mey Gor aŋgniŋgamb.

5 Nimb yip mindiy, bi kun ak nind ap
kun giniŋgamb aŋgiy aŋgnik ak pen; sakiy
gipim rek ayip. 6 Nimb niŋbim: tap bap
kinjeŋ tikip ak mey; miñiy kun ginimuŋ rek
ma ayip. Gor nuk key aŋgayak ñin ak apek,
kun giniŋgamb.
7-8 Pen miñiy ñin biy, bi low timbrikep
apek giniŋgambay ar ak gispay ak pen,
kisen nep gispay. Bi kinjeŋ timey kun gok
rek tikip ak mindakniŋ, bi low timbrikep
ak, biynimb gok tapin kind nuk okok dand
amnimuŋ rek ma ayip. Pen Gor bi kinjeŋ
tikip kun ak nup dand key okok amek, bi
low timbrikep ak, Gor aŋgip ar ak pisnep
kirgiy, ar ak key gek amniŋgamb. Timey
yimb giniŋgambay ñin kun ak, biynimb
yikop gok Gor giniŋgamb aŋgak rek nep
gisap aŋgiy, niŋniŋgiy rek ma ayniŋgamb.
Pen chinup per gos tep ñek niŋbun rek, ñek
niŋniŋgambun. Bi low timbrikep kun ak
winiŋgamb ak pen; Jiysis mokyaŋ giy apiy
minim aŋgek, pisnep apyowniŋgamb.
9 Pen Seytan bi timey kun ak nup
ambaŋ ayek, biynimb gok kuyip yesek
aŋgiyn aŋgiy, tap mageprek yesek gok
giniŋgamb. Gakniŋ, biynimb wal yimb
aŋgyakniŋ aŋgniŋgamb, “Yand mey
biyomb aŋgniŋgamb.” 10 Aŋgek, biynimb
pisnep kumniŋgambay gok, niŋind aŋgip
aŋgiy niŋniŋgambay. Pen minim nup ak
kirgiy, Gor minim ak tep aŋgiy dembiyap:
Gor kuyip dipkop. 11 Yenen, minim niŋind
yimb ak kirgiy, minim yesek niŋun aŋgiy
giniŋgambay kun ak; Gor gek ar kun ak
tapin gey amniŋgamb. 12 Kun ak mey,
biynimb minim niŋind yimb nup ak kirgiy,
minim yesek kun ak niŋey tep giniŋgamb
gok, maŋgiysek yiwur yomb yimb ak
diniŋgambay.
13 Pen chin per nimbip Biyomb chin ak
wasemb ayip rek niŋiy, Gor nup tep aŋgjun.
Nimbip simb niŋiy diniŋ, Kawnan nuk ak
yokek, ap nimbip gos ñek mey, nup gosimb
niŋiy, biynimb suŋ-tep nuk yimb mindpim.
Kun ak, nup aŋgniŋiy, tep aŋgjun.
14 Pen Gor nuk key nimbip niŋay, Ñiyand
ak yip perper mindrep giyaŋ aŋgiy gek,
minim tep ak nimbip aŋgonuk niŋbik.
15 Kun ak mey mam ay sikop. Gor gek, Ñinuk
yip mindrep giniŋgambun kun ak, minim
aŋgñon niŋbik ak sek, minj tikiy aŋgon
niŋbik ak sek niŋiy, mindrep ginimimb.
16 Bapiy yomb apiymiŋay chinup gos
niŋiy kond mindrep gipiyr ak, chinup per
kond mindeniŋgayr aŋgiy, gos sek mind-
pun. 17 Kun ak Tesalonayka biynimb, Gor
apiymiŋay nimbip kond minder, woŋg
kuyipapiy ak ma kirgiy, minim tep aŋgyiŋ,
woŋg tep giyiŋ nep mindenimimb.

3

Pol Chinup Lotiw Ginimimb Aŋgak

1 Mam ay sikop. Minim bap aspun ak,
chinup Gor nup aŋgniŋyiŋ mindenimimb.
Nimbip Jiysis minim aŋgñon niŋiy dem,
biynimb kuŋaynep nimbip niŋiy kunep
dey, Jiysis minim tep ak aŋgey kind kind
amnak rek, miñiy akniy aŋgon kunep gin-
imuŋ. 2 Pen bap nup aŋgniŋem, bi timey
mindrep ma gipay gok, chinup tap bap
giniŋgiy rek ma aynimuŋ. Yenen: biynimb
maŋgiysek Gor nup gosimb ma niŋbay.
3 Pen Biyomb chin ak nuk bi biynimb
kond mindep ak mey, nimbip kond min-
dakniŋ, Seytan nimbip timey ginimuŋ rek
ma ayniŋgamb. 4 Pen chinup gos ñek niŋiy
apun ar ak nep giyiŋ mindenimimb. 5 Nup
aŋgniŋiy apun, “Kuyip gos tep ñenimin,
nand biynimb wasemb aypan rek niŋiy,
Ñinak yiwur yomb dak ak pen; minim nip
ma kirgak rek niŋiy, kiyk kunep giniŋgiy
apun.”

Woŋg Giy Nep Tap Ñiŋnimimb

6 Mam ay sikop. Biyomb chin Jiysis
Krays aŋgñinimimb aŋgak rek nimbip as-
pun. Mam gunap woŋg ma giy yikop nep
giraŋgiy, apun rek ma geniŋgiy, kiy yip
minim minim ma aŋgnimimb. 7 Nimb key
niŋbim: chin nimb yip mindiy giyiŋgipun
ar ak geniŋgambim, tep giniŋgamb. Chin
yikop ma mindyiŋgipun. 8 Biynimb gu-
nap tap keñmaŋgiy kuyip yikop ma ñiŋjun
aŋgiy, pumbnamb kisyimken tiŋiy yiwur
giy nep tap ñimbyiŋgipun. 9 Gor woŋg
gipun rek, nimbip aŋgniŋiy tap monmon
diy ñimbinup ak pen; nimbip miñ tep ar
ak yomon niŋyaŋ aŋgiy, key tiŋiy yiwur giy
tap ñimbyiŋgipun. 10 Pen nimb yip mindiy
aŋgnuk, “Biynimb woŋg ma giniŋgiy gok
tap ma ñiŋniŋgiy aŋgnuk” ak niŋbim.
11 Minim bap niŋbun ak; biynimb nimb
gunap woŋg ma giy, yikop nep mindiy,
biynimb aŋgjiwpay. 12 Biyomb chin Jiysis

Krays mindip rek, biynimb kun gok kuyip
minim kilis giy aspun ak, woŋg key giy, tap
ñimbyiŋg kapkap mindrep giniŋgiy.
13 Pen mam ay sikop. Gor nup yenen
woŋg gispun aŋgiy yiruk ma niŋiy, min-
drep giyiŋg gem amnimuŋ.
14 Minim minj tikiy aspun biy, biynimb
gunap ma niŋeniŋgiy, kuyip minim minim
ma aŋgnimimb; yikop mindem kuyip nam-
biŋ ginimuŋ. 15 Pen kuyip miluk ma niŋnim-
imb; mam chin aŋgiy aŋgñirep ginimimb.

Pol, Nimb Mindpim Aŋgak

16 Biyomb biynimb kond mindek mindrep
gipay ak, nimbip kond mindonimuŋ, min-
drep giyiŋg nep mindenimimb.
17 Yand Pol. Minj day biy yand key tikiy,
“Nimb mindpim?” aspiyn. Minj yand
tikpiyn ak, per kun biy rek nep tikpiyn ak
mey, niŋniŋgambim. 18 Pen Biyomb chin
Jiysis Krays chinup simb niŋimb ak, nimbip
kond mindonimuŋ.

1 TIMOTIY
Pol Minj Nind Ak Timotiy Nup Tikak
Minim Nind Niŋep

Timotiy miñmon nuk ak Liystra, Galesiya propens nimb. Nonim nuk ak Jiwda nimb, nop ak Griyk nimb. Nuk bi paranj mindiy, Jiysis nup kisen nep chiŋgek, Pol nup dand taŋgyiŋ, Jiysis minim tep ak aŋgñiyiŋgipiyr. Pol minj day nind Timotiy nup tikak biy, minim yomb ar omiŋal nokom aŋgak.

Minim bap aŋgak ak, "Biynimb Jiwda yipund giy gok sek, Jiwda mer gok sek kilrimey gipay ar ak, nimb yip ma ginimimb aŋgiy" tikak. Minim ar bap aŋgak ak, bi Gor biynimb kond mindep gok diniŋ, bi Gor nup gosimb niŋiy, biynimb direp giniŋgiy gok nep niŋiy dinimimb aŋgak.

Pen minim kisen aŋgak ak, Timotiy nup, yergiy Gor nup bi woŋg giñemb tep ak mindiy, Gor biynimb nuk gok kuyip, kond mindeniŋgamb minim ak aŋgak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-2.

Biynimb Gor apiymiŋay kuyip chiŋgyak gok sek, bi kuyip kond mindep gok sek kuyip, minim aŋgak ak mindip, chapta 1:3–3:16.

Timotiy nup woŋg minim ar ak, aŋgrep gak minim ak mindip, chapta 4:1–6:21.

1 Yand Pol. Gor apiymiŋay chinup pisnep diy dand amniŋgayr aŋgiy niŋbun omiŋal ak nep, yip aŋger, Jiysis minim dand amemb ak mindpiyn.

2 Timotiy. Yand nep aŋgrep genik, Jiysis nup gosimb niŋban ak; nip ñi yand apiyn. Bapiy Gor yip, Biyomb chin Jiysis Krays yip nip simb niŋiy, kond mindrep ginimiyr.

Minim Yesek Aŋgniŋgiy Ak Ma Dinimimb

3 Yand Yipiyses mindiy, Masedoniya propens amniŋg, nip kun okok aŋgay, biynimb Gor minim aspun aŋgiy minim yesek apay gok kuyip aŋgenimin, minim kun ak kirginiŋgiy aŋgnik rek, tip ak aspiyn. 4 Sosim ar gunap apay gok sek, nusind nupis yes yerer giy tikey wip aŋgiy apay gok sek aŋgey, kirginiŋgiy. Minim kun gok aŋgiy, penpen nep apay. Gor biynimb dinimuŋ minim ar ak aŋgey, yomb ginimuŋ ak pen; minim kiyk apay kun gok niŋiy, Gor nup gosimb niŋniŋgiy ak ma mindip. 5 Pen biynimb gok suŋ-tep mindiy, Gor nup di mindmaŋgiy yimb ay, mindrep gembiyap yip tep gipkop. 6 Pen gunap kinjeŋ tep ar kun ak kirgiy, minim yikop okok aŋg amiy apiy gipay. 7 Chin Gor low tiysa gok mindon apay ak pen, minim apay gok, minim junj aspun ak aŋgiy, niŋrep ma gipay.

8 Chin kun ak rek ma ginjun. Gor low minim nuk aŋgak ak, tep yimb mindip ak pen; low minim nep aŋgiy, minim nup gunap kirginiŋgambun ak, tep ma giniŋgamb. 9 Per low minim apun ak, biynimb mindrep gipay gok kuyip ma apun; biynimb monmon gipay gok kuyip apun. Biynimb mindrep ma giy, timey gipay, chip ñapay, nonim nop kiyk key pikaypay, 10 biyn siy bi siy gipay, biynimb siŋgil waŋ gipay, biynimb yesek aŋgiy akaŋ, yerer giyiŋ minim niŋind yimb ak kirpay. 11 Minim niŋind yimb apiyn kun ak, Jiysis Krays minim tep ak. Gor Biyomb melik sek ak, biynimb direp giyn aŋgiy yip aŋgek, minim tep kun ak aŋgñirapiyn.

Gor Pol Nup Simb Niŋak

12 Biyomb chin Jiysis Krays, yip niŋek woŋg nup ak gep rek ayek; woŋg kun ak aŋgay kond mindakniŋ gipiyn ak, nup tep apiyn. 13 Nind mindrep ma yimb giyiŋgipiyn. Gor biynimb nup gok kuyip timey giy, Gor nup aŋgjiwiy giyiŋgipiyn. Pen Gor nup ma niŋiy, minim aŋgak kiñiŋ ak ma niŋiy genik mey, yip simb niŋiy dak. 14 Kun ak yand bi tep mer ak pen, biynimb nuk gok kuyip per gip rek, yip gos tep ñek, nup gosimb niŋyiŋ, biynimb gok kuyip wasemb aypiyn. Kun ak nup tep yimb aspiyn.

15 Minim niŋind yimb niŋiy, pisnep diniŋgambun bap aŋgniŋ gispiyn. Krays Jiysis biynimb man ar biy, tap siy tap timey gipay gok kuyip, diniŋ owak. Bi tap siy tap timey yomb yimb giyiŋgip ak mey, yand nep. 16 Pen yip diniŋ aŋgak, "Bi tap siy tap timey yimb gip ak nup den mey, aŋgniŋgambay, Jiysis chinup kunep diniŋgamb aŋgiy, yip ker apey, kuyip den, perper mindeniŋgambay aŋgak." 17 Kun

ak, Gor nuk Biyomb yimb; miseŋ ma niŋbun; ma kumniŋgamb; nuk nokom Gor niŋind yimb ak, nup perper nep yimb dand aranjun. Tep.

Timotiy Nup Minim Bap Aŋgak

18-19 Ñiyand Timotiy. Nip minim bap aŋgniŋ gispiyn. Bi Gor minim aŋgep gok, nip aŋgyak rek nep ginimin. Minim yip ak diy, mindrep giy, Gor nup gosimb niŋyiŋ, biynimb nup alemb alemb ñimbay gok kuyip, aŋgñirep ginimin. Biynimb gunap mindrep ma giy, Gor kuyip gos ñimb ak kirgiy, apyap pikpay. 20 Haymeniyas yip, Aleksanda yip kun ak rek gerik aŋgnik, "Kun gipiyr ak, chin yip jimñiy lotiw ma giniŋgayr. Nirip kirgon, Seytan kind ak mindiy, miker yimb gek, Gor nup aŋgjiwpiyr ak, kirginimiyr rek ayip aŋgnik."

2

Lotiw Gep Miñ Ar Ak

1 Kun ak nen, Gor nup aŋgniŋyiŋ, tep aŋgyiŋ gi mindenjun. Nup aŋgniŋon; gapman biyomb gok, biynimb yikop gok maŋgiysek, kond mindonimuŋ. 2 Kond mindakniŋ, chin kapkap mindrep giy, Gor nup gosimb niŋyiŋ mindonjun. 3 Gor Biyomb chinup simb niŋiy dip ak; 4 biynimb okok keykey mindpay rek den, gos tep ak niŋyaŋ aŋgiy niŋimb.

5 Yenen: Gor nokom bap mindip. Pen bi nambnimb ak, kunep nokom bap mindip. Gor piskind ak mindip, chin biynimb gok piskind ak mindpun; bi nambnimb chin mey, Ñinuk Jiysis Krays. Nuk biynimb maŋgiysek di Nop yip jimñiy ayin aŋgiy kumak. 6 Nind minim kun ak, ma niŋyiŋgipay ak pen; biynimb niŋyaŋ aŋgiy, Ñinuk nup yokek apiy, chinup nen kumek mey, miseŋ niŋbun. 7 Niŋind yimb apiyn. Ar kun ak, Gor nep yip aŋgek, bi Jiysis minim dand ameмb ak mindiy, biynimb miñmon keykey okok kuyip aŋgñirapiyn.

8 Minim bap pen, bi gok miñmon okok maŋgiysek Gor nup chiŋgrep giy, miluk ma niŋiy, penpen ma aŋgiy, Gor nup aŋgniŋyiŋ mindeniŋgiy.

9 Pen minim bap, biyn gok kapkap mindrep giniŋgiy. Mindrep giniŋ, junkas malikiy, chech tep, biys, tap gol diy giyak gok ma ayniŋgiy; 10 Gor nup gosimb niŋbun aŋgiy, kapkap mindiy, biynimb gok kuyip direp giniŋgiy.

11 Gor minim aŋgniŋgiy won ak, biyn gok kapkap mindiy, niŋniŋgiy. 12 Yand biyn gok kuyip aŋgen, tikjakiy bi gok kuyip kond mindiy, minim ma aŋgñimbay. Kiyk kapkap mindiy, minim apay ak niŋbay. Gipiyn kun ak, kiñiŋ ak aŋgniŋ gispiyn. 13 Gor Andam nup nind gay, kisen biynuk Yiyp nup gayak. 14 Pen Seytan minim tom gak ak, Andam ma dak; biynuk nep minim yesek aŋgak kun ak diy, tap siy tap timey gek, Andam kisen gak. 15 Pen biyn gok ñapan tikyiŋ, Gor nup gosimb niŋyiŋ, suŋ-tep mindey amek, kuyip diniŋgamb.

3

Bi Gor Biynimb Nuk Kond Mindep Gok

1 Biynimb Gor nup woŋg giy, biynimb nup gok kuyip kond mindonjun aŋgiy niŋbay gok, gos tep yimb niŋbay. 2 Pen nimb bi Gor biynimb nuk gok kuyip, kond mindeniŋgiy gunap dun aŋgiy, bi yikop gok ma dinimimb; bi minim sayn gos niŋrep giy, minim aŋgñirep giniŋgiy rek gok niŋiy dinimimb. Bi minim sayn tep, tap timey ma giy, ñiŋg kilis kuŋay ma ñimbiy, biynimb okok wasemb ay, biyn kiyk nokom diy, biynimb gunap niŋey tep gek, kuyip aŋgjiwniŋgiy rek ma aynimuŋ, bi gok niŋiy dinimimb.

3 Pen bi kalrimey jiwpay gok, penpen apay gok, ñiŋg kilis ñimbiy sakiy aypay gok, gur-maniy nep gos niŋbay gok ma dinimimb. Bi tep mindrep giniŋgiy rek aynimuŋ gok niŋiy dinimimb. 4 Bi ñapan kiyk amyoŋg gok kuyip, kond mindrep gey, ñapan kiyk gok pen bapiy niŋind aŋgip aŋgiy, niŋdiniŋgiy bi gok niŋiy dinimimb. 5 Pen bi biyn ñapan kiyk key gok, kond mindrep ma giniŋgambay ak; Gor biynimb nuk gok kuyip, yergiy kond mindrep giniŋgambay?

6 Bi Gor nup kisen nep chiŋgipay gok ma dinimimb. Bi kisen nep chiŋgipay kun gok, biyomb mindpun aŋgiy, Gor nup kirgiy, apyap pikniŋgiy rek ayip. Seytan nind biyomb mindpiyn aŋgiy, Gor nup kirgek, aŋgyokak rek ak, kuyip giniŋgamb. 7 Bi dinimimb kun gok, biynimb Gor ker ma mindpay gok niŋiy, bi tep aŋgiy niŋbay gok kuyip dinimimb. Yikop ak, Seytan

gek, biynimb Gor nup ma dipay gok kuyip
aŋgjiwey, apyap pikniŋgiy rek ayip.

Bi Diykon Gok

8 Nimb bi diykon don, biynimb kond
mindeyaŋ aŋgiy, bi yikop gok diy, woŋg
kun ak ma aŋgaynimimb. Biynimb niŋey
mindrep giy, ñiŋg kilis kuŋay ma ñimbiy,
minim yesek ma aŋgiy, maniy tap gok yand
nep diyn aŋgiy gos ak ma niŋiy, 9 Gor minim
niŋind yimb ak, direp gipay gok nep niŋiy
dinimimb. 10 Kun ak woŋg sikoy gunap
aŋgayem, yergiy rek giniŋgambay ak niŋiy,
aŋgem diykon woŋg ak giniŋgiy.
11 Pen biyn kiyk gok kunep, ñiŋg kilis
kuŋay ma ñimbiy, biynimb gunap kuyip ma
aŋgjiwiy, minim yesek ma aŋgiy; minim
niŋind yimb aŋgiy, mindrep giniŋgiy. 12 Pen
bi diykon gok biyn nokom diy, biyn amyoŋg
kiyk gok kuyip, aŋgey mindrep giniŋgiy.
13 Bi diykon woŋg tep giniŋgambay gok,
biynimb namb ak yimb tep ak diy, Jiysis
Krays nup direp giyiŋg mindeniŋgambay.

Biyomb Chin Gosimb Niŋbun Ak Key Yimb Gip

14 Kasek niniŋgayn rek ayip aŋgiy, nip
minj tiksipiyn. 15 Pen kasek ma niniŋgayn
ak, minj biy niŋiy, chin Gor biynimb nuk
yimb gok, biynimb nuk gunap yip yergiy
rek mindenjun aŋgiy, niŋrep giniŋgamban.
Chin Gor biynimb nuk gok, jimñiy korip sap
kilis yimb rek mindon mey, minim niŋind
yimb nuk ak, kurginimuŋ rek ma ayip.
16 Minim tep chin niŋbun ak key yimb.
Jiysis Krays Nop yip mindiy, bi yimb ay
miseŋ owak. Kun giy apek enjol gok niŋyak.
Gor Kawnan nuk ak, biynimb gok kuyip
aŋgak, "Gor Ñinuk wip aŋgak." Minim tep
nup ak, miñmon okok aŋgñey amnakniŋ,
nup gosimb niŋyak. Nop nup dand andkind
miñmon tep nuk biyoŋ amnak.

4

Biynimb Gor Minim Tep Ak Aŋgñispun Aŋgiy, Minim Yesek Apay

1 Gor Kawnan aŋgak ak miseŋ niŋbun.
Ñin kisen ak awakniŋ, Gor nup gosimb
niŋbun ak kirgiy, kichekiy malñiluk nop
kiyk Seytan gos yesek ñimb ar ak, kisen
giyiŋg aŋgñiniŋgambay. 2 Biynimb minim
yesek aŋgñimbay kun gok, nambiŋ ma gip.
Minim yesek nep aŋg dand amiy, monmon
yimb aŋgñimbay. 3-4 Kiyk apay: bi gok biyn
ma diy, biyn gok bi ma diy, tap keñmaŋgiy
gunap asikrep giniŋgiy apay. Pen Gor nuk
asikep minim kun ak rek ma aŋgak. Tap
keñmaŋgiy gay, biynimb minim yipul yimb
nuk ak niŋiy, nup gosimb niŋbay gok, di
nup tep aŋgyiŋg ñiŋniŋgambay. Yenen:
tap nuk gayak gok maŋgiysek, tep anep
gayak. 5 Nup aŋgniŋbun rek, minim nuk
aŋgip ak, tap kun gok suŋ nep mindip ak
mey, ñimbyiŋg mindeniŋgambun.

Biynimb Gok Kuyip Aŋgñirep Ginimin

6 Minim kun ak, mam ay gok kuyip
aŋgñirep giniŋgamban ak mey; Gor minim
tep aŋgñey, Jiysis nup gosimb niŋnak miñ
tep ak direp giyiŋg, Krays Jiysis bi minim
aŋgñemb, tep bap mindeniŋgamban. 7 Pen
minim yikop, Gor nup aŋgjiwpay gok, ma
aŋg amiy apiy ginimin. Gor nup nep gosimb
niŋmindenimin. 8 Biynimb eksays yikop gi-
pay gok, kilis gunap dipay ak pen; biynimb
Gor nup chiŋgun aŋgiy tapin gey amimb
gok, miñiy mindrep giy, kisen mindrep
giy giniŋgambay. 9 Minim niŋind kun ak,
niŋrep yimb ginjun. 10 Gor gek, mindrep
giniŋgambun gos ak niŋiy mey, kilisrimey
yimb giy nep gon amimb. Nuk bi gin
yimb, biynimb miñmon keykey mindpay
rek, diyn aŋgiy niŋakniŋ, biynimb nup
gosimb niŋbay gok, maŋgiysek di nuk yip
jimñiy ayip.
11 Minim aspiyn biy, biynimb Gor ker
mindpay gok aŋgñenimin niŋniŋgiy.
12 Biynimb gunap, nip bi paranj aŋgiy,
minim nip kirginiŋgiy rek ayip ak, niŋrep
ginimin. Pen mindrep giy nep gey amek,
biynimb Gor nup chiŋgipay gok; nup
gosimb niŋban rek, minim tep apan rek,
biynimb wasemb aypan rek, mindrep gipan
rek niŋiy; kuyip tep gek kunep giniŋgiy.
13 Niniŋgayn ak pen, yip kond mindpan
ñin biy, Gor biynimb nuk gok kuyip, Baybol
buk minim ak riyt giyiŋg, junj ak aŋgñirep
giyiŋg mindenimin.
14 Gor nup woŋg giniŋg genak ñin ak, biy-
omb gok Gor nup aŋgniŋniŋg, ñin jun ar nip
ak ay, Gor nip kond mindakniŋ, biynimb
gok kuyip aŋgñirep giniŋgamban aŋgyak.
Bi Gor minim aŋgep gok kunep, kun ak rek
aŋgyak. Kun ak, Gor nip gos tep ñimb rek,
sakiy ma ginimin; minim nup ak monmon
aŋgñinimin. 15 Woŋg nup kun ak, girep

genimin, biynimb gok niŋey tep gek, minim
nip ak diniŋgambay. 16 Gor aŋgip rek giyiŋ,
minim niŋind nup ak, aŋgñirep giyiŋ gey
amek mey, nak sek, biynimb aŋgñimban
gok sek Gor yip, mindrep giniŋgambim.

5

Biynimb Gok Kuyip Gos Winjikniŋ,
Niŋchikiy Ma Aŋgnimin

1 Bi nop day gok kuyip, ma aŋg ginimin;
nap nak key ak rek, aŋgñirep ginimin. Bi
paranj gok kuyip, ma aŋg ginimin; namam
nak key ak rek, aŋgñirep ginimin. 2 Biyn
gok, nanim sikop kuyip, aŋgñirep gipan
rek aŋgñinimin. Biyn piñ gok, nanay nak
key gok yip, mindrep giy aŋgñimban rek,
aŋgñinimin.

Biyn Yandiw Gok Kuyip Minim Aŋgak

3 Biyn yandiw ñapan ma mindip gok
kuyip, kond mindrep ginimin. 4 Pen ñapan
kiyk gunap mindeniŋgiy, kuyip aŋgenimin,
Gor nup gosimb niŋbay rek, nonim akaŋ,
nupis sikop, kuyip yimaŋgiyak rek, pen
kond mindrep giniŋgiy. Kun geniŋgambay
mey, Gor nup tep giniŋgamb.
5 Biyn yandiw key asiy yimb mindpay
gok, Gor chinup kond mindeniŋgamb
aŋgiy, pumbnamb kisyimken nup aŋg-
niŋyiŋ nep mindpay. 6 Pen biyn yandiw
miñmiñ girapay gok, kim mindpun aŋgiy
niŋbay ak pen, kumiy kurginiŋgiy rek
mindip. 7 Minim kun biy, biynimb gok
kuyip aŋgey, biyn yandiw kiyk gok,
kond mindey mey, biynimb gunap, kuyip
niŋchikiy ma aŋgniŋgambay.
8 Pen biynimb an, biynimb kiyk key yimb
gok, direp ma giy, pen biynimb kiyk kiñiŋ
nokom gok, maŋgiysek direp ma gipay ak,
Gor nup gosimb ak sakiy giy, mindrep ma
giy mey, kun gipay. Biynimb Gor nup
gosimb ma niŋbay gok, timey yimb gipay
kun ak rek, ma gipay.
9 Pen biyn yandiw gunap aŋgniŋgiy,
"Yimb chinup ak, biyn yandiw Gor nup
woŋg gipay gok yip tikem, Gor woŋg
ginukniŋ, chinup tap ñiŋemb tap gok, ñin-
imimb aŋgeniŋgiy," niŋrep giy dinimimb.
Biyn kun gok diniŋ, biyn tokiy bi nokom
dey, kumyak gok nep dinimimb. 10 Pen biyn
miñ tep ar ak nep giy, ñapan wasemb ay,
biynimb okok nimb gok direp giy, biyn-
imb Gor ker mindpay gok kuyip direp giy,
biynimb kosyam mindiy, gospar ay mind-
pay gok kuyip, direp giy gipay gok nep
dinimimb. 11 Biyn tokiy ma aypay gunap,
Gor woŋg ak giniŋgambun aŋgniŋgambay
ak pen; mind dand amiy, bi kisen dun aŋgiy,
Krays nup woŋg ak yiruk niŋiy, bi kisen-
imb diniŋgambay. 12 Minim kiyk key nind
aŋgayak gok, timbrikniŋgambay ak, tep ma
giniŋgamb. 13 Pen biyn yandiw tokiy ma
aypay gok, woŋg kun ak giniŋ, yikop korip
korip giraŋgiy, biynimb gunap aŋgjiwyiŋ,
minim yesek kun gipay kun gipay aŋgyiŋ,
gi mindeniŋgambay. 14 Kun ak yand apiyn,
"Biyn yandiw tokiy ma aypay gok woŋg
kun ak ma aŋgaynimimb apiyn." Kiyk pen,
bi kisenimb diy, ñapan tikiy, korip kiyk
key woŋg giy, mindrep giniŋgambay. Min-
drep giniŋgambay kun ak, biynimb Gor nup
miluk niŋbay gok, kuyip aŋgjiwniŋgiy rek
ma ayniŋgamb. 15 Pen biyn yandiw gunap,
Gor nup kirgiy, Seytan nup kisen gipay.
16 Minim bap, biyn Gor ker mindpay
gok, biyn yandiw kiyk key mindonimuŋ,
kiyk key kond mindeniŋgiy. Kun gey
mey, biynimb Gor ker gok jimñiy, biyn
yandiw key asiy yimb mindpay gok, kond
mindeniŋgambay. Yikop ak, biyn yandiw
kuŋay mindey, kosyam yimb kond min-
deniŋgambay.

Biyomb Gor Nup Woŋg Gipay Gok

17 Biynimb gok kuyip aŋgenimin, bi Gor
nup woŋg gipay gok kuyip, ma kirginiŋgiy.
Gor minim aŋgñirep gipay akaŋ, Gor woŋg
yerip gunap girep gipay gok, pey kuyip ak
ñirep giniŋgiy.
18 Baybol buk tikiy aŋgyak:

"Nimb kanj makaw poŋind apiy, lays
chinup gok tawsimb jakey, maŋgiy
gok key ay, cheŋg gok key ay
gaŋ aŋgiy; ar kun ak giniŋ, kanj
lays chinup gok ñiŋniŋgambay
aŋgiy, meŋg miŋgan kuyip ak,
ma tiwniŋgrimbiknimimb; woŋg
gipay rek, gunap ñiŋniŋ ñiŋniŋgiy
aŋgyak."

Pen minim bap aŋgyak:
"Bi woŋg gipay gok, pey ñemb aŋgyak."
19 Bi nokom bap nep, apiy aŋgniŋgamb,
"Bi Gor nup woŋg gip ak, kun kun giy timey
gip aŋgonimuŋ" ma niŋnimin. Biynimb
omiŋal akaŋ, omiŋal nokom rek niŋiy ap
aŋgeniŋgiy, niŋind apay rek ayip aŋgiy,

niŋnimimb. [20] Pen bi Gor woŋg gipay gunap,
tap siy diy tap timey geniŋgiy, biynimb
lotiw opay rek, maŋgiysek niŋmindyakniŋ,
kuyip aŋg ginimin. Kun geniŋgamban,
gunap niŋiy ñawil diy, kunep ma giniŋgam-
bay.
[21] Pen bi yand gok, timey ma gipay; bi
kiyk gok nep gipay aŋgiy, ma aŋgnimin.
Minim mindonimuŋ, kiñiŋ ak niŋrep giy
nep aŋgñinimin. Nip minim kun biy, yikop
ma aspiyn; Jiysis ak, Gor ak, enjol suŋ-tep
nuk gok sek niŋmindyakniŋ aspiyn.
[22] Pen bi Gor woŋg gep kisenimb gok
diniŋ, niŋrep giy nep dinimin.
Biynimb gunap timey geniŋgiy, nand yip
ma giy, suŋ-tep nep mindenimin.
[23] Pen nip tap minek minek giy, koŋgiy
siwip ak, ñiŋ nep ma ñiŋnimin, ñiŋ wayn
siskoy gunap sek ñiŋnimin.
[24] Bi gunap mindrep ma gipay ak, kasek
niŋbun; pen gunap mindrep ma gipay ak,
ma niŋbun. Kiyk gipay ak, aŋg amiy apiy
giyakniŋ, niŋniŋgambun. [25] Bi mindrep
giy, biynimb kond mindrep giy gipay gok
kunep, gunap nep niŋbun. Pen mindrep
gipay rek minim ak, weygiy mindonimuŋ
rek ma ayip.

6

Bi Woŋg Yikop Giñemb Gok

[1] Biynimb Gor ker kalambis woŋg rek
gipay gok kuyip aŋgenimin, biyomb
kuyip taw dand wiyak gok direp giniŋgiy.
Pen mindrep ma geniŋgambay, biynimb
gunap niŋiy, Gor nup aŋgjiwiy, minim
tep aŋgñimbun ak, aŋgjiwiy giniŋgambay.
[2] Pen biynimb Gor nup gosimb niŋbay gok,
bi Gor nup gosimb niŋbay gunap kuyip,
kalambis woŋg rek giñiyiŋg, mam chin
key gok yenen woŋg giñispun aŋgiy, ma
aŋgniŋgiy; mam tep chin Gor nup gosimb
niŋbay gok kondsipun aŋgiy, woŋg kuyip
ak giñirep giniŋgiy.

Tap Kuŋay Dun Aŋgiy Gos Niŋbay

Minim tiksipiyn biy, biynimb gok kuyip
aŋgñirep ginimin. [3] Biynimb Biyomb chin
Jiysis Krays minim aŋgak ak sek, Gor minim
per aŋgñimbun ak sek kirgiy, minim key
gunap aŋgñimbay gok, [4] chin nep biynimb
yomb mindpun aŋgiy, sakiy ay gos ma min-
dek, kun gipay. Kun ak biynimb gunap
kuyip gos timey niŋiy, penpen aŋg amiy
apiy giy, miluk yapek, penpen aŋgjiwpay.
[5] Tap siy tap timey gi dand amiy, sakiy ayek,
lotiw minim ak penpen yimb apay. Pen Gor
minim ak aŋgiy, gur-maniy tap gok di nan-
giy, mindrep giniŋgambun apay.
[6] Pen nimb mindrep ginjun aŋgiy, Gor
aŋgip rek giy mey, kapkap nuk yip mindrep
giniŋgambim. [7] Amiy sikop chinup tikyak
ñin ak, tap gunap dand ma winuk: pen
kumniŋgambun ñin ak, tap gunap dand
ma amniŋgambun. [8] Kun ak chech tap
ñiŋemb chin gunap mindonimuŋ, tap chin
rek mey sikoy ak aŋgjun. [9] Pen biyn-
imb tap kuŋay dun aŋgiy gos niŋbay gok
sakiy ayek, monmon gey amek, kimin tap
ñiŋniŋ apiy gon diy, yiwur yomb dipay rek
ak kuyip giniŋgamb. [10] Biynimb maniy tap
gok gosimb niŋbay gok, tap siy tap timey ar
keykey gipay. Gunap gos kun ak niŋiy, Gor
nup gos ak kirgiy, mindrep ma gey, kuyip
key simb timey yimb gip.

Permindep Miñ Ar Ak Ma Kirginimin

[11] Timotiy. Nand Gor binuk yimb ak,
biynimb gunap gipay rek ma ginimin; bi
suŋ-tep nuk, nup gosimb niŋiy, biynimb
wasemb ay, kapkap mindpay rek bap min-
den aŋgiy, ar kun ak nep gey amnimuŋ.
[12] Kosyam mindeniŋgayn aŋgiy gos ak ma
niŋnimin; Gor nip diniŋ gek, biynimb
kuŋay niŋmindyakniŋ, Gor nup chiŋgipiyn
aŋgnak ak, nup ma kirginimin. Aŋgip
rek, sakiy giy nep gey amek mey, perper
mindeniŋgamban. [13] Gor Biyomb gek kim
mindpun ak sek, Ñinuk Jiysis Krays Ponsis
Paylat nup, minim yipund giy aŋgak ak sek
niŋmindrikniŋ, nip kilis giy aspiyn; [14] Gor
minim tep ak, yipund giy mindip rek nep
niŋniŋgiy aŋgiy, gey amek amek, kisen
Biyomb chin Jiysis Krays andkind winimuŋ.
[15] Jiysis andkind winiŋgamb ñin kun ak, Nop
nuk key aŋgayak. Nuk Biyomb chin kun
anep, bi tep yimb; biyomb yikop gok kuyip,
maŋgiysek kond mindip. [16] Pen nuk nokom
kumnimuŋ rek ma mindip; per yimb nep
mindeniŋgamb. Melik tep nuk ak, key
yimb mindip; biynimb gunap nup ma yimb
niŋbay; kiñiŋ siŋak amniŋgiy rek ma ayip.
Nuk Biyomb key yimb ak, biynimb maŋgiy-
sek yimb nup ak, perper dand araniŋgiy.
Tep.

Biynimb Krays Ker Tap Kuŋay Mindek Gok Kuyip Minim Aŋgak

17 Biynimb gur-maniy tap kuŋay mindip
gok kuyip aŋgenimin, chin nep biynimb
key yimb mindpun aŋgiy, tap kasek kurgip
kun gok gosimb ma niŋniŋgiy; Biyomb
biynimb kond minden, tap ma tikdek,
mindrep giniŋgiy aŋgip anup, gosimb
niŋniŋgiy. 18 Kun ak, kuyip aŋgenimin,
tap kuŋay mindip rek, biynimb direp
gun aŋgiy, tap monmon ñiniŋgiy. 19 Kun
ak rek giy mey, miñiy mindrep giy, ñin
kisen ak apek, Gor yip perper mindrep
giniŋgambay.

Woŋg Girep Ginimimb

20 Timotiy. Gor minim tep ñin ar nip ayak
ak, direp ginimin. Minim yesek kiyk niŋrep
giy aspun aŋgiy, aŋg amiy apiy gipay gok,
ma dinimin. 21 Biynimb gunap, minim yesek
kiyk kun ak diyiŋg, Gor nup pisnep kirpay.

Gor nimbip simb niŋiy, kond mindon-
imuŋ.

2 TIMOTIY
Pol Minj Kisen Ak Timotiy Nup Tikak
Minim Nind Niŋep

Pol minj kisen Timotiy nup tikak biy, nuk Rom kalambis mindiy, nup pisnep pikayniŋgiy rek ayek niŋiy, Timotiy nup minj tikyokiy aŋgak, "Jel pirikiy nambiŋ ma dinimin; biynimb Krays ker Yipiyses mindpay gok kuyip, kond mindrep ginimin aŋgak."

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim day nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-2.
- Gor aŋgek, woŋg nup gipun ak, tep aspiyn aŋgak minim ak mindip, chapta 1:3–2:13.
- Timund winjikiy minim kilis rek gunap aŋgak ak mindip, chapta 2:14–4:5.
- Pol nuk Gor nup chiŋgiy nep mind dand apiy, kumemb ñin nuk ak maŋ gakniŋ, ma pirikak minim ak mindip, chapta 4:6-18.
- Minim aŋg jiwniŋg, "Nimb mindpim" aŋgak minim day won ak mindip, chapta 4:19-22.

1 Yand Pol. Gor yip aŋgek, bi minim nup dand amemb ak mindiy, Jiysis Krays nup chiŋgiy, perper mindeniŋgambim aŋgak minim ak aŋgñirapiyn.

2 Ñi tep yand Timotiy, nip minj tiksipiyn. Bapiy Gor yip, Ñinuk Jiysis Krays yip nip simb niŋiy kond minder, kapkap mindrep ginimin.

Gor Minim Aŋgniŋg Nambiŋ Ma Dinjun

3 Yand apis basind sikop, Gor nup gosimb niŋyiŋgipay rek nep niŋbiyn ak mey, gos yomb gunap ma niŋbiyn. Nup gosimb niŋyiŋg, pumbnamb kisyimken nup tep apiyn. 4 Nip kiriŋg apenik siy aŋgnak ak, niŋyiŋg mindpiyn. Kun ak nip am niŋen, yip tep ginimuŋ aŋgiy niŋbiyn.

5 Nand Gor nup chiŋgrep gipan ak, niŋyiŋg mindpiyn. Napis Loyis yip, nanim Yiwniys yip nup chiŋgrep giy mindyiŋgipiyr rek, nand kunep gipan. 6 Kun ak nip ñin jun ar ay, Gor Kawnan nuk yokek, ap nand yip nep mindip ak, ma piriknimin; aŋgek woŋg giyiŋgipan rek ginimin. 7 Chinup Kawnan nuk yokip ak, ma pirikpun; key mindrep giy, biynimb wasemb ay, Gor nup direp yimb gipun.

8 Kun ak, Gor woŋg genik, yip kalambis ayak ak, nambiŋ ma dinimin. Nand key kunep, Gor minim aŋgiyn aŋgiy, nambiŋ ma diy, biynimb gok kuyip monmon aŋgñinimin. Pen Gor nip kond mindip rek, minim tep nup ak aŋgñiraŋgey, nip timey geniŋgiy, gos kuŋay ma niŋnimin. 9 Chinup dak ak, miñ tep gonuk niŋiy ma dak; nuk key chinup simb niŋak rek dek, biynimb suŋ-tep nuk mindpun. Miñmon ma alwol gayak ñin ak, nuk biynimb simb niŋiy diniŋgamb rek, gos niŋak ak mey, 10 miñiy Ñinuk nup yokek apiy, kumiy tikjakak rek, minim kun ak miseŋ niŋbun. Kumiy pisnep kuyiŋg yowpinup ak pen, minim tep nuk dand owak ak dipun rek, perper mindonjun rek ayip.

11 Ar kun ak nep, Gor yip aŋgek, bi Jiysis minim dand amemb ak mindiy, biynimb okok kuyip aŋgñi tapiyn. 12 Aŋgñi taŋgen, yip timey gey, kosyam mindpiyn ak pen; ñawil amnakniŋ ma mindpiyn. Biyomb tep Jiysis nup gosimb niŋbiyn rek, nambiŋ ma diy, biynimb okok kuyip monmon aŋgñimbiyn. Minim tep yip aŋgñinimin aŋgak kun ak, ma kurginiŋgamb; nuk gek mind dand amiy amiy, ñin yomb nuk ak winiŋgamb.

13 Kun ak, Jiysis Krays nup gosimb niŋyiŋg, biynimb wasemb ayiŋg, minim aŋgen niŋban ak, yipund giy nep mindip aŋgiy, biynimb gok kuyip aŋgñinimin. 14 Minim tep ñin ar nip aynik kun ak; biynimb gunap minim monmon okok nimb gunap, sesek wilikniŋgiy rek ayip ak, niŋrep ginimin. Gor Kawnan yip mindpun rek, nip gos tep ñek, sisker aŋgñeniŋgiy niŋiy, biynimb gok kuyip aŋgñirep ginimin.

15 Nand niŋban: kalambis minden; Piygeylas sek, Hemoseniys sek, biynimb kiyk Esiya nimb gok maŋgiysek yip kirgiy ambay. 16-18 Binak Onesiyporas nep yip ay mindip. Miñmon Rom biy kalambis minden nuk apiy, nambiŋ diniŋgayn aŋgiy yip ma kirgak; kosyam piyow niŋiy, ap yip niŋak. Ñin kuŋaynep ap niŋek, yip tep yimb gip. Kun ak, Biyomb chin ak nup aŋgniŋiy apiyn, "Onesiyporas biynimb nup gok sek kond mindenimin, ñin yomb nand ak apek, Onesiyporas nup simb niŋnimin

apiyn." Pen Yipiyses mindenik, yip direp yimb giyiŋgip ak niŋrep gipan.

2

Jiysis Nup Chiŋgiy Amiybi Nuk Rek Mindonjun

1 Ñiyand Timotiy. Gor chinup simb niŋiy, Ñinuk Jiysis Krays nup yokek apiy, chinup aŋgiy kumak ar ak nep, Gor yip jimñiy mindpun. Kun ak Jiysis nup chiŋgiy, gosimb gunap ma niŋnimin. 2 Minim tep biynimb okok kuyip, per aŋgen niŋban ak; biynimb Gor nup direp giyiŋ mindeniŋgambay gunap piyow niŋiy, aŋgñirep genimin; kiy pen biynimb gunap kuyip, aŋgñirep giniŋgiy.

3 Gor nup woŋg gipun rek, biynimb gunap chinup timey gipay. Yip kunep giniŋgiy aŋgiy pirikiy, Biyomb tep chin anup ma kirginimin; woŋg nup ak monmon ginimin.

4 Amiybi gok, woŋg mis okok giniŋ, tap kiyk okok gos ak ma niŋbay; biyomb kiyk anup tep gaŋ aŋgiy, gos nokom niŋbay. 5 Biynimb resis gipay gok, bi resis kond mindpay gok, apay apay rek nep giy, tap dipay.

6 Pen biynimb manj woŋg gipay gok, tiŋiy yiwur gipay rek, nind yiŋgñimbiy, kisen biynimb gunap kuyip yiŋgñimbay. 7 Gor nip gos ñimb rek, minim maŋgiysek niŋnimin rek ayip ak mey, minim apiyn kun gok niŋyiŋ mindey, Gor nip gos ñek, niŋrep giniŋgamban.

8 Jiysis Krays minim tep per apiyn ak, sakiy ma ginimin. Basind yes Depiyt tikek, tik dand amiy, nup tikyak. Pen yomb giy ñaŋgayey kumiy, tip ak tikjakak. 9 Yand tap siy tap timey ma giy, minim kun anep aŋgenik, yip timey giy kalambis ayey mindpiyn. Pen Gor minim ak, kalambis ma mindip; miñmon okok kind kind amjap. 10 Kun ak, yip timey gipay rek, gos yomb ma niŋbiyn; Gor biynimb nuk diniŋ niŋayak gok, Jiysis Krays nup gosimb niŋsipay rek, perper mindeniŋgambay gos anep niŋbiyn.

11 Minim aŋgniŋ gispiyn biy, minim niŋind yimb niŋiy, pisnep dep ak.

Jiysis chinup nen kumak ak, chin yip kumnuk rek ayip ak mey; nuk yip kim mindoniŋgambun. 12 Nup chiŋgiy miker diyiŋ, nup ma kirginiŋgambun ak; nuk kiyŋ mindiy, biynimb kond mindeniŋgamb ñin ak, yip mindiy mindrep yimb giniŋgambun.

Pen nup kirgoniŋgambun, chinup kunep kirginiŋgamb. 13 Nup minim gunap aŋgiy, kisen kirginiŋgambun ak pen; nuk minim chinup aŋgip ak ma kirginiŋgamb; giniŋ nep aŋgip.

Biynimb Woŋg Girep Gipay Gok, Gor Windin Yirik Ar Ak Mindpay

14 Gor niŋmindakniŋ, biynimb gok kuyip aŋgrep genimin, minim ar keykey aŋgiy penpen ma aŋgniŋgiy. Gor minim aspun apay ak pen; minim apay kun ak rek, biynimb gok kuyip gos timey ñek, mindrep ma giy, apyap pikniŋgiy rek ayip. 15 Pen Gor minim nup ak niŋrep giy, kuyip aŋgñirep giyiŋ, nambiŋ ma dinimin. 16 Minim monmon okok aŋg amiy apiy gipay ak, nand yip ma aŋgnimimb. Aŋg dand amiy apiy giy, mindrep ma yimb giniŋgambay. 17 Soy sikoy bap ay, mind dand amiy, yomb yimb ayip rek ak giniŋgamb. Bi tiysa Haymeniyas yip, Payliytas yip ar kun ak gipiyr. 18 Gor minim tep ak kirgiy apay, "Chin kumiy tip ak ma tikjakniŋgambun; yikop Gor nup gosimb niŋbun rek, tip tikjakpun apay." Pen kiyk minim yipund ma gip kun ak aŋgey, biynimb gunap Jiysis minim niŋind yimb ak kirpay.

19 Pen biynimb Jiysis nup gosimb niŋbay gok, kamb rek piŋiy wos giy mindpay. Kun ak, nup ma kirginiŋgambay. Baybol buk ak tikiy aŋgyak, "Biyomb ak, biynimb nup ker mindpay gok kuyip, niŋimb aŋgyak." Minim bap pen tikiy aŋgyak, "Biynimb Biyomb ker mindpun apay gok, timey ar gok ma giniŋgiy aŋgyak."

20 Pen korip yomb yimb gok, diys keykey mindip. Diys gunap, gol tap gok diy giyak. Gunap pen mon, man, tap yikop gok nep diy giyak. Gunap diy, tap gach mer, tap tep tep gok nep aypay; pen gunap tap gach tap monmon okok aypay. 21 Kun ak, Biyomb biynimb nuk tap gach tap monmon okok asikrep giniŋgambay gok, suŋ-tep mindpay rek niŋiy, di woŋg tep nuk yerip yerip mindeniŋgamb gok, aŋgayek giniŋgambay.

22 Pen bi paranj gunap, gos timey niŋbay rek ma niŋnimin. Bi suŋ-tep minden aŋgiy, gey amnimuŋ. Gor nup gosimb niŋiy, biynimb gok kuyip direp giy, kapkap mindiy,

biynimb Biyomb chin anup gosimb niŋiy,
mindrep gipay gok yip, mindrep ginimin.
23 Pen minim yikop aŋg amiy apiy giy, pen-
pen apay gok, nand yip ma aŋgnimimb.
24 Bi Gor nup woŋg giniŋgiy gok, penpen
ma aŋgiy, kapkap mindiy, biynimb direp
giy, aŋgñirep giniŋgiy. Kuyip timey gey,
pen timey ma giniŋgiy. 25 Pen biynimb
gunap minim kuyip ma deniŋgiy, kapkap
aŋgñirep giyiŋg mindey mey; Gor biynimb
kun gok kuyip gos tep ñek, yenen kun gipun
aŋgiy, andkind nup ker apiy, minim yipul
yimb ak niŋiy, diniŋgiy rek ayip. 26 Kun
ak, Seytan kuyip yesek tom giy dek, kind
nuk ak mindiy, minim nup niŋyiŋgipay ak
kirgiy, mindrep giniŋgambay.

3

Ñin Kisen Ak Winiŋg Gakniŋ Mindrep Ma Yimb Giniŋgambay

1 Pen nand niŋban: ñin kisen ak winiŋg
gakniŋ, kosyam mindeniŋgambay. 2 Ñin
kun ak, biynimb mindrep ma yimb
giniŋgambay. Maniy nep gos niŋiy,
mumbwak kiyk nep gos niŋiy, timey nep
giy, Gor nup aŋgjiwiy, nop nonim sikop
kuyip minim timbrikiy, biynimb gok minim
tep ma aŋgiy, Gor nup gosimb ak ma
niŋiy, 3 biynimb wasemb ma ay, kuyip
yergey niŋiy ma kirgiy, biynimb aŋgjiwiy,
kalrimey jiwiy, mindrep gep miñ ak niŋey,
kuyip miluk yowniŋgamb. 4 Biynimb
gok kuyip direp ma giy, monmon timey
giy, chin nep biynimb yomb mindpun
aŋgiy, key miñmiñ gun aŋgiy, Gor nup
kirginiŋgambay. 5 Lotiw rek giniŋgambay
ak pen, Gor biynimb direp ginimuŋ rek ma
ayip aŋgiy niŋniŋgambay. Biynimb kun ak
rek gipay gok yip, yiŋgoŋg ma ginimin.
6 Biynimb kun gok rek gunap, bi gok
minim chinup ak ma diniŋgambay aŋgiy,
biyn gos niŋrep ma gipay gunap, piyow
niŋbay. Korip gunap kapkap amiy; biyn
tap siy tap timey giy, gos yomb niŋyiŋg
mindpay gok niŋiy aŋgñimbay. 7 Biyn
kun gok rek, minim okok nimb okok nimb
niŋniŋgambay ak pen, minim niŋind yimb
ak ma dipay. 8 Pen bi Jeniys yip, Jambriys
yip Mosis minim aŋgak ak, yiruk niŋrik rek,
Yipiyses bi aspun gok, minim yipund giy
mindip ak kunep gispay. Gos kiyk ak timey
yimb gip; Gor nup gosimb ak kirpay. 9 Pen
gipay ar kun ak, tapin gey amnimuŋ rek
ma mindip. Jeniys yip, Jambriys yip timey
gerik, biynimb niŋyak rek, biynimb miñiy
mindpay gok, kunep miseŋ niŋniŋgambay.

Gor Minim Ak Direp Ginimin

10 Pen yand yip taŋgyiŋgipur rek, miñ
yand gipiyn ak niŋrep gipan. Gor nup
gosimb nokom niŋiy, woŋg nup ak marik
yimb giyiŋg, biynimb gok kuyip simb niŋiy
aŋgñirep gipiyn. 11 Biynimb miñmon An-
tiyok, Aykoniyam, Liystra okok yip timey
gey, kosyam mindenik ak pen; Gor yip kond
mindek ak niŋban.
12 Biynimb Jiysis Krays nup chiŋgiy, aŋgip
rek giniŋgambay gok, kuyip maŋgiysek
miker ñey, kosyam mindeniŋgambay. 13 Pen
biynimb timey, minim yesek ar ak aŋgñim-
bay gok, timey yimb gey amek, kiyk key
Gor kinjeŋ tep ak ma niŋiy, biynimb
gunap kuyip, minim yesek gok aŋgñey
niŋniŋgambay.
14 Pen nand ñiskoy miŋg mindiy, minim
niŋind ak aŋgey, niŋrep ginak ak mey,
niŋyiŋg mindenimin. Chin biynimb nip
aŋgñonuk niŋnak gok, mindrep gipun rek
niŋban. 15 Ñiskoy yimb mindenak ñin ak,
nip Baybol buk minim tep ak aŋgñiyak.
Biynimb gok minim tep kun ak niŋey
mey, Gor kuyip di nuk yip jimñiy ayip.
16 Baybol buk minim ak maŋgiysek, Gor
Kawnan ak nep gos ñek, tikyak ak mey;
minim nokom kun ak diy, biynimb gok
kuyip yikop aŋgñiniŋgambun; timund win-
jkniŋgambun; suŋrep mindeyaŋ aŋgiy, aŋ-
grep giniŋgambun. 17 Bi Gor nup woŋg
giñimbay gok, Baybol buk minim kun ak
diy mey, biynimb gok kuyip miker yerip
gek, niŋrep yimb giy, kuyip aŋgñirep yimb
giniŋgambay.

4

Gor Minim Yipund Giy Yimb Ak Aŋgñinimin

1-2 Nip aspiyn: Gor minim yipund
giy yimb ak, kilis giy aŋgñinimin.
Gor apiymiŋay biyomb yimb mindpiyr
rek, Ñinuk apiy, biynimb gok kond
mindeniŋgamb. Ñin kun ak, apiymiŋay
giy biynimb kumyak gok sek, kim
mindeniŋgambay gok sek bilok keykey
ayniŋgayr. Kun ak mey, Gor minim

ak minek minek aŋgñinimin. Biynimb
gok kuyip tep giniŋgamb akaŋ, tep ma
giniŋgamb aŋgiy yiruk ma niŋnimin;
niŋrep giyaŋ aŋgiy, aŋg giyiŋg, niŋchikiy
aŋgyiŋg, kapkap aŋgñirep giyiŋg minden-
imin. 3 Yenen: ñin kisen ak, Gor minim
yipund giy ak niŋiy ma diniŋgambay;
minim yesek gos kiyk key amimb ar gok
nep, aŋgey niŋiy diniŋgambay. 4 Gor minim
tep ak kirgiy, kesim yikop gok aŋgey, kasek
niŋniŋgambay.

5 Pen yerer giniŋgamb ak, gos niŋrep
giyiŋg mindenimin. Miker gonimuŋ, gos
yomb kun ak ma niŋnimin. Nand bi Gor
nup woŋg giñemb ak, minim tep nup ak,
aŋgñiyiŋg nep mindenimin.

Woŋg Yand Ak Gi Jiwniŋg Gispiyn

6 Yand Krays woŋg nup gen, yip kalam-
bis ayeyak minden minden, miñiy pikayon
likañ nup yownimuŋ aŋgiy, yip gispay. Kun
ak, lum ar mindpiyn biy, kiriŋ amemb ñin
ak, maŋ mindip. 7 Yand Gor nup gosimb
niŋmindiy, woŋg yip aŋgak ak ma kirpiyn;
aŋgak rek maŋgiysek gipiyn. 8 Nuk Biyomb
niŋrep giy aŋgip ak mey; yerip yerip gipiyn
ak niŋmindiy, ñin yomb nuk ak apek, yip
aŋgek mindrep giniŋgayn. Yand nep mer:
biynimb Biyomb asaw aŋgiy, tep gakniŋ
kond mindpay gok maŋgiysek giniŋgamb.

9 Timotiy. Yand mindpiyn biy, kasek
winimin. 10 Bi yand yip mindyiŋgipun gok,
miñiy yand yip biy ma mindpay. Binak
Demas tap man ar biy gos niŋiy, yip pis-
nep kiriŋ miñmon Tesalonayka amnak.
Bi yand Kreyseniys miñmon Galesiya am-
nak. Ñi Taytas miñmon Dalmesiya am-
nak. 11-12 Tikiykas nup aŋgyoken, miñmon
Yipiyses amnak. Pen Luk yand yip mind-
pur. Nand pen, Mak nup am poŋind
apey, yand yip mindiy, Gor woŋg ak ginjur.
13 Winiŋgamban ñin ak, miñmon Trowas
apiy, kolsiyor yand ak, binak Kapas korip
daynik ak diy, buk meymey siypsiyp wak
yimb sek tikyak gok maŋgiysek diy, dand
winimin.

14 Bi kapa woŋg gip Aleksanda yip minim
yesek yimb aŋgiy kor gip. Yip gip kun ak,
Gor nup pen kunep giniŋgamb. 15 Minim tep
chin apun ak, nup yiruk timey yimb gip ak
mey; yip timey gip rek, nip kunep ginimuŋ
rek ayip ak, niŋrep ginimin.

16 Yip nind kor giyak ñin ak, biynimb bap
yip kund okok niŋmindek kor ma ginik;
maŋgiysek yip kirgiyak. Pen Gor kuyip,
gos kun ak niŋyiŋg ma mindonimuŋ. 17 Yip
kor giyak kun ak, Gor yip kond mindakniŋ,
minim tep nup ak biynimb okok nimb
kuŋaynep ap mindeyak gok kuyip sakiy giy
aŋgenik niŋyak. Pen kayn ayndik gok, yip
siwñiŋniŋgiy rek ma ayak. 18 Yand niŋbiyn:
Gor yip kond mindek, tap bap yip ginimuŋ
rek ma ayniŋgamb; yip dand miñmon tep
nuk ak amniŋgamb. Bi tep kun ak, yimb
nup ak, perper nep dey aranimuŋ. Tep.

19 Binak Akiwiyla sek biynuk Priysiyla
sek, binak Onesiyporas biynimb korip nuk
mindpay gok sek kuyip aŋgnimin, Pol
“Nimb mindpim?” aŋgip aŋgnimin.

20 Binak Yirastas biy ma owak; mindip
miñmon Koriyn. Binak Tropiymas nup tap
gek, kiriŋ ownik miñmon Mayliytas.

21 Yiŋgen yomb wip ñin ak maŋ mindip
rek, kasek winimin.

Pen Yiwbiyiwlas, Pudens, Liynas, Ki-
lawdiya biynimb gok kuyip, biynimb Jiy-
sis minim niŋbay akniy maŋgiysek, “Nimb
mindpim?” aspay.

22 Biyomb tep chin ak, nip kond mindeŋ.
Nimbip simb niŋiy, direp ginimuŋ.

TAYTAS
Pol Taytas Nup Minj Tikak
Minim Nind Niŋep

Taytas nuk bi Jiwda mer bap Jiysis nup chiŋgiy, Pol yip miñmon okok Gor minim aŋgñi taŋgyiŋgipiyr. Kisen Pol amniŋg, Taytas nup aŋgak, "Miñiy miñmon nand key Kriyt biy mindiy, Gor woŋg ak kun kun ginimin aŋgiy" aŋgay amnak. Kisen nup tip ak aŋgrep giyn aŋgiy, minj biy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-4.
- Biyomb biynimb Krays ker kond mindep minim ak mindip, chapta 1:5-16.
- Biyn tokiy, bi tokiy, bi paranj, biynimb woŋg yikop gipay gok, yerer giniŋgiy aŋgak minim ak mindip, chapta 2:1-15.
- Mindrep gep minim ak mindip, chapta 3:1-11.
- Minim aŋg jiwak minim day won ak mindip, chapta3:12-15.

1 Yand Pol. Gor nup woŋg giñiyiŋg, Ñinuk
Jiysis Krays nup minim tep ak dand tapiyn.
Dand taŋgiy, Gor biynimb diniŋg gip gok
kuyip aŋgrep gen, Krays biynimb nuk min-
donjun aŋgiy nup diy, 2 per mindeniŋgam-
bun aŋgiy nup kond mindpay. Gor bi
minim niŋind yimb nep aŋgip ak, biynimb
ma gayak ñin ak, biynimb yand gok kuyip
gen perper mindeniŋgambay aŋgek mey,
nuk yesek ma aŋgip rek, 3 ñin nuk key
aŋgayak ak apek, minim tep kun ak chinup
aŋgyikak. Pen Bapiy yomb chinup simb
niŋiy dip kun ak, yip aŋgek; minim tep kun
ak dand tapiyn.
4 Taytas. Nip minim tep aŋgen, Jiysis
nup gosimb niŋban rek, nip ñiyand apiyn.
Minim ar nokom niŋbur kun anep, nip minj
tiksipiyn. Kun ak, Jiysis Krays apiymiŋay
chinup kond mindpiyr ak, kuyip aŋgniŋiy,
Taytas nup kond minder, mindrep ginimuŋ
apiyn.

Pol Taytas Nup Miñmon Kriyt Woŋg Gi Mindenimin Aŋgak

5 Yand nip miñmon Kriyt aŋgayiŋg aŋg-
nik, "Biynimb aŋgñiruk gok kuyip tip am
niŋiy, woŋg gunap ma giruk ak giyiŋg,
biyomb kuyip kond mindeniŋgiy gunap,
miñmon keykey mindpay rek aŋgaynimin
aŋgnik."
6 Pen Gor biynimb nup kondmindep bi
gok diniŋg, bi mindrep giy, biyn nokom
diy, ñapan kiyk aŋgrep gey mey, Gor nup
gosimb niŋiy, biynimb gunap ñapan sakiy
monmon gipay aŋgyiŋg, nop sikop kuyip
aŋgjiwniŋgiy rek ma ayniŋgamb. 7 Pen
bi Gor nup woŋg giyiŋg, biynimb kond
mindeniŋgambay kun gok, bi sayn minim
ma mindonimuŋ gok nep dinimimb. 8 Bi
kun gok, biynimb wasiw aŋgdiy, mindrep
giy, bi suŋ-tep Gor aŋgip rek nep giniŋgiy.
9 Minim yipund giy per aŋgñimbun ak diy,
minim key gunap ma diniŋgambay ak mey;
biynimb gok kuyip minim tep yipund giy ak
nep aŋgey, mindrep giniŋgiy. Pen biynimb
minim yipund ma gip ar ak dipay gok,
kuyip minim yipund gip ar ak aŋgrep yimb
geniŋgambay, minim pen aŋgniŋgiy rek
bap ma mindeniŋgamb.
10 Yenen: biynimb minim yesek aŋgep
gok kuŋaynep mindiy, nimbip nembnemb
giyiŋg, kumbak tikiy Jiwda low aŋgip aŋgip
rek ginimimb apay. 11 Maniy tap gok dun
aŋgiy, minim yesek kun gok aŋgñey, korip
gunap biynimb kinbay rek dispay. Kun ak
kuyip aŋgenimin, minim yesek aspay kun
ak kirginiŋgiy.
12 Bi minim aŋgep kiyk Kriyt nimb bap
wosrey aŋgak, "Biynimb chin Kriyt nimb
gok, per yiruk gek woŋg ma giy, yesek
yimb nep aŋgiy, tap ayndik biynimb si-
wñiŋimb ak, mindpay aŋgak." 13 Minim
kun ak, niŋind yimb aŋgak. Kun gipay
kun ak, nand kuyip kilis giy aŋgenimin;
minim yesek apay kun ak kirgiy, Gor nup
gosimb ak niŋniŋgiy. 14 Niŋiy mey, biynimb
Krays nup kirgiy minim yesek apay gok sek,
kesim Jiwda biynimb aŋgyiŋgipay gok sek
ma diniŋgiy.
15 Biynimb suŋ mindpay gok, tap keykey
gok suŋ nep mindip. Pen biynimb suŋ ma
mindpay gok, Krays nup ma dipay rek, tap
kuŋaynep asikpay. Minim kiyk niŋbay ak
sek, gosimb kiyk ak sek suŋ ma mindip.

Biynimb kun gok rek, gos timund pisnep
timey gek, niŋrep ma gipay. 16 Gor biynimb
nuk mindpun apay ak pen; gipay rek niŋon,
nup ker ma mindpay rek ayip. Minim nup
kirpay ak mey, mindrep giniŋgiy rek ma
ayip. Kun ak Gor kuyip niŋek tep ma gip.

2

Bi Tokiy Biyn Tokiy Minim

1 Pen nand biynimb gok kuyip, Gor minim
yipund giy ar ak nep aŋgey niŋniŋgiy. 2 Bi
nop day gok kuyip aŋgenimin, ñiŋg kilis
ñimbiy sakiy ma ayniŋgiy. Gos niŋrep
giy, mindrep giniŋgiy. Yerer gonimuŋ,
Gor nup gosimb nokom niŋiy, biynimb
gok kuyip wasemb ayiŋg direp giniŋgiy.
3-4 Biyn tokiy yomb gok kunep aŋgñirep
genimin, biynimb gunap ma aŋgjiwiy, ñiŋg
kilis kuŋay ñiŋun aŋgiy, ma ñiŋniŋgiy. Gor
nup gosimb niŋiy mindrep giniŋgiy. Kun
giy mey, biyn tomb aŋgin kisen aypay gok
kuyip aŋgñirep gey, nuŋgumiy sikop kuyip
wasemb ay, ñapan kiyk gok wasemb ay,
5 mindrep giy, suŋ-tep mindiy, woŋg kiyk
key ak giy, biynimb direp giy, nuŋgumiy
sikop beŋ okok mindey mey, biynimb gu-
nap niŋiy, Gor nup minim ak ma aŋgji-
wniŋgambay.

Bi Paranj Minim

6-7 Pen Taytas. Nand mindrep yimb giy,
bi paranj gok kuyip, minim kilis giy aŋgen-
imin, kunep mindrep yimb giniŋgiy. Pen
sik sik aŋgyiŋ ma aŋgnimin: Gor minim ak
yipund giy aŋgñirep ginimin. 8 Niŋrep giy
aŋgenimin, biynimb chinup miluk niŋbay
gok, minim gunap piyow mer niŋiy, nam-
biŋ diniŋgiy.
9-10 Pen biynimb Krays ker, biynimb gu-
nap taw dand apey, kalambis woŋg rek
gipay gok aŋgenimin, tap siy ma diy, minim
gunap pen ma aŋgiy, bi nop kiyk gok, aŋg-
niŋgiy rek nep giniŋgiy. Kun gey mey, nop
kiyk gok, Krays chinup di Nop yip jimñiy
ayip minim tep ak aŋgey niŋiy, niŋind nep
apay aŋgiy, nup gosimb niŋniŋgiy.
11 Gor chinup biynimb maŋgiysek simb
niŋiy diniŋg, Ñinuk nup yokek awak ak,
miñiy miseŋ niŋbun. 12-13 Kun ak nuk Biy-
omb yimb mindiy, tip andkind winiŋgamb
aŋgiy; tep gakniŋ, nup gosimb niŋyiŋg,
tap siy tap timey gipun ak kirgiy, mindrep
yimb ginjun. 14 Pen nuk kumniŋg chinup
aŋgak, "Kuyip nen kumen, tap siy tap timey
gipay ak kirgiy, biynimb yand key yimb gok
mindeniŋgambay aŋgak." Kun ak biynimb
nuk key yimb mindpun ak, mindrep ginjun.
15 Minim kun biy, biynimb gok kuyip
aŋgrep ginimin. Pen biynimb monmon
gipay gok kuyip, minim kilis giy aŋgenimin,
joŋimb kind nip ak sipsip ma niŋniŋgiy.

3

Mindrep Gep Miñ Ak

1 Biynimb gok kuyip aŋgrep genimin,
gapman biyomb gok sek, bi kiyk gok
sek minim aŋgniŋgiy ak niŋiy, tep ar ak
giniŋgiy. 2 Pen aŋgenimin, biynimb gu-
nap kuyip minim timey ma aŋgiy, penpen
ma giy, biynimb okok yip maŋgiysek kap-
kap mindon aŋgiy, mindrep yimb giniŋgiy.
3 Pen yenen: chin kunep nind mindrep ma
yimb giyiŋgipun. Chin biynimb sakiy; key
niŋbun aŋgiy, minim aŋgyiŋgipay gok ma
niŋiy; yerer giniŋg, gos chin keynep niŋiy
giyiŋgipun. Seytan yip mindiy mey, key
niŋbun aŋgyiŋg minim ma niŋiy, chinup
key tep giyiŋgip ar ak nep giyiŋgipun.
Biynimb gok kuyip miluk niŋiy, penpen
yiruk niŋyiŋgipun.
4 Kun giyiŋgipun ak pen, Krays apiy
kumek, Gor biynimb simb niŋiy dip rek
niŋonuk, chinup dak. 5 Chin mindrep gon
niŋiy, chinup ma dak; nuk key chinup simb
niŋak rek dak. Gach chinup ak wiykyokiy,
Kawnan nuk ak chinup yokek apek, biyn-
imb kisenimb yimb aypun. 6 Kun ak Krays
chinup aŋgiy kumak rek, Nop Kawnan nuk
yokek ap, chin yip mindip ak mey; 7 Gor
biynimb suŋ-tep nuk gok perper mindon-
jun aŋgiy niŋbun rek nep, perper min-
doniŋgambun. 8 Minim niŋind yimb mey,
kun ak.

Minim kun biy, kilis giy aŋgenimin, biyn-
imb Gor nup gosimb niŋbay gok, gos nokom
kun ak niŋiy, mindrep giniŋgiy. Minim
tep yimb kun ak, biynimb diniŋgambay gok
mindrep giniŋgambay.
9 Pen minim monmon aŋg amiy apiy giy,
basind apis chin gok kun kun giy ayip aŋgiy,
Jiwda low minim ak kun giy mindip aŋgiy,
penpen aŋgeniŋgiy, nand yip ma aŋgnim-
imb. Minim kun gok junj bap ma mindip;
aŋg dand amiy yergiy mindrep giniŋgam-
bay.
10 Kun ak biynimb gunap, Gor minim
yipund giy ak kirgiy, minim gunap key
aŋgeniŋgiy, minek nokom bap aŋgnimin.
Pen ma niŋey, minek ak kunep aŋgnimin.
Minek ak kunep ma niŋey, kuyip pisnep

kirginimin. [11] Nand niŋban: biynimb timey
gipay kun gok, timey gispay ak key niŋbay.

Minim Day Won Gunap

[12] Yand kisen Atemas nup akaŋ, Tikiykas
nup aŋgyoken, nip am aŋgek, kasek wep
rek ayonimuŋ; kasek winimin miñmon
Niykopoliys. Yombip ay takil giniŋgamb
ñin ak, yand am miñmon kun ak mindeniŋ-
gayn. [13] Binak Seynas, low minim niŋimb
ak yip, binak Apolas yip kuyip direp gin-
imin. Kinjeŋ amniŋg gispiyr rek, tap kiyk
gunap tikdonimuŋ, ñey dand amnimiyr.
[14] Biynimb chin gok kuyip aŋgrep genimin,
yikop ma mindeniŋgiy; woŋg giyiŋg tap
mindakniŋ, biynimb tap ma mindip gok
kuyip, gunap ñiniŋgiy.

[15] Biynimb yand yip mindpun gok, "Nip
mindpan?" apay. Nimb pen, biynimb Gor
nup gosimb niŋiy, chinup wasemb aypay
gok kuyip, "Nimb mindpim?" aŋgnimimb.

Minim yand aŋgjiwpiyn. Gor nimbip
maŋgiysek kond mindonimuŋ!

PIYLIYMON
Pol, Piyliymon Nup Minj Tikak Minim Nind Niŋep

Baybol buk day "Piyliymon" apun biy, Pol buŋgiy nuk Piyliymon nup tikak. Bi kun ak Krays nup chiŋgak ak; mindyiŋgip miñmon Kolosiy. Piyliymon nuk bi bap tawiy dap ayek, nup yikop woŋg giyiŋgip. Bi kun ak yimb nuk Oniysmas. Pen kisen bi Oniysmas kun ak Piyliymon nup kirgiy, pirik am Pol kalambis mindek ak amek, nup Jiysis chinup aŋgiy kumak minim tep ak aŋgñak. Aŋgñek, Jiysis nup gosimb niŋiy chiŋgek, minj kun biy tikiy, Oniysmas nup ñiy aŋgak, "Dam Piyliymon nup ñinimin aŋgak."

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, 1-3.
Pol, Piyliymon giyiŋgip rek niŋiy, yimb nup dand aranak minim ak mindip, 4-7.
Piyliymon, Oniysmas nup tip ak dinimin aŋgak minim ak mindip, 8-22.
Minim aŋg jiwyiŋg, "Nimb mindpim" aŋgak minim day ak mindip, 23-25.

1-2 Yand Pol. Jiysis Krays nup woŋg gen yip kalambis ayey mindpiyn. Mam tep yand Piyliymon; chir woŋg jimñiy gipur. Yand mam chin Timotiy yip mindiy, nimbip minj tiksipur. Nand ak, ay chin Apiya ak, bi Gor woŋg kilis giy gip Akiypas ak, biynimb korip nand apiy lotiw gipim gok maŋgiysek, nimbip minj tiksipur.

3 Gor apiymiŋay nimbip kond minder, ñin ar kiy apiymiŋay ak mindiy, mindrep ginimimb.

Gor Nup Gosimb Niŋyiŋg, Biynimb Wasemb Aypan Aŋgak

4-5 Nand Gor Ñinuk nup gosimb niŋyiŋg, biynimb nuk gok kuyip wasemb aypan ak; per Gor nup aŋgniŋyiŋg, tep apiyn. 6 Nup apiyn, "Bapiy. Chin Piyliymon yip minim aŋg amiy apiy giy mey, chinup biynimb nip ker mindpun gok, yerer gipan ak niŋrep giy, nip chiŋgrep yimb ginimuŋ apiyn."

7 Pen mam Piyliymon niŋan! Nand Gor biynimb nuk gok kuyip wasemb aypan ak, kuyip tep gip. Yand kunep niŋen tep gek, miñmiñ gipiyn.

Oniysmas Nup Miluk Ma Niŋnimin

8-9 Pen Jiysis minim aŋgñi taŋgen, yip kalambis ayey mindpiyn ak; yip simb niŋiy aŋgnim rek ginimin. Krays binuk mindpiyn rek, nip minim kilis aŋgniŋg apnip ak pen, nand bi mapin yand ak, nip kun ma aŋgnim aŋgiy kirpiyn. 10 Pen minim yand ak, ñi Oniysmas nup ma aŋg ginimin. Nip woŋg giy kiriŋg amnak ak, miñiy yand kalambis mindiy, Gor minim tep ak aŋgñen niŋimb ak mey, nup minj sek yoksipiyn. 11 Nip kiriŋg amnak ak pen, miñiy yip kond mindiy, nip kond mindiy giniŋgamb.

12 Pen ñi mapin yand rek ak nip yoksipiyn. 13 Nind aŋgniŋiy minim nip ak diy rek, nup ma yokpinip. Krays minim tep aŋgen, yip kalambis ayey mindpiyn biy, nand ap yip kond mindenimin rek ma ayip ak; Oniysmas yip kond mindombikop. 14 Pen yand key nup di mindeniŋgayn yipund ma giniŋgamb aŋgiy, nup nind yokiy, nip kisen aŋgniŋsipiyn. Yip ker tip yokniŋ yoknimin. 15 Yand aŋgniŋbiyn-eŋ Gor gek, Oniysmas nip kirgiy amimb ak mey, miñiy perper chiŋgiy mindeniŋgayr. 16 Bi yikop woŋg giñemb rek ma mindeniŋgamb; nuk miñiy mam chir omiŋal yipund giy ak, nip chiŋgiy mindeniŋgamb. Nup bi woŋg giñemb rek ma niŋniŋgamban; nuk Gor binuk bap, namam nand key ak rek mapin niŋniŋgamban. 17 Kun ak yip buŋgiy yand yimb aŋgiy niŋban rek, ñi Oniysmas nup aŋg giyn aŋgiy ma aŋgnimin. Nup direp ginimin. Yand amjaken, yip direp gipnap rek ak, nup ginimin. 18 Pen nip timey gak akaŋ, tap gunap pen ma ñak aŋgiy, minim gunap mindonimuŋ nup ma aŋgnimin; minim kun ak yip aŋgnimin. Aŋgey, yand nip pen ñiniŋgayn. 19 Niŋind apiyn rek, yimb yand ak aŋgiy, minj sek tikiy aysipiyn. Pen yand nep Gor minim tep aŋgenik niŋban ak, nip ma aspiyn; nand key niŋban. 20 Mam. Krays chirupmiŋay direp gip rek nip aspiyn: Oniysmas nup ma aŋg ginimin. Yip simb niŋiy ak, nup direp ginimin. 21 Apiyn rek, nup direp giniŋgamban aŋgiy, tep gakniŋ minj tiksipiyn.

22 Minim nokom bap mindip ak ma apiyn. Yip korip ñiluk miŋgan bap niŋiy gayrep genimin; Gor nup aŋgniŋban rek, maŋ mindip kalambis kirgiy, ninim rek ayip.

Minim Aŋgjiwak

[23] Binak Epapras kunep Gor minim
aŋgñek, nup kalambis ayeyak, yand yip
mindpur biy. Nuk “Nip mindpan?” aŋgip.
[24] Bi woŋg jimñiy gipun Mak ak, Ariystakas
ak, Demas ak, Luk ak “Nip mindpan?” apay.
[25] Jiysis Krays nip kond mindakniŋ, Gor nup
gosimb niŋyiŋg mindenimin.

HIYBRIW
Hiybriw Biynimb Krays Ker Mindeyak Gok Kuyip Minj Tikyak
Minim Nind Niŋep

Jiwda biynimb gok kuyip nep, yimb bap Hiybriw apay. Minj kun biy, Jiwda biynimb Jiysis nup chiŋgyak gok kuyip, tikyak ak niŋbun ak pen, bi kuyip minj tikip ak aŋgiy, ma niŋbun.

Minj kun biy, Jiysis nup kirgiy, Jiwda giyiŋgipay rek giniŋ geyak niŋiy, kuyip tikiy aŋgyak, "Kanj siypsiyp tap gok pik simboŋgyiŋgipim ak, tap yikop kawnan paŋ niŋiy gipay rek giyiŋgipim; Jiysis chinup nen aŋgiy, likañ nuk key Nop nup simboŋgak ak, tap yomb yimb aŋgyak."

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Gor Ñinuk biyomb Nop rek nep mindip minim ak mindip, chapta 1:1-3.
- Jiysis biyomb, enjol gok sikoy minim ak mindip, chapta 1:4–2:18.
- Jiysis biyomb, Mosis yip, Josiwa yip bi sikoy minim ak mindip, 3:1–4:13.
- Bi simboŋgep nind mindyiŋgipay gok, woŋ giyak ak yikop rek giyak; Jiysis gak ar ak, tap yomb yimb gak minim ak mindip, chapta 4:14–7:28.
- Jiysis bi Gor nup simboŋgep yomb yimb ak, likañ nuk key ak Nop nup simboŋgek mey, Gor "tep" aŋgek, tip ma kumniŋgamb minim ak mindip, chapta 8:1–9:28.
- Meymey siypsiyp pik simboŋgyiŋgipay ak, yikop pik simboŋgipay; Jiysis chinup aŋgiy kumak ak, ñin nokom yimb simboŋgek mey, kim amjun rek ayip minim ak mindip, chapta 10:1-39.
- Gor nup gosimb niŋon chinup kond mindeniŋgamb aŋgiy, nup nep kond mindpay minim ak mindip, chapta 11:1–12:29.
- Yerip gey Gor niŋek tep giniŋgamb minim ak sek, minim aŋ day jiwak ak sek mindip, chapta 13:1-25.

Gor Ñinuk Chinup Minim Aŋgñak

1 Gor basind apis ikop kuyip minim aŋgniŋ, bi minim nup aŋgep gok gek, minim nup ar ak wisin niŋiy akaŋ, day niŋiy akaŋ, gos kiyk namb okok niŋiy aŋgñiyiŋgipay.
2-3 Nind kun giy gek, biynimb gok kuyip aŋgñiyiŋgipay ak pen, ñin kisen mindpun biy, Ñinuk ak key yokek apiy, chinup minim aŋgñak. Pen Ñinuk nuk key ma mindip: Nop mindip rek nep mindip. Nuk kunep Gor ak mey, chinup sup melik puŋgyomimb. Nop aŋgek, Ñinuk miñmon tap okok maŋgiysek alwol gayek mey, miñiy maŋgiysek kond mindip. Nuk nep minim aŋgek, miñmon tap okok timey ma gip, mindep nep mindip. Tap siy tap timey gach chinup ak nep aŋgiy, kumiy tip ak tikjakiy, am Nop ñin yipund kind okok ken mindiy, woŋ jimñiy gipiyr.

Enjol Gok Kayaŋ Rek Mindpay; Jiysis Mey Biyomb Yimb Mindip

4 Nuk enjol gok rek mer: nup Gor Ñinuk apay rek, nuk Biyomb yimb. Yimb nuk yiy ar biyoŋ mindip. 5 Gor enjol nuk gok kuyip, bap minim aŋgiy apkop, "Miñiy nup dipiyn ak, yip 'Nop nuk;' yand nup 'Ñiyand' aŋgiy" ma aŋgak. Akaŋ pen: "Yip 'Nap nak;' yand nip 'Ñiyand' aŋgiy," ma aŋgak. Ñinuk nup nep, minim kun ak rek aŋgak.

6 Pen Ñinuk key yimb ak, mankumb biy yokniŋ, enjol gok yimb nup dand araniŋgiy aŋgak. 7 Pen enjol gok kuyip, minim ak aŋgiy aŋgak, "Enjol nuk gok gek, key yimb mindiy, yiŋgen rek diy opay aŋgak." 8 Pen Ñinuk nup minim ak aŋgiy aŋgak:

"Gor. Nand kiyŋ gunap monmon gipay rek ma giniŋgamban; suŋ-tep mindiy, biynimb gok perper kond mindeniŋgamban. 9 Mindrep gipay ak nip tep gip, pen mindrep ma gipay ak nip tep ma gip. Kun ak nip aŋgen, Biyomb key yimb mindpan. Kun ak buŋgiy nand gok, beŋ nip okok mindpay; nand mey Biyomb yimb mindpan aŋgak."

10 Minim gunap sek aŋgiy aŋgak, "Nand Biyomb wosrey kondoŋ okok mindiy,
mankumb biy sek, semb biyoŋ sek alwol gaynak.
11-12 Tap kun gok mindiy, kurginiŋgamb rek ayip ak pen;
nand mindnep mindeniŋgamban.
Tap kun gok, chech wor ay yapek,

tuŋgasik key siŋak ay,
kisenimb aypay rek giniŋgamb ak pen;
nand Biyomb chin ak, kun ak rek ma giniŋgamban.
Nak mindpan rek nep mindeniŋgamban aŋgak."
[13] Pen Ñinuk nup minim bap sek aŋgak:
"Nand ñin yipund kind yand akniy bisiŋ mindey, tap yerip yerip nip miluk niŋbay gok maŋgiysek, talak miŋgan nip okok ayniŋgayn aŋgak."
Pen enjol gok kuyip, Ñinuk nup aŋgak kun ak rek, ma yimb aŋgak. [14] Kun ak enjol gok yerip rek mindpay? Kiyk Gor nup woŋg giñemb gok mindyiŋ, biynimb nuk perper mindeniŋgambay aŋgiy niŋimb gok kuyip, kond mindpay.

2

Gor Chinup Dak Ak Tap Yomb Yimb

[1] Kun ak minim aŋgñey niŋbun ak, pisnep dinjun. Pen direp ma giniŋgambun ak, gos yesek gunap niŋiy, yesek kind okok amniŋgambun. [2] Enjol gok nep, low minim ak dand apiy, Mosis nup ñiyak ak pen; biynimb minim kun ak kirgiyak gok, yiwur yomb yimb diyak. [3-4] Kun ak chin Gor Ñinuk minim tep dand wip ak kirgiy, kim amjun rek ma ayniŋgamb. Ñinuk ak key, minim kun ak dand apek, biynimb niŋiy diyak gok, chinup minim niŋind yimb kun ak niŋnimimb aŋgiy, aŋgñirep giyak. Pen gos kiyk anep niŋiy ma aŋgyak; Gor kiy yip mindakniŋ, tap mageprek gunap giyiŋg, chinup aŋgñiyak. Gor gos nuk key niŋiy, Kawnan nuk ak yokek ap, biynimb gunap yip mindiy, key yimb geyak kunep niŋnuk. Kun ak mey, minim tep nuk ak, niŋind yimb aspay aŋgiy niŋnuk.

Jiysis Nep Chinup Dak

[5] Pen Gor chinup di nuk yip jimñiy aysap minim apun ar ak, enjol gok biyomb koyoŋ rek, chin kayaŋ rek ma mindpun. [6] Minim ar kun ak, Baybol buk ak tikiy aŋgyak:
"Gor. Nand biynimb gok kuyip gos niŋiy dipan. Nand rek ma mindpay; biynimb yikop ak pen, yenen kuyip kond mindrep gipan? [7-8] Nand genak, enjol gok biyomb rek mindeyak; biynimb gok tam okok rek mindeyak ak pen; miñiy biynimb gok kuyip gey, yimb mindek, tap maŋgiysek kond mindpay aŋgyak."
Minim kun aŋgiy tikyak ak niŋbun: miñiy tap gunap nep kond mindpun; ñin kisen ak apek, tap maŋgiysek kond mindeniŋgambun.

[9] Gor Ñinuk Jiysis nup yokek ap mindek ñin ak nep, enjol gok, biynimb yomb rek mindeyak: nuk bi yikop rek mindek. Pen yiwur yomb diy kumek, Gor gek miñiy Biyomb mindakniŋ, yimb nup nep apay.

[10] Gor nuk Biyomb tap okok maŋgiysek gay kond mindip ak, niŋrep gip ak mey, biynimb kuŋaynep di miñmon tep nuk ak ayniŋg, Ñinuk Krays nup yokek apiy, minim nup ak niŋiy, miker ar keykey dak rek, chinup di Nop yip jimñiy ayip. [11] Pen chinup dek, biynimb nuk mindpun ak, Bapiy chin nokom yimb. Chinup gek, nuk suŋ-tep mindip rek mindpun ak mey, mam ay aŋgniŋg nambiŋ ma dip; wisimb yapiy nep aŋgip. [12] Nuk Nop nup aŋgak:
"Mam ay sikop kuyip, kesim nip ak diñiyiŋg, kamep aŋgyiŋg, yimb nip dand araniŋgayn aŋgak."
[13] Pen minim bap aŋgak:
"Nup gos sek kond mindeniŋgayn; yip direp giniŋgamb aŋgak."
Pen bap aŋgak:
"Gor ñapan yip aŋgak gok yip, mindpiyn biy aŋgak."

Jiysis Chinup Diyn Aŋgiy, Biyimb Rek Ay Wak

[14] Ñapan aŋgak kun gok, kiyk biynimb ak mey, nuk biynimb yimb bap ay apiy, bi biynimb gek kumbay anup ñaŋgjiwyokak. [15] Kun gek mey, biynimb kumniŋgambun aŋgiy pernep gos par ay mindeyak gok, perper mindeniŋgiy rek ayip. [16] Pen enjol gok direp giyn aŋgiy ma gak; Ebraham Gor nup gosimb niŋak rek niŋbun kiñiŋ ak, direp giyn aŋgiy kun gak. [17] Ar kun ak nep, Jiysis chin mindpun rek biyimb ay apiy, bi Nop nup simboŋgep tep chin ak mindiy, chin tap siy tap timey giy, Gor yip jimñiy mindonjun rek ma ayek, chinup di Nop yip jimñiy ayniŋg kumak. [18] Pen ap man ar biy mindiy, chinup miker yerip yerip gip ak, nup kunep gek mey; niŋrep gip rek, chinup simb niŋiy kond mindrep giniŋgamb.

3

1 Kun ak mam ay Gor niŋek tep gip gok.
Jiysis bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
chin ak nup gosimb niŋyiŋg, Gor nup kisen
gipun ak, nuk Bi yerip rek ak niŋrep ginjun.

2 Pen nimb gunap aŋgniŋgambim
"Basind yes chin Mosis biyomb yimb; Jiysis
bi yikop rek ayip aŋgniŋgambim." Pen
Jiysis nup gos kun ak rek ma niŋnimimb.
3 Gor Mosis nup, Ñinuk nup yimb dand ar
biyoŋ aranak rek; ma gak. Bi korip gipay
gok yimb dand aranbay ak pen; korip gipay
gok tap yikop; yimb ma mindip. Kun ak
rek, Jiysis Bi yimb sek, Mosis beŋ nup okok
mindip. 4 Korip tap gok biynimb gaypay ak
pen; Gor tap okok maŋgiysek alwol gayak.

5 Pen niŋind: Mosis Gor biynimb nuk
namb ak woŋg giñirep giyiŋg, Gor chinup
kisen giniŋgamb rek, minim tep gunap
aŋgñak. 6 Pen Krays Gor Ñinuk yipund giy
ak mey; chinup Gor kiñiŋ nuk mindpun
gok, bi korip nop nimb rek, kond mindrep
gip. Nup chiŋgiy nep mindon mey, andkind
apek, biynimb nuk nep mindoniŋgambun.
7 Kun ak Gor Kawnan aŋgak rek niŋjun. Nuk
aŋgak:

"Ñin biy minim yip ak aŋgey niŋiy, niŋ-
dinimimb. 8-9 Nasind napis sikop
wosrey, simiy ñin jiwiy omiŋal miñ-
mon nep namb okok mindey, kuyip
tap mageprek gok giyiŋg, kond min-
denik ak pen; minim yip ak ma
niŋiy, gos kiyk keynep niŋiy gey
amyiŋgip. 10-11 Kun gey, yip yiruk
yimb gek aŋgnik, 'Per minim yip ak
ma niŋdiy kun gipay ak, yand yip
mindiy, añiŋ ay mindrep giniŋgiy
aŋgnik ak, ma diniŋgambay. Pisnep
mer aspiyn aŋgak!"

12-13 Kun ak mam ay sikop. Gor minim ak
kirgiy, gos nimb key niŋnimimb rek ayip ak,
niŋrep ginimimb. Miñiy Gor minim niŋep
ñin biy, namam nanay gok yip, minim tep
ak minek minek aŋg amiy apiy giyiŋg, min-
drep ginimimb. Mer ak, Gor nup minim ak
kirgiy, gos yesek ar ak apek niŋdand amiy,
apyap pikniŋgambun.

14 Pen Krays minim nind niŋiy aŋgñinik
ak, niŋyiŋg nep mindiy mey, biynimb nuk
yimb mindoniŋgambun. 15 Baybol buk ak
tikiy aŋgyak:

"Miñiy Gor minim nup ak niŋiy, yiruk ma
niŋnimimb. Wosrey minim nup
niŋiy diyokpik rek, ma ginimimb
aŋgyak."

16 Biynimb an Gor nup minim ak niŋiy, ma
niŋjun aŋgyak? Mey Yisrel biynimb; Mosis
Yijip nimb dand awak gok maŋgiysek. 17 Pen
biynimb an simiy ñin jiwiy ñin jiwiy Gor
minim ak ma niŋey, kuyip niŋek tep ma
gak? Mey Yisrel biynimb; tap siy tap timey
giy, miñmon nep namb okok taŋg taŋg,
tokiy ay kumyak gok nep. 18 Gor biynimb
minim kilis aŋgiy, ap yand yip ma min-
deniŋgambay aŋgak gok an? Mey biynimb
minim nup ma niŋniŋgambun aŋgyak gok
nep. 19 Kun ak niŋbun: nup gosimb ma
niŋiy, nup ma chiŋgyak rek, am nuk yip
mindrep giniŋgiy rek ma ayak.

4

1-3 Pen chinup biynimb kisen dip gok,
nund yip mindrep ginjun rek ma ayip
aŋgiy, gos ak ma niŋjun. Pen minim tep
nup niŋbun ak, niŋrep giyiŋg mindenjun.
Mer ak, basind apis sikop minim nuk ak
niŋiy, niŋind aŋgip aŋgiy pen, ma giyak
rek giniŋgambun. Kiyk minim nup ma dey,
minim kilis aŋgiy aŋgak, 'Kuyip den, ap
yand yip añiŋ ay mindeniŋgiy rek ma ayip
aŋgak.' Tap alwol gayak ñin ak, tip kuyip ak
gayrep gak ak pen; minim nuk aŋgak gok,
niŋind aŋgip aŋgiy nup ma diyak rek, kuyip
kirgak.

4 Baybol buk ak tikiy aŋgyak,

"Gor ñin onep kaŋgol ak, miñmon tap gok
maŋgiysek gaydiy, ñin ar ak añiŋ
ayin aŋgiy, yikop mindek aŋgyak."

5 Pen minim kun ak nep tikiy aŋgyak,

"Kiyk ap yand yip añiŋ ay, mindrep
giniŋgiy rek ma ayip aŋgyak."

6 Pen biynimb nind gok, gunap minim
tep nup ak kirgiy, nup ma chiŋgeyak; biyn-
imb kisenimb gok diniŋgayn aŋgak. 7 Kun
ak biynimb minim nup niŋiy kirgiyak gok
kumey, simiy kuŋaynep yinek, basind yes
Depiyt Baybol buk minim aŋgambun ak
tikiy aŋgak:

"Ñin biy, Gor minim ak niŋyiŋg, yiruk
ma niŋnimimb; aŋgnimuŋ rek nep
niŋiy, ginimimb aŋgak."

Pen tip ak, "Ñin biy" aŋgak kun ak niŋbun: ñin nuk biynimb diniŋgamb ñin ak, mindep nep mindip.
8 Pen nimb aŋgniŋgambim, "Gor wosrey yip ker apiy, añiŋ ayrep giyiŋg mindeniŋgambim aŋgak ak, biyomb Josiwa basind apis sikop kuyip, dand miñmon Keynan amek, mindrep giyak ar ak, aŋgak aŋgniŋgambim." Pen ñin kun ak nep ma aŋgak; am miñmon Keynan mindyakniŋ, minim kun ak tip aŋgak. 9 Kun ak chin nuk yip jimñiy mindiy, nuk yip añiŋ ay mindrep ginjun rek ayip. 10 Nup chiŋgiy, nuk yip añiŋ ay mindrep giniŋgambun aŋgip minim kun ak; tap kilrimey akaŋ, yerip yerip gon, Gor chinup diniŋgamb aŋgiy niŋbun gok kirgiy, nuk ñin onep kaŋgol ak tap gaydiy, minek ar ak, añiŋ ay yikop mindek rek mindoniŋgambun. 11 Kun ak añiŋ añiŋ ma ayjun; chinup kinjeŋ pisnep pindak rek, korip miŋgan amiy, nuk yip añiŋ ay mindrep ginjun. Mer ak; biynimb chin wosrey mindyiŋgipay gok, apyap pikyak rek ak giniŋgambun.
12 Yenen: Gor minim nuk aŋgek, kim mindeniŋgambun ak, baynat rek kind yimb. Namb chinup biyaŋ amiy, gos tep niŋbun akaŋ, gos timey niŋbun ak, di mis ayek niŋrep gipun. 13 Yerip yerip gipun gok, Gor niŋmindakniŋ gipun; kapkap weygiy ginjun rek ma ayip. Pen nuk nep chinup kor giy, yerer gipun minim ak, aŋgniŋakniŋ aŋgñiniŋgambun.
14 Kun ak Bi Gor nup simboŋgep yomb yimb chin ak, am Nop yip mindip rek, minim tep niŋiy dipun ak, dinep mindonjun. 15 Nuk ap lum ar biy mindyiŋgip rek, tap siy tap timey chinup lipiŋg dand amnimuŋ rek ayip gok sek, miker chinup yerip yerip gip gok sek nup kunep gak ak pen, nuk timey ma gak. Kun ak miker yerip yerip chinup gip ak niŋrep gip rek, chinup simb yimb niŋiy, 16 bi nambnimb chin tep yimb ak mindip. Kun ak Nop Biyomb jel gip ak nup pirikiy, ma kirginjun. Chinup simb niŋiy, Ñinuk nup yokek apiy kumak rek, mindip maŋ siŋak amiy, tap timey gipun gok aŋgyikon, chinup dep rek ayek, dinimuŋ.

5

1 Bi Gor nup simboŋgep gok maŋgiysek, bi yikop biynimb namb okok nimb ak pen, Gor kuyip dek woŋg nup ak giyiŋg, biynimb tap siy tap timey giy, meymey siypsiyp dap ñey, bind ar ak pikdaŋgiy, Gor nup simboŋg ñimbay. Woŋg kiyk bap pen, biynimb yikop Gor nup niŋey tep gek, tap gunap dap ñey pikñimbay. 2-3 Pen bi Gor nup simboŋgep kun gok, biynimb yimb gok mey, kiyk key kunep tap siy tap timey giy, Gor nup tap simboŋg ñimbay. Kun ak biynimb niŋrep ma gipay gok, apyap pikniŋg rek gey, kuyip simb niŋiy, minim sayn apay. 4 Kiyk key biyomb mindon aŋgiy, woŋg kun ak ma dipay; Gor Eron nup aŋgek giyiŋgip rek, kuyip aŋgek gipay.
5 Ar kun ak nep, Krays yand biyomb mindiy, biynimb gok kuyip diyn aŋgiy ma aŋgak; Nop nep aŋgek, chinup nen Nop nup aŋgniŋ mindip. Nup aŋgak:

"Miñiy yand nip Ñiyand; nand yip Nap nak aŋgak."

6 Pen Ñinuk nup minim bap aŋgak:

"Nip aspiyn: nand bi yip simboŋgep Melkiysadek rek ak, perper mindeniŋgamban aŋgak."

7 Pen Jiysis man ar biy mindiy, nup ñaŋgniŋg geyak, Nop nup siy aŋgyiŋg, meŋg miŋgan dand araniy aŋgak, "Yip kond mindenimin. Pen kun kun ginimin ma aŋgniŋgayn; nand Biyomb ak, key niŋban rek yip ginimin aŋgak." Kun aŋgek, nup kond mindakniŋ, kumiy tip ak tikjakak.
8 Nuk Biyomb, Gor Ñinuk yimb ak pen; chinup gip rek nep nup gak. Nop aŋgak rek giyiŋg, miker yomb ak dak. 9 Nop minim aŋgek, maŋgiysek gak ak mey; bi suŋ-tep biynimb minim nup niŋiy dipay gok, di Nop yip jimñiy ayek, perper mindeniŋgambay. 10 Pen ar kun ak nep, Nop aŋgak, "Nand bi yip simboŋgep Melkiysadek rek ak mindeniŋgamban aŋgak."

Ñapan Ŋaŋ Gos Niŋbay Rek Ma Niŋjun

11 Minim tiksipiyn kun biy rek, kuŋay mindip ak pen; kasek ma niŋbim ak, aŋgen kosyam niŋnimimb rek ayek kirpiyn. 12 Nimbip per aŋgñimbun ak niŋrep giy, biynimb gunap kuyip aŋgñimbikip ak pen; kasek ma niŋiy, minim nind niŋep gok, nimbip tip aŋgñemb rek ayip. Miñiy tap kilis ñiŋnimimb rek ak pen; tiy ñimb nep mindpim. 13 Ñapan ŋaŋ tiy ñimbnep mindpay gok; miñ ar ak tep, miñ ar ak timey

aŋgiy, ma niŋrep gipay. [14] Pen biynimb gos
sek gok gi dand amiy, ar ak gep, ar ak ma
gep aŋgiy, niŋrep gipay.

6

Ñapan Ŋaŋ Mer Aŋgiy, Minim Niŋind Ar Ak Dinjun

[1] Krays minim nimbip per aŋgñimbay
gok, soy aŋgiy soy aŋgiy ma aŋgniŋgayn.
Korip giniŋg, sap piŋiy tip tuŋgjiwiy, tip
ak piŋiy, tip ak piŋiy ma gipay. Kun ak
chin keynep kilrimey giy mey, Gor biyn-
imb nuk mindeniŋgambun aŋgiy, gos niŋy-
iŋgipun ak kirgiy, Gor Ñinuk nup yokek
owak rek, chinup diniŋgamb aŋgey niŋnuk
minim ak pisnep diy, nup chiŋgrep giy
mindenjun. Sap ak tuŋgjiwyiŋg, tip ak
piŋyiŋg ma ginjun. [2] Gor nup gosimb niŋiy,
ñiŋg pikpun minim ak; ñin jun ar ayey,
Gor Kawnan chinup wip minim ak; biyn-
imb kumiy tikjakiy kuyip bilok ayek, gu-
nap yiwur per diniŋgambay minim ak; tip
ma aŋgniŋgayn. Gor minim nind niŋbik
kun gok, gos niŋnep mindyiŋg, minim nuk
gunap niŋjun. [3] Kun ak Gor chinup kond
mindakniŋ, minim kun gok kirgiy, minim
gunap aŋgon niŋrep giniŋgambim.

[4-6] Gor Ñinuk chinup aŋgiy yokak ak, nup
gosimb niŋiy, Kawnan nuk ak diy, pen nup
kirginiŋgambun ak; kisen yergiy nup tip
ak gosimb niŋiy, nup chiŋgiy, biynimb nuk
mindoniŋgambun? Chinup direp giyiŋg
kond minden aŋgiy, tap mageprek gok gek
niŋnuk ak pen, nup kirginiŋgambun ak;
mon kiros bak biyoŋ ñaŋgrimbikiy, aŋgji-
wyak rek ak giniŋgambun. Biynimb kun
giniŋgambay gok, tip ak aŋgon nup gosimb
niŋniŋgiy rek ma ayniŋgamb.

[7] Gor woŋg day nuk ak gek, miñmon
pikyiŋg tap jakrep gakniŋ, nup tep yimb
giniŋgamb. [8] Pen kipil ñiwñiw sek gok nep
jakniŋgamb ak; kirgek pisnep saŋgiy dek,
kisen sup ñek yinimuŋ rek ayip.

[9] Pen buŋgiy tep yand gok. Minim
yomb rek aspun ak pen, Gor nup kirpim
aŋgiy ma aspun; niŋrep gim aŋgiy aspun.
Yenen: biynimb nuk mindiy, biynimb nuk
gok gipay rek gipim ak niŋbun. [10] Gor
ker mindpim ak, monmon ma giniŋgamb.
Nup gosimb niŋiy, biynimb nup gunap
kuyip, per direp gipim ak, nuk sakiy ma
giniŋgamb. [11] Pen chinup tep giniŋgamb
ak; nimb maŋgiysek ar kun ak nep gi
mindiy, am nuk yip mindrep ginjun aŋgiy
gos niŋbim rek giniŋgamb.

[12] Yiruk yiruk ginimuŋ rek ayip ak, niŋrep
ginjun. Nup gosimb niŋiy, minim aŋgayak
ak gos sek kond mindiy, chinup direp gin-
imuŋ rek nep mindon mey, Nop chinup
giniŋgayn aŋgak rek giniŋgamb.

[13] Gor basind yes Ebraham nup minim
niŋind yimb ak aŋgniŋg, biyomb nuk rek
bap sek ma mindek niŋiy, bi gunap yimb
kuyip ma aŋgak; yimb nuk key aŋgiy aŋ-
gak, "Yand mindpiyn rek, nip niŋind yimb
aspiyn; [14] nimbip kond mindniknin, biyn-
imb nand kuŋay yimb mindeniŋgambay
aŋgak." [15] Ebraham minim nuk kun ak
niŋiy, kapkap kond mindek mindek, aŋgak
rek nep gak.

[16] Chin Jiwda biynimb minim kilis niŋind
yimb aŋgniŋg, biyomb bap yimb nup aŋgiy,
niŋind yimb aspun apun. Kun gon, biynimb
gok niŋiy, ak niŋind yimb aspay apay. [17] Kun
ak rek, Gor yimb nuk key aŋgiy, kuyip den
ñapan yand mindeniŋgambay aŋgak ak, ar
bap key ma giniŋgamb. [18] Kun ak, chin
biynimb tap siy tap timey giy, pirik nup ker
opun gok; gos sek mindenjun. Yimb nuk ak
aŋgiy, niŋind yimb apiyn aŋgak ak; key ma
giniŋgamb. Chinup diniŋgayn aŋgek, kond
mindpun rek nep giniŋgamb. [19] Gor korip
ñiluk miŋgan suŋ-tep yimb ak chech band
yiwgek, nup windin ma niŋbun ak pen,
minim niŋind yimb ak aŋgek, kond mind-
pun. Minim kun ak, korip ñiluk miŋgan nuk
ak nimb wip ak mey, kamb kilis rek mindip
ak; kawin kawin ma giniŋgamb. [20] Biyomb
Gor nup simboŋgep chin ak, Melkiysadek
woŋg gak rek giyn aŋgiy, tip chinup ak diy,
tap siy tap timey gipun rek, Gor korip ñiluk
miŋgan suŋ-tep yimb ak nind amiy, chinup
nen Nop nup aŋgniŋ mindip.

7

Binak Melkiysadek Yimb Yomb Dak

[1-2] Melkiysadek kun ak nuk kiyŋ mindiy,
miñmon Salem kond mindyiŋg, bi Gor nup
simboŋgep ak kunep mindyiŋgip. Yimb
nup ak tuŋgandikiy, "Bi suŋ-tep yimb
apay."

Pen biyomb gunap ap, basind yes Ebra-
ham nup timey geyak, kuyip yuk yokiy, tap
tep tep gok dand awakniŋ, Melkiysadek ap

nup kinjeŋnamb ak niŋiy bilesiym gek, tap
piliŋ dand awak gok, bilok Melkiysadek
nup nokom nokom, Gor nup ñimbay rek ak
ñiy, nuk tap maŋgiysek onep anjip gok dak.

3 Bi kun ak Gor nup simboŋgep ak pen,
nonim kiñiŋ ak kun giy mindip, nop nusind
kiñiŋ ak kun giy mindip aŋgiy aŋgey, ma
niŋbun. Pen nup tikyak ñin ak, kumak ñin
ak aŋgiy kunep aŋgey ma niŋbun. Nuk bi
Gor nup perper simboŋgip, Gor Ñinuk rek
mindip.

4 Gor basind yes Ebraham nup niŋek tep
gek, biyomb mindeniŋgamban aŋgak ak
niŋbun: nuk biyomb mindek. Pen Ebraham
Melkiysadek nup biyomb yimb mindek ak
niŋiy, tap piliŋ dand apek gok, bilok nup
gunap ñak.

5 Ak nind yimb kun gak. Kisen Mosis
nup tikeyak yomb giy, Baybol buk ak tikiy
aŋgyak, "Ebraham tikek tik dand amiy,
biynimb Liypay kiñiŋ mindpay gok, Gor
woŋ gey, tap yerip yerip diniŋgambim
gok, kuyip bilok nokom nokom opriyŋ ñiy,
nimb onep anjip ak dinimimb aŋgak." Kun
ak chin Mosis low ar ak niŋiy, ñimbem mam
Liypay kiñiŋ mindpay gok kuyip, per tap
opriyŋ ñiyiŋgipun.

6 Pen Gor basind Ebraham nup niŋek
tep gek aŋgak, "Biynimb nip gok direp
giniŋgayn aŋgiy" minim aŋgñak ak, nuk
bi gunap kuyip opriyŋ ma ñiyiŋgip; pen
Melkiysadek ap nup niŋiy, bilesiym gek tap
dand owak gok, gunap bilok nup opriyŋ
rek ñak. 7 Kun ak Melkiysadek bi Gor nup
simboŋgep yomb yimb, basind Ebraham bi
yikop rek ayek, kun gak. 8 Bi Liypay kiñiŋ
Jiwda biynimb opriyŋ bilok ñiyiŋgipay gok,
mind dand amiy tokiy ay kumbay ak pen,
Baybol buk ak, Melkiysadek kumiy woŋ
kun ak kirgak aŋgiy, ma tikyak.

9-10 Ebraham Melkiysadek nup tap bilok
ñak kun ak, ñapan ma tikak ñin ak ñak.
Kisen mey, Aysek nup tikek, Aysek pen
Jekop nup tikek, Jekop Liypay nup tikek,
tikey amiy apiy gek, Liypay biynimb kun
gok Gor woŋ gey niŋiy, kuyip tap bilok
ñimbay. Pen Ebraham Melkiysadek nup
tap opriyŋ ñak ak, kuyip ma tikyak won
ak ñek mey, kiyk sek, layn kiyk gok sek
Melkiysadek nup, opriyŋ ñemb rek nep
mindeyak ak niŋbun.

Bi Gor Nup Simboŋgep Kisenimb Ak, Bi Nindnimb Gok Tip Kuyip Ak Dak

11 Mosis Gor minim tikiy, kun kun ginim-
imb aŋgek niŋiy, Jiwda biynimb meymey
siypsiyp tap gok dand amiy, Liypay bi gok
kuyip ñey, kiyk pikdaŋgiy Gor nup simboŋ-
gyiŋgipay ak pen; ak yikop ar ar nep giyak.
Kun gey, Gor biynimb nuk mindembinup,
bi kisenimb Melkiysadek rek key bap yokek
awak ak ma yokpikop; Liypay bi gok, Gor
nup simboŋgyiŋ nep mindembiyap. Pen
tep ma gek, Gor kuyip kirgiy, bi kisen-
imb Melkiysadek rek bap yokak. 12 Bi nup
simboŋgep nindnimb gok kuyip kirgak rek,
simboŋgyiŋgipay miñ ar ak sek kirgak. Kun
ak miñ kisenimb chinup aŋgñimb ak nep
dinjun.

13 Bi simboŋgep kisenimb yokak ak, Liy-
pay biynimb tik dand amiy nup ma tikyak;
14 Jiwda kiñiŋ ak nep tik dand amiy nup
tikyak. Pen Mosis bi Jiwda kiñiŋ gunap,
Gor nup simboŋgniŋgiy aŋgiy, minim gu-
nap ma aŋgak. 15-16 Kun ak niŋrep gipun:
Gor bi nup simboŋgep nindnimb gok kuyip
kirgiy, bi pernep woŋ giniŋgamb kun ak,
Melkiysadek rek bap dak. 17 Yenen: Ñinuk
Krays nup aŋgak,

"Bi yip simboŋgep Melkiysadek rek min-
deniŋgamban aŋgak."

18-19 Liypay kiñiŋ ak tap ñiŋemb pik-
daŋgiy, Gor nup simboŋgyiŋgipay ak pen;
miñ nindnimb ar kun ak, perper mindon-
jun rek ma ayek, Gor gos nuk key niŋiy,
miñ kisenimb ar bap chinup yomak. Miñ
kisenimb dipun ar kun ak, tep yimb. Diy
mey, Gor yip nep mindoniŋgambun aŋgiy,
gos sek kond mindpun.

20 Bi Gor nup simboŋgep nindnimb kun
gok kuyip, minim aŋgay, bi yip simboŋgep
mindeniŋgambim aŋgak ñin ak, minim gu-
nap sek aŋgayak ak pen; woŋ kun ak per
gem amnimuŋ ma aŋgak. 21 Pen Jiysis bi nup
simboŋgep nuk ak aŋgayniŋg, minim aŋgay
aŋgak:

"Nand per bi yip simboŋgep ak min-
deniŋgamban. Yand Biyomb ak
niŋind yimb apiyn; kisen minim bap
key ma aŋgniŋgayn aŋgak." 22 Gor
Jiysis nup minim aŋgayak kun ak
niŋbun: minim nindnimb ak wos
mer ak pen; minim kisenimb ak wos
yimb.

23 Bi Gor nup simboŋgep nindnimb gok,
kuŋaynep rek woŋg kun ak diyak. Bap
kumek, kisenimb bap aŋgey, woŋg kun
ak gi mindyiŋgip; ak kumek kisenimb ak
mindyiŋgip; ak kumek kisenimb ak mindy-
iŋgip ak mey, bap per ma mindyiŋgipay.
24 Pen Jiysis kun ak rek ma giniŋgamb; nuk
per kim mindeniŋgamb ak, woŋg kun ak ma
kirginiŋgamb. 25 Nop nup per aŋgniŋnimuŋ
rek mindip ak, biynimb Nop ker mind-
niŋ, nup aŋgeniŋgambay, kuyip pisnep
diy kond mindeniŋgamb.
26 Bi simboŋgep yomb yimb chin kun ak;
Gor nup simboŋgep yimb. Nuk bi suŋ-tep
tap siy tap timey siskoy gunap ma giy; bi
gunap gipay rek mer: mindrep yimb gip
ak, yimb nuk yiy ar biyoŋ mindip. 27 Bi Gor
nup simboŋgep yikop gok, gunap per tap
siy tap timey kiyk key gipay rek, tap pik
Gor nup simboŋ ñiy, kisen biynimb gunap
timey gipay rek, tap pik simboŋ ñimbay.
Pen Jiysis chinup biynimb maŋgiysek, tap
siy tap timey gipun ak niŋiy, minek nokom
yimb mon bak biyoŋ simboŋgak. Mey tep!
28 Mosis minim tikek niŋiy giyiŋgipay ar
ak; bi Gor nup simboŋgep gok sek, biynimb
yikop gok sek suŋ-tep yimb mindeniŋgiy
rek ma ayak. Pen Gor minim nuk kisenimb
aŋgayak ak, Ñinuk suŋ-tep Bi Gor nup sim-
boŋgep perper mindeniŋgamb ak, chinup
aŋgayak.

8

Jiysis Bi Gor Nup Simboŋgep Yomb Yimb; Gor Aŋgniŋep Korip Semb Biyoŋ Ak Mindip

1 Pen minim aspun kiñiŋ ak kun giy
mindip; Bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
chin ak, am Nop ñin yipund kind okok ken
mindip. 2 Gor aŋgniŋep korip tep ak am
minden aŋgiy, Nop korip ñiluk miŋgan suŋ-
tep yimb semb biyoŋ amiy, bi nambnimb
chin ak mindip. Gor aŋgniŋep korip kun ak,
biynimb ma giyak, Gor nuk key gak.
3 Pen bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
lum ar biy gok, kaw meymey tap gok dap
ñey, gunap pik Gor nup tep aŋgiy, gunap
pik tap siy tap timey giy gach sek mindpay
rek, niŋiy kirginimin apay. Jiysis gipay
ar kun ak rek key kumiy, tip ak tikjakak.
4 Bi Gor nup simboŋgep yikop gok Mosis
low aŋgiy tikak rek niŋiy, tap pik Gor nup
simboŋgyiŋgipay. Gor aŋgak rek, bi Liypay
kiñiŋ tikyak gok nep, kun giyiŋgipay. Jiysis
nup Liypay kiñiŋ tik dand apiy ma tikyak
rek, nuk lum ar biy nep mindiy, kiy yip
tap pik simboŋ ñiyiŋ ma mindombikop.
5 Pen Gor nup lum ar biy, tap pik simboŋ-
gyiŋgipay ak, kawnan paŋ niŋiy gipay rek
nep giyiŋgipay; tap yimb ak mindip semb
biyoŋ. Mosis Gor aŋgniŋep sel korip ak
giniŋ gakniŋ, Gor aŋgak, "Chir yirik okok
mindiy, 'Ser korip yip ak giy, tap gok kun
kun giy aynimin apiyn' rek nep, ginimin
aŋgak." Aŋgak kun ak, semb biyoŋ mindip
rek, ginimin aŋgiy nup aŋgak.

6 Bi Gor nup simboŋgep yomb yimb chin
Jiysis, bi Gor nup simboŋgep nindnimb gok,
biynimb kuyip giyiŋgipay rek ma gip; nuk
bi nambnimb chin tep key yimb mindiy,
Nop chinup minim kisenimb tep ak aŋgiy,
aŋgayak rek gip.

7 Pen minim nind aŋgayak ak tep gom-
bikop, minim kisenimb ak ma dand opkop.
8 Biynimb gok mindrep ma giyak rek, Gor bi
minim aŋgep nuk gok kuyip, gos ñek minim
tikiy aŋgyak:

"Biyomb aŋgip, 'Kisen yand Yisrel-Jiwda
biynimb kuyip, minim tep kisenimb
aŋgayniŋgayn. 9 Nusind nupis yes
gok kuyip, ñin ar ay dand Yijip nimb
winik ak pen, minim aŋg ar nokom
ay aŋgnuk ak ma niŋeyak, kuyip
kirginik. Minim kun ak rek, kuyip
tip ak ma aŋgniŋgayn' aŋgak."

10 Pen minim bap aŋgak:

"Kisen yand Yisrel biynimb gok yip, minim
aŋg ar nokom ay, gos tep yand
niŋbiyn rek ak ñen, minim kil
tikayey per mindek niŋbay rek ak,
niŋniŋgambay. Kun ak yand Gor
Biyomb kiyk mindeniŋgayn; kiyk
biynimb yand mindeniŋgambay.
11 Minim yip ak niŋiy, biynimb
yand ker mindeniŋgambay kun
ak, numiy numam biynimb gunap
kuyip, "Kun kun giy niŋnimimb
aŋgiy, ma aŋgniŋgambay. Biyn
bi, kanj kayn maŋgiysek, minim
yip ak niŋey tep gakniŋ, kisen
giniŋgambay ak mey, kuyip kun giy
ma aŋgniŋgambay.

12 Tap siy tap timey giniŋgambay ak, kuyip
simb niŋiy kirginiŋgayn ak mey, gos

kun ak niŋyiŋ ma mindeniŋgayn aŋgak."
[13] Pen minim kisenimb ay aŋgak kun
ak, minim nindnimb tip ak dakniŋ, minim
nindnimb ak kurginiŋ gisap.

9

Bi Simboŋgep Nindnimb Gok, Meymey Siypsiyp Likañ Ak Diy, Gor Nup Simboŋg Ñiyiŋgipay

[1] Gor minim nind aŋgak ar ak, nup aŋgniŋniŋ, yikop aŋgniŋniŋgiy rek ma ayak;
kilrimey giy nep aŋgniŋyiŋgipay. Kun ak
nuk aŋgek, ser korip bap man ar biy giyak.
[2] Ser korip kun ak, korip miŋgan omiŋal
gayak. Korip ñiluk miŋgan bap gay, korip
miŋgan suŋ-tep ak aŋgyak. Miŋgan kun ak
lam bap daŋgiy ay, boŋg band bap gay, Gor
nup simboŋg ñinjun aŋgiy, biret ak minek
minek dam ayiŋgipay boŋg ar kun ak.
[3] Pen korip ñiluk miŋgan bap, chech
yomb yimb ak pil giyak. Miŋgan kun ak,
Gor korip ñiluk miŋgan suŋ-tep key yimb
ak aŋgyak. [4] Miŋgan kun ak, mon boŋg
band bap lak ayrep giy, gol di pik pis band
ay maŋgiysek yiwgiy, tap kuyrep wip ak
daŋgiyiŋgipay ar kun ak. Pen kes gol
diy giyak yomb bap, Gor minim kes won
aŋgyiŋgipay ak, kunep mindek. Miŋgan
biyaŋ Gor low minim aŋgiy tikak kamb pis
omiŋal ak sek, binak Eron yir kondim dand
taŋgyiŋgip gup gak ak sek, tap mana tiyn
gol diy giyak miŋgan ak pareyak mindek ak
sek ayey mindyiŋgip.
[5] Gor mindip biy aŋgiy, kes won mindek
ar ar siŋak, enjol rek omiŋal pil band sek
pis pis gayak. Tap siy tap timey gipun rek,
Gor niŋiy kirgaŋ aŋgiy, likañ siskoy dap
soŋgyiŋgipay namb kun ak. Tap kun gok
minim ak, miñiy parsek aŋgiy tiknim rek
ma ayip.
[6] Pen tap kun gok maŋgiysek gayey min-
dakniŋ, bi Gor nup simboŋgep gok minek
minek, ser korip miŋgan suŋ-tep mis ar
ak amiy, Gor nup woŋg ak giyiŋgipay.
[7] Pen bi Gor nup simboŋgep yikop kun
gok, korip ñiluk miŋgan suŋ-tep key yimb
biyaŋ amniŋgiy rek ma ayak. Simiy nokom
nokom, Gor nup simboŋgep biyomb yimb
ak, siypsiyp likañ dand nep, miŋgan kun
ak amyiŋgip. Tap siy tap timey nuk key
gak gok sek, biynimb niŋrep ma giy, tap
siy tap timey giyak gok sek Gor niŋiy kir-
gaŋ aŋgiy, likañ ak dand miŋgan kun ak
amiy, sinasin rek pikyiŋgip. [8] Gak kun ak,
Gor Kawnan ak chinup yomek niŋbun: ser
korip miŋgan suŋ-tep mis ar ak tap gok
mindakniŋ, korip ñiluk miŋgan suŋ-tep key
yimb ak amiy, Gor nup aŋgniŋniŋgiy rek
ma ayak. [9] Pen giyiŋgipay kun ak, Gor
chinup biynimb miñiy mindpun ñin biy
gok, gosimb niŋniŋgiy aŋgiy aŋgak. Pen
opriyŋ ñiyiŋgipay ak sek, meymey siypsiyp
tap gok dand apiy, pik Gor nup simboŋ-
gyiŋgipay ak sek kuyip gek, biynimb tep
nuk mindeniŋgiy rek ma ayak. [10] Ar kun ak
giyiŋg aŋgyiŋgipay, "Tap ak ñiŋemb; tap ak
ma ñiŋemb; ñiŋg ak kun giy ñiŋemb; kun
giy ma ñiŋemb. Ñin ñiŋg ay giluŋg yokiy,
kun ginimimb, yikop ak kun ma ginimimb
aŋgyiŋgipay." Minim nindnimb niŋiy tap
kilrimey giyiŋgipay kun ak; yikop minim
kisenimb ak kond mindyiŋg, kawnan paŋg
niŋiy gipay rek ak giyiŋgipay.

Jiysis Likañ Nuk Ak Key Diy Nop Nup Simboŋgñak

[11] Pen Krays Gor minim kisenimb tep ak
dand apiy, bi Gor nup simboŋgep yomb
yimb chin ak mindiy, ser korip biynimb
giyak man ar biy ma amnak: Nop ker
yipund giy amnak. [12] Chinup di Nop
yip jimñen, perper mindeniŋgiy aŋgiy,
meymey kaw pikiy, likañ di Gor nup sim-
boŋgyiŋgipay rek ma gak; likañ nuk ak key
yowak rek, Nop nup simboŋgak. Pen bi
Gor nup simboŋgep nindnimb gok minek
minek, likañ soŋgiy simboŋgyiŋgipay rek
ma gak: chinup di Nop yip jimñiniŋg, likañ
nuk minek nokom yimb, dand Nop korip
ñiluk suŋ-tep key yimb biyoŋ amek mey,
perper mindenjun rek ayip.
[13] Nind biynimb tap siy tap timey giy,
asiŋ mindyiŋgipay gok apey, bi Gor nup
simboŋgep gok, meymey kaw tap gok pik
likañ ak diy, kaw nemb marip bap mon
daŋgiyey pisnep yin binj tikak band gunap
diy, ñiŋg sek, likañ sek tuŋgandik mandik
giy, mumbwak kuyip okok yokey, asdey
pikiy suŋ ayiŋgip. [14] Likañ yikop ak yokey,
suŋ ayiŋgip kun ak; niŋind Kawnan perper
mindeniŋgamb ak, Jiysis bi suŋ-tep yimb ak
yip mindiy, chinup nen aŋgiy kumek, likañ
yowak ak; chinup gek, Gor biynimb suŋ-tep
nuk gok mindiy, miñ apyap pikpay ar ak

kirgiy, Gor Biyomb perper mindeniŋgamb
ak nup gosimb niŋiy, direp giniŋgambun.

Krays Likañ Nuk Yowak Rek, Chinup Gor Yip Di Jimñiy Ayak

15 Pen Krays bi nambnimb ak, Nop minim
kisenimb ak dand apiy, chinup biynimb
dinim aŋgiy aŋgayak gok, di Nop yip jimñiy
ayip. Minim nindnimb ar ak mindakniŋ,
mindrep ma giy mey; jimñiy mindep rek
ma ayak ak pen; Krays kumak rek, Gor yip
jimñiy mindiy, perper mindonjun rek ayip.
16-17 Bi gunap minim kilis ak aŋgiy apay,
"Yand kumen, tap yip gok apiyn rek bilok-
imimb aŋgey, minim kun ak niŋiy, yikop
nep mindey mindey, pisnep kumey nep,
apay rek bilokaypay. Kiyk kim mindyakniŋ,
tap kuyip ma bilokaypay." 18 Kun ak rek, Gor
minim nuk Jiwda biynimb kuyip aŋgak ak;
meymey kaw pik likañ di soŋgey nep, wos
gak.
19-20 Mosis Gor low minim aŋgek tikak
gok, biynimb gok kuyip aŋgñi day jiwiy,
kaw ñiluk pik likañ diy, ñiŋg gunap sek
soŋgiy, tap haysop apay alik kind ak diy,
siypsiyp kas ak di day biyoŋ tiwniŋgiy,
ñiŋg likañ kun ak tawiy, low minim buk
kun ak sek, biynimb ap mindeyak gok sek
yokek, asdey pikek aŋgak, "Likañ yoken
nimbip asdey piksap kun biy, Gor minim
ak pisnep niŋdiniŋgambun aŋgiy gispiyn
aŋgak." 21 Pen ñiŋg likañ gunap diy, Gor
aŋgniŋep ser korip ak yokek, asdey pikiy,
diys tap yerip yerip mindek korip kun ak,
asdey pikiy gak. 22 Minim nindnimb ar ak
tap maŋgiysek rek, Gor niŋek tep ma gak;
likañ diyokey, asdey pikek nep, niŋek tep
giyiŋgip. Biynimb tap siy tap timey gey,
yikop niŋiy ma kirgak; siypsiyp gok pikey
likañ yapek, dap simboŋg geyak mey; tep
aŋgiy, niŋiy kirgak.

Krays Chinup Aŋgiy Kumiy, Gach Chinup Wiykyokip

23 Tap kilrimey ser korip man ar biy giy-
iŋgipay kun gok, Gor nuk key gip rek, biyn-
imb gok niŋniŋgiy aŋgiy, aŋgek giyiŋgipay.
Jiysis tap yikop kiyk pik simboŋgyiŋgipay
kun gok nep, miñmon tep biyoŋ gombikop,
yergiy tep gipkop. Kun ak nuk simboŋgiyn
aŋgiy, key yimb ar ak gak. 24 Nuk key kumiy
tip ak tikjakiy, Gor aŋgniŋep korip biyn-
imb giyak miŋgan ak ma amnak; Nop ker
yipund giy amiy, tap siy tap timey gipun
rek, chinup nen Nop nup aŋgniŋ mindip.
25-26 Yisrel bi Gor nup simboŋgep yomb yimb
gok, simiy nokom nokom, likañ kiyk key
mer, siypsiyp tap gok pikiy likañ diy, Gor
nup simboŋgniŋg, korip ñiluk suŋ-tep key
yimb miŋgan ak amyiŋgipay. Pen Krays
ar kun ak rek gipkop ak, wosrey miñmon
alwol gayak ñin ak tikiy, mind dand apiy
mindpun ñin biy, per simiy gok simiy gok
chinup aŋgiy, yiwur diy kumbikop. Pen ñin
tapin pandikip ñin biy, biynimb mindyiŋgi-
pay gok, mindpun gok, mindeniŋgambay
gok tap siy tap timey gach ak, minek nokom
yimb chinup maŋgiysek aŋgiy kumak.
27 Biynimb gok minek nokom yimb ku-
miy, kisen kor yomb ak niŋbay rek, 28 Krays
biynimb nokom nokom maŋgiysek timey
gipay rek, minek nokom yimb kumiy, tip ak
tikjakak. Chinup aŋgiy ñin nokom kumak
ak, kisen tip ak ma kumniŋgamb. Pen tip
andkind winiŋgamb ñin ak, biynimb tap
siy tap timey gipay gok kuyip, simboŋg
giyn aŋgiy ma winiŋgamb; biynimb nup
tep gakniŋ kond mindpay gok kuyip, pisnep
diniŋ winiŋgamb.

10

Simboŋgep Nindnimb Ak Gach Ma Wiykniŋgamb

1-2 Jiwda low niŋiy, siypsiyp tap gok
pik simboŋgyiŋgipay ak, yikop kisen
giniŋgamb rek, kawnan paŋg niŋiy gipay
rek giyiŋgipay. Giyiŋgipay kun gok,
simiy ak simiy ak per giyiŋgipay ak pen;
mindrep giniŋgiy rek ma ayak. Kisen
giyak ñin ak, kuyip gek pisnep suŋ-tep
mindembiyap ak; gos kuŋay niŋiy, tip
ak giy tip ak giy ma gipyap. 3-4 Pen tap
siy tap timey gipun ak, siypsiyp tap
gok pikon likañ yapek, Gor niŋiy ma
kirginimuŋ rek ayip aŋgiy, simiy ak simiy
ak simboŋgyiŋg nep mindyiŋgipay. Minek
minek simboŋgyiŋgipay kun ak, gos yomb
amnak tap siy tap timey giy, mindrep ma
giyak ar ak.
5-6 Kun gek, Krays man ar biy winiŋg, Nop
nup aŋgak,
"Tap pik likañ yapek simboŋgipay ak, nip
tep ma gip. Pen tap kun gok
daŋgiyey pisnep yin binj tikip ak,

kunep nip tep ma gip rek, mumb-
wak yip bap gaynak. 7 Gayenak,
yand nip aŋgnik, ‘Bapiy, Yip mumb-
wak gayey, wosrey buk tikiy aŋgyak
rek opiyn ak; aŋgniŋgamban rek
giniŋgayn aŋgnik’ aŋgak.”
8 Krays minim kun ak omiŋal aŋgak. Minim
bap ak aŋgak, “Bapiy. Biynimb nip sim-
boŋgniŋg, kanj siypsiyp tap gok pikey likañ
yapek akaŋ, pisnep daŋgiyey simbok amek,
nip tep ma gip aŋgak.” Low buk tikiy
ginimimb aŋgyak rek, simboŋgniŋgambay
ak pen; Nop nup tep ma giniŋgamb aŋ-
gak. 9 Pen minim bap aŋgak, “Bapiy. Nip
kond mindpiyn. Yip yerip aŋgniŋgamban
ak, aŋgniŋgamban rek giniŋgayn aŋgak.”
Ñinuk minim kun ak aŋgek, Nop minim
nindnimb siypsiyp tap gok pik simboŋgy-
iŋgipay ak kirgiy, minim tep kisen aŋgak ak
gek wos amimb. 10 Kun ak Krays Nop minim
ak niŋiy, tap siy tap timey gipun gach ak
wiykyokniŋg, minek nokom yimb pisnep
simboŋgak ak mey; chin biynimb nuk gok
suŋ-tep mindpun.

Krays Kumak Ar Ak Nep, Gach Wiykyokniŋgamb

11 Bi Gor nup simboŋgep yikop gok, tap
siy tap timey gipun ak, Gor niŋiy kirgaŋ
aŋgiy, minek minek tap pik simboŋgipay
ak pen; ar kun ak gey, Gor niŋiy pisnep
kirginimuŋ rek ma ayip.
12-13 Pen Bi Gor nup simboŋgep aspun ak,
Bapiy biynimb tap siy tap timey gipay ak
niŋiy kirginimuŋ rek aynimuŋ aŋgiy, ñin
nokom yimb kumiy, woŋg kun ak gi dipiyn
aŋgiy, am Nop ñin yipund kind okok ken
bisgak.
14 Yenen: nuk ñin nokom yimb kumak
rek, biynimb nuk suŋ-tep mindeyaŋ aŋgiy
dip gok, Gor dinimuŋ rek ayip. 15 Gor Kaw-
nan ak kunep, chinup minim kun ak rek
aŋgñimb. Nuk biynimb gos ñek, Baybol buk
ak tikiy, minim kun ak rek aŋgiy aŋgyak:
16 “Biyomb aŋgip, ‘Kisen yand giniŋgayn ak:
kiy yip minim aŋg ar nokom ay,
jimñiy mindiy mey; low yand gok
gosimb namb kuyip biyaŋ tikayen
kisen giyiŋg, sakiy ma giniŋgam-
bay’ aŋgip aŋgyak.” 17 Pen minim
bap aŋgak, “Low yip timbrikiy, tap
siy tap timey giyak ak niŋiy kirgiy,
tip ak ma niŋniŋgayn aŋgak.”
18 Niŋiy pisnep kirginiŋgamb kun ak,
nuk yip jimñiy mindiy mey; tap pik dand
apiy simboŋgñiyiŋgipay rek, tip ak ma
giniŋgambun.

Gor Nup Chiŋgrep Giy Maŋ Winjun

19-20 Kun ak mam ay sikop, gos kuŋay
ma niŋjun. Jiysis chinup aŋgiy mumbwak
nup timey gey kumek, laplap yomb korip
ñiluk miŋgan suŋ-tep key yimb pil giyak ak
puŋgrikiy, kinjeŋ pisnep yikak.
21-22 Pen kunep, nuk bi Gor nup simboŋgep
yomb yimb chin ak mindiy, Gor nup sim-
boŋgip rek, nup gosimb niŋiy, mindip maŋ
siŋak winjun. Chinup gos yomb ma niŋyaŋ
aŋgiy, Ñinuk nup yokek apiy kumek, likañ
nuk yowak rek, chinup ñiŋg yomb rek
pikek mey, biynimb nuk mindpun. 23 Kun
ak Gor minim chinup aŋgayek niŋnuk ak,
ma kirginjun, chinup diniŋgamb aŋgiy, gos
sek kond mindenjun. 24 Pen biynimb gu-
nap kuyip simb niŋiy don, kiy pen biyn-
imb gunap kuyip simb niŋiy dey, penpen
wasemb ay penpen diy mey, maŋgiysek
mindrep giniŋgambun. 25 Biynimb gunap
Gor minim niŋjun aŋgiy, ap nan-giyiŋgipay
ak pen; kisen kirpay rek ma ginjun; maŋ
mindip Jiysis winiŋgamb aŋgiy ap nan-
giyiŋg, minim niŋbun ak penpen aŋgñiy-
iŋg, mindrep ginimimb.

Jiysis Nup Kirginiŋgambun Ak, Pisnep Apyap Pikniŋgambun

26 Yenen: Krays minim yipul yimb ak
aŋgey niŋ-tep giy, pen andkind tap siy tap
timey ar ak amiy, tap Gor nup pik sim-
boŋgon, chinup dinimuŋ rek bap ma min-
deniŋgamb. 27 Ar kun ak, kinjeŋ chin bap ma
mindeniŋgamb; niŋind nup pirikniŋgam-
bun. Kor ak sek, mon maŋlaŋ biyn-
imb nup miluk niŋeniŋgambay kuyip sinj
timey yinimb ak sek kond mindoniŋgam-
bun. 28 Biynimb Mosis low tikak gok niŋiy,
tap yikop rek ayek timbrikyak gok; biyn-
imb omiŋal akaŋ, omiŋal nokom windin
niŋey, kor giyiŋgipay ñin ak, kuyip simb
niŋnimuŋ rek ma ayek, biyomb gok minim
kun ak niŋrep giy, aŋgey pisnep pik ay-
iŋgipay. 29 Kun ak chin Gor Ñinuk ak nup
alemb alemb ñiniŋgambun ak, yergiy kim
amniŋgambun. Nup alemb ñiniŋgambun
kun ak, likañ tep chinup Gor yip di jimñiy
aynim aŋgiy gek yowak ak, tap yikop rek

ayek, kun giniŋgambun. Pen Gor Kaw-
nan chinup simb niŋimb ak, nup kunep
timey giniŋgambun. 30 Gor nuk key aŋgak,
"Biynimb timey gipay gok, yand nokom,
kuyip pen timey giniŋgayn aŋgak." Pen
minim bap aŋgak, "Biyomb ak nuk key,
biynimb nuk gok kuyip kor niŋiy, minim
aŋgniŋgamb aŋgak." 31 Pen Gor biyomb
yimb perper mindip ak, biynimb gok kor
geniŋgamb; niŋind jel giniŋgamb.

Gor Aŋgip Rek Gon Amnimuŋ

32 Pen nind giyiŋgipim ak sakiy ma ginim-
imb. Gor melik tep niŋiy denbik, biynimb
nimb gok nimbip miker yomb ñiyak ak
pen; nup ma kirpik. 33 Ñin gunap nimbip
minim timey aŋgiy, timey giyiŋgipay ak
pen; gos kun ak ma niŋiy, biynimb wikan
gunap kuyip timey giyakniŋ, kun okok ken
amyiŋgipim. 34 Biynimb Gor nup gosimb
ak niŋey, kalambis ayak gok, simb niŋy-
iŋgipim. Ap tap nimbip maŋgiysek dand
okok nimb okok nimb gey, "Ak tap yikop;
gos chin ak amimb Gor tip chinup gayek,
perper mindeniŋgambun biyoŋ aŋgiy," gos
yomb kun ak ma niŋbik. 35 Kun ak sisiŋ
ma aynimimb; Gor nup nokom gosimb ak
niŋmindiy mey, perper mindeniŋgambim.
36 Nup ma kirgiy; aŋgip rek gon amek mey,
aŋgak rek chinup giniŋgamb. 37 Baybol buk
ak tikiy aŋgyak:

"Bi winiŋgamb ak per ma mindeniŋgamb;
maŋ mindip winiŋgamb. 38 Biynimb
suŋ-tep yand gok, yip gosimb niŋ-
mindeniŋgambay ak pen; gunap yip
kirgey, tep ma giniŋgamb aŋgyak."

39 Pen chin biynimb Gor nup kirgiy, apyap
pikpay gunap ma mindpun; biynimb nup
gosimb niŋiy, perper mindeniŋgambay gok
mindpun.

11

1 Gor nup windin ma niŋbay ak pen, biyn-
imb nup gosimb niŋbay gok, mindip aŋgiy
niŋrep yimb gipay. Nup gosimb niŋiy mey,
chinup kond mindeniŋgamb aŋgiy, nup gos
sek kond mindpay. 2 Biynimb wosrey kay,
nup gosimb niŋyak rek, kuyip aŋgak, "Nim-
bip niŋen yip tep gip aŋgak."

3 Nup niŋind aŋgip aŋgiy gosimb niŋbay
ak mey; tap semb biyoŋ, tap man biy, tap
bap diy ma gayak, minim anep aŋgek ayak
ak niŋbun.

Ebol, Yinok, Nowa Gor Nup Gosimb Niŋyak

4 Wosrey binak Ebol Gor nup gosimb
niŋiy, minim aŋgip gok niŋind aŋgip aŋgiy
mey, tap dand apiy pik simboŋgñek, Gor
niŋek tep gak. Pen numam Keyn tap dand
apiy simboŋgñak ak, Gor niŋek tep ma gak.

Ebol Gor nup gosimb niŋiy, niŋind aŋgip
aŋgek mey, nup pen bi suŋ-tep yand aŋgiy,
tap simboŋgñak ak niŋiy, yip tep gip aŋgak.
Ebol kumiy amek, miñiy yip ma mindpun
ak pen, nuk Gor nup gosimb niŋak kesim
kun ak, chinup biynimb gunap gos ñiyiŋ
nep mindip.

5-6 Biynimb Gor nup gosimb niŋbay gok
nep, nuk yip jimñiy mindeniŋgiy rek
ayip. Yenen: nuk biynimb yikop ma
diniŋgamb; biynimb, nuk mindip ak mey
nup aŋgniŋon, chinup minim aŋgayip
rek giniŋgamb aŋgiy niŋbay gok nep
diniŋgamb. Yinok nuk bi kun ak rek. Gor
nup gosimb niŋmind dand amiy ma kumak,
Gor nup dand amek mey; nup piyowiy ma
yimb niŋyak. Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
"Gor Yinok nup niŋek tep gek, dand amnak
aŋgyak."

7 Gor Nowa nup kunep: miñmon yomb
pikniŋgamb aŋgek, windin ma niŋak ak
pen, Gor nup gosimb niŋak rek niŋind
aŋgip aŋgiy, siyip yomb ak gak. Siyip
yomb kun ak giy, biyn nuk ñapan nuk gok
maŋgiysek miŋgan kun ak amdey, miñmon
yomb yimb ak pikek mindrep giyak. Pen
miñmon pikniŋgamb aŋgek, windin ma
niŋak ñin ak, Gor aŋgip ak niŋind aŋgip
aŋgiy, gek amek mey, nuk kim amnakniŋ,
biynimb yikop gok, Gor nup minim bap pen
aŋgniŋgiy rek ma ayak.

Ebraham

8 Basind yes Ebraham kunep, Gor nup
gosimb niŋiy, aŋgak rek gak. Nop miñmon
ak mindakniŋ Gor aŋgak, "Ñapan nand
tikeniŋgamban tikey amniŋgamb gok, nim-
bip miñmon yomb bap pisnep aŋgniŋgayn
ak mey; am kun okok mindenimin aŋgak."
Aŋgek, miñmon kun ak mindip okok aŋgiy
ma niŋak; yip kond mindeniŋgamb aŋgiy,
monmon amnak. 9 Pen am mindek kun ak
miñmon nuk mer, biynimb gunap miñmon
kiyk. Nuk kun giy mindiy, ser korip nep giy
kin taŋgiy, ñinuk Aysek nup tikak. Tikek
yomb giy, nop gak rek nep gak. Aysek ñinuk
Jekop nup tikek yomb giy, kunep gak. 10 Gor

miñmon kilis-tep per mindeniŋgamb aŋgiy
gayak ak, am mindoniŋgambun aŋgiy, Gor
nup gosimb niŋiy, ser korip nep giy kin
taŋgyiŋgipay.

11 Pen Ebraham biynuk Sera tokiy yimb
ay, Gor aŋgip rek chirup giniŋgamb aŋgiy,
nup gosimb niŋmindiy, ñi Aysek nup tikrik.
12 Ñapan nuk kun ak tikek, tik dand amiy
apiy giy; gap, kamb kilup, tap okok kuŋay
yimb mindek, ma ñin paŋgniŋbay rek ak
tikyak.

13 Bi wosrey aspun kun gok, Gor kuyip
yerip yerip aŋgek, aŋgak rek nep chinup
giniŋgamb aŋgiy, nup gosimb niŋmindeyak
ak pen; aŋgak kun ak gek niŋiy, ma kumyak.
Pen gos yomb kun ak ma niŋyak, miñmon
nuk amiy niŋniŋgambun aŋgiy, tep gakniŋ
mindiy kumyak. Lum ar biy mindiy aŋgy-
iŋgipay, "Chin biynimb key okok nimb gok,
yikop ap namb biy mindpun aŋgyiŋgipay."
14 Biynimb minim kun ak rek apay gok, miñ-
mon chin yipund giy bap mindip ak aŋgiy
niŋiy, kun apay. 15-16 Miñmon kiyk kiriŋ
wiyak ak gos amek, andkind ambiyap ak
pen; gos yomb kiyk amnak Gor miñmon tep
biyoŋ. Nuk pen dawin yomb ak gayrep giy,
biynimb kun gok rek kond mindip ak mey;
biynimb kun gok rek nup Biyomb Gor chin
apay ak, nuk niŋek tep yimb gip.

17-19 Pen Gor, Ebraham aŋgniŋgayn rek
giniŋgamb akaŋ aŋgiy, nup aŋgak, "Ñi nand
Aysek tikek tikey amiy apiy giy, kuŋay min-
deniŋgambay aŋgnik ak, nup dam pikay,
yip simboŋg ñinimin aŋgak." Aŋgek, Ebra-
ham Gor nup gosimb niŋiy aŋgak, "Ñapan
yand kun ak tikek tikey amiy apiy giy,
kuŋay mindeniŋgambay aŋgak minim ak
ma kirginiŋgamb; ñiyand nokom yimb ak
pik ayen, nuk gek tip tikjakniŋgamb aŋgiy,"
ñinuk Aysek nup dam bind ar ak tiwniŋg
ay, ñayip diy piŋiy ayniŋg gek, Gor kun ma
ginimin aŋgak. Kun ak ñinuk Aysek nup
pisnep kumak rek ayak ak pen, nup kim diy
dand andkind amnak.

20 Aysek pen yomb giy, ñi omiŋal tikak. Ñi
bap yimb ak Jekop; ñi bap yimb ak Yisow.
Pen nop Aysek tokiy yimb ay, Gor aŋgip rek
giniŋgamb aŋgiy, ñinuk omiŋal kuyip tap
yerip kisen giniŋgamb minim tep ak, gunap
nind aŋgñak. Kumek kisen aŋgak rek nep
gak.

21 Pen ñinuk Jekop tokiy yimb ay, Gor
nup gosimb niŋiy, aŋgip rek giniŋgamb
aŋgiy, ñinuk Josep ñi tikak omiŋal ak
kuyip, Gor nirip kond mindyiŋg, kun kun
giniŋgamb aŋgiyn aŋgiy, yir kondim ak
diy, jiy kuyaŋgiy mindyiŋg, kuyipmiŋay
Gor minim tep kun ak, gunap nind aŋgñak.
Kumek kisen aŋgak rek nep gak.

22 Ñinuk Josep pen tokiy yimb ay, Gor
nup gosimb niŋiy, giniŋgamb rek niŋrep
giy, minim gunap kunep aŋgak. Biynimb
nuk gok kuyip aŋgak, "Kisen miñmon Yijip
biy kirgiy, andkind miñmon Keynan am-
niŋgambim. Ñin kun ak, tiŋiy yip gok
sek dand amiy, kaw dinimimb kun okok
aŋgak." Aŋgiy, kumek kisen mey, kuyip
aŋgak rek maŋgiysek giyak.

Mosis Nup Tik Weygirik

23 Mosis nonim nop ber kunep, Gor nup
gosimb niŋiy, chinup kond mindeniŋgamb
aŋgiy, Yijip biyomb Perow nup ma pirikrik.
Ñi tep Mosis nup tikiy, takin omiŋal nokom
weyger mindek. Pen kisen Perow panuk
ap Mosis nup dand amiy, biyn bap key
ñispiyn aŋgiy nonim nup ak key ñek, tiy
ñiyiŋgip. 24 Mosis yomb giy, nuk kunep Gor
nup gosimb niŋiy, yip kond mindeniŋgamb
aŋgiy aŋgak, "Yip Perow panuk ñinuk ma
aŋgniŋgiy. 25-26 Lum ar biy tap siy tap timey
giyiŋg minden, yip tep ma giniŋgamb; per-
per mindenim aŋgiy, krays nup chiŋgen,
yip aŋgjiwniŋgambay ak tep yimb; pen
Yijip biynimb amemb owep tap tep tep kiyk
gok, yip tep ma gip aŋgak. Yand biynimb
Gor ker mindey timey gipay gok, yip yiŋ-
goŋg giy mindenim aŋgak."

27 Pen Mosis Bi windin ma niŋbun ak nup
gosimb niŋiy mey; miseŋ niŋnimuŋ rek
ayek, kiyŋ Perow nup miluk niŋak ak ma
pirikak; Gor aŋgak rek giy, Yisrel biynimb
kuyip poŋind Keynan amnak. 28 Pen nuk Gor
nup gosimb niŋiy aŋgek, Yisrel biynimb
Pasopa siypsiyp ñiluk gok pikiy likañ diy
kinjeŋrumb pis pis pikiy, day ar biyoŋ sek
pikey, enjol ap Yijip biynimb ñi nind tikyak
gok maŋgiysek pikayniŋg, Yisrel biynimb
korip kuyip ak ma awak.

29 Yisrel biynimb Gor nup gosimb niŋey,
Yijip kay kuyip wirsek yukey, am ñiŋg sol-
wara Likañ ak tikniŋg giyakniŋ, Gor gek
ñiŋg kun ak liŋg pis pis amek, lum ar ak

amiy, kind bindoŋ amniyak. Pen Yijip kay
kuyip yuk dand namb kun ak apeyak, ñiŋg
ap kuyip yiw gek maŋgiysek kumdiyak.
30 Kisen Yisrel biynimb Gor nup gosimb
niŋiy, am dawin yomb Jeriykow kamb
wariy kilis ak, ñin onep ar ak kus kus gey
gey pisnep wakanjsakak.
31 Pen kesim ar nokom kun ak nep, kin-
jeŋram biyn Reyap miñmon Jeriykow nimb
ak, Gor nup gosimb niŋiy, biynimb Gor nup
minim kirgiyak gok yip ma kumak. Yenen:
bi Yisrel omiŋal miñmon Jeriykow amer,
kuyipmiŋay pikayniŋg gey, Gor nep aŋgek
miñmon chinup niŋayniŋg opiyr aŋgiy, di
kasin gek, kim mindiy andkind amnirik.
32 Pen biynimb Gor nup gosimb niŋey,
kuyip key yimb gak kesim gok, yergiy
parsek aŋgnim. Binak Giydiyon, Barak,
Samson, Jepta, Depiyt, Samwel bi gok sek,
bi Gor minim aŋgep gok sek giyak giyak
rek aŋgen, minim paryomb amniŋgamb.
33 Biyn bi kun gok: gunap Gor nup gosimb
niŋiy, biynimb miñmon key gunap kuyip
yuk yokyak; gunap minim yomb gok Gor
gos tep niŋimb rek tuŋgasikyak; gunap
kuyip kayn ayndik layon mindeyak namb
ak diyokeyak, Gor kuyip kond mindek ma
siwyak; gunap Gor kuyip minim aŋgek,
aŋgip rek giniŋgamb aŋgiy kond mindey
mindey, aŋgak rek nep gak. 34 Pen gunap
mon yomb yinek namb ak diyokeyak ma
yinak; gunap baynat diy kuyip piŋiy ayun
aŋgyak ak pen; kuyip piŋiy ayniŋgiy rek
ma ayak. Biynimb kun gok biynimb sayn
ak pen; kuyip kond mindek kilisrimey yimb
mindeyak. Penpen giyiŋg, amiy biyomb
miñmon okok nimb gok kuyip, yuk yokyak.
35 Biyn gunap ñapan kiyk gok kumeyak, Gor
nup gosimb niŋey, gek tip ak tikjakyak.

Biynimb gunap Gor nup gosimb niŋyak
rek, kuyip miñ ayey kumyak. Gor nup
kirgembiyap, kuyip wisik yokey ambiyap
ak pen; perper mindenjun aŋgiy, Gor nup
chiŋgiy nep mindeyak rek, kuyip timey gey
gey kumyak. 36 Gunap kuyip aŋgjiwiy, tapin
pikyak. Gunap tiwniŋgiy, kalambis yokyak.
37 Gunap kamb silok pikayey kumyak; gunap
kuyip sow diy timbrik day day ayak. Gunap
baynat diy, kuyip pisnep piŋiy ayak. Gunap
kuyip yukyok gey gey kosyam mindiy, sim-
bgeprek meymey siypsiyp wak diy, chech
rek yimiy giraŋgyiŋgipay. 38 Pen biynimb
yikop gok, biynimb tep kun gok kuyip, chin
yip mindep rek ma ayip aŋgiy, kuyip timey
gey gey, pirik am miñmon nep namb okok
mindiy, kamb miŋgan man miŋgan okok
kin taŋgyiŋgipay.
39 Biynimb aspun kun gok, Gor nup
gosimb niŋiy mind tep yimb giyak ak pen;
kuyip direp giniŋgayn aŋgak rek, ñin kun
ak ma gak. 40 Yenen! Chinup kunep
diniŋg, niŋayak rek, ñin nokom kun ak
nep maŋgiysek den, am jimñiy mindrep
giniŋgiy aŋgiy niŋak.

12

1 Kun ak biynimb kuŋaynep chinup piŋiy
kus kus giy, kinjeŋ tep yomsipay ak; tap
gos yomb niŋbun gok kirgiy, tap siy tap
timey chinup kasek chiŋginimuŋ rek ayip
ak kirgiy, kinjeŋ tep yomsipay ak dinjun.
Kinjeŋ tep ar kun ak, kosyam amniŋgam-
bun aŋgiy, gos ak ma niŋjun. 2 Biyomb
chin Jiysis nup gosimb niŋiy, nuk gip rek
ginjun. Nup ñaŋgrimbikayniŋg gey, yip bi
timey rek ñaŋgbirikayey nambiŋ diniŋgayn
aŋgiy ma aŋgak, biynimb gok kuyip aŋgiy
kumiy, Bapiy ñin yipund kind okok ken am
mindeniŋgayn aŋgiy, nup tep yimb gak.

Gor Chinup Mindrep Giyaŋ Aŋgiy, Miker Gunap Ñimb

3 Biynimb kuŋaynep nup miluk niŋiy,
timey giy gey amek, ma pirikak. Chin gak
ar kun ak, kunep ginjun. 4 Nuk mey, chinup
suŋ-tep mindeniŋgiy aŋgiy kumak. Nimb
pen, tap siy tap timey ma giy, nup chiŋgiy
nep mindonjun aŋgiy, miker yomb kun ak
rek ma dipik. 5 Gor nimbip ñapan yand
aŋgiy, minim tep aŋgek tikyak ak, sakiy
gipim rek ayip. Nuk aŋgak:

"Ñapan yand guniy! Biyomb ak nimbip gos
winjikyiŋg miker ñiniŋgamb ak; gos
yomb ma niŋnimimb. Tap siy tap
timey gem, nimbip aŋg giniŋgamb
ak, chinup pisnep kirgip aŋgiy, gos
kuŋay ma niŋnimimb. 6 Biynimb
nup tep gip ak, ñapan nuk gok mey,
kuyip per gos winjkip aŋgak."

7 Kun ak kosyam mindeniŋgambim ak,
gos kuŋay ma niŋnimimb; Bapiy chinup
gos winjiksap aŋgnimimb. 8 Pen nimbip
timund ma winjkip aŋgiy; biynimb nop sek
ma mindpim gok mey kun gip. 9 Bapiy chin
man ar biy gok, chinup timund winjikey,

tep winjikpay aŋgiy niŋbun. Kun ak rek,
Bapiy chin semb biyoŋ timund winjikek,
tep yimb kun gip aŋgiy niŋjun.
10 Bapiy chin man ar biy timund winjik-
pay gok, sikoy won bap mindeyaŋ aŋgiy,
gos key niŋiy timund winjikpay. Pen Bapiy
yomb chin semb biyoŋ chinup gosimb
niŋiy, suŋ-tep mindpiyn rek nep mindeyaŋ
aŋgiy gos winjkip ak; aŋgip rek ginjun.
11 Chinup timund winjkip won ak, tep ma
gip ak pen, timund winjikek suŋ-tep mindiy
mey; kapkap mindrep giyiŋg gon am-
niŋgamb.

Gos Wos Niŋiy Gon Amnimuŋ

12 Ñin tomb sayn gi yowip ak; yikop gip
aŋgiy, tikjak amiy apiy gem kilis ginimuŋ.
13 Kinjeŋ yipund giy tep tep ar ak amem,
gunap tomb puŋgjiwonimuŋ, kilis giy am
gem gem, suŋ ayniŋgamb.
14 Biynimb gok yip maŋgiysek jimñiy
mindenjun aŋgiy mindenimimb ak pen;
Gor biynimb suŋ-tep nuk mindenimimb.
Biynimb suŋ-tep gok nep, Biyomb chin ak
nup niŋniŋgambay.
15 Kun ak niŋrep ginimimb. Biynimb
nimb gunap, Biyomb chinup simb niŋiy dip
ak nup, kirginiŋgiy rek ayip. Pen biynimb
mindrep giniŋgambay gok, biynimb min-
drep ma gipay namb ak mindey, kuyip asiŋ
wilikniŋgamb. 16 Pen biynimb nimb gunap
biyn siy bi siy giy, Gor nup kirginiŋgiy rek
ayip. Giniŋgambay kun ak, Yisow wosrey
gak rek giniŋgambay. Nup yiwan gek, tap
ñiŋiyn aŋgiy, Gor nop Aysek bilesiyŋ tep
ñek ñinuk nup ñiniŋg gak ak, tap yikop
rek ayek kirgiy, tap keñmaŋgiy won ak nep
ñiŋemb ak dak. 17 Pen nimb niŋbim: kisen
nop tap ñiniŋg gak kun ak tip diyn aŋgiy,
kinjeŋ dinimuŋ bap ma mindek, simb gek
siy aŋgak.

Gor Miñmon Tep Nuk Sayon Amjipun

18 Yisrel biynimb miñmon Saynay dum
ak am mindey, Gor minim nuk nind aŋ-
gayak ak, Mosis nup aŋgakniŋ, mon yomb
yimb yiniy, kisyim jimbenjimb apiy, yiŋ-
gen yomb apiy gak. 19 Pen biykul yomb
ak aŋgiy, minim semb biyoŋ nimb gunap
aŋgek, biynimb gok pirikiy, Mosis nup aŋ-
gyak, "Minim asap kun ak rek, tip ak aŋgek
ma niŋjun aŋgyak." 20 Yenen: Gor kuyip
aŋgak, "Biynimb, meymey, siypsiyp tap
gok yirik kun ak ameniŋgiy, kamb silok
pisnep pik ayep aŋgak." 21 Kiyk minim niŋiy
pirikyak kun ak, Mosis kunep niŋiy jep diy
pirikak.
22 Kiyk miñmon dum amniyak kun ak;
miñmon nep dum ak amniyak. Nimb Biy-
omb permindep minim nup kisenimb aŋ-
gayip ak dipim gok, enjol kuŋay yimb nep
tep gakniŋ, mindpay miñmon Sayon dum
opim ak mey, Jerusalem semb biyoŋ ak
opim.
23 Pen Biyomb biynimb maŋgiysek
bilokniŋgamb ak, yimb nimbip ak biynimb
nuk nindnimb gok sek tikayek mindip.
Biynimb kun gok kumiy ma kurgiyak, am
nuk yip mindrep yimb gipay. 24 Kun ak
minim kisenimb ak niŋiy, Jiysis ker opim
ak tep gipim. Keyn numam Ebol nup pikek
likañ yowak ak, minim yomb yimb dak; pen
Jiysis likañ ak chinup nen aŋgiy yowak rek,
Gor yip jimñiy mindonjun rek ayip.

Niŋrep Ginimimb

25 Kun ak niŋrep ginjun. Biynimb Saynay
dum mindiy, minim aŋgek ma niŋyak gok,
kim amniŋgiy rek ma ayak ak, minim nuk
kisenimb ak kirgoniŋgambun; chinup yerip
rek giniŋgamb.
26 Ñin kun ak kuyip minim aŋgakniŋ,
monmon rek dak. Pen chinup aŋgak,
"Kisen kun ak rek gen; tap mankumb
biy, semb biyoŋ maŋgiysek kawin kawin
giniŋgamb aŋgak." 27 Giniŋgamb aŋgak
kun ak, tap per ma mindeniŋgamb aŋgiy
gayak gok, maŋgiysek kurginiŋgamb; tap
perper mindeniŋgamb aŋgak gok nep min-
deniŋgamb. 28 Tip chinup aŋgayip ak, kawin
ma giy mindnep mindeniŋgamb kun ak,
nup gosimb niŋiy, tep gakniŋ yimb nup
dand aranjun. 29 Biyomb chin mon rek
yinimb ak; niŋrep ginjun.

13

Mam Ay Gunap Kuyip Wasemb Yimb Ayjun

1 Mam ay gok yip penpen wasemb ayiŋg
nep mindenimimb. 2 Biynimb okok nimbip
ker apeniŋgiy, kuyip dinimimb. Biynimb
gunap, biynimb yikop gok wasiw aŋgdis-
pun aŋgiy, enjol gunap kuyip wasiw aŋg
diyak. 3 Mam ay gunap kalambis min-
deniŋgiy, chin yip kalambis mindpun aŋgiy

niŋnimimb. Mam ay gunap kosyam mindeniŋgiy, chin yip kosyam mindpun aŋgiy niŋnimimb.

4 Biyn bi dipay ak tep gipay. Biynimb gunap ap bi beriymiŋay minim pisnep apay kun ak, ma timbrikniŋgiy. Gor biynimb biyn bi diy, kisen biyn siy bi siy giniŋgambay gok sek, biynimb yikop biyn siy bi siy giniŋgambay gok sek minim yomb yimb aŋgniŋgamb.

5 Tap chin dipun gok sikoy gip aŋgiy, gurmaniy tap gok gos yomb ak ma niŋjun. Gor aŋgak, "Nimbip sakiy ma giniŋgayn; nimb yip nep mindeniŋgayn aŋgak." 6 Kun ak gos okok gunap ma niŋjun. Biyomb chinup kond mindip rek, biynimb gunap chinup yergiy timey giniŋgambay aŋgiy, ma pirikjun.

Minim Biyomb Nimbip Aŋgey Niŋbik Ak, Sakiy Ma Ginimimb

7 Biyomb nimbip minim tep aŋgey niŋbik gok, Gor nup gosimb niŋiy, gey amek tep gak ak niŋbim. Ar nokom kun ak nep ginimimb. 8 Jiysis gumon wos rek ak perper yimb mindip. 9 Nuk chinup simb niŋiy dip rek, Gor biynimb tep nuk mindpun. Biynimb gunap minim key aŋgeniŋgiy ma niŋjun. Biynimb kun gok tap ak ñiŋemb, tap ak ma ñiŋemb aŋgiy, asik mosik gi mindpay ak pen; tap kun gok gek mindrep ma giniŋgambay. 10 Bi Gor nup simboŋgep makaw meymey pik simboŋg gi mindpay gok; ar kun ak nep gey amek, Jiysis chinup nen aŋgiy kumiy, tap ñiŋemb nuk yimb chinup ñimb ak; kuyip ñinimuŋ rek ma ayip. 11 Kiyk makaw meymey pikiy likañ gok, dam Gor nup simboŋgep biyomb yimb ak nup ñey, nuk pen biynimb tap siy tap timey gipay rek, dam Gor korip ñiluk miŋgan suŋ-tep key ak soŋgip. Nonim gok pen dam, mindpay mis ar siŋak daŋgiyey pisnep yin simbok amimb.

12 Kun ak rek, Jiysis biynimb nuk gok suŋ-tep mindeyaŋ aŋgiy, miñmon yomb Jerusalem mis ar ak amiy yiwur yomb diy, likañ yapek kumak. 13 Nup kisen ginjun aŋgiy niŋbun rek, biynimb yikop gok gey amimb ar ak kirgiy, nup ker mis ar ak amon, chinup nup aŋgjiwyak rek monmon aŋgjiwniŋgiy. 14 Yenen: man ar biy, perper mindonjun tip bap ma mindip ak pen; miñmon kun ak rek mindonjun aŋgiy kond mindpun.

15 Nind Gor nup meymey, kaw tap gok pik simboŋgyiŋgipay ak pen; miñiy Jiysis ap chinup aŋgiy kumak rek, tap kun gok ma pikñiniŋgambun. Nup tep ginimuŋ aŋgiy, meŋg miŋgan dand araniy, yimb nup ak per dand aranjun. 16 Pen gos sek mindiy, biynimb direp giyiŋg, opriyŋ ñimbay rek, tap penpen bilok ñinjun. Ar kun ak gon mey, Gor nup tep giniŋgamb.

17 Biyomb nimbip Gor minim apay gok, gos peyiŋg niŋiy ma apay, woŋg gipun ak Gor niŋek tep giniŋgamb aŋgiy, gos ak niŋyiŋg gipay. Kun ak nimb siskoy diy, apay rek ginimimb. Kun geniŋgambim, tep gakniŋ woŋg giniŋgambay. Mer ak, nimbip yergiy kond mindrep giniŋgambay?

Gor Nup Aŋgniŋem Chinup Kond Mindonimuŋ

18 Pen Gor nup aŋgniŋem, chinup kond mindonimuŋ. Gor yip mindrep giy gos par ayiŋg ma mindpun ak pen, per kun ak rek nep ginjun aŋgiy mindpun. 19 Gor nup aŋgniŋem, yip kond mindakniŋ, mindpim ak kasek ninim.

20 Gor bi tep biynimb simb niŋimb ak, gos yomb ma niŋniŋgiy aŋgiy, Ñinuk biynimb kond mindrep gip ak nup yokek apiy, kumiy tip ak tikjakak. 21 Nop minim nind aŋgayak ak, kindik ginjun rek ma ayak; pen miñiy, minim kisenimb dand wip ak, chinup kond mindakniŋ, mindrep giy aŋgip rek giniŋgambun. Kun ak Jiysis yimb nup, perper nep dand aranjun! Tep.

Minim Day Gunap

22 Pen mam ay sikop. Nimbip yiruk ma ginimuŋ aŋgiy, minim paryomb ma apiyn; maŋ won ak apiyn.

23 Mam chin Timotiy nup kalambis ayak ak, miñiy mis apek, yip niniŋgambur.

24 Biyomb nimb gok sek, biynimb yikop Gor ker mindpay gok sek, "Nimb mindpim!" aspun.

25 Gor nimbip kond mindeŋ.

JEMIS
Minj Jemis Tikak
Minim Nind Niŋep

Baybol buk day kisen ak tikyak ñin ak, Jemis omiŋal nokom mindyiŋgipay. Pen minj kun biy biynimb kuŋaynep Jiysis numam kisen Jemis tikip rek ayip aŋgiy niŋbay. Nuk Jiwda biynimb miñmon okok maŋgiysek, Gor nup gosimb niŋbun apay gok, minim nep ma aŋgiy, tap siy tap timey ak kirgiy, Gor aŋgip rek giyiŋg, nup gosimb nokom niŋiy, Jiysis Krays nup chiŋgrep giy gem amnimuŋ aŋgiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1.
- Miker gunap apek, Gor nup ma kirgiy, nup nep gosimb niŋyiŋg, mindenimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 1:2-8.
- Biynimb tap ma mindip gok sek, biynimb tap kuŋay mindip gok sek minim ak mindip, chapta 1:9-11.
- Biynimb miker apek, Gor nup ma kirpay minim ak mindip, chapta 1:12-18.
- Minim aŋgniŋgiy rek niŋiy, ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 1:19-27.
- Biynimb teptep gok sek, biynimb tam okok mindpay gok sek kuyip, miñ ar nokom kun ak nep ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 2:1-13.
- Biynimb Jiysis nup gosimb niŋbun apay gok, minim nep ma aŋgiy, tap siy tap timey gipay ak kirgiy, Gor aŋgip rek giniŋgiy aŋgak minim ak mindip, chapta 2:14-26.
- Biynimb Krays ker mindpim gok, joŋimb nimb ak kond mindrep ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 3:1-18.
- Biynimb Krays ker mindpun gok, biynimb yikop gok gipay miñ ar ak, ma ginjun aŋgak minim ak mindip, chapta 4:1–5:6.
- Gor nup gosimb nokom niŋiy, Jiysis andkind winiŋgamb ak gos sek kond mindyiŋg, biynimb tap gip gok kuyip, Gor nup aŋgniŋnimimb aŋgak minim ak mindip, chapta5:7-20.

1 Yand Jemis, Gor apiymiŋay kuyip woŋg giñimbiyn. Nimbip Jiwda biynimb jiw am miñmon key okok mindiy, Gor nup gosimb niŋbim gok, “Nimb mindpim?” aspiyn.

Miker Apek, Gos Kuŋay Ma Niŋnimimb

2 Mam ay sikop. Miker apek, gos kuŋay ma niŋnimimb; tep gakniŋ nep mindenimimb. 3 Kosyam mindeniŋgambun rek, Gor nup chiŋgrep giy mey, kisen miker yerip apek, ma pirikniŋgambun. 4 Nup chiŋgiy nep mindiy mey, mindrep giy ma apyap pikniŋgambun. 5 Pen nimb gunap, yerer gon tep giniŋgamb aŋgiy, Gor bi chinup direp yimb gip anup aŋgniŋem, nimbip gos tep yipund giy ak ñiniŋgamb. Nup aŋgniŋey, yip yenen aŋgniŋbim aŋgiy, ma kirgip. 6 Kun ak nup aŋgniŋniŋg, gos nokom niŋiy aŋgniŋnimimb. Pen chinup niŋniŋgamb akaŋ, ma niŋniŋgamb aŋgiy, gos omiŋal niŋiy aŋgniŋeniŋgambim; yiŋgen apiy, ñiŋg solwara paŋgiy dand doŋ wiy gip rek ak giniŋgambim. 7-8 Biynimb kun gok rek, gos niŋrep giy ma gey amimb: gosow gosow niŋyiŋg gey amimb ak mey, Gor nup aŋgniŋbay ak, tap bap kuyip ginimuŋ rek ma ayip.

9 Mam ay simbgeprek gok, Gor kuyip direp gek mindrep giniŋgambay ñin ak, miñmiñ giniŋgiy; 10 pen mam ay tap kuŋay mindip gok, tap kiyk apyownimuŋ ñin ak, miñmiñ giniŋgiy. Yenen: biynimb tap kuŋay mindeniŋgamb gok, mon sum rek luŋg yowniŋgambay. 11 Pumb ak lim giy, mon sum teprep kun ak niŋek, milip giy luŋg yowip. Biynimb tap kuŋay mindeniŋgamb gok, woŋg kiyk gi dand amniyakniŋ, kuyip kun ak rek giniŋgamb. 12 Pen biynimb miker apek, Gor nup ma kirgiy, chiŋgrep giy nep mindeniŋgambay gok, miñmiñ giniŋgiy. Biynimb nup wasemb aypay gok kuyip aŋgak rek, arband perper mindep ak ayñiniŋgamb.

13-14 Biynimb timey gun aŋgiy gos ak apek, Gor gos ñek kun giy niŋbun aŋgiy, ma aŋgniŋgiy. Gor tap siy tap timey ma yimb gip rek, biynimb gunap kuyip, gos kun ak rek ma ñiniŋgamb. Pen gos kiyk key niŋbay ar ak, kuyip lipiŋg dand amek, tap siy tap timey gipay. 15 Gos niŋbun kun ak, tap yiŋ rek yimon, jakiy kindiy am wosgip rek ak; tap siy tap timey gipun. Tap timey gipun kun ak, pisnep mind wosgek, kumiy kuyiŋg yowniŋgambun.

16 Pen mam ay tep yand gok. “Minim
yesek bap aŋgeniŋgiy,” ma niŋnimimb.
17 Tap tep yipund giy yerip yerip dipun gok,
key okok nimb apek ma dipun: Bapiy yomb
melik tep gayak ak nep, chinup ñimb. Nuk
miñ ar bap gi dand amiy, tap kawnan rek
tuŋgandikiy, miñ ar bap key ma giniŋgamb.
18 Gos nuk key niŋiy gek, minim yipul yimb
nup ak niŋiy donuk mey; biynimb tep nuk,
tap marip nind maŋgiy miñmiñ giyiŋ pi-
paŋgipay rek ak mindpun.

Niŋrep Giy Mindrep Ginimimb

19 Mam ay tep yand gok niŋim! Nimbip
minim aŋgñiyakniŋ, kasek niŋnimimb. Pen
biynimb aŋg gun aŋgiy, kasek miluk ma
niŋnimimb. 20 Biynimb miluk niŋon, kuyip
gos tep ñek, Gor biynimb suŋ-tep nuk min-
don aŋgiy, ma niŋniŋgambay. 21 Kun ak, gos
timey niŋiy, timey gipim rek, yenen kun
gipun aŋgiy kirgiy, Gor gos tep ñimb ar ak
giy mey, kim amemb rek ayniŋgamb.
22 Gor minim ak timund ak nep pik niŋiy,
niŋbun aŋgiy ma aŋgnimimb. Ak tom
giniŋgambim. Aŋgip rek giy mey; niŋbun
aŋgnimimb. 23 Pen biynimb minim nup
niŋiy, aŋgip rek ma gipay gok, galas ak
niŋiy, jomluk niŋbun rek ak gipay. 24 Galas
ay niŋiy, jomluk kiyk yerip rek mindip
aŋgiy niŋrep gipay ak pen; kiriŋ amiy,
sakiy giy; yergiy rek mindip aŋgiy, ma
niŋbay. 25 Pen low tep yimb biynimb
piksak dip ak sakiy ma giy, niŋyiŋ nep
gey amniŋgamb biynimb gok, Gor kuyip
kond mindek, yerer giniŋgambay ak amrep
giniŋgamb.
26 Pen biynimb, lotiw niŋind yimb giy
mindrep gipun apay gok, joŋimb kiyk ak
niŋrep giy ma apay; yesek aŋgyiŋ, key
niŋyiŋ gi mindpay. Kiyk lotiw minim
niŋbay ak, yikop yimb niŋbay. 27 Lotiw miñ
ar Bapiy Gor niŋek tep gip ak mey; ñapan
amoñiluk gok sek, biyn kaŋil simbgeprek
gok sek kuyip, direp ginimimb. Pen biyn-
imb yikop gok yip yiŋgoŋg giy, asiŋ kuyip
kun ak ma wiliknimimb.

2

Biynimb Gok Tep Biynimb Gok Timey Ma Aŋgep

1 Mam ay sikop. Nimb Biyomb tep Jiysis
Krays nup gosimb niŋbim rek, gos yesek
okok niŋiy, biynimb bilok keykey ma ayn-
imimb. 2-3 Pen lotiw giniŋ ap nan-giyiŋ,
biynimb tap kuŋay mindakniŋ, chech tep
tep ay, riyŋ teprep ñin maŋgiy kiyk ay
apey niŋiy, kuyip aŋgem am pom ar teprep
gok bisgey; biynimb simbgeprek gok apey
niŋiy, aŋgem lum ar bisginiŋgambay akaŋ,
jakiy nep mindeniŋgambay ak, 4 yipund ma
giniŋgamb. Nimb key gos timey niŋiy, kun
giy bilok ayniŋgambim.
5 Pen mam ay tep yand gok niŋim! Gor
biynimb simbgeprek kun gok kuyip, kun ak
rek ma gip. Nuk kuyip gos tep ñek, biynimb
gin yimb nuk gok mindiy, nuk yip biynimb
kond mindeniŋgambay. 6-7 Biynimb kun gok
rek, Gor nup dipay ak pen, nimb kuyip
yenen aŋgem, lum ar ak nambiŋ gakniŋ
bispay? Pen biynimb tap kuŋay mindip
gok nep, Biyomb tep nimbip dip ak nup
aŋgjiwiy, nimbip aŋg sikoy giy, dam kor
gipay.
8 Pen Baybol buk ak tikiy aŋgyak, “Biyn-
imb gok kuyip, nand key wasemb aypan
rek, wasemb aynimin aŋgyak.” Gor aŋ-
gak rek kindik giniŋgambim ak, tep yimb.
9 Pen chech tap gok aypay rek niŋiy bilok
ayniŋgambim ak; Gor minim ak timbrikiy,
minim yomb diniŋgambim.
10 Yenen: Gor low nuk gok niŋdiy, nokom
bap timbrikniŋgambun ak, Gor niŋek
maŋgiysek timbrikpun rek ayniŋgamb.
11 Gor nuk nokom, biyn siy bi siy ma
ginimimb aŋgiy, chip ma ñaŋgnimimb
aŋgiy gak. Kun ak chip ma ñaŋgiy, pen
biyn siy bi siy giniŋgambun ak, minim nup
timbrikniŋgambun. Pen biyn siy bi siy ma
giy, chip ñaŋgniŋgambun ak, kunep minim
nup ak timbrikniŋgambun.
12 Kun ak minim aŋgniŋ akaŋ, yerer
giniŋ, gos bap niŋiy aŋgnimimb, “Gor
low tep nuk biynimb gok kuyip, tuŋgasik
kim dip ak niŋiy, chinup kor giniŋgamb
ak mey; mindrep ginjun aŋgnimimb.”
13 Biynimb simb ma niŋbay gok kuyip
kor giy, simb ma niŋniŋgamb; pen biyn-
imb simb niŋniŋgambay gok kuyip, simb
niŋniŋgamb.

Minim Nep Ma Aŋgnimimb

14 Mam ay tep yand gok niŋim! Biynimb
mindrep ma gipay gunap, Gor nup gosimb
niŋbun aŋgniŋgambay ak pen, yikop yimb
kun aŋgniŋgambay. Minim nep aŋgiy,

tap bap ma giniŋgambay ak, kuyip yergiy
diniŋgamb.

15-16 Mam ay chech ma mindiy, keñmaŋgiy
ma mindiy giniŋgamb gok niŋiy, tap dam
ñiyiŋ mer: yikop, amiy mindrep ginimimb
aŋgniŋgambun ak, yesek yimb kun aŋg-
niŋgambun. Kuyip tap gunap ñiyiŋ rek,
minim kun ak aŋgjun. 17 Pen Gor aŋgip ar
ak giyiŋ rek, nup gosimb niŋbun aŋgjun!

18 Nimb gunap aŋgniŋgambim, "Chin
biynimb gunap, Krays nup gosimb niŋbun,
gunap aŋgip aŋgip rek giy, mindrep gipun
ak mey, minim ma mindip aŋgniŋgam-
bim." Pen minim aŋgniŋgambim kun
ak, nimbip pen aŋgniŋgayn, "Biynimb gok
Gor nup gosimb niŋbun aŋgiy pen, yergiy
aŋgip rek ma gipay aŋgniŋgayn". Yand
Krays nup gosimb niŋiy mey, aŋgip rek
gipiyn. 19 Nimb Gor nokom nep mindip
aŋgiy, gosimb niŋbim ak tep gipim. Pen
kichekiy malñiluk gok kunep, gosimb ar
kun anep niŋiy, pirikiy jep dipay. 20 Nimb
sakiy sek! Gor nup gosimb niŋbun apim ak
pen, aŋgip rek ma giy, minim nep apim.

21 Nimb niŋbim: basind Ebraham Gor nup
gosimb nokom niŋak rek, ñinuk Aysek nup
pik Gor nup simboŋgniŋg gek, nuk niŋiy, ak
bi suŋrep yand aŋgak. 22 Kun ak Ebraham
gosimb nep niŋek, nup bi suŋrep yand ma
aŋgak, Gor nup gosimb niŋiy aŋgak rek
gek mey, bi suŋrep yand aŋgak. 23 Ñin
kun ak mey, Baybol buk aŋgiy tikyak rek,
Ebraham Gor nup gosimb niŋek mey, Gor
nup bi suŋrep yand aŋgak. Gak kun ak, Gor
Ebraham nup, buŋgiy yand aŋgak. 24 Kun
ak niŋim! Gosimb ak nep niŋiy, Gor yip
jimñiy ma mindeniŋgambun; nup gosimb
niŋiy aŋgip rek giy mey, nuk yip jimñiy
mindeniŋgambun.

25 Kun ak rek nep, biyn Reyap gak. Nuk
kinjeŋram biyn mindyiŋgip ak pen; bi Yis-
rel omiŋal aperik, Reyap biynimb nuk gok,
kuyipmiŋay pikayniŋ geyak, nuk niŋiy
kasin gek mey, piyow mer niŋyak. Kisen
kuyipmiŋay aŋgyokek, pirik kinjeŋ ar bap
amiy, korip amnirik. Reyap gak rek niŋiy,
Gor biyn suŋrep yand aŋgak. 26 Pen biyn-
imb mumbwak nep mindiy, kawnan sek
ma mindpay ak, kim mindeniŋgiy rek ma
ayip. Kun ak rek, biynimb Gor nup gosimb
niŋbun aŋgiy, pen aŋgip ar ak ma gipay.

3

Joŋimb Chin Niŋrep Ginjun

1 Mam ay Krays ker mindpim gok. Nimb
kuŋaynep tiysa mindonjun aŋgiy, ma niŋn-
imimb. Chin tiysa gok, kor kilis rek
niŋniŋgambun. 2 Chin maŋgiysek yipund
ma gip ar gok keykey gipun. Pen biyn-
imb joŋimb kiyk kond mindrep giy, minim
yipund giniŋgamb ar ak nep aŋgniŋgam-
bay gok, amemb wep kiyk gok, maŋgiysek
niŋrep giniŋgiy rek ayniŋgamb. 3 Kanj hos
gok yomb yimb ak pen; tap ayen sikoy par
bap miñ ak sek tiwniŋgiy, di meŋg miŋgan
ak ay, amniŋg gipay okok ken lip gey am-
bay. 4 Siyip yomb gok kunep, yiŋgen apiy
dand yesek okok ambikop ak pen, bi kapten
gok stiya sikoy ak diy, amniŋg gipay okok
ken di yipund gey amimb. 5 Joŋimb chin ak
sikoy ak pen, minim aŋgon kuŋaynep ayip.
Pen saŋgiy yomb yimb namb ak, sikoy band
bap sup ñey, yin dand amiy, maŋgiysek
yinimuŋ rek mindip. 6 Mumbwak day chin
ak, timey kun ak rek bap sek ma mindip;
joŋimb ak nep mon maŋlaŋ rek mindiy;
amemb wep chinup ak maŋgiysek gi timey
gip. Pen mon maŋlaŋ kun ak, miñmon Hel
ak nimb apiy, mey kun gip.

7 Kimin yakir, siyŋ saraw, tap saŋgiy
okok mindip gok sek, tap ñiŋ solwara
okok mindip gok sek dand apiy mokey, gos
niŋbay ak pen; 8 joŋimb chin ak aŋgon, gos
niŋnimuŋ rek ma mindip. Timey yimb giy,
biynimb pik aynimuŋ rek ayip. 9 Joŋimb
chin ak, Gor Bapiy yomb anup tep aŋgyiŋ,
biynimb nuk rek niŋiy gayak gok kuyip,
aŋgjiwyiŋ gipun. 10 Joŋimb nokom kun
ak nep, minim tep aŋgyiŋ, timey aŋgyiŋ
gipun. Mam ay sikop. Yenen kun gin-
jun? Ak tep ma giniŋgamb. 11 Ñiŋ kilam
nokom bap jiwiy, ñiŋ tep gunap, ñiŋ
timey gunap ma wip. 12 Mon ak, miñ maŋgiy
ma piyniŋgamb; miñ ak, mon maŋgiy ma
piyniŋgamb. Pen ñiŋ timey ak, ñiŋ kim
tep molep rek ma ayniŋgamb. Kun ak mam
ay sikop. Joŋimb chin ak minim timey gok
sek ma aŋgjun.

Miluk Niŋiy Asik Keykey Ma Aynimimb

13 Nimb gos niŋrep gipim? Niŋrep gin-
imimb ak, yimb nimb key ma dand aran-
imimb; gos tep niŋbim rek, Gor nup tep
ginimuŋ ar ak ginimimb. 14 Pen gosimb

namb nimb biyaŋ yiruk gek, miluk niŋiy,
yimb nimb key ma dand aranimimb. Minim
yesek gok aŋgiy, minim yipul yimb ak ma
taw yiw ginimimb. 15 Biynimb gos tep
niŋbun aŋgiy, timey kun ak rek gipay gok,
Gor gos ñimb ar ak ma gipay; biynimb yikop
niŋbay rek nep niŋiy, Seytan nup kisen
gipay. 16 Pen miluk niŋyiŋg, asik keykey ay,
timey ar ak gon amek, mindrep ma yimb
giniŋgambun.
17 Gor gos ñimb rek niŋiy mey, suŋ nep
mindiy, tep ar ak giyiŋg, kapkap min-
drep giyiŋg, biynimb simb niŋiy direp
giyiŋg, minim andikiy andikiy ma aŋg-
niŋgambun. Gor nup tep giniŋgamb ar ak
giy, biynimb tep gok mindiy, minim aŋg
yiw yiw giyiŋg, minim okok nimb okok
nimb ma aŋgniŋgambun. 18 Kapkap min-
drep giniŋgambun kun ak, tap yiŋ yimbay
rek yimoniŋgambun mey; jak yomb giy,
maŋgiy teprep Gor niŋek, tep giniŋgamb
gok piyniŋgamb.

4

Gor Nup Chiŋgrep Gep

1 Per miluk yapek penpen gipim ak, gos
timey biynimb yikop gok niŋbay rek nep
niŋiy, kun gipim. 2 Tap diniŋ niŋbim gok
ma diy, kalrimey jiwiy, biynimb pikayun
aŋgiy gipim. Tap tep gok ma dinimimb
rek ayek, penpen aŋgiy, penpen gun aŋgiy
niŋbim. Gor nup aŋgniŋiy dipkip ak pen,
nup ma aŋgniŋbim. 3 Pen nup aŋgniŋbim
ñin gok, gos tep niŋiy ma aŋgniŋbim;
chinup key tep gaŋ aŋgiy aŋgniŋbim ak
mey, apim rek ma gip.
4 Pen biynimb Gor nup chiŋgrep ma
gipim gok, yenen kun gipim? Biynimb gos
kiyk tap mankumb biy ker nep amimb gok,
Gor nup miluk niŋiy mey, tap kun gok nep
gos niŋbay. 5 Ar kun ak Baybol buk tikiy
aŋgyak, “Gos chin ar gunap key amek, nup
tep ma giniŋgamb aŋgyak.” Pen minim kun
ak niŋem yikop rek ayip? 6 Minim nuk ak
chinup kond mindrep yimb giniŋgamb. Ar
kun ak nep, Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

“Biynimb keynep mindiy, mindrep gipun
apay gok, Gor kuyip minim yiñ rek
aŋgip; pen biynimb yimb kiyk key
ma dand aranimbay gok simb niŋiy,
direp yimb gip aŋgyak.”

7 Kun ak Gor nup pis ak mindiy, Seytan
nup mer nep aŋgem mey, nimbip kiriŋg
amniŋgamb. 8 Gor nup chiŋgrep gem, nim-
bip chiŋgrep giniŋgamb. Nimb biynimb tap
siy tap timey gem ñin gach gip gok, suŋ-tep
mindonjun aŋgiy, ñin maŋgiy ñiŋg ayokiy
mindenimimb. Pen nimb Gor nup kisen
gipun aŋgiy yesek apim gok, gos omiŋal
ma niŋiy, Gor nup nep chiŋgnimimb. 9 Sik
apim ak kirgiy, simb gakniŋ siy aŋgyiŋg
mindenimimb. 10 Biyomb niŋmindip rek,
biynimb tep ma mindpim ak niŋiy aŋgem
mey; nimbip direp giniŋgamb.
11 Mam ay sikop. Mam ay gunap kuyip
yenen kun gipay aŋgiy, kuyip aŋgsikoy ma
ginimimb. Biynimb mam ay aŋgsikoy gipay
gok, Gor low nuk ak yenen mer aŋgip aŋgiy,
sesek aŋg sikoy gipay. Kun ak biynimb
Gor low kisen gipay rek ma mindeniŋgam-
bim; low nuk tep mindip akaŋ, yerip rek
mindip aŋgiy, gos piyow niŋbay rek ak
mindeniŋgambim. 12 Gor nep low ayak; nuk
nep biynimb deprek ayip gok diy, biynimb
ma deprek ayip gok kirgip. Kun ak nimb
Biyomb mindip rek mindiy mey; “Biynimb
gok mindrep gipay; biynimb gok mindrep
ma gipay aŋgiy,” apim ak?

Yimb Nimb Ma Dand Aranimimb

13 Pen niŋim. Nimb gunap apim, miñiy
akaŋ toy rek, miñmon yomb bap amiy,
kun okok simiy nokom bap woŋg biys-
niys giy, maniy yomb diniŋgambun apim.
Pen niŋrep ginimimb. 14 Gor kisen yerer
giniŋgamb ak niŋiy ma apim. Miñiy kim
mindpun ak pen; kim mindpun kun ak, yuk
biñ ak gip rek nep gip. Won ak mindip,
won ak kapkap kurgek amimb. 15 Gip kun
ak rek, minim apim kun ak kirgiy aŋgn-
imimb, “Gor nup tep geniŋgamb, chinup
kond mindakniŋ kim mindiy, woŋg kun
kun giniŋgambun aŋgnimimb.” 16 Pen biy-
omb biynyomb mindpun aŋgiy, yimb key
dand aranbun ak tep ma gip.
17 Miñ tep ar ginimimb aŋgip ak niŋiy,
pen ma giniŋgambun ak; Gor niŋek tap siy
tap timey giniŋgambun.

5

Biynimb Tap Kuŋay Mindip Gok

1 Nimb biynimb gin yimb gok, minim
aŋgniŋ gispiyn ak niŋim! Miker yomb

diniŋg gispim rek, simb gek siy aŋgnim-
imb. [2] Chech tap nimb kuŋay mindip gok,
siplep siwiy kuyiŋg yasaw. [3] Gol, maniy,
siylpa nimb gok simbsis gisap rek, tap siy
tap timey gipim ak niŋrep ginimimb. Ñin
kisen ak maŋ asaw rek, tap nan-gispim
gok, mumbwak nimbik ak, mon yinsimbok
amemb rek ak gispim. [4] Biynimb woŋg
nimbip gipay gok, kuyip pey ñirep ma gem,
kosyam mindpay ak, siy aŋgey, Biyomb
kalrimey semb biyoŋ mindip ak niŋimb.
[5] Per man ar biy mindiy, woŋg wariy ma giy,
yikop mindiy miñmiñ yimb girapim. Kun
ak kanj gok mokrep giy, guk gek pikñim-
bay rek mindpim ak, won par ma min-
deniŋgambim. [6] Biynimb tep, nimbip tap
bap ma gipay gok kuyip, yesek aŋgiy ñapim.

Miker Apek Yiruk Ma Niŋiy, Gor Nup Kond Mindonjun

[7] Kun ak mam ay sikop. Yiruk ma niŋjun;
Biyomb chin asaw aŋgiy kond mindon-
jun. Biynimb tap woŋg gi yimiy, kond
mindyakniŋ pumb niŋiy, miñmon pikiy,
jakek nep ñimbay rek, nup kond mindon-
jun. [8] Biyomb ñin nuk winiŋgamb ak yep
maŋ mindip aŋgiy, gos sek kond mindon-
jun.

[9] Pen mam ay sikop. Gor niŋmindip rek,
mam ay gunap kuyip ma aŋgjiwnimimb.
Bi kor niŋniŋgamb ak maŋ asaw. [10] Bi Gor
minim aŋgep wosrey mindyiŋgipay gok
kuyip timey giyakniŋ, kosyam yimb mindy-
iŋgipay ak pen; kapkap mindrep giyak. Ar
kun ak nep ginimimb. [11] Nimb niŋbim:
biynimb kun gok rek, mindrep gipay apun.
Kun ak binak Job wosrey mindyiŋgip kesim
ak, sakiy ma ginimimb. Nup miker yomb
apek, kosyam mindek ñin ak, Gor nup
gosimb niŋyiŋg kapkap mindiy, mind dand
amnakniŋ, Gor gi tep gek, mindrep yimb
gak. Yenen: nuk biynimb simb niŋiy, direp
yimb gip.

[12] Pen mam ay sikop. Tap yomb yimb
ak, Gor nup yimb ak yikop ma aŋgnimimb.
Bi semb biyoŋ sek, lum biy sek gayak ak
niŋmindip rek, niŋind aspiyn aŋgiy, ma
aŋgnimimb. Yaw aŋgiy, yaw nep aŋgn-
imimb. Mer aŋgiy, mer nep aŋgnimimb.
Yikop ak minim yomb yimb diniŋgambim.

[13] Pen tep gek miñmiñ gun aŋgiy, Gor
nup kamep aŋgnimimb; miker gonimuŋ
nup aŋgniŋnimimb. [14] Biynimb nimbip
gunap tap gonimuŋ, biyomb Gor biynimb
nuk kond mindpay gok aŋgem apiy,
Biyomb chin ak gek suŋ ayniŋgamb
aŋgiy, nup aŋgniŋiy, wel di jun kuyip
biyoŋ ayñiniŋgiy. [15] Pen Gor nup gosimb
niŋiy aŋgniŋeniŋgambay, nuk gek tap
giniŋgamb kun ak, suŋ ayniŋgamb. Tap
siy tap timey giyak gok, kunep niŋiy
kirginiŋgamb.

[16] Kun ak nen, tap siy tap timey gipim gok,
penpen aŋgyiknimimb. Aŋgyikiy, Gor nup
aŋgniŋem, nuk gek suŋ mindeniŋgambim.
Biynimb suŋ-tep gok nup aŋgniŋey, nuk
key yimb giniŋgamb. [17] Bi Gor minim aŋgep
Yilayja, bi yikop chin rek ak pen, Gor nup
aŋgniŋek, simiy ominal nokom, takin anep
kaŋgol ak, miñmon ma pikak. [18] Kisen pen
tip ak Gor nup aŋgniŋek, miñmon pikiy tap
woŋg gok jakak.

[19-20] Mam ay sikop. Biynimb nimb gu-
nap, minim yipul yimb ak kirgey, kuyip
aŋgñirep gem, tip ak Gor nup gosimb
niŋniŋgambay ak; tep yimb giniŋgambim.
Kun giy mey, tap siy tap timey yerip yerip
giyak gok niŋiy kirgek mey, kumiy pisnep
ma kumniŋgambay.

1 Piyta
Piyta Minj Nind Tikak
Minim Nind Niŋep

Bi Jiysis minim dand amemb Piyta, minj nind tikak biy, biynimb Krays ker Esiya propens mindyiŋgipay gok kuyip, miker apek Krays nup ma kirgiy, chiŋgiy nep mindenimimb aŋgiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-2.
- Gor chinup dip ak mey, nuk yip perper mindoniŋgambun minim ak, niŋyiŋg nep mindeyaŋ aŋgiy, tip aŋgrep gak minim ak mindip, chapta 1:3-12.
- Gor nup gosimb niŋiy, biynimb suŋ-tep nuk gok mindenimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 1:13–2:10.
- Miker apek, Krays nup ma kirgiy, chiŋgiy nep mindenimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 2:11–4:19.
- Nimb biyomb gok, biynimb Gor ker mindpay gok kuyip, kond mindrep ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 5:1-11.
- Minim aŋg jiwak minim day won ak mindip, chapta5:12-14.

1 Yand Piyta, bi Jiysis minim dand amemb nimbik ak, nimbip minj tiksipiyn.

Mam ay Jiwda biynimb. Nimb mindpim? Nind Jerusalem mindiy Jiysis nup chiŋgem, nimbip timey giniŋ geyak, gunap pirik am Pontas mindpim, gunap Galesiya mindpim, gunap Kapadosiya mindpim, gunap Esiya mindpim, gunap Biytiyniya mindpim. Minj kun biy tikyoken, miñmon keykey mindpim okok amek niŋnimimb.

2 Gor nind gos niŋiy, nimbip biynimb yand mindeniŋgambay aŋgiy, Kawnan nuk ak yokek apiy, nimbip gos tep ñek, Jiysis Krays chinup aŋgiy kumak minim ak diy mey; biynimb suŋ-tep nuk mindiy, aŋgip rek gipim. Kun ak Gor apiymiŋay nimbip simb niŋiy, kond mindrep ginimiyr.

Mindrep Gep Chin Ak, Mindip Gor Miñmon Biyoŋ

3 Bapiy Gor, Ñinuk Biyomb chin Jiysis Krays nup yokek owak rek, yimb nup dand aranjun. Nuk nep chinup simb yimb niŋiy, Ñinuk Jiysis Krays nup yokek apiy kumiy, tip tikjakak ak mey, ñapan nuk yimb mindiy, nuk yip perper mindoniŋgambun aŋgiy, gos sek mindpun. 4 Ñapan nuk mindpun rek, chinup miñmon nuk biyoŋ direp giniŋgamb. Lum ar biy tap gok, wor ay kuyiŋ yowniŋgamb ak pen; chinup aŋgip rek, am nuk yip perper mindrep giniŋgambun.

5 Gor bi tap alwol gayak ak nup chiŋgipun rek, chinup talak taw mindiy, mind dand amiy, ñin kisen ak apek, dand miñmon tep nuk ak amniŋgamb. 6 Kun ak tep gakniŋ mindenjun.

Pen miñmon nup ma ambun ñin biy, chinup biynimb Krays ker mindpay aŋgiy, gi timey gey kosyam mindoniŋgambun. 7 Kosyam mindoniŋgambun kun ak, nup chiŋgrep gipun akaŋ, chiŋgrep ma gipun ak niŋniŋgamb. Biynimb gol tawpay gok daŋgiyey yinek, maŋgiysek gol nep mindip akaŋ, tap day day sek mindip aŋgiy niŋbay. Gol tap yikop ak pen, kun gipay. Gor nup chiŋgipun akaŋ, ma chiŋgipun ak, tap yomb yimb ak mey, nuk niŋind niŋrep giyn aŋgiy, miker kun gok ñiniŋgamb. Pen chinup miker apek, nup chiŋgrep giy nep mindoniŋgambun ak; kisen apiy chinup wasiw sek, dand miñmon nuk amniŋgamb.

8-9 Nimb nind Jiysis Krays nup windin ma niŋbik ak pen, nup gosimb niŋiy chiŋgem, biynimb yand aŋgiy dip ak mey; nimbip Gor miñmon biyoŋ amey, tep gip rek ak gisap.

10-11 Wosrey Krays Kawnan ak, bi Gor minim aŋgep gok kuyip gos ñek, biynimb simb niŋiy diniŋgamb minim ak aŋgiy tikyak. Pen Krays miker diy kumek, biynimb mindrep giniŋgambay minim aŋgyak kun ak; kiyk key niŋrep ma giy, chinup aŋgip akaŋ, biynimb kisen gok key aŋgip aŋgiy, piyowniŋ mindyiŋgipay.

12 Pen kisen niŋyak: minim kun ak kuyip niŋyaŋ aŋgiy ma aŋgak, chinup mindpun ñin biy nep aŋgak. Minim tep kun ak mey; minim Gor Kawnan biynimb gunap kuyip gos ñek, nimbip aŋgey, niŋrep gipim. Enjol gok kunep, minim tep kun ak niŋiy, Gor biynimb gok kuyip, yerip rek giniŋgamb aŋgiy niŋbay.

Gor Chinup Biynimb Suŋ-tep Mindenimimb Aŋgip

13 Kun ak gos yesek ar gunap ma niŋnimimb; Krays andkind apiy, nimbip

diniŋgamb gos ak niŋiy, tep gakniŋ kond
mindenimimb.
14 Gos key niŋiy giyiŋgipim rek ma gin-
imimb; Gor aŋgip rek ginimimb. 15 Yerer
giniŋ ginimimb ak; Gor bi suŋ-tep nimbip
suk aŋgip ak, gip gip rek ginjun aŋgiy gin-
imimb. 16 Nuk aŋgak rek tikiy aŋgyak, "Yand
bi suŋ-tep mindpiyn rek, nimb kunep min-
denimimb aŋgyak."

Gor Chinup Kosyam Yimb Tawiy Dak

17 Gor nuk biynimb gok kuyip bilokniŋ,
monmon ma gip, gipay gipay rek niŋiy
bilokip. Kun ak am nuk yip ma mind-
pun ñin biy, aŋgip aŋgip rek niŋiy ginjun.
18-19 Chin basind apis sikop giyiŋgipay ar ak,
gi dand amiy kim amniŋgambun aŋgiy, gi
mer niŋon, Gor chinup dak ak; gol, maniy,
siylpa tap yikop kun gok rek tawiy ma dak.
Pen siypsiyp teprep yimb gok dand amiy,
pik Gor nup simboŋgñiyiŋgipay rek ak; Ñi
tep yimb nuk ak yokek apiy kumek, chinup
dak. 20 Mankumb biy ma gayak ñin ak,
Ñinuk nup chinup ar kun ak giniŋgamb
aŋgiy aŋgayak ak mey, miñiy mindpun ñin
biy, chinup nen yokek apiy kumak. 21 Gak
kun ak, Nop gek tip ak tikjakiy, nuk ker
amnak rek, Nop nup gosimb niŋbim ak
mey; chinup ma kirginiŋgamb aŋgiy, gos
sek mindpim.

Mam Ay Okok Kuyip Wasemb Ayjun

22 Nimb minim niŋind yimb ak niŋiy,
biynimb suŋ-tep nuk mindpim rek; mam
ay nup ker mindpay gok kuyip, wasemb
aypim. Kun ak penpen wasemb yimb ay-
iŋg mindenimimb. 23 Pen minim dipik ak,
yep won nokom mindiy, kurginiŋgamb bap
ma dipik; Gor minim per mindeniŋgamb
ak dipik ak mey, perper mindeniŋgambim.
24 Baybol buk ak tikiy aŋgyak,

"Biynimb gok maŋgiysek tap kaskas rek
nep mindpay; yimb yomb dipay ak
mon sum sum rek nep mindip. Tap
kun gok kasek milip giy, luŋg yowip.
25 Pen Gor minim ak perper min-
deniŋgamb aŋgyak."

Minim tep kun ak nep, nimbip aŋgñey
niŋbim.

2

*Biyomb Ak Mey, Kamb Tep Per Min-
deniŋgamb*

1 Kun ak tap timey gipim rek kirgiy, yesek
apim ak kirgiy, miluk niŋbim ak kirgiy,
minim nep apim ak kirgiy, biynimb aŋgji-
wpim ak kirgiy ginimimb.
2-3 Ñapan ŋaŋ kisen tikpay gok yomb
giniŋ, tiy ñiŋun aŋgiy gos nokom niŋbay.
Kun ak rek, nimb biynimb Jiysis nup diy,
bi tep yimb aŋgiy niŋbim gok, Gor minim
yipund giy ak niŋjun aŋgiy, gos nokom
niŋnimimb.
4-5 Kamb par perper mindeniŋgamb ak,
biynimb gunap yiruk niŋiy kirpay ak pen;
Gor nuk key niŋek tep yimb ayek, korip
sap namb biyoŋ ak piŋiy, nimbip kamb
siskoy per mindeniŋgambim gok, piŋiy kus
kus gisap. Kun ak biynimb tep nuk gok
mindiy, nup woŋg giñiyiŋ, yimb nup dand
aranyiŋ mindenimimb.
6 Baybol buk ak tikiy aŋgyak:

"Kamb par yip tep gip ak, dand apiy
piŋiysipiyn Jerusalem, miñmon
Sayon dum apay ak. Biynimb
nup chiŋgniŋgambay gok, bi yesek
ak chiŋgipun aŋgiy, gospar ma
ayniŋgambay aŋgak."

7 Kun aŋgek, biynimb nup dipim gok,
kamb sap kun ak niŋem tep gip. Pen
biynimb nup ma dipay gok, Baybol buk ak
tikiy aŋgyak:

"Kamb kun ak nup yiruk niŋiy kirgiyak
ak pen; miñiy korip sap kilis namb
biyaŋ ak mindip aŋgyak."

8 Pen minim bap aŋgyak:

"Biynimb kamb ar nokom kun ak apyap
pikniŋgambay rek, tapin nep apyap
pikniŋgambay aŋgyak."

Gor minim ak ma niŋiy apyap pikpay kun
ak, giniŋgamb aŋgak rek nep gey amjap.
9 Pen nimb Gor biynimb nuk yimb. Nim-
bip key niŋiy dek, biynimb suŋ-tep nuk
mindiy, nup Biyomb aŋgiy, aŋgniŋyiŋ
mindpim. Nind kisyimnamb okok mindiy,
kosyam giraŋgyiŋgipim ak pen; nuk gek,
melik tep niŋyiŋ tapim ak, yimb nup dand
aranimimb.
10 Nind biynimb nuk ma mindyiŋgipim;
pen nimbip simb niŋiy dek, biynimb nuk
yimb mindpim.

Gor Ker Mindpim Rek Mindrep Ginimimb

11 Kun ak biynimb tep yand gok. Man ar
biy miñmon nimb yipund giy mer; yikop
apiy mindpim. Kun ak tap man ar biy ker

gok, mindmaŋgiy ay ma gem amnimuŋ.
Tap kun gok gos niŋiy gem amek, apyap
pikniŋgambim.
12 Biynimb Gor ker ma mindpay gok yip
mindpim ak, mindrep yimb ginimimb. Kun
gem, ñin gunap nimbip aŋgjiwniŋgambay
ak pen; kisen Krays winiŋgamb ñin ak,
mindrep gipim rek aŋgyikeniŋgambay, Gor
nup yimb ak araniŋgamb.
13-14 Gor biynimb nuk mindpim ak, biyomb
man ar biy gok aŋgniŋgiy rek ginimimb.
Gapman biyomb yimb ak nup minim ak
niŋiy, binuk yokek ap nimbip kond mind-
pay gok kuyip, minim ak niŋiy ginimimb.
Pen biyomb kun gok, biynimb mindrep
giniŋgambay gok kuyip diy, biynimb timey
giniŋgambay gok kuyip, minim yomb aŋg-
niŋgambay. Yenen: Gor kuyip woŋg kun ak
giniŋgiy aŋgiy, aŋgayak. 15 Pen Gor nup tep
giniŋgamb ak; nimb mindrep gem, biynimb
gos ma ayak gok nimbip minim yesek aŋgiy,
aŋgjiwniŋgiy rek ma ayniŋgamb. 16 Biynimb
gunap, key niŋbim rek ginimimb apay ak
pen; gos kun ak niŋiy, monmon ma ginim-
imb. Gor biynimb nuk mindpim ak, yerer
giniŋ gos niŋrep giy ginimimb.
17 Biynimb yikop gok biynimb chin aŋgiy,
mam ay Krays ker mindpay gok kuyip
wasemb ay, gapman biyomb yimb anup
biyomb aŋgiy, Gor nup biyomb ak key aŋgiy
niŋnimimb.

Jiysis Nup Kindik Giy Miker Apek Ma Pirikjun

18 Nimb biynimb Krays ker, bi gunap
kuyip kalambis woŋg rek giñimbim gok;
kuyip direp giy, apay rek ginimimb.
Mindrep gipay ñin ak nep mer, kalrimey
jiwpay ñin ak kunep, girep ginimimb.
19 Pen nimbip monmon geniŋgiy, Gor
nup gosimb niŋbim rek, kuyip gos timey
ma niŋeniŋgambim; Gor nimbip direp
giniŋgamb. 20 Pen timey gem, nimbip
monmon giniŋgambay ak ma aspiyn;
mindrep gem, nimbip kun giniŋgambay
ak aspiyn. 21 Kuyip miker ñey kapkap
nep mindeniŋgiy aŋgiy chinup dak. Kun
ak Ñinuk chinup aŋgiy yiwur dak gos ak
niŋiy, chinup miker ñeniŋgiy, gos yomb
ma niŋjun; nuk gip gip rek ginjun aŋgiy,
gon amnimuŋ. 22-23 Bi tep kun ak minim
yesek ma aŋgyiŋgip; timey ma giyiŋgip;
nup aŋgjiwey, kuyip pen ma aŋgjiwak.
Nup mon bak biyoŋ ñaŋgrimbikyakniŋ,
kuyip minim bap ma aŋgak; Bapiy bi minim
yipund giy nep aŋgip ak, kuyip minim kun
ak key aŋgniŋgamb aŋgiy, kirgak. 24 Pen
chinup aŋgiy aŋgak, "Yand gach kuyip
ak diy kumen, kiyk kim amniyaŋ aŋgiy,"
kumak. Nuk yiwur yomb dak rek; chin tap
siy tap timey gok kirgiy, suŋrep mindonjun
rek ayak. 25 Nimb kanj siypsiyp sakiy okok
amiy, minduŋ ambay rek mindyiŋgipim ak
pen; miñiy Bi chinup kond mindrep gip ak
ker opim.

3

Beryoŋg Gok Kuyip Minim Aŋgak

1-2 Pen biyn bi sek mindpim gok, nim-
bip minim aŋgniŋ gispiyn. Naŋgumiy
sikop aŋgniŋgiy rek niŋiy, mindrep ginim-
imb. Naŋgumiy sikop Gor nup ma deniŋgiy
niŋiy, yenen Gor nup ma dipan aŋgiy,
ma aŋgnimimb. Pen key mindrep giy,
kuyip direp gem mey, biyn yand ak Gor
nup chiŋgiy mindrep yimb gip aŋgiy, nup
gosimb niŋniŋgambay. 3 Pen biyn tep tep
mindon aŋgiy, tap mokyaŋ won ak nep
timey giniŋgamb gok ayun aŋgiy, ma niŋn-
imimb. Jun kas malikiy, chech tep tep
yimiy, biys tep tep aypay rek ma giy; 4 gos
niŋrep giy kal ma jiwiy, kapkap mindrep
gem mey, Gor nup tep giniŋgamb. 5 Chin
Jiwda apis wosrey Gor nup gosimb niŋyak
gok, kun ak rek nep giy, nuŋgumiy sikop
kuyip minim ak niŋiy, biyn tep yimb gok
mindyiŋgipay. 6 Biyn Sera nuŋgumiy Ebra-
ham nup, biyomb yand aŋgiy, aŋgyiŋgip
rek nep giyiŋgip. Nimb ma pirikiy, gak
kun ak rek giy mey, Sera panuk yimb rek
mindeniŋgambim.
7 Pen nimb bi biyn sek mindpim gok, nim-
bip kunep minim aŋgniŋ gispiyn. Biyn
gok, bi rek kilis ma mindpay ak, biyn nim-
bik gok kuyip direp ginimimb. Gor nimbip
bi gok nep diy, biyn gok kuyip ma kirgip;
nimbip simb niŋiy dip rek, kuyip kunep dip.
Biyn nimbik gok kuyip kond mindrep giy
mey, Gor nup aŋgniŋem, minim nimbip ak
ma kirginiŋgamb.

Chin Aw Aŋgiy Jimñiy Mindonjun

8 Minim aŋgjiwniŋ gispiyn. Mam ay
gok kuyip simb niŋiy, jimñiy mindenim-
imb. Yand nep biyn yomb; yand nep

biyomb aŋgiy ma aŋgnimimb. Miluk
ma niŋnimimb. 9 Biynimb gunap nimbip
timey geniŋgiy, kuyip pen timey ma gin-
imimb. Aŋgjiweniŋgiy, pen ma aŋgjiwnim-
imb. Nimbip yerer geniŋgiy, Gor nup aŋg-
niŋem, kuyip kond mindonimuŋ. Yenen,
Gor nimbip dak ak; den mindrep giniŋgiy
aŋgiy dak. 10 Baybol buk ak tikiy aŋgyak,
"Biynimb mind tep giyiŋg, tokiy yimb ay
kumjun aŋgiy niŋbay gok, minim
yesek gok yip, minim timey gok
yip ma aŋgniŋgiy. 11 Pen timey
gipay ar ak kirgiy, mindrep giy-
iŋg; jimñiy mindenjun aŋgiy, kap-
kap mindeniŋgiy. 12 Yenen: Gor
biynimb tep nuk gok kuyip kond
mindyiŋg, minim apay ak niŋimb ak
pen; biynimb timey gipay gok kuyip
kirgip aŋgyak."

Mindrep Gem Nimbip Timey Gey, Ma Piriknimimb

13 Mindrep gun aŋgiy nep gem amek,
nimbip timey gun aŋgiy ma niŋniŋgam-
bay. 14 Pen timey geniŋgiy, gos kuŋay ma
niŋnimimb; Gor ker mindpun rek, chinup
kun gispay aŋgiy, tep gakniŋ mindenim-
imb. Biynimb nimbip timey gipay gok
kuyip ma pirikiy, gos yomb ma niŋnimimb.
15 Pen gosimb namb nimb okok, Krays Biy-
omb yimb ak, chinup kond mindip aŋgiy
niŋnimimb. Biynimb gunap yenen gos
sek mindpim aŋgiy aŋgniŋeniŋgiy, Krays
chinup direp gip minim ak, kuyip aŋgñin-
imimb. 16 Pen aŋgñiniŋg, kuyip direp giy,
kapkap aŋgñirep ginimimb. Gor nimbip
niŋmindip ak niŋiy, Krays nup chiŋgiy
mindrep gem mey, nimbip aŋgjiwniŋg
geniŋgambay ak, nambiŋ gek kirginiŋgam-
bay. 17 Mindrep gipikniŋ, Gor kuyip ñi-
nen kirgek, nimbip timey giniŋgambay ak,
minim ma mindip. Pen kuyip timey gem,
nimbip pen timey giniŋgambay ak, Gor nup
tep ma giniŋgamb.

Krays Kumiy Gach Chinup Wiykyokak

18 Nimb Krays nup timey giyak ak kunep
niŋbim. Nuk bi tep; tap siy tap timey
bap ma gak. Pen tap siy tap timey chinup
ak nen aŋgiy, minek nokom yimb kumek,
Nop gek tip ak tikjakiy, 19 am biynimb nind
kumiy am mindeyak gok kuyip, minim
aŋgñak. 20 Biynimb kun gok, Nowa mindek
ñin ak, Gor nup minim ak ma niŋeyak,
kuyip minim yomb ma aŋgak: minim yip
niŋniŋgambay akaŋ aŋgiy, kond mindek.
Kond mind dand amiy, Nowa nup siyip
ginimin aŋgak ak gi diy, aŋgek Nowa apy-
oŋg onep jiy ak siyip miŋgan amey, Gor
gek miñmon pikiy ñiŋg tan araniy, man
ak yiwiŋgdak. 21 Pen siyip miŋgan mindey,
ñiŋg ak kuyip dand aranek, kim amniyak
kun ak rek, chin Krays kumiy tikjakak kind
ak mindiy ñiŋg pikiy, kunep kim ambun.
Pen ñiŋg pikpun kun ak, mumbwak gach
ay yokun aŋgiy ma pikpun; Gor yip, chin
yip minim bap ma mindip aŋgiy minim
aŋgay, ñiŋg pikpun. Gipun kun ak, Krays
chinup aŋgiy kumiy tip tikjakak rek, kim
amniŋgambun. 22 Nuk pen kumiy tip ak
tikjakiy, am Nop ñin yipund kind okok ken
mindiy, enjol, kichekiy malñiluk tap gok
maŋgiysek, beŋ nuk okok mindpay.

4

Miker Diyiŋg, Miñ Nindnimb Ar Ak Kirginiŋgambun

1 Kun ak nen, Krays chinup aŋgiy yiwur
diy kumak gos ak niŋiy, mindrep ginjun.
Biynimb miker yomb dipay gok, tap siy
tap timey gun aŋgiy gos ak ma niŋbay.
2 Ñin kun ak tikiy Gor nup aŋgniŋyiŋg, tep
ginimuŋ ar ak ginjun aŋgiy, mindmaŋgiy
kiyk key tikjakniŋgamb ar ak ma gey am-
niŋgamb. 3 Nimb nind Gor biynimb nuk
mer gok, gipay rek gi mindyiŋgipim. Gos
timey niŋiy, biyn siy bi siy giy, ñiŋg kilis
ñimb sakiy ay, monmon giy, tap Gor ma
aŋgniŋnimimb aŋgip gok aŋgniŋyiŋg gi
mindyiŋgipim. 4 Miñiy pen, biynimb yikop
gok mindrep gipim ak niŋiy, yenen chin yip
yiŋgoŋg giy monmon ma gipun aŋgiy, nim-
bip aŋgjiwpay. 5 Pen maŋ mindip; Gor biyn-
imb kim mindeniŋgambay gok sek, kumyak
gok sek yerer giyak gok; yenen kun gipim
aŋgiy aŋgniŋniŋgamb. 6 Ar kun ak nep,
Gor gek minim nup ak kuyip aŋgeyak niŋiy,
kumyak. Pen biynimb maŋgiysek kumbay
rek kumiy, mumbwak ak pisnep kuy gak ak
pen, kawnan gok amiy, Gor kim mindip rek
ak mindpay.

Gor Woŋg Chinup Ar Keykey Aŋgip Rek, Girep Ginjun

7 Maŋ mindip, tap mankumb biy maŋgiy-
sek kurginiŋgamb. Kun ak gos niŋy-
iŋg, mindrep giyiŋg, Gor nup aŋgniŋnim-
imb. 8 Minim yomb yimb ak mey, pen-
pen wasemb ay mindenimimb. Biynimb
penpen wasemb aypay gok, kasek miluk
niŋiy, penpen aŋgniŋgiy rek ma ayip. 9 Pen
Gor biynimb nup gunap, korip nimbip
apeniŋgiy, yenen opay aŋgiy ma aŋgnim-
imb; kuyip wasiw aŋg dinimimb. 10 Gor
nimbip gos tep keykey ñimb rek giyiŋg,
biynimb gok kuyip direp ginimimb. 11 Nimb
biynimb Gor minim aŋgñemb rek ayip gok,
aŋgñirep ginimimb. Nimb biynimb woŋg
giñemb rek ayip gok, Gor nimbip kilis
ñimb rek, biynimb gok kuyip woŋg giñin-
imimb. Kun geniŋgambim, Jiysis Krays ker
mindpim ak niŋiy, Nop nup yimb ak dand
araniŋgambay. Nuk Biyomb yimb chin
ak, nup miñmiñ giyiŋg; yimb perper dand
aranjun. Tep.

Krays Ker Mindpim Rek, Nimbip Miker Ñiniŋgambay

12 Buŋgiy tep yand gok. Krays nup gosimb
niŋem, nimbip miker yimb ñimbay ak,
chinup yenen kun gisap aŋgiy, gos ak ma
niŋnimimb. 13 Krays ker mindpun ak, nup
giyak rek chinup gispay aŋgiy, miñmiñ
giyiŋg mindem mey; nuk winiŋgamb ñin
ak, nimbip tep yimb giniŋgamb. 14 Krays
biynimb nuk aŋgiy nimbip aŋgjweniŋgiy,
tep gakniŋ mindenimimb. Gor Kawnan
tep ak, yip mindpim ak niŋiy mey, kun
giniŋgambay. 15 Nimb tap siy diy; chip
ñaŋgiy; tap timey gunap giy akaŋ; biynimb
gunap tap kuyip gok niŋiy, yand bi gep
aŋgiy gem amniŋgamb ak, nimbip niŋind
miker ñiniŋgambay. 16 Pen Krays nup dipim
rek, nimbip miker ñeniŋgiy, gos yomb ma
niŋnimimb. Krays biynimb nuk mindpun
rek, chinup kun gispay aŋgiy, tep gakniŋ
Gor nup yimb ak dand aranimimb. 17 Miker
yomb dep ñin ak asaw rek, chin Gor biyn-
imb nuk gok, kiñiŋ giy miker dispun. Pen
miker yomb yimb apek, biynimb minim
tep nup ma dipay gok, yergiy rek min-
deniŋgambay. 18 Baybol buk ak tikiy aŋ-
gyak:

"Gor biynimb tep nuk gok, kosyam yimb
kim amniŋgiy rek mindip ak; biyn-
imb nup kirgiy, tap siy tap timey
gi mindpay gok, yergiy kim am-
niŋgambay aŋgyak."

19 Kun ak Gor miker chinup aŋgayip rek
nep diniŋgambun ak, gos kuŋay ma niŋjun.
Nuk Biyomb chinup gayak ak, monmon
ma giniŋgamb; chinup direp giniŋgamb ak
niŋiy, mindrep giyiŋg gon amnimuŋ.

5

Nimb Biyomb Gor Minim Aŋgñemb Gok, Biynimb Nuk Gok Kond Mindrep Ginimimb

1 Nimbip bi Gor biynimb nuk kond mind-
pim gok, minim aŋgniŋg gispiyn. Yand
Piyta, woŋg nimb gipim kun ak rek gipiyn.
Krays miker chinup diy kumak ñin ak,
yand niŋmindenik. Nuk winiŋgamb ñin
ak, chinup jimñiy tep giniŋgamb. 2 Pen bi
kanj siypsiyp mokep gok, mokrep gipay rek,
Gor biynimb nuk ñin ar nimbip ayak gok
kuyip, kond mindrep ginimimb. Biynimb
gunap nimbip nembnemb giy aŋgey, Gor
woŋg ak ma ginimimb; maniy tap gok nen
ma ginimimb; woŋg chinup aŋgayip ak
gispun aŋgiy, tep gakniŋ ginimimb. 3 Chin
biyomb mindpun aŋgiy, Gor siypsiyp nuk
gok kuyip, ma aŋg ginimimb. Nimb key
mindrep gem mey, nimbip niŋiy kunep
giniŋgiy. 4 Ar kun ak gem mey, Bi siypsiyp
Nop yipund giy ak apiy, nimbip ar band
kilis per ñiñakol aŋgyiŋg mindeniŋgamb ak
ñiniŋgamb.

Yimb Chin Key Ma Dand Araniy, Gos Yipund Giy Niŋjun

5 Kun ak rek nimb bi paranj gok, biyomb
nimbip kond mindpay gok aŋgniŋgiy rek
niŋnimimb. Nimb maŋgiysek siskoy diy,
biynimb chin gunap kuyip, direp ginjun
aŋgiy mindenimimb. Baybol buk ak tikiy
aŋgyak:

"Gor biynimb yimb yomb diniŋg gipay gok
kuyip yiruk niŋiy, biynimb siskoy
dipay gok kuyip, direp yimb gip
aŋgyak."

6 Kun ak Gor nup niŋiy ñawil diy, aŋgip
rek goniŋgambun; ñin kisen aŋgayak ak
apek, gek mindrep giniŋgambun. 7 Nuk
key nimbip kond mindrep gip rek, miker
mindonimuŋ, maŋgiysek di ñin ar nup ak
aynimimb.

8 Pen niŋrep giy mindenimimb. Seytan,
kayn yomb layon rek, biynimb siw ñiŋiyn
aŋgiy, piyowniŋ aran apyan gisap. 9 Nimbip

nep ma gisap, mam ay miñmon okok kuyip
maŋgiysek gisap. Kun ak Gor nup chiŋ-
grep giyiŋg, Seytan nup aŋgyoknimimb.
10 Gor bi biynimb simb niŋimb ak, perper
mindeniŋgiy aŋgiy Krays nup yokek apiy,
nimbip dak ak mey; won biy nimbip timey
gey gos kuŋay niŋmindpim ak pen; nuk
geniŋgamb nup chiŋgrep yimb giy, min-
drep yimb giniŋgambim. 11 Nuk nep mey,
per biyomb mindonimuŋ! Tep.

Minim Day Won Gunap

12 Pen mam Salas yip mindiy, minim sikoy
won biy aŋgiy, nimbip minj tiksipur. Mam
kun ak, gosimb chin niŋbun rek niŋimb.
Nimbip minj tikpiyn kun biy apiyn, "Gos
gunap ma niŋnimimb; Gor chinup simb
niŋiy dip minim ak, niŋind yimb aŋgiy,
niŋyiŋg nep mindenimimb apiyn."
13 Pen Krays biynimb nuk mindpay miñ-
mon Babiylon biy, "Nimbip mindpim?"
apay. Ñiyand Mak kunep aŋgip, 14 "Mam
ay Krays ker mindpay gok kuyip niŋiy, ñin
piksaknimimb aŋgip." Nup ker mindpim
rek, nimbip kond mindeŋ.

2 PIYTA
Piyta Minj Kisen Tikak
Minim Nind Niŋep

Piyta minj kisen tikak biy aŋgak, "Nimb Gor ker mindpim gok, aŋgip rek giy mindrep ginimimb. Pen Gor aŋgip rek aspun aŋgiy, minim yesek apay ak ma dinimimb; Jiysis Krays minim niŋind yimb aŋgñinuk anep direp giy, andkind winiŋgamb ñin ak kond mindenimimb aŋgak."

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-2.
- Gor ker mindpim rek, mindrep ginimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 1:3-21.
- Biynimb Gor minim yesek apay gok, minim kuyip ak ma niŋnimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 2:1-22.
- Jiysis kisen andkind winiŋgamb aŋgak minim ak mindip, chapta 3:1-18.

1 Yand Saymon Piyta, Jiysis Krays nup woŋg giy, minim nup dand tapiyn. Minj tiksipiyn kun biy, nimbip biynimb Jiysis Krays Gor suŋ-tep chin ak gos tep ñiyiŋg, biynimb di Nop yip jimñiy ayip ak niŋiy, nup chiŋgem, jimñiy tep gakniŋ mindpun gok tiksipiyn. 2 Nimb Biyomb chin Gor apiymiŋay kuyip gosimb niŋmindem, nimbip kond minder, mindrep giniŋgambim.

Gor Nuk Key Chinup Niŋay Dak Ak, Nup Chiŋgrep Ginjun

3 Gor Biyomb tep yimb ak, biynimb yand mindeyaŋ aŋgiy, chinup niŋayak ak mey; nup gosimb niŋbun. Kun ak mindrep giniŋg nup chiŋgrep giy, tap siy tap timey ar ak kirgiy tiŋ nup diy, mindrep giniŋgambun. 4 Nuk gek mindrep giniŋgambun kun ak; tap timey, gos timey lum ar biy mindiy niŋbay ak kirginiŋgambun.

5-6 Pen kun giy mindrep giniŋg, Gor nup gosimb niŋbim rek nep niŋmindiy, monmon ma giy, gos niŋrep giy, mindrep ginimimb. Gos nimbip key wip rek ma giy, Krays nup chiŋgiy nep mindenimimb. 7 Mam ay gok kuyip direp giyiŋg, biynimb yikop gok sek wasemb aynimimb. 8 Pen Krays nup gosimb niŋbim rek, apiyn ar kun ak giy mey, Gor nup woŋg ak gem, amrep yimb giniŋgamb. 9 Pen nimb gunap minim aŋgiy tiksipiyn kun biy, ma niŋniŋgambim ak; biynimb windin koy gok mey, kun giniŋgambim. Biynimb kun gok rek, Gor kuyip tap siy tap timey geyak, gach wiykyokak ak sakiy giy, nup gosimb niŋnep ma mindpay.

10 Pen mam ay tep yand gok. Kun ak rek ma ginimimb. Gor gos nuk key niŋiy nimbip dip ak, kilis giy biynimb nuk mindenimimb. Apiyn rek giy mey, ma apyap pikniŋgambim. 11 Pen Ñinuk Jiysis Krays chinup aŋgiy kumak ak apiy, nimbip wasiw giyiŋg, di biynimb nuk per kond mindeniŋgamb namb ak ay, kond mindeniŋgamb.

12-14 Kun ak yand Piyta, nimbip minim kun ak, aŋgyiŋg nep mindeniŋgayn. Biyomb chin Jiysis Krays, yip kumniŋgamban aŋgiy ñin aŋgayak ak, maŋ wip ak mey; 15 mumbwak sek mindpiyn ñin biy, nimbip minim kun ak, aŋgyiŋg nep mindpiyn. Kun ak sakiy ma ginimimb; niŋyiŋg mindenimimb.

16 Nimbip Jiysis Krays Biyomb key yimb mindiy winiŋgamb aŋgnuk ak; minim nep ma aŋgnuk. Nind Biyomb kun ak key yimb ayek, windin chin key niŋiy, nimbip aŋgnuk. 17-18 Ñin kun ak, nuk yip am dum bap mindnukniŋ, Gor melik tep ak ap Ñinuk yip mindakniŋ, yimb nup dand aranyiŋg aŋgak, "Bi biy Ñi mapin tep yand; nup niŋen yip tep yimb gip aŋgak."

19 Kun ak bi Gor minim aŋgep minim aŋgyak gok, yesek ma aŋgyak; minim pisnep dep gok nep aŋgyak. Minim aŋgyak kun ak, lam kisyimken daŋgiy ayey, chinup melik yomimb rek ak gip. Melik kun ak, niŋdand amiy, gap poŋglin miñmon yowniŋg gakniŋ arachakip rek ak, lim giniŋgamb gos namb nimbip biyaŋ. Lim gek mey, miñmon pisnep yowip rek ak giniŋgamb. 20 Pen minim nokom bap niŋrep ginjun. Biynimb gunap Gor minim ak yand nep niŋbiyn; nimb ma niŋbim aŋgiy, aŋgniŋgiy rek ma ayip. 21 Yenen: bi Gor minim aŋgep gok, Baybol buk minim ak tikniŋg, key niŋyak rek ma tikyak; Gor Kawnan ak kuyip gos ñakniŋ nep tikyak.

2

Bi Gor Minim Aspun Aŋgiy, Minim Yesek

Aŋgñimbay Gok

1 Wosrey bi gunap, Gor minim aspun aŋgiy, biynimb chin Yisrel kuyip minim
yesek aŋgñiyiŋgipay. Giyak kun ak rek,
biynimb gunap namb nimbip ak mindiy,
kunep giniŋgambay ak niŋrep ginimimb.
Biyomb kuyip aŋgiy kumak ak nup, Biy-
omb mer aŋgiy aŋgjiw mindyiŋg, ma
niŋniŋgambay won ak Gor gek, yiwur
yomb yimb ak diniŋgambay. 2 Pen biyn-
imb kuŋaynep minim kuyip ak diy, tap
siy tap timey giyiŋg, biynimb Krays nup
kisen gipun gok, yimb chinup taw achip
achip giniŋgambay. 3 Maniy tap gok dun
aŋgiy, minim yesek yimb gok aŋgniŋgam-
bay. Kun giniŋgambay ak pen, Gor nuk
niŋnep mindip; kor yomb kun ak key
niŋniŋgambay. 4 Gor enjol tap siy tap timey
giyak gok kuyip ma kirgak; miñ kilis timey
ak ay, kaw miŋgan kisyim wip biyaŋ yokek,
kor ak kond mindpay. 5 Pen biynimb nup
alemb alemb ñiyak gok simb ma niŋiy, gek
miñmon yomb ak pikiy ñiŋ tan aranek,
maŋgiysek ñiŋ ñimbiy kumdiyak. Nowa
sek, biynimb nuk onep ar ak sek kuyip nep
kond mindek, kim amniyak. 6 Pen biynimb
yip kirginiŋgambay gok, kuyip giniŋgamb
rek, maŋgiysek niŋrep giyaŋ aŋgiy, mon
maŋlaŋ ak semb biyoŋ nimb yokek apiy,
Sodom Gomora biynimb kuyip, pisnep yin
simbok amnak. 7-8 Pen binak Lot nup sek ma
yinak; Gor nup kond mindiy, dand mis okok
amnak. Nuk bi tep namb kiyk okok mindiy,
minek minek timey giyak ak niŋek, yiruk
yimb giyiŋgip. 9 Kun ak chin niŋbun: tap
bap Gor biynimb tep nuk gok kuyip giniŋ
gek, nuk kuyip kond mindeniŋgamb. Pen
biynimb nup kirpay gok aŋgayek, miker
diyiŋ, kor yomb ak kond mindeniŋgam-
bay. 10 Kor yomb kun ak, biynimb minim ma
niŋiy, gos kiyk key wip rek gipay gok kuyip
aŋgak.

Gor minim aspun aŋgiy, yesek apay kun
gok, jel ma gek, enjol tep semb biyoŋ gok
kuyip, monmon aŋgjiwpay. 11 Enjol gok
pen, kun ak rek ma gipay. Kiyk biyomb
rek mindpay ak pen, bi minim yesek aŋgep
kun gok, yerer gipay minim ak, Gor nup
aŋgñiniŋ, kuyip aŋgjiwyiŋ yimb kuyip
ma taw achip achip gipay. 12 Pen bi Gor
minim aspun aŋgiy, nimbip minim yesek
aŋgñimbay kun gok, kanj kimin tap yikop
gok, gos ma niŋiy monmon gipay rek ak gi-
pay. Gipay kun ak, kanj kimin gon ayey dip
rek ak, kuyip giniŋgamb. 13 Timey giyiŋ,
pumbnamb tap yomb ñimbyiŋ, ñiŋ kilis
ñimbyiŋ monmon gi dand amiy, nambiŋ
ma dipay ak; pen yiwur diniŋgambay. Pen
nimb Gor nup wasemb ayiŋ ap nan-giy,
biret wayn ñimbim ñin gok, ap nimb yip
wilikpay ak, tep ma gip. 14 Tap gok chin
nep mindeŋ aŋgiy gos anep ayek, biyn siy
dun aŋgiy, windin ay nep tapay. Biynimb
Krays nup chiŋgrep ma gipay gok kuyip,
nembnemb gi dand kind kiyk ak amey, tap
siy tap timey gipay. Bi yesek apay kun gok,
Gor kuyip yiwur yomb yimb ak ñiniŋgamb.

15 Kiyk kinjeŋ tep ar ak kirgiy, bi Beyow
ñinuk Balam maniy tap gok diyn aŋgiy, Gor
minim ak yesek aŋgniŋ gek rek ak gipay.
16 Kanj doŋgiy gok, minim ma apay ak pen,
doŋgiy nuk ak nup bi apay rek aŋg gek,
yesek aŋgniŋ gek kun ak kirgak.

17 Pen minek gunap, ñiŋ malniŋ amiy
niŋbun: ñiŋ kilam jiwip gok milip gip.
Minek gunap miñmon pikniŋ gek, yiŋ-
gen yomb apiy liŋgek, ma pikip. Kun
ak rek mey; Gor minim aŋgñispun aŋgiy,
pen yesek nep apay gok. Kun gipay ak,
Gor kuyip aŋg kisyim wip namb okok
yokniŋgamb.

18 Bi kun gok, yimb kiyk key dand arany-
iŋ apay, “Chinup kisen gem, mindmaŋgiy
tikjakniŋgamb rek monmon giniŋgambim
apay.” Kun aŋgey mey, biynimb buŋgiy
kiyk gok yip monmon gi dand amiy, kisen
nep mindrep gipay gok gos ñey, tip ak
tap siy tap timey gipay. 19 Gipay ar kun
ak, kalambis woŋg kiyk rek ayip ak kirgiy,
yikop mindeniŋgiy rek ma ayip. Pen biyn-
imb kuyip minim aŋgñimbay gok kunep,
kalambis woŋg kun ak rek gey amek, yikop
mindeniŋgiy rek ma ayip. 20 Nind Jiysis
Krays nup gosimb niŋiy, biynimb yip taŋgiy
monmon giyiŋgipay gok, kirgiy mindrep
giyak ak pen; tip ak gey amek, yikop min-
deniŋgiy rek ma ayip. 21 Suŋ-tep min-
deniŋgiy miñ ak ma niŋbiyap ak, tep rek
gipkop. Pen Gor chinup aŋgak ak niŋiy
kirpay ak, tep ma yimb giniŋgamb. 22 Kiyk
minim omiŋal wosrey aŋgyiŋgipay ak rek
gipay. Minim omiŋal kun ak aŋgyak: “Kayn
gok wokay andkind apiy, tap wok aypay ak

tip ñimbay." "Kanj gok ñiŋg pikiy, andkind amiy, tip ak wilemb kolkol gipay aŋgyak."

3

Biyomb Ak Niŋind Aŋgip Kasek Winiŋgamb

1 Biynimb tep yand gok. Nimbip minj bap nind tikyokiy, miñiy bap tiksipiyn ak; minim kun ak tip aŋgen niŋrep giy, gos tep yimb ak niŋnimimb aŋgiy tiksipiyn. 2 Bi Gor minim aŋgep suŋ-tep gok sek, bi Jiysis minim dand amemb nimb gok sek minim aŋgñiyak rek, niŋmindenimimb apiyn.

3 Pen niŋim: ñin kisen mindpun biy rek, biynimb minim tep ak aŋgjiwiy, gos key niŋbay rek giy mindrep ma gipay gunap, nimbip aŋgniŋgambay, 4 "Bi winiŋgayn aŋgiy aŋgayak ak, winiŋgamb miŋgan akay nimb? Biynimb nindik gok mindyakniŋ, winiŋgayn aŋgak ak pen; kiyk kumdipay ak ma wip. Alwol gayak ñin ak, mindek rek nep mindip aŋgniŋgambay." 5 Bi kun gok, Gor miñmon gay kond mindip ak, niŋrep gipay ak pen; ñinen kirpay. Pen nuk nep aŋgek, semb biyoŋ ay, ñiŋg ak kus kus giy, man ak namb biyaŋ ay gak. 6 Kisen aŋgek, ñiŋg ap mankumb biy yiwgek, pisnep timey gak. 7 Pen nuk nep aŋgek, semb biyoŋ, man biy mindrep gisap. Biynimb nup kirpay gok kuyip, kor giy yiwur yomb ñiniŋgayn ñin ak, pisnep daŋgiyen yiniŋgamb aŋgiy niŋmindip.

8 Pen biynimb tep yand yimb gok. Minim bap sakiy ginimimb rek ayip. Chin simiy kuŋay yimb nep ñin paŋg niŋbun ak pen, Gor niŋek, ñin nokom bap rek ayip. 9 Kun ak nuk winiŋgayn aŋgiy kasek ma wip ak, biynimb gunap minim nep aŋgiy kirpay rek ma gip; biynimb tap siy tap timey giy, mon key yinjap amniŋ gispay gok, gunap ma kurginiŋgiy, yip ker apey, kuyip diyn aŋgiy, kond mindip.

10 Pen Biyomb winiŋgamb ak; bi tap siy dep gok, niŋmindey ma opay rek ak winiŋgamb. Ñin kun ak, giw parsek aŋgakniŋ, semb muk biyoŋ keykey amniŋgamb. Gap tap yerip yerip semb biyoŋ mindip gok yiniy, man biy tap yerip yerip mindip gok maŋgiysek yiniŋgamb.

11 Maŋgiysek yiniŋgamb kun ak rek, mindrep ginjun akaŋ monmon ginjun? Ñin yomb winiŋ gisap kun ak niŋiy, Gor aŋgip rek giy mindrep ginjun. 12 Pen minim tep nup ak, biynimb okok kuyip aŋgyiŋ mindon, ñin yomb nuk ak kasek winimuŋ. Ñin kun ak, takin, gap, tap semb biyoŋ gok, yin ñiŋgband tikniŋgamb ak pen; 13 Gor semb biyoŋ sek, man biy sek kisenimb giniŋgayn aŋgiy, minim aŋgayak ak kond mindpun. Namb kun ak, tap siy tap timey bap ma giy; nuk yip mindiy, mindrep yimb giniŋgambun.

14 Kun ak biynimb tep yand gok. Nuk asaw aŋgiy kond mindpim ñin biy, jimñiy mindiy, biynimb suŋ-tep minim ma mindip gok mindonjun aŋgiy gem amek mey, ap nimbip niŋek tep yimb ginimuŋ. 15 Pen nuk kasek ma wip ak; biynimb gunap sek yip ker wiyaŋ aŋgiy, kond mindip. Gor mam tep chin Pol nup gos tep ñakniŋ, nimbip minj tikiy, minim nokom kun ak rek aŋgak. 16 Minj nuk tikak gok, minim kosyam niŋep rek gunap sek aŋgek mey; biynimb mindrep ma gipay gok niŋiy, minim kun ak tuŋgandikiy, minim yesek ar ak apay. Pol nup minim ak nep kun ma gipay; Gor minim bi gunap tikyak ak kunep gipay. Gipay kun ak, kinjeŋ kiyk bap ma mindip.

17 Pen biynimb tep yand gok. Gos niŋbim kun ak, niŋrep ginimimb. Mer ak, kiyk gos timey niŋiy, timey gipay rek giy, apyap pikniŋgambim. 18 Pen Biyomb chin Jiysis Krays biynimb simb niŋiy, di Nop yip jimñiy ayip ak nup niŋbim rek; nup niŋrep yimb giy, mindrep yimb ginjun aŋgiy mindenimimb. Bi tep chin kun ak, yimb nup ak pernep dand araniŋgiy! Tep.

1 Jon
Jon Minj Nind Tikak
Minim Nind Niŋep

Bi Jiysis minim dand amemb Jon, minj day nind tikak biy, biynimb Gor apiymiŋay kuyip chiŋgipay gok aŋgrep gen, minim yesek aŋgñimbay ak ma diniŋgiy aŋgiy tikak. Bi Gor minim yesek aŋgep kun gok, minim tuŋgandikiy, biynimb gok kuyip aŋgyiŋgipay, "Mindmaŋgiy key tikjakniŋgamb rek gon, Gor chinup tap bap ma giniŋgamb aŋgiy" monmon giyiŋg, Jiysis biyimb ay owak aŋgiy ma niŋiy, binuk gok kuyip miluk niŋyiŋgipay.

Kun gey Jon, Jiysis Krays biyimb ay owak ak aŋgñirep gen, niŋrep giy, nup gosimb niŋiy, Gor nup wasemb ay, penpen wasemb ayep ak niŋrep giniŋgiy aŋgiy, minj kun biy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-4.
- Gor kind ak sek, kisyim kind ak sek minim ak mindip, chapta 1:5–2:29.
- Gor Ñapan nuk gok sek, Seytan ñapan nuk gok sek minim ak mindip, chapta 3:1-24.
- Gor Kawnan tep nuk ak kuyip gos ñek aspay akaŋ, Seytan kichekiy malñiluk tap gok gos ñek aspay akaŋ aŋgiy, niŋrep giy nep, minim kuyip ak dinimimb aŋgak minim ak mindip, chapta 4:1-6.
- Wasemb ayep miñ ar ak mindip, chapta 4:7-21.
- Biynimb Jiysis nup Gor Ñinuk yimb aŋgiy, nup gosimb niŋbay gok minim ak mindip, chapta 5:1-21.

Minim Maŋgiy Won Permindep Ak

1 Miñmon alwol gayak ñin ak, Minim Maŋgiy Won ak Nop yip mindek. Pen nuk kisen ñin biy nep apek, windin chin key niŋiy, minim aŋgek timund chinup ak sikek, ñin maŋgiy chin key ak nup diniŋnuk. 2 Bi gek per mindeniŋgambay kun ak, Nop yip mindiy, chinup per mindeyaŋ aŋgiy apek, miseŋ niŋiy mey, nimbip aspun. 3 Nup windin niŋiy, minim nup ak niŋiy diy mey, kiy apiymiŋay yip jimñiy mindpun. Pen nimbip minim kun ak aŋgon niŋiy dem mey, chin maŋgiysek Gor apiymiŋay yip jimñiy mindiy, kiñiŋ nokom mindoniŋgambun. 4 Kun gem mey, tep yimb giniŋgamb aŋgiy, minj biy tiksipun.

Melik Ar Ak Taŋgonjun

5 Krays chinup aŋgek niŋnuk minim ak, nimbip aŋgñiniŋg gispiyn. Gor melik yimb mindip; kisyim sek ma mindip. 6 Kun ak chin tap siy tap timey gi mindyiŋg, Gor yip jimñiy mindpun aŋgniŋgambun ak; minim nuk niŋind yimb ak kirgiy, kisyimnamb okok mindiy, yesek ar ak gi dand amyiŋg, kun aŋgniŋgambun. 7 Pen Gor yip mindiy, melik nup ar ak taŋgiy jimñiy mindon, Ñinuk chinup aŋgiy likañ yapek kumak rek, gach chinup wiykyokyiŋg nep mindeniŋgamb.

8 Pen tap siy tap timey gunap ma gipun aŋgniŋgambun ak; gos nep niŋiy, Gor minim ak ma diy kun aŋgniŋgambun. 9 Pen tap siy tap timey gipun gok, Gor nup aŋgyikoniŋgambun; nuk Bi suŋ-tep mindip rek, chinup niŋiy kirginiŋgayn aŋgak rek giniŋgamb.

10 Pen tap siy tap timey ma nep gipun aŋgniŋgambun ak, Gor minim nuk yesek aŋgip aŋgiy, minim nup ak ma diy mey, kun aŋgniŋgambun.

2

Krays Chinup Simb Niŋiy Nop Nup Aŋgniŋ Mindip

1 Ñapan yand gok. Nimbip minj tiksipiyn ak, tap siy tap timey ma ginimimb aspiyn. Pen tap siy tap timey geniŋgambim, Jiysis Krays chinup simb niŋiy, Nop nup aŋgniŋyiŋg nep mindip rek, tap siy tap timey gipay ak, niŋiy kirginimin aŋgniŋgamb. 2 Ñinuk tap siy tap timey key ma giy, chinup aŋgiy kumek mey, Nop tap siy tap timey gipun ak, niŋiy kirginiŋgamb. Chinup nep mer, biynimb okok maŋgiysek tap siy tap timey gipay ak, niŋiy kirginimuŋ rek mindip.

3 Chin Gor aŋgip rek gi mindiy mey; nup gosimb niŋbun ak, niŋrep gipun. 4 Biynimb gunap Gor biynimb nuk mindpun aŋgiy pen; aŋgip rek ma giniŋgambay ak, yesek yimb aŋgniŋgambay. Minim aŋgniŋgambay kun ak, Bi minim niŋind nep aŋgip ak yip mindiy, ma aŋgniŋgambay. 5-6 Biynimb

Gor aŋgip rek gipay gok, Gor nup gosimb niŋbay. Pen biynimb nup gosimb ma niŋbay gok, biynimb nuk ma mindpay. Krays ker mindpay biynimb gok, nuk gip rek nep giniŋgiy. Nuk gip rek giy mey; nuk yip jimñiy mindpun aŋgiy niŋrep gipun.

Penpen Wasemb Aynimimb

7-8 Buŋgiy yand Krays ker mindpim gok. Minim aŋgniŋg gispiyn ak niŋem, minim kisenimb rek ayniŋgamb ak pen; minim nindnimb wosrey dipik ak nimbip aspiyn. Minim kun ak mey; penpen wasemb aynimimb. Krays biynimb gok kuyip wasemb ayip rek, nimb niŋiy kunep gipim ak niŋbun. Wasemb aynimimb minim kun ak, minim niŋind yimb; chinup sup rek ak puŋgyomimb.

9 Biynimb mam ay gunap kuyip miluk niŋyiŋg, Gor melik nup diy, biynimb nuk yimb mindpun aŋgniŋgambay ak; minim nep aŋgniŋgambay. Biynimb kun gok rek, kisyimnamb ak nep mindpay.

10 Biynimb mam ay gok kuyip wasemb aypay gok, Gor melik tep ar ak mindpay. Biynimb gunap kuyip monmon gey, ma apyap pikniŋgambay. 11 Pen biynimb mam ay gok kuyip miluk niŋniŋgambay gok, kisyim kind ak mindiy, piŋiy aran apyan giyiŋg, amjipun miŋgan ak aŋgiy, ma niŋbay.

12 Ñapan yand gok. Krays yimb tep mindip rek, Nop nimbip tap siy tap timey gipim ak niŋiy kirgek mey, nimbip minj tiksipiyn.

13 Nimb biyomb gok; Bi nind kiñiŋ giy mindek ak nup niŋbim rek, nimbip minj tiksipiyn.

Nimb bi paranj gok; Gor minim ak diy, bi timey ak yip penpen gi wiyniym giy mindpim rek, nimbip minj tiksipiyn.

Nimb ñapan gok; Bapiy Gor nup niŋbim ak mey, nimbip minj tiksipiyn.

14 Nimb biyomb gok; Krays bi nind yimb mindek ak nup niŋbim ak mey, nimbip minj tiksipiyn.

Nimb bi paranj gok; Gor minim ak diy, Seytan nup kirgiy mindrep gipim ak mey, nimbip minj tiksipiyn.

Tap Mankumb Biy Ker Gok Mindmaŋgiy Ma Aynimimb

15 Gor ker ma mindpay gok, miñ gipay ar ak ginjun aŋgiy, ma niŋnimimb. Gos nimbip tap lum ar biy am kom kom gek, Gor nup gos ak kirginiŋgambim. 16 Biynimb tap lum ar biy gosimb niŋbay gok, windin niŋiy gos timey wip rek giy, mindmaŋgiy key limgip rek giy, yimb yomb dinjun aŋgiy niŋbay rek gey amimb. Gor kuyip gos ñek kun ma gipay; nup ma chiŋgipay rek, gos kun ak niŋiy ar kun ak ambay. 17 Tap gos lip gip kun gok, pisnep kurginiŋg gisap ak pen; biynimb Gor giyaŋ aŋgiy niŋimb rek gipay gok, perper mindeniŋgambay.

Ñin Kisen Ak Maŋ Mindip

18 Ñapan yand gok. Ñin kisen ak maŋ mindip. Bi Krays nup miluk niŋep ak, biyomb rek ayek nup niŋniŋgambay aŋgyak ak niŋbim. Miñiy biynimb Krays nup miluk niŋbay gok kuŋay mindpay ak mey, ñin kisen ak, maŋ mindip ak niŋbun.

19 Biynimb Krays nup miluk niŋbay kun gok, biynimb chin yimb mindembiyap rek, chinup kirgiy keykey ma ambiyap. Kun giy kiriŋg keykey amniyak rek, biynimb chin yimb ma mindpay ak, miseŋ yimb niŋbun.

20 Pen Krays, Gor Kawnan yokek ap nimb yip mindakniŋ, minim yipul yimb ak niŋiy dipim. 21 Niŋnimimb aŋgiy minj biy ma tiksipiyn; niŋbim rek nimbip tiksipiyn. Gor minim yipul niŋind yimb nuk ak, minim yesek gok yip ma wopsakip ak kunep niŋbim.

22 Biynimb an rek minim yesek apay? Mey biynimb Jiysis nup Biyomb Krays mer, bi yikop bap aŋgiy, nup miluk niŋbay gok. Nop yip, Ñinuk yip kuyip kirgiy mey, kun ak rek apay. 23 Ñinuk nup kirpay gok, Nop nup kunep kirpay. Pen biynimb Ñinuk nup dipay gok, Nop nup sek dipay.

Gor Kawnan Ak Chinup Minim Niŋind Ak Aŋgñimb

24 Kun ak minim nind niŋbik ak, direp giyiŋg mindiy mey, Gor apiymiŋay yip jimñiy mindeniŋgambim. 25 Kiy apiymiŋay yip jimñiy mindiy mey, Krays biynimb nuk dip gok perper mindeniŋgambay aŋgak rek, nimbip giniŋgamb.

26 Biynimb nimbip tom gispay kun gok, tom gi dand amey, apyap piknimimb rek ayek niŋiy, nimbip minj biy tiksipiyn. 27 Pen minim kuŋay ma aŋgniŋgayn. Gor Kawnan

yip mindpim ak mey, nuk key nimbip gos
yipund giy ar ak ñek, niŋrep giniŋgam-
bim. Minim yesek ar gok, gos ñek ma
niŋniŋgambun; yipund giniŋgamb ar ak
nep, gos ñek niŋniŋgambun. Kun ak Gor
Kawnan gos ñimb rek, Krays nup chiŋgiy
nep mindenimimb.
28 Ñapan yand gok. Krays nup chiŋgiy
nep mindem mey, nuk andkind winiŋgamb
ñin ak, nup niŋon nambiŋ ma giniŋgamb;
wisimb yapiy nep mindeniŋgambun. 29 Chin
niŋbun: Gor Ñinuk Krays suŋ-tep mindiy,
miñ yipund gip ar ak nep gip. Kun ak
biynimb miñ yipund gip ar ak gipay gok,
Gor ñapan nuk mindiy mey, kun gipay.

3

Gor Ñapan Nuk Mindpun Ak Niŋiy Mindrep Ginjun

1 Gor chinup wasemb yimb ay ñapan yand
aŋgip ak, wal apiyn. Pen biynimb yikop
gok, niŋind chinup ma dipay. Bapiy chin
ak nup diy rek, chinup dipyap. 2 Pen buŋgiy
tep yand gok niŋim! Miñiy Gor ñapan
nuk mindpun ak, kisen key yimb min-
doniŋgambun. Yerip rek mindoniŋgambun
ak, niŋrep ma gipun ak pen, nuk miseŋ gek
nup niŋiy, chin biynimb kun gok key yimb
ay, nuk mindip rek ak mindoniŋgambun.
3 Biynimb gos tep kun ak niŋbay gok, Krays
suŋ-tep mindip rek mindenjun aŋgiy, min-
drep yimb gipay.
4 Biynimb tap siy tap timey gipay gok,
Gor nup minim ak timbrikpay. Tap siy tap
timey ak key mer; mey minim nup tim-
brikpun ak nep. 5 Pen chin niŋbun: Jiysis
tap siy tap timey gipay rek niŋiy awak. Nuk
tap siy tap timey ma gip ak mey; 6 biynimb
nuk gek kim kisenimb rek mindpay gok, tap
siy tap timey giyiŋg ma mindeniŋgambay.
Biynimb tap siy tap timey gi mindpay gok,
nuk bi yerip rek mindip ak ma niŋiy, nup
ma chiŋgipay.
7 Ñapan tep yand gok. Biynimb gunap
nimbip nembnemb gi dand kind kiyk okok
amniŋgiy rek ayip ak, niŋrep ginimimb.
Biynimb mindrep gipay gok, Krays suŋ-tep
mindip rek mindpay. 8 Pen biynimb tap siy
tap timey giyiŋg mindpay gok, Seytan bak
ayek, nuk tap siy tap timey per gip rek gi
mindpay. Ar kun ak nep, Gor Ñinuk apiy,
Seytan biynimb gok kuyip timey giyiŋgip
miñ ak, timbrikak. 9 Biynimb Gor ñapan nuk
mindpay gok, nuk mindrep gip rek mindiy,
tap siy tap timey gok asikrep gipay. Nuk
mindip rek mindiy, tap siy tap timey gi
mindeniŋgiy rek ma ayip. 10 Kun ak Gor
ker mindpay akaŋ, Seytan ker mindpay ak
niŋrep gipun. Biynimb mindrep ma giy,
mam ay gok kuyip wasemb ma aypay gok;
Gor ñapan nuk ma mindpay.

Mam Ay Gor Ker Mindpay Gok Kuyip Wasemb Aynimimb

11 Pen nimbip kiñiŋ giy aŋgiy per apun
rek: mam ay gok kuyip wasemb aynim-
imb. 12 Andam ñinuk Keyn gak rek ma
ginjun. Nuk Seytan ker mindiy, numam
kisen mindrep gak ak nup, miluk niŋiy,
pisnep pikayek kumak. 13 Kun ak mam
ay yand gok. Biynimb yikop gok nimbip
niŋey miluk yowniŋgamb ak, gos kuŋay ma
niŋnimimb. Ak yikop kun giniŋgambay.
14 Chin mam ay gok kuyip wasemb aypun
rek niŋbun: Gor chinup dek, pisnep kum-
bay kind ak kirgiy, perper mindeniŋgam-
bay kind ak opun. Biynimb wasemb ma ay-
pay gok, pisnep kumbay kind ak mindnep
mindpay. 15 Biynimb mam ay gunap kuyip
miluk niŋbay gok, biynimb chip ñapay gok
rek ayip. Pen biynimb chip ñapay gok,
yergiy perper mindeniŋgambay.
16 Krays chinup simb niŋiy kumak rek,
chin mam ay gunap kuyip simb niŋiy, mon-
mon direp ginjun. 17 Biynimb tap kuŋay
mindakniŋ, mam ay tap tikdip gok kuyip,
simb ma niŋniŋgambay gok, yergiy Bapiy
Gor biynimb simb niŋimb rek, gipun aŋg-
niŋgambay. 18 Kun ak ñapan yand gok.
Minim nep ma aŋgjun, mam ay gok kuyip
wasemb yimb ayjun.

Biynimb Gor Nup Chiŋgipay Gok Wisimb Yapiy Nep Mindpay

19 Kuyip wasemb yimb ay mey, minim
yipul yimb direp gipun ak, niŋrep
giniŋgambun. Gor windin yirik ar ak
chin nambiŋ ma diy, wisimb yapiy nep
mindoniŋgambun. 20 Chin key gos par ayiŋg
mindoniŋgambun ak; Gor Biyomb yimb
gos timund chinup maŋgiysek niŋrep gip
ak niŋek, tep ma yimb giniŋgamb. 21 Kun
ak biynimb yand gok niŋim: aŋgip rek
giy mey, gos kuŋay ma niŋiy, Gor windin
yirik ar ak ñawil ma diniŋgambun. 22 Minim

aŋgip rek giyiŋg nup aŋgniŋoniŋgambun,
tep gakniŋ, aŋgniŋgambun rek giniŋgamb.
23 Pen chinup aŋgak rek giniŋg, Ñinuk Jiysis
Krays nup gosimb niŋiy, mam ay gok kuyip
wasemb ayjun. 24 Biynimb aŋgip rek gipay
gok, nuk kiy yip mindek; kiy pen nuk yip
mindpay. Kawnan nuk yokek ap chin yip
mindpun ak, nuk yip jimñiy mindpun ak
niŋbun.

4

Gor Kawnan Tep Ak Akaŋ, Tap Key Bap Kuyip Gos Ñimb

1 Buŋgiy tep yand gok. Biynimb Gor
minim yesek aŋgrapay gok kuŋay mind-
pay ak mey, biynimb gunap Gor Kawnan
yip mindpun aŋgeniŋgiy niŋrep giy minim
kuyip ak dinimimb. Gor Kawnan apay
ak pen: Gor Kawnan yipund giy akaŋ,
tap gunap key kuyip gos ñek aspay akaŋ
aŋgiy niŋnimimb. 2 Pen Gor Kawnan ak
yip mindiy aŋgniŋgambay, "Bi Jiysis Krays
ak, Gor Ñinuk. Nuk biyimb ay owak aŋg-
niŋgambay." 3 Pen Gor Ñinuk biyimb rek ay
ma awak aŋgniŋgambay ak; Gor Kawnan ak
yip ma mindeniŋgambay. Tap Krays nup
miluk niŋimb bap yip mindiy mey, minim
kun ak rek aŋgniŋgambay. Biynimb kun
ak rek mindeniŋgambay aŋgey niŋbik. Pen
miñiy gunap mindpay ak; niŋrep ginimimb.
4 Ñapan yand gok. Nimb Gor biynimb
nuk mindpim rek, minim yesek kiyk apay
ak, taw achip achip gipim. Kawnan niŋind
yimb nimbip gos ñimb ak, kilis timey
yimb; kuyip gos ñimb ak, kilis ma mindip.
5 Kiyk biynimb yikop tap lum biy nimb gok
gosimb niŋbay ak mey; tap yikop lum ar
biy nimb minim ak aŋgey niŋbay. 6 Pen
chin Gor Ñapan nuk mindpun rek, biynimb
Gor nup dipay gok, minim chinup ak dipay.
Biynimb nup ma dipay gok, minim chinup
ak ma dipay. Ar kun ak Gor Kawnan yip
mindiy apay akaŋ, tap bap key gos ñek apay
ak niŋbun.

Gor Chinup Wasemb Yimb Ayip

7 Biynimb tep yand gok. Gor biynimb nuk
mindpun ak, penpen wasemb ayjun. Biyn-
imb wasemb aypay gok, Gor nup chiŋgiy,
ñapan nuk mindiy mey, wasemb aypay.
8 Pen biynimb wasemb ma aypay gok, Gor
bi biynimb wasemb ayip ak nup ma di-
pay. 9 Chinup wasemb yimb ayip rek niŋyaŋ
aŋgiy, Ñinuk nokom yimb ak yokek apiy
gek, perper mindonjun rek ayip. 10 Wasemb
yimb ayep ar ak, chinup kind ak ma tik-
jakak; Gor kind nuk ak tikjakak. Chinup
wasemb ay Ñinuk nup yokek apiy, tap siy
tap timey gipun rek simboŋgak.
11 Buŋgiy tep yand gok. Nuk chinup kun
giy wasemb yimb ayip ak; chin ñapan nuk
gok, penpen wasemb ayjun. 12 Gor nup
miseŋ ma niŋbun ak pen; penpen wasemb
aypun ak keynep ma gipun, nuk chin yip
mindakniŋ gipun. Nuk chin yip mindip
ak mey, nuk biynimb wasemb yimb ayip
rek gipun. 13 Chinup Kawnan nuk yokek
yip mindiy mey, nuk yip nep mindpun ak
niŋrep gipun. 14 Nop Ñinuk bi biynimb
di jimñemb ak yokek apek, windin chin
key niŋnuk ak mey; biynimb miñmon okok
keykey kuyip gos niŋiy yokak ak, niŋrep
giy biynimb aŋgñimbun. 15 Biynimb Jiysis
Gor Ñinuk yimb aŋgiy miseŋ apay gok, Gor
kiy yip mindakniŋ, nup chiŋgiy, kun ak rek
niŋiy apay. 16 Chin key Gor wasemb ayip ak
niŋrep giy, ar kun ak gon amimb.
Gor bi wasemb ayep. Biynimb wasemb
aypay gok, nup chiŋgey kiy yip mindakniŋ,
wasemb aypay. 17 Chin Gor nup gosimb
niŋbun gok, Krays mindip rek mindiy,
biynimb gunap kuyip direp yimb gipun.
Kun ak kor yomb giniŋgamb ak niŋon,
jel ma gip. 18 Biynimb penpen wasemb
yimb aypay gok, penpen niŋey, jel ma
giniŋgamb. Kun ak rek, chin biynimb
Gor yip penpen wasemb yimb aypun gok,
kunep jel gek ma pirikpun. Biynimb pirik-
pay gok, Gor nup wasemb yimb ma aypay.
19 Gor nuk key chinup wasemb ayek mey,
nup pen wasemb aypun. 20 Biynimb Gor
nup wasemb aypun aŋgniŋgambay ak pen;
mam ay gok kuyip miluk niŋniŋgambay ak,
yesek nep aŋgniŋgambay. Biynimb miseŋ
niŋbay gok kuyip, miluk niŋniŋgambay ak,
yergiy Gor bi miseŋ ma niŋbay ak nup,
wasemb ayniŋgambay. 21 Gor aŋgak, "Biyn-
imb yip wasemb ayniŋgiy gok, mam ay gok
kuyip kunep wasemb ayniŋgiy aŋgak."

5

Biynimb Jiysis Nup Dipay Gok

[1] Biynimb Jiysis bi Kiyŋ yomb key yimb
kond mindyiŋgipun ak nep wip aŋgiy
niŋbay gok; Gor ñapan nuk mindiy, nup
wasemb ay, Ñinuk nup wasemb ay gipay.
[2] Pen biynimb Gor nup wasemb ayniŋgam-
bay gok, aŋgip rek giyiŋ, ñapan nuk gunap
kuyip wasemb ayniŋgambay.
[3] Gor nup wasemb ay mey, aŋgip rek
giniŋgambun. Minim nuk aŋgip kun ak,
miker ma gip. [4] Nup gosimb niŋon, chinup
dek ñapan nuk mindpun ak, biynimb yikop
gok miñ gipay ar ak, gos chinup lipiŋ
dand amnimuŋ rek ma ayniŋgamb. Nup
gosimb niŋmindon, chinup kond mindek
mindrep giniŋgambun. [5] Chin biynimb Jiy-
sis Gor Ñinuk yimb aŋgiy niŋbun gok, miñ
giy yiwur dipay kun ak kirginiŋgambun;
pen biynimb nup gosimb ma niŋbay gok,
kirginiŋgiy rek ma ayniŋgamb.

Jiysis Gor Ñinuk Yimb

[6] Jiysis owak ak bi yikop ma owak. Ñiŋg
pikñeyak, kisen likañ yapek kumak. Ñiŋg
nep pikek, Gor Ñinuk ak aŋgiy ma apun;
ñiŋg pikek kisen likañ yapiy kumak ak, Gor
Ñinuk mindip ak niŋbun. Gor Kawnan nuk
ak kunep chinup gos ñek niŋbun: Jiysis Gor
Ñinuk yimb ak mindip. [7] Kun ak minim ar
omiŋal nokom mindip:
[8] Jiysis nup ñiŋg pikyak ak, likañ nuk yowak
ak,
Nop Kawnan ak Ñiyand aŋgiy, chinup gos
ñimb ak.
Minim omiŋal nokom kun ak, jimñiy ar
nokom aŋgip rek, Jiysis Gor Ñinuk nep
mindip ak niŋrep gipun. [9] Biynimb gok
aŋgey niŋbun ak, minim nep aŋgey niŋbun;
Gor Ñinuk chinup minim aŋgip ak, niŋind
yimb aŋgip.
[10] Biynimb Jiysis Gor Ñinuk yimb aŋgiy
niŋbay gok, Gor yip mindiy, kun giy niŋbay.
Pen biynimb Jiysis Gor Ñinuk mer aŋgiy
niŋbay gok, Gor bi yesek aŋgip aŋgiy kun
giy niŋbay. [11] Nuk Ñiyand ak yoken am gek,
perper mindeniŋgiy aŋgak rek, [12] Ñinuk nup
dipay biynimb gok, perper mindeniŋgam-
bay; pen nup ma dipay gok, perper min-
deniŋgiy rek ma ayip.

Gor Nup Dipim Rek Ñapan Nuk Mindpim

[13] Nimb Gor Ñinuk chinup di Nop yip
jimñimb aŋgiy, nup gosimb niŋbim gok,
perper mindeniŋgambim ak niŋrep ginim-
imb aŋgiy, minj kun biy tiksipiyn.
[14-15] Gor nup tep giniŋgamb ar gok
aŋgniŋoniŋgambun, aŋgniŋniŋgambun
rek nep giniŋgamb ak, niŋrep gipun.
[16] Pen mam ay bap tap siy tap timey
gey niŋiy, Gor nup aŋgniŋnimimb. Aŋg-
niŋem, kuyip tip ak dek, nuk yip jimñiy
mindeniŋgambay. Pen tap siy tap timey
mon key yinjap amemb rek ak geniŋgiy,
Gor nup aŋgniŋnimimb aŋgiy ma asipiyn.
[17] Gor tap mer aŋgip gok gipay ak, tap siy tap
timey gipay ak pen; tap timey ar gunap gey,
Gor niŋiy kirginimuŋ rek ayniŋgamb.
[18] Chin niŋbun: biynimb Gor ñapan nuk
mindpay gok, tap siy tap timey giyiŋ ma
mindpay; Gor Ñinuk kuyip kond mindek,
Seytan kuyip dinimuŋ rek ma ayip.
[19] Chin niŋbun: biynimb yikop gok
maŋgiysek Seytan ker mindpay; chin pen
Gor ker mindpun.
[20] Gor Ñinuk awak rek, Gor yipund giy ak
nup niŋrep gipun. Amemb owep chinup ak,
Gor yipund giy ak kond mindip. Gor yipund
giy kun ak mey, Jiysis Krays. Nuk gak ak
perper mindeniŋgambun.
[21] Ñapan yand gok. Gor chin aŋgiy tap
yesek aŋgniŋbay gok, asikrep ginimimb.

2 Jon
Jon Minj Namb Ak Tikak
Minim Nind Niŋep

Jon minj namb tikak biy biyn amyoŋgon aŋgak minim ak, biynimb kuŋaynep niŋiy apay, ak biynimb Krays ker mindpay gok sek, bi kuyip kond mindpay gok sek aŋgip aŋgiy niŋbay.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, 1-3.
Biynimb wasemb ayep minim ak mindip, 4-6.
Gor minim aspun aŋgiy minim yesek aŋgniŋgiy gok ma dinimimb aŋgak minim ak mindip, 7-11.
Minim aŋg jiwak minim day won ak mindip, 12-13.

1-2 Yand biyomb, biynimb Gor ker mindpay gok kuyip kond mindpiyn. Nimbip amyoŋgon Gor diniŋgayn aŋgiy niŋiy dek, wasemb aypiyn gok minj tiksipiyn. Pen yand nep mer; biynimb minim niŋind niŋbay gok maŋgiysek nimbip wasemb aypay. Yenen: minim niŋind yimb niŋbun kun ak, pernep niŋmindeniŋgambun. 3 Nop Gor yip, Ñinuk yip chinup simb niŋiy kond mindrikniŋ, gosimb niŋind yimb niŋbun kun ak niŋiy, penpen wasemb aymindiy, mindrep giniŋgambun.

Biynimb Wasemb Ayep Miñ Ar Ak Kindik Ginjun

4 Nimb gunap Bapiy Gor aŋgip rek gipim ak niŋen, yip tep yimb gip. 5-6 Pen miñiy penpen wasemb ayiŋ mindonjun aŋgiy, nimbip minj tiksipiyn. Minim kisenimb bap asap aŋgniŋgambim ak pen; minim Gor kiñiŋ giy aŋgak ak nep aspiyn. Penpen wasemb ay mey, Gor aŋgip aŋgip rek giniŋgambim. Minim nuk aŋgip ak mey, penpen wasemb ayiŋ mindenjun.

Biynimb Gunap Minim Yesek Aŋgñimbay

7-8 Biynimb kuŋaynep Jiysis Krays biyimb ay ma awak aŋgiy, biynimb gok kuyip aŋgñimbay. Kiyk Krays nup miluk niŋiy, biynimb gok kuyip minim yesek aŋgñinjun aŋgiy, kun giy apay. Pen nimb minim kuyip ak diy, Krays minim nup ak kirgem, nimbip direp giyn aŋgiy niŋimb rek, ma giniŋgamb.

9 Biynimb Krays minim nup ak kirgiy, minim yesek gunap dipay gok, Gor nup chiŋgiy ma mindpay. Biynimb Krays nup minim niŋyiŋ nep mindpay gok, Gor apiymiŋay yip mindpay. 10 Kun ak biynimb gunap, nimbip Gor minim aŋgñiniŋ apeniŋgiy, niŋrep giy kuyip dinimimb. Minim yipund giy ak kirgiy, minim yesek ak aŋgeniŋgiy, kuyip ma wasiw aŋg dinimimb. 11 Pen biynimb kun gok poŋind korip nimb amem, minim yesek kiyk aŋgniŋgambay kun ak, nimb apim rek ayniŋgamb.

Minim Day Won Gunap

12 Yand nimbip minim kuŋay mindip gok aŋgiy, ñiw kil tiknim ak pen, ak kirgiy; am nimbip niŋiy, miñmiñ giyiŋ minim nen aŋgñiniŋgayn. 13 Biynimb Gor nup chiŋgiy mindpay akniy, “Nimb mindpim?” apay.

3 Jon
Jon Minj Kisen Tikak
Minim Nind Niŋep

Jon minj day kisen tikak biy, bi Gayas, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gunap kuyip kond mindyiŋgip ak nup tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, 1-4.
Bi Gayas girep gek Jon nup miñmiñ gak minim ak mindip, 5-8.
Bi Diyotreypis timey gak minim ak mindip, 9-10.
Bi Demetriyas mindrep gip rek nup dinimimb aŋgak minim ak mindip, 11-12.
Gayas sek, biynimb nuk gok sek kuyip, "Nimb mindpim" aŋgak minim ak mindip, 13-15.

1 Mam Gayas. Nand mindpan? Yand
Jon, bi Gor biynimb nuk gok kuyip kond
mindpiyn. Nand buŋgiy tep yand ak mey,
2 Gor nup aŋgniŋiy apiyn, "Gayas nup kond
mindenimin, tap bap ma ginimuŋ apiyn."
Pen nand Gor nup gosimb niŋiy, mindrep
gipan ak niŋbiyn. 3 Mam gunap biy apiy,
Gor minim niŋind yimb ak, kisen ginep
mindpan ak aŋgñeyak, yip tep gak. 4 Per
ñapan yand aŋgen, minim niŋind ak dipay
gok, mindrep gipay aŋgey niŋen, yip tep
yimb gip.

5 Buŋgiy tep yand. Yand niŋbiyn: mam
ay gunap kuyip per direp yimb gipan.
Mam ay miñmon paryomb okok nimb, ma
niŋban gok, kuyip monmon diy, kond mind
tep gipan. 6 Kun gipan ak gunap apiy,
biynimb Gor ker mindpay akniy kuyip aŋ-
gyak, "Gayas Gor biynimb nup gok kuyip,
wasemb yimb ayip aŋgyak." 7 Pen kiyk
Krays minim ak aŋgñi taŋgyiŋg, biynimb
yikop gok kuyip aŋgniŋiy, keñmaŋgiy tap
gok ma dipay. Kun ak ap nip niŋiy, kinjeŋ
bap amniŋg aŋgey, kuyip tap gunap ñey,
dand amniŋgiy. 8 Biynimb tep kun ak rek
direp giy mey; kiy yip jimñiy, Gor woŋg ak
gon amrep giniŋgamb.

Diyotreypis Timey Gak

9 Yand Gor biynimb mindpay gok kuyip,
minj tiknik ak pen, bi Diyotreypis, biyomb
kiyk minden aŋgiy, minim yand apiyn gu-
nap ma nep niŋimb. 10 Kun ak yand mind-
pim ak amiy, nuk chinup aŋgjiwiy, yerer
gip minim ak, aŋgniŋgambun. Nuk mam ay
Gor minim aŋgñi tapay gok kuyip, ma nep
diy, biynimb gunap kuyip diniŋg gey, nuk
mer aŋgiy, lotiw biy kisen ma winimimb
aŋgip.

Demetriyas Girep Gak

11 Pen mam tep yand. Biynimb gunap
miñ timey ar ak gey, nand yip ma ginimin.
Biynimb tap siy tap timey giyiŋg mindpay
gok Gor ker ma mindpay. Mindrep giyiŋg
mindpay gok, Gor ker mindpay.

12 Nand niŋban: yand minim yesek ma
apiyn. Mam Demetriyas minim niŋind
yimb chin aŋgñimbun ar ak niŋiy, yipund
gip ar ak nep aŋgñimb. Biynimb maŋgiysek
nup niŋiy bi, tep apay. Kun ak nup dinimin.

Minim Day Won Gunap

13 Yand nip minim kuŋaynep aŋgiy, ñiw
kil tiknim ak pen, 14 maŋ mindip, nip jomluk
niŋiy minim nen aŋgniŋgayn.

Namam akniy mindpay gok, "Nip mind-
pan?" aspay. Biynimb Gor ker nand yip
mindpim gok kuyip Jon, "Nimbip mind-
pim?" aŋgip aŋgnimin. Gor nimbip kond
mindeŋ.

JUT
Jut Minj Tikak
Minim Nind Niŋep

Minj "Jut" apun biy, Jiysis yip, Jemis yip numam kisen kiyk Jut tikak aŋgiy niŋbay. Nuk biynimb Gor nup gosimb niŋiy, minim niŋind yimb ak diyak gok kuyip tikak. Biynimb Gor minim aspun aŋgiy yesek apay gok, minim kuyip ak ma diy; minim niŋind ar niŋbim ak nep chichiy dinimimb aŋgiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Minim nind aŋgak ak mindip, 1-2.
Bi Gor minim yesek aŋgñimbay gok miñ kiyk gipay ar ak sek; minim yesek apay ar ak sek; yiwur yomb diniŋgambay minim ak mindip, 3-16.
Gor nup gosimb niŋiy, minim nup direp giyak minim ak mindip, 17-23.
Gor nup aŋgniŋyiŋg, yimb nup dand aranak minim ak mindip, 24-25.

1 Yand Jut, Jemis numam nuk ak; Jiysis
Krays nup woŋg giñimbiyn. Minj tiksipiyn
kun biy, nimbip biynimb Gor nuk key diniŋ-
gayn aŋgiy diy, wasemb ayakniŋ, Ñinuk
Jiysis Krays nimbip kond mindrep gip gok,
minj tiksipiyn.
2 Gor nimbip simb niŋiy, wasemb ay min-
dakniŋ, kapkap mindrep ginimimb.

Bi Gor Minim Yesek Aŋgep Gok

3 Buŋgiy tep yand gok. Nimbip minj
tikniŋg, Jiysis chinup di Nop yip jimñiy
ayip minim ak, aŋgnim apiyn ak pen;
miñiy niŋbiyn, minim nimbip aŋgep bap
key mindip. Gor biynimb nuk mindpun
gok, chinup minim tep nuk ak pisnep
aŋgñimb ak pen, biynimb gunap minim
kun ak di tuŋgandikiy, minim ar gunap key
aŋgeniŋgiy, kuyip tapin niŋchikiy aŋgjun.
4 Gor wosrey, biynimb kun rek giniŋgambay
gok, yiwur yomb yimb diniŋgambay aŋgak.
Biynimb Gor nup kun giy timey gipay gok,
gunap ap kapkap nimb yip yiŋgoŋg giy
mindpim. Tap siy tap timey giy yip aŋg-
niŋeniŋgambay, niŋiy kirginiŋgayn aŋgak
ak pen; kiyk minim kun ak tuŋgandikiy
apay, "Tap siy tap timey gok monmon gon,
Gor chinup pen tap bap ma giniŋgamb
apay." Gipay kun ak, monmon gun aŋgiy,
Biyomb chin nokom yimb Jiysis Krays nup
kirgiy, timey yimb gipay. 5 Wosrey gak ak
niŋbim ak pen, tip aŋgniŋg gispiyn. Gor
biynimb nuk Yisrel kay, Yijip mindeyak
ñin ak, tuŋgasik dand awak ak pen, kisen
nup gosimb ma niŋyak gok kuyip, pikayek
kumyak.
6 Enjol gok minim nup niŋiy, mindrep
giyak ak kirgiy, tip kiyk mindep ak kirgiy,
mindrep ma giyak gok; kuyip kalambis ay,
dam kisyim wip miŋgan ak yokek, ñin yomb
kor gep ak kond mindpay.
7 Pen Sodom Gomora sek, miñmon yep
maŋ kun okok maŋgiysek, kuyip gak ak
sakiy ma ginimimb. Kiyk biyn siy bi siy gi
dand amiy, timey yimb geyak; Gor biynimb
okok maŋgiysek, mon perper yiniŋgamb
ak yoken amey, yiwur giniŋgamb rek,
niŋniŋgiy aŋgiy, kuyip ar kun ak gak.
8 Gor kun gak ak pen, bi day niŋiy minim
yesek aŋgñimbay gok, mumbwak kiyk ak
key timey gun aŋgiy, Gor minim ma niŋiy,
enjol gok kuyip sek aŋgjiwpay. 9 Pen Mo-
sis kumek; Seytan yip, enjol yomb yimb
Maykol yip Mosis mumbwak band ak diniŋg
penpen aŋgrik ak, Maykol Seytan nup ma
aŋgjiwak; pen Gor key nip gos ñinimuŋ
aŋgak. 10 Maykol niŋrep giy kun aŋgak ak
pen, bi aspun gok, tap yerip ma niŋbay
gok, monmon aŋgjiwpay. Pen kiyk biyn,
bi, yakir, kanj, kayn tap gok maŋgiysek,
key niŋiy gipay ar ak kirgiy, timey yimb
ar ak gispay ak mey, yiwur yomb yimb
diniŋgambay.
11 Bi kun gok kuyip simb niŋbiyn. An-
dam ñinuk Keyn timey gak rek gipay. Pen
kambem, maniy tap gok nep gos niŋbay ak,
bi Balam wosrey gak rek gipay. Kun ak kiyk
bi Kora Gor minim timbrikiy, kumak rek
kumniŋg gispay.
12-13 Pen nimb Gor nup wasemb ayiŋg,
tap jimñiy ñiŋniŋg ap nan-gipim ñin ak;
kiyk Gor nup gosimb ma niŋiy, yikop apiy
monmon gipay. Kun ak kiyk ñiŋg solwara
paŋg apiy, gach gach nep gek apyowip rek
gipay. Pen mon ñiŋemb maŋgiy ma piyp
rek akaŋ, semb yikop ap yiwgek amimb rek
ak mindpay. Gor gek, kiyk gap puŋgjiwiy
kisyimnamb okok amiy, tip ma andkind wip
rek ak amniŋgambay.

[14] Andam kiñiŋ nuk tikak ak, tik dand
amey, Yinok nup mey kaŋgol ak tikyak.
Nuk Gor minim nup ak aŋgyiŋg, biynimb
nimbip minim yesek aŋgñimbay gok kuyip
sek aŋgiy aŋgak, “Niŋim! Gor enjol nuk ñin
jiwiy kuŋay yimb nep dand apiy, [15] biynimb
maŋgiysek kor niŋniŋgamb. Nup gosimb
ma niŋiy, tap siy tap timey ar keykey giy,
nup minim yiñ timey ar keykey aŋgiy gipay
rek, kuyip yiwur yomb yimb ak, ñiniŋgamb
aŋgak.” [16] Bi aspun gok, per pemiy aŋgyiŋg,
minim diyiŋg gipay. Kuyip key tep gip ar ak
gun aŋgiy, monmon yimb gey amek, yimb
kiyk key dand aranimbay. Pen biynimb gu-
nap chinup tep ginimuŋ ar ak giyaŋ aŋgiy,
kuyip yesek nep aŋgyiŋg gey amimb.

[17] Pen buŋgiy tep yand gok. Bi Ji-
ysis minim dand amemb gok nind aŋ-
gyak minim ak gos niŋyiŋg mindenimimb.
[18] Nimbip aŋgyak, “Ñin kisen ak waknin,
biynimb Gor nup gosimb ma niŋbay gok gos
kiyk key niŋbay rek giyiŋg nimbip aŋgsikoy
giniŋgambay aŋgyak.” [19] Bi aspun gok Gor
Kawnan ak yip ma mindiy, gos key wip
rek niŋiy gipay ak mey, biynimb tuŋgasik
keykey aypay.

[20] Pen buŋgiy tep yand gok. Jiysis Krays
bi suŋ-tep yimb ak nup gosimb niŋbim
rek, nup chiŋgrep giy mindonjun aŋgiy,
gem amnimuŋ. Gor Kawnan ak nimbip
gos ñakniŋ, nup aŋgniŋyiŋg mindenimimb.
[21] Nimbip simb niŋimb rek, gek nuk yip
perper mindeniŋgambim. Pen am nuk yip
perper mindenjun aŋgiy, kond mindpim
ñin biy, monmon ma giy, Gor niŋimb ar ak
nep gi mindem, nimbip wasemb ayiŋg nep
mindonimuŋ.

[22] Biynimb gos omiŋal niŋbay gok, [23] mon
maŋlaŋ ar ak amniŋgiy rek ayip aŋgiy,
kuyip simb niŋiy tuŋgasikem, kim am-
niŋgiy. Gunap simb niŋiy dinimimb ak
pen, mindmaŋgiy key lim gip rek gipay ak,
kunep ginjun rek ayip aŋgiy, niŋrep giy
mindenimimb. Tap siy tap timey kiyk gipay
gok pirikiy, asikrep ginimimb.

[24] Miñiy nimbip Gor ñin ar ak aysipiyn.
Nimbip kond mindakniŋ, ma apyap
pikniŋgambim; tep gakniŋ nup ker
amniŋgambim. [25] Gor chin kuŋay ma
mindip; nokom bap mindiy, Ñinuk Jiysis
Krays nup yokek apiy, chinup aŋgiy kumak
rek, yimb nup ak pernep dand aranjun. Nuk
wosrey tikiy, Biyomb yimb mindiy, mind
dand apiy, miñiy ar kun ak nep mindip.
Kun ak, nuk Biyomb mindiy, biynimb tap
okok maŋgiysek kond mindonimuŋ. Tep.

REPELESIN
Jon Day Niŋiy Tikak
Minim Nind Niŋep

Jon nuk bi Jiysis minim dand amemb bap. Baybol buk day kisen tikyak ak, Jon minj keykey onep mamind ak tikak. Minj tikak kun gok mey, Jiysis minim tep Jon ak tikiy; minj 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon tikiy; minj Repelesin apun biy tikiy gak. Pen minj Repelesin tikak kun biy, nuk Gor minim aŋgñi dand amek, nup kalambis ay dam miñmon Patmos ñiŋg timb kus gak ak ayey mindakniŋ, Gor tap kisen giniŋgamb gok biynimb mankumb biy niŋyaŋ aŋgiy, day yomek niŋiy tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

- Minim nind aŋgak ak mindip, chapta 1:1-8.
- Krays Jon nup day yomek niŋak rek, biynimb Gor ker mindyiŋgipay miñmon onep ar ak minj keykey tikak minim ak mindip, chapta 1:9–3:22.
- Minj day day komiy miñ onep ar ak tiwniŋgrimbikyak minim ak mindip, chapta 4:1–8:1.
- Biykul onep ar ak keykey puŋgey, tap gak gok minim ak mindip, chapta 8:2–11:19.
- Ñom nim ak sek, tap ayndik omiŋal ak sek minim ak mindip, chapta 12:1–13:18.
- Day niŋak minim gunap tikak ak mindip, chapta 14:1–15:8.
- Gor miluk niŋiy miker onep ar ak yokniŋgamb minim ak mindip, chapta 16:1-21.
- Gor Babiylon kuyip timey giy; Seytan, tap ayndik, bi Gor minim yesek aŋgep gok sek, Gor yip penpen giy, kuyip taw achip achip giniŋgamb minim ak mindip, chapta 17:1–20:10.
- Gor kor yomb kisen niŋniŋgamb minim ak mindip, chapta 20:11-15.
- Semb biyoŋ sek, mankumb biy sek key kisenimb ay, Jerusalem kisenimb ak semb biyoŋ nimb mankumb biy apek day niŋak minim ak mindip, chapta 21:1–22:5.
- Minim aŋg jiwniŋg minim aŋgak ak mindip, chapta 22:6-21.

1 Minim tiksipiyn kun biy, nind miseŋ
ma niŋyak. Yand Gor nup woŋg giñimbiyn
rek, biynimb nup direp gipay gok, ñin maŋ
mindip giniŋgamb rek niŋyaŋ aŋgiy, Ñinuk
Jiysis Krays nup gos ñek, enjol nuk ak yokek
apiy gek, day niŋnik. 2 Day niŋnik kun
ak, Gor minim gunap, Jiysis Krays kisen
giniŋgamb rek, minim junj gunap niŋiy
mey, nimbip aspiyn. 3 Maŋ mindip: day
niŋnik rek, kiñiŋ giy gi dand amniŋgamb
ak mey, biynimb minim tiksipiyn kun biy
riyt giniŋgambay gok sek, biynimb riyt
gey niŋiy diniŋgambay gok sek Gor gek,
miñmiñ giniŋgambay.

Jon Biynimb Miñmon Onep Ar Ak Kuyip Minim Yokak

4 Yand Jon. Nimbip biynimb Gor ker
Esiya propens, miñmon sikoy keykey onep
ar ak mindpim gok, minj tiksipiyn. Yip
tep giniŋgamb ak, Gor bi nind mindek,
miñiy mindip, kisen winiŋgamb ak; nimbip
simb niŋiy, direp yimb ginimuŋ. Kawnan
nuk tam pikiy onep ar ayip ak, siya kiyŋ
kiñiŋ siŋak mindip ak kunep, nimbip simb
niŋiy, direp yimb ginimuŋ. 5 Pen Jiysis
Krays minim tep ak dand apiy, kiñiŋ gi
kumiy tikjakiy, kisen biynimb maŋgiysek
kond mindeniŋgamb ak; nuk kunep nimbip
simb niŋiy, direp ginimuŋ.

Nuk chinup simb niŋiy kumak rek, kim
amemb rek ayip. 6 Nuk kiyŋ yomb chin
ak mindakniŋ, chin biynimb Gor nup sim-
boŋgep gok mindiy, nup direp giyiŋg mind-
pun. Kun ak Jiysis Krays nup yimb ak,
perper nep dand aranemb! Tep.
7 Pen niŋim! Nuk semb sek wakniŋ,
biynimb nup ñaŋgyak gok sek, biynimb
miñmon okok maŋgiysek nup miseŋ
niŋniŋgambay. Nup niŋiy, yenen kun
gipun aŋgiy, simb gek siy yomb yimb
aŋgniŋgambay. Niŋind kun giniŋgamb!
Tep.
8 Gor Biyomb tap okok maŋgiysek gin-
imuŋ rek nep mindip ak aŋgip, "Tap okok
maŋgiysek junj ak mey, yand mindpiyn
aŋgip." Bi aŋgip kun ak, nind mindek,
miñiy mindip, pen kisen winiŋgamb.

Jon Kalambis Mindiy Jiysis Nup Niŋak

9 Yand namam nimbik Jon. Chin mey,
biynimb Gor diy kond mindeniŋgamb gok
mindpun. Pen biynimb yikop gok, chinup
timey gey niŋiy, nup ma kirgiy, kilis yimb

giy gon amjap. Yand Gor minim ak aŋgñiy-
iŋg, Jiysis nup gosimb niŋbiyn aŋgenik, yip
kalambis ay, dam ñiŋg solwara timb kus
gak, miñmon Patmos ayak.

10 Kun okok minden, Biyomb chin ñin
yomb nuk bap apek, Gor Kawnan ak yip
bak ayakniŋ; kund yand okok ken minim
yomb bap, biykul rek aŋgiy aŋgak, 11 "Tap
yerip gen niŋnimin gok, minj tikiy, biyn-
imb Gor ker mindpay miñmon keykey onep
ar ak kuyip, yokey amnimuŋ. Miñmon
Yipiyses bap, Simena bap, Pegamam bap,
Tayatayra bap, Sadiys bap, Piladelpiya bap,
Leyodiysiya bap aŋgak."

12 Kun aŋgakniŋ, yand bi minim asap kun
ak niŋiyn aŋgiy, andikiy niŋnik: lam gol
diy giyak onep ar ak mindek. 13 Pen lam
namb kun ak, Bi bap Ñinuk rek ak niŋnik.
Nuk chech paryomb yimb bap yimiy, gol
diy giyak ler pis yomb ak, kond namb siŋak
pimbrikak. 14 Jun kas nuk ak, tund yimb giy,
kanj siypsiyp kas tund rek akaŋ, semb tund
rek ak ayak. Windin nuk ak, mon maŋlaŋ
rek mindek. 15 Tomb kind ak, tap kopa
kilis 'bras' apay ak daŋgiyey, yiniy kilind
dip rek ak gak. Pen minim nuk ak, ñiŋg
sinj yomb piŋiy, giw aŋgip rek ak aŋgak.
16 Ñin yipund kind nuk ak, gap onep ar ak di
mindek. Pen ñayip baynat kind pis pis gak
ak, meŋg miŋgan biyoŋ arachakak. Jomluk
nuk ak, pumbnamb yoŋ apiy, melik kind
yimb aŋgiy gip rek ak gak.

17 Yand nup niŋen nambiŋ gek, tomb aŋ-
gin nup siŋak apyap memben yimiy, biyn-
imb pisnep kumbay par rek ak mindenik.
Kun genik, ñin yipund kind nuk ak yip
diniŋyiŋg aŋgak, "Ma piriknimin! Yand bi
nind yimb mindiy, mind dand amiy, kisen
mindnep mindeniŋgayn. 18 Yand mey bi
permindep. Nind kumnik ak pen; niŋan!
Miñiy kim mindiy, perper nep mindeniŋ-
gayn. Biynimb kumiy kinjeŋ tep ambay ak
sek, kinjeŋ timey ambay ak sek kiywur ak,
yand kond mindpiyn.

19 "Kun ak miñiy gisap rek niŋiy, kisen
giniŋgamb rek niŋiy, maŋgiysek buk biyaŋ
tiknimin. 20 Pen tap niŋsipan gok, minim
kiñiŋ nuk ak kun giy mindip: lam gol diy
gayak onep ar niŋsipan gok, biynimb Gor
ker mindpay miñmon keykey onep ar ak.
Pen gap onep ar ak, ñin yipund kind yand ar
ak niŋsipan gok, bi kuyip minim aŋgñemb
gok niŋsipan aŋgak."

2

Yipiyses Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

1 "Pen bi Yipiyses biynimb Gor ker mind-
pay gok kuyip minim aŋgñemb ak nup,
minim tikiy aŋgnimin: Biyomb gap onep ar
ak, ñin yipund kind nuk ar ak di mindyiŋg,
lam gol diy giyak namb okok taŋgip ak,
minim aŋgip gok tiksipiyn. 2 Nuk aŋgip:
nimb mindrep giy, woŋg kilis giy gi dand
amiy kosyam mindiy, pen yiruk ma niŋbim
ak, niŋbiyn. Biynimb timey gipay gok
kuyip niŋem, nimbip tep ma gip. Bi Ji-
ysis minim dand amemb mindpun aŋgiy,
yesek apay gok kuyip niŋrep giy, asikrep
gipim. 3 Yip chiŋgem nimbip miker ñey,
yiruk ma niŋiy chiŋgiy nep mindpim ak,
yip tep gip. 4 Pen minim bap mindip. Yip
nind chiŋgiy wasemb yimb ayiŋgipim miñ
ar ak, dam yokpim akay? 5 Yip Biyomb chin
aŋgiy wasemb ayiŋgipim miñ tep kun ak,
yenen kirpun aŋgiy tip ak diy, mindrep giy-
iŋgipim rek mindenimimb. Mer ak, yand ap
lam nimbip ak piliŋg diniŋgayn.

6 "Pen ar bap girep gipim ak, yip tep gip.
Biynimb Niykolas nup minim ak diy, miñ
timey ar ak gey yip tep ma gip rek, nimbip
kunep gip.

7 "Nimb biynimb gos sek mindenim-
imb gok, Gor Kawnan ak biynimb nup
ker mindpay miñmon keykey okok kuyip,
minim aŋgip ak niŋnimimb. Biynimb
miker apek, gos kuŋay ma niŋiy, yip
chiŋgiy nep mindey, ñin kisen winiŋgamb
ak kuyip aŋgen, mon maŋgiy bind permin-
dep Gor woŋgday nuk biyoŋ jakip ak diy,
ñiŋniŋgambay aŋgak.' "

Simena Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

8 "Pen bi Simena biynimb Gor ker mind-
pay gok kuyip minim aŋgñemb ak nup,
minim tikiy aŋgnimin: Bi siŋok kumiy tik-
jakiy kim mindip ak; nind mindiy, mind
dand apiy, mindnep mindeniŋgamb ak;
minim aŋgip gok tiksipiyn. 9 Nuk aŋgip:
Yand niŋbiyn: Jiwda gunap, chin Jiwda
yipund giy mindpun apay ak pen; Seytan
biynimb nuk mindiy, nimbip minim diyiŋg
mindpay. Miker nimbip yerip yerip mindip
gok, yand kunep niŋbiyn. Nimb biynimb

simbgeprek mindpim ak pen; yand niŋen
biynimb gin yimb mindpim.
10 "Nimbip miker giniŋg gisap ak, gos
yomb ma niŋnimimb. Niŋim! Maŋ
mindip; Gor nup chiŋgrep gipay akaŋ,
apyap pikniŋgambay aŋgiy, Seytan gek;
nimbip gunap di kalambis ayniŋgambay.
Pen yip ker mindpim ak niŋiy, nimbip ñin
onep wanjrem ak rek, gi timey giyiŋ min-
deniŋgambay. Pen nimbip yerip giniŋ gey
akaŋ, pisnep pikayniŋ gey, gos yomb kun
ak ma niŋnimimb. Yip chiŋgiy nep min-
dem pikayniŋgambay ak, nimbip ar band
tep wiyn giy diy, per mindeniŋgambay ak,
tomb ñiniŋgayn.
11 "Nimb biynimb timund sek gok; Gor
Kawnan biynimb nup ker mindpay okok
kuyip, minim aŋgip gok niŋrep ginimimb.
"Seytan nimbip nembnemb giniŋgamb
ak pen; biynimb yip chiŋgiy nep min-
deniŋgambay gok, tip ak kumiy yiwur
yomb dipay ak, ma diniŋgambay."

Pegamam Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

12 "Pen bi Pegamam biynimb Gor ker
mindpay gok kuyip minim aŋgñemb ak
nup, minim tikiy aŋgnimin: bi ñayip bay-
nat nuk gol pis pis kind mindip ak, minim
aŋgip ak tiksipiyn.
13 "Nuk aŋgip: Yand niŋbiyn: nimb
kosyam yimb mindpim. Biynimb miñ-
mon nimb mindpim namb ak, Seytan kond
mindip. Pen nimb yip chiŋgrep giy; minim
yip ak direp yimb gipim. Miñmon Sey-
tan kond mindip kun ak, namam Antiy-
pas minj woŋg yip giñek, nup ñaŋgyak
ak pen, yip ma kirpik. 14 Pen minim gu-
nap mindip. Biynimb nimb gunap, Balam
minim aŋgñiyiŋgip rek aŋgñimbay. Bi
Balam kun ak, Balak nup timund winjikek
mey, am aŋgek, Yisrel biynimb gok yip
kirgiy, tap ñiŋemb tap yikop simboŋgiyak
gok ñimbyiŋg, biyn siy bi siy giyiŋg, giyak.
15 "Pen nimb gunap bi Niykolas minim
ak diy, miñ timey ar nup ak kisen giy,
gem amimb. 16 Kun ak, chin yenen kun
gipun aŋgiy kirgiy, yip chiŋgrep ginimimb.
Pen kun ma giniŋgambim ak yand apiy,
ñayip baynat meŋg miŋgan yand biyaŋ
nimb arachakip ak diy, biynimb kun gipay
gok yip penpen giniŋgayn.
17 "Nimb biynimb gos sek mindenimimb
gok; Gor Kawnan biynimb nup ker mind-
pay miñmon keykey okok kuyip, minim
aŋgip ak niŋnimimb. Biynimb yip chiŋgiy
nep mindiy, mind dand amey, ñin kisen
winiŋgamb gok; tap ñiŋemb semb biyoŋ
nimb, biynimb yikop gok ma niŋbay ak,
ñen ñiŋniŋgambay. Pen kuyip kamb tund
gunap keykey ñiniŋgayn. Kamb ñiniŋgayn
ar kun gok, yimb kisenimb ak keykey tik
ñeniŋgayn, biynimb diniŋgambay gok nep
niŋniŋgambay."

Tayatayra Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

18 "Pen bi Tayatayra biynimb Gor ker
mindpay gok kuyip minim aŋgñemb ak
nup, minim tikiy aŋgnimin: minim biy
Gor Ñinuk, bi siŋok windin mon maŋlaŋ
rek gakniŋ, tomb kind nuk ak, kopa 'bras'
apay ak daŋgiyey yin kilind dip rek, gakniŋ
niŋbiyn ak; minim aŋgip ak tiksipiyn.
19 Nuk aŋgip: nimb gipim miñ ar ak, yand
niŋbiyn. Yip chiŋgiy wasemb yimb ay,
woŋg giñiyiŋg nep mindpim. Gipim kun
ak, nind siskoy giyiŋgipim ak pen, miñiy
tapin gipim. 20 Pen minim bap mindip. Biyn
Jesebel minim yesek aŋgep ak, yand biyn
Gor minim aŋgep aŋgek, nimb nup yenen
kirgem, biynimb yip gok kuyip, minim
yesek aŋgñakniŋ, tap keñmaŋgiy dam tap
yikop simboŋg ñimbay gok ñimbyiŋg, biyn
siy bi siy giyiŋg gipay. 21 Nuk gip miñ timey
ar kun ak kirgiy, mindrep ginimuŋ akaŋ
aŋgiy, niŋmind mer niŋiy kirpiyn. 22 Kun
gip rek pen gen, miñak yomb giniŋgamb.
Biynimb nup kindik gipay kun gok, yenen
kun gipun aŋgiy ma kirgey, kuyip kunep
gen miñak yomb giniŋgamb. 23 Biynimb nup
pisnep kisen gipay gok kuyip pikayeniŋ-
gayn mey, biynimb yand miñmon keykey
mindpay rek, yip niŋrep giy aŋgniŋgam-
bay, 'Nuk gos timund namb kuyip biyaŋ
niŋrep yimb giy nep, biynimb gok bilokip
aŋgniŋgambay.' Kun gipiyn rek, nimbip
nokom nokom maŋgiysek gipim rek niŋiy,
pen kun ak rek ñiniŋgayn.
24 "Pen nimb Tayatayra biynimb gunap,
biynimb aŋgambiyn gok, Seytan nup kil-
rimey simboŋginjun aŋgiy niŋbay rek niŋiy
ma gipim ak mey; minim miker nimbip
gunap ma mindip. 25 Pen yip chiŋgipim miñ
ak chichiy di mindem mindem, kisen yand

ninim! [26] Biynimb yip chiŋgiy nep mindiy,
miker yomb apek ma kirginiŋgambay gok
kuyip aŋgen, yand yip biynimb miñmon
keykey okok kuyip kond mindeniŋgambun.
[27] Yenen, Bapiy minim bap yip aŋgiy aŋgak:
'Yand aŋgen, ayen kur bap diy, siŋgey tiyn
gok pikjispuk giy, biynimb miñ-
mon keykey gok kuyip kond min-
deniŋgamb aŋgak.'
[28] "Pen biynimb mindrep giniŋgambay
kun gok kuyip, gap poŋglin tep miñmon
tirgum tikakniŋ, niŋbay rek ak ñiniŋgayn.
[29] Nimb biynimb gos sek mindenimimb gok,
Gor Kawnan biynimb nup ker mindpay
miñmon keykey okok kuyip, minim aŋgip
kun gok niŋnimimb."

3

Sadiys Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

[1] "Pen bi Sadiys biynimb Gor ker mindpay
gok kuyip minim aŋgñemb ak nup, minim
tikiy aŋgnimin: minim biy bi siŋok, Gor
Kawnan tam pik onep ar ay, gap onep ar ak
sek di mindip ak, aŋgip rek tiksipiyn. Miñ
nimb yerer gipim ak niŋbiyn. Biynimb gok
niŋey, yip ker mindpim rek ayip ak pen; yip
ker ma mindpim rek ayip. Pisnep kumbim
rek ayip ak pen, ñekñek band nimbik ak
mindip rek, [2] wisin kil kinjipim ak kirgiy,
tikjakiy Gor aŋgip miñ ar ak ginimimb. Miñ
nimb gipim ar ak Gor niŋek tep ma gip.
[3] Kun ak minim tep aŋgñeyak niŋiy dipik
ak, yenen kirpun aŋgiy, tip ak diy, mindrep
ginimimb. Biyomb ak kasek ma winiŋgamb
aŋgiy, wisin kil kin mindeniŋgambim ak;
yand bi tap siy dep gok niŋmindey ma opay
rek ak apen, niŋiy jiwdiniŋgambim.
[4] "Pen nimb Sadiys biynimb gunap
niŋrep gipim. Chech nimb gok gem gach
ma gip. Nimb biynimb yand yimb gok mey,
chech tund ay, yand yip taŋgoniŋgambun.
[5] Biynimb yip ker mindiy, miker diyiŋg, yip
chiŋgiy nep gey amniŋgamb gok, chech
tund tep kun ak rek ayñiniŋgayn. Pen yimb
kuyip permindep buk biyaŋ tikayen mindip
ak, ma wiykyokniŋgayn; Bapiy sek, enjol
nuk gok sek yip niŋmindyakniŋ, yip ker
mindpay aŋgiy, miseŋ aŋgñiniŋgayn.
[6] "Nimb biynimb gos sek mindenimimb
gok, Gor Kawnan biynimb nup ker mindpay
miñmon keykey okok kuyip, minim aŋgip
kun ak niŋnimimb."

Piladelpiya Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

[7] "Pen bi Piladelpiya biynimb Gor ker
mindpay gok kuyip minim aŋgñemb ak
nup, minim tikiy aŋgnimin: minim biy bi
suŋrep; minim niŋind yimb aŋgiy, kiyŋ
Depiyt kiywur di mindyiŋgip ak, di mindip
anep aŋgek tiksipiyn.
Nuk aŋgip: yand kinjeŋ yiken, biynimb
gunap giñiniŋgiy rek ma ayip; pen giñen,
yikniŋgiy rek ma ayip. [8] Nimb gipim rek
niŋiy, nimbip kinjeŋ yikpiyn ak mey, biyn-
imb gunap giñiniŋgiy rek ma ayip. Nimb
biynimb kuŋay ma mindpim ak pen; minim
yip ak ma kirgiy, yip chiŋgiy nep mindpim.
[9] Pen niŋim: biynimb chin Jiwda yipund giy
mindpun aŋgiy yesek apay gok, Seytan ker
mindpay ak mey, kuyip aŋgen, tomb aŋgin
nimbip siŋak koŋgim yimiy, jiy kuyaŋgiy
aŋgniŋgambay, 'Nimbip nep mey, Kiyŋ
yomb key yimb ak biynimb yand aŋgiy,
wasemb ayip gok mindpim aŋgniŋgambay.'
[10] Nimbip timey gey, apiyn rek yip chiŋgiy
nep mindpim ak, biynimb mankumb biy
kuyip maŋgiysek, miker ñiniŋgayn ñin ak,
nimbip sek ma ñiniŋgayn.
[11] "Maŋ mindip niniŋgayn. Yip chiŋgiy
mindpim rek, chiŋgiy nep mindem mey,
biynimb gunap gey ma apyap pikniŋgam-
bim; pisnep mindrep giniŋgambim.
[12] Biynimb an yip ker mindey kuyip timey
gey, gos kun ak ma niŋiy, yip chiŋgiy
nep mindeniŋgambay gok; kuyip gen, Gor
aŋgniŋep korip sap yomb gok rek mindiy
mey, yikop okok ma giraŋgeniŋgambay.
Wak ar kuyip ak Bapiy nup yimb ak tikiy,
dawin yomb nuk Jerusalem kisenimb
ak tikiy; yimb yand kisenimb ak tikiy
giniŋgayn.
[13] "Nimb biynimb gos sek mindenimimb
gok, Gor Kawnan biynimb nup ker mindpay
miñmon keykey okok kuyip, minim aŋgip
kun gok niŋnimimb."

Leyodiysiya Biynimb Kuyip Minim Aŋgak

[14] "Pen bi Leyodiysiya biynimb Gor ker
mindpay gok kuyip minim aŋgñemb ak
nup, minim tikiy aŋgnimin: Minim biy,
Biyomb tap okok maŋgiysek gay, Nop aŋgip
rek giy, minim niŋind yimb nep aŋgip ak,
aŋgek tiksipiyn.
[15] "Nuk aŋgip: miñ nimb gipim ak yand
niŋbiyn. Yip pisnep ma chiŋgipim: pis-
nep ma kirgipim. Yip gosimb ar ar nep

niŋiy, mindrep gispun aŋgiy niŋbim ak,
nimbip yepiynim rek ayip. [16] Yip pis-
nep ma chiŋgipim; pisnep ma kirpim rek
niŋiy, nimbip wokyokniŋ gispiyn. [17] Nimb
apim, "Chin mindrep gipun. Tap chin
kuŋay mindip; tap bap ma tikdip apim
ak pen;" minim ma niŋbim ak: nimb
biynimb windin koy giy, daynep mindiy,
simbgeprek mindpim. [18] Kun ak mey,
niŋrep ma gipim rek, minim yand apiyn
ar ak diy, windin malasin yip ak tawiy
aynimimb. Nambiŋ gakniŋ mindpim rek,
chech tund tep yip ak tawiy aynimimb.
Pen gol daŋgiyen yiniy, day day sek ma
mindip ak tawiy mey, mindrep giniŋgam-
bim. [19] Biynimb wasemb aypiyn gok timey
gey, kuyip ma kirpiyn; mindrep giyaŋ
aŋgiy, miker ñiyiŋg timund winjikpiyn.
Kun ak yenen kun gipun aŋgiy kirgiy, min-
drep ginimimb. [20] Niŋim! Yand ap mis
akyaŋ mindyiŋg, yip an rek aŋgdinimuŋ
aŋgiy, kinjeŋ pikgiygiw giyiŋg kond mind-
piyn. Biynimb minim yip ak niŋiy, aŋgey
korip miŋgan amniŋgayn gok: yand kiy yip
tap ñimbiy; kiy pen yand yip tap ñimbiy,
jimñiy mindoniŋgambun.

[21] "Seytan yip miker yomb ñak ñin ak,
Bapiy nup minim ak ma kirginik; aŋgak rek
nep gi dand amen mey, Bapiy yip aŋg dam
siya kiyŋ nuk mindip ar ak ayak. Kun ak
rek, biynimb Seytan kuyip miker ñek, yip
chiŋgiy nep mindeniŋgambay gok, kuyip
aŋg dam siya kiyŋ yand ar ak ayniŋgayn.

[22] "Nimb biynimb an gos sek minden-
imimb gok; Gor Kawnan biynimb nup
ker mindpay miñmon keykey okok kuyip,
minim aŋgip kun ak niŋnimimb aŋgak."

4

[1] Pen minim tikpiyn kun ak day niŋdiy,
tip ak niŋnik: Gor miñmon biyoŋ kinjeŋ
yikiy mindek. Nind biykul rek aŋgek niŋnik
ak, tip ak aŋgiy yip aŋgak, "Ar biy apey, tap
kisen giniŋgamb gok nip yomiyn aŋgak."
[2] Kun aŋgakniŋ, Gor Kawnan ak ap yip bak
ayakniŋ niŋnik: semb biyoŋ Biyomb bap
siya ar siŋak bisiŋg mindek. [3] Mumbwak
jomluk nuk ak mokyaŋ ñiluk yimb ak giy,
kum gondmay bi rek ak mindakniŋ, tiybeñ
ak nup gaw giy, guŋgiñ paŋgiñ giy, yirik
yapyiŋg mindek. [4] Siya nuk ak namb biyaŋ
mindakniŋ, biyomb bisiŋgipay siya onep
ñin jiwiy andikiy nokom bap ay kus giyak.
Biyomb minim tuŋgasikep gok chech tund
yimiy, gol diy giyak ar band gok keykey ay,
bisiŋg mindeyak. [5] Biyomb yimb ak bisgak
siŋak, añiñak diyiŋg, timuk yomb aŋgnep
mindakniŋ, giw aŋgek parsek amnak. Kiñiŋ
kun siŋak sup melik onep ar ak melik gi
mindek. Sup melik kun gok mey, Gor
Kawnan nuk ak rek. [6] Biyomb kiyŋ siya
nuk mindek kiñiŋ siŋak, kamb kilmenjik ak
galas rek, kind yimb aŋgiy mindek. Siya bak
nuk ak, bi kiyŋ man ar biy nimb kamb tap
yikop gok diy, kayn ayndik tap gok gayey
mindip rek ma mindek; tap kim mindep
omiŋal omiŋal jak mind kus giyak. Tap kun
gok windin kund okok mindiy, wiŋ okok
mindiy gak. [7] Tap kim mindep kun gok, bap
kaw ñiluk rek ayak, bap layon rek ayak, bap
biynimb jomluk rek ayak, bap yakir duk pil
parsek aytapay rek ayak. [8] Pen tap kun gok
maŋgiysek pilkind onep kaŋgol ak ayak.
Windin kuŋaynep: ar okok diy, wiŋ okok
diy maŋgiysek yiwgak. Pen pumbnamb
kisyimken, kamep aŋgnep mindyiŋg apay:

"Nuk bi suŋ-tep!
Nuk bi suŋ-tep!
Nuk bi suŋ-tep!
Gor Biyomb yimb!
Tap magep bap ma mindip; yerip yerip
giniŋg giniŋgamb!
Nind yimb yimb mindiy, mind dand apiy,
miñiy mind nep mindip!
Kisen tip ak winiŋgamb apay." [9] Pen tap kim
mindep keykey omiŋal omiŋal kun
gok, Biyomb ak nup tep aŋgyiŋg
yimb dand aranyakniŋ, [10] biyomb
minim tuŋgasikep ñin jiwiy andikiy
nokom bap aŋgambiyn gok; ar band
kiyk gok tuŋgjiw nuk mindip siŋak
yokiy, koŋgim yimiy, Biyomb yimb
ak perper mindeniŋgamb aŋgyiŋg,
yimb dand aranyiŋg apay:
[11] "Gor Bapiy yomb chin!
Nand tap okok maŋgiysek gaynak.
Nand Biyomb, tap ma ginimin rek bap ma
mindip.
Yimb nip dand aranemb.
Nand mindey mey; biynimb mindiy, tap
yerip yerip okok mindiy gip apay."

5

Jon Buk Miñ Komyak Bap Niŋak

[1] Pen niŋnik: Biyomb kiyŋ ak buk minj
paryomb day day komyak bap, ñin yipund
kind ak di mindek. Buk minj komyak kun
ak, yimb gok mis ar okok ken tikiy, miŋ-
gan akyaŋ ken tikiy giyak. Pen day day
komiy, miñ keykey onep ar ak tiwniŋgrep
yimb giyak. [2] Giyak kun ak niŋniknıŋ:
Gor enjol nuk yomb yimb bap aŋgek apiy,
suk yomb aŋgiy aŋgak, "Biynimb an rek
miñ ayak biy wisikiy, buk kun biy mikal
giniŋgamb?" [3] Kun aŋgak ak pen, biynimb
semb biyoŋ akaŋ, mankumb biy akaŋ, mo-
lik nukyaŋ gunap akaŋ, buk minj kun ak
mikal giniŋniŋgiy rek bap ma mindeyak.
[4] Kun gek niŋen, simb gek siy aŋgnik. [5] Pen
bi minim tuŋgasikep mindeyak gok bap yip
aŋgak, "Siy ma aŋgnimin. Bi kayn Layon
kilis rek bap mindip. Nuk Jiwda nimb:
kiyŋ Depiyt tikek tik dand amiy, nup tikyak.
Nuk Biyomb mindip rek, buk kun ak miñ
wisikiy, mikal giniŋgamb aŋgak."

Jon Siypsiyp Ñiluk Ak Nup Niŋak

[6] Kun aŋgakniŋ niŋnik: Siypsiyp Ñiluk
ñaŋgayey kumiy tikjakak rek bap, mindek
siya kiyŋ namb siŋak. Siypsiyp Ñiluk kun
ak kom onep ar ak, windin onep ar ak ayak.
Windin onep ar ayak minim junj ak, Gor
Kawnan nuk yokek, miñmon okok maŋgiy-
sek kind kind amimb. [7] Pen Siypsiyp Ñiluk
ak Bi kiyŋ yomb bisgak kiñiŋ siŋak amiy,
buk minj komiy ñin yipund kind okok ken
di mindek ak dak. [8] Dakniŋ, tap pilkind onep
kaŋgol ayak gok sek, biyomb minim tuŋ-
gasikep gok sek ap, mindek siŋak koŋgim
yimyak. Biyomb minim tuŋgasikep kun gok
kiyk, tap giyta rek gok keykey diy, diys gol
diy giyak gok keykey di mindeyak. Diys di
mindeyak miŋgan kun gok, tap daŋgiyey
yin sikum giy kuyrep wip ak, arachakiy
mindek. Tap Gor nup daŋgiyey yin kuyrep
wip kun ak; biynimb gok Gor nup aŋgniŋey,
nup tep gip rek ak. [9] Pen kiyk kamep
kisenimb bap aŋgiy aŋgyak, "Nand kumiy
tikjakiy, biynimb miñmon keykey mind-
pay rek, kiñiŋ keykey mindpay rek, minim
yimb keykey apay rek, wak keykey ayak
rek gunap Gor ker dinak ak mey, nak nep
buk komiy tiwniŋgrep gak kun ak, wisikiy
mikal giy niŋnimin rek mindip. [10] Pen kuyip
direp gipan kun ak, kiyk Gor chin ak nup
woŋg giñi mindiy, kisen nand yip, biynimb
mankumb biy kuyip maŋgiysek, kond min-
deniŋgambim aŋgyak."

Siypsiyp Ñiluk Ak Nup Yimb Dand Aranyak

[11] Pen tip ak niŋiy niŋnik: enjol ñin jiwiy
ñin jiwiy, tawsin miyliyon kuŋay yimb nep,
ap Gor siya kiyŋ nup ak sek, tap kim mindep
pilkind onep kaŋgol ayak gok sek, bi minim
tuŋgasikep gok sek kuyip piŋiy kus giy,
[12] meŋg miŋgan dand araniy kamep aŋgyiŋg
aŋgyak:

"Siypsiyp Ñiluk Gor nup simboŋgniŋg ku-
mak ak, nuk bi tep yimb.
Nuk mey; biyomb yimb,
mindrep yimb gip,
gos tipaŋgiy niŋimb,
yerer giniŋg giniŋgamb.
Nup bi yimb sek aŋgiy,
yimb dand araniy,
bi tep yimb aŋgniŋgiy aŋgyak."

[13] Pen niŋnik: tap Gor gayak, semb biyoŋ,
man biy, lum namb nukyaŋ, ñiŋg solwara
namb okok maŋgiysek kamep aŋgiy aŋ-
gyak, "Biyomb siya kiyŋ bisgip ak sek,
Siypsiyp Ñiluk ak sek gos tipaŋgiy niŋbiyr
rek, yimb kuyip apiymiŋay ak perper dand
aranemb aŋgyak."

[14] Kun aŋgeyak, tap pilkind onep
kaŋgol ayak gok aŋgyak, "Niŋind apay!"
Kun aŋgeyak, bi minim tuŋgasikep gok
koŋgim yimiy, kuyip apiymiŋay yimb dand
araniyak.

6

Siypsiyp Ñiluk Ak Miñ Onep Ar Ak Wisikak

[1] Pen niŋmindniknıŋ, Siypsiyp Ñiluk ak,
Nop buk komiy miñ tiwniŋg wosgek di
mindek ak, miñ day biy ak wisikakniŋ,
tap pilkind onep kaŋgol ayak gok, bap
minim yomb timuk aŋgip rek aŋgiy aŋgak,
"Owan!" [2] Aŋgek niŋnik: kanj hos tund bap
arachakak. Bi hos ar kun ak bisiŋg mindek
ak, Gor gek wiyn ginimuŋ rek nep ayek
mey, nup arband wiyn giy dipay ak ayñek,
chim ak dand miñmon okok amiy, biynimb
gok yip penpen giy, ñaŋgjiw yokniŋg am-
nak.

[3] Pen Siypsiyp Ñiluk ak, miñ namb ak
wisikakniŋ, tap pilkind onep kaŋgol ayak
bap pen aŋgak, "Owan!" [4] Aŋgek niŋnik:
kanj hos likañ bap arachakak. Gor bi hos ar
biyoŋ bisiŋg mindek ak nup baynat yomb

bap ñek, nuk am gek, biynimb miñmon
okok maŋgiysek kapkap mindeyak ak kir-
giy, penpen ñaŋgyiŋ gey amnak.
5 Pen Siypsiyp Ñiluk ak, miñ namb kaneŋ
ak wisikakniŋ, tap pilkind onep kaŋgol ayak
bap pen aŋgak, "Owan!" Aŋgek niŋnik:
hos mosimb bap arachakak. Bi kanj hos ar
kun ak bisiŋ mindek ak, tap keñmaŋgiy
sikel aypay bap di mindek. 6 Minim bap,
tap pilkind onep kaŋgol ayak gok mindeyak
namb siŋak nimb aŋgiy aŋgak, "Yiwan
yomb winiŋgamb rek, maniy kind nokom
dand amiy, tap kuŋay tawyiŋgipay rek
ma tawniŋgambay. Wiyt maŋgiy tawniŋ,
kaw nokom bap nep tawniŋgiy; pen baliy
maŋgiy tawniŋ, kunep kaw omiŋal nokom
nep tawniŋgiy. Pen oliyp wel ak sek, ñiŋ
wayn ak sek per tawpay rek, tawniŋgiy
aŋgak."
7 Pen Siypsiyp Ñiluk ak, miñ tiŋgawip ak
wisikakniŋ, tap pilkind onep kaŋgol ayak
kisen ak aŋgak, "Owan!" 8 Aŋgek niŋnik:
kanj hos pik bap arachakak. Bi hos ar kun
ak bisiŋ mindek ak, yimb nuk "Kumemb";
pen binuk yip apek ak, yimb nuk "Chip-
kawnan-korip." Gor gek mey, bi omiŋal
kun ak ar keykey ger, biynimb miñmon
okok kuŋaynep kumniŋgiy rek ayak. Gu-
nap penpen ñaŋgiy kumniŋgambay, gunap
yiwan yomb apek kumniŋgambay, gunap
miñak tap okok gek kumniŋgambay, gunap
kayn ayndik tap sakiy okok siw ayey kum-
niŋgambay. Kun giy kum dand apiy mey,
biynimb mankumb biy mindpay kuŋaynep
rek kumniŋgambay, pen kuŋaynep yimb
mindeniŋgambay.
9 Siypsiyp Ñiluk ak, miñ mamind ak
wisikakniŋ niŋnik: Gor nup simboŋgep
bind beŋ ak, biynimb Gor minim tep nup
niŋiy deyak, kuyip ñaŋgayak kawnan gok
mindeyak. 10 Kiyk suk yomb aŋgiy aŋgyak,
"Gor. Nand Biyomb kilis yimb. Bi suŋ-
tep, niŋind yimb ar ak nep gipan! Pen ñin
yerip yerip mindiy, biynimb lum ar biyaŋ,
chinup ñaŋgayak gok kuyip, kor giy, yiwur
ñiniŋgamban?" 11 Kun aŋgyakniŋ, enjol
gok kuyip chech tund par keykey ñiyiŋg
aŋgyak, "Maŋ mindip; kond mindenimimb.
Namam nanay Gor nup direp gipim rek
gipay gok, gunap sek pikayey mey, Gor
ñin paŋgayak namba ak amek, aspim rek
giniŋgamb aŋgyak."
12 Pen Siypsiyp Ñiluk ak, miñ kaŋgol ak
wisikakniŋ niŋnik: monmon yomb sikerek
ak dakniŋ, pumb ak, wand anjil mon yiniy
gach gip rek ak gek, takin ak pisnep likañ
yimb gak. 13 Gap gok, pinim kilis ak diy,
kiyaw maŋgiy pik ma gip gok, pirmar giy-
owip rek ak yowyak. 14 Pen semb biyoŋ
mat ak paŋg aypay rek ak gak. Miñ-
mon yirik gok sek, miñmon ñiŋg timb kus
gak gok sek mindyiŋgipay tip ak kirgiy;
liŋg keykey amniyak. 15 Kun gakniŋ, kiyŋ
miñmon keykey gok, biyomb yikop gok,
amiy bi kond mindeyak gok, biynimb gin
yimb gok, biynimb yimb ma mindek gok,
kalambis mindeyak gok, biynimb kalam-
bis ma mindeyak gok maŋgiysek, pirik am
kamb miŋgan man miŋgan okok weygiyak.
16-17 Weygiy aŋgyak, "Biyomb siya ar bisiŋ
mindip ak sek, Siypsiyp Ñiluk ak sek chinup
yiwur yomb ñiniŋgayr ñin kisen per apun
ak wip ak mey, mindenjun rek ma ayip.
Kamb puŋgjiwiy akaŋ, miñmon yirik yomb
guniy paŋg apiy, chinup pisnep yiwgin-
imuŋ ak, tep yimb aŋgyak."

7

Yisrel Biynimb Kuŋaynep Gor Kil Nup Ak Diyak

1 Pen tip ak niŋnik: enjol onep tiŋgawip
ak; pinim diy, mankumb, ñiŋg solwara,
mon, tap okok timey ma ginimuŋ aŋgiy;
day keykey tim giyak. 2-3 Enjol bap pen
pumb lim gip okok nimb, Gor tap kil tikayep
nuk ak dand apiy, biynimb nuk gok kuyip
kil tikayniŋ, enjol pinim gey winiŋ gek
gok kuyip aŋgak, "Aland gim! Biynimb
Gor nup direp gipay gok maŋgiysek, kil
nup ak awinbeŋ kuyip biyoŋ tikayonjun;
kisen pinim ak yepyem, ap ñiŋg solwara,
mankumb, mon tap gok gi timey ginimuŋ
aŋgak."
4 Pen minim bap aŋgyak: biynimb Gor
kil nuk awinbeŋ biyoŋ tikayniŋgambay
kun gok, Yisrel biynimb kiñiŋ keykey gok
jimñiy, wan handret powtiy pow tawsin
rek.
5 Biynimb kun gok, Jiwda kiñiŋ ak nimb
12,000;
Riwbiyn kiñiŋ ak nimb 12,000;
Gat kiñiŋ ak nimb 12,000;
6 Esa kiñiŋ ak nimb 12,000;
Naptalay kiñiŋ ak nimb 12,000;

Manase kiñiŋ ak nimb 12,000;
[7] Simiyon kiñiŋ ak nimb 12,000;
Liypay kiñiŋ ak nimb 12,000;
Ayseka kiñiŋ ak nimb 12,000;
[8] Sebyiwlan kiñiŋ ak nimb 12,000;
Josep kiñiŋ ak nimb 12,000;
Benjamen kiñiŋ ak nimb 12,000 ak mey,
jimñiy wan handret powtiy pow
tawsin rek.

[9] Pen tip ak niŋiy niŋnik: Biyomb siya kiyŋ yomb bisgak ak sek, Siypsiyp Ñiluk ak sek mindrikniŋ, biynimb kuŋaynep ap windin yirik ar kuyip siŋak mindeyak. Biynimb kun gok, miñmon keykey ayak rek, kiñiŋ keykey ayak rek, wak keykey ayak rek, minim yimb keykey apay rek, okok nimb okok nimb apiy mindeyak. Biynimb ñin paŋgep rek ma mindek kun gok, maŋgiysek chech tund nep ay, alband kas di mindyiŋg, [10] Gor nup yimb ak dand aranyiŋg, suk yomb aŋgiy aŋgyak, "Biyomb siya kiyŋ bisgip ak sek, Siypsiyp Ñiluk ak sek chinup tawasikrik rek mey, kim amniŋgambun aŋgyak."

[11] Enjol gok maŋgiysek ap, bi siya kiyŋ yomb bisiŋg mindek ak sek, bi minim tuŋgasikep gok sek, tap kim mindep onep tiŋgawip gok sek kuyip piŋiy kus kus giy, apyap koŋgim yimiy, jiy kuyaŋgiy, Gor nup yimb ak dand aranyiŋg, [12] aŋgyak:
"Niŋind yimb aspun!
Gor Biyomb chin ak, yimb nup ak perper
nep dand aranjun.
Nuk Biyomb yimb;
Bi gos tipaŋgiy niŋimb.
Nup tep aŋgiy,
yimb dand aranyiŋg,
chinup kond mindonimuŋ aŋgey mey,
biynimb gok kuyip perper nep kond min-
donimuŋ.
Nimbip niŋind yimb aspun aŋgyak."

Tip Ak Yiwur Ma Diniŋgambay

[13] Pen biyomb kun gok bap, yip aŋgniŋiy aŋgak, "Biynimb chech tund teprep aypay kun gok nand niŋban? Pen kiyk akay nimb opay?"

[14] Aŋgek aŋgnik, "Biyomb. Yand ma niŋbiyn; yip aŋgñan aŋgrik." Kun aŋgen, yip aŋgak, "Biynimb guniy kuyip miker ñey, kosyam yimb mindiy opay. Pen kiyk Siypsiyp Ñiluk likañ ak diy, chech kiyk gok wasyim gey, tund gip. [15] Kun ak mey, kiyk Gor siya kiyŋ kiñiŋ namb siŋak mindyiŋg, pumbnamb kisyimken korip nup aŋgniŋep miŋgan ak woŋg giñiyiŋg, yimb nup dand aranyiŋg gipay. Bi siya kiyŋ bisgip kun ak, kuyip kond mind tep yimb giniŋgamb. [16] Kuyip yiwan ma giniŋgamb, ñiŋg nen ma giniŋgamb, pumb sinjrimey niŋiy yiwur ma giniŋgamb. [17] Yenen: Siypsiyp Ñiluk siya kiyŋ kiñiŋ yimb siŋak mindip ak, kuyip kond mindrep giniŋgamb. Kuyip poŋind ñiŋg kilam jiwniŋgamb okok amek, ñiŋg permindep ak ñiŋniŋgambay. Pen Gor siy ñiŋg kuyip ak maŋgiysek, wiykyokniŋgamb aŋgak."

8

Siypsiyp Ñiluk Ak Miñ Ar Ak Wisikak

[1] Pen Siypsiyp Ñiluk ak, miñ nokom mindek ak wisikakniŋ, semb biyoŋ kilpul ma giy, yep won bap yikop mindek. [2] Pen niŋnik: enjol onep ar ak, Gor windin yirik ar siŋak jak mindeyak. Enjol kun gok kuyip biykul keykey ñek, di mindeyak.

[3-4] Enjol bap pen tiyn tep gol diy giyak won bap diy, Gor nup tap pik simboŋgipay bind ar gol siŋak jakiy mindek. Nup tap daŋgiyey yin kuyrep wip ak kuŋaynep ñeyak, di Gor bind nup gol diy giyak ar ak daŋgiyek, sikum ak yin aranyiŋg, Gor biynimb nup aŋgniŋyak minim ak sek yiŋgoŋg giy, aran amnak. [5] Pen gol diy giyak tiyn won kun ak diy, mon binj Gor nup simboŋgep bind ar biyoŋ yinek gok, di tiyn miŋgan biyaŋ ayek arachakek, di mankumb ar biyaŋ yokek; monmon apiy, añiñak diyiŋg, timuk aŋgyiŋg, aŋgek parsek amnak.

Biykul Gok Puŋgniŋg Geyak

[6] Won kun ak, enjol onep ar biykul di mindeyak gok, dand araniy puŋgniŋg geyak.

[7] Enjol nind ak, biykul nuk ak puŋgek, mon maŋlaŋ ak sek, dikiy niŋgomb maŋgiy ak sek likañ kom kom giy, man ar biy soŋgyowak. Pen soŋgak kun ak; mankumb biy day ominal nokom rek aŋgiy, day ominal rek mindek, day nokom bap, mon, tap kas kim kim jak mindek gok, maŋgiysek yin simbok amnak.

[8-9] Pen enjol namb ak, biykul nuk ak puŋgek; miñmon yirik yomb sikerek mon rek yinek bap, ñiŋg solwara namb siŋak

diyokey, siyip kun okok mindeyak gok
pikpaŋg pikek amek, ñiŋg solwara ak
likañ tawek amek, piys tap mindeyak gok
maŋgiysek kumyak.
10 Pen enjol namb kaneŋ ak, biykul nuk
ak puŋgek, gap poŋglin yomb mon yinimb
rek yinek bap, semb biyoŋ nimb puŋgjiw
ñiŋg yomb apyowip gok sek, ñiŋg kilam
jiwip gok sek kuŋaynep gi timey gak. 11 Gap
kun ak yimb nuk, "Malasin silik" aŋgyak.
Biynimb kuŋay yimb nep, ñiŋg gi timey gak
kun gok ñimbiy kumyak.
12 Pen enjol tiŋgawip ak, biykul nuk ak
puŋgek, pumb, takin, gap gok sikum rek
pikyiwgiy, melik tep per gip rek ma gak.
Pumb ak timey giy, takin gap gok timey giy,
melik giyiŋgip rek ma gak.
13 Pen yand kun giy niŋmindyiŋ niŋnik:
yakir duk ak semb namb siŋbiyoŋ wiŋind
taŋgyiŋg, minim yomb rek aŋgiy aŋgak,
"Ak-ey! Ak-ey! Timey yimb giniŋ gisap.
Enjol omiŋal nokom, biykul kiyk puŋgniŋ
gispay ak puŋgyakniŋ, biynimb mankumb
ar biy mindpay gok kuyip, timey yimb
giniŋgamb aŋgak."

9

Enjol Mamind Ak Biykul Nuk Puŋgak

1 Enjol mamind ak, biykul nuk ak puŋ-
gakniŋ, gap semb biyoŋ nimb puŋgjiw
mankumb biy owak bap nup niŋnik. Pen
nup kiy kaw miŋgan kiruŋ ma tikak ak
ñeyak, 2 kawrumb kinjeŋ ak yikek, sikum
yomb sikerek ak araniy, pumb ak sek, takin
ak sek gek yiw giy, kisyim owak. 3 Kun
gek, joŋ golbind gok, sikum namb kun okok
nimb gi dam man ar biyaŋ ay, tap kanj
meŋg yomb gok gipay rek giniŋ geyak.
4 Gor golbind kun gok kuyip aŋgak, "Minj
kas mon kas tap yerip yerip man ar biyaŋ
jaknimuŋ gok, gi timey ma ginimimb; biyn-
imb kil yand ak awinbeŋ kuyip biyoŋ ma
mindip gok nep, gi timey ginimimb aŋ-
gak." 5 Aŋgak kun ak, pisnep pikayem
kumniŋgiy aŋgiy ma aŋgak, yikop takin
onep mamind ak yiwur ñinimimb aŋgiy
aŋgak. Kuyip yiwur ñiniŋgambay kun ak,
tap kanj meŋg yomb gok siwey yiwur gip
rek giniŋgamb. 6 Ñin namb kun ak, biynimb
kun gok kumbinup aŋgiy niŋniŋgambay
ak pen; kumemb kinjeŋram bap ma min-
deniŋgamb.
7 Joŋ golbind kun gok, biynimb kanj hos
dand penpen ñaŋgniŋ, tap kilis aypay rek
gok, ay mindeyak. Jun kiyk biyoŋ ar band
gol diy giyak gok ayak. Jomluk kiyk gok,
biynimb rek ayak. 8 Jun kas kiyk gok, biyn
jun kas rek ayak. Pen meŋg kiyk gok,
kayn ayndik layon apay ak meŋg rek ayak.
9 Pambil okok, ayen siyor rek ak ayak. Pen
kuŋaynep pil pikeyak, kanj hos gok, ko-
rip gumiy sek gok kuŋaynep lipiŋg dand
penpen ñaŋgniŋ amey, giygiw aŋgip rek
gok aŋgak. 10 Sumb day biym, maploŋgim
biynimb siwamb yiwur gip rek ak gak. Gor
kuyip aŋgek, takin onep mamind ak, biyn-
imb gok kuyip yiwur ñiyiŋ mindeniŋgam-
bay. 11 Tap kun gok kiyŋ kiyk mey, enjol
siŋok kaw miŋgan kiruŋ ma tikak ak nimb;
Hiybriw minim aŋgiy, yimb nuk Abadon
apay; pen Griyk minim aŋgiy, Apoliyon
apay. Minim junj kun ak mey, "Biynimb gi
timey yimb gip."
12 Kun ak miker yomb nind ak wip; pen
omiŋal mindip.

Enjol Kaŋgol Ak Biykul Nuk Puŋgak

13 Pen enjol kaŋgol ak, biykul nuk puŋ-
gakniŋ niŋnik: minim bap bind ar gol
diy giyak bak siŋak nimb, 14 enjol biykul
di mindek ak nup aŋgak, "Enjol timey
omiŋal omiŋal tiwniŋ ayey, ñiŋ yomb
Yiwpreytiys gol siŋak mindpay gok, wisik
yoknimin aŋgak." 15 Yenen: Gor enjol kun
gok kuyip nind aŋgayek, simiy kun ak nep,
ñin kun ak nep, won kun ak nep kond
mindyiŋgipay ak mey, ñin kun ak apek,
biynimb mankumb biy kuŋaynep ñaŋg-
niŋgiy aŋgiy, wisik yokak. 16 Pen yip aŋ-
gyak, "Amiybi kuŋay yimb nep, tiw handret
miyliyon rek tikjakiy, penpen ñaŋgniŋ
gispay aŋgyak."
17-18 Pen niŋnik: kanj hos kiyk gok sek,
bi hos ar bisgiyak gok sek ayin tiŋgliys
ayak gok, gunap mon maŋlaŋ likañ rek gak,
gunap miymor muk rek gak, gunap kamb
walin "salpa" apay ak rek gak. Kanj hos
jun gok, kayn layon jun rek ayak. Meŋg
miŋgan kiyk biyoŋ sikum sek, mon maŋlaŋ
sek, tap salpa yuk timey ak sek apiy gek,
biynimb kuŋaynep kumyak. 19 Kanj hos kun
gok kilis kiyk ak mindek, jun day bineŋ sek,
yiniŋ day biym sek. Yiniŋ kiyk gok, siyŋ
jun rek ayak ak mey, biynimb gok kuyip gi
timey giyak. 20 Pen biynimb kuŋaynep yimb

kumey, biynimb mindeyak gok gak kun ak niŋiy; yenen tap siy tap timey gipun aŋgiy niŋiy ma kirgiyak. Pen tap yikop minim ma aŋgiy, gos ak niŋiy, kinjeŋ ma taŋgiy; kamb, mon, gol, siylpa, biras diy gayak gok aŋgniŋsipun aŋgiy; kichekiy tap gok kuyip nep aŋgniŋmindeyak. 21 Pen chip ñaŋgiy, koyimb pikiy, kunj giy, tap siy diy, biyn siy bi siy gey amnaknin; yenen kun gipun aŋgiy ma kirgiyak.

10

Enjol Ak Jon Nup Buk Ñek Ñiŋak

1 Pen tip ak niŋnik; enjol kalrimey yimb bap semb biyoŋ nimb mis apek. Enjol kun ak nup, semb kom kom gaknin, tiybeñ ak jun nup ak paŋg gaw giy, jomluk nuk ak, pumb rek yiniy, tomb kind nuk ak, mon yiniy maŋlaŋ gip rek ak gak. Nuk semb biyoŋ nimb apiy, 2 tomb yipund kind ak ñiŋg solwara ar ak tawiy, aŋind kind ak lum ar ak tawiy, buk sikoy band bap mikal giy dimdiyiŋg, 3 kayn layon minim rek ak aŋgek, timuk onep ar ak minim gunap pen aŋgyak. 4 Minim aŋgyak kun ak tikayin aŋgen, minim bap semb biyoŋ nimb aŋgak, "Minim kun ak sek ma tiknimin aŋgak."

5 Pen enjol tomb piskind ak ñiŋg solwara ar taw mindek, piskind ak lum ar taw mindek niŋnik ak, ñin yipund kind ak dand araniy Gor miñmon biyoŋ yomiy aŋgak, 6 "Yesek ma apiyn. Biyomb perper mindeniŋgamb ak; mankumb, solwara, semb biyoŋ maŋgiysek gayak rek, yimb nup diy niŋind yimb aspiyn. Miñiy tapin mindiy mer; 7 won biy nep enjol ar ak, biykul nuk puŋgaknin, Gor giniŋgayn aŋgak rek giniŋgamb. Biynimb gok minim kun ak ma niŋyiŋgipay ak pen; nuk bi minim nup aŋgep gok kuyip gos ñek, aŋgeyak niŋnuk rek, miñiy maŋ asaw: pisnep miseŋ giniŋgamb aŋgak."

8 Pen minim bap semb biyoŋ nimb yip tip ak aŋgiy aŋgak, "Enjol tomb piskind ak solwara ar taw mindip, piskind ak man ar taw mindip anup am aŋgey, buk sikoy mikal giy di mindip ak, nip ñinimuŋ aŋgak."

9 Kun aŋgek, enjol mindek ak amiy, yip buk sikoy kayaŋ ak ñan aŋgen, yip ñiyiŋg aŋgak, "Diy ñiŋan. Ñimbey, meŋg miŋgan nip ak bum ñiŋg yindik gip rek giniŋgamb ak pen, koŋgiy namb biyaŋ amiy, timey giniŋgamb aŋgak." 10 Aŋgek, buk minim kun ak diy ñimben, bum ñiŋg yindik rek gak ak pen; ñimb namb biyaŋ ayen, timey gak.

11 Pen yip aŋgyak, "Biynimb miñmon keykey, wak keykey, minim yimb keykey kiyŋ kiyk gok sek, kisen kuyip yerer giniŋgamb ak, minim gunap sek aŋgniŋgamban aŋgyak."

11

Bi Gor Minim Aŋgñemb Omiŋal Ak

1 Pen yip kur par tap ayniŋbay bap ñiyiŋg aŋgyak, "Am Gor aŋgniŋep korip ak ayniŋiy, Gor nup tap simboŋgipay bind ar ak ayniŋiy ginimin. Biynimb Gor aŋgniŋep korip miŋgan apiy nup aŋgniŋsipay gok kunep, ñin paŋg niŋnimin. 2 Pen biynimb Jiwda mer gok, per ap wariy mis akyaŋ mindpay rek, tip kun ak sek ma ayniŋnimin. Yenen: kiyk nep dawin yomb suŋ-tep Jerusalem timey giyiŋg mindey mindey, ñin wan tawsin tiw handret sikistiy amniŋgamb. 3 Yand pen, bi minim yip aŋgñemb omiŋal aŋgyoken, yikop bek band rek gok yimyiŋg, minim yip aŋgñi taŋger, ñin wan tawsin tiw handret sikistiy kun ak amniŋgamb aŋgak."

4 Bi minim nup aŋgñemb omiŋal kun ak, mon oliyp bind omiŋal rek ak pen, lam omiŋal rek. Kiymiŋay Biyomb mankumb biy kond mindip ak nup woŋg giñiniŋgambiyr. 5 Pen biynimb gunap kuyipmiŋay timey giniŋ gey, mon maŋlaŋ meŋg miŋgan kiyk ak nimb apiy, kuyip yinek kumniŋgambay. Kuyipmiŋay nembnemb geniŋgambay, kun ak rek nep giniŋgamb. 6 Gor kuyipmiŋay aŋgayek woŋg nup gi dand amyiŋg, miñmon ma pikaŋ aŋger, ma pikniŋgamb; ñiŋg gok likañ tikaŋ aŋger, likañ tikniŋgamb; biynimb gok kuyip miker yerip yerip gok gaŋ aŋger, giniŋgamb. 7 Pen Gor minim ak aŋgñi dand amiy, day jiwrikniŋ, tap ayndik kaw kiruŋ ma tikak biyaŋ nimb winiŋgamb ak, kiymiŋay yip penpen gi dand amiy, pisnep ñaŋgayek kumniŋgayr.

8 Chip par omiŋal kun ak mindeniŋgayr miñmon dawin yomb lor namb siŋak. Dawin kun ak mey, Biyomb ak nup mon kiros bak biyoŋ ñaŋgbirikayak. Biynimb miñmon kun ak, Sodom yip, Yijip yip mindrep ma giyiŋgipay rek ak mindpay.

9 Pen biynimb miñmon okok keykey
mindpay rek, minim keykey apay rek,
wak keykey ayak rek, kuyipmiŋay yiruk
niŋniŋgambay rek, chip omiŋal kun ak
ma dam komnimimb aŋgey; kumniŋgayr
ñin day ak tikiy, ñin omiŋal nokom sek
ñaŋgayniŋgambay tip siŋak nep mindeniŋ-
gayr.
10 Bi Gor minim aŋgñemb omiŋal kun ak,
biynimb man ar biy ker gok kuyip, miker
yomb ñiyiŋgpiyr rek, pen panj aŋgiy, tap
yomb ñimbyiŋ, kamep aŋgyiŋ, tap pen
ñek pen ñek gi mindeniŋgambay.
11 Pen ñin day ak sek, ñin omiŋal nokom
sek mindiy, Gor añiŋ band ak yokek namb
kuyip biyaŋ amek tikjakrik. Kun gek niŋiy,
biynimb gok kuyip jel gak. 12 Pen minim
bap, semb biyoŋ nimb kuyipmiŋay wiyr
aŋgiy, suk aŋgek mey, biynimb ñaŋgep
kiykmiŋay gok niŋmindyakniŋ, Gor miñ-
mon biyoŋ amer, semb ak kuyip yiwgak.
13 Pen won kun siŋak nep monmon yomb
sikerek ak diy, dawin yomb ak day onep
anjip ak mindakniŋ, day onep wanjrem
ak pikjispuk giy, biynimb sepen tawsin
pikayak. Pen biynimb mindeyak gok, tap
gak kun ak niŋiy pirikiy, Gor Biyomb semb
biyoŋ ak nup yimb dand aranyak.
14 Pen niŋim! Miker yomb nind ak gak,
namb ak gip, miñiy kisen ak giniŋ gisap.

Enjol Ar Ak Biykul Nuk Puŋgak

15 Won kun siŋak nep enjol ar ak, biykul
nuk ak puŋgakniŋ, minim bap semb biyoŋ
nimb aŋgiy aŋgak, "Miñiy tikiy biyomb
gunap key mer: Biyomb chin ak sek, Kiyŋ
yomb key yimb nuk ak sek kiyŋ mindiy,
miñmon okok maŋgiysek perper kond min-
deniŋgayr aŋgak." 16 Pen biyomb ñin jiwiy
andikiy nokom siya kiyŋ ar kiyk ak bisiŋ
mindeyak gok, koŋgim yimiy jiy kuyaŋgiy,
Gor nup aŋgniŋyiŋ aŋgyak:
17 "Gor. Nand Biyomb key yimb!
Nind mindyiŋgipan, miñiy mindnep mind-
pan!
Biyomb yimb per mindpan rek, miñiy tikiy
biynimb miñmon okok
maŋgiysek kond mindpan ak mey, nip tep
yimb aspun!
18 Biynimb miñmon okok nimb nip niŋiy
kaljiw mindyiŋgipay.
Pen miñiy kuyip yiwur ñiniŋgamban ñin ak
wip.
Biynimb kumyak gok kuyip, kor gep ñin ak
wip ak mey; kuyip kor
giy, biynimb nip direp gipay gok, minim nip
aŋgep gok, suŋ-tep
mindpay gok, nip niŋiy ñawil dipay gok,
yimb sek mindpay akaŋ,
tam okok mindpay gok maŋgiysek direp
giniŋgamban.
Pen biynimb monmon giy, biynimb gunap
kuyip ñaŋg pikaypay gok kuyip, pen
kunep timey giniŋgamban aŋgyak."
19 Kun aŋgyakniŋ, Gor aŋgniŋep korip semb
biyoŋ ak miŋgan yikiy, Gor minim mindek
kes won ak miseŋ gek niŋnik. Won kun ak
nep timuk añiñak diy, giw yomb sikerek ak
aŋgiy, miñmon niŋgomb maŋgiy gok pikiy,
monmon apiy gak.

12

Biyn Ak Sek Ñom Nim Ak Sek

1 Tap key kindiknimb yomb bap, semb
namb siŋbiyoŋ gek niŋnik. Biyn bap pumb
melik rek giy, takin ak tawbirikiy, gap onep
wimiŋgan ak, kiwiyn aypay ar band nuk
ar biyoŋ ayek mindek. 2 Pen nuk ñapan
tikniŋ, ñapan ñiŋakniŋ wuŋ pikak.
3 Tap key kindiknimb bap sek, semb namb
siŋbiyoŋ miseŋ gek niŋnik. Ñom nim likañ
sek, yomb sikerek ak mindek. Jun nuk onep
ar ak ay, kom nuk onep wanjrem ak ay, kiyŋ
aypay ar band gok, jun ar keykey ay min-
dek. 4 Ñom nim kun ak, yiniŋ nuk ak gap
semb biyoŋ gok pikek, kuŋaynep puŋgjiw
lum biy yowyak. Kun ak gap maŋgiysek
ñin paŋg ay, day omiŋal mindakniŋ, day
bap rek puŋgjiw yowak. Pen nuk biyn
ñapan tikniŋ gek ak, tikek ñiŋiyn aŋgiy,
ap kond nep mindek. 5 Pen biyn kun ak
Ñinuk ayin kur par ak diy, biynimb miñmon
okok maŋgiysek kond mindeniŋgamb ak
nup tikayek, Gor Ñinuk kun ak piliŋ diy,
dand siya kiyŋ nuk mindip ar biyoŋ amnak.
6 Gor biyn kun anup tip bap gayek, pirik
kun okok amiy, kun okok nep mindakniŋ,
Gor nup tap keñmaŋgiy ñiyiŋ kond min-
deniŋgamb, ñin wan tawsin tiw handret
sikistiy amniŋgamb.
7 Pen enjol yomb Maykol enjol nuk gok
diy, ñom nim ak kichekiy malñiluk nuk gok
diy penpen gi dand amiy mey, 8-9 ñom nim
ak kichekiy malñiluk nuk gok sek, semb
biyoŋ nimb ñaŋgjiw yokey pisnep lum biy

wiyak. Ñom nim kun ak mey, Seytan nep.
Nuk nep biynimb miñmon okok kuyip tom
gek, minim nup ak niŋyak.
10 Pen minim yomb bap, semb biyoŋ nimb
aŋgiy aŋgak:
"Kiyŋ yomb key yimb Gor chinup yokip
anep, biynimb gok kuyip kim dip.
Nuk nep Kiyŋ yomb mindip ak mey,
mam ay chinup gok kuyip pumb-
namb kisyimken aŋgjiw mindyiŋgip
anup, mankumb biyaŋ diyokak.
11 Pen biynimb Kiyŋ yomb key yimb
anup chiŋgyak gok, Siypsiyp
Ñiluk likañ ak gek, biynimb nuk
mindpun aŋgiy, ma pirikyak;
chinup ñaŋgniŋg ñaŋgniŋgiy aŋgiy,
Kiyŋ yomb key yimb anup chiŋgiy
nep mindey mey; Seytan kuyip gek,
apyap pikniŋgiy rek ma ayak.
12 Kun ak nimb biynimb semb biyoŋ mind-
pim gok, tep gakniŋ mindenimimb.
Pen mankumb ak sek, solwara ak
sek simb niŋep. Yenen: Seytan nup
mindpim kun biyaŋ diyokey, ñin
nuk kuŋay ma mindip rek, kaljiwiy
nimbip gi timey giniŋgamb aŋgak."
13 Pen ñom nim kun ak, yip man ar biy
diyokpay aŋgiy gos ak niŋiy, biyn Ñi tikak
ak nup wur sek yukniŋ gek, 14 Gor nup
yakir duk pilkind rek yomb omiŋal ay ñek,
wiŋind miñmon nep namb okok amnak.
Am kun okok mindakniŋ, nup kond min-
dek, ñin wan tawsin tiw handret sikistiy
amniŋgamb.
15 Pen ñom nim yomb ak, ñiŋg wilik rek
wokyoken, biyn kun ak nup woŋind amnaŋ
aŋgiy, wokak ak pen, 16 Gor gek ñiŋg kun ak
man miŋgan okok paŋg amiy, kur kur gek
amnak. 17 Kun gek, ñom nim ak milukrimey
yimb yapek, biyn kun ak ñapan tikayep nuk
gok, Jiysis nup chiŋgiy, Gor minim kindik
giy gipay gok yip penpen giniŋg, 18 am ñiŋg
solwara gol siŋak jak mindek.

13

Tap Ayndik Bap Ñiŋg Solwara Namb Okok Nimb Arachakak

1 Mindakniŋ niŋnik: tap ayndik rek bap,
ñiŋg solwara namb okok nimb mindiy,
arachakak. Jun nuk onep ar ay, kom onep
wanjrem ay gak. Bi kiyŋ aypay ar band
onep wanjrem ak, kom day keykey ay min-
dek. Pen jun nuk onep ar ak, Gor nup
aŋgjiwep yimb gunap tikayey mindek. 2 Tap
ayndik kun ak, kayn kasek taŋgip "lepet"
apay rek ak pen; tomb nuk gok, kayn beya
tomb kilis rek ayak; meŋg miŋgan nuk ak,
kayn layon meŋg miŋgan rek ayak. Pen
ñom nim ak, tap kun anup bak ay mindiy
aŋgek, tip nup ak diy, biyomb mindiy, biyn-
imb kuŋay yimb nep kuyip kond mindyiŋg
gek amnak. 3 Jun nup bap, nind pisnep
ñaŋgayey kalaw gak rek ayak ak pen; tip
ak suŋ ayak. Kun gek, biynimb man ar biy
maŋgiysek gos gos ay, nup kindik giyak. 4 Bi
kun biy biyomb key yimb mindip; biynimb
gunap nuk yip penpen giniŋgiy rek ma ayip
aŋgiy, nup lotiw rek giyiŋg, minim nup ak
kindik giyak. Pen ñom nim ak, nup bak
ayek biyomb mindek ak mey, nup sesek
lotiw giyak.
5 Pen Gor tap ayndik kun anup ñinen
kirgek, ñin wan tawsin tiw handret sik-
istiy ak, biynimb gok kuyip kond mindiy;
Gor nup aŋgjiwyiŋg; yimb nuk key dand
aranyiŋg gi mindek. 6 Nuk kun giy Gor
nup aŋgjiwiy, miñmon nup mindip biyoŋ
aŋgjiwiy, biynimb nuk yip mindpay gok
kuyip aŋgjiwiy gak. 7 Pen Gor nup ñinen
kirgek, biynimb tep nuk gok yip penpen
giy, ñaŋgjiwyokiy, biynimb okok maŋgiy-
sek: miñmon keykey, kiñiŋ keykey, minim
yimb keykey, wak keykey ayak rek kuyip
kond mindek. 8 Biynimb maŋgiysek rek,
tap ayndik kun anup lotiw giniŋgambay.
Pen biynimb siŋok: miñmon ma alwol
gayak ñin ak, Gor per mindeniŋgambay
aŋgiy, yimb kuyip Siypsiyp Ñiluk kumak
buk yomb nup biyaŋ tikayak gok nep, tap
ayndik kun ak nup, lotiw ma giniŋgambay.
9 Biynimb gos timund sek mindenimimb
gok, Gor minim aŋgip kun biy niŋnim-
imb! 10 Biynimb Gor kalambis amniŋgiy
aŋgiy niŋimb gok, kalambis amniŋgambay.
Biynimb baynat diy piŋiyey kumniŋgiy
aŋgiy niŋimb gok, baynat diy piŋiyey kum-
niŋgambay. Kun giniŋgamb rek, Gor biyn-
imb nuk gok ma apyap pikjun aŋgiy, nup
gosimb niŋyiŋg, chiŋgrep giy mindyiŋg
mey, ma apyap pikniŋgambay.

Tap Ayndik Bap Pen Lum Namb Akyaŋ Nimb Arachakak

[11] Pen tip ak niŋiy niŋnik: tap ayndik rek bap sek, man namb akyaŋ nimb arachakak. Kom nuk omiŋal ak, siypsiyp ñiluk kom rek ayak ak pen; minim nuk ak, ñom nim rek aŋgak. [12] Nuk tap ayndik nindnimb anup woŋg giñiyiŋg, biynimb miñmon okok maŋgiysek nembnemb gek, tap ayndik nindnimb baynat piŋiyey mey kumak ak pen, tip mindek kun anup, lotiw rek giyak.

[13] Tap ayndik nindnimb ak, tap ayndik kisenimb ak nup bak ayakniŋ, tap mageprek kuŋaynep gak. Biynimb niŋmindyakniŋ, nuk gek, mon maŋlaŋ ak semb biyoŋ nimb man biy wak. [14] Biynimb mankumb biy nimb gok niŋmindyakniŋ, kuyip yesek tom giyn aŋgiy, tap mageprek kun gok gek, niŋind nep aŋgip aŋgiy niŋyak. Pen bi kun ak, biynimb mankumb biy kuyip maŋgiysek aŋgak, "Tap ayndik baynat piŋiyey mey kumak ak pen, tip mindip ak nup yimb dand araniŋg," tap nup rek bap gaynimimb aŋgek," tap kun ak rek bap gayak. [15] Pen Gor tap ayndik ak nup ñinen kirgek, tap gayak kun ak nup, añiŋ band ak puŋgek amek, kim mindiy, minim aŋgiy aŋgak, "Yand biyomb. Yip nep lotiw ginimimb aŋgak." Kun aŋgek, biynimb nup ma lotiw giyak gok, maŋgiysek aŋgek ñaŋgdiyak. [16] Nuk biynimb yimb mindek gok, yimb ma mindek gok; maniy kuŋay mindek gok, maniy ma mindek gok; kalambis woŋg giyak gok, yikop mindeyak gok kuyip maŋgiysek, yand nimbip kond mindpiyn rek, kil yip ak dinimimb aŋgek, maŋgiysek rek kil nup ak diyak. Gunap kil nuk kun ak ñin yipund kind ak diyak, gunap awinbeŋ biyoŋ diyak. [17] Pen biynimb kil nup kun ak ma diyak gok, tap tawniŋg akaŋ, sikyim giniŋg, giniŋgiy rek ma ayak. Kil kun ak mey, yimb akaŋ namba nuk ak.

[18] Biynimb gos tep niŋbay gok, minim junj kun ak, piyow niŋniŋgiy rek mindip. Niŋrep giy mey; tap ayndik rek kun ak, namba nuk junj ak niŋniŋgambay. Namba kun ak, bi bap yimb nuk ak mindip. Namba kun ak mey 666.

14

Biynimb Kuŋaynep Kamep Kisenimb Bap Aŋgyak

[1] Pen tip ak niŋiy niŋnik: Siypsiyp Ñiluk ak Sayon dum biyoŋ jakiy mindakniŋ, biynimb wan handret powtiy pow tawsin gok nuk yip mindeyak. Biynimb nuk yip mindeyak kun gok, awinbeŋ kiyk biyoŋ maŋgiysek yimb nuk ak sek, Nop yimb ak sek tikayey mindek. [2] Pen minim bap, semb biyoŋ nimb ñiŋg sinj yomb piŋiy giw aŋgip rek akaŋ, timuk giw parsek aŋgip rek ak aŋgek niŋnik. Minim tep kun ak, giyta pikambay aŋgip rek ak aŋgak. [3] Pen tap pilkind onep kaŋgol ayak gok sek, bi minim tuŋgasikep gok sek siya kiyŋ nup ak piŋiy kus gi mindyakniŋ, biynimb wan handret powtiy pow tawsin gok kuyip di namb ay, kamep aŋgyak. Kamep kun ak kisenimb; biynimb lum ar biy nimb yikop gok niŋniŋgiy rek ma ayak; biynimb wan handret powtiy pow tawsin Gor dak kun gok nep niŋniŋgiy rek ayak. [4] Biynimb kun gok mey, mind tep giy suŋ nep mindiy, Siypsiyp Ñiluk ak yip nep tapay. Krays kuyip biynimb yikop namb okok nimb diy, dand Nop ker awak rek, kiyk tap marip kisenimb gunap pipaŋg dapiy, Gor apiymiŋay kuyip simboŋg ñey, dipiyr rek ak mindpay. [5] Gor minim niŋind nuk ak kisen gun aŋgiy; suŋtep mindpay.

Enjol Omiŋal Nokom Minim Aŋgñiyak

[6] Pen tip ak niŋiy niŋnik: enjol bap semb namb siŋbiyoŋ wiŋind taŋgyiŋg, Gor minim tep per mindeniŋgamb ak, biynimb man ar biy, wak keykey ayak rek, minim yimb keykey apay rek, miñmon keykey mindpay rek, [7] kuyip suk yomb aŋgiy aŋgak, "Kor yomb giniŋgamb ñin ak wip rek, Gor nup jel pirikiy, nuk Biyomb semb biyoŋ, man biy, ñiŋg solwara, ñiŋg key paŋgjakip gok maŋgiysek gayak aŋgiy, yimb nup ak dand aranimimb aŋgak."

[8] Enjol bap, enjol nind ak nup kisen giyiŋg aŋgak, "Gor gek miñmon yomb Babiylon pisnep apyap pikip-ow! Binuk dinimuŋ ak mindakniŋ, bi yesek gok siy di mindip. Pen ñiŋg wayn kilis nuk ñiŋimb ak, biynimb miñmon keykey gok kuyip ñek ñimbey, nuk gip rek, sakiy giy nep gipay aŋgak."

[9] Enjol bap pen, enjol nind omiŋal ak kuyip kisen giy, suk yomb aŋgyiŋg aŋgak, "Biynimb tap ayndik anup lotiw giyiŋg, tap nup rek niŋiy gayak ak nup lotiw giyiŋg, kil

nup ak awinbeŋ biyoŋ akaŋ, ñin ar siŋak
diniŋgambay gok, [10] Gor nup miluk yimb
yapek, ñiŋg wayn silik yimb ak, kap kuyip
biyaŋ paŋgek aranjakek, ñek ñiniŋgambay.
Siypsiyp Ñiluk ak sek, enjol suŋ-tep nuk
gok sek niŋmindyakniŋ, kuyip aŋg mon
key yinjap ak yokek, mon maŋlaŋ salpa sek
ak kuyip yinaknin wuŋg pikmindeniŋgam-
bay. [11] Mon sikum kun ak, perper nep
araniŋgamb. Kun ak, biynimb tap ayndik
ak nup lotiw giyiŋg, tap nup rek niŋiy gayak
ak nup lotiw giyiŋg, kil nup diniŋgambay
gok, Gor kuyip pen, yiwur yomb ak pumb-
namb kisyimken ñiniŋgamb aŋgak." [12] Kun
ak, chin biynimb Gor aŋgip rek giyiŋg, Jiysis
nup gosimb niŋbun gok, Gor apiymiŋay
kuyip chiŋgrep giy gon amnimuŋ.
[13] Pen minim bap, semb biyoŋ nimb yip
aŋgak, "Minim aŋgniŋg gispiyn biy tikayn-
imin. Miñiy miker gip ñin biy, biynimb Gor
nup chiŋgiy kumniŋgambay gok kuyip, tep
yimb giniŋgamb aŋgak." Aŋgek, Gor Kaw-
nan ak aŋgak, "Niŋind yimb. Kiyk miker
diyiŋ woŋg kosyam gipay rek, Gor niŋimb
ak mey, nuk aŋgek am nuk yip añiŋ ay,
miñmiñ giyiŋg mindeniŋgambay aŋgak."

Tap Woŋg Man Ar Biy Wos Gip

[14] Pen niŋnik: Bi bap Ñinuk rek ak, semb
tund band ar ak bisiŋg mindek. Jun nuk
biyoŋ, bi kiyŋ aypay ar band ak ay, ñayip
goŋgemb kindrimey wiyt maŋgiy tik dand
opay rek bap di mindek.
[15] Pen enjol bap, Gor aŋgniŋep korip miŋ-
gan biyaŋ nimb apiy, bi semb namb siŋak
bisiŋg mindek anup, suk yomb aŋgiy aŋgak,
"Lum ar biyaŋ wiyt maŋgiy gok maŋgiysek
pik gip. Wiyt tik dand owep ñin ak wip rek,
ñayip nand kun ak diy, tiknimin aŋgak."
[16] Aŋgek, bi semb namb siŋak bisiŋg mindek
ak, ñayip nuk ak diy, wiyt maŋgiy lum ar
jakak gok maŋgiysek tikak.
[17] Enjol bap pen, ñayip goŋgemb bap diy,
Gor aŋgniŋep korip miŋgan semb biyoŋ
nimb mis owak.
[18] Won kun ak nep, enjol mon maŋlaŋ
kond mindyiŋgip ak, Gor nup tap sim-
boŋgep bind ar ak nimb apiy, enjol bap nup
suk yomb aŋgiy aŋgak, "Wayn maŋgiy lum
ar biyaŋ nimb gok pik gip rek, maŋgiysek
tik dap nan-ginimin aŋgak." [19] Kun aŋgek,
enjol kun ak, ñayip goŋgemb nuk ak diy,
wayn maŋgiy gok tikdam, Gor nup miluk
yapek, wayn maŋgiy tawsimbjakip kiwok
miŋgan ak yokak.
[20] Miŋgan kun ak yokek tawsimbjakakniŋ,
likañ ak tan aranjakiy, ñiŋg wilik yomb
apyowip rek wiw aŋg apyapyiŋg, chiriy
handret tiwendiy (320) kiylowmiyta rek
amnak.

15

Enjol Gok Geniŋgambay Miker Yomb Keykey Onep Ar Ak Giniŋgamb

[1] Pen tap key kindiknimb niŋiy wal aŋgep
rek bap sek, semb namb siŋbiyoŋ gek
niŋnik. Gor nup miluk yimb yapek, miker
onep ar ak gek, pisnep day jiwniŋgamb
aŋgiy, enjol nuk onep ar ak kuyip aŋgayek,
miker yomb kun gok, dand lum biy winiŋg
geyak.
[2] Pen kiñiŋ kun siŋak niŋnik: ñiŋg chemb
bap rek, mon maŋlaŋ sek yiŋgoŋg giy, galas
rek kind yimb aŋgiy mindek. Biynimb tap
ayndik ak sek, tap nup rek gayak ak sek,
yimb nup namba ak sek asikrep giy, minim
nup taw achip giyak gok; gol kun siŋak
mindeyak. Gor kuyip giyta keykey ñek; [3] bi
Mosis Gor nup woŋg giñiyiŋgip minim ak
sek, Siypsiyp Ñiluk minim ak sek aŋgyiŋg,
kamep aŋgiy aŋgyak:

"Gor. Nand Biyomb key yimb. Woŋg nand
ma ginimin rek bap ma mindip;
yerer giniŋg giniŋgamban.
Nand Biyomb miñmon okok maŋgiysek
kond mindpan ak mey, yipund giy
ar ak nep gipan.
[4] Biynimb maŋgiysek nip niŋiy, ñawil
diniŋgambay.
Nip Biyomb aŋgiy, yimb dand araniŋgam-
bay.
Nand miñ yipund giy ar ak nep gipan ak
niŋiy, miñmon okok maŋgiysek ap
nip aŋgniŋniŋgambay aŋgyak."

[5] Kisen pen niŋnik: Gor aŋgniŋep korip
semb ar biyoŋ ak miŋgan yikiy, Gor ser
korip ak miseŋ mindek. [6] Enjol onep ar ak,
biynimb man ar biy gok kuyip, miker yomb
ñiniŋg, Gor aŋgniŋep korip miŋgan biyaŋ
nimb mis wiyak. Enjol kun gok, chech tund
tep ñiñakol gak gok nep aydiy, ler kamb
gol diy giyak gok, kond namb ak aybirikiy
owyak. [7] Tap pilkind onep kaŋgol ayak
gok, bap ap enjol onep ar ak kuyip, diys
keykey ñak. Diys miŋgan kun gok, Biyomb

perper mindeniŋgamb ak, biynimb mindrep ma gey miluk niŋimb minim yomb ak arachakiy mindek. [8] Gor Biyomb jel gip ak mey, minim yomb nuk kun ak mindakniŋ, aŋgniŋep korip miŋgan ak sikum arachakiy mindek; biynimb bap miŋgan kun ak, amniŋgiy rek ma ayak. Enjol onep ar ak, miker yomb biynimb ñiniŋ geyak gok ñidiy nep, korip miŋgan kun ak amniŋgiy rek ayak.

16

Enjol Miker Yomb Onep Ar Ak Dand Wiyak

[1] Pen day niŋiy niŋnik: minim bap Gor aŋgniŋep korip miŋgan biyaŋ nimb enjol onep ar ak kuyip, suk yomb aŋgiy aŋgak, "Biynimb timey gipay rek Gor miluk yapek, kuyip miker ñiniŋ, diys onep ar tumb biyoŋ aranjakiy mindip gok, dam lum ar biyaŋ soŋgem amnaŋ aŋgak."

[2] Kun aŋgek, enjol nind ak diys nuk dam lum ar biyaŋ soŋgek, biynimb tap ayndik kil nup ak diy, tap nup rek gayeyak lotiw giyak gok, kuyip soy ayndik yiwur yomb sikerek gak gok ayak.

[3] Enjol namb ak, diys nuk dam ñiŋ solwara ar ak soŋgek, ñiŋ solwara ak, biynimb ñaŋgey likañ wip rek ak ay, tap ñiŋ solwara namb kun okok mindeyak gok, maŋgiysek kumdiyak.

[4] Enjol namb kaneŋ ak, diys nuk dam ñiŋ kilam jiwip gok sek, yikop apyowip ar gok sek soŋgek, ñiŋ gok maŋgiysek likañ ayak. [5] Pen enjol ñiŋ maŋgiysek kond mindip ak aŋgak, "Gor. Nand kuyip niŋind yimb kun gipan. Nand Bi suŋ-tep yimb. Nind yimb yimb mindiy, mind dand apiy, mindnep mindpan. [6] Biynimb kun gok nep mey, biynimb nip ker gok kuyip pikay, bi minim nip aŋgep gok kuyip, ñaŋgayey likañ yowak ak mey, kuyip pen kunep likañ ñey ñimbsipay ak, giy dispay aŋgak." [7] Kun aŋgek, minim bap Gor nup simboŋgep bind ar ak nimb aŋgak, "Gor. Nand Biyomb yimb; biynimb tap okok maŋgiysek kond mindpan. Biynimb gok kuyip yiwur ñimban ak, gipay rek niŋiy, pen kunep gipan aŋgak."

[8] Enjol tiŋgawip ak, diys nuk dam pumb anup soŋgek, biynimb gok kuyip sinjrimey yimb niŋnimuŋ rek ayak. [9] Sinjrimey yimb niŋiy, kuyip tapin yinak ak pen; yenen timey gipun aŋgiy mindrep giy, yimb nup ak ma dand araniyak. Chinup miker ñisap aŋgiy, nup aŋgjiwyak.

[10-11] Enjol mamind ak, diys nuk dam tap ayndik siya kiyŋ mindek ar siŋak soŋgek, biynimb nuk kond mindyiŋgip namb ak, kisyim yiwiŋ dak. Soy ayndik ay, yiwur yomb gek, alemb siwbirikyak ak pen; timey giyak ar ak ma kirgiyak; giyiŋ nep mindiy, Gor semb biyoŋ nup aŋgjiwyak.

[12] Enjol kaŋgol ak, bi kiyŋ yomb miñmon pumb limgip okok nimb ap, Siypsiyp Ñiluk ak yip penpen giniŋgambay ñin ak wip rek, ap penpen giniŋgiy aŋgiy, diys nuk ak dam ñiŋ yomb Yiwpreytiys soŋgek, ñiŋ kun ak pisnep milip gak.

[13] Kun gakniŋ, malñiluk as rek ayak omiŋal nokom niŋnik. Bap ñom nim meŋg miŋgan ak nimb aranjakak; bap tap ayndik meŋg miŋgan ak nimb aranjakak; bap bi Gor minim aspiyn aŋgiy, yesek nep aŋgniŋgamb ak meŋg miŋgan biyaŋ nimb aranjakak. [14] Malñiluk kun gok, Seytan ñapan nuk yimb ak mey, tap mageprek gok giniŋgiy rek ayak. Gor ñin yomb nuk ak, giniŋgamb rek niŋiy niŋnik; kiyk am kiyŋ miñmon keykey mindpay rek amiy, kuyip poŋind apiy, Gor bi tap okok maŋgiysek alwol gayak ak yip penpen gey amnak.

[15] "Niŋrep ginimimb! Yand winiŋ, bi tap siydep gok ma niŋmindpay won ak, opay rek ak winiŋgayn! Kun ak mey, biynimb wisin ma kiniy, chech ayrep giy mindeniŋgambay gok kuyip, nambiŋ ma giniŋgamb; kuyip den miñmiñ giniŋgambay!"

[16] Pen malñiluk kun gok, bi kiyŋ miñmon keykey gok kuyip, dap nan-giniŋgambay miñmon ak, Hiybriw minim aŋgiy Amagedon apay.

[17] Enjol ar ak, diys nuk ak soŋgak namb nep ar bikyoŋ. Soŋgek, minim bap siya kiyŋ Gor aŋgniŋep korip miŋgan biyaŋ nimb suk yomb aŋgiy aŋgak, "Miker yomb gok day jiwip aŋgak." [18] Kun aŋgakniŋ, timuk aŋgiy giw aŋgek amnakniŋ, añiñak diyiŋ kasin maŋgiy bol gok yap pikiy, monmon yomb sikerek biynimb mankumb biy, nind ma niŋyiŋgipay rek bap awak. [19] Monmon yomb sikerek kun ak diy, dawin yomb Babiylon ak biw aŋgiy, asik taw omiŋal nokom ay, dawin yomb miñmon keykey okok maŋgiysek, korip tap gok puŋgjiw

kosiy masiy gak. Gak kun ak, Gor nup
miluk yimb yapek, Babiylon biynimb giyak
ak sakiy ma giy, kuyip ñiŋg silik kap tumb
biyoŋ aranjakak ak, ñek ñiŋyak. 20 Pen miñ-
mon sikoy ñiŋg timb kus gak gok sek, miñ-
mon yirik gok sek pisnep kurgak. 21 Miker
yomb yimb ak mey, dikiy niŋgomb maŋgiy
yomb sikerek gok semb biyoŋ nimb yapiy,
biynimb gok kuyip sinjrimey yimb pikak.
Kuyip sinjrimey yimb pikek niŋiy, Gor nup
pisnep aŋgjiwyak.

17

Kinjeŋram Biyn Yomb Rek Bap Yiwur Yomb Diniŋgamb

1 Enjol onep ar miker keykey dand wiyak
gok, bap ap yip aŋgak, "Biy apey, nip yomen
niŋan! Biynimb gok kuŋaynep ñiŋg rek
mindey, kinjeŋram biyn rek bap, ñiŋg kas
ar kun ak mindip. Pen Gor nup yiwur
yomb ñiniŋgamb rek, nip yomiyn. 2 Bi kiyŋ
miñmon keykey mindpay rek, kinjeŋram
biyn kun ak yip giraŋgyiŋg, biynimb lum ar
biy yikop gok kunep, ñiŋg wayn timey nuk
ñimb ak ñimbey, kuyip sakiy ayip aŋgak."
3 Pen Gor Kawnan ak yip goŋ ayakniŋ,
enjol ak yip dand miñmon nep namb okok
amek niŋnik: biyn bap, tap ayndik likañ
bap ar biyoŋ bisiŋg mindek. Tap ayndik
kun ak, mumbwak nuk okok, yimb Gor
nup aŋgjiwep gok, kuŋay yimb nep tikayey
mindek. Jun nuk onep ar ak ay, molond
onep wanjrem ak ay gak. 4 Pen biyn rek
niŋnik kun ak; chech likañ biyn yomb ay-
pay rek ay, gol gunap, biys teprep maniy
yomb tawpay gunap mumbwak nuk okok
maŋgiysek ayak. Kap gol diy giyak bap di
mindek. Kap miŋgan kun biyaŋ, tap gach
tap timey nuk gak gok aranjakiy mindek.
5 Awinbeŋ nup biyoŋ, minim weygiy mindy-
iŋgip bap tikiy aŋgyak, "Dawin yomb yimb
Babiylon biynimb bi yesek gok yip girapay
gok, biynimb timey yimb gipay gok, nonim
kiyk yimb aŋgyak." 6 Pen niŋnik: biyn kun
ak, biynimb Gor nup direp giyak gok pikay,
biynimb Jiysis nup gosimb niŋiy miseŋ aŋ-
gyak gok kuyip pikay gi dand amiy, pisnep
sakiy ayak. Gak kun ak niŋiy, jiwdiy gos par
aynik.
7 Pen enjol ak yip aŋgak, "Yenen jiwdiy
gos par aysipan? Tap ayndik jun onep ar
ay, molond onep wanjrem ay gip ak sek,
kinjeŋram biyn tap ayndik ar biyoŋ bisgiy,
nup dand taŋgip ak sek minim kiñiŋ ak, nip
aŋgñiniŋg gispiyn. 8 Tap ayndik niŋamban
kun ak, nind mindyiŋgip; miñiy ma mindip;
pen maŋ mindip; nuk kaw miŋgan kiruŋ
ma tikak biyaŋ nimb apek, Gor gek pis-
nep kurginiŋgamb. Gor miñmon ma alwol
gayak ñin ak, biynimb lum ar biy diniŋgayn
aŋgiy niŋak gok, yimb tikayak buk nuk
biyaŋ. Pen biynimb yimb kuyip ma tikayak
gok, tap ayndik kun ak tip mindek niŋiy,
wal yimb aŋgniŋgambay. Yenen, nuk nind
mindyiŋgip, miñiy ma mindip ak pen, kisen
tip ak mindeniŋgamb.
9 "Minim kun gok niŋrep giy nep mey,
niŋbay. Tap ayndik jun nuk onep ar bineŋ
mindamb niŋambur ak, minim kiñiŋ ar
omiŋal mindip. Bap yirik keykey onep ar
ak; bap kiyŋ keykey onep ar ak. Yirik
kun gok, yirik siŋok, kinjeŋram biyn beŋ
nup okok mindpay gok apiyn. 10 Kiyŋ
kamb kun ak, onep mamind ak nind kiyŋ
mindiy apyap pikdeyak, miñiy kaŋgol ak
kiyŋ mindip. Nuk apyap pikeniŋgamb,
kiyŋ ar ak pen tip nup ak diy, sikoy won
bap nep, biynimb gok kuyip kond min-
deniŋgamb. 11 Pen tap ayndik, nind mindy-
iŋgip ak miñiy ma mindip rek, nuk key
kiyŋ jiy bineŋ mindip. Nuk mey, kiyŋ
onep ar ak nimb bap. Nuk kiyŋ min-
deniŋgamb ñin ak, Gor gek pisnep apyap
pikniŋgamb. 12 Pen molond onep wanjrem
niŋamban gok, kiyŋ onep wanjrem biyoŋ.
Kiyk miñiy ma mindpay ak pen, kisen Gor
gek kiyk biyomb kiyŋ mindiy, tap ayndik
ak yip woŋg giyiŋg, biynimb gok kond
mindeniŋgambay. 13 Yenen kiyk gos ar
nokom niŋiy, tap ayndik ak nup aŋgey, tip
kuyip ak diy, biynimb gok kuyip won bap
nep kond mindeniŋgamb. 14 Kiyŋ kun gok,
Siypsiyp Ñiluk ak yip penpen giniŋgambay
ak pen, nuk kiyŋ gok maŋgiysek, biyomb
gok maŋgiysek kiyŋ yomb kiyk mindip rek;
nup ñaŋg pikayniŋgiy rek ma ayniŋgamb.
Biynimb nuk key niŋiy suk aŋgiy dip gok,
nup chiŋgiy nep mindeniŋgambay rek, nuk
yip kiyŋ yikop kun gok kuyip wiyniym
giniŋgambay."
15 Pen enjol kun ak yip aŋgak, "Ñiŋg siŋok
kinjeŋram biyn bisiŋg mindamb niŋamban
ar ak mey, biynimb wak keykey ay, minim
yimb keykey aŋgiy, miñmon keykey mind-

pay rek ak niŋban. [16] Molond onep wan-
jrem niŋamban gok sek, tap ayndik ak sek
kinjeŋram biyn ak nup miluk yimb niŋiy,
tap nup gok maŋgiysek piliŋ deniŋgam-
bay mey, daynep mindeniŋgamb. Pen
mumbwak nup ak ñimbiy, day day min-
deniŋgamb gok, daŋgiyey yinsimbok am-
niŋgamb. [17] Yenen: Gor kuyip gos ñek,
gos ar nokom niŋiy, tap ayndik ak nup
aŋgey, tip kuyip ak diy gek amek mey,
Gor giniŋgamb aŋgiy aŋgayak rek nep
giniŋgamb. [18] Pen kinjeŋram biyn niŋam-
ban kun ak, nuk mey dawin yomb yimb rek.
Nuk minim aŋgek, kiyŋ miñmon keykey
mindpay gok niŋiy, kindik gipay.

18

Babiylon Yap Pikniŋ Gisap

[1] Pen day niŋiy niŋnik: enjol Gor aŋgek
biyomb yimb mindek bap, semb biyoŋ
nimb apek, melik tep nuk ak gek, mankumb
biy maŋgiysek melik gak. [2] Apiy suk yomb
aŋgiy aŋgak, "Miñmon yomb Babiylon yap
pikniŋ gisap-ow! Yap pikniŋ gisap-ow!
Gor gek dawin yomb kun ak, biynimb bap
ma mindeniŋgamb; kum koyimb, kichekiy
malñiluk, yakir timey, kayn aydik tap gok
nep mindeniŋgamb. [3] Yenen: binuk din-
imuŋ ak kirgiy, bi yikop gok yip giraŋgy-
iŋg, biynimb miñmon okok gos kun ak nep
ñimb. Ñiŋg wayn nuk ñiŋimb ak, biynimb
gok kuyip kunep ñek ñimbiy, sakiy aypay.
Kiyŋ man ar biy gok, nuk yip giraŋgiy,
timey nep gipay. Pen nuk tap teprep gok
diyn aŋgiy per gos niŋimb rek, bi man ar
biy biysniys gipay gok maniy yomb dipay
aŋgak."

[4] Pen niŋnik: minim bap semb biyoŋ
nimb aŋgak, "Biynimb yand gok am, Babiy-
lon kuyip ma wiliknimimb. Tap siy tap
timey kiyk gipay gok, nimb yip ma ginim-
imb. Yiwur yomb kiyk diniŋ gispay ak,
nimb yip ma dinimimb. [5] Gach yomb kiyk
ak, tap ason rek aran mindip ak mey, Gor
kuyip gipay kun ak sakiy ma giniŋgamb.
[6] Nuk timey gipay rek niŋiy, pen yiwur
ñiniŋgamb. Babiylon nuk biynimb gu-
nap kuyip, ñiŋ silik ñimb rek, Gor nup
pen kunep, ñiŋ silikrimey yimb ak ñek
ñiŋniŋgamb.

[7] "Tap kuŋay nep diyn aŋgiy, yimb nuk
key dand aranimb rek, yiwur yomb diy,
apyap pikniŋgamb. Nuk aŋgip, 'Yand biyn
yandiw rek ma mindpiyn: yand biyn ki-
wiyn ak mey, siya yomb ar ak bisiŋ mind-
piyn. Miker gunap yip dinimuŋ rek ma ayip
aŋgip.' [8] Kun aŋgip ak pen, bi nup yiwur
ñiniŋgamb ak, Biyomb yimb mindip. Nuk
gek yiwan yomb apiy, miñak yomb giy, mon
yiniy, siy yomb aŋgniŋgamb.

[9] "Dawin yomb mon yiniŋgamb kun ak,
sikum aranek niŋiy, kiyŋ miñmon okok
nimb biyn kun ak yip giraŋgyiŋgipay gok,
simb gek siy aŋgniŋgambay. [10] Biyn ak nup
yiwur giniŋgamb kun ak, chinup kunep
ginimuŋ rek ayip aŋgiy, keykey siŋbindoŋ
mindiy, siy aŋgiy aŋgniŋgambay, 'Mer-a!
Dawin yomb kun ak, yep won biy nep pis-
nep yap pikip aŋgniŋgambay.'

[11] "Pen yap pikniŋgamb rek, bi biys-
niys gipay gok, miñiy biynimb gok tap
chinup ma tawniŋgambay aŋgiy, simb gek
siy aŋgniŋgambay. [12-13] Tap kiyk kun gok
mey: gol, siylpa, kamb sikoy teprep keykey
gok, chech napnap teprep keykey gok; tap
kuyrep wip keykey gok; mon pilaŋ teprep
gok; tap ayen, kapa, mon, kanj eliypend
meŋg tap gok diy gipay gok; ñiŋg wayn,
oliyp wel, wiyt maŋgiy, pilaw tap gok;
kanj makaw, siypsiyp, hos gok; tap kanj
hos tiwniŋgey lipiŋg dand tapay gok; pen
biynimb yimb yipund giy miñ tiwniŋ dand
amiy, maniy dipay gok sek.

[14] "Pen Babiylon nup aŋgniŋgambay,
'Maniy siyniŋ diniŋ gipan ak, ma
diniŋgamban. Gol maniy tap gok pisnep
yap amimb; kisen tip ak, ma diniŋgamban
aŋgniŋgambay.'

[15] "Bi Babiylon yip biysniys gipay gok,
Babiylon yiwur yomb dip ak, chinup kunep
ginimuŋ rek ayip aŋgiy, gol okok am niŋ-
mindiy, siy aŋgyiŋ aŋgniŋgambay, [16] 'Mer-
a! Dawin yomb kil tep kun ak, chech teprep
likañ gok ay, gol, biys teprep maniy yomb
tawpay ak sek ay gip ak pen, [17] won siŋbiy
nep, tap teprep kun gok pisnep kurgip
aŋgniŋgambay.'

[18-19] "Bi siyip dand taŋgep gok sek, bi
boskil kiyk gok sek, biynimb siyip ar tapay
gok sek keykey siŋbindoŋ mindiy, silkul
diy, jun ar kiyk biyoŋ diyokyiŋ aŋg-
niŋgambay, 'Babiylon nep dawin yomb
yimb ak pen, miñiy pisnep timey gip. Nuk
mindakniŋ, gol maniy tap gok kuŋaynep

mindek, siyip giraŋgyiŋ tap kuŋaynep
dipun ak pen; miñiy won biy nep kurgip
rek, chin biynimb siyip tapun gok, maniy
woŋ chin ma mindip aŋgniŋgambay.'
20 "Pen kinjeŋram biyn nimbip biynimb
Gor ker mindpim gok timey gip ak, Gor
niŋimb ak mey; nup pen yiwur yomb yimb
ak ñiniŋgamb. Biynimb Gor yip mindpay
gok, miñmiñ giniŋgiy. Gor biynimb nuk
gok sek, bi minim aŋgep nuk gok sek,
bi minim tep nup dand amemb gok sek
miñmiñ giniŋgiy aŋgak."
21 Won kun ak, enjol kilis yimb bap, kamb
yomb sikerek bap di ñiŋ solwara namb ak
diyokek, giw yomb aŋgakniŋ aŋgak, "Dawin
yomb Babiylon, kamb diyoken kurgip rek
ak giniŋgamb. Kisen tip ak ma min-
deniŋgamb. 22 Babiylon biynimb tep gakniŋ
kamep aŋgyiŋ, gawimb, giyta, dachiŋ tap
gok pikyiŋ ma mindeniŋgambay. Woŋ ar
keykey gipay rek, ma giniŋgambay. Wiyt
maŋgiy piksimbjakiy pilaw gipay rek, ma
giniŋgambay. 23 Biynimb lam melik namb
kun ak, tip ma niŋniŋgambay. Biyn bi
namb kun ak, ma diniŋgambay. Dawin
yomb kun ak, pisnep kurginiŋgamb. Bi
sikyim gep kiyk gok, biyomb yimb mind-
pay. Pen dawin yomb kun ak kunj giy, yesek
aŋgiy gey, biynimb okok maŋgiysek nep
kuyip kisen gipay.
24 'Babiylon biynimb gok nep, Gor biyn-
imb nuk gok kuyip ñaŋgiy, bi minim nup
aŋgep gok ñaŋgiy gipay. Biynimb man
ar biy ñapay gok maŋgiysek, junj ak mey
Babiylon nep. Kun gip rek, Gor nup pen,
yiwur yomb yimb ak ñiniŋgamb aŋgak.' "

19

1 Pen day niŋnik kun ak, biynimb
kuŋaynep semb biyoŋ miñmiñ giyiŋ meŋg
miŋgan dand araniy aŋgyak, "Gor nuk
Biyomb yimb! Biynimb nuk tuŋgsak dip
gok nep, kim amniŋgambay. Chinup kond
mindip rek, yimb nup dand yiy ar biyoŋ
aranjun. 2 Niŋrep giy nep, biynimb gok
kuyip yiwur ñimb. Kinjeŋram biyn kun ak,
Gor nup kirgiy monmon giyiŋ, biynimb
nup gok kuyip pikayiŋ gek, biynimb
miñmon okok kuyip kinjeŋ yomek, kunep
giyak ak, nup niŋind yiwur yomb yimb ak
ñimb aŋgyak."
3 Kun aŋgiy, tip ak meŋg miŋgan dand
araniy aŋgyak, "Gor nup yimb dand aran-
jun! Dawin yomb Babiylon yiwur dakniŋ,
sikum ak perper nep aranimb aŋgyak."
4 Kun aŋgeyak, bi minim tuŋgasikep ñin
jiwiy andikiy nokom gok sek, tap pilkind
onep kaŋgol ayak gok sek Gor siya kiyŋ ar
bisiŋ mindek kiñiŋ siŋak koŋgim yimiy
aŋgyak, "Niŋind yimb! Yimb nup pernep
dand aranjun aŋgyak." 5 Kun aŋgeyak,
minim bap siya kiyŋ mindek siŋak nimb
aŋgiy aŋgak, "Nimb biynimb yomb akaŋ,
biynimb tam okok akaŋ, yerip rek mindiy
pen, Gor nup biyomb yimb aŋgiy pirikiy,
direp gipim gok; yimb nup ak dand aran-
imimb aŋgak."

Krays Biynimb Nuk Yimb Gok Kuyip Dand Miñmon Nuk Amek, Miñmiñ Giniŋgambay

6 Kun aŋgakniŋ niŋnik: biynimb
kuŋaynep ñiŋg sinj piŋiy aŋgip rek akaŋ,
timuk aŋgakniŋ giw yomb aŋgip rek
aŋgyiŋ aŋgyak, "Gor nup yimb ak dand
aranjun! Nuk miñiy biynimb gok kuyip
maŋgiysek kond mindip. 7 Kun ak tep
gakniŋ miñmiñ giyiŋ, yimb nup ak dand
aranjun. Yenen: Siypsiyp Ñiluk ak biynuk
nup diniŋgamb ñin ak wip rek, biyn ak
korip nup amniŋ, minj moka giy mindip.
8 Biynuk nup, Gor chech tund ñiñakol giyiŋ
mindip bap ñek yimiy, nuŋgumiy nup kond
mindip aŋgyak." [Chech tund tep yimb kun
ak mey, Gor biynimb suŋ-tep nuk gok, nup
direp gipay aŋgiy apiyn.]
9 Pen enjol ak yip aŋgak, "Gor minim nuk
niŋind yimb aŋgip ak aŋgen tiknimin. Nuk
aŋgip 'Biynimb Siypsiyp Ñiluk ak suk aŋgek
am nuk yip tap yomb ñiŋniŋgambay gok;
miñmiñ yimb giniŋgambay aŋgip' aŋgak."
10 Pen enjol ak kun aŋgek, yand tomb aŋ-
gin nup siŋak koŋgim yimiy, nup lotiw giyn
aŋgen, yip aŋgak, "Yand Gor mer! Gor nup
nep aŋgniŋnimin. Yand yikop bi nup woŋg
giñemb bap. Nimb Jiysis nup yimb dand
aranyiŋ, Gor nup direp gipim rek gipiyn.
Biynimb Jiysis nup yimb dand aranbay gok,
bi Gor minim aŋgep gok, Gor Kawnan ak
yip mindiy, nup yimb dand aranimbay rek
gipay aŋgak."

Krays Kanj Hos Tund Ar Biyoŋ Bisgiy Taŋgek

11 Pen tip ak niŋnik: semb biyoŋ miŋgan
yikiy, bi bap kanj hos tund ar ak bisiŋg
mindek. Bi kanj hos ar bisiŋ mindek
kun ak, yimb nuk omiŋal: bap niŋind,
bap chiŋgrep-gip. Nuk biynimb gok kuyip
yiwur ñimb ak; monmon ma ñimb, gi-
pay rek niŋiy ñimb. Kun ak biynimb
gok yip penpen giy ñaŋgjiwip ak, suŋ-
tep nep mindiy ñaŋgjiwip. 12 Windin nuk
ak mon maŋlaŋ rek. Biynimb maŋgiy-
sek kond mindeniŋgamb rek, kiyŋ aypay
arband kuŋaynep, jun ar nuk biyoŋ ayek
mindek. Awinbeŋ nuk biyoŋ, yimb bap
tikayek mindek. Pen yimb nuk kun ak,
biynimb yikop gok ma niŋbay; nuk nep
niŋimb. 13 Chech tund ay mindek ak, likañ
ak tawek amnak. Pen yimb nuk ak, "Gor
minim maŋgiy won nuk" apay. 14 Amiybi
semb biyoŋ nimb gok, chech tund teprep
yimb gok keykey aydiy, kanj hos tund ar
gok keykey nep bisiŋ diy, nup kindik
giyak. 15 Meŋg miŋgan nuk biyaŋ, baynat
kind yimb bap aranjakak. Baynat kun ak
diy, biynimb miñmon keykey ayak rek, kiyk
yip penpen gi wiyniym giy, ayen kur par
bap diy, kuyip kond mindeniŋgamb. Pen
wiyniym giniŋgamb ñin kun ak, kiyk wayn
maŋgiy rek mindey, Gor Biyomb tap okok
maŋgiysek gayak ak, nup yiruk yimb gek
mey, bi kun ak nup aŋgeniŋgamb, kuyip di
Gor wayn maŋgiy tawsimbjakip kiwok miŋ-
gan ak yokiy, tawsimbjakniŋgamb. 16 Pen
chech nuk okok sek, miley kind nuk okok
sek yimb gunap tikiy aŋgyak, "Biyomb biy
mey; bi kiyŋ yomb gok sek, bi yikop gok sek
Kiyŋ yomb kiyk ak mindip aŋgyak."

17 Pen kisen giniŋgamb rek niŋiy niŋnik:
enjol bap pumb windin namb siŋbiyoŋ
mindyiŋg, yakir wiŋind taŋgeyak gok
kuyip, suk yomb aŋgiy aŋgak, "Gor nimbip
keñmaŋgiy yomb ñiniŋg gisap nen, ap
nan-giy ñiŋnimimb! 18 Apiy, bi kiyŋ gok
kuyip ñimbiy, amiybi kond mindep yomb
gok ñimbiy, amiybi yikop gok ñimbiy,
kanj hos gok ñimbiy, bi kanj hos dand
tapay gok ñimbiy ginimimb. Pen biynimb
kalambis woŋg gipay gok, yikop mindpay
gok, biynimb yimb yomb mindip gok, yimb
ma mindip gok maŋgiysek, mumbwak
kuyip gok ñiŋniŋgambim aŋgak."

19 Pen won ak niŋnik: tap ayndik ak sek,
kiyŋ yomb man ar biy gok sek amiybi kiyk
gok dap nan-giy aŋgyak, "Bi kanj hos tund
dand taŋgip ak yip, amiybi nuk gok yip
penpen ginjun aŋgyak." 20 Kun aŋgyak ak
pen, Bi hos tund dand taŋgek ak, tap ayn-
dik ak sek, binuk biynimb gok kuyip tom
giyiŋg, tap mageprek gak ak sek di, mon
maŋlaŋ salpa sek yinimb miŋgan ak yokak.
Pen tap ayndik binuk kun ak, nind biynimb
kuŋaynep tom gek, tap ayndik kil nup ak
diy, tap nup rek niŋiy gayak ak aŋgniŋyak.

21 Pen Biyomb kanj hos tund dand taŋgek
ak, baynat meŋg miŋgan nuk biyaŋ nimb
aranjakak ak diy, amiybi yikop gok kuyip
maŋgiysek ñaŋgek, yakir gok apiy, mumb-
wak kuyip gok ñimb ñimb mer niŋiy kir-
giyak.

20

*Seytan Simiy Wan Tawsin Kalambis Min-
deniŋgamb*

1 Pen day niŋiy niŋnik: enjol bap semb
biyoŋ nimb sen kilis yimb bol ak diy, kaw
miŋgan yomb kiruŋ ma tikak kiywur ak diy,
dand owak. 2-3 Dand apiy, ñom nim tom
gep wosrey tikiy mindip ak nup chichiy diy,
biynimb gok kuyip tip ak tom ma ginimuŋ
aŋgiy, tiwniŋ dam kaw miŋgan kun biyaŋ
yokiy, kinjeŋ giñiy, lok girep yimb gak.
Gek mey, nuk kun okok kalambis mindek
mindek, simiy onep wan tawsin amek, tip
ak wisik yokey apiy, sikoy won bap yikop
giraŋgeniŋgamb. Ñom nim tom gep kun ak
mey, Seytan nep.

4 Pen niŋnik: Gor aŋgayak biynimb gok
ap, biynimb yomb bispay siya ar gok bisiŋ
mindeyak. Pen biynimb tap ayndik ak
nup asikrep giy, kil nup jun biyoŋ akaŋ,
ñin maŋgiy kiyk ak ma diy, Gor apiymiŋay
kuyip nep chiŋgeyak ñaŋgyak gok niŋnik.
Kiyk kim mindiy, Krays yip woŋg giyiŋg,
biynimb gok kuyip kond mindey mindey,
simiy wan tawsin ak yinak. 5 Pen biyn-
imb yikop kumyak gok, ñin namb kun ak
ma tikjakyak. Minim aspiyn biy, Gor gek
nind tikjakpay biynimb gok kuyip nep as-
piyn. 6 Biynimb nind tikjakpay gok, Gor
biynimb suŋ-tep nuk mindiy, tep gakniŋ
nep mindeniŋgambay. Tip ak kumiy, miñ-
mon timey ak ma amniŋgambay. Biynimb
kun gok: bi Gor nup simboŋgep gok nup
direp giyiŋgipay rek giyiŋg, Ñinuk Krays
nup direp giyiŋg, nuk yip jimñiy, biynimb

gok kuyip kond mindey mindey, simiy wan
tawsin ak amniŋgamb.

Seytan Yiwur Yomb Diniŋgamb

7 Simiy wan tawsin kun ak amek, Gor
enjol nuk gok kuyip aŋgeniŋgamb, Seytan
nup kalambis wisik yokey, 8 am biynimb
miñmon keykey mindpay rek, kuyip tom
giniŋgamb. Biynimb kun gok mey, Goŋg
yip Meygoŋg yip. Seytan kuyip gos ñek,
penpen giniŋ, kamb kilup ñiŋg solwara gol
okok kuŋaynep mindip rek ak winiŋgam-
bay. 9 Tiwin gok tiwin gok apiy, dawin
yomb Gor gos niŋimb ak sek, amiy layn nuk
gok kuyip sek piŋiy kus kus geyak; mon
maŋlaŋ ak semb biyoŋ nimb apiy, kuyip yin
simbok amnak. 10 Pen Gor enjol nuk gok, bi
biynimb miñmon okok nimb tom giy, lipiŋ
dand wak kun ak nup, dam mon maŋlaŋ
salpa sek yinimb miŋgan ak diyokyak. Tap
ayndik ak yip, binuk biynimb gok kuyip
tom giniŋgamb ak yip, nind miŋgan kun
biyaŋ am minderik ak mey; yiŋgoŋg giy
kawsek, kisyimken meliksek yiwur dinep
mindeniŋgambay.

Kor Yomb Kisen Yimb Ak

11 Pen siya kiyŋ tund yomb bap niŋiy, bi ar
kun ak bisgip ak niŋiy ginik. Biyomb jel gip
kun ak awakniŋ, semb biyoŋ sek, man biy
sek liŋg key okok amek, tip ak ma niŋnik.
12 Pen biynimb kumyak gok; biynimb yomb
gok, biynimb gap gap gok maŋgiysek apiy,
kiñiŋ kun siŋak jak mindeyak. Buk kiyk
kim mindyiŋg giyak giyak rek niŋiy tikayak
gok mikal gay, buk biynimb perper min-
deniŋgambay yimb tikyak ak, kisen mikal
giyak. Mikal gay, yerer giyak ak niŋyiŋg,
kuyip bilokak. 13 Pen Gor biynimb ñiŋg sol-
wara akaŋ akay kumiy, am kor yomb giniŋ
kond mindeyak gok maŋgiysek dand apiy,
kor kuyip ak niŋiy yerer giyak ak niŋak.
14 Niŋiy, kuyip aŋgyokak mon maŋlaŋ salpa
sek yinimb ak. Mon yinimb ambay kun ak
mey, tip ak kumbay apun. 15 Pen Gor nuk
perper mindeniŋgambay buk biyaŋ niŋ-tep
giy, biynimb yimb kuyip ma mindek gok
aŋgek, maŋgiysek diyokyak mon key yinjap
kun biyaŋ.

21

Mankumb Biy Sek, Semb Biyoŋ Sek Key Kindiknimb Ayak

1-2 Pen niŋnik: Gor mankumb biy sek,
semb kamb biyoŋ sek gek, key kindiknimb
ayak. Ñiŋg solwara mindyiŋgip ak, ma min-
dek. Pen Gor dawin suŋ-tep nuk Jerusalem
kisenimb ak, yokek awak. Dawin kil-tep
kun ak, biyn gok bi diniŋ, chech teprep ay
kond mindpay rek ak mindek.
3 Pen siya kiyŋ mindek namb siŋak, suk
yomb bap aŋgiy aŋgak, "Miñiy tikiy, Gor
nuk key biynimb gok yip yiŋgoŋg giy min-
deniŋgamb. Kiyk biynimb nuk mindey,
nuk kiy yip nep mindeniŋgamb. 4 Miñ
nindnimb ar ak key mindyiŋgipay, miñiy
ak pen key yimb mindeniŋgambay. Gor
kuyip kond mindek, miker ma diy, yiwur
ma diy, yikop mindeniŋgambay. Biynimb
bap ma kumniŋgambay. Simb gek, siy ma
aŋgniŋgambay aŋgak."
5 Pen Bi kiyŋ siya yomb ar bisgak ak yip
aŋgak, "Yand apiyn ak mey, nind mindy-
iŋgipim rek ma mindeniŋgambim; miñiy
kisenimb ar ak mindeniŋgambim aŋgak."
Kun aŋgiy, yip aŋgak, "Minim aspiyn ak
tiknimin. Minim kun ak, minim niŋind
yimb, biynimb gok pisnep niŋiy diniŋgiy.
6 Yand Bi tap okok maŋgiysek alwol gaynik
ak, mindnep mindpiyn. Yerer giniŋ gos
niŋnik ak, maŋgiysek gi dipiyn. Biynimb
an ñiŋg nen gonimuŋ, yip ker apey, kuyip
ñiŋg kilam jiwiy apek, ñimbiy perper min-
deniŋgambay ak, yikop aŋgen ñiŋniŋgam-
bay. 7 Biynimb Seytan miker yimb ñek, pen
gos kun ak ma niŋiy, yip chiŋgiy nep min-
deniŋgambay gok; yand Nop kiyk minden,
kiy mey ñapan yand gok mindeniŋgambay.
8 Pen biynimb Gor nup chiŋgon, chinup
miker diniŋgamb aŋgiy pirikpay gok, biyn-
imb yip gosimb niŋsipun aŋgiy, Seytan
kind okok ambay gok, biynimb tap timey
yimb gipay gok, chip ñapay gok, koyimb
pikpay gok, tap yikop gok kuyip aŋgniŋbay
gok maŋgiysek; am mindeniŋgambay mon
maŋlaŋ salpa sek yin mindip ak. Biynimb
wikan kun ak ambay gok, 'Tip ak kumbay'
apun."

Jerusalem Kisenimb

9 Enjol onep ar ak, nind diys kiyk dap
lum ar biy soŋgiyak gok bap, ap yip aŋgak,
"Apey, Siypsiyp Ñiluk ak, biyn nuk diniŋ
gisap ak, nip yomiyn aŋgak." 10-11 Kun aŋgek,
Gor Kawnan ak yip goŋ ayakniŋ, enjol ak

yip diy, dand miñmon yirik yiy akyoŋ bap
amiy, Gor Jerusalem kisenimb ak yokek
owakniŋ niŋnik. Dawin kilrep yomb kun ak
ñiñakol aŋgiy, kamb kilmenjik tund tep rek
ak mindek. 12-13 Wariy paryomb ak gi kus kus
giy, kinjeŋram onep wimiŋgan ak mindek.
Kinjeŋram kun gok: ayin ar biym omiŋal
nokom; wisiŋ ar bineŋ omiŋal nokom; gol
bindoŋ omiŋal nokom; gol bindoŋ omiŋal
nokom. Pen enjol onep wimiŋgan ak, kin-
jeŋram kun gok keykey kond mindeyak.
Kinjeŋrumb kun gok, day ar biyoŋ Jiwda
kiñiŋ keykey onep wimiŋgan ak mindpay
rek, yimb kuyip gok tikayak. 14 Pen wariy
kun ak nind gayniŋ, kamb paryomb onep
wimiŋgan ak parsek ay ay diy, kisen wariy
giyak ar kun ak. Kamb par kun gok, bi
Siypsiyp Ñiluk minim dand ameмb onep
wimiŋgan ak, yimb kuyip gok tikyak.

15 Enjol yip minim aŋgak ak; dawin yomb
kisenimb ak sek, wariy kus kus gak ak sek,
kinjeŋram gok sek ayniŋniŋ, yir gol diy
giyak bap di mindek. 16 Pen nuk yir kun
ak diy, dawin nonim ak ayniŋek, niŋnik:
biym nimb bineŋ tiwelip tawsin amnak;
bindoŋ nimb bindoŋ tiwelip tawsin amnak.
Pen kiyoŋgiy key ma mindek, andip andip
kun ak nep mindek. 17 Nuk dawin yomb
wariy kus kus gak ak, biynimb yir ay ñin
paŋgniŋbay rek, lum biyaŋ nimb day ar
biyoŋ ayniŋek; wan handret powtiy-pow
amnak. 18 Wariy kun ak, kamb kilmenjik
ak diy gayak. Dawin yomb ak, gol teprep
galas rek kind aŋgiy mindek gok nep diy
gayak. 19 Kamb paryomb wariy kiñiŋ biyaŋ
mindek gok, kamb teprep maniy yomb
tawpay keykey onep wimiŋgan ak, gayek
mindek. Day biyaŋ kamb kilmenjik ak
gayak; namb ar ak kamb muk ‘saphaya’ ak
gayak; namb ar koyoŋ ak kamb tund ‘aget’
ak gayak; tiŋgawip ak kamb minjkimemb,
‘Emerel’ ak gayak; 20 mamind ak kamb likañ
sek, tund sek yiŋgoŋg gak ‘sandoniykis’ ak
gayak; kaŋgol ak kamb likañ ‘konliyan’ ak
gayak. Pen ar ak kamb walin ‘kriysolayt’ ak
gayak; jiy ak kamb minjkimemb ‘beril’ ak
gayak; anjip ak kamb walin key yimb ‘topas’
ak gayak; wanjrem ak kamb minjkimemb
sek, walin sek yiŋgoŋg gak ‘kriysopres’
ak gayak; aŋgip ak kamb muk key yimb
‘hayasin’ ak gayak; wimiŋgan ak kamb likañ
am-yimb ‘ametiys’ ak gayak. 21 Kinjeŋrumb
onep wimiŋgan yikyak gok, kumbap rek
onep wimiŋgan ak diy gayak. Dawin yomb
kun ak, lor gok gol tep tep diy gayak ak mey,
galas rek kind yimb aŋgiy mindek. 22 Pen
Gor Biyomb tap maŋgiysek alwol gayak ak
sek, Siypsiyp Ñiluk ak sek mindpiyr rek,
dawin yomb kun ak, Gor aŋgniŋep korip
bap ma mindip. 23 Pen Gor apiymiŋay melik
yimb mindpiyr rek, pumb takin woŋg bap
ma mindip. 24 Biynimb miñmon keykey
gok, dawin yomb kun ak, sup melik tep ak
niŋyiŋg taŋgeniŋgambay. Kiyŋ keykey gok,
tap teprep kiyk mindeniŋgamb gok, dand
miŋgan kun ak amniŋgambay. 25 Pen dawin
yomb kun ak, kisyim ma winiŋgamb; kinjeŋ
gok ma giñiniŋgambay. Minek minek yikiy
nep mindeniŋgamb. 26 Biynimb miñmon
keykey gok, tap teprep dawin kun ak yimb
dand aranemb gok, dand miŋgan kun ak
amniŋgambay. 27 Gor tap asikip gok, miŋ-
gan kun ak amniŋgiy rek ma mindip. Miñ
tom gipay gok, Gor kuyip niŋek nambiŋ
diniŋgiy rek gipay gok, miŋgan kun ak ma
amniŋgambay; Siypsiyp Ñiluk biynimb nuk
perper mindeniŋgambay aŋgiy yimb kuyip
tikayak gok nep aŋgek, miŋgan kun ak
amniŋgambay.

22

Ñiŋg Ñimbiy Perper Mindeniŋgambay Ak

1 Enjol kun ak, yip ñiŋg tund teprep
ñimbiy, perper mindeniŋgambay ak yomek
niŋnik. Ñiŋg kun ak, Gor yip, Siypsiyp Ñiluk
ak yip siya kiyŋ kiyk apiymiŋay bisgipiyr
siŋak nimb kilam jiwiy, 2 dawin yomb lor
namb ak apiy amnak. Ñiŋg gol pis pis
mon ñimbiy, perper mindeniŋgambay gok
jakak. Mon bind kun gok, simiy nokom
nokom takin keykey anep wimiŋgan ak,
maŋgiy piyip. Pen mon kas kun ak, biynimb
miñmon keykey gok kuyip, gek suŋ ayn-
imuŋ rek nep mindip.

3-4 Dawin yomb kun ak, biynimb asiŋ gok
mindeniŋgiy rek ma ayip. Gor yip, Siyp-
siyp Ñiluk ak yip siya kiyŋ kiyk apiymiŋay
ak, dawin yomb namb siŋak ay bisiŋg
mindrikniŋ, biynimb gok jomluk kuyip
apiymiŋay niŋyiŋg, lotiw giyiŋg yimb dand
araniŋgambay. Siypsiyp Ñiluk yimb nup
ak, awinbeŋ kuyip biyoŋ tikayey min-
deniŋgamb. 5 Kisyim ma winiŋgamb. Pen

pumb yip, lam yip biynimb gok kuyip,
melik yomimb rek ma yomniŋgamb; Gor
Biyomb yimb ak melik kiyk ak mindakniŋ,
kiyk perper kiyŋ rek mindeniŋgambay.

Jiysis Maŋ Mindip Winiŋgamb!

6 Pen enjol ak yip aŋgak, "Minim aspiyn
kun ak minim yesek mer: niŋind yimb.
Niŋiy diniŋgiy. Gor Biyomb, Kawnan nuk
bi minim nup aŋgep gok, gos ñek minim
aŋgyiŋgipay ak nep, yip yokek apiy, biyn-
imb Gor nup direp gipim gok, maŋ mindip
giniŋgamb minim ak aŋgñimbiyn aŋgak."
7 "Niŋim! Maŋ mindip niniŋgayn. Biyn-
imb an minim aŋgip biy kisen giniŋgambay
gok, Gor gek miñmiñ giniŋgambay aŋgak."
8 Yand Jon, tap gak kun gok sek, enjol
minim aŋgak kun gok sek niŋdiyiŋ; apyap
tomb aŋgin nup siŋak koŋgim yimiy, nup
lotiw giyn aŋgen; 9 yip aŋgak, "Mer! Yip
kun ma ginimin; Gor nup nep aŋgniŋnimin.
Yand bi yikop nup woŋg giñimbiyn. Nimb
biynimb minim mindip buk biy kisen gipim
gok sek, namam Gor nup minim aŋgep gok
sek Gor nup direp gipim rek gipiyn aŋgak."
10 Pen yip aŋgak, "Kisen giniŋgamb
minim tikpan kayaŋ ak, ma weyiŋ chichiy
ginimin. Yenen: maŋ mindip, minim
tikpan rek maŋgiysek giniŋgamb. 11 Kun
ak nen, biynimb timey gipay gok, timey ar
ak nep gi mindeniŋgiy; biynimb tep gipay
gok, tep ar ak nep gi mindeniŋgiy. Biynimb
tap siy tap timey giy, asiŋ mindpay gok,
asiŋ nep mindeniŋgiy; biynimb suŋ-tep
mindpay gok, suŋ-tep nep mindeniŋgiy
aŋgak."
12-13 Jiysis aŋgip, "Niŋim! Yand mey, Bi
siŋok kiñiŋ giy mindiy, mind dand apiy,
mindnep mindeniŋgayn. Junj yand nep;
piñ ak yand nep mindpiyn. Maŋ mindip
niniŋgayn. Ñin kun ak, nimb biynimb
yand gok yip yerip yerip gipim rek niŋay,
pen kunep direp yimb giniŋgayn. Yand Bi
kiñiŋ giy mindiy, mind dand apiy mindnep
mindeniŋgayn. Junj ak yand nep; piñ ak
yand nep mindpiyn.
14 "Biynimb chech kiyk ñiŋg pikrep
yimb giy mindeniŋgambay gok, miñmiñ
giniŋgiy. Mon maŋgiy ñimbiy perper
mindeniŋgambay ak ñor ñimbiy, am
dawin yomb suŋ-tep miŋgan ak sikiy
amniŋgambay. 15 Pen kayn ayndik gok,
dawin suŋ-tep kun ak amniŋgiy rek ma
ayip. Biynimb kunj gipay gok, biyn siy bi
siy gipay gok, tap timey gipay gok, chip
ñapay gok, tap yikop okok gor chin aŋgiy
aŋgniŋbay gok, tom gun aŋgiy niŋbay gok
mis biyaŋ nep mindeniŋgambay.
16 "Yand Jiysis, enjol yand ak aŋgyoken,
am nimbip biynimb miñmon keykey yip
chiŋgipim gok, minim aŋgñimb. Yand bi
siŋok, Depiyt tik dand amiy tikey, Biy-
omb mindeniŋgamb aŋgyak ak nep. Yand
mey, gap poŋglin yomb miñmon yowniŋ
gakniŋ, aranjakniŋgamb aŋgyak ak mind-
piyn."
17 Pen biyn siŋok, Bi yand ak, yip pisnep
diy dand amniŋgamb aŋgip ak sek, Gor
Kawnan ak sek 'Winimin!' apiyr.

Biynimb minim kun biy niŋiy diniŋgiy
gok kunep, 'Winimin!' aŋgniŋgiy.

Nimbip biynimb kuŋam kinjik gek mind-
pim gok, maŋgiysek wim! Apiy, ñiŋg ñim-
biy perper mindeniŋgambay ak, yikop diy
ñiŋnimimb.
18 Nimb biynimb minim kun biy aŋgey
niŋnimimb gok, niŋrep ginimimb. Biynimb
minim kun biy niŋiy, minim yesek gunap
sesek yiŋgoŋg geniŋgambay; Gor pen gek,
miker yomb aŋgip gok kuyip diniŋgamb.
19 Pen biynimb minim kun guniy, day gu-
nap ma niŋjun aŋgiy kirgeniŋgambay, Gor
kuyip pen mon maŋgiy ñimbiy perper min-
deniŋgiy aŋgip ak ma ñiy, dawin suŋ-tep
perper mindeniŋgambay ak sek mer aŋgek,
ma amniŋgambay.
20 Bi minim biy niŋind nep tikip aŋgiy
niŋimb ak aŋgip, "Yaw! Maŋ mindip nini-
ŋgayn aŋgip."

Biyomb Jiysis! Apan kun ak niŋind apan!
Kasek winimin!
21 Biyomb chin Jiysis nimbip, Gor biynimb
nuk gok, mapin diyiŋ nep mindonimuŋ.
Tep.